

שבוע ראש השנה

(13 – 19 September 20)

כ"ד אלול תש"פ – א' תשרי תשפ"א

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•



יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲפֹץ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכָכָל נַפְשְׁךָ וּכָכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל
לְבָבְכֶם וּכָכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁעְרְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבָבְכֶם,
וּסְרַתְם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתְם מִתְּרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבָבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתְם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֻתָּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִדְּבוּ יְמִיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאָמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבָבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקַּבֵּל עָלֵי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צִדִּיקִים יִדְּוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פרי"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

א אֲשֶׁר־יִמְיִד־רַךְ הַהֲלָכִים בְּתוֹרַת יְהוָה: ב אֲשֶׁר־יִצְרֵי עֲדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ג אֵף לֹא־פָעֲלוּ עוֹלָה בְּדַרְכָּיו הַלְכוּ: ד אֵתָּה צִוִּיתָה פִּקְדֹתֶיךָ לְשֹׁמֵר מֵאָדָּם: ה אֲחֲלִי יִפְנוּ דַרְכֵי לְשֹׁמֵר חֻקֶּיךָ: ו אֲנִי לֹא־אֲבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ: ז אֲוֹדֶךָ בְּיֶשֶׁר לִבִּי בְּלִמּוּדֵי מִשְׁפָּטֶיךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֲשֹׁמֵר אֶל־תַּעֲבֹבִי עַד־מָאָד: ט בְּמָה יִזְכֶּה־נַּעַר אֶת־אַרְחוֹ לְשֹׁמֵר כְּדִבְרֶךָ: י בְּכָל־לִבִּי דִרְשָׁתֶיךָ אֶל־תִּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ: יא בְּלִבִּי צִפְנֹתִי אִמְרֹתֶיךָ לְמַעַן לֹא אֲחַטֵּא־לָךְ: יב בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְמוֹדֵנִי חֻקֶּיךָ: יג בְּשִׁפְתֵי סִפְרֹתֵי כָל מִשְׁפָּטֶיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ לִשְׁשׁוֹתִי פָעַל כָּל־הַיּוֹן: טו בְּפִקְדוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶזְכֹּרָה אֶרְחֹתֶיךָ: טז בְּחֻקֶּיךָ אֲשַׁתַּעֲשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח

המשך תהלים בעמוד 80

נקודות משיחות קודש – מזמור קיט מתוך "תהילות מנחם"

נד – זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי

אמיתית ענין ה"זמירות" רק ב"חוקיך"

א. פירוש הפסוק "זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי" הוא שבזמן שדוד המלך הי' נע נד מטולטל בגירות ("מגורי" מלשון גירות¹), ומלא פחדים ("מגורי" מלשון מגור ופחד²) משונאיו ומרודפיו, הי' מתענג ושמח ("זמירות היו לי") בדברי תורה ("חוקיך"), שהיו ערבים ומתוקים לו כמו זמירות וניגונים.

וצריך להבין: א) למה מדמה דוד המלך את התענוג שלו בדברי תורה לתענוג שיש ב"זמירות" דוקא, הרי ישנם ריבוי מיני תענוגים?

ב) למה אומר דוד המלך שה"זמירות", התענוג שלו, בעסק התורה הי' בענין "חוקיך" דוקא, מצוות שהם בבחי' חוק שהשכל אינו יכול להבין אותם³, "חוקה חוקקתי גזירה גזרתי"⁴, הרי פשוט שהתענוג והשמחה שלו הי' בכל דיני התורה, גם במצוות שהם בבחי' משפטים, שהשכל מחייב אותם (כמו גזל, גניבה, אונאה, כיבוד אב ואם). וגם במצוות שהם בבחי' עדות שהשכל אינו מחייבם אך מסכים להם (כמו שבת, פסח, סוכה, תפילין), ומהו אומרו "זמירות היו לי חוקיך" דוקא?

המשך ביאור תהלים בעמוד קצה

(1) מצו"ד כאן.

(2) ראה פרש"י ד"ה זמירות – סוטה לה, א. מצו"צ עה"פ שם, יט.

(3) ראה רמב"ן עה"פ ואתחנן ו, כ. וראה בארוכה ד"ה ויקם עדות ה'ש"פ פ"א-ב. ד"ה אם בחוקותי ה'ש"פ פ"ד (סה"מ ה'ש"פ ע' 51 ואילך. שם ס"ע 90 ואילך). ד"ה רבי אומר ה'תש"ב פ"ב (סה"מ ה'תש"ב ע' 115 ואילך). סה"מ אידיש ס"ע 45 ואילך. ובכ"מ.

(4) תנחומא חוקת ג. שם ח. במדב"ר ר"פ חוקת. ועוד.

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קיט, קכ ג
- (ג) מאמר ד"ה ובחודש השביעי באחד לחודש
יום ב' דראש השנה, ה'תש"ל ה
- (ד) מכתב כללי ג' סליחות ה'תש"א כו
- (ה) ר"ד בעת הסעודות דראש השנה, ה'תש"ל כז
- (ו) שיחת יום ב' דראש השנה, ה'תש"ל כט
- (ז) לקוטי-שיחות פרשת האזינו כך יד לג
- (ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל לח
- (ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת האזינו לט
- (י) שיעורי חומש יומי לשבוע ראש השנה מ
- (יא) שיעורי תהלים לשבוע ראש השנה עב
- (יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע ראש השנה עג
- (יג) לוח "היום יום" לשבוע ראש השנה פו
- (יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם פט
- שיעורי רמב"ם**
- (טו) – ג' פרקים ליום לשבוע ראש השנה צב
- (טז) – פרק א' ליום לשבוע ראש השנה קנו
- (יז) – ספר המצוות לשבוע ראש השנה קפא
- (יח) נביאים וכתובים
ירמיה פרק מד, דניאל פרק ז קפד
- (יט) משניות – מסכת כלים
ביאור קהתי קפו
- (כ) עין יעקב מסכת מגילה קצד
- (כא) מסכת עירובין עם ביאורים
מדף לה עד דף מא קצח
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינונים
אדמו"ר הזקן רל
- (כג) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן רל
- (כד) לקוטי תורה יו"ט של ראש השנה שחל להיות בשבת
אדמו"ר הזקן רלג
- (כה) תורת חיים
אדמו"ר האמצעי רמג
- (כו) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך
אדמו"ר ה"צמח צדק" רמד
- (כז) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש רמה
- (כח) קונטרס העבודה
אדמו"ר מוהרש"ב רמו
- (כט) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו"ר מוהר"צ רמח
- (ל) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק
אדמו"ר מוהר"צ רנב
- (לא) ספר הזכרונות פרק לב רנד
- (לב) אגרות קודש
אדמו"ר מוהר"צ רנו
- (לג) קריאה התורה למנחת שבת-קודש רס
- (לד) לוח זמנים לשבוע ראש השנה רסא
- (לה) סדר מצות הדלקת נרות לראש השנה רסג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

אודות יום ראש השנה, נאמר בתורה:

יותר שְׁהָרִי בְּפִרְשֵׁת אָמַר⁶ בספר ויקרא (שְׁעָלִיו על הפסוק בפרשת

אמור דָּרְשׁוּ "בְּאֶחָד" - זֶה אֲבִרְהָם כו') כְּתִיב "בַּחֹדֶשׁ

הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ גּוֹ' זְכֹרֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ",

וְהִינוּ, שְׁבַעֲנִין זֶה גּוֹפָא רִמְזוּ הַכְּתוּב אֶת הָאֲבוֹת כְּסִדְרָן

וסדר הדברים בכתוב הוא 'באחד

לחודש' - רמז לאברהם, 'זכרון תרועה'

- רמז ליצחק 'מקרא קודש' - רמז

ליעקב, וְלָמָּה בְּפִרְשֵׁת פִּנְחָס

בפסוק המצוטט בתחילת המאמר

נֶאֱמַר "מִקְרָא קֹדֶשׁ" שְׁרוּמִזוּ

על יַעֲקֹב, לִפְנֵי "זְכֹרֹן

תְּרוּעָה" שְׁרוּמִזוּ על יַצְחָק ולא

לפי סדר האבות שיצחק קודם ליעקב?

אף הַעֲנִין הוּא, כְּפִי שְׁמִכְבָּר

אדמו"ר ה'צִמְחָה צִדְקָה' (השלישי

בשושלת אדמו"רי חב"ד) ב'אור

התורה'⁷, שְׁפִינן שְׁהַפְסוּק

שְׁבַפְרִשֵׁת פִּנְחָס הוּא בְּנוֹגֵעַ

לַעֲנִין הַמוֹסְפִין קִרְבֹּנוֹת 'מוֹסָף'

שְׁמִקְרִיבִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁבַת, בְּרֹאשׁ

חֹדֶשׁ וּבַחֲנֻמִּים (והכתוב ממשיך ומפרט

אלו קִרְבֹּנוֹת מוֹסָף מִבְּיָאִים בְּרֹאשׁ

הַשָּׁנָה "וְעִשִּׂיתֶם עֹלָה" וגו'⁸,

וּפְסוּקִים אֵלּוּ אוֹמְרִים בְּתַפְלַת

מוֹסָף שֶׁל רֹאשׁ-הַשָּׁנָה,

וְקוֹרִין בְּתוֹרָה בְּצִיּוּר בְּמִפְטִיר

שֶׁל רֹאשׁ-הַשָּׁנָה), וּמוֹסְפִין

בָּאִים מִבְּחִינַת יוֹסֵף⁹, כַּמְבֹּאֵר

בְּתוֹרַת הַסּוּד, עַל פִּי הַקְּבֵלָה וּכְפִי

שְׁמִרוֹמִזוּ בְּדִמְיוֹן בֵּין הַמִּילָה 'מוֹסָף'

והמילה 'יוסף', לִכְן הַקָּדִים

הַכְּתוּב הַזֶּה, בְּפִרְשֵׁת הַמוֹסְפִין,

יַעֲקֹב לִיַּצְחָק, כִּי "אֵלֶּה¹⁰

תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב, יוֹסֵף" כִּיוֵּן

שִׁיוֹסֵף, הַשִּׁיךְ בְּמִיּוּחַד, לְנוֹשֵׂא

הַמוֹסְפִין הוּא 'תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב' וְלִכְן כֵּן

יֵשׁ הַדְּגָשָׁה עַל יַעֲקֹב וְהוּא קוֹדֵם לִיַּצְחָק.

(ב) וְהִנֵּה בַּעֲנִין הַשְּׂכִיחוֹת שֶׁל

הָאֲבוֹת לְפָסוּק "בַּחֹדֶשׁ

הַשְּׁבִיעִי" שְׁבַת מְדוּבָר בְּמִדְרָשׁ

הַנּוֹכַח, אֵיתָא מוֹבָא בְּמִדְרָשׁ שֵׁם:

בס"ד. יום ב' דראש השנה, ה'תש"ל

(הנחה בלתי מוגה)

וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ, מִקְרָא קֹדֶשׁ

יְהִיָּה לָכֶם, כָּל מְלֹאכֶת עֲבוּדָה לֹא

תַּעֲשׂוּ, יוֹם תְּרוּעָה יְהִיָּה לָכֶם, וְאֵיתָא בְּמִדְרָשׁ²"בְּאֶחָד" (לַחֹדֶשׁ) - זֶה אֲבִרְהָם, שְׁנֶאֱמַר³ אֶחָד

הָיָה אֲבִרְהָם וְכִיוֵּן שִׁמְצִינוּ

בְּאֲבִרְהָם אֶת הַבִּיטוּי 'אֶחָד', הִרִי

שְׁמַע אֵלַי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל מִלְּרֹאִי. "יוֹם תְּרוּעָה" -

זֶה יַצְחָק, שְׁנֶאֱמַר⁵ וַיֵּרָא וְהִנֵּה אֵיל. וְצִרִיף לְהִבִּין,

הִרִי סֵדֶר הָאֲבוֹת הוּא אֲבִרְהָם יַצְחָק וְיַעֲקֹב,

וְלָמָּה בְּכְתוּב זֶה מִקְדָּים "מִקְרָא קֹדֶשׁ" ("זֶה

יַעֲקֹב"), לִפְנֵי "זְכֹרֹן תְּרוּעָה" ("זֶה יַצְחָק").

וּבִיּוֹתֵר זְקֻשָּׁה, שְׁהָרִי בְּפִרְשֵׁת אָמַר⁶ (שְׁעָלִיו

דָּרְשׁוּ "בְּאֶחָד" - זֶה אֲבִרְהָם כו') כְּתִיב "בַּחֹדֶשׁ

הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ גּוֹ' זְכֹרֹן תְּרוּעָה מִקְרָא

קֹדֶשׁ", וְהִינוּ, שְׁבַעֲנִין זֶה גּוֹפָא רִמְזוּ הַכְּתוּב אֶת

הָאֲבוֹת כְּסִדְרָן, וְלָמָּה בְּפִרְשֵׁת פִּנְחָס נֶאֱמַר

"מִקְרָא קֹדֶשׁ" שְׁרוּמִזוּ עַל יַעֲקֹב, לִפְנֵי "זְכֹרֹן

תְּרוּעָה" שְׁרוּמִזוּ עַל יַצְחָק. אף הַעֲנִין הוּא, כְּפִי

שְׁמִכְבָּר ה'צִמְחָה צִדְקָה' ב'אור התורה'⁷, שְׁפִינן

שְׁהַפְסוּק שְׁבַפְרִשֵׁת פִּנְחָס הוּא בְּנוֹגֵעַ לַעֲנִין

הַמוֹסְפִין ("וְעִשִּׂיתֶם עֹלָה" וגו'⁸, וּפְסוּקִים אֵלּוּ

אוֹמְרִים בְּתַפְלַת מוֹסָף שֶׁל רֹאשׁ-הַשָּׁנָה, וְקוֹרִין

בְּמִפְטִיר שֶׁל רֹאשׁ-הַשָּׁנָה), וּמוֹסְפִין בָּאִים

מִבְּחִינַת יוֹסֵף⁹, לִכְן הַקָּדִים הַכְּתוּב יַעֲקֹב לִיַּצְחָק,כִּי "אֵלֶּה¹⁰ תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב, יוֹסֵף".

(ב) וְהִנֵּה בַּעֲנִין הַשְּׂכִיחוֹת שֶׁל הָאֲבוֹת לְפָסוּק

"בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי", אֵיתָא בְּמִדְרָשׁ

מְלֹאכֶת עֲבוּדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם

חַג הָאֶסּוּד בְּמִלְאכָה, יוֹם תְּרוּעָה

יוֹם תְּקִיעָה בְּשׁוּפָר יְהִיָּה לָכֶם¹, עַד

כֵּן לִשׁוֹן הַכְּתוּב וְאֵיתָא מוֹבָא

בְּמִדְרָשׁ² 'מִדְרָשׁ רַבָּה' דְּרֹשָׁה שֶׁל

חֲכָמֵינוּ ז"ל עַל פְּסוּק זֶה (וּדְבָרִי

הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה בְּמִדְרָשׁ חֲסִידוֹת)

12 "בְּאֶחָד" (לַחֹדֶשׁ) - זֶה

13 אֲבִרְהָם, רִמְזוּ לְאֲבִרְהָם אֲבִינוּ

14 שְׁנֶאֱמַר³ בְּנִבְאוֹת יִחְזָקָאֵל אֶחָד

15 הָיָה אֲבִרְהָם וְכִיוֵּן שִׁמְצִינוּ

16 בְּאֲבִרְהָם אֶת הַבִּיטוּי 'אֶחָד', הִרִי

17 'בְּאֶחָד' הָאֶמּוּר כֵּן רִמְזוּ לְאֲבִרְהָם.

18 "מִקְרָא קֹדֶשׁ" - זֶה יַעֲקֹב,

19 שְׁנֶאֱמַר⁴ בְּנִבְאוֹת יִשְׁעִיָּה שֶׁהַקּוֹדֶשׁ

20 בְּרוּךְ-הוּא אוֹמֵר לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמַע

21 אֵלַי יַעֲקֹב הַשֵּׁם שֶׁבּוּ נִקְרָא תַחֲלִילָה

22 וְיִשְׂרָאֵל מִקְרָאֵי הַשֵּׁם שֶׁבּוּ אֲנִי

23 קִרְאֵתִי לָךְ. וְכִיוֵּן שִׁמְצִינוּ כּוֹ אֶת

24 הַבִּיטוּי 'מִקְרָאֵי', הִרִי הַבִּיטוּי 'מִקְרָא'

25 הָאֶמּוּר בְּכְתוּב זֶה רִמְזוּ לְיַעֲקֹב אֲבִינוּ.

26 "יוֹם תְּרוּעָה" - זֶה יַצְחָק,

27 שְׁנֶאֱמַר⁵ בְּתוֹרָה בְּפִרְשֵׁת הַעֲסוּקָה

28 בְּעִקְדֵי יַצְחָק וַיֵּרָא וְהִנֵּה אֵיל

29 וְכִיוֵּן שֶׁהַשּׁוֹפָר שֶׁבּוּ תוֹקְעִים בְּרֹאשׁ

30 הַשָּׁנָה הוּא שׁוֹפָר מִקְדָּם שֶׁל אֵיל, יוֹם

31 תְּרוּעָה' רִמְזוּ לְיַצְחָק אֲבִינוּ. עַד כֵּן

32 דְּבָרֵי הַמִּדְרָשׁ.

33 וְצִרִיף לְהִבִּין, הִרִי סֵדֶר

34 הָאֲבוֹת הוּא אֲבִרְהָם יַצְחָק בְּנוֹ

35 שֶׁל אֲבִרְהָם וְיַעֲקֹב בְּנוֹ שֶׁל יַצְחָק,

36 וְלָמָּה בְּכְתוּב זֶה כְּפִי שֶׁהוּא נִדְרָשׁ

37 בְּמִדְרָשׁ מִקְדָּים אֶת הַרְמוֹ לְיַעֲקֹב

38 "מִקְרָא קֹדֶשׁ" ("זֶה יַעֲקֹב"),

39 לִפְנֵי הַרְמוֹ לְיַצְחָק "זְכֹרֹן

40 תְּרוּעָה" ("זֶה יַצְחָק").

41 וּבִיּוֹתֵר זְקֻשָּׁה, הַשְּׂאֵלָה גְּדוּלָה עוֹד

(1) פִּנְחָס כֵּט, א. 2) וִיק"ר פִּכ"ט, ז (בְּשִׁנּוּי הַסֵּדֶר. וְכ"ה גַּם בְּרַד"ה וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תִר"ל (סֵפֶר הַמַּאמְרִים תִּרְכ"ט ס"ע שֶׁנֶּ וְאִילָן)). 3) יִחְזָקָאֵל לֵג, כִּד. 4) יִשְׁעִיָּה מַח, יב. 5) וִירָא כֵב, יג. 6) כִּג, כִּד. 7) דְּרוּשִׁים לִר"ה ע' אֶרְפַּח. 8) פִּנְחָס שֵׁם, ב וְאִילָן. 9) "כִּמ"ש בְּפִרְדֵּס [שֶׁעַר עֲרֻכֵי הַכִּינּוּיִים] עֵרֶךְ מוֹסָף" (אוֹהֶ"ת שֵׁם). 10) וְיִשָּׁב לוֹ, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 "מִשָּׁל לְכֹן-מַלְכִים שֶׁהָיָה לוֹ דִּין בְּפָנֵי אָבִיו, אָמַר לוֹ אָבִיו:
2 אִם אַתָּה מִבְּקֵשׁ לְזִכּוֹת לִפְנֵי בְּדִין בַּיּוֹם הַזֶּה כֹּי' (הֵינּוּ
3 שֶׁהָאֵב מִי שֶׁלִּפְנֵי הֵבֶן צָרִיךְ לַעֲמֹד לִדִּין, הוּא עֲצָמוֹ מִלְּמַד אֶת בְּנוֹ
4 אֵיךְ שִׁיזְכָּה בְּדִין), כֹּף אָמַר הַקֹּב"ה לְיִשְׂרָאֵל: בְּנִי, אִם
5 אַתָּם מִבְּקָשִׁים לְזִכּוֹת לִפְנֵי
6 בְּדִין בַּיּוֹם הַזֶּה, תִּהְיֶינּוּ מְזִכְרִין
7 לִפְנֵי שָׂנִי הוּא הַשּׁוֹפֵט זְכוֹת אָבוֹת
8 אֲבֹרָהם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְאַתֶּם זֹכִין
9 לִפְנֵי בְּדִין". וְזֶה הִרְמֹז בְּכך
10 שֶׁבִּפְסוּק הַמְּדַבֵּר עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה יֵשׁ
11 רְמוּזִים לְשִׁלוּשׁ הָאֲבוֹת "בְּאֶחָד" -
12 זֶה אֲבֹרָהם וְכו', וְאֵימָתִי בְּאִיזָה
13 זִמֵּן תִּהְיֶינּוּ מְזִכְרִין זְכוֹת אָבוֹת
14 וְאַתֶּם זֹכִין לִפְנֵי בְּדִין,
15 "בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי" שֶׁהוּא, כֹּאמֹר,
16 חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי שְׁבִיעֹם הִרְאָשׁוֹן שֶׁלֹּ חֵל
17 רֹאשׁ הַשָּׁנָה, יוֹם הָרִין.
18 וְצָרִיךְ לְהִבִּין, מֵהוּ הַחֲדוּשׁ
19 הַמִּיּוֹחַד וְהַיּוֹצֵא מִן הַכֹּלל בְּמָה
20 שֶׁמְזִכְרִין זְכוֹת אָבוֹת "בְּחֹדֶשׁ
21 הַשְּׁבִיעִי" דְּוָקָא (כְּלָשׁוֹן
22 הַמְּדַרְשׁ, וְאֵימָתִי תִּהְיֶינּוּ
23 מְזִכְרִין זְכוֹת אָבוֹת כֹּי'
24 בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי), וּבִשְׂכִיחוֹת לִדִּין
25 וּמִשְׁפָּט שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, הִרִי גַם
26 בְּתַפְלוֹת שֶׁבָּכַל יָמֵי הַשָּׁנָה
27 אֶפִּילוֹ בִּימֵי חוֹל רְגִילִים (שֶׁלֹּשׁ
28 פְּעָמִים בְּכָל יוֹם חוֹל, בְּתַפְלוֹת
29 שַׁחֲרִית, מִנְחָה וְעֶרְבִית וְלִפְעָמִים
30 גַם אַרְבַּע בִּימֵים שֶׁבָּחָם מִתַּפְלִילִים
31 גַם תַּפִּילַת 'מוֹסָף' וְחֻמֶּשׁ פְּעָמִים
32 בַּיּוֹם הַכִּיּוֹרִים שֶׁמִּלְבַּד תַּפִּילוֹת שַׁחֲרִית
33 מִנְחָה עֶרְבִית וְתַפִּילַת מוֹסָף, יֵשׁ בּוֹ גַם
34 תַּפִּילַת נְעִילָה) מְזִכְרִים זְכוֹת
35 אָבוֹת בְּתַחֲלַת הַתַּפְלָה, תַּפִּילַת
36 שְׁמוֹנֶה-עָשָׂר בְּהַקְדָּמָה לְבִקְשׁוֹת
37 שֶׁבְּתַפְלָה וּבְתַחֲלִיל תַּפִּילַת שְׁמוֹנֶה-
38 עָשָׂר אֲמֹרִים 'שֶׁהַקְדֻשׁ בְּרוּךְ הוּא
39 הוּא 'אֱלֹקֵי אֲבֹרָהם, אֱלֹקֵי יִצְחָק
40 וְאֱלֹקֵי יַעֲקֹב' וּבִכְךָ מְזִכְרִים זְכוֹת
41 אָבוֹת, וְאַם-כֵּן מֵהוּ הַחֲדוּשׁ
42 הַמִּיּוֹחַד שֶׁבְּהַזְכָּרַת זְכוֹת אָבוֹת
43 בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה דְּוָקָא שֶׁעַל יְדֵי זֶה
44 דְּוָקָא זֹכִים בְּדִין בַּיּוֹם הָרִין?
45 וּבִיּוֹתֵר יִקָּשֶׁה, הַשְׁאֵלָה מֵה מִיּוֹחַד
46 בְּהִזְכָּרַת זְכוֹת אָבוֹת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה
- שֵׁם: "מִשָּׁל לְכֹן-מַלְכִים שֶׁהָיָה לוֹ דִּין בְּפָנֵי
אָבִיו, אָמַר לוֹ אָבִיו: אִם אַתָּה מִבְּקֵשׁ לְזִכּוֹת
לִפְנֵי בְּדִין בַּיּוֹם הַזֶּה כֹּי' (הֵינּוּ שֶׁהָאֵב עֲצָמוֹ
מִלְּמַד אֶת בְּנוֹ אֵיךְ שִׁיזְכָּה בְּדִין), כֹּף אָמַר
הַקֹּב"ה לְיִשְׂרָאֵל: בְּנִי, אִם אַתֶּם מִבְּקָשִׁים לְזִכּוֹת
לִפְנֵי בְּדִין בַּיּוֹם הַזֶּה, תִּהְיֶינּוּ מְזִכְרִין זְכוֹת אָבוֹת,
וְאַתֶּם זֹכִין לִפְנֵי בְּדִין". "בְּאֶחָד" - זֶה אֲבֹרָהם
וְכו', וְאֵימָתִי תִּהְיֶינּוּ מְזִכְרִין זְכוֹת אָבוֹת וְאַתֶּם
זֹכִין לִפְנֵי בְּדִין, "בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי". וְצָרִיךְ
לְהִבִּין, מֵהוּ הַחֲדוּשׁ בְּמָה שֶׁמְזִכְרִין זְכוֹת אָבוֹת
11 "בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי" דְּוָקָא (כְּלָשׁוֹן הַמְּדַרְשׁ,
12 וְאֵימָתִי תִּהְיֶינּוּ מְזִכְרִין זְכוֹת אָבוֹת כֹּי' בְּחֹדֶשׁ
13 הַשְּׁבִיעִי), הִרִי גַם בְּתַפְלוֹת שֶׁבָּכַל יָמֵי הַשָּׁנָה
14 (שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם, וְלִפְעָמִים גַם אַרְבַּע
15 וְחֻמֶּשׁ פְּעָמִים) מְזִכְרִים זְכוֹת אָבוֹת בְּתַחֲלַת
16 הַתַּפְלָה, בְּהַקְדָּמָה לְבִקְשׁוֹת שֶׁבְּתַפְלָה, וְאַם-כֵּן
17 מֵהוּ הַחֲדוּשׁ שֶׁבְּהַזְכָּרַת זְכוֹת אָבוֹת בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה
18 דְּוָקָא. וּבִיּוֹתֵר יִקָּשֶׁה, שֶׁבְּתַפְלָה שֶׁבָּכַל יוֹם
19 מְזִכְרִין זְכוֹת אָבוֹת בְּפִירוּשׁ, "אֱלֹקֵי אֲבֹתֵינוּ,
20 אֱלֹקֵי אֲבֹרָהם אֱלֹקֵי יִצְחָק וְאֱלֹקֵי יַעֲקֹב", מֵה-
21 שְׂאִין-כֵּן הַזְכָּרַת זְכוֹת אָבוֹת שֶׁבְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה הִיא
22 רַק בְּרָמִז, וְעַד שֶׁצָּרִיךְ לְהִבִּיא רְאִיָּה מִפְּסוּקִים
23 אַחֲרֵים, שֶׁ"בְּאֶחָד" - זֶה אֲבֹרָהם, "מִקְרָא קֹדֶשׁ"
24 - זֶה יַעֲקֹב, וְ"זָכְרוֹן תְּרוּעָה" - זֶה יִצְחָק, וְאַם-כֵּן
25 מֵהוּ הַחֲדוּשׁ בְּהַזְכָּרַת זְכוֹת אָבוֹת שֶׁבְּרֹאשׁ-
26 הַשָּׁנָה, שֶׁהִיא רַק בְּרָמִז, עַל הַזְכָּרַת זְכוֹת אָבוֹת
בְּפִירוּשׁ בְּתַפְלוֹת שֶׁבָּכַל יוֹם.
אֵף הָעֵנִין הוּא, שֶׁמַּעֲלַת הַזְכָּרַת זְכוֹת אָבוֹת
בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה הִיא, שִׁיּוֹם רֹאשׁ-הַשָּׁנָה עֲצָמוֹ
הוּא הַמְצִיאוֹת שֶׁל הָאָבוֹת, אֲבֹרָהם יִצְחָק וְיַעֲקֹב,
וְהֵינּוּ, שְׂאִין זֶה כְּמוֹ הַזְכָּרַת זְכוֹת אָבוֹת בְּתַפְלוֹת
שֶׁבָּכַל יוֹם שֶׁהוּא עֵנִין שֶׁל זָכְרוֹן בְּעֶלְמָא, אֱלָא
בְּאֶפֶן שִׁיּוֹם רֹאשׁ-הַשָּׁנָה עֲצָמוֹ הוּא הַמְצִיאוֹת
שֶׁל הָאָבוֹת אֲבֹרָהם יַעֲקֹב וְיִצְחָק, וְכָלשׁוֹן
הַמְּדַרְשׁ "בְּאֶחָד" - זֶה אֲבֹרָהם, וְהֵינּוּ, שֶׁ"אֶחָד לַחֹדֶשׁ", יוֹם
רֹאשׁ-הַשָּׁנָה, הֵנָּה יוֹם זֶה

ביאור בדרך אפשר

1 עֲצֻמוּ - הוּא אֶבְרָהָם, וְכֵן "מִקְרָא קֹדֶשׁ" - זֶה יַעֲקֹב,
2 וְ"זִכְרוֹן תְּרוּעָה" - זֶה יִצְחָק וּמִלֶּשֶׁן הַמִּדְרָשׁ שֶׁהַדְּבָרִים הָאֵלֶּם
3 בְּתוֹרָה עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה מְכוּוֹנִים כְּנֶגֶד הָאֲבוֹת, מוֹכֵן שֶׁהָאֲבוֹת הֵם הַמְצִיאֹת
4 וְהַעֲנִין שֶׁל הַיּוֹם עֲצֻמוּ.

5	אָמַנָם הָא גּוּפָא זֶה עֲצֻמו צְרִיף	
6	פֹּאָר, מְהִי הַשְׁיִכּוֹת הַמִּיּוּחַדָּת	1
7	שָׁל רֹאש־הַשָּׁנָה לְאַבּוֹת, לְפִי	2
8	פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים, עַד שְׁיּוֹם רֹאש־	3
9	הַשָּׁנָה עֲצֻמו "זֶה אֲבָרְהָם"	4
10	יְכוֹ' וְכֵן יִצְחָק וְיַעֲקֹב?	

וּמְמַשִּׁין וּמַפְרֵט יוֹתֵר אֶת הַשְּׂאֵלָה: 5
 דְּהֵנָּה, הַשִּׁיכּוֹת וְהַקְשֵׁר הַמִּיּוּד 6
 שֶׁל הַזְּכָּרֹת אָבוֹת לְתַפְלַת כָּל 7
 אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּכָל 8
 יוֹם, אָף שֶׁלֹּאֲדוּרָה יֵשׁ מְקוֹם לְהִתְפַּלֵּא 9
 אֵיךְ עֲנִין הָאֲבוֹת שִׁיךְ לִכֹּל אֶחָד וְאֶחָד 10
 מִיִּשְׂרָאֵל, יִהְיֶה אֲשֶׁר יִהְיֶה מִצְבוֹ 11
 הָרוּחָנִי, הֵיא לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד 12
 וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, יִהְיֶה מִי שִׁיחִיה, 13
 הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי אָבוֹתָיו אַבְרָהָם 14
 יִצְחָק וְיַעֲקֹב. וְכִידּוּעַ¹¹ בְּתוֹרַת 15
 הַחֲסִידוֹת הַהִפְרָשׁ הַהִבְרָל שֶׁבִּין 16
 הָאָבוֹת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב 17
 לְשִׁבְטִים, שְׁנַיִם עֶשֶׂר בְּנוֵי שֵׁל יַעֲקֹב, 18
 רְאוּבוֹן שִׁמְעוֹן וְכו' שֶׁהַצִּאצִּאִים שֶׁל כָּל 19
 אֶחָד מֵהֶם הֵם שִׁבְטֵי מִיּוּד, שִׁבְט 20
 רְאוּבוֹן, שִׁבְט שִׁמְעוֹן וְכו', שִׁ"אִין 21
 קוֹרִין אָבוֹת אֱלֹא 22
 לְשִׁלְשָׁה¹², וְאָף שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם 23
 צִאצִּאֵי הַשְּׁבִטִים, רַק אַבְרָהָם וְיִצְחָק 24
 וְיַעֲקֹב נִקְרָאִים 'אָבוֹת' שֶׁל כָּל כָּלל 25
 יִשְׂרָאֵל, כִּי בְּעִנְיָן הַשְּׁבִטִים יֵשׁ 26
 חִלּוּקִים וְהַבְדָּלִים בְּדַרְכֵי עֲבוּדַת ה', 27
 וְכָל שֶׁכֵּט בְּמַסְלַתוֹ יַעֲלֶה¹³, 28
 וְיֵשׁ לוֹ מַסְלוֹל הַמִּיּוּד לֹא בְּעֲבוּדַת ה', 29
 שׁוֹנֵה מִשְׁאֵר הַשְּׁבִטִים, וְכַמּוּבָאֵר 30
 בְּקַבְלָה וְחֲסִידוֹת שֶׁאֵלֹו שְׁהֵם 31
 מִשְׁבֵּט רְאוּבוֹן, עֲבוּדָתָם 32
 הַמְּסִילָה¹⁴ שֶׁלֹּהֶם בְּעֲבוּדַת ה' הֵיא 33
 בְּקוֹן שֶׁל רְאוּבוֹן מִלְשׁוֹן רֵאִיִּיה, 34
 בְּלֹאֲקוּת, וְכֵן בְּנוֹגַע לְשִׁבְטֵי שִׁמְעוֹן עֲנִין הַשְּׁמִיעָה, לְוִי וְיִהוּדָה 35
 וְכו'. מִה־שְׂאִיז־כֵּן בְּנוֹגַע לְאֲבוֹת, הֵנָּה בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד 36

(11) תו"א ר"פ וארא. וראה גם לקוטי שיחות ח"ו ע' 11 הערה 39. שם ע' 304. לקוטי שיחות ח"י ע' 97. ועוד. (12) ברכות טז, ב. (13) ראה פרי עץ חיים בהקדמה לשער א. עמק המלך שער עולם הבריאה פ"א (בהגהה). שער הכולל בהקדמתו. וש"נ. (14) ראה תו"א תשא פ"ג. ועוד. (15) פרק יח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לכאורה הוא נראה כמי שנמצא במצב רוחני ירוד, אינו רוצה ואינו יכול (וכפי הלשון שאמר אדמו"ר הזקן באידיש ניט ער וויל און ניט ער קען) להיות נפרד חס־ושלום מאלקות¹⁶ ולכן בעת ניסיון על דבר שהוא בניגוד לאמונה בה', גם יהודי שבידך כלל לא נזהר במצוות ומכונה 'קל שבקלים', מוסר את נפשו
- 6 על קידוש השם, כי אז מתגלה עניין זה שכל יהודי לא יכול להיפרד, חס ושלום, מאלקות.
- 9 וכיון שבבכל אחד מישראל יִשְׁנו מענין האבות, כל שלושת האבות, כמבואר לעיל, לכן מזכירים עבור כל אחד ואחד מישראל את זכות האבות. וענין זה שיף גם לראש־השנה, דכיון שכל אחד מישראל הולך בדרך אבותיו אברהם יצחק ויעקב, לכן מועיל זכותם לכל אחד ואחד מישראל, שנמשך לו רב טוב ברבוי מפלג, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה¹⁷, וכתיבה וחתמה טובה לשנה טובה ומתוקה, בטוב הנראה והנגלה. אבל עדין צריך להבין מהי השיכות המיוחדת של ראש־השנה לאבות, שיום ראש־השנה עצמו הוא המציאות של האבות, "באחד" - זה אברהם יצחק ויעקב, לכן מועיל זכותם של האבות לכל אחד ואחד מישראל, שנמשך לו רב טוב ברבוי בשפע מפלג, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה¹⁷ של הקדוש־ברוך־הוא, וכתיבה וחתמה טובה לשנה טובה ומתוקה, בטוב הנראה והנגלה טוב גלוי ולא רק טוב שנעלם ונסתר.
- 28 אבל עדין צריך להבין מהי השיכות המיוחדת של ראש־השנה לאבות, שיום ראש־השנה עצמו הוא המציאות של האבות, "באחד" - זה אברהם יצחק ויעקב?
- 34 (ג) והענין בזה¹⁸, ביאור התוכן הפנימי של שייכות האבות לראש השנה, דהנה, פרוש הכתוב "אחד היה אברהם" לפי המשמעות הפנימית של הדברים הוא
- 39 שאברהם פעל השפיע ולימד וגילה ענין אחדות הו' בעולם, וכמו שכתוב¹⁹ בתורה על אברהם ויקרא שם בשם הו' אֵל־עולם, ופירשו חכמינו ז"ל בגמרא "אל־תקרי אין לקרוא ולפרש את הכתוב ויקרא היינו שאברהם אבינו קרא בשם ה' לעצמו אֵל־ויקרא"²⁰ לאחרים, הינו, שאברהם הודיע ולימד ופרסם בכל העולם שהקב"ה הוא "אֵל־עולם" (לא אֵל־העולם משמעותו הוא כי קיימת מציאות של עולם אלא שהקדוש־ברוך־הוא הוא האלוהים והאדון של העולם, אלא "אֵל־עולם" והמשמעות היא), שהעולם עצמו הוא אלקות²¹ ולא ישות ומציאות בפני עצמה, נבדלת ונפרדת מאלקות. וזהו הפירוש הפנימי בדברי המדרש האמורים לעיל על הפסוק ובהחודש השביעי באחד לחודש "באחד" - זה אברהם, שנאמר: אחד היה אברהם, כי ענינו של אברהם להמשיך ולגלות ולפרסם אחדות הו' בעולם, ודבר זה נתחדש בראש־השנה, "באחד לחדש", ביום הראשון של החודש השביעי, חודש תשרי, וכידוע²² בדברי חכמינו ז"ל ובתורת הסוד שבראש־השנה (יום ברא אדם הראשון²³ שנברא ביום השישי למעשה בראשית) אָמַר (אדם הראשון) כלשון הכתוב בתהלים הו' מִלֶּךְ גִּאוֹת לְבַשׁ גִּוִּי²⁴, ואדם הראשון המליך את הקדוש־ברוך־הוא על העולם על ידי שהודיע וגילה ופירסם בכל הבריאה כלה עד שתודעת הדבר חזרה בכל הנבראים אֲשֶׁר "הו'" מִלֶּךְ, ולאחר שאדם הראשון הודיע ופרסם על מלכות ה' בעולם, הוא

(16) ראה אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ד' ע' שפד (הועתק ב"היום יום" כה תמוז). ע' תקמו (הועתק ב"היום יום" כא סיון). ד"ה באתי לגני השי"ת פ"ג ד (ספר המאמרים השי"ת ע' 115. ע' 117). ועוד. (17) ע"פ ברכה שלישית דברכת המזון. (18) בהבא לקמן - ראה ד"ה ובחודש השביעי תר"ל ע' שנו. וראה גם אוה"ת שופטים ע' תתנ ואילך. (19) וירא כא, לג. (20) סוטה י, סע"א ואילך. (21) ראה לקו"ת תבוא מב, ד. מג, ג. המשך תער"ב ח"א פקל"ג. ועוד. (22) ראה פד"א פ"א. זהר ח"א רכא, ב. ח"ג ס"פ אמור. תקו"ז תנ"ו (צ, ב). (23) ראה ר"ן לר"ה טז, א. חד"א מהרש"א שם. וראה לקו"ת נצבים מז, ג. ועוד. (24) תהלים צג, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הוסיף וְאָמַר לנבראים "בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרַעַה, נִבְרָכָה לִפְנֵי
- 2 הָיְיָ עוֹשֵׁנוּ" ²⁵ כלומר, נתבטל אל הקדוש-ברוך-הוא ונשתחוה לפניו,
- 3 כפי שראוי לנהוג כלפי המלך. וְכֵן כפי שהיה בעת בריאת העולם שאדם
- 4 הראשון גילה את מלכות ה' ואת אחדות ה' בעולם, כך הוא בְּרֵאש־
- 5 הַשָּׁנָה שֶׁבָּכַל שָׁנָה וְשָׁנָה,
- 6 שְׁבִיּוֹם זֶה שבו מתחדשת מלכות ה'
- 7 בעולם נִמְשָׁךְ ומתגלה עֲנָן
- 8 אֲחֵדוּת הָיְיָ בְּעוֹלָם וביטול כל
- 9 הנבראים לאלוקות כביטול העם אל
- 10 המלך.
- 11 וְזֶה גַם "מִקְרָא קֹדֶשׁ" - זֶה
- 12 יַעֲקֹב ²⁶, בדומה למבואר לעיל
- 13 שהפירוש הפנימי בדברי המדרש
- 14 ש"באחד" (האמור בפסוק "ובחודש
- 15 השביעי באחד לחודש") זה אברהם,
- 16 קשור בכך עניינו של אברהם הוא
- 17 התוכן של ראש השנה, כך גם הפירוש
- 18 הפנימי של המשך דברי המדרש
- 19 ש"מקרא קודש" (האמור בהמשך
- 20 פסוק זה) זה יעקב, קשור בכך שעניינו
- 21 של יעקב הוא עניינו של ראש השנה,
- 22 כיוון שֶׁבָּכַל ראש־השָׁנָה מיד
- 23 שנה בשנה, נִמְשָׁךְ מלמעלה למטה
- 24 ומתגלה בעולם עֲנָן בְּחִינַת יַעֲקֹב
- 25 כפי שממשיך ומבאר.
- 26 דִּהְיָה, אותיות המילה יַעֲקֹב זהות
- 27 עם אוֹתִיּוֹת המילה יִבְקַע' ²⁷,
- 28 שֶׁלֹּכַן אֵימָא מובא בַּזֶּה ²⁸
- 29 שֶׁיַּעֲקֹב אָמַר את לשון הכתוב
- 30 בישעיהו "אֲזִי יִבְקַע בְּשַׁחַר
- 31 אוֹרֶךְ" ²⁹. וְכִפִּי שֶׁמִּבָּאָר כ"ק
- 32 אֲדָמוֹר הָאֲמָצְעִי הרבי דובער,
- 33 השני בשושלת אדמו"ר חב"ד
- 34 ב'סודור' מאמרי חסידות שנדפסו
- 35 ב'סודור עם דא"ח [דברי אלוקים חיים]
- 36 בְּדְרוּשֵׁי חַג הַסֻּכּוֹת ³⁰, שָׁזֶהוּ מַה שֶּׁהָקוּ בּוֹקַע אֶת
- 37 הַצִּמְצוּם. כמבואר בתורת הסוד, לפני הבריאה של עולמות מוגבלים היה
- 38 האור האלוקי האין-סוף ממלא את כל המציאות ולא הייתה נתינת מקום
- 39 ואפשרות לברוא עולמות. ולצורך הבריאה הקדוש-ברוך-הוא צמצם וסילק
- 40 הצידה, כביכול, את אור האין-סוף ואחרי הצמצום האיר אור דק ומצומצם
- 41 המכונה אור ה'ק' שבעק את הצמצום וחדר מבעד לצמצום כדי לברוא
- 42 עולמות. והכתוב 'אז יבקע כשחר' רומז לבקיעה זו שאור הקו בוקע את

- 43 הצמצום וְכִיּוֹן שֶׁבְּקִיעַת הַצִּמְצוּם שתוכנה הוא התגברות על ההעלם
- 44 וההסתור שנוצר על ידי הצמצום הִיא מִצַּד בְּחִינַת הָאוֹר שֶׁלְמַעַלָּה
- 45 מִהַצִּמְצוּם שלגביו הצמצום אינו מהווה הסתר, לָכֵן יֵשׁ בָּזֶה באור זה
- 46 שהוא, כאמור, עניינו של יעקב, מַעַלָּה וּרְחִינָן גַּם אפילו עַל הָאוֹר
- 47 האלוקי דְּבְחִינַת אֲבִרָהם האור
- 48 שאותו מגלה בעולם אברהם אבינו, כִּי
- 49 הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ עַל-יְדֵי
- 50 אֲבִרָהם, אֵף שֶׁהִיָּה בְּאֶפֶן שֶׁל
- 51 "וַיִּקְרֵא" כו', וכמבואר לעיל
- 52 שאברהם אבינו עסק בגילוי ופרסום
- 53 אלוקות בעולם מִפְּל־מָקוֹם אוֹר
- 54 זֶה שנמשך על ידי אברהם לֹא חָדַר
- 55 בְּעוֹלָם (דָּעַר אוֹר הָאֵט נִיט
- 56 דִּוְרָכְגֶּעֲדֻרְנִיגֶעֶן אוֹן נִיט
- 57 דִּוְרָכְגֶּעֲדֻרְנִיגֶעֶן דִּי וְוַעֲלֵט
- 58 האור לא 'תפס' את העולם ולא חדר
- 59 בתוך העולם) בְּפִנְיִמִיּוֹת אלא האיר
- 60 בו באופן כללי ובדרך 'מקף'
- 61 מלמעלה, מִה־שְׂאִי־כֵן עַל-יְדֵי
- 62 יַעֲקֹב נִמְשָׁךְ הָאוֹר האלוקי
- 63 בְּעוֹלָם הזה, בתוך המציאות
- 64 בְּבְחִינַת פְּנִימִיּוֹת וחוּדֵר בתוך
- 65 המציאות הגשמית ומחולל בה שינוי
- 66 ומאיר אותה, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב ³¹
- 67 בנבואת מיכה "תִּתֵּן אֶמֶת
- 68 לְיַעֲקֹב", והמשמעות הפנימית של
- 69 הכתוב היא שֶׁיַּעֲקֹב הוּא בְּחִינַת
- 70 אֶמֶת לְאֶמְתּוֹ, תכלית האמת ועניין
- 71 שהוא אמת לאמיתו הוא נצחי וְהָאוֹר
- 72 שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל-יְדֵי על ידי יעקב
- 73 שמידתו היא מידת האמת הוּא
- 74 בְּבְחִינַת קִיּוֹם וכדי שדבר יתקיים
- 75 ולא יהיה בְּר־חֲלוּף, הוא צריך לחדור
- 76 לעומק ולפנימיות.
- 77 וְאֵף שֶׁ"תִּתֵּן אֶמֶת לְיַעֲקֹב"
- 78 בָּא דִּוְקָא אַחֲרֵי בְּחִינַת "חֶסֶד לְאַבְרָהָם", שהרי אברהם קודם
- 79 ליעקב ותחילה באה ופועלת מידת החסד שהיא מידתו של אברהם ורק אחר
- 80 כך באה ופועלת מידת האמת, מידתו של יעקב, אין זו הוכחה שמידתו של
- 81 אברהם נעלית יותר ממידתו של יעקב, כי למרות שאברהם קודם, מִפְּל־
- 82 מָקוֹם יֵשׁ מַעַלָּה וּרְחִינָן מִיּוֹדֵן בִּינְעֻקֵּב עַל בְּחִינַת "חֶסֶד
- 83 לְאַבְרָהָם", שֶׁדִּוְקָא יַעֲקֹב הוּא בְּחִינַת "אֶמֶת", המידה שדווקא
- 84 היא קשורה בעניין הנצחיות ויש לה קיום בִּיּוֹן שֶׁדִּוְקָא עַל-יְדֵי על ידי

(25 שם צה, ו. 26) ראה אוה"ת דרושים לה"ה ס"ע א'רפז ואילך. (27) ראה עץ חיים שער הכללים פ"י. שער לב (שער הארת המוחין) פ"א. ובכ"מ. (28) ח"ג קד, א. (29) ישע"י נח, ח. (30) רנז, סע"ד ואילך. (31) מיכה ז, כ. וראה תניא אגה"ק ס"ו. לקו"ת מטות פג, סע"ג. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 יעקב אבינו נִמְשָׁךְ הָאֹר האלוּקִי בְּכָל מָקוֹם וּמָקוֹם בֵּין בְּמָקוֹם
2 נַעֲלָה מִבְּחִינָה רִוּחָנִית וּבֵין בְּמָקוֹם נְחוּת, וּבְאֶפֶן שֶׁבְּכָל מָקוֹם הוּא
3 נִמְשָׁךְ וּמֵאִיר וּמִתְגַּלָּה בְּשׁוּהָ בְּאוֹתָהּ מִידָּה, שְׁזָהוּ עֲנִין הַמֶּאֱפִין אֶת
4 בְּחִינַת "אַמֶּת" שֶׁהִיא פּוֹעֶלֶת וּמֵאִירָה בְּכָל מָקוֹם בְּשׁוּהָ, וְכִידּוּעַ³²
5 בְּקִבְלָהּ וְחִסְדוֹת שֶׁיַּעֲקֹב הוּא
6 "בְּרִיחַ הַתִּיכּוֹן הַמְּבָרִיחַ מִן הַקֶּצֶה אֶל הַקֶּצֶה"³³, וְכַעֲדוֹ
7 שְׁבָרִיחִים אֲחֵרִים נִמְצָאִים רַק בְּמָקוֹם
8 מְסוּיִים, מִיּוֹתֵד לָהֶם, הִרִי 'הַבְּרִיחַ'
9 הַתִּיכּוֹן מְגִיעַ וְחוֹדֵר בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל
10 הַדְּרוֹגוֹת, מִן הַקֶּצֶה אֶל הַקֶּצֶה, וְכֵן
11 הָאֹר הָאֲלוּקִי הַנִּמְשָׁךְ בְּעוֹלָם עַל יְדֵי
12 יַעֲקֹב אֲבִינוּ מֵאִיר בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל
13 הַדְּרוֹגוֹת בְּשׁוּהָ, וְהֵינּוּ לְפִי
14 שֶׁיַּעֲקֹב עֲצָמוֹ נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת
15 הָאֹר שֶׁלְמַעֲלָה מִהַצְמָצוֹם
16 כִּנְיָן שֶׁבְּאֹר זֶה לֹא שִׁיךְ עֲנִין
17 חֲלוּקָה לְדְרוֹגוֹת שֶׁל 'מַעֲלָה' וְרַמְתָּ
18 וְכִינּוֹן שֶׁבְּאֹר זֶה לֹא שִׁיךְ עֲנִין
19 הַהִתְחַלְקוּת, לְכֵן הַמְּשַׁכֵּת
20 אֹרֶז זֶה הוּא בְּכָל מָקוֹם בְּשׁוּהָ
21 וְהוּא מֵאִיר בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל דְּרָגָה
22 בְּאוֹתָהּ מִידָּה.
23 וְזֶהוּ "מִקְרָא קֹדֶשׁ - זֶה
24 יַעֲקֹב", כִּי "מִקְרָא קֹדֶשׁ"
25 פְּרוּשׁ: זְמִינִין מִקְדָּשׁ³⁴ זְמִינִים
26 מִקְדוּשׁ, דְּ"קֹדֶשׁ מְלָה
27 בְּגִרְמִיָּה"³⁴, מִלָּה בְּפָנֵי עֲצָמָה
28 (וְלֹא מִלָּה שֶׁנִּסְמַכְתָּ לְמִלָּה אַחֲרָתָהּ),
29 כְּלוּמֹר, "קֹדוּשׁ" הוּא שֶׁם הַתּוֹרָה, הֵינּוּ
30 דְּבַר שֶׁהוּא קֹדֶשׁ, וְאִילוּ "קֹדֶשׁ" הוּא
31 שֶׁם הָעֵצ, הַקְּדוּשָׁה עֲצָמָה, וְלִכֵּן
32 הַתּוֹרָה "קֹדֶשׁ" מוֹרָה עַל דְּרָגָה נְעִלִית
33 יוֹתֵר בְּאֻלּוּקוֹת, הַקְּדוּשָׁה עֲצָמָה וְהֵינּוּ
34 שֶׁהוּא זְמַן זֶה מִיּוֹתֵד בֵּין שֶׁהוּא
35 'מִקְרָא קֹדֶשׁ' מְבָדֵל וְנַעֲלָה וּמְרוּמִם
36 מִבְּחִינַת 'יוֹמִין', הֵם הַזְּמַנִּים הַרְגִּילִים, יְמוֹת הַחֹל, וְהוּא דְּרָגָה נְעִלִית
37 זֶה הַנִּקְרָא 'מִקְרָא קֹדֶשׁ' הָאֹר הָאֲלוּקִי הַאֲבִירִי וְהַבְּלִיגוֹבֵל שֶׁלְמַעֲלָה
38 מִהַצְמָצוֹם וְלִגְבוֹי הַצְמָצוֹם לֹא מַעֲלִים וְלֹא מַסְתִּיר, וְעֵינֵינוּ שֶׁל יַעֲקֹב
39 שֶׁעָלִינוּ אֹמֶר הַמִּדְרָשׁ 'מִקְרָא קֹדֶשׁ' - זֶה יַעֲקֹב הוּא שֶׁקֹּרָא הֵינּוּ מַעֲוֵר
40 וּמְגַלָּה וּמְמַשִּׁיךְ אֻלּוּקוֹת בְּעוֹלָם גַּם מִבְּחִינַת אֹרֶז, אֹרֶז שֶׁלְמַעֲלָה
41 מִהַצְמָצוֹם, וְלֹא רַק מִהָאֹר שֶׁעוֹבֵר דֶּךְ הַצְמָצוֹם.
- 42
- וְזֹהוּ הַשִּׁיכּוֹת דְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה לְיַעֲקֹב, לְפִי פְּנִימוֹת הָעֵינִינִים, כִּי
בְּכָל רֹאשׁ-הַשָּׁנָה מִיְּדֵי שָׁנָה בִּשְׁנָה נִמְשָׁךְ גִּילּוֹי אֻלּוּקוֹת בְּעוֹלָמוֹת
מִבְּחִינַת אֹרֶז נַעֲלָה זֶה, שְׁהִירִי יְדוּעַ³⁵ בְּקִבְלָהּ וְחִסְדוֹת שֶׁבְּכָל
רֹאשׁ-הַשָּׁנָה חוֹזְרִים הַדְּבָרִים לְקִדְמוּתָם, וְחוֹדֵר וּמֵאִיר הָאֹר
הָאֲלוּקִי שֶׁהֵאִיר בְּבִרְיָהּ בְּחִלְתָּהּ,
בִּשְׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית וְאַם-כֵּן מוֹכֵן
שֶׁהַמְּשַׁכֵּה שְׁבָרֹאשׁ-הַשָּׁנָה
הִיא מִבְּחִינַת הַשֶּׁרֶשׁ הָרָאשׁוֹן
כִּי שֶׁל בְּרִיאת הָעוֹלָמוֹת, הַרְצוֹן
הָאֲלוּקִי הָרָאשׁוֹן וְהַקְּדוּם לְבְרֹא אֶת
הָעוֹלָם, שֶׁהוּא בְּאֵין-סוֹף עֲצָמוֹ (וּרֹק
בְּהַמְשָׁךְ תַּהֲלִיךְ הַבְּרִיָּה יִשְׁנֵי צִמְצוּם
וְהָעוֹלָם כְּדִי לְבְרֹא עוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים
מִגִּבְלִים). וּבְפֶרֶט עַל-פִּי
הַמְּבָאֵר בְּאַגְרַת הַקֶּדֶשׁ³⁶
שֶׁכִּסְפֵּר הַתְּנַיִן שֶׁבְּכָל רֹאשׁ-
הַשָּׁנָה בְּכָל שָׁנָה וּשְׁנָה נִמְשָׁךְ
וּמִתְגַּלָּה מִלְמַעֲלָה לְמַטָּה אֹרֶז חֲדָשׁ
עָלִינוּ יוֹתֵר שְׁלֹא הִיָּה מֵאִיר
עֲדִין מִיְּמֵי עוֹלָם בְּאֵף אַחַת
מִהַשְׁנִים הַקְּדוּמוֹת אֹרֶז עָלִינוּ כִּנְיָן
וְאֵם כֵּן בּוֹדֵאֵי הַהִתְמַשְׁכָּה בְּרֹאשׁ
הַשָּׁנָה הִיא מִהָאֹר הַאֲבִירִי שֶׁלְפָנֵי
הַצְמָצוֹם [וּמִזֶּה מוֹכֵן שְׁבָרֹאשׁ-
הַשָּׁנָה הִנֵּה שָׁבוּ נִאֲמַר הַמֶּאֱמָר,
רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁנַת תִּשְׁל"ו, נִמְשָׁךְ
אֹרֶז עָלִינוּ נַעֲלָה יוֹתֵר מִכָּל הַשָּׁנִים
שֶׁעָבְרוּ, אֹרֶז שְׁלֹא הִיָּה כְּמוֹהוּ גַּם
אִפְּלוּ בְּזְמַן בֵּית רֹאשׁוֹן, וּבְזְמַן
דְּ"קֶנְיָמָה סִיְהָרָא
בְּאַשְׁלֹמוּתָא³⁷ כֹּאשֶׁר הִירֵחַ עוֹמֵד
בְּמִילָאוּ (הֵינּוּ בְּאַמְצַע הַחֹדֶשׁ,
וּכְמִבְּאֹר בּוֹהֵר הַכּוֹנוּנָה לְתַקּוּפַת
שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ, שֶׁאֵין הֵייתָה בְּעַם יִשְׂרָאֵל
שְׁלִימוֹת מִיּוֹתֵד]. וְזֶהוּ "מִקְרָא
קֹדֶשׁ - זֶה יַעֲקֹב", שֶׁכָּל
רֹאשׁ-הַשָּׁנָה הוּא בְּחִינַת "מִקְרָא קֹדֶשׁ", כִּי בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּכָל
שָׁנָה יֵשׁ 'קְרִיָּה', הַמְּשַׁכֵּה חֲדָשָׁה וְנַעֲלִית יוֹתֵר מִכָּל הַשָּׁנִים שֶׁעָבְרוּ
מִבְּחִינַת "קֹדֶשׁ - מְלָה בְּגִרְמִיָּה", הַקְּדוּשָׁה הָאֻלּוּקִית עֲצָמָה, שְׁזָהוּ
עֵינֵינוּ שֶׁל יַעֲקֹב הַקְּשׁוּר בְּאֹר שֶׁלְפָנֵי הַצְמָצוֹם, כְּמִבְּאֹר לַעֲלִיל.
וְזֶהוּ גַּם "זְכוּרֹן תְּרוּעָה - זֶה יַעֲקֹב" בְּדוּמָה וְהַמְשָׁךְ לְמִבְּאֹר לַעֲלִיל
שֶׁדְּבָרֵי הַמִּדְרָשׁ עַל הַכְּתוּב "וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי" אֹדוֹת הַקֶּשֶׁר שֶׁל אֲבִרָהּ וְשֶׁל

(32) רֹאשׁ זַח"ב נֹא, ב. קֶעָה, ב. לְקו"ת שֶׁה"ש יג, סע"א וְאִילךְ. (33) ע"פ תְּרוּמָה כו, כח. וִיקָהָל לו, לג. (34) זֶה ח"ג צד, א. נִתְבָּאֵר בְּסִידוּר עִם דֹּא"ח רִיז, א וְאִילךְ. (35) רֹאשׁ פְּרִי עֵץ חַיִּים וְשַׁעַר הַכּוֹנוּנוֹת שַׁעַר ר"ה. סִידוּר הָאֲרִיז"ל בְּמָקוֹמוֹ. וּבְכ"מ. לְקו"ת נִצְבִּים נֹא, ב. וּבְכ"מ. (36) סִימֵן יד. (37) זֶה ח"א קנ, א. רַכָּה, ב. ח"ב פה, א. וְרֹאשׁ שְׁמו"ר פט"ו, כו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מפני שמצוות תקיעת שופר לא קיימת בראש השנה שחל בשבת אלא **כִּי** **תְּרוּעָה** מוֹרָה עַל מִדַּת הַדִּין, כמבואר בדברי ה'צמח צדק' שם, **כִּמוֹ** שכתוב עלה אלקים בתרועה והוא בחינת יצחק, **וּבִשְׁבֹּת שָׁאֵז** מתבטלים כָּל הַדִּינִין (כְּמוֹ שְׁבֹתוֹ בִּ"כְּגֻנָּא" ⁴¹ קטע מהזוהר שנהוג לומר בליל שבת), **אָזִי** התקיעה היא רק בְּחִינַת "זְכֹרֹן תְּרוּעָה" ולא 'תרועה' כי אין בשבת 'דינים'. **וְזֶהוּ** ענין זה בראש השנה (ההבדל בין 'תרועה' כשראש השנה חל בחול וזכרון תרועה' כשראש השנה חל בשבת, כשאין 'דינים') **גַּם** ענין "זְכֹרֹן תְּרוּעָה - זֶה יִצְחָק", **כִּי קְרִיאַת שֵׁם יִצְחָק** הוא על-שם "צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹקִים" ⁴², שהוא הצחוק ענין התענוג, ומצד המִשְׁכָּת וגילוי הגבורות וגם 'גבורות' שהם שורש הדינים ואף עלול להיות מהם 'דינים קשים', 'נמתקים' והופכים לטוב גלוי. **וְכַאֲשֶׁר** הגבורות שמצד עצמן הן היפך החסד, נמתקות בחסדים, **אָזִי** הן הגבורות עצמן טובות יותר ונמשך באמצעותן יותר שפע וברכה מהחסדים עצמם, **כְּמִבְּאֵר בִּ"סְדוּר"** במאמר דבור-המתחיל הפותח במילים "לְהִבִּין עֲנִין תְּקִיעַת שׁוֹפֵר עַל-פִּי כְּנֹת הַפַּעַל-שֵׁם טוֹב ז"ל" ⁴³, **לְפִי** שההשפעה שמבחינת הגבורות דוֹקָא היא באֶפֶן שֶׁל תְּגַבֵּרַת כו' בשפע מוגבר, עוד יותר מההשפעה שמצד החסד, כי בדרך כלל ההשפעה היא מחסר ומניעת ההשפעה היא מגבירה, אבל כאשר הגבורות 'נמתקות' אזי ההשפעה היא מהגבורות, ולא זו בלבד אלא שההשפעה מהגבורות היא בתוספת ובתגבורת. **וּבִפְרָט** הקשר של יצחק לשחוק ותענוג ומיתות הגבורות מודגש עוד יותר **לְפִי** מה שכתוב ⁴⁴ בתהילים "יִשְׁחָק בְּשִׁין, שְׁזָה 'שחוק' בש' מוֹרָה עַל לְעִתִּיד-לְבֹא" ⁴⁵, ימות המשיח שעליהם נאמר "אֵז זְמַנָּה שְׁחֹק פִּינוּ" ⁴⁶, שָׁאֵז לעתיד לבוא תהיה ההשפעה מלמעלה

יעקב לראש השנה, בהתאם למהותם ועניינם ושייכותם לענייני ומהותו של ראש השנה, יש לבאר גם את דברי המדרש לגבי יצחק הנרמז בכתוב זה במילים "זכרון תרועה" (כי בעקידת יצחק נאמר 'וירא והנה איל' והתרועה בראש השנה היא בשופר של איל). **וּבְהִקְדִּים מַה שְׁבֹתוֹ בִּירוּשָׁלַיִם** ³⁸ בגמרא בתלמוד ירושלמי אודות מצוות התקיעה בשופר בראש השנה **כְּתוּב אֶחָד** תורה המדבר אודות ראש השנה **אוֹמֵר** ⁶ שיום זה הוא "שְׁבֹתוֹן זְכֹרֹן תְּרוּעָה" (זכרון' בלבד ולא "תרועה" מִשָּׁם), וכתוב אֶחָד **אוֹמֵר** ¹ "יום פסוק אחר שמדבר על התקיעה בשופר בראש השנה **אוֹמֵר** ¹ "יום תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם" 'תרועה' ¹⁶ ממש ולכאורה הרי זו סתירה. עונה על כך הירושלמי **לֹא קָשְׂיָא**, אין זו קושיא וסתירה כי **פֶּאן** בכתוב שבו נאמר 'זכרון תרועה', היינו שאין תוקעים בפועל, מדובר ביום-טוב של ראש השנה שְׁחָל לְהִיּוֹת בְּשֹׁבֵת שֶׁאֵין תוקעים בשופר, **אֲמָנָם**, לְפִי הַמְּבָאֵר ³⁹ בגמרא בתלמוד בבלי שֶׁמָּה שְׁאֵין תוקעין בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה שְׁחָל לְהִיּוֹת בְּשֹׁבֵת ²⁸ הוא רק מְדַבֵּר, גזירה שגורה חכמים (שלא מי שאינו בקי בתקיעת שופר ילך אצל חכם כדי ללמוד לתקוע ויטלטל את השופר באופן האסור בשבת) **אֲבָל מְדַאֲרִיתָא מִן** ³⁴ התורה, מעיקר הדין, **תּוֹקְעִין גַּם בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה שְׁחָל בְּשֹׁבֵת**, ולפי זה יִקָּשֶׁה מַה שְׁבֹתוֹ **"זְכֹרֹן תְּרוּעָה"** והרי גם כשראש השנה חל בשבת, מן התורה תוקעים בשופר, ולמה אִם-כֵּן נאמר 'זכרון תרועה'. **וּמִבְּאֵר** אדמו"ר ה'צמח צדק' ⁴⁰ (רבי מנחם מענדל, השלישי בשושלת אדמו"רי חב"ד), שֶׁהַתְּקִיעָה שְׁתּוֹקְעִים בְּשֹׁבֵת בה מדובר הכתוב שבו נאמר 'זכרון תרועה' **הִיא** רק "זְכֹרֹן תְּרוּעָה" ולא תרועה ממש, לא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 ויכרון של דבר שהיה בעבר אלא שראש־השנה הוא המציאות
44 והיום הזה הוא העניין והמהות של האבות אברהם יצחק ויעקב,
45 וכדאיתא בזהר⁴⁹ אודות הפעולה של קול השופר הבוקע ועולה
46 ומעורר רחמים ש"אברהם אחיד מהאי סטרא, אברהם אחוז מצד
47 זה ויעקב מהאי סטרא ויעקב
48 אחוז מצד זה, ויצחק באמצע".
49 וכמבואר בזהר, הקול מגיע לראשו
50 של יעקב, ויעקב מתעורר ורואה את
51 אברהם מתקין עצמו מהצר האחר
52 ושניהם אחוים ביצחק, זה מצד זה וזה
53 מצד זה, וזהו גם הטעם הפנימי של
54 הסדר של הקולות בתקיעת שופר
55 דתקיעה תרועה תרועה תקיעה,
56 ששתי התקיעות הפשוטות
57 הן כנגד בחינת אברהם ויעקב,
58 והתרועה שבאמצע שהיא
59 תקיעה המחולקת לקולות קצרים רבים
60 היא בחינת יצחק⁵⁰.

61 (ד) אף צדין למרות שהעניין הקשר
62 של האבות אברהם ויעקב ויצחק לראש
63 השנה והעניין המיוחד של זכרון זכות
64 אבות ביום זה כבר נחבאר לעיל, מכל
65 מקום עדיין צריך להבין בעניין זה,
66 שהרי ידוע ומבאר בכמה
67 מקומות⁵¹ בתורת החסידות
68 שהאבות הם בבחינת עולם
69 האצילות, הדרגה הרוחנית של
70 האבות היא בחינת עולם האצילות,
71 העולם הראשון והנעלה ביותר
72 מארבעת העולמות הרוחניים הכלליים
73 אצילות-בריאה-יצירה-עשיה שהוא
74 עולם שבו הביטול לאלוקות הוא
75 באופן נעלה ביותר, וכמובא בחסידות
76 שעולם האצילות הוא אלוקות ממש,
77 ללא כל נתינת מקום ליישות ומציאות
78 של נבראים נפרדים מאלוקות, וזהו
79 התוכן הפנימי של דברי חכמינו ז"ל
80 במדרש ש"האבות הן הן
81 המרכבה"⁵², הינו שהם
82 מרכבה כלומר, בטלים לאלוקות

83 בביטול מוחלט כמו ביטול המרכבה כלפי הרוכב ומנהיג אותה שאין למרכבה
84 כל רצון משלה, והביטול של האבות שדרגתם היא כאמור מדרגת האצילות

1 בתגברת גדולה יותר⁴⁵ מכפי שהיא עכשיו, בזמן הגלות. אף גם
2 אפילו עכשו כשעדיין אין גילוי השחוק שיהיה לעתיד לבוא, מכל־מקום
3 ההשפעה שמבחינת הגבורות (בחינת יצחק), כאשר יש גילוי
4 של עניין התענוג והגבורות נמתקות, היא בתגברת עצומה, שלכן
5 דוקא בכרבת יצחק ליעקב
6 כתיב⁴⁷ "ויתן־לך האלקים
7 (תזכר כאן שם אלוקים דוקא השם
8 של מידת הגבורה) מטל השמים
9 ומשמני הארץ, ורב דגן
10 ותירוש", דקאי שם אלוקים
11 הנוכח כאן בברכת יצחק, מכון הן
12 על הברכה לקבל שפע "מטל
13 השמים ומשמני הארץ"
14 בפשוטם בגשמיות, וזהו כפי
15 שהם ההשפעות מהשמים ומהארץ
16 ברוחניות הענינים, כמאמר
17 רבותינו ז"ל⁴⁸ במדרש "מטל
18 השמים - זה מקרא, ומשמני
19 הארץ - זה משנה, ורב דגן -
20 זה תלמוד" וכו' וכל ההשפעות,
21 הן בגשמיות והן ברוחניות, באות משם
22 אלוקים, ענין הגבורות, וכאמור
23 שכאשר ההשפעה היא מגבורות
24 ממותקות היא בתגבורת עצומה.
25 וזהו המעלה המיוחדת
26 שב"זכרון תרועה - זה
27 יצחק" גם לגבי "באחד - זה
28 אברהם", וגם לגבי "מקרא
29 קדש - זה יעקב", כי עקר
30 ההשפעה בתגבורת עצומה היא
31 על־ידי יצחק, שעל־ידו
32 דוקא באה ההשפעה באופן
33 של תגברת כו', פנ"ל.
34 וזהו "ואימתי תהיו מזכירין
35 זכות אבות, בחדש השביעי"

36 דוקא, ולעיל נשאלה השאלה במה
37 מיוחדת הזכרת זכות אבות בראש
38 השנה לגבי הזכרת זכות אבות בכל
39 יום, וההסבר הוא שזהו זכרון זכות
40 אבות בראש השנה ענין נעלה
41 יותר מהזכרת זכות אבות שבתפלות שבכל ימי השנה, כי
42 הזכרת זכות אבות שבראש־השנה אינה רק זכרון בעלמא,

(47) תולדות כז, כח. (48) ב"ר פס"ו, ג. (49) ח"ג ק, רע"א. (50) אוה"ת דרושים לר"ה ע' א'שו. (51) ראה תו"א ויצא כד, א. לקו"ת צו יז, ב. ובכ"מ. (52) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הוא לבחינה נעלית באלוקות שלמעלה מעולם האצילות, אבל
2 האבות עצמם הדרגה שלהם הם בבחינת עולם האצילות
3 (ובפרט שאחר-כך נמשכו גם בעולמות בריאה-יצירה-
4 עשיה שזה מורה שהם עצמם אינם למעלה מאצילות, ולכן נמשכים גם
5 למטה מאצילות), ולכאורה נשאלת
6 השאלה, איך יתאים ענין זה
7 שמדרגת האבות היא באצילות (אך
8 לא למעלה מהאצילות) עם המבאר
9 לעיל בענין "באחד - זה
10 אברהם, שנאמר: אחד היה
11 אברהם", שענינו של אברהם
12 הוא בחינת האחדות, אחדות ה'
13 וביטול לאלוקות בצורה נעלית ביותר
14 שזהו אחדות ה' בדרגה זו ענין
15 שלמעלה מעולם האצילות,
16 דבין שבועולם האצילות יש התחלקות עשר
17 ספירות, "עשר ולא תשע, עשר ולא אחד-
18 עשר"⁵³, הרי אין זה ענין האחדות. ואף שעולם
19 האצילות הוא עולם האחדות⁵⁴, ד"איהו וחייה
20 חד, איהו וגרמוהי חד⁵⁵, הרי ידוע⁵⁶ שיש
21 הפרש בין היחוד שב"חייה" להיחוד
22 שב"גרמוהי", והינו שגם בענין "חד" גופא,
23 מחלקים בין "חייה" ל"גרמוהי", ואם-כן אין
24 זה אמתית ענין האחדות. וכן צריך להבין בענין
25 "מקרא קודש - זה יעקב", שנתבאר לעיל שהוא
26 ענין הבקיעה על-ידי ההמשכה מבחינת האור
27 שלמעלה מהצמצום, והרי ענין זה הוא למעלה
28 מעלה מבחינת עולם האצילות, שזוהי מדרגת
29 האבות. וכן צריך להבין בענין "זכרון תרועה -
30 זה יצחק", שנתבאר לעיל שהוא ענין המתקת
31 הגבורות בחסדים, שגם ענין זה הוא למעלה
32 מעלה מבחינת עולם האצילות, שהרי בעולם
33 האצילות ישנם שלשה קוין: חסד גבורה
34 תפארת, וכל קו הוא בפני-עצמו, ואם-כן הרי
35 להבין גם בהמשך דברי המדרש בענין "זכרון תרועה - זה
36 יצחק", שנתבאר לעיל שהוא ענין המתקת הגבורות
37 בחסדים, שגם ענין זה הוא למעלה מעלה נעלה הרבה יותר
38 מבחינת עולם האצילות, שהרי בעולם האצילות ישנם
39 במידות העליונות שלשה קוין נפרדים: חסד קו הימין גבורה קו
40 השמאל תפארת קו האמצעי, וכל קו הוא בפני-עצמו, ואם-כן
41 הרי זה ענין המתקת הגבורות בחסדים שמבטל את החלוקה של המידות

1 הוא לבחינה נעלית באלוקות שלמעלה מעולם האצילות, אבל
2 האבות עצמם הדרגה שלהם הם בבחינת עולם האצילות
3 (ובפרט שאחר-כך נמשכו גם בעולמות בריאה-יצירה-
4 עשיה שזה מורה שהם עצמם אינם למעלה מאצילות, ולכן נמשכים גם
5 למטה מאצילות), ולכאורה נשאלת
6 השאלה, איך יתאים ענין זה
7 שמדרגת האבות היא באצילות (אך
8 לא למעלה מהאצילות) עם המבאר
9 לעיל בענין "באחד - זה
10 אברהם, שנאמר: אחד היה
11 אברהם", שענינו של אברהם
12 הוא בחינת האחדות, אחדות ה'
13 וביטול לאלוקות בצורה נעלית ביותר
14 שזהו אחדות ה' בדרגה זו ענין
15 שלמעלה מעולם האצילות,
16 דבין שבועולם האצילות יש התחלקות עשר
17 ספירות, "עשר ולא תשע, עשר ולא אחד-
18 עשר"⁵³, הרי אין זה ענין האחדות. ואף שעולם
19 האצילות הוא עולם האחדות⁵⁴, ד"איהו וחייה
20 חד, איהו וגרמוהי חד⁵⁵, הרי ידוע⁵⁶ שיש
21 הפרש בין היחוד שב"חייה" להיחוד
22 שב"גרמוהי", והינו שגם בענין "חד" גופא,
23 מחלקים בין "חייה" ל"גרמוהי", ואם-כן אין
24 זה אמתית ענין האחדות. וכן צריך להבין בענין
25 "מקרא קודש - זה יעקב", שנתבאר לעיל שהוא
26 ענין הבקיעה על-ידי ההמשכה מבחינת האור
27 שלמעלה מהצמצום, והרי ענין זה הוא למעלה
28 מעלה מבחינת עולם האצילות, שזוהי מדרגת
29 האבות. וכן צריך להבין בענין "זכרון תרועה -
30 זה יצחק", שנתבאר לעיל שהוא ענין המתקת
31 הגבורות בחסדים, שגם ענין זה הוא למעלה
32 מעלה מבחינת עולם האצילות, שהרי בעולם
33 האצילות ישנם שלשה קוין: חסד גבורה
34 תפארת, וכל קו הוא בפני-עצמו, ואם-כן הרי
35 להבין גם בהמשך דברי המדרש בענין "זכרון תרועה - זה
36 יצחק", שנתבאר לעיל שהוא ענין המתקת הגבורות
37 בחסדים, שגם ענין זה הוא למעלה מעלה נעלה הרבה יותר
38 מבחינת עולם האצילות, שהרי בעולם האצילות ישנם
39 במידות העליונות שלשה קוין נפרדים: חסד קו הימין גבורה קו
40 השמאל תפארת קו האמצעי, וכל קו הוא בפני-עצמו, ואם-כן
41 הרי זה ענין המתקת הגבורות בחסדים שמבטל את החלוקה של המידות

(53) ספר יצירה פ"א מ"ד. (54) ראה עבודת הקודש ח"א פ"ב. ובכ"מ. (55) תקו"ז בהקדמה (ג, ב). תניא אגה"ק ס"כ. (56) ראה ספר המאמרים תרל"ג ח"ב ע' שמו ואילך. תרנ"ג ע' רכו ואילך. תרצ"ב ע' קצו ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מכילה, כולל בחינת 'עתיק' ופנימיות עתיק' בראש השנה, 'בחדש השביעי':
 44 וְהִינוּ לְפִי שְׁבִרָאֵשׁ-הַשָּׁנָה חֲזוּרִים כָּל הַדְּבָרִים לְקִדְמוּתוֹ, כִּי
 45 עַם סִיּוֹם הַשָּׁנָה הַחֹלֶפֶת יֵשׁ הַסְתַּלְּקוֹת וְהַתְעַלְמוֹת שֶׁל הַרְצוֹן הָאֱלֹקִי בְּעֹלְמוֹת
 46 וְחַיּוֹת הַנִּבְרָאִים מִסְתַּלְּקִים וְאַחֵר כֵּךְ הַכּוֹל מִתְעוֹרֵר מִחֲדָשׁ, כִּמוּ שֶׁהִיא בְּתַחֲלִית
 47 הַבְּרִיאָה, וְלָכֵן מֵאַחֵר שֶׁבִּרָאֵשׁ הַשָּׁנָה
 48 הַכּוֹל מִתְחַדֵּשׁ צָרִיכָה לְהִיטֵב
 49 בְּרָאֵשׁ הַשָּׁנָה בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה
 50 הַהִמְשָׁכָה מִבְּחִינַת הַשָּׁרֵשׁ
 51 וְהַמְקוֹר הָרָאשׁוֹן כֹּי' שֶׁל כָּל
 52 הַבְּרִיאָה. וְכִידּוּעַ בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת
 53 שְׁהִמְשָׁכָה שֶׁל הָאוֹר הָאֱלֹקִי
 54 בְּרָאֵשׁ הַשָּׁנָה שְׁבִרָאֵשׁ-הַשָּׁנָה
 55 הִיא מִעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ עֲצָמוֹת
 56 וְמַהוֹת הָאֱלֹקוֹת מִמֶּשֶׁל וְלֹא רַק דְּרָגָה
 57 כֹּז אוֹ אַחֶרֶת בְּהֵאֲרָת הָאוֹר מִהֶעֱצָמוֹת.
 58 וְזֶהוּ מָה שֶׁכְּתוּב⁶¹ בְּתַהֲלִים
 59 (בְּפָרָק שְׁאוּמְרִים לִפְנֵי הַתְּקִיעָה בְּשׁוּפָר
 60 בְּרָאֵשׁ הַשָּׁנָה) "יִבְחָר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ"
 61 הוּא לָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת נִחְלָתָנוּ,
 62 אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר אָהָב
 63 סִלָּה", הֵינּוּ בְּחִירַת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ
 64 הוּא בְּבִנְיַן יִשְׂרָאֵל, שְׁזֵהוּ עֲנִין
 65 בְּחִירַת הָעֲצָמוֹת⁶², הַבְּחִירָה שֶׁל
 66 עֲצָמוֹת הָאֱלֹקוֹת בְּבִנְיַן יִשְׂרָאֵל לְהִיטֵב
 67 עֲמוֹ וְנַחֲלָתוֹ כִּידּוּעַ שְׁאֲמַתִּית
 68 עֲנִין הַבְּחִירָה הֵינּוּ בְּחִירָה
 69 חֹפֶשֶׁת לְחֻלּוּטִין שֶׁהִיא אַךְ וְרַק
 70 מִרְצוֹנוֹ שֶׁל הַבּוֹחֵר וְלֹא בְּגִלּוֹל שׁוּם
 71 סִיבָה צְדִידִית הִיא רַק בְּעֲצָמוֹתוֹ
 72 יִתְבָּרֵךְ⁶³, שְׁשׁוּם דְּבָר לֹא יִכּוֹל
 73 לְהַשְׁפִּיעַ עָלָיו וּלְגַרוֹם לוֹ לְבַחֵר כִּפִּי
 74 שְׂבוּחַר כִּי כָּל בְּחִינַת אוֹר שֶׁאֵינוֹ
 75 עֲצָמוֹת הָאֱלֹקוֹת מִמֶּשֶׁל אִלָּא רַק הָאֵרָה
 76 מִהֶעֱצָמוֹת, לְהִיטֵב בְּגִדְרָה אֵינָה
 77 צִיּוֹר, וְאֵינוֹ מוֹפְשֵׁט לְחֻלּוּטִין מִכָּל
 78 הָעֲצָמוֹת.
 79 הָאוֹר יִתְכַּן שֶׁאֵינוֹ זֶה בְּחִירָה חֹפֶשֶׁת לְגַמְרֵי אִלָּא יֵשׁ סִיבּוֹת וְטַעֲמִים כְּאֵלֶּה
 80 וְאַחֲרֵים לְבַחִירָה, אֲבָל בְּחִירַת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּבִנְיַן יִשְׂרָאֵל הִיא מִצַּד
 81 הָעֲצָמוֹת.
 82 וְיֵשׁ לְבָאֵר שְׂיִכּוֹת בְּחִינָה זֹאת לְאֲבוֹת, עַל-פִּי מָה שֶׁכְּתוּב
 83 אֲדָמוֹר מִהֶר"שׁ (רַבִּי שְׁמוּאֵל, הַרְבִּיעִי בְּשׁוּלְתַּן אֲדָמוֹר-רִי חֶבֶר)
 84 בְּדִבְרוֹר-הַמִּתְחִיל בְּמֵאֲמַר הַפּוֹתַח בְּמִלִּים "בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי"

1 לְשִׁלּוּשֵׁת הַקּוּרִין הַלֵּלוּ, לְמַעַלְה מִמְּדִרְגַּת הָאֲבוֹת שֶׁהִיא בְּאֲצִילוֹת
 2 וּבְקוּרִין מִחֻלּוּקִים, אֲבָרָהם בְּקוֹ הַחֶסֶד, יִצְחָק בְּקוֹ הַגְּבוּרָה וְיַעֲקֹב בְּקוֹ הַתְּפָאֶרֶת,
 3 וְאַף שְׂיָדוּעַ⁵⁷ בְּתוֹרַת הַחִסְדוֹת בְּעֲנִין בִּיאור הַמְשָׁמְעוֹת הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל
 4 הַכְּתוּב בְּסֹפֶר יְהוֹשֻׁעַ "כִּי-עָבַר הַנָּהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם"⁵⁸, שְׁשָׁרֵשׁ
 5 הָאֲבוֹת הוּא לְמַעַלְה מִעוֹלָם
 6 הָאֲצִילוֹת, וְאֵם כֵּן אֵין פֶּלֶא
 7 שֶׁמִּשְׁמָרִים אֶת הָאֲבוֹת לְדִרְגוֹת
 8 שֶׁלְמַעַלְה מֵאֲצִילוֹת שֶׁהִרִי זֶהוּ שׁוּרֶשׁ,
 9 אֲבָל לֹאמִיתוֹ שֶׁל דְּבָר אֵין זֶה מֵיִישׁב
 10 אֶת הַשְּׁאֵלָה כִּי הִרִי זֶה הַשִּׁיכּוֹת
 11 לְלַמַּעַלְה מֵאֲצִילוֹת רַק בְּשָׁרֶשׁ,
 12 אֲבָל עֲנִין הָאֲבוֹת עֲצָמָם הוּא
 13 בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת וְהַשְּׁאֵלָה
 14 הָאֲמוּרוֹת בְּמִקּוֹמָן עוֹמְדוֹת.
 15 (ה) וְיִוָּבֵן עַל-פִּי הַיָּדוּעַ בְּתוֹרַת
 16 הַחִסְדוֹת בְּעֲנִין "בְּחֹדֶשׁ
 17 הַשְּׁבִיעִי" נִפְסִי שְׁנִתְבָּאֵר עַל-
 18 יָדִי כָּל נְשִׂא מִרְבוּתִינוּ נְשִׂאֵינוּ,
 19 אֲדָמוֹר-רִי חֶבֶר, כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּדוּרוֹ
 20 (וְדוּרִיָּהם אֲמוּרִים בְּנוֹגַע לְכָל
 21 אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל)
 22 בְּאֲתִיּוֹת בְּמִלִּים שְׁלוֹ⁵⁹, דָּאָף
 23 שְׁ"שְׁבִיעִי" הוּא בְּחִינַת
 24 "בִּינָה", שֶׁהִיא חֶלֶק אֶחָד מִשְׁלוּשֵׁת
 25 חֶלְקֵי הַמוֹחִין: חֲכָמָה, בִּינָה וְדַעַת,
 26 מִכָּל-מִקּוֹם יֵשׁ בְּזֶה בְּחִינַת
 27 הַבִּינָה כָּל הַשְּׁלִשָּׁה רִישִׁין, כֹּל
 28 שְׁלוּשֵׁת מִרְכִּיבֵי הַמוֹחִין שֶׁבִּרָאֵשׁ וְיָצַד
 29 לְבְּחִינַת "עֵתִיק" וְלֹא זֶה בְּלִבְדָּה אִלָּא
 30 שֶׁבְּבְחִינַת הַבִּינָה יֵשׁ גַּם בְּחִינָה
 31 שֶׁלְמַעַלְה מִכָּל הַסְּפִירוֹת, בְּחִינַת "עֵתִיק"
 32 יוֹמִין שֶׁהִיא הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל בְּחִינַת "כֶּתֶר"
 33 עֵלִיין שֶׁלְמַעַלְה מִהַסְּפִירוֹת (כִּי כְּדִבְרֵי
 34 הַזֹּהָר הַתְּגִלּוֹת "עֵתִיק" הִיא
 35 בִּינָה⁶⁰, וְהַדְּבָר יוֹבֵן עַל פִּי
 36 הַקַּבְלָה שֶׁל הַבְּחִינּוֹת בְּאֱלֻקוֹת לְכוּחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁל הָאָדָם, כִּי עֲנִינוּ וּמִדְּרָגָתוֹ שֶׁל
 37 "עֵתִיק" הוּא תְּעוּגָה, וְהָאָדָם מִתְּעַנֵּג מִדְּבָר שֶׁכָּל דּוּקָא כֹּאשֶׁר הוּא מִבֵּין אֶת
 38 הָעֲנִיין הַשְּׁכִיל, וְכָל זְמַן שֶׁאֵין לוֹ הַבְּנָה וְהַשְׁגָּה בְּעֲנִיין, אֵין זֶה עוֹנֵג בְּשִׁבְלֵה.
 39 וְאִילוּ כִּשְׁבָא לְכָל הַבְּנָה, בְּחִינַת "בִּינָה" הוּא מִתְּעַנֵּג עַל הַדְּבָר, נִמְצָא שֶׁהַתְּגִלּוֹת
 40 "עֵתִיק, הָעוֹנֵג, הוּא בִּינָה/הַבְּנָה וְהַשְׁגָּה) וְגַם אִפְּלוּ בְּחִינַת "פְּנִימִיּוֹת
 41 עֵתִיק" כֹּי' גַּם הִיא נִמְצָאָה בְּבִינָה.
 42 וְטַעַם הַדְּבָר, מִפְּנֵי מָה יֵשׁ הָאֵרָה וְהַמְשָׁכָה שֶׁל בְּחִינַת הַבִּינָה (עַל כָּל מָה שֶׁהִיא

(57) ראה תו"א וישלח כה, א. (58) יהושע ב, כד. (59) אוה"ת שבעה עשר. 7. המשך תער"ב ח"ב ע' א'פט. (60) זח"ג קעח, א. תו"א לך יא, ב. ובכ"מ. (61) תהלים מז, ה. (62) ראה ד"ה יבחר לנו תש"ג ס"ד (ספר המאמרים תש"ג ע' 35). (63) ד"ה יבחר לנו, שם. לקוטי שיחות ח"ד ע' 1309. שם ע' 1341. ח"א ע' 5. ובכ"מ. (64) בתחילתו (ס"ע שני ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בשנת תר"ל⁶⁴ (שנאמר לפני מאה שנה, כלומר, מאה שנה לפני
 - 2 אמירת מאמר זה על ידי הרבי בשנת תשל"ל), שתחלה מביא אדמו"ר
 - 3 מהר"ש במאמרו את הפרוש השני שבמדרש⁶⁵ ש"בחדש
 - 4 השביעי" הוא "ירחא דשבועתא" חודש השבועה, החודש שבו
 - 5 נשבע הקב"ה לאבותינו,
 - 6 וכמו שכתוב⁶⁶ בנבואת מיכה
 - 7 "אשר נשבעת לאבותינו
 - 8 מימי קדם", וכמו שכתוב בתורה
 - 9 בפרשת העקידה "בי נשבעתי
 - 10 נאום ה'ני"⁶⁷, הרי לפנינו שני
 - 11 מקורות לנבואת הקדוש-ברוך-הוא אל
 - 12 האבות. ואחר-כך מביא אדמו"ר
 - 13 מהר"ש את הפרוש הראשון
 - 14 במדרש, "באחד לחדש - זה
 - 15 אברהם" וכו' (פנ"ל) הוא
 - 16 הפירוש שהובא ונתבאר לעיל
 - 17 (באריכות).
 - 18 וגיש לומר בבאור השיכות בין
 - 19 שני הפרושים, הפירוש הראשון
 - 20 שהשביעי הוא לשון שבועה,
 - 21 והפירוש השני שהפסוק רומז לאבות,
 - 22 והקשר בין שני הפירושים הוא
 - 23 שההמשכה וגילוי האור האלוהי
 - 24 בעולם שעל-ידי האבות שזהו
 - 25 תוכן הפירוש הראשון במדרש אינה
 - 26 רק בחינת עולם האצילות,
 - 27 שהוא הדרגה של האבות עצמם אלא
 - 28 ההמשכה היא גם משרש
 - 29 האבות, בחינת "בעבר הנהר
 - 30 ישובו אבותיכם", שהיא בחינה
 - 31 שלמעלה מעולם האצילות, וזהו תוכן
 - 32 הפירוש הראשון במדרש שזהו מה
 - 33 שכתוב "אשר נשבעת
 - 34 לאבותינו מימי קדם", ויש
 - 35 לדייק שהכוונה היא מבחינת "ימי
 - 36 קדם" שלמעלה מבחינת
 - 37 "ימות עולם", כלומר, ההמשכה
 - 38 אינה רק של אור אלוהי השיך
 - 39 לעולמות (האור המאיר באצילות)
 - 40 ונקרא "ימות עולם" אלא גם מבחינת
 - 41 האור האלוהי שלמעלה מהעולמות
 - 42 (האור שלמעלה מאצילות) הנקרא "ימי קדם" היינו מ'קדם' לעולם, וגם
- מבחינה נעלית זו שלמעלה מהעולמות נמשך על-ידי האבות לכל אחד ואחד מישראל, שיש לו לכל יהודי, מבלי הבדל מהו מעמדו ומצבו הרוחני שיכות גם לבחינת שרש האבות, שלמעלה מעולם האצילות וממשיך ומבאר עוד בעניין זה ההמשכה שעל ידי האבות באה לכל אחד ואחד מישראל.
- ו) והענין הוא, דהנה בנשמות ישראל, כתיב⁶⁸ בנבואת ישעיה שהקדוש-ברוך-הוא אומר על בני ישראל "אתם עדיי". ומבאר בכמה מקומות⁶⁹ בתורת החסידות שענין העדות הוא על דבר הנסתר ונעלם מעיני הכל וידוע רק לעדים, שהרי על דבר הידוע ומפורסם לכל אין צריך עדות, ואפילו על מלתא דעבידא לאגלויי, דבר שנתיד להתגלות, אף על פי שלעת עתה אינו גלוי, לא הצריכה התורה עדות⁷⁰, אלא ענין העדות הוא (בלשון המאמר⁷¹ הנזכר, של אדמו"ר מהר"ש) לגלות ולהודיע דבר המקשה ונעלם שאינו נגלה לכל ורק העדים יודעים אותו.
- וזהו דבר זה שערות היא פרסום דבר נסתר, הוא הטעם הפנימי לכך שהמצות נקראות בשם 'עדות'⁷², כמו שכתוב⁷³ בתהילים "בדרך עדותיך ששתי" והכתוב מדבר על השמחה בעשיית המצוות, כי המצות מורות על בחינות עליונות מאד שהן מצד עצמן מקסות ונעלמות, דרגות באלוקות שמצד עצמן הן למעלה מלבוא ליד גילוי ועל-ידי המצות הן דרגות נעלות אלו נמשכות מהעולם אל הגלוי, כמו העדים שמגלים את הדבר המקשה והנעלם ומודיעים אותו לכל. וזהו הטעם מה שהמצות צריכות להיות שלמעלה שמעידות עליהן

(65) ויק"ר פכ"ט, ט. (66) מיכה ז, כ. (67) וירא כב, טז. (68) ישעי' מג, י. שם, יב. וראה זח"ג פו, א. (69) לקו"ת פקודי ד, סע"א ואילך. ובכ"מ. (70) ראה ר"ה כב, ב. וש"נ. (71) ד"ה ובחודש השביעי הנ"ל (ע' שנג). (72) ראה מאמרי אדה"ז תקס"ז ע' עט ואילך. אוה"ת שופטים ע' תתמו ואילך. (73) תהלים קיט, יד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

דובער, החמישי בשושלת אדמו"רי חב"ד, **שְׁזָהוּ** עניין זה שבני ישראל הם
 'עדים' המגלים אלוקות בעולם הוא הביאור הפנימי של **מָה שֶׁכָּתוּב**⁷⁸
 בתהלים **"שֹׁשֶׁם עָלוּ שְׂבָטִים שְׂבָטֵי יְהוָה יְעֹדוּת לְיִשְׂרָאֵל"**,
שֶׁשְׁנֵים-עָשָׂר הַשְּׂבָטִים הֵם י"ב גְּבוּלֵי אֶלְכָסוֹן דְּזַעִיר-
אַנְפִּין' המציאות של העולמות
 והנבראים מורכבת מ"ב גבולי
 אלכסון". כלומר, המציאות המוגדרת
 בשטח ומקום מסויים ומוגבל מורכבת
 מששת הכיוונים והקצוות, מעלה
 ומטה וארבע הרוחות; ומספר מקומות
 המפגש – הזוויות – שבין ה"קצוות"
 השונות הוא שנים עשר, ובפנימיות
 העניין הם שש המדות העליונות שמצד
 ההתכללות וההתחברות ביניהן הן
 כלולות משתים-עשרה בחינות
 (**בְּחִינַת 'מְרַכְבֶּתָא תַּתְּאָה'**)⁷⁹,
 מרכבה התחתונה, כמבואר בתורה
 אור, "להיות גילוי זה [של בחינת
 הדעת] נמשך ונשתלשל בבריאה"
 יצירה-עשיה ששם מושרשות נפשות
 כלל ישראל הוא על-ידי בחינת
 ומדרגת השבטים כי שבט הוא לשון
 המשכה כמו כוכבא דשביט וגם לשון
 שבט וענף מן האילן הגדול שהם
 בבחינת מרכבה לעלמא דאתגליא
 בבחינת (הים) עומד על י"ב בקר הם
 בח' י"ב שבטים כנגד ארבע חיות
 המרכבה פני אדם כו' וכל אחד כלול
 מג' אבות הרי י"ב ומשם נמשך
 השפעת והמשכת גילוי אלוקותו

יתברך בכלל הנפשות של ישראל, **שְׁזָהוּ** בחינת השתלשלות האור
 האלוקי כפי שהוא לאחר הצמצום ובא באופן שכל דרגה משתלשלת ונמשכת
 מזו שמעליה וכל הדרגות קשורות זו בזו, **אֲמָנָם כְּמוֹ שֶׁעָלוּ**
שְׂבָטִים כפי שהשבטים הם במעלה גדולה יותר **בְּבִחִינַת שְׂרָשׁ**
וּמְקוֹר נִשְׁמָתָם שהיא **בְּבִחִינַת הֶרְצוֹן** האלוקי **הַפְּשׁוּט** הלא מוגדר
שְׁלֻמְעֵלָה מְטַעַם-וְדַעַת רצון על-שכלי שלמעלה מהגבלות השכל,
הָרִי הֵם השבטים, היינו כללות בני ישראל, **בְּבִחִינַת "עֲדוּת כּו"**
 ולכן בני ישראל מגלים אלוקות בעולם, כמבואר לעיל אודות האבות ואודות
 המצוות.

וממשיך ומבאר עוד, בתוספת ביאור, את עניין ה'עדות' שבבני ישראל:

1 **וּמְשִׁיכוֹת אוֹתָן**, כי כל מצווה ממשכה ומביאה לידי גילוי דווקא עניין
 2 מסויים באלוקות ששייך למצווה זו בפרט, **כְּשֶׁם שֶׁהַעֲדָאֵת הָעֲדִים**
 3 **צִרְיָה לְהִיּוֹת מְכוּנָת בְּדִיוֹק בְּכָל הַפְּרָטִים**, כשהעדים מעידים
 4 בבית הדין דבריהם צריכים להיות מדויקים בתכלית ועדות מתקבלת כאשר
 5 היא לפי כללים מדויקים כמו ההלכה
 6 שלמדים מכתוב 'על פי שנים עדים
 7 יקום דבר' **שְׁצִרְיָה** העדות
 8 **לְהִיּוֹת "דָּבָר, וְלֹא חֲצִי**
 9 **דָּבָר"**⁷⁴, דבר ברור ושלם, וכשם
 10 שעדות צריכה להיות מדויקת ומכוונת
 11 כך גם לגבי המצוות שכל מצווה
 12 מכוונת בדיוק לעניין האור האלוקי
 13 שצריך להיות נמשך על ידה **וּכְמוֹ**
 14 **לְמַשֵּׁל מְצוֹת צִיצִית, שְׁצִרְיָה**
 15 **לְהִיּוֹת כֵּה ל"ב [=שְׁלֹשִׁים]**
 16 **וּשְׁנַיִם] חוּטֵין דְּוָקָא**, שמונה
 17 חוטים בכל אחד מארבע הכנפות, לא
 18 פחות ולא יותר, **לְפִי שֶׁהִיא** מצוות
 19 **צִיצִית מְעִידָה** היא סימן ועדות
 20 **וּמְשִׁיכָה** גילוי אור אלוקי של
 21 **בְּחִינַת "ל"ב נְתִיבוֹת**
 22 **חֻמְכָּה'**⁷⁵, כמבואר בתורת הסוד
 23 שישנם ל"ב נתיבות [=דרכים]
 24 במדרגת החכמה (ההשגה האלוקית
 25 הגבוהה ביותר השייכת לעולמות,
 26 ראשית הספירות), היינו אופנים שונים
 27 של נביעה והארה שלה, **וְכֵן מְצוֹת**
 28 **תְּפִלִּין, שְׁצִרְיָכוֹת לְהִיּוֹת כֵּה**
 29 **דוּקָא אַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת**, לא פחות
 30 ולא יותר (שמע ישראל, והיה אם

31 שמוע, קדש לי כל בכור והיה כי יביאך) **לְפִי שֶׁהִיא** מצוות תפילין
 32 **מְעִידָה** היא סימן ועדות **וּמְשִׁיכָה** גילוי אור אלוקי של **בְּחִינַת**
 33 **'אַרְבַּעַה מוֹחִין' שְׁלֻמְעֵלָה**⁷⁶ באלוקות שהם חכמה, בינה ודעת
 34 הנחלקת לשניים, כי הדעת היא מקור למידות הנחלקות לחסד ולגבורה
 35 (**כְּמִבְּאָר בְּמִאָמֶר**). **וְכֵן** כשם שהמצוות שהן 'עדות' מגלות אלוקות
 36 בעולם, כך הוא גם **בְּעֵנִין הָעֲדוּת דִּישְׂרָאֵל, "אַתָּם עֲדִי"**,
 37 **שְׁעַל-יָדָם** על ידי בני ישראל **נִמְשָׁכִים וּמְתַגַּלִּים** מלמעלה למטה
 38 **בְּחִינּוֹת עֲלִיּוֹנוֹת מְאֹד שֶׁהֵן** בחינות שמצד מעלתן הן **מְכֻסּוֹת**
 39 **וְנִעְלָמוֹת. וְכְמִבְּאָר בְּדְבוּר-הַמִּתְחִיל** במאמר הפותח בפסוק
 40 **"צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תִּפְדֶּה"**⁷⁷ לאדמו"ר הרשב"י (רבי שלום

(74) ב"ק ע, ב. 75) ראה זח"ג (תוספות) שא, א. בחיי שלח טו, לח. לקו"ת שלח מז, ב. ספר המאמרים תרצ"א ע' יג. וש"נ.
 ובכ"מ. 76) זח"ג רסב, א. סידור עם דא"ח ו, ג ואילך. ובכ"מ. 77) דשנת תרע"ו (ספר המאמרים תרע"ו ע' קלז ואילך).
 וראה גם ד"ה וטהר לבנו תשי"ו. ד"ה אלה מסעי תשי"ט (ספר המאמרים תשי"ז ע' יד. תשי"ט ע' רמו ואילך). 78) תהלים
 (קכב, ד. 79) ראה תו"א שבהערה 51.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ואמר, הנה "ישראל" הוא בחינת זעיר-אנפין, פנים קטנות, 41
 2 שכן נקראות המידות העליונות בתורת הסוד (כי האור המאיר במידות הוא 42
 3 קטן ומועט ביחס לאור המאיר במוחין) שש מדות ומספרם של המידות, 43
 4 שהם בחינת ישראל, הוא שש חסד-גבורה-תפארת-נצח-הוד-יסוד [ולכן] 44
 5 שלמות המספר ד"ישראל" 45
 6 הוא ששים רבוא⁸⁵ בני ישראל 46
 7 נחלקים לשישים ריבוא, שש מאות 47
 8 אלף נשמות, (וזהו גם מה 48
 9 ש"ישראל" ראשי-תבות "יש 49
 10 ששים רבוא אותיות 50
 11 לתורה"⁸⁶ דבר שמדגיש יותר את 51
 12 השייכות של נשמות ישראל למספר 52
 13 זה), כי שש המדות דעיר- 53
 14 אנפין כלולות כל אחת מהן 54
 15 מעשר, כיוון שכל מידה מכילה 55
 16 בתוכה את כל עשר הספירות ובמידת 56
 17 החסד למשל יש חכמה שבחסד, בינה 57
 18 שבחסד וכן הלאה ועשר מעשר, 58
 19 חמש פעמים, כלומר, 10 כפול 59
 20 שש חמש פעמים יוצא שש מאות אלף, 60
 21 כי עשר כפול שש יוצא שישים, שישים 61
 22 כפול עשר – שש מאות, שש מאות 62
 23 כפול עשר – ששת אלפים, ששת 63
 24 אלפים כפול עשר – ששים אלף, 64
 25 וששים אלף כפול עשר – שש מאות 65
 26 אלף, שישים רבוא. ועל הסיבה 66
 27 שמכפילים חמש פעמים דוקא מוסבר 67
 28 שזהו משום שיש ה' חסדים המגדילים 68
 29 את ז"א, המידות], והרי לידת 69
 30 המדות שזהו ענינם של בני ישראל, 70
 31 כאמור, היא מהמוחין חכמה 71
 32 ובינה, כפי שרואים בכוחות הנפש 72
 33 של האדם, המקבילים למוחין ומידות 73
 34 העליונים, שהתבוננות במוחין מעוררת 74
 35 את רגש המידות שנקראים המוחין אב' (חכמה, לבן) ו'אם' 75
 36 (בינה, אודם). וזהו ענין החכמה ובינה, המוחין העליונים, שבנשמה 76
 37 חלק ה'אב ואם' שישנו בנשמה, והוא בחינת נפש-רוח 77
 38 נשמה לנשמה יש חמש שמות שהן חמש דרגות ובחינות נפש-רוח-נשמה 78
 39 חיה-יחידה. ומבואר בחסידות שבחינות נפש-רוח-נשמה הן המוחין והמידות 79
 40 שגולדות' מהמוחין, ובחינות אלו שייכות ל'אב' ו'אם', ואלו הענינים 80

1 והענין בזה, דהנה אמרו רבותינו ז"ל⁸⁰ בגמרא שלשה 1
 2 שתפין יש באדם, ויצירת הוולד היא על ידי פעולתם של כל השלושה 2
 3 שהם הקב"ה ואביו ואמו, אביו מזריע הלכך כו', אמו 3
 4 מזרעת אדם כו', והקב"ה נותן בו רוח ונשמה כו', 4
 5 וידוע⁸¹ בתורת החסידות 5
 6 שלשה ענינים אלו שהם 6
 7 הקדוש-ברוך-הוא ובחינות אב' ואם' 7
 8 ישנם גם בנשמה עצמה 8
 9 ובאופן יצירתה והתהוותה, שיש 9
 10 בחינות בנשמה שבאות 10
 11 ונוצרות ומתהוות מבחינת מענינים 11
 12 ודרגות באלוקות הנקראים אב' 12
 13 ואם', ויש בחינות בנשמה 13
 14 שבאות מהקב"ה, שעל זה על 14
 15 הבחינות הבאות מהקדוש-ברוך-הוא 15
 16 נאמר⁸² בתורה אודות יצירת האדם 16
 17 ויפח הקדוש-ברוך-הוא באפיו של 17
 18 האדם נשמת חיים נכמו 18
 19 שכתוב בנוגע לבריאת אדם 19
 20 הראשון שהייתה בראש-השנה 20
 21 הראשון, ביום השישי לבריאת העולם, 21
 22 וכן הוא גם בנשמת כל אחד 22
 23 ואחת מישראל, הנשמה האלוהית 23
 24 שהקדוש-ברוך-הוא נותן בכל יהודי 24
 25 כמו שכתב רבנו הזקן 25
 26 בתניא⁸³ ש"נפש השנית 26
 27 בישראל הבאה לאדם לאחר הנפש 27
 28 הבהמית שהיא נפש מצד ה'קליפה', 28
 29 להבדיל, היא נשמה אלוהית חלק 29
 30 אלוהית ממצעל ממש" (ומביא 30
 31 רבנו הזקן בתניא 31
 32 מפרסוק זה, כמו שכתוב "ויפח 32
 33 באפיו נשמת חיים"), ומוסיף 33
 34 אדמו"ר הזקן בתניא שזהו כדברי 34
 35 הוזהר ו"מאן דנפח מתוכיה נפח"⁸⁴ הכתוב מדויק ואומר על נתינת 35
 36 הנשמה באדם ויפח' כי נפוח והוצאת אור באה מתוכיות ופנימיות האדם 36
 37 הנופח, בשונה מדבור שהמדבר מוציא רק הבל חיצוני, וכך גם למעלה, 37
 38 כביכול, נתינת הנשמה באדם נקראת ויפח', כי הנשמה היא מתוכיות ופנימיות 38
 39 האלוהית, ובפרטיות יותר, לבאר בפרטיות יותר איזה ענינים בנשמה 39
 40 נמשכים מהקדוש-ברוך-הוא בעצמו, ואלו ענינים נמשכים מבחינות אביו' 40

(80) נדה לא, א. 81) ראה לקו"ת דרושים לשמע"צ פט, ב. אוה"ת חנוכה ח"ז תתתסא, סע"א ואילך. 82) בראשית ב, ז.
 (83) רפ"ב. 84) תניא שם בשם הוזהר. ראה אג"ק ח"כ ע' קלא. וש"נ. 85) ראה תניא פל"ז (מח, ב). מאמרי אדה"ז תקס"ו
 ס"ע קצ ואילך. תק"ע ע' זה ואילך. אוה"ת במדבר ס"ע כט ואילך. ספר המאמרים תרמ"ד ע' רסה. תרע"ח ע' שוב ואילך.
 (86) ראה מגלה עמוקות אופן קפו. לקו"ת בהר מא, ב. מג, ד. במדבר טז, ב. ספר המאמרים תרח"ץ ע' רטז. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שלמעלה מהשכל, עד לעצם הנשמה, הם בחינות חיה־יחידה, כפי שממשיך,
2 אף מה שהקב"ה נותן בו נשמה, הרי זה בחינת 'חיה־
3 יחידה', ענייני הנשמה שלמעלה מהכוחות של השכל והמידות, כאמור,
4 והעקר מה שבא לנשמה מהקדוש־ברוך־הוא הוא 'יחידה', הבחינה
5 הכי נעלית והכי פנימית בנשמה
6 שמתחַסֵּת להקב"ה (וזהו)
7 המשמעות הפנימית של דברי הגמרא
8 הקב"ה נותן בו נשמה, פי
9 'יחידה' עצמיות הנשמה קשורה
10 ומקבלת מ'יחיד' 87 עצמיות
11 האלוקות. ומזה מהקשר
12 וההתייחסות של היחידה שבנפש עם
13 הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, בָּא וקיים
14 אצל כל יהודי כח המסירות־נפש
15 למסור את הנפש, עד כדי ויתור על
16 החיים, למען האמונה בה' וקיום
17 התורה והמצוות, שהוא כוח שישנו
18 בכל אחד ואחת מישראל,
19 ללא הבדל מהו המעמד ומצב הרוחני
20 שלו או שלה שפענן המסירות־
21 נפש הוא למעלה משעם־
22 וְדַעַת הנחגה על־שכלית, כי על פי
23 ההיגיון יש מקום ונימוקים להיכנע ולא
24 למסור את הנפש על כך ומסירות נפש
25 היא דבר מנוגד לטבע ורצון האדם
26 מצד גרדי המציאות שלו ונובע מכך
27 שיש בנשמה כוח שלמעלה מהשכל,
28 והינו לפי שגמ'שך כוח זה
29 מהקב"ה שהוא למעלה
30 מבחינת 'חכמה ובינה' (אב
31 ואם) שהם ענין המוחין והשכל.
32 ועל זה כוח המסירות נפש הקיים
33 בבני ישראל נאמר "עדות
34 לישראל", שפענן העדות
35 הוא לגלות דבר הנעלם, כמבאר לעיל, שזהו כח המסירות־
36 נפש שמצד בחינת ה'יחידה' שבנשמה (שפאה מהקב"ה
37 בעצמו שהוא למעלה מבחינת 'חכמה ובינה' הנקראת 'אב'
38 ראם' כמבאר לעיל) שישנו כוח זה בגלוי בכל אחד ואחת
39 מישראל, ובפֶּרֶט וכוח המסירות נפש מתגלה במיוחד בראש־השנה
40 ועֲשֶׂר־יָמֵי־תְשׁוּבָה, שהם עת רצון מיוחדת וזמן נעלה יותר מכל שאר
41 ימות השנה וכמאמר רבותינו ז"ל 88 בגמרא על הפסוק 89 בנבואת
- ישיעיה "דַּרְשׁוּ הַיּוֹץ בְּהַמְצָאוֹ, קְרָאוּהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב", "הָא
בְּיָחִיד. וְיָחִיד אֵימָת, אֱלוֹ עֲשָׂרָה יָמִים שְׁבִין רָאשֵׁי־הַשָּׁנָה
לְיוֹם הַכַּפּוּרִים", (וזה לשון הגמרא: "מנין לגור דין של ציבור . .
שאפילו נחתם מתקרב, שנאמר 'מי כה' אלוהינו בכל קראנו אליו' [לשון
הפסוק: 'מי גוי גדול אשר לו אלוקים
קרובים אליו (שיענהו תמיד בכל אשר
יבקש ממנו – אבן עזרא) כה' אלוקינו
בכל קראנו אליו], והכתוב [= והרי
כתוב] 'דרשו ה' בהימצאו' (משמע
שאינו מצוי בכל עת – רש"י), לא
קשיא הא ביחיד הא בציבור" [= אין
זו קושיא, כאן מדובר בתפילת יחיד
(שאינן בקשתו נענית תמיד) וכאן
מדובר בתפילת ציבור (שבקשתם
נענית תמיד) והיתרון של עשרת ימי
תשובה הוא שבהם תפילת היחיד
נחשבת כמו תפילת הציבור)
שְׁבִימִים אֱלוֹ שֵׁל עֶשְׂרֵת יָמֵי
תְשׁוּבָה גַם יְהוּדֵי 'יָחִיד' קְרוֹב אֵל
הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא כִּי בִימֵי אֱלוֹ
מִתְגַּלֶּה בְּחִינַת ה'יָחִידה' 90
שקיימת בנשמה של כל אחד ואחת
מישראל, שְׁמִקְבֶּלֶת ה'יָחִידה'
מִבְּחִינַת 'נִצּוֹץ בּוֹרָא' 87,
בְּחִינַת 'יָחִיד' בִּאלוּקוֹת שְׁנִמְצָאָת
ב'יחידה' של כל נשמה.
וְזֶהוּ שְׁבִרָאש־הַשָּׁנָה הוּא
"קְרוֹב הַמָּאוֹר אֶל הַנִּצּוֹץ" 91,
כפי שמוסבר בחסידות שכל נשמה היא
'ניצוץ' מהקדוש־ברוך־הוא הנקרא
'מאור' על שם שהוא יתברך מקור
ושורש האור והכל הוא הארה ממנו,
וכאשר האור האלוקי בא ונמשך לברוא
עולמות ונבראים, הניצוץ יוצא
מהמאור ומתרחק ממנו, וכך גם לגבי הנשמה שהיא 'חלק אלוהי ממעל ממש'
אבל גם הנשמה היא נברא (אלא שיש בה 'ניצוץ בורא') ובעשרת ימי תשובה
שהם ימי רצון מיוחדים יש קירוב של 'המאור', הקדוש־ברוך־הוא, אל הניצוץ,
הנשמה היהודית, וכפי שממשיך, וְהֵינּוּ, שְׁכָל "נִצּוֹץ" של הנשמה
האלוקית שְׁכָכֵל אֶחָד וְאֶחָת מִיִּשְׂרָאֵל, יְהִיָּה מִי שִׁיְהִיָּה, הֵנָּה
בְּזֶמֶן רָאש־הַשָּׁנָה, "הַמָּאוֹר" שֶׁהוּא עֲצֻמוֹתוֹ של הקדוש־ברוך־
הוא מְמַשׁ, הוּא בְּ"קְרוֹב" אֱלֹיֹ. וְזֶהוּ "דַּרְשׁוּ הַיּוֹץ בְּהַמְצָאוֹ",

(87) ראה לקר"ת פ' ראה כה, א. מאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא ע' קסט ואילך. ספר המאמרים תרצ"ו ע' 56. וש"נ. (88) ר"ה יח, א. יבמות מט, ב. שם קה, סע"א. (89) ישע' נה, ו. (90) ראה לקו"ת תבוא מג, סע"ד. ספר חנה אריאל (להרה"ח כו' רי"א מהאמיל) פ' האזינו (מד, ב) – בשם אדה"ז. (91) ראה דרך חיים יג, ריש ע"ד. כא, סע"ב. כד, ד ואילך. צא, א. קונטרס העבודה ספ"ה. ספר המאמרים תרפ"ט ע' לז. תרצ"ז ע' 158. תרח"ץ ע' ב. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בְּהַמָּצָאוֹ, הִינּוּ, שֶׁהוּא הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מוֹצֵא בִיהוּדִי (עַר
2 גְּעַפִּינֵט (הוא מוצא) עֲנִין שְׁלֹמֶעֱלָה מִבְּחִינַת הַנְּשָׁמָה עֲצָמָה,
3 שְׁזָהוּ בְּחִינַת 'יְחִידָה' ו'יְחִיד' כּו' ומתקרב אליו ומגלה אותו.
4 ז) וּמִמְשִׁיף אֲדָמוֹר מֵהַר־שׁ בְּמֶאֱמָר דְּבוּר-הַמִּתְחִיל "בְּחֹדֶשׁ
5 הַשְּׁבִיעִי" הַנִּזְכָּר 92 כהמשך
6 לאמור לעיל אודות העדות של בני
7 ישראל בְּפִרּוּשׁ הַכְּתוּב 93 בתורה
8 אודות ענין העדות "עַל פִּי שְׁנַיִם
9 עֵדִים יָקוּם דָּבָר", שֶׁ"דָּבָר"
10 הוּא עַל פִּי הַסּוּר בְּחִינַת
11 מְלָכּוּת 94 שתוכנה ועניינה של
12 ספירת המלכות הוא ענין הדיבור,
13 וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב בְּתַהֲלִים "דָּבָר
14 הוּנִי שְׁמַיִם נַעֲשׂוּ" 95, הַקְדוּשׁ-
15 בְּרוּךְ-הוּא עֲשֵׂה אֶת הַשָּׁמַיִם, וְאֵת כָּל
16 הַבְּרִיאָה, בְּאַמְצָנוּת הַדִּיבּוּר, וְהַתְּהַלּוּת
17 הִיא עַל יְדֵי סְפִירַת הַמְּלָכּוּת שֶׁהִיא
18 מוֹרִידָה אֶת אֹרֶן הַסְּפִירוֹת (הַמּוֹחֵן
19 וְהַמִּדּוֹת הָאֱלוּקִיִּים הָעֲלִיּוֹנִים)
20 לְעוֹלָמוֹת תַּחְתּוֹנִים, וְכֵן כְּתוּב בְּקֵהֶלֶת
21 "דָּבָר מְלֶךְ שְׁלֹטוֹן" 96 כְּלוֹמֶר,
22 הַמֶּלֶךְ שׁוֹלֵט בְּאַמְצָנוּת הַדִּיבּוּר, וְגַם זֶה
23 רִמּוֹ לְקֶשֶׁר שֶׁל סְפִירַת הַמְּלָכּוּת
24 הָעֲלִיּוֹנָה לְעִנֵּין הַדִּיבּוּר לְמַעַל
25 וְלַהֲעִיר, שְׁזָהוּ יוֹכֵן מֶה
26 שֶׁכְּתוּב בְּמִדְרָשׁ 97 "בְּחֹדֶשׁ
27 הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ",
28 הַדָּא-הוּא-דְּכְתִיב 98 זֶהוּ שְׁכָתוּב
29 "לְעוֹלָם הוּנִי דָּבָר נָצָב
30 בְּשָׁמַיִם", דְּלִכְאוּרָה אֵינוֹ
31 מוֹכֵן, מִהֵי הַשִּׁיכּוּת ד'לְעוֹלָם
32 הוּנִי דָּבָר נָצָב בְּשָׁמַיִם"
33 ל'בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד
34 לַחֹדֶשׁ" וְמֵה עֲנִינָם שֶׁל שְׁנֵי פְסוּקִים
35 אֵלּוּ זֶה לַזֶּה?
36 אֵף הָעִנֵּין הוּא, שֶׁבְּרֹאשׁ-
37 הַשָּׁנָה בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה הוּא
38 הַמִּשְׁכָּת בְּחִינַת הַמְּלָכּוּת
39 לְהַבִּיא חַיִּית לְבְרִיאָה, שְׁזָהוּ עֲנִין
40 "דָּבָר הוּנִי שְׁמַיִם נַעֲשׂוּ"
41 דְּבַר ה', מִדַּת הַמְּלָכּוּת, הַבּוֹרָא וְעוֹשֶׂה
42 אֶת הַבְּרִיאָה מִחֲדָשׁ, וְזֶהוּ "בְּחֹדֶשׁ
- הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ, הַדָּא-הוּא-דְּכְתִיב לְעוֹלָם הוּנִי דָּבָר
נָצָב בְּשָׁמַיִם", וְבִיאור הַקֶּשֶׁר וְהַשִּׁיכּוּת בֵּין שְׁנֵי הַפְּסוּקִים הוּא כִּי
בְּרֹאשׁ-הַשָּׁנָה נִמְשָׁךְ מִלְּמַעַל וְכֵן לְעוֹלָם בְּחִינַת דָּבָר הוּנִי,
הַדִּיבּוּר הָעֲלִיּוֹן, סְפִירַת הַמְּלָכּוּת, לַחֹדֶשׁ אֶת הַבְּרִיאָה שׁוֹב בְּכָל רִגְעַ
וְרִגְעַ, "לְעוֹלָם", עַל כָּל
הַשָּׁנָה, וּפְרוּשׁ "עַל-פִּי שְׁנַיִם
עֵדִים יָקוּם דָּבָר" הוּא, לְפִי
הָאֲמֹר שֶׁמְדוּבָר עַל סְפִירַת הַמְּלָכּוּת,
שְׁקִיּוֹם וְהַתּוֹקֵף וְהַחוּק שֶׁל בְּחִינַת
הַמְּלָכּוּת ("דָּבָר", "דָּבָר
אֱלֹקִינִי") הוּא "עַל-פִּי" שְׁתֵּי
הַמִּדּוֹת חֶסֶד וְגְבוּרָה, כִּמּוֹ
שְׁאֵנוּ רוֹאִים לְמִטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה
שֶׁהִנְהֵגַת הַמְּלֻכָּה הַדֶּרֶךְ שֶׁבָּה
הַמֶּלֶךְ מְנַהֵג אֶת הַמִּדְּיָה הִיא עַל-
פִּי שְׁתֵּי מִדּוֹת אֱלֹו וּלְפַעֲמִים
הַמֶּלֶךְ נוֹטֵה כְּלָפִי חֶסֶד וּלְפַעֲמִים הוּא
נוֹטֵה לְגְבוּרָה, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב 99
בְּנִבְאוֹת יִשְׁעִיָּה "וְהַיּוֹכֵן בְּחֶסֶד
כְּסֵא", הֵינּוּ שְׂכִיסַת הַמְּלָכּוּת מְבוֹסֶס
עַל הַהִנְהֵגָה בְּחֶסֶד וּכְתִיב 100 בְּמִשְׁלִי
"מֶלֶךְ בְּמִשְׁפַּט יַעֲמִיד אֶרֶץ",
וְהַכּוֹנֵה בָּזָה הִיא לֹא לְמִשְׁפַּט שֶׁל
דִּין וְגְבוּרָה אֶלָּא לְעִנֵּין הָאֲמֹר
בְּזוּרָה (ב'פֶּתַח אֱלִיהֶו) "מִשְׁפַּט
אֱהִי רַחֲמִי" 101 מִשְׁפַּט הוּא
רַחֲמִים (כְּמִבְּאֵר בְּסוֹף
הַמֶּאֱמָר 102), שְׁזוּהִי מִדַּת
הַרַחֲמִים לְמַעַל הַמִּשְׁכָּה נְעֻלִית
יֹתֵר גַּם אֲפִילוֹ מִבְּחִינַת
הַחֲסָדִים, כִּי בְּמִדַּת הַחֲסָד
אֵין מְלֻכְתְּחֻלָּה בְּחִינַת מְנַגֵּד כִּי
מִצַּד מִדַּת הַחֲסָד יֵשׁ לְהַשְׁפִּיעַ גַּם לְמִי
שֶׁאֵינוֹ רַחוּ, כִּיּוֹן שֶׁמִּלְכָּתְחִילָה לֹא
רוֹאִים אֶת הָלֹא טוֹב שְׂבוּ, מֵהַ-
שְׁאִין-כֵּן בְּחִינַת רַחֲמִים
שֶׁמְהַפֵּכֶת גַּם אֶת הַגְּבוּרָה
לְחֲסָדִים וְזֶה חִידוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר וְטוֹב
נִעֲלָה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר מִדַּת הַחֲסָד. וְכִמּוֹ
שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל בְּעִנֵּין "זְכוּרֹן

(92 ע' שנא. 93 שופטים יט, טו. 94) ראה ביאורה"ז לאדמו"ר האמצעי שופטים קכא, ד ואילך. ועם הוספות וכו' – ביאורה"ז להצ"צ ח"ב ע' תרכט ואילך. (95 תהלים לג, ו. 96) קהלת ח, ד. (97) ויק"ר רפכ"ט. (98) תהלים קיט, פט. (99) ישעי' טז, ה. (100) משלי כט, ד. ראה תקו"ז בהקדמה (יז, ב). (102) ע' שנו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תְּרוּעָה - זֶה יִצְחָק, שֶׁהַגְבוּרוֹת שֶׁבְּרֹאש־הַשָּׁנָה הֵם לא
2 גְּבוּרוֹת שֶׁל דִּינִים אֲלָא עֲנִינֵי גְבוּרוֹת מְמַתְקוֹת שֶׁמַּצִּידִם יֵשׁ הַשְּׁפָעָה רַבָּה,
3 אֲפִילוּ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הִשְׁפָּעָה שִׁמְמִידַת הַחֹסֶד. וְזֶהוּ "עַל-פִּי שָׁנִים
4 עֲדִים יָקוּם דָּבָר", שֶׁ"בִּנְיָן הַמְּלָכוֹת" חוֹרֵת הַהֵאָרָה וְהַשְּׁפָעָה
5 לְעוֹלָמוֹת עַל יְדֵי סְפִירַת הַמַּלְכוּת
6 בְּרֹאש־הַשָּׁנָה אַחֲרֵי שִׁבְסִים הַשָּׁנָה
7 הַחוּלְפַת הֵייתָ הַתְּעַלְמוֹת וְהַסְתַּלְקוֹת
8 שֶׁל הָרָצוֹן בְּעוֹלָמוֹת וְהַשְּׁפָעָה
9 בְּעוֹלָמוֹת, וְעַל יְדֵי הַהִתְחַדְּשׁוֹת הַזֶּה
10 הַמַּלְכוּת "בְּנִית" מַחֲדָשׁ הוּא עַל-פִּי
11 שְׁתֵּי הַמַּדּוֹת מִידָה אַחַת הִיא מִידָה
12 חֹסֶד וְהַמִּידָה הַשְּׁנִיָּה הִיא גְבוּרָה
13 כְּפִי שֶׁנִּמְתָּקֶת עַל-יְדֵי מִדָּה
14 הָרַחֲמִים כִּךְ שֶׁגַם הַגְּבוּרָה הוֹפֶכֶת
15 לְמִקּוּר שֶׁל הָאָרֶץ וְהַשְּׁפָעָה, וְהַהֵאָרָה
16 וְהַהִמְשָׁכָה מֵהַמַּלְכוּת מִיּוֹסֶדֶת עַל שְׁתֵּי
17 מִידוֹת אֵל.
18 וְזֶהוּ גַם הַשְּׁיִכּוֹת ד' עַל-פִּי
19 שָׁנִים עֲדִים יָקוּם דָּבָר
20 שֶׁכַּמְּבֹאֵר לְעִיל מִתְפָּרֵשׁ לְגַבִּי עֲנִינִים
21 שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹר 'עֲדִים' לְעֲנִינֵי
22 דְּבָרֵי הַמֶּדְרֵשׁ עַל פֶּסוּק זֶה שֶׁהוּבָא
23 וְנִתְבַּאֲרוּ לְעִיל "בְּאֶחָד בְּחֹדֶשׁ -
24 זֶה אֲבָרְהָם"; "מִקְרָא קָדֵשׁ -
25 זֶה יַעֲקֹב"; "וְזָכְרוֹן תְּרוּעָה -
26 זֶה יִצְחָק"; כִּי הִנֵּה מְשַׁכָּה שֶׁל
27 הָאוֹר הָאֱלֹקִי הַמְּבִיא חַיִּית לְעוֹלָמוֹת
28 בְּרֹאש־הַשָּׁנָה הִיא עַל-יְדֵי
29 שְׁלֹשָׁה קוִיִּן שֶׁל שְׁלֹשֶׁת
30 הָאֲבֹת שֶׁכַּבִּיכּוֹל 'תּוֹפְסִים' אֵת
31 הַהִשְׁפָּעָה מִשְׁלוֹשָׁה כִּיּוּנִים (וְכַנֵּ"ל
32 (סְעִיף ג) שֶׁ"אֲבָרְהָם אֶחָד
33 מֵהָאֵלִי שְׁטָרָא, וְיַעֲקֹב מֵהָאֵלִי
34 שְׁטָרָא, וְיִצְחָק בְּאֶמְצָע),
35 כְּפִי שֶׁהֵם הָאֲבֹת בְּשֵׁרָשָׁם
36 בְּבַחֲנִית "יְמֵי קָדֶם"
37 שְׁלֹמֶעֱלָה מַעוֹלָם הָאֲצִילוֹת
38 (כַּנֵּ"ל סְעִיף ה), וְהוּא הָאוֹר
39 הָאֱלֹקִי הָאֵין-סוֹף שֶׁלְּמַעַל מֵהַמַּצְמוֹם וְעֲנִינֵי זֶה נִמְשָׁף וּמִתְגַּלֶּה בְּכָל
40 אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֵׁשׁ אֲצִלּוֹ עֲנִינֵי הָעֲדוֹת כֹּךְ וְכָל אֶחָד
41 מִיִּשְׂרָאֵל מִמְּשִׁיךְ וּמִגְלָה אֱלֹקוֹת בְּעוֹלָם, כַּמְּבֹאֵר לְעִיל בְּאִירֹכֶת.
- (ח) וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּנוֹגַע לְעֲנִינֵי הָעֲדוֹת שְׁנֵי יִשְׂרָאֵל 'מַעֲדִים' וּמִגְלִים
אֱלֹקוֹת בְּעוֹלָם בְּעֶמֶק יוֹתֵר, עַל-פִּי הַמְּבֹאֵר בְּמִאֲמָר הַנֵּ"ל¹⁰³
שֶׁל אֲדָמוֹר מֵהַר"ש שֶׁעֲנִינֵי הָעֲדוֹת קָשׁוּר עִם עֲנִינֵי הַדַּעַת¹⁰⁴, כִּי
הַמִּלָּה 'דַּעַת' הִיא אוֹתִיּוֹת זֵהוּת לְאוֹתִיּוֹת הַמִּלָּה 'עֲדָת'¹⁰⁵, וּבִזְוָה
בְּעִינֵי הַדַּעַת גּוֹפָא עֲצָמוֹ, לֹא רַק
'דַּעַת תַּחְתּוֹן', כְּפִי שֶׁהִדְבִּירִים
נִרְאִים וְנִתְפַּסִּים לְמַטָּה, בְּעִינֵי הַנִּבְרָאִים,
הַתְּפִיסָה שֶׁלְּמַטָּה יֵשׁ וְלַמַּעַל אֵין
אֲלָא עֲנִינֵי הָעֲדוֹת שֶׁכַּבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
קָשׁוּר גַּם לְעִינֵי 'דַּעַת עֲלִיוֹן'¹⁰⁶,
כְּפִי שֶׁהִדְבִּירִים נִרְאִים וְנִתְפַּסִּים
לְמַעַל, מִצַּד הָאֱלֹקוֹת, הַתְּפִיסָה
שֶׁלְּמַעַל יֵשׁ וְלַמַּטָּה אֵין, כְּפִי
שֶׁמְבִיא¹⁰⁷ בְּמִאֲמָר הַנוֹכַח בְּהַקְשֶׁר
זֶה שֶׁל 'דַּעַת תַּחְתּוֹן' וְדַעַת עֲלִיוֹן
הַפְּסוּק¹⁰⁸ בְּסִפְר שְׁמוּאֵל
(שְׁאוּמְרִים בְּהַפְּטָרַת רֹאשׁ-
הַשָּׁנָה) "כִּי אֶל דַּעוֹת הָיוּ"
(וְלֹא נִתְקַנּוּ עֲלִילוֹת), "דַּעוֹת
- תָּרִין"¹⁰⁹, שְׁתֵּים, שֵׁשׁ שְׁתֵּי
"דַּעוֹת", 'דַּעַת עֲלִיוֹן' וְ'דַּעַת
תַּחְתּוֹן', שֶׁזֶּהוּ בְּעִינֵי
הַתְּבִינּוֹת שֶׁהָאֵדָם מִתְבּוֹנֵן בְּעִינֵי
אֱלֹקוֹת שֵׁשׁ בָּה אֵת שְׁתֵּי הַדַּעוֹת
וְהַמֶּדְרָגָה הַלּוֹ, כְּפִי שֶׁאֲחָדוֹת ה'
וְהַבִּיטוֹל לְאֱלֹקוֹת הֵם מִצַּד הַנִּבְרָאִים,
דַּעַת תַּחְתּוֹן, וְכְּפִי שֶׁהִדְבִּירִים הֵם מִצַּד
הָאֱלֹקוֹת, דַּעַת עֲלִיוֹן, וּבְעִינֵי
הָעֲבוֹדָה כְּפִי שֶׁשְׁתֵּי דַּעוֹת אֵלּוּ בָּאוֹת
לְיָדֵי בִיטוּ בְּעִבּוּדוֹת ה' הוּא עֲנִינֵי
'יְחִידָא עֲלֵאָה' דְּרָגָה עֲלִיּוֹנָה
בַּהֲכֵרָה בְּאֲחָדוֹת ה' שְׁבָה הָעוֹלָמוֹת
וְהַנִּבְרָאִים בְּטָלִים לְאֱלֹקוֹת בְּבִיטוֹל
מוֹחֶלֶט וְ'יְחִידָא תַּתָּא' דְּרָגָה
תַּתְּנוּנָה בַּהֲכֵרָה בְּאֲחָדוֹת ה' שְׁבָה
הָעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים אֵינֶם בְּטָלִים
בְּאוֹתָהּ מִידָה נְעִלִית, וְכְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ
וּמִבְּאֵר.
- וּבַהֲקָדִים¹¹⁰, שֶׁבִּרְבִּי הַמְּקוֹמוֹת בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת מְבֹאֵר שֶׁשְׁתֵּי
'דַּעוֹת' אֵלּוּ 'דַּעַת עֲלִיוֹן' וְדַעַת תַּחְתּוֹן' הֵן בְּשֵׁם הָיוּ' וְשֵׁם
אֱלֹקִים¹¹¹, וְהֵינּוּ, שֵׁשׁ הָיוּ' מִצַּד שֵׁם הָיוּ', עֲנִינֵי הָאוֹר וְהַגִּילּוּי,

(103) ע' שג. (104) ראה ביאורו"ז לאדמו"ר האמצעי ולהצ"צ שבהערה 94. אוה"ת שופטים שבהערה 72. (105) ראה זח"ג רצא, א (אד"ז). תקו"ז תיקון סט בתחילתו. פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) ערך עדות. רמ"ז לוח"ג ערה, א. קהלת יעקב ערך דעות. לקו"ת פקודי ד, ב. (106) ראה ביאורו"ז להצ"צ שם. (107) שם ס"ע שנא. (108) שמואל-א ב, ג. (109) ראה תקו"ז שם. (110) בהבא לקמן — ראה ד"ה תקעו פר"ת דלקמן בפנים (ספר המאמרים פר"ת בתחילתו). (111) ראה לקו"ת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הוא בְּחִינַת 'דַּעַת עֲלִיּוֹן', ש"לְמַעְלָה יֵשׁ וּלְמַטָּה אֵין",
2 שהמציאות האלוקית, המציאות העליונה, היא מציאות אמיתית, מוחלטת.
3 ואילו המציאות הגשמית, המציאות התחתונה, היא 'אין' וְשֵׁם אֱלֹקִים,
4 עניין הצמצום וההעלם, הוא 'דַּעַת תַּחְתּוֹן', ש"לְמַטָּה יֵשׁ
5 וּלְמַעְלָה אֵין" שהמציאות
6 הגשמית, המציאות התחתונה, היא
7 מציאות ברורה ומוחשית. ואילו
8 המציאות האלוקית, המציאות
9 העליונה, היא 'אין', (שְׁאִינוּ
10 מִשְׁגֵּג). מציאות בלתי נתפסת, אֵף
11 מִמָּה שֶׁכְּתוּב כָּאֵן "כִּי אֶל
12 דַּעַת הַיָּדָה", מִשְׁמַע, שְׁשֵׁמִי
13 הַדַּעַת (גַּם דַּעַת תַּחְתּוֹן)
14 הֵן בְּשֵׁם הַיָּדָה עֲצוּמָה, וכפי
15 שיתבאר להלן.
16 וַיֵּשׁ לְבָאָר תַּחְלָה עֲנִין דַּעַת
17 עֲלִיּוֹן, התפיסה ש"לְמַעְלָה יֵשׁ
18 וּלְמַטָּה אֵין", דִּכְלָא קְמִיָּה
19 כִּלָּא חֲשִׁיב¹¹² הכול לפניו, לפני
20 הקדוש-ברוך-הוא, נחשב כִּלָּא, כאילו
21 אינו מציאות כלל. דִּכְלָא הַיָּדָה
22 כֵּל מַה שְׁיִתְרָה "קְמִיָּה", יותר
23 לפניו (בְּקִרְבָּה יִתְרָה אֵל
24 הַעֲצוּמָה של האלוקות) הוא
25 "כִּלָּא" יִתְרָה, בטל יותר, וְכִמּוֹ
26 שֶׁכְּתִב רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בִּאֲגָרָה
27 הַקֶּדֶשׁ¹¹³ שבספר התינאי דְּבִירָה
28 הַמִּתְחִיל הפותח במילה
29 "קִטְנִית" (אגרת שאדמו"ר הזקן
30 כתב אַחֵר בִּיאָתוֹ מִפְּטָרְבּוּרְג עִם
31 שחרורו מהמאסר, בִּי"ט כסלו
32 תקנ"ט), שֶׁכֵּל שֶׁהוּא "קְמִיָּה"
33 יִתְרָה, נעלה יותר וקרוב יותר אל
34 האלוקות הוא יִתְרָה "כִּלָּא"
35 וְאֵין וְאֶפֶס, ללא כל תחושת ישות,
36 כי הוא יותר בטל לאלוקות. וְנִמְצָא,
37 שֶׁכֵּל מַה שֶׁהוּא לְמַעְלָה יִתְרָה,
38 יותר נעלה ויותר קרוב לאלוקות הוא
39 בְּחִינַת 'אֵין' יִתְרָה וּפְחוּת יֵשׁ,
40 וְכֵל מַה שֶׁלְּמַטָּה יִתְרָה, יותר
41 נחות ויותר רחוק מאלוקות, הוא בְּחִינַת 'יֵשׁ' יִתְרָה וּפְחוּת בטל
42 לאלוקות. וְאֶם-כֵּן, מַהוּ הַפְּרוּשׁ בְּעֲנִין דַּעַת עֲלִיּוֹן
43 ש"לְמַעְלָה יֵשׁ וּלְמַטָּה אֵין", והרי מאחר שקרוב יותר לאלוקות

- הביטול עמוק יותר, היה צריך להיות שלפי 'דעת עליון' מה שלמעלה יותר
יהיה יותר 'אין' ופחות 'יש' ומה פשר הדברים שלפי דעת עליון 'למעלה יש' ?
וְהִנֵּה עַל-פִּי פְּשׁוּט, יֵשׁ לִזְמַר¹¹⁰ שְׁהוּ הַהֶפְרָשׁ בֵּין בְּחִינַת
ה'אורות' לְבְּחִינַת ה'כִּלִּים', כלומר, האור האלוקי מאיר ונמשך על
ידי שהאורות (שמצד עצמם הם בלי
גבול ואין סוף) מתלבשים ב'כִּלִּים'
שמגבילים ומגדירים את האורות, וזה
הביאור לשאלה האמורה, מדוע דווקא
מצד 'דעת עליון' התפיסה היא
שלמעלה יש, כי תפיסה זו היא מצד
האורות. ואילו מצד הכִּלִּים, 'למעלה
אין', כפי שיבאר להלן.
וְעַל-דֶּרֶךְ הַיָּדָה¹¹⁴ בתורת
החסידות בְּעֲנִין הַמִּסְפָּר,
שֶׁלְפָעֲמִים מִבְּאֵר שֶׁהַמִּסְפָּר
הַמוֹצֵט הקטן יותר הוא לְמַעְלָה
דִּקָּא בדרגות עליונות, וְכֵל מַה
שְׁיִירָד האור לְמַטָּה לדרגות
נמוכות יותר - מִתְרַבֵּה הַמִּסְפָּר.
וְלְפָעֲמִים מִבְּאֵר לְהֶפֶךְ,
שֶׁהַמִּסְפָּר הַמְרַבֵּה הוא
לְמַעְלָה דִּקָּא, ודווקא בדרגות
גבוהות יש מספר גבוה וְכֵל מַה
שְׁיִירָד האור לְמַטָּה לדרגות
נמוכות יותר - מִתְמַעֵט הַמִּסְפָּר
ובדרגות נמוכות יש מספרים קטנים.
ומביא דוגמא לאופן השני, שבדרגות
הנמוכות המספר נמוך ובדרגות גבוהות
המספר גבוה כְּמִבְּאֵר בְּזֵהָר עַל
הַפְּסוּק¹¹⁵ "וַיְהִי חַי שְׁרָה,
מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
וְשִׁבְעֵי שָׁנִים", ש"שָׁבַע" הוא
בְּחִינַת זְעִיר-אַנְפִּין, המידות
(הנקראות 'פנים זעירות', כנזכר לעיל)
שמספרן שבע, חסד-גבורה-תפארת-
נצח-הוד-יסוד-מלכות, "עֶשְׂרִים"
הוא בְּחִינַת חֲכָמָה וּבִינָה,
כפי שכל אחת מהן כלולה מכל עשר
הספירות, ובסדר הספירות, המוחין,
חכמה ובינה, הן דרגה יותר נעלית
מהמידות, ובהתאם לזה מספרן בפסוק (עשרים) הוא מספר יותר גבוה ממספר
המידות (שבע), ו"מֵאָה" המספר הכי גבוה בפסוק הוא בְּחִינַת 'כֶּתֶר'
כֶּתֶר עליון שלמעלה גם מהמוחין וְהִנֵּנוּ, שֶׁמִּסְפָּר "מֵאָה" הוא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בחינת ה'פֶּתֶר' כפי שְׁנִמְשַׁכְת ב'בינה', וכפי שהובא והוסבר לעיל
- 2 לענין 'התגלות עתיק בבינה', כי בחינת ה'פֶּתֶר' עֲצָמָה שכאמור היא
- 3 למעלה מכל הספירות, גם מחכמה ובינה, היא מספר 'אָלֶף', וְכִידּוּעַ
- 4 בתורת הסוד שְׁבִפְנִימִיּוֹת ה'פֶּתֶר' הוא מספר 'רִבְבָּה',
- 5 וְכִחְצוֹנִיּוֹת ה'פֶּתֶר' הוא
- 6 מספר 'אָלֶף', אֵךְ פֶּאֶשֶׁר
- 7 בחינת ה'פֶּתֶר' נִמְשַׁכְת
- 8 ב'בינה', אֵזִי נִמְשָׁךְ רַק חֵלֶק
- 9 עֲשִׂירִי מִבְּחִינַת ה'פֶּתֶר' כְּמוֹ
- 10 שְׁנִמְצָא בְּמִקוֹמוֹ, וְאֵזִי הוא
- 11 בְּמִסְפֵּר "מֵאָה" עשירית מאלף.
- 12 ובחינת 'חֻכְמָה וּבִינָה' הוא
- 13 חֵלֶק עֲשִׂירִי מִבְּחִינַת ה'פֶּתֶר'
- 14 (כפי שְׁנִמְשָׁךְ ב'בינה'),
- 15 שְׁלֹבֵן 'חֻכְמָה וּבִינָה' הֵם
- 16 בְּמִסְפֵּר 'עֲשִׂירִיּוֹת' שהרי החכמה
- 17 היא במספר עשר שהוא עשירית ממאה
- 18 וכך גם הבינה (וביחד הם "עֲשָׂרִים
- 19 שְׁנָה") ועשרות הם מספרים יותר
- 20 קטנים ממאות, וְעַל־דִּרְךָ־זֶה
- 21 בְּנוֹגַע לְבְּחִינַת זְעִיר־אֲנִפִּין
- 22 לְגַבִּי בְּחִינַת 'חֻכְמָה וּבִינָה',
- 23 מאחר שדרגת המידות היא דרגה יותר
- 24 נמוכה מדרגת המוחין, היא במספרים
- 25 יותר נמוכים שְׁהִיא בְּמִסְפֵּר
- 26 'יְחִידוֹת' ("שְׁבַע שָׁנִים")
- 27 ו'יחידות' הם מספרים יותר קטנים
- 28 מעשרות].
- 29 ונמצא שגם בענין המספרים יש
- 30 סתירה, לכאורה, כמו בענין 'למעלה
- 31 יש' ולמעלה אין' שלפעמים ריבוי
- 32 המספר מורה על דרגה גבוהה
- 33 ולפעמים דווקא מיעוט המספר מורה
- 34 על דרגה גבוהה.
- 35 וּמִבְּאֵר בְּזֶה, שְׁזָהוּ הַהִפְרָשׁ
- 36 בֵּין בְּחִינַת ה'אֲוֵרוֹת' לְבְּחִינַת
- 37 ה'פְּלִים', שֶׁבְּבְּחִינַת
- 38 ה'אֲוֵרוֹת', מצד האורות, ענין
- 39 האור והגילוי כָּל מֵה שֶׁהֵם
- 40 לְמַעְלָה יוֹתֵר, ככל שהאורות הם
- 41 בדרגה גבוהה יותר, הֵם לְמַעְלָה
- 42 בְּרַבּוּי יוֹתֵר וכמו בדוגמא האמורה
- 43 מ'מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים'
- 44 שאור ה'כֶּתֶר' הנעלה ביותר הוא במספר הגבוה ביותר. וּבְבְּחִינַת
- 45 ה'פְּלִים', ענין ההגבלה של האור, כָּל מֵה שֶׁהֵם לְמַטָּה יוֹתֵר, ככל
- 46 שמדובר בדרגות נמוכות יותר, הֵם בְּרַבּוּי יוֹתֵר כי בדרגות יותר נמוכות
- 47 יש יותר כלים המגבילים, וְכִמּוֹ שְׁבִפְנִימִיּוֹת ה'פֶּתֶר' עולם נעלה בו כל הספירות
- 48 'עֲקוּדוֹת' וקשורות יחד וכולן מציאות אחת שעדיין לא מוגדרת עד כדי חלוקה
- 49 לכלים שונים ובעולם זה יֵשׁ רַק 'פְּלִי' אֶחָד לכל עשר הספירות,
- 50 וּבְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת שבו הספירות יותר מוגדרות והחלוקה ביניהן ניכרת
- 51 יֵשׁ עֲשָׂרָה 'פְּלִים' כו' ולכן מצד הכלים, ככל שמדובר בדרגה נמוכה
- 52 יותר, מספר הכלים עולה והוא גבוה
- 53 יותר.
- 54 וְנִמְצָא שְׁשֵׁנִי הָעֲנִינִים הַנ"ל
- 55 (שְׁלִפְעָמִים מִבְּאֵר שְׁלִמְעָלָה
- 56 ככל שמדובר בדרגות עליונות יותר
- 57 הוא בְּרַבּוּי יוֹתֵר והדבר מתבטא
- 58 במספרים גבוהים יותר, וְלִפְעָמִים
- 59 מִבְּאֵר להיפך שְׁלִמְעָלָה הוא
- 60 בְּרַבּוּי יוֹתֵר) אֵינָם סוֹתְרִים זֶה
- 61 לָזֶה, וְאֶדְרָבָה, 'הָא בְּהָא
- 62 תִּלְיָא', זה בזה תלוי, כלומר לא זו
- 63 בלבד שאין כאן סתירה אלא אלו הם
- 64 שני צדדים של אותו ענין, כִּידּוּעַ
- 65 שְׁרַבּוּי ה'אֲוֵרוֹת' הוא סְבִיבָה
- 66 לְמַעוֹט ה'פְּלִים', כשהאורות
- 67 מאירים בריבוי ובהתגלות גדולה, יש
- 68 פחות הגבלה מצד הכלים וְרַבּוּי
- 69 ה'פְּלִים' כאשר יש יותר כלים
- 70 שמגבילים הוא סְבִיבָה לְמַעוֹט
- 71 ה'אֲוֵרוֹת' וצמצום והפחתה במידת
- 72 הגילוי.
- 73 וְכִמּוֹ־כֵן יֵשׁ לוֹמֵר גַּם בְּעִנְיָן
- 74 'אֵין וְיֵשׁ', שְׁמָה שְׁמִבְּאֵר
- 75 ש'למעלה אין ולמטה יש',
- 76 הוא בְּבְּחִינַת ה'פְּלִים', כי מצד
- 77 ההגבלה של הכלים דווקא העניינים
- 78 התחתונים הם 'יש' וככל שהדרגות
- 79 גבוהות יותר, הם 'אין' בלתי מושג,
- 80 וּמָה שְׁמִבְּאֵר ש'למעלה יש
- 81 ולמטה אין', הוא בְּבְּחִינַת
- 82 ה'אֲוֵרוֹת', כי מצד האור והגילוי,
- 83 הרי ככל שהדרגות נעלות יותר יש יותר
- 84 אור ויותר גילוי ולכן 'למעלה יש'.
- 85 אֲמָנָם בְּאֵזִי זֶה אֵינוֹ מְסַפִּיק, שְׁהָרִי עַל־פִּי־זֶה
- 86 שְׁהָרִי עַל־פִּי־זֶה נִמְצָא שְׁעִנִּין
- 87 "כָּלָא קָמִיה כָּלָא חֲשִׁיב"
- 88 הביטול של כל המציאות וכל המדרגות
- 89 לגבי עצמיות האלוקות הוא רַק
- 90 בְּבְּחִינַת ה'פְּלִים' ורק מצד הכלים
- 91 'למעלה אין', וּבְאֲמָתִי אֵין זה נכון שהביטול הוא רק מצד הכלים, כי הָרִי
- 92 הַבְּטוּל ד'כָּלָא חֲשִׁיב" עד כדי כך שהמתבטל הוא 'כלוא', כאילו אינו,
- 93 הוא גַּם ב'אֲוֵרוֹת', וְאֶדְרָבָה, ב'אֲוֵרוֹת' שבהם יש יותר גילוי
- 94 אלוקות הָרִי זֶה הביטול של 'כלוא חשיב' עוד יותר מְאֹשֶׁר ב'פְּלִים'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שבהם יש העלם וצמצום והאלוקות פחות נרגשת, וְאִם-כֵּן אֵיךְ אָפֶשֶׁר
- 2 לומר שֶׁבְּבְחִינַת ה'אֲדָרָה' לְמַעַלָּה יֵשׁ כו'. והרי אדרבה, מצד
- 3 האורות, התפיסה שלמעלה אין, צריכה להיות עוד יותר מורגשת?
- 4 וְנִלְהַעֲבִיר¹¹⁶ שְׁקוּשִׁיָּא זו אודות האורות והכלים, איך אפשר לומר
- 5 שענין 'למעלה אין' הוא מצד הכלים
- 6 בלבד, והרי אדרבה מצד האורות הדבר
- 7 יותר מורגש, הִיא גַם בְּנוֹגַע
- 8 לַעֲנִין המבואר לעיל אודות
- 9 המספֵּר, דְּלִכְאוּרָה אֵינוֹ
- 10 מובָּן, אֵיךְ אָפֶשֶׁר לומר
- 11 שֶׁה'אֲדָרָה' כָּל שֶׁהֵם
- 12 לְמַעַלָּה הֵם בְּמִסְפֵּר מְרַבָּה יוֹתֵר, הֲרִי עֲנִין רַבּוּי הַמִּסְפֵּר
- 13 יוֹתֵר, כִּי יֵשׁ בָּהֶם יוֹתֵר גִּלּוּי, כמבואר
- 14 לעיל, הֲרִי עֲנִין רַבּוּי הַמִּסְפֵּר
- 15 הִוא בְּחִינַת הַתְּחַלְקוֹת לְיוֹתֵר
- 16 פְּרִטִים, וְכִיּוֹן שֶׁכָּל מַה שֶּׁהוּא
- 17 "קִמְיָה" יוֹתֵר, קְרִיב יוֹתֵר
- 18 לאלוקות ונעלה יותר הִוא יוֹתֵר
- 19 "כִּלְא" יוֹתֵר בִּטֵּל, הֲרִי כָּל
- 20 שֶׁה'אֲדָרָה' הֵם לְמַעַלָּה יוֹתֵר,
- 21 ויותר קרובים לאלוקות עצמה, הֵם
- 22 צְרִיכִים לְהִיּוֹת בְּמַעוֹט יוֹתֵר,
- 23 במספר קטן יותר, המורה על פחות
- 24 התחלקות].
- 25 ולאחר שהוסבר כי הביאור שלמעלה
- 26 מאין (וכן המיעוט במספר בדרגות
- 27 יותר נמוכות) הוּא מִצַּד הַכִּלִּים, אֵינוֹ
- 28 מספיק, בא הביאור על כך:
- 29 אַךְ הָעֲנִין הוּא, כְּפִי שֶׁמִּבְּאֹר
- 30 כ"ק אֲדָמוּר (מְהוּרָשׁ"ב)
- 31 נִשְׁמָתוֹ-עֵדֶן בְּמֵאמֶר רֹאשׁ-
- 32 הַשָּׁנָה בִּשְׁנַת תר"פ¹¹⁰ (שְׁנַת
- 33 הַתְּחַלֵּת נְשִׂאוֹת כ"ק מו"ח
- 34 אֲדָמוּר, עִם הַסְתַּלְקוֹת אֲדָמוּר
- 35 מְהוּרָשׁ"ב ב'ב' נִסָּן אוֹתָה שָׁנָה לִפְנֵי
- 36 חֲמִשִּׁים שָׁנָה, מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה תש"ל,
- 37 יוֹם אִמִּירַת מֵאמֶר זֶה עַל יְדֵי הַרְבֵּי),
- 38 שֶׁבְּבְחִינַת ה'אֲדָרָה' עֲצָמוֹ יִשְׁנֶן
- 39 שְׁתֵּי מִדְּרָגוֹת, בַּהֲתַם לִכֵּן
- 40 שְׁלִיגִילִי וְהַתְּפַשּׁוֹת הָאֹרֹת הָאֱלֹקִי יֵשׁ
- 41 שְׁתֵּי כוּנוֹת, הָאֹרֹת שְׁלִיגִלוֹת
- 42 עֲצָמוֹתוֹ הָאֹרֹת שְׁמַתְגָּלָה כְּדִי לַת
- 43 גִּלּוּי וּבִיטוּי לַעֲצָמוֹת הָאֱלֹקוֹת,
- 44 וְהָאֹרֹת שְׁלִיגִילִי אֵת

- 45 הָעוֹלָמוֹת הָאֹרֹת שְׁמַתְגָּלָה כְּדִי לַהֲאִיר וְלַהֲחִיּוֹת אֶת הָעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים
- 46 וְהוּא אֹרֹר וְעִינֵן פָּחוֹת נַעֲלָה מִהַעֲנִינֵן הָרָאשׁוֹן. וְלִפִּי זֶה מִיּוֹשֶׁבֶת הַסְּתִירָה,
- 47 לְכַאוּרָה, בְּעִינֵן 'לְמַעַלָּה יֵשׁ', וְזֶהוּ מַה שֶּׁלִּפְעָמִים מִבְּאֹר
- 48 שֶׁ"לְמַעַלָּה הוּא בְּחִינַת אֵין וְלִמְטָה יֵשׁ יוֹתֵר גִּלּוּי"
- 49 [וְכֵן]¹¹⁶ שְׁלִמְטָה בדרגות היותר
- 50 נְמוּכוֹת הוּא מִסְפֵּר הַמְּרַבָּה],
- 51 וְלִפְעָמִים מִבְּאֹר שֶׁ"לְמַעַלָּה
- 52 יֵשׁ וְדוּקָא לְמַעַלָּה יֵשׁ יוֹתֵר גִּלּוּי
- 53 וְיוֹתֵר רִיבּוּי [וְכֵן]¹¹⁶ שְׁלִמְטָה
- 54 בדרגות העליונות הוּא מִסְפֵּר
- 55 הַמְּרַבָּה וְלִמְטָה אֵין, וְהֵינּוּ,
- 56 שֶׁבְּבְחִינַת ה'אֲדָרָה' שְׁעִנְיָנוּ
- 57 לְהֵאִיר אֶת הָעוֹלָמוֹת, הַדְּרָגָה
- 58 הַשְּׁנִיָּה, הַנְּמוּכָה יוֹתֵר, בְּאֹר הֵנָּה
- 59 כָּל מַה שֶּׁהוּא לְמַטָּה יוֹתֵר,
- 60 שְׁנִמְשָׁךְ יוֹתֵר בְּעוֹלָמוֹת, הוּא
- 61 בְּבְחִינַת 'יֵשׁ' יוֹתֵר (וּבְרַבּוּי
- 62 יוֹתֵר) וּמִצַּד עִינֵן זֶה 'לְמַטָּה יֵשׁ',
- 63 אֲבָל בְּבְחִינַת הָאֹרֹת שְׁלִיגִלוֹת
- 64 עֲצָמוֹתוֹ, שֶׁהוּא דְרָגָה נַעֲלִית יוֹתֵר,
- 65 הֵנָּה אֲדָרָה, דוּקָא כָּל מַה
- 66 שֶׁהוּא לְמַעַלָּה יוֹתֵר הוּא
- 67 בְּבְחִינַת 'יֵשׁ' יוֹתֵר (וּבְרַבּוּי
- 68 יוֹתֵר), וְהֵינּוּ, שִׁישׁ בּוֹ יוֹתֵר
- 69 גִּלּוּי מִבְּחִינַת הָעֲצָמוֹת, כִּי
- 70 גִּלּוּי הָעֲצָמוֹת (כְּפִי עַד כְּמָה
- 71 שֶׁשִּׁיף לומר בְּעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ
- 72 אֶת עֲנִין הַגִּלּוּי לְמִדּוֹת שְׁבִיטוֹדוֹ
- 73 שֶׁל עִינֵן 'עֲצָם' אֵינוֹ מִתְגַּלָּה) הוּא
- 74 לְמַעַלָּה יוֹתֵר בדרגות העליונות,
- 75 יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר בדרגות התחתונות, וְלִכֵּן
- 76 מִצַּד אֹרֹר נַעֲלָה זֶה, שְׁעִנְיָנוּ גִּלּוּי
- 77 הַעֲצָמוֹת, 'לְמַעַלָּה יֵשׁ'.
- 78 וּמוֹסִיף וּמִסְכֵּם אֶת הָאִמּוֹר לְעִיל:
- 79 וְזֶהוּ "כִּי אֵל יְדֻעוֹת הָיוּ",
- 80 שֶׁבִּשְׁם הָיוּ עֲצָמוֹ, שֶׁהוּא
- 81 בְּחִינַת ה'אֲדָרָה', יִשְׁנֶן שְׁתֵּי
- 82 הַדְּעוֹת, 'יְדַעַת תְּחַתּוֹן',
- 83 שֶׁ"לְמַעַלָּה אֵין וְלִמְטָה יֵשׁ",
- 84 הוּא בְּבְחִינַת ה'אֲדָרָה' שְׁלִיגִילִי
- 85 אֶת הָעוֹלָמוֹת כִּי לְמַטָּה יֵשׁ יוֹתֵר
- 86 הַמִּשְׁכָּה וּבְרִיבּוּי יוֹתֵר. וְיְדַעַת
- 87 עֲלִיּוֹן, שֶׁ"לְמַעַלָּה יֵשׁ
- 88 וְלִמְטָה אֵין", הוּא בְּבְחִינַת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ה'אור שלגלות עצמותו' כי למעלה יש יותר התגלות מהעצמות.
 - 2 ושני ענינים אלו, ישנם גם בעבודת האדם בכל פרטי חייו,
 - 3 שהעבודה שהאדם עובד את ה', כדברי המדרש שהובאו ונתבארו בהרחבה
 - 4 בחסידות, לעשות לו יתברך דירה בתחתונים¹¹⁷, לעשות את
 - 5 העולם הזה הגשמי, העולם הנחות
 - 6 והתחתון ביותר, למקום ראוי לגילוי
 - 7 אלוקות והשראת השכינה, הוא ענין
 - 8 ה'אור שלהאיר את
 - 9 העולמות', להביא אור אלוקי
 - 10 לעולם והעבודה שהאדם עובד את
 - 11 ה' באופן ד'דע את אלקי
 - 12 אביך¹¹⁸, כלשון הכתוב בדברי
 - 13 הימים, עבודת האדם לדעת אלוקות
 - 14 ולהתבונן באלוקות, הוא ענין
 - 15 ה'אור שלגלות עצמותו'.
 - 16 (ט) וזהו "ובחדש השביעי
 - 17 באחד לחדש, מקרא קדש
 - 18 גו' יום תרועה יהיה לכם",
 - 19 עם שני הענינים שפסוק זה מלמד
 - 20 שהובאו ונתבארו לעיל באריכות,
 - 21 "בחדש השביעי - בירחא
 - 22 דשבוועתא", "באחד לחדש -
 - 23 זה אברהם", "מקרא קדש -
 - 24 זה יעקב", "יום תרועה - זה
 - 25 יצחק", כי בראש־השנה
 - 26 נמשך לכל אחד ואחת
 - 27 מישראל זכרון זכות אבות,
 - 28 אברהם יעקב ויצחק, ולא רק
 - 29 כמו שהם בעולם האצילות
 - 30 שעם כל מעלתו הוא עולם שיש בו
 - 31 ספירות מוגדרות והוא בחינת "מות
 - 32 עולם", אלא ההמשכה שהאבות
 - 33 ממשיכים לכל בני ישראל בראש השנה
 - 34 היא גם ענין "ירחא
 - 35 דשבוועתא", בחינת "אשר
 - 36 נשבעת לאבותינו מימי קדם"
 - 37 רימי קדם, היינו למעלה מאצילות,
 - 38 וכאמור, אמנם מדרית האבות היא
 - 39 באצילות, אבל שורש האבות הוא
 - 40 למעלה מאצילות.
- ועל־ידי־זה ההמשכה והגילוי של ראש השנה שעל ידי האבות נמשך
לכל אחד ואחת מישראל, כתיבה וחתמה טובה לשנה
טובה ומתקה בטוב הנראה והנגלה, היינו טוב שרואים בגלוי
שהוא טוב וכמו שכתוב¹¹⁹ בנוסח התפילות של חודש תשרי ואוצרך
הטוב לנו תפתח, "הטוב
לנו" דיקא¹²⁰, ומדייקים לפסק
את המשפט כך שיקרא יאוצרך -
הטוב לנו, שהוא טוב לפי המושגים
והתחושות שלנו 'תפתח', והטוב הוא
הן בענינים הגשמיים והן
בענינים הרוחניים, וכדוע
שהדין והמשפט בראש־
השנה הוא על שני התחומים הן
על ענינים גשמיים¹²¹ והן
(ומכל־שכן) על ענינים
רוחניים¹²², וכמו שכתוב¹²³
בתהלים כי חק לישראל הוא,
משפט לאלקי יעקב, "כי חק
לישראל" קאי מכיון על
הענינים הגשמיים, ו"משפט
לאלקי יעקב" קאי מכיון על
הענינים הרוחניים, ובראש־
השנה נמשך לכל אחד ואחת
מישראל, כתיבה וחתמה
טובה, הן בענינים הגשמיים
והן בענינים הרוחניים,
והמשכה זו היא מבחינת
"ימי קדם" האור האלוקי
שלמעלה מעולם האצילות
שלמעלה מבחינת "עולם"
היינו עולם האצילות כנ"ל.
וענין זה נתחדש שוב בראש
השנה מדי שנה בשנה על־ידי
ישראל עצמם, שהם פועלים
- שלגלות עצמותו. ושני ענינים אלו, ישנם גם
בעבודת האדם בכל פרטי חייו, שהעבודה
לעשות לו יתברך דירה בתחתונים¹¹⁷, הוא ענין
ה'אור שלהאיר את העולמות', והעבודה ד'דע
את אלקי אביך¹¹⁸ הוא ענין ה'אור שלגלות
עצמותו'.
- (ט) וזהו "ובחדש השביעי באחד לחדש, מקרא
קדש גו' יום תרועה יהיה לכם",
"בחדש השביעי - בירחא דשבוועתא", "באחד
לחדש - זה אברהם", "מקרא קדש - זה יעקב",
"יום תרועה - זה יצחק", כי בראש־השנה
נמשך לכל אחד ואחת מישראל זכרון זכות
אבות, אברהם יעקב ויצחק, ולא רק כמו שהם
בעולם האצילות, אלא גם ענין "ירחא
דשבוועתא", בחינת "אשר נשבעת לאבותינו
מימי קדם". ועל־ידי־זה נמשך לכל אחד ואחת
מישראל, כתיבה וחתמה טובה לשנה טובה
ומתקה בטוב הנראה והנגלה, וכמו שכתוב¹¹⁹
ואוצרך הטוב לנו תפתח, "הטוב לנו" דיקא¹²⁰,
הן בענינים הגשמיים והן בענינים הרוחניים,
וכדוע שהדין והמשפט בראש־השנה הוא הן
על ענינים גשמיים¹²¹ והן (ומכל־שכן) על
ענינים רוחניים¹²², וכמו שכתוב¹²³ כי חק
לישראל הוא, משפט לאלקי יעקב, "כי חק
לישראל" קאי על הענינים הגשמיים, ו"משפט
לאלקי יעקב" קאי על הענינים הרוחניים, ובראש־
השנה נמשך לכל אחד ואחת מישראל, כתיבה
וחתמה טובה, הן בענינים הגשמיים והן
בענינים הרוחניים, והמשכה זו היא מבחינת
"ימי קדם" שלמעלה מבחינת "עולם"
וענין זה נתחדש על־ידי ישראל עצמם, שהם פועלים

(117) ראה תנחומא בחוקות ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדבר"ר פ"א, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ. (118) דברי הימים"א כח, ט.
(119) פיוט "שערי שמים פתח" בסוף תפילת נעילה והושע"ר. (120) ראה ספר המאמרים תרפ"ז ע' כא. תרצ"ו ע' 40.
(121) ראה הגהות מיימוניות הל' תשובה פ"ג סק"א בשם הרמב"ן. הובא בלקו"ת דרושים לר"ה נט, ב. (122) ראה לקו"ת
שם נה, א. ספר המאמרים תרפ"ט ע' לא. ספר השיחות תורת שלום ע' 29. (123) תהלים פא, ה. וראה לקו"ת שם נה, סע"ד
ואילך.

ביאור בדרך אפשר

1 הַמִּשְׁכָּה זֶה, שָׁזָהוּ מֵהַ שְׁפָתוֹב 1 מֵהַ שְׁפָתוֹב "יִהְיֶה לָכֶם", שִׁישְׁרָאֵל עֲצָמָם
2 בסיום הכתוב 'ובחודש השביעי' 2 פּוֹעֲלִים הַמִּשְׁכָּת הָאֹר שְׁלֹמֶעֱלָה מֵהַצִּמְצוּם,
3 "יִהְיֶה לָכֶם", שִׁישְׁרָאֵל 3 וּבֶאֱפֹן שָׁאֹר זֶה נִמְשָׁף גַּם לְמִטָּה, בְּטוֹב הַנִּרְאָה
4 עֲצָמָם פּוֹעֲלִים הַמִּשְׁכָּת הָאֹר 4 וְהַנִּגְלָה, בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבִרְוִחָנִיּוֹת, בְּכָל הַפְּרָטִים,
5 שְׁלֹמֶעֱלָה מֵהַצִּמְצוּם, וְהַמִּשְׁכָּה 5 וְעַד לְקִיּוֹם הַיַּעֲדוֹד¹²⁴ אֲזִי יִמְלֵא שְׁחוֹק פִּינוֹ, שָׁזָה
6 וְהַגִּילּוֹי הִיא וּבֶאֱפֹן שָׁאֹר זֶה 6 יִהְיֶה בְּבִיאת מְשִׁיחַ צְדִקְנוֹ בְּקֶרֶב מִמֶּשׁ.
7 נִמְשָׁף גַּם לְמִטָּה, בְּטוֹב

ביאור בדרך אפשר

8 הַנִּרְאָה וְהַנִּגְלָה, בְּגִשְׁמִיּוֹת 8 וּבִרְוִחָנִיּוֹת, בְּכָל הַפְּרָטִים,
9 וְעַד לְקִיּוֹם הַיַּעֲדוֹד¹²⁴ 9 וְעַד לְקִיּוֹם הַיַּעֲדוֹד¹²⁴ אֲזִי יִמְלֵא
10 בַּתְּהִלִּים עַל יְמוֹת הַמִּשְׁחָה 10 בַּתְּהִלִּים עַל יְמוֹת הַמִּשְׁחָה
11 שְׁחוֹק פִּינוֹ, הַקְּשׁוֹר בִּיצְחָק אֲבִינוֹ, 11 שְׁחוֹק פִּינוֹ, הַקְּשׁוֹר בִּיצְחָק אֲבִינוֹ,
12 כַּמְבוֹאֵר לַעֲלִי, שָׁזָה יִהְיֶה בְּבִיאת 12 כַּמְבוֹאֵר לַעֲלִי, שָׁזָה יִהְיֶה בְּבִיאת
13 מְשִׁיחַ צְדִקְנוֹ בְּקֶרֶב מִמֶּשׁ. 13 מְשִׁיחַ צְדִקְנוֹ בְּקֶרֶב מִמֶּשׁ.
14

(124) תהלים ככו, ב.

המשך ביאור למס' עירובין ליום שני עמ' א

1 לָהּ – אֲךָ בִּסְפֶק זֶה הָרִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִיזוֹ הִיא הַכֹּכֶב הַטְּהוֹרָה, וְאֵם כֵּן
2 בְּפוֹעֵל הוּא לֹא יָדַע הִיכֵן סְעוּדָתוֹ וְלֹא יָכַל לֹאֻכְלָה שְׁהָרִי גַּם סִפֵּק
3 טוֹמָאָה אֶסּוֹר בִּאֲכִילָה, וְשִׁמָּא בּוּז אִף רַבִּי יוֹסִי מוֹדֵה שְׁאִין עִירוּבּוֹ
4 עִירוּבּוֹ.
5 פּוֹשֶׁטֶת הַגְּמָרָא: אָמַר לִיה רַב הוּנָא, בֵּין לְרַבִּי יוֹסִי בֵּין לְרַבִּי מֵאִיר
6 בְּעִינֵי – צָרִיךְ שִׁיחִידָה הָעִירוּב סְעוּדָה הָרְאוּיָה לֹאֻכְלָה מִבְּעוֹד יוֹם,
7 וְלִיכָא – וְכֵאֵן אִין הָעִירוּב רָאוּי לִסְעוּדָה מִבְּעוֹד יוֹם שְׁהָרִי אֵינוֹ
8 יוֹדֵעַ אִיזוֹ הִיא הַכֹּכֶב הַטְּהוֹרָה, וְלִפִּיכָךְ בֵּין לְרַבִּי מֵאִיר וּבֵין לְרַבִּי
9 יוֹסִי לֹא קֵנָה הָעִירוּב כָּלָל, וְשִׁבְתָּתוֹ בִּבְיָתוֹ וְיֻכּוֹל לִלְכַּת מִשָּׁם
10 אֲלַפִּיִּים אִמָּה לְכָל רוּחַ.
11 הַגְּמָרָא מְבַרֶּרֶת מֵהַ הָדִין אֵם עִירָב בִּכְכַּר שְׁדִינוֹ עֵתִיד לִהְיוֹת
12 בְּכִנִּיּוֹת הַשַּׁבָּת: בְּעָא מִינָהּ וְשָׁאֵל מִמֶּנּוּ רַבָּא וְרַבִּי נִחְמָן, הָאֹמֵר
13 עַל כֹּכֶר אַחַת בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת, בְּכָר זֶה הַיּוֹם חוֹל – חוֹלִין הִיא וּמוֹתֶרֶת
14 בִּאֲכִילָה, וְלִמְחָר בְּשַׁבָּת הָרִינִי מְקַדִּישָׁה וְתֵהָא קִדְּשָׁה, וְנִמְצָא
15 שֶׁתֵּאֵסֵר הַכֹּכֶב בִּאֲכִילָה מְכִנִּיּוֹת הַשַּׁבָּת, וְאָמַר לְשִׁלּוּחֵי עִירָבּוֹ לִי
16 בְּהָ, מֵהוּ, הָאֵם כִּיּוֹן שְׁבִין הַשְּׁמִשּׁוֹת הוּא סִפֵּק יוֹם סִפֵּק לִילָה
17 נִחְשׁוּשׁ שִׁמָּא לִפְנֵי קִנִּיּוֹת הָעִירוּב כֹּכֶר חָל הַהִקְדָּשׁ, וְאִין עִירוּבּוֹ
18 עִירוּב שְׁהָרִי אִין מְעִרְבִין בַּהִקְדָּשׁ, אוֹ אִין לַחֲשׁוֹב לִכָּר. אָמַר לִיה
19 רַב נַחֲמָן, עִירוּבּוֹ עִירוּבּוֹ. וְלַחֲלִין יִתְבָּאֵר טַעַם הַדְּבָר.
20 עוֹד שָׁאֵל רַבָּא אֵת רַב נַחֲמָן: הָאֹמֵר עַל כֹּכֶר בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת שֶׁתֵּהָא
21 הַיּוֹם קִדְּשָׁה, וְלִמְחָר בְּכִנִּיּוֹת הַשַּׁבָּת הִיא תִּפְדָּה מִיַּד הַהִקְדָּשׁ תְּמוּרָה
22 מֵעוֹת שִׁישׁ לִי בִּבְיָתִי וְתֵהָא חוֹל, וְאָמַר לְשִׁלּוּחֵי עִירָבּוֹ לִי בְּכִיכֹר
23 זֶה, מֵהוּ, הָאֵם יֵשׁ לְחַקֵּל כֹּפֵּי הַצֵּד שֶׁתְּחַלֵּל בֵּין הַשְּׁמִשּׁוֹת הוּא
24 וְדָאִי לִילָה, וְנִמְצָא שֶׁכֹּכֶר הַתְּחַלֵּלָה הַכֹּכֶר עַל הַמַּעוֹת וּפְקַעָה
25 קְדוּשָׁתָהּ, וְאֵם כֵּן רָאוּיָה הִיא לֹאֻכְלָה וְקֵנָה לוֹ עִירוּבּוֹ, אוֹ לֹא. אָמַר
26 לִיה רַב נַחֲמָן, אִין עִירוּבּוֹ עִירוּבּוֹ.
27 רַבָּא מְקַשֶּׁה עַל רַב נַחֲמָן: מֵאַחֵר שְׁבִין הַשְּׁמִשּׁוֹת הוּא סִפֵּק יוֹם סִפֵּק
28 לִילָה, מֵאִי שְׁמָא – מֵהַ הַחִילּוּק בֵּין אֹמֵר 'הַיּוֹם חוֹל וְלִמְחָר קוֹדֵשׁ'

29 שֶׁתֵּהָא מִיִּקְל מִחֲמַת הַסִּפֵּק וְאֹמֵר שֶׁקֵּנָה הָעִירוּב לִפְנֵי שֶׁהַכֹּכֶר
30 נִעְשָׂתָה הַקְּדָשׁ, לְבִין אֹמֵר 'הַיּוֹם קוֹדֵשׁ וְלִמְחָר חוֹל' שֶׁתֵּהָא מִחֲמִיר
31 מִסִּפֵּק וְאֹמֵר שֶׁעֲדִיין לֹא פִקְעָה קְדוּשַׁת הַכֹּכֶר וְאִין עִירוּבּוֹ עִירוּבּוֹ.
32 אָמַר לִיה רַב נַחֲמָן לְרַבָּא בְּדִרְחָת, לָכִי תִּיכּוֹל עָלֶיהָ בּוֹדָא
33 דְּמִלְחָא – כְּשֶׁתִּמְדוֹד כּוֹר שֶׁל מִלָּח וְתִתְנַהֵּוּ לִי בְּשִׁכְרִי אֹמֵר לָךְ אֵת
34 טַעַם הַחִילּוּק. וְבִיָּאֵר טַעַמוֹ, שְׁבִין הַשְּׁמִשּׁוֹת הוּא סִפֵּק יוֹם סִפֵּק
35 לִילָה, וְעַל כֵּן כְּשֶׁאֹמֵר 'הַיּוֹם חוֹל וְלִמְחָר קִדְּשָׁה', מִסִּפֵּק לֹא נִתְּחָא
36 לִיה קְדוּשָׁה – מִסִּפֵּק לֹא חָל עֲדִיין הַהִקְדָּשׁ עַל הַכִּיכֹר עַד שִׁיחִידָה
37 וְדָאִי לִילָה, כִּיּוֹן שְׁבּוֹמֵן הַסִּפֵּק יֵשׁ לְהַחְזִיקוֹ שֶׁנִּשְׁאָר בְּמַצְבּוֹ הַקּוֹדֵם
38 שְׁהִידָה חוֹלִין, וְלִפִּיכָךְ עִירוּבּוֹ עִירוּבּוֹ. אֲבָל כְּשֶׁאֹמֵר 'הַיּוֹם קִדְּשָׁה
39 וְלִמְחָר חוֹל', מִסִּפֵּק לֹא פִקְעָא לִיה קְדוּשָׁתָהּ מִינָהּ – מִסִּפֵּק אִין
40 הַקְּדוּשָׁה פּוֹקֶעֶת מִהַכֹּכֶר עַד שִׁיחִידָה וְדָאִי שַׁבָּת, כִּיּוֹן שִׁישׁ לְהַחְזִיקוֹ
41 בְּמַצְבּוֹ הַקּוֹדֵם שְׁהִידָה הַקְּדָשׁ, וְעַל כֵּן אֵינוֹ עִירוּב שְׁהָרִי בִּבִּין
42 הַשְּׁמִשּׁוֹת לֹא הִיא רָאוּי לֹאֻכְלָה.
43 הַגְּמָרָא דְּנָה אֵימָתִי בִּבִּין הַשְּׁמִשּׁוֹת חָל הָעִירוּב: תִּנֵּן הָתָּם בְּטוֹבֵל יוֹם
44 (פִּיד מִידָּה), לָנִין [כֹּד] מְבּוֹל יוֹם שֶׁעֲדִיין לֹא הָעִרְבַּ עֲלֵיו הַשְּׁמִשׁ,
45 שְׁמִלְאָהּ מִן הַחִבִּית יֵין אוֹ שְׁמֵן שֶׁל מַעֲשֵׂה רָאשׁוֹן שְׁהִיו עֲדִיין מְבּוֹל,
46 דְּהִינּוּ שֶׁלֹּא הוֹפְרָשָׁה מֵהֶם תְּרוּמַת מַעֲשֵׂה, וְאָמַר הָרִי זֶה תְּרוּמַת
47 מַעֲשֵׂה לְבִשְׁתִּישָׁה – יֵהָא הִיין שְׁבִלְגִין תְּרוּמַת מַעֲשֵׂה עַל הִיין
48 שְׁבִחְבִּית, לְאַחַר שֶׁתִּשְׁחֹק וְיִטְהַר הַכִּלִּי וְיִהְיֶה רָאוּי לְגַעַת בְּתִרּוּמָה,
49 דְּכִיּוֹן קִיּוֹמִין וּמִשְׁחִיכָה הָרִי זֶה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂה, וְהִיא תְּרוּמָה
50 טְהוֹרָה. מוֹסִיפָה הַמִּשְׁנָה: וְאֵם הִיא הַדְּבָר בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת, וְאָמַר
51 לְשִׁלּוּחֵי עִירָבּוֹ לִי בִּיין שְׁבִלְגִין זֶה, לֹא אָמַר כְּלוֹם וְאִין זֶה עִירוּב,
52 כִּיּוֹן שֶׁכְּשֶׁהִגִּיעַ בֵּין הַשְּׁמִשּׁוֹת עֲדִיין הִיא הִיין טוֹב וְאֵינוֹ רָאוּי לְעֶרְב
53 בּוֹ.
54 מִדִּיקָתָהּ הַגְּמָרָא: אָמַר רַבָּא, כִּיּוֹן שֶׁאֵינוֹ עִירוּב, זֹאת אוֹמְרָת שְׁבּוֹמֵן
55 סוֹף הַיּוֹם שֶׁל עֶרְב שַׁבָּת, דְּהִינּוּ הִרְגַּע הָרָאשׁוֹן שֶׁל בֵּין הַשְּׁמִשּׁוֹת
56 קוֹנָה עִירוּבּוֹ,

ב"ה, ג' דסליחות, ה'תשי"א

ברוקלין, נ. י.

אל בני ובנות ישראל, די בכל אתר ואתר,

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

באחרית השנה, כאשר אנחנו מתכוננים לראשית שנה, הבאה עלינו ועל כל בני ובנות ישראל לטובה ולברכה,

הנה כל אחד ואחת מעריך לעצמו תכנית, כללית על כל פנים, מהנהגותיו ופעולותיו לימים יבואו, בקבלה טובה והחלטה לעלות מעלה מעלה.

שנת ה'תשי"ב הממשמשת ובאה היא שנת השמיטה, שנה אשר "שנת שבתון יהי לארץ שבת להוי' (לשם הוי').. והיתה שבת הארץ לכם לאכלה.. ולבהמתך וגו'".

אין מקרא יוצא מידי פשוטו.

אבל נוסף על זה, הנה רמז גדול רמזה תורתנו הקדושה, ותכנית מפורטה לשנה הבע"ל הכינה לנו :

שבת שבתון יהי לארץ - שביתה מכל ארציות וחומריות אשר בחיינו היום-יומיים ובפעולותינו.

שבת להוי', לשם הוי' - ולא לשם דעות כוזבות והשקפות זרות, מטעות ומדיחות את האיש הישראלי מדרכו המקוריית והעצמיית, היא דרך הוי', אשר עלי' מסר נפשו אבינו הראשון - אברהם, והוא ציווה את בניו ואת אחריו לשמור דרך זו, וכן עשו, ובדרך זו חי עמינו עם ישראל זה יותר משלשת אלפי שנה.

והיתה שבת הארץ לכם לאכלה.. ולבהמתך - שביתה החומריות והשגת הרוחניות אין תכליתן רק בעת התפלה ולמוד התורה, ואחר זה, הנה יאמר בלבבו : בעסקי, באכילתי וכיו"ב הנה ככל הגויים בית ישראל,

- לא זוהי דרכנו.

א-ל אחד ותורה אחת לעם ישראל, גוי אחד בארץ, אחדות ושלמות מוכרחת להיות בחיינו, חיים אחידיים, מיוסדים וחדורים רעיון אחד, והוא : ישראל אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד.

שבת הארץ שבת להוי' מוכרחת להיות בכל עניינינו, גם לאכלה גם לבהמתך.

אך ורק באופן חיים כאלה הי' קיומנו עד עתה, ועל ידי החלטה להביא הנהגה זו בפועל בחיים היום-יומיים גם להבא, נזכה לכתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה.

המברך ומתברך בכתיבה וחתומה טובה,

מנחם מענדל בן חנה

שניאורסאהן

בס"ד. ר"ד בעת הסעודות דראש השנה, ה'תש"ל.

רשימה פרטית בלתי מוגה

יום א' דראש השנה

- [בליל א', קודם אכילת התפוח, הורה כ"ק אדמו"ר שליט"א להביא לשולחן רימונים, והמתין באכילת התפוח עד שהובאו הרימונים, ולאחרי אכילת התפוח אכל גם מהרימון¹].
- א. דובר אודות חידוש שבר"ה יכול להיות שיום א' יהי' מדרבנן ויום ב' מדאורייתא (דלא כמו בכל הימים-טובים שיום ב' הוא לעולם מדרבנן), כמבואר בארוכה בשו"ע אדה"ז סת"ר² (כמוזכר בהתוועדות דש"פ נצבים-וילך³), שכאשר היו מקדשין ע"פ הראי', "אם באו עדים אחר המנחה, עיקר היו"ט של תורה הוא למחר, ויום ראשון אינו אלא מדברי סופרים כו", והיו מתחילין "למנות ליום הכיפורים ולסוכות מיום המחרת" – שכל זה אינו שייך בימינו, שקביעת החדשים היא ע"פ החשבון, ו"הכל מונין מיום ראשון של ר"ה ליום הכיפורים ולסוכות".
- ונזכר גם המבואר בדרושי חסידות⁴ אודות כללות מעלת יו"ט שני של גליות מדרבנן כו'.
- ב. בנוגע לר"ה מצינו דבר חידוש – שבב"ד של הרי"ף תקעו בשופר גם ביו"ט של ר"ה שחל בשבת⁵ (שבו היו תוקעים רק במקדש אבל לא במדינה, ובודאי לא בחו"ל, מקומו של הרי"ף), ולא הי' על זה ערעור, כיון שבית-דינו של הרי"ף הי' נחשב אצל כולם כמו ב"ד הגדול, שבו תוקעין גם בר"ה שחל בשבת.
- וע"פ מה שמבאר רבינו הזקן בלקו"ת⁶ שהטעם (הפנימי) שאין תוקעים בשופר בר"ה שחל בשבת הוא לפי שההמשכות דתק"ש נמשכים מעצמם מצד ענינו של יום השבת, צריך לומר⁷, שע"י תק"ש בב"ד של הרי"ף נמשכה דרגא עליונה יותר שאינה נמשכת מצד ענין השבת עצמו, כמו במקדש, שבו היו תוקעין גם בשבת.
- ג. כ"ק אדמו"ר שליט"א ביקש מא' האורחים מאה"ק שעלה מריגא, שיספר אודות ר"ה דאשתקד בריגא, וכשהאורח התחיל לחשוב מה לספר, אמר לו כ"ק אדמו"ר שליט"א: לאו דוקא ניסים, כי, מה שהי' שם הוא בגדר "נס"...
- [לאחרי שסיפר דבר מה, ורצה לספר גם אודות שמח"ת, אמר לו כ"ק אדמו"ר שליט"א – שיספר זאת בשמח"ת⁸].
- לאחרי ששאל אותו אודות ענינים מסויימים בריגא, סיים כ"ק אדמו"ר שליט"א בגודל מעלת העבודה בזמן הגלות כו', בהזכירו פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר⁹ בפירוש מארז"ל¹⁰ "ברוך המקום כו' שהקב"ה חישיב את הקץ לעשות", שזהו מצד גודל התענוג והנח"ר שיש למעלה בעבודת בני' בזמן הגלות, ואעפ"כ "חישב את הקץ", והוציא את בני' מגלות מצרים. ועד"ז בנוגע לגאולה מהגלות אחרון, שתהי' "כימי צאתך מארץ מצרים"¹¹.

* * *

(6) דרושי ר"ה נו, א ואילך.
 (7) ראה גם התוועדויות תשמ"ט ח"ד ע' 341.
 (8) ראה ר"ד ליל שמח"ת בעת הסעודה (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ח ע' 134 בהערה בסופה).
 (9) סה"מ תרצ"ט ע' רנט. תש"ח ע' 151.
 (10) נוסח הגש"פ.
 (11) מיכה ז, טו.

(1) א' המסובים רצה ליטול מרימון שממנו אכל כ"ק אדמו"ר שליט"א, ואמר לו: מוטב ליטול מרימון שלם.
 (2) ס"ד"ה.
 (3) ס"ה (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ז ס"ע 339).
 (4) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב ואילך.
 (5) ראה ר"ן וריטב"א ועוד – ר"ה רפ"ד. מגיד משנה לרמב"ם הל' שופר פ"ב ה"ט. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ג ס"ע 299. וש"נ.

ליל ב' דראש השנה

- 1 [לפרי חדש – אכל כ"ק אדמו"ר שליט"א ב' תאנים, ואח"כ ברך ברכה אחרונה¹²].
- 2 א' המסובים שאל מהו טעם המנהג שאין הולכים ל"תשליך" ביום א' דר"ה שחל בשבת, כי אם ביום
- 3 ב' – אם זה מצד החשש שמא יבואו לטלטל הסידור וכיו"ב.
- 4 והזכיר שיש מקפידים גם ביו"ט שלא לטלטל כו', וסיפר, שכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע לא טלטל
- 5 בעצמו הסידור לתשליך, ופעם העיר לבחור שטלטל מטפחת ביו"ט. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
- 6 בנוגע לר"ה שחל בחול, בודאי אין שום חשש בטלטול הסידור בר"ה שחל בחול. – כ"ק מו"ח
- 7 אדמו"ר הי' עומד על הגוזזטרא בעת שהקהל הלך לתשליך, וראה שמטלטלים סידורים, ולא העיר על
- 8 זה מאומה.
- 9 ומהנהגת כ"ק אדנ"ע בעצמו – אין להביא ראי, כיון שבכלל לא הי' מטלטל בעצמו, אלא היו
- 10 משמשים אותו. ומה שהעיר להבחור הנ"ל – אין זה מעיקר הדין, שהרי ישנו הענין ד"מתוך שהותרה
- 11 כו"¹³, ובפרט בנוגע למטפחת שיש בה משום כבוד הבריות כו' (אא"כ הי' זה שלא לצורך כלל), ובודאי
- 12 הי' זה רק ענין של הידור וחומרא יתירה [ובפרט בנוגע לר"ה, שמשדלים להחמיר גם בדברים
- 13 המותרים], וכנראה שהבחור הנ"ל הי' במדריגה נעלית ששייך לעניני הידורים כו'.
- 14 ובנוגע לר"ה שחל בשבת – הנה לפועל המנהג בימינו הוא שאין הולכים לתשליך, ומנהג ישראל
- 15 תורה הוא¹⁴, אבל עדיין יש לעיין מהו המקור וטעם הדבר¹⁵:
- 16 בנוגע לפנימיות הענינים ע"פ חסידות – יש לומר בדוחק שאמירת תשליך שענינה המתקת הדינא
- 17 קשיא שביום א' דר"ה¹⁶, אינה שייכת לר"ה שחל בשבת, כיון שבשבת אין ענין הדינים כו'¹⁷.
- 18 אבל, מדברי רבינו הזקן – הן בשו"ע והן בסידור – אודות המנהג דתשליך ביום א' דר"ה, שלא
- 19 הזכיר חילוק בין ר"ה שחל בחול לר"ה שחל בשבת, משמע, שגם כשחל ר"ה בשבת יש לילך לתשליך
- 20 ביום א' דר"ה.
- 21 וכפי שמצינו שבנוגע לאמירת י"ג מדות בשעת הוצאת הס"ת ביו"ט, כותב רבינו הזקן בפירוש בסידור
- 22 שזהו דוקא "כשחל (יו"ט) בחול", וכיון שבנוגע לתשליך ביום א' דר"ה לא כתב שזהו דוקא כשחל
- 23 בחול, משמע, שזהו גם כשחל ר"ה בשבת.
- 24 ובנוגע לטלטול הסידור כו' – יש עצה ליתן לתינוק לטלטל הסידור עבור כל הקהל (כפי שראיתי
- 25 שנהגו ביקטרינוסלב). ובכל אופן, אין מקום לגזירה שלא לערוך תשליך בר"ה שחל בשבת שמא יבואו
- 26 לטלטל הסידור, שהרי איתא בדברי האחרונים¹⁸ שאין לגזור גזירות חדשות כו'.
- 27 וכפי שנהגו בביהכנ"ס כאן להכריז אודות ההליכה לבתי כנסיות לחזור תוכן המכתב כללי, מבלי
- 28 לחשוש שמא יבואו לטלטל כו' – כיון שאין גוזרים גזירות חדשות¹⁹.
- 29 [כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל לא' המסובים אם ידוע לו אודות מנהג הספרדים בזה²⁰].

(16) ראה ספר "שם טוב קטן" (זולצברג, תס"ו) סוף ר"ה ב"תשליך".

(17) ראה זח"ב קלה, ריש ע"ב. וראה גם שו"ע אדה"ז סו"ס קפ.

(18) ראה אנציק' תלמודית (כרך ה) ערך גזרה בסופו (ע' תקמ). וש"נ.

(19) כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף, שמזכיר זאת כדי שלא יבואו אל הגבאי בטענות כו'.

(20) ראה כף החיים או"ח סתקפ"ג סקל"א ואילך. וש"נ.

(12) ראה גם סעודת ליל ב' דר"ה תש"ח (סה"ש תש"ח ע' 159). וש"נ.

(13) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסתק"ח. וש"נ.

(14) ראה תורה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל – הובא ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע

אדה"ז או"ח סוסק"פ. סתל"ב ס"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז. ועוד.

(15) לשלימות הענין – ראה שיחת וא"ו תשרי ס"ז ואילך (לקמן ס"ע 38 ואילך).

ובכל אופן – כל השקו"ט הנ"ל אינה נוגעת לפועל²¹, כיון שהמנהג בפועל הוא שאין הולכים לתשליך ביום א' דר"ה שחל בשבת.
במענה לשאלה אם יש זמנים נוספים לתשליך מלבד ר"ה – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר לי שבביקורו בארה"ב (בשנת תר"ץ) הלך לתשליך גם במוצאי ר"ה ובי"ג מדות²².

בס"ד. שיחת יום ב' דראש השנה, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה. אח"כ נתן משקה לחלק בין המסובים שיחיו. ואח"כ צוה לנגן הניגון "אבינו מלכנו", והניגון על הפיוט "היום תאמצנו".
א. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה בחודש השביעי וגו'.

* * *

ב. דובר כמ"פ אודות הפתגם הידוע מכ"ק מו"ח אדמו"ר¹ בנוגע לזמן של ר"ה (שעדיין עומדים בו, לפני ברכת המזון), שיש צורך בזהירות יתירה לנצלו כדבעי, כיון שזהו זמן כללי שנוגע על כל השנה כולה.

והענין בזה – שר"ה הוא בדוגמת הראש שבאדם (שלכן נקרא בשם "ראש השנה", ולא תחלת השנה)², שבו כלול כל מה שימושך אח"כ בכל הגוף, ולכן, כשם שבגוף האדם יש צורך בזהירות יתירה בנוגע לראש יותר מאשר בנוגע לשאר הגוף, כי, אע"פ שהראש הוא קטן בכמות לגבי כל הגוף³, הרי הוא ענין כללי שממנו נמשך אח"כ בכל הגוף, כך, שאפילו נקודה אחת בהנהגת הראש נוגעת לכל הגוף, הנה עד"ז הוא גם בנוגע לר"ה, שאופן ההנהגה בו נוגע לכל השנה כולה, ועל זה באה ההוראה שיש צורך בזהירות יתירה בנוגע לניצול הזמן של ר"ה⁴.

ג. וענין זה מודגש ביותר כאשר מתבוננים בפתגם של הרב המגיד באור תורה⁵ על הפסוק⁶ "עשה לך שתי חצוצרות וגו'" (כפי שנתבאר ברשימות הצ"צ לתהלים⁷, ובארוכה בהמשך תער"ב⁸),

– והרי זה שייך גם לר"ה, דכתיב בי"ג⁹ "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'", כמ"ש הרמב"ם¹⁰: "במקדש היו תוקעין בראש השנה בשופר אחד ושתי חצוצרות .. משום שנאמר בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'" –

(* והפסוק שמביא הרמב"ם – הוא שמביא רס"ג בענין הא' דתק"ש (המוזכר במכתב הכללי¹¹).

(5) בהעלותך סקל"ד.
(6) בהעלותך יו"ד, ב.
(7) יהל אור ס"ע שנו ואילך.
(8) ח"ב פשפ"ד ואילך.
(9) תהלים צח, ו. וראה ר"ה כז, א.
(10) הל' שופר פ"א ה"ב.
(11) דימי הסליחות תשכ"ט (אג"ק חכ"ו ע' ריז). וש"נ.

(21) כ"ק אדמו"ר שליט"א חזר והדגיש שלא יאמרו בשמו שצריך לילך לתשליך ביום א' דר"ה שחל בשבת.
(22) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' קסה. וש"נ.
(1) ראה תורת מנחם – התועדויות ח"ו ע' 184. וש"נ.
(2) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א ואילך. ובכ"מ.
(3) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חנ"ז ע' 167. וש"נ.
(4) ראה גם שיחת יום ב' דר"ה תשכ"ה ס"ב (תורת מנחם – התועדויות חמ"א ע' 14).

- 1 "חצוצרות" הם "שתי חצאי צורות",* והיינו, שבנ"י לבדם הם רק חצי צורה, וגם הקב"ה לבדו
- 2 הוא רק חצי צורה, כביכול, ודוקא כשמצטרפים ביחד אזי נעשה דבר השלם.
- 3 ומתאים גם עם המבואר בנגלה דתורה: איתא בגמרא¹² "אמר הקב"ה .. אמרו לפני בראש השנה
- 4 מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם וכו'". וכיון שענין הבקשה שייך דוקא כשחסר
- 5 דבר-מה (וכמו ענין התפלה שהיא הבקשה על מילוי החסרון), הרי מובן, שכאשר בנ"י ממלאים רצונו
- 6 ובקשתו של הקב"ה "שתמליכוני עליכם", שבזה מתחברים בנ"י עם הקב"ה, אזי נעשה דבר השלם –
- 7 שזהו מה שנפעל בר"ה.
- 8 ובכן: כאשר מתבוננים בענין ד"שתי חצאי צורות", הרי מובן, שכל מה שנעשה למטה פועל למעלה,
- 9 כי כל מה שנעשה בחצי האחד של הצורה פועל גם בחצי השני. ועפ"ז ניתוסף יותר בחשיבות של ר"ה,
- 10 שלכן דרושה זהירות יתירה בניצול הזמן – כיון שהדבר נוגע (לא רק למטה, אלא) גם למעלה.
- 11 ד. ועוד ענין – בנוגע לר"ה דשנת תש"ל:
- 12 ובהקדמה – שבדרך כלל לא נהוג לחפש רמזים וגימטריאות, אבל, כאן הי' ענין שבא ליד, כאילו
- 13 בהיסח הדעת.
- 14 ובכן: איתא בסידור האריז"ל בכוונת התקיעות,
- 15 [ולהעיר, שכ"ק מו"ח אדמו"ר הי' אוחד בעת התקיעות סידור האריז"ל – להר"ש מרשקוב. סידור זה
- 16 הי' אצל הצ"צ, ומסתמא הי' כ"ק מו"ח אדמו"ר לומד בו כמה פעמים בשנה, אבל מה שראו בגלוי –
- 17 שהי' אוחדו בעת התקיעות, והיינו, שנוסף לכך שהי' בידו מחזור או סידור, הי' פתוח לפניו גם סידור
- 18 האריז"ל בכוונת התקיעות]¹³,
- 19 שהר"ת הידוע של הפסוקים שאומרים לפני תקיעות (קר"ע שט"ן) עם הכולל – בגימטריא תש"ז, וכפי
- 20 שמבאר שם ש"הוא גי' אלף למד הי' יוד ממ [המילוי דשם אלקים – ענין הגבורה, ששייך ל"קר"ע
- 21 שט"ן"]¹⁴, גי' ש', וה"פ אלקים [כנגד ה' גבורות] גי' תל, הרי תש"ל".
- 22 ה. ויש להוסיף בנוגע לחשבון הגימטריא דתש"ל שהוא עם הכולל:
- 23 מבואר בהתשובה הידועה של ר' יוסף אירגאס¹⁵ (שהי' מקובל, וחיבר ספרים בקבלה – שומר אמונים
- 24 ומבוא פתחים, נוסף לכך שכתב שו"ת גם בנגלה¹⁶) בנוגע לגימטריא עם הכולל (או שני כוללים וכו'),
- 25 – דלכאורה הרי זה דבר והיפוכו, שהרי הסיבה לכך שצריכים להוסיף את הכולל היא בגלל שהחשבון
- 26 אינו מתאים, וא"כ, אין זו "גימטריא"? וגם: מהו הטעם שלפעמים החשבון הוא עם הכולל (או שני
- 27 כוללים), ולפעמים ללא הכולל? –
- 28 שאין זה כדעת הטועים שזהו מצד הדוחק כו', דכיון שהחשבון אינו מתאים, אזי מוסיפים גם את
- 29 הכולל, אלא הכל הוא מכוון; לפעמים השייכות היא רק מצד הענינים הפרטיים, ואז לא מחשבים את
- 30 הכולל, ולפעמים השייכות היא לא רק מצד הענינים הפרטיים, אלא גם מצד הכלל, ואז צריכים לחשב
- 31 את הכולל, ולולי זאת אי אפשר לפעול את הענין כו', ובמילא חסר בגימטריא¹⁶.

(* ואף שבאזה"ת דרושי ר"ה (ע' תלו ס"ו) מובא הא שבמקדש היו תוקעין בחצוצרות כו', וכותב על זה "ופי' הה"מ נ"ע דחצוצרות הוא לשון חצי צורות, והענין אין שייך כאן" – מ"מ, כיון שהענין דחצי צורות נעשה בר"ה (כדלהלן), עכצ"ל כוונתו דבהענין דר"ה דכאן אינו שייך (דכו"כ ענינים בר"ה). ועוי"ל בזה.

(15) שו"ת דברי יוסף.

(12) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

(16) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חמ"ט ע' 192. וש"נ.

(13) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חל"ט ע' 283.

(14) שומר אמונים ויכות א' אות כ"כא.

ובנוגע לעניננו:

1

כיון שהגימטריא דתש"ל היא עם הכולל, נמצא, שיש ציווי מהאריז"ל שצריכים להיות כל הענינים
לא רק מצד הפרטים, אלא גם מצד הכלל, והאור העולה על כולנה – בנוגע למילוי כל הבקשות
שמבקשים בני".

4

וכמסופר בשיחות של שנת תש"ד¹⁷, שכאשר נתנו ה"פדיונות" לכ"ק מו"ח אדמו"ר, אמר: הדין הוא
שב"ד של מעלה צריך להסכים לפסק של ב"ד של מטה, וזאת – אפילו אם הב"ד הי' מוטעה¹⁸, ועאכו"כ
כשפוסקים באופן כשר.

7

וכיון שעל ה"פדיון" חתמו כמה עשירות מישראל, הרי זה פס"ד של ב"ד, ובמילא נפעל כן גם בב"ד
של מעלה, ואח"כ נמשך למטה – שהרי זו היתה הכוונה של אלו שכתבו את הפדיון, וכאמור, שאין
חילוק אם זה באופן אמיתי או באופן מוטעה (וליתר דיוק: יש חילוק, אבל אין נפק"מ בנוגע לפועל),
ועאכו"כ כשהי' באופן טוב כו'.

11

ולכל לראש – בנוגע לקיום בקשת בני"י "מלוך על העולם כולו בכבודך"¹⁹, ובפרט שבקשה זו נאמרת
בברכה בשם ומלכות, שמזה מוכח שזהו ענין שהוא "בלי שום ספק וס"ס בעולם" (כדברי רבינו הזקן
באגה"ת²⁰ בנוגע לבקשת "סלח לנו").

14

ותומשך גם כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, בעולם למטה כפשוטו,

15

ובפרט לאחר שמשקשים זאת עם מעשה בפועל – שאוכלים תפוח מתוק בדבש, ואומרים "יהי רצון
.. שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה", ובאופן שאמירת ה"יהי רצון" היא מיד לאחר הברכה, ולא
מפסיקים אפילו בטעימת התפוח (כהוראה בזה²¹), שא' ההסברות לזה, כדי שה"שם ומלכות" שבברכה
יחול גם על ה"יהי רצון", כך, שברור הדבר "בלי שום ספק וס"ס בעולם" שהקב"ה נותן שנה טובה
ומתוקה בגשמיות וברוחניות, כפי שנמשכת למטה "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"²², ועד
לאופן ד"בלי די"²³.

21

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "והריקותי לכם ברכה עד בלי די"].

22

* * *

23

ו. בהתאם לכך שסיום השנה הי' בהניגון "כי בשמחה תצאו"²⁴ – הנה ההמשך לזה הוא "ובשלום
תובלון"²⁵, והרי שלום קשור גם עם שמחה, כך, שגם נכנסים לשנה החדשה בשמחה.

25

אך כיון שישנם אלו שעדיין זקוקים לענין ד"כי בשמחה תצאו", הנה יה"ר שגם אצלם יקויים הענין
ד"כי בשמחה תצאו" כפשוטו, שיצאו בשמחה עם אחיהם וקרוביהם רעיהם וידידיהם.

27

וכיון שנמצאים כאן אלו שכבר יצאו משם – יאמרו "לחיים" עבור אלו שעדיין צריכים לצאת משם,
בתור באי-כחם ושלוחיהם, ובתור אלו שעשו את ההתחלה ליציאה משם,

29

ובקרוב ממש יצאו כולם משם, "בבניהם ובכנותיהם גו' בנעריהם ובזקניהם"²⁶, ועד ש"לא תשאר
פרסה"²⁷, ו"כספם וזהבם אתם"²⁸,

31

(23) מלאכי ג, יו"ד.

(24) ראה שיחת יום ג' כ"ו אלול, ג' דסליחות תשכ"ט בסופה

(תורת מנחם – התוועדויות חנ"ז ס"ע 368).

(25) ישעי' נה, יב.

(26) ע"פ בא יו"ד, ט.

(27) שם, כו.

(28) ישעי' ס, ט.

(17) סה"ש תש"ד ע' 2.

(18) ראה ר"ה כה, א.

(19) תפלת העמידה דר"ה (ברכת "אלקינו כו' מלוך כו'").

(20) פי"א.

(21) "היום יום" א תשרי, א דר"ה. וראה אג"ק ח"ג ע' קמ

ואילך. ע' רי.

(22) נוסח ברכה הג' דברהמ"ז.

- 1 ויוכלו לומר עליהם שהם "צבאות ה'"²⁹, שהולכים יחד עם כל בני"י לקבל פני משיח צדקנו, בקרוב
2 ממש.
- 3 * * *
- 4 ז. יש עוד ענין כללי שמדברים אודותיו כמ"פ – הענין ד"פרזות תשב ירושלים"³⁰, שיקויים בביאת
5 משיח צדקנו, שאז עתידה ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל, ועתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל
6 הארצות³¹.
- 7 ויה"ר שיהי' זה בחדסד וברחמים, למטה מעשרה טפחים, ובעגלא דידן, באופן שבימיו ובימינו יהי'
8 הדבר הזה, ועינינו תחזינה שיושע ציון וירושלים.
- 9 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "פרזות תשב ירושלים"].
- 10 * * *
- 11 ח. ידוע פתגם הבעש"ט³² בנוגע לתפלת דוד המלך: "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ צי' ועיף
12 בלי מים כן בקודש חזיתך"³³ – "הלאי בקודש חזיתך", היינו, שגם בהיותו "בקודש" יהי' אצלו הרגש
13 הגעגועים "לראות עוזך וכבודך"³³, כפי שהי' אצלו בהיותו "בארץ צי' ועיף בלי מים".
14 ומזה מובן, שזהו ענין שצריך להבהיר ("באָוואַרענען") מלכתחילה.
15 ולכן: כיון שבקרוב ממש באה הגאולה,
16 – וכמדובר במאמר³⁴ ש"אתה חייב לסלוח", ובמילא באים כל הענינים בדרך חיוב, והרי ענין הסליחה
17 פועל לכל לראש את הגאולה האמיתית והשלימה –
18 צריך להבהיר שגם אז, במעמד ומצב ד"בקודש", יהי' הענין ד"צמאה לך נפשי" כמו שהי' אצל דוד
19 המלך בהיותו "בארץ צי' ועיף".
20 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "צמאה לך נפשי".
21 אח"כ צוה לנגן ניגון ה"בינוני", ניגון אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, ניגון אדמו"ר מהר"ש, ניגון הצ"צ,
22 ניגון אדמו"ר האמצעי, ניגון הבעש"ט (ג' תנועות), ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבכות (בבא הד' פ"א),
23 ו"ניע זשוריצי כלפאצי".
24 לאחר ברכת המזון, תפלת ערבית והבדלה – נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א לכאור"א מהנאספים מ"כוס
25 של ברכה".
26 טרם צאתו התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ופרצת".]

(33) תהלים סג, ב"ג.

(34) ד"ה אני לדודי דיום ג' כ"ו אלול, ג' דסליחות תשכ"ט
פ"ו (תורת מנחם – התועדויות חנ"ז ע' 358). וראה גם בשיחה
הנ"ל ס"ד (תורת מנחם – התועדויות שם ס"ע 362). וש"נ.

(29) בא יב, מא.

(30) זכרי' ב, ח.

(31) פס"ר פ' שבת ור"ח. ספרי דברים בתחלתו. יל"ש ישעי'
רמז תקג.

(32) ראה כש"ט בהוספות סס"ד. וש"נ.

המשך ביאור למס' עירובין ליום שבת קודש עמ' א

6 אבל לגבי תענית החלה בערב שבת יתכן שמודים הם שאינו
7 משלים.
8 מוסיפה הגמרא: הָכִי נִמְי מִסְתַּבְּרָא – אכן כך מסתבר לומר שדברי
9 חכמים נאמרו רק לגבי חנוכה ופורים,

1 דעת רבי יוסי בשם חכמים יש ללמוד שכך היא ההלכה.
2 הגמרא דוחה את הראיה מדברי רב בשם חכמים: לֹא – דברי
3 חכמים לא נאמרו לענין כל מה שהזכיר רבי מאיר, אלא רק
4 אֶתְנִיבָה וּפְוִרִים – על תענית החלה בחנוכה ופורים שאמר רבן
5 גמליאל שאינו משלים, על זה אמר רב שלדעת חכמים משלים,

לקוטי שיחות פרשת האזינו כרך יד

וכן משמע מלשון אדמו"ר הזקן בשולחן⁹:
 "ולכן יראה כל אדם שתהיה כלי חמדתו של
 הקב"ה שהיה¹⁰ משתעשע בה בכל יום, חשובה
 בעיניו לברך עליה בשמחה יותר מעל כל הנאות
 שבעולם"¹¹. דמזה משמע שהברכה היא על עצם

(9) אור"ח סי' מז. ולפי מ"ש השאג"א (שם) והפ"ח (שם) שמדברי הגמ' (נדרים פא, א) על מה חרבה הארץ כו' שלא ברכו בתורה תחלה כו' מוכח דברה"ת הוי דאורייתא, י"ל שלכאנ" גס אדה"ז ס"ל כן (אף שלא הביא הלימוד דברכות שם), שהרי הביא הא דנדרים בהתחלת דבריו (ראה עד"ז פרי"ח שם שכ' כן בדעת הטור).

(10) כ"ה בדפוסים שונים כולל דפוס א' וב'. וכ"ה גם בטור וב"ח – "שהי"י". וזה של"כ "שהוא" – אולי מפני דלישני דקרא נקט: ואהי' (אצלו גוי' שעשועים). וראה לקו"ת במדבר (יח, ג) ואהי' כתיב לשון הווה, והיינו שצריך להמשיך גילוי והתהוות בחי' השעשועים.

והביאור י"ל דבאלפיים שנה שקדמה תורה לעולם, ע"ז נאמר ואהי' שעשועים יום יום (ראה מדרש תהלים צ, ד. פ"ח, ב. תנחומא וישב ד ושי"נ. זח"ב קסא, א) ואח"כ "נסעה וירדה בסתר המדריגות כו' עד שנתלבשה כו'" (תניא פ"ד) – אופן הלימוד בעוה"ז. וראה לקו"ת תזריע (כג, ב ואילך) אופן הלימוד בג"ע וכו'.

(11) בהמ"מ לשו"ע שם נסמן בהתחלת דבריו ("לפי שלא כו'") לר"ן נדרים שם. אבל סיום הל' "יותר מעל כל הנאות שבעולם" אינו בר"ן שם, כ"א עד"ז הוא בלבוש כאן (ר"ס מ"ז), אלא שבלבוש כו' ("להראות שהתורה חשובה בעיניו) ונהנה ממנו כמו שמברך על כל הנאותיו". ואילו אדה"ז כו' "לברך עלי' בשמחה יותר מעל כל הנאות שבעולם".

וי"ל כי לפי' הלבוש הרי"ז ממש ברכת הנהנין, והיינו שנהנה כפשוטו מזה שלומד ויודע ומבין (וכמו"ש בהגה"ה שם ס"ו). אבל לדעת אדה"ז הוא לא גדר הנאה, הנאות הבנות הלימוד, אלא "שמחה" (שלכן צ"ל הברכה בשמחה כו') בעצם נתינת התורה לישראל וקבלתה. (ולכן מדייק וכותב לא "כמו ועוד יותר מעל כל הנאותיו", אלא משמיט "כמו" שבלבוש וכותב) "יותר מעל כל הנאות שבעולם", ענין שהוא יותר מכל מיני הנאות. וי"ל ההוכחה ע"ז מהא שלכו"ע (ברכות יא, ב) מברכין ברה"ת על מקרא (רמב"ם הל' תפלה פ"ו ה"י. טוש"ע שם ס"ב, וכן פסק אדה"ז בס"ב) אף שבתושב"כ גם ע"ה מברך ברה"ת "אף שאינו מבין" (ראה הל' ת"ת אדה"ז פ"ב ה"י-יג. ושי"נ).

והא דעל תושב"ע פ"ב באם אינו מבין אינו מברך – י"ל שהוא מפני גדר קבלתה – הוא ע"י ההבנה בה. נוסף על זה, את"ל שהיא ברה"נ ממש כדמשמע מפ"י הלבוש – ה"ז היפך דעת הרמב"ן רפ"ח דברכות וז"ל: שלא תקנו ברכה בהנאות שאינן נכנסות לגוף כגון רחיצת מים קרים כו' לא אמרו אלא בדברים הנכנסין בגוף והגוף נהנה מהן כגון אכילה ושתי', וריח נמי דבר הנכנס לגוף וסועד הוא וכאכילה ושתי' דמי. ועד"ז הוא בריטב"א פסחים נד, א. ובש"ל"ה מס' תענית (ר, א): אע"פ שאינן דומות.. והריח הנשמה נהנית בו מ"מ נח"ר הוא גם להגוף*. [ובס' שיה השדה (להרב מקאזיגלוב) שער ברכת ד' ס"א הביא כהנ"ל, ושקוט"ט בזה ומקשר זה עם הפלוגתא אם ריחא מילתא היא א"ל, ומביא גם בשם "ס' מליאל והוא מקדמון" דריח רק הנשמה נהנית ממנו].

(*) ומ"מ אדה"ז בהל' יוה"כ פ' (סתר"ב ס"ז) "לפי שהריח הוא דבר שאין

א. איתא בגמרא¹ "מנין לברכת התורה לפניו
 מן התורה² שנאמר³ כי שם ה' אקרא הבו גדול
 לאלוקינו"⁴.

והנה מזה שיש לימוד מיוחד בנוגע לברכת
 התורה (אף שלכאורה נכללת היא⁵ בזה שמברכין
 על כל המצוות⁶) משמע⁷ דברכת התורה שונה
 מברכת המצוות. ויש לומר דהחילוק הוא – דברכת
 המצוות היא הודאה להקב"ה על אשר מקדש אותנו
 במצוותיו, ואילו ברכת התורה היא ברכה על עצם
 לימוד התורה (מלבד⁸ קיום המצוה שבזה),
 כדמשמע גם בשינוי הלשון דברכת התורה –
 מברכת המצוות.

(1) ברכות כא, א (ועד"ז הוא בירושלמי שם פ"ז ה"א. ושי"נ).
 (2) והרמב"ן (בסהמ"צ בהוספות למ"ע מצוה טו) מנאה במנין
 המצוות. וראה צ"ח (בגמ' שם). שאג"א סי' כד. פרי"ח לשו"ע
 אור"ח ר"ס מז שהכריחו מסוגיית הגמ' דברכה"ת מדאורייתא.
 וכ"ה דעת הרשב"א (שם מח, ב). מאירי (כא, א). חינוך (מצוה
 תל).

אבל גם אם נימא דלימוד הנ"ל רק אסמכתא היא (כמו
 שביאר במג"א (בסהמ"צ שם), פי' הצ"ח ושאג"א (הנ"ל) ועוד
 בדעת הרמב"ם, ובארוכה – במראה הפנים לירושלמי (שם)) –
 מסתבר שהיא ברכה על עצם לימוד התורה ככפנים וכדברי אדה"ז
 לקמן.

וראה ביאור הרי"פ פערלא (לסהמ"צ רס"ג) מ"ע לג שמפרש
 שגם הרמב"ם ס"ל דברכה"ת דאורייתא היא, אלא שלא מנאה
 במנין המצוות כי לדעתו נכללת היא במצוות ת"ת.

(3) פרשתנו לב, ג.
 (4) וראה דב"ר פ"ח, ב. פי"א, ו.
 (5) אבל ראה ירושלמי (ברכות פ"ו ה"א) דברכת המצוות
 נלמדת בהיקש מברכת התורה.

(6) ראה אנציקלופדיא תלמודית בערכו.
 (7) אבל אינו מוכרח, כי י"ל א) לפי שהיא דאורייתא (ראה
 בהערה 2). ב) גם להדעות דהוי דרבנן (כמו שאר ברכת המצוות)
 אסמכתא אקרא מיוחד כי שאני תורה שהיא מצוה שבדיבור, ואינו
 דומה לשאר מצוות שהם במעשה. [ובפרט שמהכתובים שעליהם
 סמכו ברכות המצוות, המדובר הוא במצוות שבמעשה (הפרשת
 תרומה ומעשר, אכילת זבח (אבל ראה ירוש' שבהערה 5))] ועד
 שאין מברכים על מצות ברהמ"ז ותפלה. ובברכות ק"ש – ראה
 "רשב"א (הובא בב"י אור"ח סי' מז*). הג' הצ"צ) ושאר פוסקים"
 ד"אין להם שייכות כלל עם ק"ש, ו"קראו אותן ברכות ק"ש כו'
 משום כו' (תניא פמ"ט). וראה שו"ע אדה"ז סנ"ט ס"ד.

(8) וי"ל דעל קיום המצוה – היא ברכת אקב"ו על ד"ת,
 שבברכות השחר (בנוסחא שווה לכל ברכות המצוות), ולכן גם
 באה לראשונה.

(*) סד"ה וכתב הרא"ה (עיי"ש דס"ל דיטנה אמירת ברכות אלו אף
 שאינו קורא ק"ש). ובב"י שם דברכות ק"ש "אינו מברך אקב"ו לקרוא
 את שמע אלא ברכות השבד הן".

ב. ויובן בהקדים הקושיא, שלכאורה לא היה צריך להיות זמן קבוע לברכת התורה, אלא בכל עת שבא אדם ללמוד תורה היה חייב לברך [או לאידך גיסא: על-פי הנ"ל דברכת התורה היא על עצם הענין שנתן לנו את תורתו כו', די שיברך אדם ברכת התורה פעם אחת לכל ימי חייו, או על-כל-פנים – אחת בשנה¹⁶].

אמנם להלכה נפסק ד(בכלל) מברך אדם ברכת התורה רק פעם אחת לפני הלימוד בתחילת היום, וזה עולה לו ללימודו כל היום, ואפילו הפסיק באמצע.

וכתב אדמו"ר הזקן¹⁷ (לדיעה אחת): "אם הוא אדם שרגיל ללמוד ואף כשיוצא להתעסק בפרנסתו ממחר לעשות צרכיו.. כדי לחזור ללמוד, עסק זה אינו חשוב הפסק.. כיון שבשעה שהוא מתעסק בו דעתו על לימודו. והוא-הדין למרחץ.. שבעודו במרחץ ובית-הכסא אינו מסיח דעתו מללמוד אחר-כך כו' וכן אם ישן.. שינת ארצי אינה חשובה הפסק, אבל ישן שינת קבע.. חשובה הפסק". [ואחר-כך כותב דיעה ב' "ויש אומרים שברכת התורה היא כברכת השחר שלא תקנו אותו¹⁸ אלא פעם אחת ביום.. וכן נהגו"].

וצריך להבין: בנוגע לתפילין פסק אדמו"ר הזקן¹⁹ "מי שחלץ את תפיליו.. והיה בדעתו.. אם בשעת חליצת התפילין היה דעתו לחזור ולהניחם מיד וחזור ומניחן מיד אין צריך לחזור ולברך.. אבל אם עשה צרכיו בינתיים, כיון שבעת ההיא לא היה יכול להניח תפילין, אם-כן אינו מועיל כלום מה שהיה בדעתו כו' (ו) צריך לחזור ולברך.. כאילו לא היה בדעתו כלל".

ולכאורה מאי-שנא מברכת התורה שפסק כאן דמרחץ ובית-הכסא לא הוי הפסק והיסח הדעת²⁰ [ומה שלדיעה הב' גם אם הפסיק בשינת קבע אין צריך לחזור ולברך, הרי זה (לא מפני דלא הוי

ענין התורה שנתן לנו הקב"ה. על-דרך ברכת הנהנין¹²].

והנה כתב אדה"צ¹³ "נשים מברכות ברכת התורה שהרי חייבות ללמוד מצוות שלהן לידע האיך לעשותן והאיך לזוהר מכל לא-תעשה שהן מזהרות בהן כאנשים וכו'".

ועל-פי הנ"ל, דברכת התורה היא לא מפני חיוב המצוה של תלמוד-תורה (כברכת המצוות), אלא על עצם הענין דתלמוד-תורה, המחייב שיברכו לפני הרי לכאורה גם לולא שנשים "חייבות ללמוד מצוות שלהן כו'" צריכות הן לברך ברכת התורה לפני¹⁴, כי גם עליהן צריך להיות חל המובא בגמרא¹⁵.

(12) ראה מנ"ח (שם): "מה"ת לומר.. איזה שבח על נתינת התורה הק'".

(13) אור"ח סו"ס מז. והוא מהאגור (הל' תפלה אות ב) ב' ס"ה – וראה בהנסמן לעיל ע' 37 הערה 4.

(14) ואף ע"פ המבואר (בלקו"ש שם) שס"ל לאדמו"ר הזקן שעיי"ז שנשים חייבות ללמוד הלכות הצריכות להן, נעשה לימודן תכלית וענין בפ"ע, ענין של לימוד התורה, ולכן מביא בעיקר טעם זה כי מצד זה יש להן שייכות לתורה מצ"ע כמו אנשים, ולכן "נשים מברכות (סתם)" בכ"י בכרכה"ש (עיי"ש באריכות) הרי הו"ל להביא טעם שבפנים כסנף עכ"פ, כי: א) גם לפי"ז שייכות הן לעצם לימוד התורה, ומצד זה חייבות לברך כאנשים – וראה מנ"ח (שם) "עכ"פ ברכת השבח היא.. ולפי"ז נשים מוציאת האנשים כי חייבים הם מה"ת". ב) לפ"ז הברכה היא על כל התורה כולה, ולא רק ההלכות הצריכות להן. ג) לא ה' צריך לחידוש הנ"ל, ומצד חיובן במצוות נעשה התורה תכלית בפ"ע*.

(15) ומה שלא הביא הטעם האחר שבאגור (שם – הובא בב"י אור"ח שם) דמברכות מכיון דרשאות ללמוד תושב"כ (דהלמוד את בתו כו' זהו בתושבע"פ, אבל לא בתושב"כ) י"ל: א) מצד הדוחק שבו, דלשון הברכה "לעסוק (בדברי תורה)" משמע תושבע"פ, כמור"ש האגור שם בעצמו. (ומ"ש "מ"מ אין לשנות מטבע הברכות" – צ"ע דהרי מצינו ברכה בנוסח מיוחד לנשים, וע"ד הברכה "שעשני כרצוני" (שור"ע אדה"ז הל' ברה"ש סמ"ו ס"ד)).

ב) כי "צו חכמים שלא ילמד אדם את בתו תורה (סתם)" משמע אפילו תושב"כ (הל' ת"ת לאדה"ז ספ"א). וכן מוכח מלשונו (שם) דמתחיל "צו כו' תורה" – סתם, ואח"כ ממשיך "ואם מלמדה תושבע"פ ה"ז כאילו מלמדה כו'". וראה רמב"ם הל' ת"ת פ"א הי"ג: תושב"כ לא ילמד אותה לכתחילה כו'.

הגוף נהנה ממנו כלל אלא הנשמה בלבד נהנית ממנו – הרי מדייק "נהנה" "נהנית" כל הגמרא (ברכות מג, ב). וכן משמע מהרמב"ן וכו' שבפנים ההערה: "בריו. הנכנס לגוף, מ"מ נח"ד הוא גם להגוף. ולא כתבו שהנאה היא גם להגוף.

(*) אבל עוד מעלה בטעם זה ד"חייבות ללמוד הלכות הצריכות" כי לפי זה מובן בפטשות מה שיכולות לברך ברכה הראשונה "וצונו (לעסוק)" (אבל ראה ביאור הגר"א שם סו"ס מז. מנ"ח שם). משא"כ להטעם שבפנים שהוא רק כמו שמברכות על כל מ"ע שה"ג (ראה לעיל הערה 8. בתוסמן בלקו"ש שם הערה 48). משא"כ ברכת "אשר בחר בנו" וכמ"ש במנ"ח (שם).

(16) ראה חינוך ומנ"ח במצות קריאת פ' זכור (מצות תרג).

(17) אור"ח שם ס"ז.

(18) אין ללמוד מזה שס"ל לאדה"ז שברה"ת הוי דרבנן, כי מצינו בכמה דברים שעצם הענין הוי מה"ת וחכמים תקנו פרטי הדברים הנוסח והזמן כו' (וכמו במלאכת חוה"מ – ראה פירש"י חגיגה יח, א. ובאנציק' תלמודית בערכו. ועד"ז בנוגע לתפלה – ראה שור"ע אדה"ז סי' קו ס"ב. ועוד). וכ"ה במנ"ח שם "רק חז"ל תקנו נוסח הברכה ותקנו שנים או שלשה ברכות כו'".

(19) הל' תפילין סי' סכ"ט-ל.

(20) וכקושיית ביאור הגר"א סמ"ו סי' על הג"מ.

אבל אי-אפשר לפרש כן דעת אדמו"ר הזקן, כי
(נוסף על הקושיא דקל-וחומר מציין) הרי כותב
"אסור להסיח דעתו מהתפילין כל זמן שהן עליו,
אפילו רגע אחד" (שאינו בטור ושולחן-ערוך²⁹),
שמוזה משמע³⁰ שענין היסח הדעת כאן הוא
כפשוטו, שתהא דעתו ממש על התפילין ולא יסיח
דעתו מהן³¹, ולא רק לשלול כוונה וענין הפכית³².

ד. והביאור בכ"ז:
במצות תפילין יש ב' ענינים: (א) הנחת
התפילין, (ב) כוונת המצוה "לשעבד כו' הנשמה
שהיא במוח כו' לבו"³³, שגם זה הוא חלק בקיום
המצוה³⁴.

והנה גם אם אין דעתו על התפילין, אין זה
בגדר היסח הדעת והפסק בהנחת תפילין³⁵, שהרי
בזה עצמו שמונחים עליו, מקיים מצוה כל הזמן.
וגם בנוגע לברכה, לא נפסקה שייכותו להברכה
שבירך בעת ההנחה³⁶.

אולם כשחולץ את התפילין, הרי בזה נפסקה
שייכותו אל התפילין, ולכן צריך לחזור ולברך

הפסק, (אלא) משום דלא איכפת לנו ההפסק, מאחר
ש"ברכת התורה היא כברכת השחר כו'".
ואין לחלק דתפילין שאני, לפי שבתפילין אסור
שיהיו מונחים עליו בבית-הכסא כו' – שהרי גם
תלמוד-תורה דינו כן, וכפסק אדמו"ר הזקן²¹ "כל
ענין שהוא מדברי הקודש אסור לאומרה.. בבית-
הכסא או בבית המרחץ ואפילו.. להרהר בלבו אסור
אפילו בדברי תורה כו'".²²

ג. והנה מצינו דין מיוחד בתפילין דאסורין
בהיסח הדעת, דכתב אדמו"ר הזקן²³: "אסור
להסיח דעתו מהתפילין.. קל-וחומר מציין²⁴.. ואינו
נקרא היסח הדעת אלא כשעומד בשחוק או קלות
ראש כו'".²⁵ אבל כשעומד ביראה ומתעסק בצרכיו
אף-על-פי שעוסק כו' ואין דעתו על התפילין
ממש, אין זה נקרא היסח הדעת" (ורק "מצוה מן
המובחר שלא להסיח דעתו מהן כלל").
ולכאורה אינו מובן: יסוד האיסור הוא, כנ"ל,
קל-וחומר מציין, מה ציין כו' אמרה תורה והיה
על מצחו תמיד, שלא יסיח דעתו ממנו. תפילין כו'
על-אחת-כמה-וכמה" – ולמה לא ייקרא היסח
הדעת רק "כשעומד בשחוק או קלות ראש", אבל
"כשעוסק כו' ואין דעתו על התפילין ממש אין זה
נקרא היסח הדעת"²⁷?

והנה בדוחק היה אפשר לתרץ, שלדיעה זו²⁸
דין היסח הדעת בתפילין אינו שלא יסיח דעתו
כפשוטו, אלא גדרו – היסח לקצה ההפכי דשימת
דעת, כגון שחוק וקלות ראש שהם בזיון להתפילין
שעליו, והוי כוונה ודעת הפכית מענין התפילין, ולא
רק היסח הדעת.

(29) כ"אם ברמב"ם הל' תפילין פ"ד הי"ד. ובכ"ז הביא עצם
הק"ו (בר"ס כא שם) אבל לא "אפי' רגע א'".

(30) בשאג"א (שם) כ' דמדברי הרמב"ם (פ"ד מהל' תפילין
הי"ג) "המצטער ומי שאין דעתו מיושבת ונכונה עליו פטור מן
התפילין שהמניח תפילין אסור להסיח דעתו מהן" מוכח דס"ל
שכל היסח הדעת אסור בתפילין גם אם אינו שחוק וקלות ראש.
ולכא' מכיון שגם אדה"ז הביא הנ"ל (ס"י לח ס"ח) מוכח שכן
ס"ל גם לאדה"ז. אבל (נוסף ע"ז שמלשון זה עצמו א"א להוכיח
כן, שהרי גם הטור (ס"י לח) הביא הנ"ל דהמצטער, והטור
בפירוש ס"ל (ס"י מד. וכמו"ש אדה"ז כאן רסכ"ח) דרק שחוק
וקלות ראש חשיב היסח הדעת (וכמו שהעיר ע"ז בשאג"א ארי")
הרי אדה"ז מוסיף שם על דברי הרמב"ם והטור הנ"ל (דברי הב"ח
והמג"א שם סק"י ב) "וא"א לו ליישב דעתו. אבל אם אפשר לו
ליישב דעתו חייב ליישב דעתו ולהניח". וראה שם מש"כ בר"ס
כח בחצ"ע"ג "מי שמטיר דעתו כו' ובהמציאין בהמ"מ שם.
ואכ"מ.

(31) ראה צפ"ע"נ (מהד"ע, ד) דבתפילין של ראש "הוי היסח
הדעת פסול עצם".

(32) אף שגם בזה י"ל שסיבתו היא מצד בזיון, היינו שלגבי
גודל קדושת התפילין (ראה ל' הרמב"ם שם הי"ד) גם אם אינו
עומד בשחוק וקלות ראש אלא רק מסיח דעת ה"ז כעין בזיון
התפילין. וראה ביאור מהרמ"ב למדרכי הל' תפילין.

(33) שו"ע (ואדה"ז) אור"ח ס"י כה ס"ה (י"א).

(34) ראה ב"ח שם ס"י ח. ועיין תניא רפמ"א.

(35) ולא כמו ש' בביאור מהרמ"ב שם.

(36) להעיר ממ"ש הרגוצובי בכ"מ (צפ"ע"נ שם. הובאו ונסמנו
במפענצ"פ פ"ג סי"ח. פ"ה סי"ט) דתפילין של ראש המצוה היא
שיהא מונח וכל רגע מקיים המצוה (משא"כ בתפילין של יד
המצוה היא מה שלובש – ההנחה).

(21) הל' ק"ש ר"ס פה.

(22) ועפ"ז מובן מה ש' כאן בברה"ת שזה שאינו חשיב
הפסק "לפי שאף שבעודו במרחץ ובה"כ אינו מסיח דעתו
מללמוד אח"כ", ולא כ' כבאגור (הובא בביאור הגר"א שם. וראה
מ"א שם סק"י) ד"צריך להרהר שם דיניהם". וראה שו"ע אדה"ז
שם ספ"ה "ואפי' הל' ביהכ"ס אסור ללמוד בביהכ"ס וכן הלכות
בית המרחץ כו' שמשמע גם הרהור, וכנ"ל בפנים (ספ"ה שם)
בנוגע ללימוד התורה בכלל.

(23) הל' תפילין ר"ס כח.

(24) מנחות לו, ב. וש"נ.

(25) והוא דעת הראש"ה הל' תפילין ס"י כא בשם ה"ר יונה.
ועד"ז כ' בברכות פ"ג ס"י כח. טור ס"י מד. מג"א שם סק"ב.

(26) ב"ח ומג"א שם.

(27) וכמו שהאריך להקשות על שיטה זו בשאג"א ס"י לט.

(28) משא"כ לדעת הרמב"ם שס"ל שאין להסיח דעתו מהם

כלל – ראה שאג"א שם.

ה. והנה אדמו"ר הזקן מביא ב' דעות לענין
הפסק בין ברכת התורה להתחלת הלימוד⁴²: "יש
אומרים שאין צריך ללמוד מיד אחריה אלא אף-
על-פי שמפסיק בין ברכה ללימודו, דינו כאילו
הפסיק באמצע לימודו כו' ואינו דומה לברכת
המצוות כו' אבל תלמוד-תורה שחייב לעסוק בה
תמיד, כשמפסיק בין ברכה ללימוד לא חשיב
הפסק, מאחר שבאותו זמן שמפסיק מחוייב הוא
ללמוד. ויש חולקים על-זה ונכון לחוש לדבריהם
כו'".
ויש לומר (לא לאפושי במחלוקת) דהדיעה הב'
לא פליגא על עצם הסברא דמצד שתלמוד-תורה
"חייב לעסוק בה תמיד" יש להאדם שייכות לתורה
גם בשעה שאינו עוסק בה⁴³ (ופליגא רק אם נאמר
סברא זו גבי ההפסק בין ברכתה לתחילת הלימוד).
ולכן לכולי-עלמא אין צריך דעת בפועל במשך
היום שלא ייקרא הפסק והיסח הדעת, כי עצם
החויב לעסוק תמיד בתלמוד-תורה מקשר האדם
להמצוה⁴⁴. ולכן גם כשנכנס למרחץ ובית-הכסא
שאסור לו לעסוק בתלמוד-תורה, בכל זאת מאחר
שמחוייב הוא בתלמוד-תורה⁴⁵ ורק "אריה הוא
דרביע עליה"⁴⁶, מספיקה הדעת שילמוד אחר-כך
– שלא ייקרא הפסק.
מה-שאינ-כן שינת קבע (או מי שאין דרכו
ללמוד), שזהו היסח הדעת גמור⁴⁷, הוי הפסק
וצריך לחזור ולברך (לדיעה הא').
ו. על-פי-זה מובן מה שכותב אדמו"ר הזקן
דנשים מברכות ברכת התורה "שהרי חייבות ללמוד

1 כשחזור ומניחן, אלא-אם-כן דעתו עליהן – לחזור
2 להניחן.
3 נוסף לזה: אף אם היה בדעתו להניחן אלא
4 ש"עשה צרכיו בינתיים, כיון שבעת ההיא לא היה
5 יכול להניח תפילין, אינו מועיל מה שהיה בדעתו
6 לחזור ולהניחן כו' – כי מאחר שצריך להיות
7 בהמשך להברכה – היינו להנחתו הקודמת, צריכה
8 להיות הדעת לחזור ולהניחן באופן שתוכל להביא
9 לידי הנחה בפועל, שאז לא נקרא הפסק (מה-שאינ-
10 כן אם יש רגע שאינו יכול להניח כו' לא תועיל
11 דעתו מאחר שאינו ראוי להנחה).
12 והנה מכיון שאחד מחלקי המצוה היא הכוונה
13 "לשעבד הלב והמוח כו'", מובן שגם זה צריך
14 להיות כל עת קיום המצוה³⁷. אמנם, מכיון שבעת
15 ההנחה היתה לו כוונה זו דשעבוד הלב והמוח,
16 ומצד כוונה זו הרי הוא "עומד בידאה כו'", הנה
17 גם במצב ד"סתם" הבא לאחריו, אף "שעוסק כו'
18 ואין דעתו על התפילין ממש", נמשכה הכוונה
19 שהיתה בעת ההנחה על כל משך הזמן שלאחריו,
20 ולא הוי היסח הדעת ממנה, ועל-דרך לשמה
21 "שעיקר ההכנה לשמה לעכב הוא בתחילת הלימוד
22 כו' וכמו בגט וספר-תורה שצריכים לשמה לעכב,
23 ודיו שיאמר בתחילת הכתיבה הריני כותב לשם
24 קדושת ספר-תורה או לשמו ולשמה כו'".³⁸
25 וכל-שכן וקל-וחומר בתפילין (שהיסח) הדעת
26 הוא בקשר עם שעבוד בכלל וסתמי דהמוח והלב.
27 חמור מכולם ציץ – דאף דשווה לתפילין
28 ד(היסח) הדעת קשור באזכרות שבהם, הרי ענינו
29 ופעולתו לכפר ולרצות על הדם וכל החלב שקרבו
30 וכו'³⁹ – קרבן מסוים בזמן מסוים.

31 אבל "כשעומד בשחוק או קלות ראש נקרא
32 היסח הדעת" בתפילין⁴⁰ – כי הוי הופך ושלילת
33 הכוונה הנ"ל ומבטל פעולת שעבוד הלב וכו'
34 שהיה לו בעת הנחתן, ואז נפסקה שייכותו למצות
35 תפילין והוי היסח הדעת⁴¹.

(37) להעיר מסידור אדמו"ר (ו, א).

(38) תניא פמ"א (נח, ב).

(39) ראה יומא (ז, א ושם). פרש"י תצוה כח, לח.

(40) אבל לא מצינו זה בכתיבת גט – כי "שחוק" אינו "היסח הדעת" בכלל, כ"א רק ד"הדעת" שצ"ל מצד האזכרות – עמידה בידאה.

(41) ראה עד"ז בלקו"ש (ח"ד ע' 1128 ואילך) בביאור הטעם מה שכמה מצות אין צריכות כוונה, ובנוגע לעבירה אינו מתכוון פטור, עיי"ש.

(42) שם סי' מז סעיף ז.

(43) שהרי מפורש כ' אדה"ז "ולד"ה אם התחיל ללמוד.

והפסיק.. אינו חשיב הפסק".

(44) ראה מ"א שם סק"ז "דמצוה להגות יומם ולילה, א"כ לעולם ליכא היסח הדעת". וראה תוס' ספ"ק דברכות הובא בב"י שם ד"ה ואם בא. וראה גם ב"י שם ד"ה כתוב בתשו' הרשב"א ובלבוש שם ס"ו.

(45) ויש להעיר שמכיון שאינו לומד ומהרהר בד"ת בבהכ"ס מצד ציווי התורה, הרי"ז גופא מושווה ל' עכ"פ שייכות לתורה גם בבהכ"ס.

(46) ולהעיר שלאפרושי מאיסורא מותר להרהר בד"ת גם

בבהכ"ס ומרחץ (שו"ע אדה"ז סו"ס פה).

(47) אף שגם אז ישנו חיוב עליו, מ"מ החיוב לבד אינו מספיק (לדעת אדה"ז) אלא שצ"ל דעת "דעתו על לימודו", "אינו מסיח דעתו ללמוד אחר", (ולא כבט"ז שם סק"ח, אבל ראה מחה"ש שם). משא"כ בהנ"ל שמסיח דעתו בפירוש, וע"ד שנת"ל בפנים סוס"ד לענין תפילין.

26 אבל זה אינו, דהנה בענין תיקון ברכות השחר
27 כתב אדמו"ר הזקן⁴⁹: "ברכות השחר תקנום חכמים
28 על סדר העולם והנהגתו מה שהבריות נהנין בכל
29 יום שיברכו להקב"ה על זה בפעם הראשונה
30 שנהנין הנאה זו בכל יום ויום".

31 ומבואר בזה, דברכות השחר נתקנו על מה
32 שהבריות נהנין בכל יום ובתמידיות, שתיכף בפעם
33 הראשונה, בתחילת היום, יברכו על הנאתן [כגון
34 ברכת "זוקף כפופים", שהוא ענין תמידי שישנו כל
35 היום, ומברכים על זה בפעם הראשונה בתחילת
36 היום]. אבל הנאות וענינים שאינם תמידיים, אף אם
37 יבואו במשך היום בדרך ארעי פעם אחת או יותר
38 – וכן בתלמוד-תורה דנשים (אם לא ש"חייבות
39 לתלמוד מצוות כו"), לא שייך לתקן על זה ברכה
40 בברכות השחר.

41 ולכן צריך אדמו"ר הזקן לבאר שנשים "חייבות
42 לתלמוד⁵⁰ מצוות כו' והאיך ליזהר מכל לא-תעשה
43 כו'", שמצד זה יש עליהן חיוב תמידי לתלמוד-
44 תורה, ושפיר שייכות הן לברכת התורה כאחת
45 מברכות השחר.

(משיחות חגה"ש ופ"ש נשא תש"ל)

(49) ר"ס מו.

(50) ועפ"ז מובן בפשטות מה שיכולות לברך גם ברכה הראשונה "וצונו" ולא רק מטעם שמברכות על כל מ"ע שהזמ"ג (ראה לעיל שוה"ג להערה 14).

1 מצוות שלהן כו' והאיך ליזהר מכל לא-תעשה
2 כו": לולא ביאור זה, הנה אף שהיה מקום לומר
3 שנשים מברכות ברכת התורה כהקדמה ללימודן
4 (מצד הילפותא ד"שם ה' אקרא כו' או על-דרך
5 ברכת הנהנין, כמבואר לעיל סעיף א), בכל זאת
6 היה צריך להיות הדין שתברכנה בכל פעם ופעם
7 שמתחילות ללמוד, והרי זה חידוש, ולא אישתמיט
8 תנא בשום מקום לאמרו⁴⁸.

9 ולכן מבאר אדמו"ר הזקן "שהרי חייבות ללמוד
10 כו'", וכוונתו: כשם שאנשים מברכים פעם אחת
11 ליום, כי מצד החיוב התמידי לתלמוד-תורה
12 מספיקה ברכה אחת ליום (אם אין היסח הדעת
13 גמור): על-דרך-זה בנשים, מאחר ש"חייבות
14 ללמוד מצוות שלהן כו' והאיך ליזהר מכל לא-
15 תעשה כו'", (שמהן) חיובן כל היום, במילא יש גם
16 חיוב הלימוד עליהן כל היום. ולכן גם נשים סגי
17 להן בברכה פעם אחת ליום כלאנשים.

18 ז. אך לכאורה, לפי הדיעה (ש"כ נהגו")
19 דמברכים ברכת התורה פעם אחת ביום, לפי
20 ש"ברכת התורה היא כברכות השחר שלא תקנו
21 אותו אלא פעם אחת ביום" – הדרא קושיא
22 לדוכתה, דלא הוצרך אדמו"ר הזקן להוסיף טעם
23 ברכת התורה בנשים משום "שחייבות ללמוד כו'"
24 (וגם הנשים מברכות פעם אחת ביום כי "ברכת
25 התורה היא כברכות השחר כו").

(48) אבל ראה פתחי עולם סו"ס מז.

אגרות קודש

ב"ה, שלחי אלול, תיש"א,
ברוקלין נ. י.

הרה"ג והרה"ח הו"ח אי"א נו"מ וכו' וכו'
מהור"ש שי' הלוי

שלום וברכה!

לקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי,
ברכת כתיבה וחיטימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד, הצלחה רבה בתלמידיו
בהשפעת תורה ביראת שמים, ורוב נחת חסידותי מכל יו"ח שיחיו - מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף.

בברכה,

**בראשית מז, כא - ואת העם העביר אותו לערים
מקצה גבול מצרים ועד קצה**

קיג

**העביר אותו לערים ר"ת "לאה", ולעומת זה הוא "פרעה"
אותיות "הערף"**

ואת העם העביר אותו לערים מקצה גבול מצרים
ועד קצהו.

מצרים¹ מיצר הגרון, ופרעה אותיות² הערף, הוא
הלעומת בחי³ לאה שעומדת בערף אחורי הגרון.

(1) ראה תורה אור (פרשת ורא) עמוד נח, ב ואילך. וז"ל: בחי' מצרים
הוא מצר מי. פי' כי מבואר בלק"ת פ' וישב (ד"ה ועתה נבאר סוד
יוסף) כי הגרון נק' ארץ מצרים כי הוא מקום יותר צר שבכל האדם,
כי הלא ג' מוחין בדרתן ובהתפשטותן למטה בגוף שם מתרחבים לכל
רוחב הגוף בג' קוים. אמנם בהיותם בגרון דהיינו ברדתם מהראש
להגרון קודם התפשטותם בגוף שם הם במקום צר עד קצה האחרון
ושם הוא סוד מצרים ומהאחוריים ה' יניקת מצרים. וזה ענין פרעה
אותיות הערף. והוא ופרעה עמד על היאור. כי היאור הוא יסוד דאימא
הנמשך דרך הגרון עד חזה דז"א ובו מלוכש מוח הדעת. ופרעה
שהוא הערף בחי' גרון עומד על היאר ממש. וענין יצ"מ הוא יציאת
המוחין ממצר הגרון בהתפשטות בגוף ומשם הם נמשכים בבחי' מל'
שהיא ארץ טובה ורחבה מקום רחב. משא"כ הגרון הוא בחי' מצרים
מקום צר כנ"ל...

דהנה ענין יסוד אימא שמסתיים בחזה דז"א. פי' שאימא הוא בחי'
בינה שהוא בחי' השגת השכל, והז"א הוא בחי' המדות דאצ"ל,
והתהוות המדות הוא מהשכל כנ"ל במשל. והוא יסוד אימא מסתיים
בחזה דהיינו מה שנתהפך שפע השכל להיות בחי' מדה.

אמנם צ"ל ממוצע לחבר בחי' יסוד אימא עם המדות שהוא בחי'
ז"א והוא בחי' הגרון ששם מתחילין המוחין להתהפך להיות חיות
למדות וירדו ממהותן הראשון שהיו בחי' שכל בחי' גדלות המוחין.
ועתה בגרון נתמצצם בבחי' קטנות המוחין בכדי להתהפך למדה
ולכך שם הוא בחי' מצרים מצר מ", בחי' מ"י הם ג' שערי בינה
הנמשכים במדות כשהם בגרון הם בתכלית המצר והקטנות שהרי
הוא בחי' מצר וקטנות לגבי המוחין כשהן בראש כנ"ל. וגם לגבי
המדות שבלב שכשנעשה מהות מדה הנה אז השכל מגדיל המדה
להיות בהתפשטות רב כנ"ל. משא"כ בגרון אינו עדיין מהות מדה
בהתגלות וגם אינו בגדלות המוחין ע"כ זהו מצר יותר מבחי' השכל
ומבחי' המדות...

וזהו ג"כ הפסוק ופרעה עמד על היאור, ובעבורת ה' היינו בחי'
רצונות הזרות המעכבים גילוי המדות כו', ע"ש. ראה גם לעיל סימן
כט. קג.

(2) ראה לעיל סימן קג הערה 2 ובשולי הגליון רמזים בגי'.

(3) פירוש: ראה ילקוט לוי יצחק חלק א סימן יז, מ"ש "ושם הגדולה
לאה, ושם הקטנה רחל", ה-גדולה, ה-קטנה, דלאה היא בחי' ה'
הגדולה של השם, ורחל ה' הקטנה של השם, ושם הוי' הוא, י' הוא
חכמה, ה' בינה (היינו שכל), ו' הוא ז"א (מדות), ה' אחרונה - מלכות
(דיבור ומעשה), נמצא דלאה היא דרגת המחשבה י-ה עלילה -
דהי"ע אותיות המחשבה - מקום מכוסה בראש, ורחל בחי' מעשה
- ה' תתאה בחי' מעשה - שהוא בגלוי. וראה עוד שם סימן נד. כד.
ובעבורה הוא: דלאה היא בחי' אותיות שבי"מ מחשבה" של קדושה

וזהו שהר"ת העביר אותו לערים הוא לא"ה.
וסופי תיבות העם העביר אותו לערים הוא מרו"ם,
שקאי⁴ על לאה, כידוע בפירוש⁵ יעקב משמש במרום.
לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד רמט

**בראשית מז, כב - רק אדמת הכהנים לא קנה כי חק
לכהנים מאת פרעה ואכלו את חקם אשר נתן להם
פרעה על כן לא מכרו את אדמתם**

קיד

**ביאור ד"חק" הוא לישנא דמזונא (ביצה מז), ומרמז לבי'
בחי' מזון, א) מזון רוחני - לחם מן השמים המרומז באות
י"ח" (בחי' לאה, ב) מזון גשמי - לחם מן הארץ המרומז
באות "ק" (בחי' רחל)**

כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה א"ר
אבהו מאי קראה תקעו בחדש שופר בכסא ליום חגנו,
איזהו חדש שהחדש מתכסה בו הוי' אומר זה ראש
השנה וכתוב כי⁶ חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב,
מאי משמע דהאי חק לישנא דמזוני הוא, דכתיב ואכלו
את חקם אשר נתן להם פרעה וכו'.

ביצה מז, א

בתורה וכו', ובחי' רחל היא בחי' אותיות ה"דיבור" בקדושה.
וזהו שמבאר כאן אותיות המחשבה היא אחורי הגרון בקדושה.
וראה תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד סה וז"ל: רחל
שהיא קטנה, נבנית ומקבלת מיסוד ז"א, הוי"ד דקשר דתפילין של יד.
ולאה שהיא גדולה, והוא הד' רבתי* דאחד, הד' דקשר דתפילין של
ראש, ע"ש. ראה הערה 4.

(* ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן צב. כ).

(4) כנ"ל בהערה 3, ד"לאה" בחי' מחשבה - בינה, וזהו שהיא
"מרום" למעלה בהראש, וזהו מ"ש בזהר (ראה הערה 5) ד"יעקב
משמש במרום" דקאי על זווג יעקב ולאה. וראה לקוטי לוי יצחק
הערות לזהר שמות-דברים עמוד ער. ובעמוד ערב וז"ל: יעקב משמש
במרום, כי מרום י"ל שרומז על תפארת (בחי' יעקב) שהוא ברום
וגבוה יותר, ע"ש.

(5) ראה זהר חלק א' דף קלג, א. מאורי אור מערכת אות מ' סעיף קז.
לקוטי תורה מהאריז"ל ספר שופטים (ד) וז"ל: ארז"ל עצם יש באדם
במקום קשר תפילין שאינו מתרסק וממנו יתגדל הגוף לעתיד ונקרא
לוי"ז כי באותו מקום היא דבוקה לאה במקום קשר של תפילין...,
הענין הוא כי יעקב משמש במרום עם לאה למעלה בבחי' חכמה,
וז"א למטה ברחל, ע"ש. ועיין אור התורה ויקרא חלק א' עמוד קי
ואילך. במדבר חלק ב' עמוד תשל-תשלאל. פירוש המלות לאדמו"ר
האמצעי פו, ג.

(6) תהלים פא, ה.

לב, יב – ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר

א. (דברים לב, יב) ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר. והענין שעתה השם הוי' בהעלם ולכך יש שליטה להסטרטא אחרא כי בשם אלקים נאחזים ג"כ אלהים אחרים, אך לעתיד לבא שיהי' התגלות הוי' ויקרא כמו שנכתב (פסחים נ) לא יהי' עוד שליטה להסטרטא אחרא, וז"ש ה' בדד ינחנו שהשם הוי' לבד ינהג אותנו ואין עמו אל נכר כי בו אין אחיזה להסט"א ולזה יבער רוח הטומאה מן הארץ כי יתגלה שם הוי'.

קול יעקב'

לב, כ – ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כי דור תהפוכות המה בנים לא אמונ במ

א. בילקוט האזינו אמרו חז"ל, כי דור תהפוכות המה, הכנסתי אתכם לארץ ישראל, אמרתי לא תהו גולין ממנו לעולם, כיון שאמרתם אין לנו חלק בדוד אמרתי ישראל גלו יגלו מעל אדמתו.

צריך ביאור למה ע"י שאמרו אין לנו חלק בדוד גלו. דבמשנה פ"ק דגיטין (יא:) האומר תן גט זה לאשתי ושחרור זה לעבדי, עד שלא בא לידם יכול לחזור בשתייהן משום דחוב הוא לעבד ואשה לצאת מיד בעלה ורבו דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים חוזר בגט אשה ולא בעבד, שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין אלא בפניו ואם רצה שלא לזון עבדו רשאי ושלם לזון אשתו אינו רשאי והוה חוב לאשה לצאת מיד בעלה ויכול לחזור, אבל לעבד זכות ואינו יכול לחזור.

ופריך (שם יב) ש"מ יכול הרב לומר לעבד עשי עמי ואינו זנך, ומשני הכא במאי עסקינן דא"ל צאי מעשה ידיך במזונותיך, דכוותה גבי אשה דא"ל צאי מעשה ידיך במזונותך אמאי לא, אשה בדלא ספקא עבדא נמי בלא ספקי עבדא דנהום כרסי' לא שוי למורא למאי מבעי וכו' ואם מספקא באשה וא"ל צאי מעשה ידיך במזונותך רשאי, מספקת מאי למימרא מהו דתימא כל כבודה בת מלך פנימה קמ"ל, פירש"י צנועה ואין דרכה לצאת ולסבב בעיר אחרת אחר מלאכה להשתכר, כגון אשה שגלה לעיר מקלט, ושם אין אדם מכירה להביא לה מלאכה לביתה בעלה חייב לפרנסה קמ"ל דאם ספקי יכול לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך. ובפרק הערל (יבמות עז.) שדנו לפסול דוד שבא מרות המואבי' וסברו אפילו מואבית לא יבא בקהל ע"ד אשר לא קדמו בלחם ומים והתירוהו לבא לקהל שאין דרכו של אשה לקדם בלחם ומים משום כל כבודה בת מלך פנימה.

(1) ר' יעקב צבי יאליש ז"ל, בעל מחבר ספר מלא הרועים על הש"ס ועוד.

ולסברה זו אין בידו ית' כביכול להגלנו מארץ ישראל שלא לפרנסתו שהשפע יורד לארץ ישראל וחוצץ לארץ ניוזן מתמצית, ותו בחוצץ לארץ שאין לנו נחלה שדה וחרם אין בידנו להשיג פרנסתו כי אם ע"י יגיעה וטירחא יתירא לשוטט במקומות אחרים שאנחנו בגדר אשה להקב"ה כביכול וכל כבודה בת מלך פנימה.

וזה ביאר המדרש הכנסתי אתכם לארץ ישראל אמרתי לא יגלו ממנו לעולם שאתם בגדר אשה, וכ"כ בת מלך פנימה, ואם יגלו יצטרכו לשוטט למקומות אחרים אחר פנסתם, אבל כיון שאמרתם אין לנו חלק בדוד וגליתם דעתכם דאין כל כבודה בת מלך פנימה ורציתם לפסלו, אמרתי גלו יגלו מעל אדמתו, שאוכל לומר צאו מעשה ידיכם במזונותיכם אף שתצטרכו לשוטט אחר המחי' וכלכלה לית דחש לכל כבודה בת מלך פנימה, הקב"ה דן מדה במדה לפי סברתו ודעתו.

אבי שלום

ב, לט – ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלקים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל

ב. ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלקים עמדי אני אמית ואח' מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל. כ' בעל הטורים ד' פעמים אני בפסוק נגד ד' גלויות ע"ד (יחזקאל א, א) ואני בתוך הגולה ע"ש, והנה נגד בבל ומדי שהיו תכופים וסמוכים בלי הפסק ביניהם על כן ב' אני סמוכים אני אני הוא, ונגד יון אשר כמעט אבדה תקוה ר"ל אמר אני אמית ואח', אמנם נגד אדום אמר מחצתי ואני ארפא, ולא אמר אני מחצתי וארפא, מפני ב' טעמים כי להיות כי אני הוא השכינה הנקראת אני וע"ד ואני בתוך הגולה שהשכינה עמנו בגלות (כתוס' סוכה מה) ובגלות הארוך הזה כבר ירדנו עד עפר לא ניכר כלל היות השכינה עמנו כ"א בתכלית ההסתר דכתיב ואני הסתר אסתיר, לכן לא כתיב אני גבי מחצתי, אמנם להיות הגאולה הבאה אח"כ יותר שלימה, על כן כתיב אח"כ ואני בוי"ו משא"כ באחרות, כי ואני בוי"ו באה לרמוז על יחוד קב"ה ושכינתו. [תקס"א].

ראו עתה כי אני אני הוא וגו' מחצתי ואני ארפא, על דרך פשטות, על דרך שאמר בתחלת צמיחת ישראל (שמות ג, יד) אהי' אשר אהי' בגלות אחר כפירש"י שם, ואמר עתה הגיע אותו הזמן אשר אני אני הוא, אלא אז בגאולת מצרים הי' הדבר עתיד לאחר זמן לכן אמר אהי' לעתיד עמכם, ועכשיו בגאולה אחרונה שכבר הגיע אותו הזמן אמר בהוה אני אני הוא וק"ל.

חתם טופר

♦ יום ראשון כ"ד אלול ♦

לב (א) האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ

אמרי פי:

א אציתו שמיא ואמלל ותשמע ארעא אמרי פמי:

ועוד, שאם יזכו, יבואו העדים ויתנו שכרם: הגפן תתן פריה והארץ תתן יבולה, והשמים יתנו טלם, ואם יתחילו תהיה בהם יד העדים תחלה: (לעיל יא) "ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה", ואחר-כך: "ואבדתם מהרה", על-ידי העובדי-פוכבים.

האזינו השמים • שאני מתרה בהם בישאלא, ותהיו אתם עדים בדבר שפך אמתתי להם שאתם תהיו עדים, וכן "ותשמע הארץ". ולמה העיד בהם שמים וארץ? אמר משה: 'אני בשר-ודם, למחר אני מת, אם יאמרו ישראל: לא קבלנו עלינו הברית, מי בא ומכחישם? לפיכך העיד בהם שמים וארץ, עדים שהם קמים לעולם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת ש"פ האזינו, שבת תשובה ה'תשח")

החלוק אינו אלא מהו עקר ענינם, שבקו זה צריך להדר יותר, אבל אצל שניהם צריכים להיות שני הקוין. וכמו-כן עובדי הו' בנשמתם ועובדי הו' בגופם: עובדי הו' בנשמתם - אף שעקר עבודתם היא מצד הנשמה, צריכים הם להתעסק גם עם הגוף - המזכה למטה; ועובדי הו' בגופם צריכים להתעסק גם בשמיעה וקליטת ("הערן און דערהערן") אור הנשמה - העלאה למעלה. וכמו-כן בכל מצוה בפרט, צריך להיות מעשה המצוה עם כונת המצוה, כי מצוה בלא כונה - כגוף בלא נשמה.

ההוראה מזה בעבודה היא: שמים - קאי על יושבי אהל, וארץ - על בעלי עסק. וצריכה להיות התפללות שני הענינים. יושבי אהל צריכים לידע ש"כל האומר אין לי אלא תורה, אפלו תורה אין לו", אלא צריך להיות גם קיום המצות, כי הלמוד צריך להיות על-מנת לעשות דוקא, תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה. ובעלי עסק, שעקר עבודתם בקיום המצות, צריכים לידע שמכרחת להיות קביעות עתים לתורה בכל יום, על-כל-פנים פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית.

שפתי חכמים

וגו'. ויש לומר, דלעיל גבי התראה, שצריכים העדים להתרות באדם הרוצה לעבור עבירה שלא יעבור, ואם בן קשה לו איך יעשו השמים והארץ התראה, הא אין יכולין לדבר, דאין לפירש דמשה התרה בהם בישאלא בפני השמים והארץ שלא יעברו, דהא באותו זמן לא רצו לעבור והיו התראת ספק ולא שמיה התראה, ועל זה פירש רש"י הסתפקו וכו', והסתפקות בזה הוא באלו דברו ההתראה בפה, והכא בשירה זו מדבר בענין של ישראל, שאם יעברו על מצות השם ויעבדו עבודה זרה, וגבי העונש כתיב 'יד העדים תהיה בו כראשונה', לכן פירש כאן טעם אחר: תורה ב

והא דכתיב גבי שמים 'האזינו' וגבי הארץ 'ותשמע', משום דמשה רבינו עליו השלום היה קרוב לשמים, שהיה קרוב למיתה, והיתה עתה נשמתו דבקה למעלה, וכשאדם קרוב לחבירו שעומד קרוב אצלו אומר לו 'האזין', לכך אמר 'האזינו', אבל היה רחוק מן הארץ, לכך שייך בזה לשון שמיעה. ומשום הכי לא כלל אותם כאחד לומר 'האזינו השמים והארץ ואדברה וגו'. והרא"ם פירש דמשום הכי לא כלל אותן בדיבור אחד, מפני שהשמים הם יותר נכבדים מן הארץ. ולפי פירושו קשה, למה שנה הקרא בלשוננו, דגבי שמים כתיב לשון האזנה וגבי הארץ כתיב לשון שמיעה: ד' ואם תאמר, והא בפרשת נצבים פירש שם טעם אחר בפסוק 'העידתי בכם היום את השמים'

לב (א) משום דקשה לרש"י, מה לו למשה לצוות לשמים, וכי הוא מושל על השמים. ועוד קשה, למה לקח עדות על ישראל, הרי עדיין לא חטאו. לכן פירש שאני מתרה בהם בישאלא, בדכתיב לעיל 'העידתי בכם היום את השמים ואת הארץ', וזהו לשון התראה הוא, וכמו 'העד העיד בנו האיש' וגו', כי עדיין לא דבר עם השמים והארץ כלום, ועכשיו דבר עמם: ב דקשה לרש"י דלמה ישראל לא יקבלו שמים וארץ להיות עדים, לכן פירש שאמתתי להם, רצונו לומר כגר אמרתי להם: ג פירוש, אל תאמר מדלא כתיב 'האזינו השמים והארץ ואדברה', ודאי שני ענינים הם, אלא רצונו לומר, וכן 'ותשמע הארץ' שאני מתרה בהם בישאלא ותהיה עד בדבר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך יט פרשת האזינו)

קיום התורה למעשה, אלא בעקר על יתר התחזקות בקיום התורה והמצוות לכל פרטיהן, ולשם כך אין די בסימן ואות, אלא יש צורך בעדות ממש.

והסבה לכך היא: הברית להתחזקות בקיום התורה והמצוות מתבצעת על ידי גלוי כח מסירות הנפש הקים אצל ישראל. וגלוי זה נעשה באמצעות ענין העדות: העדות, כפי שמבאר בהרחבה אדמו"ר הזקן, היא על דבר נסתר, ואלו על דבר גלוי אין צורך בעדות, וגם על דבר שעשוי להתגלות אין צורך ב"עדות גמורה". רק על דבר נסתר לחלוטין יש צורך בעדים, שרק על-ידם הוא מתגלה.

ולפיכך, כדי לגלות את כח מסירות הנפש הנובע מדרגת ה"חיידה" שבנפש, שהיא נסתרת ביותר, מעל לגילויים, יש צורך בעדות ממש.

הסבה בפנימיות הענינים לכך שבפרשת נצבים, כשמדבר על קיום התורה והמצוות בכלל, די בעדות בסימן וזכרון, ואלו בפרשתנו, לגבי הברית, יש צורך בעדות ממש, היא: לגבי קיום התורה והמצוות למעשה לא יתכן שיהידי, חס ושלום, יכחיש, ובמידה לא יקים תורה ומצוות. רק יתכן שנקנסה בו רוח שטות ו"נדמה לו" ש"עודנו ביהדותו". ולכן, די לשם כך בסימן וזכרון. ועדות זו היא בשתי צורות: "כאשר תקנה אתכם הרעה, יהיו עדים שאני התריתי בכם בכל זאת". כלומר, העדים מזכירים שהרעה באה עקב אי-קיום תורה ומצוות, וכך נזכר היהודי שהוא מתנתק על-ידי זה מאלקות.

והדרך השנייה היא, ש"שמים וארץ עצמן" מעוררים לקיים את התורה והמצוות.

לעמית זאת בפרשתנו מדבר על ברית, שאיננה רק על

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך יט עמוד 336 – מתוך 'לקראת שבת')

ב' כתי עדים – שמים וארץ

האזינו השמים . . ותשמע הארץ

וגם בארץ לשון האזנה].

והנה קשיא זו תרץ רש"י בהעתיקו מן הפסוק את התבות "האזינו השמים" ומפרש "ותהיו אתם עדים בדבר" – דמשמע שהשמים לבדם יתנו עדות גמורה. דבשמים עצמם ישנו רבוי (כמו שמצינו בפירוש רש"י ואתחנן ד, לה: שבעה רקיעים, ועוד) והם יתנו עדות גמורה לבדם. ומלבד זאת גם "ותשמע הארץ", וכלשון רש"י "וכן ותשמע הארץ" וגם הארץ הפלולה מהרבה ארצות, יתנו עדות גמורה. ואם-כן ישנם אכן שתי כתי עדים, כת אחת בלשון "האזנה" וכת אחרת בלשון "שמיעה".

"האזינו השמים – שאני מתרה בהם בישראל, ותהיו אתם עדים בדבר, שפך אמותי להם שאתם תהיו עדים, וכן ותשמע הארץ" (לב, א. ובפירוש רש"י).

יש להקשות: מאחר ו"עלי פי שני עדים יקום דבר", צריכה העדות להיות באחת ובאותו האופן, ואיך השמים והארץ יוכלו להיות עדים, בשעה שלשמים אמר בלשון "האזינו", ולא־רץ בלשון "ותשמע"?

[ב'ספר' תרץ שמשמע זה אמר ישעיה "שמעו שמים והאזינו ארץ" דבזה השום: דגם בשמים יש לשון שמיעה

(ב) יערף כמטר לקחי תזל כפול אמרתי בשעירים עלי־דשא וכרביבים עלי־עשב:

ביבסם כמטרא אולפני יתקבל כטלא מימרי פרוחי מטרא דנשבין על דתאה וכרביסי מלקושא די על עשבא:

עצבים לבריות (ספרים אחרים: יש עצבים בו), כגון הולכי דרכים ומי שהיה בורו מלא זין.

בשעירים • לשון רוח סערה^ח, פתגמומו: 'פרוחי מטרא', מה הרוחות הללו מחזיקין את העשבים ומגדלין אותם, אף דברי תורה מגדלין את לומדיהן. וכרביבים • טפי מטרא. ונראה לי על שם

כ"י • יערף כמטר • זו היא העדות שתעידה, שאני אומר בפניכם, תורה שנתתי לישראל שהיא חיים לעולם, כמטר הזה שהוא חיים לעולם (ספר), כאשר יערפו השמים טל ומטרי. יערף • לשון יטירה, וכן (תהלים סה) "ירעפון דשון", (לקמן לב) "יערפו טל". תזל כטל • (ספר) שהכל שמים בו, לפי שהמטר יש בו

שפתי חכמים

הקדוש ברוך הוא. ולמה נקרא תורה 'חיים', משום שנאמר 'עץ חיים היא למחזיקים בה':^ז מה שאין בן כמטר. ואחר כך מודמה אותה לרוח, שהוא נמי טוב יותר מן הטל, והוא מוסיף והולך: ח דסמ"ך ושי"ן מתחלפין:

כאשר וכו'. ומגליה לרש"י לפרש ד'לקח' הוא התורה, משום דכתיב 'כי לקח טוב נתתי לכם' וגו', טעמא מאי משום ד'לקחה מיד אל יד שנאמר 'מימינו אש דת למו', רצונו לומר משה רבינו עליו השלום לקחה מימינו של

(ב) ח דקשה לרש"י היאך תלוי זה הדבר בקאן, ומפרש דשפיר תלוי בקאן, דזו היא העדות וכו': ויש לומר שרוצה לפרש היאך משמע זה מפסוק, שאמר להם לישראל בן שהתורה היא כמטר, ומפרש שהכי קאמר קרא.

הָאֶרֶץ מְכֻסָּה בִּירֶקָה. עֵשָׂב • קָלַח אֶחָד קְרוּי עֵשָׂב,
וְכָל מִין וּמִין לְעֵצָמוֹ קְרוּי עֵשָׂב.

שְׁיֹרָה כַּחֲזָן נִקְרָא רִכִּיב, כְּמָה דְּאֵת אָמֵר: (בראשית כא)
"רוֹבָה קִשְׁתִּי". דְּשָׂא • אֲרַבְרִי"ץ (גראזדוויכס), עֲטִיפַת

ג אַרִי בִשְׂמָא דִּי אָנָּה מְצַלִי הֲבוּ רִבּוּתָא
קָדָם אֱלֹהֵנָּה:

(ג) כִּי שֵׁם יְהוָה אֱקָרָא הָבוּ גִדְל לְאַלְהֵינוּ:

וּבְכָרוֹ שְׁמוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ שְׁעוֹנִין: "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד
מַלְכוּתוֹ", אַחֲרֵי בְרָכָה שֶׁבִּמְקָדָשׁ (תענית טז) •

כִּי שֵׁם ה' אֱקָרָא • הָרִי 'כִּי' מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן
'בְּאֶשֶׁר', כְּמוֹ (ויקרא כג): "כִּי תָבוֹאוּ אֶל הָאֶרֶץ",
כְּשֶׁאֱקָרָא וְאֶזְכֵּר שֵׁם ה', אֵתָם הָבוּ גִדְל לְאַלְהֵינוּ

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (התוועדויות תשמ"ב כרך א עמוד 106 ואילך – מוֹדֵק 'לְקִרְאָת שַׁבָּת')

עֲנִית 'בְּרוּךְ שֵׁם' – בִּמְקָדָשׁ

וְיֵשׁ לְבָאֵר בְּזֵה: דְּלִכְאוּרָה קִשְׁה, הָרִי מִשְׁה רַבְּנוּ הַזְּכִיר לְבָנִי
יִשְׂרָאֵל "שֵׁם ה'" רַבּוּ פְּעָמִים בְּמִשְׁנֵי הָאֲרָבָעִים שָׁנָה, וּמִדּוּעַ
חָפֵה עַד יוֹמוֹ הָאֲחֵרוֹן – בְּפִרְשֵׁת הָאֲזִינוּ, לוֹמַר לָהֶם שְׂצָרִיךְ
לְהִיּוֹת "הָבוּ גִדְל לְאַלְהֵינוּ"? וּמָזָה לְמַד שְׂכָאן מְדַבֵּר עַל
הַזְּכָרָת ה' בְּאִפְסָן מִיחָד שְׁלֵא הִיָּתָה לְפָנֵי זֶה, הַזְּכָרָת ה' בְּשֵׁם
הַמְּפָרֵשׁ שֶׁהִיָּתָה בִּמְקָדָשׁ, שְׁעַל זֶה עוֹנִים "בְּרוּךְ שֵׁם".

וְלָכֵן אָמַר זֹאת לָהֶם בְּיוֹמוֹ הָאֲחֵרוֹן קָדָם הַכְּנִיסָה לְאֶרֶץ, כִּי
קִיּוּם צוּי זֶה שִׁיךְ רַק לְאַחֲרֵי הַכְּנִיסָה לְאֶרֶץ וּבִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ.
(מה' שאין-כן במשכן הרי כתב רש"י "שלא ניתן רשות להזכיר שם
המפורש אלא במקום שהשכינה שם, וזהו בית הבחירה" דוקא ולא
במשכן וכו').

כִּי שֵׁם ה' אֱקָרָא הָבוּ גִדְל לְאַלְהֵינוּ:

כְּשֶׁאֱקָרָא וְאֶזְכֵּר שֵׁם ה' . . מִכָּאן אָמְרוּ שְׁעוֹנִין 'בְּרוּךְ שֵׁם
כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ' אַחֲרֵי בְרָכָה שֶׁבִּמְקָדָשׁ (לב, ג. ובפירוש רש"י).

הִנֵּה ב'סִפְרִי' שִׁנְיָנו מִזֵּינ שְׁעוֹנִין אָמֵן אַחֲרֵי הַמְּבָרָךְ, תַּלְמוּד־
לוֹמַר הָבוּ גִדְל לְאַלְהֵינוּ. וְצָרִיךְ לְהִבִּין טַעְמוֹ שֶׁל רִש"י -
הַמְּפָרֵשׁ פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא - שֶׁפִּרְשׁ שִׁי"הוּ גִדְל לְאַלְהֵינוּ
קָאִי עַל אֲמִירַת 'בְּרוּךְ שֵׁם' אַחֲרֵי בְרָכָה שֶׁבִּמְקָדָשׁ, וְלֹא
כְּפִירוֹשׁ ה'סִפְרִי' דְּקָאִי עַל כָּל בְּרָכָה, הַמִּתְאַיֵּם לְכַאוּרָה יוֹתֵר
בְּפִשְׁטוּת הַפְּתוּבִים, שְׁלֵא נִתְפָּרֵשׁ בָּהֶם אוֹדוֹת בְּרָכָה
מִיחָדָת בִּמְקָדָשׁ?

גַּם צָרִיךְ לְהִבִּין - לְפִירוּשׁוֹ - הַשִּׁנְיָנוֹת דְּפִסְקוֹק זֶה הַמְּדַבֵּר
אוֹדוֹת בְּרָכָה שֶׁבִּמְקָדָשׁ, לְדַבְּרֵי מִשְׁה בְּפִרְשֵׁת הָאֲזִינוּ?

ד תִּקְיָא דְשִׁלְמִין עוֹבְדוּהִי אַרִי כָּל אֲרֻחָתָהּ
דִּינָא אֱלֵהָא מְהִימָנָא דְמִן קְדֻמוֹהִי עוֹלָה לָא
נִפְקָ דְמִן קָדָם זִפִּי וְקִשִּׁיט הוּא:

(ה) הַצּוּר תָּמִים פְּעָלוֹ כִּי כָּל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל
אֱמוּנָה וְאֵין עוֹל צְדִיק וְיִשְׂרָאֵל הוּא:

עוֹל • אִף לְרִשְׁעִים מְשַׁלֵּם שְׂכָר צְדִיקָתָם בְּעוֹלָם
הַהִי. צְדִיק וְיִשְׂרָאֵל הוּא • הַכֹּל מַצְדִּיקִים עֲלֵיהֶם אֵת
דִּינוֹם, וְכֵן רְאוּי וְיִשְׂרָאֵל לָהֶם. "צְדִיק" מִפִּי הַבְּרִיּוֹת,
"וְיִשְׂרָאֵל הוּא" וְרְאוּי לְהַצְדִּיקוֹ.

כִּי הַצּוּר תָּמִים פְּעָלוֹ • אִף-עַל-פִּי שֶׁהוּא חֲזָק,
כְּשֶׁמְבִיא פְּרָעוֹנוֹת עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, לֹא בְּשִׁטָּף הוּא
מְבִיא כִּי-אֵם בְּדִין, כִּי תָמִים פְּעָלוֹ. אֵל אֱמוּנָה •
לְשַׁלֵּם לְצְדִיקִים צְדִיקָתָם לְעוֹלָם הַבָּא, וְאִף-עַל-פִּי
שֶׁמֵּאֲחֵר אֵת תַּגְמוּלָם, סוּפוֹ לְאַמֵּן אֵת דְּבָרָיו. וְאֵין

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

אֱמוּנָה: ג רְצוֹנוֹ לוֹמַר דְּפִסְקוֹק זֶה כְּפָל
לְשׁוֹן הוּא, מִדְּכֻתִּיב 'אֵל אֱמוּנָה' וְדָאִי
אֵין עוֹשֶׂה עוֹל, אֲלֵא אִף לְרִשְׁעִים,
דִּיהוּה אֱמִינָא דִּלֵּא מְשַׁלֵּם לָהֶם שְׂכָרָן
אֲלֵא מִנְפָּה לָקוֹן מִצְוָה נֶגֶד עֲבִירָה, וְעַל
הַעֲבֵרוֹת הַנוֹתְרוֹת הוּא מַעֲנִיט אוֹתָן,
קָא מְשַׁמַּע לָן דִּאֵין מִנְפָּה מִצְוָה נֶגֶד
עֲבִירָה אֲלֵא מְשַׁלֵּם לָהֶם שְׂכָר הַמַּצּוֹת
בְּעוֹלָם הַהִי בְּדְכֻתִּיב 'וּמְשַׁלֵּם לְשׁוֹנְאֵי'
אֵל פְּנִי' וְגו' בְּדִי שִׁיחָא עוֹנֵשׁ שֶׁל
עֲבִירוֹת בְּעוֹלָם הַבָּא מְרֻבָּה: ח רְצוֹנוֹ
לוֹמַר שְׂרוּצָה לְפָרֵשׁ מֵלֵת 'צְדִיק' וְכו',

ה' בְּאוֹתִיּוֹתָיו, וְאֶסוּר לְהַזְכִּיר הַשֵּׁם שֶׁל
ה' בְּגִבּוּלִין כִּי אִם בִּמְקָדָשׁ הֵיוּ מְזַכְּרִים
הַשֵּׁם בְּאוֹתִיּוֹתָיו: תוֹרָה ד
(ד) ל דְּקִשָּׁה לְרִש"י, לְמָה קָרָא מִשְׁה
רַבִּינוּ עֲלֵיו הַשְּׁלֹם לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
צוּר, וְתוֹ מֵאִי 'תָּמִים' דִּהַזְכִּיר הַבָּא,
וְכִי סִלְקָא דְּעֵתָךְ שֶׁפְּעוּלָתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא אֵינָה תָּמִימָה, לָכֵן פִּירֵשׁ אִף
עַל פִּי כו': ח אֱמוּנָה, לְרִש"י, לְמָה אָמַר
הַלְשׁוֹן שֶׁל 'אֱמוּנָה', וּמִפְּרֵשׁ דְּקָאִי
אִמְתָּן שְׂכָרָן שֶׁל צְדִיקִים שֶׁהוּא לְמִן
אֲרוּךְ בְּעוֹלָם הַבָּא, לָכֵן שִׁיךְ בִּיה לְשׁוֹן

ט פִּירוּשׁ, 'דְּשָׂא' כּוֹלָל מִינֵי עֲשָׂבִים
רַבִּים שֶׁהוּא לְבִישַׁת הָאֶרֶץ וְכִיסוּיָהּ,
וְנִקְרָא 'דְּשָׂא', וְהָעֵשָׂב הוּא כָּל מִין וּמִין
כְּפִנֵי עֲצָמִי קְרוּי 'עֵשָׂב'. וְעִינִן בְּפִרְשֵׁת
בְּרַאשִׁית: תוֹרָה ג

(ג) י דָּאִי אֲפֻשֶׁר לְפָרֵשׁ שֶׁהוּא נִתְיַנֵּת
טַעַם אֲשֶׁלְמַעְלָה: ב וְאֵם תֹּאמַר, דְּלִמָּא
עֲנִית אָמֵן. וְתוֹ, מְגִלְיָה לְפָרֵשׁ בִּמְקָדָשׁ,
דְּלִמָּא בְּמִדְיָנָה נִמְי. וְיֵשׁ לוֹמַר, הוּאִיל
דְּכֻתִּיב 'הָבוּ גִדְל', וְאָמֵן לֹא גְדוּלָה
הוּא אֲלֵא הָאֱמָנָה דְּבָרֵי הַמְּבָרָךְ, וּבְכֻתִּיב
נִמְי 'כִּי שֵׁם ה' אֱקָרָא' מִשְׁמַע שֵׁם שֶׁל

(ה) שַׁחַת לוֹ לֹא בָּנִי מוֹמָם דּוֹר עֲקָשׁ וּפְתִלְתַּל:

הַחֲבִילוּ לְהוֹן לֹא לֵה בָּנִי דִּי פִלְחוּ
לְטַעֲנָתָא דְרָא דְאֲשָׁנִי עוֹבְדוֹהִי וְאֲשַׁתְּנִי:

עֲקוּמוֹת וְעֲקִישׁוֹת. וּפְתִלְתַּל • אנטורטיליי"ש
(פערדרעט, פעררויקקעלט), בְּפִתִּיל הַזֶּה שְׂגוּדְלִין אוֹתוֹ וּמְקִיפִין
אוֹתוֹ סְבִיבוֹת הַגְּדִילִי. פְּתִלְתַּל • מִן הַתְּבוֹת
הַפְּפוֹלוֹת, כְּמוֹ: יִרְקָק, אֲדָמָדִם, סַחְרַחַר, סַגְלָל.

כִּי • שַׁחַת לוֹ וְגו' • כְּתִירוֹמוֹ: חֲבִילוּ לְהוֹן וְלֹא
לִיִּהִי. בָּנִי מוֹמָם • בְּנֵי הַיּוֹצֵא, וְהַשְׁחָתָה שֶׁהַשְׁחִיתוּ
הִיא מוֹמָם. בָּנִי מוֹמָם • מוֹמָם שֶׁל בָּנֵי הָיָה וְלֹא
מוֹמָם. דּוֹר עֲקָשׁ • עֲקוּם וּמַעֲקָל, כְּמוֹ: (מִכָּה ג) "וְאֵת
כָּל הַיִּשְׂרָאֵל יַעֲקֹשׁוּ", וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה: 'חֲלָדָה שֶׁשְּׂנִיָּה

(ו) הַ לִּיהוָה תִּגְמְלוּ-זֹאת עִם נָבֵל וְלֹא חֶכֶם הַלּוֹא־
הוא אֲבִיר קִנְיָ הוא עֵשֶׂךְ וּכְנָנִי:

וְהָא קָדָם יִי אֲתוֹן גְּמִלִין דָּא עֲמָא דְקַבִּילוּ
אוֹרִיָּתָא וְלֹא חֲכִימוּ הָלֹא הוּא אַבּוּד וְאֵת דִּי
לֵה הוּא עֲבָדָה וְאֲתִקְנָה:

קִנְיָ • שְׁקִנְיָא, שְׁקִנְיָא בָּקֵן הַסְּלָעִים וּבְאֲרָץ
חֲזָקָה, שְׁתִּקְנָה בְּכָל מִינֵי תִקְנָה. הוּא עֵשֶׂךְ • אִמָּה
בְּאֻמוֹת. וּכְנָנִי • אֲחִירֵי־כֵן בְּכָל מִינֵי בְּסִיס וְכוּ',
מִכָּם כְּהָנִים, מִכָּם נְבִיאִים וּמִכָּם מַלְכִּים, כִּרְךְ
שֶׁהִפֵּל תְּלוּי בּוֹ.

כִּי־ הַלֵּה' תִּגְמְלוּ-זֹאת • לְשׁוֹן תִּימָה, וְכִי לְפָנֵי
אֲתָם מַעֲצִיבִין, שֵׁשׁ בִּידוֹ לִפְרַע מִכָּם, וְשֶׁהִטִּיב
לָכֶם בְּכָל הַטּוֹבוֹת? עִם נָבֵל • שֶׁשְּׂכָחוּ אֵת
הַעֲשׂוֹי לָהֶם. וְלֹא חֶכֶם • לְהִבִּין אֵת הַנוֹלָדוֹת,
שֵׁשׁ בִּידוֹ לְהִטִּיב וּלְהַרְע. הַלּוֹא-הוּא אֲבִיר

שפתי חכמים

הַפִּלְגָה וּלְאֲנָשֵׁי סְדוּם, שִׁמְעֵי מִיָּה
דְּמַלְת 'הַלֵּה' וְגו' כּוֹלָל גַּמִּי שְׁנֵי
טַעֲמִים: ת' לְשׁוֹן קִנְיָ • לְשׁוֹן קוֹ.
פִּירוּשׁ, דְּקָשָׁה לְרִשִּׁי, מִדְּכַתִּיב 'קִנְיָ'
שֶׁהוּא לְשׁוֹן קִנְיָ אִיר שִׁיר לִזְמֵר
'אֲבִיר', דְּהָא לְגַבִּי אֲבִי אִין נוֹפֵל לְשׁוֹן
קִנְיָ, לְכֵן פִּירֵשׁ שֶׁהוּא לְשׁוֹן 'קִנְיָ'. וְתוֹ
קָשָׁה לִיָּה, דְּאֵם הוּא לְשׁוֹן 'קוֹ', הִיָּה לוֹ
לְקוֹד בְּחִיר'ק תַּחַת הַקּוֹי"ף, וְגַם הִיָּה לוֹ
לְהַדְגִּישׁ הַנּוֹי"ן, מִלְשׁוֹן 'בְּנִשָּׁר יַעֲרִי
קוֹ', לְכֵן פִּירֵשׁ שֶׁהוּא מִלְשׁוֹן תִּיקוֹן.
וְאִין לְהַקְשׁוֹת מִנָּא לִיָּה שֶׁהוּא לְשׁוֹן
'תִּיקוֹן', דְּלִמָּא הוּא מִלְשׁוֹן 'קִנְיָ'
וּמִלְשׁוֹן 'קוֹ', אִם כֵּן הִיָּה לִיָּה לְקוֹד
וְאֲרִי'. וְאִין לְפָרֵשׁ מִלְשׁוֹן 'תִּיקוֹן' וּלְשׁוֹן
'קִנְיָ' לְחוּד וְלֹא לְשׁוֹן 'קִנְיָ', אִם כֵּן
חֲסֵר תִּיָּוִי שֶׁל מַלְת תִּיקוֹן, אֲלֵא עַל
בְּרַחֲרָ צִירָה לִזְמֵר כָּל הַשְּׁלֵשׁ לְשׁוֹנוֹת:
ב' דְּקָשָׁה לְרִשִּׁי, מִה שְּׂבַח זֶה שֶׁעָשָׂה
אוֹתָם, הָא כָּל הָעוֹלָם עָשָׂה. לְכֵן פִּירֵשׁ
אוֹמְרָה בְּאוֹמוֹת, רְצוֹנוֹ לִזְמֵר בְּחוּר בָּר
מִכָּל אוֹמוֹת הָעוֹלָם: ג' בְּפִתְחָה, וְכֵן
הוּא גַּמִּי לְשׁוֹן 'בְּסִיס', אֲלֵא 'בְּסִיס'
מִלְשׁוֹן אֲרַמִּית, וְכֵן מִלְשׁוֹן עֲבִרִית:
ד' מִה שֶׁאִין כֵּן בְּשָׂאֵר אוֹמוֹת דְּלוֹקִיחוֹן
מִלָּךְ מִמְּדִינָה אַחֲרָה: תוֹרָה ו

לֹא, אֲלֵא שֶׁתִּרְגַּם אוֹתוֹ אַחֵר לְשׁוֹן
הַנְּהוּג. וְהוֹצִירָה לְהוֹסִיף מַלְת 'לְהוֹן'
אַחֵר מַלְת 'שַׁחַת', כִּי בּוֹלַת זֶה אִין לוֹ
הַבְּנָה לְקָרָא, דְּלִמִּי שַׁחַת, וְלֹא יוֹפֵל
עָלָיו מַלְת 'לוֹ לֹא' כִּיִּין שֶׁאִין אֲנוּ
יּוֹדְעִים לִמִּי שַׁחַת. רֹא"ם: ז' דְּקָשָׁה
לְרִשִּׁי, לָמָּה קוֹרָא אוֹתוֹן בְּנֵי כִיִּין
שֶׁחֲטָאוּ. ק' דְּקָשָׁה לְרִשִּׁי, לָמָּה כְּתִיב
'מוֹמָם' וְלֹא כְּתִיב 'מוֹם' סֵתִם, וְיִהְיֶה
מַלְת 'בְּנֵי' דְּבִקָּה עִם 'שַׁחַת' כְּאֵלּוֹ אֲמֹר
'שַׁחַתוּ בְּנֵי', וְנִהוּ שֶׁתִּרְגַּם 'חֲבִילוּ
לְהוֹן', וְהוּא עֲצָמוֹ מִה שֶׁאֲמַר לְמַעַלָּה
'שַׁחַת לוֹ לֹא', אֲלֵא שֶׁכָּפַל הָעֲנָן
בְּמַלּוֹת שׁוֹנוֹת כְּמִנְהַג הַשִּׁירוֹת
וְהַנְּבוּאוֹת. רֹא"ם: ר' כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין
פְּתִילָה לְגֵר שֶׁל שְׁמוֹ, שֶׁמְקִיפִין סְבִיב
הַקֵּשׁ: תוֹרָה ו

(ו) רְצוֹנוֹ לִזְמֵר, אֲתָם עוֹשִׂים מַעֲשִׂים
מַעֲצִיבִים, וְלָמָּה אִין רֹאִי לַעֲשׂוֹת,
שֵׁשׁ בִּידוֹ לְהַפְרַע מִכָּם. וְעוֹד, שֶׁהִטִּיב
לָכֶם כָּל טוֹבוֹת. וְאִין לְהַקְשׁוֹת מִנָּא
לִיָּה לְרִשִּׁי שֶׁאֵלּוֹ שְׁנֵי הַטַּעֲמִים אֲמֹר
לָהֶם, יֵשׁ לִזְמֵר בְּדִמְפָּרֵשׁ וְאִין, דְּכְתִיב
עִם נָבֵל' שֶׁשְּׂכָחוּ אֵת הַעֲשׂוֹי לָהֶם,
דְּהִינּוּ שֶׁהִטִּיב לָהֶם, וְלֹא חֶכֶם' לְהִבִּין
אֵת הַנוֹלָדוֹת, דְּהִינּוּ שֵׁשׁ בִּידוֹ לְהַפְרַע
מִכָּם, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְדוֹר הַמַּבּוּל וּלְדוֹר

דְּלְשׁוֹן צָדִיק נֶאֱמַר עַל מִי שֶׁקוֹנָה
בְּעֲצָמוֹ שְׁלִימוֹת הַרְבֵּה, וְזֶה אִין שִׁירָה
בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲלִילָה. וּמִתְרַץ,
הַכֵּל מַצְדִּיקִין כו'. וְהִרְאִים פִּירֵשׁ,
הוֹצִירָה לְפָרֵשׁ 'הַכֵּל מַצְדִּיקִין' כו', מִפְּנֵי
שֶׁאִי אֲפָשָׁר לִזְמֵר שֶׁהַכְּתוּב מַעֲרִיד עַל
צְדִיקוֹתוֹ וְיִתְבָּרָךְ, כִּי לֹא יַעֲלֶה עַל דַּעַת
הַיּוֹפֵךְ זֶה, וְכָל שֶׁכֵּן אַחֵר שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו
שֶׁהוּא 'אֵל אֱמוּנָה וְאִין עוֹל'. וּמִפְּנֵי
שֵׁשׁ לְטַעֲנוֹת לִזְמֵר שְׁמַלְת 'צָדִיק וְיִשָּׁר'
הֵם תִּאֲרִים לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִשּׁוּם
הַכִּי פִירֵשׁ דְּשִׁנְיָהֶם הוּא תֹאֵר הַשֵּׁם
מִפִּי הַבְּרִיּוֹת וְכוּ', רְצוֹנוֹ לִזְמֵר שֶׁהַכֵּל
מַצְדִּיקִין עֲלֵיהֶם אֵת דִּינוֹ: ע' רְצוֹנוֹ
לִזְמֵר, שֶׁיִּשָּׁר לְבָרִיּוֹת לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְקָאִי
'וְיִשָּׁר' עַל הַבְּרִיּוֹת. אֲבָל אִין לִזְמֵר
שֶׁקָאִי 'וְיִשָּׁר' עַל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא,
כִּיִּין דְּצָדִיק קָאִי אֲבָרִיּוֹת וְלֹא
אֶהְיֶה בְּרוּךְ הוּא, הוּא הַדִּין גַּמִּי
מַלְת 'וְיִשָּׁר' קָאִי גַּמִּי אֲבָרִיּוֹת וְלֹא
אֶהְיֶה בְּרוּךְ הוּא. וְקַל לְהִבִּין: תוֹרָה ו
(ה) רְצוֹנוֹ לִזְמֵר, וְלֹא לִיָּה' לְהַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא. וְהַכִּי מִשְׁמַע הַקָּרָא:
'הַשְׁחִיתוּ, וְלִמִּי הַשְׁחִיתוּ, וְקָאֲמַר 'לֹא
לִיָּה', כְּלֹמֵר לֹא לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא.
וְיִהְיֶה לְפִי זֶה מַלְת 'לוֹ' דְּבִקָּה עִם מַלְת
'לֹא' הַבָּא אַחֲרָיו, לֹא עִם מַלְת 'שַׁחַת'.
וְלִפִּי לְשׁוֹן הַכְּתוּב הִיָּה לוֹ לְתִרְגָּם וְלִיָּה

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תנש"א כרך א עמ' 65)

שתכלית הכונה של בריאת העולם היא לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, כלומר: שהתחתונים כפי שהם במוצב של תחתונים (לא כפי שמתעלים לעליונים) יהיו דירה לו יתברך.

הלה' תגמלו זאת (לב, ו) האות ה"א של תבת הלה', שהיא תבה של אות אחת, מורה על אחדות. ואות זו מופיעה בהקשר שלילי דוקא (עם נבל ולא חכם), כי הפונה היא לפעל אחדות במקום של התחלקות דוקא. וכידוע,

♦ יום שני כ"ה אלול ♦

זאדפר יומין דמן עלמא אסתפל בשני דר
ודר שאל אבוי ויתוי לך סבוי וימרוין לך:

(י) זכר ימות עולם בינו שנות דר ודר שאל אבוי
ויגדר זקניד ויאמרו לך:

לכם ולהנחיל לכם ימות המשיח והעולם הבא.
שאל אבוי • אלו הנביאים שנקראו אבות, כמו
שנאמר באלהיו: (מלכים ב) "אבי אבי רכב ישראל".
זקניד • (קידושין לב) אלו החכמים. ויאמרו לך •
הראשונות.

נשי • זכר ימות עולם • מה עשה בראשונים
שהכעיסו לפניו. בינו שנות דר ודר • דור אנוש,
שהציף עליהם מי אוקינוס, ודור המבול ששטפם.
דבר אחר: לא נתתם לבבכם על שעבר. בינו
שנות דר ודר • להפיר להבאה, שיש בידו להטיב

הבאחסנא עלאה עממיא בפרשותה בני
אנשא קיים תחומי עממיא למגני בני
ישאל:

(ח) בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבלת
עמים למספר בני ישראל:

עמים, קימם ולא אבדם. למספר בני ישראל •
בשביל מספר בני ישראל, שעתידין לצאת מבני
שם, ולמספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו
למצרים, הציב גבולות עמים שבעים לשון.

נשי • בהנחל עליון גוים • כשהנחיל הקדוש-ברוך
הוא למכעיסיו את חלק נחלתם, הציפם ושטפם.
בהפרידו בני אדם • כשהפיץ דור הפלגה היה בידו
להעבירם מן העולם ולא עשה כן, אלא "יצב גבולות

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שמחת תורה תשס"ו – תורת מנחם התועדויות יג עמ' 83)

ישאל שפזון לבין האמות: אין צרך שפל בני ישראל
יגיעו לכל מקום בעולם, אלא די ביהודי אחד ("אחד
מכם"). ולפעמים, כאשר יהודי נמצא בפנה שוממה,
מתעברת בו נשמת צדיק, ואפילו נשמות האבות ומושה
רבנו, כדי שיוכל לברר את המקום ההוא.

יצב גבולות עמים למספר בני ישראל (לב, ח) הקשר בין
בני ישראל ל"גבולות עמים" הוא, שעל בני ישראל לברר
את ארצות העמים, הינו את כל העולם. כיצד עושים זאת?
- על ידי זה ש"אחד מכם" גולה לברבריא... דומה כמי
שגילתם כלכם. זהו שאמרו רז"ל "צדקה עשה הקב"ה עם

שפתי חכמים

בני ישראל, רצונו לומר במספר של
שבעים נפש שירדו למצרים עשה,
דהיינו שבעים אומות, ויהיה מאמר
"יצב גבולות עמים" נדרש לפניו
ולאחריו בדפירשתי. והוצרך רש"י
לשני טעמים, דלטעם ראשון קשה
למה לי למלת 'גבולות', לא היה לו
לכתוב רק "יצב עמים למספר בני
ישראל", 'גבולות' למה לי. ולטעם
אחרון קשה, בין שהכעיסו לפניו למה
לא איבדם מן העולם, לכן צריך גם
לטעם ראשון: תורה ט

נוטריקון, זה שקנה חכמה: תורה ח
(ח) רצונו לומר, מה היה חלק
נחלתו, הציפם ושטפם: ח דאם לא כן
'למספר' למה לי. והכי משמע הקרא:
'בהפרידו בני אדם', דהיינו כשהפיץ
דור הפלגה, "יצב גבולות עמים", רצונו
לומר שלא העבירם מן העולם, ולמה
עשה כן, 'למספר בני ישראל', רצונו
לומר בשביל ישראל שניצא מן שם: ט
רצונו לומר, שרוצה לפרש עוד ענין
אחר, והכי קאמר הפסוק, "יצב גבולות
עמים", רצונו לומר עשה אומות
הרבה. וכמה עשה, ומפרש 'למספר

(ז) ה רצונו לומר, היה ראוי לכם
לזכור ימות עולם, ובין דלא עשיתם,
לכל הפחות 'בינו שנות דור ודר'
להבא בו. והוצרך לפרש דבר אחר
וכו', משום דלפירוש ראשון קשה כפל
לשון, דהא כבר נאמר 'זכור ימות
עולם', וגם דור אנוש ודור המבול
בכללם, לכן פירש דבר אחר. ולפי
דבר אחר לחוד נמי קשה, כי אין שייך
לומר לשון הבנה אדבר שאינו בעולם
הזה אלא בעולם הבא אשר עין לא
ראתה בלתי אלהים לבדו, לכן פירש
גם טעם ראשון: ו פירוש, כי מלת 'זקן'

(ט) כִּי חָלַק יְהוָה עִמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ:

ט אַרְי חֲלָקָא דִּי עֵמָה יַעֲקֹב עֲדָב אַחֲסִנְתָּה:

אָבִיו, וְזָכוֹת אָבִיו, וְזָכוֹתוֹ, הָרִי שֶׁלֵּשׁ, כְּחֶבֶל הַזֶּהֱכִי שֶׁהוּא עֲשׂוֹי בְּשִׁלְשָׁה גְדִילִים. וְהוּא וּבָנָיו הָיוּ לוֹ לְנַחֲלָה, וְלֹא יִשְׁמָעֵאל בֶּן אֲבִרָהֶם, וְלֹא עֲשׂו עֲשׂו בְּנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב.

כִּי חָלַק ה' עִמּוֹ • לָמָּה כָּל זֹאת? לָפִי שֶׁהִיָּה חֲלָקוֹ כְּבוֹשׁ בִּינִיָּהֶם וְעֲתִיד לְצֹאתָ. וְמִי הוּא חֲלָקוֹ? עִמּוֹ, וְמִי הוּא עִמּוֹ? • יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ • וְהוּא הַשְּׁלִישִׁי בְּאֲבוֹת, הַמְשָׁלֵשׁ בְּשִׁלְשׁ זָכוֹת: זָכוֹת אָבִי

(י) יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתַהוֹ יִלֵּל יִשְׁמֹן יִסְבְּכֶנְהוּ

יְבוֹנֶנְהוּ יִצְרְנֵהוּ בְּאִישׁוֹן עֵינָיו:

יִסְפִּיק צְרִיפִיהוֹן בְּאַרְעָא מִדְבָּרָא וּבֵית צְחוּנָא אַתָּר דִּי לִית מִנָּא אֲשֶׁרְנוֹן סְחוֹר סְחוֹר לְשִׁכְנָתָהּ אֶלְפִּנוֹן פְּתִגְמִי אֲוִרִיתָא נְטִרְנוֹן כְּפֻתָּה עֵינֵיהוֹן:

בְּעֵנִים וְסִבְכָּם בְּדָגְלִים לְאַרְבַּע רוּחוֹת, וְסִבְכָּם בְּתַחֲתִית הָהָר, שֶׁכְּפָהִי עֲלֵיהֶם כְּגִיטָה. יְבוֹנֶנְהוּ • שֶׁם, בְּתוֹרָה וּבִינָה. יִצְרְנֵהוּ • מִנְחָשׁ, שֶׁרָף וְעֶקֶרְבַּ וּמִן הַעוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים. בְּאִישׁוֹן עֵינָיו • הוּא הַשְּׁחֹר שֶׁבְּעֵינָם שֶׁהֶמְאֹר יוֹצֵא הֵימָנוּ. וְאוֹנֶקְלוֹס תִּרְגָּם: "יִמְצָאֵהוּ", "יִסְפִּיקָהוּ כָּל צָרָכּוֹ בְּמִדְבָּר", כְּמוֹ: (בְּמִדְבָּר יא) "וּמִצָּא לָהֶם", (יְהוֹשֻׁעַ יז) "לֹא יִמְצָא לָנוּ הָהָר". יִסְבְּכֶנְהוּ • 'אֲשֶׁרְנוֹן סְחוֹר סְחוֹר לְשִׁכְנָתָהּ', אֶהֱל מוֹעֵד בְּאִמְצָע וְאַרְבַּעַה דָּגְלִים לְאַרְבַּע רוּחוֹת.

כִּי יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר • אוֹתָם מִצָּא לוֹ נֶאֱמָרִים "בְּאֶרֶץ מִדְבָּר", שֶׁקֶבְלוּ עֲלֵיהֶם תּוֹרָתוֹ וּמִלְכוּתוֹ וְעָלוּ, מִה שֶׁלֹּא עֲשׂו יִשְׁמָעֵאל וְעֲשׂוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: (לִקְמוֹן לג) "וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ, הוֹפִיעַ מִהָר פֶּאֶרְזֵן". וּבְתַהוֹ יִלֵּל יִשְׁמֹן • אֶרֶץ צִיָּה וְשִׁמְמָה, מְקוֹם יִלְלַת תַּנִּינִים וּבְנוֹת יַעֲנָה, אֶפֶס שֶׁם נִמְשְׁכוּ אַחֵר הָאֻמוֹת, וְלֹא אָמְרוּ לְמַשָּׁה: 'הֵיאָף נֵצַח לְמִדְבָּרוֹת, מְקוֹם צִיָּה וְשִׁמְמוֹן'? כְּעֵנִי שֶׁנֶּאֱמָר: (יִרְמְיָה ב) "לִכְתּוֹף אַחֲרֵי בְּמִדְבָּר". יִסְבְּכֶנְהוּ • שֶׁם סִבְכָּם וְהִקִּיפִם

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (מִמְאֹד ש"פ בְּרֵאשִׁית, מִבְּה"ח מִרְחוּשׁוֹ, ה'תש"ו)

הָאֶרֶץ, דְּקָאִי עַל הַמְלָאכִים דְּבַחֲיוֹת דְּכוּרָא (מְשׁוּטָטִים) וּבַחֲיוֹת נִוְקָא (מְשׁוּטָטוֹת), שֶׁהֵם כָּלִים וּלְבוּשִׁים, וְהֵם שְׁלוּחֵי הַהִשְׁפָּעָה לְמִטָּה, דְּכִין שֶׁלְמִטָּה אִי אִפְשָׁר שִׁיתְקַבֵּל הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא, לָכֵן נַעֲשֶׂה הַמְשַׁכֵּת הָאוֹר עַל יְדֵי הַמְלָאכִים שֶׁהֵם שְׁלוּחֵי הַהִשְׁפָּעָה. וְיִוְבֵן זֶה עַל-דֶּרֶךְ מִשְׁל בְּאֶדָם לְמִטָּה, שֶׁהֵעֵינִים הֵן מִצְמָצְמוֹת אֶת אוֹר הָרֵאָה, שֶׁהֵרִי אוֹר הָרֵאָה כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד הַנֶּפֶשׁ הוּא בְּלִי גְבוּל, וְלֹא שִׁיר שִׁיתְצַמְצֵם לְרֹאוֹת אֵיזָה דָּבָר גִּשְׁמִי, וְהֵעֵינִים הֵן

וְלִהְיוֹן זֶה בְּעִבּוּדָה, הִנֵּה כְּתִיב יִצְרְנֵהוּ בְּאִישׁוֹן עֵינָיו, וְקָאִי עַל מַה שֶׁכְּתוּב לְעִיל מִיָּדִי כִּי חָלַק הוּי' עִמּוֹ, הֵינּוּ שֶׁפְּסוּק זֶה קָאִי עַל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְעֲלֵיהֶם נֶאֱמָר יִצְרְנֵהוּ בְּאִישׁוֹן עֵינָיו, שֶׁנֶּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים "אִישׁוֹן עֵינָיו". וְיִוְבֵן זֶה עַל-דֶּרֶךְ מִשְׁל בְּאֶדָם לְמִטָּה, שֶׁעֵנִי הָרֵאָה הוּא עַל יְדֵי אִישׁוֹן שֶׁבְּעֵינָיו, שֶׁהוּא הַשְּׁחֹר שֶׁבְּעֵינָיו. וְכִמּוֹכֵן לְמַעֲלָה יֵשׁ בַּחֲיוֹת עֵינֵי הוּי', כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב שֶׁבְּעֵה אֱלֹה עֵינֵי הוּי' הִמָּה מְשׁוּטָטִים בְּכָל הָאֶרֶץ, וְכְתִיב כִּי הוּי' עֵינָיו מְשׁוּטָטוֹת בְּכָל

שְׁתֵּי חֲכָמִים

דִּהְקָרָא מִפְּרֵשׁ שֶׁלִּשְׁתֵּי דְקָאֹמֶר 'יִסְבְּכֶנְהוּ יְבוֹנֶנְהוּ' שֶׁסִּיבֵב אוֹתוֹן בְּשַׁעַת נְתִינַת הַתּוֹרָה, דִּהְיִינוּ כְּפָה עֲלֵיהֶם הָרַ כְּגִיטָה, 'יִסְבְּכֶנְהוּ יִצְרְנֵהוּ' מִנְחָשִׁים, דִּהְיִינוּ שֶׁהִקִּיפּוּ בְּעֵנֵי כְּבוֹד וְהִרְגַּ כָּל הַנִּחְשִׁים וְהַעֲקָרִיבִים, 'יִסְבְּכֶנְהוּ יִצְרְנֵהוּ בְּאִישׁוֹן' מִן הָאוֹמוֹת, דִּהְיִינוּ שֶׁסִּבְכָּן בְּדָגְלִים: ■ (נַחֲלָת יַעֲקֹב) וְלָמָּה נִקְרָא 'אִישׁוֹן', מִשּׁוֹם דְּנִרְאָה בּוֹ כְּדָמוֹת אִישׁ קָטָן, כְּמוֹ שֶׁנֶּרְאָה דְּמוּת אִישׁ בְּמִרְאֹת הַנִּשְׁחִים, דִּ'אִישׁוֹן' לְשׁוֹן אִישׁ. וְעֵינֵי שֶׁם: ע פִּירוּשׁ, שֶׁהַתְּרַגּוּם מִתְּרַגֵּם כֶּף עַל 'יִסְבְּכֶנְהוּ', וּמִפְּרֵשׁ, זֶה אֶהֱל מוֹעֵד וְכו': תּוֹרָה יֵא

בִּינֵיהֶם. אֶפֶס עַל פִּי שֶׁמְאֹמֶר 'כִּי חָלַק' וְגו' לֹא יוֹבֵן שֶׁהִיָּה כְּבוֹשׁ בִּינֵיהֶם, אֶפֶס בֵּינָן שֶׁהוּא נְתִינַת טַעַם לָמָּה שֶׁכְּתוּב לְמַעֲלָה 'יִצַּב גְּבוּלוֹת עַמִּים' בְּעִבּוֹר מִסְפֵּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁעֲתִידִים לְצֹאת מִמֶּהֶם, דִּהְיִינוּ שֶׁהִיָּה כְּבוֹשׁ בִּינֵיהֶם. רֵא"ם: תּוֹרָה י
(י) ■ רְצוֹנוֹ בְּזֶה, מֵאִי טַעַמָּא לֹא רָצָה נְמִי עֲשׂו וְיִשְׁמָעֵאל לְנַחֲלָתוֹ שֶׁהֵם מְבַנִּי אֲבִרָהֶם וְיַעֲקֹב כְּמוֹ בְּנֵי שֶׁל יַעֲקֹב: ■ וְהַטּוֹבָה בְּזֶה, בְּדִי שִׁיחִי כְּמוֹ אֲנוֹסִים, וְלֹא יוֹכֵל לְשַׁלְחָם כָּל יְמֵי דְבִין אֲנוֹסָה. וְכֵן פִּירִשְׁתִּי בְּפִרְשַׁת וְיִשְׁמָעֵל יִתְרוֹ. וְאֵין לְהַקְשׁוֹת מִנָּא לִיָּה לְשִׁלְשָׁה אֱלֹהִי, יֵשׁ לֹאמֹר דִּהְיִי מִיָּדִידוֹ מִפְּקָתָה. אִי נְמִי,

(ט) י מִשּׁוֹם דְּכָל 'כִּי' הוּא נְתִינַת טַעַם אֲלֵעִיל מִיָּדִי, הִכָּא נְמִי מִשְׁמַע שְׁרֻצָּה לִיתֵּן טַעַם אֲלֵעִיל: ■ רְצוֹנוֹ לֹאמֹר, לָכֵן קָרָא לְיַעֲקֹב 'חֶבֶל נַחֲלָתוֹ': ל דְּקָשָׁה לְרִשְׁי, לָמָּה לֹא כְּתִיב אֲבִרָהֶם אוֹ יַעֲקֹב. וּמִתְרַץ, הוּא וּבָנָיו הָיוּ לוֹ לְנַחֲלָה, אֲבָל לְאֲבִרָהֶם הִיָּה יִשְׁמָעֵאל דְּלֹא נַחֲלָתוֹ הוּא, וְלִיַּעֲקֹב הִיָּה עֲשׂוֹ. וְאֶפֶס עַל פִּי שֶׁכְּבָר נֶאֱמָר לְמַעֲלָה מַה שֶׁלֹּא אֲבָדָם הוּא בְּעִבּוֹר מִסְפֵּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם מְבַנִּי שֶׁם, מְכָל מְקוֹם עֲדִין לֹא פִירֵשׁ שֶׁם מַה עֵינֵינוּ שֶׁל מִסְפֵּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיִּנְצְלוּ אֲנָשִׁי דוֹר הַפְּלִגָּה בְּעִבּוֹרָם. וּפִירֵשׁ כָּאֵן הַטַּעַם, מִפְּנֵי 'כִּי יַעֲקֹב' וְגו' הִיָּה כְּבוֹשׁ

מִצְמָצְמוֹת אֶת אוֹר הָרְאִיָּה. וְזֶה מְכַרְח גַּם כֵּן מֵהֶלְשׁוֹן סָגִי נְהוּר, הֵינּוּ שְׁאוֹר הָרְאִיָּה מִצֵּד עֲצָמוֹ הוּא בְּרַבּוּי יוֹתֵר, וּבְכַדִּי שִׁיתְצַמְצֹם לְרֹאוֹת אֵיזָה דָּבָר גִּשְׁמִי הוּא עַל יְדֵי צִמְצוֹם הָעֵינַיִם, לִפִּי שֵׁשׁ בְּעֵינַיִם לְבוּשִׁים וְקְרוֹמִים שֶׁהֵם מְלִבִּישִׁים וּמִצְמָצְמִים אֶת אוֹר הָרְאִיָּה, וְכֹאשֶׁר נִחְסַר מֵהֶלְבוּשִׁים וְקְרוֹמִים עַל יְדֵי רַבּוּי הַשְּׂמוּשׁ בָּהֶם וְהַדּוֹמָה, אֲזִי נִתְגַּלֶּה עֲצָם אוֹר הָרְאִיָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא, שֶׁהוּא בְּרַבּוּי יוֹתֵר, וְזֶהוּ סָגִי נְהוּר, שֶׁלֹּכֵן אֵין בִּיקְלָתוֹ לְהִתְצַמְצֹם לְרֹאוֹת דָּבָר גִּשְׁמִי. וְעַל-דִּרְף-זֶה יוֹבֵן לְמַעֲלָה, שֶׁעֲצָם הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא אִי-אֶפְשָׁר לְהִיטֵל עַל-יָדוֹ עֵינֵן הַהִשְׁגָּחָה לְמִטָּה, לִפִּי שֶׁהָאוֹר הוּא בְּרַבּוּי בְּיוֹתֵר, וְכִיּוֹן שֶׁהַכּוֹנֵה הִיא שֶׁהַעוֹלָמוֹת יִשְׁאָרוּ בְּמִצְיָאוֹתָם וְלֹא יִתְבַּטְּלוּ, וְכִמוֹ שֶׁהֵם בְּמִצְיָאוֹתָם יִמְשֹׁךְ בָּהֶם הָאוֹר שֶׁלְמַעֲלָה, לִכֵּן בְּהִכָּרַח שֶׁהָאוֹר יִתְצַמְצֹם, וְהַצְמָצוֹם הוּא עַל יְדֵי עֵינֵי הַנּוֹי מְשׁוּטָטִים וְהַנּוֹי עֵינָיו מְשׁוּטָטוֹת,

דְּקָאֵי עַל הַמְּלָאכִים, שֶׁהֵם לְבוּשִׁים וְכֻלִּים הַפּוֹעֲלִים שְׁנוּי בְּהָאוֹר אוֹ שְׁמַעֲלִימִים וּמִסְתִּירִים עַל הָאוֹר, וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ הָאוֹר לְמִטָּה. וּבְהִכָּרַח לֹמַר שֶׁעֵינֵי הַנּוֹי קָאֵי עַל הַמְּלָאכִים וְלֹא עַל הַנְּשָׁמוֹת, שֶׁהֵרִי נֹאמַר שְׁבָעָה אֱלֹהֵי עֵינֵי הַנּוֹי הֵמָּה מְשׁוּטָטִים, וּבִנְשָׁמוֹת יֵשׁ רַק ב' עֵינַיִם, כְּדֹאִיתָא בְּסִפְרֵי יְצִירָה בְּעֵינֵן שְׁבָעָה הַשְּׁעָרִים שֶׁהֵם ב' עֵינַיִם ב' אֲזֵנַיִם ב' נִקְבֵי הָאֶף וְהַפֶּה, הֵינּוּ שֶׁהָעֵינַיִם הֵן רַק שְׁתֵּי, וּמֵאַחֵר שְׁאוֹמַר שְׁבָעָה אֱלֹהֵי עֵינֵי הַנּוֹי, בְּהִכָּרַח לֹמַר שֶׁקָאֵי עַל הַמְּלָאכִים, שֶׁעַל-יָדָם הִיא הַהִשְׁגָּחָה לְמִטָּה. אֲמַנָּם, כֹּל זֶה הוּא בְּכֻלּוֹת הָעוֹלָמוֹת, מֵה-שְׁאִי-כֵן בִּנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כְּתִיב יִצְרָנָהּ כְּאִישׁוֹן עֵינָיו, וְהֵינּוּ שְׁבָבֵי יִשְׂרָאֵל יִשְׁנָה הַשְּׁגָחָה נְעֻלִית יוֹתֵר (א טִיפְעָרַע הַשְּׁגָחָה), שְׁאִינָה עַל יְדֵי כָּלִים אוֹ לְבוּשִׁים, אֲלֹא מִבְּחִינַת כַּח הָרְאִיָּה עֲצָמוֹ.

בְּנִפְיו יֵא כְּנִשְׂרָא דְּמַחִישׁ לְקַנָּה עַל בְּנוּהִי מִתְחַפֶּה פְּרִים גְּדוּפוּהִי מְקַבְּלֵהוֹן מְנַטְּלֵהוֹן עַל תְּקוּפָה אֲבָרוּהִי:

יבא, "זו רוח רביעית. יפֹרשׁ בְּנִפְיו יִקְחָהוּ • כְּשֶׁבֶא לִישָׁלֵן מִמְּקוֹם לְמִקוֹם, אֵינוֹ נוֹטֵלֵן בְּרִגְלָיו כְּשֶׁאָר עוֹפוֹת, לִפִּי שֶׁשְׂאָר עוֹפוֹת יֵרָאִים מִן הַנֶּשֶׁר, שֶׁהוּא מְגַבִּיָּה לְעוֹף וּפּוֹרֵחַ עֲלֵיהֶם, לִפִּיקָהּ נוֹשָׁאֵן בְּרִגְלָיו מִפְּנֵי הַנֶּשֶׁר, אֲבָל הַנֶּשֶׁר אֵינוֹ יֵרָא אֲלֹא מִן הַחֵץ, לִפִּיקָהּ נוֹשָׁאֵן עַל בְּנִפְיו, אוֹמַר: 'מוֹטֵב שִׁיכְנֵס הַחֵץ בִּי וְלֹא יִכְנֵס בְּכִנִּי', אֶף הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: (שְׁמוֹת ט) "וְאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל בְּנִפִּי נִשְׂרִים", כְּשֶׁנִּסְעוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וְהַשִּׁיגוּם (חֲוִינִים) עַל הַיָּם, הָיוּ זֹרָקִים בָּהֶם חֲצִים וְאֲבָנֵי בְּלִיסְטְרָאוֹת, מִיָּד: (שְׁמוֹת יד) "וַיִּסַּע מִלֵּאֶף הָאֱלֹהִים וְגו', וַיִּבֹא בֵּין מַחְגָּה מִצְרַיִם וְגו'".

יב יי בְּלַחְדוּהִי עֲתִיד לֹאשְׁרִייתָהוֹן בְּעֻלְמָא דְּהוּא עֲתִיד לֹאֲתַחְדָּתָא וְלֹא יִתְקַנֵּם קְדָמוּהִי פִלְחָן טַעוֹן:

(יא) בְּנִשְׂרָא יַעִיר קִנּוֹ עַל-גּוֹזְלָיו יִרְחַף יִפְרֹשׁ יִקְחָהוּ יִשְׁאָהוּ עַל-אֲבָרָתוֹ:

כ"ט • **בְּנִשְׂרָא יַעִיר קִנּוֹ** • נִהְגֵּם בְּרַחֲמִים וּבְחֻמְלָהִי כְּנִשְׂרָא הֵזֶה רַחֲמָנִי עַל בְּנָיו, וְאֵינוֹ נִכְנֵס לְקִנּוֹ פְּתָאם, עַד שֶׁהוּא מְקַשֶּׁשׁ וּמְטַרֵף עַל בְּנָיו בְּכִנְפָיו בֵּין אֵילָן לְאֵילָן, בֵּין שׁוֹכֵהֶי לְחִבְרָתָהּ, כְּדִי שִׁיעוּרוֹ בְּנָיו וְיִהְיֶה בָּהֶן כַּח לְקַבְּלוֹ. **יַעִיר קִנּוֹ** • יַעוֹרֵר בְּנָיו. **עַל-גּוֹזְלָיו יִרְחַף** • אֵינוֹ מְכַבִּיד עֲצָמוֹ עֲלֵיהֶם, אֲלֹא מִחֶפֶץ, נוֹגֵעַ וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ, אֶף הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, (אֵיב לז) שְׂדִי לֹא מְצַאנֵהוּ שְׂגִיָּא כַּחֲסִי, כְּשֶׁבֶא לִיתֵן תּוֹרָה, לֹא נִגְלָה עֲלֵיהֶם מְרוֹחַ אַחַת אֲלֹא מֵאַרְבַּע רוּחוֹת, שְׁנֶאֱמַר: (לֵהלן א) "ה' מְסִינִי בְּאֵר וְנֹרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ, הוֹפִיעַ מִהַר פֶּאֶרֶן, וְאַתָּה מְרַבֵּבוֹת קִדְשׁ", (חֲבִיקוֹק א) "אֲלֵה מִתִּמְנִין

(יב) יְהוָה בְּרַד יִנְחֵנוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֹכַר:

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

הַתּוֹרָה כּוֹלָה, אֲלֹא עַל פְּרָחַי צְרִיר לֹמַר דְּקָאֵי נְפִי עַל הָאוֹמוֹת. וְאֵלּוֹ לְאוֹמוֹת לְחוּד הָיָה אֲתִי, לְמָה לֹא הִזְכִּירָן בְּשִׁמוֹתָן בְּהִדְיָא, אֲלֹא עַל פְּרָחַי תְּרוּוֹיָהוּ אֵיתְנִיָּהוּ בִּיה. וְלַעֲלִי בְּפִסּוֹק 'מִצְאָהוּ' שֶׁמִּסְפֵּר בְּשִׁבְחוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִבִּיא הַטַּעַם שֶׁדָּרְשׁוּ עַל הָאוֹמוֹת שֶׁלֹּא רָצוּ לְקַבֵּל הַתּוֹרָה, וּבְפִסּוֹק 'בְּנִשְׂרָא יַעִיר קִנּוֹ' שֶׁבֶא לְסַפֵּר בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל מְקוֹם שֶׁהִיטִיב לִיִּשְׂרָאֵל מִבִּיא טַעַם הַשְּׁנִי: תּוֹרָה יב

פֶּאֶרֶן, וְאַתָּה מְרַבֵּבוֹת קִדְשׁ, 'אֲלֹהֵי מִתִּמְנִין יְבוֹא'. וְיֵשׁ מְקַשִּׁים, וְהָא רִשְׁיִי פִירֵשׁ לַעֲלִי קִרָא וְנֹרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ' וְגו' עַל הָאוֹמוֹת שֶׁלֹּא רָצוּ לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם אֶת הַתּוֹרָה, וְכֵן פִירֵשׁ רִשְׁיִי לְקַמֵּן בְּפִרְשֵׁת זֹאת הַבְּרָכָה, וְכֵאֵן פִירֵשׁ הַקְרָא לְאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם. וְיֵשׁ לֹמַר דְּתִרְוּוֹיָהוּ אֵיתְנִיָּהוּ בִּיה, דְּאֵי לְאַרְבַּע רוּחוֹת לְחוּד נִכְתַּב הַקְרָא אִם כֵּן קִשָּׁה לְמָה קִרָא שְׁמוֹת הַרוּחוֹת בְּשִׁמוֹת אֱלֹהֵי מָה שֶׁלֹּא קִרָא אַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם בְּשִׁמוֹת אֱלֹהֵי כָּכֵל

(יא) **ב** מִכָּאֵן וְהִלָּאָה חוֹר לְסַפֵּר הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשָׂה לָהֶם מַעַת צָאֲתָם מִמִּצְרַיִם, וְהֵם שִׁכְחוּ אֶת הַכֹּל: **צ** פִירֹשׁ 'שׁוֹכֵה', עֲנָף עֲצִים: **ק** רִשְׁיִי אוֹמַר כֵּן, וְהִכִּי פִירֹשׁוּ, 'שְׂדִי', דְּהֵינִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, לֹא מְצַאנֵהוּ שְׂגִיָּא כַּח, רָצוֹנוֹ לֹמַר דָּאֶף עַל גַּב דְּהוּא 'שְׂגִיָּא', דְּהֵינִי חוֹק, לֹא נוֹהֵג בְּכַח עִם הַבְּרִיּוֹת: **ר** 'מְסִינִי בְּא' אֵינוֹ מִן מִנְּיֵן אַרְבַּע רוּחוֹת, אֲלֹא שְׂנִיָּא מְסִינִי לְקִרְאָת יִשְׂרָאֵל, וְאֵלּוֹ הֵן הָאֲרַבַּע רוּחוֹת, וְנֹרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ, הוֹפִיעַ מִהַר

כ"ו ה' בדר • ה' - בדר לבטח נהגם במדבר. ואין עמו אל נבר • לא היה כח באחד מכל אלהי העובדי-פוכבים להראות כחו ולהלחם עמם. ורבותינו דרשוהו על העתיד, וכן תרגם אונקלוס. ואני אומר: דברי תוכחה הם להעיד השמים והארץ, ויתהא השירה להם

לעד, שסופן לבגד ולא יזכרו הראשונות שעשה להם, ולא הנולדות שהוא עתיד לעשות להם, לפיכך צריך לישב הדבר לבאן ולכאן, וכל הענין מוסב על "זכר ימות עולם, בינו שנות דר-ודר", בן עשה להם, וכן עתיד לעשות, כל זה היה להם לזכר.

♦ יום שלישי כ"ו אלול ♦

(יג) ירפבהו על-במתי ארץ ויאכל תנובת שדי וינקחו רבש מפלע ושמן מחלמיש צור:

יג אשננו על תקפי ארעא ואוכלנו בות סנאיהון ויהב להון בות שליטי קרוין ונקסי יתבי כרפין תקיפין:

כ"ו ירפבהו על-במתי ארץ • כל המקרא בתרגומו. ירפבהו וגו' • על שם שארץ ישראל גבוה מכל הארצות. ויאכל תנובת שדי • אלו פרות ארץ ישראל שקלים לנוב ולהתבשל מכל פרות הארצות. וינקחו רבש מפלע • מעשה באחד שאמר לבנו בסיכני: 'הבא לי קציעות מן החבית'. הלך ומצא הדבש צף על פיה, אמר לו:

זו של דבש היא, אמר לו: 'השקע ידך לתוכה ואתה מעלה קציעות מתוכה' (ספרי). ושמן מחלמיש צור • (מנחות פה) אלו זיתים של גוש חלב. במתי ארץ • לשון גבה. שדי • לשון שדה. חלמיש צור • תקפו וחזקו של סלע. כשאנו דבוק לתבה שלאחריו נקוד 'חלמיש', וכשהוא דבוק נקוד 'חלמיש'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש כד כו עמ' קסז)

ירפבהו על במתי ארץ (לב, יג) על שם שארץ ישראל גבוה מכל הארצות (רש"י) זה עתה קבלתי ידיעה . משובו של מר לארצנו הקדושה. ואף-על-פי שבא מארץ הרים וגבעות, כמו שאמר, הרי . . ארץ ישראל גבוה מכל הארצות, זאת אומרת ששובו . . בודאי יש בזה עליה בכל

המובנים, הן בגשם והן ברוח, שזה בזה תלוי. ובפרט בנוגע ליהודים, ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לגוי קדוש הישב בארץ הקדש. וביתר שאת על פי תורת החסידות, אשר תכלית כל עבודת האדם היא הגברת הצורה על החומר והרוחניות על הגשמיות.

(יד) חמאת בקר וחלב צאן עסחלב פרים ואילים בגיבשן ועתודים עסחלב פליות חטה ודם-עגב תשתה-חמור:

יד יהב להון בות מלכיהון ושליטהון עם עתר ורבריהון ותקפיהון עמא דארעהון ואחסנתהון עם בות חיליהון ומשריתהון ודם גבריהון איתשד כממא:

כ"ו חמאת בקר וחלב צאן • זה היה בימי שלמה, שנאמר: (מלכים א ד) "עשרה בקר פריאים ועשרים בקר

רעי ומאה צאן". עם-חלב פרים • זה היה בימי עשרת השבטים, שנאמר: (עמוס ו) "ואוכלים פרים

שפתי חכמים

'ינחילנו' וגו', מאי 'ירפבהו' וכו', וידמפרש ואזיל: ה קשה לרש"י, וכי במקום אחר לא יאכלו, לכן פירש אלו פירות כו' ו דקשה לרש"י, והיאך בא זה שהיו יונקים דבש מן הסלע: ו בסיכני, שם מקום: ה וקציעות הם קשים כמו סלע, ואפילו הכי היה דבש עליהם, ואם בן היו יונקים דבש מן הסלע: ט גוש חלב, שם מקום: י דקשה לרש"י, למה נקוד 'חלמיש' בשו"א תחת חלמ"ד, הנה ליה למינקד

(יב) ש ויהי קאמר הפסוק, וזה נהג את ישראל בדר ובטח. אבל אין לומר וזה היה בדר, דנה פשיטא, אלא מלת 'בדר' שב אל העם, כלומר שלא היו צריכין לשום אומה ללכת עמם מרוב בטחונם. ויהיה מלת 'ינחנו' עתיד תחת עבר: ה רצונו לומר, וזה פירוש 'בטח', כלומר שלא פחדו שמא יקום שום אחד מכל אלהי הגוים להראות כחו להלחם עמם משום דלא היה כו' א רצונו לומר קרא ד'ה' בדר: ב רצונו

(יג) ד פירוש, שיתן להם ארץ ישראל.

וכי תימא, אם בן הנה ליה למימיר

בָּשָׂן • שְׁמָנִים הָיוּ • בָּלִיּוֹת חָטָה • חָטִים שְׁמָנִים
פָּחַל בָּלִיּוֹת, וְגִסִּין כְּכֹלֵיָאֵם. וְדַם-עֵנָב • הָיָה שׁוֹתָה
עֵנָבִי וְטוֹעֵם יֵין חָשׁוֹב. חֶמֶר • יֵין בִּלְשׁוֹן אֲרָמִי.
חֶמֶר • אֵין זֶה שֵׁם דָּבָר, אֲלָא לְשׁוֹן מְשַׁבַּח בְּטַעַם,
ווינו"ש בִּלְעָזָה (וויניכט). וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ שְׁנֵי מִקְרָאוֹת
הַלְלוּ אַחֵר תִּרְגְּמוּ שֶׁל אוֹנְקֵלוֹס: 'אַשְׁרִינוֹן עַל תְּקַפִּי
אַרְעָא וְגו'."

מִצָּאֵן". חֶלֶב בָּלִיּוֹת חָטָה • זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה,
שְׁנָאֵמֶר: (מלכים א ד) "וַיְהִי לֶחֶם שְׁלֹמֹה וְגו'". וְדַם-עֵנָב
תְּשִׁתָּה-חֶמֶר • בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשָּׁבָטִים (עמ"ס ח) "הַשּׁוֹתִים
בְּמִזְרָקֵי יֵין". חֶמֶת בָּקָר • הוּא שׁוֹמֵן הַנִּקְלָט מֵעַל
גְּבִי הַחֶלֶב. וְחֶלֶב צֶאֱן • חֶלֶב שֶׁל צֶאֱן, וְכִשְׁהוּא
דְּבוּק נִקְוֶה 'חֶלֶב' בְּחֶסֶף פֶּתַח, כְּמוֹ (שמות כג) "בְּחֶלֶב
אֱמֹו". כָּרִים • כְּבָשִׂים. וְאֵילִים • כְּמִשְׁמַעוֹל. בְּגִי-

טו וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל וּבָעֵט אֲצִלָּה תִקְוֶה קִנָּא
נִכְסִין וּשְׁבַק פִּלְחָן אֱלֹהָא דְעֻבְדָּהּ וְאַרְגִּי
קָדָם תִּקְיָא דְפָרְקָה:

(טו) וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט שְׁמֶנֶת עֲבִית פְּשִׁית וַיִּפְשֵׁ
אֱלֹהֵי עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צוֹר יִשְׁעָתוֹ:

'פְּשִׁית' דְּגוֹשׁ, הָיָה נִשְׁמַע כְּפִית אֶת אַחֲרִיסֵל, כְּמוֹ:
(איוב טו) "כִּי כֶסֶף פָּנָיו". וַיִּנְבֵּל צוֹר יִשְׁעָתוֹ • גְּנָהוּ
וּבְדָהוּ, כְּמוֹ שְׁנָאֵמֶר: (יחזקאל ח) "אַחֲרִיָּהֶם אֶל הַיֵּכָל ה'".
וְגו', אֵין נְבוֹל גְּדוֹל מִזֶּה.

כז"י עֲבִית • לְשׁוֹן עֲבִי. פְּשִׁית • כְּמוֹ "כְּפִית", לְשׁוֹן:
(איוב טו) "כִּי כֶסֶף פָּנָיו בְּחֶלְבֹו", כְּאֵדָם שְׁשֶׁן מִבְּפָנִים
וּכְסָלִיו נִכְפָּלִים מִבְּחוּץ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שם) "וַיַּעַשׂ
פִּיָּמָה עָלַי כֶּסֶל". פְּשִׁית • יֵשׁ לְשׁוֹן קָל בִּלְשׁוֹן
'כְּסוּיִם, כְּמוֹ: (משלי יב) "וְכִסָּה קִלְוֹן עָרוֹם". וְאֵם פֶּתַח

טז אֲקִינָא קְדָמוּהִי בְּפִלְחָן טַעֲוֹן בְּתוֹעֵבָתָא
אַרְגִּיזִיו קְדָמוּהִי:

(טז) יִקְנָאֵהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבָת יַכְעִיסָהוּ:

כז"י יִקְנָאֵהוּ • הִבְעִירוּ חֲמָתוֹ וְקִנְאָתוֹ. בְּתוֹעֵבָת • בְּמַעֲשִׂים תְּעוּבִים כְּגוֹן מִשְׁכָּב זָכוֹר וּכְשָׁפִים, שְׁנָאֵמֶר
בְּהֶם "תוֹעֵבָה".

יז וַיִּבְחֹו לְשָׂדִים דְּלִית בְּהוֹן צְרוּף דְּחֶלֶן דְּלָא
יִדְעִינוּן חֲדָתָא דִּי מְקָרִיב אֲתַעֲבִידָא לָא
אֲתַעֲסָקוּ בְּהוֹן אֲבִהֶתְכוֹן:

(יז) וַיִּבְחֹו לְשָׂדִים לֹא אֱלֹהִים לֹא יָדְעוּם
חֲדָשִׁים מְקָרִיב בָּאוּ לֹא שְׁעָרוֹם אֲבִתִּיכֶם:

לֹא הָיוּ רְגִילִים בְּהֶם, נִכְרִי שֶׁהָיָה רוֹאֶה אוֹתָם, הָיָה
אוֹמֵר: 'זֶה צֶלֶם יְהוּדִי'. לֹא שְׁעָרוֹם אֲבִתִּיכֶם • לֹא
יָדְעוּ מֵהֶם, לֹא עָמְדָה שְׁעָרָתָם מִפְּנֵיהֶם. דְּרָךְ

כז"י לֹא אֱלֹהִים • בְּתִרְגוּמוֹ: 'דְּלִית בְּהוֹן צְרוּף', אֵלוֹ
הָיָה בְּהֶם צְרוּף לֹא הָיָה קִנְאָה כְּפֹלֵהָ כְּמוֹ
עֲכָשׁוּ. חֲדָשִׁים מְקָרִיב בָּאוּ • (ספרי) אֲפִלוּ הָאוֹמֹת

שְׁתֵּי חֲכָמִים

שְׁלֹא תִקְשִׁי, מִדְּכָתִיב 'לֹא אֱלֹהִים',
מִשְׁמַע אֲבָל אִם הָיָה בּוֹ צְרוּף, כְּגוֹן
כּוֹכָבִים וּמִזְלֹת, לֹא הָיוּ מְקִיטִים לוֹ,
וְאִיךָ יִתְבּוֹן זֶה הָרִי כְּתִיב 'וּפֶן תִּשָּׂא
עֵינֶיךָ וְגו' לִירָח אוֹ לְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם:
וְאִם תֹּאמַר, וְהָא לְעִיל בְּפִרְשַׁת כִּי
תִשָּׂא פִירֵשׁ רִשִׁי' 'לְמָה ה' יִחְדָּה אֲפָך',
כְּלוּם מִתְקַנָּא אֲלָא גְבוּר בְּגִבּוּר וְכו',
וְאִם כֵּן לְמָה תִּהְיֶה קִנְאָה כְּפֹלֵהָ. וַיֵּשׁ
לוֹמֵר, לְעִיל גְּבִי תִפְלֶה לְפָנֶיךָ ה' יִתְבָּרֵךְ
אֲמַר מִשָּׁה 'לְמָה יִחְדָּה אֲפָך' כְּלוּם
מִתְקַנָּא וְכו', אֲבָל לְעִנּוּן עוֹנֵשׁ כְּשָׁבָא
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעִנּוּשׁ עַל עֲבוּרָה
וְזֶה אֶת הַעוֹבְדִים אוֹתָהּ, אֲזִי הַעוֹנֵשׁ
יֹתֵר גְּדוֹל כְּמִי דְלִית בֵּיה צְרוּף:
שׁ וַיְהִי כְּנִי שְׁעָרוֹם כְּמוֹ 'כְּנִי יִצְאוֹנִי

פִּירוּשׁ כְּמִשְׁמַעוֹ: מִ דָּאֵם לֹא כֵן, לְמָה
מִדְּמָה לְחֶלֶב בָּלִיּוֹת לֹא לְשָׁאָר חֶלֶב:
ג רְצוֹנוֹ לוֹמֵר שֶׁכֶּה פִּירוּשׁ שֶׁל פֶּסוּק,
וְדַם עֵנָב הָיָה שׁוֹתָה וְכו': תוֹרָה טו
(טו) מִ רְצוֹנוֹ בְּזֶה, כִּיִּן שְׁהוּא מִלְשׁוֹן
כְּסוּי, הָיָה לוֹ לְהִדְגִּישׁ הַשִּׁי"ן, כְּמוֹ
שְׁמִצִּינוּ בְּכָל מְקוֹם שֶׁלְשׁוֹן כְּסוּי
מוֹדָגֵשׁ: ע אֲבָל עֲכָשִׁיו הוּא מִשְׁמַע
שְׁאֲתָה הַמְכַסֶּה אֶת עֲצָמָי: תוֹרָה טז
(טז) פִּירוּשׁ, שֶׁכֶּל לְשׁוֹן קִנְאָה הוּא
הַמִּתְחַדָּה לְנִקְוֹם נִקְמַת דְּבָר: תוֹרָה יז
(יז) צ 'צְרוּף' פִּירוּשׁ כֵּחַ וַיִּכְלָת.
וְהוֹצִיחוּ לְפָרֵשׁ כֵּן, מִדְּכָתִיב אֲחֲרָיו
אֱלֹהִים לֹא יָדְעוּם, וְאִם הָיָה פִּירוּשׁ
'לֹא אֱלֹהִים' כְּמִשְׁמַעוֹ, אִיךָ קָרָאוּ אַחֵר
זֶה 'אֱלֹהִים', הָרָאֵם: ק רְצוֹנוֹ לוֹמֵר,

'חֲלָמִישׁ' כְּקִמֵּץ, כְּמוֹ 'חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנוּ
מִיָּם', לְכָף מִפְּרֵשׁ כְּשִׁאֲנוּ דְבוּק כו',
אֲבָל כֵּן דְּבוּק: תוֹרָה יד
(יד) ב דְּקָשָׁה לְרִשִׁי, לְמָה נִקְוֶה 'חֲלָב'
בְּשִׁין"א תַּחַת הַחִי"ת וְצִיר"י תַּחַת
הַלָּמֶד, הִנֵּה לִיָּה לְמִכְתָּב 'חֲלָב' כּוֹלֵל
בְּקִמֵּץ: ל נִרְאָה דִּהְצַעַת רִשִׁי כִּי הוּא:
'כָּרִים' כְּבָשִׂים, וְהִשְׁתָּא אֲתִי שְׁפִיר
דִּ'אֵילִים' הָיוּ פִּירוּשׁוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ, דְּבִלָּא
זֶה הָיָה אֲמִינָא דִּ'אֵילִים' הֵם כְּבָשִׂים
וְלָמָּה נִקְרָאוּ 'אֵילִים', שְׁמִחוּקִים
וּמַעֲשָׂרִים אֶת בְּעִלְיָהוּ, וְאֵילִים מִלְשׁוֹן
'וְאֵת אֵילֵי הָאֶרֶץ לִקְח', שְׁהוּא לְשׁוֹן
חֹזֶק, אֲבָל הִשְׁתָּא שְׁפִירֵשׁ 'כָּרִים'
כְּבָשִׂים, אֵין אֲנוּ צְרִיכִים לְדְחוּק לְפָרֵשׁ
דִּ'אֵילִים' מִלְשׁוֹן חֹזֶק, אֲלָא 'אֵילִים'

שְׁעָרוֹת הָאָדָם לַעֲמֹד מִחַמַּת יְרָאָה, כָּךְ נִדְרָשׁ
בְּסִפְרֵי. וַיֵּשׁ לְפָרֹשׁ עוֹד "שְׁעָרוֹם", לְשׁוֹן (ישעיה ג)

יח צֹר יִלְדָּךְ תֵּשׁ וּתִשָּׁבַח אֶל מַחְלָלְךָ:
פָּלַחְן אֱלֹהִים דַּעְבָּדָךְ:

נ"י תֵּשׁ • תִּשְׁבַּח. וּרְבוּתֵינוּ דְרָשׁוּ: כְּשָׁבָא לְהַטִּיב
לָכֶם, אַתֶּם מְכַעֲסִין לְפָנֵינוּ וּמִתִּישִׁים כַּחוֹ" מִלְּהַטִּיב
לָכֶם. אֶל מַחְלָלְךָ • מוֹצִיאָךְ מִרְחֹם, לְשׁוֹן (תהלים כט)
יחלל אֵילֹוֹת, "שם מח" "חיל פִּי־לְדָה".

♦ יום רביעי כ"ז אלול ♦

יט וַיִּגְלִי קָדָם יְיָ וַתִּקַּף רַגְזָה מִדְּאָרְגִּיזוּ
קְדָמוּהִי בְּנִין וּבָנָן:

כ וַיֹּאמֶר אֶסְלַק שְׁכַנְתִּי מִנְהוּן גְּלִי קְדָמִי מָא
יְהִי כְּסוּפִיהוּן אַרְי דְּרָא דְאִשְׁנִי אֲנוּן בְּנִיָּא
דְּלִית בְּהוּן הִימְנוּ:

אומן, נודריטור"ה בַּלַּע"ז (ערציהען). דְּבָר אַחֵר:
"אמן", לְשׁוֹן אֲמוּנָה, כְּתַרְגוּמוֹ. אָמְרוּ בְּסִינִי
נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע, וּלְשַׁעֲה קִלְה בְּטִלוּ הַבְּטָחָתָם
וְעָשׂוּ הָעֶגְלָה.

כא אֲנוּן אֲקִנְיָאוּ קְדָמִי בְּלֹא דַחְלָא אַרְגִּיזוּ
קְדָמִי בְּפִלְחָן טַעֲנוּ וְאִנָּא אֲקִנְנוּ בְּלֹא עִם
בְּעֵמָא טַפְשָׁא אַרְגִּיזוּ:

לא הָיָה, וּבְעָשׂוּ הוּא אֲוִמֶר: (עובדיה א) "בְּזוּי אֶתְהָ
מָאד". בְּגוֹי נָכַל אֲכַעֲסִים • אֵלֹו הַכּוֹפְרִים, וְכֵן הוּא
אֲוִמֶר: (תהלים יד) "אָמַר נָכַל בִּלְבוֹ אֵין אֱלֹהִים".

כב אַרְי קְדוּם תְּקִיף בְּאִשָּׁא נִפְק מִקְדָּמִי בְּרָגִז
וְשַׁעֲי עַד שְׂאוּל עֲרִיאִית וְאִסְפָּא אַרְעָא
וְעַלְתָּה וְשַׁעֲיָת עַד סִיפֵי טוּרִיָּא:

יט וַיִּגְלִי קָדָם יְיָ וַתִּקַּף רַגְזָה מִדְּאָרְגִּיזוּ
קְדָמוּהִי בְּנִין וּבָנָן:

יִצְאוּ מִמֶּנִּי, פֶּן תִּשְׁבַּעְנוּ תִּשְׁבַּע מִמֶּנִּי:
ת וַיְהִיָּה גַם כֵּן פֶּה כְּנוֹי 'שְׁעָרוֹם', מִהֶם,
רַק פִּירוּשׁ 'מִהֶם' פִּירוּשׁ מִמֶּינִי
הַשְּׁעִירִים, שֶׁהֵם הַשְּׂדִים הַנִּזְכָּרִים
לְמַעַלָּה, וּפִירוּשׁ 'שְׁעָרוֹם' עָשׂוּ שְׁעִירִים
כְּמוֹ 'מְאֻלָּמִים' עָשׂוּ אֱלֹוִמִים.
ר"ם: תורה יח
(יח) וְהוּא מִלְשׁוֹן 'תֵּשׁ כַּחוֹ בְּנִקְבָּה'
וּלְפִירוּשׁ רִאשׁוֹן יְהִיָּה מִלַּת 'תֵּשׁ'
מִגִּזְרֵת 'נִשְׁיָתִי טוּבָה: תורה יט
(כ) בִּי הַמְּבוֹקֵשׁ הוּא אֵינוֹ רַק לְדַעַת
מִה יְהִיָּה עֲלֵיהֶם בְּאַחֲרֻנָּה, לֹא מִה יְהִיָּה
אֲחֵרִיתָם, בִּי אֲחֵרִיתָם הִיא הַמִּיתָה,
וּבְלֹא הַסְתָּרָת פָּנִים כָּל הַיְלֹוּדִים
לְמוֹת, אֲלֹא מִה יְהִיָּה עֲלֵיהֶם פּוֹרְעֻנִיּוֹת
בְּשִׁבִּיל הַסְתָּרָת פָּנִים: ג לֹא שֶׁהֵם
מִתְהַפְּכִין כְּפִי הַמוּבָן. וְהוֹכַחְתּוּ,
מִדְּכָתִיב 'כִּי' וְגו', וְכָל 'כִּי' הוּא נְתִינָה
טַעַם אֲשֶׁלְמַעַלָּה. וְקַל לְהִבִּין: ד וּפִירוּשׁ
'אֲמֵן' מִלְשׁוֹן 'וַיְהִי אֲוִמֶן אֶת הַדָּסָה'.
וְהוֹסִיף מִלַּת 'נִכְרִים', בִּי בּוֹלָת
הַתּוֹסַפֶּת יְהִיָּה הַמוּבָן מִמֶּנּוּ שְׂאֵין גְּדוּלִי
בָּם, כְּלוּמָר שְׂלֹא גְדֻלָּתָם, לָכֵן הוֹסִיף
מִלַּת 'נִכְרִים': ה דִּלְטַעַם רִאשׁוֹן הִיָּה

(כג) אִסְפָּה עֲלִימוֹ רָעוֹת חֲצֵי אֲכֻל־הָבָם:

כג אִסְפָּה עֲלִימוֹ רָעוֹת חֲצֵי אֲכֻל־הָבָם:

"אִסְפָּה", אֲכֻלָּהּ, כְּמוֹ (בראשית יט) "פֶּן תִּסְפָּה". חֲצֵי אֲכֻל־הָבָם • כל חצי אֲשֵׁלִים בָּהֶם. וְקָלָה זֹ, לְפִי הַפְּרָעוֹת, לְבָרְכָהּ הִיא: חֲצֵי פָלִים וְהֵם אֵינָם פָּלִים.

כ"י אִסְפָּה עֲלִימוֹ רָעוֹת • אַחֲבָר רָעָה עַל רָעָה, לְשׁוֹן (ישעיה כט) "סָפוּ שָׁנָה עַל שָׁנָה", (לעיל כט) "סָפוֹת הָרָוּה", (ירמיה ז) "עוֹלוֹתֵיכֶם סָפוּ עַל זְבָחֵיכֶם". דָּבָר אַחֵר

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ערב ראש השנה תשמ"ז – התוועדות תשמ"ז ד עמ' 430)

לְכָלוֹת הַנֶּפֶשׁ? וְעַל־דֶּרֶךְ תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שָׁנָה חֶסֶד מִה' שְׁאֵדָם נִשְׁאָר חֵי אַחֵר הַתְּפִלָּה. אָמֵן, הַעֲדָר כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ הוּא לְטוֹבָה, שֶׁהִרִי תְּכִלִּית הַכּוֹנֵה הִיא נִשְׁמָה בְּגוֹף דּוֹקָא. וְאֶדְרָבָה, אֲהַבֵּת ה' וְיִרְאָתָה ה' מוֹסִיפּוֹת חַיּוֹת בְּנִשְׁמָה בְּגוֹף.

חֲצֵי אֲכֻלָּה בָם (לב, כג) חֲצֵי פָלִים וְהֵם אֵינָם פָּלִים (רש"י) חֲצֵי (לְמוֹטָב) - הֵינּוּ אֲהַבָה וְיִרְאָה. וְהֵם אֵינָם פָּלִים - בְּכָלוֹת הַנֶּפֶשׁ (בְּתַמְיִיהָ)? וְכַמְבָּאָר בְּחִסְדֵּיזוֹת עַל הַפְּסוּק אֲנִי הֵנִי לֹא שְׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם, שֶׁיֵּשׁ לְהַתְּפִלָּה: אֵיךְ מִתְּבַוֵּן יְהוּדֵי ב"אֲנִי הֵנִי לֹא שְׁנִיתִי" בַּעַת הַתְּפִלָּה וְלֹא מִגִּיעַ

כד נִפְיַחִי כֶּפֶן וְאֲכֻלִי עוֹף וּכְתִישִׁי רוֹחִין בִּישָׁן וְשֵׁן חַיּוֹת בְּרָא אֲגָרִי כְּהוֹן עִם חֲמַת תְּנִינָא דְזֻחְלִין בַּעֲפָרָא:

(כד) מְזִי רָעַב וּלְחָמִי רִשָּׁף וְקָטַב מְרִירִי וְשֵׁן־בְּהֵמָה אֲשַׁלַּח־בָּם עִם־חֲמַת זֻחְלֵי עָפָר:

שְׁשֻׁמוֹ מְרִירִי. קָטַב – כְּרִיתָהּ, כְּמוֹ (הושע יג) "אֲהִי קָטַבְךָ שְׂאוֹל". וְשֵׁן־בְּהֵמָה • (ספר) מַעֲשֶׂה הָיָה וְהָיָה הַרְחֵלִים נוֹשְׁכִין וּמִמִּיתִין. חֲמַת זֻחְלֵי עָפָר • אֲרָם נִחְשִׁים הַמִּתְּהַלְכִּים עַל גְּחוֹנָם עַל הָעָפָר, כַּמִּים הַזּוֹחֵלִים עַל הָאָרֶץ. זֻחִילָה, לְשׁוֹן מְרוּצַת הַמִּים עַל הָעָפָר, וְכֵן כָּל מְרוּצַת דָּבָר הַמְּשַׁפֵּשֵׁף עַל הָעָפָר וְהוֹלֵךְ.

כ"י מְזִי רָעַב • אוֹנֵקְלוֹס תַּרְגֹּם: 'נִפְיַחִי כֶּפֶן', וְאֵין לִי עַד מוֹכִיחַ עָלָיו. וּמִשְׁמוֹ שֶׁל רַבִּי מִשֶּׁה הַדְּרָשׁן מְטוֹלוֹשׁ"א שְׁמַעְתִּי: שְׁעִירֵי רָעַב, אֲדָם כְּחוֹשׁ מְגִדָּל שָׁעַר עַל בְּשָׂרוֹ. מְזִי • לְשׁוֹן אֲרָמִי: שָׁעַר, מְזִיא, דִּהְיָה מִהַפֵּךְ בְּמִזְאָרָא. וּלְחָמִי רִשָּׁף • הַשָּׂדִים נִלְחָמוּ בָּהֶם, שְׁנֵאֲמָר: (איוב ה) "וּכְגִי רִשָּׁף יִגְבִּיהוּ עוֹף", וְהֵם שָׂדִים. וְקָטַב מְרִירִי • וּכְרִיתוֹת שֶׁד

כה מִבְּרָא תִּתְּפֵל חֲרָבָא וּמִתְּנִינָא חֲרָבָת מוֹתָא אִף עוֹלָמִיהוֹן אִף עוֹלָמִתְהוֹן נִגְקִיהוֹן עִם אֲנָשׁ סְבִיחָוִן:

(כה) מַחוּץ תִּשְׁפֹּל־חֲרָב וּמַחֲדָרִים אֵימָה גַם־בְּחֹר גַּם־בְּתוֹלָה יוֹגֵק עִם־אִישׁ יוֹבָה:

מן הַחֲרָב, חֲדָרֵי לְבוֹ נוֹקְפִים עָלָיו מַחֲמַת אֵימָה, וְהוּא מֵת וְהוֹלֵךְ בָּהּ. דָּבָר אַחֵר: "וּמַחֲדָרִים אֵימָה",

כ"י מַחוּץ תִּשְׁפֹּל־חֲרָב • מַחוּץ לְעִיר תִּשְׁפֹּלֵם חֲרָב גִּיסוֹת. וּמַחֲדָרִים אֵימָה • כְּשֶׁבוֹרַח וְנִמְלֵט

שְׁתֵּי חֲכָמִים

וְלָכֵן הִבִּיא רַשִׁי כָּל הַנִּי קְרָאִי וּפִירֵשׁ אוֹתָם מִלְּשׁוֹן חִיבוּר, כִּדִּי שְׁלֹא תִקְשֶׁה בְּתַחֲלַת הַמַּחֲשָׁבָה עַל פִּירוּשׁ שְׁפִירֵשׁ מֵלֵת 'אִסְפָּה' מִלְּשׁוֹן חִיבוּר מִכָּל הַנִּי מִקְרָאוֹת שֶׁהִבִּיא, וְדוֹק. וְכַעֲשֵׂן זֶה פִּירִישְׁתִּי לְעִיל גָּבִי 'וְיָרַק אֶת חִנְיָכִיו', עֵינֵי שָׁם: תוֹרָה כד

(כד) זֶה לְשׁוֹן הַגְּמָרָא. רָצוֹנוּ בְּזֶה, שֶׁיֵּשׁ לוֹ רָאִיָּה לְפִירוּשׁוֹ שֶׁל רַבִּי מִשֶּׁה הַדְּרָשׁן: 'רָצוֹנוּ בְּזֶה, דִּהְיָה לִיָּה לְמִימַר 'וְשֵׁן חַיּוֹת', בִּין שְׁחִיתוֹת הֵן עוֹמְדִים לְשׁוֹף וְלֹא בְּהִמּוֹת: תוֹרָה כה

(כה) ב (מַהֲרִ"ן) דָּאִי כְּמִשְׁמַעוּ בְּחֲדָרֵי הַבֵּית, הָיָה לִיָּה לְמִימַר 'וּמַחֲדָרִים פַּחַד', שְׁלֹשׁוֹן פַּחַד נּוֹפֵל עַל דָּבָר הַקְּרֹב וְאֵימָה עַל דָּבָר הַרְחֹק, כְּדָכַתַּב

וְחִיבוּר פִּירוּשׁ אֶחָד וְעַנְיָן אֶחָד לָהֶם, וּפִירֵשׁ לְעִיל לְשׁוֹן הוֹסְפָה לְפִי עֲנִינּוּ, דְּלֹא שִׁיךְ לומר 'אֲחֻבִּיר', דִּהָא אֵין לוֹ עוֹנֵשׁ עַל הַשּׁוּגָג, וְאֵיךְ יֹאמַר 'אֲחֻבִּיר פּוֹרְעָנִיּוֹת לְפּוֹרְעָנִיּוֹת', מִשּׁוֹם הָכִי פִירֵשׁ לְשׁוֹן הוֹסְפָה, וְכֵאֵן שְׁלֹא הוֹכִיר שׁוֹם שׁוּגָג אֶלָּא הַמְּזִיד, פִּירֵשׁ לְפִי עֲנִינּוּ לְשׁוֹן 'חִיבוּר'. וְעוֹד נִרְאֶה לִי לִישָׁב, דִּישׁ לומר דְּפִשּׁוּטוֹ שֶׁל 'אִסְפָּה' בְּכָל מְקוֹם לְשׁוֹן הוֹסְפָה הוּא, אֵךְ כֵּאֵן אֵי אֲפָשָׁר לְפָרֵשׁ לְשׁוֹן הוֹסְפָה, דִּהְיָי מִשְׁמַע דִּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹסִיף עֲלֵיהֶם פּוֹרְעָנִיּוֹת יוֹתֵר מִמָּה שֶׁחֲטָאוּ, וְזֶה אֵינוֹ, דָּאֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִפְרָע אֶלָּא כְּפִי שֶׁהִרְשִׁיעַ הָאָדָם לְפָנָיו, לָכֵן הוֹצֵרָךְ לְפָרֵשׁ כֵּאֵן שֶׁהוּא לְשׁוֹן חִיבוּר.

(כג) ח בְּלוֹמַר, כָּל רָעוֹת אֲכֻלָּה בָם, שְׁלֹא תִשְׁאָר שׁוֹם רָעָה מִהַרְעוֹת, אֶלָּא כּוֹלֵם יָכֹל עֲלֵיהֶם, עַל דֶּרֶךְ 'חֲצֵי אֲכֻלָּה בָם', שֶׁכָּל חֲצֵי אֲזוּרוֹק בָם. וְהוֹצֵרָךְ לְדָבָר אַחֵר, כִּי לְטַעַם רִאשׁוֹן קִשְׁיָה, דִּהָיָה לוֹ לְכַתּוּב 'אִסְפָּה' מִלְּשׁוֹן 'סָפוּ שָׁנָה עַל שָׁנָה' וְלֹא 'אִסְפָּה' בְּה"א מִלְּשׁוֹן 'תִּסְפָּה'. וְלְדָבָר אַחֵר לְחֹד נִמִּי קִשְׁיָה, דִּהָא כְּתִיב אַחֲרָיו 'חֲצֵי אֲכֻלָּה בָם', דִּהָא הַחֲצִים נִמִּי בְּכָלֵל רָעוֹת הֵם. וְיֵשׁ מִקְשִׁים, לְעִיל בְּפִרְשַׁת אֲתָם נִצְבִּים פִּירֵשׁ רַשִׁי 'סָפוֹת הָרָוּה' לְפִי שְׁאוּסִיף לוֹ כו', וְכֵאֵן פִּירֵשׁ 'סָפוֹת הָרָוּה' מִלְּשׁוֹן חִיבוּר. וְיֵשׁ לומר דְּכָל הוֹסְפָה שֶׁהוּא מוֹסִיף עַל דָּבָר אַחֵר מִמִּילָא הוּא מִתְּחַבֵּר אֵלָיו, וְלִפִּי זֶה יִהְיֶה הוֹסְפָה

שמתם מזבחות לבשת". ומחדרים אימה • על מה שעשו בחדרי חדרים, שנאמר: (יחזקאל ח) "אשר זקני בית ישראל עושים בחשך איש בחדרי משכיתו".

שפכית תהיה אימת דבר, כמו שנאמר: (ירמיה ט) "כי עלה מות בחלונינו", וכן תרגם אונקלוס. (ספרי) דבר אחר: "מחוץ תשפל-הרב", על מה שעשו בחוצות, שנאמר: (ירמיה יא) "ומספר חוצות ירושלים

כו אמרית אחול רגזי עליהון ואשענון אבטל מבני אנשא דוכרגיהון:

(כו) אמרתי אפאיהם אשפיתיה מאנוש זכרם:

(ירמיה מה) "אאזרד", (איוב טז) "אאמצכם כמו פי", והא' התיכונה אינה ראויה בו כלל. ואונקלוס תרגם אחר לשון הברייתא השנויה ב'ספרי', החולקת תבה זו לשלש תבות: אמרתי אף אי הם, אמרתי באפי: אפתם כאלו אינם, שיאמרו רואיהם עליהם: איה הם'?

כז אמרתי אפאיהם • אמרתי בלבי אפאה אותם. ויש לפרש "אפאיהם", אשיתם פאה, להשליכם מעלי הפקר, ודגמתו מצינו בעזרא: (נחמיה ט) "ותתן להם ממלכות ועממים ותחלקם לפאה", להפקר, וכן חבדו מנחם. ויש פותרים אותו בתרגומו: "חול רגזי עליהון", ולא יתכן, שאם בן היה לו לכתב: 'אאפאיהם', א' אחת לשמוש, ואחת ליסוד, כמו:

כז אלולפון רגזא דסנאה כניש דילמא יתרכב בעל דבבא דילמא ימרון ידנא תקיפת לנא ולא מן קדם יי הות כל דא:

(כז) לולי פעם אויב אגור פנינו צרימו פניאמרו ידנו רמה ולא יהיה פעל בלואת:

כח ארי עם מאבדי עצה אנון ולית בהון סוכלתנו:

(כח) פייגוי אבד עצות המה ואין בהם תבונה:

הגדלה שלו. פניאמרו ידנו רמה וגו', פי • אותו גוי. אבד עצות המה ואין בהם תבונה • שאלוץ היו חכמים ישפילו זאת: "איכה ירדה וגו'".

פיכז"י (זכריה) לולי פעם אויב אגור • אם לא שפעס האויב בנוס עליהם להשחיתם, ואם יוכל להם וישחיתם, יתלה הגדלה בו ובאלהיו, ולא יתלה הגדלה בי, וזהו שנאמר: "פן ינקרו צרימו", ינקרו הדבר לתלות גבורתם בעבודת-כוכבים, שאין

שפתי חכמים

פותרים: תורה כו (כח) פירוש, שמלה הזאת מורכבת מן 'לוי' שפירושו 'אם', ומן 'לא', אף על פי שהמלה כתובה ביו"ד, לפי שהמלה נקראת בציר"י, ונחציר"י מביא אל"ף. והוסיף שתי מלות 'עליהם להשחית' מפני שבזולת 'עליהם' לא היינו יודעים על מי הפעם, ועוד מה הוא ענין הפעם: הוסיף כל זה, שבזולת זה לא יתכן לומר 'ידנו רמה' וגו', ביון שלא השחיתם מה רמה ידם: הוסיף שי"ן על מלת 'לוי', מפני שמאמר 'לוי וגו' אינו התחלת הדיבור רק הוא ראיה על מאמר 'כי גוי אבד עצות המה', שאלו היו חכמים וכו': תורה כח

שעשו בפנים, לכן צריך לדבר אחר. ולשני פירושים אלו קשה, למה נקט קרא 'אימה', היה לו לומר 'מחדרים דבר', לכן צריך גם לטעם ראשון: תורה כו (כו) פירוש, יש פותרים כפי הגדלה שיהיה 'אפאיהם' מלשון אף, ויהיה האלף ראשונה לשון המדבר, כאלו אמר אשים אפי עליהם או בהם, וזה לא יתכן וכו': ועוד סתירה אחרת: כוננתו של אונקלוס במה שפירש 'חול רגזי עליהון', אחר לשון הברייתא וכו', שהמכוון בזה הוא שיחול רגזי עליהן שיהיו כאלו אינם. ואין פירושו כמשמעו, כמו שמבינים אותו היש

רש"י בפרשת בשלח בפסוק 'תפול עליהם': ל כי לפירוש ראשון קשה, היכן מצינו בקרא שחדרי לב נקראים בשם חדרים סתם, לכן פירש דבר אחר וכו', ויהיה פירוש חדרים כמשמעו. ולדבר אחר קשה, למה אמר ב'חדרים אימה', דהא בעיר היה נמי דבר, הוה ליה למימר 'ומבפנים אימה', היפך ממלת מחוץ. לכן אמר עוד דבר אחר על עבירות שעשו בחוץ, כלומר בגלוי, ועל שעשו בחדרי חדרים שלא יראה אותן שום אדם. ולפירוש זה של הדבר אחר קשה, אם בן יהיה מקרא קצר, שלא נקט קרא לשון עשייה, אם בן הוה ליה לנקוד המ"ם של 'מחדרים' בחיב"ק, דהוה פירושו כמו מן עבירות

♦ יום חמישי כ"ח אלול ♦

(כט) לֹא חֲכַמּוֹ יִשְׁכְּלוּ זֹאת יָבִינוּ לְאַחֲרֵיהֶם: כֵּט אֱלֹהִים חֲכִימוֹ אֶסְתַּכְּלוּ בְּדָא סְבָרוּ מָא יְהִי בְּסוֹפִיהוּן:

כ"י – יָבִינוּ לְאַחֲרֵיהֶם • יִתְנוּ לֵב לְהִתְבּוֹנֵן לְסוֹף פְּרַעְנוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

(ל) אֵיכָה יִרְדֹּף אַחֲרֵי אֱלֹהִים וְיִנְסוּ רַבְבָּה אִם-לֹא כִי-צוּרִים מְכָרִים יִהְיֶה הַסְּגִירָם: לְאֶכְדִּין יִרְדֹּף חַד אֶלְפָא וְתִרְיִן יַעֲרִקוּן לְרַבּוּתָא אֶלְהֵן אֲרִי תְקִיפּוּהוּן מְסֻרְנוּן וְיִי אֲשַׁלְמִנּוּן:

כ"י – אֵיכָה יִרְדֹּף אַחֲד • מִמְּנוּרֵי אֱלֹהִים מִיִּשְׂרָאֵל. אִם-לֹא כִי-צוּרִים מְכָרִים וְהִ' הַסְּגִירָם • מְכָרִים וּמְסָרִים בְּיָדֵינוּ, דִּילְבַּר"ר בִּלְע"ז (איבערגעבען).

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת אחרון של פסח תשי"ז – תורת מנחם התנועותיות כרך יט עמ' 323)

בתוך כל אחד ואחד. אלא צורם מכרם וה' הסגירם - מטעם הידוע ליוצר בראשית. והנה כבוד קדשת מורי וחמי אדמו"ר אמר פעם, שאין להצדיק את ה' יותר מדאי . . . אכל כתיב "אודף ה' כי אנפת ב", הנו שלעתידי יודו לה' על ה"אנפת".

לא ארי לא כתקפנא תקפהון ובעלי דכבנא הוו דיננא:

סלע. ואויבינו פלילים • ועכשו אויבינו שופטים אותנו, שהרי צורנו מכרנו להם (ספרים אחרים: הרי שצורנו מכרנו להם).

לב ארי כפרענות עמא דסדום פרענותהון ולקוההון קעם עמרה מקהתהון בישין קרישי חוין ותשלמת עובדיהון כמררוההון:

"בשדמות קרוין". ענבירוש • עשב מר. אשכלת מרות למו • משקה מר ראוי להם, לפי מעשיהם פרענותם, וכן תרגם אונקלוס: 'ותשלמת עובדיהון כמררוההון'.

לג הא כמרת תנינא פס פרענותהון וכריש פתני חוין אכוראין:

כי צורם מכרם וה' הסגירם (לב, ל) השמדות ל"ע שהיו בדורנו - לא היו מצד כחם של אמות העולם, שהרי אין לגוי שליטה על יהודי, שנשמדתו היא חלק אלקה ממעל ממש. והגע בעצמך: אם בעצי המקדש הגשמי ואבניו לא שלט האויב, ככתוב "טבעו בארץ שעריה" - כל-שכן וקל-וחמור שאין לו שליטה במקדש רוחני (ושכנתי בתוכם,

(לא) כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים:

כ"י – כי לא כצורנו צורם • כל זה היה להם לאויבים להבין שהשם הסגירם, ולא להם ולאליהם הנצחון, שהרי עד הנה לא יכלו כלום אלהיהם כנגד צורנו, כי לא כסלענו סלעם. כל "צור" שבמקרא, לשון

(לב) כי מגפן סדם גפנם ומשדמות עמרה ענבירוש אשכלת מרות למו:

כ"י – כי מגפן סדם גפנם • מוסב למעלה: אמרתי בלבי אפאיהם ואשבית זכרם – לפי שמעשיהם מעשה סדם ועמרה. שדמות • שדה תבואה, כמו: (חבקוק א) "ושדמות לא עשה אכל", (מלכים ב כג)

(לג) חמת תנינם יינם וראש פתנים אכור:

שפתי חכמים

ירידתם בדרך פלא שלא כדיו המדות: תורה לא (לא) ש רצונו לומר, והיכן נזכר סלע במקרא: תורה לב (לב) ת כאלו אמר, בעבור ש'מגפן סדום גפנם, לכן 'אשכלת מרות' ראוי להם: תורה לג

והא מדה טובה מרובה ממדות פורעניות, והנה במדה טובה כתיב 'ורדפו מכם חמשה מאה', ובפורעניות ירדוף אחד מכם אלה מ'ישראל. ויש לתרץ, הפורעניות שנאמר בשיירה זו יוצא משורת הדין, והוא שנאמר במגילת איכה 'ותרד פלאים', שהיתה

(כט) ק פירוש ולא לאחרית של עצמם, ואיכה ירדוף וגו' הוכחה לזה, שקאי עליו סוף פורעניות ישראל, כי 'איכה ירדוף אלה' הוא פירוש מלת 'זאת' ומלת 'אחריהם': תורה ל (ל) ר לא אחד מ'ישראל אלה ממנו, דהא קללה תחשב כאן. יש מקשים,

משתה פרענוותם. וראש פתנים • פוסם, שהוא אכזר לנשוף. אויב אכזרי יבא ויפרע מהם.

לד הלא כל עובדיהו גלן קדמי גניזין ליום דינא באוצרי:

לפני. הלא הוא • פרי גפנם ותבואת שדמותם, כמוס עמדי.

לה קדמי פרענוותא ואנא אשלם לעדן דיגלון מארעהון ארי קריב יום תבריהון ומבדע דעתיד להון:

להם. וחש • כמו (ישעיה ה) "מהר יחיש". עד כאן העיד עליהם משה דברי תוכחה להיות השירה הזאת לעד, כשתבא עליהם הפרענות ידעו שאני הודעתים מראש, מכאן ואילך העיד עליהם דברי תנחומין שיבאו עליהם ככלות הפרענות, ככל אשר אמר למעלה: (לעיל ל) "והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה וגו' ושבו ה' אליהם את שבותך וגו'".

לו ארי ידיו יי דינא דעמה ופרענות עבדיה צדיקא יתפרע ארי גלי קדמוהי דבעדן דתתקף עליהון מחת סנאה יהון משלטין ושבקיין:

תחלת דבור, כמו (ויקרא כה) "כי תבאו אל הארץ", כשיבאו עליהם משפטים הללו ויתנחם הקדוש ברוך הוא על עבדיו לשוב ולרחם עליהם. יתנחם • לשון הפך מחשבה, להטיב או להרע. כי

ז"ל חמת תנינן יינם • פתרגומו: 'הא כמרת תנינא פס פרענוותהון', הנה כמירות נחשים כוס

(לד) הלא הוא כמם עמדי חתום באוצרתי:

ז"ל הלא הוא כמם עמדי • פתרגומו, כסבורים הם ששכחתי מעשיהם? כלם גנוזים ושמורים

(לה) לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם כי קרוב יום אידם וחש עתדת למו:

ז"ל לי נקם ושלם • עמדי נכון ומזמן פרענות נקם ושלם להם כמעשיהם. הנקם ושלם להם גמולם. ויש מפרשים "ושלם", שם דבר כמו 'ושלום', והוא מגזרת (ירמיה ה): "והדבר אין בכם", כמו והדבור. ואימתי אשלם להם? – לעת תמוט רגלם • כשתתום זכות אבותם, שהן סמוכים עליו. כי קרוב יום אידם • כשארצה להביא עליהם יום אידם, קרוב ומזמן לפני להביא על ידי שליחים הרבה. וחש עתדת למו • ומהר יבאו העתידות

(לו) כירידיו יהיה עמו ועל עבדיו יתנחם כי יראה בראות יד ואפם עצור ועזוב:

ז"ל כירידיו ה' עמו • כשישפט אותם ביסורין הללו האמורים עליהם, כמו (איוב לו) "כי כם ידיו עמים", יסר עמים. 'כי' זה אינו משמש בלשון 'דהא' לתת טעם לדברים של מעלה, אלא לשון

שפתי חכמים

הנקמה לעולם הוא נכון ומזומן עמו: רצונו לומר, מה דכתיב 'כי קרוב' וגו', הרי עכשיו כשהוכיחן משה עדיין לא חטאו, וגם הוא בעצמו תולה בנכות אבות ועדיין זכות אבות במקומה עומדת, מאי 'כי קרוב' וגו': תורה לו (לו) 'אבל אין לפרש כמשמעו, כשידין אותם אם לזכות אם לחובה, דאם כן מאי שוב 'על עבדיו יתנחם' דפירושו ירחם על עבדיו, דלמא דינם יצא לזכות ואז לא יצטרכו לרחמים: ב הוצרך להפוך, משום שאחר היסורים היא הנקמה, ואחר כך להודיע שהיא על 'עבדיו'. ומפני שחזר הכתוב ואמר 'ועל עבדיו', ולא הספיק

על הקדוש ברוך הוא, ד'ל' משמע שיבא אליו מזולתו, וזה לא יתכן לומר גבי הקדוש ברוך הוא, דמאין יבא לו, הרי כבר הכל ביד הקדוש ברוך הוא הוא, לכן פירש 'ל' כמו 'עמי': ה ורצונו בזה, שלא תקשי, וכי יש ממשות בנקמה דכתיב 'לי נקם ושלם', דהיינו פירוש 'עמי', דמשמע שיש ממשות בה: ו ופירוש, לי הנקם והשלם שאנכם מהם ואשלם להם כפעלם: ז רצונו בזה להביא ראיה, אף שלא כתיב בגי' שהיא שם דבר, אפילו הכי יכול להיות פירושו כמו שקתוב שם והדבר: ח פירוש, האי 'לעת תמוט רגלם' על 'ושלם' לחודיה קאי, ולא על 'נקם', כי פורעניות

(לג) א 'פוסם' פירושו של פתנים: ב רצונו לומר, ויהי פירושו של קרא, אויב אכזרי וכו': תורה לד (לד) רצונו לומר, האי דכתיב 'הלא הוא' וגו' לשון יחיד, 'הלא הם' וגו' הנה ליה למימר, לפי מה שיהיה פירוש של כמוס וגו' כסבורים הם ששכחתי מעשיהם כו', דהיינו לשון רבים. לכן פירש הלא הוא פרי גפנם, כלומר הא דכתיב לעיל 'גפנם' וגו', פירוש פרי גפנם, ועל זה קאי הלא הוא וגו', ואתי שפיר דפרי נמי לשון יחיד הוא. ולכן נמי אמר 'הוא' לשון זכר ולא 'היא', ואף על פי שתבואה לשון נקבה כיון דפרי הוא לשון זכר: תורה לה (לה) רצונו לומר, איך נופל לשון 'ל'י

בלשון לע"ז מיינטינדו"ר. עצור • הוא הנושע במעצור המושל. עזוב • מחזק, כמו (נחמיה א) "ויעזבו את ירושלים עד החומה", (ירמיה מט) "איה לא עזבה עיר תהלה".

יראה פיראזלת יד • כשיראה כי יד האויב הולכת וחוזקת מאד עליהם, ואפס בהם עצור ועזוב. עצור • נושע על ידי עוצר ומושל שיעצר בהם. עזוב • על ידי עזוב. ועוצר הוא המושל העוצר בעם שלא ילכו מפוזרים בצאתם לצבא על האויב,

לוינימר אן דחלתהון פקיפא דהו רחיצין
בה :

(לו) ואמר אי אלהימו צור חסיו בו:

בו • הסלע שהיו מתכסין בו מפני החמה והצנה, כלומר שהיו בטוחין בו להגן עליהם מן הרעה.

כ"י • ואמר • הקדוש ברוך הוא עליהם. אי אלהימו • עבודת כוכבים שעבדו. צור חסיו

לח די תרב נכסתהון הו אכלין שתן חמר נספיהון יקומין פען ויסעדונכון יהון
עליכון מגן :

(לח) אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם יקומו ויעזרכם יהי עליכם סתרה:

נסיכם. יהי עליכם סתרה • אותו הצור יהיה לכם מחסה ומסתור.

כ"י • אשר חלב זבחימו • היו אותן אלהות אוכלים, שהיו מקריבים לפנייהם ושותים יין

לט חזו כען ארי אגא אגא הוא ולית אלה בר מני אגא ממית ומחה מחינא ואף מסינא ולית מן ידי משזב :

(לט) ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל:

להרים • ואין אלהים עמדי • עומד כנגדי למחות. עמדי • דגמתי וכמוני. ואין מידי מציל • הפושעים בי.

כ"י • ראו עתה • הבינו מן הפרענות שהבאתי עליכם ואין לכם מושע, ומן התשועה שאושיעכם ואין מוחה בידי. אני אני הוא • אני להשפיל ואני

♦ יום שישי כ"ט אלול ♦

מ ארי אתקנית בשמא בית שכתתי ואמרית
קנס אגא לעלמין :

(מ) פיראשא אלשמים ידי ואמרתי חי אנכי לעלם:

שפתי חכמים

עצור ועזוב להיות בלתי שוטר ומושל, יאמר הקדוש ברוך הוא אליהם, איה עבודת אלילים שלכם שהייתם בוטחים בהם, יקומו ויעזרוכם, לכן ראוי לכם שתבינו מכל הרעות שהבאתי עליכם ולא היה לכם שום מושע מכל העבודות אלילים שבטחתם בהם, ולא היה בהם כח למחות בדי, מפני שאני הוא שבידי להשפיל ולהרים ואין מידי מציל. ואחר כך התחיל להזכיר הנקמות שנקום מהאויבים: תורה לח (לט) מ רצונו לומר, 'אני אני' שתי פעמים למה ליה: תורה מ

אחר מלת 'ואפס', מפני שמלת 'תם' לא יפול רק בהם, כלומר תם בהם היות עצורים ועזובים. והוסיף מלת 'הקדוש ברוך הוא' אחר מלת 'ואמר', להודיע שהאומר 'אי אלהימו' הוא הקדוש ברוך הוא. ואמר מלת 'עליהם' להודיע על מי נאמר 'אלהימו', שהוא על עבדיו הנזכרים לעיל, ויהיה וי' 'ואמר' כו"ו 'ושמר' ה' אלהיך, שפירשו ישמור. ויהיה פירוש המקראות כך, שבאשר ויסר השם את עמו בכל אותן היסורים, ויחזור ויתנחם עליהם כשיראה שיד האויב הולכת ומתחזקת עליהם ותם בהם

לו במלת עמו הקודם לו, וחיוב גם כן שיקפול השם, וכאלו אמר כי ידיו ה' עמו ויתנחם הקדוש ברוך הוא על עבדיו: תורה לו (לו) ל תקן בזה כמה ענינים. שפירש 'כי יראה' כשיראה, כי מלת 'כי' דהכא כמו 'כי תבואו' וגו', שפירשו בשתבאו. ואזלת רוצה לומר הולכת. ומלת 'יד' שב אל האויב, ואף שלא נזכר פה. והוסיף מלת 'עליהם' להודיע על מי אזלת היד. 'ואפס' רוצה לומר 'תם', מלשון 'אפס כסף'. ו'עצור' רוצה לומר מכונס על ידי המושל. ו'עזוב' רוצה לומר מחזק. והוסיף מלת 'בהם'

כ"ט • כי אשא אל-שמים ידי • כי בחרון אפי, אשא ידי אל עצמי בשבועה. ואמרתי חי אנכי • לשון שבועה הוא, [כמו חי אני נאם ה' אם לא באשר

דברתם באנני (במדבר יד כח), אף כאן] אני נשבע "חי אנכי".

(מא) אם-שנותי ברק חרבי ותאחז במשפט ידי
אשיב נקם לצרי ולמשנאי אשלם:

דבבי אשלם:

המקרא, שאמר "ותאחז במשפט ידי", לא כמדת בשר-וודם מדת הקדוש-ברוך-הוא: מדת בשר-וודם זורק חץ ואינו יכל להשיבו, והקדוש-ברוך-הוא זורק חציו ויש בידו להשיבן כאלו אוהזן בידו, שהרי ברק הוא חצו, שנאמר כאן "ברק חרבי, ותאחז במשפט ידי", והמשפט הזה לשון פרענותה הוא, בלע"ז יושטיצא"ה.

כ"ט • אם-שנותי ברק חרבי • אם אשנן את להב חרבים, כמו (יחזקאל כא) "למען היות לה ברק", פלנדור (גלאנץ). ותאחז במשפט ידי • להניח מדת רחמים באויבי שהרעו לכם, אשר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה. דבר אחר: "ותאחז ידי", את מדת המשפט להחזיק בה ולנקם נקם. אשיב נקם וגו' • למדו רבותינו באגדה, מתוך לשון

שפתי חכמים

לה לברק: פירוש, ותאחז ידי כמדת משפט להחזיק בה כדי להנקם, ולהניח הרחמים שלא להשתמש בה עם אויבי שהרעו לכם, ובאויבי שהרעו לכם דבוק עם 'ותאחז במשפט', לא עם 'להניח מדת הרחמים'. ויהיה פירוש המקראות כך, נשאתי אל שמים ידי ונשבועתי חי אנכי, שאשנן את חרבי לעשות לה ברק כמנהג יוצא למלחמה, ושתאחז במשפט ידי להשיב נקם לצרי, להנקם מהם מפני שהרעו לכם, שאני קצפתי עליכם מעט והמה עזרו לרעה: רצונו בזה, שלא תאמר מה חטאו הגוים בזה, שהרי אתה מסרתם בידם כדי שיתסרו מידם: לטעם ראשון קשה, מדת הרחמים מאן דבר שמיה, ולפירוש דבר אחר קשה, הנה ליה לכתוב 'ותאחז ידי במשפט', לכן פירש גם טעם ראשון. הר"א. ומפי מורי מהר"ל שמעתי דהאי דבר אחר טעות סופר הוא, והכל פירוש אחד הוא: ויהיה מלת 'ותאחז' דבוק עם 'ברק חרבי', שהברק הוא חצו של הקדוש ברוך הוא שנאמר 'ויצא כברק חצו', והוא הפורעניות. אבל אי הוה פירושו כמשמעו לא היה נשמע מיניה מיד, שהרי גם מלך בשר ודם כשיושב במשפט יכול להטות המשפט לאיזה צד שירצה. ועכשיו שפירש פורענות

פירוש 'כי' דהבא כמו 'דהא', ויהיה פירוש של 'אם שנותי' כמו 'עד אם דברתי', שפירוש 'אשר'. ופירוש הקרא כך, כיון שהמנהג הוא לישוב על ההבטחה שמבטיח אדם לחבירו, גם אנכי כן אעשה, ואשא אל עצמי ידי ואמרתי 'חי אנכי' שהיא השבועה. ויהיה פירוש 'אל שמים' רוצה לומר אל עצמו הנקרא שמים, שהוא כסאו, כאלו אמר בחי עצמותי, לא שהוא מודיע שהוא חי וקיים לעולם. וגם אינו רוצה לומר שתפס השמים בידו ונשבע בנקיטת חפץ, מפני שהחפץ שנוטל הנשבע בידו אינו אלא כדי שיוסיף כוונה ויראה בשבועתו, ואין זה נופל בהשם יתברך. ואל תשיבני מי כי יד על כס יה, ופירש רש"י שם שידו של הקדוש ברוך הוא הורמה לישוב בכסאו, דהתם לא כתיב לשון שמונה על שבועה כמו שכתוב פה.

מהר"א: תורה מא

(מא) רצונו לומר בזה, איך יתכן שישנן הברק כיון שאין בו ממשות, דברק הוא המראה של הלהב. לכן פירש את להב כו', כלומר אם אחדוד הברק של חרבי, שהשנן בכל מקום הוא לשון חדוד, ולהב החרב הוא הברק, כמו 'להבת חניתו', ונקרא כן מפני שהחרב בהתלהט דומה ללהב. ו'ברק' כמו 'לברק', שפירושו להיות

(מ) רצונו לומר, והרי כתיב 'השמים כסאי וגו', ואם כן הוא עצמו יושב בשמים, ואין שייך לומר שישא ידו לאשר הוא שם. לכן פירש ה' דכתיב 'אל שמים' פירושו לעצמי, רוצה לומר אל עצמי. ומה שפירש 'כי בחרון אפי' וכו', רצונו לומר הרי אין המנהג לישוב אלא כשמבטיח את חבירו, אז נשבע לו המבטיח לאמן את דברו, אם כן הבא הוא אמאי נשבע כיון שלא הבטיח שום הבטחה. לכן פירש 'כי בחרון אפי' כו', כלומר מכל מקום מרוב חרון אפו על האויב להנקם ממנו ואל יתנחם מזה הוצרך לישוב שינקם ממנו. כתב הר"א, אבל מלת 'כי' של 'כי אשא אל שמים ידי' לא ידעתי פירושה, כי אינה סובלת שום אחד מארבע לשונות של כי, שהם אי דלמא אלא דהא. ונראה דהכי פירוש, כיון שאין המנהג שנשבעין אלא אם כן שמבטיח לאדם ליתן או לעשות שום דבר, כמו שמצינו בבבלי 'חי ה' שכבי' וגו'. והוא נשבע לקיים דברו. וההבטחה שהבטיח אותם, או הדבר שדבר לעשות להן. ויהיה פירוש הכי, כיון שהמנהג הוא לישוב על אשר הוא רוצה לעשות, גם אנכי בשביל החרון אף שדעתי לחרות בגוים, אשא אל שמים ידי לישוב אשר שנותי ברק חרבי וכו', ויהיה

(מב) אֲשֶׁכִּיר חֲצִי מִדָּם וְחֶרְבִי תֹאכַל בְּשָׂר מִדָּם חָלָל וְשִׁבְיָה מֵרֹאשׁ פְּרָעוֹת אוֹיֵב:

תחלת פרצת האויב, כי כשהקדוש-ברוך-הוא נפרע מהעובדי-כוכבים, הוא פוקד עליהם עונם ועונות אבותיהם מראשית פרצה שפרצו ב'ישראל'.

כ"ט אֲשֶׁכִּיר חֲצִי מִדָּם • האויב. וְחֶרְבִי תֹאכַל בְּשָׂר • בשׂר. מִדָּם חָלָל וְשִׁבְיָה • זאת תהיה להם מעון דם חללי (ספרים אחרים: חללי דם) יִשְׂרָאֵל וְשִׁבְיָה שֶׁשָּׁבוּ מֵהֶם. מֵרֹאשׁ פְּרָעוֹת אוֹיֵב • מפשע

מג שֶׁבַח עֲמִמָּא עֲמָה אַרִי פְּרַעְנוֹת עֲבֹדָהּ צִדִּיקָא יתפרע ופרענות יתיב לסנאוהי ויכפר על ארעה ועל עמה:

(מג) הִרְנִינוּ גוֹיִם עִמּוֹ כִּי דָם-עֲבָדָיו יָקוּם וְנָקָם יָשִׁיב לְצִרְיוֹ וְכִפֵּר אֲדָמָתוֹ עִמּוֹ: פ

כְּשֶׁעִמּוֹ מִתְנַחֲמִים, אֲרָצוֹ מִתְנַחֲמָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים פה) "רָצִיתָ ה' אֲרָצָךְ", בְּמָה רָצִיתָ אֲרָצָךְ? "שִׁבְתָּ שְׁבוֹת יַעֲקֹב". בְּפָנִים אַחֲרִים הִיא נִדְרָשֶׁת ב'ספרי', וְנִחְלְקוּ בָּהּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה, רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁ כִּלְה כִּנְגַד יִשְׂרָאֵל, וְרַבִּי נַחֲמִיָּה דּוֹרֵשׁ כִּלְה כִּנְגַד הָעוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים. רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁ כִּלְפֵי יִשְׂרָאֵל: "אֲמַרְתִּי אֶפְאִיֵּהם", כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי עַד "וְלֹא ה' פָּעַל כָּל זֹאת". "כִּי גוֹי אֶבַד עֲצוֹת הָמָּה" – אֶבְדוּ תוֹרָתִי, שֶׁהִיא לָהֶם עֲצָה נְכוֹנָה. "וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה" – לְהִתְבוּנָה "אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד" מִן הָאֲמוֹת "אֶלֶךְ" מֵהֶם, "אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם", "כִּי לֹא כְצוּרָנוּ צוּרָם", הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי עַד תְּכִלִּיתוֹ. וְרַבִּי נַחֲמִיָּה דּוֹרֵשׁ כִּלְפֵי הָעוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים: "כִּי גוֹי אֶבַד

כ"ט אֲשֶׁכִּיר חֲצִי מִדָּם • לאותו הזמן וְשִׁבְיָה הָעוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים אֶת יִשְׂרָאֵל: יָאוּ מַה שִּׁבְחָה שֶׁל אֲמָה זֹו שֶׁדָּבְקוּ בַּהֲקֹדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּכָל הַתְּלָאוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם וְלֹא עָזְבוּהוּ, יוֹדְעִים הָיוּ בְּטוֹבוֹ וּבְשִׁבְחוֹ. כִּי דָם-עֲבָדָיו יָקוּם • שְׁפִיכוֹת דָּמֵיהֶם, כְּמִשְׁמַעוֹ. וְנָקָם יָשִׁיב לְצִרְיוֹ • עַל הַגָּזֹל וְעַל הַחֲמָסָה, כְּעִנִּין שֶׁנֶּאֱמַר: (ויאל ד) "מִצָּרִים לְשִׁמָּה תִּהְיֶה, וְאָדָם לְמַדְבָּר שִׁמָּמָה תִּהְיֶה מִחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה", וְאוֹמֵר (עובדיה א) "מִחֲמַס אֶחִיד יַעֲקֹב וְגו'". וְכִפֵּר אֲדָמָתוֹ עִמּוֹ • וּפִיֵּס אֲדָמָתוֹ וְעִמּוֹ עַל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם, וְשֶׁעָשָׂה לָהֶם הָאוֹיֵב. וְכִפֵּר • לְשׁוֹן רִצְיוֹ וּפִיֵּס, כְּמוֹ (בראשית לב) "אֲכַפְּרָה פְּנִי", 'אֲנַחֲנִיהָ לְרִגְזָה'. וְכִפֵּר אֲדָמָתוֹ • וְמָה הִיא אֲדָמָתוֹ? עִמּוֹ.

שפתי חכמים

מִמָּטֶע שֶׁל עֲמוּרָה, וְהֵלֵא אֶתֶם מִמָּטֶע קְדוֹשׁ, מִכָּל מְקוֹם שֶׁנִּיהָ שׁוֹיִם שֶׁהוּא כִלְפֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל גְּבִי 'אֵי אֱלֹהֵינוּ', שֶׁרִשׁ"י פִּירֵשׁ 'וְאֶמֶר' הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל אִיָּה וְכו', וְרַבִּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁ שִׁיאֲמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְאֻמוֹת, יֵשׁ לוֹמֵר שְׁמָה שֶׁכָּתֵב רִשׁ"י שֶׁדְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה הֵם כְּפִירוּשׁוֹ מִמֶּשׁ עַד תְּכִלִּיתוֹ חוּץ מִגּוֹי אֶבַד עֲצוֹת הָמָּה, אֵינוֹ אֵלָּא עַל פִּירוּשׁ 'וְאֶמֶר', שֶׁרִשׁ"י וְרַבִּי יְהוּדָה סוֹבְרִים שֶׁאֵין 'וְאֶמֶר' דְּבָרֵי הָאוֹמוֹת, כִּדְעַת רַבִּי נַחֲמִיָּה שֶׁפִּירֵשׁ 'וְאֶמֶר' הָאוֹיֵב שֶׁהוּא טִיטוּס וְכוֹיָצָא בּוֹ, אֲבָל לֹא עַל 'אֱלֹהֵינוּ', דָּאֵם כֵּן מֵאִי רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁ כִּלְפֵי יִשְׂרָאֵל דְּקָאֲמַר, הָא כִלְפֵי הָאוֹמוֹת דּוֹרֵשׁוֹ. אֲבָל עַל כָּל פְּנִיִּים אֵין דְּבָרֵי רִשׁ"י וְרַבִּי יְהוּדָה שׁוֹיִם לְגִמְרִי, שֶׁהִרִי רִשׁ"י פִּירֵשׁ 'וְאֶמֶר' הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וְרַבִּי יְהוּדָה פִּירֵשׁ 'וְאֶמֶר' יִשְׂרָאֵל. רָא"ם: תורה מד

מִפְשַׁע חָלָלִי דָם וּמִפְשַׁע הַשִּׁבְיָה, אִם כֵּן צָרִיךְ גַּם כֵּן לְפָרֵשׁ 'מִפְשַׁע רֹאשׁ פְּרָעוֹת אוֹיֵב', וּפְרָעוֹת' לְשׁוֹן פְּרָצוֹת. וּמִפְּנֵי שֶׁתַּחֲלַת הַפְּרָצָה הִיָּתָה בְּיִשְׂרָאֵל מִימֵי אֲבוֹתֵיהֶם שֶׁל אֵל, לְמַדּוּ מִכָּאֵן שֶׁכְּשֶׁהִקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִפְרַע מִן הַגּוֹיִם נִפְרַע מִן וְכו'. וּמִפְּנֵי שֶׁתַּחֲלַת פְּרָצוֹת הָאוֹיֵב אֵינוֹ מוֹכֵן שֶׁפִּרְצוּ בְּיִשְׂרָאֵל, הוֹצֵרָךְ לְחֻזּוֹר וּלְפָרֵשׁ מֵרֹאשׁ פְּרָצָה שֶׁפִּרְצוּ בְּיִשְׂרָאֵל: רָא"ם: תורה מג (מג) א לֹא עַל שְׁפִיכַת דָּמִים, שֶׁכָּבֵר נֶאֱמַר כִּי דָם עֲבָדָיו יָקוּם: ב פִּירוּשׁ, 'אֲדָמָתוֹ' דִּהְיִינוּ עִמּוֹ: ג מִשְׁמַע דְּאֵין הִפְרֵשׁ בֵּין פִּירוּשׁוֹ וּבֵין פִּירוּשׁ רִשׁ"י אֵלָּא בְּקֶרֶא כִּי גוֹי אֶבַד עֲצוֹת הָמָּה, שֶׁרִשׁ"י פִּירֵשׁ עַל הָאוֹמוֹת, וְרַבִּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁוֹ עַל יִשְׂרָאֵל, אִף עַל פִּי שֶׁהֵם מִתְּחַלְּפִים בְּפִירוּשׁ כִּי מִגֶּפֶן סֹדוֹם גִּפְנָם, שֶׁרִשׁ"י פִּירֵשׁ שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם מַעֲשֵׂה סֹדוֹם וְעֲמוּרָה, וְרַבִּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁ יְכִי מִגֶּפֶן שֶׁל סֹדוֹם אֶתֶם אוֹ

שְׁפִיר מִשְׁמַע מִיָּנִיהָ לֹא כְּמַדַּת בְּשָׂר וְדָם וְכו', וּמִקְרָא מְסוּרָס הוּא לְפִי הָאֲגָדָה, וְהָכִי קָאֲמַר, 'וְתִאחַז וְדִי בִּרְק חֶרְבִי בְּמִשְׁפָּט': תורה מב (מב) ו וְיִהְיֶה מֵלֵת 'מִדָּם' כְּמוֹ מִן דָּם הָאוֹיֵב, וְלֹא יִהְיֶה מִיֵּם 'מִדָּם' מִיֵּם הַסֶּפֶה כְּמִיֵּם 'מִדָּם חָלָל' וְגו'. וְלְשׁוֹן 'אֲשֶׁכִּיר' מִלְשׁוֹן 'שְׁכוּרֵת וְלֹא מִיָּין': ש פִּירוּשׁ, וְיִהְיֶה מִיֵּם שֶׁל מֵלֵת 'מִדָּם' מִיֵּם הַסֶּפֶה. וְהָרָא"ם פִּירֵשׁ, זֹאת הַפּוֹרְעָנוּת שֶׁאֲמַרְתִּי 'אֲשֶׁכִּיר חֲצִי וְגו' הוּא מִפְּנֵי עֶזֶן (הַחֲלָל לֹא בַּעֲבוּר) חָלָלִי דָם שֶׁהִרְגוּ מִיִּשְׂרָאֵל, וְיִהְיֶה 'מִדָּם' כְּמוֹ הַפּוֹךְ, וְהָיוּ כְּמוֹ 'מִחֲלָלִי דָם', מִפְּנֵי שֶׁהָעֶזֶן שֶׁעָשָׂה הוּא בַּעֲבוּר הָדָם, וְמָה שֶׁכָּתֵב לְמַעַל 'אֲשֶׁכִּיר חֲצִי מִדָּם', אֵין פִּירוּשׁוֹ שֶׁל 'מִדָּם חָלָל', רַק הוּא פִּירוּשׁ 'מִדָּם' שֶׁבְּרֹאשׁ הַפְּסוּקָה, וְהוּא דִּרְךְ מִשְׁל, שֶׁהַשְׁכָּרוֹת שֶׁל חֲצִי הוּא רַק מְרֹב שְׁתִּיית דָּם הָאוֹיֵב: ת מִפְּנֵי שֶׁהוּא דְּבוֹק עִם 'מִדָּם חָלָל וְשִׁבְיָה', שֶׁפִּירוּשׁוֹ

ויאמר: "ראו עתה כי אני ואני הוא", מאתי באת עליהם הרעה, ומאתי תבא עליהם הטובה". ואין מידי מציל • מי שציל אתכם מן הרעה אשר אביא עליכם: כי אשא אל שמים ידי • כמו 'פי נשאתי', תמיד אני משרה מקום שכינתי בשמים, בתרגומו. אפלו חלש למעלה וגבור למטה, אימת העליון על התחתון, וכל-שכן שגבור מלמעלה וחלש מלמטה. ידי • מקום שכינתי, כמו (במדבר ב) "איש על ידו", והיה בידי להפרע מכם, אבל אמרתי שחי אנכי לעולם, איני ממהר לפרע, לפי שיש לי שהות בדבר, כי אני חי לעולם, ובדורות אחרונים אני נפרע מהם, והיכלת בידי לפרע מן המתים ומן החיים. מלך בשר-ודם שהוא הולך למות, ממהר נקמתו לפרע בחייו, כי שמא ימות הוא או אויבו, ונמצא שלא ראה נקמתו ממנו, אבל אני חי לעולם ואם ימותו הם ואני נפרע בחייהם, אפרע במוותם: אם שנותי ברק חרבי • הרבה 'אם' יש שאינם תלויים, כשאשנן ברק חרבי ותאחז במשפט ידי וכו', כמו שפרשתי למעלה.

עצות המה", כמו שפרשתי תחלה, עד "ואזכיננו פלילים": כי מגפן סדם גפנם • של העובדי-כוכבים. ומשדמות עמורה וגו' • ולא ישימו לבם לתלות הגדלה בי. ענבמו ענבי-רוש • הוא שאמר: "לולי פעם אויב אגור", על ישראל להרעילם ולהמרינם. לפיכך "אשכלת מרות למו", להלעיט אותם על מה שעשו לבני: חמת תנינם יינם • מוכן להשקותם על מה שעושין להם: במס עמדי • אותו הכוס, שנאמר: (תהלים עה) "כי כוס ביד ה' וגו'": ליעת תמוט רגלם • כענין שנאמר: (ישעיה כו) "תרמסנה רגל" • כי-ידין ה' עמו • בלשון זה משמש "כי ידיו", בלשון 'דהא', ואין "ידיו" לשון יסורין, אלא כמו: 'כי יריב את ריכם מיד עושקיהם', כי יראה כי אזלת יד וגו'": ואמר אי אלהימו • והאויב יאמר: "אי אלהימו", של ישראל, כמו שאמר טיטוס הרשע כשגדר את הפרכת, כענין שנאמר: (מלכה ז) "ותרא אויבתי ותכסה בושא, האומרה אלי אי ה' אלהיך": ראו עתה כי אני וגו' • אז יגלה הקדוש-ברוך-הוא ישועתו,

♦ שבת קודש א' תשרי ♦

מד ואתא משה ומליל ית כל פתגמי תשפחתא הדא קדם עמא הוא והושע בר נון:

(מד) ויבא משה וידבר את-כל-דברי השירה הזאת באזני העם היא והושע בן-נון:

ולמה קוראהו כאן 'הושע'? לומר שלא זכה דעתו עליו, שאף-על-פי שנתנה לו גדלה, השפיל עצמו כאשר מתחלתו (ספרי).

כ"י • הוא והושע בן-נון • (ספרי יג) שבת של דיוזג' היתה, נטלה רשות מזה ונתנה לזה. העמיד לו משה מתרגמן ליהושע, שיהא דורש בחייו, כדי שלא יאמרו ישראל: 'בחי רבך לא היה לך להרים ראש'.

שפתי חכמים

(מד) * פירוש, שתי מלות הן וכלל לשון הוא, ופירוש של 'ידי' 'זוג' הוא שנים, 'זוג' הוא מתרגום בכלי ו'ידי' הוא לשון יוני. ורצונו לתרץ בזה, דקשה לו, אם משה דבר באזני העם שהוא היה מלכם ונשיא שלהם, אבל יהושע מה ענינו בדבר הזה, הרי הוא לא היה נשיא עליהם אלא אחר מיתת משה, לזה קאמר שבת של דיוזג' וכו': ב כלומר, שהתורה מעידה עליו שלא זכה דעתו עליו, ולכך קוראו 'הושע' ולא 'הושע', ומלת 'זכה' פירוש גבה לב וגם הרוח: תורה מה

שפירושו תהפך מחשבות האויב ממה שהיתה טרם הגלות ישועתו: פירוש, לאומות: ח פירוש, לישראל: ב כלומר, כבד נשואה היא ידי בשמים, פירוש שתמיד אני משרה שכינתי וכו'. אבל אי אפשר לפרש מלשון שבועה, כיון שכבד כתיב פורענויות 'חמת תנינים יינם וגו' ראו עתה' וגו', ואם כן אמאי ישבע עכשיו. אבל לפי פשוטו שפירש רש"י לעיל דקאי אישראל אתי שפיר, שנשבע שניקום מהם, וכן לרבי יהודה, אבל לרבי נחמיה שמפרש כל הפרשה כלפי האומות אי אפשר לפרש מלשון שבועה:

(לו) ד פירוש, נתינת טעם הוא אלמעלה: ח פירוש לפירוש, דרבי נחמיה שפירש קרא ד'כי ידי' וגו' כי יריב את ריכם, ויהיה פירוש 'כי מלשון דהא, ופירוש, למה אמר 'לי נקם ושלם' לאומות, מפני שיריב ריכם של ישראל מיד עושקיהם: ו דלפירוש רש"י יהיה פירוש, ראו שבדי להמית ולהחיות, ולא באותן אלילים שעבדתם, אבל פירוש רבי נחמיה שפירש 'אי אלהימו' קאי ארשע שיאמר לישראל 'אי אלהימו' וגו', איך יאמר ראו עתה והבינו שבדי להמית ולהחיות. ולכן הוסיף אז יגלה ישועתו,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נדב כט עמ' 201)

סימן שהוא ראוי לדבר, וכתוצאה מכך תהיה אצלו תנועה של הרחבת הדעת ורוממות. לומדים אנו מיהושע, שאדרבה: דוקא מי שזוכה לגדלה צריך להשפיל את עצמו כאשר בתחלתו. וזהו גם הפלי לך שהגדלה תתקדם בידו.

הוא והושע בן נון (לב, מד) ולמה קוראנו כאן הושע . שאף-על-פי שנתנה לו גדלה השפיל עצמו כאשר מתחלתו (רש"י) כִּאֲשֶׁר יְהוּדֵי זֹכָה לְגִדְלָה, גְּדֻלּוֹת שֶׁל שָׂרָה או גְּדֻלּוֹת בַּעֲנָן אַחֵר, שְׂזֹכָה לְבָרְכוֹת נִעְלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם - הוּא עֹלֵל לַחֲשָׁב, שְׁמֵרָה גּוֹפָא שֶׁהוּא זָכָה לָכֶּךָ,

מה ושיצי משה למללא ית כל פתגמיא האלין עם כל ישראל:

(מה) ויכל משה לדבר את-פל-הדברים האלה אל- כל-ישראל:

מוראמר להון שיו לבכון לכל פתגמיא די אנא מסהד בכון יומא דין די תפקדנון ית בניכון למטר למעבד ית כל פתגמיא אורייתא הדיא:

(מו) ויאמר אלהם שימו לבבכם לכל-הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום אשר תצום את-בניכם לשמור לעשות את-פל-דברי התורה הזאת:

הבית, שהוא נראה לעינים ונמדד בקנה, צריך אדם שיהיו עיניו ואזניו ולבו מכוונים להבין - דברי תורה, שהם פהרין התלויין בשערה, על-אחת-פמה-וכמה.

רש"י < שימו לבבכם > צריך אדם שיהיו עיניו ואזניו ולבו מכוונים לדברי תורה, וכן הוא אומר: (יחזקאל כ) "בן אדם ראה בעיניך ובאזניך שמע ושים לבך וגו'", והרי דברים קל-יחמר, ומה תבנית

~ נקודות משיחות קודש ~ יום ב' דראש השנה, ה'תשכ"ח

ובלשון רש"י "וכן הוא אומר", ואחר-כך נמשך גם בעולם, בנוגע לבית-המקדש. ויש לבאר גם את הענין ש"דברי תורה" הם "פהרין התלויין בשערה" על-פי "ינה של תורה" - שגם לאחר שבתורה נסעה וירדה כו' עד שבאה לעולם הזה הגשמי, הרי היא למטה כמו שהיא למעלה. וזהו ענין הררין התלויין בשערה, שאף-על-פי שתלויין בשערה, שזהו מה שנמשך למטה, הרי זה נשאר "הררין", כפי שהם למעלה. והענין בזה בעבודת האדם: ידועה השיחה של כ"ק מו"ח אדמו"ר משנות ה'צ"ד, ק, שבה מדבר אודות הענין ד"שימו לבבכם", ומבאר, שמושה הוא מדרגת חכמה דאצילות, והיה משפיל נפלא, אבל אף-על-פי-כן היה דבורו עם בני ישראל כמו "עובד". [ואומר שם דבר נפלא ("א פלא"דיקער ווארט") - שמצד זה יש יתרון במדרגת משה על מדרגת חכמה דאצילות, ומובן, שמצד מעלה זו, הנה חכמה דאצילות מקנאה במושה!].

וזהו שלאחרי ארבעים שנה התחיל משה לדבר "ערונסטע רייד", ואמר לבני ישראל "שימו לבבכם". וענין זה צריך להיות גם אצל כל אחד מישראל - מצד בחינת משה שבנפשו, שפועלת שגם ענין היראה יהיה

רש"י משנה מסדר הכתוב ביחזקאל: עינים אונים ולב, וכוונת: עינים לב ואזנים - כי בפירוש רש"י מדבר בנוגע לתורה. ואילו ביחזקאל מדבר בנוגע לעולמות, שהענין היותר נעלה שבו הוא בית-המקדש: בתורה - הסדר הוא "נעשה ונשמע". והנינו, שקדם השמיעה (לא שמיעה כפשוטה, שמוכרחת להיות קדם העשייה, כדי לדעת מה לעשות, אלא שמיעה) שפירושיה הבנה והשגה, צריך להיות הענין ד'נעשה', קבלת עול. ולכן הסדר הוא: לב - קבלת עול, ואחר-כך אונים - שמיעה, הבנה והשגה. ובפרטיות יותר: לכל-לראש צריך להיות ענין הראיה (עינים), שהוא ענין החכמה, אמונה; ולאחרי-זה בא ענין ה'קבלת עול' (לב), ואחר-כך בא ענין השמיעה (אזנים). אבל בעולמות - הסדר הוא שלכל-לראש צריך להיות הענין דיחוד חכמה-ויבנה, עינים (חכמה) ואזנים (בינה), ואחר-כך בא ענין הדעת, שקשור עם הרגש הלב - "לב לדעת"; ולאחרי-זה הנה "לבא פליג לכל שייפין", ועד שנעשה בנין הבית (על-ידי שבעת ימי הבנין) בשלמות, שזהו ענינו של בית-המקדש, שהוא תכלית העליה שבבעולם, כנ"ל.

וסדר הדברים - שתחלה ישנו הענין כפי שהוא בתורה,

ובכדי שיבא בפועל ממש, והיגו, שאין זה ענין שנאמר בתורה בלבד (אף-על-פי שזהו העיקר) שאמרו משה לאנשי דורו, אלא זהו ענין שנוגע לכל הזמנים, וצריך להיות בפועל בכל אחד ואחד. ועל-יד-זה נעשה כל אחד 'בעל-הבית' על חמשת האברים, עינים אזנים וכו', ועד שנעשה במעמד ומצב ד' תמים תהיה עם ה' אלקיך, ומתוך בריאות הנכונה, בגשמיות וברוחניות, בטוב הנראה והנגלה. ועד לטוב האמתי שבאים מתוך ריקוד ("אריינטאנצן") אל הגאולה האמתית והשלמה, בקרוב ממש.

אצלו "מילתא זוטרת", פמבאר בתנא. והענין ד"שימו לבבכם" צריך לפעל עליו לעסק גם עם האלת - כהמשך הכתוב: "אשר תצוו את בניכם", כמאמר רבותינו ז"ל "ושננתם לבניך - אלו התלמידים"; וזהו ההוכחה שיש אצלו הענין ד"שימו לבבכם", ואם חסר בפעולה עם האלת, הרי זו הוכחה על החסרון בעצמו. וכסיום הכתוב: "ובדבר הזה תאריכו ימים וגו'", ועד "לרשתה" - ירושת ארץ ישראל, שענין הירושה הוא אפילו אצל תינוק בן יומו, ובאפן ש"אין לה הפסק", בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש. האמור לעיל בענין "שימו לבבכם" - מכוון לכל אחד ואחד,

מזארי לא פתגם רקא הוא מנכון ארי הוא חייכוון ובפתגמא הדין תורכוון יומין על ארעא די אתון עברין ית ירדנא תמן למירתה:

(מז) כי לא-דבר רק הוא מכם פיה הוא חייכם ובדבר הזה תאריכו ימים על-האדמה אשר אתם עברים את-הירדן שמה לרשתה: פ

פילגש וגו', לפי שאמרה: 'איני כדאי להיות לו לאשה, הלואי ואהיה פילגשו', וכל-כך למה? להודיע שבחו של אברהם, שהיו שלטונים ומלכים מתאזים לידיבק בנעושים.

כ"י כי לא-דבר רק הוא מכם • לא לחנם אתם יגיעים בה, כי הרבה שחר תלוי בה, כי הוא חייכם". דבר אחר: אין לה דבר ריקן בתורה שאם תדרשנו שאין בו מתן שכר, תדע לה שכן אמרו חז"ל: (בראשית לו) "ואחות לוטן תמנע, ותמנע היתה

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שמחת תורה תשכ"ב - תורת מנחם התוועדות כרך לב עמ' 128)

לפרטים. ומזה, ש"דבר" לשון יחיד (בנגוד ל"שימו לבבכם לכל הדברים", לשון רבים), מורה על שלילת הדבור, אבל לא שלילה מחלטת, שאז אין זה דבור כלל, אלא הפסקה באמצע הדבור. והיכן מצינו שיש להפסיק את הדבור בתורה - במי שלומד בדבר ובא למבוא שאינו נקי.

ובדבר הזה תאריכו ימים (לב, מז) היה מהלך במבואות המטנפות לא יקרא קריאת שמע . . אם היה קורא ובא, פוסק . . עליו הכתוב אומר ובדבר הזה תאריכו ימים (ברכות כד, ב) יש לתמוה, היכן נקמזה הלכה זו בפסוק. ויש לומר, דהנה דבור ענינו רבוי - הסברה והתחלקות

(מה) וידבר יהוה אל-משה בעצם היום הזה לאמר: מח ומליל יי עם משה בפרן יומא הדין למימר:

ליכנס בתבה, ולא עוד אלא אנו נוטלין פשילין וקורדמות ומבקעין את התבה. אמר הקדוש-ברוך-הוא: 'הריני מכניסו בפיצי היום, וכל מי שיש בידו כח למחות, יבא וימחה'. במצרים נאמר: (שמות יב) "בעצם היום הזה הוציא ה'", לפי שהיו מצריים

כ"י וידבר ה' אל-משה בעצם היום הזה • בשלשה מקומות נאמר "בעצם היום הזה": נאמר בנח (שם ט) "בעצם היום הזה בא נח וגו'", במראית אורו של יום, לפי שהיו בני דורו אומרים: 'בכך יקף, אם אנו מרגישין בו, אין אנו מניחין אותו

שפתי חכמים

הזאת, אי נמי הנה ליה להפוך דהנה ליה לכתוב אחר דברי התורה הזאת 'כי הוא חייכם', ואחר כך 'כי לא דבר רק וגו', לכן פירש גם טעם ראשון: פירוש, מזה מביא ראיה שאין לה דבר בתורה שיהא נכתב בחנם שלא לצורך, אבל אקיבול שחר אם תדרשנו אינו מביא ראיה מזה: תורה מח

דבר ריקם בתורה' פירוש שיהא נכתב שלא לצורך, ועוד 'שאם תדרשנו וכו', והכי פירוש, אין לה דבר שבתורה שאם תדרשנו וכו', ולכן כתיב 'מכם' לרמוז על מתן שחר שהוא עצמותו של אדם ותכלית הולדתו. ולפי דבר אחר קשה, למה ליה למימר 'כי הוא חייכם', הא כבר נתן השעם לשימה

(מז) מ פירוש, ומזה השחר, ומפרש כי הוא חייכם וגו': נ הוצרך לפירוש דבר אחר, כי לפירוש ראשון קשה, לא הנה ליה למימר רק 'שימו לבבכם וגו' את כל דברי התורה הזאת כי הוא חייכם' וגו', ולמה ליה למימר 'כי לא דבר רק הוא מכם', לכן פירש דבר אחר וכו', ושני עניינים הם והכי פירוש, 'אין לה

אומרים: 'בְּכַף וְכַף אִם אָנוּ מְרַגְּשִׁין בָּהֶם, אֵין אָנוּ מְנִיחִין אוֹתָם, אֲדָם שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן, וְהִגִּיד לָנוּ אֶת הַשְּׁלוֹ, וְהַעֲלָה לָנוּ אֶת הַבָּאָר, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, אֵין אָנוּ מְנִיחִין אוֹתוֹ'. אָמַר הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: 'הֲרִינִי מְכַנִּיסוֹ בְּחֻצֵי הַיּוֹם וְכוּ'".

אומרים: 'בְּכַף וְכַף אִם אָנוּ מְרַגְּשִׁין בָּהֶם, אֵין אָנוּ מְנִיחִין אוֹתָם לְצִאתָ, וְלֹא עוֹד אֵלָּא אָנוּ נוֹטְלִין סִפּוֹת וְכָלִי זֶיֶן וְהוֹרְגִין לָהֶם'. אָמַר הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: 'הֲרִינִי מוֹצִיאָן בְּחֻצֵי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כַּח לְמַחֲוֹת, יָבֹא וְיִמְחָה'. אַף כָּאֵן בְּמִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה נֶאֱמָר: "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", לְפִי שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יט פרשת האזינו)

מתהוה הענין של "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה": רק פֶּאָשֶׁר מְשַׁקְעַת כָּאֵן **עֲבוּדָה** - פֶּאָשֶׁר הִיהוּדִי עֲמַל כְּדִי לְהַסִּיר אֶת הַהִסְתָּרָה הַקִּיָּמָת בּוֹ וּבְעוֹלָם בְּכָלִ - רק אֵז מִתְגַּלֶּה הַ"עֶצֶם", עֲצָמִיתוֹ שֶׁל הִיהוּדִי, וְאֵז רֹאִים שֶׁהַעֲלָם וְהַהִסְתָּר הוּוּ רק הַכֵּנָה לְהַתְעַלּוֹת הַבָּאָה לְאַחֲרֵיהֶם, לְגַאֲלָה עַל-יְדֵי בְּחִינַת מֹשֶׁה שֶׁבְּנִפְשׁוֹ, וּמִגַּאֲלָה פְּרִטִית לְגַאֲלָה כְּלָלִית, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה הוּא גּוֹאֵל רָאשׁוֹן הוּא גּוֹאֵל אַחֲרוֹן.

ההוראה הנלמדת מִכָּפָּה לְעִבּוּדָתָה' שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד הִיא: נִפְשׁוֹ שֶׁל כָּל יְהוּדִי קִיָּמָת "בְּחִינַת" מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, כְּפִי שֶׁמִּסְבִּיר אֲדֹמוֹר"ר הַזֶּקֶן בְּהַרְחֵבָה בְּתִנְיָא. וְכָל אִפּוֹא הִיהוּדִי לְטַעוֹן: אִם הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא רוֹצֵה שֶׁאֲלַמֵּד תּוֹרָה וְאֶקִּים מִצְוֹת, מִדּוּעַ הוּא קָבַע שֶׁבְּחִינַת מֹשֶׁה שֶׁבְּנִפְשׁוֹ תְּהִיָּה בְּהַעֲלָם, עַד כְּדִי כָּף שְׁנִיתוֹ לְחֻשׁוֹב שָׂאִין הִיא קִיָּמָת כְּלָל חֲסִידֵי-שְׁלוֹם, וּבְגִלּוֹי חֲשִׁים רק אֶת הַנִּפְשׁ הַבְּהִמִית? הַתְּשׁוּבָה עַל כָּף הִיא, שִׁזְהִי טוֹבָה לְיִשְׂרָאֵל, כִּי דִּוְקָא כָּף

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך יט עמוד 343 - מתוך 'לקראת שבת')

עֲבוּב מִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה

דָּבָר שֶׁאֵינוּ בְּכַחֵם?

וְיֵשׁ לְבָאָר בְּזֶה: מִצְוֵי הַקֶּבֶ"ה לְמֹשֶׁה עָלָה אֵל הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה, וּבִיּוֹם שֶׁ"הַיּוֹם מָלְאוּ יָמִי וּשְׁנוֹתַי", הִבִּינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמִּיתָתוֹ תְּלוּיָהּ בְּעֲלִיָּה לְהַר הָעֵבְרִים בְּיוֹם זֶה שֶׁמָּלְאוּ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו, וְלָכֵן חֲשַׁבּוּ שֶׁאִם מֹשֶׁה לֹא יִהְיֶה בְּיוֹם זֶה בְּהַר, תִּתְּבַטֵּל הַגְּזֵרָה. (ועל-דרך מה שכתב רש"י שאחרי כיבוש ארץ סיחון ועוג, חשב משה שהותר הנדר).

עֶצֶם הַקִּיּוֹם דְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל - "יּוֹם הַזֶּה"

פְּטִירַת מֹשֶׁה נִגְעָה בְּעֶצֶם הַקִּיּוֹם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

שָׁכַן כְּמִבְּאֵר בְּסִפְרִים (מגלה עמוקות ועוד), אֵלּוּ מֹשֶׁה הָיָה מְכַנִּס אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָה יִשְׂרָאֵל, לֹא הָיְתָה יְכוּלָה לְהִיּוֹת גְּלוּת אַחֲרֵי-כֵּף, וּמִמָּלָא הַעֲנֵשׁ לֹא הָיָה בְּאֶפֶן שֶׁל "שִׁפְף הַקֶּבֶ" חֲמָתוֹ עַל הַעֲצִים וְעַל הָאֲבָנִים" אֵלָּא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲסִידֵי-שְׁלוֹם, וּמִטַּעַם זֶה הָיָה צְרִיף לְהִיּוֹת "עָלָה אֵל הַר הָעֵבְרִים".

מִטְּסָה לְטוֹרָה דְּעִבְרָאִי הַדִּין טוֹרָה דְּנָבּוֹ דִּי בְּאַרְעָא דְּמוֹאֵב דִּי עַל אִפִּי יִרְחוֹ וְחֻזִּי יִתְּ אֲרַעָא דְּנִנְעֵן דִּי אֲנָא יִהֵב לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל לְאַחֲסָנָא:

וְיִדְבָּר ה' אֶל-מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר:

בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת נֶאֱמָר בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, נֶאֱמָר בְּנֶחֱ . . בְּמִצְרַיִם נֶאֱמָר . . בְּמִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה נֶאֱמָר.. (לב, מח. ובפירוש רש"י).

וְצִרִיף לְהִבִּין, בְּשִׁלְמָא בְּנֶחֱ חֲשַׁבּוּ בְּנֵי דִּוְרוֹ לְעַצֵּר אֶת נֶחֱ מִלְּהַפְּנֵס לְתַבָּה, וְכֵן הַמִּצְרִיִּים חֲשַׁבּוּ לְמַנּוּעַ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְצִאת מִאֲרָצָם, אֲבָל אֵיךְ חֲשַׁבּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַנּוּעַ מִיתָה,

וְיִדְבָּר ה' אֶל-מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: (לב, מח)

וְיֵשׁ לְבָאָר, דִּהַטַּעַם שֶׁאֲמָרוּ יִשְׂרָאֵל אֵין אָנוּ מְנִיחִים אוֹתוֹ, אַף שֶׁכָּבֶד נִגְזְרָה הַגְּזֵרָה עַל פְּטִירַת מֹשֶׁה, הוּא מִשׁוּם שֶׁמִּיתָת מֹשֶׁה הוּא עֲנָן הַשִּׁיף לְצַבּוּר, וְהַתְּשׁוּבָה הַצַּבּוּר יְכוּלָה לְבַטֵּל גְּזֵר דִּין, אַף-עַל-פִּי שֶׁנִּחְתַּם (ראש השנה יח, א). וְהַטַּעַם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הִצְלִיחוּ בְּאֶמְתָּה לְבַטֵּל הַגְּזֵרָה, מִרְמָזוֹ הַפְּסוּק בְּאֲמָרוֹ "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", דִּ"הַיּוֹם הַזֶּה"

(מט) עָלָה אֶל-הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה הֲרִנְבוּ אֲשֶׁר בְּאַרְצָה

מוֹאֵב אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יִרְחוֹ וְרָאָה אֶת-אַרְצָה כְּנָעַן אֲשֶׁר

אֲנִי נָתַן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחֲזָה:

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

לְאַשְׁמוּעִינָן דְּבִיּוֹם שְׁנִצְטוּרָה נְמוּל, לְכֵן לֹא נִקְט רַש"י אֵלָּא שְׁלִשָּׁה מְקוֹמוֹת: תּוֹרָה מִט

וְיֵשׁ לֵאמֹר דִּהָא דְּכַתִּיב גַּבִּי אֲבָרְהָם "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" אֵיכָא לְמִימַר כְּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ רַש"י דְּאֵתָא

(מח) ע וְאִם תֹּאמַר, וְלִמָּה אֵינוּ מוֹנֶה 'בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה' דְּנֶאֱמָר גַּבִּי אֲבָרְהָם, דְּכַתִּיב 'בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה' נְמוּל אֲבָרְהָם, וְפִירֵשׁ רַש"י בִּיּוֹם וְלֹא בְּלִילָה

נא ומוֹת בְּטוֹרָא דִּי אֶת סֶלֶק לְתַמֵּן וְאַתְּכַנֵּשׁ
לְעַמְּךָ כְּמֹא דְמִית אֶהְרֹן אַחוּךָ בְּהוֹר טוֹרָא
וְאַתְּכַנֵּשׁ לְעַמְּךָ:

(ג) וּמֹת בָּהֶר אֲשֶׁר אֶתָּה עֲלָה שְׁמָה וְהֶאֱסַף אֶל־
עַמִּיךָ בְּאֶשֶׁר־מָת אֶהְרֹן אַחִיךָ בָּהֶר הָהָר וַיֵּאֱסַף
אֶל־עַמּוּ:

לְמַטָּה! וְעֲלָה. 'פֶּשֶׁט יִדִּיךָ! וּפֶשֶׁט. 'פֶּשֶׁט
רִגְלִיךָ! וּפֶשֶׁט. 'עֲצֵם עֵינֶיךָ! וְעֲצֵם. 'קִמְצֵן פִּיךָ!
וְקִמְצֵן, וְהִלֵּךְ לוֹ. אָמַר מֹשֶׁה: אֲשֶׁרִי מִי שְׁמַת
בְּמִיתָה זֶה.

נא • בְּאֶשֶׁר־מָת אֶהְרֹן אַחִיךָ • בְּאוֹתָהּ מִיתָה
שְׂרָאִית וְחִמְדָּת אוֹתָהּ, שְׁהִפְשִׁיט מֹשֶׁה אֶת אֶהְרֹן
בְּגָד רֹאשׁוֹן וְהִלְבִּישׁוֹ לְאַלְעָזָר, וְכֵן שְׁנֵי וְכֵן שְׁלִישִׁי,
וְרָאָה בְּנֵי בְּכֹדֶדוֹ. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: 'אֶהְרֹן אַחִי, עֲלָה

נא עַל דִּי שְׁקִרְתוֹן בְּמִימְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּמִי מִצּוֹת רָקִם מִדְּבָרָא דְּצֵן עַל דִּי לֹא
קִדְשָׁתוֹן יְתִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(נא) עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בַתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי
מְרִיבַת קֹדֶשׁ מִדְּבַר־צֵן עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדְשַׁתֶּם אוֹתִי
בַתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מִימֵי בְּלֹא הַפָּאָה, הִיָּה מִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שְׁמַיִם, שְׁהִי
יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: 'וּמָה הִסְלַע הַזֶּה שְׁאִינוֹ לְשֹׁכֵר וְלֹא
לְפֹרְעָנוֹת, אִם זָכָה אֵין לוֹ מִתֵּן שֹׁכֵר, וְאִם חָטָא אֵינוֹ
לִזְכָּה, כִּךְ מְקַיֵּם מִצְוֹת בּוֹרְאוֹ, אָנוּ לֹא כָּל־שֹׁכֵן?.

נא • עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי • גִּרְמַתֶּם לְמַעַל בִּי. עַל
אֲשֶׁר לֹא־קִדְשַׁתֶּם אוֹתִי • גִּרְמַתֶּם לִי שְׁלֹא אֶתְקַדֵּשׁ,
אֲמַרְתִּי לָכֵם: (במדבר כ) "וּדְבַרְתֶּם אֵל הַסְּלַע", וְהֵם
הַפְּהוּ, וְהִצְרִיכוּ לְהַכּוֹת פְּעָמִים, וְאֵלּוּ דְּבָרוֹ עֲמוּ וְנָתַן

נב אַרְי מְקַבֵּל תַּחֲזִי יַת אֲרַעָא וְלְתַמֵּן לֹא
תַעוֹל לְאֲרַעָא דִּי אָנָּא יְהִי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: פ
פ

(נב) כִּי מִנְּגִיד תִּרְאָה אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

תָּבוֹא • כִּי יִדְעָתִי כִּי תִבְיָכָה הִיא לָךְ, עַל כֵּן אֲנִי אוֹמֵר
לָךְ: 'עֲלָה וּרְאָה':

נא • כִּי מִנְּגִיד • מִרְחוֹקָא. תִּרְאָה וְגו' • כִּי אִם לֹא
תִרְאָנָה עַכְשָׁו, לֹא תִרְאָנָה עוֹד בְּחֵידָר. וְשָׁמָּה לֹא

נ"ב פסוקים, כל"ב סימן. חסלת פרשת האזינו

שפתי חכמים

לְרִאוֹת מִרְחוֹק בּוֹדָאִי לֹא יָבֹא, לָכֵן
פִּירֵשׁ 'כִּי אִם' כו', כְּלוֹמַר אֲדוֹלְעִיל קָאִי
אִמָּה דְּכִתִּיב 'עֲלָה אֶל הָר הָעֵבְרִים וְגו',
וְלָמָּה, כִּי 'שָׁמָּה לֹא תָבוֹא' וְאִם כֵּן אִם
לֹא תִרְאָנָה עַכְשָׁו אִימָתִי. וְאִם תֹּאמַר
אֵינִי חוֹשֵׁשׁ לָזֶה, לָכֵן פִּירֵשׁ וְיִדְעָתִי
וְכו':

שְׁגָרְמוּ לִי־יִשְׂרָאֵל לְמַעוֹל בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא: תוֹרָה נב
(נב) ק לְאַפּוֹקִי שְׁלֹא תִפְרֹשׁ כְּמוֹ נִגְד
הָהָר' שְׁפִירוּשׁוֹ לְמִוְרָחוֹ שֶׁל הָר, דָּאִם
כֵּן מֵאִי נִפְקָא מִיָּדָה לְמֹשֶׁה אִם יִרְאָה
הָאָרֶץ מִצַּד מוֹרָח אוֹ מִשְׁאָר רוּחוֹת: ר'
רְצוֹנוֹ לֹמַר, 'וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא' לָמָּה
לִיָּה, דְּבּוֹדָאִי אִם לֹא רִשְׁאִי בִּי אִם

(ג) פ דָּאִם לֹא כֵן 'בְּאֶשֶׁר מָת אֶהְרֹן
אֶחֱיךָ' לָמָּה לִיָּה, וְהִלָּא לֹא הוּא לְבָדוֹ
מָת: תוֹרָה נא

(נא) צ הִכִּי גִרְסִינוּ, 'עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם
בִּי', גִּרְמַתֶּם לְמַעוֹל בִּי, וְכֵן הוּא
בְּסִפְרִים מְדוּיָקִים, וּפִירוּשׁ, אֶתֶּם
גִּרְמַתֶּם לָמָּה שְׁיָהִיו מִמְרִים אֶת פִּי ד'
וְכו', לֹא שְׁמֹשָׁה וְאֶהְרֹן מְעַל, אֶלָּא

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

עֲטָרַת מֵרִים

א ויהי איש אחד מן הערמתיים שתי רמות היה, צופים ממשפחת צופים, נביאים מן אפרים לו היה ושמו אלקנה בן ירחם בן אליהוא בן תחזי בן צוף אפרתי גם צוף היה מן אפרים: ב ולו שתי נשים שם אחת חנה ושם השנית פננה ויהי לפננה ילדים ולחנה אין ילדים: ג ועלה האיש ההוא

הפטרה ליום ראשון של ראש השנה

שמואל א פרק א"ב

א וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן־הַרְמְזִים צוֹפִים
מֵהָר אֶפְרַיִם וַשְׁמוֹ אֶלְקָנָה בֶּן־יִרְחָם בֶּן־
אֵילִיהוּא בֶּן־תָּחוּ בֶּן־צוּף אֶפְרַתִּי: כ וְלוֹ שְׁתֵּי
נָשִׁים שֵׁם אַחַת חַנָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פְּנִנָּה וַיְהִי
לְפַנְנָה יָלָדִים וּלְחַנָּה אֵין יָלָדִים: ג וַעֲלָה
הָאִישׁ הַהוּא מֵעִירוֹ מִיָּמִים יָמִימָה
לְהַשְׁתַּחֲוֹת וּלְזִבֹּחַ לַיהוָה צְבָאוֹת בְּשֵׁלָה וְשֵׁם
שְׁנֵי בְנֵי־עָלִי חֲפָנִי וּפְנָחָם פְּנִנָּה לַיהוָה:

חָלַק מִיִּבְחֶר לְתַרְוֹתָהּ שֶׁמִּחֲבָבָה מִדֵּי כָּל זֶמֶן עֲלֵתָה בְּבֵית יְהוָה כֵּן לִפְנֵי חֲפָה שֶׁבָּעֵלָה מֵרָאָה לָּהּ תִּכְעַסְנָה פְּנֵיהָ וּתְכַבְּכָה חֲנָה וְלֹא תֵאָכֵל חֶמֶץ וַיֹּאמֶר לָּהּ אֶלְקָנָה אִישָׁהּ חֲנָה לָמָּה תִּכְבִּי וְלָמָּה לֹא תֵאָכְלִי וְלָמָּה יָרַע לְבָבְךָ הַלּוֹא אֲנִי אֲחֵיכָה אֵלֶיךָ כָּבוֹד לָךְ גַּם לַעֲוֹר וְלִמְנוּעַ מִעֲשָׂרָה בְּנִים: ט וַתֵּקֶם חֲנָה אַחֲרָי אֲכָלָה מִעֵט בִּשְׁלָה לְחֵיחִית אֶת הַנֶּפֶשׁ וְאַחֲרָי שָׂתָה וְעַל הַכֶּהֱן יָשֵׁב עַל־חִפְּסָא עַל־מִזְבֵּחַ הַיֵּבֶל יְהוָה: י וְהָיָא מֵרַת נֶפֶשׁ בְּבֹאֶה לְהַחֲפֹל חֵיחֵה נִפְשָׁה מֵרָה לָּהּ בְּמֵאֵר וּתְתַפְּלַל עַל־יְהוָה וּבְכָה תִּכְבְּכָה: יא וּתְדַיר גָּדֵר וּתֵאָמֵר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־רָאָה תִּרְאֶה בְּעֵינֵי אִמְתֶּךָ בְּמֵה שֹׁאֲנִי מִעֲנָה בְּצַעַר וּחֲרַתִּי וְלֹא־תִשָּׁכַח אֶת־אִמְתֶּךָ וְנִתְּתָה לְאִמְתֶּךָ וְרַע אֲנִשִּׁים שִׁדְתָּה וְרַע חָשׁוֹב לְשִׁרַת לִפְנֵי ה' וְנִתְּתִיו לַיהוָה כְּלִימִי חֲלִיו וּמִזְרָה וְחֵזֶר לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ כִּי וְהָיָה עֹזֵר וְקָשָׁה לָּהּ: יב וְהָיָה כִּי תִרְבֶּתָה לְהַחֲפֹל לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי קָדְשֵׁי הַקֹּדֶשִׁים וְעַל שְׁמֵר

וּלְכָל־בְּנֵיהָ וּבְנוֹתֶיהָ מָנוֹת: הַ וּלְחַנָּה יָתֵן מִנֶּה אַחַת אַפִּים כִּי אֶת־חַנָּה
אָהָב וַיהוָה סָגַר רַחֲמָהּ: וּבְכַעֲסָתָה צָרָתָהּ גַּם־פָּעַם בַּעֲבוּר הָרַעֲמָה
כִּי־סָגַר יְהוָה בְּעַד רַחֲמָהּ: וְכֵן יַעֲשֶׂה שָׁנָה בְּשָׁנָה מִדֵּי עֲלֹתָה בְּבֵית יְהוָה כֵּן תִּכְעַסְנָה וּתִבְכֶּה
וְלֹא תֹאכַל: הַ וַיֹּאמֶר לָהּ אֱלֹקֶינָה אִישׁוֹה חַנָּה לָמָּה תִּבְכִּי וְלָמָּה לֹא תֹאכְלִי וְלָמָּה יָרַע לִבְךָ הַלֹּא
אֲנֹכִי טוֹב לָךְ מִעֲשֻׁרָה בָּנִים: ט וַתֵּקָם חַנָּה אַחֲרֵי אֲכָלָה בְּשִׁלָּה וְאַחֲרֵי שָׁתָה יַעֲלִי הַפֶּתֶן יֵשֵׁב
עַל־הַכִּפֹּא עַל־מְזוֹזֹת הַיֵּכָל יְהוָה: י וְהָיָה מִכֶּרֶת נֶפֶשׁ וַתִּתְפַּלֵּל עַל־יְהוָה וּבָכָה תִּבְכֶּה: יא וַתֹּדֶר גִּדְרָהּ
וַתֹּאמֶר יְהוָה צָבָאוֹת אֱסֹרָאֵה תִרְאֶה בַּעֲנִי אֲמַתְךָ וּזְכַרְתָּנִי וְלֹא־תִשְׁכַּח אֶת־אֲמַתְךָ וְנִתְתָּה
לְאֲמַתְךָ זָרַע אֲנָשִׁים וְנִתְּנִיו לַיהוָה כְּלִימֵי חַיִּיו וּמוֹרָה לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ: יב וְהָיָה כִּי תִרְפָּתָהּ

עטרת מרים

אֶת־פִּיהָ הָיָה מִמְּתִין לִשְׁמֹעַ מִדְּבָרֶיהָ: יָגֵאֵל וַחֲנָה הָיָה מְדַבֶּרֶת עַל־לֵבָהּ בְּלִישׁ רֶק שְׁפָתֶיהָ נְעוּת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמָע וַיַּחֲשֹׁבָה חֶשֶׁב אוֹתָהּ עָלֶי לִשְׁכַּרְהָ שְׁלֹא הָיוּ רְגִילִים לְהִתְפַּלֵּל בְּלִישׁ: יָד וַיֹּאמֶר אֲלֶיהָ עַל־עַד־מָתִי תִשְׁתַּכְּרִין כִּי שְׂכֹר אֶסֹּר לְהִתְפַּלֵּל וּלְשִׁחוּת בְּמִקְדָּשׁ, לָכֵן, הִסְרִי

אֶת־יֵינֶךָ מִעֵלֶיךָ וְאַחֵר כִּד תְּבוֹאִי אֶל מִקְדָּשִׁי אֵל: מִזֶּה וַתַּעַן חֲנָה וַתֹּאמֶר לֹא אֲדֹנִי לֹא כֵן תְּדַבֵּר, אִשָּׁה קִשְׁת־רִיחַ אֲנֹכִי מִצָּרָה וְדֹאגָה, וּמִדַּעַת בָּאתִי הֵנָּה לְהִתְפַּלֵּל וַיֵּן וַיִּשְׁכַּר לֹא שְׁתִּיתִי וְאִשְׁפֹּךְ אֶת־נַפְשִׁי לִפְנֵי יְהוָה וְכֹה לִי הָרִים קוֹל לְהִשְׁמִיעַ לְאִזְתָּ: מִזֶּה אֶל־תִּתֵּן אֶת־אֲמַתְךָ לִפְנֵי ה' כִּמּוֹ בֵּת־בְּלִיעֵל לְבֹא שְׂכֹרָה לְבֵית ה' בִּי־מִרְכָּב שִׁיחַ וְכַעֲסִי שְׁצָרְתִּי מִכַּעֲסַת אוֹתִי דְּבַרְתִּי עַד־הֵנָּה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: יִזְוַעַן עָלַי וַיֹּאמֶר לָכֵי לְשָׁלוֹם וְאַל־תִּיָּאֵל יִתֵּן אֶת־שְׁלָתְךָ וְיִמְלֵא אֶת בִּקְשָׁתְךָ אֲשֶׁר שְׁאַלְתָּ מֵעַמּוֹ: יִחַ וַתֹּאמֶר תִּמְצָא שְׁפָחַתְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ לְבַקֵּשׁ עָלֶיהָ רַחֲמִים וַתִּלְךְ הָאִשָּׁה לְדִרְכָּהּ הִלְכָה לָהּ לְבֵיתָהּ וַתֹּאכֵל וּפְגִינָהּ תִּרְעִים לֹא־הָיוּ־לָהּ עוֹד: יִט וַיִּשְׁכְּמוּ בְּבֹקֶר וַיִּשְׁתַּחֲוּ לִפְנֵי יְהוָה וַיֵּשְׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתָם הָרַמְתָּה וַיַּדַּע אֱלֹקָנָה אֶת־חֲנָה אִשְׁתּוֹ וַיִּזְכְּרָהּ יְהוָה עָלֶיהָ וּזְכָרָתָהּ לִפְנֵי לְטוֹבָה: כ וַיְהִי לְתַקְפּוֹת הַיָּמִים וַתַּחַר חֲנָה לַעַת הַקּוֹר תִּשְׁלֹם וַיִּזְכְּרוּ וַתִּלְךְ בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שְׁמוּאֵל כִּי אָמְרָה מִי־הָיָה שְׁאֵלְתִּיו: כֹּא בְּשָׂא עַת עָלִיתָ

עטרת מרים

וַיַּעַל הָאִישׁ אֱלֹקָנָה וְכָל־בֵּיתוֹ לְזֹבֹחַ לַיהוָה אֶת־זִבְחַת הַיָּמִים וְאֶת־נִדְרוֹ שֶׁהָיָה לְזֹבֹחַ כָּל שָׁנָה: כֹּב וַחֲנָה לֹא עָלְתָה בִּשְׁנֵה הַיּוֹם בִּיר־אֶמְרָה לְאִשָּׁה לֹא אוֹזֵר מִבֵּיתִי עַד וַיִּמְלֵל הַנַּעַר תִּשְׁלֹם וַיִּקְרָא הוּא 24 חֹדֶשׁ, וְאַחֲרֵי הַנְּמִלּוֹ וַתִּבְאֵתִיו גַּם אוֹתוֹ אֶל בֵּית ה' וַנִּרְאֶה אֶת־פָּנָי וַיְהִי לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי וּלְהוֹדוֹת לוֹ עַל הַנַּעַר

הַיּוֹד וַיֵּשֶׁב שָׁם עַד־עוֹלָם וְלֹא יָשׁוּב עוֹד לְבֵיתוֹ: כֹּג וַיֹּאמֶר לָהּ אֱלֹקָנָה אִשָּׁה עָשִׂי הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ כִּפִּי חֲפָצְךָ עָשִׂי שְׂבִי עַד־גְּמֻלָּךְ אוֹתוֹ אֲךָ יָקָם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ שִׁיחָה חֲכֹן בֹּהַ הַאֲפֵן שִׁחָקָם בּוֹ מִה שְׁנִדְרָה חֲנָה וַתֵּשֶׁב הָאִשָּׁה וַתִּינָק אֶת־בְּנָהּ עַד־גְּמֻלָּהּ אוֹתוֹ: כֵּד וַתַּעֲלֶהּ עִמָּה בְּאִשֶּׁר גְּמֻלָּתוֹ בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה לְזֹבֹחַ לַה' וַאִיפָּה אַחַת קָמַח וְנִבְלָה לֶיֶן לְיָסִידִים וַתִּבְאֶהּ אוֹת הַנַּעַר בֵּית־יְהוָה שְׁלֹו וַתַּנַּעַר נָעַר קָטָן וְדָד: כֶּח וַיִּשְׁחָטוּ אֶת־הַפָּר הָרִאשׁוֹן וַיָּבֹאוּ אֶת־הַנַּעַר אֶל־עַלִי לְהִרְאוֹתוֹ שְׁנַחֲמָקְלָה תִּפְלָתוֹ: כֹּז וַתֹּאמֶר כִּי אֲדֹנִי מִלֵּא שְׁאֵלְתִי זֹאת וְכֹה אֶת הַתֵּלֶד הַזֶּה, וַיֵּשֶׁב עֵינֶיךָ עָלָיו חִי נַפְשֶׁךָ אֲדֹנִי וַיִּשְׁבִּיעֵנִי בְּחַיִּי נַפְשׁוֹ, אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצְבֶּתֶת אֲשֶׁר עֲמִידָה פֹּה עִמָּכָה בֹּהַ בְּחִיּוֹתֶיךָ גַּם אֶתָּה יִשָּׁב פֹּה לְהִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה: כֵּז אֶל־בְּעִבּוֹר הַנַּעַר חֲנָה הִתְפַּלְלָתִי וַיִּתֵּן יְהוָה לִי אֶת־שְׁאֵלְתִי אֲשֶׁר שְׁאֵלְתִי מֵעַמּוֹ: כִּח וְגַם בַּעַת הַתְּפִלָּה נִדְרֹתֵי כִי אֲנֹכִי הִשְׁאֵלְתִּיהוּ לַיהוָה כֹּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הָיָה כָּל יוֹם אֲשֶׁר יִתֶּה

מִי־הָיָה שְׁאֵלְתִּיו: כֹּא וַיַּעַל הָאִישׁ אֱלֹקָנָה וְכָל־בֵּיתוֹ לְזֹבֹחַ לַיהוָה אֶת־זִבְחַת הַיָּמִים וְאֶת־נִדְרוֹ: כֹּב וַחֲנָה לֹא עָלְתָה בִּיר־אֶמְרָה לְאִשָּׁה עַד וַיִּמְלֵל הַנַּעַר וַתִּבְאֵתִיו וַנִּרְאֶה אֶת־פָּנָי וַיְהִי וַיֵּשֶׁב שָׁם עַד־עוֹלָם: כֹּג וַיֹּאמֶר לָהּ אֱלֹקָנָה אִשָּׁה עָשִׂי הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שְׂבִי עַד־גְּמֻלָּךְ אוֹתוֹ אֲךָ יָקָם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ וַתֵּשֶׁב הָאִשָּׁה וַתִּינָק אֶת־בְּנָהּ עַד־גְּמֻלָּהּ אוֹתוֹ: כֵּד וַתַּעֲלֶהּ עִמָּה בְּאִשֶּׁר גְּמֻלָּתוֹ בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה וַאִיפָּה אַחַת קָמַח וְנִבְלָה לֶיֶן וַתִּבְאֶהּ בֵּית־יְהוָה שְׁלֹו וַתַּנַּעַר נָעַר: כֶּח וַיִּשְׁחָטוּ אֶת־הַפָּר וַיָּבֹאוּ אֶת־הַנַּעַר אֶל־עַלִי: כֹּז וַתֹּאמֶר כִּי אֲדֹנִי חִי נַפְשֶׁךָ אֲדֹנִי אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצְבֶּתֶת עִמָּכָה בֹּהַ לְהִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה: כֵּז אֶל־הַנַּעַר חֲנָה הִתְפַּלְלָתִי וַיִּתֵּן יְהוָה לִי אֶת־שְׁאֵלְתִי אֲשֶׁר שְׁאֵלְתִי מֵעַמּוֹ: כִּח וְגַם הִשְׁאֵלְתִּיהוּ לַיהוָה כֹּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הָיָה הוּא שְׁאוֹל לַיהוָה וַיִּשְׁתַּחֲוּ שָׁם לַיהוָה:

עטרת מרים

בזה העולם הוא שָׂאוֹל לַיהוָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שָׁם שְׂמוּאֵל לַיהוָה וַיִּהְיֶה אֲשֶׁר שָׁם חָלְקוֹ מֵעוֹבְדֵי ה': א וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה וַתֹּאמֶר עָלַי שְׁמַח לְבִי בַיהוָה בְּהַשְׁמִיעַ ה' רָמָה גְּבִיחָה קִרְנִי בַיהוָה לָנֶחֱם בּוֹ אֹיְבֵי רָחֵב פִּי עַל־אֹיְבֵי עַל הַמְכַעֲסִים אוֹתִי בְדִוְתִי עֲקָרָה כִּי שָׁמַחְתִּי בִישׁוּעַתְךָ שְׁנֵתָ לִי בֵן:

ב אֵין־קְדוֹשׁ בַּיהוָה כִּי־אֵין בּוֹרָא בְּלִתְּךָ שְׂרָאוֹי לְהַתְפַּלֵּל אֵלָיו וְאֵין צוּר כַּאֲלֵהֵינוּ וְמִי מִתְבַּרָּאִים אֲשֶׁר הִרְמָה קִרְשָׁתוֹ לְקִדְשָׁת הַבּוֹרָא: ג אֶל־תִּרְבּוּ תִדְבְּרוּ גְבִיחָה גְּבִיחָה גִּבְיָה וְנִפְתּוֹת, אֵל יֵצֵא עֵתָק דְּבִרֵי חֹק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דַּעוֹת יִהְיֶה הַיָּדַע הַכֵּל וְלֹא וְלִפְנֵי נִתְכַּנּוּ נִמְנִים עֲלֻלוֹת מַעֲשֵׂה הַבְּרִיּוֹת: ד וְעַל שְׁהוּא יוֹדַע הַכֵּל, לֹה מְשַׁלֵּם לְאִישׁ כַּמַּעֲשָׂהוּ, וּפְתָאוֹם קִשְׁת גִּבְרִים חֲתִים יִשְׁבְּרוּ וְנִכְשָׁלִים וְחֻלְשִׁים אֲזוּרו חֵיל הַגִּירָה כִּח: ה אֵלֶּה שְׁהִיו שְׁבָעִים יָרֵדוּ מִנְּסִיחָם עַד בְּלָחֶם בְּעִבּוֹר פֶּת לָחֶם נִשְׁפְּרוּ עֲצָמָם, וְרַעֲבִים אֲשֶׁר הָיוּ מִשְׁפִּירִים עֲצָמָם בְּעִבּוֹר הַרְעִבּוּן חֲדָלוּ מִנְּעוּ מִלְּהַשְׁכִּיר עֲצָמָם, כִּי מִצָּאוּ דִי מִחֲסוּדָם עַד אֲשֶׁר מִי שְׁחִתְּהָ עֲקָרָה יִלְדָה שְׁבָעָה בָּנִים וְרַבַּת בָּנִים אֲמִלְלָה כִּי הִיְתָה קוֹבֶרֶת גְּבִיחָה: ו יִהְיֶה מְמוּיָת בְּנֵי רַבַּת הַבָּנִים וּמִחִיָּה בְּנֵי הָעֲקָרָה, וְכֹה מוֹרִיד אֵת בֵּית רַבַּת הַבָּנִים שְׂאוֹל לַעֲמֵק הַחֲדָרָה, וַיַּעַל הָעֲקָרָה מַעֲלָה: ז יִהְיֶה מוֹרִישׁ

עטרת מרים

לֹה וּמַעֲשִׂיר לֹה מִשְׁפִּיל אֵת הַנְּבוֹרִים הַמְּשֻׁלָּים בְּנְבוֹרָתָם אֶף־מְרוֹמָם אֵת הַעֲנִיִּים הַחֲלָשִׁים: ח ה' מְלִים מַעֲפָר דָּל מֵאֲשַׁפֶּת יָרִים אֲבִיוֹן מַגְבִּיהוּ עַד לְהוֹשִׁיב אוֹתוֹ עַם־נְדִיבִים שָׂרִים וְחֻשׁוֹבִים וְכַפָּא כְּבוֹד יִנְחֻלָּם כִּי לַיהוָה מִצָּקִי אֶרֶץ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה עֲלֵיהֶם תִּבְלָל אֵת מְקוֹם הַיֹּשִׁיב, לָכֵן בִּירָד לַעֲשׂוֹת בְּעוֹלָמּוֹ כְּרִצּוֹ: ט אוֹלָם

הַכֵּל בְּמִשְׁפָּט, כִּי רִגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמְרוּ מִמְּלִכְוֶת וּרְשָׁעִים בְּחֻשָּׁד יִדְּמוּ וַיִּכְרֻו בַּעַת נִתְמַלֵּא סָאֲתָם כִּי לֹא כִכָּח יִגְבְּרָאִישׁ לֹא תוֹעִילָם גְּבוֹרָתָם וְעֶשְׂרָם, כִּי הַכֵּל בִּיר ה': י טָא יִהְיֶה יִתְתּוּ וְיִהְיוּ נִשְׁפָּרִים מְרִיכִיו אֲנָשִׁי מִלְּחִמָתוֹ שֶׁל בְּנֵי עֲלִיוֹ עַל הַפְּלִשְׁתִּים בְּשָׂמִים וְרַעֲבִים יַעֲשֶׂה רַעֲב גָּדוֹל לְהַכְחִיל אוֹתָם (לְכַמּוֹ ז). יִהְיֶה נָא יִדִּין בְּנֵי אֶפְסִי־קָצוֹת אֶרֶץ לְחַיּוֹת שׁוֹפֵט בִּישְׂרָאֵל, וְיִסְבֵּב בְּמִקְוֹת עֲרִירָם לְשִׁפְסָם (שֵׁם טו) וַיִּתְּנוּ עֵז לְמַלְכּוֹ אֲשֶׁר בְּנֵי יִמְלִיד אוֹתוֹ הוּא שְׂאוֹל וְיָרָם קָרְנוּ מִשִּׁיחוֹ עַל דּוֹד אֶמְרָה:

מוֹרִיד שְׂאוֹל וַיַּעַל: ז יִהְיֶה מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר מִשְׁפִּיל אֶף־מְרוֹמָם: ח מְלִים מַעֲפָר דָּל מֵאֲשַׁפֶּת יָרִים אֲבִיוֹן לְהוֹשִׁיב עַם־נְדִיבִים וְכַפָּא כְּבוֹד יִנְחֻלָּם כִּי לַיהוָה מִצָּקִי אֶרֶץ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה עֲלֵיהֶם תִּבְלָל: ט רִגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמְרוּ וּרְשָׁעִים בְּחֻשָּׁד יִדְּמוּ כִכָּח יִגְבְּרָאִישׁ: י יִהְיֶה יִתְתּוּ מְרִיכִיו עֲלִיוֹ בְּשָׂמִים וְרַעֲבִים יִהְיֶה יִדִּין אֶפְסִי־אֶרֶץ וַיִּתְּנוּ עֵז לְמַלְכּוֹ וְיָרָם קָרְנוּ מִשִּׁיחוֹ:

עטרת מרים

תֹּאשֵׁם שְׁמוֹרָן (רֹאשׁ מַמְלֶכֶת אֶפְרַיִם) כִּי מִרְתָּה בְּאֵלֶיהָ וְגו': לָכֵן בִּשְׁבֻכָה יִשְׂרָאֵל שְׂבָאֲרָן יִהְיֶה עַד יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ בֶּן יִקְרָא אֲחֵכֶם כְּשׁוֹמְרוֹן כִּי כְּשִׁלְתָּ בְּעוֹנֶיךָ בָּא לָךְ הַצָּרָה הַזֹּאת: ג קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים שְׁתַּחֲנוּדוּ לִפְנֵי וְכֹה וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אֱמָרוּ אֵלָיו בְּהַפְלָה כְּלִיתֵשָׂא עוֹן מִחוּל נָא כָּל הָעוֹן וְקַח בְּמִקְוֵנו טוֹב הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים שְׁעִשְׂנוּ וְנִשְׁלַמְתָּ בְּמִקְוֹם קִרְבָּנוֹת פָּרִים אֵת יוֹדֵי שְׁפָתֵינוּ: ד עוֹד זֹאת אֱמָרוּ לִפְנֵי מֵאֲשׁוֹר לֹא נִבְקַשׁ עוֹד עֲזָרָה כִּי לֹא וַיִּשְׁעֵנוּ עַל־סוֹם הִיא עֲזָרָת מִצָּרִים לֹא נִרְכָּב וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ אֲשֶׁר־בְּךָ יִרְחֵם יְתוֹם:

שי למורא

ג קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים, קִבְּלוּ עֲלֵיכֶם וְשִׁימוּ לְבַבְכֶם אֶל הַדְּבָרִים שְׂאֵנִי אוֹמֵר לָכֵם. כָּל תִּשְׂאָ עוֹן, כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ תִּסְלַח. וְקַח טוֹב, מַעֲשֵׂה טוֹב שְׁעִשְׂנוּ וְגַן מוֹל הָעוֹן. וְנִשְׁלַמְתָּ פָּרִים שְׁפָתֵינוּ, בְּמִקְוֹם פָּרִים לְקִרְבָּנוֹת נִשְׁלַמְתָּ לְפָנֶיךָ וְדוֹי שְׁפָתֵינוּ. ד אֲשׁוֹר לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ, וְגַם תֹּאמְרוּ לִפְנֵינוּ, לֹא נִבְקַשׁ עוֹד עֲזָרָת אֲדָם, לֹא מֵאֲשׁוֹר וְלֹא מִמִּצָּרִים. עַל סוֹם לֹא נִרְכָּב, זוֹ הִיא עֲזָרָת מִצָּרִים, שְׁמִשָּׁם נִשְׁלַחוּ הַסּוֹסִים. לְמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, אֵלֵינוּ הַפְּסִילִים. אֲשֶׁר בְּךָ יִרְחֵם יְתוֹם, אֲשֶׁר בְּךָ ה' לְכַדּוֹד תְּהִי תִקְוָתֵנוּ, אֵתָה הַמִּרְחָם יְתוֹמִים.

הפטרה לפרשת האזינו בהושע פרק יד

יָד בִּשְׁבֻכָה יִשְׂרָאֵל עַד יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ כִּי כְּשִׁלְתָּ בְּעוֹנֶיךָ: ג קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אֱמָרוּ אֵלָיו כְּלִיתֵשָׂא עוֹן וְקַח־טוֹב וְנִשְׁלַמְתָּ פָּרִים שְׁפָתֵינוּ: ד אֲשׁוֹר לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל־סוֹם לֹא נִרְכָּב וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ אֲשֶׁר־בְּךָ יִרְחֵם יְתוֹם:

שי למורא

עטרת מרים

אֶרְפָּא מְשׁוּבְתָם, כַּאֲשֶׁר יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּדָבָרִים הָאֵלֶּה, אִם אֶסְלַח לָהֶם עַל מַה שֶּׁהִלְכוּ בְּדֶרֶךְ שׁוֹכֵךְ וּמִדְּרוּ בִּי. אֲהַבְכֶם בְּדָבָר, אֲהַב אֹתָם בְּנִדְבַת לִבִּי, אִם שְׂאֵל יִהְיוּ רְאוּיִים לָדוּ. (ו) אֵהְיָ כְּסֹל לְיִשְׂרָאֵל, כְּלוּמֵר, לֹא תִפְסַק אֲהַבְתִּי מִיִּשְׂרָאֵל כִּמוֹ שֶׁאֵין הַסֵּל נִעְצָר לְעוֹלָם. וְיֵךְ שְׂרָשָׁיו בְּלִבָּנוֹ, וְיִשְׂרָשְׁוּ בְּשׂוֹשְׁנָה וְהַתְּפִשְׁטוּ וְיִלְכּוּ וְיִתְפַּשְׁטוּ לְמַדְחֹק וְיִזְנֻקוּתָיו עֲנֻפֵּי הַרְפִּים וְיִהְיֶה בְּנֵית שְׁעָלָיו לְחִים כֵּל הַשֹּׁנָה הַדּוֹר בַּחֲתוּתוֹ, וְרִיחַ לוֹ וְרִיחוֹ יִהְיֶה נִדְרָף בְּלִבָּנוֹ הַמְרִים בְּיֹתֵר לִפִּי מְרִיבֵת הַעֲשֻׁכִּים וְהַאֲלִילוֹת הַגְּדֻלִּים שֵׁם: ח אֵלֹו שִׁלְשָׁבוּ לְאַרְצָם יִהְיוּ יֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ הָאֵל וְיִתְפַּדּוּ, וְיִזְנוּ אֶת עֲצָמָם בְּכָל עֵת בְּמִצּוֹת הָאֵל וְיִתְפַּדּוּ, וְיִהְיוּ בְּדָגָן הַמְחַיָּה אֶת הַבְּרִיּוֹת וְיִפְרֹתוֹ וְיִתְפַּשְׁטוּ כִּגְפֹן זָכָרוֹ וְכִרְוֹן שְׂמֹו יִהְיֶה כִּינּוֹ הַגָּדֵל בְּלִבָּנוֹ הַמְּחַזֵּק לִשְׁבָּה: ט כִּשִּׂיאָמֵר אֶפְרָיִם מִהִלֵּי עוֹד לִפְנוֹת לְעֲצָבִים לַעֲבוֹדַת־הָרָה וְיִפְדּוּ שְׂאֵין בָּהּ מִמֶּשֶׁר, אִם אֲנִי עֲנִיתִי אֲעֲנֶה אֹתָם עַל תְּפִלּוֹתֵיהֶם וְאֲשׁוּרֵנִי אֲבִיט וְאֲשַׁנֵּם עֲלֵיהֶם מִרְחֹק אֲנִי אֲהִיָּה לָךְ בְּכִרְוֹשׁ רַעְיוֹן שְׂכֻפְפִין רֹאשׁוֹ אֲצֵל שְׂרָשָׁיו, כִּן אֲנִי שׁוֹכֵן מִרוֹם וְאֲשַׁפִּיל עֵינִי לְהַשְׁגִּיחַ בָּךְ, כִּמְנִי פְרִיָּךְ כֵּל פֶּרִי הַחֲלֻחֶתָּךְ נִמְצָא לָךְ מִמֶּנִּי: י כִּשְׁחֵשִׁימִים הוֹשֵׁעַ בְּנֹאמָתוֹ, אֲמִר י' כִּי חֲכָם בָּכֶם וְיִבֶן אֱלֹהֵי הַתּוֹכָחוֹת שֶׁדִּבַּרְתִּי עַד הַנֶּה נִבְּוֹ וְיִדְרָעֻם וְיִתְחַבֵּן לָקֵל אֱלֹהֵי וְיִשׁוּב אֵלֵי כִּי־יִשְׂרָאֵל דְּרָכֵי יִהְיֶה גַם אִם יִרְאוּ צָדִיק וְרַע

ח (ה) אֶרְפָּא מְשׁוּבְתָם, כַּאֲשֶׁר יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּדָבָרִים הָאֵלֶּה, אִם אֶסְלַח לָהֶם עַל מַה שֶּׁהִלְכוּ בְּדֶרֶךְ שׁוֹכֵךְ וּמִדְּרוּ בִּי. אֲהַבְכֶם בְּדָבָר, אֲהַב אֹתָם בְּנִדְבַת לִבִּי, אִם שְׂאֵל יִהְיוּ רְאוּיִים לָדוּ. (ו) אֵהְיָ כְּסֹל לְיִשְׂרָאֵל, כְּלוּמֵר, לֹא תִפְסַק אֲהַבְתִּי מִיִּשְׂרָאֵל כִּמוֹ שֶׁאֵין הַסֵּל נִעְצָר לְעוֹלָם. וְיֵךְ שְׂרָשָׁיו בְּלִבָּנוֹ, וְיִשְׂרָשְׁוּ בְּשׂוֹשְׁנָה וְהַתְּפִשְׁטוּ וְיִלְכּוּ וְיִתְפַּשְׁטוּ לְמַדְחֹק וְיִזְנֻקוּתָיו עֲנֻפֵּי הַרְפִּים וְיִהְיֶה בְּנֵית שְׁעָלָיו לְחִים כֵּל הַשֹּׁנָה הַדּוֹר בַּחֲתוּתוֹ, וְרִיחַ לוֹ וְרִיחוֹ יִהְיֶה נִדְרָף בְּלִבָּנוֹ הַמְרִים בְּיֹתֵר לִפִּי מְרִיבֵת הַעֲשֻׁכִּים וְהַאֲלִילוֹת הַגְּדֻלִּים שֵׁם: ח אֵלֹו שִׁלְשָׁבוּ לְאַרְצָם יִהְיוּ יֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ הָאֵל וְיִתְפַּדּוּ, וְיִזְנוּ אֶת עֲצָמָם בְּכָל עֵת בְּמִצּוֹת הָאֵל וְיִתְפַּדּוּ, וְיִהְיוּ בְּדָגָן הַמְחַיָּה אֶת הַבְּרִיּוֹת וְיִפְרֹתוֹ וְיִתְפַּשְׁטוּ כִּגְפֹן זָכָרוֹ וְכִרְוֹן שְׂמֹו יִהְיֶה כִּינּוֹ הַגָּדֵל בְּלִבָּנוֹ הַמְּחַזֵּק לִשְׁבָּה: ט כִּשִּׂיאָמֵר אֶפְרָיִם מִהִלֵּי עוֹד לִפְנוֹת לְעֲצָבִים לַעֲבוֹדַת־הָרָה וְיִפְדּוּ שְׂאֵין בָּהּ מִמֶּשֶׁר, אִם אֲנִי עֲנִיתִי אֲעֲנֶה אֹתָם עַל תְּפִלּוֹתֵיהֶם וְאֲשׁוּרֵנִי אֲבִיט וְאֲשַׁנֵּם עֲלֵיהֶם מִרְחֹק אֲנִי אֲהִיָּה לָךְ בְּכִרְוֹשׁ רַעְיוֹן שְׂכֻפְפִין רֹאשׁוֹ אֲצֵל שְׂרָשָׁיו, כִּן אֲנִי שׁוֹכֵן מִרוֹם וְאֲשַׁפִּיל עֵינִי לְהַשְׁגִּיחַ בָּךְ, כִּמְנִי פְרִיָּךְ כֵּל פֶּרִי הַחֲלֻחֶתָּךְ נִמְצָא לָךְ מִמֶּנִּי: י כִּשְׁחֵשִׁימִים הוֹשֵׁעַ בְּנֹאמָתוֹ, אֲמִר י' כִּי חֲכָם בָּכֶם וְיִבֶן אֱלֹהֵי הַתּוֹכָחוֹת שֶׁדִּבַּרְתִּי עַד הַנֶּה נִבְּוֹ וְיִדְרָעֻם וְיִתְחַבֵּן לָקֵל אֱלֹהֵי וְיִשׁוּב אֵלֵי כִּי־יִשְׂרָאֵל דְּרָכֵי יִהְיֶה גַם אִם יִרְאוּ צָדִיק וְרַע

ה אֶרְפָּא מְשׁוּבְתָם אֲהַבְכֶם בְּדָבָר כִּי שֹׁכֵךְ אֶפִּי מִמֶּנִּי: ו אֵהְיָ כְּסֹל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח בְּשׂוֹשְׁנָה וְיֵךְ שְׂרָשָׁיו בְּלִבָּנוֹ: ז יִלְכּוּ וְיִזְנֻקוּתָיו וְיִהְיֶה בְּנֵית הַדּוֹר וְרִיחַ לוֹ בְּלִבָּנוֹ: ח יִשְׁבּוּ וְיִשְׁבִּי בְצִלּוֹ יִחְיוּ דָגָן וְיִפְרֹתוֹ כִּגְפֹן זָכָרוֹ כִּינּוֹ לְבָנוֹ: ט אֶפְרָיִם מִהִלֵּי עוֹד לְעֲצָבִים אֲנִי עֲנִיתִי וְאֲשׁוּרֵנִי אֲנִי בְּכִרְוֹשׁ רַעְיוֹן מִמֶּנִּי פְרִיָּךְ נִמְצָא: י מִי חֲכָם וְיִבֶן אֱלֹהֵי נִבְּוֹ וְיִדְרָעֻם כִּי־יִשְׂרָאֵל דְּרָכֵי יִהְיֶה וְצַדִּיקִים יִלְכּוּ כִּם וּפְשָׁעִים יִפְשְׁלוּ בָּם: ז יח מִי־אֵל כְּמוֹד נִשְׂא עוֹן וְעֵבֶר עַל־פֶּשַׁע לְשֹׂאֲרֵית נִחְלָתוֹ לֹא־יִחְזֹק לְעַד אֲפֹ כִּי־חֲפֵץ חֶסֶד הוּא: יט יִשׁוּב יִרְחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עוֹנֵתֵינוּ וְתִשְׁלִיךְ בְּמִצְלוֹת יָם כָּל־חַטָּאתָם: כ תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם מִימֵי קֶדֶם:

ה אֶרְפָּא מְשׁוּבְתָם אֲהַבְכֶם בְּדָבָר כִּי שֹׁכֵךְ אֶפִּי מִמֶּנִּי: ו אֵהְיָ כְּסֹל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח בְּשׂוֹשְׁנָה וְיֵךְ שְׂרָשָׁיו בְּלִבָּנוֹ: ז יִלְכּוּ וְיִזְנֻקוּתָיו וְיִהְיֶה בְּנֵית הַדּוֹר וְרִיחַ לוֹ בְּלִבָּנוֹ: ח יִשְׁבּוּ וְיִשְׁבִּי בְצִלּוֹ יִחְיוּ דָגָן וְיִפְרֹתוֹ כִּגְפֹן זָכָרוֹ כִּינּוֹ לְבָנוֹ: ט אֶפְרָיִם מִהִלֵּי עוֹד לְעֲצָבִים אֲנִי עֲנִיתִי וְאֲשׁוּרֵנִי אֲנִי בְּכִרְוֹשׁ רַעְיוֹן מִמֶּנִּי פְרִיָּךְ נִמְצָא: י מִי חֲכָם וְיִבֶן אֱלֹהֵי נִבְּוֹ וְיִדְרָעֻם כִּי־יִשְׂרָאֵל דְּרָכֵי יִהְיֶה וְצַדִּיקִים יִלְכּוּ כִּם וּפְשָׁעִים יִפְשְׁלוּ בָּם: ז יח מִי־אֵל כְּמוֹד נִשְׂא עוֹן וְעֵבֶר עַל־פֶּשַׁע לְשֹׂאֲרֵית נִחְלָתוֹ לֹא־יִחְזֹק לְעַד אֲפֹ כִּי־חֲפֵץ חֶסֶד הוּא: יט יִשׁוּב יִרְחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עוֹנֵתֵינוּ וְתִשְׁלִיךְ בְּמִצְלוֹת יָם כָּל־חַטָּאתָם: כ תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם מִימֵי קֶדֶם:

ז או רָשָׁע וְטוֹב לוֹ וְצַדִּיקִים יִלְכּוּ כִּם כִּי יִצְרִי וְיִדְרָעוּ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט וּפְשָׁעִים יִפְשְׁלוּ כִּם כִּי יֹאמְרוּ אִין מִסְדֵּר וּמִנְהִיג לְעוֹלָם: חוֹר תִּנְבִּיא לִשְׁבַח לָהּ עַל יְעוֹד הַטּוֹבָה וְאָמַר: אִם שְׂאֵין אֲנִי רְאוּיִים לָקֵל הַטּוֹבָה הַחַיָּה כִּי אֲנִי מִלֵּא עוֹן, אֲכַל יח מִי־אֵל כְּמוֹד נִשְׂא עוֹן וְעֵבֶר עַל־פֶּשַׁע לְשֹׂאֲרֵית נִחְלָתוֹ לְדוֹר שִׁשְׁאָרוֹ כִּגְפֹן חִיָּיִם לֹא־יִחְזֹק אוֹתוֹ לְעַד עוֹלָם אֲפֹ כִּי־חֲפֵץ חֶסֶד הוּא וְלִכֹּן יִתְרַדֵּה עַל הַפֶּעַם: יט יִשׁוּב יִרְחֲמֵנוּ כְּמוֹ אֲפֹ יִכְבֹּשׁ וְיִתְפַּשְׁטוּ בְּחֻקָּה אֶת עוֹנֵתֵינוּ שְׂאֵל יִגִּיעַ שׁוֹם עוֹנֵשׁ עָלָיו בְּעֵתֵיד וְתִשְׁלִיךְ בְּמִצְלוֹת עוֹמֵק יָם כִּי־חַטָּאתָם הַחֲסִימִים הַבָּאִים בְּשׁוֹנָה אוֹ בַּסֶּבֶת הַתְּאֵדָה שְׂאֵל מִצַּד הַמִּדֶּר: כ תִּתֵּן אֱמֶת אִמֶּת לָנוּ דְּרָךְ אֲשֶׁר הַבְּטַחְתָּ לְיַעֲקֹב כִּי לֹא אֲעֻדָּה (בְּרֵאשִׁית כט) חֶסֶד שֶׁהַבְּטַחְתָּ לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר צִוָּה לִבָּנוֹ לְשִׁמּוֹר דְּרָךְ ה' וְגו' אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם מִימֵי קֶדֶם כְּעִקְרֵית יִצְחָק, כִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָאִם ה' יַעֲקֹב אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וְגו':

ז או רָשָׁע וְטוֹב לוֹ וְצַדִּיקִים יִלְכּוּ כִּם כִּי יִצְרִי וְיִדְרָעוּ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט וּפְשָׁעִים יִפְשְׁלוּ כִּם כִּי יֹאמְרוּ אִין מִסְדֵּר וּמִנְהִיג לְעוֹלָם: חוֹר תִּנְבִּיא לִשְׁבַח לָהּ עַל יְעוֹד הַטּוֹבָה וְאָמַר: אִם שְׂאֵין אֲנִי רְאוּיִים לָקֵל הַטּוֹבָה הַחַיָּה כִּי אֲנִי מִלֵּא עוֹן, אֲכַל יח מִי־אֵל כְּמוֹד נִשְׂא עוֹן וְעֵבֶר עַל־פֶּשַׁע לְשֹׂאֲרֵית נִחְלָתוֹ לְדוֹר שִׁשְׁאָרוֹ כִּגְפֹן חִיָּיִם לֹא־יִחְזֹק אוֹתוֹ לְעַד עוֹלָם אֲפֹ כִּי־חֲפֵץ חֶסֶד הוּא וְלִכֹּן יִתְרַדֵּה עַל הַפֶּעַם: יט יִשׁוּב יִרְחֲמֵנוּ כְּמוֹ אֲפֹ יִכְבֹּשׁ וְיִתְפַּשְׁטוּ בְּחֻקָּה אֶת עוֹנֵתֵינוּ שְׂאֵל יִגִּיעַ שׁוֹם עוֹנֵשׁ עָלָיו בְּעֵתֵיד וְתִשְׁלִיךְ בְּמִצְלוֹת עוֹמֵק יָם כִּי־חַטָּאתָם הַחֲסִימִים הַבָּאִים בְּשׁוֹנָה אוֹ בַּסֶּבֶת הַתְּאֵדָה שְׂאֵל מִצַּד הַמִּדֶּר: כ תִּתֵּן אֱמֶת אִמֶּת לָנוּ דְּרָךְ אֲשֶׁר הַבְּטַחְתָּ לְיַעֲקֹב כִּי לֹא אֲעֻדָּה (בְּרֵאשִׁית כט) חֶסֶד שֶׁהַבְּטַחְתָּ לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר צִוָּה לִבָּנוֹ לְשִׁמּוֹר דְּרָךְ ה' וְגו' אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם מִימֵי קֶדֶם כְּעִקְרֵית יִצְחָק, כִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָאִם ה' יַעֲקֹב אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וְגו':

וְתִשְׁלִיךְ בְּמִצְלוֹת יָם כָּל חַטָּאתָם, כְּלוּמֵר, לֹא יִתְּרוֹ לַעֲנֹשׁ עֲלֵיהֶם כִּאֲלוֹ הַשְׁלַכְתֶּם בְּעֵמֶק תִּים שְׂאֵל יִרְאוּ (כ) תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב וְגו', כְּלוּמֵר, הַאֲמַת לָנוּ דְּרָכֵךְ שֶׁהַבְּטַחְתָּ לְיַעֲקֹב "וְפָרַצְתָּ יְהוָה וְקִדְמָה וְצִפְנָה וְנִגְבָּה וְגו'" (בְּרֵאשִׁית כח,יד). וְהָ יִהְיֶה תְּשֻׁלִּים גְּמֹל חֲסִידוֹ שֶׁל אֲבִרְהָם, וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם מִימֵי קֶדֶם כְּעִקְרֵית שֶׁל יִצְחָק "כִּי נִשְׁבַּעְתִּי... וְיִרְשׁ וְיִרְעֶה אֶת שְׁעַר אוֹיְבָיו וְגו'" (בְּרֵאשִׁית כב,טז). וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם מִימֵי קֶדֶם כְּעִקְרֵית שֶׁל יִצְחָק "כִּי נִשְׁבַּעְתִּי... וְיִרְשׁ וְיִרְעֶה אֶת שְׁעַר אוֹיְבָיו וְגו'" (בְּרֵאשִׁית כב,טז). וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם מִימֵי קֶדֶם כְּעִקְרֵית שֶׁל יִצְחָק "כִּי נִשְׁבַּעְתִּי... וְיִרְשׁ וְיִרְעֶה אֶת שְׁעַר אוֹיְבָיו וְגו'" (בְּרֵאשִׁית כב,טז).

עטרת מרים

שי למורא

(א) ביום הציל ה' אותו מן המצרים, לעת וקנתו לאחר שעברו עליו כל צרותיו ונצל מכלם. פרוש אחר, בכל עת שבאה עליו צרה ונצל ממנה היה שר השירה הזאת. ומכאן שאול, לפי שהיה אויבו ורודפו מכלם, הזכירו לחור. (ב) סלעי, חוקי, כמו סלע חוקי. ומצדתי, מצדרי. ומפלט לי, מפלט

אותי עם צבא ישראל במלחמות. וגם בהיותי לבדי. (ג) צורי, חוקי, כמו צור וסלע. וקרן ישעי, הוא לי לעזר כמו קרן לכלל הקרנים. משגבי, סומך אותי. ומנוסי, שהייתי גם אלו לעזרת. מחמם, מאנשי חם. (ד) מהלל אקרא ה' וגו', פאשר אני קורא אל ה' בהלל, או אני נושע. (ה) אפפני, סבבני. משברי מות, צרות שוברות מובילות אל מות. פרוש אחר, גלי מות. נחלי בלעל, גסות שופוט בנחל, מאנשי בלעל. יבעתני, יבעיתו ויחרידו אותי. (ו) חבלי שאול, מכאובי מות. "חבלי", כמו "חבלי ילדה" (רושע יגד). קדמני, באו לפני. (ז) ויתגעש ותרעש הארץ, געש ורעד ורעש תקפו את אויבי יושבי הארץ. מוסדות השמים ירננו, שהרעיש הקב"ה גם את צבא השמים בשבילי. כי חרה לו, פאשר חרה לו על מעשיהם ונקם מהם נקמתי. (ח) עלה עשן באפו, הוא ענן פעם. כמו "או יעשן אף ה'" (דברים כט). תאכל, תשרף את הקמים עלי. (י) ויט שמים וירד, נטה את השמים למטה לארץ וירד עליהם להתקרב אל שונאי להכות בהם. כלומר שהיה ממחר להפער מהם. וערפל תחת רגליו, שירד בעב הענן להיות מוכן להפער משונאי. (יא) וירפב על כרוב ויעף וגו', הוא משל על מהירותו לכאן לעזרה. (יב) וישת חשך סביבותיו סבות, שם את החשך סביבותיו לסבה להגן עליו. כענין שצאמר "וייה הענן והחשך" (שמות יד). שהיה מפקס בין המצרים לישראל. חשרת מים עבי שחקים, קשור המים בענני השמים,

א וידבר דוד ליהוה את־דברי השירה הזאת ביום הציל יהוה אתו לעת וקנתו מן כל־אויביו ומכאן שאול ונצל מכלם: ב ויאמר יהוה סלעי מחס ומצדתי מבצר חוק ומפלט־לי ומציל אותי: ג אלתי צורי חוקי אשר אחסה מתפסה בו מגלי מנו לי וקרן ותקף ישעי משגבי ומנוסי ועד לנו מאיום האויב בשערי מחמם מאנשי חם תשעני: ד כאשר מהלל בהלל בשאני מתפלל ואקרא אל יהוה או ומאויבי אושע אני נושע: ה כי אפפני הקיפוני משברי מות באבי מנחלי מנסות השופוט בנחל, של אנשי בלעל יבעתני מפרדים אותי: ו חבלי שאול סבני קדמני אויבי לשם בדרבי מקשי המולכים אל מות: ז בצר־לי או אקרא יהוה ואל־אלהי אקרא וישמע מהיכלו מן השמים קולי וישועתי וצעתי באה באזוני: ח ויתגעש ותרעש הארץ יושבי הארץ מרוב הפחד, מוסדות השמים ירננו יחרדו ויתגעשו כי פאשר חרה לו לקחת מהם נקמתו: ט עלה עשן באפו משל על חרון אפו באויבים ואש מפיו תאכל גחלים בערו ממנו: י ויט שמים וירד להקם מאויביו וערפל תחת רגליו להיות מוכן להפער מהם: יא באלו וירפב על־כרוב על מלאך ויעף במהירות וירא היה נראה בא על־כנפיריו: יב וישת שם חשך סביבותיו סבות להיות מוכן להחשיך לאויב, חשרת רבי מים הנקשרים בעבי שחקים: יג מננה נגדו וגו', מתוך האור שלפניו אשר הפצו להאיר ולהושיע לי, מזה עצמו בערו גחלי אש באויבי. (יד) ירעם, יתן בהם רעמים לאוהבי, ולשונאי בערו גחלי־אש: יד ירעם משמיע קול רעם מן שמים יהוה ועליון יתן קולי: טו וישלח חצים הפוערים שרירי בזק מהענן ויפצצם בקר והם מתחדשים מנה הקר ויהם: טז ויראו היו נראים אפקי

הפטרה לפרשת האזינו

בשמואל ב פרק כב

א וידבר דוד ליהוה את־דברי השירה הזאת ביום הציל יהוה אתו מן כל־אויביו ומכאן שאול: ב ויאמר יהוה סלעי ומצדתי ומפלט־לי: ג אלתי צורי אשר אחסה־בו מגלי וקרן ישעי משגבי ומנוסי משעי מחמם תשעני: ד מהלל אקרא יהוה ומאויבי אושע: ה כי אפפני משברי־מות נחלי בלעל יבעתני: ו חבלי שאול סבני קדמני מקשי־מות: ז בצר־לי אקרא יהוה ואל־אלהי אקרא וישמע מהיכלו קולי וישועתי באזוני: ח ויתגעש ותרעש הארץ מוסדות השמים ירננו ויתגעשו כי־חרה לו: ט עלה עשן באפו ואש מפיו תאכל גחלים בערו ממנו: י ויט שמים וירד וערפל תחת רגליו: יא וירפב על־כרוב ויעף וירא על־כנפיריו: יב וישת חשך סביבותיו סבות חשרת־מים עבי שחקים: יג מננה נגדו בערו גחלי־אש: יד ירעם מן שמים יהוה ועליון יתן קולו: טו וישלח חצים ויפצצם בקר ויהם: טז ויראו אפקי מוסדות תבל בגערת יהוה מגשמת רוח אפו:

מהם בא חשך. יג מננה נגדו וגו', מתוך האור שלפניו אשר הפצו להאיר ולהושיע לי, מזה עצמו בערו גחלי אש באויבי. (יד) ירעם, יתן בהם רעמים ויהם, עשה בהם מהומה. (טז) ויראו אפקי ים, ויראו מעמקי חם. כלומר, נתגלו דברים סתומים ונפלאים. ויגלו מוסדות תבל, נתגלו תוסדות העמקים

עטרת מרים

שי למורא

פסיעותי, כדי שלא ימערדו רגלי. כלומר, שלא נפלתי בידי שונאי. (ב) ותורני חיל למלחמה, אורת אותי בכם להלחם. תכריע קמי תחתני, ואת שונאי תפיל לברע תחתני. (מא) תתה לי ערף, נחת אותם שניסו ונחפזו לי ערפם. משנאי ואצמיתם, וגם משנאי ניסו, ועם כל זה אשיגם ואכריתם. (מב) ישעו ואין מושיע וגו', כמו

"ישעו אל ה' ולא ענם ואין מושיע", פי הם רשעים וקוראים אל ה' ולכם לא נכון עמו. אדקם ארקעם, אעשה אותם דק דק וארדד אותם על פני הארמה. (מד) מריבי עמי, מאנשי מלחמתי אשר בבני עמי הלוחמים נגדי. תשמרני לראש גוים, שמרתי מיד כלם עד שהבאתני לדות לראש גוים. עם לא ידעתי, עמים אשר הם מארץ רחוקה. (מה) לשמע און ישמעו לי, מפני משמע אנגיהם בלבד, אפלו שלא בבני, יהיו נשמעים לי. (מו) בני נכר יבלו, אויבי הגוים יבלו ויבמשו. ויחגרו ממסגרותם, ויהיו חגרים ברגליהם כמות שהיו סגורים ביד בבבלי בחול. (מז) וירם אלהי צור ישעי, והאלהים שהוא תקף ישעי הוא רם על כל רמים, ולכן לא אירא מאיבי. (מח) הנותן נקמות לי, הנוקם נקמתי. (מט) ומוציאי מאויבי, ומצילי מאיבי. ובקמני תרוממני, וכן תקמים עלי תגביתני. (נ) מגדול ישועות מלכו, מגדל ישועות הוא למלכו, שבשם שאדם גם במגדליו והוא נצול מאויביו, כמו בן נסתי אליו ונושעתי מאויבי. ועושה חסד למשיחו, כלומר, לא בעבור תשלום

גמול, כראם בחסדו מגדול שהוא עושה למשיחו שהוא דוד המלך. ולזרעו עד עולם, כמו שעשה לדוד, כן עשה לזרעו עד עולם.

ולא לכל ימערדו קרסלי רגלי לנפול בארץ: לח ארדפה איבי ואשמידם ולא אשוב עד-כלותם: למ ואכלם ואמחצם עם פצעים ולא יקומון ויפלו תחת רגלי: מ ותורני ותאנני חיל כח למלחמה להלחם, ואת שונאי תכריע קמי תפיל לברע תחתני: מא ואיבי שיכרוו לפני תתה

לי הפכו לי ערף משנאי עם כי ניסו, אשיגם ואצמיתם אכרות אותם: מב ישעו יפנו אל מלכי האדמה ואין מושיע לאחר זמן יפנו אליהנה להתפלל אליה, אבל ולא ענם: מג ואשחקם אכתש אותם להיות דק כעפר ארץ כמיט המושלך בחוצות אדקם אעשה אותם דק דק ארקעם ארקם: מד ותפלמני מריבי עמי כמו שאול ונבל ואחיתפל ואבשלום תשמרני מיד כלם, עד שהייתי לראש גוים עם אשר לא ידעתי והם יעבדני: מה בני נכר יתכחשו לי יוכבו לי מיראתם אותי, ויאמרו לא חטאנו לך, בעבור לשמע און של כלם והם ישמעו לי על רב כחי ואמין ידי, ויהיו נשמעים אלי לכל אשר אצום: מז בני נכר יבלו יהיו כמושם ויחגרו ויפחדו ממסגרותם מקשי יפודי מסגר שאני מפרן בהם: מו חיייהנה העושה לי אלה וברוך על כל ברכה ותהלה צורי תקפי וחזקי וירם הוא רם על כל רמים אלהי צור ישעי ולזה לא אירא שתקצר ידו מלהשיעני: מח האל הנותן נקמת לי הנוקם נקמתי ומוריד עמים תחתני: מט ומוציאי ומציל אותי מאיבי ובקמני יתר מן קמי

תרוממני תשימני נשא ורם בממשלה, מאיש חמסים חמס תצילני: נ על-כן אודך יהוה בגוים שהצילני מאנשי חמס ולשמך אומר בפרסום לפני כל עם ועם: נא דעו אשר ה' מגדול עושה ישועות גדולות למלכו ועשה חסד ועשה חסדים למשיחו כן יעשה לדוד ולזרעו עד-עולם:

דְּבָרָךְ: ג ז גַּמַּל עַל־עַבְדְּךָ אֲחִיָּה וְאַשְׁמְרָה
 דְּבָרָךְ: יח גַּלְעָיִי וְאַבְיָטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתְךָ:
 יט גַּר אֲנֹכִי בָאָרֶץ אֶל־תִּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצּוֹתֶיךָ:
 כ גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאבָּה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עַתָּה:
 כא גְּעֻרַת זָדִים אַרְוִירִים הַשְׁנִים מִמִּצּוֹתֶיךָ: כב גַּל
 מַעְלֵי חִרְפָּה וּבֹז פִּי עֲדִיתִךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ
 שָׂרִים פִּי נִדְּבָרוּ עֲבָדְךָ יִשִּׁיחַ בַּחֲקִיךָ: כד גַּם־
 עֲדִיתִךָ שָׁעֲשָׁעִי אֲנִישִׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר
 נִפְשִׁי חֲיִנִּי בְּדִבְרֶךָ: כו דְּרָכֵי סִפְרָתִי וְתַעֲנִנִי לְמַדְנִי
 חֲקִיךָ: כז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאַשִּׁיחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 בְּדִבְרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֵר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חֲנִנִי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בַּחֲרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבַקְתִּי
 בַּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְיָשֻׁנִּי: לב דֶּרֶךְ־מִצּוֹתֶיךָ
 אֲרוֹץ פִּי תִרְחִיב לִפִּי: ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֲקִיךָ
 וְאַצְרֵנָה עֶקֶב: לד הִבִּינִי וְאַצְרָה תּוֹרָתְךָ
 וְאַשְׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנֹתִיב מִצּוֹתֶיךָ
 כִּי־בֹ חֲפָצְתִּי: לו הִטֵּלְפִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאַל־
 אֶל־בָּצַע: לו העֲבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שׁוֹא בְּדִרְכֶּךָ
 חֲיִנִּי: לח הִקֵּם לַעֲבָדְךָ אֱמֶרְתָּךְ אֲשֶׁר לִירָאתְךָ:
 לט העֲבֵר חֲרָפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרָתִי פִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבְתִי לְפָקֶדְךָ בְּצִדְקָתְךָ חֲנִנִי:
 ו מא וַיִּבְאֵנִי חֶסֶדְךָ יְהוָה תִּשְׁוַעְתָּךְ כְּאֱמֶרְתְּךָ:
 מב וְאַעֲנֶה חֲרָפִי דָּבָר כִּי־בִטַּחְתִּי בְּדִבְרֶךָ: מג וְאַל־
 תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָאֵד פִּי לְמוֹשְׁפָּטְךָ
 יִחְלָתִי: מד וְאַשְׁמְרָה תּוֹרָתְךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:
 מה וְאַתְחַלְכֶּה בִּרְחֹבָה פִּי פִקּוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי:
 מז וְאַדְבִּרָה בְּעֲדִיתֶיךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאַשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: מח וְאַשִּׂא־
 כִּפִּי אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאַשִּׁיחָה בַּחֲקִיךָ:
 ז מט זְכַרְדְּכָךְ לַעֲבָדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתִנִּי: נ וְאֵת
 נִחְמָתִי בַעֲנִי פִי אֱמֶרְתָּךְ חֲיִתִּנִּי: נא זָדִים חִלְצִנִּי
 עַד־מָאֵד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי: נב זְכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מֵעוֹלָם א יְהוָה וְאַתְנַחֵם: נג זִלְעָפָה אֲחוֹתִנִּי

מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תּוֹרָתְךָ: נד זְמֹרוֹת חַיִּי לִי חֲקִיךָ
 בבית מְגוּרִי: נה זְכַרְתִּי בְּלִילָה שְׁמוֹךְ יְהוָה
 וְאַשְׁמְרָה תּוֹרָתְךָ: נו זֹאת הִיִּתַּחֲלִי פִי פִקּוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נז חֲלָקִי יְהוָה אֱמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ:
 נח חֲלִיתִי פִנְיֶךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִי כְּאֱמֶרְתְּךָ:
 נט חֲשַׁבְתִּי דְרָכֶיךָ וְאַשִּׁיבָה רַגְלִי אֶל־עֲדִיתֶיךָ:
 ס חֲשַׁתִּי וְלֹא הִתְמַהֲמַהְתִּי לִשְׁמֹר מִצּוֹתֶיךָ:
 סא חֲבָלִי רִשְׁעִים עוֹדֵנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אֶקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקָתְךָ: סג חֶבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרִי
 פִּקּוּדֶיךָ: סד חֶסֶדְךָ יְהוָה מְלֵאָה הָאָרֶץ חֲקִיךָ
 לְמַדְנִי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
 בְּדִבְרֶךָ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי פִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הֵאֱמַנְתִּי: סז טָרַם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁנֵג וְעֵתָה אֱמַרְתָּךְ
 שְׁמַרְתִּי: סח טוֹב־אֵתָה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֲקִיךָ:
 טט טָפְלוּ עָלַי שֹׁקֵר זָדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב א אֲצַר
 פִּקּוּדֶיךָ: ע טַפַּשׁ כַּחֲלָב לִבִּי אֲנִי תּוֹרָתְךָ
 שִׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמֹד
 חֲקִיךָ: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלָפִי זָהָב וְכֶסֶף:
 י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכַוְּנוּנִי הִבִּינִי וְאַלְמֹדָה
 מִצּוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וַיִּשְׁמְחוּ פִּי לְדִבְרֶךָ
 יחֲלָתִי: עה יִדְעָתִי יְהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתִנִּי: עו יִחֲנֵנִי חֶסֶדְךָ לְנַחֲמִנִי כְּאֱמֶרְתְּךָ
 לַעֲבָדְךָ: עז יִבְאֵנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה בִּיִּתְּוֹרָתְךָ
 שִׁעֲשַׁעִי: עח יִבְשׂוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֵר עוֹתוֹנִי אֲנִי
 אֲשִׁיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאוּךָ
 וְיִדְעִי עֲדִיתֶיךָ: פ יִהְיֶה־לִּפִּי תָמִים בַּחֲקִיךָ לְמַעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: כ פֹּא כָלְתָה לְתִשְׁוַעְתָּךְ נִפְשִׁי לְדִבְרֶךָ
 יחֲלָתִי: כב כָּלֹו עֵינִי לְאֱמֶרְתְּךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: כג כִּי־יִחֲיִיתִי כְּנָאֵד בְּקִיטוֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: כד כִּמְהָ יִמְיַעֲבָדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְּרָדְפִי
 מִשְׁפָּט: כה כְּרוֹלִי זָדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתּוֹרָתְךָ: כו כִּלְמִצּוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֹׁקֵר יִדְפוּנִי
 עוֹרֵנִי: כז כִּמְעַט כְּלוּנִי בָאָרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹזֹבְתִי

פְּקֻדֶיךָ: פח כַּחֲסֻדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ:
 ל פֶּח לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נֶצֶב בַּשָּׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אֱמוּנַתְךָ כּוֹנֵנֶת אֶרֶץ וְתַעֲמֹד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עֲמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִכַּל עֲבָדֶיךָ: צב לִוְלִי תוֹרַתְךָ
 שְׁעִשְׁעִי אֹז אֲבֹדְתִי בְּעִנְיִי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח
 פְּקוּדֶיךָ כִּי בָם חִייתִנִּי: צד לִךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְּקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי קִוּוּ רַשְׁעִים לֹא־בִדְנִי
 עֲדוֹתֶיךָ אֲתַבּוֹנֶן: צו לְכָל־תִּכְלָה רֵאיוֹתִי קֶץ רַחֲבָה
 מִצֻּתְךָ מֵאֹד: מז מִה־אֶהְבֵּתִי תוֹרַתְךָ כָּל־הַיּוֹם
 הִיא שִׁיחָתִּי: צח מֵאִיבִי תַחֲפֹמֵנִי מִצֻּתְךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדִי הִשְׁפַּלְתִּי כִּי
 עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי: ק מִזִּקְנִים אֲתַבּוֹנֶן כִּי פְקוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רָע פָּלֵאתִי רַגְלִי לְמַעַן
 אֲשַׁמֵּר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סִרְתִּי כִּי־אַתָּה
 הוֹרַתִּנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲפִי אֲמַרְתָּ מִדְּבַשׁ לְפִי:
 קד מִפְּקוּדֶיךָ אֲתַבּוֹנֶן עַל־כֵּן שָׁנֵאתִי | כָּל־אֶרֶח
 שָׁקֶר: נ קה גֵּר־לְרַגְלִי דְּבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבֹתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקְיִימָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מֵאֹד יְהוָה חִינִי כִּדְבָרְךָ: קח נִדְּבֹת
 פִּי רִצְהֵנָּה יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמִדְּנִי: קט נִפְשִׁי
 בִּכְפִי תָמִיד וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רַשְׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִתְּלִיתִי עֲדוֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם כִּי־שָׁשׂוֹן לְפִי הִמָּה: קיב נָטִיתִי לְפִי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֲקֹב: קיג סַעֲפִים שָׁנֵאתִי
 וְתוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי: קיד סִתְּרִי וּמִגִּנִּי אֵתָּה לְדְבָרְךָ
 יִחְלָתִי: קטו סוֹרוּ־מִמֶּנִּי מִרְעִים וְאַצְרָה מִצֻּת
 אֱלֹהֵי: קטז סִמְכֵנִי כְּאֲמַרְתָּ וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְיָשֵׁנִי
 מִשֹּׁבְרֵי: קח סַעֲדֵנִי וְאַוְשַׁעָה וְאַשַׁעָה בַּחֲקִיד
 תָּמִיד: קיח סִלִּית כָּל־שׂוֹגִים מִחֲקִיד כִּי־שָׁקֶר
 תִּרְמִיתֶם: קיט סִגִּים הִשְׁבַּת כָּל־רַשְׁעֵי־אֶרֶץ לְכֵן
 אֶהְבֵּתִי עֲדוֹתֶיךָ: קכ סָמַר מִפְּחָדְךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ וְרֵאתִי: ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדְקָה
 בְּלִיתִּיחִנִּי לַעֲשֹׂקִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֱלֹ־
 יַעֲשֻׁקָנִי זָדִים: קכג עֵינִי כָּלוּ לִישׁוּעָתְךָ וּלְאֲמַרְתִּי
 צִדְקָךָ: קכד עָשָׂה עִם־עֲבָדְךָ כַּחֲסֻדְךָ וְחֲקִיד

לְמִדְּנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדוֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת יְהוָה הִפְרוּ תוֹרַתְךָ: קכו עַל־כֵּן
 אֶהְבֵּתִי מִצֻּתֶיךָ מִזֶּהֶב וּמִפָּז: קכז עַל־כֵּן |
 כָּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שָׁקֶר שָׁנֵאתִי:
 פ קכח פָּלֵאוֹת עֲדוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נִצַּרְתָּם נִפְשִׁי:
 קל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֹאִיר מִבֵּין פְּתִיִּים: קלא פִּי־פַעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצֻּתֶיךָ יֹאבְתִּי: קלב פִּנְה־אֱלִי וְחִנִּי
 כְּמִשְׁפָּט לְאֶהְבִי שִׁמְךָ: קלג פַּעַמִּי הִכֵּן בְּאֲמַרְתָּךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־כִּי כָל־אֲנוֹן: קלד פִּדְנִי מִעֲשֶׁק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פְּקוּדֶיךָ: קלה פִּנְיָךְ הָאֵר בְּעֲבָדְךָ וְלִמְדִנִּי
 אֶת־חֲקִיד: קלו פִּלְגִּי־מִים יִרְדּוּ עֵינִי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרַתְךָ: צ קלז צִדִּיק אֵתָּה יְהוָה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלח צִוִּית צִדְקָה עֲדוֹתֶיךָ וְאֱמוּנָה מֵאֹד:
 קלט צִמְתָּנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכַחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צְרוּפָה אֲמַרְתָּ מֵאֹד וְעֲבָדְךָ אֶהְבָּה:
 קמא צַעִיר אֲנִכִּי וְנִבְזָה פְּקֻדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקָתְךָ צִדְקָה לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת: קמג צָר־
 וּמִצֹּק מִצָּאוֹנִי מִצֻּתֶיךָ שְׁעִשְׁעִי: קמד צִדְקָה
 עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיָּה: ק קמה קָרָאתִי
 בְּכָל־לֵב עֲנִי יְהוָה חֲקִיד אֲצַרָה: קכו קָרָאתִיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹתֶיךָ: קכז קִדְמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאַשׁוּעָה לְדְבָרְךָ יִחְלָתִי: קכח קִדְמוּ עֵינִי אֲשֶׁמְרוֹת
 לְשִׁים בְּאֲמַרְתָּךָ: קכט קוֹלִי שִׁמְעָה כַּחֲסֻדְךָ יְהוָה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קכ קָרְבוּ רַדְפִּי וְזִמָּה מִתוֹרַתְךָ
 רַחֲקוּ: קכא קָרֹב אֵתָּה יְהוָה וְכָל־מִצֻּתֶיךָ אֱמֶת:
 קכב קִדְם יָדַעְתִּי מִעֲדוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתֶם: ר קכג רֵאֵה־עֵינִי וְחַלְצֵנִי כִּי־תוֹרַתְךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: קכד רִיבָה רִיבִי וְגֵאלֵנִי לְאֲמַרְתָּךָ חִינִי:
 קכה רַחוּק מִרַשְׁעִים יִשׁוּעָה כִּי־חֲקִיד לֹא דִרְשׁוּ:
 קכו רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קכז רַבִּים
 רַדְפִּי וְצָרִי מִעֲדוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קכח רֵאיוֹתִי
 בְּגִדִים וְאַתְקוּסְטָה אֲשֶׁר אֲמַרְתָּ לֹא שָׁמְרוּ:
 קכט רֵאֵה כִּי־פְקוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה כַּחֲסֻדְךָ חִינִי:
 קכס רֵאשִׁידְבָּרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
 ש קכסא שָׁרִים רַדְפוּנִי חֲנֹם וּמִדְבָּרְךָ פָּחַד לְפִי:

קסב שִׁשׁ אֲנֹכִי עַל־אֲמֶרְתְּךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רֵב:
 קסג שֶׁקֶר שְׁנֵאתִי וְאֶתְעַבָּה תוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי:
 קסד שִׁבְעַת בָּיִם הִלְלִיתִיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צְדָקָה:
 קסה שְׁלוֹם רֵב לְאַהֲבֵי תוֹרַתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:
 קסו שְׁבַרְתִּי לִישׁוּעֶתְךָ יְהוָה וּמִצוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי:
 קסז שְׁמֵרָה נַפְשִׁי עֲדוֹתֶיךָ וְאַהֲבֶם מְאֹד:
 קסח שְׁמֵרְתִּי פְקוּדֶיךָ וְעֲדוֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכֶי נִגְדָּה:
 ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כְּדִבְרֶךָ הַבִּינֵנִי:

שְׁכַחְתִּי:

קב.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זין:

א שִׁיר הַמַּעֲלֹת אֶל־יְהוָה בַּצִּירְתָּה לִי
 ק'רָאֲתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הִצִּילָה נַפְשִׁי מִשְׁפַּת־
 שֶׁקֶר מִלְשׁוֹן רְמִיָּה: ג מִחַיִּיתִי לָךְ וּמִחַיִּיתִי לָךְ
 לִשְׁוֹן רְמִיָּה: ד חֲצִי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גִּחְלִי

קע תָּבוֹא תַחֲנַנְתִּי לְפָנֶיךָ כְּאֲמֶרְתְּךָ הִצִּילָנִי:
 קעא תַּפְעֵנָה שְׁפָתֵי תְהִלָּה כִּי תִלְמְדֵנִי חֲקִיד:
 קעב תַּעֲזֵן לִשְׁוִי אֲמֶרְתְּךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צִדֵּק:
 קעג תַּהֲיִי־דֶךָ לְעֹזְרִנִּי כִּי פְקוּדֶיךָ בַּחֲרֵתִי:
 קעד תֵּאֲבֹתִי לִישׁוּעֶתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שַׁעֲשְׂעִי:
 קעה תַּחֲיֵי־נַפְשִׁי וְתִהְלֶלְךָ וּמִשְׁפָּטְךָ יַעֲזֹרֵנִי:
 קעו תַּעֲלִיתִי כְּשֶׁה אֲבֹד בְּקֶשׁ עֲבָדֶיךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא

רְתָמִים: ה אֹיְהִי־לִי כִּי־נִגְרַתִּי מִשֶּׁשׁ שְׁכַחְתִּי
 עַם־אֱהִלִּי קָדֵר: ו רַבַּת שְׁכֻנָּה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם
 שׁוֹנָא שְׁלוֹם: ז אֲנִי־שְׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הִמָּה
 לַמַּלְחָמָה:

המשך ביאור למס' עירובין ליום רביעי עמ' ב

מתרצת הגמרא: אמר ליה - תירץ לו רבה, מי סברת דאזיל ואמר
 מידי - וכי סבור אתה שהוא הולך ביום טוב ואומר משהו, כי
 לדעתך צריך לומר 'שביתתי במקומי', לא כך, אלא דאזיל ושתיק
 ויתייב - שהולך ויושב במקום בשתיקה, ובכך קונה שביתתו ואינו
 צריך לומר דבר, ולכן אין עירובו לשבת נחשב הכנה מיום טוב.
 הגמרא מבררת אם דברי רבה שאמר מערב ברגליו בשתיקה
 נאמרו לדברי הכל. אומרת הגמרא: כמאן - כמו מי סובר רבה,
 כרבי יוחנן בן נורי, דאמר חפצי הפקר קונין שביתה - שסובר
 לקמן (מה). שאדם שישן בדרך בערב שבת וחשכה לו, קנה
 שביתה במקומו שלא מדעתו אף על פי שלא אמר כלום, כמו
 חפצי הפקר שקונים שביתה במקומם אף על פי שלא התכוין
 אדם לקנות להם שביתה ולא אמר כלום, ומוכח שאפשר לערב
 ברגליו בלי לומר כלום, אבל לדעת חכמים שאין הישן קונה
 שביתה ואין חפצי הפקר קונים שביתה, נאמר שהמערב ברגליו
 צריך לומר 'שביתתי במקומי'.
 דוחה הגמרא: אפילו תימא רבנן - דברי רבה נכונים גם לדעת
 חכמים, משום שעד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי יוחנן בן נורי -
 עד כאן לא נחלקו חכמים על רבי יוחנן בן נורי ואמרו שלא קנה
 שביתה, אלא בישן ולא מצי אמר - דווקא בישן שאינו יכול לומר,
 אכל בניעור דאי בעי למימר מצי אמר - אבל אדם ער שאם רוצה
 לומר יכול לומר, אף על גב דלא אמר כמאן דאמר דמי - אף על
 פי שלא אמר נחשב כאילו אמר, ולכן כאן שמדובר בניעור קונה
 שביתה אפילו אם אינו אומר 'שביתתי במקומי'.
 הגמרא מקשה על רבה שאמר שהמערב ברגליו אינו נחשב מכין
 מיום טוב לשבת משום ששותק: אמר ליה רבה בר רב הונן לאבאי,
 אי הוה שמיץ ליה למר הא דתניא - אילו היה רבה יודע ברייתא זו
 ששנינו בה, לא יהלך אדם בשבת לסוף שדהו כדי לידע מה היא
 צריקה אחרי שבת, כיוצא בו

הא דתנין (שם), רבי אליעזר אומר יום טוב הפסוק לשבת בין מלפניה
 ובין מלאחריה מערב אדם שני עירובין, ומניח אחד במרחק אלפיים
 אמה ממזרח העיר עבור היום הראשון, ובאותו יום אסור לו לצאת
 מהעיר לצד מערב, ואחד אלפיים אמה ממערב העיר עבור היום
 השני, וקשה, דהא בעינן סעודה הראויה מבעוד יום וליקא - הרי
 צריך שתהיה הסעודה ראויה מבעוד יום, וכיון שביום הראשון
 אינו יכול לצאת מהעיר למערב ולהגיע לעירוב של היום השני
 שהונח שם, אם כן עירובו של היום השני אינו ראוי לו לאכילה
 בסוף היום הראשון.
 מתרצת הגמרא: מי סברת דמנח ליה בסוף אלפים אמה לבאן וכןסוף
 אלפים אמה לבאן - האם אתה סבור שמדובר שמרחיק את שני
 העירובין אלפיים אמה משני צידי העיר, לא, אלא דמנח ליה בסוף
 אלף אמה לבאן וכןסוף אלף אמה לבאן - מדובר שרוצה להתרחק
 מהעיר בשני הימים שלושת אלפים אמה, ומרחיק את העירובין
 מהעיר רק אלף אמה לכל צד ובכך הותר לו לילך אלף אמה עד
 העירוב, ועוד אלפיים ממקום העירוב, ונמצא שאין בין שני
 העירובין יותר מאלפיים אמה, ויכול ביום הראשון לילך למקום
 העירוב השני.
 אבוי חורר להקשות על איסור הכנה שחידש רבה. מקשה אבוי
 לרבה: אלא - אם כדברך שטעמו של רב בדין ביצה שנולדה הוא
 משום איסור הכנה מיום טוב לשבת, הא דאמר רב יהודה, שבת
 ויום טוב הסמוכים זה לזה, ועירב ברגליו ליום הראשון, ושב לביתו,
 ורוצה לצאת מתחום עירו גם ביום השני, מערב ברגליו יום שני -
 צריך ללכת שוב ביום הראשון כדי לקנות שביתה ליום השני, וכן
 אם עירב כפת ביום ראשון, מערב כפת ביום שני - צריך לערב שוב
 כפת עבור היום השני, והא קא מכין מיום טוב לשבת - הרי
 בהליכתו ביום טוב לצורך קניית שביתה לשבת, הוא מכין מיום
 טוב לשבת, משום שכשמערב ברגליו עליו לומר 'שביתתי
 במקומי', ואמירה זו נחשבת כמעשה הכנה, ואם כן מדוע מותר.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שיי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ד אלול מפרק קיג עד סוף פרק קיח ופרקים ע-עב	יום רביעי - כ"ז אלול מפרק קכ עד סוף פרק קלד ופרקים עט-פא
יום שני - כ"ה אלול מפרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו ופרקים עג-עה	יום חמישי - כ"ח אלול מפרק קלה עד סוף פרק קלט ופרקים פב-פד
יום שלישי - כ"ו אלול פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק ופרקים עו-עח	יום שישי - כ"ט אלול פרק כ, מפרק קמ עד סוף פרק קנ ופרקים פה-פז
שבת קודש - א' תשרי פרק כ מפרק א עד סוף פרק ט ופרקים פח-צ	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ד אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכה, יז נודע דבאתערותא... עד עמ' 250, וע"ש היטב.

גם בענינים הרוחניים ועד שההשפעה באה למטה בענינים
גשמיים - הרי כל זה נקרא "פירות", שבשם שפירות האילן
אינם כמו האילן עצמו שהוא תמיד אותו אילן, ואילו הפירות
מתחלפים. כך משתנה ההשפעה מעולם לעולם, ו"הקשרן" -
הוא כמו שכתוב⁵:
"רחבה מצותך מאד",
והי' ליה למימר - היה
לו לומר, "מצותיך" לשון
רבים - לפי הפירוש
הפשוט, שהכוונה היא
למצוות בכלל, שאין להן
קץ, היה צריך לומר
"מצותיך" לשון רבים,
(וגם לשון "רחבה" אינו
מיובן) - שכן, הלשון
הרגיל בזה הוא: גדולה,
רבה, רמה, נישאה, אלא
"מצותך" דיקא, -
המצוה שלך דוקא היא
בבחינת "רחבה מאד", כלי
רחב ל"מאד" שלמעלה,
היא מצות הצדקה,
שהיא מצות ה' ממש,
מה שהקדוש-ברוך-הוא
בכבודו ובעצמו עושה
תמיד לתחיות

העולמות, ונעשה - כך, לעתיד ביתר שאת ועו, - בכמות
ובאיכות, מה שהקדוש-ברוך-הוא מחיה כעת העולמות ומה
שיחיה לעתיד את העולמות ביתר חיות ובסוג חיות נעלה יותר,
הרי זה ענין של צדקה מהקב"ה, לכן נקראת מצות הצדקה
"מצותך", המצוה שלך. שכן, הקב"ה בעצמו עושה תמיד ענין
הצדקה, וכמו שכתוב⁶: "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה
כו", - הרי נקראת צדקה "דרך ה'", שהיא דרך ה', שהוא הולך
בה, כמו דרך שהולכים בה מעיר לעיר, על-דרך-משל, כך
הצדקה היא בחינת גילוי והארת אור אינסוף ברוך-הוא
"סובב כל עולמין", - מקיף וסובב על העולמות ומחיה אותם
בחיות שאינה מצומצמת בהתאם למדרגתם, אלא היא למעלה
מעלה מהן, שיאיר ויתגלה עד עולם הנה, ב"אתערותא
דלתתא", - על ידי התעוררות למטה, בתורת צדקה וחסד
הנם, - זה יתגלה ויאיר לעתיד בתחית המתים, ביתר שאת
- בכמות, ויתר עו - באיכות, לאין קץ מבחינת גילוי (הארה)
[ההארה] בגן-עדן התחתון והעליון, - לעתיד תהיה כאן
למטה התגלות הרבה יותר עליונה מאשר ההתגלות שבגן עדן

יז נודע: דב"אתערותא דלתתא", - על ידי התעוררות של
עבודת האדם למטה, שהאדם מעורר בלבו מדת החסד -
לעשות צדקה וחסד, ו - מעורר רחמנות - שלו, על כל
הצרכים לרחמים - הוא מעורר על-ידיה "אתערותא
דלעילא", - התעוררות
למעלה, לעורר עליו
רחמים רבים ממקור הרחמים להשפיע לו הפירות
רחמים, - לא רק מדת
הרחמים שבסדר
ההשתלשלות, שהיא
רחמים בהגבלה, אלא
ממקור מדת הרחמים,
שממש הרחמים הם בלי
הגבלה, כנזכר בפרק מ"ה
בחלק הראשון של ספר
ה"תניא", שזה נקרא "אב
הרחמים" (לא "אב
הרחמן" כי אם "אב
הרחמים"), מקור הרחמים,
משם נמשכים רחמים על
האדם, להשפיע לו
הפירות בעולם הזה,
והקשר לעולם הבא⁷.
להלן יפרש רבנו הזקן,
שהשפעת הפירות בעולם
הזה, אין הכוונה רק

ההשפעה בעניני עולם הזה, בבני חיי ומוזני, אלא זה כולל גם
ההשפעות וההשגות של גן עדן, שכל זה נקרא "עולם הזה"
בהשוואה ל"עולם הבא" שהוא זמן תחיית המתים. כלומר,
למרות שבהשוואה לעולם הזה ממש נקרא גן עדן בשם עולם
הבא⁸, שכן זה בא אחרי (ובתור שכר על) העבודה של עולם
הזה⁹, אבל הרי בהשוואה ל"עולם הבא" של זמן התחייה, נקרא
כל סדר ההשתלשלות, גם העולמות הרוחניים וגן עדן בשם
"עולם הזה". שכן, הם כולם ענינים ובחינות השייכות (גם כעת)
לגילוי השגה ("הזה" הוא לשון גילוי), ואילו "עולם הבא" של
זמן התחייה, הוא למעלה מגילוי השגה, כפי שיסביר להלן¹⁰.
פרוש, "הפירות" - היא השפעה הנשפעת - ונמשכת,
ממקור הרחמים וחי החיים ברוך-הוא, ונמשכת למטה
מטה בבחינת השתלשלות העולמות מלמעלה למטה כו,
- שמעולם ומדרגה נעלים יותר היא נמשכת לעולם ולמדרגה
תחתונים יותר, ומאותו עולם ומדרגה, לעולם ולמדרגה
תחתונים עוד יותר, עד שמתלבשת - ההשפעה, בעולם הזה
הנשמי ב"בני חיי ומוזני" כו. - בכל הענינים של השפעה

1. זח"א פח, א. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משנה ריש פאה. פיה"מ שם. וראה ד"ה כל המרחם תש"ט (סה"מ תש"ט ע' 7 (הב))." 3. רמב"ם ה"ל תשובה פ"ח ה"ח. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה פמ"ח". 5. תהלים קיט, צו. 6. וירא יח, יט.

1 התחתון ובגן עדן העליון, ההוכחה על כך היא, שְהָרִי כָּל
2 נִשְׁמוֹת הַצְדִּיקִים⁷ וְהַנְּבִיאִים⁸, שֶׁהֵם עָתָה
3 בְּגִנְעַדְן הָעֲלִיּוֹן בְּרוֹם הַמַּעְלֹת, – והמדריגות, וְתִלְכְּשׁוּ
4 בְּנוֹפְתֵיהֶם לְעֵתִיד¹⁰, וְיָקוּמוּ בְּזֶמֶן הַתְּחִיָּה¹⁰ לְהַנּוֹת מִזֵּו
5 הַשְּׂכִינָה. – שיאיר בעולם
6 הוזה לנשמות בגופים, מן

אגרת הקדש

7 ההכרח הרי לומר, 1
8 שתהיה זו התגלות 2
9 עליונה בהרבה מאשר 3
10 ההתגלות שבגן עדן 4
11 העליון, שבגלל זה כדאי 5
12 שהנשמות הנמצאות 6
13 בדרגות העליונות ביותר 7
14 בגן עדן העליון, 8
15 תתלבשנה בגוף כדי 9
16 לקבל הגילוי של זמן 10
17 תחיית המתים, וזהו גילוי 11
18 שהוא רק ענין של צדקה 12
19 וחסד חנים. שכן, אין 13
20 בכוח ההתעוררות למטה 14
21 להמשיך סוג גילוי כזה, 15
22 ההתעוררות למטה היא 16
23 רק בבחינת "כלי" 17
24 לקליטת גילוי זה. במה, 17
25 איפוא, הגילוי שלעתיד

כל נשמות הצדיקים והנבאים והנביאים שהם עתה
בג"ע העליון ברום המעלות יתלבשו בגופותיהם לעתיד
ויקומו בזמן התחייה ליהנות מזיו השכינה לפי
שההארה והגילוי שבג"ע היא בחינת ממלא כל עלמין
שהוא בחינת השתלשלות ממדרגה למדרגה ע"י
צמצומים עצומים וכמארו"ל ביו"ד נברא עוה"ב והוא
בחינת חכמה עילאה הנקראת עדן העליון המשתלשלת
ומתלבשת בכל העולמות כמ"ש כולם בחכמה עשית
כו' והחכמה תחי' כו' ובג"ע היא בבחינת גילוי ההשגה
לכל חד לפום שיעורא דילי' כנודע שעונג הנשמות
בג"ע הוא מהשגת סודות התורה שעסק בעוה"ז בנגלה
כדאיתא בזה"ק פ' שלח ובגמ' בעובדא דרבה בר
נחמני. אבל גילוי ההארה שבתח"מ יהי' מבחינת
סובב כל עלמין שאינה בבחינת צמצום ושיעור וגבול
אלא בלי גבול ותכלית כמ"ש בלק"א פמ"ח ביאור
ענין סוכ"ע שאינו כמשמעו כמו עיגול ח"ו אלא שאינו
בבחי' התלבשות וכו' וע"ש היטב.

נעלה יותר אפילו מן הגילוי שבגן עדן העליון? יסביר רבנו
הזקן להלן: לְפִי שֶׁהָאֱרָאָה וְהַגִּילוי שֶׁבְּגִנְעַדְן הִיא בְּחִינַת
מִמְלָא כָּל עֲלָמִין¹¹, – ממלא כל העולמות – החיות
האלקית המצומצמת ומותאמת לדרגת הנברא, ומתלבשת
בפנימיות בנברא, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַשְּׁתַלְשֻׁלוֹת מִמְדְּרָגָה
לְמִדְּרָגָה – החיות יורדת ומשתלשלת ומתצמצמת ממדריגה
למדריגה, עַל־יְדֵי צִמְצוּמִים וְעֲצוּמִים, – המצמצמים
ומקטנים את החיות ואת הגילוי, וְכַמְאֵמֶר רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵם
לְבִרְכָּהֶם¹²: "בִּיּוֹד נִבְרָא עוֹלָם הָאֵל", – כלומר, גן עדן,
שנברא באות יו"ד, והאות יו"ד היא הרי צמצום של נקודה,
וְהִיא בְּחִינַת חֻכְמָה עֲלִיָּא, – יו"ד היא בחינת חכמה עליונה.
שכן, היו"ד של שם הוי' רומזת על "חכמה עילאה" (עליונה),
הראשונה מעשר הספירות של עולם ה"אצילות", הַנִּקְרָאת –
"חכמה" נקראת "עֲדָן הָעֲלִיּוֹן", – "עדן" שהוא למעלה והוא
מקור "גן עדן", הַמַּשְׁתַּלְשֵׁל וְהַמְתַּלַּבֵּשׁ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, –
בחינת וספירת ה"חכמה" משתלשלת ומתלבשת בכל העולמות
להוותם ולהחיותם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב¹³: "בְּכֹל בְּחֻכְמָה עֲשִׂיתָ
כו'", – הרי שהתהוות כל הנבראים היא מבחינת ה"חכמה",

7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מצוות". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תורה". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גילוי אלקות".
10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר שמחלק לב' זמנים (ובמילא מובן שזהו גם ב' ענינים): לעתיד, בתחי'. וצ"ע". 11. הערת
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פמ"ח". 12. מנחות כט, ב. 13. תהלים קד, כג. 14. קהלת ז, יב. 15. קסג, א. 16. ב"מ פו, א. 17. ד"ה
קא מיפלגי במתיבתא דרקייע.

יום שני כ"ה אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 250, וזהו שארז"ל ועטרותיהם... עד עמ' קכו, ור"ל.

אגרת הקדש

וזהו שארז"ל

ועטרותיהם בראשיהם ונהנין כו' עטרה היא בחינת
מקיף וסובב ונקרא כתר מלשון כותרת והוא בחי'
ממוצע המחבר הארת המאציל א"ס כ"ה להנאצלים
ולעתיד יאיר ויתגלה בעוה"ז לכל הצדיקים שיקומו
בתחייה (ועמך כולם צדיקים כו'). וזה שארז"ל עתידים
צדיקים שיאמרו לפניו קדוש כי קדוש הוא בחי'
מובדל שאינו בגדר השגה ודעת כי הוא למעלה
מעלה מבחינת החכמה ודעת שבג"ע כי החכמה
מאין תמצא כתיב הוא בחינת כתר עליון הנקרא אין
בוה"ק והשפעתו והארתו בבחינת גילוי הוא דוקא
כשהנשמה תתלבש בגוף וך וצח אחר התחי' כי נעוץ

1 וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְכָרוֹנִם לְכַרְכְּהָ¹⁸: – "העולם הבא אין
2 בו לא אכילה ולא שתיה וכו' אלא צדיקים יושבין וְעֵטְרוֹתֵיהֶם
3 בְּרָאשֵׁיהֶם וְנִהְיִין כו"¹⁹, – מזוי השכינה, עֵטְרָה היא בְּחִינַת
4 מְקִיף וְסוֹבֵב, – כלומר, אור שאינו מתצמצם ושאינו מתלבש
5 בפנימיות בהתאם לדרגתו
6 של כל עולם או נברא,
7 אלא הוא אור היורד 1
8 למטה²⁰ ומאיר באופן 2
9 שהוא מקיף על הכל 3
10 בשווה, וְנִקְרָא "כֶּתֶר" 4
11 מִלְשׁוֹן "כּוֹתֶרֶת"²¹, – 5
12 כפי שמובא במלכים א' 6
13 פרק ז' על הכותרות שנתן 7
14 שלמה לעשות לעמודים, 8
15 אפשר שזו ההוספה 9
16 ב"כתר" לגבי "עטרה", 10
17 עטרה – היא הרי על 11
18 הראש, "תשית לראשו 12
19 עטרת פז"²², "ועטרותיהם
20 בראשיהם", ואילו כתר מלשון כותרת – הוא על עמודים, וכיוון
21 שגילוי אור הכתר לעתיד בתחיית המתים בא הרי על ידי קיום
22 המצוות, שתר"ג המצוות שמן התורה וז' מצוות דרבנן, הם
23 תר"ך עמודי אור (תר"ך אותיות "כתר")²³, אפשר שלכן הוא
24 מביא הלשון "כותרות" המובאת בקשר לעמודים. שכן, זה כתר
25 על עמודי המצוות, וְהוּא – בחינת ה"כתר" היא בְּחִינַת מְמַצֵּעַ
26 הַמַּחְבֵּר הָאֵרֶת – והתגלות הַמַּאֲצִיל אֵינְסוֹף בְּיוֹד־הוּא
27 לְהִנְאָצִלִים, – של עולם ה"אצילות", המאציל הוא הרי "אין"
28 סוף והנאצלים הם הרי ב"עולם", ש"עולם" בכלל הוא הרי ענין
29 של גבול – הרי הממוצע בין המאציל לבין הנאצלים, הוא
30 בחינת וספירת ה"כתר", פנימיות הכתר שייכת למאציל,
31 וחיצוניות הכתר שייכת לנאצלים, ועל־ידיה בחינת ה"כתר"
32 היא ממוצעת בין המאציל לנאצלים – כלומר, על ידי ה"כתר"
33 נמשך מ"אור אין־סוף" אל הנאצלים של עולם ה"אצילות",
34 וְלִעֲתִיד יֵאִיר וְיִתְגַּלֵּה בְּעוֹלָם הַזֶּה לְכָל הַצַּדִּיקִים שְׂיִקוּמוּ
35 בְּתַחִיָּה – בתחיית המתים, ("וְעַמְךָ כֻּלָּם צַדִּיקִים כו"²⁴). –

36 כלומר שלעתיד זה יתגלה לכל בני ישראל. הרי, שהאור השייך
37 כעת לנאצלים של עולם ה"אצילות" בלבד, יאיר ויתגלה לעתיד
38 לבוא למטה בעולם הזה, ולא כפי שאמר לעיל בקשר לגן עדן,
39 שהאור המאיר בגן עדן מבחינת ה"חכמה", הוא בבחינת גילוי
40 והשגה לכל אחד בהתאם
41 למדרגתו. שכן, מדובר
42 באור פנימי המשתלשל
43 ומתצמצם ממדרגה
44 למדרגה ובא בהתגלות
45 לכל אחד בהתאם
46 למדרגה שלו – אלא,
47 האור והגילוי של תחיית
48 המתים, שהוא אור מקיף
49 של "כתר" אינו מתצמצם
50 אלא מאיר לכולם בשווה,
51 ויהיה זה בהתגלות
52 גמורה, בהשגת המהות,
53 שמשגים את המהות, כפי
54 שהדבר בענין הראיה
55 שרואים את המהות של הדבר, כפי שנאמר על לעתיד²⁶ "ונגלה
56 כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו", ראיית המהות. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ
57 רַבּוֹתֵינוּ וְכָרוֹנִם לְכַרְכְּהָ²⁷: "עֲתִידִים צַדִּיקִים שֶׁאָמְרוּ
58 לְפָנֵיהֶם קְדוֹשׁ", – כפי שאומרים כעת "קדוש" לפני הקדוש
59 ברוך הוא, כִּי "קְדוֹשׁ" הוא בְּחִינַת מְבַדֵּל, שֶׁאֵינוּ בְּגֵדֵר
60 הַשְּׁגָה וְדַעַת, כִּי הוּא לְמַעַל מְעַלָּה מִבְּחִינַת הַחֲכָמָה וְדַעַת
61 שֶׁבְּגֵדֵדָהּ, כִּי "הַחֲכָמָה מֵאֵין תִּמְצָא" כְּתִיב²⁸, הוּא בְּחִינַת
62 "כֶּתֶר עֲלִיּוֹן" הַנִּקְרָא "אֵין" בְּיָחַד הַקְדוֹשׁ²⁹, וְהַשְּׁפָעָתוֹ
63 וְהָאֵרֶתוֹ בְּבְחִינַת גִּלּוּי, – שיוכלו להשיגו בהשגת המהות, הוּא
64 דְּיוֹקָא בְּשִׁהְנִשְׁמָה תִּתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף וְךָ וְצֶח אַחֵר תִּתְחַיֶּה, –
65 אחרי תחיית המתים, ומדוע הדבר כך, שבגן עדן, כשהנשמה
66 היא בלי גוף, אין היא יכולה להשיג בגילוי את אור הכתר,
67 ואילו לעתיד לבוא בתחיית המתים, כשהנשמה תהיה מלובשת
68 בגוף (כידוע³⁰ ההכרעה כדעת הרמב"ן³¹, שתכלית השכר תהיה
69 דוקא לנשמה בגוף בזמן תחיית המתים). דוקא אז תוכל להשיג
70 בגילוי את אור הכתר? אומר על כך רבינו הזקן: כִּי "נְעוּץ

18. ברכות יז, א. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועטרותיהם בראשיהם (מקיף - ועוד ענין) ונהנין כו' (פנימי)". 20. הרבי שליט"א העיר, שלמרות שהאור מאיר גם למטה, אי אפשר לומר שהוא מאיר למטה כמו למעלה, שכן "סוכי"ע - גילוי שלו בעולם העליון והתחתון שווה, ויש עוד ענין שונה לגמרי - האם כמו שהוא למע' כך מתגלה: התנשאות המלך על כל בני המדינה בשווה, אבל אינו דומה כלל לכמו שהיא בעצמו (לא בעצמותו כ"א אפילו בגילוי ובהרגש דעצמו)". 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה נוגע כאן, ולא הענין שהוא מל' כתר לי - שתיקה וביטול (לקו"ת במדבר סט, א. תעריב בתחלתו)". 22. תהלים כא, ד. 23. תפלת ר' נחוניא בן הקנה, הובאה ונתבארה להלן סימן כט (קמט, סע"ב ואילך). 24. ישע"י ס, כא. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הובא כאן כי זה מחילוקי תח"מ ג"מ ו"ע: בתה"מ יעמך כולם צדיקים", משא"כ ג"ע שלא כל העם זוכה - ראה תו"א יתרו עג, ב. לקו"ת וכו". ולמרות שהוא אומר להלן "אך א"א להגיע למדרגה זו עד שיהא בגי' תחלה" - הוסיף הרבי שליט"א, שלעיל כשהוא אומר יעמך כולם צדיקים" הכוונה היא רק ש"יכולם - יעמדו בתח"מ", ויהיו אז: משה והאבות כו' ועד שובא מימין. ופשיטא - גודל החילוק שבין זל"ה בהגלויים דאז, וכא"א לפום שעו"ד (בג"ע) וכו". 26. ישע"י מ, ה. 27. ב"ב עה, ב. 28. איוב כח, יב. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "במקום שהחכ' נמצאת (ג"ע) הכתר הוא בהעלם 'אין'". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה משפטים קכא, סע"א: והחכמה כו'. ובכ"מ". 30. ספר המצוות להצ"צ (דרמ"צ) מצות ציצית. וראה גם לקו"ת צו טו, ג. 31. בשער הגמול.

1 תַּחֲלָתָן – המדריגה העליונה ביותר שב"תחלה", בַּסּוּפִין
2 דִּקְאָ, – ככתוב בספר יצירה³² ומשמעות הדבר, כפי פירוש
3 החסידות³³, שה"תחלה" שלמעלה גם מה"ראש המתפשט" (כמו
4 המדריגות העליונות ביותר של השתלשלות) – נמצאת ב"סוף"

5 דוקא, במדריגת ה"כתר"

6 שלמעלה מהשתלשלות

7 (למעלה אפילו

8 מהמדריגה הגבוהה ביותר

9 של השתלשלות, שהיא

10 "חכמה" הנקראת

11 "ראשית", שהיא היא

12 ראשית ההשתלשלות).

13 היכן זה יורד בגילוי? – "בסופן" דוקא – בגוף גשמי, שלכן דוקא

14 כשהנשמה תהיה מלובשת בגוף בזמן התחייה – תתגלה בה אז

15 ההתגלות הנעלה ביותר של אור הכתר, גילוי שאין בכוח

16 הנשמה בגן עדן לקבלו. והכוונה היא: לא זו בלבד שלגבי אור

17 זה, כיוון שהוא למעלה מהשתלשלות, אין לגביו שום הבדל בין

18 נשמה לגוף. – לגבי הגילוי של גן עדן שכאמור לעיל הוא גילוי

19 היורד בהשתלשלות – קיים הבדל בין נשמה לגוף, לנשמה בגן

20 עדן הוא יכול להתגלות, ואילו לנשמה בגוף אין הוא יכול

21 להתגלות. אך, לגבי אור ה"כתר" שהוא למעלה לגמרי

22 מהשתלשלות, אין שום הבדל בין נשמה לגוף – אלא אדרבה,

23 בגוף דוקא, שהוא "סופן" – דוקא שם "נעוץ" (נמצא) "תחלתן"

24 אור ה"כתר", ו"סוף מַעֲשֵׂה בְּמַחֲשָׁבָה תַּחֲלָה כו'", פְּנוּדָע. –

25 במחשבה ישנם "תחלת המחשבה" ו"סוף המחשבה", ובמעשה

26 ישנם "תחלת המעשה" ו"סוף המעשה" – והרי "סוף מעשה"

27 דוקא הוא תחלת המחשבה, שלכן, על ידי מצוות מעשיות

28 דוקא הנעשות על ידי נשמה המלובשת בגוף גשמי – על ידי זה

29 דוקא ממשיכים את אור ה"כתר", כפי שהוא אומר כאן על ידי

30 ענין הצדקה, וכללות המצוות הרי נקראות בשם צדקה³⁴, שעל

31 ידי מצוות ממשיכים אור ה"כתר". שכן, מצוות מעשיות שהן

32 "סוף מעשה" – הן דוקא הינן ב"תחלה" של מחשבה – תכלית

33 הכוונה ב"כתר" ו"רצון" לבריאת העולמות. על כל פנים מוסבר

34 מדוע יאמרו לעתיד לצדיקים "קדוש". שכן, לצדיקים (ועמך

35 כולם צדיקים" – כל בני ישראל) יומשך ויתגלה אור שהוא

36 קדוש ומובדל ולמעלה מהשגה, וכיוון שהם יתעצמו עם האור

37 שיהיה בהם בהתגלות – לכן הם עצמם "קדוש". אַךְ אִי

אגרת הקדש

1 תחלתן בסופן דוקא וסוף מעשה במחשבה תחלה כו'
2 כְּנוּדָע. אַךְ אִי אֵלָּא לְהַגִּיעַ לְמַדְרַגָּה זוּ עַד שִׁיחָא בְּנֵעַ
3 תחלה להשיג בחינת חכמה עילאה (כו') [אפשר צ"ל כל
4 חד] כפום שיעורא דיליה וטל תורה מחייהו והקיצות
5 היא תשיחך כו' וד"ל.

6 (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ולא חכ"ו ש) וְהַקִּיצוֹת הֵיא

7 תְּשִׁיחָךְ כו'³⁸, וְדִי לְמַכִּין. – שכפי המוסבר במסכת אבות³⁹

8 זה מוסב על עולם הבא, שכן התחלת הפסוק⁴⁰ היא "יחיו מתוך

9 וגו' הקיצו ורגנו שוכני עפר", ולאחר מכן מסיים "כי טל אורות

10 טליך" שעל כך דורשת הגמרא "כל העוסק בתורה, אור תורה

11 מחייהו", כשהכוונה היא על "טל תורה". הרי כדי להגיע

12 למדריגה שתהיה בתחיית המתים, שיוכלו לקבל בגילוי את

13 האור ה"סובב כל עלמין", מן ההכרח שהנשמה תהיה לפנייה

14 בגן עדן ותשיג "חכמה עליונה" בהתאם לשיעורה ולמדריגתה,

15 למרות שהשגת הנשמה בגן עדן היא בבחינת "ממלא כל עלמין"

16 בלבד, אור פנימי (כמוסבר לעיל). אבל, הרי מאיר בה גם בחינת

17 ה"כתר" באופן של "מקיף", שלא בהתגלות ובהשגת המהות,

18 אלא באופן של "ידיעת המציאות" – דבר זה נותן כוח בנשמה,

19 שבזמן התחייה תוכל לקבל את האור ה"סובב" בהתגלות

20 ובהשגת המהות (כמובא במאמר "קא מיפלגי במתיבתא דרקי"ע"

21 ב"לקוטי תורה" פרשת תזריע, ש"אור הסובב" מאיר לנשמה בגן

22 עדן באופן של "מקיף", הרי, שבגן עדן שהשגת הנשמה היא

23 בבחינת "ממלא כל עלמין" (אור פנימי), שם ההתגלות של ענין

24 ה"תורה" שהיא ענין של "מוזון" ואור פנימי, "ותורתך בתוך

25 מעי"⁴¹, כמובא בפרק ה' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", אלא

26 שמאירה גם הארה מענין המצוות (שהן לבושים ומקיפים

27 לנשמה, כפי המובא ב"תניא" שם), ולעתיד, בתחיית המתים

28 יהיה עיקר ההתגלות מאור ה"סובב כל עלמין" על ידי ענין

29 המצוות, ועל-ידי ועם ענין התורה "טל תורה" – ש"מחייהו"

30 ו"היא תשיחך".

32. פרק א' משנה ז'. 33. המשך תרס"ו ע' שמו. 34. ראה ח"א פל"ז. לקמן סימן לב. 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מה ענין פיסקא זו כאן? ! – וי"ל דבא לתרץ: ע"פ הנ"ל אינו מובן מחז"ל בכ"מ (וראה ג"כ לקמן סכ"ט) דשכר המצוות בגי'ע (וכולל - מצות הצדקה). – והתירוץ עפ"מ שנת' לעיל ס"ג, אבל ה"ז רק "הארה דהארה" וכו' – כן אינו מובן "נשמות הצדיקים כו' שהם עתה בגי'ע" כמה אלפי שנים (שהזכיר כאן לעיל) מאי נפק"מ ואהני להו להשכר (דתח"מ). – ולזה מוכרח להמשיך הבי': אך א"א כו'. ומוסיף עוד ענין – תוס' ב': תח"מ בא ע"י שטל תורה מחייהו – שזהו שייך ותלוי (כמחז"ל זה) שיהי' בסוג "כל העוסק בתורה", ובמילא תלוי גם בהשגת "בחי" ח"ע כפום שיעורא דילי" שזהו בגי'ע דוקא. ומוסיף עוד ענין – תוס' ב': לאחר תח"מ – השכר ד"תשיחך" – וה"ז היא (דוקא) תשיחך" (התורה, ח"ע דכפום שיעורא דילי' בגי'ע). עפ"ז יומתק ג"כ שמסיים בבי' סיום הכתוב: לכל תכלה גו', אף שלא הביאו (ולא רמזו אפילו) ע"ז: אלא שמסתייע להענין שקדמו – וממתיק עי"ז גם הסדר דבכתוב, שתחלה צ"ל "כל תכלה" (כי א"פ כו' – כנ"ל) ורק אח"ז יבוא לרחבה מצותך מאד. אבל בתחלת האגרת אין מקום להזכיר "כל תכלה גו'" – שהרי ענינה ב' הרחבות שעי' הצדקה דלמטה". 36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "במקום כו' – שלכאורה אינו מובן – ולכן הקיפוהו בחצו"ג – כ"ז. ז. א. כל חד". 37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה כתובות קיא, ב. לעיל ספ"ו". 38. משל ו, כב. 39. ספ"ו. 40. ישעי' כו, יט. 41. תהלים מ, ט.

יום שלישי כ"ו אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכו, וזהו רחבה מצותך... עד עמ' קכו, מנוחה בו:

הנפש שגג' עדן, – הרי לכך ראיתי קץ, שיש לה קץ וגבול, 34
שהיא בבחינת "קץ" ותכלית וצמצום פנזר לעיל, – 35
שהאור המאיר בג' עדן הוא מבחינת "ממלא כל עלמין", שהוא 36
אור מוגבל ומצומצם. ב"לקוטי לוי יצחק" להרה"ג ר' לוי יצחק 37
שניאורסאהן, אביו של 38

כ"ק רבינו, מפרש את 39

שלשת הענינים של "קץ", 40

"תכלית" ו"צמצום", שהם 41

בשלשת בחינות האור 42

המאיר בג' עדן, וכן 43

מסביר מדוע המלה "קץ" 44

כתובה בפירוש בפסוק, 45

"לכל תכלה ראיתי קץ", 46

ולא הענין של "תכלית" 47

ו"צמצום". ו"לכל תכלה" 48

– לכל סוגי הגעגועים 49

וכלות הנפש, כיוון 50

שמדובר כאן אודות כלות 51

הנפש והגעגועים שבגן 52

עדן דוקא – מדוע, איפוא, 53

הוא אומר "לכל תכלה" – הוא לפי שיש פמה וכמה מעלות 54

ומדרגות נז' עדן זה למעלה מזה עד רום המעלות, כמו 55

שכתוב בלקוטי הש"ס מהאר"י ו"ל בפירוש מאמר רבותינו 56

וברונם לברכה⁴²: "תלמידי חכמים אין להם מנוחה בו", 57

– לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, מפרש האריז"ל, שהכוונה 58

היא, שעולים תמיד ממדרגה למדרגה בהשגת התורה שאין 59

לה סוף בו, – ואין להם מנוחה לעמוד במדרגה אחת, אלא 60

הם עולים תמיד ממדרגה למדרגה, עד אחר התחיה שיהיה 61

להם – אז, מנוחה בו: – כמו אחרי זמן התחיה הנקרא "יום 62

שכולו שבת ומנוחה"⁴³, שכן, יתגלה אז אור מ"עצמות איך-סוף" 63

ברוך-הוא, שאין בו שום התחלקות של מדרגות, הרי שלא 64

שייך אז שום עליה ממדרגה למדרגה, אלא זה ענין של מנוחה 65

ועונג מ"עצמות איך-סוף ברוך-הוא". 66

1 להלן, חוזר רבנו הזקן לפרש הפסוק "רחבה מצותך מאד",

2 שלעיל פירש המלה "מצותך" שהכוונה היא למצות הצדקה

3 הנקראת "מצותך" (המצוה שלך), המצוה של הקדוש ברוך הוא.

4 כעת יפרש המלה "רחבה", שמצות הצדקה היא כלי ושטח רחב,

5 שתוכל להתלבש בה

6 ההתגלות של "אור איך-

7 סוף" שתהיה בזמן 1

8 התחיה. ובמשך רבינו 2

9 הזקן: וזהו "רחבה" 3

10 מצותך מאד", היא 4

11 מצות הצדקה, שהיא 5

12 כלי ושטח רחב מאד, 6

13 להתלבש בה הארת – 7

14 והתגלות, אור איך-סוף 8

15 ברוך-הוא (וכמו 9

16 שכתוב: – בפיוט ראש 10

17 השנה: "לבוש צדקה", 11

18 – שצדקה היא לבוש 12

19 לקבלת "אור איך-סוף" 13

20 ברוך-הוא, אשר יאיר

21 לעתיד בבחינת כלי גבול ותכלית בחסד חנם – של הקדוש

22 ברוך הוא, ב"אתערוך דלתא" – על ידי עבודת האדם

23 למטה בענין חסד וצדקה, זו, הנקראת "דרך ה'". – וכנוכר

24 לעיל (בתחילת האגרת) שלמרות שישנה התעוררות מלמטה

25 על ידי עבודת הצדקה – בכל זאת זה "חסד חנם". שכן, לאמיתו

26 של דבר התעוררות האדם מלמטה אינה בערך כלל שהיא

27 תעורר התעוררות כזו למעלה של התגלות אלקית בלתי

28 מוגבלת כזו, אלא זה חסד חנם, והצדקה היא כלי בלבד לקבלת

29 חסד זה והתגלות זו. וזהו לשון "מאד", – "רחבה מצותך מאד",

30 שהוא כלי גבול ותכלית. – שמצות הצדקה היא כלי רחב בלי

31 גבול ותכלית לקבלת ההתגלות האלקית שהיא בלי גבול

32 ותכלית. אבל – התחלת הפסוק "רחבה מצותך מאד" היא:

33 "לכל תכלה – ראיתי קץ", "תכלה" – היא מלשון "כלות"

יום רביעי כ"ז אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכו, יח כתיב מה יפית... עד עמ' 252, בלק"א.

72 של עבודה בפועל או של צדקה, ראוי להשתדל למצוא את הקשר שבין
73 הענין אודותו מדובר באגרת קודש' זו לעבודה בפועל בכלל ולצדקה
74 בפרט, ואם הדבר אפשרי – גם את ההמשך של אותה אגרת קודש למה
75 שדובר באגרת הקודמת, ואשר לכך קבעו בני הגאון המחבר אגרת זו
76 אחרי האגרת שלפניה².

67 יח. כבר הוזכר לעיל כמה וכמה פעמים, שהאגרות קודש (ש"בני הגאון
68 המחבר" קבעו ב"אגרת הקודש" כחלק מספר ה"תניא") נכתבו רובן
69 ככולם כעניני התעוררות לעבודה בפועל¹ ובמיוחד בענין הצדקה
70 בהקשר ל"כולל חב"ד", להחזיק בעוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל.
71 בהתאם לכך הרי אגרת שלמראית עין לא נראה שמדובר בה אודות ענין

42. סוף ברכות. 43. סוף מסכת תמיד. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל' הסכמת הרבנים שי' בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע: להורות
לעם ה' הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כי נסדרו לא ע"פ סדר הזמן שנכתבו כ"א ע"פ סדר

שהיא מעין הגילוי שב"גן עדן", וגם (אפילו) התגלות שהיא מעין הגילוי של לעתיד-לבוא בתחיית המתים.

שכן, למרות שלא כל אחד יכול להגיע ל"אהבה בתענוגים" שהיא ענין של מתנה מלמעלה – הרי מדובר בחסידות⁷ בענין "גביע הכסף" שטמן

יוסף "באמתחת בנימין"

ש"יוסף" זה מדרית צדיקים,

"בנימין" – מדרית בינונים

(ר'מדת הבינוני" היא הרי

"מדת כל אדם"⁸, ו"גביע

הכסף" הוא מדרית "אהבה

בתענוגים" ("כסף" מלשון

"נכסף נכספת"⁹) השייך

ליוסף, הרי זה יורד לפעמים

גם לבנימין (לבנינים), אלא

באופן של "הטמין", שהוא

עצמו אינו יודע מכך; וכפי שרבו הזקן אומר בפרק י"ד בחלקו הראשון

של ספר ה"תניא", שגם על העבודה של "שמחו צדיקים בה"¹⁰, צריכה

להיות השתדלות. שכן, יכול להיות שזה יהיה אצלו באופן של "עיבור"

של נשמת צדיק. כך, שגם האהבה של "אהבה בתענוגים" שהיא מעין

ההתגלות של עולם הבא ושל זמן התחייה – יכול להיות שתהיה ביהודי

התגלות מעין זו על ידי אופן של שלימות בקיום המצוות, שהוא מקיים

מצוות בחיות של אהבה ה'.

כְּתִיב: – כתוב¹¹: **"מִזֶּה יִפִּית וּמִזֶּה נִעְמָת, אֲהַבָה**

בְּתַעֲנוּגִים"¹². – מה יפית ומה נעמת להתחבר אתך על-ידי

"אהבה בתענוגים", על ידי אהבה שיש בה משום הנאה ותענוג

בדביקות של האהבה, שלא באופן שהארהב מחפש את הנאהב

ורוצה להיות דבוק בו, אלא שהוא כבר דבוק בנאהב ויש לו

תענוג מהדביקות ומהאהבה. הִנֵּה ב' מִינֵי – וסוגי אֲהַבּוּת הֵן,

– באהבה ישנן מדריות מרובות, אך באופן כללי ישנם שני

סוגים כלליים: הָא' – **"אֲהַבָה בְּתַעֲנוּגִים"**, דְּהִינּוּ שְׂמֵתֵנֵנּוּ

עַל ה' עֲנֵג נִפְלֵא, בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְעִצּוּמָה, שְׂמֵחַת הַנֶּפֶשׁ

וּכְלֻתָּהּ, בְּמִעֲמָה כִּי מִזֶּה ה' וְנִעִים, נְעִימוֹת עֲרִיבוֹת עַד

לְהַפְלִיא, – לא נעימות ועריבות של השגה שמשגיגים, אלא

באופן של "פלא", שלמעלה מהשגה, מִעֵין עוֹלָם הָבָא מִמֶּשֶׁה,

שְׁ – בעולם הבא הרי צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם

וְנִהְיִין כּוֹ, – ומתענוגים מאלקות, וְעַל זֶה – על אופן האהבה

בתענוג ושמחה מאלקות, כְּתִיב: – כתוב¹³: **"שְׂמִחוּ צַדִּיקִים**

בָּהּ"; – שבצדיקים ישנו אופן התענוג ושמחה באלקות, וְלֹא

כָּל אָדָם זֹכֶה לָזֶה, וְזוֹ הִיא בְּחִינַת "פְּהֶנָּה – כהנים

שעבודתם היא בבחינת פְּרֻעוּתָא דְּלִפָּא" שְׂפִיחָהּ הַקְדוּשָׁה¹⁴, –

העבודה בכהנים היתה באופן של "חשאי", שלא בשיר ורצוא

של כוסף ותשוקה וכליון כפי שזה היה אצל הלויים, האופן של

חשאי ו"רעותא דלכא" הוא רצון עצמי של פנימיות הלב, וְעַל

זֶה נֶאֱמַר¹⁵: **"עֲבֹדֶת מִתְּנָה וְגו'"** – אתן את כהנתכם –

שבחינת הכהונה ("אהבה בתענוגים") היא באופן של מתנה

1 באגרת הקודש סימן ח"י מסביר רבנו הזקן שני סוגים כלליים באהבה ה'

2 – סוג אחד של אהבה הבאה מלמעלה ואין בכוח עבודת האדם להגיע

3 אליה, שכן היא רק ענין של מתנה מלמעלה, וזו היא בחינת ומדרית

4 "אהבה בתענוגים" שהיא מעין עולם הבא (שם "נהנין מזוי השכינה"),

5 כלומר, אהבה זו יש בה משום

6 הנאה ותענוג מאלקות. סוג

7 שני של אהבה – אהבה של

8 צמאון ותשוקה לאלקות,

9 אליה יש בכוח האדם להגיע

10 על ידי עבודתו והתבוננותו.

11 שייכות אגרת הקודש הזו

12 לאגרת הקודמת (סימן יז).

13 ובמילא מה היא מוסיפה

14 בעבודה בפועל בכלל ולגבי

15 ענין הצדקה במיוחד – יכול

16 להיות שהיא: הרי באגרת הקודש הקודמת בא ליד ביטוי המעלה

17 הנעלית של עבודת הצדקה, שבעשיית מצות צדקה, יש באמת לאדם

18 העושה, בשעת מעשה, גם מגן-עדן וגם מעולם הבא, מזמן התחייה (שכן,

19 בגן עדן יתגלו ה"פירות" בלבד – הארה הארה של המצוה, ובעולם

20 הבא (בזמן התחייה) תתגלה ה"קרי", השכר של המצוה עצמה). שבענין

21 ההתגלות, שהאדם "יקח" אותו בענין של הכנה ובאופן של השגת

22 המהות שהוא מבין את המהות של האלקות שבמצוה – הרי זה יהיה רק

23 בגן עדן ובעולם הבא. אך, עצם הענין יש לאדם בשעה שהוא מקיים את

24 המצוה (שהוא מתחבר על-ידיה "מצוה" מלשון "צוותא וחיבור") עם

25 "עצמות איך-סוף ברוך-הוא", מצוה המצוה). שלכן "יפה שעה אחת

26 בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא"³, שעצם

27 עשיית תשובה ומעשים טובים (שעל-ידי הקדמת התשובה, המעשים של

28 המצוות הם – טובים ומאירים)⁴ בעולם הזה טוב יותר מאשר כל הבחינות

29 והמדריגות של עולם הבא.

30 אך, כל זה הוא באופן של "העלם", שאין האדם חש בכך, ואין זה בגילוי

31 בנפשו. באגרת הקודש זו – סימן ח"י – יסביר רבנו הזקן שני סוגים אלה

32 באהבה, שאהבה היא הרי ענין של התגלות בנפש (הרגש הנפש באופן

33 של התגלות), סוג אחד של אהבה ("אהבה בתענוגים") הוא התגלות

34 שיש לה שייכות להתגלות שתהיה לעתיד לבוא בתחיית המתים, שכן

35 כיוון שיהיה אז "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזוי

36 השכינה"⁵, ההנאה והתענוג מ"שכר מצוה" שיתגלה אז, לכן אהבה זו

37 היא "אהבה בתענוגים", אהבה מלווה בענין של תענוג, וכפי שהוא אכן

38 מזכיר, שזה "מעין עולם הבא ממש שנהנין בו" (מזוי השכינה). האהבה

39 השניה, שהיא באופן של כוסף ותשוקה (שהוא רוצה להיות דבוק

40 באלקות), היא התגלות ומעין הגילוי שבגן-עדן, שם קיים "תכלה", כוסף

41 ותשוקה, בקץ וגבול (כפי שהסביר באגרת הקודש הקודמת את הפסוק⁶

42 "לכל תכלה ראיתי קץ", שלכוסף ולכליון שבגן-עדן יש קץ וגבול), כך,

43 שלא זו בלבד שיש ליהודי בשעה שהוא מקיים את המצוה, עצם ענין

44 ההתקשרות עם הקדוש-ברוך-הוא (מצוה המצוה) שזה הרי באופן של

45 העלם; אלא יכול גם שתהיה לו התגלות מכך בנפשו – גם מההתגלות

הענינים (סה"ש תש"ה ע' 110). 3. אבות פ"ד מ"ז. 4. לקו"ת מטות פב, א, ובכ"מ. 5. ברכות יז, א. 6. תהלים קיט, צו. 7. לקו"ת מסעי ד"ה לכאר ענין המסעות אות ב'. 8. לעיל ח"א ר"פ י"ד. 9. ויצא לא, ל. 10. תהלים צז, יב. 11. שיר השירים ז, ז. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' רבים – ת"א תולדות ח, א באריכות (בקיצור בסה"מ תקס"ח לאדה"ז)". 13. ראה זח"ג קעז, ב. 14. קרח

שכן, על ידי יגיעה הוא בוודאי יגיע אליה. אבל אהבה רבה זו
[אהבה בתענוגים], נופלת לאדם מאליה מלמעלה בלי
שיכין ויכון לה, אך, היא באה אך ורק אחר שנתנוע
ביראה, הרומומות, – במדרגה העליונה שב"יראה", שהוא
ירא מפני רוממותו של
הקדוש ברוך הוא, ו –
אחרי ש – הגיע לתכלית
מה שיוכל להשיג ממנה
– מיראת הרוממות, לפי
בחינת נשמתו – שאחד
בהתאם לשורש נשמתו
יכול להגיע למדרגה זו
ביראה, ושני – למדרגה
עליונה יותר, הרי, אם הוא
כבר הגיע למדרגה
העליונה ביותר שבכוחו
להגיע – אזי ממילא
באה ה"אהבה
בתענוגים" מלמעלה, לשכן ולהתחד עם היראה, כי "דרך
של איש לחזור בו", – על אשה¹⁸ כמו שנתפאר בלקיטאי
אמרים. – ב"תניא" חלק ראשון, פרק מ"ג, שאהבה נקראת
"איש" ו"זכר", ויראה נקראת "אשה יראת ה"¹⁹ – כוונת מאמר
רבתינו ז"ל זה: "דרכו של איש לחזור על אשה" בעבודה היא,
שדרך בחינת אהבה זו היא לחזור ולהגיע היכן שישנה "יראה".

מלמעלה, והזר הקרב וגו'¹⁵. – לאופן זה של עבודה, זה לגבי
היפך החיים. שכן, אין הוא שייך לזה, כי אין דרך להשיגה
על-ידי יגיעת בשר, כמו היראה, ששואלין עליה: "יגיעת
ביראה", ו"אוי לבשר שלא נתנוע ביראה", – להגיע
ל"יראה", כמו שכתוב
בראשית חכמה¹⁶,
וכתיב ביראה: – לגבי
"יראה" כתוב¹⁷: "אם
תבקשנה ככסף וגו'", –
ובמטמונים תחפשנה אז
תבין יראת ה", מלמד
שצריכה – ה"יראה",
יגיעה רבה ועצומה
כמחפש אחר אוצרות. –
כנזכר בפרק מ"ב בחלק
הראשון של ספר
ה"תניא", שכמו מי
שמחפש אוצר שבדאי
טמון בקרקע, שאז אין הוא מתעייף בעבודת החפירה, בידעו
בוודאות שהאוצר נמצא במעמקי האדמה – כך על יהודי לחפש,
לחפור, עד שיגיע לאוצר של יראת שמים שנמצא בדאי ב"בינת
הלב" של כל יהודי. ברם, כל האמור הוא ביחס לענין של
"יראה", שאפילו לגבי המדרגה העליונה ביותר ביראה, "יראה
עילאה" (עליונה), גם כן שייך להתייגע ולהשתדל להגיע אליה.

יום חמישי כ"ח אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 252, והשנית היא אהבה... עד עמ' קכז, דעהו:

רבינו, מסביר את הלשונות "מתאוה", "אוהבת", "חפיצה"
ו"לדבקה" במדרגות שונות של הנשמה כפי שהן בארבעת
העולמות: "מתאוה" – בעשיה, "אוהבת" – ביצירה, וכו'. ואהבה
זו היא מוסתרת בלב כלל ישראל, – של כל אחד מישראל,
אפילו ברשעים, – כפי
שמוסבר בפרוטרוט בפרק
י"ח וי"ט בחלק הראשון
של ספר ה"תניא",
שאהבה מסותרת זו ישנה
גם ברשעים, וממנה –
מהאבה המסותרת,
באה להם – לרשעים,
החריטה. – החרטה
שישנה ברשעים אחרי
עשיית עבירה (כמאמר חכמינו ז"ל: "רשעים מלאים חרטה") –
באה מהאבה מסותרת זו. אלא, אם כך הדבר, שיש להם אהבה
זו להקדוש ברוך הוא – מדוע, איפוא, הם רשעים? אומר על כך
רבנו הזקן להלן: אך מפני שהיא מוסתרת ונעלמה בבחינת

והשנית – הסוג השני היא אהבה ותאוה, שהנפש מתאוה
ואוהבת וחפצה לרבה בה, לצד – להיות קשור, בצדור
החיים, וקרבת אלהים טוב לה מאד, וכו' – בקרבה אל
האלקים, תחפין, – חפצה ורצונה הפנימי הוא רק להיות קרוב
אל הקדוש ברוך הוא, ורע
לה מאד להתרחק ממנו
והתברך חסידים,
להיות מחצה של ברזל
מהחיצונים – מהקליפות
שהן היפך הקדושה,
מפסקת – בינו לבין
אלקות חסידים. –
מחיצה כזו מתהווה
מענינים שהם היפך רצון
העליון, הרי רע הדבר במאד שיהיה כך חסידים. כלומר,
באהבה שהוא רוצה להיות קרוב להקדוש ברוך הוא, כלולה גם
יראה, שלא להיות רחוק חסידים מאלקות. ב"לקוטי לוי
יצחק" להרה"ג וכו' ר' לוי יצחק שניאורסאהן, אביו של כ"ק

תמיד אצל אביו, וכמו אש העולה למעלה תמיד במבנה
למקורה. — כפי שהסביר בפרק י"ט בחלק הראשון של ספר
ה"תניא", שטבע האש הוא נמשכת תמיד למעלה
לשרשה, וכל מה שיתמיד לחשב בשכלו כסף זה —
השתוקקות זו, ככה

יתגבר ויתפשט כסף זה

גם בפיו ובכל אבריו

לעסוק בתורה ומצות,

לדבקה בהם — על יד,

בה' ממש, דאורייתא

וקדשא-בריה-הוא כלא

חד²¹. — כי, תורה והקדוש

ברוך הוא הם דבר אחד,

ולכן תשפיע אהבה זו

במוחו ובפיו ובשאר

אברים, ללמוד תורה

ולקיים מצוות באהבה זו.

ועל כסף זה — על אהבה

זו, שנגילוי רב בתיב: —

כתוב²²: "צמאה נפשי

וגו", — לאלקים, באדם

הצמא למים ואין לו

תענוג עדן כלל. —

כשהוא מרווח את

צמאנו, יש לו תענוג; אך,

בהיותו צמא, אין לו שום

תענוג, אלא צמאון חזק —

כך אהבה זו היא ענין של

צמאון לאלקות, לא

אהבה שיש בה תענוג תוך

כדי השגת דביקות

באלקות, כפי שהדבר במדריגה הראשונה של "אהבה

בתענוגים", אלא כאן מדובר בצמאון לאלקות. וגם²³ על כסף

זה ואהבה זו המוסתרת בננו, אנו מעתירים — אנו מתפללים

לה' להיות בעוננו, להוציאנו מסינן, — כלומר, למרות

שאהבה זו איננה ענין שעל האדם לזכות שיעניקו לו אותה

מלמעלה, שכן עצם אהבה זו ישנה בכל אחד מישראל, וגילוי

אהבה זו תלוי הרי בעבודתו ובהתבוננותו — בכל זאת גם על

אהבה זו מתפללים אל הקדוש ברוך הוא שיעזור להתגלותה

להוציא אותה מההעלם אל הגילוי, ושיהיה הלב מלא

ממנה לבדה, ולא תכנס צרתה בביטה — שלא תשרור בלב

שום אהבה אחרת ותאווה שהן נגד האהבה להקדוש ברוך הוא,

שהיא — ה"צרה" היא תאוות עולם הזה, — שהתאוה היא ניגוד

לאהבת ה', רק שתהיה היא — בלבד, עקרת הבית — בעלת

הבית, השליטה היחידה של הלב, למשל בצרתה ולגרשה

החוצה ממחשבה דבור ומעשה על-כא-פניו, הנם שלא

גלות בגוף — הרי הקלפה יכולה לשלט עליה, וזהו רוח
שמות המחמיא לאדם²⁰. — ה"רוח שטות" מכסה ומסתירה על
אהבה זו, שלא יחוש שעל ידי החטא הוא מתרחק וניתק
מהקדוש ברוך הוא, ועל כן, — ולכן, עבודת האדם לקונו

היא, להתחזק ולהתגבר

על הקלפה בכל מכל

כל. — בכל הענינים, 1

דהינו, מתחלה לגרשה — 2

ראשית דבר לגרש את 3

הקליפה, מהגוף למרי, 4

— שלא תהיה לה שום 5

שליטה על אברי הגוף, 6

ממחשבה — שלא יחשוב 7

שום ענינים שהם היפר 8

רצון ה', שזה ענין של 9

קליפה, דבור — שלא 10

ידבר שום דיבורים שהם 11

היפר רצון ה', ומעשה — 12

שלא יעשה שום מעשים 13

שהם היפר רצון ה', ש — 14

שלשה ענינים אלה הם 15

במה ולשון ורמ"ח 16

אברים, — שהמוח לא 17

יחשוב, הלשון לא תדבר 18

והאברים לא יעשו שום 19

ענינים של קליפה. ואחר 20

כך יוכל גם להוציא 21

ממסגר אסיר בחזק יד, 22

— אחרי שלא ירשה 23

לקליפה להתלבש בגופו, 24

לדישמור בענינים של 25

סור מרע, שלא לחשוב ולא לדבר ולא לעשות ענינים של 26

קליפה (ענינים שהם היפר רצון ה'), יוכל גם לגלות את 27

ה"אהבה המוסתרת", שתתבטא בגילוי בענינים של "עשה טוב", 28

שהמוח יחשוב בגדלות ה', דבר שיביא אותו לחוש בגילוי אהבה 29

לה', ובאהבה זו ללמוד תורה ולקיים מצוות בדיבור ובמעשה, 30

דהינו, להיות חזק ואמיץ לבו בגבורים, להיות האהבה 31

המסתרת נגלית בגילוי רב בכל כחות חלקי הנפש שפגוף. 32

דהינו, — כלומר, העקר בשכל ובמחשבה שפגוף, — שכן, 33

השכל עוזר הרי לגילוי האהבה, וכשהאהבה היא בהתגלות — 34

מביא הדבר להתאמתות האהבה בשאר האברים, שהשכל 35

יחשוב ויתבונן תמיד כפי שכלו והשכלתו בפניו ותבונה, 36

איך שהוא חיי החיים בכלל — בעולם, וחי נשמתו בפרט, 37

— הנשמה היא הרי חיי האדם, והקדוש-ברוך-הוא החיים של 38

הנשמה, ועל כן — ולכן, יכסף ויתאוה להיות דבוק בו 39

וקרוב אליו, כסף טבעי, כגון תבוסה — המשתוקק להיות 40

20. סוטה ג, א. 21. ראה זח"א כד, א. ח"ב ס, א. 22. תהלים מב, ג. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מוכרח להוסיף זה כאן -

לתרץ מש"כ ס"ד שזה הגילוי נעשה לא ע"י התבוננות כ"א ע"י תפלה וצדקה. - ועפ"י יש בעבודה זו גם שייכות לצדקה".

15 **בְּאֵכִילָה וְשִׁתְיָה**, – שכדי שהנפש האלקית תתקיים בגוף
16 ותוכל לקיים תורה ומצוות, מן ההכרח שהאדם יאכל וישתה
17 – הרי שישתמש ברצון הנפש הבהמית לענינים גשמיים,
18 לבצע רצון הנפש האלקית בענינים של תורה ועבודת ה',
19 **בְּדַכְתִּיב**: – כמו
20 שכתוב²⁴: **"בְּכָל דְּרָכֶיךָ"**
21 **דַּעְהוּ**: – בכל הדרכים
22 שלך תדע את (ותהיה
23 קשור אל) הקדוש ברוך
24 הוא, כלומר, מדובר,
25 אודות "דרכיך", הדרכים
26 והענינים הגשמיים של האדם. אך, שיהיה בזה "דעהו",
27 הדעת וההתקשרות באלקות, משתמשת הרי הנפש האלקית
28 ברצון של הנפש הבהמית כדי שיהיה "דעהו"²⁵.

אגרת הקדש

מלבו עכ"פ תהיה היא מוסתרת בבחי' גלות ועבודת
לעקרת הבית גברתה להשתמש בה לדברים הכרחיים
לה לבר כאכילה ושתיה כדכתיב בכל דרכיך דעהו:

1 **יִכְבַּל לְשַׁלְחָה לְגִמְרֵי מַלְבוֹ**, – שלא תהיה לו שום תאוה בלב,
2 שכן, אהבה זו היא הרי ב"בינונים", בהם קיימת בלב התאוה
3 של הנפש הבהמית, אלא שהוא לא נותן שתעלה במחשבה
4 דיבור ומעשה (כפי שהוסבר למעלה בפרק י"ב בחלק
5 הראשון של ספר
6 ה"תניא"), **עַל־כֵּל־פָּנִים**
7 **תְּהִיָּה הִיא מְסֻתֶּרֶת**
8 **בְּבַחֲנֵית גְּלוּת וְעִבְדוּת**¹
9 **לְעִקְרַת תְּפִיט נִבְרָתָהּ**,²
10 – היא האהבה לאלקות,
11 שבמקום שהאהבה
12 לאלקות תהיה **"אהבה מסותרת"** ובבחנית גלות – תהיה
13 התאוה של הנפש הבהמית מסותרת ובבחנית גלות,
14 **לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ** – בתאוה, **לְדַבְּרִים הַכִּרְחִים לָהּ לָבֶר**,³

יום שישי כ"ט אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קצו, יט עוטה אור... עד עמ' 254, דאצילות.

53 **דְּאִצִּילוּת**, – שכן, ב"חכמה עילאה" ישנן מדרגות שחן
54 למעלה מ"חכמה דאצילות", כמו חכמה שבכתר וחכמה ד'אדם
55 קדמון' וכדומה – והוא מפרש, שמה שהוא אומר שהשגת משה
56 רבנו לא היתה בפנימיות החכמה העליונה, אין הכוונה רק
57 למדרגות החכמה
58 שלמעלה מ"אצילות",
59 אלא גם בפנימיות החכמה
60 העליונה שב"אצילות"
61 (כפי ש"חכמה עילאה"
62 נקראת "אבא דאצילות"),
63 **וְכָל־שִׁבְן בְּסִפִּירַת**
64 **הַכֶּתֶר שְׁלִמְעֵלָה מִמֶּנָּה**,
65 – מ"חכמה", **הַנִּקְרָא**
66 **"אֲרִיךְ אֲנִשִּׁין"**

אגרת הקדש

יט עוטה אור כשלמה וגו'. הנה בלקומי
תורה של האריז"ל פ' כי תשא

**ופ' ויקרא כתב כי השגת מרע"ה לא היתה בבחינת
פנימיות דחכמה עילאה הנקרא אבא דאצי' וכ"ש
בספירת הכתר שלמעלה ממנה הנקרא א"א כ"א
בבחי' אחוריים דחכמה המלוכשת בבניה המתלבשת
בו' ספירות תחתונות שנק' ז"א סוד התורה ומתפשטת**

29 **יט.** אגרת הקדש זו – סימן יט – מתיחסת לפסוק: "עוטה אור כשלמה".
30 ידוע², שפסוק זה מדבר אודות תורה, שהיא ממוצע בין "אור אין סוף" לבין
31 עולמות. שכן, "אור אין סוף" הוא הרי ענין של "אין סוף" (כלי גבול), ועולמות
32 הם בעלי גבול, במילא זקוקים לממוצע על ידו תהיה התהוות העולמות
33 וההשפעה בעולמות. הממוצע
34 ביניהם הוא – תורה. כן ידוע³,
35 שכל ממוצע מן ההכרח
36 שתהייה בו משתי המדרגות
37 שהוא מחבר, לכן יש בתורה
38 שתי הבחינות "אור" ו"שלמה".⁷
39 "אור" של תורה הוא פנימיות
40 התורה, שהיא ענין של אין סוף
41 (כלי גבול), "ארוכה מארץ"¹⁰
42 מדה⁴; ו"שלמה" שהיא **לבוש**

67 בודאי שלא היתה לו השגה בזה, שכן "אריך אנפין" הוא הרי
68 בחינה של "אריך", אריכות בלי גבול; ונשמה המלוכשת בגוף
69 שהוא בעל גבול – אין בכוחה להשיג ענין של בלי גבול, **כִּי־אֵם**
70 – משה השיג, **בְּבַחֲנֵית אַחֲוָיִם** – החיצוניות, **דְּחִבְכָּמָה** – אין זו
71 הפנימיות ועצם מדרגת ה"חכמה", אלא החיצוניות שיש לה
72 כבר שייכות לירידה במדרגות שלמטה מ"חכמה", **הַמְלַבֶּשֶׁת**⁶
73 **בְּבִינָה, הַמְתַּלְבֶּשֶׁת** – "בינה" מתלבשת **בו' סְפִירוֹת תַּחְתּוֹנוֹת**
74 **שֶׁנִּקְרָאוֹת "זַעִיר אֲנִשִּׁין"**, – ענין של "זעיר", קטנות וצמצום
75 והגבלה, אלו הן שבע המדות הנקראות בשם "מדות", מלשון
76 "מדה" ושיעור. שכן, זה כבר כפי ש"אור אין סוף" מתלבש בענין

43 – היא הענין של גליא דתורה (התורה הנגלית), שיש בה גבול ושיעור, יש
44 לה שייכות לעולמות. באגרת זו מסביר רבנו הזקן שבנגלה דתורה יש
45 בהעלם את הענין הנעלה יותר של "אור", פנימיות התורה, וכן מסביר את
46 ההבדל בין השגה של תורה לבין השגה של נבואה.
47 **"עִמָּה אֲזִיר בְּשִׁלְמָה וגו'".** – הכוונה, שהאור מתלבש ומסתתר
48 בלבוש. ורבנו הזקן יסביר שאור התורה שלמעלה מהתגלות
49 מתעטף ומתלבש בלבוש והעלם. הנה, **בְּלִקְוִי תוֹרָה' שֶׁל**
50 **הָאֲרִי ו'ל פָּרִשֶׁת כִּי תִשָּׂא וּפָרִשֶׁת וַיִּקְרָא כְּתָבִי, כִּי הִשְׁגַּת**
51 **מִשָּׁה רַבְּנוּ עֲלִי־הַשְּׁלוֹם לֹא הָיְתָה בְּבַחֲנֵית פְּנִימִיּוֹת**
52 **דְּחִבְכָּמָה עֲלֵאָה**, – פנימיות החכמה העליונה, **הַנִּקְרָא "אֲבָא**

24. משלי ג, ו. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכפס"ד השו"ע או"ח סרל"א בארוכה". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עצ"ע מהי השייכות להכתוב מה יפית גו'?! וי"ל ע"פ המבואר בתו"ח שם הטעם להיופי והנועם ובאופן דהפלאה (מה גו' ומה גו') - מובן שאהב"ת היא כמבואר באגה"ק כאן (וכן בנוגע לאהמ"ס - שלכן אין בה ההפלאה דיופי ונועם)". 1. תהלים קד, ב. 2. ראה יהל אור (רשימות הצ"צ) עה"פ. 3. ראה לקו"ש ח"ט ע' 11 ואילך. וש"נ. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "איוב יא, ט. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיי"ש היטב איך ללמוד כהנ"ל באגה"ק - ממ"ש בלי", ואיך שנלמד דוקא בצירוף הנא" בכ"ת ובויקרא". 6. בתניא שלפנינו: "המלוכשת", אבל ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל ככפנים.

והחיצוניות של "חכמה עילאה"; שכן רק זה יכול לרדת
בהתגלות גמורה, בבחינת תורה שהיא ענין של התגלות, בחינת
נגלה דתורה, **שְׁהִיא** – תורה היא **בְּבִיחַת** **"עֵינֵי אֲנִפִּין"**, –
כנזכר לעיל, ענין של קטנות וצמצום וגבול, **וְכִדְכָּתִיב**: – וכמו
שכתוב: **"וְרָאִיתָ אֶת**

אַחֲרֵי, וּפְנֵי – הפנימיות,
לֹא יֵרָאוּ, – פסוק זה
נאמר על משה רבנו, כי גם
משה רבנו יכול היה
לראות רק בחינת
"אחוריים" ולא הפנימיות
והעצמיות של ה"חכמה"
שלמעלה, **עֵינֵי שָׁם** –
ב"לקוטי תורה" של
האריז"ל, **וְכָשֶׁר**
הַנְּבוּאָה פָּרַק א.
וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לְהַפְלִיא;
הָרִי נִאֲמָר: **"וְלֹא קָם**
נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל

בְּמִשָּׁה, – שמשו רבנו השיג במדריגות הגבוהות ביותר
בנבואה, **וְאִיךְ הָשִׁיג הָאָרִי"ל** **"לֹא יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וְדָרַשׁ כְּמָה**
דְּרוּשִׁים בְּבִיחַת פְּנִימִיּוֹת, אֶפְלוּ בְּסִפְרוֹת וּמְדִרְגוֹת רַבּוֹת
שְׁלֹמֶעֱלָה מִתְחַבְּכָה וְכֵתֵר דְּאֶצִּילוֹת? – שישנם "דרושים"
מרובים בקבלת האריז"ל לא רק בפנימיות "חכמה" דאצילות,
אלא גם בפנימיות המדריגות שלמעלה מ"חכמה" דאצילות,
ואפילו מ"כתר" דאצילות; הרי, כיוון שהאריז"ל אומר על משה
רבנו שלא השיג בנבואתו בפנימיות "חכמה" דאצילות, אלא רק
באחוריים של "חכמה", כפי ש"חכמה" יורדת בהתלבשות וכו' –
הרי, שהאריז"ל השיג יותר מאשר משה רבנו? ב"לקוטי הגהות"
ל"תניא"¹⁰ מובא כאן לשון "חידושי הריטב"א"¹¹: "מעשה מרכבה
העליונה הקדושה שלא נסתכלו בה נביאים מעולם וסודה ידועה
לבעלי האמת" – מעשה המרכבה העליונה ("מרכבה" שלמעלה
מ"אצילות". שכן, יש ענין ה"מרכבה" בעולם ה"בריאה",
ו"מרכבה" בעולם ה"אצילות", וישנו ענין ה"מרכבה" למעלה
מ"אצילות". הרי מעשה מרכבה העליונה (שלמעלה מעולם
ה"אצילות"), שהנביאים מעולם לא הסתכלו בה, (לא השיגו
אותה בנבואתם), וסודה ידועה לבעלי האמת, אלה המקובלים
היודעים חכמת הקבלה הנקראת "חכמת האמת".

של מדה ושל שיעור להיות מקור לעולמות, **סוֹד הַתּוֹרָה**, –
"חכמה עילאה" (עליונה) כפי שהיא יורדת (על ידי "בינה")
בשבע המדות – זה הסוד של ענין התורה, שההלכות והדינים
של התורה, כשר ופסול, חייב וחכאי, טמא וטהור, באים
מהמדות: כשר, זכאי
וטהור – ממדת החסד.

פסול, חייב וטמא – ממדת
הגבורה, וכו', **וּמִתְפַּשְּׁט**
עַד סוֹף ד' סְפִירוֹת
הַתַּחְתּוֹנוֹת, שָׁחַן: נִצְח
הוֹדִיסוֹד־מַלְכוּת, –
שבמדות עצמן, ספירות
אלו אינן עצמיות המדות,
כי אם הענפים של מדות
חסד, גבורה, תפארת,
להוריד ולממש את
המדות "חסד", "גבורה",
"תפארת", **וְשָׁם הִיְתָה**
הַשְּׁנֵת נְבוּאָתוֹ – של

משה רבנו, **בְּבִיחַת פְּנִימִיּוֹת, דְּהֵינּוּ מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת דְּנִצְח**
הוֹדִיסוֹד־מַלְכוּת, – דוקא בספירות אלו, שענינן להוריד את
ההשפעה מהספירות העליונות יותר בעולמות שלמטה
מ"אצילות" – שם דוקא היתה יכולה להיות ואכן היתה השגת
הנבואה של משה רבנו בפנימיות ועצמיות ספירות אלו, **אֲכַל**
לְמַעַל מִנְּצַח־הוֹדִיסוֹד־מַלְכוּת לֹא הִיְתָה לוֹ שׁוּם הַשְּׁנָה
בְּפְנִימִיּוֹת, כִּי־אִם בְּבִיחַת אַחֲרוּיִם – החיצוניות, **דְּחֻבְכָּה**
הַמְלֻכָּה¹² בְּבִיחַת הַמְלֻכָּשֶׁת וּמִתְפַּשְּׁט תוֹךְ פְּנִימִיּוֹת
דְּנִצְח־הוֹדִיסוֹד־מַלְכוּת, – רק שם היתה לו השגה בפנימיות.
הרי מצוין ב"הערות ותיקונים" השאלה: מה מחדש רבנו הזקן
בחזרו עוד הפעם על הענין של אחוריים דחכמה המתלבש
בבינה, המתלבשת בנהי"ם; הרי אמר זאת כבר לפני זה? ויש
לציין שכאן אין רבנו הזקן מזכיר את ההתלבשות בשאר המדות
כנזכר לעיל, אלא ההתלבשות שבבינה ובהי"ם בלבד. **בְּסוֹד –**
שאומר במדרש: **"נוֹבְלוֹת חֻבְכָּה שְׁלֹמֶעֱלָה – תּוֹרָה,** –
"חכמה" כפי שהיא יורדת במדריגה תחתונה ביותר, עד שהיא
רק כמעין ודוגמא למדריגה ה"חכמה" (שזה ענין של "נובלות")
– זהו ענין התורה. הרי משמעות הדבר היא, שהתורה איננה
העצמיות של "חכמה עילאה" (עליונה), כִּי־אִם ה"נובלות"

אגרת הקדש

עד סוף ד' ספירות התחתונות שהן נהי"ם ושם היתה
השגת נבואתו בבחי' פנימיות דהיינו מבחי' פנימיות
דנהי"ם. אבל למעלה מנהי"ם לא היתה לו שום השגה
בפנימיות כ"א בבחי' אחוריים דחכמה המלוכשת
בבינה המלוכשת ומתפשטת תוך פנימיות דנהי"ם
בסוד נובלות חכמה שלמעלה תורה שהיא בבחי' ז"א
וכדכתיב וראית את אחורי ופני לא יראו ע"ש ובשער
הנבואה פ"א. ולכאורה יש להפליא הרי נאמר ולא
קם נביא עוד בישראל כמשה ואיך השיג האריז"ל
יותר ממנו ודרש כמה דרושים בבחי' פנימיות אפילו
בספירות ומדרגות רבות שלמעלה מהחכמה וכתר
דאצילות.

יום שבת קודש א' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 254, אך הענין הוא... עד עמ' קכה, האותיות.

אגרת הקדש

וְלֹא שְׁהִיא הַשְּׁנֵת חֻבְכָּה
וְדַעַת, וּבִין הַשְּׁנֵת מִשָּׁה
רַבֵּנוּ עֲלִי־הַשְּׁלוֹם וְשָׂאֵר
הַנְּבִיאִים – שהשיגו,

אך הענין הוא פשוט ומובן לכל שיש הפרש
גדול בין השגת חכמי האמת כרשב"י והאריז"ל שהיא
השגת חכמה ודעת ובין השגת מרע"ה ושאר הנביאים
אך הענין הוא פשוט
ומובן לכל, **שֵׁשׁ הַפָּרֶשׁ¹³**
גָּדוֹל בֵּין הַשְּׁנֵת חֻבְכִּי¹⁴
הָאֱמֶת בְּרִשְׁב"י וְהָאֵר"י¹⁵

אחר: בְּנֵעָלָם] – על־דרך "שמיעה" הקולטת דבר רוחני, 43
 שה"רוחני" נשאר אז ברוחניותו והשמיעה וההשגה "לוקחת" 44
 אותו ברוחניותו, כך הם קולטים בהשגתם את הענין שהוא 45
 נעלם ונפלא, אך לא שהענין הנעלם מתגלה אליהם בהתגלות 46
 של ירידה למדרגתם. 47

ומפלא מהם. ולכן 48
 אמרו: – חכמינו ז"ל: 49
 "חכם עדיף מנביא", 50
 ש"יכול – החכם, לחשיג 51
 בחכמתו למעלה מעלה 52
 ממדרגות ש"יכולו לירד 53
 למטה בבחינת התגלות 54
 לנביאים במראה 55
 נבואתם, 56 – שכן, כיוון 56
 שאל הנביאים, צריך 57
 הדבר לרדת למטה באופן 58
 של ראייה, הרי המדרגות 59
 הגבוהות ביותר – על־דרך 60
 שנזכר לעיל, הפנימיות 61
 של "חכמה עילאה" 62
 (עליונה) – אי אפשר להן 63
 לרדת למטה בהתגלות, 64
 כי לא יוכלו לירד 65
 ולהתגלות אליהם, – 66
 לנביאים ב"מראה 67
 הנבואה", רק מדרגות 68
 התחתונות, שכן: – 69

ספירות נצח־הוד־יסוד־מלכות, שכן הן היורדות תמיד 70
 ומתגלות מהמשפיע להמקבל בבחינת מחין וחיות, כידוע 71
 ליודעי חן, – כידוע לזומדי תורת הקבלה, שהנצח־הוד־יסוד־ 72
 מלכות של העליון – של המדרגה העליונה יותר, שזו 73
 המדרגה התחתונה ביותר של המדרגה העליונה, מתלבשים 74
 בתחתון – במדרגה התחתונה יותר, לחיותו, שכן הן כלי 75
 ההשפעה והורדת החיות מהעליון לתחתון – מהמדרגה 76
 העליונה יותר למדרגה התחתונה יותר, בכל העולמות 77
 והמדרגות, ולכן נס־כן הן הן המתגלות לנביאים בבחינת 78
 התגלות ממש, – כפי שהדבר בענין הנבואה, כנזכר לעיל, שזה 79
 יורד אליהם באופן של התגלות. ובתוכן – בספירות נצח־הוד־ 80
 יסוד־מלכות, מלבד אור – ספירת הבינה, שהיא בחינת 81
 הבנת האלהות מאור [נסח אחר: ואור] אינסוף ברוך־הוא, 82
 – או לפי הנוסח השני, בחצאי ריבוע – הבנת האלקות ואור 83
 אינסוף ברוך־הוא, שגם "אור אינסוף" ברוך־הוא יורד בהבנה 84

נבואה¹², המקנה בכתוב בשם "ראיה" ממש: – שעל ידי 1
 "ראיה" רואים את "מהות" הדבר, ואילו בהשגה של חכמה 2
 ודעת מבינים רק את "מציאות" הדבר (ולא מהותו). על כך, 3
 שנבואה נקראת "ראיה", מביא רבנו הזקן ראיות ממה שכתוב 4

במשה רבנו: "וראית את 5
 אֱתֶרִי", – ולא רק במשה 6
 רבנו (שמדרגת הנבואה 7
 שלו היתה הגבוהה ביותר) 8
 כתוב הלשון "ראיה", אלא 9
 גם בישעיה הנביא כתוב¹³: 10
 "וּרְאָהָ אֶת ה'", – 11
 ואפילו לפני מתן תורה, 12
 באברהם אבינו, כבר 13
 כתוב גם כן הלשון "ראיה" 14
 בנבואתו: "וירא אליו 15
 ה'". – כתוב הרי לשון 16
 "ראיה", שהיא ראיית 17
 המהות ממש. ואף ש – 18
 הלשון "ראיה" בענין 19
 הנבואה זהו דרך משל, – 20
 "ראיה" זה משל על 21
 נבואה, ואינה ראיית עין 22
 בשר גשמי ממש. מכל – 23
 מקום, הנמשל צריך 24
 להיות דומה למשל, – 25
 וכיוון שבמשל הכוונה 26
 היא ראיית מהות הדבר, 27

כפי שרואים בעין הגשמית, כך גם בנמשל (ראיית הנבואה) 28
 צריכה להיות הכוונה, סוג כזה של ראייה רוחנית ה"לוקחת" את 29
 המהות של המדרגה האלקית שרואים בנבואה, ובתרגום: 30
 "וירא אליו ה'" – "ואתגלילא ליה וכו'", שהוא בחינת 31
 התגלות, שנגלה אליו¹⁵ הנעלם ברוך־הוא – נעלם ונסתר, 32
 למעלה מהתגלות, בבחינת התגלות. – "התגלות" משמעותה, 33
 שזה נקלט גם בדרגה הנמוכה יותר, על־דרך כמו בראיה 34
 גשמית, שלא כמו בשמיעה הקולטת רק דבר רוחני, שהרוחני 35
 אינו יכול להיקלט במדרגה התחתונה יותר של ראייה, הוא 36
 נשאר בידיעה רוחנית בלבד, ומשמעות הדבר שאין זה 37
 בהתגלות לגבי הדרגה התחתונה יותר. ואילו "התגלות" 38
 פירושה – שזה נקלט גם בדרגה התחתונה יותר, כי הדבר הוא 39
 בהתגלות, מחדש־אין־כן פהשגת חכמי האמת, – המקובלים, 40
 שלא נגלה אליהם¹⁶ הו"ה הנעלם ברוך־הוא¹⁷ בבחינת 41
 התגלות, רק שהם משיגים תעלומות חכמה הנעלם [נסח 42

12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ השגתם ב"השגת חכ" ודעת" השיגו בכתר וכו'". 13. ישעי' ו, יא. 14. וירא יח, א.
 15. ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א "אליו הו"ה הנעלם". 16. ב"הערות ותיקונים" מביא אשר כ"ק אדמו"ר הצ"צ הגי'
 כאן שצ"ל: עליהם, ומעיר ע"ז כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערות שם וז"ל: כן הוא בכת" המעתיק (גוף כתיב הצ"צ אינו). ואולי טעה
 וצ"ל: אליהם. וכמו"ש באגה"ק לפנ"ז: אליו. 17. ב"הערות ותיקונים" מביא אשר כ"ק אדמו"ר הצ"צ הגי' כאן שצ"ל: הו"ה בבחי'
 (בלי תיבות "הנעלם ב"ה"). 18. ב"ב יב, א. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ בהשגתם, כנ"ל".

1 זו, וּבְתוֹכָהּ – ב"בינה", מְלֻבָּשִׁים אַחֲרֵיהֶם דְּחֻכְמָה, שֶׁהִיא –
2 "חכמה" היא, מְדֻרְגָּה שְׁלֻמְעֵלָה מְהֻשְׁכֵּל וְהִתְקַנְּה בְּאֱלֹהִים
3 בְּרוּךְ־הוּא, כִּי שֵׁם "חֻכְמָה" מוֹרָה עַל מְקוֹר הַשְּׁכָל
4 וְהִתְקַנְּה. – כְּנוֹכַח בִּפְרָק י"ח בְּחֵלֶק הָרֵאשׁוֹן שֶׁל סֵפֶר ה'תניא',
5 שֶׁהַמְלָח "חכמה" היא "בח
6 מזה"²⁰, דְּבַר שֶׁאֵינוֹ בֵּר

אגרת הקדש

1 מְלוּבָּשִׁים אַחֲרֵיהֶם דְּחֻכְמָה שֶׁהִיא מְדֻרְגָּה שְׁלֻמְעֵלָה
2 מְהֻשְׁכֵּל וְהִתְקַנְּה בְּאֱלֹהִים כ"ה כִּי שֵׁם חֻכְמָה מוֹרָה
3 עַל מְקוֹר הַשְּׁכָל וְהִתְקַנְּה וְלִכְּנֹן אִמְרוּ בְּזוֹהַר דְּאוּרִייתָא
4 מִחֻכְמָה נִפְקֵת כִּי טַעְמֵי מִצּוֹת לֹא נִתְּגַלּוּ וְהֵם לְמַעְלָה
5 מְהֻשְׁכֵּל וְהִתְקַנְּה. וְגַם בְּאִיזְהוּ מְקוֹמָן שֶׁנִּתְּגַלּוּ
6 וְנִתְּפַרֵשׁ אִיזְהוּ טַעַם הַמּוֹבֵן לָנוּ לְכַאוּרָה אֵין זֶה הַטַּעַם
7 הַמּוֹבֵן לָנוּ לְבִדּוֹ תְּכִלִּית הַטַּעַם וְגִבּוּלוֹ אֵלֹא בְּתוֹכּוֹ
8 מְלוּבָּשׁ פְּנִימִיּוֹת וְתַעֲלוּמוֹת חֻכְמָה שְׁלֻמְעֵלָה מְהֻשְׁכֵּל
9 וְהִתְקַנְּה וְכֵן כָּל דִּיבּוּר וְדִיבּוּר שִׁיצָא מִפִּי הַקִּבְ"ה
10 לְנִבְיָאִים הַכְּתוּבִים בְּתַנ"ךְ הֵן דְּבָרֵי תוֹכְחָה וְהֵן סִיפּוּרֵי
11 מַעֲשִׂוֹת מְלוּבָּשׁ בְּתוֹכָם בְּחִינַת חֻכְמָה אֱלֹהִים שְׁלֻמְעֵלָה
12 מְהֻשְׁכֵּל וְהִתְקַנְּה כְּנִרְאָה בְּחוּשׁ מַעֲנִין הַקָּרִי וְהַכְּתִיב
13 כִּי הַקָּרִי הוּא לְפִי הַהִתְבַּהֵּן הַנְּגִלִית לָנוּ וְהַכְּתִיב הוּא
14 לְמַעְלָה מְהֻשְׁכֵּל וְהִתְקַנְּה זֶה כְּכִתְיֻבָּתָהּ אֵין לָהּ
15 לְבוֹשׁ בְּכִינַת הַהִתְבַּהֵּן וּבִקְרִיאָתָהּ בִּפְהָ יֵשׁ לָהּ לְבוֹשׁ
16 בְּאִיזְהוּ מְקוֹמָן שֶׁנִּתְּגַלּוּ

17 וְנִתְּפַרֵשׁ אִיזְהוּ טַעַם הַמּוֹבֵן לָנוּ לְכַאוּרָה – אֵין זֶה הַטַּעַם
18 הַמּוֹבֵן לָנוּ לְבִדּוֹ תְּכִלִּית – סוּף, הַטַּעַם – שֶׁל הַמִּצְוָה, וְגִבּוּלוֹ,
19 – שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁכָּאֵן מִסְתִּיִּים הַטַּעַם וְאֵין לוֹ עוֹמֵק יוֹתֵר, אֵלֹא בְּתוֹכּוֹ
20 – בְּתוֹךְ הַטַּעַם, מְלֻבָּשׁ פְּנִימִיּוֹת וְתַעֲלוּמוֹת חֻכְמָה שְׁלֻמְעֵלָה
21 מְהֻשְׁכֵּל וְהִתְקַנְּה. – בְּשִׂיחָה קְדוּשָׁה²¹ הַסְבִּיר פַּעַם הַרְבֵּי, שֶׁרִבּוֹ
22 הִזְקֵן מְדִיק בְּלִשׁוֹן שֶׁאֵין זֶה "תְּכִלִּית הַטַּעַם", אֵין זֶה סוּף הַטַּעַם
23 שֶׁל הַמִּצְוָה, כְּלוּמֹר, שֶׁלֹּא זֶה בְּלִבְדּוֹ שֶׁאֵין זֶה תְּכִלִּית הַמִּצְוָה
24 עֲצוּמָה, אֵלֹא זֶה אֲפִילוֹ לֹא תְּכִלִּית הַטַּעַם שֶׁל הַמִּצְוָה, שֶׁכֵּן עֲנִינָה
25 הָאִמְרִיתִי שֶׁל מִצְוָה הוּא הָרִצּוֹן הַעֲלִיּוֹן שְׁלֻמְעֵלָה לְגַמְרֵי מַטַּעַם,
26 שֶׁלֹּכֵן הָרִי עֵיקֶר קִיּוֹם הַמִּצְוֹת הוּא כְּדִי לְקִיִּים רִצּוֹן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
27 הוּא. וְכִפִּי שֶׁכ"ק אֲדַמּוּר' ה'צִמּוּחַ צִדֵּק" כּוֹתֵב בִּסְפָרוֹ "דֶּרֶךְ
28 מִצְוֹתֶיךָ" (הַנִּקְרָא גַם "סֵפֶר טַעְמֵי הַמִּצְוֹת, כִּי הוּא סֵפֶר שֶׁל
29 טַעְמִים עַל מִצְוֹת) מִיד בְּמִצְוָה הָרֵאשׁוֹנָה²², שֶׁעֵיקֶר הַכוּוֹנָה
30 הַנִּדְרָשֶׁת בְּקִיּוֹם מִצְוָה הִיא, לְכוּן בַּעֲשִׂיַת הַמִּצְוָה שֶׁכֵּן צִיּוּנוֹ
31 בּוֹרֵא הָעוֹלָם לַעֲשׂוֹת, וְשִׁידַע הָאָדָם שֶׁבִּאוּתוֹ מַעֲשֵׂה הוּא מְקִיִּים
32 צִיּוּנוֹ וְרִצּוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, לְמִרּוֹת שֶׁאֵין הוּא יוֹדַע אֵת
33 הַמְּכוּן וְהַמְטָרָה שֶׁל הַמִּצְוָה, וְהוּא אֹמֵר שֶׁם לְהֵלֵךְ שְׁמוֹ שְׁמוֹבֵן
34 מִשְׁהוּ מַטַּעַם הַמִּצְוָה (כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ הַקְּבִלָּה וְהַחֲסִידוּת, הַחֲקִירָה
35 וְהַדְרֹשׁ) אֵין זֶה בְּאִמַּת רֶק רִמּוֹ שֶׁל הָעֵנִין, וְכִטְיַפָּה מִים
36 הָאוֹקֵינוֹס, וְיִתִּירָה מִזּוֹ בְּאִין־עֵרוֹךְ מִמֶּשׁ, שֶׁכֵּן הָאָדָם שֶׁלִּבּוֹשׁ
37 בְּחוּמֵר (הַגּוֹף) אֵי אֲפֻשֶׁר לוֹ לְהִשְׁיֵג רִחוּנִיּוֹת, וּמִשָּׁה רִבְנוֹ שֶׁכֵּבֵר
38 לְמַעְלָה מִשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים שָׁנָה בְּגִין־עֵדֶן וְהוֹלֵךְ תָּמִיד מִזִּיל אֶל
39 זִיל בְּעוֹמֵק הַשְּׁגַת טַעְמֵי הַמִּצְוֹת, וְעַל כָּל אֵלֹה (מִזֶּה שֶׁמִּשָּׁה רִבְנוֹ

40 מְשִׁיג) כְּתוּב²³ "לְכָל תְּכַלָּה רֵאִיתִי קֶץ" (שֶׁלִּהֲשִׁגָּה וְלִכְלִיֵּן שֶׁל
41 גִּין־עֵדֶן יֵשׁ קֶץ וְגִבּוּל), וְאִילוֹ הַמִּצְוָה עֲצוּמָה "רַחֲבָה מִצְוֹת מֵאֵד"
42 הִיא "רַחֲבָה", בְּלִי גִבּוּל, שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהּ גִּבּוּד וְגִבּוּד יוֹתֵר²⁴, מִזֶּה
43 שֶׁהוּא אֹמֵר שֶׁרֶק "בְּאִיזְהוּ מְקוֹמָן" נִתְּגַלּוּ טַעַם הַמִּצְוָה,
44 שֶׁלְכַאוּרָה יִשְׁנֵן הָרִי הַרְבֵּה
45 מִצְוֹת שֶׁל "מִשְׁפָּטִים"
46 וְ"עֲדוּת", שִׁישׁ בָּהֶן טַעַם
47 גְּלוּי, וְהֵן רֹב הַמִּצְוֹת.
48 כִּיצַד, אִיפּוּא, הוּא אֹמֵר
49 שֶׁרֶק בְּאִי אֵלֹה מִצְוֹת
50 נִתְּגַלּוּ טַעְמָן מוֹבָא עַל
51 כֶּךָ ב"לְקוּטֵי בִיאורִים" עַל
52 "תְּנִיָּא" (לְהַרְבֵּ קָאֶרֶף שִׁי)
53 בְּשֵׁם הַרְבֵּי, שֶׁגַם בְּאוֹתָן
54 מִצְוֹת יֵשׁ טַעַם רֶק לְמִצְוָה
55 בְּכָלל, וְאִילוֹ פִּרְטִיָּה
56 הַמְּרֻבֵּים שֶׁל הַמִּצְוָה –
57 לֹא נִתְּגַלּוּ טַעְמָם, כְּמוֹ,
58 לְמַשֵּׁל, מִצְוַת תְּפִלִּין,
59 שֶׁהַמִּצְוָה בְּכָלל יֵשׁ לָהּ
60 טַעַם, שִׁידִיָּה "לֹאֹת עַל
61 יֶדְךָ"²⁵, וְאִילוֹ פִּרְטִיָּה

62 הַרְבִּים שֶׁל מִצְוֹת תְּפִלִּין: שֶׁתִּהְיֶינָה מְרֻבּוֹעוֹת, אַרְבַּע פִּרְשִׁיּוֹת
63 בְּאַרְבַּעַת "בְּתִים" בְּשֵׁל רֵאשׁ, וּבְשֵׁל יֵד "בֵּית" אֶחָד בְּלִבָּהּ,
64 רִצּוּעוֹת שְׁחוּרוֹת, וְכַדּוּמָה – כָּל אֵלֹה אֵין לָהֶם טַעַם בְּגִלוּי. וְכֵן
65 בְּכָל דְּבָר וְדְבָר שִׁיצָא מִפִּי הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְנִבְיָאִים,
66 הַכְּתוּבִים בְּתַנ"ךְ, – שֶׁכֵּל דִּיבּוּר שֶׁל נְבוּאָה שֶׁבְּתַנ"ךְ הוּא
67 נְבוּאָה לְכָל הַדּוֹרוֹת, לֹא רֶק לְאוֹתוֹ זְמַן שֶׁהַנְּבוּאָה נֶאֱמָרָה בְּ²⁶,
68 הֵן דְּבָרֵי תוֹכְחָה – שֶׁנִּבְיָאִים הוֹכִיחוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדַבָּר ה'
69 שֶׁל נְבוּאָה שֶׁנִּתְּגַלּוּ אֵלֵיהֶם, שֶׁזֶּה הָרִי אֵין זֶה שֶׁהַנְּבִיא מוֹכִיחַ אֶת
70 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵלֹא שֶׁהַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מוֹכִיחַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל
71 יְדֵי הַנְּבִיא, וְהֵן סִפּוּרֵי מַעֲשִׂוֹת – אִם הַסִּפּוּר מוֹפִיעַ בְּתוֹרָה אוֹ
72 בְּנִבְיָאִים אוֹ בְּכַתּוּבִים, הָרִי אִמַּת הַדָּבָר שׁוֹה כְּפִשּׁוּטוֹ, שֶׁכֵּן אִירַע,
73 אֶךְ כִּיּוֹן שׁוֹה נִקְבַּע בְּתוֹרָה, מִשְׁמַעוּתוֹ הוּא עֵנִין נִצְחִי לְכָל
74 הַזְּמַנִּים, מְלוּבָּשׁ בְּתוֹכָם – בְּדַבְרֵי הַתּוֹכְחָה וּבִסְפּוּרֵי הַמַּעֲשִׂוִּת,
75 בְּחִינַת חֻכְמָה אֱלֹהִים שְׁלֻמְעֵלָה מְהֻשְׁכֵּל וְהִתְקַנְּה, בְּנִרְאָה
76 בְּחוּשׁ מַעֲנִין ה'קָרִי" וְה'כְּתִיב', – מִלִּים בְּתַנ"ךְ שִׁישׁ הַבִּדֵּל
77 בֵּין אֵיךְ שְׁכוּתִבִּים אוֹתוֹן לְבִין אֵיךְ שְׁקוּרָאִים אוֹתוֹ, כִּי ה'קָרִי" –
78 אֵיךְ שְׁקוּרָאִים אֶת הַמְּלָה, הוּא לְפִי הַהִתְבַּהֵּן הַנְּגִלִית לָנוּ,
79 וְה'כְּתִיב' – אֵיךְ שְׁכוּתִבִּים אֶת הַמְּלָה, הוּא לְמַעְלָה מְהֻשְׁכֵּל
80 וְהִתְקַנְּה, שֶׁתִּבָּה זֶה בְּכִתְיֻבָּתָהּ – כִּפִּי שֶׁנִּכְתְּבָהּ, אֵין לָהּ לְבוֹשׁ
81 בְּכִינַת הַהִתְבַּהֵּן, וּבִקְרִיאָתָהּ בִּפְהָ – יֵשׁ לָהּ לְבוֹשׁ. – שֶׁל
82 הַבְּנָה, שֶׁמִּבְּנִיִּים אֶת הַמְּלָה לְפִי תוֹכְנָהּ הַפִּשּׁוּט שֶׁל הָעֵנִין. כְּמוֹ
83 לְמַשֵּׁל, "הוּא עֲשֵׂנוּ וְלֹא (וְלוֹ) אֲנַחְנוּ עֲמֹ וְצֶאֱן מִרְעִיתוֹ"²⁷,
84 שֶׁהַכְּתִיב הוּא "וְלֹא" (בְּאֵלֶּף) שֶׁהַכוּוֹנָה הִיא "וְאֵין", וְהַקָּרִי הוּא

20. זח"ג כח, א. 21. ש"פ וישב ה'תשכ"ד. 22. ד, ב. 23. תהלים קיט, צו. נתבאר לעיל סימן יז. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מהמשנה (ברכות לג ב): האומר... אשר במו"צ ח"ג פמ"ח פ"י טעם המצוה דשה"ק [דשילוח הקזן] כדי לקבוע... ובפיה"מ כ' הרמב"ם עצמו שהיא מצוה שאין לו טעם!" 25. ואתחנן ו, ח. 26. ראה מגילה יד, א. 27. תהלים ק, ג. וראה ב"ר רפ"ק.

- 1 "ולו" (בוא"ו) שהכוונה היא "ואליו" – הרי הקרי "ולו" (ואליו)
 2 יש לו לבוש לפי פשטות הענין, שמדובר כאן: "כי הוא עשנו" –
 3 "ולו אנחנו", ואליו אנו
 4 מיוחדים בתור "עמו וצאן
 5 מרעיתו"; ואילו הכתיב
 6 הוא "ולא" (באל"ף)
 7 "ואין", הרי במשמעותו
- 8 העמוקה יש לכך הסבר²⁸, אבל בלבוש הפירוש הפשוט – אין
 9 לכך שום הבנה²⁹. וכן הענין באותיות גדולות שבתנ"ך, שהן
 10 מעלמא עלאה, – מעולם
 11 עליון יותר, בספירת
 12 ה"בינה", ומאירות משם
 13 בגלוי בלי לבוש כשאר
 14 האותיות.

אגרת הקדש

וכן הענין באותיות גדולות שבתנ"ך שהן מעלמא
 עילאה ומאירות משם בגלוי בלי לבוש כשאר האותיות.

28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"א קכ, ב. אוה"ת (יהל אור) להצ"צ לתהלים עה"פ. וש"נ. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל עיין פירש"י שם".

המשך ביאור למס' עירובין ליום חמישי עמ' א

- 1 הראשון של ראש השנה, ואסורה באכילה בו ביום, תאכל –
 2 מותרת באכילה ביום השני, משום שהוא קדושה נפרדת מהיום
 3 הראשון. ולא הוזה לו חקמים – וחכמים חולקים על שני דינים
 4 אלו, וסוברים שאסור להפריש תרומה בשני הימים אפילו על ידי
 5 תנאי, וכן סוברים שביצה שנולדה בראשון לא תאכל בשני, והם
 6 לשיטתם שנוהגת קדושת שני הימים בתורת ודאי, וקדושה אחת
 7 הם.
 8 המשנה דנה בדין הזכרת ראש חודש בתפילות ראש השנה: רבי
 9 דוסא בן הרבנים אומר, שליח ציבור העובר לפני התיבה ו-ארון
 10 הקודש שבו ספר התורה ביום טוב – בתפילות שני הימים טובים
 11 של ראש השנה ושהוא גם ראש חודש תשרי, עליו להזכיר
 12 בתפילה גם את ראש חודש, ומאחר ואנו מסופקים איזה משני
 13 הימים הוא ראש חודש, צריך להזכיר בשני הימים על תנאי, וביום
 14 הראשון אומר, החליצנו ה' אלהינו את יום ראש החודש
 15 הזה בין אם חל היום, ובין אם חל למחר, ולמחר – וביום השני הוא
 16 אומר, החליצנו ה' אלהינו את יום ראש החודש הזה בין אם חל
 17 היום ובין אם חל למחר – אתמול. ולא הוזה לו חקמים – וחכמים
 18 חולקים עליו, וסוברים שאין להזכיר את ראש חודש בראש השנה
 19 באופן זה, ובגמרא תבאר שיטתם.
 20 גמרא
 21 הגמרא מבררת מי הם החכמים במשנה שחולקים על רבי יהודה:
 22 מאן לא הוזה לו – מי הם החכמים שחולקים על רבי יהודה. עונה
 23 הגמרא: אמר רב, רבי יוסי היא, דתנא – ששנינו בברייתא שהוא
 24 זה שסובר שאין מערבים בשני ימים של ראש השנה לשני
 25 מקומות, מודים חקמים לרבי אליעזר – חכמים שהזכירו במשנה
 26 לעיל (לה). שחולקים על רבי אליעזר ביום טוב הסמוך לשבת,
 27 וסוברים שאין מערבים לכל אחד מהם לרוח אחרת משום
 28 שחוששים שמא שני הימים קדושה אחת הם, מודים לו בראש
- 29 השנה שהיה ירא שמה תתעבר, שמעבר אדם שני עירובין, ואומר,
 30 עירובין בראשון למזרח, ובשני למערב, או שאומר, עירובין בראשון
 31 למערב, ובשני למזרח, או שאומר, עירובין יקנה לי שביטה בראשון,
 32 ובשני לא יקנה לי אלא אהיה בבני עירי, או שאומר, עירובין יקנה
 33 לי שביטה ביום השני, ובראשון אהיה בבני עירי. והטעם שמודים
 34 חכמים לגבי ראש השנה, משום ששני הימים של ראש השנה ודאי
 35 שני קדושות הם, שהרי נוהגת קדושה בשניהם רק מחמת הספק,
 36 מה שאין כן שבת ויום טוב שאין ספק בקדושתם, יש לומר שמא
 37 קדושה אחת הם. רבי יוסי אומר לערב לשני מקומות גם בשני ימים
 38 של ראש השנה, שלדעתו נוהגת קדושת שני הימים בתורת ודאי
 39 והם קדושה אחת. ומבואר שרבי יוסי הוא זה שסובר ששני הימים
 40 של ראש השנה הם קדושה אחת, ואין מערבין בכל אחד מהם
 41 לצד אחר, והוא החכמים שבמשנה.
 42 בזמן בית המקדש, תיקנו חכמים שאם באו עדים להעיד על ראיית
 43 הלבנה ביום השלושים לאלול לאחר הקרבת התמיד של בין
 44 הערביים, לא יקבלו אותם, משום שבהקרבת התמיד כבר אמרו
 45 שיר של חול, ואם יקבלו אותם ויקדשו את היום, נמצא שלא אמרו
 46 בראש השנה שיר של יום טוב, ולכן תיקנו שאין מקבלים אותם,
 47 ונקבע ראש השנה למחר, ויאמרו שיר של יום טוב. אך מכל מקום,
 48 ממשיכים לנהוג ביום הראשון קדושת יום טוב עד סוף היום.
 49 רבי יוסי מוכיח לחכמים מדין זה ששני ימי ראש השנה קדושה
 50 אחת הם: אמר רבן – לחכמים רבי יוסי, וכי אי אתם מודים שאם
 51 באו עדים ביום הראשון של ראש השנה מן המנחה – משעת
 52 הקרבת תמיד של בין הערביים ולמנחה, שנוהגין אותו היום קדש
 53 – שממשיכים לנהוג בו קדושה אף על פי שיודעים שלא יקדשו
 54 אותו בית דין, ולמחר ביום השני, קדש – הוא שנתקדש, ומכאן,
 55 שקדושת שני הימים של ראש השנה היא מתקנת חכמים בתורת
 56 ודאי, ולא רק מחמת הספק, ואם כן קדושה אחת הם, ולא ניתן
 57 לחלק שביטתם.

יום ראשון

יום שישי

כד אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נצבים וילך, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיג-קית. ע-עב.
תנאי: והשנית היא . . . דעהו.א

אמאל איז יעדער וואָרט וואָס מ'האָט געהערט געווען א תורה, און יעדער זאך וואָס מ'האָט געזעהן – א הוראה אין עבודה און הדרכה.

בעבר, כל אמרה ששמעו היתה תורה, וכל דבר שראו – הוראה בעבודה והדרכה.

יום שני

שבת

כה אלול

ה'תש"ג

אמירת כל התהלים בהשקפה. יום התנועות.
סליחות – אחר חצות לילה ובסמוך לה. אבל בשאר הימים – באשמורת הבקר.
באשר נצבים וילך גפרדות, מותחילין למפטיר וכן לשביעי – שבת פרשת נצבים – ראה נתתי לפניך גוי.
שיעורים. חומש: נצבים וילך, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד. עג-עה.
תנאי: יט. עוטה . . . "254" דאצילות.

אדמו"ר הזקן ספר: בהיותי במעוזיטש, שמעתי ממורי ורבי הרב המגיד בשם מורי ורבו הפעל-שם-טוב נשמתו-עדין: החדש השביעי שהוא החדש הראשון לחדשי השנה, הקדוש-ברוך-הוא בעצמו מברכו בשבת מברכים שהוא השבת האחרון דחדש אלול, ובכח זה ישראל מברכים את החדשים י"א פעמים בשנה. כתיב "אתם נצבים היום", ד"היום" קאי על ראש השנה שהוא יום הדין, וכמו שכתוב "ויהי היום גו'" ותרגם "והיה יום דינא רבא", ו"אתם נצבים" – קיימים ועומדים", והינו שזוכים בדין. ובשבת שלפני ראש השנה, שהוא שבת האחרון דחדש אלול, קוראין אז פרשת "אתם נצבים", דזהו ברכתו של הקדוש-ברוך-הוא בשבת מברכים חדש השביעי, שהוא המשבע והמשביע ברב טוב לכל ישראל על כל השנה.

יום שלישי

יום ראשון

כו אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: האזינו, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי. עו-עח.
תנאי: אך הענין . . . "קבחה" האותיות.

סדר הכשר בשר לאכילה להוציא ממנו דם האסור הוא: שרי', מליחה, הדחה. ענינם בעבודה: שרי' – ווייקען זיך אין דברי הרב, מליחה – יחידות, הדחה – ניגון.

סדר הכשר בשר לאכילה להוציא ממנו דם האסור הוא: שריה, מליחה, הדחה. ענינם בעבודה: שריה – להשרות עצמו בדברי הרב, מליחה – יחידות, הדחה – ניגון.

יום
רביעי

יום שני

כו אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: האזינו, שני עם פירש"י.
תהלים: קכ"קלד. עט"פא.
תנאי: והנה בחי' . . . "256" ושכל.

מדברי קודש רבינו הזקן: ישראל גוי אחד בארץ, דער עם ישראל אויך אין דער
ערדישער וועלט איז פארבונדען מיט ה' אחד, השי"ת מאַכט פון רוחניות גשמיות, און
דער עם ישראל מאַכט פון גשמיות רוחניות.

מדברי קדש רבנו הזקן: "יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאַרְצָא". עם יִשְׂרָאֵל, גַּם בְּאַרְצוֹת הָעוֹלָם, קָשׁוּר
הוא עם ה' אֶחָד. ה' יִתְבָּרַךְ עוֹשֶׂה מִהֲרוּחָנוּת גְּשָׁמִיּוֹת, וְעַם יִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה מִהֲגְשָׁמִיּוֹת רוּחָנוּת.

יום
חמישי

יום שלישי

כח אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: האזינו, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קלה"קלט. פב"פד.
תנאי: כן עד"ו . . . "256" מהאריז"ל.

ברכת ד' היא תעשיר, בכלל ובפרט להנותן מעתו ומזמנו לעסוק בצרכי צבור בעניני
צדקה וחזוק היהדות, וכמאמר: דער אויבערשטער ב"ה בלייבט ניט קיין בעל חוב,
פאר יעדער גוטער זאך וואָס א איד טוט, צאָלט ער במיטב מיט בני חיי ומזוני רויחי.

"בְּרַכַּת ה' הִיא תַעֲשִׂיר", בְּכֻלָּל וּבִפְרָט לְהַנֹּתֵן מַעֲתוֹ וּמִזְמָנוֹ לַעֲסֹק בְּצָרְכֵי צִבּוֹר בְּעִנְיֵי צְדָקָה
וְחִזּוּק הַיְּהוּדוּת, וּכְמֵאמָר: הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לֹא נִשְׁאַר בְּעַל חוֹב. צִבּוֹר כָּל דָּבָר טוֹב שֶׁיְהוּדִי
עוֹשֶׂה, מְשַׁלֵּם הוּא בְּמִיטְב', בְּבִנְי חַיִּי וּמִזְוֵנֵי רִוְיָחִי [=בְּבָנִים, חַיִּים, וּפְרֻנְסָה בְרוּחַ].

יום
שישי

יום רביעי

כט אלול, ערב ר"ה

ה'תש"ג

סליחות באשמונת הבקר, ואין נפילת אפים. התרת נדרים, ובשעה. צרוב תבשילין.
שיעורים. חומש: האזינו, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ"קג. פה"פז.
תנאי: האותיות הנגלות . . . כנודע.

יום הולדת את הצ"צ - שנת תקמ"ט.

מפתגמי רבינו הזקן: מען האָט גאָר קיין השגה ניט, ווי עס איז טייער בא השי"ת
דער גוף פון א אידען.

יום הַלָּדֶת אֶת הַצֵּמַח צְדָק - שְׁנַת תַּקַּמ"ט.

מִפְתָּגְמֵי רַבְּנוּ הַזֶּקֶן: אֵין לָנוּ שׁוּם מְשֻׁג, עַד כִּמָּה יָקָר אֲצֵל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא גּוּפוֹ שֶׁל יְהוּדִי.

שבת
קודש

יום חמישי

א תשרי, א דר"ה

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: האזינו, חמישי עם פירש"י.
תהלים: א"ט. פח"צ.
תנאי: כ. איהו . . . -258" בלה"ק.

ברכת הדלקת הנרות: של יום הזכרון. שהחנינו. אין כופלין "לעלא" בקדיש, לבד מנעילה. לדוד גו'
הארץ ומלואה גו' - קדם עלינו. בקדוש היום: תקעו, כי חק. ואין אומרים "אלה מועדי", ו"אתקינו".
לתשליך: מנערים שולי הטלית-קטן.
"יהי רצון" שצל התפוח - אחר הברכה וקדם האכילה. אוכלים ראש איל, אבל אין אומרים "יהי רצון"
כ"אם על התפוח

המשך ביאור למס' עירובין ליום שיש עמ' ב

אינה טעונה כוס.
הגמרא חוזרת לעיקר הנידון האם יש חובה לברך ברכת שהחיינו
בראש השנה ויום הכיפורים. מבררת הגמרא: מא' הוי עלה - מהי
הכרעת ההלכה בענין חיוב אמירת ברכת שהחיינו בראש השנה
ויום הכיפורים. משיבה הגמרא: שדרות רבנן לרב יימר סבא קמיה
דרב חסדא - שלחו החכמים את רב יימר סבא לפני רב חסדא
במעלי יומא דריש שתא - בערב ראש השנה, ואמר ליה - לרב
יימר סבא ויל חיי חיי עבדי עובדא ותא אימא לן - לך ותראה כיצד
נוהג רב חסדא בענין זה, ותחזור ותאמר לנו. מספרת הגמרא: כי
תהיה - כשראה רב חסדא את רב יימר סבא שבא לפניו, אמר ליה
- לרב יימר סבא, 'דלוייה לרטיבה רפסא ליה בדוכתיה' - המגביה
עץ לח שאינו ראוי להסקה, הדבר ידוע שהגביהו מחמת שצריך
הוא את מקומו של העץ, לפי שוראי לא לחנם הגביהו, וכמו כן רב
יימר סבא לא לחינם בא אלא כדי ללמוד דין כל שהוא. ממשיכה
הגמרא: שרב יימר סבא אכן ראה כי איתו ליה בסא דחמרא -
הביאו לפני רב חסדא כוס של יין, וקריש ואמר זמן - וקידש עליו
ולאחר מכן אמר עליו ברכת שהחיינו ושנתה הכוס, ומוכח מזה
שחובה היא לומר שהחיינו בראש השנה ויום הכיפורים.
מסיימת הגמרא: והלכתא, אומר זמן - יש חובה לומר ברכת
שהחיינו בראש השנה ויום הכיפורים, והלכתא - וכמו כן הלכה
כרב נחמן שזמן - ברכת שהחיינו, אומר אפילו בשוק בלא כוס,
מפני שאינה טעונה כוס.
הגמרא מביאה ספק נוסף שהסתפק בו רבה לפני רב הונא: ואמר
רבא, כי הוינן בי רב הונא - כשהיינו אני וחברי בישיבתו של רב
הונא, איבעיא לן - הסתפקנו לפני רב הונא, לענין בר בי רב -
תלמיד הלומד בישיבה, דיתבי בתעניתא במעלי שתא - שיושב
בתענית בערב שבת, מהו לאשלומי - האם יכול הוא להשלים את
התענית ולהתענות עד הלילה, או שמא אין לו להכנס לשבת
כשהוא מתענה, ולכן יש לו להפסיק את התענית קודם הלילה.
ולא תהו בדיה - ולא היה בידו של רב הונא לפשוט לנו את הספק.
הוסיף רבה, שלאחר מכן איתא לקמיה דרב יהודה - באתי לפני רב
יהודה ושאלתיו ספק זה, ולא תהו בדיה - ואף הוא לא היה בידו
לפשוט את הספק.
הגמרא מביאה שרבה עצמו פשט את הספק: אמר (רבא) [רבא],
נחוייה זמן - נראה אנתו האם ניתן לפשוט את הספק. דתניא
בברייתא, תשעה כבא שחל להיות בשבת, שהתענית נדחית ליום
ראשון,

היה לפרש כוונת הפסוק לענין ברכת שהחיינו. דוחה הגמרא: הא
לא קשיא - מכח קושיא זו אין להוכיח בדברי רב נחמן, משום שיש
לתרץ הקושיא באופן אחר, שלעולם ברכת שהחיינו טעונה כוס,
וכוונת הפסוק שאומר ברכת שהחיינו בכל שבעת הימים הוא,
באופן דאיכלע ליה כוס - שהזדמן לו כוס בשאר הימים.
הגמרא מוסיפה שמכח קושיא אחרת בדברי הברייתא המובאת
לעיל יש להוכיח בדברי רב נחמן. אומרת הגמרא: התינה עצרת
וראש השנה - לגבי עצרת וראש השנה הדבר מובן שיש לפרש
כוונת הברייתא לגבי ברכת שהחיינו שאומרה על הכוס, אבל
ממה שהוזכר בברייתא יום הכיפורים יש להקשות, היכי עבדי -
כיצד יברך ברכת שהחיינו על הכוס ביום הכיפורים. מבארת
הגמרא את הקושיא: אי מברך עליה ושתיה ליה - אם יברך ברכת
שהחיינו על הכוס לפני יום הכיפורים ויברך אף בורא פרי הגפן
וישתה הכוס, הלא אינו יכול לעשות כן, שביין דאמר זמן - שבירך
ברכת שהחיינו על יום הכיפורים, ושתיה עליה - קיבל עליו את
קדושת היום, ואמר ליה - ושוב נאסר עליו לשותות, דהאמר ליה
רב רבא בר אבא לרב מי בדרת - שכן מצינו במסכת ברכות (כז)
שפעם אחת התפלל רב ערבית של שבת בערב שבת, ושאל אותו
רב ירמיה בר אבא האם הוא הפסיק מעשיית מלאכה, שהרי קיבל
עליו שבת בתפילה, ואמר ליה אין בדיילא - וענה לו שאכן הוא
הפסיק מעשיית מלאכה. הרי שאף מבעוד יום חל על האדם
קדושת היום בתפילת שבת, ואם כן גם האומר ברכת שהחיינו
בערב יום הכיפורים הרי הוא מקבל עליו בזה קדושת היום ואסור
בשתייה. ואם נאמר, לברוך עליה ולגותיה - שברך על הכוס ויניחנו
בלא לשותותו, לא יתכן לומר כן, שהרי ההלכה היא שהמברך
ברכה על הכוס צריך שישמע ממנו או הוא או אחר, ואם אין
שותים מהכוס נמצאת ברכת בורא פרי הגפן שבירך על הכוס
לבטלה. ואם נאמר, ליתביה לינוקא - שיתן את הכוס לתינוק
שישתה אותו, הלא לית הלכתא ברב אחא [בר יעקב] - אין הלכה
כרב אחא בר יעקב שאמר שדבר שאסור לגדול לעשותו מותר
ליתנו לתינוק לעשותו לצורך הגדול, אלא אסור לעשות כן,
משום שיש לחוש דילקא אתי למסך - שמא גם כשיגדיל ימשיך
במנהגו זה, ולכן גם לענין שתיית הכוס ביום הכיפורים, יש לחוש
שימשיך לשותות גם כשיגדיל, ולא יזכור שרק מחמת שהיה קטן
נתנו לו לשותות. ונמצא, שלא יתכן לברך ביום הכיפורים ברכת
שהחיינו על כוס, וכיון שכן יש להוכיח ממה שסברנו לפרש את
הברייתא לענין ברכת שהחיינו, בדברי רב נחמן שברכת שהחיינו

סעודת עיבור החודש וסעודת ראש חודש יום ראשון כ"ד אלול ה'תש"פ

והנה, בהלכות כלי המקדש (פ"ה ה"ד) כתב הרמב"ם: "חייב כהן גדול לנהוג כבוד בעצמו ולא יקל עצמו עם שאר העם", ולכן "לא יכנס לבית המשתה ולא לסעודות של רבים אפילו הם של מצוה".

ולפי זה מדויקים דברי הגמרא (סנהדרין יח, ב): "אין מושיבין כהן גדול בעיבור שנה משום צינה" (שמא לא ירצה הכהן הגדול לעבר את השנה, כי ביום הכפורים טובל חמש טבילות ומקדש ידיו ורגליו עשר פעמים, ואם תתעבר השנה, צינת מרחשוון תהיה בתשרי - רש"י) ומדוע לא נזכר האם מושיבים כהן גדול בעיבור ראש חודש?

אלא כיון שלעיבור חדשים עושים סעודת עיבור החודש, והרי כהן גדול אינו נכנס לסעודת רבים אפילו היא של מצוה, מובן שאינו נכנס לעיבור החודש ורק לעיבור שנה שאין עורכים סעודה הוצרכה הגמרא לבאר שגם בו אין מושיבים כהן גדול "משום צינה" (אור שמח הל' כלי המקדש פ"ה ה"ד).

הלכות קידוש החודש פרק יח, הלכה ט: וְגַם לְעִבּוֹר הַחֲדָשִׁים אֵלּוּ שֶׁמַּעֲבִירִין לְפִי חֶשְׁבוֹן זֶה, עוֹשִׂין סְעוּדַת עִבּוֹר הַחֲדָשׁ.

הטור (אור"ח סי' תיט) הביא בשם הירושלמי שמצוה להרבות בסעודת ראש חודש. וה'רוקח' כתב שמצוה לאכול בראש חודש כמו במועד (בי"י שם). וצריך לומר שבסעודת עיבור החודש אין יוצאים חובת סעודת ראש חודש, שהרי סעודת עיבור החודש היא בלילה (סנהדרין ע, ב. ורש"י שם ד"ה אחריפון) ואילו סעודת ראש חודש היא ביום (אמנם, לדעת הרמב"ם שגם סעודת עיבור החודש היא ביום (לעיל פ"ג ה"ז) יש לומר שסעודת ראש חודש המובאת בירושלמי היא סעודת העיבור ואין מצוה בסעודה נוספת לראש חודש. וכתב ה'בית יוסף' (שם) שכן היא גם דעת הר"ן (ערוך לנר סנהדרין ע, ב).

תענית גשמים בחוץ לארץ, ובזמן הזה יום שני כ"ה אלול ה'תש"פ

ולפי זה אין לגזור תענית גשמים בימינו כלל אפילו בארץ ישראל, שהרי היום אין דיינים סמוכים גם בארץ ישראל, אך ה'ברכי יוסף' (אור"ח שם) מעיד: 'שמענו מזקני ערי הקודש ירושלים וחברון . . שאירע בימיהם עצירת גשמים' וקבעו תענית ככל הסדר המבואר בהלכה. ולאור האמור הוא מפקפק על כך שהרי אף בארץ ישראל אין לנו דיינים סמוכים.

אמנם הוא מבאר את ההבדל בין ארץ ישראל לחר"ל כך: אותה שאלה עולה גם לגבי האפשרות לדון בדיני ממונות בזמן הזה מאחר ואין לנו דיינים סמוכים, ועל כך מבואר בגמרא שדייני כל דור דנים בתור 'שלוחים' של דייני הדורות הקודמים שהיו סמוכים, אלא שתקנה זו מוגבלת רק למקרים מצויים ולא למקרים נדירים. וכן גם בנידון דידן: בארץ ישראל שכיחה עצירת גשמים, ולכן בסמכותם של חכמי ארץ ישראל לגזור תענית כ'שלוחים' של חכמי הדורות הקודמים, אך בחוץ לארץ עצירת גשמים אינה מצויה ולכן אין לקבוע שם תענית על כך.

הלכות תעניות פרק ג, הלכה יא: כָּל תַּעֲנִית שֶׁנִּזְדָּרִין הַעֲבוֹר בְּחוּצָה לְאַרְץ - אוֹכְלִין בָּהּ בְּלֵילָהּ, וְדִינָהּ בְּדִין שְׁאֵר הַתַּעֲנִיּוֹת; שְׁאֵין נִזְדָּרִין עַל הַעֲבוֹר תַּעֲנִית בְּנוֹן צוּם כָּפוּר, אֶלָּא בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־.

בגמרא (תענית יב, ב) נאמר: "אין תענית צבור בבבל אלא ט' באב בלבד". ונחלקו ראשונים בדבר:

יש אומרים (רש"י פסחים נד, ב ד"ה אין. תוס' תענית יא, ב ד"ה אין) שבבבל אין צורך להתענות על גשמים כיון שהגשמים מצויים שם ויש אומרים (רמב"ן וריטב"א תענית שם) שהוא משום שתעניות אלו נקבעות על ידי בית דין, ובחוץ לארץ אין דיינים סמוכים (ראה הלכות סנהדרין פ"ד), וכן אין שם נשיא שבסמכותו לגזור גזרות.

ומדברי הרמב"ם נראה שמפרש כדעת הרמב"ן, שהרי לפי רש"י ההלכה אמורה רק ביחס לתענית על גשמים ולא לגבי שאר תעניות, ומשמעות הרמב"ם היא שמדובר בכל התעניות (ראה בית יוסף אור"ח סי' תקעה).

ימי תענית כ'ימי ששון ושמחה יום שלישי כ"ו אלול ה'תש"פ

צריך עיון, הרי הצומות הם לזכר הצרות שאירעו לאבותינו, ובביטול זיכרון הצרות בזמן הגאולה בטלים ממילא הצומות, אבל מדוע יהפכו הימים לימי ששון ושמחה – לשמחה מה זו עושה?

ולפי האמור מובן: עיקר התענית אינו העינוי שיש בו, כ"אם זה שהוא 'יום רצון לה', אלא שבזמן הגלות, כאשר עדיין לא בטלו חטאינו (שגרמו לגילוינו מארצנו) הדרך להרגיש את מעלת היום היא על ידי עינוי הגוף כי זה הדבר המעורר לתשובה, מה שאין כן לעתיד לבוא, כאשר "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (זכריה יג, ב) אין מקום לעינוי אלא להוספה

הלכות תעניות פרק ה, הלכה יט: כָּל הַצּוּמוֹת הָאֵלֶּה, עֲתִידִים לְבָטֵל לַיּוֹמֹת הַמְּשֻׁחָּ; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁהֵם עֲתִידִים לְהִיּוֹת יָמִים מְאֻכִּים וַיְמֵי שֶׁשּׁוֹן וְשִׂמְחָה.

עניינה של התענית הוא כלשון הכתוב (ישעיה נח, ה) "יום רצון לה". וגם ארבעה ימי הצומות (המפורטים בה' ד) אף שהם בגדר אבילות על הצרות שאירעו בזמנים אלו, הרי על ידי הנהגות התענית מתגלה בהם שגם הם ימי רצון לה'.

ובזה יש לבאר את דברי הנביא (זכריה ח, יט) שהביא כאן הרמב"ם שלעתיד לבוא, לא רק שיתבטלו כל הצומות אלא גם ייהפכו לימים טובים וימי ששון ושמחה. ולכאורה הדבר

בעבודת ה' שהיא מתוך שמחה וטוב לבב, ולכן יהיו ימי רצון' אלו, ימי ששון ושמחה ומועדים טובים. ומזה גופא שלעתיד יהפכו ימי צום אלו ויהיו לששון ולשמחה, מוכח שזה התוכן האמיתי של ענין הצומות, שהרי

לעתיד לבוא תהיינה כל המצוות על מילואן ושלמותן (ראה הל' מלכים פ"א ה"א).

(תורת מנחם – יין מלכות ח"א סי' מז)

קידושי אשה – מצוה מן התורה? יום רביעי כ"ז אלול ה'תש"פ

לאכול בלי שחיטה. וכן כתב ב'ספר המצוות' (מ"ע ריג), שמצות קידושין היא דאורייתא ונלמדת מהפסוק "כי יקח איש אשה וגו'".

וה'עמק שאלה' (שאלתא קסה סק"א) הביא ראייה לשיטת הרמב"ם מדברי הגמרא (קידושין מא, א) "מצוה בו יותר מבשלווחו", היינו, שמצות הקידושין גדולה יותר אם המקדש עצמו מקדש.

והוסיף: מדוע אם כן אין מברכים על מצות קידושין אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לקדש את האשה? וביאר על פי דברי הר"ן (כתובות ב, ב בדפי ה"ף) שבפעולת הקידושין עדיין לא קיים את כל המצוה כי גמר המצוה הוא לאחר שיבוא אל אשתו, ואין מברכים על מצוה שעשייתה אינה גמר מלאכתה, כדוגמת מצות ציצית שלדעת הרמב"ם 'חובת טלית' היא (ולא 'חובת גרמ' ולכן אין המצוה תלויה בלבישה) ועם זאת כתב (הל' ברכות פ"א ה"ח) שאין מברכים על הטלת הציצית בטלית כי המצוה אינה נגמרת עד שיתעטף בטלית.

הלכות אישות פרק א, הלכה ב: ולקוחין אלו מצות עשה של תורה הם... ואשה שנקנית באחד משלשה דברים אלו, היא הנקראת מקדשה.

כתב הרא"ש (כתובות פ"א סי' יב):

המקדש אשה אינו מברך אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לקדש את האשה, כי קיום המצוה הוא 'פרו ורבו' ואפשר לקיימה בלא קידושין (כשיקח פלגש). ולכן, אף אם יקדש וישא אשה לשם מצות פריה ורביה, אינו מברך. ואינו דומה לשחיטה שאף שאינו חייב לשחוט ולאכול, השוחט כדי לאכול מברך – כי אי אפשר לאכול בלי שחיטה, אבל אפשר לקיים פריה ורביה בלי קידושין (וברכת חתנים בעת הנישואין אינן על עשיית המצוה אלא ברכת השבח לקב"ה).

אבל הרמב"ם כתב "נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחילה... ולקוחין אלו מצות עשה של תורה הם". כלומר, גם ללא מצות פריה ורביה, הרוצה לישא אישה חייב לקדשה, והרי זה דוגמת מצות שחיטה, שאסור

על פי מה נקבעת הגדלות? יום חמישי כ"ח אלול ה'תש"פ

- "שאינם אלא סימן שעל ידם ניכרת הגדלות, אבל אינה נעשית גדולה על ידם" (וראה צפנת פענח הלכה ט). ועל פי זה דן הגרצ"פ פרנק (שו"ת הר צבי יו"ד קא) לגבי נער בגיל שלוש עשרה שסכו אותו בשמינים רפואיים המזרזים את הופעת הסימנים – האם נעשה גדול בכך. וכתב שהדבר תלוי בשאלה הנזכרת: אם הסימנים עצמם מהווים את הבגרות, אין הברל אם הופיעו באופן טבעי או באמצעות זירוז מלאכותי, אך אם הם מהווים אמצעי לקביעת ההתפתחות השכלית, הרי כל עוד לא הופיעו באופן טבעי אות היא כי הילד לא הגיע להתפתחות השכלית הנדרשת.

ונפקא מינא' נוספת: אם מבחינה טבעית הבאת הסימנים מגיל שלוש עשרה מורה על בגרות ובשלות שכלית - אין לחלק בין יהודי לגוי, אך אם עצם השנים והסימנים נחשבים גדלות, ללא תלות בהתפתחות השכלית, הרי זה דין מיוחד בדיני ישראל, ואילו אצל בני נח מסתבר שהגדלות תלויה בהתפתחות השכלית (ראה לקוטי שיחות טו עמ' 292 והערה 19).

הלכות אישות פרק ב, הלכה י: הן - משילד עד שיהיה בן שלש עשרה שנה נקרא קטן, ונקרא תינוק... הביא שתי שערות למטה במקומות הירועים להבאת שער, והוא מן שלש עשרה שנה ויום אחד ומעלה - נקרא גדול, ונקרא איש. ההבדל המהותי בין קטן לגדול הוא שהקטן איננו בר דעת ולכן הוא פטור מהמצוות (רש"י מגילה ב, א). ועם זאת מבואר בהלכה זו כי הגדלות נקבעת דוקא על פי סימנים גופניים ובלעדיהם אינו נקרא גדול, למרות שהגיע לגיל שלוש עשרה והוא מפותח מבחינה שכלית.

ויש לבאר בשני אופנים:

א. הגדלות תלויה לא רק בדעת אלא גם בבגרות הגופנית. ולכן, אף אם הגיע לגיל שלוש עשרה (ונעשה בר דעת) איננו נחשב גדול אם עדיין לא הופיעו סימני ההתפתחות הגופנית. ב. מהותה של הגדלות תלויה רק בדעת, אלא שהסימן להכיר בכך הוא על ידי ההתפתחות הגופנית. וכן כתב המהר"ט (ח"א סי' נא), שמטעם זה הם נקראים 'סימני גדלות'

מתי אין מועילה מחילה? יום שישי כ"ט אלול ה'תש"פ

יש להבין מהו טעם החילוק בין שאר וכסות לעונה, הרי גם שאר וכסות הם חיובי תורה, אלא שמאחר ונועדו לטובת האשה בידה למחול על כך, ומדוע לא תועיל מחילה לגבי חיוב עונה שגם הוא נועד לטובתה?

ומבאר הרמב"ן (ב"ב קכו, ב), כי שאר וכסות הם פרט צדדי

הלכות אישות פרק ו, הלכה י: ביצר? כגון שקדש אשה על תנאי שאין לה עליו שאר כסות ועונה - שאומרים לו: 'כסות ושאר - תנאך קיים בהו, מפני שהיא תנאי שבממון. אבל בעונה - תנאך במל, שהתורה חיבה אותך בעונה. והרי זו מקדשה, ואתה חייב בעונתה, ואין בידך לפטר עצמך בתנאך'.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ צא

כשיטת הרמב"ן, משום שבתנאי זה אין סתירה לעצם השכירות כשמש (שהרי דין זה הוא מטעם צדדי, כדי למנוע ממנו צער ולא מדוני עצם השכירות).

אך ה'מגן אברהם' (שם) כתב שאין מועיל על כך תנאי משום שמדובר בצער הגוף, כשיטת רש"י שאין מועילה מחילה על כך.

אך יש שכתבו כי גם לדעת רש"י ניתן למחול על צער, שהרי מבואר בגמרא (ב"ק צב, א) שהנזק לחברו רשות להכותו, המכה פטור מלשלם, אלא שכל עוד האשה לא מחלה בפירוש, מניחים שאינה מסכימה למחול על צער הגוף (בשונה מחיוב ממון), אך מחילה בפירוש אכן מועילה (ראה מגן גבורים לשר"ע שם).

בנישואין. ואילו עונה היא המרכיב העיקרי שבהן, ואין מקום לנישואין בלא חיוב עונה כי "אין נישואין לחצאין".

ואילו רש"י (קידושין יט, ב) מפרש שמחילה מועילה על חיוב ממוני אך לא על צער הגוף, ולכן גם לאחר שהאשה מחלה על עונתה, היא יכולה לחזור בה כי החיוב עדיין בתוקף (ראה משנה למלך כאן).

רצפקא מינה' למעשה בין השיטות:

ב'שלחן ערוך' (אור"ח סי' קסט ס"א) נפסק שראוי לתת לשמש המגיש את הסעודה לטעום מכל מין ומין כדי שלא יצטער, וכתב השל"ה (הובא במגן אברהם שם סק"א) שאם התנה אתו בעל הבית מלכתחילה שלא יעשה כן, הרי הוא פטור מכך. ונמצא שלדעתו ניתן להתנות גם על ויתור הכרוך בצער הגוף,

נתינת גט כשהאיש אומר 'לא קידשתך' ש"ק - ר"ה א' תשרי ה'תשפ"א

אמנם, לדעת ה'מרדכי' (קידושין סי' תקלא) דין זה שהוא אסור בקרובותיה גם אם לטענתו לא קידשה הוא רק כאשר כופים אותו לתת גט (כי כאשר יש כפיית בית דין יאמרו שגרופה היא), אבל אם מבקשים ממנו שיסכים לתת גט, הרי הוא מותר בקרובותיה, ואם כן מדובר שנתן את הגט ללא כפייה ולכן הוא מותר בקרובותיה. אבל לדעת רש"י (קידושין שם ד"ה לחיי) שגם אם נתן את הגט בהסכמה, הרי הוא אסור בקרובותיה – הקושיא במקומה עומדת!

ומתוך ה'שער המלך' (וכ"כ ה'בני אהובה'):

סיום ההלכה 'היא אסורה בקרוביו' בא להשמיענו הלכה פסוקה שגם כאשר האיש מת ולא הספיק לתת גט לאישה, מכל-מקום היא אסורה לקרוביו (כי באמירתה 'קידשתני' נאסר עליה קרוביו) אף שהיא מותרת לכל העולם, כי מיתת הבעל מתירה אותה לכל העולם, ורק לקרוביו היא אסורה גם לאחר מותו.

הלכות אישות פרק ט, הלכה טו: היא אומרת 'קידשתני', והוא אומר 'לא קדשתיך' - הוא מותר בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו.

הקשה ה'לחם משנה':

להלכה, "מבקשים ממנו שיכתוב לה גט להתירה" (להלן ה"ז), ואם כן איך מדובר כאן, אם האיש כבר נתן גט לאשתו, מדוע הוא מותר בקרובותיה, הרי אם נתן גט לאשה נאסר בקרובותיה? ואף שלטענתו לא קידשה, מכל-מקום אסורות לו מדרבנן כיון שבנתינת הגט נראית כגרופה ויאמרו שנושא את קרובת גרושתו (מגיד משנה להלן ה"ט, ע"פ קידושין סה, א). ואם מדובר קודם נתינת הגט, מדוע כתב הרמב"ם ש'היא אסורה בקרוביו', הלא באמירתה 'קידשתני' הרי היא אסורה (בלא קבלת הגט) לכל העולם ולא רק בקרוביו (להלן ה"ט)?

וכתב ה'שער המלך':

אגרות קודש

ב"ה, י"ט אלול, ה'תשי"א

ברוקלין, נ. י.

הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א נו"נ וכו' הרב"ג שי

שלום וברכה!

מוסג"פ מכתב מהרה"ג וכו' רפאל ברוך טולידנו ממקנאס, שבו מתחנן אשר לרגלי ההירוס שעושים החפשים במחנם וצידי הנשמות וכו' במצודת העלי' לאה"ק ת"ו, אשר מקום המעבר הוא בצרפת, ולכן מבקש שנפתח מקום מקלט שם למאות ילדים שיתחננו שם על טהרת הקדש, ומבטיח אשר מצדם מוכנים לעזור בכל האפשר וכו'.

ומטובו להודיעני מה דיבר כת"ר שי אתו ומה דעתו בהנ"ל...

בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ד אלול ה'תש"פ-א' תשרי ה'תשפ"א

ביותר - ודאי יראה, אם לא יהיו שם עבים
המבדילין.

(3) כלומר, עונת השנה, ימות החמה או ימות הגשמים.

ה. עדים שראו החדש בזמנו, ובאו והעידו, וקבלום
בית דין, וקדשו את החדש הזה הראשון, ומנו
תשעה ועשרים יום מן היום המקדש, וליל שלשים
לא נראה הירח, מפני שאי אפשר לו להראות או
מפני שפסוהו עבים, והרי בית דין מצפין לו כל יום
שלשים, כמו שבארנו, ולא באו עדים, ועברו את
החדש, ונמצא יום ראש חדש השני יום אחד
ושלשים, כמו שבארנו;

(4) לפי חשבון הראייה.

ו. והתחילו למנות תשעה ועשרים יום מן יום ראש
החדש השני, וליל שלשים לא נראה הירח, אם
תאמר שכן מעברין את זה ועושין אותו שלשים,
וקובעין ראש החדש השלישי יום אחד ושלשים -
כך אפשר שלא יראה הירח בליל שלשים גם מחדש
זה, ונמצאו מעברין והולכין, ועושין חדשים אחר
שלשים כל השנה כלה, ונמצא בחדש אחרון אפשר
שיראה הירח בליל חמשה ועשרים בו או בליל
ששה ועשרים, ואין לה דבר שחוק והפסד יותר
מזה.

(5) כי הזמן שבין מולד למולד הוא כ"ט יום, י"ב שעות
ותשע"ג חלקים.

ז. ואל תאמר שהדבר הזה דבר שאינו מצוי הוא,
שלא יראה הירח בכל השנה, אלא דבר קרוב הוא
הרבה, ופעמים רבות יאירע זה וכיוצא בו במדינות
שזמן הגשמים שם ארוך והעבים רבים; שאין אנו
אומדין שלא יראה הירח בכל השנה, אלא שלא
יראה בתחלת החדשים ויראה אחר כך. ופעמים לא
יראה מפני שאי אפשר לו שיראה בהם, וחדשים
שאפשר שיראה בהם לא יראה מפני העבים או
מפני שהיה קטן ביותר ולא נתפון אדם לראותו.

ח. אלא הקבלה שהיה ביד חכמים איש מפי איש
מפי משה רבנו כך היא: שבזמן שלא יראה הירח
בתחלת החדשים חדש אחר חדש - בית דין קובעין
חדש מעבר משלשים יום, וחדש חסר מתשעה
ועשרים יום; וכן מחשבין וקובעין חדש מעבר
וחדש חסר, בקביעה לא בקדוש, שאין מקדשין
אלא על הראייה. ופעמים עושין מלא אחר מלא או
חסר אחר חסר, כמו שיראה להם מן החשבון.

יום ראשון כ"ד אלול ה'תש"פ

הלכות קדוש החדש

פרק שמונה עשר

(1) אפשרות התגלות הירח ואפשרות העלמותה ונמשך
לעיבור החודש. ונסתיים הפרק בדין אין סומכין על קידוש
בית דין שבארץ ישראל.

א. דבר ידוע וברור, שאם יוציא לה החשבון
שהירח יראה בלילה, אפשר שיראה ואפשר שלא
יראה, מפני העבים שמכסין אותו, או מפני המקום
שהוא גיא, או שהיה הר גבוה כנגד רוח מערב
לאנשי אותו המקום², שגמצאו כאלו הן יושבין
בגיא. שהירח לא יראה למי שהוא במקום נמוך,
אפלו היה גדול, ויראה למי שהוא עומד בראש הר
גבוה ותלול, אף על פי שהירח קטן ביותר; וכן
יראה למי ששוכן על שפת הים או למי שמהלך
בספינה בים הגדול, אף על פי שהוא קטן ביותר.

(2) שאינו גיא.

ב. וכן בימות הגשמים, אם יהיה יום צח, יראה
הירח יותר ממה שיראה בימות החמה. לפי שבימות
הגשמים, אם יהיה יום צח - יהיה האויר זך הרבה,
ויראה הרקיע בטהר יותר, מפני שאין שם אבק
שיחערב באויר; אבל בימות החמה יהיה האויר
כאלו הוא מעשן, מפני האבק, ויראה הירח קטן.

ג. וכל זמן שתמצא קשת הראייה והארץ הראשון
שתערף לה עם שני הקצין שלהם בצמצום - יהיה
הירח קטן ביותר, ולא יראה אלא במקום גבוה
ביותר; ואם תמצא קשת הראייה והארץ הראשון
ארבין הרבה, והוסיפו עד סוף הקצים שלהן
ממצלות - יראה הירח גדול; לפי ארך הקשת
והארץ הראשון יהיה גדול וגליתו לכל.

ד. לפיכך ראוי לבית דין לשום שני דברים אלו
בלבם, שהן: זמן הראייה ומקומה, ושואלין את
העדים באי זה מקום ראייתם. שאם היתה קשת
הראייה קצרה, ויתן החשבון שיראה בצמצום, כגון
שהיתה קשת הראייה תשע מצלות וחמשה חלקים,
והיה הארץ הראשון שלש עשרה מצלות בשנה,
ובאו עדים שראוהו: אם היה בימות החמה, או
שהיו במקום נמוך - חוששין להן, ובודקין אותן
הרבה; ואם היה בימות הגשמים, או במקום גבוה

- 6) לפי חשבונות הראייה ולא לפי החשבון האמצעי.
7) אין אומרים "מקודש".
- ט. ומתפנינן לעולם בחשבונם, שאם יראה הירח בחדש הבא - יראה בזמנו או בליל עבירו, לא שיראה קדם זמנו, שהוא ליל שמונה ועשרים. ובחשבונות הראייה האלו שבארנו, יתבאר לך ותדע מתי אפשר שיראה ומתי אפשר שלא יראה, ועל זה סומכין ומעבירין חדש אחר חדש, או עושין חדש חסר אחר חדש חסר. ולעולם אין פוחתין מארבעה חדשים המעבירין בשנה, ולא מוסיפין על שמונה חדשים המעבירין.⁸ וגם לעבור חדשים אלו, שמעבירין לפי חשבון, עושין סעדת עבור החדש, כמו שאמרנו בפרק שלישי.
- 8) דין זה הוא בזמן שקדשו על פי הראייה, או קבעו על פי חשבונות הראייה, אבל כיום שקובעים את החודש על פי החשבון האמצעי, אין פוחתים מחמשה חדשים מעוברים (בשנה שחדיה חסרים), ואין מוסיפים על שבעה חדשים מעוברים (בשנה שחדיה שלמים).⁹ ולא רק במקרה שציפו בית דין כל יום השלושים לעדי הראייה שלא באו.
- י. וכל שתמצא בגמרא מדברים שמראין שבית דין סומכין על החשבון, ומפי משה מסיני שהדבר מסור להם והרשות בידם לחסר או לעבר, וכן זה שחסר תשעה חדשים בשנה, וכל פיוצא בזה - הכל על עקר זה הוא בנוי, בזמן שלא נראה החדש בזמנו.¹⁰
- 10) ליל שלושים.
- יא. וכן זה שאמרו חכמים, שמעבירין את החדש לצורך¹¹ - הוא בחדשים אלו, שמעבירין אותן לפי חשבון ועושין אחד מלא ואחד חסר, ויש להם לעבר חדש אחר חדש או לחסר - בזה הוא שמעבירין לצורך, מפני שלא נראה הירח בזמנו; אלא¹² בעת שיראה הירח בזמנו, שהוא תחלת היותו נראה אחר שנתקבץ עם השמש - מקדשין לעולם.
- 11) כדי למנוע ששבת ויום הכפורים יבואו רצופים.¹² - אבל.
- יב. וכל הדברים האלו - בזמן שיש שם בית דין, וסומכין על הראייה; אבל בזמנים אלו - אין סומכין אלא על הקביעה, בזה החשבון האמצעי הפשוט בכל ישראל, כמו שבארנו בהלכות אלו.
- יג. יתבאר בספרי חשבון התקופות והגימטריאות, שאם יראה הירח בארץ ישראל - יראה בכל מדינות העולם שהן למערב ארץ ישראל ומכונות כנגדה¹³; ואם יתן החשבון, שלא יראה בארץ ישראל - אפשר שיראה במדינות אחרות שהן למערב ארץ ישראל
- ומכונות כנגדה. לפיכך: אם יראה הירח במדינה שהיא למערב ארץ ישראל - אין בזה ראיה שלא יראה בארץ ישראל; אלא אפשר שנראה הירח בארץ ישראל.
- 13) באותו רוחב גיאוגרפי. במדינות שהן למערב ארץ ישראל שוקעת השמש יותר מאוחר, וביתניים גדל האורך הראשון (המרחק שבין הירח לשמש). מכאן שאם יראה הירח בארץ ישראל, יראה בכל המדינות שהן למערב ארץ ישראל.
- יד. אבל אם לא יראה הירח בראש ההרים¹⁴ במדינה המערבית המכונות כנגד ארץ ישראל - בידוע שלא נראה בארץ ישראל.
- 14) ולא היו עננים.
- טו. וכן אם לא יראה הירח בארץ ישראל - בידוע שלא נראה בכל מדינות העולם שהן למזרח ארץ ישראל ומכונות כנגדה¹⁵; ואם יראה בארץ ישראל - אפשר שיראה במדינות מזרחיות ואפשר שלא יראה. לפיכך: אם יראה במדינה שהיא למזרח ארץ ישראל ומכונות כנגדה - בידוע שנראה בארץ ישראל; ואם לא נראה במדינה המזרחית - אין בזה ראיה, אלא אפשר שיראה בארץ ישראל.
- 15) כי שם מקדימה השמש לשקוע.
- טז. וכל אלו הדברים - פשהיו המדינות שבמערב ושבמזרח מכונות¹⁶, כגון שהיו נוטות לצפון העולם משלשים מעלות עד חמש ושלשים מעלות; אבל אם היו נוטות לצפון יותר מזה או פחות - משפטים אחרים יש להן¹⁷, שהרי אינן מכונות כנגד ארץ ישראל. ודברים אלו שבארנו בערי מזרח ומערב, אינן אלא להגיד כל משפטי הראייה, להגדיל תורה ולהאדירה, לא שיהיו בני מזרח או בני מערב סומכין על ראית הירח או תועיל להם כלום, אלא לעולם אין סומכין אלא על קדוש בית דין שבארץ ישראל, כמו שבארנו במה פעמים.
- 16) ברוחב הגיאוגרפי. 17) בזריחה ובשקיעה.
- פרק תשעה עשר
- 1) נטיותיו של הירח וחקירות העדים.
- א. לפי שאמרו חכמים, שבכלל דברים שהיו בודקין בהן את העדים אומרים להן: להיכן היה הירח נוטה?² בשר בעיני להודיע דרך חשבון דבר זה. ואין אני מדקדק בו, לפי שאינו מועיל בראיה כלל. ותחלת חשבון זה - לדעת נטית המזלות תחלה.
- 2) לצפון או לדרום, עי' ראש השנה כג, ב.

39. שְׂבָעִים מַעֲלוֹת - נְטִיתָם שְׁתִּים וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת.
40. שְׂמוֹנִים מַעֲלוֹת - נְטִיתָם שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת.
41. תְּשַׁעִים מַעֲלוֹת - נְטִיתָם שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וְחָצִי
42. מַעֲלָה.

43. ח. וְאִם יִהְיוּ אַחֲדִים בְּמִנְיָן - תִּקַּח לָהֶם מִנְתֵּם מִבֵּין
44. שְׁתֵּי הַנְּטִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בַּשֹּׁמֶשׁ⁷ וּבִיָּרֵחַ⁸. פִּיֶּצֶד?
45. חֲמֵשׁ מַעֲלוֹת - נְטִיתָם שְׁתֵּי מַעֲלוֹת. וְאִם הָיָה מִנְיָן
46. הַמַּעֲלוֹת שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים - נְטִיתָם תְּשַׁע מַעֲלוֹת. וְעַל
47. דֶּרֶךְ זֶה בְּכָל הָאֲחֵדִים שֶׁהֵן עִם הָעֲשָׂרוֹת.

(7) למעלה פ"ג, ה"ז. (8) למעלה פט"ו, ה"ז.

48. ט. וּמֵאַחֵר שֶׁתִּדַּע הַנְּטִיָּה שֶׁל מַעֲלוֹת מֵאֲחָד עַד
49. תְּשַׁעִים - תִּדַּע נְטִיתָם כָּלָן, בְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹדַעְנוּם בְּרֹחֵב
50. הַיָּרֵחַ⁹: שֶׁאִם הָיָה הַמִּנְיָן יוֹתֵר עַל תְּשַׁעִים עַד מֵאָה
51. וְשְׂמוֹנִים - תִּגְרַע אוֹתוֹ מֵמֵאָה וְשְׂמוֹנִים, וְאִם הָיָה
52. יוֹתֵר עַל מֵאָה וְשְׂמוֹנִים עַד מֵאֵתִים וְשְׂבָעִים - תִּגְרַע
53. מִמֶּנּוּ מֵאָה וְשְׂמוֹנִים¹⁰, וְאִם הָיָה יוֹתֵר עַל מֵאֵתִים
54. וְשְׂבָעִים עַד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים - תִּגְרַע אוֹתוֹ
55. מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, וְהַנֶּשְׂאָר תִּדַּע נְטִיתוֹ, וְהוּא
56. נְטִית אוֹתוֹ הַמִּנְיָן שֶׁבִּידֶךָ בְּלֹא גְרַעוֹן וְלֹא תוֹסַפֶּת.

(9) למעלה פט"ז, ה"ג. (10) כי בק"פ מעלות (מזל מאזנים) אין כל נטיה מקו המשווה.

57. י. אִם תִּרְצֶה לִידַע כְּמָה מַעֲלוֹת הוּא הַיָּרֵחַ נוֹטָה
58. מֵעַל הַקּוֹ הַשָּׁמַיְמִי כִּנְגֵד צְפוֹן הָעוֹלָם אוֹ כִּנְגֵד דָּרוֹם
59. הָעוֹלָם - תִּדַּע תַּחֲלָה כְּמָה נְטִית הַמַּעֲלָה שֶׁהִיא
60. מִקּוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי, וְלֹאִי זֶה רוּחַ הָיָה נוֹטָה, לְצָפוֹן
61. אוֹ לְדָרוֹם¹¹. וְתַחֲזֹר וְתַחֲשֹׁב וְתוֹצִיא רֹחֵב הַיָּרֵחַ
62. הָרָאשׁוֹן, וְתִרְאֶה אִם הוּא צְפוֹנִי אוֹ דְרוֹמִי. אִם
63. נִמְצָאוּ רֹחֵב הַיָּרֵחַ וְנְטִית מַעֲלָתוֹ¹² בְּרוּחַ אַחַת, כְּגוֹן
64. שֶׁהָיָה שְׁנֵיהֶם צְפוֹנִים אוֹ דְרוֹמִים - תִּקְבֹּץ
65. שְׁנֵיהֶם¹³; וְאִם נִמְצָאוּ בְּשְׁתֵּי רוּחוֹת, כְּגוֹן שֶׁהָיָה
66. הָאֶחָד דְרוֹמִי וְהָאֶחָד צְפוֹנִי - תִּגְרַע הַמַּעֲט מִשְׁנֵיהֶם
67. מִן הָרֵב, וְהַנֶּשְׂאָר הוּא מִרְחַק הַיָּרֵחַ מֵעַל קו הַשָּׁמַיְמִי
68. בְּאוֹתָהּ הָרוּחַ שֶׁהָיָה בָּהּ הָרֵב בְּשְׁנֵיהֶם¹⁴.

(11) ע"י ה"ג. (12) של מקום הירח האמיתי. (13) תחבר את המספרים, כי נטיית המעלה ממעלות המזלות, מראה על נטיית השמש מן קו המשווה, ורוחב הירח מראה על נטיית הירח מן השמש. (14) צ"ל "משניהם", דוגמת המעט "משנים", וכן הוא בדפוס קושטא. גורעים, מכיון שהמספרים השווים בכיוונים מנוגדים מבטלים זה את זה.

69. יא. פִּיֶּצֶד? בִּאֲנִי לִידַע כְּמָה הַיָּרֵחַ נוֹטָה מֵעַל הַקּוֹ
70. הַשָּׁמַיְמִי בְּלִיל הָרֵאִיָּה, שֶׁהוּא שְׁנֵי לֵאחָד אֵיךְ מִשְׁנָה זֶה,
71. וּכְבֹּר יְדַעְתָּ¹⁵ שֶׁמַּעֲלַת הַיָּרֵחַ הִיָּתָה תְּשַׁע עֶשְׂרִים מִמֵּזֶל
72. שׁוֹר, נְטִיתָה בְּצָפוֹן כְּמוֹ¹⁶ שְׂמוֹנָה עֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, וְרֹחֵב
73. הַיָּרֵחַ הָיָה בְּדָרוֹם כְּמוֹ¹⁷ אֶרְבַּע מַעֲלוֹת, תִּגְרַע הַמַּעֲט מִן

1. ב. הַעֲגוּלָה שֶׁהִיא עוֹבֶרֶת בְּמַחְצֵית הַמַּזָּלוֹת, שֶׁבָּהּ
2. מֵהֶלֶךְ הַשֶּׁמֶשׁ, אֵינָה עוֹבֶרֶת בְּאֶמְצַע הָעוֹלָם מִחֲצִי
3. הַמְּזוּרָה לְחֲצִי הַמַּעֲרָב, אֲלֹא נוֹטָה הִיא מֵעַל הַקּוֹ
4. הַשָּׁמַיְמִי, הַמְּסַבֵּב בְּאֶמְצַע הָעוֹלָם, כִּנְגֵד צְפוֹן וְדָרוֹם,
5. חֲצִיָּה נוֹטָה לְצָפוֹן וְחֲצִיָּה נוֹטָה לְדָרוֹם³.

(3) ע"י בצזור 4.

6. ג. וְשְׁתֵּי נִקְדוֹת יֵשׁ בָּהּ, שֶׁפּוֹגַעַת בָּהֶן בְּעֲגוּלַת הַקּוֹ
7. הַשָּׁמַיְמִי, הַמְּסַבֵּב בְּאֶמְצַע הָעוֹלָם: הַנִּקְדָּה הָאֶחָת -
8. רֹאשׁ מִזֶּל טָלָה, וְהַנִּקְדָּה הַשְּׁנִיָּה שֶׁכִּנְגְּדָהּ - רֹאשׁ
9. מִזֶּל מֵאֲזִנִּים. וְנִמְצָאוּ שְׁשֵׁה מַזָּלוֹת נוֹטוֹת לְצָפוֹן -
10. מִתַּחֲלַת טָלָה עַד סוֹף בְּתוֹלָה, וְשְׁשֵׁה נוֹטוֹת לְדָרוֹם
11. - מִתַּחֲלַת מִזֶּל מֵאֲזִנִּים עַד סוֹף מִזֶּל דָּגִים.

12. ד. וּמֵרֹאשׁ מִזֶּל טָלָה יִתְחִילוּ הַמַּזָּלוֹת לְנוֹטוֹת מַעֲט
13. מַעֲט וְלִהְתַּרְחֵק מֵעַל הַקּוֹ הַשָּׁמַיְמִי כִּנְגֵד הַצָּפוֹן, עַד
14. רֹאשׁ סֶרְטָן, וְיִהְיֶה רֹאשׁ סֶרְטָן רֹחֵק מֵעַל הַקּוֹ הַשָּׁמַיְמִי
15. לְרוּחַ הַצָּפוֹן שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וְחָצִי מַעֲלָה
16. בְּקִרְבּוֹ. וְיִתְחַזְּרוּ הַמַּזָּלוֹת לִהְתַּקְרֵב לְקוֹ הַשָּׁמַיְמִי מַעֲט
17. מַעֲט, עַד רֹאשׁ מֵאֲזִנִּים, שֶׁהוּא עַל הַקּוֹ הַשָּׁמַיְמִי.
18. וּמֵרֹאשׁ מֵאֲזִנִּים יִתְחִילוּ לְנוֹטוֹת וְלִהְתַּרְחֵק כִּנְגֵד רוּחַ
19. דָּרוֹם, עַד רֹאשׁ גְּדִי, וְיִהְיֶה רֹאשׁ גְּדִי רֹחֵק מֵעַל הַקּוֹ
20. הַשָּׁמַיְמִי לְרוּחַ דָּרוֹם שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וְחָצִי
21. מַעֲלָה. וְיִתְחַזְּרוּ הַמַּזָּלוֹת לִהְתַּקְרֵב מַעֲט מַעֲט כִּנְגֵד הַקּוֹ
22. הַשָּׁמַיְמִי, עַד רֹאשׁ טָלָה.

23. ה. נִמְצָאוּ רֹאשׁ טָלָה וְרֹאשׁ מֵאֲזִנִּים מְסַבֵּב עַל הַקּוֹ
24. הַשָּׁמַיְמִי, וְלִפְיָקוֹ, כְּשֶׁתַּהֲיֶה הַשֶּׁמֶשׁ בְּשְׁנֵי רֵאשִׁים אֵלּוּ,
25. לֹא תִהְיֶה נוֹטָה לֹא לְצָפוֹן וְלֹא לְדָרוֹם, וְתִזְוָרָה בְּחָצִי
26. מְזוּרָה וְתִשְׁקַע בְּחָצִי מַעֲרָב, וְיִהְיֶה הַיּוֹם וְלַיְלָלָה
27. שְׁוִין בְּכָל הַיָּשׁוּב⁵.

(4) יחד עם השמש בסיבוב היומי. (5) בראש טלה (אביב) ובראש מאזנים (סתיו), השמש בדיוק בקו המשווה, ואז אורך היום שווה לאורך הלילה.

28. ו. הָרִי נִתְבַּרֵּר לָךְ, שֶׁכָּל מַעֲלָה וּמַעֲלָה מִמַּעֲלוֹת
29. הַמַּזָּלוֹת נוֹטָה לְצָפוֹן אוֹ לְדָרוֹם, וְיֵשׁ לְנְטִיתָהּ שְׁעוֹר,
30. וְרֹבֵץ הַנְּטִיָּה לֹא תִהְיֶה יוֹתֵר עַל שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים
31. מַעֲלוֹת וְחָצִי בְּקִרְבּוֹ.

(6) הגדולה ביותר.

32. ז. וְאֵלּוּ הֵם הַשְּׁעוּרִים שֶׁל נְטִיּוֹת, לְפִי מִנְיָן הַמַּעֲלוֹת
33. שֶׁל מַזָּלוֹת. וְהַתַּחֲלָה מִתַּחֲלַת מִזֶּל טָלָה. עֶשְׂרִי מַעֲלוֹת
34. - נְטִיתָם אֶרְבַּע מַעֲלוֹת. עֶשְׂרִים מַעֲלוֹת - נְטִיתָם
35. שְׂמוֹנָה מַעֲלוֹת. שְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת - נְטִיתָם אַחַת עֶשְׂרִי
36. מַעֲלוֹת וּמִחְצָה. וְאַרְבָּעִים מַעֲלוֹת - נְטִיתָם חֲמִשָּׁה
37. עֶשְׂרִים מַעֲלוֹת. חֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת - נְטִיתָם שְׂמוֹנָה עֶשְׂרִי
38. מַעֲלוֹת. שִׁשִּׁים מַעֲלוֹת - נְטִיתָם עֶשְׂרִים מַעֲלוֹת.

1 ישוטטו לבקש אחריה בספרים אחרים. דרשו מעל
2 ספר ה' וקראו, אחת מהנה לא נעדרה.²⁴

24 בדפוס קושטא ובדפוס רומי ר"מ מסתיים הענין
במילים: בריך רחמנא דסייען.

הלכות תעניות

31 מצות עשה אחת. והיא: לצעק לפני השם בכל עת
32 צרה גדולה שלא תבוא על הצבור.
33 ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

פרק ראשון

34 1 נתבאר בו ענין התענית מהו, וכיצד אדם מקבלו, ואי זה
דבר אסור בכל תענית, ומה עושין צבור בכל תענית. וסוף
דבר נתבאר בו מה שהוא ביאור כללי לנמשך אחר מצות
התורה, והוא לזעוק בעת צרה כמבאר שם.

35 א. מצות עשה מן התורה לזעוק? ולהריע בחצוצרות?
36 על כל צרה שתבוא על הצבור. שנאמר: על הצר
37 הצר אתכם - והרעתם בחצוצרות. כלומר: כל דבר
38 שיעצר לכם, כגון בצרת ודבר וארבה וכיוצא בהן,⁴
39 זעקו עליהן והריעו.⁵

2 להתפלל בקול רם. 3 החצוצרות היו עשויות מעשת
של כסף (פ"ג מהל' כלי המקדש ה"ה). 4 ב'ספר'
לבמדבר י, ט: "רבי עקיבא אומר... שדפון, וירקון, ואשה
מקשה לילד, וספינה המטורפת בים מנין? תלמוד-לומר על
הצר הצור אתכם, על כל צרה וצרה שלא תבוא על הציבור
והרעותם בחצוצרות". 5 וכתב ה'מגן אברהם' (או"ח
תחילת סי' תקעו): "ואני תמה, למה אין אנו נוהגין לתקוע
בעת צרה, ואף-על-פי שאין תענית ציבור בבבל, מכל-מקום
הלא מצוה מדאורייתא לתקוע בלא תענית?" [וכבר עמדו
על זה הרמב"ם בדרשתו לראש-השנה (הצופה מארץ הגר
שנה א' וב'), וכתב שמה שאין תוקעין בצרפת בתענית הוא
מפני שהם סבורים שמה שאמרו "אין תענית ציבור בבבל"
- היינו אפילו לתפילה ולתקיעות].

40 ב. ודבר זה מדרבי התשובה הוא. שפזמן שתבוא
41 צרה וזעקו עליה ויריעו, ידעו הכל שבגלל
42 מעשיהם הרעים הורע להן. כפתוב: עונותיכם הטו
43 וגו'. וזה הוא שניגורם להסיר הצרה מעליהם.

44 ג. אכל אם לא יזעקו ולא יריעו, אלא יאמרו: דבר
45 זה ממנהג העולם ארע לנו, וצרה זו נקרה נקריה -
46 הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להדבק
47 במעשיהם הרעים. ותוסיף הצרה צרות אחרות. הוא
48 שפתוב בתורה: והלכתם עמי בקרי, והלכתי גם אני
49 עמכם בחמת קרי. כלומר: כשאביא עליכם צרה כדי
50 שתשובו, אם תאמרו שהיא קרי, אוסיף לכם חמת
51 אותו קרי.

52 ד. ומדברי סופרים,⁶ להתענות⁷ על כל צרה⁸ שתבוא

1 הרב - ישאר ארבע עשרה מעלות, נמצא הירח רחוק
2 מעל הקו השנה ארבע עשרה מעלות לרוח צפון;
3 שהרי המנין הרב, שהוא שמונה עשרה מעלות, היה
4 צפוני. וכל חשבון זה - בקרוב בלא דקדוק, לפי
5 שאינו מועיל בראיה¹⁸.

15 עי' למעלה פי"ז, הי"ג. 16 ולא בדיוק, כי י"ח מעלות
עולה הנטייה בכ' מעלות ממזל שור, עי' למעלה ה"ז.
17 בעצם שלוש מעלות ונ"ג חלקים. אין הרמב"ם מדקדק,
כפי שהוא מבאר זאת בסוף הלכה זו. 18 אלא מועיל
כתחילת חשבון למתן תשובה לשאלה: להיכן היה הירח
נוטה, ועי' ה"א.

6 יב. אם תרצה לידע לאי זו רוח מרוחות העולם
7 יראה הירח נוטה - תחשב ותדע מרחקו מעל הקו
8 השנה: אם יהיה על הקו השנה, או קרוב ממנו
9 בשמים או שלש מעלות בצפון או בדרום¹⁹ - יראה
10 מכון כנגד אמצע מערב²⁰, ותראה פגימתו מכונת
11 כנגד מזרח העולם בשנה.

19 לשמים או שלוש מעלות אין ערך רב בחשבון בלתי-
מדויק זה. 20 אם בשעת השקיעה הירח על קו המשווה,
הרי רואים אותו שוקע בדיוק במערב. אם הירח נע במרחק
מסויים מן קו המשווה, לצפון או לדרום, הרי גם שקיעתו
תהיה במרחק מן קו המשווה.

12 יג. ואם יהיה רחוק מעל הקו השנה לצפון העולם
13 - יראה בין מערב העולם ובין צפון, ותראה
14 פגימתו נוטה מכנגד מזרח העולם כנגד דרום
15 העולם.

16 יד. ואם היה רחוק מעל הקו השנה לדרום העולם -
17 יראה בין מערב העולם ובין דרומו, ותראה פגימתו
18 נוטה מכנגד מזרח העולם כנגד צפון העולם. ולפי רב
19 המרחק, ולפי רב הנטייה²¹.

21 בה במידה שהמרחק מן קו המשווה גדול יותר, לצד
צפון או לצד דרום, בה במידה גדולה יותר נטיית החלק
הפגום מן המזרח לצד דרום או לצד צפון.

20 טו. ומחקירת העדים - שאומרים להם: כמה היה
21 גבוה²² ודבר זה יודע מקשת הראיה²³: שפזמן
22 שתהיה קשת הראיה קצרה - יראה הירח כאלו הוא
23 קרוב מן הארץ, ובזמן שתהיה ארבה - יראה גבוה
24 מעל הארץ. ולפי ארף קשת הראיה, לפי גבהו מעל
25 הארץ בראית העינים.

22 עי' ראש השנה כג, ב. 23 עי' למעלה פי"ז, הי"ד.

26 טז. הרי בארנו חשבונות כל הדרכים שצריכין להם
27 בידיעת הראיה ובחקירת העדים, כדי שיהיה הכל
28 ידוע למבינים, ולא יחסרו דרך מדרבי התורה, ולא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 על הצבור עד שירחמו מן השמים. ובימי התעניות
2 האלו זועקין בתפלות⁹ ומתחננים ומריעין
3 בחצוצרות בלבד. ואם היו במקדש, מריעין
4 בחצוצרות ובשופר¹⁰. השופר מקצר והחצוצרות
5 מאריכות, שמצות היום¹¹ בחצוצרות. ואין תוקעין
6 בחצוצרות ושופר באחד אלא במקדש, שנאמר:
7 בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'¹².
- (6) חכמים. שהרי לא נזכר עינוי בתורה (מגיד-משנה).
(7) לגזור צום על הציבור (משנה, תענית יט.).
(8) המבוארות להלן בפרק שני. (9) המבוארות להלן בפרק
רביעי. (10) משנה, ראש השנה כו, ב. (11) של תענית.
(12) בית המקדש ששם גילוי שכינה, הוא "לפני המלך ה'".
- 8 ה. תעניות אלו, שגוזרין על הצבור מפני הצרות,
9 אינן יום אחר יום, שאין רב הצבור יכולים לעמוד
10 בדבר זה¹³. ואין גוזרין בתחלה¹⁴ תענית אלא בשני
11 בשבת ובחמישי שלאחריו¹⁵ ובשני שלאחריו. וכן
12 על הסדר הזה: שני וחמישי ושני¹⁶. עד שירחמו.
- (13) ולעולם אין גוזרים גזירה על הציבור אלא אם-כן רוב
הציבור יכולים לעמוד בה (פ"ב מהל' ממרים ה"ה).
(14) התחלת סדרת התעניות (משנה, תענית טו:).
(15) ואין גוזרין תענית על הציבור בתחילה בחמישי שלא
להפקיע השערים, כשרואין בעלי חנויות שקונים למוצאי
חמישי שתי סעודות גדולות, אחת לליל תענית ואחת לשבת,
יהיו סבורין שבא רעב לעולם ומייקרין ומפקיעין השער
(רש"י). והרמב"ם בפירושו למשניות, כתב: שלא יאמרו אם
לא שראו בית-דין שהרעב בא, לא היו דוחקים לגזור
התענית עתה סמוך לשבת, ומפני כן ייקרו ויפקיעו השער.
(16) בכתב-יד קדמון כתוב, שמצא נוסחא אחרת מכתב-ידו
של הרמב"ם: "וכן על הסדר חמישי ושני וחמישי" (וכ"ה
להלן פ"ג ה"ה וה"ט). ולפי גירסא זו יוצא, שאת המשך
התעניות אפשר לקבוע ולהתחיל בחמישי, כדעת התנא-קמא
שם במשנה, ולא כרבי יוסי שאמר "כשם שאין הראשונות
בחמישי, כך לא שניות ולא אחרונות". וכן פסק בפירוש
המשנה שם ('מעשה רוקח'). ומלשון "בתחילה" שכתב, גם
כן נראה כנוסחא זו.
- 13 ו. אין גוזרין תעניות על הצבור לא בשבתות ולא
14 ב'מים טובים'¹⁷. וכן אין תוקעין בהן לא בשופר ולא
15 בחצוצרות, ולא זועקים ומתחננים בהם בתפלה¹⁸.
16 אלא אם כן היתה עיר שהקיפוה עפויים, או נהר¹⁹,
17 או ספינה המטרפת בהם²⁰. אפלו יחיד²¹ הנדף מפני
18 עפויים, מפני לסטים ומפני רוח רעה - (מתעניין)²²
19 עליהם בשבת וזועקין ומתחננים עליהם בתפלה.
20 אכל אין תוקעין²³, אלא אם כן תקעו לקבץ את העם
21 לעזרה²⁴ אותם ולהצילן.
- (17) משנה, תענית טו, ב: "אין גוזרין תענית על הציבור
בראשי חדשים כו" וכל-שכן בשבתות וימים-טובים. וכן
מפורש ב'ירושלמי' נדרים פ"ח ה"א. (18) משנה, שם יט,
- א. וראה להלן פ"ב ה"ב, שצועקים על המזונות אפילו
בשבת. (19) סכנת שטפון. (20) שפגעה בה סערה בים,
והיא קרובה להשבר. (21) תענית כב, ב. (22) רבינו
מפרש מה שאמרו מתריעין ב'עננו' (תענית יד.), היינו תפלת
עננו בתענית (מגיד-משנה). וכן כתב בפירוש המשנה
(תענית יט.) שמתענין. אבל למעלה בפ"ב דהל' שבת הכ"ד,
ובפרק ל' שם הי"ב, לא הביא שמתענים (כסף-משנה).
ואמנם ב'טור' (או"ח סי' תקעו) לא העתיק "מתענין עליהם
בשבת". (23) בתענית יד, א: "שופרות בשבת, מי שרי?"
(= וכי מותר לתקוע בשופר בשבת?). (24) כרבי יוסי,
שאמר (תענית יט.) "לעזרה ולא לצעקה", ופירשה רבינו
(ב'פירוש המשניות') בין בתפילה ובין בתקיעה, אלא שאין
הלכה כדבריו לענין מניעת הצעקה בשבת, אבל לענין
תקיעה לעזרה - הלכה כדבריו. [וכן יש לפרש בדברי רבינו
למעלה פ"ל מהל' שבת הי"ב "שמתריעין עליהן בשבת
לעזרן" - דהיינו בתקיעה].
- 22 ז. וכן אין גוזרין תענית בתחלה בראשי חודשים, או
23 בחגים ופורים²⁵, או בחלו של מועד²⁶. ואם התחילו
24 להתענות על הצרה אפלו יום אחד, ופגע בהן יום
25 מאלו - מתענין ומשלימין היום בתענית.
- (25) משנה, תענית טו, ב. (26) במשנה שם לא נזכר חולו
של מועד.
- 26 ח. תעניות אלו²⁷, שמתענין על הצרות²⁸, אין
27 מתענין בהן לא עצרות ולא מניקות ולא קטנים²⁹.
28 ומתירין לאכל בלילה³⁰ אף על פי שמתענין למחר,
29 חוץ מתעניות המטר³¹, כמו שיתבאר³². וכל תענית
30 שאוכלין בה בלילה, בין צבור בין יחיד, הרי זה
31 אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר³³. והוא שלא
32 ישן, אכל אם ישן - אינו חוזר ואוכל³⁴.
- (27) תענית יד, א. ו'תוספתא' פ"ב דתענית. (28) אבל
בשבע תעניות אחרונות שגוזרים על עצירת הגשמים - גם
אלה מתענים (להלן פ"ג ה"ה). (29) קטנים לא נזכרו לא
בגמרא שם, ולא בתוספתא שם. ואמנם צריך עיון, שהרי
קטנים אינם מתענים לעולם? ואפשר שהמדובר באלה שהם
בני י"ג שנה, כל זמן שלא הגיעו לגבורת אנשים. וכן המנהג
שארין גוזרין תענית על פחותים מ"ח לזכר וט"ו לנקבה
(מגן אברהם' או"ח סי' תקעו). ויש אומרים שהכוונה שאין
צריך אפילו לחנכם, ואין התעניות האלו דומות ליום
הכיפורים שמחנכים הקטנים בתענית שעות, כמו שכתב
רבינו בפ"ב מהל' שביית עשור ה"י (האדר"ת בהגהותיו).
(30) תענית יב, א. (31) שלש תעניות שניות. (32) להלן
פ"ג ה"ג. (33) כרבי, בתענית שם. (34) שהרי הפסיק
והסתלק מן האכילה. ויש אומרים שדווקא אם לא התנה
לאכול, אבל אם התנה - מותר (מגיד-משנה בשם 'ירושלמי'
תענית פ"א ה"ד).
- 33 ט. כשם שהצבור מתענים על צרתן, כך היחיד
34 מתענה על צרתו³⁵. כיצד? הרי שהיה לו חולה, או
35 תועה במדבר, או אסור בבית האסורין - יש לו

(17) משנה, תענית טו, ב: "אין גוזרין תענית על הציבור
בראשי חדשים כו" וכל-שכן בשבתות וימים-טובים. וכן
מפורש ב'ירושלמי' נדרים פ"ח ה"א. (18) משנה, שם יט,

תפלה, אף על פי שלא קבלה מבעוד יום. והמתענה בשבת, מתענה יום אחר, מפני שבטל ענג שבת.⁵⁰

(46) תענית יב, ב. (47) "יש אומרים, שבזמן הזה אין להתענות תענית חלום בשבת, שאין אנו בקיאים בפתרון חלומות לידע איזה טוב ואיזה רע, והעולם אומרים שנמצא בספרים קדמונים, שעל שלשה חלומות מתענים בשבת: הרואה ספר-תורה שנשרף, או יום הכיפורים בשעת נעילה, או קורות ביתו או שינוי שנפלו, ונראה לי שהחלומות שאמרו במסכת ברכות פרק הרואה שהם רעים, גם עליהם מתענין בשבת" (שולחן ערוך "או"ח סי' רפח). (48) ויתעורר. (49) כן כתבו 'הלכות גדולות' (מגיד-משנה). (50) תענית, שם: "מאי תקנתיה (מה תקנתו של זה שמתענה תענית חלום בשבת)? ליתבי תעניתא לתעניתא" (ישב בתענית אחר, ויכפר על זה שהתענה בשבת).

יג. מתענה אדם שעות⁵¹, והוא שלא יאכל כלום שָׁאָר הַיּוֹם.⁵² פיצד? הרי שהיה טרוד בחפציו ומתעסק בצרכיו, ולא אכל עד חצות או עד תשע שעות⁵³, ונמלך להתענות בשעות שנשארו מן היום - הרי זה מתענה אותן שעות⁵⁴, ומתפלל בהן "ענגנו". שהרי קבל עליו התענית קדם שעות התענית. וכן אם אכל ושתה, ואחר כך התחיל להתענות שָׁאָר הַיּוֹם - הרי זה תענית שעות⁵⁵.

(51) שם, יא, ב. (52) שם, יב, א. (53) כלומר, לא קיבל עליו תענית, אלא מפני טרדתו לא טעם. (54) שנשארו מן היום. (55) "ירושלמי" נדרים פ"ח ה"א: "מילתיה דרבי יונה אמר מתענין שעות, רבי יונה היה בצור, ושמע דמך (נפטר) בריה דרבי יוסי, אף-על-גב דאכיל גובנה (גבינה) ושתה מיא (ושתה מים באותו יום) - צם כל ההוא יומא" (ונחשב לו לתענית). אבל הראב"ד וכל הראשונים חולקים עליו וסוברים, שכיון שהבבלי אומר בפירוש (תענית יב). "והוא שלא טעם כלום עד הערב", הוא חולק על הירושלמי. וכתב המגיד-משנה שדעת הרמב"ם לפרש "והוא שלא טעם כלום עד הערב", היינו משעה שחושב להתענות. [והיינו מה שאמרו: "כל תענית שלא שקעה עליו החמה - אינו תענית" וכגירסת רבינו חננאל (תענית, שם) "אמר רב חסדא: הא דאמרת מתענין לשעות כו' והוא שלא טעם כלום עד הערב כו' רב חסדא לטעמיה דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה - לאו שמיה תענית". ולא כהראב"ד שכתב, שהן שתי מימרות נפרדות, והראשונה באה למעט מי שאכל לפני חצות היום ואחר-כך קיבל עליו התענית עד הערב]. והרשב"א בתשובה מביא, ששמע שהרמב"ם חזר בו מדין זה, ותיקן כך: "עיניו שעות אינו עינוי אלא אם לא טעם באותו יום כלום".

יד. כל השרוי בתענית - בין שהיה מתענה על צרתו או על חלומו, בין שהיה מתענה עם הצבור על צרתם - הרי זה לא ינהג עדינין בעצמו, ולא יקל ראשו, ולא יהיה שמח וטוב לב; אלא דואג ואונן, בענין שנאמר: מה יתאונן אדם חי, גבר על

להתענות עליו ולבקש רחמים בתפלתו. ואומר "ענגנו" וכו'.³⁶ בכל תפלה שמתפלל. ולא יתענה בשבתות ולא במועדות ולא בראשי חודשים ולא בחגגה ופזרים.³⁷

(35) כתנא-קמא של רבי יוסי (תענית כב): שאמר "על כולן (על כל הצרות שנזכרו שם) יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית". וכן מפורש בשמואל-ב יב, ט"ז: "ויגוף ה' את הילד כו' ויאנש. ויבקש דוד את האלקים בעד הנער ויצום דוד צום" (האדר"ת בהגהותיו). (36) תענית יג, ב: "יחיד שקיבל עליו תענית, מתפלל של תענית (=ענגנו) - בשומע תפלה". (37) שם, י, א.

י. כל תענית שלא קבלה עליו היחיד מבעוד יום, אינו תענית.³⁸ פיצד מקבלה? כשיתפלל תפלת מנחה, אומר אחר התפלה: מחר אהא בתענית. וגומר בלבו³⁹ להתענות למחר. ואף על פי שהוא אוכל בלילה, לא הפסיד כלום.⁴⁰ וכן אם גמר בלבו וקבל עליו להתענות שלשה או ארבעה ימים זה אחר זה, אף על פי שהוא אוכל כל לילה ולילה, לא הפסיד תעניתו. ואינו צריך פונה לכל יום ויום מבעודו.⁴¹

(38) שם, יד, א: "ואי יתיב (אם יושב בתענית בלי קבלה מבערב), מאי? אמר רבה בר שילא: דמיא למפוחא דמליא זיקא (הוא דומה למפוח שנופחין בו הנפחין את האור המתמלא ברוח, אף זה נתמלא רוח, שלא אכל בחינם - רש"י)", כלומר אין זה תענית כלל וכלל, אבל הוא כתענית שעות (להלן הלכה יג). (39) בנוסחת המגיד-משנה, היה כתוב: "כשיתפלל תפילת מנחה או אחר התפילה, אומר ענגנו וגומר בלבו". ופירשה: כשיתפלל - היינו בשומע תפילה (וכפירוש ר"ח), או אחר התפילה - אחר שסיים תפילתו (וכפירוש רש"י) קודם שיעקור רגליו. ומה שכתב "אומר ענגנו", כן הוא גם בשאלתות ויקהל סי' סו. והיינו שאומר "ענגנו ה' ענגנו ביום צום תענית, כי למחר אשב בתענית" (הגהות אשר"י פ"א דתענית סי' יג), ועי' רא"ש שם, ותשובות רבינו בסוף הספר. (40) תענית יא, ב. (41) מבעוד יום שלו.

יא. קבל עליו⁴² מבעוד יום להתענות למחר - בלבד והתענה, ובלילה נמלך⁴³ להתענות ביום שני⁴⁴, אף על שלן בתעניתו - אינה תענית, מפני שלא קבלה עליו מבעוד יום; ואין צריך לומר שהיה אוכל ושותה בלילה והשפים בבקר ונמלך להתענות. שאין זו תענית כלל.⁴⁵

(42) תענית, שם. (43) התחרט. (44) כלומר, גם ביום שני. (45) מכיון שצם בלא קבלת תענית. ויש לו דין תענית שעות, המבואר להלן בהלכה יג.

יב. הרואה⁴⁶ חלום רע, צריך להתענות למחר⁴⁷, כדי שישבו ויעזרו⁴⁸ במעשיו ויחפש בהן ויחזר בתשובה. ומתענה ואפלו בשבת. ומתפלל "ענגנו"⁴⁹ בכל

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20 בַּיּוֹם הַזֶּה יִשְׁכַּח וְיִשְׁכַּח בְּבֵית הַפְּנִסָּה וּבְדִקְרֵי עַל
21 מַעֲשֵׂי אֲנָשֵׁי הָעִיר מֵאַחַר תְּפִלַּת שְׁחִירַת עַד חֲצוֹת
22 הַיּוֹם. וּמִסִּירֵין הַמְּכַשּׁוּלוֹת שֶׁל עֲבָרוֹת; וּמִזְהִירֵין
23 וּדְרָשִׁין וְחֻקֵּינֵין עַל בְּעָלֵי חֻמָּס וְעֲבָרוֹת, וּמִפְּרִישֵׁין
24 אוֹתָן; וְעַל בְּעָלֵי זְרוּעַ, וּמִשְׁפִּילֵין אוֹתָן; וְכִיּוֹצֵא
25 בְּדִבְרֵים אֲלוֹי⁶⁹. וּמִחֲצֵי הַיּוֹם וְלַעֲרֹב: רִבִּיעַ הַיּוֹם
26 קוֹרְאִין בְּכִרְכּוֹת וּקְלָלוֹת שֶׁבְּתוֹרָה⁷⁰, שֶׁנֶּאֱמָר: מוֹסֵר
27 ה' בְּנֵי אֵל תִּמְאָס, וְאֵל תִּקָּן בְּתוֹכָהֶן. וּמִפְּטִירֵין
28 בְּנִבְיָא בְּתוֹכָהֶן מַעֲנִין הַצָּרָה. וּרְבִיעַ הַיּוֹם הָאֲחֵרוֹן
29 מִתְּפִלָּים מְנַחֵה וּמְתַנַּנִּים וְזוֹעֲקִים וּמְתוֹדִים כְּפִי
30 כָּחֶם.

(69) תענית יב, ב. מימרא של אביי. [ואף-על-פי שסוגיית הגמרא שם עוסקת בשלוש תעניות שניות (המבוארות להלן פ"ג ה"ג-ה"ד) - מכיון שהביא הפסוק (נחמיה ט, ג) "ויקראו בספר תורת ה' אלקים רביעית היום, ורביעית מתוודים ומשתחוים לה' אלקיהם", נראה שבכל תענית נוהגים כן. וראה להלן בפ"ג ה"ב, ובלחם-משנה כאן].
(70) משנה, מגילה ל, ב. ומימרא של אביי, תענית שם. וזהו דוקא בתעניות שגוזרין אותן הציבור מפני הצרות, כגון: בצורת ודבר וכיוצא בהן, קוראים ברכות וקללות, כדי שישובו העם ויכנע לבכם כשישמעו אותם, אבל בשאר התעניות, שאנו מתענים על מה שאירע לאבותינו, קורין בשחרית ובמנחה "ויחל", ראה ברמב"ם הלכות תפילה פרק יג ה"ח ("צפנת פענח").

יום שני כ"ה אלול ה'תש"פ

פרק שני

(1) נתבאר בו, על אלו צרות מתענין. ונזכרו בו פרטי הצרות אחת לאחת, ודיניהן בפרט. ואחת מהן צרת מניעת הגשמים, ויש לה סדר ארוך ותעניות משונים בענינם. ולזה נתייחדו לה שני פרקים אחרים.

31 א. אֵלֵינוּ הֵן הַצָּרוֹת שֶׁל צָבוֹר שְׁמַתְעִינֵין וּמְתִירֵינֵין
32 עֲלֵיהֶם: עַל הַצָּרָה שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל לְיִשְׂרָאֵל, וְעַל
33 הַחֵרֶב, וְעַל הַדָּבָר, וְעַל חֲזִיהַ רָעָה, וְעַל הָאֲרָבָה, וְעַל
34 הַחֲסִיל, וְעַל הַשֶּׁדֶפֶן, וְעַל הַיִּרְקוֹן, וְעַל הַמְּפִלָּה, וְעַל
35 הַחֲלָאִים, וְעַל הַמְּזוֹנוֹת, וְעַל הַמָּטָר.

(2) "על הצר הצור אתכם והרעותם בחצוצרות - רבי עקיבא אומר, אין לי אלא מלחמה, - שדפון וירקון, ואשה מקשה לילד, וספינה המטורפת בים מניין? תלמוד לומר: על הצר הצור אתכם, על כל צרה וצרה שלא תבוא על הצבור - והרעותם בחצוצרות".

36 ב. כָּל עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צָרָה מִכָּל אֵלֵינוּ - אוֹתָהּ הָעִיר
37 מְתַעֲנֶה וּמְתִירֶת עַד שֶׁתַּעֲבֹר הַצָּרָה, וְכָל סְבִיבוֹתֶיהָ³
38 מְתַעֲנֶוֹת וְלֹא מְתִירֵעוֹת, אֲבָל מְבַקְשִׁים עֲלֵיהֶם
39 רַחֲמִים⁴. וּבְכָל מָקוֹם אֵין צוֹעֲקִין וְלֹא מְתִירֵינֵין
40 בְּשִׁבְתָּ, כְּמוֹ שֶׁאִמְרָנוּ; חוּץ מִצָּרַת הַמְּזוֹנוֹת,

1 חֲטָאִיו⁵⁶. וּמִתָּר לוֹ לְטַעַם אֶת הַתְּכַשִּׁיל, וְאַפְלוּ בְּכִדִּי
2 רְבִיעִית⁵⁷; וְהוּא שְׁלֹא יִבְלַע, אֲלֹא טוֹעַם וּפּוֹלֵט.
3 שְׂכַח⁵⁸ וְאַכְל⁵⁹, מְשָׁלִים תַּעֲנִית⁶⁰.

(56) תענית יא, א. (57) ולא יותר (ברכות יד.).
(58) "ירושלמי" נדרים, שם. (59) כזית. (60) בכת"י הגירסא: "משלים תפילתו ותעניתו", היינו שיתפלל 'עננו' ('מעשה רוקח'). ודוקא אם קיבל עליו לצום ביום הזה, אבל אם קיבל עליו תענית באיזה יום שהוא ושכח ואכל, אבד תעניתו וחייב לצום יום אחר (רבינו בפ"ד מהל' נדרים הלכה טז, וכ"כ הראב"ד כאן).

4 טו. יָחִיד שֶׁהָיָה מְתַעֲנֶה עַל הַחֻלָּה, וְנִתְרַפָּא; עַל
5 צָרָה, וְעֲבָרָה - הָרִי זֶה מְשָׁלִים תַּעֲנִית⁶¹. הַחֻלָּה⁶²
6 מִמָּקוֹם שֶׁמְתַעֲנִין לְמָקוֹם שֶׁאֵין מְתַעֲנִין, הָרִי זֶה
7 מְתַעֲנֶה וּמְשָׁלִים תַּעֲנִית⁶³. הַלֵּךְ מִמָּקוֹם שֶׁאֵין
8 מְתַעֲנִין לְמָקוֹם שֶׁמְתַעֲנִין, הָרִי זֶה מְתַעֲנֶה עֲמָהֶן.
9 שְׂכַח וְאַכְל וְשָׁתָה, אֵל יִתְרָאָה בְּפִנְיָהֶם וְאֵל יִנְהַג
10 עֲדוּנֵין בְּעֶצְמוֹ⁶⁴.

(61) תענית י, ב. ואפילו אם נתרפא (או עברה הצרה) קודם חצות היום, שהרי קיבל עליו התענית. ואם אינו משלים - נראה כמתנה עם קונו, אם תעבור לא אתענה ואם לא תעבור אתענה (רש"י). ובציבור לא הטריחו עליהם להשלים (כשעברה הצרה קודם חצות היום), מפני טורח הציבור (מגיד-משנה להלן הלכה טז). (62) תענית, שם. (63) וברש"י שם: כל התעניות שקיבלו בני עירו, שנותנים עליו חומרי מקום שיצא משם. (64) תענית, שם. וכן אלה שפטורים להתענות, כגון מעוברים ומניקות, לא ינהגו עידונים בעצמם ('ירושלמי' תענית פ"א ה"ה).

11 טז. צָבוֹר שֶׁהָיָה מְתַעֲנִין עַל הַגְּשָׁמִים, וְיִרְדּוּ לָהֶן
12 גְּשָׁמִים: אִם קָדָם חֲצוֹת יִרְדּוּ - לֹא יִשְׁלִימוּ⁶⁵; אֲלֹא
13 אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, וּמִתְּכַנְסִין וְקוֹרְאִין הַלֵּל הַגְּדוֹל⁶⁶;
14 שֶׁאֵין אוֹמְרִין הַלֵּל הַגְּדוֹל אֲלֹא בְּנֶפֶשׁ שְׂבֻעָה וְכֶרֶס
15 מְלֵאָה⁶⁷. וְאִם אַחֵר חֲצוֹת - הוּאֵיל וְעֵבֶר רַב הַיּוֹם
16 בְּקִדְשָׁה, יִשְׁלִימוּ תַּעֲנִיתָן. וְכֵן אִם הָיָה מְתַעֲנִין עַל
17 צָרָה וְעֲבָרָה, אוֹ עַל גְּזֵרָה וּבְטָלָה: אִם קָדָם חֲצוֹת -
18 לֹא יִשְׁלִימוּ⁶⁸, וְאִם אַחֵר חֲצוֹת - יִשְׁלִימוּ.

(65) משנה, תענית יט, א. כרבי אליעזר ורבי טרפון. (66) מזמור קלו בתהלים, שכתוב בו "נותן לחם לכל בשר", נקרא הלל הגדול "מפני שהקדוש-ברוך-הוא יושב ברומו של עולם ומחלק מזון לכל בריה" (פסחים קח.). (67) תענית כה, ב ודף כו, א. ש"מתוך שכתוב בו: "נותן לחם לכל בשר", נראה להאמר על השובע" (רש"י). (68) נלמד מדין גשמים שלמעלה. שלא הטריחו על הציבור להשלים התענית. אבל הראב"ד סובר שדין זה נאמר רק בצרת גשמים, אבל בשאר צרות - דין ציבור כדין יחיד, המבואר בהלכה הקודמת, שכיון שקיבלו עליהם התענית - צריכים להשלים אותו אף אם עברה הצרה.

19 יז. בְּכָל יוֹם תַּעֲנִית שֶׁגּוֹזְרִין עַל הַצָּבוֹר מִפְּנֵי הַצָּרוֹת,

ואפילו בצומות הרגילים מקילים בזמן הדבר מפני ספק פקוח נפש.

1 שְׁצוּעֵקִין עָלֶיהָ אָפְלוּ בַשַּׁבָּת⁵, אָבֵל אֵין מִתְרִיעִין
2 עֲלֶיהָ בַּחצוּצוֹת בַּשַּׁבָּת.

28 ז. אין מתעניין על חיה רעה אלא בזמן שהיא
29 משלחת.¹³ כיצד? נראתה בעיר ביום, הרי זו
30 משלחת. נראתה בשדה ביום - אם ראתה שני בני
31 אדם ולא ברחו מפניהם, הרי זו משלחת. ואם היה
32 שדה הסמוכה לאדם,¹⁴ וראתה שני בני אדם ורדפה
33 אחריהם - הרי זו משלחת; לא רדפה אחריהם -
34 אינה משלחת. ואם היה באגם, אפלו רדפה אחריהם
35 אינה משלחת, אלא אם כן טרפה שניהם ואכלה
36 אחד מהן.¹⁵ אבל אם אכלה שניהם באגם, אינה
37 משלחת; מפני שזה הוא מקומה, ומפני הרעבון
38 טרפה, לא מפני שהיא משלחת.

3) אותו האזור. אבל במקומות הרחוקים לא מתענים, שאם כן היינו צריכים לצום לעולם, שהרי אין זמן בעולם שלא תהיה בו חרב באחד מן המקומות. 4) מתפללים בלא תקיעה בחצוצרות. 5) "תנו רבנן: מתריעין על פרקמטיא ואפילו בשבת", וכאן הפירוש "מתריעים", הוא בקשת רחמים בתפילה הלא תקיעה בחצוצרות.

ג. על הצרת שונאי ישראל לישראל כיצד? עפ"ם
שָׁבָאוּ לַעֲרֹךְ מִלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל, או לטל מהם מס,
או לקח מידם ארץ, או לגזר עליהם גזרה, אָפְלוּ
בַּמַּצָּוָה קִלָּה - הָרִי אֵלֶּי מִתְעַנֵּין וּמִתְרִיעִין עַד
שִׁיחָמוֹ. וְכָל הָעָרִים שֶׁסָּבִיבוּתֵיהֶם מִתְעַנִּין, אֲבָל
אִין מִתְרִיעִין, אֵלֹא אִם כֵּן תִּקְעוּ לְהִתְקַבֵּץ לְעִזְרוֹתוֹ.

6) "אמרו ליה לרבא אתו חברי (=גויים רשעים שגזרו גזרות על ישראל להעבירם על דתם) לבבל. גזר תעניתא".

39 ח. בָּתִּים הַבְּנוּיִים בַּמִּדְבָּרוֹת וּבִאֲרָצוֹת הַנִּשְׁמוֹת,
40 הוֹאִיל וְהֵן מְקוֹם גְּדוּדֵי חַיָּה - אִם עָלְתָה לִּגְג וְנִטְלָה
41 תִּינּוֹק מִצְרִיסָה, הָרִי זֶה מִשְׁלַחַת; וְאִם לֹא הִגִּיעָה
42 לַמֶּדֶה זֶה, אֵינָה מִשְׁלַחַת. שְׂאֵלוֹ בְּנֵי אָדָם הֵם שְׂסָפְנוּ
43 בַּעֲצָמָם וּבָאוּ לַמְּקוֹם הַחַיּוֹת.

9 ד. עַל הַחֶרֶב בִּיצֵד? אֲפֹלוּ חֶרֶב שֶׁל שְׁלוֹם, בְּגוֹן
10 שְׁעָרֵיכֶם מִלְחָמָה עֲבוּרִים עִם עֲבוּרִים וְעֲבָרֵי בִמְקוֹם
11 יִשְׂרָאֵל, אֵף עַל פִּי שְׂאִין בִּינֵיהֶם וּבֵין יִשְׂרָאֵל
12 מִלְחָמָה - הֲרִי זֶה צָרָה וּמִתְעַנֵּין עָלֶיהָ. שְׁנֵאמַר:
13 וְחֶרֶב לֹא תֵעָבֵר בְּאַרְצְכֶם - מִכְּלָל שְׂרָאִית הַמִּלְחָמָה
14 - צָרָה.⁷

ט. שָׁאֵר מִיְּמֵי רָמֶשׁ הָאָרֶץ וְרָמֶשׁ הָעוֹף שֶׁשָּׁלַח
וְהַזִּיקָם¹⁶⁹, כְּגוֹן שְׁלֹחַ נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים, וְאִין צְרִיף
לֹאמַר צָרְעִין¹⁷¹ וְיִתְנַשֵּׁין וְהִדְמָה לָהֶן - אִין מִתְעַנִּין
עֲלֵיהֶן וְלֹא מִתְרִיעִין, אֲבָל זֹעֲקִין בְּלֹא תְרוּעָה.

(7) "חרב שאמרו אינו צריך לומר חרב שאינו של שלום, אלא אפילו חרב של שלום, שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה. ואף על פי כן נכשל בה המלך 'אשיהו'.

(16) הזיקו ולא המיתו. שאם המיתו, מתענים עליהם כמו על חיתו טרף. (17) כעין דבורים העוקצים ומזיקים.

ה. וְעַל הַדָּבָר. אִי זֶה הִיא דָּבָר? עִיר שְׂנִישׁ בְּהַ חֲמֹשׁ 15
מֵאוֹת רִגְלִי⁸, וְיָצְאוּ מִמֶּנָּה שְׁלֹשָׁה מֵתִים בְּשָׁלֹשָׁה 16
יָמִים זֶה אַחֵר זֶה - הָרִי זֶה דָּבָר. יָצְאוּ בְּיוֹם אֶחָד, 17
אוּ בְּאַרְבָּעָה יָמִים - אֵין זֶה דָּבָר. הִיָּה בְּהַ אֶלֶף, 18
וְיָצְאוּ מִמֶּנָּה שְׁשֵׁה מֵתִים בְּשָׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחֵר זֶה 19
- דָּבָר. יָצְאוּ בְּיוֹם אֶחָד אוּ בְּאַרְבָּעָה - אֵין זֶה דָּבָר. 20
וְכֵן לְפִי חֲשָׁבוֹן זֶה. וְאֵין הַנְּשִׁים וְהַקִּטְנִים וְהַזְקֵנִים 21
שֶׁשָּׁבְתוּ מִמְּלֶאכֶה בְּכָלל מִנֵּן אֲנָשִׁי הַמְּדִינָה לְעֵנָן 22
זֶה⁹. 23

48 י. על הארבה ועל החסיל, אפלו לא נראה מהו אלא
49 כנף אחד בכל ארץ ישראל, מתענין ומתריעין
50 עליהן¹⁸. ועל הגובאי¹⁹ - בכל שהוא. אבל על
51 ההקב²⁰ אין מתענין עליו ולא מתריעין, אלא זועקין
52 בלבד.

(18) שהארבה מתפשט במהירות רבה, וכל ארץ ישראל נחשבת לנדון זה לאיזור אחד. (19) מין ארבה המסכן את התבואות. (20) מין ארבה שאינו מסכן את התבואות.

(8) "הגברים לבד מטף". (9) ששלושה סוגים אלה, הם חלושים בטבעם, ועלולים להיפגע יותר.

יֵאָ. עַל הַשְׁדָּפוֹן וְעַל הַיִּרְקוֹן - מִשְׁתַּחֲוִיל בְּתַבּוּאָה. 53
וַיִּפְּלוּ לֹא הִתְחִיל אֲלָא מִמָּקוֹם קָטָן כְּמִלּוֹא פִּי 54
תַּנּוּר²¹, גִּזְרִין עֲלֵיו תַּעֲנִית וּמִתְרַעֲצִין. 55

24 ו. הִנֵּה דָּבָר בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִתְעַנִּין שָׂאָר גְּלִיתֹת
25 יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶן¹⁰. הִנֵּה דָּבָר בְּמִדְיָנָה¹¹, וְשָׂרֹת
26 הוֹלְכוֹת וּבָאוֹת מִמֶּנָּה לְמִדְיָנָה אַחֶרֶת - שְׂתִיחֶן
27 מִתְעַנּוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן רְחוּקוֹת זֶז מִזֵּה¹².

21) שאפשר לאפות ממנה לחם הממלא פי תנור.

יב. על המַפְלֶת בַּיָּצָד? הָרִי שְׂרָבְתָהּ בַּעִיר מַפְלֶת
כְּתִלִים²² בְּרִיאִים, שְׂאִינָן עֹמְדִים בַּצַּד הַנָּהָר - הָרִי
זו צָרָה, וּמַתְעֲנִין וּמַתְרִיעִין עֲלֶיהָ. וְכֵן עַל הָרָעֵשׁ²³
וְעַל הָרוּחֹת²⁴, שֶׁהֵן מַפְלִין אֶת הַבָּנִין וְהוֹרְגִין,
מַתְעֲנִין וּמַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן.

10) "שאם גבירה (שהיא ארץ ישראל) לוקה - שפחה (חוצה ללארץ) לא כל שכן". (11) בחוצה לארץ. (12) והיום לא גוזרים תענית על מכת דבר, מפני שנשתנה טבע בני האדם, ונתברר כי המחלה מסוכנת יותר כשאינו אוכל ושותה.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 22) לא ביאר רבינו ריבוי זה כמה הוא. והריטב"א כתב ששיעורו שלושה בתים. (23) היא רעידת אדמה. (24) סערות.

33) שאוגרים בהם מים להשקות את הזרעים והבהמות.

- יח. פסקו הגשמים, בין גשם לגשם ארבעים יום, בימות הגשמים - הרי זו מפת בצרת³⁴, ומתענים וזועקים עד שירדו הגשמים, או עד שיעבר זמנם. (34) מכה המביאה לידי בצורת, שכבר השרישו הזרעים, ומתקלקלים מפני חוסר גשמים.

פרק שלישי

- (1) נכתבו בו חלוקי תעניות הגשמים, והזמן הקבוע לצבור וליחידים להתענות, ופרטי הדברים האסורים בזמן העצירה ומניעת הגשמים.

- א. הרי שלא ירדו להם גשמים כל עקר מתחלת ימות הגשמים: אם הגיע י"ז במרחשון² ולא ירדו גשמים, מתחילין תלמידי חכמים בלבד להתענות שני וחמישי ושני³; וכל התלמידים ראויין לכוף⁴.

- (2) תענית ו, א: "איזוהי רביעה (עונת גשמים) ראשונה? הבכירה (ראשית עונת גשמים) בשלשה במרחשון, בינונית בשבעה בו, אפילה (גשם מאוחר) בשבעה עשר בו". (3) משנה, שם י, א: "הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים, התחילו היחידים (תלמידי חכמים המיוחדים במעשיהם - הרא"ש) מתעניין ג' תעניות". (4) שם י, ב: "תנו רבנן: אל יאמר אדם תלמיד אני, איני ראוי להיות יחיד (אני חשוב כליכך להיות נחשב בין רבנן) אלא כל תלמידי חכמים יחידים (לענין תענית זו)".

- ב. הגיע ראש חדש פסול ולא ירדו גשמים, בית דין גוזרין שלש תעניות על הצבור: שני, חמישי ושני. ומתריין בהן לאכל ולשתות בלילה⁵. ואנשי משמר⁶ אין מתעניין עמהן, מפני שהן עסוקין בעבודה⁷. וכל העם נכנסים לבתי כנסיות, ומתפללין וזועקין ומתחננין, בדרך שעושין בכל התעניות⁸.

- (5) משנה, שם י, א. כי הצום מתחיל משיעלה עמוד השחר (למעלה פ"א ה"ח). (6) משמרות כהונה, קבוצת כהנים שנפל בחלקם לעבוד עבודת המקדש באותו שבוע (עי' הל' כלי המקדש פ"ו). (7) משנה, שם טו, ב. (8) ברביע היום האחרון, למעלה סוף פ"א נראה בתענית טו: "שלש תעניות ראשונות ושניות נכנסים לבית הכנסת ומתפללין כדרך שמתפללין כל השנה כולה".

- ג. עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין שלש תעניות אחרות על הצבור⁹: שני וחמישי ושני. ובשלש אלו אוכלין ושותין מבעוד יום¹⁰, כמו שעושין בצום פפור¹¹. ואנשי משמר¹² מתעניין מקצת היום, ולא משלימין¹³. ואנשי בית אבי¹⁴, והם העוסקין בעבודה באותו היום, לא יהיו מתענים כל עקר¹⁵. וכל תענית שאוכלין בה מבעוד יום, אם אכל ופסק וגמר שלא

- יג. על החללים כיצד? הרי שירד חלי אחד לאנשים הרבה באותה העיר, כגון אסכרה²⁵ או חרחר²⁶ וכיוצא בהן, והיו מתים באותו החלי - הרי זו צרת צבור, וגוזרין לה תענית ומתריעין. וכן חפוף לח²⁷, הרי הוא פשחין פורח; ואם פשט פרב הצבור, מתעניין ומתריעין עליו. אבל חפוף יבש, צועקים עליו בלבד.

- (25) מחלת גרון מסוכנת. (26) מחלת חום מסוכנת. (27) קשה לרפא.

- יד. על המזונות כיצד? הרי שהוזלו דברים של סחורה שרכ חיי אנשי אותה העיר מהן²⁸, כגון פלי פשתן בבבל וזין ושמן בארץ ישראל, ונתמעט המשא והמתן עד שיצטרף התגר למכר שנה עשרה בששה²⁹ ואחר כך ימצא לוקח - הרי זו צרת צבור, ומתריעין³⁰ עליה וזועקין עליה בשבת.

- (28) שמתפרנסים מהמסחר בהם. (29) אין הכוונה שהצרה היא בהזולת המצרך, אלא שהם זקוקים למכור בהפסד כזה, דבר שקנה בעשרה - למכור בשישה, ומערער את יסודות הפרנסה. (30) מבקשים רחמים בתפילה, אבל לא מתריעים בחצוצרה.

- טו. על המטר כיצד? הרי שרבו עליהן גשמים עד שיצרו³¹ להן, הרי אלו מתפללין עליהן. שאין לה צרה יתרה מזו, שהבתים נופלין, ונמצאו בתיהן קבריהן. ובארץ ישראל אין מתפללין על רב הגשמים, מפני שהיא ארץ הרים, ובתיהם בנויים באבנים, ורב הגשמים טובה להן, ואין מתעניין להעביר הטובה.

(31) שנצמח מהם צרה לצבור.

- טז. תבואה שצמחה, ונמנע המטר, והתחילו צמחין ליבש - הרי אלו מתעניין וזועקין עד שירדו גשמים, או עד שייבשו³² הצמחים. וכן אם הגיע זמן הפסח או קרוב לו בארץ ישראל, שהוא זמן פריחת האילנות שם, ולא ירדו גשמים - הרי אלו מתעניין וזועקין עד שירדו גשמים הראויין לאילנות, או עד שיעבר זמנם.

(32) שמאז לא יועילו עוד הגשמים, והיא תפילת שוא.

- יז. וכן אם הגיע זמן חג הסוכות ולא ירדו גשמים הרבה כדי למלאת מהם הבורות השיחין והמערות³³ - הרי אלו מתעניין עד שירד גשם הראוי לבורות. ואם אין להם מים לשתות, מתענים על הגשמים

13 וְשָׁנִי, וְחֲמִישִׁי וְשָׁנִי, וּבְאֵלֹי הַשָּׁבַע בְּלֶבֶד עֲבֹדוֹת
14 וּמִנִּיקוֹת מִתְעַנּוֹת, אֲכָל בִּשְׂאֵר הַתְּעֻנּוֹת אֵין עֲבֹדוֹת
15 וּמִנִּיקוֹת מִתְעַנּוֹת²⁶. וְאֵף עַל פִּי שְׂאִינָן מִתְעַנּוֹת, אֵין
16 מִעֲנָגוֹת עֲצָמָן בְּתַפְנוּקִים, אֲלֵא אוֹכְלוֹת וְשׁוֹתוֹת כְּדִי
17 קִיּוֹם הַיָּלֶד²⁷.

(25) משנה, שם יב, ב. (26) [שאינן מתענות לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות. וראה למעלה הלכה ג והערה י]. ודעת רבינו לפסוק כהברייתא האמצעית בתענית יד, א: "מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות", ומפרש "אחרונות" - שבע אחרונות. ומה שאמרו שם "נקוט אמצעייתא", היינו נקוט בברייתא האמצעית כנ"ל. (27) "ירושלמי" תענית פ"א ה"ה.

18 ו. וּבְשָׁבַע תְּעֻנּוֹת אֵלֹו, אֲנָשִׁי מִשְׁמֵר מִתְעַנִּין
19 וּמִשְׁלִימִין. וְאֲנָשִׁי בֵּית אֵב מִתְעַנִּין מִקְּצַת הַיּוֹם, וְלֹא
20 מִשְׁלִימִין²⁸. וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא אֲסוּר בְּשִׁלְשׁ אֲמָצְעִיּוֹת,
21 אֲסוּר בְּאֵלֹו הַשָּׁבַע הָאֲחֵרוֹנוֹת²⁹.

(28) משנה, שם טו, ב. (29) תענית יג, ב.

22 ז. וְיִתְרוֹת אֵלֹו: שֶׁבֶהָן בְּלֶבֶד מִתְרַעֲעִין³⁰, וּמִתְפַּלְלִין
23 בְּרָחוֹב הָעֵיר; וּמִזְרִידִין זָקֵן לְהוֹכִיחַ לְעָם, כְּדִי
24 שִׁישׁוּבוֹ מִדֶּרֶכָם³¹; וּמוֹסִיפִין שֵׁשׁ בְּרֻכּוֹת³² בְּתַפְלַת
25 שְׁחִירִית וּבְתַפְלַת מִנְחָה, וְנִמְצְאוּ מִתְפַּלְלִין אַרְבַּע
26 וְעֶשְׂרִים בְּרֻכּוֹת; וְנוֹעֲלִין אֶת הַתְּעֻנּוֹת³³. וּבְשָׁנִי
27 מִטֵּין³⁴ לַעֲת עֶרֶב וּפּוֹתְחִין אֶת הַתְּעֻנּוֹת³⁵, אֲכָל
28 בְּחֲמִישִׁי פּוֹתְחִין כָּל הַיּוֹם מִפְּנֵי כְבוֹד הַשָּׁבַת. וְאִם
29 יֵשׁ לַחֲנוּת שְׁנֵי פְתָחִים, פּוֹתֵחַ אֶחָד וְנוֹעֵל אֶחָד³⁶.
30 וְאִם יֵשׁ לַחֲנוּת אֶצְטֵבָה³⁷, פּוֹתֵחַ כְּדִרְכּוֹ בְּחֲמִישִׁי
31 וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ³⁸.

(30) בשופר. משנה, שם יב, ב. (31) משנה, שם טו, א. (32) המבוארות להלן בפ"ד ה"ז. (33) משנה, שם יב, ב. כלומר החנויות המוכרות דברים אחרים, לא צרכי אכילה ושתיה ('בית יוסף' ס' תקעה). וראה להלן הערה לד. (34) פותחין מקצת הדלת. (35) לקנות מזון לערב. אבל חנויות אחרות אין פותחים כלל ('בית יוסף' שם). (36) תענית יד, ב. והיינו ביום חמישי ('בית יוסף' שם). (37) בכת"י: "אצטבה לפניה". ואצטבת היא ספסלים ולוחות, שעליהם מונחות הסחורות לדוגמא. (38) כיון שאין החנות פתוחה ישר לרשות הרבים, שהרי האצטבה לפניה (רש"י בתענית שם).

32 ח. עֲבָרוּ אֵלֹו וְלֹא נִעְנְוּ³⁹ - מִמְעַטִּין בְּמִשָּׂא וּמִתֵּן,
33 וּבִבְנוֹן שֶׁל שְׂמִמָּה⁴⁰, כְּגוֹן צִיּוֹר וְכִירוֹ⁴¹, וּבִנְטִיעָה
34 שֶׁל שְׂמִמָּה, כְּגוֹן מִיָּגִי הָדָם וּמִיָּגִי אֶהֱלִים. וּמִמְעַטִּין
35 בְּאֲרוֹסִין⁴² וּנְשׂוֹאִין⁴³, אֲלֵא אִם כֵּן לֹא קִיָּם מִצְוַת
36 פְּרִיָּה וְרִבְיָה⁴⁴. וְכָל מִי שֶׁקִּיָּם מִצְוַת פְּרִיָּה וְרִבְיָה,
37 אֲסוּר לוֹ לְשַׁמֵּשׁ מִטָּה בְּשָׁנִי רַעְבוֹן⁴⁵. וּמִמְעַטִּין
38 בְּשִׂאֲלַת שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ⁴⁶. וְתִלְמִידֵי חֻכְמִים
39 לֹא יִשְׁאֲלוּ שְׁלוֹם, אֲלֵא כְּנֻזוֹפִין וְכַמְגִּידִין לְמָקוֹם.

1 לְאֲכָל, אֵינוֹ חֹזֵר וְאוֹכֵל¹⁶ אֵף עַל פִּי שִׁישׁ שָׁהוֹת
2 בַּיּוֹם.

(9) משנה, שם יב, ב. והן חמורות מן הראשונות כפי שיבואר. (10) ומפסיקים אז מאכילה. (11) [שבין השמשות שלו אסור. וכן כתב רבינו להלן פ"ה ה"ז לענין תשעה באב, שאף הוא כיום הכיפורים. אבל להוסיף ולהתענות מבעוד יום, כמו ביום כיפור (פ"א מהל' שביתת עשור ה"ו), אין צריך לא בתשעה באב ולא בתענית ציבור, ראה ב'מגן אברהם' ס' תקעה סק"ב, ובמגיד-משנה להלן ה"ג]. ובכת"י נוסף כאן: "ועוברות ומניקות מתענות באלו בלבד" ('מעשה רוקח'), וראה להלן הלכה ה והערה כח. (12) שעושים עבודתם באותו שבוע. (13) משנה, שם טו, ב. שיוכלו לעזור לאנשי בית אב בעבודתם, במקרה שתכבד עליהם העבודה ולא יספיקו לגומרה לבדם. (14) קבוצת כהנים מאותו משמר. (15) משנה, שם. שלא תהיה להם הפרעה בעבודה מסיבת חולשת התענית. (16) שהרי קיבל עליו התענית (ר"ף פ"א דתענית, דפוס ווילנא ג ע"ב). וכן אמרו (עירובין מ:) לענין יום הכיפורים, שכיון שבירך ברכת שהחיינו מבעוד יום, כבר קיבל עליו התענית (ר"ף). ויש מחלקים בין תענית ציבור, שאין בו מצוה להוסיף מבעוד יום, שאז לא מועילה קבלתו, לבין יום הכיפורים שמצוה להוסיף בו מן החול על הקודש, ולכן מועילה בו קבלתו מבעוד יום (הרמב"ן במלחמות ה' שם, לדעת הגאון).

3 ד. בְּשִׁלְשׁ תְּעֻנּוֹת אֵלֹו, כָּל הָעָם אֲסוּרִין בַּעֲשִׂיַּת
4 מְלָאכָה¹⁷ בַּיּוֹם, וּמִתְרִין בְּלִילָה¹⁸. וְאֲסוּרִין בְּרִחִיצַת
5 כָּל הַגּוֹף בְּחִמִּין, אֲכָל פְּנִיּוֹ יָדָיו וְרַגְלָיו מִתֵּר¹⁹. לְפִיכָךְ
6 נּוֹעֲלִין אֶת הַמְּרַחֲצוֹת²⁰. וְאֲסוּרִין בְּסִיכָה²¹. וְאִם
7 לְהַעֲבִיר אֶת הַזֶּהָמָא, מִתֵּר²². וְאֲסוּרִין בְּתַשְׁמִישׁ
8 הַמָּטָה, וּבִנְעִילַת הַסַּנְדַּל בְּעֵיר, אֲכָל בְּדֶרֶךְ מִתֵּר
9 לְנַעַל²³. וּמִתְפַּלְלִין בְּבִתִּי כְּנִסִּיּוֹת וְזוֹעֲקִין וּמִתְחַנְנִין
10 בְּשִׂאֵר תְּעֻנּוֹת²⁴.

(17) משנה, בתענית יב, ב. (18) בגמרא (תענית שם): "אמר קרא (יואל ג, יד): "קדשו צום קראו עצרה אספו זקנים" - מה עצרת אסור בעשיית מלאכה, אף תענית אסור בעשיית מלאכה. אי מה עצרת מאורתא (מבערב), אף תענית מאורתא? אמר רבי זירא, לדידי מיפרשא לי - אמר קרא: אספו זקנים - מה אסיפת זקנים ביום (שבליילה כל אחד בביתו ואינם נאספים - רש"י), אף צום נמי ביום (אינו אסור במלאכה אלא ביום). (19) שם יג, א. (20) משנה, שם יב, ב. (21) שם. (22) שלא אסרו אלא סיכה של תענוג, אבל להעביר את הזוהמא (= הליכלוך) אין זו סיכה של תענוג. וכן אמרו בדין אבילות (תענית יג, ב. וכן פסק רבינו פ"ה מהל' אבל ה"ד) ובדין תשעה באב (להלן פ"ה ה"י, עיי"ש). וראה בפ"ג מהל' שביתת עשור ה"ט, שלענין יום הכיפורים החמירו לאסור, אפילו סיכה שאינה של תענוג. (23) תענית יג, א. (24) ראה למעלה הלכה ב והערה ז, ופ"א סוף ה"ז.

11 ה. עֲבָרוּ אֵלֹו וְלֹא נִעְנְוּ, בֵּית דִּין גּוֹזְרִין שֶׁבַע תְּעֻנּוֹת
12 אַחֲרוֹת עַל הַצִּיּוֹר²⁵: שָׁנִי וְחֲמִישִׁי וְשָׁנִי, וְחֲמִישִׁי

יא. כָּל תַּעֲנִיּוֹת שְׁגוּרִין הַצָּבוּר בַּחוּצָה לָאָרֶץ, 22
אֲכָלִים בָּהֶם בְּלִילָה, וְדִינֵיהֶם כְּדִין שְׂאֵר הַתַּעֲנִיּוֹת; 23
שְׂאִין גּוֹזְרִין עַל הַצָּבוּר תַּעֲנִית כְּגוֹן צוּם כְּפוּר⁵⁸ אֶלָּא 24
בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלַבָּד⁵⁹ וּבְגִלָּל הַמָּטָר⁶⁰, וּבְאוֹתוֹן עֶשֶׂר 25
תַּעֲנִיּוֹת, שֶׁהֵן שְׁלֹשׁ אֲמָצְעִיּוֹת וְשִׁבְעַת אַחֲרוֹנוֹת. 26

(58) להפסיק מבעוד יום, לאסור בחמשה עינויים, ולהבטל ממלאכה. (59) בתענית יא, ב: "אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד", לפי שאין נשיא בחוץ לארץ (רמב"ן), ואין סמוכין בחוץ לארץ (הרשב"א), ואין בכוחם לגזור תענית ציבור. (60) אבל התעניות שגוזרים על שאר הצרות (כמבואר בריש הל' תעניות) כגון: בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן, אין להן חומרות אלו.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) נחבאר בו הסדר שעושים במקצת תעניות, מתעניות הגשמים, מענין התפילה, ותוספת הברכות וטכסים זה בזמננו, וכיצד היה נהוג בהר הבית, בזמן שהיה בית המקדש קיים. ונסתיים הפרק בביאור כמה גשמים ירדו ולא יצטרכו להתענות.

א. בְּכָל יוֹם וְיוֹם מְשַׁבֵּעַ תַּעֲנִיּוֹת הָאֲחֲרוֹנוֹת שֶׁל מָטָר²⁷ 27
מִתְפַּלְלִין עַל סֵדֶר זֶה: מוֹצֵיאִין אֶת הַתְּבָחָה⁴ לַרְחוּבָה 28
שֶׁל עִיר⁵, וְכָל הָעָם מִתְקַבְּצִים וּמִתְפַּסִּים בְּשָׂקִים⁶. 29
וְנוֹתְנִין אַפֶּר מִקְלָה⁷ עַל גְּבִי הַתְּבָחָה⁸ וְעַל גְּבִי סֶפֶר 30
תוֹרָה⁹, כְּדִי לְהַגְדִּיל אֶת הַבְּכָה וּלְהַכְנִיעַ לָכֶם. וְאַחֲד 31
מִן הָעָם נוֹטֵל מִן הָאֶפֶר וְנוֹתֵן בְּרֹאשׁ הַנְּשִׂאִי וּבְרֹאשׁ 32
אֶב בֵּית דִּין¹⁰ בְּמָקוֹם הַנִּחַת תְּפִלִּין¹¹, כְּדִי שֶׁיִּקְלְמוּ 33
וְיִשׁוּבוּ. וְכָל אֶחָד וְאַחֲד נוֹטֵל וְנוֹתֵן בְּרֹאשׁוֹ. 34

(2) דוקא של מטר, אבל בתעניות על שאר צרות - אין עושים כסדר הזה (לחם-משנה). (3) כל הסדר, במשנה תענית טו, א (4) שבה ספר תורה. (5) אנו יוצאים לרחובות של עיר, לומר: צעקנו בצנעא ולא נענינו - נבזה את עצמנו בפרהסיא (תענית טז). ומוציאים ספר-תורה לרחוב, לומר: כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעוונותינו (שם). (6) לומר: הרי אנו חשובים כבהמה (שם). (7) אפר משריפה. (8) כן הוא במשנה (שם, טו). והטעם הוא משום "עמו אנכי בצרה" ו"בכל צרתם לו צר" (שם טז). (9) כן הוא שם טז, א לפי נוסחת כת"י מניכן: "נותנין אפר מקלה על ספר-תורה", וכן הוא בתרגום שני לאסתר (ד, א) - וראה ב'כסף משנה' (10) ש"אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים" (תענית טו:). (11) לשים אפר תחת פאר (הם התפילין).

ב. וְאַחֵר כִּפּוּ¹² מְעַמִּידִין בִּיגִינֵיהֶן זֶקֶן חָכָם, וְהֵן יוֹשְׁבִין. 35
לֹא הָיָה שָׁם¹³ זֶקֶן חָכָם, מְעַמִּידִין חָכָם. לֹא הָיָה שָׁם 36
לֹא זֶקֶן וְלֹא חָכָם, מְעַמִּידִין אָדָם שֶׁל צוּרָה¹⁴. וְאוֹמֵר 37
לְפָנֵיהֶם דְּבָרֵי כְּפוּשִׁין¹⁵: אֲחִינוּ, לֹא שָׁק וְלֹא תַעֲנִית 38
גּוֹרְמִין, אֶלָּא תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. שֶׁפֶן מְצִינוּ 39
בְּגִינָה. שְׁלֹא נֶאֱמַר בְּאֲנָשֵׁי נִינְוָה: וַיֵּרָא הָאֱלֹהִים אֶת 40
שָׁקָם וְאֶת תַּעֲנִיתָם, אֶלָּא: וַיֵּרָא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם. 41
וּבְקִבְלָהּ¹⁶ הוּא אוֹמֵר: קִרְעוּ לְבַבְכֶּם וְאֵל בְּגִדֵיכֶם. 42

1 וְעַם הָאָרֶץ שֹׁנֵן לָהֶם שְׁלוֹם, מִחֲזִירִין לוֹ בְּשִׁפָּה 2
רָפָה וְכִבְד רֹאשׁ⁴⁷.

(39) לא ירדו גשמים. (40) משנה, שם יב, ב. ובגמרא שם יד, ב. (41) קישוט הקירות על ידי צורות. (42) לקדש אשה (במשנה, שם). (43) לכנוס אשה על-ידי חופה (שם). (44) שאין לו עדיין בן ובת (ראה בפט"ו מהל' אישות ה"ד). ודין זה אינו מפורש, אבל הוא נלמד ממה שבסמוך, שחסוכי בנים משמשים מיטותיהם בשני רעבון. (45) תענית יא, א. שנאמר (בראשית מא, נ): "וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב", כדי שישתתף בצער הציבור ולא יענג את עצמו. אבל לחסוכי בנים אין איסור (שם). (46) משנה, שם יב, ב. (47) שלא יבוא לידי איבה (תענית יד:).

ט. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים חוֹזְרִין לְבָדֶם וּמִתַּעֲנִים שְׁנֵי 3
וְחִמְיָשִׁי וְשִׁנִּי⁴⁸ עַד שֶׁיֵּצֵא נִסָּן שֶׁל תְּקוּפָה⁴⁹, אֲבָל לֹא 4
הַצָּבוּר; שְׂאִין גּוֹזְרִין עַל הַצָּבוּר בְּשָׂבִיל גְּשָׁמִים שֶׁלֹּא 5
יֵרְדוּ יִתֵּר מִשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה תַעֲנִיּוֹת אֵלּוֹ⁵⁰. וְכִשְׁמִתְעַנִּין 6
הַיְּחִידִים עַד שֶׁיֵּצֵא נִסָּן, מִתְרִין לֵאכֹל בְּלִילָה, 7
וּמִתְרִין בְּעֶשְׂרֵת מְלֹאכָה וּבִרְחִיצָה וּבִסְיָכָה וּתְשֻׁמִּישׁ 8
הַמָּטָה וְנִעֲלִילַת הַסַּנְדָּל, בְּשָׂאֵר כָּל הַתַּעֲנִיּוֹת⁵¹. 9
וּמִפְּסִיקִין לְרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים וּפּוּרִים⁵². יֵצֵא נִסָּן שֶׁל 10
תְּקוּפָה, וְהוּא כְּשֶׁהִגִּיעַ הַשֶּׁמֶשׁ לַתַּחֲלַת מִזֵּל שׁוּר⁵³, 11
אֵין מִתַּעֲנִים; שְׂאִין הַגְּשָׁמִים בְּזֶמֶן הַזֶּה אֶלָּא סִימָן 12
קָלָהּ⁵⁴, הוֹאִיל וְלֹא יֵרְדוּ כָּל עֶקֶר מִתַּחֲלַת הַשָּׁנָה⁵⁵. 13

(48) משנה, שם יב, ב. וגמרא שם י, א. (49) "ירושלמי" שם פ"א ה"ח, וראה להלן בסמוך. (50) תענית יד, ב. (51) משנה, שם י, א. (52) שם י, א. [והשמיט "חנוכה" שהרי כבר עבר זמנה. וצ"ע בשו"ע או"ח סי' תקעב ס"ז]. (53) והוא שלשים יום אחרי תקופת ניסן ('פני משנה'). (54) שנאמר (שמואל-א יב, יז): "הלא קציר חטים היום, אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר, ודעו וראו כי רעתכם רבה אשר עשיתם בעיני ה'...". (55) "ירושלמי" שם: "הדא דתימר בשלא ירדו להן גשמים מכבר, אבל אם ירדו להן גשמים מכבר, סימן ברכה הן".

י. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמּוּרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכָל הַדּוּמָה 14
לָהּ. אֲבָל מְקוֹמוֹת שְׁעוֹנֵת הַגְּשָׁמִים שֶׁלֶּהֶן קֶדֶם י"ז 15
בְּמִרְחֶשֶׁן אוֹ אַחֵר זֶמֶן זֶה - כְּשֶׁיִּגִּיעַ זְמַנָּם וְלֹא יֵרְדוּ 16
גְּשָׁמִים, יְחִידִים מִתַּעֲנִים שְׁנֵי וְחִמְיָשִׁי וְשִׁנִּי. 17
וּמִפְּסִיקִין בְּרֹאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחֻנְפָה וּכְפוּרִים. וְשׁוֹהֵין 18
אַחֲרֵי כֵן כְּמוֹ שֶׁבְּעָרָה⁵⁶ יָמִים. אִם לֹא יֵרְדוּ גְשָׁמִים, 19
בֵּית דִּין גּוֹזְרִין עַל הַצָּבוּר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה תַעֲנִיּוֹת עַל 20
הַסֵּדֶר שְׁאֻמְרָנוּ⁵⁷. 21

(56) הכסף-משנה הגיה: "ששה ימים", שכן הוא החשבון בארץ ישראל מיום גמר התעניות הראשונות של היחידים ביום כה חשון עד ב' כסלו. (57) תענית יד, ב. "אמר רבי יהודה: אימתי? בזמן שהשנים כתיקונן וישראל שרוין על אדמתן, אבל בזמן הזה הכל לפי השנים הכל לפי המקומות הכל לפי הזמן".

- 1 ומוסיף בענינות אלו כפי כחו, עד שיכניע לפם וישובו תשובה גמורה.
- 2 (12) משנה, שם טז, א. (13) שם טז, א בברייתא. (14) "בעל קומה, כדי שישמעו דבריו" (רש"י). והרא"ש פירש ת"ח שראוי למנות אותו פרנס על הציבור. (15) דברי תוכחה חזקים וקשים הכובשים את הלב ומעוררים לתשובה. (16) שקיבלנו בציווי מפי הנביאים בניגוד לפסוק הקודם, ביונה, שאינו אלא סיפור דברים ולא ציווי (רש"י במשנה, שם).
- 3 ג. ואחר שגומר זה דברי כבושין, עומדין בתפלה¹⁷.
4 ומעמידין שליח צבור הראוי להתפלל בתעניות
5 אלו. ואם היה אותו שאומר דברי הכבושין ראוי
6 להתפלל - מתפלל¹⁸, ואם לאו - מורידין אחר.
- 7 (17) משנה, שם. (18) שמכיון שהוא גדול הציבור כחכמה ובמעשים טובים, ראוי לו להתפלל.
- 8 ד. ואי זה הוא הראוי להתפלל בתעניות אלו?¹⁹ איש
9 שהוא רגיל בתפלה²⁰. ורגיל לקרות בתורה נביאים
10 וכתובים²¹. ומטפל²² ואין לו²³. ויש לו יגיעה
11 בשדה²⁴. ולא יהיה בבניו ובבני ביתו וכל קרוביו
12 הנלוים עליו בעל עברה, אלא יהיה ביתו ריקן מן
13 העברות. ולא יצא עליו שם רע פלדו²⁵. שפל ברה²⁶.
14 ומרצה לעם²⁶. ויש לו נעימה²⁷ וקולו ערב. ואם היה
15 זקן עם כל המדות האלו, הרי זה מפא²⁸; ואם אינו
זקן - הואיל ויש בו כל המדות האלו, יתפלל²⁹.
- 16 (19) שם טז, א בברייתא. (20) שלא יטעה בתפלתו, "שכל המתפלל וטעה סימן רע לו" (ברכות לה:). (21) שיהיו פסוקי התפילה, שרובם מן התורה וכו' - שגורים בפיו. (22) שיש לו טף וילדים. (23) במה לפרנסם, שלבו דואג עליו, ומתפלל מקירות לבו. (24) על-ידידזה מכון יותר בתפילה על הגשמים. (25) עניו. (26) נוח לבריות ומסכימים לתפלתו. (27) מושך את הלב. (28) כן הוא במשנה, שם: "מורידין לפני התיבה זקן ורגיל כו'", הרי שלכתחילה מהדרים אחר זקן. (29) שהרי בברייתא תענית שם לא נזכר "זקן".
- 17 ה. ושלח צבור³⁰ מתחיל³¹ ומתפלל עד ברפת
18 "גואל ישראל". ואומר זכרונות וישפחות³² מעין
19 הצרה. ואומר: אל ה' בצרתה לי קראתי ויענני.
20 אשא עיני אל ההרים וגו'. ממעמקים קראתיך ה'.
תפלה לעני כי יעטף וגו'.
- 21 (30) כל הסדר, במשנה שם. (31) תפילת שמונה-עשרה.
22 (32) כמו בראש השנה (משנה שם, כתנא קמא).
- 23 ו. ואומר דברי תחנונים כפי כחו. ואומר: ראה נא
24 בענינו וריבה ריבנו ומהר לגאלנו. ומתחנן. ואומר
25 בסוף תחנוניו: מי ששנה את אברהם אבינו בהר
המוריה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם
ביום הזה. ברוך אתה ה' גואל ישראל.
- ז. ומתחיל להוסיף שש ברכות³³ שהוא מוסיף זו
אחר זו. ומתחנן בכל אחת מהן בדברי תחנונים
ופסוקים מדברי קבלה ומכתבי הקדש, כפי שהוא
רגיל. וחותם בכל אחת מהן בתימות אלו:
(33) מיוחדות לתפילת תענית.
- ח. בראשונה הוא חותם: מי ששנה את משה
ואבותינו על ים סוף, הוא יענה אתכם וישמע קול
צעקתכם ביום הזה. ברוך אתה ה' זוכר הנשפחות³⁴.
- 34 לפי שהיו ישראל בשעבוד מצרים כנשכחים ומיואשים, והקב"ה זכר אותם וגאלם.
- ט. בשונה הוא חותם: מי ששנה את יהושע בגלגל,
הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה.
ברוך אתה ה' שומע תרועה³⁵.
- 35 (35) שיהושע נענה ביריחו על-ידי השופרות, שעל-ידם נפלה חומת יריחו.
- י. בשלישית הוא חותם: מי ששנה את שמואל
במצפה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום
הזה. ברוך אתה ה' שומע צעקה³⁶.
- 36 לפי שבשמואל כתוב: "ויזעק שמואל אל ה'" (שמואל-א ז, ט).
- יא. ברביעית הוא חותם: מי ששנה את אליהו בהר
הפרמל, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום
הזה. ברוך אתה ה' שומע תפלה³⁷.
- 37 לפי שאלהיו התפלל לה': "ענני ה' ענני" (מלכים-א יח, לז).
- יב. בחמישית הוא חותם: מי ששנה את יונה במקצי
הדגה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום
הזה. ברוך אתה ה' העונה בעת צרה³⁸.
- 38 לפי שיונה התפלל: "קראתי מצרה לי" (יונה ב, ג).
- יג. בששית הוא חותם: מי ששנה את דוד ושלמה
בנו בירושלים, הוא יענה אתכם וישמע קול
צעקתכם ביום הזה. ברוך אתה ה' המרחם על
הארץ³⁹. וכל העם עוזין אמן אחר כל ברכה וברכה,
בדרך שעוזין אחר כל ברכות.
- 39 ששניהם התפללו על הארץ (תוספות' תענית טז: ד"ה ברוך). [וראה ברכות מח:].
- יד. בשביעית אומר⁴⁰: רפאנו ה' וגרפא וכו'. וגומר
התפלה על הסדר, ותוקעין בחצוצרות. וכסדר הזה
עושין בכל מקום.
- 40 כלומר, בהמשך התפילה הרגילה של שמונה-עשרה.
- טו. כשהיו מתפללין על הסדר הזה בירושלים, היו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(48) שאינה מעוברת. (49) תענית כה, ב. כחכמים החולקים על רבי מאיר.

יום שלישי כ"ו אלול ה'תש"פ

פרק חמישי

(1) נתבארו בו עניני הארבעה צומות, שהם מדברי קבלה, וממנהג, כמבואר שם. והיה רוב הביאור בענין צום תשעה באב, לפי שהוא חמור מן השאר, בהרבה דברים. ונמשך לזה ביאור מה שאסור לעשותו בזמן הזה מפני חורבן הבית. והרואה ירושלים ובית המקדש וערי יהודה, מה הוא חייב לעשות מפני אבלות. ונסתיים זה הפרק האחרון בביאור שהצומות האלו עתידין להיות ימי ששון ושמחה בימות המשיח.

א. יֵשׁ שֵׁם יָמִים שְׁכָל יִשְׂרָאֵל מִתְעַנִּים בָּהֶם מִפְּנֵי הַצָּרוֹת שֶׁאָרְעוּ בָּהֶן, כְּדִי לְעוֹרֵר הַלִּבָּבוֹת לִפְתָּח דְּרָכֵי הַתְּשׁוּבָה. וְיִהְיֶה זֶה זְכָרוֹן לְמַעֲשֵׂי הָרָעִים, וּמַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵינוּ שֶׁהָיָה כְּמַעֲשֵׂינֵנוּ עִתָּה, עַד שֶׁגָּרַם לָהֶם וּלְנוֹ אוֹתָן הַצָּרוֹת. שֶׁבְּזָכְרוֹן דְּבָרִים אֵלּוּ נָשׁוּב לְהִיטִיב. שֶׁנֶּאֱמָר: וְהִתְדוּ אֶת עֲוֹנָם וְאֶת עוֹן אֲבֹתָם וְגו'.

ב. וְאֵלּוּ הֵן: יוֹם שְׁלִישִׁי בְּתַשְׁרִי, שָׁבוּ נְהַרְג גְּדָלְיָה בֶּן אַחִיקָם, וְנִקְבְּתָה גְּחִלַת יִשְׂרָאֵל הַנִּשְׁאָרָתָה, וְסַבֵּב לְהַתֵּם גְּלוּתָם. וְעִשְׂרֵי בְּטִבְתָּה, שָׁבוּ סִמְךָ מֶלֶךְ בְּכָל נְבוּכַדְנֶאצַּר הָרָשָׁע עַל יְרוּשָׁלַיִם, וְהִבְיָאָה בְּמַצוֹר וּבְמַצוּק. וְשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֲרָעוּ בּוֹ: נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחֹת³, וּבִטֵּל הַתְּמִיד מִבֵּית רֹאשׁוֹן⁴, וְהִבְקָעָה יְרוּשָׁלַיִם בְּחֶרֶב שְׁנִי⁵, וְשָׂרָף אֶפֶסְטוֹמוֹס הָרָשָׁע⁶ אֶת הַתּוֹרָה⁷, וְהַעֲמִיד צֶלֶם בְּהִיכָל.

(2) שמינהו לראש לאחר החורבן על הפליטה הנשארה, ועל ידי שנהרג, גלו כולם. וכתב רבנו ירוחם: "אמרו כי בראש השנה נהרג ונדחה תעניתו ליום חול". (3) בששה בסיוון ניתנו עשרת הדברות, בשבעה בסיוון בהשכמה עלה משה לקבל שאר התורה ושהה שם ארבעים יום, נמצאו כלים בשבעה עשר בתמוז וכשירד ראה שעשו ישראל את העגל וישבר את הלוחות לעיניהם. (4) כשצר נבוכדנצר על ירושלים. וקבלה בידנו כי זה התחיל ב"ז בתמוז. (5) כי בבית הראשון כתוב "בעשתי עשרה שנה לצדיקיהו בתשעה לחודש הובקעה העיר". כן הוא לפי התלמוד הבבלי בתענית כח: אבל הירושלמי סובר כי "קלקול חשבונות יש כאן", מרוב צרות של החורבן נשכח מישראל התאריך, שבו הובקעה העיר ונרשם בטעות לתשעה בתמוז, אבל לאמיתו של דבר היה גם בבית ראשון בשבעה עשר בתמוז. (6) שר יוני בימי חורבן בית שני. (7) וקבלה בידנו כי זה היה ב"ז בתמוז.

ג. וְתַשְׁעָה בָּאֵב חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֲרָעוּ בּוֹ: נִגְזַר עַל יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר שֶׁלֹּא יִכְנסוּ לְאֶרֶץ⁸. וְחֶרֶב הַבֵּית⁹ בְּרֹאשׁוֹנָה¹⁰ וּבִשְׁנֵי¹¹. וְנִלְכְּדָה עִיר גְּדוּלָּה, וּבִיתָה שְׁמָה. וְהָיָה בָּהּ אֲלָפִים וּרְבָבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. וְהָיָה לָהֶם

1 מתפנסין להר הבית כנגד שער המזרח⁴¹ ומתפללין
2 בסדר הזה. וכשמגיע שליח צבור לומר "מי שענה
3 את אברהם", אומר: ברוך אתה ה' אלהינו אלהי
4 ישראל מן העולם ועד העולם⁴², ברוך אתה ה' גואל
5 ישראל. והן עונין אחריו: ברוך שם כבוד מלכותו
6 לעולם ועד. וחזן הכנסת⁴³ אומר לתוקעים: תקעו,
7 בגי אהרן, תקעו. וחוזר המתפלל ואומר: מי שענה
8 את אברהם בחר המוריה, הוא יענה אתכם וישמע
9 קול צעקתכם ביום הזה. ואחר כך תוקעין הפהנים
10 ומריעין ותוקעין⁴⁴.

(41) משנה, תענית טו, ב. (42) לפי שכל חותמי ברכות שבמקדש אמרו בנוסח זה, כמבואר במשנה ברכות סג, א. (43) שמש הממונה על בית הכנסת. (44) לפי זה, ישנם שני חילוקים בין התפילות במקדש לבין התפילות במדינה, שבמדינה ענו אמן ולא תקעו, ובמקדש ענו ברוך שם כבוד מלכותו, ותקעו, ועי' מגיד משנה.

11 טז. וכן בברכה השניה לזו, שהיא ראשונה מן
12 השש שמוסיף, חותם בה: ברוך ה' אלהים אלהי
13 ישראל מן העולם ועד העולם, ברוך אתה ה' זוכר
14 הנשפחות. והן עונין: ברוך שם כבוד מלכותו
15 לעולם ועד. וחזן הכנסת אומר להן: הריעו, בגי
16 אהרן, הריעו. וחוזר שליח צבור ואומר: מי שענה
17 את משה ואבותינו על ים סוף, הוא יענה אתכם
18 וישמע קול צעקתכם ביום הזה. ואחר כך מריעין
19 ותוקעין ומריעין.

20 יז. וכן על כל ברכה וברכה. באחת אומר: תקעו,
21 ובאחת אומר: הריעו. עד שיגמר כל שבע הברכות.
22 ונמצאו הפהנים: פעם תוקעין ומריעין ותוקעין,
23 ופעם מריעין ותוקעין ומריעין שבע פעמים. ואין
24 עושים הסדר זה אלא בחר הבית בלבד. וכשהן
25 תוקעין ומריעין שם, תוקעין בחצוצרות ובשופר
26 באחת, כמו שאמרנו⁴⁵.

(45) למעלה פ"א ה"ד.

27 יח. שבע תעניות האלו - כל מקום שגוזרין אותם
28 שם - אחר שמתפללין, ויצאין כל העם לבית
29 הקברות ובוכין ומתחננים שם. פלומר: הרי אתם
30 מתים פאלו אם לא תשובו מדרכיכם⁴⁶. ובכל תענית
31 מתעניות הצרות שגוזרין על הצבור, מתפללין
32 תפלת נעילה⁴⁷ בכל מקום.

(46) תענית טז, א. (47) משנה, שם כו, א.

33 יט. ירדו להם גשמים - עד מתי יהיו יורדין ויפסקו
34 הצבור מן התענית? משירדו בעמק הארץ החרבה⁴⁸
35 טפח. ובכינונית - טפחים. ובכבודיה, עד שירדו
36 בעמק שלשה טפחים⁴⁹.

מֶלֶךְ גָּדוֹל¹², וְדָמוּ כָּל יִשְׂרָאֵל וְגִדּוּלֵי הַחֲכָמִים שֶׁהוּא
מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחִי¹³, וְנָפַל בְּיַד הָרֹמָיִים, וְנִהְרְגוּ כָּלם,
וְהִיחָה צָרָה גְּדוֹלָה כְּמוֹ חֲרָפָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ¹⁴. וּבוֹ
פְּיוֹם¹⁵ הַמוֹקֵן לַפְּרָעוֹת חָרַשׁ טוֹרְנוֹסְרוֹפּוֹס הִרְשָׁע
אֶת הַהִיכָל וְאֶת סִבְיָיו, לָקִים מֵה שְׁנֵאמָר: צִיּוֹן
שָׁדָה תִּחְרַשׁ.

(8) בפרשת מרגלים נאמר: "ויבכו העם בלילה ההוא" -
ו"אמר רבה אמר רבי יוחנן, אותו לילה ליל תשעה באב
היה, אמר להם הקדוש ברוך הוא, אתם בכיתם בכייה של
חינם, ואני קובע לכם בכייה לדורות". (9) בית המקדש.
(10) שכתוב: "ובחודש החמישי בשבעה לחודש... בא
נבזראדן רב טבחים עבד מלך בבל ירושלים, וישרוף את
בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלים", וכתוב:
"ובחודש החמישי בעשור לחודש... בא נבזראדן רב
טבחים.... וישרוף את בית ה'..." הא כיצד? בשבעה באב
נכנסו גויים להיכל ואכלו וקלקלו בו, ובתשעה סמוך
לחשיכה הציתו בו את האור והיה דולק והולך כל היום
כולו. (11) "מגלגלין זכות ליום זכאי וחוב ליום חייב".
(12) בן כוזיבא המלך. (13) "תני רבי שמעון בן יוחי,
עקיבא רבי היה דורש: "דרך כוכב מיעקב" - דרך כוזבא
מיעקב, רבי עקיבא כד הוה חמי בר כוזבא הוה אמר: דין
הוא מלכא משיחא". (14) וקבלה בדינו כי זה היה
בתשעה באב. (15) אף זו קבלה ביד חכמים.

ד. וְאַרְבָּעָה יָמֵי הַצּוּמוֹת הָאֵלֶּי, הָרִי הֵן מִפְּרָשִׁין
בַּקֶּבֶל: צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְגו'. צוֹם
הָרְבִיעִי - זֶה שְׁבַעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, שֶׁהוּא בַּחֹדֶשׁ
הָרְבִיעִי¹⁶; וְצוֹם הַחֲמִישִׁי - זֶה תִּשְׁעָה בָּאָב, שֶׁהוּא
בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי; וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי - זֶה שְׁלֹשָׁה בְּתִשְׁרִי,
שֶׁהוּא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי; וְצוֹם הָעָשִׂירִי - זֶה עֶשְׂרֵה
בְּטַבַּת, שֶׁהוּא בַּחֹדֶשׁ הָעָשִׂירִי.

(16) שניסן הוא ראש השנה לחדשים, שנאמר "החודש הזה
לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה".

ה. וְנִהְיָ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּזִמְנִים אֵלֶּי לַהֲתַעֲנוּת¹⁷,
וּבְשִׁלְשָׁה עָשָׂר בְּאֶדָר¹⁸, זָכַר לַתַּעֲנִית שֶׁהִתְעַנּוּ בִּימֵי
הַמֶּן, שְׁנֵאמָר: דְּבָרֵי הַצּוּמוֹת וְזַעֲקָתָם. וְאִם חָל
שְׁלֹשָׁה עָשָׂר בְּאֶדָר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מְקַדֵּימִין¹⁹
וּמִתְעַנִּין בַּחֲמִישִׁי²⁰, שֶׁהוּא אֶחָד עָשָׂר. אֲבָל אֶחָד
מֵאַרְבָּעָה יָמֵי הַצּוּמוֹת שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, דּוֹחִין
אוֹתוֹ לְאַחֵר הַשַּׁבָּת²¹. חָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת²²,
מִתְעַנִּין בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וּבְכָל הַצּוּמוֹת הָאֵלֶּי אֵין
מִתְרַעֲוִין וְלֹא מִתְפַּלְלִין בְּהֵן תַּפְּלַת נַעֲלִילָה, אֲבָל
קוֹרִין בְּתוֹרָה שְׁחִירִית וּמִנְחָה בְּ"וִיחַל מִשָּׁה". וּבִכְלָן
אוֹכְלִים וְשׁוֹתִין בְּלִילָה²³, חוּץ מִתִּשְׁעָה בָּאָב²⁴.

(17) "קרי להו צום (צום הרביעי...) וקרי להו ששון ושמחה
(יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה)? - אמר רב פפא הכי
קאמר, בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה, יש גזרת
המלכות צום, אין גזרת המלכות ואין שלום רצו מתענים

רצו אין מתענים", ובא הרמב"ם לקבוע שבזמן הזה, שאין
שלום ואין גזירת המלכות, נהגו כל ישראל להתענות, וכבר
קבלו עליהם את הצומות לחובה. (18) בשאלות דרב אחאי
גאון (פקודי): "בין כרכים בין כפרים בין עיירות כולן
מתעניין בשלושה עשר באדר, דאמר רבי שמואל בר יצחק
שלושה עשר זמן קהילה לכל הוא, שנאמר: נקהלו ועמוד
על נפשם בשלושה עשר בו מאי קהילה? יום תענית".
(19) ולמדו זאת מהמשנה במגילה ה. "באלו אמרו מקדימין
ולא מאחרין", שכשם שמקדימין מקרא מגילה - מקדימין
את צום י"ג אדר, שאינו לפורענות אלא זכר לנס.
(20) שבערב שבת אין להתענות מפני כבוד השבת. (21) כי
בערב שבת אין להתענות מפני כבוד השבת. (22) עשרה
בטבת, כי שאר הצומות אינן חלים ביום שישי לפי קביעות
החדשים שלנו. (23) ליל יום התענית. (24) שכיון שעל
פי הדין אין חיוב להתענות בהם, שהרי אין שלום ואין
גזירה, אלא שכך נהגו, לא נהגו ביתר הצומות, חוץ מתשעה
באב, אלא כתענית יחידים.

ו. מְשִׁיבִנְס אָב מִמַּעֲטִין בְּשַׁמְחָה. וְשַׁבָּת²⁵ שֶׁחָל
תִּשְׁעָה בָּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, אָסוּר לְסַפֵּר²⁶ וּלְכַבֵּס²⁷
וּלְלַבֵּשׁ כְּלֵי מַגֵּהָץ²⁸, אֲפִלּוּ כְּלֵי פִשְׁתָּן²⁹, עַד שְׁיַעֲבֹר
הַתַּעֲנִית. וְאֲפִלּוּ לְכַבֵּס וּלְהַנִּיחַ לְאַחֵר הַתַּעֲנִית אָסוּר.
וּכְבֵּר נִהְיָ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לְאָכַל בְּשָׂר בְּשַׁבָּת זֶה, וְלֹא
יִכְנָסוּ לְמִרְחָץ, עַד שְׁיַעֲבֹר הַתַּעֲנִית. וְיֵשׁ מְקוּמוֹת
שֶׁנִּהְיָ לְכַבֵּס הַשְּׁחִיטָה מֵרֹאשׁ הַחֹדֶשׁ עַד הַתַּעֲנִית.

ז. תִּשְׁעָה בָּאָב לִילּוֹ פְּיוֹמוֹ לְכָל דָּבָר. וְאֵין אוֹכְלִין
אֶלָּא מִבְּעוֹד יוֹם. וּבֵין הַשְּׁמֻשׁוֹת שֶׁלֹּא אָסוּר, פְּיוֹם
הַכְּפוּרִים. וְלֹא יֹאכַל בְּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן בְּסַעֲדָה
הַמִּפְסִיק בָּהּ³⁰; אֲבָל שׁוֹתָהּ הוּא יַיִן מִגִּתָּה שִׁישׁ לוֹ
שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ פָּחוֹת³¹, וְאוֹכַל בְּשָׂר מְלִיחַ שִׁישׁ לוֹ
שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ יִתְרִי³². וְלֹא יֹאכַל שְׁנֵי תַבְשִׁילִין.

(30) שמיום שחרב בית המקדש ובטלו הקרבנות והנסכים,
היינו צריכים להינזר מבשר ויין בכל ימות השנה, אלא שאין
לגזור על הציבור דבר שאינו יכול לעמוד בו ולכן החמירו
לפחות, בסעודה המפסקת. (31) שאינו כשר לכתחילה
לנסכים. (32) בגמרא אמרו: "כל זמן שהוא כשלמים",
כלומר לאחר שעברו עליו יום ולילה ויום, ששוב אין בו
שמחה.

ח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים³³? שְׁאֲכַל עֶרֶב תִּשְׁעָה בָּאָב
אַחֵר חֲצוֹת. אֲבָל אִם סָעַד קֹדֶם חֲצוֹת, אָף עַל פִּי
שֶׁהוּא מִפְסִיק בָּהּ, אוֹכַל כָּל מָה שְׁיִרְעָה. וְעֶרֶב
תִּשְׁעָה בָּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - אוֹכַל וְשׁוֹתָהּ כָּל
צָרְפוֹ, וּמַעֲלָה עַל שְׁלַחָנוֹ אֲפִלּוּ בְּסַעֲדַת שְׁלֵמָה³⁴. וְכֵן
תִּשְׁעָה בָּאָב עֲצֻמוֹ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אֵינוֹ מְחַסֵּר
כָּלוּם³⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והלוקח חצר מסירת ומכירת, הרי זו בחזקתה⁴⁷,
ואין מחזיקים אותו לקלף הפתלים.³³

(44) ציורים נאים על הקיר. (45) יש אומרים כי בית הכנסת
ובית המדרש אינם בכלל זה. (46) שירוהו בכניסה לבית.
(47) שעשה זאת אינו יהודי.

יג. וכן התקינו, שהעורף שלחן לעשות סעודה
לאורחים, מחסר ממנו מעט⁴⁸, ומניח מקום פנוי
בלא קערה מן הקערות הראויות לתת שם.
וכשהאשה עושה תכשיטי הפסוף והזהב, משירת
מין ממיני התכשיט שנוהגת בהן, כדי שלא יהיה
תכשיט שלם. וכשהחתן נושא אשה, לוקח⁴⁹ אפר
מקלה ונותן בראשו מקום הנחת התפלין. וכל אלו
הדברים - כדי לזכר ירושלים, שנאמר: אם אשפח
ירושלים, תשפח ימיני. תדבק לשוני אם לא
אזכרכי, אם לא אעלה את ירושלים על ראש
שמחתי.⁴⁴

(48) אבל לסעודת שבת ויום טוב אינו צריך לחסר תבשיל.
(49) החתן בעצמו, כמו שעושים כל העם בעת תענית צבור,
שהרי נאמר "על ראש שמחתי".

יד. וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר. וכל מיני זמר
וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמח בהן ואסור
לשמען, מפני החרבן. ואפלו שירה בפפה על היין
אסורה, שנאמר: בשיר לא ישתו יין. וכבר נהגו כל
ישראל לומר דברי תשפחות או שיר של הודאות
לאל וכו' ויצא בהן⁵⁰ על היין.⁵⁰

(50) כגון: בבית חתן וכלה.

טו. ואחר כך⁵¹ גזרו על עטרות חתנים, שלא
להניחם כלל. ושלא יניח החתן בראשו שום פליל,
שנאמר: הסר המצנפת והרם העטרה. וכן גזרו⁵² על
עטרות פלות⁵³, אם היה של פסוף או זהב, אבל של
גדיל מתר לכלה.⁵⁵

(51) בפולמוס (= חיל מלחמה) של אספיינוס, שצר על
ירושלים בעת החורבן. (52) בפולמוס של טיטוס, שנחרב
הבית על ידו והצרה הייתה יותר גדולה. (53) דווקא
בחתנים וכלות גזרו אבל אחרים מותרים.

טז. מי שראה ערי יהודה בחרבנם⁵⁴, אומר: ערי
קדשך היו מדבר, וקורע. ראה ירושלים בחרבנה,
אומר: ירושלים מדבר וגו'⁵⁵. בית המקדש בחרבנו,
אומר: בית קדשנו ותפארתנו וגו', וקורע. ומהיכן
חייב לקרע? מן הצופים⁵⁶. וכשיגיע למקדש, קורע
קרע אחר. ואם פגע במקדש תחלה, פשיבוא מדרון
המדבר - קורע על המקדש, ומוסיף על ירושלים.⁶²

(54) וכתבו הבית יוסף והב"ח ש"חורבן" היינו, שיד גויים
עודנה שלטת עליהן. (55) בנוסח אחר נוסף כאן: "וקורע".

(33) שלא יאכל בסעודה שני תבשילין. (34) "שהיה אוכל
הוא ושריו כור סולת" (רש"י שם). (35) ונדחה הצום ליום
ראשון.

ט. זו היא מדת כל העם, שאינן יכולין לסבל יותר
מדאי; אבל חסידים הראשונים, כך היתה מדתן:
ערב תשעה באב היו מביאין לו לאדם לבדו³⁶ פת
חרבה במלח, ושורה במים, ויושב בין תנור וכירים,
ואוכלה, ושורה עליה קיתון של מים בדאגה
ובשמון ובכיה, כמי שמתו מטרל לפניו. כזה ראוי
לחכמים לעשות, או קרוב מזה. ומימינו לא אכלנו
ערב תשעה באב תבשיל, אפלו של עדשים, אלא
אם בן היה בשבת.

(36) "ישב בדר וידום".

י. עפרות ומניקות מתענות ומשלימות בתשעה
באב³⁷. ואסור ברחיצה, בין בחמין בין בצונן,
ואפלו להושיט אצבעו במים. ואסור בסיכה של
תענוג³⁸, ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה - כיום
הפפורים. ומקום שנהגו לעשות בו מלאכה -
עושין, ומקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין.
ובכל מקום תלמידי חכמים בטלין. ואמרו חכמים,
שהעושה בו מלאכה אינו רואה סימן ברכה
לעולם.¹⁸

(37) אבל בשלושת הצומות האחרים אינן מתענות. שחולה
אף על פי שאין בו סכנה אינו מתענה אפילו בתשעה באב.
(38) אבל להעביר הוזהמא מותר.

יא. תלמידי חכמים אין נותנין זה לזה שלום
בתשעה באב, אלא יושבים דוים³⁹ ונאנחים
באבלים. ואם נתן להם עם הארץ שלום, מחזירים
לו בשפה רפה וכבד ראשו⁴⁰. ואסור לקרות בתשעה
באב בתורה או בנביאים או בכתובים, ובמשנה
ובהלכות ובגמרא ובהגדות⁴¹. ואינו קורא אלא
באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבידמיהו.
ותינוקות של בית רבן בטלין בו⁴². ומקצת החכמים
נוהגין שלא להניח בו תפלין של ראש⁴³.

(39) עצבים מכאב וצער על החורבן. (40) משום דרכי
שלום. (41) שנאמר: "פקודי ה' ישרים משמחי לב".
(42) שהתקדמות בלימוד גורמת להם שמחה.
(43) שנקראים פאר, ובחורבן כתוב: "השליך משמים ארץ
תפארת ישראל". וסוברים חכמים אלו, שדין תשעה באב
כדין אבבל ביום ראשון, שאסור בתפלין.

יב. משחרב בית המקדש, תקנו חכמים שהיו באותו
הדור, שאין בונין לעולם בגן מסיד ומכיר⁴⁴ פבגין
המלכים; אלא טח פיתו⁴⁵ בטיט וסד בסיד ומשיר
מקום אמה על אמה פנגד הפתח⁴⁶ בלא סיד.

26 דָּבָר שֶׁנִּדְחָה מִקְרָא מְגִלָּה מִפְּנֵי, חוץ מִמַּת מְצוּה¹²
27 שֶׁאֵין לוֹ קוֹבְרִין; שֶׁהַפּוֹגֵעַ בּוֹ - קוֹבְרוֹ תַּחֲלָה וְאַחַר
28 בְּךָ קוֹרְא¹³.

ואף על פי שכבר קרע על ערי יהודה, חוזר וקורע על ירושלים עיר הקודש. (56) מקום מסביב לירושלים שאפשר לראות משם את מקום המקדש.

1 יז. כָּל הַקְרָעִים הָאֵלֶּה כָּלֵם קוֹרֵעַ בִּידָיו⁵⁷ מַעֲמֵד.
2 וְקוֹרֵעַ כָּל כְּסוּת שֶׁעָלָיו, עַד שֶׁיִּגְלֶה אֶת לְבוֹ⁵⁸. וְאֵינוֹ
3 מֵאֲחָה⁵⁹ קְרָעִים אֶלּוּ לְעוֹלָם. אֲבָל רִשְׁאֵי הוּא
4 לְשַׁלֵּץ, לְמַלֵּץ, לְלַקֵּץ וּלְתַפְּרֵן בְּמִין סִלְמוֹת⁶⁰.

(57) ולא על ידי כלי. (58) שעושה הקרע בצד שמאלו כנגד ליבו. וסובר רבינו, שקריעות אלו דינן כקריעה על אב ואם, כשם שהשוו אותן בגמרא לעניין איחוי הקריעה. והראב"ד חולק על זה. (59) תפירה מיושרת שמחברת את הקרעים כבראשונה. (60) תפירות שאינן מיושרות שהיכר הקרע נשאר.

5 יח. הִנֵּה הוֹלֵךְ וְכָא לִירוּשָׁלַיִם, הוֹלֵךְ וְכָא, תוֹךְ
6 שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ קוֹרֵעַ קְרַע אַחֵר; וְאֵם לְאַחֵר
7 שְׁלֹשִׁים יוֹם - חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ⁶¹.

(61) וכן הדין בערי יהודה ומקום המקדש.

8 יט. כָּל הַצּוּמוֹת הָאֵלֶּה עֲתִידִים לִבְטֹל לִימּוֹת
9 הַמָּשִׁיחַ. וְלֹא עוֹד, אֲלֹא שֶׁהֵם עֲתִידִים לִהְיוֹת יוֹם
10 טוֹב וַיְמִי שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה. שְׁנֵאֲמַר: כֹּה אָמַר ה'
11 צְבָאוֹת, צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי
12 וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשִׁשְׁוֹן וּלְשִׁמְחָה
13 וּלְמַעֲרִיד טוֹבִים, וְהָאֲמַת וְהַשְּׁלוֹם אֲהַבִּי⁶².

(62) "אותם ימים עתידים להיות ימים טובים לישראל, שנאמר כה אמר ה' צום הרביעי וגו', וכל המתאבלים עליה בעולם הזה, שמחים הם עימה לעולם הבא, שנאמר שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה וגו'".
סליק הלכות תעניות

הלכות מגילה וחנוכה

14 יש בכללן שתי מצות עשה מדברי סופרים¹, ואין
15 מן המונח².

16 ובאור שתי מצות אלו בפרקים אלו:

17 פָּרָק ראשון

(1) נתבאר בו המחוייבים בקריאה, וזמן קריאת המגילה, וחילופו לפי חילוף המקומות.

18 א. קריאת המגילה בזמנה מצות עשה מדברי
19 סופרים. והדברים ידועים שהיא תקנת הנביאים⁴.
20 והכל חייבים בקריאתה⁵: אנשים ונשים⁶, וגרים
21 ועבדים משחררים⁷. ומחנכין את הקטנים לקרותה⁸.
22 ואפלו כהנים בעבודתן מבטלין עבודתן ובאין
23 לשמע מקרא מגילה⁹. וכן מבטלים תלמוד תורה
24 לשמע מקרא מגילה¹⁰; קל וחמר לשאר מצות של
25 תורה¹¹, ששכל נדחין מפני מקרא מגילה. ואין לה

(2) חכמים הראשונים נקראו סופרים (קידושין ל.). (3) אינן נכללות במנין תרי"ג מצוות. ולא כדעת 'בעל הלכות גדולות', שמצוות קריאת מגילה וחנוכה הן בכלל תרי"ג המצוות, מאחר שאנו מברכים עליהן: "אשר קדשנו במצותיו וצונו", וכבר ביאר רבינו את הענין הזה היטב ב'ספר המצוות' (שורש הראשון), שמאחר שאמרו (מכות כג.): "דרש רבי שמלאי, שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו למשה בסיני" (וכך היא גרסת רבינו שם ב'ספר המצוות'), לא יתכן לכלול בהן מצוות שנתחדשו אחר כך, אף-על-פי שהן בכלל "לא תסור" (שבת כג.). (4) במגילה יד, א: "תנו רבנן, ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות, עמדו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה". וכן אמרו (שם ב.): "מכדי כולוהו אנשי כנסת הגדולה תקנינהו" (הלא כל ימי מקרא מגילה בפורים תקנום אנשי כנה"ג) ובהם היו כמה נביאים (מגילה יז:). (5) ערכין ב, ב. (6) מגילה ד, א: "אמר רבי יהושע בן לוי, נשים חייבות במקרא מגילה, שאף הן היו באותו הנס" - "שעל-ידי אסתר נגאלו" (לשון רב האי, אוצה"ג לפסחים קח. עמוד 151) וראה להלן. (7) אבל עבדים שאינם משוחררים, שפטורים ממצוות-עשה שהזמן גרמן כמו בנשים, פטורים ממקרא מגילה. ודוקא נשים חייבות, שעל-ידן נעשה הנס, כנ"ל. ועי' לחם-משנה. [וראה להלן פ"ג מהל' חנוכה ה"א הערה ב]. (8) "ירושלמי" מגילה פ"ב ה"ה: "רבי יהושע בן לוי, מכנש בנוי ובני ביתיה וקרי לה קומיהון". (9) מגילה ג, א. (10) "כהנים בעבודתן ליום בדוכנם וישראל במעמד, כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה, מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה" (מגילה שם). (11) שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות, שהרי שנינו (פאה פ"א מ"א): "ותלמוד תורה כנגד כולם". (12) מת עזוב ואין מי שיטפל בו, שמצוה עליו לקברו. (13) מגילה ג, ב.

29 ב. אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא יצא ידי
30 חובתו¹⁴. והוא, שישמע מפיו מי שהוא חייב
31 בקריאתה¹⁵. לפיכך אם הנה הקורא קטן¹⁶ או שוטה,
32 השומע ממנו לא יצא.

(14) שהשומע כעונה. (15) משנה, שם יט, ב. (16) בקצת נוסחאות (וכן בגירסת הכסף-משנה) כתוב: "אם היה הקורא חרש או קטן או שוטה", אבל ב'מעשה רוקח' מביא נוסחאות של כת"י משנת קי"א וקס"ב, ושם לא נזכר "חרש". וכן נכון, שהרי חרש גמור אינו שומע ואינו מדבר. ובחרש שמדבר ואינו שומע, אמרו (מגילה שם): "מאן תנא, חרש דיעבד נמי לא? (שאינו מוציא) רבי יוסי היא, דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו - יצא, רבי יוסי אומר - לא יצא", ומכיון שפסק רבינו בפ"ב מהל' קריאת שמע ה"ח, שהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא, על כרחנו שבתל דין חרש במקרא מגילה. וכן הוא ב'ירושלמי' (מגילה

(דפוס ווילנא ב ע"א). וכן מפורש ב"ירושלמי" בתחילת פ"א דמגילה "וחרב הכרך... בחול" (כן גרס הרמב"ן) קורין (= בחמשה עשר) (לקטות הרמב"ן ור"ן שם). (28) מגילה ג, ב. (29) משנה, שם ב, א. (30) מגילה ב, ב.

ה. שושן הבירה, אף על פי שלא היתה מקפת חומה בימי יהושע בן נון, קוראין בחמשה עשר, שבה היה הגס, שנאמר: ונוח בחמשה עשר בו. ולמה תלו הדבר בימי יהושע? כדי לחלק כבוד לארץ ישראל, שהיתה חרבה באותו הזמן. כדי שיהיו קוראין בבני שושן, ויחשבו כאלו הן כרפין המקפין חומה, אף על פי שהן עתה חרבין, הואיל והיו מקפין בימי יהושע קורין בחמשה עשר, ויהיה זכרון לארץ ישראל בגס זה.³¹

(31) "ירושלמי" מגילה פ"א ה"א.

ו. בני הכפרים, שאינם מתקבצים בבתי כנסיות אלא בשני ובחמישי, תקנו להם שיהיו מקדימין וקוראים ביום הפניסה.³² כיצד? אם חל יום ארבעה עשר להיות בשני או בחמישי, קוראין בו ביום. ואם חל ביום אחר חוץ משני וחמישי, מקדימין וקוראין בשני או בחמישי הסמוך לארבעה עשר.

(32) משנה, מגילה ב, א: "חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימים ליום הכניסה, מפני שמספקין מים ומזון לאחיהם שבכרכים" (שם ד:).

ז. כיצד? חל ארבעה עשר להיות באחד בשבת - מקדימין וקוראין בחמישי, שהוא יום אחד עשר. חל להיות בשלישי - קוראין בשני, שהוא יום שלשה עשר. חל להיות ברביעי - קוראין בשני, שהוא יום שנים עשר.³³ וכל אלו שמקדימין וקוראין קדם ארבעה עשר, אין קוראין אותה בפחות מעשרה.³⁴

(33) משנה, שם ב, א. "מגילה נקראת ב"א ב"ב ב"ג ב"ד ובט"ו, לא פחות ולא יותר". (34) מגילה ה, א. כרב. שכיון שקוראים אותה שלא בזמנה - צריכה פרסום (רש"י שם).

ח. כפר שמקדימין וקוראין ביום הפניסה, בזמן שאין נכנסין בו בשני ובחמישי אין קוראין אותה אלא בארבעה עשר.³⁵ וכל עיר שאין בה עשרה בטלגין קבועין בבית הכנסת לצרכי הצבור - הרי היא ככפר, ומקדימין וקוראין ביום הפניסה.³⁶ ואם אין שם עשרה בני אדם - תקנתו קלקלתו,³⁷ והרי הם כאנשי עיר גדולה ואין קוראין אלא בארבעה עשר.³⁸

(35) משנה, מגילה ה, א: "אמר רבי יהודה, אימתי? מקום שנכנסין בשני ובחמישי, אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי - אין קורין אותה אלא בזמנה", שכיון שאין נכנסים בשני וחמישי - אין זאת הקלה בשבילם (רש"י שם

פ"ב ה"ה): "אין כאן חרש, שגרת לשון היא במשנה" (כסף-משנה).

ג. מצוה לקרות את פלה.¹⁷ ומצוה לקרוא בלילה וביום.¹⁸ וכל הלילה פשר לקריאת הלילה, וכל היום פשר לקריאת היום.¹⁹ ומברך קדם קריאתה בלילה שלש ברכות.²⁰ ואלו הן: ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מקרא מגילה. ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שעשה נסים לאבותינו בימים ההם ובזמן הזה. ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. וביום אינו חוזר ומברך "שהחיינו".²¹ ומקום שנהגו לברך אחריה, מברך:²² ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, האל הרב את ריבנו, והדן את דיננו, והנזקם את נקמתנו, והנפטר לנו מצרינו, והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו. ברוך אתה יי, הנפטר.²³ לישראל מכל צריהם, האל המושיע.

(17) משנה, מגילה יט, א. כרבי מאיר. (18) מגילה ד, א: "אמר רבי יהושע בן לוי, חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר (תהלים כב, ג) אלקי אקרא יומם ולא תענה, ולילה ולא דומיה ליי" (מזמור זה נאמר על אסתר - רש"י). (19) משנה, מגילה כ, ב: "זה הכלל, דבר שמצותו ביום - כשר כל היום, ודבר שמצותו בלילה - כשר כל הלילה". (20) משנה, שם כא, א. וגמרא כא, ב: "מאי מברך? רב ששת מקטריא אקלע לקמיה דרב אשי, וברך: מנ"ח" (= על מקרא מגילה, שעשה נסים ושהחיינו, רש"י). (21) שכבר בירך בלילה. ויש אומרים, שצריך לברך שהחיינו גם ביום, שעיקר מצות הקריאה היא ביום, שנאמר (אסתר ט, כח): "והימים האלה נזכרים ונעשים" (ראה במגיד-משנה). (22) משנה, מגילה כא, א. ונוסח הברכה שם כא: (23) בכת"י הגירסא: "האל הנפטר", כדי להזכיר שלש פעמים "האל" בברכה זו, כי שלש פעמים נפל עמלק בידי ישראל: בימי יהושע, שאול ומרדכי (מעשה ורקח).

ד. איזהו זמן קריאתה?²⁴ זמנים הרבה תקנו לה חכמים,²⁵ שנאמר: בזמניהם. ואלו הן זמני קריאתה: פל מדינה שהיתה מקפת חומה מימי יהושע בן נון,²⁶ בין בארץ בין בחוצה לארץ,²⁷ אף על פי שאין לה עכשו חומה, קורין בחמשה עשר באדר.²⁸ ומדינה זו היא הנקראת פרה. וכל מדינה שלא היתה מקפת חומה בימות יהושע, ואף על פי שהיא מקפת עתה, קוראין בארבעה עשר. ומדינה זו היא הנקראת עיר.

(24) מגילה ב, א. (25) אנשי כנסת הגדולה (מגילה, שם). (26) משנה, שם. ודלא כרבי יהושע בן קרחה, שאמר (שם ב:): מימי אחשורוש. (27) כן נראה ממה שאמרו (מגילה ה, ב): "רב אסי קרי מגילה בהוצל בארביסר ובחמיסר" משום ספק מוקף חומה. והרי הוצל בחול" היא (כתובות קיא. ולא גרסינן שם "הוצל דבנימין") - ר"ן למגילה פ"א

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ו אלול - ספר זמנים - הל' מגילה וחנוכה קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- ד. (36) משנה, שם. (37) דבר זה עצמו, שנראה בעינינו כתקנה וכקולא למקום זה, שיוכלו לקרוא ביום הכניסה, שהרי אין שם בני אדם וצריך להיות ככפר, היא גופה לקלתו, וגורם שדינו יהיה כמו עיר, כמבואר להלן. (38) "ירושלמי" מגילה פ"א ה"ד. שהרי מגילה שלא בזמנה אין קורין אותה אלא בעשרה, כמבואר בהלכה הקודמת ('מעשה רוקח').
- ט. במה דברים אמורים שמקדימין וקוראין ביום הפניסה? בזמן שיש להם לישראל מלכות; אבל בזמן הזה אין קוראין אותה אלא בזמנה, שהוא יום ארבעה עשר ויום חמשה עשר³⁹: בגי' הפפרים ובגי' עירות קוראין בארבעה עשר, ובגי' פרסין קוראין בחמשה עשר.
- 39 [מגילה ב, א: "אמר רבי יהודה, אימתי? בזמן שהשנים כתיקונן וישראל שרויין על אדמתן, אבל בזמן הזה הואיל ומסתכנין (כגירסת הרי"ף) בה, אין קורין אותה אלא בזמנה", שדווקא באותה העת שהיו ישראל מעמידים דתיהם (= עומדים ברשות עצמם) ואין באים לידי סכנה, היו קוראים אותה ב"א ב"ב ב"ג, אבל בזמן הזה שמסתכנים ישראל בדתיהם - אין קוראים אותה אלא בזמנה (רי"ף).] וכן כוונת רבינו שתלה הדבר במלכות].
- י. בן עיר⁴⁰ שהלך לברך⁴¹, או בן פרך שהלך לעיר, אם היה דעתו לחזור למקומו בזמן קריאה⁴², ונתעכב ולא חזר - קורא במקומו; ואם לא היה בדעתו לחזור אלא לאחר זמן הקריאה - קורא עם אנשי המקום שהוא שם⁴³. וברך⁴⁴ וכל הסמוך לו⁴⁵ וכל הנראה עמו⁴⁶, אם אין ביניהם יתר על אלהים אמה⁴⁷, הרי זה ככרך וקוראין בחמשה עשר.
- 40 שזמן קריאתו ב"ד. (41) שזמן קריאתו בט"ו. (42) של אותו המקום שאליו הלך (מגיד-משנה וכסף-משנה). (43) מגילה יט, א. במשנה ובגמרא. (44) שם ג, ב. (45) אף-על-פי שאינו נראה עמו, כגון שהוא בעמק. (46) אף-על-פי שאינו סמוך לו, כגון שהוא בהר. (47) פשטות הלשון מורה שזה מוסב גם על סמוך וגם על נראה, ואם כן מה תועלת בנראה עמו? - הבדל רב יש ביניהם: "סמוך", נמדד במידת ההליכה. ואילו "נראה", נמדד בקו אוויר, שאע"פ שבהליכה יש יותר מאלפים אמה, כיון שבקו האוויר אין יותר מאלפים אמה - הרי הוא ככרך (כסף-משנה).
- יא. עיר⁴⁸ שהיא ספק ואין ידוע אם היתה מקפת חומה בימות יהושע בן נון או אחר בן הקפה, קוראין בשני הימים, שהן ארבעה עשר וחמשה עשר, ובגליליהם. ומברכין על קריאתה בארבעה עשר בלבד, הואיל והיא זמן קריאתה לרב העולם⁴⁹.
- 48 מגילה ה, ב. (49) כן הביא הר"ן בשם הגאונים (משנה-למלך).
- יב. קראו את המגלה באדר ראשון, ואחר כך עברו
- בית דין את השנה - חוזרים וקוראים אותה באדר השני בזמנה⁵⁰.
- 50 משנה, מגילה ו, ב. כי מקרא מגילה ומצות פורים נקבעו לאדר השני, כדי לסמוך גאולה לגאולה, גאולת פורים לגאולת מצרים בפסח (שם בגמרא).
- יג. אין קוראין את המגלה בשבת⁵¹. גזרה שמא יטל אותה בידו וילך אצל מי שהוא בקי לקרותה, ויעכירנה ארבע אמות ברשות הרבים. שהכל חייבים בקריאתה, ואין הכל בקיאין בקריאתה⁵². לפיכך אם חל זמן קריאתה בשבת, מקדימין וקוראין אותה קדם השבת⁵³. ושואלין ודורשין בהלכות פורים באותה שבת, כדי להזכיר שהוא פורים⁵⁴.
- 51 משנה, מגילה ב, א. לפי קביעות החדשים שלנו, אי אפשר לחול בשבת אלא פורים של מוקפין. (52) מגילה ד, ב. (53) משנה, מגילה ב, א. ושם ה, א: "אלו אמרו מקדימין ולא מאחרין - מאי טעמא? אמר רבי אבא אמר שמואל: אמר קרא (אסתר ט, כז) ולא יעבור" (כלומר: ולא יאחר). (54) מגילה ד, א.
- יד. כיצד? יום ארבעה עשר שחל להיות בשבת⁵⁶ - בגי' עירות⁵⁷ מקדימין וקוראין בערב שבת, ובגי' פרסין קוראים בזמנם באחד בשבת. חל יום חמשה עשר להיות בשבת - בגי' פרסין מקדימין וקוראין בערב שבת, שהוא יום ארבעה עשר; ובגי' עירות קוראין בו ביום, שהוא זמנם; ונמצאו הכל קוראין בארבעה עשר.
- 56 משנה, שם ב, א. (57) בזמן שקידשו את החודש על-פי הראייה, וראה למעלה הערה נ. (58) בכת"י הגירסא: "ובני עירות ובני הכפרים". לפי שבזמן הזה אין הכפרים קוראים ביום הכניסה (למעלה ה"ט).
- פרק שני**
- 1) נתבאר בו איכות המגילה, והכשרה ופסולה, והאסור מן העיני והאבל בימים אלו, והמחוייב לעשות בהם מהשמחה, ומשלוח מנות, ומתנות לאביונים. ונסתיים הפרק בביאור שמגילה זו תתקיים לעד וזכרה לא יסוף מזרענו.
- א. הקורא את המגלה למפרע - לא יצא². קרא וישכח פסוק אחד, וקרא פסוק שני לו, וחזר וקרא פסוק ששכח, וחזר וקרא פסוק שלישי - לא יצא, מפני שקרא פסוק אחד למפרע³. אלא כיצד עושה? מתחיל מפסוק שני ששכח וקורא על הסדר⁴.
- 2) משנה, מגילה יז, א. והיינו שקרא הפסוקים האחרונים ואחר-כך הפסוקים הראשונים. והוא הדין אם קרא הפרקים האחרונים לפני שקרא הראשונים (וראה בפ"ב מהל' ק"ש הי"א). (3) "ירושלמי" מגילה פ"ב ה"ב. (4) מגילה יח, ב.
- ב. מצא צבור שקראו חציה, לא יאמר: אקרא חציה האחרון עם הצבור ואחזר ואקרא חציה ראשון,

ועונה, ואיננו יודע להשיב בהבנת הלב, וכשמזכירים לו - נזכר) - מגילה יח: (20) משנה, שם יז, א. ודוקא הקורא שקרה מתנמנם, כיון שרואים אנו שקרא כולה, אבל השומע ששמעה מתנמנם לא יצא, שוודאי לא שמע כראוי ('ירושלמי' פ"ב דמגילה ה"ב).

1 שְׁזָה קוֹרֵא לְמַפְרֵעַ; אֵלֶּא קוֹרֵא מִתְחַלֵּה וְעַד סוֹף עַל
2 הַסֵּדֶר⁵. קָרָא וְשָׁהָה מְעַט וְחִזַּר וְקָרָא⁶ - אָף עַל פִּי
3 שְׁשָׁה פָּדִי לְגַמֵּר אֶת כְּלָהּ⁷, הוֹאִיל וְקָרָא עַל הַסֵּדֶר
4 - יֵצֵא⁸.

23 ו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים שֶׁהִמְכֹּחַן לְפִי בְּכִתְיָבָה יֵצֵא?
24 בְּשִׁנְתִּיכֹן לְצֵאת בְּקִרְיָא שֶׁקוֹרֵא בְּסִפְרָא שְׁמַעְתִּיק
25 מִמֶּנּוּ²¹ בְּשַׁעָה שְׁהוּא כּוֹתֵב; אֲכַל אִם לֹא²² נִתְּכֹן
26 לְצֵאת בְּקִרְיָא זֶה שֶׁכֶּתֵב - לֹא יֵצֵא. שְׁאִינוּ יוֹצֵא יָדֵי
27 חוֹבְתָה אֵלֶּא בְּקִרְיָאָהּ מִסִּפְרָא שֶׁכְּלָה כְּתוּבָה בּוֹ
28 בְּשַׁעָה קְרִיָּאָה²³.

(5) שם. (6) משנה, שם יז, א: "קראה סירוגין - יצא".
(7) ששה כל-כך עד שהיה יכול לגמור בינתיים כל המגילה
מראש עד סופה. (8) כן פסק בקריאת שמע (פ"ב מהל'
ק"ש ה"ב) ובהלל (פ"ג מהל' חנוכה ה"ט), ורק בתפילה
פסק (פ"ד מהל' תפילה ה"ג) שחזור לראש התפילה.

5 ג. הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה עַל פֶּה, לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתָהּ.⁹
6 הַלּוֹעִז¹⁰ שֶׁשָּׁמַע אֶת הַמְּגִלָּה הַכְּתוּבָה בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ
7 וּבְכֶתֵב הַקֹּדֶשׁ - אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ יוֹדַע מָה הֵן
8 אוֹמְרִין, יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתָהּ¹¹. וְכֵן אִם הֵיָתָה כְּתוּבָה
9 יוֹנִית וְשָׁמַעָה - יֵצֵא, אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ מְפִירִים¹².
10 וְאִפְלוּ הֵיָה הַשּׁוֹמֵעַ עֲבָרִים¹³.

(21) שהיתה לפניו מגילה שלימה עשויה כתיקונה (לחם-
משנה, ממגילה יח:). (22) [בנוסח אחר, חסירה מילה זו
(מעשה רוקח)], ולפי זה מתפרשים דברי רבינו היטב:
שאינו יוצא אלא-אם-כן מכיון לצאת בקריאה שקורא
מהספר השלם שלפניו, אבל אם מכיון לצאת בקריאה
שקורא בספר שכותב בו עכשיו - לא יצא. (23) מגילה,
שם.

(9) משנה, שם. (10) המדבר בשפה זרה, ואינו מבין לשון
הקודש. (11) משנה, שם. ובגמרא (יח:): "אטו אנן
האחשתרנים בני הרמכים, מי ידעינן? אלא מצות קריאה
ופרסומי ניסא, הכא נמי מצות קריאה ופרסומי ניסא".
(12) מגילה יח, א. שגם בספרי-תורה התיירו לכתוב יוונית
(משנה מגילה ח:), ודרשו מהכתוב (בראשית ט, כז) "יפת
אלקים ליפת וישכון באהלי שם" - "זביריו של יפת (יון
שהוא מבני יפת) יהיו באהלי שם" (מגילה ט:). וכן פסק
רבינו בפ"א מהל' תפילין הלכה יט, עיי"ש. (13) [הכתב
העברי הוא כתב ליבונאה (סנהדרין כא:). אבל הלשון
(=השפה) היא לשון הקודש. וכן נראה בויקרא רבה (פרשה
לב) שאמרו שם: "לא שינו את לשונם, להלן כתיב - לאברים
העברי - אלקי העברים, וכתיב כי פי המדבר אליכם בלשון
הקודש"].

29 ז. הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה וְטָעָה בְּקִרְיָאָהּ וְקָרָא קְרִיָּאָה
30 מְשֻׁבָּשֶׁת²⁴ - יֵצֵא²⁵, לְפִי שְׁאִין מְדַקְדְּקִין בְּקִרְיָאָהּ.
31 קְרִיָּאָה עוֹמֵד אוֹ יוֹשֵׁב - יֵצֵא, וְאִפְלוּ בְּצִבּוֹר. אֲכַל
32 לֹא יִקְרָא בְּצִבּוֹר יוֹשֵׁב לְכַתְחָלָהּ, מִפְּנֵי כְּבוֹד
33 הַצִּבּוֹר²⁶. קְרִיָּאוֹה שְׁנִים, אִפְלוּ עֲשָׂרָה כְּאֶחָד - יֵצֵאוּ
34 הַקּוֹרְאִין וְהַשּׁוֹמְעִים מִן הַקּוֹרְאִין²⁷. וְקוֹרֵא אוֹתָהּ
35 גָּדוֹל עִם הַקֶּטָן²⁸ וְאִפְלוּ בְּצִבּוֹר.

11 ד. הֵיָתָה כְּתוּבָה תְּרָגוּם אוֹ בְּלִשׁוֹן אַחֶרֶת מִלְּשׁוֹנוֹת
12 הַגּוֹיִם - לֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתָה בְּקִרְיָאָהּ אֵלֶּא הַמְּפִיר
13 אוֹתוֹ הַלִּשׁוֹן בְּלִבְדָּ¹⁴. וְהוּא, שֶׁתִּהְיֶה כְּתוּבָה בְּכֶתֵב
14 אוֹתוֹ הַלִּשׁוֹן. אֲכַל אִם הֵיָה כְּתוּבָה בְּכֶתֵב עֲבָרִי
15 וְקִרְיָאָה אֲרָמִית לְאֲרָמִי - לֹא יֵצֵא; שְׁנַמְצָא זֶה קוֹרֵא
16 עַל פֶּה¹⁵, וְכִיּוֹן שֶׁלֹּא יֵצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ הַקּוֹרֵא - לֹא
17 יֵצֵא הַשּׁוֹמֵעַ מִמֶּנּוּ.

(24) רק הקריאה משובשת, אבל הבנת הענין לא שובשה,
שאם גם הבנת הענין משובשת - לא יצא ('מעשה רוקח').
(25) 'ירושלמי' שם: "תני: אין מדקדקין בטעויותיה".
(26) כן נראה ב'ירושלמי' (שם פ"ד ה"א), אבל ביחיד קורא
יושב אפילו לכתחילה, וכן הוא בירושלמי (שם) על המשנה
"הקורא את המגילה": "מה לשעבר, הא בתחילה לא?...
כיני מתניתא מותר לקרותה עומד, מותר לקרותה יושב"
(לחם-משנה). (27) משנה, מגילה כא, א. "מאי טעמא?
כיון דחביבא, יהבי דעתייהו ושמעיי" (גמרא שם כא:).
(28) 'ירושלמי' (מגילה פ"ב ה"ה): "מיכן והילך, נהגו
הרובים לקרותה בבית הכנסת" (ופירש ב'קרבן העדה'
בפירוש השני: נער מתרגמין רביא, מכאן ואילך נהגו
הנערים לקרותה בבית הכנסת. 'בני בנימין').

(14) משנה, מגילה יז, א. (15) מגילה יח, א.

36 ח. אֵין קוֹרְאִין בְּצִבּוֹר בְּמִגְלָה הַכְּתוּבָה בֵּין
37 הַכְּתוּבִים. וְאִם קָרָא - לֹא יֵצֵא²⁹. אֵלֶּא אִם בֵּין הֵיָתָה
38 יִתְרָה עַל שְׁאָר הַיְרִיעוֹת אוֹ חֲסֶרֶה, פָּדִי שְׁיֵהָא לָהּ
39 הַפֶּר. אֲכַל הַיְחִיד קוֹרֵא בָּהּ וְאִפְלוּ אִינְהָ חֲסֶרֶה וְלֹא
40 יִתְרָה, וְיוֹצֵא בָּהּ יָדֵי חוֹבְתָהּ³⁰.

18 ה. הַקּוֹרֵא אֶת הַמְּגִלָּה בְּלֹא פִּנָּה - לֹא יֵצֵא. בִּיצֵד?
19 הֵיָה כּוֹתְבָהּ¹⁶ אוֹ דוֹרְשָׁהּ¹⁷ אוֹ מְגִיָּה, אִם כּוֹן אֶת
20 לְבֹו לְצֵאת בְּקִרְיָאָה זֶה - יֵצֵא, וְאִם לֹא כּוֹן לְבֹו -
21 לֹא יֵצֵא¹⁸. קָרָא וְהוּא מִתְנַמְנֵם¹⁹, הוֹאִיל וְלֹא נִרְדָּם
22 בְּשִׁנָּה - יֵצֵא²⁰.

(29) מגילה יט, א. שנראה כאילו קורא במקרא, ואין כאן
פרסום הנס (רש"י שם). (30) [שכשם שאין קוראים בתורה
ואין מפטירים בנביא אלא בעשרה (מגילה כג:)] כן ודאי אין
קורין בכתובים בפחות מעשרה, וכיוון שקוראים ביחיד -

(16) שקורא פסוק במגילה שלימה שהוא מעתיק ממנה
וכותבה. (17) שקורא פסוק במגילה שלימה ודורשה.
(18) משנה, שם יז, א. (19) "דקרי ליה ועני, ולא ידע
לאהדורי סברא, וכי אדכרי ליה - מדכר" (שקוראים אותו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ו אלול - ספר זמנים - הל' מגילה וחנוכה קיא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קורא ופושט פאגרת⁴⁵, להראות הנס; וכשיגמר,²⁴
חוזר וכורכה⁴⁶ פלה ומברך.²⁵

(44) שם, טז, ב. (45) כן כתב רב האי גאון (מגיד-משנה).
(46) בכת"י: "ופושטה וכוונה".

יג. שני הימים האלו, שהן ארבעה עשר וחמשה
עשר, אסורין בהספד⁴⁷ ותענית⁴⁸ לכל אדם בכל
מקום. בין לבני פרסין שהן עושין חמשה עשר
בלבד, בין לבני עירות שהן עושין ארבעה עשר
בלבד⁴⁹. ושני הימים אסורין בהספד ותענית באדר
הראשון ובאדר השני⁵⁰. אנשי כפרים שהקדימו
וקראו בשני או בחמישי הסמוך לפורים - מתרים
בהספד ותענית ביום קריאתה⁵¹, ואסורין בהספד
ותענית בשני הימים האלו⁵², ואף על פי שאין
קוראין בהן.³⁵

(47) ממה שכתוב במגילה "שמחה", נלמד שאסור בהספד
(מגילה ה:). (48) נלמד ממה שכתוב במגילה "ומשתה"
(מגילה, שם). (49) מגילה, שם. (50) במגילה ו, ב: "אין
בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה ומתנות
לאביונים". "הא לענין הספד ותענית - זה וזה שוין".
(51) משנה, מגילה ה, א. (52) גמרא, שם. "שמחה אינה
נוהגת (בכפרים) אלא בזמנה".

יד. מצות יום ארבעה עשר לבני כפרים ועירות ויום
חמשה עשר לבני כפרים להיתן יום שמחה
ומשתה, ומשלוח מנות לרעים ומתנות לאביונים⁵³.
ומתיר בעשית מלאכה⁵⁴. ואף על פי כן אין ראוי
לעשות בו מלאכה. אמרו חכמים: כל העושה
מלאכה ביום פורים, אינו רואה סימן ברכה
לעולם⁵⁵. בני כפרים, שקדמו וקראו בשני או
בחמישי, אם חלקו מעות לאביונים ביום קריאתן -
יצאו⁵⁶. אבל השמחה והמשתה אין עושין אותם
אלא ביום ארבעה עשר, ואם הקדימו - לא יצאו⁵⁷.
וסעדת פורים שעשאה בלילה⁵⁸ - לא יצא ידי
חובתו⁵⁹.

(53) שכתוב (אסתר ט, כב) "לעשות אותם ימי משתה
ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים".
(54) במגילה ה, ב: "אסור עשיית מלאכה לא קבילו עליהו,
דמעיקרא כתיב (שם שם, יט) שמחה ומשתה ויום טוב,
ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ואילו
יום-טוב לא כתיב". (55) במגילה, שם: "רב חזייה לההוא
גברא דהוה שדי כתנא בפוריא, ולטייה דלא צמח כתנא".
(56) נראה שמצוה לכתחילה לחלק מעות לאביונים ביום
י"ד, אלא שאם חילק ביום הקריאה יצא בדיעבד. ויתכן כי
זהו פירוש המשנה (מגילה ה). "אע"פ שאמרו מקדימין,
מותרין בהספד ותענית ומתנות לאביונים" - כלומר מותרים
במתנות לאביונים, אע"פ שעיקר מצוותן ב"ד". (57) שם
ה, א: "שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה". (58) לילה שבו

ניכר הדבר שאין זו קריאה בתורה נביאים וכתובים אלא
במגילה, ויש כאן פרסום הנס, ועי' ב'טורי אבן' שם].

ט. אין פותחין³¹ המגלה אלא בדיו על הגויל³² או
על הקלף³³, כספר תורה³⁴. ואם כתבה במי עפצא
וקנקנתום³⁵ - פשרה. כתבה בשאר מיני צבעונין -
פסולה³⁶. וצריכה שרטוט בתורה עצמה³⁷. ואין
העור שלה צריך לעבד לשמה³⁸. היתה כתובה על
הגיר או על עור שאינו מעבד³⁹, או שקתבה עכו"ם
או אפיקורוס - פסולה⁴⁰.

(31) משנה, מגילה יז, א. (32) "לוקחין עור בהמה או חיה,
ומעבירין השער ממנו תחילה, ואחר-כך מולחין אותו במלח,
ואחר-כך מעבדין אותו בקמח, ואחר-כך בעפצא וכיוצא בו
מדברים שמכווצים את העור ומחזיקין אותו, וזה הנקרא
גויל" (רבינו בפ"א מהל' תפילין ה"ו). (33) עור שחילקו
אותו בעביו לשנים ועיבדו אותו, החלק שממול השער נקרא
קלף (שם ה"ז). (34) כמו שכתב רבינו שם ה"ח וה"ט,
ספר-תורה נכתב גם על גויל וגם על קלף. (35) חומצת
הנחושת. ונלמד מדין כתיבת ספר-תורה (שם פ"א ה"ד) -
'מגיד משנה'. (36) משנה, מגילה יז, א. שאנו צריכים בה
דיו דוקא (מגילה יט). (37) שם טז, ב. (38) [כן כתב רבינו
(פ"א מהל' תפילין ה"א)] לענין מזוזה שאינה צריכה עיבוד
לשמה, והסביר בתשובה שם (בכסף-משנה), שלא שמענו
שצריך עיבוד אלא לספר-תורה ולתפילין. (39) משנה,
מגילה יז, א. (40) ראה בפ"א מהל' תפילין ה"ג.

י. היו בה אותיות מטושטשות או מקרעות: אם
רשומן נפר, אפלו היו רבה - פשרה; ואם אין
רשומן נפר, אם היה רבה שלם - פשרה, ואם לאו
- פסולה, והקורא בה לא יצא⁴¹. השמיט בה הסופר
אותיות או פסוקים, וקראן הקורא את המגלה על
פה - יצא⁴².

(41) מגילה יח, ב. (42) שם.

יא. המגלה צריכה שתהא תפורה פלה עד שיהיו
פל עורותיה מגלה אחת. ואינה נתפרת אלא בגידין,
כספר תורה. ואם תפרה שלא בגידין - פסולה.
ואינו צריך לתפר את פל היריעה בגידין כספר
תורה, אלא אפלו תפר בגידין שלש תפירות בקצה
היריעה ושלש באמצעה ושלש בקצה השני -
פשרה, מפני שנקראת אגרת⁴³.

(43) במגילה יט, א: "אמר רב חלבו אמר רב חמא בר גוריא
אמר רב, מגילה נקראת ספר (ונכתב בספר - אסתר ט, לב)
ונקראת אגרת (אגרת הפורים - שם טז, ספר - שאם תפרה
בחוטי פשתן - פסולה, אגרת - שאם הטיל בה שלשה חוטי
גידין - כשרה, אמר רב נחמן - ובלבד שיהיו משולשין".

יב. וצריך הקורא לקרות עשרת בני המן ו'עשרת'
בנשימה אחת, כדי להודיע לכל העם שפלם נתלו
ונהרגו באחד⁴⁴. ומנהג פל ישראל, שהקורא המגלה

(68) "ירושלמי" שם ה"ה. (69) אבל חמשה ספרי תורה אינם בטלים לעולם ('ירושלמי' שם). (70) שהרי "ליכא מידי דכתיבי בנביאים וכתובים ולא רמיזי באורייתא" (תענית ט). ודרשו (שבת קד). על הכתוב (ויקרא כז, לד) "אלה המצוות" - "שאינ הנביא רשאי לחדש בה דבר מעתה", אלא שאין בנו בינה יתירה להבין את כל הרמזים בתורה, ולימות המשיח תמלא הארץ דעה את ה' וכולם יבינו את התורה, ולא יצטרכו לקרוא בנביאים וכתובים ('מראה הפנים' שם). (71) "ירושלמי" שם. (72) "שנאמר (דברים ה, יט): "קול גדול ולא יסף". ומתרגמין "ולא פסק" ('ירושלמי' שם). (73) "שנאמר (חבקוק ג, ו): "הליכות עולם לו" (אל תקרי הליכות אלא הלכות) – "ירושלמי" שם. (74) "ירושלמי" שם.

יום רביעי כ"ז אלול ה'תש"פ

פרק שלישי – הלכות חנכה

(1) נבאר בו ענין הנס שארע בזמן החנוכה, בימי בית שני. וחייב ההדלקה בשמונת הלילות. וקריאת ההלל בשמונת הימים. ונמשך לזה ביאור קריאת ההלל, וענינו בכל הימים הנקרא בהם, שהוא מדברי סופרים. ונתבאר בו גם כן כיצד היו קוראין אותו בזמן חכמי המשנה והתלמוד.

- א. בבית שני, כְּשֶׁמֶלְכִי יוֹן גָּזְרוּ גְזֵרוֹת עַל יִשְׂרָאֵל²,
- וּבִטְלוּ דָתָם, וְלֹא הִנִּיחוּ אוֹתָם לַעֲסֹק בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת,
- וּפָשְׁטוּ יָדָם בְּמִמּוֹנָם וּבְבִנְיֵיהֶם³, וְנִכְנְסוּ לְהִיכָל
- וּפָרְצוּ בוֹ פְּרָצוֹת וּטְמֵאוּ הַטְּהָרוֹת, וְצָר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל
- מְאֹד מִפְּנֵיהֶם, וּלְחָצוֹם לַחֵץ גָּדוֹל; עַד שֶׁרָחֵם עֲלֵיהֶם
- אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וְהוֹשִׁיעָם מִיָּדָם וְהִצִּילָם. וְגִבְרוּ בְּנֵי
- חֲשִׁמוֹנָאִי, הַפְּהִינִים הַגְּדוֹלִים, וְהִרְגוּם, וְהוֹשִׁיעוּ
- יִשְׂרָאֵל מִיָּדָם. וְהִעֲמִידוּ מֶלֶךְ מִן הַפְּהִינִים, וְחִזְרָה
- מַלְכוּת לְיִשְׂרָאֵל יָתֵר עַל מַאֲתָיִם שָׁנָה, עַד הַחֲרָבָן
- הַשְּׁנִי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם".

הלשון "הכהנים הגדולים" קשה לכאורה, שהרי כהן גדול אחד בודד, ומה כוונתו כאן.

והביאור בזה: ידועה מחלוקת הרמב"ם והתוס' במי שרוצה למסור נפשו על עבירות שאינן משלוש העבירות החמורות שבתורה, היינו עבירות שדינן "יעבור ואל יהרג". לדעת הרמב"ם (הל' יסודי התורה פ"ה ה"ד) "כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו". אבל התוס' (במסכת עבודה זרה כז: ד"ה יכול) סברו שהרשות בידו לעבור, אבל "אם רצה להחמיר על עצמו אפי' בשאר מצוות הרשות בידו".

וכתבו הפוסקים (נמוק"י ס"פ בן סורר ועוד) שגם לדעת הרמב"ם כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג "אם הוא אדם

קוראים המגילה (מגיד-משנה). (59) שכתוב "ימי משתה ושמחה" (מגילה ז:).

- טו. פִּיצַד חוֹבַת סְעֵדָה זו? שְׂאֵכַל בְּשָׂר⁶⁰ וְיִתְנֶן
- סְעֵדָה נָאָה כְּפִי אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדוֹ. וְשׂוֹתָהּ יֵין עַד
- שְׂשִׁשְׁתִּכְרוּ⁶¹ וְיִירְדֻם בְּשִׁכְרוֹתָו. וְכֵן חֵיב אָדָם לְשַׁלַּח
- שְׁתֵּי מְנוֹת בְּשָׂר אוֹ שְׁתֵּי מִיֵּי תִבְשִׁיל אוֹ שְׁתֵּי מִיֵּי
- אֶכְלִין לְחֶבְרוֹ, שְׁנָאֹמֶר: וּמִשְׁלֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרַעְהוּ
- שְׁתֵּי מְנוֹת לְאִישׁ אֶחָד. וְכָל הַמִּרְבֵּה לְשַׁלַּח לְרַעִים
- מְשֻׁבָּח. וְאִם אֵין לוֹ - מִחֲלִיף עִם חֲבֵרוֹ⁶²: זֶה
- שׂוֹלַח לְזֶה סְעֵדָתוֹ, וְזֶה שׂוֹלַח לְזֶה סְעֵדָתוֹ. כְּדִי
- לְקַיֵּם: וּמִשְׁלֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרַעְהוּ.

(60) שהרי נאמר (אסתר שם): "ימי משתה ושמחה", ואין שמחה אלא בבשר (פסחים קט.), ולמדו זאת ממה שנאמר (דברים כז, ז): "וזבחת שלמים ואכלת שם, ושמחת" (מגיד-משנה). (61) במגילה ז, ב אמרו: "אמר רבא, חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", שעל-ידי שתיית היין - ישתכר וירדם בשכרותו, ולא ידע. (62) מגילה ז, ב.

- טז. וְחֵיב לְחַלֵּק לְעֲנִיִּים בְּיוֹם הַפּוּרִים. אֵין פּוֹחֲתִין
- מִשְׁנֵי עֲנִיִּים. נוֹתֵן לְכָל אֶחָד מִתְּנָה אֶחָת אוֹ מְנוֹת⁶³
- אוֹ מִיֵּי תִבְשִׁיל אוֹ מִיֵּי אֶכְלִין. שְׁנָאֹמֶר: וּמִתְּנוֹת
- לְאֲבִיוָנִים - שְׁתֵּי מִתְּנוֹת לְשְׁנֵי עֲנִיִּים⁶⁴. וְאֵין
- מִדְּקִדְקִין בְּמְנוֹת פּוּרִים, אֶלָּא כָּל הַפּוֹשֵׁט יָדוֹ לְטַל
- נוֹתֵנִין לוֹ⁶⁵. וְאֵין מְשַׁנֵּין מְנוֹת פּוּרִים לְצִדְקָה
- אַחֲרָת⁶⁶.

(63) בדפוסים ישנים, אין המילים האלו "או מעות". (64) מגילה ז, א. (65) תוספתא מגילה פ"א, "ירושלמי" שם פ"א ה"ד. (66) בבא-מציעא עח, ב. "ירושלמי" שם).

- יז. מוּטָב לְאָדָם לְהַרְבּוֹת בְּמִתְּנוֹת אֲבִיוָנִים מִלְּהַרְבּוֹת
- בְּסְעֵדָתוֹ וּבְשִׁלּוֹחַ מְנוֹת לְרַעִיו. שְׂאֵין שָׁם⁶⁷ שְׁמִחָה
- גְּדוֹלָה וּמִפְּאֲרָה אֶלָּא לְשִׂמְחָה לֵב עֲנִיִּים וִיתוּמִים
- וְאֲלֻמָּנוֹת וְגֵרִים. שְׁהַמְשָׁמַח לֵב הָאֲמָלִילִים הָאֵלוֹ
- דּוֹמָה לְשִׁכְיָנָה, שְׁנָאֹמֶר: לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׂפָלִים
- וּלְהַחֲיוֹת לֵב גְּדֵפָאִים.

(67) ביטוי זה שגור בדברי רבינו, וראה בפ"א מהל' יסודי התורה ה"א.

- יח. כָּל סִפְרֵי⁶⁸ הַנְּבִיאִים וְכָל הַכְּתוּבִים⁶⁹ עֲתִידִין
- לְבָטֵל לַיָּמּוֹת הַמְּשִׁיחִי⁷⁰, חוּץ מִמַּגִּלַּת אֶסְתֵּר⁷¹. וְהָרִי
- הִיא קִנְיַת בְּחֻמְשָׁה חֲמִשִּׁי תוֹרָה⁷² וְכִהְלָכוֹת שֶׁל
- תוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה⁷³, שְׂאֵינָן בְּטָלִין לְעוֹלָם. וְאֵף עַל פִּי
- שֶׁכָּל זָכְרוֹן הַצְּרוֹת יִבְטֵל, שְׁנָאֹמֶר: כִּי נִשְׁכַּחוּ הַצְּרוֹת
- הָרָאוּשׁוֹנוֹת וְכִי נִסְתָּרוּ מֵעֵינֵי - יָמֵי הַפּוּרִים לֹא
- יִבְטְלוּ⁷⁴, שְׁנָאֹמֶר: וְיָמֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבְרוּ
- מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים, וְזָכְרָם לֹא יִסּוּף מִזְרַעָם.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי כ"ז אלול – ספר זמנים – הל' מגילה וחנוכה קיג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

ובשגברו ישראל על אויביהם ואבדום, בחמשה ועשרים בחודש כסלו היה.."

וקשה, כיון שלדעת הרמב"ם היה נצחון המלחמה בכ"ה בכסלו, נמצא, שהדלקת המנורה היתה בכ"ה בין הערביים כי גם לדעת הרמב"ם שהדלקה המנורה היתה גם ביום, הרי אין מחנכין את המנורה אלא בהדלקת שבעה נרותיה בין הערביים" ונמצא שהדלקת המנורה היתה אור לכ"ו, ומדוע תיקנו חכמים להדליק המנורה באור לכ"ה.

והנה מלבד הדיון הארוך בזה באחרונים, יש לומר הטעם בפשטות, שבקדשים היום הולך אחר הלילה, ולכן לא תיקנו להדליק אור לכ"ו שאז תחשב הדלקה זו ליום כ"ו אלא תיקנו ההדלקה אור לכ"ה.

ובטעם הפנימי יש לומר בזה על פי מה שנתבאר ב'תורה אור' שההבדל שבין חנוכה ופסח כי נס חנוכה היה מבחינת ממלא כל עלמין, ולכן היה קודם הניצחון במלחמה ואח"כ יום המנוחה כי מצד ממכ"ע לא יכול להיות גילוי אלקות וביטול המנגד בבת אחת. אבל הנס בפסח בבחינת סוכ"ע שיכול להכיל בתוכו גם הגילוי וגם ביטול המנגד, נגוף למצרים והתגלות הקדושה לישראל בבת אחת, וביאור זה מתאים גם לדעת הרמב"ם שהנצחון היה בכ"ה והדליקו המנורה באור לכ"ו, אבל לדעת אדמוה"ז שהנצחון היה בכ"ד כסלו הקושיא מעיקרא ליתא.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן נה)

- 7 ג. ומפני זה התקינו חכמים שפאותו הדור, שיהיו
- 8 שמונת ימים האלו, שתחלתן כ"ה בכסלו, ימי
- 9 שמחה והלל. ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי
- 10 הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות, להראות
- 11 ולגלות הנס. וימים אלו הן הנקראין חגגה. והן
- 12 אסורין בהספד ותענית ימי הפורים. והדלקת
- 13 הנרות בהן מצוה מדברי סופרים, בקריאת המגלה.

(4) ומשום כך אין להדליק ביום, כמו שהדליקו במנורה שבמקדש, כי "שרגא בטיהרא מאי מהני" (אין אור הנר נראה ביום).

- 14 ד. כל שחייב בקריאת המגלה, חייב בהדלקת נר
- 15 חגגה. והמדליק אותה בלילה הראשון, מברך שלש
- 16 ברכות, ואלו הן: ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם
- 17 אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חגגה.
- 18 ו"שעשה נסים לאבותינו" וכו'. ו"שהחנינו וקימנו"
- 19 וכו'. וכל הרוצה אותה ולא ברוך, מברך שמים:
- 20 "שעשה נסים לאבותינו" ו"שהחנינו".⁷ ובשאר
- 21 הלילות - המדליק מברך שמים,⁸ והרוצה מברך
- 22 אחת. שאין מברכין "שהחנינו" אלא בלילה
- 23 הראשון.

גדול וחסיד ירא שמים, ורואה שהדור פרוץ בכך, רשאי לקדש את ה' ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה, כדי שיראו העם וילמדו כו".

במילה זו תירץ הרמב"ם את השאלה מאיזה דין לחמו בני חשמונאי ביוונים, שהרי אע"פ שבשעת השמד "יהרג ואל יעבור" בכל אופן, הרי זה רק אם כופין אותו לעבור על מצוות התורה, אבל לכאורה אין חיוב לצאת במלחמה נגד מלכות הרשעה שגזרה גזירות אלה. לכך כתב הרמב"ם על בני חשמונאי "הכהנים הגדולים" שכיון שהיו "גדולים" במובן של "גדול וחסיד וירא שמים" שכתב ה'כסף משנה', היתה הרשות בידם למסור נפשם על דברים שהדור פרוץ בהם.

ובזה יבואר באורח פלא ענין נוסף, על פי דברי השל"ה שכל מועדי השנה יש להם שייכות לפרשיות החלות באותו הזמן, הרי שאותה השאלה ממש יש לשאול בפרשת וישב הנקראת בחנוכה בענין יוסף הצדיק, מאיזה דין הלך לראות את שלום אחיו בצאן, והרי ידע מדברי המלאך - "נלכה דותינה" שרוצים "לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם".

ואם תמצא לומר שרצה למסור נפשו על כיבוד אב, ורש"י בחומש סובר כהתוס' הנ"ל ש"הרשות בידו", הרי ציווי יעקב ליוסף היה "והשבני דבר", והרי אם יהרגוהו לא קיים המצוה כלל, וא"כ הדרא קושיא מאיזה דין הלך יוסף לראות את שלום אחיו בצאן והכניס עצמו בסכנת נפשות. ומתרץ שיוסף הלך דותינה מאותו הדין שנלחמו החשמונאים ביוונים. כי יוסף ראה ש"הדור פרוץ" בכיבוד אב, שהרי ראובן בלבד יצועי אביו, שמעון ולוי "עכרתם אותי" וגם כל שאר האחים אינם מתחשבים באביהם כלל ומוכנים להרוג את יוסף, מכאן הסיק יוסף שהדור פרוץ בכיבוד אב, ויש אפילו למסור את הנפש כדי שיראו וילמדו מצות כיבוד אב.

(על פי לקו"ש חלק ז"ה עמוד 173)

(2) "וחושך על פני תהום - זו מלכות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגירותיהם, שהייתה אומרת להם: כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל". (3) "אמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס".

- 1 ב. ובשגברו ישראל על אויביהם ואבדום, בחמשה
- 2 ועשרים בחודש כסלו היה. ונכנסו להיכל, ולא
- 3 מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד. ולא היה
- 4 בו להדליק אלא יום אחד בלבד, והדליקו ממנו
- 5 נרות המערכה שמונה ימים, עד שפיתשו זיתים
- 6 והוציאו שמן טהור.

עצרת. אבל בראשי חודשים קריאת ההלל מנהג
ואינו מצוה²¹. ומנהג זה - בצבור, לפיכך קוראין
בדלוג²². ואין מברכין עליו, שאין מברכין על
המנהג. ויחיד לא יקרא כלל. ואם התחיל -
ושלים²³, ויקרא בדלוג בדרך שקוראין הצבור. וכן
בשאר ימי הפסח קוראין בדלוג²⁴, בראשי חודשים.

(21) "רב אקלע לבבל, חזינהו דקא קרי הלילא בריש ירחא,
סבר לאפסקינהו, כיוון שחזי דקא מדלגי דלוגי, אמר: שמע
מינה מנהג אבותיהם בידיהם" [=רב הגיע לבבל, וראה
שקוראים שם הלל בראש חודש, סבר להפסיק אותם, אך
כאשר ראה שהם אומרים את ההלל בדילוגים אמר: שמע
מינה מנהג אבותיהם בידיהם]. (22) להראות שאינו אלא
מנהג, כנ"ל. (23) "תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר".
(24) רק בימי הסוכות גומרים את ההלל לפי שכל יום חלוק
מחבירו בקרבנותיו אבל ימי הפסח שווים בקרבנותיהם.

ח. פיצד מדלגין? מתחילין מתחלת ההלל עד
"חלמיש למענינו מים", ומדלג, ואומר "ה' זכרנו
יברך" וכו' עד "הללויה", ומדלג, ואומר "מה
אשיב לה" עד "הללויה", ומדלג, ואומר "מן
המצר קראתי יי"ה" עד סוף ההלל. זה הוא המנהג
הפשוט. ויש מדלגין דלוג אחר²⁵.

(25) ואנו נוהגים לדלג "לא לנו" ו"אהבתי".

ט. כל היום פשר לקריאת ההלל. והקורא את ההלל
למפרע²⁶ - לא יצא²⁷. קרא ושהה וחזר וקרא - אף
על פי ששהה כדי לגמור את כלו, יצא. ימים
שגומרין בהן את ההלל, יש לו להפסיק בין פרק
לפרק, אבל באמצע הפרק לא יפסיק. וימים
שקוראין בהן בדלוג, אפלו באמצע הפרק פוסק.

(26) מהסוף להתחלה [=והרבי מסביר בשם הבעל שם טוב:
"למפרע" שהוא סובר שכל זה קרה פעם בעבר ואין לזה כל
קשר לזמננו]. (27) למדו זאת ממה שנאמר בהלל "ממזרח
שמש עד מבואו", כשם ששקיעת השמש וזריחתה לא
ייהפכו, כך מהולל שם ה' ולא למפרע.

י. כל יום שגומרין בו את ההלל, מברך לפניו.
ומקום שנהגו לברך אחריו - מברך. פיצד מברך?
הללויה ה' אלהינו כל מעשיו, וצדיקים וחסידים
עושי רצונך, וכל עמך בית ישראל ברגה יודו
לשמך. כי אתה ה', לך טוב הודות, ונעים לשמך
לזמר, ומעולם ועד עולם אתה האל. ברוך אתה ה',
המלך המהלל המשבח המפאיר חי וקיים תמיד ומלך
לעולם ועד.

יא. יש מקומות שנהגו לכפל. מ"אודך פי
ענייני²⁸ עד סוף ההלל כופלין כל דבר ודבר שתי
פעמים. ומקום שנהגו לכפל - יכפל, ומקום שנהגו
שלא לכפל - אין כופלין.

(5) ואף הנשים בכלל זה, שאף על פי שהן פטורות ממצוות
עשה שהזמן גרמא - חייבות במקרא מגילה שאף הן היו
באותו הנס וכמו כן חייבות בנר חנוכה מאותו הטעם.
(6) אף על פי שהדליקו עליו בביתו - כיוון שהוא עצמו לא
הדליק. (7) ואינו מברך "להדליק", שהרי כבר הדליקו
עליו בביתו. (8) "להדליק" ו"שעשה נסים".

ה. בכל יום ויום משמנות הימים אלו גומרין את
ההלל. ומברך לפניו: אשר קדשנו במצותיו וצונו
לגמור את ההלל; בין יחיד בין צבור. אף על פי
שקריאת ההלל מצוה מדברי סופרים¹¹, מברך עליו
אשר קדשנו במצותיו וצונו¹², בדרך שמברך על
המגלה ועל הערוב. שכל ודאי של דבריהם¹³
מברכין עליו. אבל דבר שהוא מדבריהם ועקר
עשייתו לו מפני הספק, כגון מעשר דמאי¹⁴, אין
מברכין עליו. ולמה מברכין על יום טוב שני¹⁵, והם
לא תקנוהו אלא מפני הספק? כדי שלא יזלזלו
בו¹⁶.

(9) קורין את כל ההלל בלי דילוגים. (10) ורבי מאיר
מרוטנברג נהג לומר "לקרוא את ההלל". (11) "והלל זה
מי אמרו? נביאים שביניהם תקנו להם לישראל שיהיו
אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא
תבוא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן".
(12) "והיכן ציוונו? רב אריא אמר מלא תסור".
(13) מדרבנן. (14) שהפרשתו אינו אלא מספק שמא לא
הפריש עס-הארץ. (15) של גלויות. (16) אם יראו שלא
מברכין על יום טוב שני, יקילו לעצמם לעשות בו מלאכה.

ו. ולא הלל של חנכה בלבד הוא שמדברי סופרים,
אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל
הימים שגומרין בהן את ההלל¹⁷. ושמנה עשר
יום¹⁸ בשנה מצוה לגמור בהן את ההלל, ואלו הן:
שמונת ימי החג, ושמונת ימי חנכה, וראשון של
פסח, ויום עצרת. אבל ראש השנה ויום הכפורים
אין בהן הלל, לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד,
לא ימי שמחה ויתרה¹⁹. ולא תקנו הלל כפורים,
שקריאת המגלה היא ההלל²⁰.

(17) וכן מפורש בתלמוד: "קריאת שמע דאורייתא - הלל
דרבנן". (18) בארץ ישראל. אבל בחוץ לארץ נוספו על
אלה שלושה ימים. (19) "אמר רבי אבהו: אמרו מלאכי
השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם מפני מה אין
ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים?
אמר להם: אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי
מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה לפניו?".
(20) ולפי זה חידש המאירי שאם אין לו מגילה, חייב לקרוא
הלל.

ז. מקומות שעושין יום טוב שני ימים, גומרין את
ההלל אחד ועשרים יום: תשעה ימי החג, ושמנה
ימי חנכה, ושני ימים של פסח, ושני ימים של

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי כ"ז אלול – ספר זמנים – הל' מגילה וחנוכה קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(29) "מאה ועשרים וג' פעמים שישראל עונין הללויה כנגד שנותיו של אהרן, הללויה הללו אל בדרשו, לאהרן קדושו, לאהרן קדש ה'".

11 יג. וכן כשהקורא מגיע לראש כל פרק ופרק³⁰, הן
12 חוזרין ואומרין מה שאמר. כיצד? כשהוא אומר
13 "בצאת ישראל ממצרים", כל העם חוזרין ואומרין
14 "בצאת ישראל ממצרים". והקורא אומר "בית
15 ישראל מעם לעז", וכל העם עונין "הללויה". עד
16 שיאמר "אהבתי כי ישמע ה' את קולי ותחנוני", וכל
17 העם חוזרין ואומרין "אהבתי כי ישמע ה' וכו'".
18 וכן כשיאמר הקורא "הללו את ה' כל גוים", כל
19 העם חוזרין ואומרין "הללו את ה' כל גוים".

(30) "שמצוה לענות ראשי פרקים".

20 יד. הקורא אומר "אנא ה' הושיעה נא", והם עונין
21 אתריו "אנא ה' הושיעה נא", אף על פי שאינו
22 ראש פרק. הוא אומר "אנא ה' הצליחה נא", והם
23 עונים "אנא ה' הצליחה נא". הוא אומר "ברוך
24 ה' ברא", וכל העם אומרין "ברוך ה' ברא". ואם היה
25 המקרא את ההלל קטן או עבד או אשה, עונה
26 אתריהם מה שהן אומרין מלה מלה בכל ההלל. והוא
27 המנהג הראשון, ובו ראוי לילך. אבל בזמנים אלו
28 ראיתי בכל המקומות מנהגות משנות בקריאתו
29 ובעניית העם, ואין אחד מהם דומה לאחד.

פרק רביעי

30 (1) נתבאר בו משפט ההדלקה בשלמות, כמה נרות הם
מדליקין, ובאי זה זמן, ושיעור השמן, ובאי זה שמן, ואם
אסור ליהנות ממנו, ובאי זה מקום מניחין אותו ומדליקין
אותו, ומי הם הראויים להדליק, ואם אדם נפטר מפני
שמדליקים בשבילו. ונסתיים הפרק בביאור מעלת המצוה,
ושהיא קודמת לקידוש היום, ואחר כן נתבאר שנה ביתו
קודם לנר חנוכה מפני השלום. ונכנס רבינו בספרו זה
בשביתה ויצא בשלום.

31 א. כמה נרות הוא מדליק בחנכה? מצוה שיהיה
32 כל בית ובית מדליק נר אחד, בין שהיו אנשי הבית
33 מרבין בין שלא היה בו אלא אדם אחד². והמהדר
34 את המצוה³, מדליק נרות כמנן אנשי הבית, נר לכל
35 אחד ואחד⁴, בין אנשים בין נשים⁵. והמהדר יותר
36 על זה ועושה מצוה מן המבחר⁶, מדליק נר לכל
37 אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה
38 ולילה נר אחד.

(2) "מצות חנוכה, נר איש וביתו" (שבת כא:). (3) בכת"י:
"המצוות". (4) "והמהדרין, נר לכל אחד ואחד" (שבת,
שם). (5) שהרי אף הנשים חייבות בנר חנוכה (ראה
למעלה פ"ג ה"ד). (6) "המהדרין מן המהדרין: בית שמאי
אומרים, ביום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת

(28) לפי שכל הפרק כפול ומ"אודך" ולמטה אינו כפול ולפיכך נהגו לכפול הפסוקים.

1 יב. מנהג קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים כן
2 היה: אחר שמברך הגדול שמקרא את ההלל, מתחיל
3 ואומר "הללויה", וכל העם עונין "הללויה". וחוזר
4 ואומר "הללו עבדי ה'", וכל העם עונין "הללויה".
5 וחוזר ואומר "הללו את שם ה'", וכל העם עונין
6 "הללויה". וחוזר ואומר "יהי שם ה' מברך מעתה
7 ועד עולם", וכל העם עונין "הללויה". וכן על כל
8 דבר. עד שנמצאו עונין בכל ההלל "הללויה" מאה
9 ושלש ועשרים פעמים. סימן להם: שנותיו של
10 אהרן²⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכל העם עונין הללו" וכן על כל דבר עד שנמצאו עונין בכל ההלל הללו מאה ושלש ועשרים פעמים כמניין שנותיו של אהרן הכהן".

וצריך להבין: דרכו של הרמב"ם שאינו כותב ב"ד החזקה" סימנים, גימטריות וכד', ומה טעם ראה לציין שמספר הפעמים שאומרים "הללויה" למנהג זה הוא כנגד שנותיו של אהרן הכהן.

ויש לבאר שמה שנקט הרמב"ם מניין שנותיו של אהרן הכהן גם הוא הלכה, ומהמילים "כמניין שנותיו של אהרן הכהן" אנו לומדים שיטתו המיוחדת של הרמב"ם בדין אמירת ההלל. ובהקדים: על מנהג זה הקשה "המאירי" (בית הבחירה סוכה לח.) ושאל שהרי ההלל הוא תפילה שאין אדם מוציא בה חברו ידי חובה, ותיירץ שם שכיון שאינה תפילה ממש לכן הקילו חכמים בהלל לאומרו באופן זה.

אבל הרמב"ם שכתב על מנהג זה "ובו ראוי לילך", סובר שאמירת ההלל באופן שכזה נחשבת לכתחילה לתפילה גמורה, וכל העונה הללו יוצא בה ידי חובת תפילה. ומכאן ששיטת הרמב"ם היא שלא כ"המאירי" כי לדעתו ההלל הוא כן תפילה, ואמירתו באופן זה היא בשלמות גמורה ואין כאן הוצאת הציבור ידי חובה בתפילת השליח-ציבור, וממילא גם לא קולא של חכמים בדבר. ובטעם שיטת הרמב"ם יש לומר ששני אופנים באחדות הציבור, ישנה אחדות הבאה מתוך וויתור על ביטוי היחיד למען מטרת הכלל, תפילה באחדות שכזו אכן אינה תפילה ממש, וזהו אכן הגדר לדעת ה"מאירי".

אבל ישנה אחדות גבוהה יותר, אחדות מהסוג שאותה פעל אהרן הכהן בעם ישראל, והיא כה גדולה עד שאינה "מוחקת" את ביטוי היחיד המרגיש בה כאילו הוא עצמו מתפלל ומהלל לקונו. לשיטת הרמב"ם הנרמזת ב"מניין שנותיו של אהרן הכהן" זוהי האחדות המצויה בין אומרי ההלל כמנהג זה, ומשום כך היא תפילה גמורה ממש.

(על פי דקו"ש חזק כ"ג עמוד 229)

22. הַדְּלִיקָה וְכִבְתָּהּ, אֵינוֹ זָקוּק לְהַדְּלִיקָה פַּעַם אַחֶרֶת¹⁸.
23. נִשְׁאַרָה דוֹלֶקֶת אַחֵר שְׂכֵלֶתָה רִגְל מִן הַשּׁוּק - אִם
24. רָצָה לְכַבּוֹתָהּ אוֹ לְסַלְקָהּ, עוֹשָׂה¹⁹.

(12) שבת כא, ב. (13) בשבת כג, ב: "אמר לה ההוא סבא: ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר" [ומפרשה רבינו בנר חנוכה (וכן הוא שם בתחילת הענין "דהוה רגיל בשרגי נר חנוכה ונר שבת", לפי הגירסא בספר העתים - דק"ס עמ' 44 הערה ג) שהרי אמרו שם "הוה מאחרה ומדלקת", ובשבת קשה לומר כן, כי אין תאחר? ועי' רש"י שם ומגיד-משנה כאן].
(14) שבת, שם. (15) רב אלפס (שבת פ"ב). (16) שם: "דאי לא אדליק - מדליק" שאם לא הדליק משתשקע החמה, מדליק עד שתכלה רגל מן השוק, אבל אחר זמן זה אינו מדליק. (17) "ואי נמי לשיעורה", היינו שצריך לתת בה שמן שתדלק כשיעור זה (רב אלפס שם בפירושו השני).
(18) שם. (19) רב אלפס שם בפירושו הראשון, למה שאמרו "ואי נמי לשיעורה".

- ו. כָּל הַשְּׂמָנִים וְכָל הַפְּתִילוֹת בְּשֵׁרוֹת לִגְר חֲנֻכָּה²⁰,
וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין הַשְּׂמָנִים נִמְשָׁכִים אַחֵר הַפְּתִילָה,
וְאֵין הָאוֹר נִתְּלִית יָפָה בְּאוֹתָן הַפְּתִילוֹת²¹. וְאֶפְלוּ
בְּלִילֵי שַׁבַּת שִׁבְתוֹף יָמֵי חֲנֻכָּה מִתֵּר לְהַדְּלִיק הַשְּׂמָנִים
וְהַפְּתִילוֹת שְׂאִסוֹר לְהַדְּלִיק בָּהֶן גֵּר שַׁבַּת²², לְפִי
שְׂאִסוֹר²³ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לִגְר חֲנֻכָּה²⁴ בֵּין בְּשַׁבַּת בֵּין בַּחֹל.
וְאֶפְלוּ לְבַדֵּק מְעוֹת²⁵ אוֹ לְמַנּוֹת לְאוֹרָה אֶסוֹר²⁶.

(20) שבת כא, ב: "פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת, מדליקין בהם בחנוכה, בין בחול בין בשבת". (21) מפני שהלכה היא: "כבתה - אינו זקוק לה" (שם) וכמו שפסק רבינו למעלה ה"ה. (22) שאסור להדליק נר שבת באותם השמנים הגרועים שאין נמשכים אחר הפתילה, ובאותן הפתילות הגרועות שאין האור נתלית בהן, "גזירה שמא יהיה אור הנר אפל, ויטה אותה בשעה שישתמש לאורה" (פ"ה מהל' שבת ה"ה). (23) שבת, שם. (24) לפי שנעשה זכר לנס שקרה במנורה בבית המקדש, עשאוה כמנורה שאין משתמשים בה כלל (ר"ן בשבת שם). ואם כן אין לחשוש שמא יטה את הנר. (25) שהוא תשמיש קל, ואינו צריך עיון גדול. (26) שבת כב, א.

- ז. גֵּר חֲנֻכָּה מַצֵּוָה לְהַנִּיחוֹ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ מִבְּחוּץ²⁷
בְּטַפְח הַסִּמּוּף לְפֶתַח עַל שְׂמָאל הַנִּכְנָס לְבֵית, בְּדִי
שֶׁתְּהִיָּה מְזוּזָה בִּימִין וְגֵר חֲנֻכָּה מִשְׂמָאל²⁸. וְאִם הִיָּה
דָּר בְּעֵלְיָה²⁹, מַנִּיחוֹ בַּחֲלוֹן הַסִּמּוּכָה לְיִשּׁוּת
הַרְבֵּי³⁰. וְגֵר חֲנֻכָּה שֶׁהִנִּיחוֹ לְמַעַל מִעֲשָׂרִים אָמָּה
- לֹא עוֹשֶׂה כָּלוּם, לְפִי שְׂאִינוֹ נִכְרִי³¹.

(27) שם כא, ב. לפרסם את הנס לעוברים ושבים.
(28) ויהיה מוקף במצוות (שבת כב). (29) שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים. (30) שם כא, ב. (31) שם כב, א. שעד עשרים אמה שולטת עינו של אדם, אבל לא יותר.

- ח. בִּימֵי הַסִּבְכָּה³² מַנִּיחַ אָדָם גֵּר חֲנֻכָּה בְּתוֹף בֵּיתוֹ
מִבְּפָנִים. וְאֶפְלוּ הַנִּיחוֹ עַל שְׁלֹחָנוֹ - דִּי³³. וְצִרִּיר

והולך. ובית הלל אומרים, ביום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך" (שבת שם). והלכה כבית הלל. ודעת רבינו שהמהדרין מן המהדרין מקיימים גם את ההידור של המהדרין, להדליק לכל אחד ואחד, ויש חולקים על זה ('תוספות' שבת שם ד"ה והמהדרין) וראה להלן ה"ג.

- ב. מִיֵּצֵד? הֲרֵי שֶׁהָיוּ אֲנָשֵׁי הַבֵּית עוֹשֶׂהָ - בְּלִילָה
הָרִאשׁוֹן מְדַלִּיק עוֹשֶׂהָ גֵּרוֹת, וּבְלִיל שְׁנֵי עוֹשָׂרִים,
וּבְלִיל שְׁלִישִׁי שְׁלִשִׁים, עַד שְׁנִמְצָא מְדַלִּיק בְּלִיל
שְׁמִינִי שְׁמוֹנִים גֵּרוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ביצד הרי שהיו אנשי הבית עשרה, בלילה הראשון מדליק עשרה נרות ובליל שני עשרים..."

אבל בהלכה ג' כתב "מנהג פשוט בכל ערינו בספרד שיהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין והולכין נר בכל לילה ולילה". ויש לומר שמכל-מקום שניהם כשיטת המהדרין מן המהדרין, ובפרט מנהג הרמ"א שהיה דור אחרון לגבי הרמב"ם שהוא בהוספה על מנהג ספרד אבל לא הונוה כך אע"פ שהרמב"ם הביאו להלכה. (על פי לקו"ש חלק כ' עמוד 634)

- ג. מִנְהַג פָּשׁוּט כָּכָל עֲרֵינוּ בַּסִּפְרָד, שֶׁהָיוּ כָּל אֲנָשֵׁי
הַבֵּית מְדַלִּיקִין גֵּר אֶחָד בְּלִילָה הָרִאשׁוֹן וּמוֹסִיפִין
וְהוֹלְכִין גֵּר בְּכָל לִילָה, עַד שְׁנִמְצָא מְדַלִּיק בְּלִיל
שְׁמִינִי שְׁמוֹנֵה גֵּרוֹת, בֵּין שֶׁהָיוּ אֲנָשֵׁי הַבֵּית מְרַבִּים
בֵּין שֶׁהָיָה אָדָם אֶחָד⁷.

(7) שמצות הדלקת נר חנוכה היא משום פרסום הנס, וצריך שיהיה היכר בהדלקת הנרות כמה יום בחנוכה הוא. ואם כל אחד ואחד ידליק, לא יהיה כל-כך היכר לתוספת הנס, שיחשבו שכך מספר בני הבית ('תוספות' שם).

- ד. גֵּר שֵׁישׁ לוֹ שְׁתֵּי פִּיּוֹת⁸, עוֹלָה לְשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם⁹.
מֵלֹא קָעָרָה שָׁמֹן וְהִקְיִפָּה פְּתִילוֹת, אִם כָּפָה עֲלֶיהָ
כָּלִי¹⁰ - כָּל פְּתִילָה וּפְתִילָה נִחְשָׁבֶת¹¹ כְּגֵר אֶחָד; לֹא
כָּפָה עֲלֶיהָ כָּלִי - נַעֲשִׂית כְּמִדּוּרָה, וְאֶפְלוּ כְּגֵר אֶחָד
אֵינָה נִחְשָׁבֶת.

(8) והכניס לתוכם שתי פתילות. (9) שבת כג, ב. והיינו למהדרין שמדליקים נר לכל אחד ואחד (רש"י שם). (10) לפני ההדלקה. שעל-ידי-זה אין הפתילות מתחברות יחד. (11) שבת, שם. שמצות חנוכה היא להדליק נר ולא מדורה.

- ה. אֵין מְדַלִּיקִין גֵּרוֹת חֲנֻכָּה קִדְּם שֶׁתִּשְׁקַע הַחֲמָה,
אֶלֹּא עִם שְׁקִיעֻתָּהּ¹²; לֹא מֵאֲחֵרִין וְלֹא מִקְדִּימִין¹³.
שִׁכַּח אוֹ הִזִּיד וְלֹא הִדְלִיק עִם שְׁקִיעֻת הַחֲמָה,
מְדַלִּיק וְהוֹלֵף עַד שֶׁתִּכְלֶה רִגְל מִן הַשּׁוּק¹⁴. וְכִמְהָ
הוּא זְמַן זֶה? כִּמּוֹ חֲצִי שָׁעָה אוֹ יֵתֵר¹⁵. עֶבֶר זְמַן זֶה,
אֵינוֹ מְדַלִּיק¹⁶. וְצִרִּיר שִׁיתָן שָׁמֹן בְּגֵר כְּדִי שֶׁתְּהִיָּה
דוֹלֶקֶת וְהוֹלֶקֶת עַד שֶׁתִּכְלֶה רִגְל מִן הַשּׁוּק¹⁷.

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום רביעי כ"ז אלול - ספר נשים - הלכות אישות קיז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זכאי: במה הארכת ימים? אמר להם, אמא זקנה היתה לי, פעם אחת מכרה כיפה שבראשה, והביאה לי קידוש היום", אם כן כל-שכן שלמצוות נר חנוכה שואל או מוכר כסותו, שהרי מצות נר חנוכה קודמת לקידוש היום, כדלהלן בהלכה הבאה (צפנת פענח').

יג. הרי"י ש"אין לו אלא פרוטה אחת, ולפניו קדוש היום⁴⁹ והדלקת נר חנכה - מקדים לקנות שמן להדליק נר חנכה על היין לקדוש היום; הואיל וישניהם מדברי סופרים⁵⁰, מוטב להקדים נר חנכה שיש בו זכרון הנס⁵¹.

(48) שבת כג, ב. (49) לקנות יין לקידוש של שבת. (50) שאף-על-פי ש"מצות-עשה לקדש את יום השבת בדברים, שנאמר: זכור את יום השבת לקדשו" (פכ"ט מהל' שבת ה"א) - לקדש על היין אינו אלא מדברי סופרים, כמו שכתב שם רבינו (ה"ו). (51) וקידוש היום יקיים על הפת.

יד. היה לפניו נר ביתו⁵² ונר חנכה, או נר ביתו וקדוש היום - נר ביתו קודם, משום שלום ביתו⁵³; שהרי השם נחקק לעשות שלום בין איש לאשתו⁵⁴. גדול השלום, שכל התורה נתנה לעשות שלום בעולם⁵⁵. שנאמר: דרכיה דרכי נעם, וכל נתיבותיה שלום.

(52) נר שבת, שמצוה להדליק נר לשבת, משום שלום בית (פ"ה מהל' שבת ה"א). (53) שבת כג, ב. (54) סוכה נג, ב. (55) גיטין נט, ב. - 'אור שמח'.

נגמר ספר שלישי, והוא ספר זמנים. הלכותיו עשר, ופרקיו שבעה ותשעים: הלכות שבת - שלושים פרקים. הלכות עירובין - שמונה פרקים. הלכות שביתת עשור - שלשה פרקים. הלכות שביתת יום טוב - שמונה פרקים. הלכות חמץ ומצה - שמונה פרקים. הלכות שופר וסכה ולולב - שמונה פרקים. הלכות שקלים - ארבעה פרקים. הלכות קדוש החדש - תשעה עשר פרקים. הלכות תעניות - חמשה פרקים. הלכות מגילה וחנכה - ארבעה פרקים.

תורת חכם מקור חיים, לסור ממקשי מות

ספר רביעי והוא ספר נשים

הלכותיו חמש. וזהו סדרן: א. הלכות אישות. ב. הלכות גרושין. ג. הלכות יבום וחליצה. ד. הלכות נערה בתולה. ה. הלכות סוטה. והמצות הנכללים בהם מפ'שים בשמותם במקומותם.

הלכות אישות

יש בכללן ארבע מצות. שתי מצות עשה, ושתי מצות לא-תעשה, וזה הוא פרטן: א) לשא אשה

להיות בתוך הבית נר אחר להשתמש לאורו³⁴. ואם היתה שם מדורה, אינו צריך נר אחר³⁵. ואם אדם חשוב הוא, שאין דרכו להשתמש למדורה - צריך נר אחר³⁶.

(32) שאסור להוציא אור בחוץ. (33) שם כא, ב. (34) להיכר שהדליק נר חנוכה לשם מצוה. (35) שמשמש לאור המדורה, ויש היכר לנר חנוכה. (36) שבת, שם.

ט. נר חנכה שהדליקו חרש שוטה וקטן או עכו"ם - לא עשה כלום, עד שידליקנו מי שהוא חיב בהדלקה³⁷. הדליקו מבפנים והוציאו דלוק והניחו על פתח ביתו - לא עשה כלום, עד שידליקנו במקומו³⁸. אחז הגר בידו ועמד - לא עשה כלום, שהרואה אומר: לצרכו הוא עומד³⁹. עשית⁴⁰ שהיתה דולקת כל היום כלו, למוצאי שבת מכבה ומכריח ומדליקה. שההדלקה היא המצוה, ולא ההנחה⁴¹. ומתיר להדליק נר חנכה מנר חנכה⁴².

(37) ולא מועיל אם אלו ידליקו והחייב במצוה יניח הנר במקומו, כי הדלקה עושה מצוה ולא הנחה (שם כג.). (38) שם, כב, ב. (39) שם. ואף-על-פי שעמד בחוץ. (40) פנס. (41) שם, כג, א. שהרי כך מברכים: "להדליק נר חנוכה". (42) ואין כאן ביזוי מצוה, שהרי הדלקה עושה מצוה, ואם כן בעת שמדליק - עוסק הוא במצוה (שם כב.). אבל להדליק קיסם או גפרור מנר חנוכה כדי להדליק בוה נר חנוכה אחר - אסור, משום ביזוי מצוה, ועי' ראב"ד.

י. חצר שיש לה שני פתחים בשתי רוחות, צריכה שתי נרות; שמא יאמרו העוברים ברוח זו: לא הניח נר חנכה. אבל אם היו ברוח אחת, מדליק באחד מהן⁴³.

(43) שם כג, א.

יא. אורח שמדליקין עליו בתוך ביתו, אינו צריך להדליק עליו במקום שנתארח בו⁴⁴. אין לו בית להדליק עליו בו, צריך להדליק במקום שנתארח בו, ומשתתף עמהן בשמן⁴⁵. ואם היה לו בית בפני עצמו - אף על פי שמדליקין עליו בתוך ביתו, צריך להדליק בבית שהוא בו, מפני העוברין⁴⁶.

(44) שבת, שם. וראה למעלה פ"ג ה"ד והערה טז. (45) שם. (46) שלא יאמרו העוברים: לא הדליק נר חנוכה (רב אלפס, שם).

יב. מצות נר חנכה - מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להתארח בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו. אפלו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה, שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק⁴⁷.

(47) שהרי אמרו (מגילה כז:): "שאלו תלמידי את רבי

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אותו כך (כסף-משנה). וכן יסד רבינו ב'ספר המצוות' שורש שני, כי לא כל מה שהוציא חכמים באחת מ"ג מידות הוא נקרא דאורייתא, אלא-אם-כן יאמרו בו בפירוש שהוא מדאורייתא. וכבר ביאר רבינו בתשובתו שאע"פ שגם קידושי שטר נלמדים בהיקש של "ויצאה והיתה" ואינם מפורשים בתורה, אולם חכמינו ז"ל בקידושין ט: אמרו בפירוש שהם מדאורייתא, לפיכך פסק בשטר שהוא מן התורה. ראה במוספנו "תשובות רבינו". וראוי לציין, שרבינו אברהם בנו של הרמב"ם יאמר בספרו "ברכת אברהם" סימן מד: לא הגיהו הספרים שלכם בטוב. . .

ומכל-מקום נוסח דבריו המתוקנים בכתב-ידו כך: "בכסף או בשטר או בבאיא, ושלשתם דין תורה" [וכן הוא ב'מאירי' לקידושין עמ' 3 שגרולי הדורות העידו על רבינו שחזר בו ממה שכתב שכסף מדברי סופרים. וכן כתב רמ"ך בהגהותיו (כתב-יד אוקספורד), שחזר הרב והגיה בספרו "ושלשתן דבר תורה"]. ובעצם דברי רבנו שכתב: "ובכסף מדברי סופרים", אין כוונתו לומר שהוא מתקנת חכמים בלבד, ואינו גומר באשה כמו קידושי שטר ובאיא, שהרי בפירוש כתב כאן: "כיון שנקנית האשה. . . הרי היא אשת איש, והבא עליה. . . חייב מיתת בית-דין". וכן כתב בהל' תרומות פ"ו ה"ג שארוסה בת ישראל שנתארסה לכהן, אוכלת בתרומה מדין תורה, ולא חילק בין נתארסה בכסף או נתארסה בשטר, אלא כוונתו לומר שזה בכלל תורה שבעל-פה, הואיל ולא נכתב בפירוש בתורה. והשווה דברי רבינו בפירושו כלים פ"ז הי"ב, שכתב: "כל מה שלא התבאר בלשון התורה, יקרא מדברי סופרים, ואע"פ שהדברים הם הלכה למשה מסיני". (10) אע"פ שעדיין לא נכנסה לבית בעלה. (11) בניגוד לנכנסה לבית בעלה, הנקראת: נשואה. כמבואר לקמן פ"ז, ה"ב.

ג. וכיון שנקנית האשה ונעשית מקדשת, אף-על-פי שלא נבעלה והיא ולא נכנסה לבית בעלה - הרי היא אשת איש, והבא עליה חוץ מבעלה - חייב מיתת בית דין¹². ואם רצה לגרש - צריכה גט¹³.

(12) סקילה או חנק, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ג. (13) ספר כריתות.

ד. קדם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק, אם רצה הוא והיא - נותן לה שְׂכָרָה ובוֹעֵל אותה על אם הדרך והולך¹⁴. וזו היא הנקראת קדשה¹⁵. משנתנה התורה נאסרה הקדשה, שנאמר: לא תהיה קדשה מבנות ישראל. לפיכך, כל הבוֹעֵל אשה לשם זנות בלא קדושין - לוקה מן התורה, לפי ששָׂעֵל קדשה¹⁶.

(14) כמו שנאמר בבראשית לח, טז. (15) כלשון הכתוב שם, כא: "איה הקדשה היא בעינים על הדרך", וכפירוש רש"י שם: קדשה - מקודשת ומזומנת לזנות. (16) ולדעת הראב"ד, אין איסור קדשה אלא במי שמפקירה עצמה לכל אדם, אבל במיחדת עצמה לאיש (בלא קידושין) אין בה איסור לאו, ולדעתו זוהי הפילגש שאמורה בתורה (בראשית כה, ו). וכן אמרו בסנהדרין כא, א: "פילגשים - בלא כתובה

בכתבה וקדושין. (ב) שלא תבעל אשה בלא כתבה ובלא קדושין. (ג) שלא ימנע שאר כסות ועונה. (ד) לפרות ולרבות ממנה. ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) ביאר בו רבינו שקודם מתן תורה לא היו מקדשין האשה, כיצד האשה מתקדשת, קדשה, עריות, שניות, איסורי לאווין ואיסורי עשה.

א. קדם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק, אם רצה הוא והיא לשא אותה - מכניסה לתוך ביתו ובוֹעֵלָה בינו לבין עצמו, ותהיה לו לאשה². פיון שנתנה תורה נצטוו ישראל, שאם ירצה האיש לשא אשה - יקנה אותה תחלה בפני עדים, ואחר כך תהיה לו לאשה; שנאמר: פי יקח איש אשה ובא אליה.

(2) וחבירו חייב עליה משום אשת איש, וכן אמרו בסנהדרין נז: על מה שנאמר בתורה: "והיא בעולת בעל" (בראשית כ, ג) - "בעולת בעל יש להם (לכני נח), נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם". והשווה הל' מלכים ט, ז. (3) כלומר, אם ירצה איש ליקח לו אשה, יקנה אותה תחילה בבאיא. ובקידושין ט: מובא הפסוק: "כי יקח איש אשה ובעלה" (דברים כד, א). וכן הוא ב'ספר המצוות' לרבינו, עשה ריג.

ב. ולקוחין אלו - מצות עשה⁴ של תורה הם. ובאחד משלשה דברים אלו האשה נקנית: בכסף⁵, או בשטר⁶, או בבאיא⁷. בבאיא ובשטר - מהתורה⁸, ובכסף - מדברי סופרים⁹. ולקוחין אלו, הן הנקראין קדושין או ארוסין בכל מקום. ואשה שנקנית באחד משלשה דברים אלו¹⁰, היא הנקראת מקדשת או מארסת¹¹.

(4) עיקר המצוה הם הנישואין, וכמו שכתב למעלה במנין המצוות "לישא אשה בכתובה וקידושין" (וכן נראה במסכת מועד קטן יח: שהאירוסין אינם עיקר המצוה) אלא שהליקוחין (= האירוסין) הם תחילת המצוה (כסף-משנה בשם ר"א בן רבינו). (5) נותן לה פרוטה ואומר לה: הרי את מקודשת לי, כמבואר להלן פ"ג, ה"א. (6) כותב לה על הנייר, הרי את מקודשת לי, כמבואר להלן פ"ג, ה"ג. (7) אומר לה הרי את מקודשת לי בבעילה זו, ומתייחד עמה בפני שני עדים ובוֹעֵלָה, לקמן פ"ג, ה"ח. (8) וכן אמרו (קידושין ט:): על מה שנאמר בתורה "כי יקח איש אשה ובעלה" - "ובעלה, מלמד שנקנית בבאיא". "ובשטר - הואיל וגומר ומוציא (מגרשים בו) גומר ומכניס (מקדשים בו)". וכן אמרו (קידושין ה). "אמר קרא: ויצאה והיתה - מקיש הויה (קידושין) ליציאה (גירושין), מה יציאה בשטר, אף הויה בשטר". (9) מדברי חכמים. כי אע"פ שקנין כסף נלמד בגזירה-שוה, קיחה קיחה משדה עפרון (ראה קידושין ב). הואיל ואינו מפורש בתורה, נקרא: מדברי סופרים. כלומר, אילולא קיבלו חכמים פירוש, לא היינו מבינים

14 אָפּלֹו אֵשֶׁת יַעֲקֹב אָבִינוּ אֲסוּרָה עַל אֶחָד מִמֶּנּוּ. (ו)
 15 אֵשֶׁת אָבִי אִמּוֹ בְּלֶבֶד²⁷. (ז) אֵשֶׁת אָחִי הָאֵב מִן
 16 הָאֵם²⁸. (ח) אֵשֶׁת אָחִי הָאֵם, בֵּין מִן הָאֵם בֵּין מִן
 17 הָאֵב²⁹. (ט) פֶּלֶת בְּנוֹ³⁰. וְזוֹ אֵין לָהּ הֶפְסֵק, אָפּלֹו
 18 פֶּלֶת בֶּן בֶּן בֶּן עַד סוֹף פֶּל הָעוֹלָם - אֲסוּרָה,
 19 עַד שֶׁתִּהְיֶה אֵשֶׁת אֶחָד מִמֶּנּוּ שְׁנִיָּה עַל יַעֲקֹב אָבִינוּ.
 20 (י) פֶּלֶת בֶּתוֹ בְּלֶבֶד³¹. (יא) בֶּת בֶּת בֶּת בְּנוֹ בְּלֶבֶד³². (יב)
 21 בֶּת בֶּן בְּנוֹ בְּלֶבֶד³³. (יג) בֶּת בֶּת בֶּת בֶּתוֹ בְּלֶבֶד. (יד) בֶּת
 22 בֶּן בֶּתוֹ בְּלֶבֶד. (טו) בֶּת בֶּן בֶּן אִשְׁתּוֹ בְּלֶבֶד. (טז) בֶּת
 23 בֶּת בֶּת אִשְׁתּוֹ³⁴ בְּלֶבֶד. (יז) אֵם אֵם אֵם אָבִי אִשְׁתּוֹ³⁵
 24 בְּלֶבֶד. (יח) אֵם אֵב אֵם אִשְׁתּוֹ בְּלֶבֶד. (יט) אֵם אֵם
 25 אֵם³⁶ אִשְׁתּוֹ בְּלֶבֶד. (כ) אֵם אֵב אָבִי אִשְׁתּוֹ בְּלֶבֶד³⁷.
 26 נִמְצְאוּ הַשְּׁנִיּוֹת שָׁאִין לָהֶן הֶפְסֵק - אַרְבַּע: אֵם הָאֵם
 27 עַד לְמַעְלָה, וְאֵם הָאֵב עַד לְמַעְלָה, וְאֵשֶׁת אָבִי הָאֵב
 28 עַד לְמַעְלָה, וְאֵשֶׁת בֶּן בְּנוֹ עַד לְמַטָּה³⁸.

22 שקיבלו החכמים איש מפי איש. ובתלמוד בבלי קורא לדברים הנמצאים בנביאים ובכתובים: דברי קבלה, בניגוד למה שכתוב בתורת משה הנקרא: 'דברי תורה'. ראה: חגיגה י: ב, בא קמא ב: וכן במועד קטן יז: "דבר זה מתורת משה לא למדנו, ומדברי קבלה למדנו". השווה דברי רבינו הל' תלמוד תורה פ"א, הי"ב. ורש"י בחולין קלז, אומר: "דברי נביאים נקראים קבלה מפני שקיבלו ברוח הקודש כל נבואה ונבואה לפי צורך השעה והדור והמעשה". וראה הערה הבאה. 23) יבמות כא. ושם אמרו, שאיסור שניות מקורו מתקנת שלמה המלך, וסמכו על הפסוק (קהלת יב, ט): ואין וחקר חקן משלים הרבה, "קודם שבא שלמה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים עד שבא שלמה ועשה לה אזנים", כשם שהכפיפה נאחזת ומשמרת ע"י אזניה, כך ע"י איסור שניות מתרחקין מן העריות. 24) והתורה אמרה (ויקרא יח, ל): ושמתם את משמרתם - עשו משמרת למשמרתם (יבמות שם). כי ע"י איסור השניות, לא יכשל באיסור ערוה. 25) ולא אם אם אבי אמו. 26) פרט לאם אבי אבי אבי שמותרת. 27) פרט לאשת אבי אבי אמו שמותרת. 28) אולם אשת אחי אבי מן האב אסורה עליו מן התורה, ככתוב (ויקרא יח, יד) ערות אחי אביך לא תגלה, וביבמות נד: הוכיחו שבאשת אחי אבי מן האב הכתוב מדבר. 29) יבמות כא, ב. 30) אשת בן בנו נקראת כלת בנו, כי אשת בנו נקראת "כלתו" ואסורה עליו מן התורה (ויקרא יח, טו). 31) פרט לכלת בת בתו שמותרת (יבמות כא:). 32) שם, כב. אולם ב'שולחן ערוך' אבן-העזר סי' טו סי"ב פסק שאין לה הפסק. וכן בשאר השניות המנויות מכאן עד הסוף, כולן אין להן הפסק, לדעת ה'שולחן ערוך' שם. 33) ואל תתמה איך אפשר שכלת בן בן בנו תהיה אסורה עד סוף כל הדורות, ובת בן בן בנו תהיה מותרת? כי איסור עריות אינו תלוי בסברה אלא גזירה היא, ואין להרהר בפרטיו (מגיד-משנה). 34) ובת בן אשתו או בת בת אשתו אסורות עליו מן התורה, כמפורש בויקרא יח, יז. 35) כי אם אבי אשתו אסורה עליו מן התורה, משום: בת בנה לא תקח. 36) כי אם אם

ובלא קידושין". ויתכן כי גם רבינו יודה שאין איסור מלקות אלא במי שמכינה עצמה לכך, כמו שמבואר מדבריו בהל' נערה בתולה פ"ב, הי"ז: "לכך נאמר אל תחלל את בתך להזנותה - שזה שחייבה תורה לאונס ולמפתה ממון ולא מלקות, כשאירע הדבר מקרה ולא הכינה עצמה לכך... אבל אם הניח בתו מוכנת לכל מי שיבוא עליה... הרי היא קדשה, ולוקה הבעול והנבעלת משום לא תהיה קדשה". וכנראה, שסמך רבינו כאן על דבריו שם. וכן החליט שם מרן ה'כסף משנה'. והשווה דברי רבינו הל' מלכים פ"ד, ה"ד: "וכן לוקה (המלך) נשים ופילגשים, נשים בכתובה וקידושין, ופילגשים בלא כתובה ובלא קידושין אלא ביחוד בלבד קונה אותה ומותרת לו, אבל ההדיוט אסור בפילגש אלא באמה העבירה בלבד אחר יעוד". וטעם איסור הקדשה, יאמר רבינו ב'מורה נבוכים' ח"ג מט, הוא מניעת רוב תאות המשגל והתמדתו, כי בהתחלף גופי הקדשות תוסיף התאוה, כי לא יתעורר האדם לגוף אחד שהרגיל בו תמיד כהתעוררו לגופים מתחדשים, חלוקי הצורות והענינים. והתועלת באיסור היא גדולה מאד, והיא מניעת הקטטות. כי אילו היתה הקדשה מותרת, היו באים אל אשה אחת אנשים הרבה בעת אחת ולא היו נמלטים מהמחלוקת, והיו הורגים זה את זה, או אותה ככתוב: "ובית זונה יתגודדו".

- 1 ה. פל שאסור¹⁷ ביאתו בתורה, וחיב על ביאתו פרת¹⁸
- 2 - והם האמורות בפירשת אחרי מות¹⁹ - הן הנקראות
- 3 עריות. וכל אחת מהן נקראת ערוה²⁰. כגון אם
- 4 ואחות ובת וכליזא כהן²¹.

17) הכתוב. 18) עונש כרת, שלא יזכה לחיי עולם הבא אלא נכרת ברשעו ואבד כבהמה (לשון רבינו הל' תשובה פ"ח, א). 19) פרק יח. ובסופו נאמר: כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות. 20) רש"י בפירושו לתורה (ויקרא כ, יח) אומר: ערוה - לשון גילוי הוא, משורש ערה. והוא"ו יורדת בתיבה לשם דבר, כמו זעה מגזרת זע, וכן אחוה מגזרת אח. והראב"ע בפירושו לויקרא (יח, ו) יאמר: ערוה - דבר מגונה נחשף צריך להתכסות. ובעל ה'כתב והקבלה' שם, אמר: ערוה - אבר הזיווג והדיבוק, כי שורש "ערה" הוראתו ענין דיבוק וחיבור כמו "ערות על יאור" (ישעיה יט, ז). וכן: "ומתערה כאזרח רענן" (תהלים לז, לה). ואותו מקום שהזיווג והדיבוק בו, יקרא ערוה. 21) ופרטי דיניהן מבוארים בהל' איסורי ביאה.

- 5 ו. ויש נשים אחרות, שהן אסורות מפי הקבלה²²,
- 6 ואסורן מדברי סופרים²³. והן הנקראות שניות, מפני
- 7 שהן שניות לעריות²⁴. וכל אחת מהן נקראת שנייה.
- 8 ועשרים נשים הן, ואלו הן: א) אם אמו. וזו אין
- 9 לה הפסק, אלא אפלו אם אם אמו עד מעלה
- 10 מעלה - אסורה. ב) אם אבי אמו בלבד²⁵. ג) אם
- 11 אביו. וזו אין לה הפסק, אלא אפלו אם אם אם
- 12 אביו עד למעלה - אסורה. ד) אם אבי אביו
- 13 בלבד²⁶. ה) אשת אבי אביו. וזו אין לה הפסק,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחד, כי איסורם בא בתורה בדיבור אחד: לא יבוא ממזר בקהל ה' (ע"פ לחם-משנה, ונמוקי מהרא"י). (42) ואיסורה מפורש בתורה (ויקרא כא, יד). (43) כל שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השוה בכל, או שנבעלה לחלל, כמבואר בהל' איסורי ביאה (פי"ח, ה"א). (44) זו שנולדה מאיסור כהונה (כגון בת כהן מאשה גרושה). וכן אחת מהנשים האסורות לכהן שנבעלה לכהן - נתחללה (הל' איסורי ביאה פי"ט, ה"א). (45) כמפורש בתורה ויקרא כא, ז. (46) שנולדה מאיסור ערוה, כמבואר בהל' איסורי ביאה, פט"ו ה"א. (47) כמפורש בתורה (דברים כג, ג). (48) ואפילו נתייורו, ואיסורם מפורש בתורה (שם ד). (49) שנפצעו ביציור. (50) שנכרת גידו (האבר). ואיסורם מפורש בתורה (שם ב). (51) שנאמר (שם, כד, ד): "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה. . . אחרי אשר הוטמאה". (52) שעדיין לא ייבמה ולא חלץ לה, והתורה אומרת (שם כה, ה): "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר". (53) שחלץ לה יבמה. (54) מדברי חכמים (קידושין עח.). (55) הם הגבעונים שנתגיירו בערמה בימי יהושע, ונקראו נתינים על שם שנתנם יהושע לעבודת המקדש ככתוב (יהושע ט, כז): "ויתנם יהושע. . . חוטבי עצים ושוואבי מים. . . ולמזבח ה'". (56) מדברי חכמים. כי יהושע ודוד גזרו עליהם שלא יבואו בקהל לעולם, כדלהלן פי"ב מהל' איסורי ביאה הכ"ב-כ"ד. (57) שם.

- ח. ויש שאסור ביאתו בפעשה⁵⁸, ואינו מחיבי לאוין.¹⁵
 ושלשה הם: מצרי ואדומי⁵⁹, דור ראשון ודור שני⁶⁰, אחד זכרים ואחד נקבות⁶¹. ובעולה לכהן גדול. לפי שלא נאמר באלו 'לא יבוא' או 'לא יקח', אלא מקלל שנאמר 'דור שלישי'⁶² יבא להם בקהל ה' אתה למד, שדור ראשון ושני לא יבאו⁶³; ומקלל שנאמר 'והוא אשה בבתוליה יקח' אתה למד, שאינה בתולה⁶⁴ לא יקח. ולאו הבא מקלל עשה - הרי הוא פעשה⁶⁵.¹⁶

(58) שאזהרתן באה בתורה בצורת לא-תעשה הבא מכלל עשה, שדינו כמצות-עשה, כדלהלן. (59) אפילו כשנתגיירו. (60) מצרי ומצרית שנולד להם בן אחר שנתגיירו - נקרא הבן 'מצרי שני', וכן מצרית מעוברת שנתגיירה נקרא בנה 'מצרי שני', וכן באדומי (יבמות עח.). (61) שם עו, ב. (62) מצרי שני שנשא מצרית שניה, הבן הנולד להם נקרא דור שלישי כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ב ה"כ, ובמגיד-משנה שם. (63) וכדאי לציין שרבינו בהל' איסורי ביאה פי"ב ה"כ, כותב: "כשעלה סנחריב מלך אשור בבל כל האומות ועירבן זו בזו והגלה אותן ממקומן, ואלו המצרים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים הם, וכן האדומים שבשדה אדום, והואיל ונתערבו ארבע אומות האסורות בכל אומות העולם שהן מותרות - הותר הכל, שכל הפורש מהן להתגייר חזקתו שפירש מן הרוב, לפיכך כשיתגייר הגר בזמן הזה בכל מקום בין אדומי בין מצרי בין עמוני. . . אחד הזכרים ואחד הנקבות - מותרים לבוא בקהל מיד". (64) ואפילו בוגרת ומוכת עץ, כי גם

אשתו אסורה מן התורה, משום: את בת בתה לא תקח, כנ"ל. (37) כל זה מבואר ביבמות כב, א. (38) שם כא, א. ומדברי רבינו נראה שאשת חמיו (חותנו) מותרת לו, שהרי לא מנאה בין השניות. ואמנם כן מבואר בתלמוד יבמות כא. שאמרו בפירוש: "ומותר אדם באשת חמיו", אולם ב'ירושלמי' יבמות פ"ב, ה"ד אמרו: אשת חמיו אסורה מפני מראית עין (שנראית כחמותו. וב'תוספות' ליבמות כא. הביאו מעשה בפרובינציא באחד שהיה טבח וטבח ויינו מזוג לישא אשת חמיו, והפסיד רבינו-תם לסעודתו. וראה בשו"ע אהע"ז סי' טז סכ"ד. ובנוגע לחורגת (בת אשת האב, מבעל אחר) הגדילה בין האחים, אמרו שם ב'ירושלמי' שאסורה להנשא לאחד האחים משום מראית עין, שנראית כאחותם. אולם בבבלי סוטה מג, ב התיירוה, משום שיש לדבר קול, והכל יודעים שאינה אחותם. וראה בשו"ע אהע"ז סי' טו, סעיף יא.

- ז. כל שאסור ביאתו בתורה, ולא חיבי עליו פרת
 - הן הנקראים אסורי לאוין³⁹. ועוד נקראין
 אסורי קדשה⁴⁰. ותשעה⁴¹ הן, ואלו הן: אלמנה
 לכהן גדול⁴², גרושה או זונה⁴³ או חללה⁴⁴ בין
 לכהן גדול בין לכהן הדיוט⁴⁵. וממזרת⁴⁶ לכן
 ישראל. ובת ישראל לממזר⁴⁷. ובת ישראל
 לעמוני ומואבי⁴⁸. ובת ישראל לפצוע דבא⁴⁹
 ובריות שפכה⁵⁰. וגרושתו אחר שנשאת לאחר⁵¹.
 ויבמה שנשאת לזר ועדין רשות היבם עליה⁵².
 החלוצה⁵³ - הרי היא בגרושה, והיא אסורה
 לכהן מדברי סופרים⁵⁴. והנתינים⁵⁵ - הרי הם
 כממזרים, אחד זכרים ואחד נקבות, ואסורם
 מדברי סופרים⁵⁶. ובהלכות אסורי ביאה⁵⁷ יתבאר
 לך מה הם הנתינים.¹⁴

(39) שאין בביאתו אלא איסור לאו (=לא תעשה) גרידא. (40) יבמות כ, א במשנה. ונקראו כן על פי הכתוב "קדושים יהיו לאלהיהם" (ויקרא כא, ו) הנאמר באלמנה לכהן גדול (יבמות, שם בגמרא). (41) סדר מנין תשעת איסורי לאוין הוא כדלקמן: א) אלמנה לכהן גדול, ב) גרושה, ג) זונה, ד) חללה, כי נשים אלו נמנות במצוות נפרדות במנין תרי"ג המצוות לרבינו ב'ספר המצוות' שלו (מצות לא-תעשה קנח - קס). ואע"פ שזונה וחללה נכללו בלאו אחד, כבר תירץ רבינו שם בסוף שורש ט, שהן כלאוין נפרדים כי לפיכך נפרדה הגרושה בלאו, ככתוב: "ואשה גרושה מאישה לא יקחו", ללמד: כשם שלוקין על הגרושה בפני עצמה, כך לוקין על זונה וחללה בפני עצמן, וכמבואר בקידושין עז: (השווה לא-תעשה קסא שם). ה) איסור ממזרות הנכלל בפסוק אחד ונמנה למצוה אחת (ל"ת שנד). ו) עמוני ומואבי הנכללים בפסוק אחד ונמנים למצוה אחת (ל"ת נג). ז) פצוע דבא ובריות שפכה, גם הם נכללים בפסוק אחד ונמנים למצוה אחת (ל"ת שס), ח) מחזיר גרושתו משנשאת, הנמנית למצוה מיוחדת (ל"ת שנו), ט) יבמה לזר (ל"ת שנו), וכל אלה הם תשעה גופי נשים האסורים לאישים שונים. וממזרת לישראל ובת ישראל לממזר - נחשבות לגוף

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ח אלול - ספר נשים - הלכות אישות קבא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלה אינן בתולות ואע"פ שלא נבעלו, וכן פסק רבינו בהל' איסורי ביאה פ"ז, ה"ג י"ד. (65) יבמות נד, ב. (12) אין לה ימי נעורת, אלא מקטנותה תצא לבגרות. (13) ואז תהיה נערה. (14) ואז היא איילונית, כי גיל זה הוא רוב שנותיו של אדם, כי ימי שנותינו הם שבעים שנה.

יום חמישי כ"ח אלול ה'תש"פ

פרק שני

(1) ביאר בו מה הן קטנה, נערה ובוגרת ואילונית וסימניהן, קטן וגדול, וסריס וסימניהם, בדיקת הסימנים ועל פי מי בודקין, אנדרווגינוס וטומטום ודיניהם, חרש וחרשת, פקח ופקחת.

א. הבת מיום לדתה עד שתהיה בת שתיים עשרה שנה גמורות - היא הנקראת קטנה², ונקראת תינקת. ואפלו הביאה כמה שערות בתוך הזמן הזה - אינם אלא כשומא³. אבל אם הביאה שתי שערות למטה בגוף במקומות הידועות להבאת שער, והיא מבית שתיים עשרה שנה ויום אחד ומעלה - נקראת נערה⁴.

(2) ואינה בת עונשים. (3) מין יבלת ודרכה לגדל שיער. (4) והרי היא גדולה לכל עונשים שבתורה.

ב. והבאת שתי שערות בזמן הזה⁵ נקרא סימן התחתון. ומאחר שתביא סימן התחתון תקרא נערה עד ששה חדשים גמורים⁶. ומתחלת יום תשלום הששה חדשים ומעלה תקרא בוגרת⁷. ואין בין נעורות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד⁸.

(5) מגיל שתיים עשרה שנה ומעלה. (6) מיום ליום. (7) כלומר, מלאה שער, כי תרגום ירושלמי של איש שעיר - גבר בגר. ומשבגרה הבת אין לאביה רשות בה, והרי היא מקבלת קידושה לדעתה, בעוד שהנערה היא ברשות אביה ואינה מתקדשת שלא לדעת אביה. וכן האב זכאי במציאתה ובמעשה ידיה של בתו הנערה עד שתיבגר. (8) משעה שהביאה סימני נעורות אינה שוהה להיות בגרת אלא שישא חדשים.

ג. הגיעה לשתיים עשרה שנה ויום אחד ולא הביאה שתי שערות, אף-על-פי שנראו בה סימני איילונית⁹ - עדין קטנה היא, עד עשרים שנה. וכשתביא שתי שערות, אפלו בשנת עשרים¹⁰ - תהיה נערה ששה חדשים, ואחר כך תקרא בוגרת¹¹.

(9) אשה עקרה מטבעה ודמות גבר לה במקצת, איילונית - הרי היא כאיל שאינו יולד. (10) ואף על פי שנראו בה סימני איילונית. (11) כי כל שאין לה דין איילונית אינה יוצאת לבגרות אלא אחרי שישא חדשי ימי נעורות.

ד. היתה בת עשרים שנה פחות שלשים יום ולא הביאה שתי שערות, ונראו בה כל סימני איילונית - הרי היא איילונית¹². ואם לא נראו בה כל סימני איילונית - עדין קטנה היא, עד שתביא שתי שערות¹³ או עד שתהיה בת חמש ושלשים שנה ויום אחד¹⁴.

ה. הגיעה לזמן הזה ולא הביאה שתי שערות - הרי זו נקראת איילונית, אף-על-פי שלא נראה בה סימן מסימני איילונית. נמצאת אמה למד, שהאיילונית אין לה ימי נעורות¹⁵, אלא מקטנותה תצא לבגרות¹⁶. (15) כי הרי עד שהוקבעה לאיילונית הייתה קטנה, ומשנקראה איילונית הרי היא כבוגרת. (16) שהנעורות בסימנים (שתי שערות) תלויה, וזו אין לה סימנים. ו. ואלו הן סימני איילונית: כל שאין לה ידין, ומתקשה בשעת תשמיש¹⁷, ואין לה שפולי מעים פנשים¹⁸, וקולה עבה ואינה נפרת בין איש לאשה. והנערה והבוגרת והאיילונית - כל אחת משלשתן נקראת גדולה¹⁹.

(17) התשמיש קשה לה. (18) כמין כף (מקום תפוח) למעלה מן הערוה לעומת הבטן. (19) לכל עונשים שבתורה. וכן לעניין מיאון, שאינן ממאנות.

ז. ויש בבית סימנין מלמעלה, והן הנקראין סימן העליון. ואלו הן: משתחזיר ידיה לאחוריה ויעשה קמט במקום הדדין. ומשישחיר ראש הדד²⁰. ומשיתן אדם ידו על עקץ הדד, והוא שוקע ושוקה לחזר. ומשיפצל ראש חוטם הדד ויעשה בראשו כדור קטן. ורבותי פרושו, משיפצל החוטם עצמו. וכן משיטו הדדין. ומשייתקשקשו הדדין. ומשתקוף העטרה, שהוא מקום הפשר התפוח שלמעלה מן הערוה לעמת הבטן. ומשייתמעף הפשר הזה ולא יהיה קשה.

(20) הפטמה.

ח. כל אלו הסימנין שמונה. נראה בבית סימן אחד מכל אלו או פלן, והיא בת שתיים עשרה שנה או פחות - אין משגיחין בו, והרי היא קטנה. נעשית בת שתיים עשרה שנה ויום אחד, ונראה בה סימן התחתון - אין משגיחין באחד מכל אלו²¹. ואם לא נראה התחתון, ונראה בה אחד מכל אלו - הרי היא ספק בין נערה לקטנה, ודנים בה להחמיר²². ואם נראו פלן, [ולא נראה סימן התחתון] - הרי זו גדולה ודאית²³; שאי אפשר שיקבאו פלן²⁴, אלא ככר בא סימן התחתון ונשר²⁵.

(21) והרי היא נערה, למרות שאין בה סימן העליון. (22) אינה ממאנת שמא נערה היא ואינה חולצת שמא עדיין קטנה היא. (23) אף על פי שלא נראה בה הסימן התחתון. (24) וסימן התחתון עדיין לא בא. (25) ונפל.

ט. הבת שילדה אחר שתיים עשרה שנה, אף-על-פי

בלי שער. (35) קצף. (36) שאין קלות השתן הולך ועושה כיפה (=קשת) כשמטיל מים כלפי מעלה אלא יורדים מיד. (37) מסריחים כאשר שוהים בכלי. (38) אדים וחמימות כעין עשן. (39) "וקולו דק עד שאינו ניכר בין קולו לקול הנשים".

יד. וסריס זה הוא הנקרא סריס חמה⁴⁰ בכל מקום. ³¹
אבל הן שחתכו⁴¹ או נתקו⁴² או מעכו גידיו או ³²
ביציו, כמו שהעכו"ם עושין - הוא הנקרא סריס ³³
אדם⁴³. וכשיהיה בן שלש עשרה שנה ויום אחד ³⁴
נקרא גדול, שאין זה מביא סימן לעולם⁴⁴. ³⁵

(40) שמש. כלומר שנולד סריס מבטן אמו. שלא ראה שעה אחת בכשרותו. (41) בכלי. (42) ביד. (43) שנסתר ביד אדם לאחר שנולד. (44) של שתי שערות.

טו. בן שלש עשרה שנה ויום אחד שלא הביא ³⁶
סימן שלמטה, ונראה בו כל הסימנים של מעלה⁴⁵ - ³⁷
הרי זה ספק בין גדול לקטן. ואם לא נבדק מלמטה ³⁸
- בין שנראה בו סימני פגרות מלמעלה, הרי זה ³⁹
בחזקת גדול. ⁴⁰

(45) שערות הזקן, ושערות בית השחי.

טז. שתי שערות האמורות בפן ובבת בכל מקום, ⁴¹
שעורן פדי לכף ראשן לעקרן. ומשיצמחו ויהיו ⁴²
יכולות להנטל בפני הזוג⁴⁶ עד שיגיעו לכף ראשן ⁴³
לעקרן, דיין בהן להחמיר בכל מקום. לפיכך, בבן ⁴⁴
ובבת נחשב אותם גדולים להחמיר, הואיל וצמחו ⁴⁵
פדי להנטל בפני הזוג; ונחשב אותם קטנים ⁴⁶
להחמיר, הואיל ולא הגיעו לכף ראשן לעקרן. ⁴⁷

(46) של מספריים. שהוא שיעור קטן משיעור של לכוף ראשן לעיקרן.

יז. שתי שערות אלו צריכות שיהיו במקום הערוה. ⁴⁸
ובית הערוה פלו מקום סימנים - בין למעלה, בין ⁴⁹
למטה, בין על איברי הזרע עצמן. וצריכות להיות ⁵⁰
במקום אחד⁴⁷. ושיהיה בעקרן⁴⁸ גמות. ואפילו שתיהן ⁵¹
בגמא אחת - הרי אלו סימן. נמצאו שתי גמות זו ⁵²
בצד זו, ואין בהן שער - הרי אלו סימן; חזקה אין ⁵³
גמא בלא שער, ושערות היו בהן ונשרו. ⁵⁴

(47) שתיהן למעלה או למטה. (48) בשרשם.

יח. הפת שהביאה שתי שערות בתוך שתיים עשרה ⁵⁵
שנה, והבן שהביא בתוך שלש עשרה - שניהם ⁵⁶
שומא, כמו שבארנו. אף-על-פי שאותן שערות ⁵⁷
במקומן הם עומדות אחר שלש עשרה לזכר ואחר ⁵⁸
שתיים עשרה לנקבה - אינן סימן. ⁵⁹

יט. במה דברים אמורים? כשנבדקו בתוך הזמן ⁶⁰
ונודע שהן שומא; אבל אם לא נבדקו אלא אחר ⁶¹

1 שלא הביאה סימנים, לא תחתון ולא עליון - הרי ²
זו גדולה. בנים הרי הם כסימנים.

3 י. הכן משיגול עד שיהיה בן שלש עשרה שנה - ⁴
נקרא קטן, ונקרא תינוק²⁶. ואפילו הביא במה ⁵
שערות בתוך הזמן הזה - אינו סימן, אלא שומא. ⁶
הביא שתי שערות למטה במקומות הידועות לשער, ⁷
והוא מבן שלש עשרה שנה ויום אחד ומעלה - ⁸
נקרא גדול, ונקרא איש²⁷.

(26) ואינו בר עונשים. היוצא מזה שהבת מקדימה להיות גדולה יותר מהבן - בשנה שלמה. וחכמינו זכרונם לברכה מצאו לזה סמך בתורה: "ויבן ה' את הצלע - מלמד שנתן הקדוש-ברוך-הוא בינה יתירה באשה יותר מבאיש". דרשו "ויבן" מלשון בינה. (27) איש כי יפליא לנדור נדר - מה תלמוד לומר "איש" לרבות בן י"ג שנה ויום אחד שאף על פי שאינו יודע להפליא (לפרש לשם מי נדר) נדריו קיימים. וכן הכתוב אומר: איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם.

9 יא. הגיע לזמן הזה²⁸ ולא הביא שתי שערות, ¹⁰
אף-על-פי שנראה בו סימני סריס - הרי הוא קטן, ¹¹
עד שיהיה בן עשרים שנה פחות שלשים יום. הגיע ¹²
לזמן הזה ולא הביא שתי שערות למטה, ולא הביא ¹³
שתי שערות בזקן, אם נראה בו אחד מסימני סריס²⁹ ¹⁴
- הרי הוא סריס³⁰, ודינו דין הגדול לכל דבר; ואם ¹⁵
לא נראה בו סימן מסימני סריס - עדין קטן הוא, ¹⁶
עד שביא שתי שערות למטה במקום הראוי להן, ¹⁷
או עד שיהיה בן חמש ושלשים שנה ויום אחד³¹.

(28) י"ג שנה ויום אחד. (29) סריס הוא זה שאין לו כוח ההולדה. (30) כל מי שלא הביא שתי שערות בזקן אפילו אם לא נראה בו אלא אחד מסימני סריס, הרי הוא סריס. (31) כי כבר נכנס לרוב שנותיו, שהן שבעים שנה.

18 יב. הגיע לזמן הזה ולא הביא - הרי זה סריס, ¹⁹
אף-על-פי שלא נראה בו אחד מסימני סריס. הגיע ²⁰
לשנת עשרים פחות שלשים יום ולא הביא שתי ²¹
שערות למטה, והביא שתי שערות בזקן, אף-על-פי ²²
שנולד לו אחד מסימני סריס - אינו סריס; אלא הרי ²³
הוא בקטנותו, עד שיגדלו לו כל סימני סריס, או עד ²⁴
שיהיה בן חמש ושלשים שנה ויום אחד.

25 יג. ואילו הן סימני סריס: כל שאין לו זקן³², ושער ²⁶
לקוי³³, ובשרו מחליק³⁴, ואין מימי רגליו מעלים ²⁷
רתיחה³⁵, וכשמטיל מים אינו עושה פפה³⁶, ושקבת ²⁸
זרעו דהה, ואין מימי רגליו מחמיצין³⁷, ורוחץ ²⁹
בימות הגשמים ואינו מעלה בשרו הבל³⁸, וקולו ³⁰
לקוי³⁹ ואינו נבר בין איש לאשה.

(32) שלא נתמלא זקנו. (33) רך. (34) חלק כבשר אשה

53) השוו אותם לשוטה. לפוטרים מכל דבר, מפני שאינם בני דעת. (54) שנולד חרש ממעי אמו, וכיוון שלא שמע מעולם מה שמדברים עימו אי אפשר שידבר. (55) תחילתו היה פיקח עד שלמד לדבר ואחרי כן נתחרש. (56) שנשתתק וניטל דיבורו. (57) ואיזהו שוטה? המקרע את כסותו, והמאבד כל מה שנותנים לו. ולשון רבינו הלכות עדות ט, ט: "ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים. . . אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים".

39 כז. נמצאו כל השמות⁵⁸ שבארנו ענינם בשני פרקים אלו - עשרים שמות. ואלו הן: קדושין. ערוה. שניה. אסורי לאוין. אסורי עשה. קטנה. נערה. בוגרת. אלונית. גדולה. סימן התחתון. סימן העליון. קטן. סריס חמה. סריס אדם. גדול. אנדרוגינוס. טמטום. חרשים. פקחים. שים כל השמות האלו לעמדת תמיד, ואל ילדו מעניניהם כל עניניהם, כדי שלא נהיה צריכין לבאר כל שם מהן בכל מקום שנזכיר אותו.

(58) מושגים, מונחים.

פרק שלישי

(1) נתבאר בו דיני קידושי כסף ומי הוא הנותן, קידושי שטר וביאה. הקנה עצמו לה. קידש ולא פירש, קידשה לחצאין. קידש בחצי פרוטה, שהאב זכאי בבתו עד שתבגר או עד שתנשא, שליחות בקידושין, שלא לקדש בביאה, בלא שידוכין, ובשוק, ברכת אירוסין.

48 א. כיצד² האשה מתקדשת? אם בכסף הוא מקדש - אין פחות מפרוטה³ כסף או שנה פרוטה. אומר לה: הרי את מקדשת⁴ לי, או: הרי את מארסת לי, או: הרי את לי לאשה בזה⁶, ונותן לה בפני עדים⁷. והאיש הוא שאומר דברים שמשמעין שקונה אותה לו לאשה, והוא שיתן לה הכסף⁸.

(2) קידושין ב, א. (3) כבית-הלל שם. וכן הוא במשנה בבבא-מציעא נה. ושיעור הפרוטה הוא משקל חצי גרעין שעורה מכסף (פירוש המשנה לרבינו, קידושין א, א). (4) לשון חכמים היא שהבעל אוסר את אשתו לכל העולם כהקדש (קידושין ב:). (5) בשבילי, כלומר ע"י שתהיי אשתי תאסרי לכל העולם כהקדש ('תוספות' שם). פירוש אחר: "מקודשת לי" - מיוחדת לי, מזומנת לי (שם). (6) מקור דבר זה, שצריך לומר "בזה", הוא במשנה קידושין מו. "התקדשי לי בתמורה זו". והמאירי (עמ' 4) כתב שאין הכרח בזה אלא שהלשון יותר שלם בכך. (7) בכת"י התימנים "שני עדים". (8) שנאמר "כי יקח איש אשה" (דברים כב, יג, וכד, א) ודרשו חז"ל (קידושין ד:): "כי יקח - ולא כי תקח".

54 ב. נתנה היא ואמרה לו: הרי אני מקדשת לך, הריני מארסת לך, הריני לך לאנתו⁹, או בכל לשון הקנאה - אינה מקדשת¹⁰. וכן אם נתנה היא לו ואמר הוא

1 זמן, ונמצאו שם שתי שערות - הרי הן בחזקת סימנין, ואין אומרים: שמא קדם זמן צמחו, כדי שיהיו שומא.

4 כ. כשבודקין הבת - בין בתוך הזמן, שהוא כל שנת שתיים עשרה, בין קדם זמן זה, בין לאחר הזמן - בודקין על פי נשים פשוטות ונאמנות. ואפילו אשה אחת בודקת, ושומעין לה אם הביאה ואם לא הביאה.

8 כא. כל השנים האמורות בבן ובבת ובערכין⁴⁹ ובכל מקום, אינן לא שני הלכנה ולא שני החמה, אלא שנים של סדר העבור, שהן פשוטות ומעברות, על פי בית דין, כמו שהם קובעין אותן, כמו שבארנו בהלכות קדוש החדש. ובאותן השנים מונין לכל דברי הדת.

(49) שהערך משתנה לפי גיל הנערך.

14 כב. אין סומקין על הנשים במנין השנים, ולא על הקרובים, אלא על פי שנים אנשים פשוטים להעיר.

16 כג. האב שאמר: בני זה בן תשע שנים ויום אחד, בתי זו בת שלש שנים ויום אחד - נאמן לקרבו, אבל לא למפות⁵⁰ ולא לענשים. בני זה בן שלש עשרה שנה ויום אחד, בתי זו בת שתיים עשרה שנה ויום אחד - נאמן לגדרים ולערכין ולחזקמות ולהקדשות, אבל לא למפות ולא לענשים.

(50) אם חטא האשם בשוגג.

22 כד. מי שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות - הוא הנקרא אנדרוגינוס, והוא ספק אם זכר ספק אם נקבה. ואין לו סימן שידוע בו אם הוא זכר ודאי אם היא נקבה ודאית לעולם.

26 כה. וכל מי שאין לו לא זכרות ולא נקבות, אלא אטום⁵¹ - הוא הנקרא טמטום, וגם הוא ספק. ואם נקבע⁵² הטמטום ונמצא זכר - הרי הוא פזזר ודאי; ואם נמצא נקבה - הרי הוא נקבה. וטמטום ואנדרוגינוס שהיו בן שתיים עשרה שנה ויום אחד - הרי הן בחזקת גדולים. והם שנדבר בהן בכל מקום.

(51) סתום. (52) שהסירו ממנו את הקרום המכסה את ערוותו.

33 כו. חרש וחרשת האמורים בכל מקום⁵³, הן האלמים שאין שומעין ולא מדברים⁵⁴; אבל מי שמדבר ואינו שומע⁵⁵, או שומע ואינו מדבר⁵⁶ - הרי הוא בכל אדם. ואיש ואשה שהן שלמים בדעתן, ואין לא חרשים ולא שוטים⁵⁷ - נקראין פקח ופקחת.

- 1 - אינה מקדשת¹¹. ואם נתן הוא ואמרה היא - הרי
2 זו מקדשת מספק¹².
3 מקדשת²⁸. (ובין שפא עליה פדרפה ובין שפא עליה¹⁶
4 שלא פדרפה - הרי זו מקדשת)²⁹.¹⁷

(22) בפני שני עדים, בעת שנכנס להתייחד עמה.
(23) שאבוא אליך כשאתיחד עמך. (24) שאר לשונות
קידושין המפורשות לקמן ה"ו. ובכת"י התימנים, הנוסח:
או הרי את מאורסת לי וכל כיוצא או הרי את לי לאשה
בבעילה זו. (25) ומאחר שהעדים ראו מתייחדים, אינם
צריכים להעיד על הבעילה, לפי ש"הן הן עדי ייחוד, הן הן
עדי ביאה" (קידושין סה:). (26) בכת"י התימנים, תיבה זו
אינה. וראה להלן הערה כז. (27) קידושין י, א. (28) ואם
הערה בה (=התחיל ביאתו ולא גמרה) לשם קידושין
ופשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר, הרי זו מקודשת לשני,
הואיל ועדיין לא היתה מקודשת (שם). ומלשון רבינו
"מסתמא", נראה שדעתו לומר שאם פירש ואמר התקדשי
לי בתחילת ביאתי, הרי זו מקודשת בתחילת ביאה (מגיד-
משנה). (29) קידושין ט, ב. ומבואר יותר ב"ירושלמי"
קידושין פ"א, ה"א. ובסנהדרין נד, א - אמרו: נאמר בתורה
(ויקרא כ, יג) "משכבי אשה" - מגיד לך הכתוב ששני
משכבות באשה. וכל קטע זה מוקף בסוגריים, הואיל
ובדפוסים ישנים כגון קושטא רס"ט; ווניציה של"ד - אינו.
אבל בדפוס רומא משנת ר"מ, ישנו כלפנינו.

- ו. הדברים שילאמר האיש כשיקדש, צריך שיהיה¹⁸
משמעים שהוא קונה³⁰ האשה, ולא שיהא משמע¹⁹
שהקנה עצמו לה. כיצד? הרי שאמר לה, או שכתב²⁰
בשטר שנתנו לה: הריני בעליך, הריני ארוסיך,²¹
הריני אישך, וכל פיוצא בזה - אין פאן קדושין²²
כלל³¹. אמר לה³², או כתב לה: הרי את אשתי, הרי²³
את ארוסתי, או: הרי את קנויה לי, הרי את שלי,²⁴
הרי את לקוחתי³³, הרי את חרופתי³⁴, הרי את²⁵
ברשותי, הרי את זקוקה לי, וכל פיוצא בהן³⁵ - הרי²⁶
זו מקדשת.²⁷

(30) רוכש. (31) קידושין ה, ב. שנאמר בתורה: כי יקח איש
אשה, ולא שיקח את עצמו לה. (32) בכת"י התימנים, כל
הקטע הזה אינו. (33) מלשון הכתוב: כי יקח איש אשה.
(34) קידושין ו. "שכן ביהודה קוראים לארוסה חרופה",
וכגירסת רבינו חננאל שם (הובאה ברשב"א) בניגוד
לגירסתנו בגמרא שרק ביהודה היא מקודשת. ובשו"ע
אהע"ז סי' כז ס"ג פסק שהרי זו מקודשת בספק.
(35) ובלבד שתבין שהיא לשון קידושין, אבל אם אינה מכרת
באותה לשון - אינה מקודשת, אלא אם כן דיבר עמה
תחילה על עסקי קידושין ונתרצתה לו, כמבואר בסמוך ה"ח.

- ז. אמר לה, או כתב לה: הרי את מיוחדת לי, הרי²⁸
את מעידת לי, הרי את עזרתי, הרי את נגדתי, הרי²⁹
את צלעתי, הרי את סגורתי, הרי את תחתי, הרי את³⁰
עצורתי, הרי את תפוסתי - הרי זו מקדשת בספק³⁶.³¹
והוא, שיהיה מדבר עמה תחלה על עסקי קידושין³⁷; ³²
אבל אם אינו מדבר עמה תחלה על עסקי קידושין³³
³⁴ - אין חוששין למלות אלו³⁸:

(9) לאשה. "לי לאשה" (בראשית יב, יט), מתרגם יונתן "לי
לאנתר". (10) קידושין ה, ב. שהאיש לוקח את האשה ולא
האשה את האיש, כמו שכתבנו למעלה. (11) שם. ואם
המקדש חשוב, שיש לה הנאה בהסכימו לקבל וליהנות
ממנה, הרי זו מקודשת (לקמן פ"ה, הכ"ב). (12) קידושין
ה, ב: "ספיקא הוא, וחיישינן מדרבנן". שאם בא אחר
וקידשה - צריכה גט משניהם, שמא לא היו של הראשון
קידושין וחלו קדושי שני או שמא של ראשון קידושין ולא
של שני (רש"י שם). מלשון הגמרא הנ"ל, משמע שאין זה
אלא ספק מדרבנן, אבל מן התורה אין כאן קידושין כלל
ואינה צריכה גט ממנו. אולם מדברי רבינו שכתב:
"מקודשת מספק", נראה שהיא מקודשת מן התורה קידושי
ספק, וצריכה ממנו גט מדאורייתא, אם תרצה להנשא לאחר.
ראה ר"ן לקידושין ה: ריבית הבחירה' להרב המאירי שם.

- ג. ואם קדש בשטר - כותב על הנזיר או על החרס¹³
או על העלה או על פל דבר שירצה: הרי את¹⁴
מקדשת לי, או: הרי את מארסת לי, וכל פיוצא¹⁵
בדברים אלו, ונותנו לה בפני עדים¹⁶.

(13) אע"פ שאינו שוה פרוטה (שם ט.). (14) ואין השטר
צריך חתימת עדים מבפנים, הואיל ומוסרו לה בפני עדים.

- ד. וצריך¹⁵ שכתב אותו לשם האשה המתקדשת¹⁶,
גט¹⁷. ואינו פותבו אלא מדעתה¹⁸. פתבו שלא
לשמה¹⁹, או לשמה שלא מדעתה²⁰, אף-על-פי
שנתנו לה לדעתה בפני עדים - אינה מקדשת²¹.

(15) קידושין ט. בעייתו של רבי שמעון בן לקיש, ששוב
פשטה. (16) פרט לכתב לשם אשה אחרת ונמלך לקדש
בו אשה זו ששמה כשמה. (17) שצריך לכתבו לשם האשה
המתגרשת, שנאמר: "וכתב לה ספר כריתות" - "לה -
לשמה" (גיטין כו). והוקשה היה ליציאה (קדושין ט:).
שהרי כל עיקר קידושי שטר נלמד מהיקש זה של "יציאה
והיתה" (ראה למעלה פ"א הערה ז). וכתב הרשב"א (הובא
כאן בפירוש ה'מגיד משנה') שבנוסח שטר הקידושין צריך
להזכיר בו שמות האיש והאשה כגט. והדברים מפורשים
בירושלמי (קידושין פ"א, ה"ב) "סדר קידושין כך הוא: אני
פלוגי קידשתי בתו של פלוגי" (הגר"א לאהע"ז סי' לב ס"ק
ו). (18) בדיעתה ובהסכמתה. (19) שנכתב לשם אשה
אחרת ששמה כשם אשה זו, ונמלך בדעתו לקדש את זו
בשטר זה. (20) קודם הכתיבה לא נמלך בה. (21) מקיש
היה ליציאה, מה יציאה צריכים דעת מקנה (הבעל) אף
היה צריכים לדעת מקנה - זו האשה, המקנה את עצמה
לבעל (קידושין ט: כרב פפא ורב שרביא).

- ה. ואם קדש בביאה - אומר לה²²: הרי את מקדשת
לי, או: הרי את מארסת לי, או: הרי את לי לאשה¹²
בבעילה זו²³, וכל פיוצא בזה²⁴, ומתייחד עמה בפני
שני עדים ובוועלה²⁵. והמקדש בביאה - מסתמא²⁶
דעתו על גמר ביאה²⁷, וכשיגמר ביאתו תהיה¹⁵

הרי את מקודשת לי, כבר נתקדשה לו ואין דיבור האחרון "ולזה" יכול לחול, וממילא היא מקודשת לו קידושין גמורים, אלא לשונו מורה שתהא מקודשת לשניהם כאחד, ולפיכך אינה מקודשת אף לאחד מהם ('מעשה וקח').

- י. אָמַר לָהּ: הָרִי חֲצִיךָ מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בַּפְרוּטָה, וְחֲצִיךָ בַּפְרוּטָה⁴⁷; אוּ שְׁאֵמַר לָהּ: חֲצִיךָ מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בַּחֲצִי פְרוּטָה, וְחֲצִיךָ הָאַחֶרֶת מִקְדָּשְׁתָּ בַּחֲצִי פְרוּטָה - הָרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ⁴⁸. אָמַר לָהּ: חֲצִיךָ מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בַּפְרוּטָה הַיּוֹם, וְחֲצִיךָ בַּפְרוּטָה לְמָחָר⁴⁹; שְׁתֵּי חֲצִיֶּיךָ בַּפְרוּטָה⁵⁰; שְׁתֵּי בְנוֹתֶיךָ⁵¹ לְשָׁנִי בְּנִי⁵² בַּפְרוּטָה; בְּתָךְ מִקְדָּשְׁתָּ לִּי וּפְתָךְ מְכוּנָה לִּי בַּפְרוּטָה⁵³; אוּ: בְּתָךְ וּבְרַקְעָתְךָ לִי בַּפְרוּטָה⁵⁴ - בְּכָל אֵלּוּ מִקְדָּשְׁתָּ בְּסִפְקִי⁵⁵.

קידושין ז, ב. ואע"פ שהזכיר "חציין" - אין זה מקדש אשה לחצאין, אלא מונה והולך הוא, וראש דיבורו מתייחס גם לסופו, ואין כאן הפסק בקידושיו. והרי זה כמקדש בשתי פרוטות, ואומר: נמצא חציין עולה לי בפרוטה, וחציין השני בפרוטה (לחם-משנה). (48) קידושין, שם. וגם כאן הוא "מונה והולך" ולא טעה לומר שמקדשים לחצאין (רש"י שם). ומובן שכל זה אמר לה בכדי דיבור אחד, אבל אם הפסיק באמצע דיבורו בין חצי לחצי, אינה מקודשת (ר"ן שם). (49) כאן יש לדון שהפסיק בקידושיו, שהרי דחה את קידושי החצי השני למחר. (50) כאן אין לתלות ולומר: "מונה והולך הוא", שהרי לא מנה את הכסף אלא הפסיק בקידושי גוף האשה, ואולי טעה לומר שאשה מתקדשת לחצאין. (51) המקדש אומר כן לאביהן. ובקטנות מדובר, שכסף קידושיהן שלו. והפסק הוא, אם אחרי המקבל נלך והרי קיבל פרוטה שלימה וטהינה מקודשות. או אולי עלינו להשגיח באשה המתקדשת ואז יוצא לכל אשה חצי פרוטה ואינן מתקדשות. אבל אילו היו הבנות גדולות שהאב קיבל את כסף הקידושין בתורת שליח הבנות, אז ודאי שאין הבנות מקודשות, שהרי כל אחת קיבלה רק חצי פרוטה ('תוספות' שם). (52) והם גדולים, ועשאוהו שליח לקדש. (53) הספק הוא: אם התכוין לכלול בפרוטה זו את הפרה והאשה כאחד, נמצא שהוא קידש האשה רק בחצי פרוטה ואינה מקודשת, או מתוך שאדם יודע שאין אשה מתקדשת בפחות מפרוטה, ואין הפרה נקנית בכסף (קידושין כה:), ודאי התכוין לומר בתך - בפרוטה, ופרתו תיקנה לו כשימשכנה. (54) קרקע נקנית גם בכסף, וגם בחזקה. ובכל זאת יש ספק, אולי נתכוין לומר בתך בפרוטה, וקרקעך - כשאחזיק בה. (55) בקידושין ז, ב. העלו את כל הבעיות האלו ב"תיקון". ואע"פ שגם שני הדינים הראשונים שבהלכה זו הוזכרו שם בין הבעיות ולא נפתרו, סובר רבינו שהואיל והגמרא אמרה שם: "אם תמציי-לומר מונה והולך הוא" ביחס לשני דינים אלו, הרי זה כאילו התלמוד הסכים להגיון הזה והוציאן מכלל ספק. כי כלל מקובל הוא מהגאונים, כל מקום שהתלמוד אומר "אם תמציי-לומר" הרי זה כמו פשיטות ופתרון (רא"ש לקידושין שם).

- יא. הָאֵב מִקְדָּשׁ אֶת בְּתוּ שְׁלֵא לְעֵתָהּ⁵⁶ כָּל זָמַן⁵⁷ שֶׁהִיא קְטָנָה, וְכֵן כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה וְשֹׁתָה בְּיָדוּ⁵⁷,

(36) קידושין ו, א. כי כל הלשונות האלו, ספק אם משמען לשון קידושין: מיוחדת, כמו "מאוחדת" - מלשון "והיו לבשר אחד" (בראשית ב, כד). מיעדת - מלשון "אשר לא יעדה" (שמות כא, ח) שהיא לשון קידושין באמה עבריה. עזרתי, נגדתי - לשון "אעשה לו עזר כנגדו" (בראשית ב, יח). צלעתי, סגורתי, תחתני - מלשון: "ויקח אחת מצלעותיו ויסגור בשר תחתנה" (שם כא). עצורתי - לשון עצרת שתהא נאספת עמי לבית, וכן תפושתי - נתפסת עמי בבית (רש"י ר'תוספות' ר"י הזקן שם). ואפשר שאין משמען לשון קידושין אלא שתבוא לעשות מלאכתו. (37) אז היא ספק מקודשת. (38) מפני שאינה יודעת מה אמר לה, ולפיכך אינה מקודשת כלל (שם). ואפילו אם אמרו שניהם שלקידושין נתכוונו אינה מקודשת, שהרי לא נתבררה אמיתת הלשון לעדים, שגם הם צריכים להבין את לשונו ('תוספות' ר"י שם).

- ח. וַיֵּשׁ לְאִישׁ לְקַדֵּשׁ הָאִשָּׁה בְּכָל לְשׁוֹן שֶׁהִיא מְפָרֶת בּוֹ³⁹, וַיְהִי מִשְׁמַע הַדְּבָרִים בְּאוֹתָהּ הַלְשׁוֹן שְׁקָנָהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו⁴⁰. הִיָּה מְדַבֵּר עִם הָאִשָּׁה עַל עֶסְקִי הַקִּדּוּשִׁין וְרָצָתָהּ⁴¹, וְעַמֵּד וְקַדֵּשׁ, וְלֹא פָרַשׁ וְלֹא אָמַר לָהּ כָּלּוּם, אֲלֵא נָתַן בְּיָדָהּ אוּ בָעַל - הוֹאִיל וְהֵן עֹסְקִין בְּעִנְיָן - דִּי, וְאִינוּ צָרִיךְ לְפָרֵשׁ⁴². וְכֵן עָדִי הַקִּדּוּשִׁין וְהַגְרוּשִׁין אֵינוּ צָרִיךְ לִזְמַר לָהֶם: אַתֶּם עָדִי, אֲלֵא פִינָן שְׁגַרְשׁ אוּ קַדֵּשׁ בְּפִנְיָהֶם - הָרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ אוּ מְגַרְשָׁתָּ⁴³.

(39) נוסף על הלשונות המנויות לעיל ה"ו. (40) והאומר לאשה הריני נותן לך בשביל אהבה וחביבה - חוששין לקידושיו, כי שמא נתכוין שתהיה אהבה וחביבה ביניהם, והרי זה כאילו אמר: הרי את מיוחדת או מיעדת לי ('תשובות מיימוניות', וכן בשו"ע אהע"ז ס' כז, ס"ג). (41) שאמרה הן (כסף-משנה). (42) משנה, מעשר שני פ"ד מ"ו. וכן בקידושין ו, א. (43) ואף-על-פי שלא הזמינם ולא ייחדם לכך (קידושין מג.). ורק בהודאת ממון צריך שיאמר אתם עדי, שאם לא כן יכול לומר לו: משטה אני בך ('תוספות' שם). ודוקא שקידשה בפני שנים והם אצלה, שראתה והרגישה בהם. אבל אם הטמין לה עדים אחורי הגדר, אינה מקודשת, כי אילו היתה מרגישה בהם, יתכן ולא קיבלה הקידושין, רק עכשיו בידעה שאין עדים אצלה - קבלתם, בחשבה כי משחת היא בו הואיל ואין כאן עדים (מגיד-משנה).

- ט. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הַתְּקַדְּשִׁי לְחֻצִּי - הָרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ. הֵא לָמָּה זֶה דּוֹמָה? לְאוֹמֵר לָהּ: תְּהִי אִשְׁתִּי אִתִּי וְאַחֶרֶת⁴⁴, שֶׁנִּמְצָא שָׁאִין לָהּ אֲלֵא חֲצִי אִישׁ. אֲבָל אִם אָמַר: חֲצִיךָ מִקְדָּשְׁתָּ לִּי - אֵינָה מִקְדָּשְׁתָּ, שָׁאִין אִשָּׁה אַחַת רְאוּיָה לְשָׁנִים⁴⁵. וְכֵן אִם אוֹמֵר: הָרִי אִתִּי מִקְדָּשְׁתָּ לִּי וְלִזָּה - אֵינָה מִקְדָּשְׁתָּ⁴⁶.

(44) שאם ארצה לישא אחרת עליך - אשא (קידושין ז). וראה לקמן פ"ד, ה"ג: "נושא אדם כמה נשים". (45) שם. (46) ואין אומרים: תפוס לשון ראשון עיקר, וברגע שאמר

72) קידושין מה, ב - כדעת רבינא שם. וכן פסק ה'אלפסי' בהלכותיו לקידושין שם. (73) הסכים. (74) כי מה יועיל ריצוי שלאחר מעשה קידושין. אבל אם נתרצה האב בשעת הקידושין, הרי היא מקודשת. ואע"פ שלא קיבל אביה קידושה (ר"ן שם בפירוש דעת רבינו). (75) ואינה כגרושה שאסורה לכהן הדיוט, וכאלמנה שאסורה לכהן גדול. (76) אפילו אם נתרצה האב בשעת הקידושין ואח"כ הבת ממאנת במקדש, יכולה לעכב ואין הקידושין קידושין, שאין אביה יכול לכופה אלא כשהוא בעצמו מקדשה, כמבואר לעיל יא, א. וכן אביה יכול לעכב אח"כ אפילו כשנתקדשה בפניו ושתק באותה שעה (כסף-משנה ומהר"י קולון בדעת רבינו). (77) ושתק, ואח"כ עיכב. (78) אפילו אם נתרצה אח"כ, וגם הבת לא עיכבה, אינה מקודשת הואיל ולא נתרצה בשעת הקידושין.

יד. היתה הבת ספק בוגרת⁷⁹, בין שקדשה אביה שלא לדעתה בין שקדשה היא עצמה שלא לדעת אביה - הרי זו מקדשת בספק⁸⁰, לפיכך צריכה גט מספק. יש לאיש לעשות שליח לקדש לו אשה⁸¹, בין אשה פלונית בין אשה משאר הנשים⁸². וכן האשה הגדולה⁸³ עושה שליח לקבל קדושה⁸⁴, בין מאיש פלוני בין מאיש משאר אנשים. וכן האב עושה שליח לקבל קדושי בתו כשהיא ברשותו⁸⁵. ואומר האב לבתו הקטנה: צאי וקבלי קדושה⁸⁶.

79) כגון שיש ספק אם עברו כבר ששה חדשים מיום הבאת סימני נעוריה או לא (ראה לעיל פ"ב, ה"ב). או כגון שנראה בה אחד מסימני העליון ועדיין לא הביאה שתי שערות, נמצא כי היא ספק נערה, ספק קטנה (לעיל פ"ב, ה"ח) ואח"כ הביאה שתי שערות ועברו ששה חדשים מיום שהביאה הסימן הראשון, ויש ספק אולי הוא סימן גמור, וממילא היא כיום בוגרת, או שמא לא נעשתה נערה אלא עם הבאת הסימן התחתון, ומשם ואילך עדיין לא עברו ששה חדשים ועדיין היא נערה (לחם-משנה).

80) קידושין עט, א. לענין קידושי אביה אנו חוששים שמא עדיין נערה היא, ולענין קידושי עצמה אנו חוששים שמא בוגרת היא. (81) קידושין מא, א. שכלל הוא בדינו "שלוחו של אדם כמותו", שנאמר (שמות יב, ו) "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים", וכי כל הקהל כולו שוחט, והלא אינו שוחט אלא אחד? אלא, מכאן ששלוחו של אדם כמותו (שם, עמוד ב). (82) שלא פירש לו: קדש לי אשה זו או זו, אלא אמר לו סתם "קדש לי אשה" - רוצה לומר איזו שהיא. ומקור הדברים ממסכת נזיר יב, א. (83) הבוגרת. (84) קידושין מא, א. (85) שם. (86) שם יט, א. הבת מקבלת בעצמה כסף הקידושין, ואחרי שזכתה בכסף זכה בו אביה כי כל שבח נעוריה לאביה. ואע"פ שמן התורה אין זכיה לקטן (גיטין סא). - כשיש דעת אחרת מקנה לו, יש לו זכיה (ר"ן לקידושין פ"א).

טו. כל העושה שליח לקבל הקדושין, צריך לעשותו בפני עדים⁸⁷. אכל האיש ששעשה שליח לקדש לו אשה, אינו צריך לעשותו בעדים. שאין

שנאמר: את בתי נתתי לאיש הזה לאשה. וקדושה לאביה⁵⁸. וכן הוא זכאי במציאתה ובמעשה ידיה⁵⁹ ובכתבתה⁶⁰. אם נתגרשה או נתאלמנה מן הארסיין⁶¹, הוא זכאי בכל עד שתבגר⁶². לפיכך⁶³ מקבל האב קדושי בתו מיום שתולד עד שתבגר⁶⁴. ואפלו היתה חרשת או שוטה⁶⁵ וקדשה האב - הרי היא אשת איש גמורה⁶⁶. ואם היתה בת שלש שנים ויום אחד, מתקדשת בביאה מדעת אביה; פחות מכן, אם קדשה אביה בביאה⁶⁷ - אינה מקדשת⁶⁸.

56) מבלי להמלך בה ולקבל הסכמתה. (57) קידושין מא, א. וכתובות מו, א. (58) כסף קידושה לאביה. - כתובות שם. אמרה תורה (במדבר ל, יז) בנעוריה בית אביה - כל שבח נעוריה לאביה. (59) במציאתה - שם, מז. משום איבה, כי הואיל ואין האב חייב במזונות בתו מצד הדין, אם תעכב המציאה לעצמה, יטור לה איבה וימנע מלזונה. ובמעשה ידיה - שם, מז: שנאמר (שמות כא, ז) "וכי ימכור איש את בתו לאמה" - "מה אמה - מעשה ידיה לרבה, אף בת - מעשה ידיה לאביה". (60) שתיקנו חכמים שהבעל יכתוב כתובה לאשתו, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, כמבואר לקמן פ"י. (61) כתובות מג, ב. (62) זמן הבגרות מפורש למעלה פ"ב ה"ב. (63) הואיל ואין אנו צריכים לדעתה של הקטנה או הנערה המתקדשת. (64) שהרי קידושה בידו. (65) ראה לעיל פ"ה הכ"ו, מה היא חרשת ושוטה. (66) יבמות קיב, ב. אבל חרשת גדולה אינה מקודשת קידושין גמורים מן התורה כמבואר לקמן פ"ד, ה"ט. וכן השוטה כשהיא גדולה - אינה מתקדשת כלל, כמבואר שם. (67) שבא עליה המקדש. (68) נדה מד, ב. שפחות מג' שנים אין ביאתה ביאה, והרי זה כנותן אצבע בעין, מה עין מדמעת וחוזרת ומדמעת, אף היא בתוליה חוזרים (שם מה). וכל זה מצד הדין, אבל מצות חכמים היא, שלא יקדש אדם בתו כשהיא קטנה, כמבואר לקמן ה"ט.

יב. בגרה הבת - אין לאביה בה רשות, והרי היא כשאר כל הנשים שאינם מתקדשות אלא לדעתן⁶⁹. וכן אם השיאה אביה, ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה - הרי היא ברשות עצמה, ואף-על-פי שעדיין היא קטנה. פיון שנושאת⁷⁰, אין לאביה בה רשות לעולם⁷¹.

69) קידושין עט, א. (70) משתכנס לחופה נקראת נשואה, ראה לקמן פ"י, ה"ב. (71) כתובות מג, ב. וכן בקידושין מד, ב. וראה במוספנו: "תשובות רבינו".

יג. נתקדשה קדם שתבגר שלא לדעת אביה - אינה מקדשת⁷², ואפלו אם נתרצה⁷³ האב אחר שנתקדשה⁷⁴. ואפלו אם נתאלמנה או נתגרשה מן אותן הקדושין - אינה אסורה לכהן⁷⁵. ובין היא ובין אביה יכולין לעכב⁷⁶. בין אם נתקדשה בפניו⁷⁷ בין שנתקדשה שלא בפניו⁷⁸ - אינה מקדשת.

אבות" (שמות יב, ג) אחד לוקח לכולם. איש - ולא קטן ולא מי שאינו בן דעת (רש"י לגיטין כג.) וראה הל' שלוחין פ"ב ה"ב. (96) מהול ובא בברית מצוות. (97) תיבת "גם" מיותרת בפסוק זה, ובאה לרבות את השליח. (98) עבד כנעני - גוי שנמכר לישראל לעבד, ומל וטבל לשם עבדות - חייב במצוות כנשים. (99) שבן ברית הוא. שהרי נאמר (דברים כט, י) "מחוטב עציץ עד שואב מימך - לעבדך בברית ה' אלהיך" (רש"י לגיטין כג, ב.) והשווה דברי רבינו בהל' שלוחין פ"ב ה"ב. (100) שעבד שקידש, אין קידושו תופסים כלל. וסברא היא: כל דבר שאינו שייך בו, אינו נעשה עליו שליח (רש"י קידושין מא:). וכל הלכה זו מקורה בגיטין כג, ב. ושם הדברים שנויים לענין גט, אולם רבינו משוה דיני קידושין לגיטין, על-פי ההיקש הידוע: "ויצאה והיתה, מקיש הויה ליציאה" (קידושין ה.) - מגיד-משנה.

יח. שליח האיש שמקדש אומר לה: הרי את מקדשת לפלוני בכסף זה או בשטר זה¹⁰¹. אם שליח האשה הוא שמקבל הקדושין, אומר לו¹⁰²: הרי פלונית ששליחה אותך מקדשת לי. והוא אומר לו: קדשתיה לך, או: ארסתיה לך, או: נתתיה לך לאשה, וכל פיוצא בזה. וכן המקדש על ידי האב אומר לו: הרי בתך פלונית מקדשת לי. והוא אומר לו: קדשתיה לך. אם אמר האב או השליח: הן - דיו. ואפלו שתק¹⁰³. ואם היו עוסקין באותו ענין, ונתן לאב או לשליח ולא פירש ולא אמר דבר - דיו, והיא מקדשת¹⁰⁴. ואם קדש בשטר, אינו פותחו אלא מדעת האב או מדעת השליח¹⁰⁵. וכן בכל הדברים כלן של קדושין, דין האיש עם האשה בדין שליח עם שליח¹⁰⁶ או עם האב.

(101) ראה למעלה ה"א, הערה ה. (102) המקדש - לשליח. (103) בכת"י התימנים, אין זה. ולפי נוסחתנו, כן הוא פירושה: אפילו אם שתק השליח או האב, ולא אמרו דבר - הרי היא מקודשת, שכל האמירה אינה אלא חומרא בעלמא (דרישה', ט"ז, "חלקת מחוקק" והגר"א באהע"ז סי' לו ס"א). וה'טור' הביא "אפילו שתק אם היו עוסקים". ולפי זה, ביאר הב"ח שזה נמשך למה שכתב אחר-כך, ומוסב על המקדש - אבל השליח צריך לומר, על-כל-פנים "הן", שאם לא כן אפשר שחזר בו ומקבל את הכסף לשם פקדון (ועיי"ש גם ב'דרישה'). (104) הואיל ועוסקים בענין הקידושין, וכדין האיש עם האשה המפורש לעיל ה"ח. (105) כמבואר לעיל ה"ד. ולדעת הרמב"ן אינה מספיקה דעת האב או שלוחה אלא צריכים דעתה של האשה עצמה, כי היא המקנה את עצמה לבעלה. וכשם שבגט שהבעל הוא המקנה - צריכים דעתו ולא שלוחו, ראה לקמן הל' גירושין פ"ב, ה"ו, כך בקידושין - דעתה, ולא דעת שלוחה. (106) בכת"י התימנים, הנוסח: "כדין האיש עם האשה, כך דין שליח". וה'טור' אהע"ז סימן לו, הביא: "וכן בכל הדברים של קידושין, דין האיש עם השליח כדין האיש עם האשה".

מקום לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמתת הדבר⁸⁸, לפיכך אם הודו השליח והמשלח - אינן צריכים עדים⁸⁹. כמו שליח הגט⁹⁰, וקמו שליח שהרשהו⁹¹ להפריש לו תרומה, וכיוצא בהן בכל מקום⁹² - ששלוחו של אדם פמותו, ואינו צריך עדים.

(87) כדין שליח לקבלה בגט, המבואר בסמוך. (88) בניגוד לעצם מעשה הקידושין שאינו חל כלל בלא עדים, ראה לקמן פ"ד, ה"ו. (89) וכן נראה ב'ירושלמי' קידושין פ"ג, ה"א: "לא הוחזק השליח בעדים". (90) להולכה, שאין הבעל צריך למנותו בעדים. וכמבואר לקמן הל' גירושין פ"ו, ה"ד. אבל בשליח הגט לקבלה, משנה מפורשת היא בגיטין סג, ב שצריך שני עדים במינויו. והראב"ד חולק, ולדעתו גם בשליח קידושין להולכה צריך לעשות בפני שנים. ואין להשוות שליח קידושין (בקידושי כסף) לשליח הגט שתופס הגט בידו, ולפיכך אינו זקוק לעדים. אולם כדברי רבינו מוכח מסוגיית הש"ס קידושין מה, ב - שאמרו שם: "ודילמא שליח שויה", ומשמע שאין עדים שעשאו שליח, ובכל זאת סבר התלמוד שאם הבן עשה את אביו שליח לקדש, הרי הוא שליח גמור וקידושיו קידושין (כסף-משנה). (91) בעל התבואה. (92) כגון בקרבן פסח שהשליח מתמנה לשחוט פסח לשולחו בלא עדים. וכן לענין קרבן מעילה. ראה הל' מעילה פ"ז, ה"א. וגם בעניני שליחות במכירה, כגון "האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע זו . . . או קנה לי, הרי זה מוכר ולוקח וכל מעשיו קיימים, ואין העושה שליח צריך קנין ולא עדים אלא באמירה בלבד בינו לבין חברו" (הל' שלוחין פ"א, ה"א).

טז. השליח נעשה עד⁹³. לפיכך, אם עשה שני שלוחין לקדש לו אשה, והלכו וקדשו אותה - הן הן שלוחיו והן הן עדי הקדושין⁹⁴, ואינן צריכים לקדשה לו בפני שנים אחרים.

(93) קידושין מג, א. ואין אומרים: כיון ששלוחו של אדם כמותו, הרי זה כגופו של המקדש עצמו ואינו יכול לקדש בלא עדים, אלא אדרבא בזה שעדין נעשו שלוחיו - עוד חיזק את מעשה הקידושין (שם). (94) יש אומרים, שהמדובר בקידושי שטר אבל בקידושי כסף הרי הם נוגעים בעדותם (כמו שכתב רבינו בפ"א מהל' שלוחין ה"ז) ואינם נעשים עדים (ועי' מגיד-משנה).

יז. הכל כשרין לשליחות, חוץ מחרש שוטה וקטן - לפי שאינן בני דעת⁹⁵, והעכו"ם - לפי שאינם בן ברית⁹⁶, ונאמר: בן תרימו גם אתם⁹⁷ - לרבות השליח; ומה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית, להוציא את העכו"ם. אבל העבד⁹⁸, אף-על-פי שהוא נעשה שליח לדבר שבפמון⁹⁹, הרי הוא פסול לשליחות הקדושין והגטין, לפי שאינו בתורת גטין וקדושין¹⁰⁰.

(95) ובשליחות, "איש" כתוב: "ויקחו להם איש שה לבית

117) מלקות מדברי סופרים שאין לה קצבה, אלא לפי ראות עיני הדיין. ורש"י בחולין קמא, ב - פירש, מדרות - רצוי בתוכחה שלא יהא רגיל בכך ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו. (118) קידושין יב, ב.

כב. וכן המקדש בלא שדוכין¹¹⁹ או המקדש בשוק - אף-על-פי שקדושיו קדושין גמורין, מפין אותו מפת מדרות¹²⁰, כדי שלא יהא דבר זה הרגל לזנות, ויזמה לקדשה שהיתה קדם מתן תורה¹²¹.

119) שלא דיבר בה קודם לכן, שתתמצה להתקדש לו (רש"י לקידושין יג.). שידוך - לשון השקטה "והארץ שקטה" (יהושע יא, כג) מתורגם "וארעא שדוכת", שע"י הדיבור על לב הפנויה להתקשר בקשר נישואין, נחה שקטה דעת הצדדים המתחתנים ('ערוך השלם', ערך שדך ד). (120) קידושין יב, ב. והרמ"א בשו"ע סי' כו כתב: "ולא ראיתי מימי שהכו מי שקידש בלא שידוכין". (121) ראה לעיל פ"א, ה"ד.

כג. כל המקדש אשה - בין על ידי עצמו בין על ידי שליח - צריך לברך קדם הקדושין¹²², או הוא¹²³ או שלו¹²⁴, בדרך שמברכין על כל המצות¹²⁵, ואחר כך מקדש. ואם קדש ולא ברך - לא יברך אחר הקדושין, שזו ברכה לבטלה. מה שנעשה - כבר נעשה¹²⁶.

122) פסחים ז, ב. ובירושלמי ברכות פ"ט, ה"ג. (123) כך נוהגים בארץ מערב, אבל במלכויות אלו אין המקדש מברך אלא אחר ('הגהות מיימוניות') וכן נוהגים היום (רמ"א אהע"ז סי' לד) כדי שלא לבייש מי שאינו יודע לברך (רש"ל). (124) וכן מצינו ברבקה, שנאמר בה "ויברכו את רבקה" (בראשית כד, ט) ושם אליעזר השליח קידש אותה ('תוספות' לכתובות ז:). (125) עובר לעשייתו (=לפני עשייתו) - פסחים שם. (126) השווה דברי רבינו בהלכות ברכות פ"א, ה"ו.

כד. כיצד מברך? ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו, והבדילנו מן העצירות¹²⁷, ואסר לנו את הארוסות¹²⁸, והתיר לנו את הנשואות על ידי חפה¹²⁹ וקדושין. ברוך אתה יי, מקדש ישראל. זו היא ברכת ארוסין¹³⁰. ונהגו העם להסדיר ברכה זו על פוס של יין¹³¹ או של שכר¹³². ואם יש שם יין - מברך על היין תחלה, ואחר כך מברך ברכת ארוסין, ואחר כך מקדשה. ואם אין לו יין או שכר - מברך אותה בפני עצמה¹³³.

127) כתובות ז, ב. ושם הגירסה: וצונו על העריות. כלומר, צונו לפרוש מן העריות, ודומה לזה: "ועשיתם לכם פסל תמונת כל, אשר צוץ ה' אלקיך" (דברים ד, כג) כלומר, צוץ שלא לעשות. ראה תשובות רבינו הוצ' פריימן סימן קכא. (128) כתובות שם, מדרבנן. שלא התירו ארוסה עד שתכנס לחופה ובברכה (רש"י שם). ויש מפרשים, שעל-ידי אירוסין נאסרה הארוסה לאחרים. בניגוד לבני נח שאין להם איסור

יט. מצוה שקדש אדם את אשתו בעצמו¹⁰⁷ יותר מעל ידי שלו¹⁰⁸. וכן מצוה לאשה שתקדש עצמה בידה יותר מעל ידי שלו¹⁰⁹. ואף-על-פי שיש רשות לאב לקדש בתו כשהיא קטנה וכשהיא נערה לכל מי שירצה - אין ראוי לעשות כן. אלא מצות חכמים שלא יקדש אדם בתו כשהיא קטנה, עד שתגדיל ותאמר: לפלוני אני רוצה¹¹⁰. וכן האיש אין ראוי לקדש קטנה¹¹¹. ולא יקדש אשה עד שיראנה ותהיה בשרה בעיניו; שפא לא תמצא חן בעיניו, ונמצא מגרשה או שובב עמה והוא שונאה¹¹².

107) אפילו מכירה (ראה להלן הערה קי). (108) שכשגופו עוסק במצוה, מקבל שכר יותר (רש"י לקידושין מא.). (109) אע"פ שאינה מצווה בפריה ורביה, בכל זאת יש לה מצוה שמסייעת לבעל לקיים מצותו ("ר"ן לקידושין שם). (110) ולא יכון את רצונו עליה, וב'תוספות' קידושין מא, א - כתבו: "ועכשיו שאנו נוהגים לקדש בנותינו אפילו קטנות, משום שבכל יום ויום הגלות מתגברת עלינו, ואם יש סיפק ביד אדם עכשיו לתת לבתו נדוניה, שמא לאחר זמן לא יהא סיפק בידו ותשב עגונה לעולם". וכן מסכם הרמ"א בשו"ע אהע"ז סי' לז, ס"ח. (111) שמא שכשתגדל לא תרצה בו. (112) והתורה אמרה: ואהבת לרעך כמוך (קידושין מא.).

כ. המקדש בביאה - הרי אלו קדושי תורה. וכן מתקדשת בשטר מן התורה. בשם שגומר ומגרש, שנאמר: וכתב לה ספר כריתות¹¹³, כך גומר ומכניס¹¹⁴. אבל הפסך מדברי סופרים¹¹⁵ (וכן דין הפסך דין תורה, ופרושו מדברי סופרים)¹¹⁶, שנאמר: פי נקח איש אשה, ואמר חכמים: לקוחים אלו יהיו בפסך, שנאמר: נתתי פסך השדה קח ממני.

113) והשטר הוא הספר שגומר לחלוטין את גירושה. (114) גומר בקנין קידושה לעשותה אשת איש (קידושין ט:). (115) מבואר לעיל פ"א, ה"ב. (116) פיסקא זו אינה בכת"י בריטיש מוזיאום, בכת"י אוקספורד, ובכת"י ששון ובכמה כת"י תימניים. ועי' ב'כסף משנה' שכתב כי נוסחתנו אינה מכוונת, שהרי בתחילה כתב שהכסף חלוק מביאה ושטר, שאלו מן התורה וכסף מדברי סופרים. [ויתכן כי זוהי הגהה על-פי מה שהגיה רבינו הרמב"ם למעלה פ"א ה"ב, "ושלשתם דין תורה" (עיי"ש הערה ח) וגם הנוסחא הראשונה לא זזה ממקומה. ובכת"י תימני אחד שבידי הרב י.ל. מיימון ישנה רק הפיסקא הזאת, ואילו הפיסקא הקודמת: "אבל הכסף מדברי סופרים" - איננה].

כא. אף-על-פי שעקר הדבר כך הוא, כבר נהגו כל ישראל לקדש בכסף או בשנה פסך. וכן אם רצה לקדש בשטר - מקדש. אבל אין מקדשין בביאה לכתחלה. ואם קדש בביאה - מפין אותו מפת מדרות¹¹⁷, כדי שלא יהיו ישראל פרוצים בדרך זה¹¹⁸, אף-על-פי שקדושיו קדושין גמורין.

נִתְּפֵן אֶלָּא לְרֵאוֹת מַה בְּלָפָה, וּכְאֵלּוּ אָמַר לָהּ: וְאַתָּה
מַה תֹּאמְרִי בְּדִבְרֵי זֶה? וּלְפִיכֶךָ קִבְּלָה הַקְדוּשִׁין
הִיא¹², שֶׁהָיָה זֶה עֲדִין שׁוֹאֵלָה לְרֵאוֹת מַה בְּלָפָה¹³,
וּמִפְּנֵי זֶה הִיא סֶפֶק מְקַדְּשֶׁת¹⁴.

(8) שתקבל בשבילה כסף הקידושין בתור שליח. (9) וגם
את. (10) וכגון שנתן לה שתי פרוטות לפחות, כדי כסף
קידושין לשתיהן. (11) אחרי שאמר לה: הרי אשה פלונית
שולחתך מקודשת לי. (12) ולא החזירתם תיכף לקבלתה.
(13) אם מסכימה להתקדש לו, וגם היא עדיין לא החליטה
בזה. (14) והרי היא ספק אשת איש, ודינה כמבואר לעיל
פ"ג, ה"ב בבאורנו. ומהות הספק: אם יש 'יד' לקידושין
אם לא (נדרים ו:) והשווה דברי רבינו הל' מתנות עניים
פ"ב, יג; ושם פ"ח, ב.

ג. אָמַר לָהּ: הַתְּקַדְּשִׁי לִי בְּדִינָךְ זֶה, נִשְׁלַתּוּ וְזִרְקָתוּ
לְפָנָיו¹⁵ אוּ לֵאמֹר אוּ לְדָבָר הָאֶבְדֶּה¹⁶ - אֵינָהּ
מְקַדְּשֶׁת¹⁷. אָמְרָה לוֹ: תִּנְהוּ לָאֵבָה, אוּ לְאֵבִיךָ, אוּ
לְאִישׁ פְּלוֹנִי, וְנָתַן - אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת¹⁸. וְאִם אָמְרָה לוֹ:
תִּנְהוּ לוֹ שֶׁיִּקְבְּלָהּ לִי¹⁹, וְנָתַן²⁰ - הָיָה זֶה מְקַדְּשֶׁת²¹.

(15) למקום שאינו אבד. (16) ואע"פ שהיא חייבת לשלם.
(17) ואין אומרים שקבלתו לשם קידושין, ולא נתכוונה אלא
לנסותו אם רגזן הוא. אלא בכולם אני אומר שהיא מסרבת
להתקדש לו, ולפיכך זרקה את כסף הקידושין (קידושין ח:).
(18) שם. כי משטה היא בו, כלומר, תן מעותיך לאחרים.
(19) בשבילי, בתורת שליח. (20) ואמר לו: זכה בכסף זה
לפלוגתא. (21) שם. אפילו לא חזר ואמר התקדשי לי בדינך
שנתתי לו (שו"ע אהע"ז סי' ל, ס"ח).

ד. אָמְרָה: הֵנִיחָהּ עַל הַסֵּלַע²² - אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת²³.
וְאִם הָיָה סֵלַע שָׁלֵה - מְקַדְּשֶׁת²⁴. הָיָה סֵלַע שֶׁל
שְׁנֵיהֶם - הָיָה זֶה מְקַדְּשֶׁת בְּסֶפֶק²⁵. אָמַר לָהּ:
הַתְּקַדְּשִׁי לִי בְּכֶפֶר זֶה, אָמְרָה לוֹ: תִּנְהוּ לְעֵנִי - אָפְלוּ
הָיָה עֵנִי הַסֵּמוּף עֲלֶיהָ²⁶, אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת²⁷. תִּנְהוּ
לְכָלֵב - הָיָה זֶה אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת. וְאִם הָיָה הַפֶּלֶב שָׁלֵה
- מְקַדְּשֶׁת. וְאִם הָיָה רִץ אַחֲרֶיהָ לְנִשְׁכָּה, וְאָמְרָה לוֹ:
תִּנְהוּ לְכָלֵב זֶה - הָיָה זֶה סֶפֶק מְקַדְּשֶׁת²⁸.

(22) אבן קשה. (23) שאינו שלה, והרי זה כאמרה: זרקהו
לי. (24) שחצרו של אדם קונה לו, הרי הוא כאילו קבלתו
בידה (קידושין ח: וברש"י שם). (25) כי אע"פ שאין קונים
בחצר השותפים זה מזה (ראה בבא-בבא פד:) - הואיל
והוא מחזר אחריה לקדשה, יש להניח שהשאל לה מקומו
וקנתה. ויש מקום לספק, אולי כוונתה לומר לו: תנהו על
סלע שלך שאיני רוצה בכסף קידושין (קידושין שם,
וברשב"א שם). וראה להלן הלכה כא. (26) לפרנסו.
(27) קידושין שם, כי כשם שהיא חייבת לפרנסו, כך גם הוא
מצווה להחיותו ולא נתן לה כלום. (28) קידושין שם. כי
אע"פ שהוא מחוייב בהצלתה, אולי מתוך שהציל את גופה
מסכנה, גמרה בלבה להתקדש לו (ר"ן שם).

ה. הָיָה מוֹכֵר פְּרוֹת אוּ פְּלִים וְכִיזָא בִּהְיוֹן, בָּאָה³⁰

אשת-איש אלא ע"י בעילת בעל, כלשון הכתוב (בראשית
כ, ג) "והיא בעולת בעל". וראה למעלה פ"א ה"א (רבי
בצלאל הכהן מוילנא בהגהותיו). (129) חופה הוא יחוד
בביתו של המקדש, כמו שכתב רבינו להלן פ"י ה"א.
(130) ועדיין היא אסורה לו עד שתיכנס לחופה, ושם
מברכים "ברכת חתנים" הסדורה לקמן פ"י ה"ג.
(131) "ירושלמי" סוטה פ"ח, ה"ה. "שהיין מגתו מערבין בו
. . . ומקדשין בו את הכלה". (132) משקה הבא מן
התמרים או ממשרת שעורים. (133) רב נסים גאון (הובא
ברא"ש לכתובות פ"א, אות טז).

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) כלל בו רבינו דין קידושין שלא ברצון, קידושין בעד אחד
או בפסולי עדות, קידושין חרש או שוטה, חרשת או שוטה,
סריס, טומטום, אנדרוגינוס, אילונית, עריות, שניות, יבמה
לשוק, גויה או שפחה, גוי, עבד וישראל מומר, חצייה
שפחה וחצייה בת חורין, חצי עבד וחצי בן חורין, ושיכור,
פחות משה פרוטה או קטן ושלח סבלונות.

א. אֵין הָאִשָּׁה מְתַקְּדֶשֶׁת אֶלָּא לְרִצּוֹנָהּ². וְהַמְקַדֵּשׁ
אִשָּׁה בְּעַל פְּרִיזָה - אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת³. אֶבֶל הָאִישׁ
שֶׁאֵנֶסוּהוּ עַד שֶׁקִּדְּשׁ בְּעַל פְּרִיזָה - הָיָה זֶה מְקַדְּשֶׁת⁴.
וְיֵשׁ לְאִישׁ לְקַדֵּשׁ נָשִׁים רַבּוֹת בְּאַחַת⁵. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה
בְּכֶסֶף - אִם קִדְּשׁ בְּכֶסֶף - פְּרוּטָה לְכָל אַחַת וְאַחַת⁶.
וְיֵשׁ לְאַחַת מֵהֶן אוּ לְאַחֵר לְקַבֵּל הַקְדוּשִׁין עַל יְדֵי
כֶּלֶן מְדַעְתָּן⁷.

(2) קידושין ב, ב. שנאמר בתורה (דברים כד, ב) "והלכה
והיתה לאיש אחר" - מדעתה משמע (רש"י ליבמות יט:)
וגם מפני שצריכים דעת המקנה, והאשה היא המקנה עצמה
לבעל (רש"י לקידושין מד:). (3) בבא-בבא מח, ב. ואע"פ
שבמקח וממכר, מכירה בעל כרחו מועילה (ראה הל' מכירה
פ"י, ה"א) - בקידושין אשה, קנסוהו חכמים והקפיעו את
קידושיו, הואיל "והוא עשה שלא כהוגן, לפיכך עשו עמו
שלא כהוגן" (שם), ואפילו אמרה רוצה אני - אין רצונה
הבא מתוך כפייה מועיל לו, וכתנתן חכמים הנ"ל ("יד
איתן"). (4) בבא-בבא, שם. ואפילו לא אמר בסוף: רוצה
אני, שמעשה קידושיו מעיד עליו, וכאילו אמר: רוצה אני.
וכאן לא תיקנו חכמים להפקיע הקידושין, הואיל ובירדו
לגרשה בעל כרחה (לפני תקנת רבינו גרשום). אבל כשהוא
קידש בעל כרחה, אינה יכולה להפקיע עצמה ממנו אלא
ברצונה, לפיכך תיקנו חכמים להפקיע קידושין למפרע ואינה
מקודשת כלל, וממילא אינה צריכה גט (מגיד-משנה).
(5) בבת אחת. (6) קידושין נ, א. אבל אם מקדש הרבה
נשים בשטר אחד, אינו צריך אלא לפרט בכתיבתו שמייחד
כל אחת ואחת לו לאשה (מעשה רוקח'). (7) בהסכמתן
(קידושין נ, ב. ובגמרא שם נב:).

ב. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה וְנָתַן הַקְדוּשִׁין מְדַעְתָּהּ בְּיַד
חֲבֵרְתָּהּ⁸, וְאָמַר לְחֲבֵרְתָּהּ פִּשְׁנָתָן הַקְדוּשִׁין בְּיָדָהּ:
וְאַתָּה נִמְיִי⁹, אוּ: וְכֵן גַּם אַתָּה, וְכִיזָא בְּזֶה - הָיָה שֶׁתִּהְיֶה
מְקַדְּשֶׁת¹⁰. אֶבֶל אִם נָתַן בְּיָדָהּ וְאָמַר לָהּ: וְאַתָּה¹¹ -
הָיָה זֶה שֶׁקִּבְּלָה הַקְדוּשִׁין מְקַדְּשֶׁת בְּסֶפֶק; שֶׁמָּא לֹא¹²

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

31 בודקין את יפי דעתה, אם מפרת ומבכנת עסקי
32 הנשואין והקדושים⁴⁷ - צריכה למאן, ואם לאו -
33 אינה מקדשת למאן, ואינה צריכה למאן⁴⁸.

(38) פחות משלש-עשרה שנה, כמבואר לעיל פ"ב, י.
(39) קידושין נ, ב. וראה לקמן ה"כ. (40) הפחותה משתים-
עשרה שנה, כמבואר לעיל פ"ב, א. (41) שהשיאה אביה
ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה (לעיל פ"ג, יב).
(42) מלשון הכתוב, ישעיה ג, ג. (43) עסקי הקידושין
והנישואין. (44) בכת"י התימנים, ליתא. ולפי זה, יש
לקרוא: "אין כאן קידושין". (45) "אלא הולכת לבית אמה,
כאילו לא נתקדשה מעולם" (לשון רבינו הל' גירושין פ"ג,
ה"י). ומקור דברי רבינו ביבמות קז, ב - שרבי חנינא בן
אנטיגנוס אומר שם: כל תינוקת שאינה יכולה לשמור
קידושה אינה צריכה למאן, ופירש שם רבינו: שפחות מבת
שש, אינה יודעת לשמור קידושה, וזה בהסתמך על דברי
רבא בגיטין סה, א. (46) לא שעושה מעשה שטות, אלא
שאינה חריפה כלל. ומתוך שהיא בת עשר, חזקה עליה
שהיא יודעת לשמור קידושה. (47) ולשון רבינו לקמן הל'
גירושין פ"א, ה"ז: "בודקין אותה לפי יופי דעתה, אם
יודעת לשמור (כסף) קידושה ושהן קידושין, לא שתשמור
אותן כדרך שמשמרת האגוז והתמרה". (48) גיטין סה, א:
"הפעוטות מקחן מקח. . . . וכנגדן בקטנה מתקדשת
למאן" (כגירסת הרי"ף שם). וזמן הפעוטות הוא מגיל שש
ועד עשר שנים, כל אחד לפי חריפות שכלו, כמבואר בגיטין
נט, א. וראה דברי רבינו הל' מכירה פכ"ט, ה"רח.

34 ח. כיצד מקדשת למאן? שאם נתקדשה ולא רצתה
35 לישוב עם בעלה, צריכה למאן בפני שנים⁴⁹ ולומר:
36 איני רוצה בו, ויוצאה בלא גט, כמו שיתבאר
37 בהלכות גירושין⁵⁰. וזו היא הנקראת ממאנת⁵¹. ולמה
38 יוצאה בלא גט? מפני שאין קדושה קדושין גמורין
39 מן התורה⁵², אלא מדברי סופרים⁵³, והן תלויות
40 שאם ישבה עם בעלה עד שגדלה⁵⁴ - גמרו קדושה,
41 ונעשית אשת איש גמורה⁵⁵, ואינו צריך לחזור
42 לקדשה אחר שגדלה⁵⁶; ואם לא רצתה לישוב -
43 צריכה למאן⁵⁷, ותצא בלא גט.

(49) יבמות קא, ב. (50) פ"א, ה"ח. (51) בכל מקום. כגון
במשנה, כתובות פ"א, מ"ו. וכן לקמן פ"ט הי"ד.
(52) שהרי יתומה היא, ולא קיבל אביה קידושה.
(53) שלא ינהגו בה מנהג הפקר (יבמות קיב, ב). ולקמן פ"א,
ה"י. (54) ונבעלה לו בגדלותה. (55) ואין קידושי אחר
תופסים בה. (56) שהבעילה היא גמר קידושין הראשונים
(יבמות קט:). (57) בעודה קטנה, אבל משתגדיל אע"פ
שלא נבעלה אינה ממאנת וצריכה גט מדברי סופרים,
כמבואר בפרוטרוט לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ו.

44 ט. חרש⁵⁸ שנשא פקחת, וכן חרשת שנשאת
45 לפקח⁵⁹ - אין קדושה קדושין גמורין מן התורה, אלא
46 מדברי סופרים⁶⁰. לפיכך, אם פא פקח וקדש אשת
47 חרש הפקחת - הרי זו מקדשת לשני⁶¹ קדושין

1 אשה ואמרה לו: תן לי מעט מאלי, ואמר לה: אם
2 אתן לך תהי מקדשת לי - אם אמרה: הן, ונתן לה
3 - הרי זו מקדשת; אבל אם אמרה לו: תן לי מהן,
4 או: השלף לי, או דברים שענגנן: לא תשחק עמי
5 בדברים אלו, אלא תן לי בלבד, ונתן - אינה
6 מקדשת²⁹. וכן אם היה שותה יין, ואמרה לו: תן
7 לי כוס אחד, ואמר לה: אם אתן לך הרי את
8 מקדשת לי בו, ואמרה: השקני השקות, או: תן,
9 השקה³⁰, השלף - אינה מקדשת; שאין הדברים
10 נראין אלא: השקני בלבד, ולא תשחק עמי בדבר
11 אחר.

(29) קידושין ט. (30) או השקה, או השלף. לשון "השלף"
במשליך פירות מאילן, כמבואר בקידושין שם.

12 ו. המקדש בעד אחד - אין חוששין לקדושו³¹,
13 ואף-על-פי ששניהם מודין. קל וחומר למקדש בלא
14 עדים³². המקדש בפסולי עדות של תורה³³ - אינה
15 מקדשת³⁴; בפסולי עדות של דברי סופרים³⁵, או
16 בעדים שהן ספק פסולי תורה³⁶, אם רצה לכנס -
17 חוזר ומקדש בכשרים, ואם לא רצה לכנס - צריכה
18 גט ממנו מספק. ואפילו כפרה האשה והכחישה את
19 העדים ואמרה: לא קדשתני - כופין אותה לקח
20 גט³⁷. וכן דין כל קדושי ספק: אם רצה לכנס - חוזר
21 ומקדש ודאי, ואם לא רצה לכנס - צריכה גט ממנו
22 מספק.

(31) ואינם אפילו קידושי ספק. (32) שאין חוששין
לקידושיו (קידושין סה.), וזה נלמד מגזירה שוה: נאמר
בעריות: "עדות דבר", ונאמר בממון: "על פי שנים עדים
יקום דבר", מה להלן בשני עדים, אף כאן בשנים (רש"י
שם). (33) כגון שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות מן
התורה. (34) סנהדרין כה, ב. (35) שעבר עבירה שאינה
אלא מדבריהם, כגון שחילל יום-טוב שני של גלויות (הל'
עדות פ"י, ה"ג). (36) כגון שהעידו שנים על אחד שעבר
עבירה, ובאו שנים אחרים והכחישום ואמרו לא עבר ולא
נפסל, הרי זה ספק פסול (הל' עדות פ"ב, ה"ג). (37) אם
תרצה להנשא לאחר. אבל הלשון "כופין אותה" תמוה: אם
תרצה תנשא, ואם לא תרצה לא תנשא, ולמה כופין אותה?
וב'טור' אהע"ז סי' מב, מביא בדברי רבינו: "כופין אותו
ליתן גט", והיא הגירסא הנכונה בדברי רבינו (כסף-משנה).

23 ז. קטן³⁸ שקדש - אין קדושו קדושין³⁹. אבל גדול
24 שקדש את הקטנה⁴⁰ היתומה, או קטנה שיצאה
25 מירשות אביה⁴¹, אם היתה פחותה מבת שש, אף-
26 על-פי שהיא נבונה לחש⁴² ביותר ומפרת ומבכנת⁴³
27 - אין פאן שם⁴⁴ קדושין, ואינה צריכה למאן⁴⁵; ואם
28 היתה מבת עשר שנים ולמעלה, אף-על-פי שהיא
29 סכלה ביותר⁴⁶ - הואיל ונתקדשה לדעתה, הרי זו
30 מקדשת למאן. היתה מבת שש ועד סוף עשר -

- 1 גְּמֻרִין⁶². וְנוֹתֵן גֹּט, וְהִיא מִתֵּרֶת לְבַעֲלָהּ הַחֹרֶשׁ⁶³.
2 אֲבָל הַשּׁוֹטָה שֶׁקֹּדֶשׁ פִּקְחָתָהּ, אוּ פִקְחָהּ שֶׁקֹּדֶשׁ שׁוֹטָה
3 - אֵין בָּאֵן קִדּוּשִׁין בְּלָל, לֹא מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי
4 סוֹפְרִים⁶⁴.

70) שחייב על ביאתו כרת, והן האמורות בויקרא פרק יח, ראה לעיל פ"ב ה"ה. 71) קידושין סז, ב: "אמר קרא: כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו", הוקשו כל העריות לאחות אשה, מה אחות אשה לא תפסי בה קידושין (שנאמר: ואשה אל אחותה לא תקח - לא תוכל לקדשה), אף כל עריות לא תפסי בהן קידושין". 72) פנויה בימי נדתה. 73) קידושין סה, א. שנאמר (ויקרא טו, כד) "ותהי נדתה עליו", - אפילו בשעת נדתה, תהא בה הויה (תפיסת קידושין). 74) כיון שאינה ראויה לביאה, אין לקדשה. וגם יש לחוש שמא יגע בה. וראה לקמן פ"י, ה"ו. ומה שאין אנו נזהרין בזה הוא משום שאנו מקדשים בשעת נישואין, וכבר הוכנו כל צרכי החופה וטבחו טבחם ואיראפשר לדחותם בגלל ההפסד ('פרישה' ל'טור' אה"ע"ו סי' מד).

- 15 יג. אִשֶּׁת אִישׁ שֶׁפִּשְׁטָהּ יָדָהּ וְקִבְּלָהּ קִדּוּשִׁין מֵאַחֵר
16 בִּפְנֵי בַעֲלָהּ - הָרִי זֶה מִקִּדְּשָׁתָהּ לְשֵׁנִי⁷⁵; שֶׁהָאִשָּׁה
17 שֶׁאִמְרָה לְבַעֲלָהּ בִּפְנֵי: גִּרְשָׁתִּי - נִאֲמַנְתָּ⁷⁶. חֲזָקָה
18 אֵין אִשָּׁה מַעֲזָה פְּנִיָּה בִּפְנֵי בַעֲלָהּ. אֲבָל אִם קִדְּשָׁה
19 אַחֵר שְׁלֹא בִּפְנֵי בַעֲלָהּ - אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ,
20 עַד שֶׁתִּבְּיֵא רֵאָיָה שְׁנִתְּגַרְשָׁה קֹדֶם שֶׁתִּקְבַּל הַקִּדּוּשִׁין.
21 כֹּל שְׁלֹא בִּפְנֵי - מַעֲזָה⁷⁷.

75) כי בוודאי נתגרשה מבעלה הראשון. 76) אפילו להנשא לכתחילה ואפילו הוא מכחישה, כמבואר לקמן הל' גירושין פ"ב, ה"ד. ויש אומרים, כי בזמן הזה שמרובה החוצפה והפריצות אינה נאמנת אלא לחומרא (שו"ע אה"ע"ו סי' יז, ס"ב). 77) גיטין פט, ב.

- 22 יד. הַמִּקְדָּשׁ אַחַת מִן הַשְּׁנִיאוֹת אוּ מֵאֲסוּרֵי לְאוּיִן אוּ
23 מֵאֲסוּרֵי עֲשֵׂה⁷⁸, וְכֵן יָכֹחַ שֶׁקֹּדֶשׁ צֶרֶת יִבְמָה⁷⁹ - הָרִי
24 זֶה מִקִּדְּשָׁתָהּ קִדּוּשִׁין גְּמֻרִין⁸⁰; חוּץ מִיבִמָּה
25 שְׁנִתְּגַרְשָׁה לְזָרִי⁸¹, שֶׁהִיא מִקִּדְּשָׁתָהּ בִּסְפֵק. נִסְתַּפֵּק
26 לְחֻכָּמִים, אִם הַקִּדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בִּיבִמָּה כִּשְׁאָר חֵיבֵי
27 לְאוּיִן, אוּ אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ כְּעֶרְוָה⁸². וְאַף־
28 עַל־פִּי שֶׁאֲסוּר לוֹ לְכַנֵּס⁸³ אַחַת מִכָּל אֵלֶּי⁸⁴, הָרִי זֶה
29 מִגֵּרֶשׁ בִּגְטָה⁸⁵.

78) כולן מפורשות לעיל פ"א, הלכות רח. 79) לאחיו המת היו שתי נשים, ואחת מהן נתייבמה, והשניה - הנקראת צרה - אסורה להנשא לאחים, שנאמר: יבמה יבוא עליה - עליה ולא על צרתה. ולא הבא מכלל עשה - עשה (יבמות יא. והשווה דברי רבינו הל' יבום פ"א, ה"ב). 80) כי הלכה היא, קידושין תופסין בחייבי לאוין ועשה, שנאמר: "כי תהיין לאיש שתי נשים אחת אהובה והאחת שנאוה", וכי יש אהובה לפני המקום או שנאוה לפני המקום? אלא אהובה - אהובה בנישואיה, שנאוה - שנאוה בנישואיה (שנשאה באיסור), ובכל זאת אומר הכתוב: "כי תהיין" - לשון הויה, מכאן שקידושין תופסין בהן (קידושין סח). 81) לפני שחלצה יבמה, והתורה אמרה: "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" (דברים כד, ה). 82) משום שנאמר

58) מפורש לעיל פ"ב, הכ"ו. 59) איש ואשה שהם שלמים בדעתם, ואינם לא חרשים ולא שוטים, נקראים פקח ופקחת (לעיל שם). 60) יבמות קיב, ב. 61) כלל הוא: כל שהקידושין הראשונים הם מדברי סופרים, קידושי תורה חלים אחריהם, דוגמא לכך דברי רבינו לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ו. 62) מן התורה. 63) הואיל והפקח לא נשאה עדיין, אבל אם נשאה הפקח - אסורה לשניהם, כמבואר לקמן הל' גירושין פ"י, ה"ה. ומקור דברי רבינו ב'ירושלמי' יבמות יד, א. 64) יבמות קיב, ב. חרש וחרשת שקיימת בהם תקנת חכמים (שדרכם להיות שלום ביניהם) תיקנו להם קידושין, שוטה ושוטה שאין תקנת חכמים קיימת בהם (אין שלום ביניהם, כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת) לא תיקנו להם קידושין.

- 5 י. סְרִיס שֶׁקֹּדֶשׁ, בֵּין סְרִיס חֻמָּה בֵּין סְרִיס⁶⁵ אָדָם,
6 וְכֵן אֵילֻנִית⁶⁶ שְׁנִתְּגַרְשָׁה - הָרִי אֵלֶּי קִדּוּשִׁין
7 גְּמֻרִין⁶⁷.

65) מפורש לעיל פ"ב, הלכות יא-יד. 66) לעיל פ"ב, הלכות ד-ו. 67) אע"פ שסריס אדם אסור לו לבוא בקהל - מכל-מקום קידושין תופסין, שהלכה היא: קידושין תופסין בחייבי לאוין, ואין צורך לומר שסריס אדם קידושי תופסין, שהרי מותר לו לבוא בקהל (ראה יבמות עה: ובדף עט:). והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה פט"ז. וכן האילוניות אע"פ שאם אין לו בנים מאשה אחרת, כופים אותו להוציאה, כמבואר לקמן פכ"ד ה"א, בכל זאת צריכה גט ממנו ואפילו לא הכיר בה ונמצאת אח"כ אילוניות (כתובות ק:). ובשו"ע אה"ע"ו סי' מד ס"ד, יש חולקים וסוברים שאילוניות אם לא הכיר בה מקודם אינה מקודשת, שאין אדם מותר על מום גדול כזה, ואינה צריכה גט.

- 8 יא. טְמֵטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס⁶⁸ שֶׁקֹּדֶשׁוֹ אִשָּׁה, אוּ
9 שֶׁקֹּדֶשׁוֹ אִישׁ - הָרִי אֵלֶּי קִדּוּשִׁי סִפֵּק, וְצָרִיכִין גֹּט
10 מִסְּפֵק⁶⁹.

68) מפורשים לעיל פ"ב הלכות כד-כה. 69) קידושי טומטום - מבוארים ביבמות עב, א - שהם קידושי ספק, שמא זכר או שמא נקבה היא, ואע"פ שאין הטומטום ראוי להנשא, צריך הוא גט לענין תרומה, כגון אם הוא כהן ונתקדש לישראל שאסור בתרומה אם יקבל גט הוא חוזר לתרומת בית אביו. וכן תפסו קידושי לענין שהמקדש נאסר באחות הטומטום ובאמו (רש"י שם). ואשר לאנדרוגינוס, אמרו (יבמות פג.) אנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה. והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה פ"א, ה"ו: "אנדרוגינוס מותר לישא אשה". ומקורו מיבמות פא, א.

- 11 יב. הַמִּקְדָּשׁ אַחַת מִן הָעֲרִיּוֹת⁷⁰ - לֹא עֲשֵׂה פְלוֹם,
12 שְׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לְעֶרְוָה⁷¹; חוּץ מִן הַנֶּגְדָה⁷²,

משגדלה. (96) כי שמא לא חלו כלל קידושה לפני שחרורה, הואיל ודומה למקדש חצי אשה, וממילא חלו בה קידושי שני. או אולי חלו בה קידושי ראשון כי לא השאיר כלום בקניינו, וממילא לא חלו בה קידושי שני (ב"ח ו' מרכבת משנה' כפי הבנתם בסוגיא דגיטין מג, א. ועמוד ב שם).

יז. וְאִי זֶה הָיָה שֶׁפָּחָה חֲרוּפָה הָאִמּוּרָה בְּתוֹרָה? 97 זֶה מִי שֶׁחָצְיָהּ שֶׁפָּחָה וְחָצְיָהּ בֵּת חוּרִין שֶׁקָּדְשָׁה עֶבֶד עֲבָרִי. 98 וְמִי שֶׁחָצְיוֹ עֶבֶד וְחָצְיוֹ בֵּן חוּרִין 99 שֶׁקָּדְשׁ בֵּת חוּרִין - הָרִי זֶה סֶפֶק קְדוּשִׁין 100.

(97) שהבא עליה חייב להביא אשם (ויקרא יט, כ) - מאחר שאמרנו למעלה (הט"ז) שהמקדש חצי שפחה חצי בת חורין - אין קידושה גמורים עד שתשתחרר. (98) שהרי היא מותרת לו גם בחצי השפחה שבה (שעבד עברי מותר בשפחה כנענית), ולפיכך יש לו גם בה קידושי גמורים בחצי הבן-חורין. מה-שאינ-כן בן-חורין המקדש אותה שאסורה עליו מצד חצי השפחה שבה. וראה בפירוש המשניות להרמב"ם בכריתות (פ"א, י), ועי' 'פני יהושע' גיטין מג, א. (99) כגון שהיה משועבד לשני שותפים, ושחרר אחד את חלקו. (100) כי אולי הוא דומה לאומר לאשה התקדש לחצי, שמקודשת, כמבואר לעיל פ"ג ה"ט, או שמא יש לחלק, ששם היא ראויה לכולו, שהרי הוא בן חורין, ונעשה כאומר: תהי אשתי את ועוד אחרת, אבל בנידון שלפנינו הרי אינה ראויה לכולו מחמת חלק עבודתו שאינו בר קידושין, וגם אסור בה כדין כל עבד האסור בבית חורין (גיטין מג. והשווה דברי רבינו הל' עבדים פ"ד, ה"ז).

יח. שְׁפֹר שֶׁקָּדְשׁ - קְדוּשִׁיוֹ קְדוּשִׁין, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּשְׁתַּכַּר הִרְבֵּה 101. וְאִם הִגִּיעַ לְשִׁכְרוֹתוֹ שֶׁל לוֹט 102 - אֵין קְדוּשִׁיוֹ קְדוּשִׁין 103. וּמִתְּשַׁבֵּין בְּדָבָר זֶה 104.

(101) עירובין סה. "שיכור מקחו ומקחו ממכרו... כללו של דבר, הרי הוא כפקח לכל דבריו." (102) "והוא השיכור שעושה ואינו יודע מה עושה" (לשון רבינו הל' מכירה פכ"ט, ה"ח). (103) עירובין שם, והרי הוא כשוטה לכל דבריו. (104) חוקרים היטב אם באמת הגיע לשכרות של לוט, כי יש להזהר באיסור ערוה החמור מאד.

יט. הַמְּקַדֵּשׁ בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת 105. קְדֻשָּׁה בְּאֶכָל אוּ בְּכֵלִי וּבִיּוֹצֵא בּוֹ שִׁשְׁהַ פָּחוֹת מִפְּרוּטָה - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת בְּסֶפֶק, וְצָרִיכָה גִּט מִסֶּפֶק; שֶׁמָּא דָּבָר זֶה שְׁוֶה פְּרוּטָה בְּמָקוֹם אֲחֵר. הָא לְמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַמְּקַדֵּשׁ בְּשְׁוֶה כֶּסֶף: אִם הָיָה בְּאוֹתָהּ הַמְּדִינָה שְׁוֶה פְּרוּטָה - הָרִי אֵלּוֹ קְדוּשִׁי וְדָאִי, וְאִם אֵינּוּ שְׁוֶה פְּרוּטָה - הָרִי אֵלּוֹ קְדוּשִׁי סֶפֶק 106. יִרְאֶה לִּי, שֶׁאִם קָדַשׁ בְּתַבְשִׁיל אוּ בִּירֶק שֶׁאֵינּוּ מִתְקַיֵּם 107 וּבִיּוֹצֵא בָהֶם, אִם לֹא הָיָה שְׁוֶה פְּרוּטָה בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת כָּלָל; שֶׁהָרִי דָּבָר זֶה אֵינּוּ מַגִּיעַ לְמָקוֹם אֲחֵר עַד שִׁיפְסֹד וְיֵאבֵד, וְלֹא יִהְיֶה שְׁוֶה פְּרוּטָה. וְדָבָר שֶׁל טַעַם הוּא זֶה, וְרָאוּי לְסַמֵּךְ עָלָיו.

בה: "לא תהיה" לשון הויה ותפיסת קידושין, כלומר, לא יתפסו בה קידושין לזר (יבמות צב:). (83) לחופה. (84) שהרי אסורות עליו איסור לאו. (85) הואיל וקידושין תופסין בהם ואסור לו לקיימן, על כרחו מוציאן בגט. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

טו. הַמְּקַדֵּשׁ כּוֹתֵית אוּ שֶׁפָּחָה 86 - אֵינָן קְדוּשִׁין, אֶלָּא הָרִי הִיא אַחֵר הַקְּדוּשִׁין כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה קֹדֶם הַקְּדוּשִׁין 87. וְכֵן עֲפֹ"ם וְעֶבֶד שֶׁקָּדְשׁוֹ בֵּת יִשְׂרָאֵל - אֵין קְדוּשִׁיתָּהּ קְדוּשִׁין 88. יִשְׂרָאֵל מוֹמָר שֶׁקָּדְשׁ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבֹדֶת כּוֹכָבִים וּמַזְלֹת בְּרִצּוֹנוֹ - הָרִי אֵלּוֹ קְדוּשִׁין גְּמוּרִים 89, וְצָרִיכָה גִּט מִמֶּנּוּ 90.

(86) כנענית. (87) קידושין סח, א. שפחה, אמר קרא: שבו לכם פה עם החמור (בראשית כב, ה), עם הדומה לחמור (ואליעזר עבד היה). נכרית, אמר קרא: לא תחתן במ (דברים ז, ג), לא תהא לך במ תורת חיתון. (88) יבמות מה, א מהטעם הנ"ל. ובשאלות (וישלה ס"ו) להלכה בגוי מהפסוק: "והיא בעולת בעל" (בראשית כ, ג) - בעולת בעל יש להם (לגויים), נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם, וכל-שכן שקידושי אירוסין אין להם (רש"י יבמות שם). (89) יבמות מז, ב. וכן בבכורות ל, ב. וכבר אמרו (סנהדרין מד.) על הפסוק: "חטא ישראל" (יהושע ז, יא) - "אע"פ שחטא - ישראל הוא". ורבינו ב'אגרת תימן' כותב: "שהתורה הזאת לא יוכל להמלט... ממנה אפילו אחד מזרע יעקב... לא הוא ולא זרעו... בין ברצונו בין שלא ברצונו". וגם אם הוליד מומר זה בן (מאשה ישראלית) הרי הבן ישראל גמור וקידושי קידושין (מגיד-משנה). וראה בתשובת רס"ג אוצ"ה ג' ליבמות ס"ו תעד. (90) רבי דוד כהן בתשובותיו בית ט' חדר א', מבאר דברי רבינו שכוונתו לומר שכופים אותו לגרשה שלא תעמוד עמו, כי ישכילה בכמה מכשולים. וזהו שהוסיף: "וצריכה גט ממנו".

טז. הַמְּקַדֵּשׁ אִשָּׁה שֶׁחָצְיָהּ שֶׁפָּחָה וְחָצְיָהּ בֵּת חוּרִין 91 - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת קְדוּשִׁין גְּמוּרִין 92 עַד שֶׁתִּשְׁתַּחֲרַר, וְכִיּוֹן שֶׁנִּשְׁתַּחֲרַרָה - גְּמוּרָה קְדוּשִׁיתָּהּ 93, כְּקְדוּשִׁי קִטְנָה 94 שֶׁגְּדֻלָּהּ, וְאֵינּוּ צָרִיךְ לְקַדֶּשָׁה קְדוּשִׁין אֲחֵרִים 95. בָּא אַחֵר וְקָדְשָׁה אַחֵר שֶׁנִּשְׁתַּחֲרַרָה - הָרִי זֶה סֶפֶק קְדוּשִׁין לְשִׁנְיָהֶם 96.

(91) כגון שהיתה משועבדת לשני שותפים, ושחרר אחד מהם את חלקו. (92) שהרי חצי שפחה שבה אינו ראוי לקידושין, כמבואר לעיל ה"טו. ואם כן, הרי הוא כאומר לאשה חציין מקודשת לי שאינה מקודשת כמבואר לעיל (פ"ג ה"ט), ויתכן כי דין זה עדיף ממקדש חצי אשה, כי שם השאיר בקניינו, וכאן לא השאיר בקניינו כי כל מה שהיה ראוי ממנה להתקדש - קידש. ולפיכך הרי זו מקודשת קידושי ספק (גיטין מג. וכביאור הב"ח אהע"ז מד, וה' מרכבת המשנה'). וראה להלן הערה צה. (93) ונתפשטו קידושי בכולה. שמעתה - כולה ראויה לקידושין. (94) יתומה. (95) כמבואר לעיל ה"ח. שאין זו, המקודשת קידושי ספק מדין תורה, גרועה מקטנה המקודשת קידושי ודאי מדברי סופרים שאינה צריכה קידושין אחרים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ט אלול - ספר נשים - הלכות אישות קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רב ביבי, סלע (אבן) של שניהם מהו - תיקון". כי אע"פ שהלכה היא שבמקח וממכר אין קונים מזה לזה בחצר של שניהם, כמבואר בבבא-בבא פד, ב ובהל' מכירה פ"ד, אבל בקידושין יש לחוש שמא השאיל לה זכותו כיון שכבר יש לה חלק בה (מגיד-משנה). (115) קידושין שם. וראה למעלה ה"ד.

18 כב. הֵיוּ עוֹמְדִים בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים¹¹⁶ או בְּרִשּׁוֹת
19 שְׁאִינוּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם¹¹⁷, וְזָרָק לָהּ קְדוּשָׁה: קְרוֹב לוֹ
20 - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת; קְרוֹב לָהּ - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת;
21 מִחֲצָה עַל מִחֲצָה, או שֶׁהֵיוּ סָפֵק קְרוֹב לוֹ סָפֵק
22 קְרוֹב לָהּ, וְאָבְדוּ קֳדָם שְׁנֵינֵינוּ לִידָה¹¹⁸ - הָרִי זֶה
23 סָפֵק מְקַדְּשֶׁת. בִּיצֵד הוּא קְרוֹב לוֹ וְקְרוֹב לָהּ? כֹּל
24 שֶׁהוּא יָכוֹל לְשַׁמֵּר אוֹתָן¹¹⁹, וְהִיא אֵינָה יְכוּלָּה -
25 זֶה הוּא קְרוֹב לוֹ. הִיא יְכוּלָּה לְשַׁמֵּר אוֹתָן, וְהוּא
26 אֵינוּ יָכוֹל - זֶהוּ קְרוֹב לָהּ. שְׁנֵיהֶן יְכוּלִין לְשַׁמֵּר
27 אוֹתָן, או שְׁנֵיהֶן אֵין יְכוּלִים לְשַׁמֵּר אוֹתָן - זֶה
28 הוּא מִחֲצָה עַל מִחֲצָה¹²⁰.

(116) אף-על-פי שברשות הרבים לא תיקנו חכמים שיקנו לו לאדם ארבע אמות (פי"ז מהל' גזילה ואבידה ה"ט) - כאן נקנים לה קידושה מטעם שיכולה לשמור אותם, ואפילו הם רחוקים ממנה מאה אמה (גיטין שם, לדעת רבי יוחנן). ועי' כסף-משנה ולחם-משנה. (117) השייכות לאדם אחר. (118) ואי אפשר לברר את מצב קרבתם. (119) ואפילו רחוק מאה אמה, כמו שכתוב למעלה. (120) גיטין עח, ב. לענין גירושין, והוא-הדין לענין קידושין, שנאמר "ויצאה והיתה" השווה הויה ליציאה (שם).

יום שישי כ"ט אלול ה'תש"פ

פרק חמישי

(1) נכתבו בו דיני קידושין באיסורי הנאה, בהקדש, בטובת הנאה, בגזל ובגנבה ואבדה, בפקדון, במלוה, בהנאת מתנה שנתן לאחרים בפקודתה, או שקיבל מאחרים ברצונה, במשכון, במתנה על מנת להחזיר, שתיקה לאחר מתן מעות.

29 א. הַמְקַדֵּשׁ בְּדָבָר שֶׁהוּא אֲסוּר בְּהִנָּאָה, כְּגוֹן חֲמֵץ
30 בְּפֶסַח או בֶּשֶׂר בְּחֵלֶב² וְכִיּוֹצֵא בָהֶן מִשְׁאֵר אֲסוּרֵי
31 הִנָּאָה - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת³. וְאֶפְלוּ הִיא אֲסוּר בְּהִנָּאָה
32 מִדְּבָרֵיהֶם, כְּגוֹן חֲמֵץ⁴ בְּשָׂעָה שְׁשִׁית מִיּוֹם אֲרֻבָּעָה
33 עֶשְׂרִי⁵ - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת.

(2) שנתבשל בחלב. (3) שהרי אינה יכולה ליהנות מכסף קידושי, נמצא שלא נתן לה כלום. (4) היינו חמץ גמור שאסור בהנאה מן התורה ולפיכך אינה מקודשת, אף על פי שבשעה ששית אינו אסור אלא מדרבנן, אבל חמץ שאינו אסור אלא מדרבנן, קידושי קידושין. (5) בניסן. שמן התורה אין החמץ אסור אלא מתחילת שעה שביעית ביום.

34 ב. עֶבֶר וּמִכָּר דָּבָר הָאֲסוּר בְּהִנָּאָה וְקִדְּשׁ בְּדָמָיו -
35 הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת; חוּץ מִעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת,
36 שְׂאֵם קִדְּשׁ בְּדָמָיָהּ - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת, מִפְּנֵי שְׂדָמָיָהּ

(105) קידושין מו, א. ושיעור פרוטה, משקל חצי שעורה מכסף צורף (רבינו בפירושו למשנה קידושין פ"א מ"א, וכן בשו"ע אהע"ז סי' כו, ועי' הל' עירובין פ"א ה"ב, וכן בשו"ע יו"ד סי' רצד ס"ו). (106) קידושין יב. ותופסים בה קידושי שני, וצריכה גט משניהם אם רוצה להנשא לאחר, וכן אם לא נתקדשה לאחר, והמקדש הראשון רוצה לקיימה - צריכה קידושין אחרים, כדי שתהא מקודשת קידושי ודאי (רש"י לקידושין יב. וב"טור' אהע"ז סי' לא). (107) זמן מרובה. ואם יכול להתקיים ע"י כיבוש בחומץ או במלח וכיוצא בהם, וראוי הוא להגיע למקום אחר שיטוה פרוטה - הרי אלו קידושי ספק (מהרי"ק שורש פד, כסף-משנה ומעשה-רוקח).

1 כ. הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה, או שֶׁקִּדְּשׁ שְׁתֵּי
2 נָשִׁים בְּפְרוּטָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁשָּׁלַח סְבָלוֹנוֹת¹⁰⁸ לְאַחֵר
3 מִבֵּן - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת. וְכֵן קָטָן שֶׁקִּדְּשׁ, אֶף-עַל-פִּי
4 שֶׁשָּׁלַח סְבָלוֹנוֹת לְאַחֵר שֶׁהִגְדִּיל - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת.
5 שֶׁמִּחְמַת קְדוּשִׁין הָרָאוּשׁוֹנִים שָׁלַחָן, שֶׁהֵיוּ קְדוּשִׁין
6 פְּסוּלִין¹⁰⁹.

(108) מתנות, שדרך ארוס לשלוח לארוסתו, סבלונות - מלשון סבל והוא נרשא המשא, שנושאים אותו מיד זה ליד זה (רבינו בפירושו למשנה, קידושין פ"ב מ"ו, ובבבא-בבא פ"ט מ"ה) ומצאנו מתנה בלשון משא: "וישא משאות" (בראשית מג, לד) - ויתן מתנות ('תוספות יו"ט', קידושין שם). (109) קידושין נ, ב. ואין אומרים: אדם יודע שאין קידושי קטן כלום, ושלח הסבלונות לאחר שהגדיל לשם קידושין, אלא - מחמת הקידושין הראשונים שלהם.

7 כא. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה בְּכֶסֶף או בְּשֹׁטֶר, אֵינוּ צָרִיךְ
8 שְׂתֵּתָהּ הַקְדוּשִׁין לְתוֹף יָדָה; אֲלֹא בֵּין שְׂרָצָתָהּ לְזָרָק
9 לָהּ קְדוּשָׁה, וְזָרָקָן¹¹⁰ - בֵּין לְתוֹף יָדָה בֵּין לְתוֹף
10 חִיקָה, או לְתוֹף חֲצָרָה או לְתוֹף שְׂדָה שְׁלָה - הָרִי
11 זֶה מְקַדְּשֶׁת¹¹¹. הִיתָה עוֹמֶדֶת בְּרִשּׁוֹת הַבָּעַל, צָרִיךְ
12 שְׂתֵּתָהּ לְתוֹף יָדָה או לְתוֹף חִיקָה¹¹². הִיתָה עוֹמֶדֶת
13 בְּרִשּׁוֹת שֶׁהִיא שֶׁל שְׁנֵיהֶן¹¹³, וְזָרָק לָהּ קְדוּשָׁה
14 מִדְּעָתָה, וְלֹא הִגִּיעוּ לִידָה או לְחִיקָה הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת
15 קְדוּשִׁי סָפֵק¹¹⁴. וְאֶפְלוּ אִמְרָה לוֹ: הִנֵּה קְדוּשִׁין עַל
16 מְקוֹם זֶה, וְאוֹתוֹ הַמְּקוֹם שֶׁל שְׁנֵיהֶם - הָרִי אֵלוֹ
17 קְדוּשִׁי סָפֵק¹¹⁵.

(110) משמע שהסכימה שיזורק לה הקידושין, אבל אם אמרה תנם בידי, והוא שינה וזרקם - אינה מקודשת, שהרי אינה מרצונה (ב"ח אהע"ז סי' ל'. וראה 'חלקת מחוקק' שם). ו'מעשה רוקח' הביא כאן נוסחה אחרת בדברי רבינו: "כיון שרצה לזרוק", ולפי זה אין צורך בהסכמתה. אבל עצם הלשון מגומגם לפי נוסחא זו. (111) כן היא בגיטין עז, א לענין גירושין. ושם דף עח. אמרו: "כן לענין קידושין". ואין צורך שתעמוד בצד חצרה כמו בגירושין (ראה הל' גרושין פ"ה ה"ב) כי הקידושין זכות הן לה, וזכין לאדם אפילו שלא בפניו (מגיד-משנה). (112) שם עז, א. (113) ששניהם שותפים בחצר. (114) קידושין ח, ב: "בעי

- 1 עבודת כוכבים ומזלות אסורין בהנאה כמות.
 2 המקדש בפרש עגלי עבודת כוכבים ומזלות - אינה
 3 מקדשת; שהכל מעבודת כוכבים ומזלות אסור
 4 בהנאה, שנאמר: ולא ידבק בידך מאומה מן החלם.
 5 אבל המקדש בפרש שור הנסקל⁶ - הרי זו מקדשת.
 6 אף-על-פי ששור הנסקל אסור בהנאה - פרשו אינו
 7 אסור בהנאה, שאינו דבר חשוב לגבי השור.
 (6) שור שהמית אדם, ודינו להיסקל ומשנגמר דינו אסור
 בהנאה.

- 8 ג. המקדש בפרות שביעית או באפר פרה אדמה או
 9 במים שפלאן לעשותן מי נדה - הרי זו מקדשת.
 10 המקדש בהקדש של פדק הבית⁷ בשוגג⁸ - הרי זו
 11 מקדשת⁹, והוא שלם קרן וחמש להקדש, וביא
 12 אשמו, פדין כל מועל בשגגה. ואם קדש בו אשה
 13 במזיד - אינה מקדשת¹⁰.
 (7) כסף הניתן לגזבר בית המקדש לצרכי תיקון הבית.
 (8) שלא ידע בו שהוא של הקדש. (9) כי על ידי מעילתו
 נתחללה קדושתו ויצא הכסף לחולין. (10) כי אין הקדש
 מתחלל אלא בשוגג שנאמר בו מעילה.

- 14 ד. קדשה במעשר שני¹¹, בין בשוגג בין במזיד -
 15 אינה מקדשת; לפי שאין לו לעשות בו שאר חפציו
 16 עד שיתחלל, שנאמר במעשר: לוי הוא.
 (11) הוא החלק העשירי מהתבואה, הנאכל בירושלים
 בקדושה. -

- 17 ה. כהן שקדש בחלקו¹² מקדשי קדשים¹³ או
 18 מקדשים קלים¹⁴ - אינה מקדשת, מפני שלא התרו
 19 אלא לאכילה בלבד¹⁵. אבל כהן שקדש בתרומה
 20 גדולה¹⁶ ובתרומת מעשר ובכבכורים¹⁷, וכן לוי
 21 שקדש במעשר ראשון¹⁸, וישראל שקדש במעשר
 22 עני¹⁹ - הרי זו מקדשת²⁰.

- (12) שחולק עם אחיו הכהנים. (13) כגון קרבנות החטאת
 והאשם. (14) כגון שלמים שקדשתם קלה. (15) כי אין
 הם ממונו הפרטי של הכהן, אלא משולחן גבוה (שולחנו
 של הקב"ה) זכה בהם לאכילה. (16) אחד מחמישים
 (לאדם ממוצע) בפירות ובתבואה שהישראל מפריש לכהן,
 ונקראת גדולה, שהיא ראשית כל ההפרשות אחרי מריחת
 הכרי, בניגוד לתרומת מעשר הניתנת לכהן מידי הלוי
 המפריש מעשר מן המעשר, שהוא [=הלוי] קיבל, ואינה
 אלא אחד ממאה. (17) הניתנים אף הם לכהן ונאכלים
 בירושלים. (18) שקיבל מהישראל ונקרא ראשון, בהבדל
 ממעשר שני הבא אחריו שהוא נאכל לבעליו בירושלים.
 (19) בשנה השלישית והשישית לשמיטה מפרישים מעשר
 עני. ובשנה הראשונה, השנייה הרביעית והחמישית - מעשר
 שני. (20) שכל אלה הם קניינו של המקבל וממונו.

- 37 ח. הנכנס לבית חבירו ולקח לו פלי או אכל וכיוצא
 38 בהן וקדש בו אשה, וכא בעל הבית, אף-על-פי
 39 שאמר לו: למה לא נתת לה דבר זה, שהוא טוב ממה
 40 שנתת לה? - אינה מקדשת; שלא אמר לו דבר זה
 41 אלא כדי שלא להתפיש עמו, והואיל וקדש במזון
 42 חבירו שלא מדעת חבירו - הרי זה גזל ואינה מקדשת.
 43 ואם קדשה בדבר שאין בעל הבית מקפיד עליו, כגון
 44 תמרה או אגוז - הרי זו מקדשת מספק³⁷.
 (37) כי שמה בכל זאת הקפיד בעל הבית.
 ט. היתה סחורה בינו ובין חבירו³⁸, וחלקה שלא
 45 מדעת חבירו, וקדש בחלקו - הואיל וצריכה שומת
 46 בית דין³⁹, אינה מקדשת; שאין זה נוטל לעצמו מה
 47 שצריכה ונניח⁴⁰ מה שצריכה⁴¹.
 48

- 23 ו. מתנות²¹ שלא הורמו²², הרי הם כמו שהורמו²³.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ט אלול - ספר נשים - הלכות אישות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על פי שלא שידך, ואפילו תאמר אחרי כן לא לקידושין נתכוונתי אלא לפירעון חובי קבלתי, אינה נאמנת. (55) נמצא שלא נתן לה כלום לשם קידושין.

יג. המקדש במלוה, אפילו היתה בשטר - אינה מקדשת. כיצד? כגון שהיה לו אצלה חוב דינר, ואמר לה: הרי את מקדשת לי בדינר שיש לי בידך - אינה מקדשת; מפני שהמלוה להוצאה נתנה⁵⁶, ואין כאן שום דבר קדם⁵⁷ להנות בו מעתה, שכתב⁵⁸ הוציאה אותו דינר⁵⁸ ועברה הנאתו⁵⁹.

(56) הלווה רשאי להוציאה [=להשתמש בה] ואינו חייב להעמידה שתהא מצוייה בכל עת שיתבענו המלווה. (57) הנמצא מול עיניו. (58) ואפילו המעות עדיין בידה הרי הן כאילו כבר הוציאתן. (59) וקידושי כסף נלמדים מקניין שדה עפרון שנאמר בו: "נתתי כסף השדה קח ממני" הרי שבשעת הקניין צריך ליתן הכסף. ואפילו החזיר לה השטר [=חוב] ויש בנייר שווה פרוטה, אינה מקודשת, מפני שעיקר דעתה על כסף המלווה.

יד. היה לו אצלה מלוה על המשכון⁶⁰, וקדשה באותה המלוה, והחזיר לה המשכון - הרי זו מקדשת; שהרי היא נהנית במשכון מעתה, והרי הגיע הנאה לידיה.

(60) בין שמשכנה בשעת ההלוואה, בין שלא בשעת ההלוואה, אלא כשהגיע זמן הפירעון תבע מעותיו ומשכנה על ידי בית דין.

טו. המקדש בהנאת מלוה - הרי זו מקדשת. כיצד? כגון שהיה לו אותה מעה⁶¹ מאתים זוז, ואמר לה: הרי את מקדשת לי בהנאת זמן שארוי⁶² לך במלוה זו, שתהיה בידך כך וכך יום, ואיני תובעך ממך עד זמן פלוני - הרי זו מקדשת; שהרי יש לה הנאה מעתה להשתמש במלוה זו עד סוף זמן שקבע. ואסור לעשות פן, מפני שהיא פרבית⁶³. ופרשו רבתי בהנאת מלוה דברים שאין ראוי לשמען⁶⁴.

(61) בשעת הקידושין. (62) שארחיב (כלומר שאאריך). (63) שבשכר המתנתו בגביית כספו מקדשה, אולם אין זו ריבית גמורה אלא "כריבית", שהרי כשנושא אשה נתחייב לה בעשרה דברים, נמצא שאין זו הנאה גמורה, והרי היא הערמת ריבית. והרב המאירי סובר, הואיל וההנאה מגעת לשניהם אין כאן ריבית גמורה. (64) הכוונה לרבנו יצחק אלפסי [=הרי"ף] המפרש: הנאת מלווה - כגון שהלווה לה מכבר, והגיע עכשיו זמן הפירעון, ואמר לה, התקדשי לי באותה הנאה שאסכים להאריך לך את זמן הפירעון עד יום פלוני. אולם רבינו דוחה פירושו הואיל ואינו נתן לה עכשיו כל כסף, אינה יכולה להתקדש כי הרווחת זמן הפירעון אינה עדיפה ממחילת המלווה גופא שכבר אמרנו שאינה מקודשת.

טז. אמר לה: הרי את מקדשת לי בפרוטה זו ובחוב שיש לי אצלה - הרי זו מקדשת. וכן אם אמר לה:

(38) בשותפות. (39) "של שלושה ואפילו הם הדיוטות ובלבד שיהו נאמנים ויודעים בשומא". (40) לשותף חברו. (41) ואפילו נתן לה שווה שתי פרוטות שמגיע לחלקו לפחות שוה פרוטה - אינה מקודשת, לפי שרצונה להתקדש בכל הסכום ולא בחציו, אלא אם כן פירש לה: "התקדשי לי במה שיש לי בו".

י. גזל את האשה או גנב ממנה או חמסה, וחזר וקדשה בגזל ובגנבה ובחמסה שלה, ואמר לה: הרי את מקדשת בו - אם קדם ביניהן שדוכין⁴², ונטלה ושתקה - הרי זו מקדשת⁴³; ואם לא שדך אותה מעולם⁴⁴, אף על-פי ששתקה כשנתן לה דברים אלו בתורת קידושין - אינה מקדשת⁴⁵; ואם אמרה: הן⁴⁶ - הרי זו מקדשת.

(42) דברי שידול וריצוי להסכים להצעת נישואיו. ואפילו היו אלה לפני שגזל ממנה. (43) מתוך שנטלתו ושתקה סימן שמחלה לו וקבלתו לשם קידושין. (44) אפילו לפני הגזילה. (45) כי שלה לקחה, ולא לשם קידושין. (46) בשעת הקידושין.

יא. וכן אם נתן לה פקדון, ואמר לה: פנסי פקדון זה, וחזר ואמר לה: הרי את מקדשת לי בו - אם אמר לה קדם שנטלתו, ונטלתו ושתקה - הרי זו מקדשת⁴⁷; ואם אחר שנטלתו בתורת פקדון אמר לה: הרי את מקדשת בו, ושתקה - אין זה פלוס, שכל שתיקה שלאחר מתן מעות אינה מועלת⁴⁸; אבל אם אמרה 'הן' אחר שנטלה - הרי זו מקדשת⁴⁹.

(47) ואפילו לא קדם ביניהם שדוכין. כי קבלת הפיקדון הייתה לשם קידושין. (48) כי לא איכפת לה כלום באמירתו, הואיל ומתחילתו קיבלתו רק לשם פיקדון. (49) הואיל והפיקדון קיים, הרי זה כאומר התקדשי לי בפיקדון שיש לי בידך - שמקודשת.

יב. החזיר לה חוב שהיה לה אצלו, ואמר לה: הרי את מקדשת בו⁵¹ קדם שתטלני, ונטלתו ושתקה: אם היה ביניהן שדוכין⁵² - הרי זו מקדשת⁵³, ואם לא שדך - אינה מקדשת, עד שתאמר 'הן'. ואם אמר לה אחר שנטלה החוב שלה הרי את מקדשת בו⁵⁴ - אפילו אמרה 'הן', אינה מקדשת⁵⁴; שהרי לא הגיע לידיה ממנו פלוס, אלא שלה נטלה, וכבר נפרע חובו משעה שנטלה, ואינה יכולה לחזר ולתבעו בחוב פעם אחרת⁵⁵.

(50) בשעת החזרת החוב. (51) ודעתו שתתקדש וגם תהיה נפרעת בכסף זה. (52) ונתרצית לו. (53) כי קבלתו לשם קידושין ואת החוב מחלה לו. (54) כי יכולה לומר: בתורת פירעון חובי קיבלתי. ואם לא הזכיר לה בתחילה אודות הפירעון, אלא שהוא חייב לה כסף והגיע זמנו לפרוע, ואמר הרי את מקודשת לי בכסף זה ונטלתו ושתקה מקודשת אף

לפלוגי, וקדשה אותו פלוגי ואמר לה: הרי את
מקדשת לי בהנאה זו הבאה לך בגללי - הרי זו
מקדשת, אף-על-פי שלא נתן לה המקדש כלום.
אמרה לו: הילך דינר זה מתנה ואתקדש לך,
ולקחו, ואמר לה: הרי את מקדשת לי בהנאה זו
שקבלתי ממך מתנה - אם אדם חשוב הוא, הרי זו
מקדשת; שהנאה יש לה בהיותו נהנה ממנה,
ובהנאה זו הקנת עצמה לו.

כג. האומר לאשה: התקדשי לי בדינר, והרי זה
המשכון בדרך עד שאתן הדינר - אינה מקדשת לו;
לפי שלא הגיע הדינר לידיה, ולא המשכון נתן
להיותו שלה. היה בידו משכון על חוב שיש לו
אצל אחרים, וקדש בו אשה - אף-על-פי שאינו
שלו, הרי זו מקדשת; לפי שבעל חוב יש לו מקצת
קנין בגופו של משכון.

כד. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בדינר זה
על מנת שתחזיריה לי - אינה מקדשת, בין החזירה
בין לא החזירה; שאם לא החזירה - לא נתקיים
התנאי, ואם החזירה - הרי לא נהנית ולא הגיע
לידיה כלום.

כה. נתן לה אגדה של הדס וכיוצא בה ואמר לה:
הרי את מקדשת לי בזו, וקבלה אותו, אמרו לו:
והלא אין בה שוה פרוטה, ואמר: תתקדש בארבעה
זוזים המתכבאים בתוך האגדה - אם אמרה 'הן' -
הרי זו מקדשת, ואם שקמה - אינה מקדשת במועות
אלו, שהשתקה שלאחר מתן מעות אינה מועלת
כלום; ותהיה מקדשת בספק מפני האגדה, שמה
שוה פרוטה במקום אחר.

כו. האומר לאשה: התקדשי לי בתמרה זו,
התקדשי לי בזו, התקדשי לי בזו - אם יש באחת
מהן שוה פרוטה - הרי זו מקדשת, ואם לאו - אינה
מקדשת אלא מספק, שמה תשוה תמרה אחת
פרוטה במקום אחר.

כז. אמר לה: התקדשי לי בזו ובזו ובזו - אם יש
בכלם שוה פרוטה - מקדשת⁷⁴, ואם לאו - אינה
מקדשת אלא מספק. היתה אוכלת ראשונה ראשונה
אם יש באחרונה שוה פרוטה - מקדשת, ואם לאו
- אינה מקדשת אלא מספק; שאותן תמרים שאכלה
הרי הן במלוה, והמקדש במלוה - אינה מקדשת,
ונמצא שאין הקדושין אלא בתמרה אחרונה.

(74) כיוון שלא הזכיר בכל אחת מהן - קידושין - נתכוון
לקדשה בכולן כאחת. ולפיכך מצטרפות לשווה פרוטה.

1 במלוה שיש לי אצלך ובפרוטה זו - הרי זו
2 מקדשת⁶⁵.

(65) אף על פי שהקדים את דבר המלוה לנתינת הפרוטה אין
זה נחשב כמקדש במלוה, הואיל ונתן לה פרוטה בשעת
הקידושין - דעתה לפרוטה שהיא מקבלת כעת בזמן מעשה
הקידושין.

3 יז. היה לו חוב ביד אחרים ואמר לה: הרי את מקדשת
4 לי בחוב שיש לי ביד זה במעמד שלשתם⁶⁶ - הרי זו
5 מקדשת⁶⁷.

(66) (1) הלוה (2) המקדש (3) המתקדשת. (67) ההלכה היא
שעל ידי מעמד שלושות אפשר להקנות את החוב למקבל,
ללא כל הקנאה נוספת.

6 יח. קדשה בפקדון שיש לו בידה או בשאלה⁶⁸
7 שהשאלה, אם היה הפקדון והשאלה פרוטה או
8 שוה פרוטה באחד מהן קיים ברשותה⁶⁹ - הרי זו
9 מקדשת.

(68) שאלת כלים וכדומה, שאינם ניתנים להוצאה, אלא
חוזרים לבעליהם בעינם. (69) שלא נגבב או אבד, כי אם
אבד הרי זה כמו "מלוה" ואינה מקודשת.

10 יט. אמר לה: הרי את מקדשת לי בשכר שאדבר
11 עליך⁷⁰ לשלטון⁷¹, ודבר עליה לשלטון, והניח
12 השלטון ולא תבעה⁷² - אינה מקדשת, אלא אם נתן
13 לה פרוטה משלו; שההנאה שבאה לה מדבריו הרי
14 היא במלוה, והמקדש במלוה - אינה מקדשת.

(70) לטובתך. (71) מושל. (72) למשפט.

15 כ. הרי את מקדשת לי במלאכה זו שאעשה עמך⁷³,
16 ועשה - אינה מקדשת, אלא אם בן נתן לה פרוטה
17 משלו; לפי שהשכירות יזכה בה הפועל מתחלה
18 ועד סוף, כל זמן שיעשה מקצת מן המלאכה וזכה
19 במקצת מן השכר, ונמצא השכר כלו מלוה אצלה,
20 והמקדש במלוה - אינה מקדשת.

(73) למענך, וכגון שנתנה לו זהב ואמרה לו: עשה לי ממנו
נזמים וטבעות.

21 כא. האשה שאמרה: תן דינר לפלוגי מתנה
22 ואתקדש אני לך, ונתן, ואמר לה: הרי את מקדשת
23 לי בהנאת מתנה זו שנתתי על פיך - הרי זו
24 מקדשת. אף-על-פי שלא הגיע לה כלום - הרי
25 נהנית ברצונה שנעשה, ונהנה פלוגי בגללה. וכן אם
26 אמרה לו: תן דינר לפלוגי מתנה ואתקדש לו, ונתן
27 לו, וקדשה אותו פלוגי ואמר לה: הרי את מקדשת
28 לי בהנאת מתנה זו שקבלתי ברצונה - הרי זו
29 מקדשת.

30 כב. אמר לה: הילך דינר זה במתנה והתקדשי

נוחלים את ארץ הגלעד אע"פ שלא היו עובדים, ואין אומרים מכלל "הן אתה שומע לאו". מכאן אומר רבי מאיר (קידושין סא): כל תנאי שאינו כפול כתנאי בני גד ובני ראובן - אינו תנאי, והוא-הדין לשאר הדברים המעכבים בתנאי - כולם מתנאי בני גד ובני ראובן הם למדים, וכמבואר בסמוך כל דבר במקומו.

ג. פיצד? האומר לאשה: אם תתני לי מאתים זוזי הרי את מקדשת לי בדינר זה, ואם לא תתני לי לא תהיי מקדשת, ואחר שהתנה תנאי זה נתן לה הדינר - הרי התנאי קיים, והרי זו מקדשת על תנאי; ואם נתנה לו מאתים זוזי - תהיה מקדשת, ואם לא נתנה לו - אינה מקדשת.

ד. אבל אם אמר לה: הרי את מקדשת לי בדינר זה, ונתן הדינר בידה, והשלים התנאי¹⁴ ואמר: אם תתני לי מאתים זוזי תהיי מקדשת, ואם לא תתני לי לא תהיי מקדשת - הרי התנאי בטל, מפני שהקדים המעשה¹⁵ ונתן בידה ואחר כך התנה¹⁶. ואף-על-פי שהכל בתוך כדי דבור - הרי זו מקדשת מיד, ואינה צריכה לתן לו כלום¹⁷.

(14) אחרי נתינתו. (15) מעשה הקידושין [וראה להלן הערה נד]. (16) בבא-מציעא צד, א. וגישין עה, א. כי גם בתנאי בני גד ובני ראובן, הודגש התנאי קודם למעשה "אם יעברו" - זהו התנאי, "ונתתם להם" - זהו המעשה, וכן כתוב ביעקב אבינו (בראשית ל, לא) "אם תעשה לי הדבר הזה, אשובה ארעה צאנך". הקדים התנאי למעשה (רש"י ב"מ צד). (17) ולדעת הראב"ד (למעלה ה"א) אפילו לא הקדים את המעשה בפועל ממש, אלא גמר את כל תנאו ואח"כ נתן הדינר, כל שהקדים בניסוח תנאו את אמירת המעשה לאמירת התנאי, הרי תנאו בטל, כי אין זה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, שנאמר בו: אם יעברו... ונתתם להם, הרי שאמירת התנאי קדמה לאמירת המעשה, ולדבריו, אם יאמר: הרי את מקודשת לי בדינר זה, אם תתני לי מאתים זוזי. ואם לא תתני לי, לא תהיי מקודשת. ואח"כ נתן לה הדינר, הרי זו מקודשת מיד, כי כך הוא מפרש את דברי המשנה (בבא-מציעא צד): "כל תנאי שיש מעשה בתחילתו, תנאו בטל" וכן פירשו הרמב"ן והרשב"א ז"ל. וכן דעת ה'תוספות' בקידושין סב, א. אולם לשון המשניות והתלמוד מכמה מקומות בדיני תנאי, מסייעת לדבריו רבינו, שהרי שנינו: הרי זה גיטך אם תתני לי מאתים זוזי (גיטין עד), וכן הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש (שם עו); תנאו קיים. הרי שאפילו הקדים אמירת המעשה להתנאת תנאו, התנאי קיים - ואין זה בכלל: "כל תנאי שיש מעשה בתחילתו" (מגיד-משנה).

ה. וכן אם אמר לה: אם תתני לי מאתים זוזי הרי את מקדשת לי בדינר זה, ואחר כך נתן הדינר בידה - הרי התנאי בטל, מפני שלא פלל תנאו¹⁸; שהרי לא אמר לה: ואם לא תתני לא תהיי מקדשת. והרי זו מקדשת מיד, ואינה צריכה לתן לו כלום.

כח. אמר לה: הרי את מקדשת לי באלו, אם יש בכלן שנה פרוטה - מקדשת; אף-על-פי שהיא אוכלת ראשונה ראשונה - שלה היא אוכלת, ומקדשת.

כט. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בכוס זה - אם היה מלא מים - הרי זו מקדשת בו ובמה שבתוכו, ואם היה מלא יין - הרי זו מקדשת בו ולא במה שבתוכו, ואם היה מלא שמן - הרי זו מקדשת במה שבתוכו ולא בו. לפיכך: אם לא היה בשמן שנה פרוטה - הרי זו מקדשת בספק, ואם היה בשמן שנה פרוטה - הרי זו מקדשת ודאי. ואין משיגהין על הכוס.

פרק ששי

(1) כלל בו רבינו דיני תנאי וארבעה דברים הצריכים לו, המתנה על מה שכתוב בתורה, דין תנאי שבממון, דין "מעכשיו" ו"על מנת".

א. המקדש על, תנאי² אם נתקיים התנאי - מקדשת, ואם לאו - אינה מקדשת. בין שהיה התנאי מן האיש³, בין שהיה מן האשה⁴. וכל תנאי שבעולם - בין בקדושין, בין בגרושין⁵, בין במקח, בין בממכר⁶, בין בשאר דיני ממון⁷ - צריך להיות בתנאי ארבעה דברים⁸.

(2) כגון שאמר לאשה: אם תתני לי מאתים זוזי, הרי את מקודשת לי בדינר זה. (3) לטובת האיש ('פרישה' ס' לח אות א). (4) לטובת האשה ('פרישה' שם). (5) כגון שאמר לה הרי זה גיטך על-מנת שתתני לי מאתים זוזי. (6) בנוסח כת"י התימנים: "בין במקח וממכר". (7) כגון מתנות. השווה דברי רבינו הל' זכיה ומתנה פ"ג ה"ז. (8) לענין תנאי כפול בממון. ראה להלן הי"ד.

ב. ואלו הן הארבעה דברים של כל תנאי: שהיה כפול⁹, ושהיה הן שלו קודם ללאו¹⁰, ושהיה התנאי קודם למעשה¹¹, ושהיה התנאי דבר שאפשר לקיימו¹². ואם חסר התנאי אחד מהן - הרי התנאי בטל, וכאלו אין שם תנאי כלל; אלא תהיה זו מקדשת או מגרשת מיד, ויתקיים המקח או המתנה מיד, וכאלו לא התנה כלל, הואיל וחסר התנאי אחד מן הארבעה¹³.

(9) מפורש בסמוך ה"ה. (10) בסמוך ה"ו. (11) בסמוך ה"ד. (12) בסמוך ה"ז. (13) כל ארבעה דברים אלו, למדו חכמים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב, כט"ל) שנאמר בו: "ויאמר משה אליהם, אם יעברו בני גד ובני ראובן אתכם את הירדן... ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחזקה, ואם לא יעברו אתכם ונאחזו בתוכם בארץ כנען", הרי שהוצרך משה לכפול ולומר: "אם יעברו" "ואם לא יעברו"... ונאחזו בתוכם, ואילו לא היה כופל את תנאו היו

(18) קידושין סא, א. גיטין עו, א. שאינו דומה לתנאי בני גד ורואבן שהיה כפול, כמפורש לעיל ה"ב.

1 ו. וכן אם אמר לה: אם לא תתני לי מאתים זוז לא
2 תהיי מקדשת לי, ואם תתני לי מאתים זוז הרי את
3 מקדשת לי בדינך זה, ואחר כך נתן הדינך בידה -
4 הרי התנאי בטל, לפי שהקדים לאו להן¹⁹. והרי זו
5 מקדשת מיד, ואינה צריכה לתן לו כלום.

(19) ובתנאי בני גד ורואבן, הקדים משה הן ללאו, שאמר תחילה: אם יעברו - ונתתם, ואח"כ: ואם לא יעברו וגו' (גיטין עה: וברש"י שם). וכתב הר"ן שם: "צריך שלא יסיים דבריו ב"הן", הואיל ובגמר דבריו אדם נתפס - והרי גמר ב"הן".

6 ז. וכן אם אמר לה: אם תעלי לרקיע או תרדי
7 לתהום הרי את מקדשת לי בדינך זה, ואם לא תעלי
8 לרקיע ולא תרדי לתהום לא תהיי מקדשת, ואחר
9 כך נתן הדינך בידה - הרי התנאי בטל²⁰ והרי היא
10 מקדשת מיד; שהדבר ידוע שאי אפשר לה לקיים
11 תנאי זה, ואין זה אלא כמפליגה²¹ בדברים דרך
12 שחוק והתול.

(20) שאין תנאו קיים אא"כ היה כתנאי בני גד ורואבן, שאפשר היה להם לעבור חלוצים למלחמה. (21) בבא-מציעא צד, א. וגיטין פד, א. שאין בלבו לשום תנאי אלא להקניטה בדברי הבאי (רש"י שם).

13 ח. הרי שהתנה בדבר שאפשר לעשותו אלא
14 שהתורה אסרה אותו, כגון שאמר לאשה: אם
15 תאכלי חלב ודם הרי את מקדשת לי בדינך זה, ואם
16 לא תאכלי לא תהיי מקדשת; אם תאכלי בשר חזיר
17 הרי זה גטין, ואם לא תאכלי לא יהא גט²²; ואחר
18 שהתנה נתן הדינך או הגט בידה - הרי התנאי קיים;
19 ואם עברה ואכלה - תהיה מקדשת או מגרשת, ואם
20 לא אכלה - אינה מקדשת ואינה מגרשת. ואין
21 אומרים בזה: הרי התנה על מה שכתוב בתורה²³,
22 שהרי בידה שלא תאכל ושלל תתקדש ולא
23 תתגרש²⁴.

(22) גיטין פד, א. (23) ותנאו בטל. (24) ואין כאן עקירה ודאית (שם).

24 ט. ובמה אמרו חכמים²⁵: כל המתנה על מה
25 שכתוב בתורה - תנאו בטל, חוץ מדבר שבממון
26 שתנאו קיים²⁶? כגון שקדש או גרש או נתן או מכר
27 על תנאי, שהוא רוצה בתנאו שיזכה עצמו בדבר
28 שלא זכתה לו תורה ומנעה ממנו²⁷, או יפטר עצמו
29 בתנאו מדבר שחיבה אותו בו התורה²⁸; שאומרים
30 לו: תנאך בטל, וכבר נתקיימו מעשיך, ואין אתה
31 נפטר מדבר שחיבה אותך בו התורה, ולא תזכה
32 בדבר שמנעה אותך ממנו.

(25) קידושין יט, ב. (26) כגון שקידש אשה על תנאי שאין לה עליו כסות, כמבואר בסמוך ה"א. (27) כגון להתעמר ביפת תואר, כמבואר בסמוך. (28) כגון עונה.

י. כיצד? כגון שקדש אשה על תנאי שאין לה עליו
שאר²⁹ כסות ועונה³⁰; שאומרים לו: בכסות ושאר,
שהוא תנאי שבממון - תנאך קיים³¹, אבל בעונה -
תנאך בטל³², שהתורה חיבה אותך בעונה, והרי זו
מקדשת, ואתה חיב בעונתה, ואין בידך לפטר
עצמך בתנאך³³. וכן כל פיוצא בזה. וכן המקדש
יפת תאר³⁴ על תנאי שיתעמר בה³⁵ - הרי זו
מקדשת, ואין לו להתעמר בה; שהרי התורה מנעה
אותו מלהשתעבד בה³⁶ אחר שנבעלה³⁷, ולא מפני
תנאו יזכה בדבר שמנעה אותו תורה, אלא תנאו
בטל³⁸. וכן כל פיוצא בזה³⁹.

(29) מזונות. (30) חיי אישות, והתורה אמרה (שמות כא, י): שארה כסותה ועונתה לא יגרע. (31) לפי שדבר בממון ניתן למחילה. (32) שהוא צער הגוף ואינו ניתן למחילה (רש"י לקידושין יט:). (33) רש"י בב"מ צד, א כתב: "המקדש את האשה, משאמר לה התקדשי לי - הרי היא מקודשת. וכשאמר לה על-מנת שאין לך עלי מתנה על מה שכתוב בתורה כי אין אישות לחצאין, וכשתפסו הקידושין לגמרי תפסו". (34) שהביאה לביתו משביה-מלחמה ונתגיירה. ככתוב בתורה (דברים כב, יב). (35) שישתמש בה כשפחה. (36) שנאמר (שם שם, יד): לא תתעמר בה תחת אשר עניתה. (37) בגיטתה, בשעת השביה, ראה הל' מלכים פ"ח ה"ה. (38) שאם מחיוב עונה אינה יכולה להפטר ותנאו בטל, כל-שכן זה שבא לזכות במה שאינו רשאי (מגיד-משנה). (39) כגון המוכר את בתו ופסק על האדון על-מנת שלא לייעד אותה (להלן פ"ד מהל' מלכים ה"ט).

יא. התנה על האשה בשעת קידושין או בשעת
גרשין שתבעל לאביה ולאחיה או לבנה וכיוצא
בזה - הרי זה כמי שהתנה עליה שתעלה לרקיע או
שתרד לתהום, ותנאו בטל; שאין בידה שיעברו
אחרים ויבואו על הערוה⁴⁰, ונמצא שהתנה עמה
בדבר שאינו בידה לקיימו⁴¹. וכן כל פיוצא בזה.

(40) שאפילו היא מסכימה לחטוא, הם לא יסכימו לבוא עליה בעבירה. (41) גיטין פד, א.

יב. אבל אם התנה עליה שיתן לי פלוני חצרו או
שישיא בתו לבני וכיוצא בזה - תנאו קיים; שהרי
אפשר בידה לקיימו, ונתן לפלוני ממון רב⁴² עד
שיתן לו חצרו ועד שישיא בתו לבנו, שהרי אין כאן
עברה. וכן כל פיוצא בזה.

(42) גיטין, שם. "פלוני אפשר לשחדו בממון", וכביאור הגר"א אהע"ז סי' לח ס"ק ת.

יג. שים כל אלו הדברים של תנאים לנגד עיניך

פ"ג ה"ט, כתוב: "ורבותי הורו שאין צריך לכפול התנאי ולהקדים הן ללאו אלא בגיטין וקידושין בלבד, ואין לדבר זה ראייה", והראב"ד שם מעיר: אע"פ שאין ראייה לדבר - זכר לדבר, כי איך יתכן שזה מוכר קרקעו או נותנה, ומתנה אינו מוכרה אלא בתנאי זה, ואע"פ שלא כפלו, איך נוציא הקרקע ממנו כל עוד שלא עשה הלוואה כפי שהותנה עליו, אבל בגיטין וקידושין אומדנא היא, מכיון שנתן דעתו לגרש או לקדש אינו אלא כמפליג בדברים, ואין התנאי מועיל בהן אלא אם חזקו בכפילו ובשאר הדברים המעכבים בו כי כולם חזוק לתנאים, ואל תשיבני מנחלת בני גד ובני ראובן כי לא היתה מוחזקת ביד ישראל, ואינה דומה לקרקע המוחזקת לו לאדם בירושתו או ממקחו.

טו. המקדש על תנאי - פשיטתה התנאי, תהיה 16
מקדשת משעה שנתקנים התנאי, לא משעה 17
שנתקדשה. פיצד? האומר לאשה: אם אתן לך 18
מאתים וזו בשנה זו הרי את מקדשת לי בדינר זה, 19
ואם לא אתן לך לא תהיי מקדשת, ונתן הדינר 20
לדה בניסן, ונתן לה המאתים וזו שהתנה עמה 21
באלול - הרי זו מקדשת מאלול. לפיכך, אם קדשה 22
אחר קדם שיתקנים התנאי של ראשון - הרי זו 23
מקדשת לשני⁴⁹. וכן הדין בגטין⁵⁰ ובקמנות⁵¹: 24
בשעה שיתקנים התנאי, הוא שיהיה גט או יתקנים 25
המקח או המתנה. 26

(49) קידושין ס, א. וממילא אין קידושי הראשון תופסים בה אפילו כשהראשון יקיים תנאו אח"כ, כי הרי אשת-איש היא מהשני ואין קידושין תופסין באשת איש. (50) ראה לקמן הל' גירושין פ"ח, ה"א. (51) כל זה במתנה שבעל-פה, אבל במתנה בשטר ויש תאריך בשטר, זמנו של השטר מוכיח עליו, והרי זה כאומר מהיום או מעכשיו, בבא-בתרא קל, א. וכן פסק רבינו בהל' זכיה ומתנה פ"ב ה"ט, ויש אומרים שאפילו בגט אם יש בו זמן, זמנו מוכיח עליו והרי מגורשת למפרע (מגיד-משנה), וראה לקמן הל' גירושין פ"ח ה"א, שבגיטין אין רבינו מסכים להם.

טז. כמה דברים אמורים? בשהיה שם תנאי ולא 27
אמר 'מעכשיו'; אבל אם אמר לה: הרי את מקדשת 28
לי מעכשיו בדינר זה אם אתן לך מאתים וזו, 29
ולאחר זמן נתן לה מאתים וזו - הרי זו מקדשת 30
למפרע משעת הקדושין⁵², אף-על-פי שלא נעשה 31
תנאו אלא לאחר זמן מרבה. לפיכך, אם קדשה 32
השני קדם שיעשה התנאי⁵³ - אינה מקדשת. וכן 33
הדין בגטין ובקמון. 34

(52) קידושין ס, ב. (53) ואח"כ הראשון תנאו.

יז. כל האומר 'מעכשיו', לא יצטרף לכפל תנאו⁵⁴ 35
ולא להקדים התנאי על המעשה, אלא אף-על-פי 36
שהקדים המעשה⁵⁵ - תנאו קיים. אבל צריך להתנות 37
בדבר שאפשר לקימו, ואם התנה בדבר שאי אפשר 38
לקימו - הרי זה כמפליג בדברים, ואין שם תנאי⁵⁶. 39

1 תמיד, וכל מקום שאתה שומע: המקדש על תנאי
2 כך וכך, או הנותן גט על תנאי כך וכך, או המוכר
3 או הנותן על תנאי - תדע, שהתנאי יש בו ארבעה
4 דברים אלו שבארנו, כדי שלא נהיה צריכין לפרש
5 אותן בכל מקום⁴³, ואם חסר אחד מהן - אין פאן
6 תנאי⁴⁴.

(43) כעין זה לעיל פ"ב הכ"ז. (44) ויש להעיר, כי יש דברים שאין תנאי מועיל בהם לגמרי, כגון במעשה שאי אפשר לקיימו על ידי שליח, דוגמא לכך: מצות חליצה שאין התנאי מועיל בה, ואם אמר ליבמתו הריני חולץ לך על-מנת שתתני לי מאתים וזו, חליצתה כשרה אע"פ שלא נתנה (ראה הל' חליצה ויבום פ"ד הכ"ד), מפני שמצות חליצה אי אפשר לקיים על-ידי שליח, כי רק היבם בעצמו צריך לחלוץ, לפיכך אין התנאי מועיל בה, כי אינה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, שמעשה נתינת ארץ הגלעד אפשר לקיים ע"י שליח, שהרי משה ציוה ליהושע שליחו לתת להם את הארץ, והדבר מפורש בכתובות עד, א. ורבינו כאן אינו עוסק אלא בדברים שהתנאי מועיל בהם, לפרש מה הם הדינים המעכבים ביסוד התנאי (מגיד-משנה ה"ב).

7 יד. יש מקצת גאונים אחרונים⁴⁵ שאמרו, שאין
8 צריך אדם לכפל תנאו אלא בגטין וקידושין בלבד,
9 אבל בדיני קמון - אינו צריך לכפל⁴⁶. ואין ראוי
10 לסמוך על דבר זה, ששפילת התנאי עם שאר
11 הארבעה דברים מתנאי בני גד ובני ראובן למדו
12 אותן חכמים: אם יעברו בני גד וגו' ואם לא יעברו,
13 ותנאי זה לא היה לא בגטין ולא בקדושין. וכזה
14 הורו גדולי הגאונים הראשונים⁴⁷, וכן ראוי
15 לעשות⁴⁸.

(45) רבינו אלפסי בתשובותיו סי' לא (הובאת בר"ן קידושין פ"ג) וכן רבינו שמואל בן חפני הכהן. (46) וגם הרשב"ם בבא-בתרא קלז: סובר כן, ולדעתו אין הלכה כרבי מאיר (קידושין סא). המצריך תנאי כפול בכל מקום, אלא כחכמים החולקים עליו ואינם לומדים כלל מתנאי בני גד ובני ראובן כמפורש במשנה שם, אלא שבגיטין וקידושין החמירו חכמים להצריך בהם תנאי כפול משום גזירה, כי אם לא יכפול תנאו, אולי יש בית-דין הסובר כרבי מאיר, ולדעתו אין זה תנאי והמעשה קיים, נמצא שהגט כשר ויתיר אשת-איש להנשא לאחרים, בעוד שמעיקר הדין התנאי קיים אע"פ שאינו כפול, וממילא אם לא נתקיים התנאי הגט בטל ועדיין אשת איש היא, לפיכך החמירו להצריך בו תנאי כפול, שהתנאי יהא קיים אפילו לרבי מאיר, ואז אם לא יתקיים התנאי לא תינשא, ואם לא כפל תנאו בגירושין או בקידושין חוששים לה ואינה לא מגורשת ודאי, לא מקודשת ודאי, כל עוד שלא קיים התנאי, כי הולכים בזה להחמיר (מגיד-משנה). (47) בעל ה"שאלות" פרשת מטות וכן ב'הלכות גדולות', ולדעתם הלכה כרבי מאיר (קידושין שם) להצריך תנאי כפול בכל מקום. (48) וכן דעת ה'תוספות' בקידושין מט, ב. והרא"ש בבא-בתרא פ"ח אות מח, ובתשובותיו כלל פא. ורבינו בהל' זכיה ומתנה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יחולו הקידושין מעכשיו אלא מעשה שתתן - באופן זה של ביטול המעשה, צריך לחזק את התנאי בכפילות ובכל יתר הפרטים.

פָּרָק שְׁבִיעִי

(1) נתבאר בו המשך דיני תנאי: המקדש על מנת שירצה אביו, שיש לו ממון, שאין עליה נדרים או מומין, מעכשיו לאחר שלושים יום, המקדש חוץ מפלוני, המקדש אשתו לאחר שיגרשנה, המקדש אשה שאסורה לו עכשיו לכשתותר לו, או אשה שלא באה לעולם, דברים הצריכים שומא, דין ודברים בינם בסכום כסף הקידושין, שליה ותנאי, חזרה בקידושין.

- א. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי על מנת
שירצה אבי²; רצה האב³ - מקדשת; לא רצה, או
ששתק⁴, או שמת קדם שישמע הדבר⁵ - אינה
מקדשת⁶. על מנת שלא ימחה אבי⁷: שמע ומחה -
אינה מקדשת; לא מחה⁸, או שמת⁹ - הרי זו
מקדשת. מת הין ואחר כך שמע האב¹⁰ - מלמדין
האב שלאמר: איני רוצה¹¹, כדי שלא יהו קדושין
ולא תפל לפני יבם¹².

(2) שיאמר בפירוש: "הן" כשישמע. (3) שאמר "הן"
כשישמע. (4) בשעה ששמע. (5) והרי לא יוכל לעולם
לומר: "הן", ואם כן לא נתקיים תנאו. (6) שהכל תלוי
בשעת השמיעה, ואם אמר אז "הן" נתקיימו הקידושין. אבל
אם שתק באותה שעה אע"פ שנתרצה אחר-כך או שלא
שמע ומת, שלא יתקיים התנאי לעולם - אינה מקודשת
(כסף-משנה). (7) בשעת השמיעה. (8) בשעת השמיעה,
ואפילו מיחה אחר-כך (כסף-משנה). (9) קודם ששמע.
(10) שאם שמע לפני שמת ולא מיחה, הרי זו מקודשת כנ"ל.
(11) כל זמן שעסוקים בשמיעת דבר הקידושין, או בתוך כדי
דיבור, אבל אם בשעת השמיעה שתק - לא תועיל לו
מחאתו אחר-כך (כסף-משנה). (12) קידושין סג, א. ולדעת
הראב"ד, שמע קודם שמת הין ולא מיחה, יוכל אחר-כך
למחות כשמת בנו, הואיל ולא קבע זמן למחאתו יוכל
למחות לעולם, ולפיכך כשמת הין - מלמדים אותו למחות
אפילו אם שמע קודם מיתת הין.

- ב. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה על מנת
שיש לי מאתים זוז או בית פזר עפר¹³: אם יש שם
עדים¹⁴ שיש לו - הרי זו מקדשת; ואם אין לו -
הרי זו מקדשת מספק, ששא יש לו, והוא אומר
'אין לי' כדי לקלקלה¹⁵.

(13) קרקע הראוי לזרוע עליו "כור", שהוא שלושים סאה
תבואה, וזהו שטח של מאתים ושבעים וארבע אמות על
מאתים ושבעים וארבע אמות בקירוב, כמו שכתב רבינו
בפ"ד מהל' ערכין ה"ד. (14) כן כתב הרא"ש (קידושין פ"ג
סימן ד) על-פי ה'תוספתא' שם (שצריך עדים במתנה
על-מנת שאדבר עליך לשלטון, והוא-הדין כאן).
(15) להכשילה, כי בינתיים היא תינשא לאחרים ותלד בנים,
והוא יטען אחר-כך שיש לו כסף או קרקע, נמצא שאסרה על

- 1 וְכָל הָאוֹמֵר 'עַל מִנָּת' - פְּאוֹמֵר 'מַעֲכָשׁוֹ'⁵⁷, וְאֵינוֹ
2 צָרִיךְ לְכַפֵּל הַתְּנָאִי וְלֹא לְהַקְדִּימוֹ לַמַּעֲשֵׂה.

(54) דעת רב האי גאון הובאה ברא"ש לגיטין פ"ו אות ט,
וכן ברי"ף שם פ"ז, וראייתם מלשון המשניות בגיטין פ"ז,
ה"ו שהוזכר בהם תנאי בלשון "על מנת" - שהוא כאומר
"מעכשיו" - כמבואר בסמוך, ולא הוזכר בהם כפל התנאי,
מכאן - שב"על מנת" ו"מעכשיו" אין צורך בכפל התנאי
(ראה במוספנו "תשובות רבינו"), והטעם יתבאר בהלכה יח
בסמוך. וה'תוספות' בגיטין עה, א חולקים על זה. ולדעתם
כל המשניות הללו עוסקות בתנאי כפול אע"פ שלא הוזכר
בהן. וכן דעת רבינו חננאל והרא"ש בגיטין פ"ו אות ט'
ובתשובותיו כלל פא. (55) [לפי דעת רבינו (למעלה ה"ד)]
שמעשה קודם לתנאי, היינו שהקדים ונתן הקידושין בידה
ואחר-כך התנה - קשה מאד כאן באומר מעכשיו, היאך
מועיל התנאי לאחר המעשה, והרי אמרו בנדרים פז, א -
שבקידושין לא אמרו "תוך כדי דבור כדיבור" ואי אפשר
לחזור בו. והרגיש בזה הרמ"ך בהגהותיו לרמב"ם (למעלה
שם) כת"י אוקספורד. (56) שכן שינו בגיטין פד, א - הרי
זה גיטך על-מנת שתעלי לרקיע, רבי יהודה בן תימא אומר
הרי זה גט, ופסקו שם הלכה כרבי יהודה, הרי שאפילו
ב"על מנת" צריך להתנות בדבר שאפשר לקיימו.
(57) שכוונתו, מעכשיו יהא המעשה קיים על-מנת שתקיים
התנאי (גיטין עד). וכן פסקו רבינו אלפסי (גיטין פז) ורב
האי גאון הובא ברא"ש הנ"ל.

- 3 יח. פיצד? האומר לאשה: הרי את מקדשת לי על
4 מנת שתתני לי מאתים זוז, הרי זה גטיך על מנת
5 שתתני לי מאתים זוז, הרי חציר זו נתונה לך
6 במתנה על מנת שתתני לי מאתים זוז - הרי תנאו
7 קיים, ונתקדשה או נתגרשה וזכתה זו בחציר, והם
8 יתנו המאתים זוז; ואם לא נתנו - לא תהיה זו
9 מקדשת ולא מגרשת ולא תזכה זו בחציר. ואף-על-
10 פי שלא כפל תנאו, ואף-על-פי שהקדים המעשה
11 לתנאי ונתן הקדושין או הגט בידה והחזיקה זו
12 בחציר ואחר כך השלים תנאו; שהרי פשיטתה
13 התנאי, תזכה זו בחציר ותתקדש זו ותתגרש משעה
14 ראשונה שבה נעשה המעשה כאלו לא היה שם
15 תנאי כלל⁵⁸.

(58) שהרי כל דיני תנאי, אנו לומדים מתנאי בני גד ובני
ראובן, ושם המדובר בתנאי של "אם" (רי"ף בגיטין פ"ז)
ופירש הראב"ד ז"ל (הובא ברשב"א גיטין עה. ובר"ן שם
פ"ז, וברא"ש שם פ"ו ס"ט). שתנאי בעל-מנת או של
מעכשיו, כיון שישנה אפשרות שהמעשה יתקיים עכשיו,
כגון אם תקיים התנאי, נמצא שאין התנאת התנאי מבטלת
לגמרי את המעשה, ולכן אין צריך לכפילות התנאי וליתר
פרטי התנאי, אבל בתנאי של "אם" שהתנאת התנאי באה
לבטל לגמרי את המעשה - שהרי הוא אומר "הרי את
מקודשת לי" ונותן לה הקידושין והם צריכים לחול מיד,
ובתנאו הוא עוקר את דבריו הראשונים, שהרי הוא אומר
"אם תתני לי מאתים זוז", שלפ"י זה אף אם תתן לו - לא

גבוהים עשרה טפחים - שהם נקראים "שדראות הקרקע" והם בטלים על גבה. (25) שם, והשווה דברי רבינו הל' ערכין פ"ד, ה"ג. ולענין רוחב הנקעים לא נתפרש השיעור, וברשב"ם לבבא-בתרא קב, ב - פירש: שיש ברחבם ארבעה טפחים על ארבעה. וכתב הרשב"א: בור מלא מים אע"פ שאינו בר זריעה, הואיל ומשקים ממנו את השדה, הריהו משמש צורך השדה ונמדד עמו (מגיד-משנה).

- ו. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאתן עליך נדרים, ונמצא עליה אחד משלושה נדרים אלו: שלא תאכל בשר, או שלא תשתה יין, או שלא תתקשט במיני צבעונין²⁶ - אינה מקדשת²⁷. נמצא עליה נדר חוץ מאלו, אף-על-פי שהוא אומר: מקפיד אני אפילו על זה - הרי זו מקדשת²⁸. ואם אמר לה: על מנת שאין עליך כל נדר - אפילו נמצאת שנדרה שלא תאכל חרובין, אינה מקדשת²⁹.

(26) "והוא-הדין לשאר המינים שדרך כל נשי המקום להתקשט בהן" (לשון רבינו לקמן פכ"ה, ה"א). (27) כתובות עב, ב. כי אלו הם דברים שיש בהם עינוי נפש (כי אם לא תתקשט, גנאי הוא לה ומתגנה עליה) והמקדש מקפיד עליהם. (28) שם. הואיל ואין אנשים רגילים להקפיד על זה, אין קפידתו קפידא. (29) "ירושלמי" כתובות פ"ז, ה"ז. רמז רבינו לדבריו (הל' דעות פ"ד, ה"א): "והחרובים רעים לעולם", והייתי סבור שאין הבעל מקפיד על נדר זה, ואדרבה מרוצה הוא שלא תאכל דברים המזיקים לגופה - לפיכך משמיענו שכיון שאמר "כל נדר", אף זה בכלל ('מעשה רוקח').

- ז. הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאין בך מומין, ונמצא בה אחד מן המומין הפוסלין בנשים - אינה מקדשת. נמצא בה מום אחר חוץ מאותן המומין, אף-על-פי שאמר: מקפיד אני אפילו על זה - הרי זו מקדשת³⁰. ומה הן המומין הפוסלין בנשים? כל המומין הפוסלין בפניהם³¹ פוסלין בנשים. ובהלכות ביאת מקדש³² יתבארו כל מומין של פניהם. ויותר עליהן בנשים: ריח רע³³, וזיעה³⁴, וריח הפה³⁵. וקול עבה³⁶. ודין גסין מחברותיה טפח. וטפח בין דד לדד. ונשיכת פלג ונעשה המקום צלקת³⁷. ושומא³⁸ שעל הפדחת³⁹ - אפילו היתה קטנה ביותר, ואפילו קרובה לשער ראשה⁴⁰, ואף-על-פי שאין בה שער. וזו היא⁴¹ השומא שיתרה אשה על הפניהם. אבל אם היתה שומא שיש בה שער בשאר הפנים, או שומא גדולה פאיסר⁴² אף-על-פי שאין בה שער - הרי זה מום בין בפניהם בין בנשים⁴³.

(30) כתובות עב, ב. (31) שלא יכנסו למקדש מן המזבח ולפנים, כשהם בעלי מום, וכן אם עבדו במקדש, עבודתם פסולה כמפורש בתורה (ויקרא כא, כג). (32) פ"ח, ה"ז: "נמצאו כל המומים הפסולים בכהנים מאה וארבעים". (33) מגופה. (34) שמזיעה תמיד. (35) כתובות עה, א.

הבעל השני ובניה ממנו ממזרים, כי היתה אשת איש בשעת נישואיה (קידושין ס, ב - אלא ששם לא נאמר הטעם: "כדי לקלקלה"). ואחרים מפרשים הטעם, שמא נתחרט אח"כ, ולפיכך הוא אומר: אין לי, כי מאחר שקידש מתחילה על דעת כן, חזקה היא שיש לו, ועכשיו הוא מתחרט (ר"ן ורא"ש שם) והשווה דברי רבינו בהל' גירושין פ"י, ה"ג.

- ג. הרי את מקדשת לי בזה על מנת שיש לי מאתים זוז או בית פור עפר במקום פלוני, אם יש לו באותו מקום - הרי זו מקדשת¹⁶; ואם אין לו באותו מקום שאומר - הרי זו מקדשת מספק, שמא יש לו שם, והוא מתבטל לקלקלה¹⁷.

(16) קידושין ס, ב. ודין מאתים זוז במקום פלוני, מקורו ב'תוספתא' שם, פ"ג. ויש סוברים שבנוגע לכסף אין קפידא, שאפילו אינם באותו מקום ונמצאים במקום אחר, הרי זו מקודשת קידושי ודאי, כי בקל אפשר להעבירם ממקום למקום (רא"ש שם). (17) בגמרא שם, לא מפורש דין זה. ורבינו למדו ממה שאמרו בעל-מנת שיש לי בית כור עפר (למעלה ה"ב). והרא"ש (שם) חולק, וסובר שאפילו קידושי ספק אין כאן, כי אילו היה לו בית כור במקום פלוני, היה הדבר ידוע, כי קרקע אי אפשר להטמין, ויש קול לדבר. וכן נראה ב'תוספתא' שם גם בענין מאתים זוז (וראה ב'תוספות' המיוחסות לר"י שם).

- ד. הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאראך מאתים זוז או בית פור עפר - הרי זו מקדשת, ויראנה¹⁸. הראה הזוים ביד אחרים, או שהראה בית פור עפר בשדה אחרים - אינה מקדשת, עד שיראנה משלו¹⁹. לקח המעות בהלוואה או בשתפות, או ששכר השדה או לקחה באריסות²⁰, והראה - אינה מקדשת, עד שיראנה משלו; שמשמע 'שאראך' - שאראך משל עצמי דבר זה שאמרתי לך²¹.

(18) ואפילו יביא עדים שיש לו, אינה מקודשת עד שיראנה ('טור' אהע"ז סי' לח). (19) ואם לא הראה לה, אינה מקודשת אפילו מספק ('טור', שם). (20) שמעבר שדה אחרים לקבל ממנה חלק בפירותיה, שליש או רביע, כפי מנהג המדינה. (21) קידושין ס, ב.

- ה. הנה לו בית פור עפר, והנה בו נקעים²² עמקים עשירה טפחים, או סלעים²³ גבוהים עשירה טפחים, אם היו הנקעים מלאים מים - הרי הן פסולים, ואין נמדדין עמו, מפני שאינן ראויין לזריעה²⁴; ואם אינן מלאים מים - נמדדין עמו, מפני שהן ראויין לזריעה²⁵.

(22) חפירות, יתקבצו שם המים (רבינו בפירושו למשנה כלאים פ"ה, מ"ד). (23) אדמה קשה כאבן ואינה ראויה לזריעה. (24) קידושין סא, א. אבל אם אין הנקעים עמוקים עשרה טפחים, אפילו הם מלאים מים נמדדים עמו, מפני שהם נקראים "אגנות הקרקע" שהמים מתמצים לתוכם ובטלים הם לגבי השדה (שם). והוא-הדין בסלעים שאינם

17 מְקַדְּשֶׁת לִי בְּזוּזִים אֵלוֹ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם⁵¹, אָף-
18 עַל-פִּי שְׁנֵתֶּאֱפְלוּ הַמַּעוֹת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרִי זֶה
19 מְקַדְּשֶׁת לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם⁵². וְאִם חָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ
20 הַשְּׁלֹשִׁים אוֹ חֲזָרָה הִיא - אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת⁵³.

50) ואפילו יתן לה אח"כ, כי לא קיים תנאו. ואין אומרים לא נתכוין זה אלא לזרז עצמו, ואין זה תנאי ממש, אלא הרי זה תנאי כשאר כל התנאים (קידושין ס:). 51) שלא יחולו הקידושין עכשיו, אלא לאחר שלושים יום. 52) ואין זה דומה למקדש במלוה שאינה מקודשת, כי כאן קיבלה את הכסף מתחילה לא בתורת הלואה אלא לשם קידושין, ולא ניתנו לה להוציאן אלא על-מנת שתתקדש בהן, נמצא כשאכלה - שלו אכלה, ובהגיע הזמן המדובר מתקדשת באותה הנאה, שאינה צריכה להחזיר לו הכסף (קידושין נט. וברש"י שם, וב'פרישה' לאהע"ז סי' מ). 53) כי כל זמן שלא חלו הקידושין, אין כאן מעשה אלא 'דיבור' בלבד, ובא הדיבור השני (חזרתם) ומבטל הדיבור הראשון (שם).

21 יא. בָּא שְׁנֵי וְקִדְּשָׁה בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרִי זֶה
22 מְקַדְּשֶׁת לְשְׁנֵי לְעוֹלָם. לְפִי שְׁבַשְׁעָה שְׁקִדְּשָׁה הַשְּׁנֵי
23 לֹא הִיָּתָה מְקַדְּשֶׁת, וְתַפְסוּ בָּהּ קִדּוּשֵׁי שְׁנֵי, וְנַעֲשֶׂת
24 אֶשֶׁת אִישׁ; וְלְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם, כְּשִׁיבּוֹאוֹ קִדּוּשֵׁי
25 רֵאשׁוֹן, יִמָּצְאוּ אוֹתָהּ אֶשֶׁת אִישׁ, וְנִמָּצָא הָרֵאשׁוֹן
26 כְּמִי שְׁקִדְּשָׁה אֶשֶׁת אִישׁ⁵⁴, שְׁאִין הַקִּדּוּשִׁין תּוֹפְסִין
27 בָּהֶם⁵⁵.

54) קידושין נט, ב. ומדברי רבינו משמע שאם גירשה השני בתוך שלשים יום או מת, חלו קידושי ראשון לאחר שלושים יום, שהרי לא מצאו אותה "אשת-איש" באותה שעה. וכן מבואר ב'ירושלמי' קידושין פ"ג, ה"א. והרשב"א והרא"ש חולקים, ולדעתם כל שקיבלה קידושה משני, הרי הוכיחה שחזרה בה מקידושי ראשון (כמו שאמרו (יבמות קח:). "קידושה הן-הן מיאונה") ובאותה שעה נפקע לגמרי קידושי ראשון, ושוב אינן חלין. ולדעת הרא"ש יש שיבוש ב'ירושלמי' הנ"ל, ועי' בשו"ע אהע"ז סי' מ ס"ב. 55) כמבואר לעיל פ"ד, יב.

28 יב. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרִי אַתְּ מְקַדְּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁיו
29 וְלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּדִינָךְ זֶה, וּבָא אַחֵר וְקִדְּשָׁה
30 בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת מִסְפָּק
31 לְשְׁנֵיהֶם⁵⁶. לְפִיכָךְ שְׁנֵיהֶם נֹתְנִין גִּט⁵⁷, בֵּין בְּתוֹךְ
32 הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם⁵⁸ בֵּין לְאַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם. הֲרִי אַתְּ
33 מְקַדְּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁיו וְלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבָא אַחֵר
34 וְאָמַר: הֲרִי אַתְּ מְקַדְּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁיו וְלְאַחַר עֶשְׂרִים
35 יוֹם, וּבָא אַחֵר וְאָמַר: הֲרִי אַתְּ מְקַדְּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁיו
36 וְלְאַחַר עֶשְׂרֵה יָמִים, אֶפְלוּ הֵן מֵאָה עַל הַסֹּדֶר הַזֶּה⁵⁹
37 - קִדּוּשֵׁי פֶלֶן תּוֹפְסִין בָּהּ, וְצָרִיכָה גִּט מִכָּל אֶחָד
38 וְאֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סָפֵק מְקַדְּשֶׁת לְכָלִּין⁶⁰.

56) מסופקים אנו בדברי הראשון: "מעכשיו ולאחר שלשים יום" מה משמעותם? - אם "תנאי" הם, כלומר אם לא

וכגירסת הרי"ף שם המוסיף: "ריח רע". ובנוסח כת"י (הובא בספר 'מעשה וקח') כתוב: "ריח החוטם". במקום "ריח רע" (ועי' בשו"ע אהע"ז סי' לט ס"ד). 36) שהרי הכתוב משבחה בקול ערב (שיר השירים ב, יד): "כי קולך ערב ומראך נאוה". 37) שאחרי שנתרפאה המכה, נשאר רושם בעור. 38) בליטה בעור כעין יבלת. 39) המצח. 40) שפעמים נראית ופעמים אינה נראית. 41) הקטנה ואין בה שיער. 42) מטבע קטן איטלקי, ונזכר במשנה (קידושין א, א). 43) ורבינו מפרש שם: שזהו הנקרא דרה"ם בערבית, ומשקלו ארבעה גרעיני שעורה. 44) כתובות עה, א. אלא שלענין מומי נשים הנמצאים על הפנים, יש לומר שהיא מקודשת, שהרי ראה ונתפייס, אם לא במקום שהבנות יוצאות ופניהן רעולות, ואז אפילו היתה השומא בשאר הפנים - אינה מקודשת. וכן אמרו שם במשנה: "במה דברים אמורים, במומים שבסתר. אבל במומים שבגלוי, אינו יכול לטעון", שידע ונתפייס. והשווה דברי רבינו לקמן פכ"ה ה"ב.

1 ח. הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה סֵתָם⁴⁴, וְנִמָּצָא עָלֶיהָ אֶחָד מִן
2 הַמוּמִין הַפּוֹסְלִין בְּנָשִׁים, אוֹ נִמָּצָא עָלֶיהָ אֶחָד
3 מִשְׁלֹשָׁה נְדָרִים⁴⁵ - הֲרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת מִסְפָּק⁴⁶. קִדְּשָׁה
4 עַל מְנַת שְׁאִין עָלֶיהָ נְדָרִים, וְהָיָה עָלֶיהָ נְדָרִים,
5 וְהִלָּכָה אֲצֵל חֶכֶם וְהִתִּיר לָהּ - הֲרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת⁴⁷.

44) שלא התנה עמה כלום. 45) האמורים לעיל ה"ו. 46) ולא תוכל להנשא לאחרים עד שתקבל הימנו גט (כתובות עג:). ספק בדינו אם סתם אדם מקפיד על כך, ואי אפשר לו באשה נדרנית או בעלת מום - או אינו מקפיד. 47) שהחכם עוקר את הנדר למפרע כאילו לא היה מעולם, כמבואר בהל' נדרים פ"ד, ה"ה.

6 ט. קִדְּשָׁה עַל מְנַת שְׁאִין בָּהּ מוּמִין, וְהָיָה בָּהּ מוּמִין,
7 וְהִלָּכָה אֲצֵל רּוּפָא וּרּוּפָא אוֹתָהּ - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת⁴⁸.
8 אָבֵל אִם הִתְּנָה הָאִישׁ שְׁאִין עָלָיו נְדָרִים וְשְׁאִין בּוֹ
9 מוּמִין, וְהָיָה עָלָיו נְדָרִים וְהָיָה בּוֹ מוּמִין, וְהִלָּךְ אֲצֵל
10 חֶכֶם וְהִתִּירוּ, אֲצֵל רּוּפָא וּרּוּפָא - הֲרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת;
11 שְׁאִין גְּנָאִי לְאִישׁ בְּמוּמִין שְׂבָכָר נְרַפָּא, וְהָאִשָּׁה
12 אֵינָה מְקַדְּשֶׁת עַל זֹאת⁴⁹.

48) כתובות עד, ב: "ומה בין חכם לרופא, חכם עוקר את הנדר מעיקרו (והרי זה כאילו לא נדרה כלל ולא הטעתו בשעת קידושיה), ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא" (ונמצא שבשעת תנאו הטעתו, רש"י שם). ולדעת ה'תוספות' שם, הטעם: כי גם לאחר שנתרפאה היא מאוסה בעיניו כשזוכר שהיו בה מומים, וכן נראה מדברי רבינו בסמוך. 49) שם עה, א: "טב למיתב טן דו, מלמיתב ארמלו". משל הדיוט הוא: טוב לשבת עם גופים שנים, משבת אלמנה (רש"י, שם).

13 י. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרִי אַתְּ מְקַדְּשֶׁת לִי בְּזָה עַל מְנַת
14 שְׁאִתְּךָ לִיךְ מֵאֲתִים זֶה מִפֶּן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם: אִם
15 נָתַן לָהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - מְקַדְּשֶׁת, וְאִם עֲבָרוּ
16 שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא נָתַן לָהּ - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת⁵⁰. הֲרִי אַתְּ

11 עד שִׁיגְרַשׁ אוֹתָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה מִן קְדוּשֵׁי פְּרוּטָה
12 שְׁנִיָּה. אָבֵל אִם אָמַר לְאִשָּׁה: הֲרִי אַתְּ מְקַדֶּשֶׁת לִי
13 בְּזֶה לְאַחֵר שְׁאֵתְגִיר⁶⁷, לְאַחֵר שְׁתִּתְגִּיר, לְאַחֵר
14 שְׁאֵתְתַּחַרֵּר⁶⁸, לְאַחֵר שְׁתִּשְׁתַּחַרֵּר, לְאַחֵר שְׁמִמּוֹת
15 בְּעֵלֶיךָ, לְאַחֵר שְׁתִּמּוֹת אַחֻתֶיךָ⁶⁹ - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת,
16 לְפִי שְׁאֵינוּ יָכוֹל עֲתָה לְקַדְּשָׁה⁷⁰.

65 אחרי קידושין אלו. 66 בעיה היא בקידושין סב, ב
אם יכול לקדשה עכשיו לאחר שיגרשנה, ולא נפשטה, אלא
שרבינו למדה מדין הש"ס (כתובות נט.): "האומר שדה זו
שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך תיקדש (תימסר לרשות
ההקדש) הרי זו מקודשת כשיקחנה, שהרי עתה בידו
להקדישה (ראה הל' ערכין פ"ו, ה"ט) ואף בקידושי אשה
הדין כן (מגיד-משנה בשם רשב"א, וכן כתב ה'מאירי'
בדעת רבינו). ויש מפרשים מה שכתב רבינו מקודשת -
מקודשת מספק (כסף-משנה ותוס' ר"י שם). וכן נראה ממה
שכתב רבינו בסמוך: "וכשיגרש אותה תהיה מקודשת עד
שיגרש אותה פעם שנייה", הרי שאין הקידושין ודאיים
(כסף-משנה). 67 ועכשיו הוא גוי ואין לו קידושין.
68 ועכשיו הוא עבד כנעני ואין קידושי תופסין, כמבואר
לעיל פ"ד, ה"ט. 69 היא אשתי. ואין קידושין תופסין
באחות אשתו בחייה. 70 והרי אלו כדברים שלא באו
עדיין לעולם, ואין אדם קונה או מקנה דבר שלא בא לעולם
(קידושין סב.).

17 טו. האומר ליבמה⁷¹: הרי את מְקַדֶּשֶׁת לִי בְּזֶה
18 לְאַחֵר שְׁיִחַלֵּץ לִיךָ יְבָמֶיךָ - הֲרִי זֹאת מְקַדֶּשֶׁת⁷²; הוֹאִיל
19 וְאֵלּוּ קְדֻשָּׁה עֲתָה, הֵיוּ קְדוּשֵׁי תוֹפְסִין בָּהּ מְסַפֵּק⁷³.

71 אשה שמת בעלה בלא בנים ולו אח, הרי היא זקוקה
ליבם (אחי בעלה) ואסור לה להנשא לאחרים עד שיבמה
יחלוץ לה. 72 בנוסח כת"י התימנים וב'מעשה רוקח',
נוספה כאן המילה: "מספק". 73 כמבואר לעיל פ"ד,
ה"ד ובביאורנו שם, ע"פ הסוגיא ביבמות צב, ב.

20 טז. האומר לחברו: אם ילדה אשתך נקבה הרי היא
21 מְקַדֶּשֶׁת לִי בְּזֶה - לא אָמַר כְּלוּם⁷⁴. וְאִם הָיְתָה אִשָּׁה
22 חֲבֵרוֹ מְעַבְרָת וְהָיָה הָעֶבֶר - הֲרִי זֹאת מְקַדֶּשֶׁת⁷⁵. וְיִרְאֶה
23 לִי, שְׁצָרֶיךָ לְחֹזֵר וּלְקַדֵּשׁ אוֹתָהּ אַחֵר שְׁתִּלַּד עַל יָדִי
24 אָבִיחָה⁷⁶, כְּדֵי שְׁיִכְנִיס אוֹתָהּ⁷⁷ בְּקְדוּשֵׁי שְׁאֵין בָּהֶן
25 דְּפִי⁷⁸.

74 שעדיין לא נתעברה האשה, והרי זה דבר שלא בא
לעולם. 75 קידושין סב, ב. והרי זה כמזכה לעובר שלו
- שקנה, הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו (פכ"ב
מהל' מכירה ה"י) והוא-הדין כאן דעתו של האב קרובה
אצל בתו וגמר ומקנה (תוס' המיוחסות לר"י קידושין סג.
בדעת רבינו). 76 בנוסח כת"י התימנים: "מאביה אחר
שתולד". 77 ישאנה ויכניסה לביתו. 78 חסרון ופגם.
מלשון הכתוב (תהלים נ, כ): "בבן אמך תתן דופי". ורבינו
בפירוש המשנה (קידושין פ"ג, ה) אומר: "ומה שמתחזק
אצלי, שצריך שיקדש אותה אחר שנולדה ואז מותר לבוא
עליה, לפי שמן העיקרים שבידינו אין אדם מקנה לחבירו

אחזור בי בתוך שלושים, יחולו הקידושין מעכשיו, נמצא
שאם לא חזר בו בתוך ל', הרי היא מקודשת מעכשיו,
וקידושי השני מתבטלים למפרע, או "חזרה" הם, שחזר בו
המקדש הראשון ממה שאמר: "מעכשיו" אלא דעתו
לקדשה לאחר ל' יום (כי אולי דעתו על אחרת וימלך בתוך
ל', רש"י שם) ועד אז הרי היא כפנויה וקידושי השני בתוך
ל' יום חלים כדין. לפיכך היא מקודשת לשניהם מספק
(קידושין נט:). 57 אם רוצה להנשא לאחרים או שאחד
מהם יתן גט ותהא מותרת לשני ('טור' אהע"ז סי' מ).
58 ואף הראשון יכול לגרשה אף-על-פי שעדיין לא
נתקדשה לו. ואין זה דומה לדבר שלא בא לעולם, כיון
שאינו מחוסר מעשה, והזמן של שלושים יום ממילא הוא
בא (משנה-למלך בפ"ו מהלכות גירושין ה"ג).
59 שקדושי האחרון כלים בתוך זמנו של קידושי קודמו.
60 כי לשון "מעכשיו ולאחר שלושים יום" ספק הוא, אם
הוא 'תנאי' או 'חזרה' כנ"ל בהערה נה, שאם היא 'חזרה',
חלים קידושי שני. ואם 'תנאי', אין קידושי שני חלים כלל.
ומספק הרי היא מקודשת לשניהם, וכן לכולם. אבל אם
קידשה האחרון "מעכשיו ולאחר ארבעים יום" שזמנו כלה
לאחר זמן הראשון, אז אינה מקודשת לאחרון אפילו מספק,
כי אפילו אם נניח שלשון המקדש הראשון משמעו 'חזרה'
הרי כשגמרו שלושים יום נתקדשה לו ואין קידושי האחרון
תופסים בה. ורבינו פסק כאן כרבי יוחנן בקידושין ס.
(כסף-משנה).

1 יג. האומר לאשה: הרי את מְקַדֶּשֶׁת לִי חוּץ מִפְּלוֹנִי,
2 כְּלוּמַר, שְׁלֹא תִאָסֵר עָלַי, אֶלָּא תִהְיֶה אִשָּׁת אִישׁ עַל
3 כָּל הָעוֹלָם וּלְפָלוֹנִי בְּפִנוּיָהּ - הֲרִי זֹאת מְקַדֶּשֶׁת
4 מְסַפֵּק⁶¹. אָבֵל אִם אָמַר לָהּ: הֲרִי אַתְּ מְקַדֶּשֶׁת לִי עַל
5 מִנָּת שְׁתִּהְיֶי מִתֶּרֶת לְפָלוֹנִי - הֲרִי זֹאת מְקַדֶּשֶׁת⁶²,
6 וְתִהְיֶה אִסּוּרָה עָלָיו כְּשֶׁאֵר הָעָם⁶³, מִפְּנֵי שְׁתִּתְנָה
7 בְּדִבְרֵי שְׂאֵי אִפְשָׁר לְקַיְמָה⁶⁴.

61 אם אפשר לקדש אשה ולהשאיר שיור בקנינה, או עלינו
להקיש קידושין לגירושין, שנאמר (דברים כד, ב): "ויצאה
... והיתה לאיש אחר", השווה הכתוב הויה (קידושין)
ליציאה (גירושין), מה גירושין אינם ניתנים לשיור, שהרי
כתוב בהם "ספר כריתות", וכל ששייר בגיטו אין זה
"כריתות" - אף קידושין אינם ניתנים לשיור (גיטין סב:).
ואין זה דומה ל"מקדש מעכשיו ועד שלושים" האמור לעיל
ה"ב, כי שם אין השיור אלא עד שלושים יום, וכאן נעשה
השיור בעצם מהות הקידושין (ה'מאירי'). 62 כאן לא
שייר בעצם הקידושין כלום, אלא שהתנה עמה תנאי
מסויים, והרי זה כשאר תנאי בקידושין שאפשר להתנות
(גיטין שם). 63 שאין אשה ראויה לשני אנשים כאחד
(לעיל פ"ג, ה"ט). 64 מחמת איסור תורה, והמתנה על
מה שכתוב בתורה תנאו בטל והמעשה קיים, כמבואר לעיל
פ"ו ה"ט.

8 יד. הנותן שתי פְּרוּטוֹת לְאִשָּׁה וְאָמַר לָהּ: הֲרִי אַתְּ
9 מְקַדֶּשֶׁת לִי הַיּוֹם בְּאַחַת, וּבְאַחַת לְאַחֵר שְׁאֵגְרֶשְׁךָ⁶⁵ -
10 הֲרִי זֹאת מְקַדֶּשֶׁת⁶⁶, וְכִשְׁיִגְרַשׁ אוֹתָהּ תִּהְיֶה מְקַדֶּשֶׁת,

אומר: במאה דינרים אקדש אותך, והיא אומרת: 24
איני מתקדשת לך אלא במאתים, והלך זה לביתו 25
וזו לביתה⁹¹, ואחר כך תבעו זה את זה וקדשו 26
סתם⁹²: אם האיש תבע את האשה - יעשו דברי 27
האשה⁹³, ואם האשה תבעה את האיש - יעשו דברי 28
האיש⁹⁴. 29

(91) ולא הסכימו ביניהם. (92) ונתן לה מעות צרורות, ולא ידעה כמה. (93) שהיא סברה מאתים הן, וכל שאין שם מאתים אינה מקודשת. (94) ואפילו אין שם אלא מאה הרי זו מקודשת, כי על דעת הצעתו הקודמת היא תבעתו לקדש (תוספתא קידושין פ"ב ה"א. וכפירוש המאירי לקידושין ח, א. והשווה דברי רבינו הל' מכירה פ"ב, ה"א).
כ. העושה שליח לקדש לו אשה⁹⁵, והלך השליח 30
וקדשה על תנאי - אינה מקדשת. וכן אם אמר לו 31
לקדשה על תנאי, והלך וקדשה סתם, או על תנאי 32
אחר, או ששנה את התנאי - אינה מקדשת⁹⁶. 33

(95) ללא כל תנאי. (96) כלל הוא: "שליח שעבר על דברי משלחו, לא עשה כלום" (לשון רבינו הל' שלוחין פ"א, ה"ב. ומקורו בכתובות צט:).

כא. אמר לו: קדשה לי במקום פלוני, והלך וקדשה 34
במקום אחר - אינה מקדשת⁹⁷. קדשה לי והרי היא 35
במקום פלוני, והלך וקדשה במקום אחר - הרי זו 36
מקדשת, מפני שמראה מקום הוא לו⁹⁸. וכן היא 37
שאמרה לשלוחה: קבל לי קדושי במקום פלוני, 38
וקבלם לה במקום אחר - אינה מקדשת. הרי הפעל 39
במקום פלוני, וקבל לה במקום אחר - הרי זו 40
מקדשת, מפני שמראה מקום היא לו⁹⁹. 41

(97) הקפיד המקדש לומר במקום פלוני שיש לו שם אוהבים, ואם מישוהו יאמר עליו דברים בפניה - ימחו בידו (קידושין ג. וברש"י). (98) "שם תמצאנה", ואין זו הקפדה (שם). (99) נלמד מדין האיש עם שליחו, שלשניהם דין אחד. וכן מוכח בקידושין מח, ב: "שאמרה היא לשלוחה צא וקבל לי קידושי מפלוני, שאמר לי התקדשי לי בדינר של כסף, והלך ונתן לו דינר של זהב . . . מראה מקום היא לו" (הגר"א לאהע"ז סי' לו ס"ק ז).

כב. המקדש את האשה וחרו בו מזד הוא או היא, 42
אף-על-פי שחרו בתוך פדי דבור¹⁰⁰ - אין חזרתם 43
פלום, והרי היא מקדשת¹⁰¹. 44

(100) שאלת תלמיד לרב: "שלום עליך רבי" (הל' שבועות פ"ב, יז ע"פ הסוגיא בנזיר כ:). (101) נדרים פז, א: "והלכה תוך כדי דיבור כדיבור, חוץ מעובד ע"ז ומקדש ומגרש". ופירש הר"ן שם: בכל דבר רגיל שאדם עושה, לא בגמר דעתו הוא עושה אלא בהסכמה גמורה מראש, ולפיכך לא מועילה בהם חזרה.

כג. המקדש על תנאי, וחרו אחר פמה ימים ובטל 45

דבר שלא בא לעולם, ואמנם אמרנו: דבריו קיימים, להחמיר שהיא נעשית כאשת-איש".

יז. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי במאה 1
דינרין, ונתן לה אפילו דינר אחד - הרי זו מקדשת⁷⁹ 2
משלקחה הדינר. והוא⁸⁰, שישלם לה השאר. שזה 3
כמי שאמר: הרי את מקדשת לי בדינר זה על מנת 4
ששלים לך מאה דינרים, שהיא מקדשת לו 5
מעכשיו. פמה דברים אמורים? פשאמר לה 'במאה 6
דינרים' סתם; אבל אם פרש ואמר לה: הרי את 7
מקדשת לי במאה דינרין אלו, והתחיל למנות לתוך 8
ידה - אינה מקדשת עד שישלים [לה מאה]⁸¹, 9
ואפילו בדינר האחרון שגיהם יכולים לחזור זה 10
בזה⁸². וכן אם נמצא מנה חסר דינר⁸³, או נמצא 11
מנה דינר נחשת⁸⁴ - אינה מקדשת⁸⁵. נמצא בהם 12
דינר רע⁸⁶: אם יכולה להוציאו על ידי הדחק - 13
יחליפנו⁸⁷, ואם לאו - אינה מקדשת. 14

(79) ואין אחד מהם יכול לחזור בו. (80) ובלבד. (81) כיון שראתה אותו מונה והולך - דעתה על כל הסכום המדובר (קידושין ח. וברש"י). (82) שעדיין לא חלו הקידושין. (83) כגון שנתן לה הכסף בלילה, ולא הרגישה בחסרון הדינר. ואפילו אם יחליפנו אינה מקודשת, שהרי סמכה דעתה על-מנת שהראה לה והריהו חסר ('תוספות' שם). (86) שנשחק וחסר ממשקלו. (87) חייב להחליפו מדין חוב, אבל אין זה מעכב את הקידושין, ואפילו לא החליפו לה מקודשת, הואיל ויוצא ע"י הדחק אינה מקפדת (קידושין שם, ובר"ן).

יח. אמר לה: הרי את מקדשת לי בכגדים אלו שהן 15
שוין חמשים דינרים, והיו של משי וכיוצא בהן 16
שהאשה מתאנה לה⁸⁸: אם היו שוין חמשים - הרי 17
זו מקדשת משעת לקיחה, ואינן צריכין שומא 18
בשוק ואחר כך תהיה מקדשת, כדי שתסמוך דעתה, 19
אלא הואיל והן שוין כמו שאמר לה - הרי זו 20
מקדשת משעה ראשונה⁸⁹; ואם אינן שוין - אינה 21
מקדשת⁹⁰. 22

(88) הערכה ע"י שמאים. (89) קידושין ז, ב. וכן אמרו שם (ט): "שיראי (משי) אינם צריכים שומא". וסובר רבינו, דוקא משי וכיוצא בו שהאשה מתאוית להם. אבל יש סוברים, דוקא משי אינו צריך שומא לפני הקידושין הואיל ושומו ידועה במקצת, ואין רגילים לטעות בו טעות גדולה, אבל שאר דברים כגון אבנים טובות ומרגליות, שיש שאינן טובות אלא מעט, ורגילים לטעות בהן בהרבה יותר משווין - צריכות שומא לפני הקידושין, כי אין האשה סומכת דעתה עליהם בלא שומא. ומכאן נהגו לקדש בטבעת שאין בה אבן (רבינרתם שם. וכן בשו"ע אהע"ז סי' לא ס"ב). (90) קידושין ז, ב.

יט. איש ואשה שהיו עסוקין בדברי ארוסין, הוא 23

יום ש"ק א' תשרי ה'תשפ"א

פרק נשימיני

(1) כולל המשך תנאים בקידושין ואם נתגלה שלא קוים התנאי.

א. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בכוס זה של
יין, ונמצא של דבש; של דבש, ונמצא של יין;
בדינך זה של כסף, ונמצא של זהב; של זהב, ונמצא
של כסף;³ על מנת שאני כהן, ונמצא לוי; לוי,
ונמצא כהן; נתיין, ונמצא ממזר; ממזר, ונמצא
נתיין; בן עיר, ונמצא בן כפר; בן כפר, ונמצא בן
עיר; על מנת שאני עני, ונמצא עשיר; עשיר,
ונמצא עני; על מנת שפיתי קרוב למרחץ, ונמצא
רחוק; רחוק, ונמצא קרוב; על מנת שיש לי שפחה
או בת גודלת או אופה, ואין לי; על מנת שאין לי,
ויש לי; על מנת שיש לי אשה ובנים, ואין לי; על
מנת שאין לי, ויש לי - בכל אלו וכל הדומה להן⁶
אינה מקדשת. וכן היא שהטעתו.

(2) כגון שהיה מכוסה ולא הכירה עד אחרי הקידושין.
(3) כתוב ב"הגהות מיימוניות": אחד קידש בטבעת שהייתה
נראית באותה שעה בפני עדי הקידושין שהיא של זהב וגם
בעיני הצורך נראתה כן, ואחרי כן קרוב לחצי שנה נמצאת
של נחושת - הרי זה דומה להתקדשי לי במנה ונמצא חסר
דינר, או נמצא בו דינר נחושת שאינה מקודשת, ואף על פי
שהמקדש עצמו לא אמר שהוא של זהב אלא העדים אמרוהו,
אלא שלמעשה יש להחמיר לא להתירה בלי גט. ומטעם זה
"נוהגין תחת החופה לשאול לעדים אם הטבעת שווה פרוטה,
כדי שתדע הכלה שאינו מקדשה אלא בשווה פרוטה".
(4) קולעת שערות. (5) כי לפעמים אם יש לו גודלת זהו
חסרון, כי הגודלת מתוך שהיא מצוייה בבתי שכינותיה תלך
לספר עליה דברים שהם נגד רצונה. וכן הדין באופה
שמצוייה אצל הרבה אנשים. (6) בין למעלה בין לחיסרון.
כי אפילו בשבח אחרים אינה מרוצה, שאומרת: "מנעל
הגדול ממידת רגלי איני חפצה בו".

ב. ובכלם, אף-על-פי שאמרה: בלפי היה להתקדש
לו אף-על-פי שהטעני ואין הדבר כמו שאמר, וכן
אם אמר הוא: בלפי היה לקדשה אף-על-פי
שהטעני - אינה מקדשת, לפי שהדברים שפלב
אינם דברים.

(7) כי היה לה לפרש בפה בשעת הקידושין.

ג. הרי את מקדשת לי על מנת שאני בסם,⁸ ונמצא
בסם ובכסי; על מנת שאני בן עיר, ונמצא בן עיר וכן
כפר; על מנת ששמי יוסף, ונמצא שמו יוסף ושמועון
- הרי זה מקדשת. אבל אם אמר לה: על מנת שאין
שמי אלא יוסף, ונמצא שמו יוסף ושמועון; שאני

התנאי, אף-על-פי שפלטו בינו לבינה שלא בפני
עדים - בטל התנאי, והרי היא מקדשת סתם.¹⁰²
וכן אם היה התנאי¹⁰³ מן האשה, ובטלה אותו
אחר פה בינה ובינו - בטל התנאי. לפיכך, המקדש
על תנאי, וכן סתם¹⁰⁴ או בעל¹⁰⁵ סתם - הרי זה
צריכה גט,¹⁰⁶ אף-על-פי שלא נתקיים התנאי; שמה
בטל התנאי כשבעל או כשפנס¹⁰⁷. וכן המקדש
בפחות משנה פרוטה או במלוה¹⁰⁸, וחזר ובעל
סתם בפני עדים¹⁰⁹ - צריכה גט; שעל בעילה זו
סמך¹¹⁰, ולא על אותן הקדושין הפסולין¹¹¹. חזקה
היא, שאין אדם מישראל הפשרים עושה בעילתו
בעילת זנות¹¹², והרי בידו עתה לעשותה בעילת
מזרה¹¹³.

(102) כתובות עג, א. וסובר רבינו שביטול התנאי אינו צריך
עדים כל שהקידושין עצמם היו בעדים, וכמו שגילה דעתו
לעיל פ"ג, טז: שליח הבעל לקדש לו אשה אינו צריך
לעשותו בעדים. "שאר מקום לעדים בשליחות הבעל".
והוא-הדין לביטול התנאי או קיומו, כל שהקידושין עצמם
היו בעדים. (103) כנסה לביתו לשם נישואין, כמבואר
לקמן פ"י, ה"א. (104) ולא דיבר כלום אודות התנאי.
(105) כתובות עד, א. (106) מספק. (107) והראב"ד
מצריך שיכניסנה בעדים, ואז הריהו כביטל התנאי בעדים.
וכשיטתו לעיל פ"ג ה"טז, שגם שליח הבעל צריך להעשות
בעדים. ע"פ הכלל: כל דבר שבערוהו, אינו פחות משנים.
(108) שאינה מקודשת בהן. (109) שנתייחד עמה בעדים
"שכל המקדש בביאה, אינו צריך לבעול בפני עדים אלא
יתייחד בפניהם ויבעול" ש"הן הן עדי יחוד, הן הן עדי
ביאה" (מלשון רבינו להלן ה' גירושין פ"י ה"ח, וכן נראה
למעלה פ"ג ה"ה). (110) לקדשה בה. (111) כתובת עד,
א. ומובן שבשני הדינים האחרונים: מקדש בפחות משנה
פרוטה, ומקדש במלוה, צריך שהבעילה (כלומר היחוד)
תהיה בעדים, שהוא עיקר קידושו, אבל במקדש על תנאי
אין צריך לבעול בעדים, כי אם רק ביטל תנאו כשבעל, אזי
מתקיימים קידושי הראשונים שהיו בעדים (מגיד-משנה).
(112) הילכך ודאי בעל לשם קידושין ומקודשת ודאי, אבל
במקדש על תנאי אפילו כשבעל אינה אלא מקודשת מספק,
כי שמה בעל על סמך תנאו, וסבור היה שתנאו נתקיים ואין
ביאתו ביאת זנות (מגיד-משנה). (113) וכתב רבינו
בתשובתו: "ולעולם כל ישראל בחזקה זו, עד שיתבאר
שנאף דרך זנות. ואין אנו אומרים בו חזקה, שאם-כן נמצא
כל מי שזנה עם פנויה בעדים צריכה ממנו גט". השווה
דברי רבינו לקמן ה' גירושין פ"י, ה"ט. וראה במוספנו
'תשובות רבינו'. וב'מעשה רוקח' דקדק מזה, אם בבעילתו
זו הוא עושה איסור אחר, כגון שהיתה נדה, או שבעל
ביום-הכיפורים (שאסור בביאה) לא נאמרה בו חזקה זו, -
שאר זה מישאל הכשרים.

עֲנִיָּה, וְהָרִי הִיא עֲשִׂירָה; עֲשִׂירָה, וְהָרִי הִיא עֲנִיָּה - 32
הָרִי זֶה מִקְדָּשָׁת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִטְעַתוּ²⁰. וְכֵן הִיא 33
שְׁאֵמָרָה: סְבוּרָה הֵייתִי שֶׁהוּא כֹהֵן, וְהָרִי הוּא לֹוִי; 34
לֹוִי, וְהָרִי הוּא כֹהֵן; עֲשִׂיר, וְהָרִי הוּא עֲנִי; עֲנִי, וְהָרִי 35
הוּא עֲשִׂיר - הָרִי זֶה מִקְדָּשָׁת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִטְעַה 36
אוֹתָהּ. 37

(20) אלא הוא הטעה את עצמו ודברים שבלב אינם דברים.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) נתבארו בו דין קידושין שלא נמסרו לביאה, שליח שמת בדרך, קידש אחת מבנותיו סתם, נאמנות האב על בתו בקידושין, האומר לאשה קידשתיך והיא כופרת, ושליח שקידש האשה לעצמו, ביטול השליחות, קול בקידושין, והכחות בהם.

א. הַמְקַדֵּשׁ שְׁתֵּי נָשִׁים, שְׁאִסּוּר לִשְׂאֵתָהֶן מִשּׁוּם 38
עֲרֻה, כְּאַחַת² - אֵינָן מְקַדְּשׁוֹת. פִּיצֵד? כִּגּוּן שְׁקָדֵשׁ 39
אִשָּׁה וּבִתָּה אוֹ שְׁתֵּי אֲחִיּוֹת כְּאַחַת - אֵין אַחַת מֵהֶן 40
מְקַדְּשֵׁת³. 41

(2) שאמר: הרי שתיכן מקדשות לי. (3) קידושין ג, ב. כלל הוא: "כל שאינו בזה אחר זה - אפילו בבת אחת אינו", והואיל ואין קידושין תופסין באחות אשתו, שנאמר בה (ויקרא יח, יח): "ואשה אל אחותה לא תקח" (=לא תקדשנה, ע"י קידושין יז:)- אף כשקידשן כאחת, אין קידושין תופסין אף באחת מהן.

ב. קִדֵּשׁ נָשִׁים רַבּוֹת כְּאַחַת, וְאָמַר: הָרִי כֻלָּם 42
מְקַדְּשׁוֹת לִי⁴, וְהָיוּ כֹהֵן שְׁתֵּי אֲחִיּוֹת אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּה 43
וְכִיּוּצָא כֹהֵן - אֵין אַחַת מִכֻּלָּן מְקַדְּשֵׁת⁵. וְאִם אָמַר 44
לֹהֵן: הִרְאוּנָה מִכֶּם לִי לְבִיָּאָה מְקַדְּשֵׁת לִי - הָרִי כֻּלָּן 45
מְקַדְּשׁוֹת לוֹ, חוּץ מֵאַחֲיוֹת אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּה⁶ וְכִיּוּצָא 46
כֹהֵן. וְכֵן אִם אָמַר לֹהֵן: הָרִי כֻלָּם מְקַדְּשׁוֹת לִי, 47
וְהִיתָה כֹהֵן שְׁפָחָה אוֹ עַבְדָּה⁷ אוֹ אִשָּׁה אַחַת עֲרֻה, 48
כִּגּוּן אִשָּׁת אִישׁ אוֹ בֵּתוֹ אוֹ אֲחֻתוֹ וְכִיּוּצָא כֹהֵן - אֵין 49
אַחַת מִכֻּלָּם מְקַדְּשֵׁת. וְאִם אָמַר: הִרְאוּנָה מִכֶּם לִי 50
לְבִיָּאָה תִּהְיֶה מְקַדְּשֵׁת לִי - הָרִי כֻּלָּן מְקַדְּשׁוֹת לוֹ⁸, 51
חוּץ מֵאוֹתָהּ אִשָּׁה שְׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין כֹהֵן. 52

(4) ונתן לאחת מהן כסף קידושין עבור כולן. (5) קידושין נא, הואיל ואמר "כולכן" והדבר ידוע שהאחיות אינן מקודשות - לא חלו הקידושין גם על האחרות, שהרי כלל כולן בדיבור אחד, ומתוך שלא קנה את האחיות - לא קנה גם את הנכריות. דוגמא לכך: "קנה אתה וחמור (אתה ובהמה זו תקנו נכסי) לא קנה כלום" (בבא-בטרא קמג). כיון שבקנין אחד שיתף שניהם - מתוך שהחמור לא קנה, אף הוא לא קנה. (6) שאי-אפשר לו לבוא על אחת מהן, כמבואר בסמוך ה"ג. (7) כאן לא נתכוין מתחילה לקדש אלא את הנשים הכשרות לו, ואלה שאינן ראויות לו לא נכללו באמירתו (קידושין נא:).

ג. אָמַר לְשְׁתֵּי אֲחִיּוֹת: הָרִי אַחַת מִכֶּם מְקַדְּשֵׁת לִי 53
כֹהֵן, וְנָתַן לָהֶן פְּרוּטָה⁸ אוֹ שֶׁקֶבְלָתָהּ אַחַת עַל יַד 54

1 אֶלָּא בֶּסֶם, וְנִמְצָא בֶּסֶם וּבְרָסִי; שְׁאֵינִי אֶלָּא בֶּן עִיר, 2
וְנִמְצָא בֶּן כֶּרֶךְ וּבֶן עִיר - אֵינָה מְקַדְּשֵׁת.

(8) מוכר בשמים. (9) מעבד עורות וריחו רע.

ד. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הָרִי אֶת מְקַדְּשֵׁת לִי עַל מִנֵּת 3
שְׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְקָרוֹת, צָרִיךְ שִׁיקָרָא הַתּוֹרָה וּתְרַגֵּם 4
אוֹתָהּ תְּרַגֵּם אֲנִקְלוֹס הָגֵר. וְאִם אָמַר לָהּ: עַל מִנֵּת 5
שְׁאֵינִי קוֹרָא, צָרִיךְ לְהִיּוֹת יוֹדֵעַ לְקָרוֹת תּוֹרָה נְבִיאִים 6
וּכְתוּבִים בְּדִקְדּוּק יָפָה. עַל מִנֵּת שְׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְשִׁנוֹת, 7
צָרִיךְ לְהִיּוֹת יוֹדֵעַ לְקָרוֹת הַמְּשֻׁנָּה. וְאִם אָמַר: עַל 8
מִנֵּת שְׁאֵינִי תִנָּא, צָרִיךְ לְהִיּוֹת יוֹדֵעַ לְקָרוֹת הַמְּשֻׁנָּה 9
וּסְפָרָא¹⁰ וּסְפָרִי¹¹ וְתוֹסֵפְתָא¹² שֶׁל רַבִּי חֵיָא¹³. 10

(10) תורת כהנים, וחיברו רב. (11) מדרשי הלכה לספרים: במדבר ודברים. (12) תוספת למשנה לבאר עניינה השנויים בלשון קצרה. (13) שהיא מוסמכת ביותר.

ה. עַל מִנֵּת שְׁאֵינִי תִלְמִיד - אֵין אוֹמְרִין: כִּכֵּן עֲצִאי 11
וּבֶן זוּמָא, אֶלָּא כֹל שְׁשׂוֹאֲלִין אוֹתוֹ דְּבַר אֶחָד 12
בְּתִלְמוּדוֹ וְאוֹמְרוּ: וְאֶפְלוּ בְּהִלְכוֹת הַחֵג, שְׁמִלְמְדִין 13
אוֹתָן בְּרַבִּים מְדַבְּרִים הַקָּלִים סְמוּךְ לַחֵג, כְּדִי שִׁיְהִיו 14
כֹל הָעָם בְּקִיאִין כֹהֵן. עַל מִנֵּת שְׁאֵינִי חָכֵם - אֵין 15
אוֹמְרִין: כְּרַבִּי עֲקִיבָא וְחִבְרִי, אֶלָּא כֹל שְׁשׂוֹאֲלִין 16
אוֹתוֹ כֹּכֵל מְקוֹם דְּבַר חֲכָמָה¹⁴ וְאוֹמְרִי. עַל מִנֵּת שְׁאֵינִי 17
גְבוּר - אֵין אוֹמְרִין: כְּאַבְנֵר בֶּן גִּר¹⁵ וְכִיּוּצָא¹⁶, אֶלָּא 18
כֹל שֶׁחִבְרִי מִתְּרַאֵם מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי גְבוּרָתוֹ. עַל מִנֵּת 19
שְׁאֵינִי עֲשִׂיר - אֵין אוֹמְרִין: [כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן 20
חֲרִסּוֹם¹⁷] וְכְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה¹⁸, אֶלָּא כֹל שְׁבִנִי 21
עִירוֹ מְכַבְּדִין אוֹתוֹ מִפְּנֵי עֲשָׂרוֹ. עַל מִנֵּת שְׁאֵינִי צָדִיק 22
- אֶפְלוּ רִשָּׁע גְּמוּר, הָרִי זֶה מְקַדְּשֵׁת מִסְּפָק, שְׁמָא 23
הִרְהֵר תְּשׁוּבָה בְּלָבוֹ¹⁹. עַל מִנֵּת שְׁאֵינִי רִשָּׁע - אֶפְלוּ 24
צָדִיק גְּמוּר, הָרִי זֶה מְקַדְּשֵׁת מִסְּפָק, שְׁמָא הִרְהֵר 25
בְּעִבּוּדַת כּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת בְּלָבוֹ; שְׁעוֹן עִבּוּדַת כּוֹכְבִּים 26
וּמַזְלוֹת גְּדוֹל הוּא, וּמִשְׁיַהרְרֵה לְעַבְד בְּלָבוֹ נַעֲשֶׂה 27
רִשָּׁע, שְׁנֵאמַר: כֵּן יִפְתָּה לְבַבְכֶּם, וְכָתוּב: לִמְעַן תִּפְשֹׁ 28
אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלָבָם. 29

(14) דבר התלוי בסברא. (15) שר צבא של שאול המלך. (16) בן צוריה, שר צבא של דוד המלך. (17) היה עשיר גדול ואביו הניח לו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות בים. (18) אף הוא היה עשיר גדול והיה מפריש מעשר מעדרו שנים עשר אלף עגל בכל שנה ושנה. (19) ובכל זאת, המקדש בפסולי עדים [=רשעים] אינה מקודשת ואין חוששים שמא הרהרו תשובה בליבם, כי רק כאן שאומר בפירוש לפנינו: "על מנת שאני צדיק", יש לחוש שמא הרהרו בליבו, אבל כאשר אין העדים אומרים כלום למה נחוש להם.

ו. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה, וְאָמַר: הֵייתִי סְבוּרָה שֶׁהִיא 30
כֹהֵנָת, וְהָרִי הִיא לֹוִיָּהּ; לֹוִיָּהּ, וְהָרִי הִיא כֹהֵנָת; 31

קדש לו שלוחו או אחותה או בתה. ומתיר באשה
שאין לה קרובות כגון אלו²². היתה לה קרובה, כגון
אם או אחות וכיוצא בהן, והיתה הקרובה אשת
איש בשעה שעשה הוא שליח, אף-על-פי
שנתגדרה קדם שיעמות השליח - הרי זה מתיר בה;
ואין אומרים: שמא קדש השליח את קרובתה אחר
שנתגדרה, מפני שלא היתה ראויה בשעה שעשה
השליח, ואין אדם עושה שליח לקדש לו אלא אשה
שאיכיל הוא לקדשה בשעת השליחות²³.

(19) ובוודאי קידש (נזיר יב.). (20) שלא פירש לו איזו
אשה רוצה לקדש. (21) שהמקדש את האשה, הרי זה אוסר
עליו שבע עריות: אמה, אם אמה, ואם אביה, בתה ובת בנה
ובת בתה ואחותה בזמן שהיא קיימת (מסכת דרך ארץ, א,
א). (22) נזיר, שם. (23) שם. ומכאן יש להוכיח שהשליח
יכול לקדש קרובתו למשלחו אע"פ שאינו יכול לקדשה
לעצמו, שאם לא כן למה לא אמרו שמותר המשלח
בקרובות השליח (מגיד-משנה).

ז. מי שהיה לו חמשה בנים, ועשו כלן שליח את
אביהם לקדש להם אשה²⁴, ואמר אבי הבנים לאיש
שיש לו חמש בנות: אחת מבנותיך מקדשת לאחד
מבני²⁵, וקבל האב²⁶ הקדושים²⁷ - כל אחת מהן
צריכה חמשה גטין מפל האחין, הואיל וכלן²⁸ נתנו
רשות לאב לקדש להן אשה²⁹. מת אחד מהם - כל
אחת מהן צריכה ארבעה גטין³⁰, וחליצה מאחד
מהם³¹.

(24) וכגון שהם גדולים הראויים לעשות שליח ולקדש אשה
(קידושין נב.). (25) ולא פירש איזה בן, והלה לא פירש
איזו בת. (26) אבי הבנות. (27) הואיל ועדיין לא בגרו
שליח, יכול הוא לקבל קידושיהן, הואיל ועדיין לא בגרו
ורשותן בידו, כמבואר לעיל פ"ג ה"א. (28) כל הבנים.
(29) ואינו ידוע מי הוא המקדש ומי זאת המקודשת.
(30) מארבעת האחים הנשארים. (31) שמא ארוסת המת
היא וזקוקה ליבום. ואינה יכולה להנשא לאחרים עד
שתחלוץ (קידושין נב.). ולהתייבם אינה ראויה כי שמא היא
ארוסה לאחד האחים החיים, ונמצא זה נושא אשת אחיו
החי.

ח. האב שהיתה לו בת קטנה או נערה, שהיא
ברשותו, ובת בוגרת³², ונתנה לו הבוגרת רשות
לקדשה, וקדש בתו סתם לאחד - אין הבוגרת
בכלל, עד שיפרש ויאמר: בתי הבוגרת שעשית אותי
שליח. לפיכך אין הבוגרת מקדשת³³ (ואחותה
מקדשת).

(32) בת י"ב שנה עד י"ב וששה חדשים נקראת נערה,
ומתחילת יום גמר הששה חדשים ומעלה נקראת בוגרת,
כמפורש לעיל פ"ב ה"ב. (33) קידושין נא, ב: "אין אדם
עוזב מצוה המוטלת עליו (קידושי בתו הנערה) ועושה
מצוה שאינה מוטלת עליו", וראה שם סד, ב וברש"י.

חברתה; וכן האומר לאב: אחת מבנותיך מקדשת
לי, וקבל האב קידושיה⁹ - כלן צריכות גט ממנו,
ואסור לו לבוא על אחת מהן¹⁰, מפני שהקדושין
תופסין בהן אף-על-פי שאי אפשר לבוא על אחת
מהן¹¹.

(8) שנתן לשתייהן יחד (לשון רבינו בפירושו למשנה,
קידושין פ"ב, מ"ו). (9) שהאב זכאי לקבל את קידושי בתו
עד שתיבגר, כמפורש לעיל פ"ג, ה"א. (10) הואיל ולא
פירש איזו מהן קידש, אינו יכול לישא אף אחת מהן, שמא
הוא פוגע באחות אשתו. (11) קידושין נא, א, נב, א.
כאבי לגבי רבא, האומר: קידושין שאינן מסורין לביאה הם
קידושין. והיא אחת מההלכות המסומנות ביע"ל קג"ס
שהלכה כאביי. ואם שידך אחת מבנותיו תחילה, ואח"כ
בשעת קידושין אמר המשוך לאב: "בתך מקודשת לי",
ולא פירש: "פלוגית בתך", אומר רבינו-הם שהמשורכת
מקודשת, כיון שחל עליו חרם ותקנת הקהילות (לא לחזור
בו משידוכו) לא עזב זו ומקדש אחרת, ואפילו במקום שאין
בו תקנת הקהילות - שארית ישראל לא יעשו עולה ולא
ידברו כזב (הגהות מיימוניות, אולם ראה 'תוספות'
לקידושין נב. ובשו"ע אהע"ז סי' לו, סט"ז).

ד. העושה שליח לקדש לו אשה פלוגית, והלך
וקדשה¹² לו, וקדש המשלח בעצמו לאמה או לבתה
או לאחותה, ואין ידוע אי זו מהן נתקדשה ראשונה
9 - שתייהן צריכות גט, ואסורות עליו¹³. וכן אשה
שעשתה שליח לקדשה, והלך וקדשה, והלכה
11 וקדשה היא עצמה לאחר, ואין ידוע אי זו מהן
12 קודם¹⁴ - שניהן נותנין לה¹⁵ גט. ואם רצו, אחד
13 נותן גט ואחד פוסק¹⁶.

(12) בכת"י התימנים: "לקדשה". (13) כי אסור לו לקחת
קרובות גרושתו. (14) שאם קידושיה קדמו, הרי ביטלה את
מעשה שלוחה, והיתה מקודשת לאחר. (15) אם רוצה
להנשא לאחר. (16) כי אינה עוד אשת איש מהאחר,
וממילא מותרת לו (קידושין עט.).

ה. כמה דברים אומרים¹⁷ ברחוקין; אבל אם
קדשה השליח לאב, וקדשה היא עצמה לבן או
16 לאח וכיוצא בהן - שניהם נותנין גט, והיא אסורה
17 לשניהם¹⁸.

(17) שמותרת להנשא לשני, לאחר הגט. (18) שהרי גרושת
האב אסורה על הבן, וגרושת הבן אסורה על האב, וגרושת
האח - על אחיו (להלן פ"ב מהל' איסורי ביאה ה"א).

ו. האומר לשלוחו: צא וקדש לי אשה, ונת
19 השליח, ואינו ידוע אם קדש אם לא קדש לו אשה
20 - הרי זה פוזקת שקדש, שפוזקת שליח לעשות
21 שליחותו¹⁹. והואיל ואין ידוע אי זו אשה קדש לו²⁰
22 - הרי זה אסור בכל אשה שיש לה קרובות שהן
23 ערוה עמה²¹, כגון אשה שיש לה בת או אם או
24 אחות וכיוצא בהן; שאם תאמר ישא זו, שמא אמה

44) שאינו חצוף לומר לפני האב שקידשה, כי מתיירא הוא שמא יכחישנו האב ויאמר: "לא ממך קבלתי כסף הקידושין". (45) ואין אומרים שמא יצרו תקפו (קידושין 38:).

יג. באו שנים, זה אומר: אני קדשתי, וזה אומר: אני קדשתי - שניהן נותנין גט⁴⁶. ואם רצו, אחד נותן גט ואחד פונס⁴⁷. כנסה, ואחר כך בא אחר ואמר: אני הוא שקדשתי - אינו נאמן, ואינו אוסרה על בעלה⁴⁸.

46) להתירה להנשא לאחרים. (47) שם. ואפשר שיצטרך לקדשה קידושין אחרים כשיכנסנה, שהרי הראשון טען שהיא מקודשת לו, ושמא באמת לא נתקדשה לשני העומד לכנסה עכשיו (רשב"א). (48) כי מאחר שכנסה בהיתר ובהסכמת החכמים, אין השני הבא יחידי נאמן לאסרה עליו. ולדעת הרשב"א אפילו עדיין לא כנסה, אלא כיון שהתירה לכונסה - אין השני נאמן להוציאה מהיתרה הראשון, והשווה כתובות כג, א.

יד. האשה שאמרה: נתקדשתי ואיני יודעת למי נתקדשתי, ובא אחד ואמר: אני הוא שקדשתי - נאמן לתן גט, ותהיה מתרת לכל אדם חוץ ממנו⁴⁹; אבל אינו נאמן לכנס, שמא יצרו תקפו והיא תרגיל⁵⁰ לו כדי להתירה⁵¹.

49) אפילו אחר שיגרשנה, כי אם תתירנה לו לאחר הגירושין, יש לחוש לקנוניא והערמה מצד שניהם. (50) תחפה עליו ותשדלנו אחריה. (51) ואינו מתיירא ממנה שתכחישנו, ואפילו אם יבוא עוד אחר לומר אני קדשתי, היא תכחישנו (קידושין 38: וברש"י).

טו. האומר לאשה: קדשתי, והיא אומרת: לא קדשתי - הוא אסור בקרובותיה⁵², והיא מתרת בקרוביו⁵³. קדשתי, והוא אומר: לא קדשתי - הוא מתר בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו⁵⁴. קדשתי, והיא אומרת: לא קדשתי אלא בתי - הוא אסור בקרובות גדולה⁵⁵, וגדולה מתרת בקרוביו; ומתר בקרובות הפת, והפת מתרת בקרוביו⁵⁶. קדשתי את בתך, והיא אומרת: לא קדשתי אלא אותי - הוא אסור בקרובות הפת, והפת מתרת בקרוביו; ומתר בקרובות האם, והאם אסורה על קרוביו⁵⁷.

52) שבהודאתו עשה אותן עליו כחתיכת איסור, ש"כיון שקידש אדם אשה, נאסרו עליו מקרובותיה שש נשים . . . בין בחיי אשתו בין לאחר מותה, ואלו הן: אמה ואם אמה ואם אביה, ובתה ובת בתה ובת בנה . . . וכן אחות אשתו ערוה עליו עד שתמות אשתו" (הל' איסורי ביאה פ"ב, ה"ז ט"ז). (53) שהיא מכחישתו. (54) אביו, אביו, אביו, בנו, בנו ובן בנו, אחיו ובן אחיו (יבמות מ:), שעשאתם עליה כחתיכת איסור בהודאתה (כנ"ל הערה נא). (55) האם. (56) ואין האם נאמנת על בתה. (57) קידושין סה, א.

טז. וכל אלו שטוענין הקדושין⁵⁸, בשטען הטוען

ט. מי שיש לו שתי בתי³⁴ בנות משתי נשים, וכלן ברשותו³⁵, וקדש אחת מהן, ובשעת הקדושין אמר לבעל: קדשתי לך את בתי הגדולה, אף-על-פי שיש לומר: שמא גדולה שבגדולות³⁶ קדש לו או גדולה שבקטנות³⁷, או קטנה שבגדולות שהיא גדולה מן הגדולה שבקטנות³⁸ - הרי כלן מתרות³⁹ חוץ מן הגדולה שבגדולות, שהיא לבדה המקדשת. וכן אם קדש בתו הקטנה, אף-על-פי שיש לומר: שמא קטנה שבקטנות או קטנה שבגדולות, או גדולה שבקטנות שהיא קטנה מן הקטנה שבגדולות - הרי כלן מתרות חוץ מן הקטנה שבקטנות, והיא לבדה המקדשת. שמשמע בתו הגדולה - שאין בבנותיו גדולה ממנה, ומשמע בתו הקטנה - שאין בהן קטנה ממנה⁴⁰.

34) קבוצות. (35) שעדיין לא בגרו ויכול לקדשן שלא מדעתן. (36) מהאשה הראשונה שילדה לו תחילה. (37) מאשתו השניה שילדה לו אח"כ. (38) שהיא נולדה לו טרם שילדה אשתו השניה את בתה הראשונה. (39) להנשא לאחרים. (40) שם. אין אדם עשוי לדבר בלשון המביאה לידי ספק (קידושין סד: כרבי יוסי).

י. נאמן האב לומר על בתו קדם שתבגר שהיא מקדשת, ואוסרה על הכל⁴¹.

41) ואע"פ שאינה כל-כך בידו לקדשה, כי שמא לא ימצא אדם שיסכים לקדשה - בכל זאת נאמן מחמת הכתוב (דברים כב, טז): "את בתי נתתי לאיש הזה". באמרו "לאיש" - אסרה לכל העולם, שאין אנו יודעים למי קדשה, ובאמרו "הזה" - התירה לזה (קידושין סד). ובנערה הכתוב מדבר.

יא. האב שאמר: קדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתי - הרי זו אסורה לעולם על כל אדם, עד שיאמר האב: נודע לי שלפלוני קדשתי, ותהיה צריכה ממנו גט בלבד⁴². ואף-על-פי שנודע לו אחר שבגרה⁴³.

42) כלומר, רק ממנו תתגרש ואז תהיה מותרת לכל אדם. (43) ואז כבר אינה ברשותו. בכל זאת נאמן משום "שהפה שאסר הוא הפה שהתיר", ונימוק זה מועיל אפילו כשהדיבור השני בא לאחר כדי דיבור של האמירה הראשונה, כיון שהאיסור אינו אלא מפי האב, הוא נאמן להתירה אפילו לאחר מכאן. כי אין הדיבור האחרון סותר כלום את הדיבור הראשון, כי יתכן שמתחילה לא ידע מי קידשה, ועכשיו נודע לו (מגיד-משנה, הל' גירושין פ"ב ה"א) והרי אפילו אדם אחר נאמן להתירה, כמבואר בסמוך - כל-שכן שהאב בעצמו נאמן לכך (מגיד-משנה).

יב. אומר האב: איני יודע למי קדשתי, ובא אחד ואמר: אני הוא שקדשתי - נאמן⁴⁴ אף לכנס⁴⁵, ואינו צריך קדושין אחרים.

לו. (71) שהרי שלוחו צוות שלא קידשה למשלח. (72) שעשאו המשלח שליח במעמד שני עדים. (73) והוא אסור בקרובותיה ('ירושלמי' קידושין פ"ג, ה"א) ובכל זאת גם השליח אסור בקרובותיה (מגיד-משנה).

יט. אַמְרָה: אִינִי יוֹדַעַת לְמִי נִתְקַדְשָׁתִי, אִם לְשׁוֹלֵחַ אוֹ לְשׁוֹלְחוֹ: אִם לֹא הִחֲזַק הַשְּׁלִיחַ בְּעֵדִים - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת לְשׁוֹנִי⁷⁴, וְאִם הִחֲזַק שְׁהוּא שְׁלֹוֹחַ - שְׁנִיָּהּ נִתְנִין גִּט⁷⁵; וְאִם רָצוּ, אֶחָד נֹתֵן גִּט וְאֶחָד פּוֹנֵס⁷⁶.

(74) הואיל ואין כאן עדות, וגם המשלח אינו כאן בשעת קידושין, אין האשה סומכת כל-כך על שליחות זו, שהרי המשלח יכול לכפור בכל, ואין עדים לדבר. (75) כאן סמכה דעתה על שליחותו, שהרי המשלח לא יכול לכפור במקום עדים אלא מכיון שאומרת "איני יודעת" הרי היא בספק קידושין לשניהם. (76) 'ירושלמי' שם. ולדעת הראב"ד אי אפשר לעשות שליח לקדש אשה - בלי עדים, כמפורש לעיל פ"ג, ה"ו. והוא מפרש: הוחזק השליח בעדים - שהיתה השליחות מפורסמת במקום האשה - ולפיכך אף הראשון אסור בקרובותיה, שאין מחאת השליח מועילה לבטל שליחות מפורסמת. לא הוחזק השליח - שלא היתה השליחות מפורסמת - כאן אם השליח מוחה וצווה שלעצמו קידשה מועלת מחאתו והראשון מותר בקרובותיה.

כ. הָאִשָּׁה שֶׁעָשְׂתָה שְׁלִיחַ לְקַדְּשָׁהּ, וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ, לְעַצְמוֹ - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת לְשִׁלְחָהּ⁶³. וְאִסּוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן⁶⁴. וְכָל הָעוֹשֶׂה דְּבָר זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּשָׂאָר דְּבָרֵי מִקֵּץ וּמִמֶּכֶר - נִקְרָא רָשָׁע⁶⁵.

(77) וחזרתה מועילה, כי בא הדיבור השני ומבטל הדיבור הראשון (קידושין נט:). ואפילו שלא בפני השליח, כמפורש ברש"י שם. (78) וצריכה גט (שם עט.). (79) שם עח, ב.

כא. הַמְקַדֵּשׁ אֶחָת מִחֻמֵּשׁ נָשִׁים וְאִינוּ יוֹדַעַי זֶה מִהֵן קָדַשׁ, וְכָל אֶחָת וְאֶחָת אוֹמְרָת: אוֹתִי קָדַשׁ - אִסּוּר בְּקִרְבּוֹת כָּל⁸⁰, וְנוֹתֵן גִּט לְכָל אֶחָת וְאֶחָת⁸¹, וּמִנִּיחַ כְּתֻבָּה⁸² אֶחָת בִּיגִיָּהּ וּמִסְתַּלֵּק⁸³. וְאִם קָדַשׁ בְּבִיאָהּ⁸⁴ - קָנָסוּ אוֹתוֹ חֻמֵּימִים⁸⁵, שִׁיתָן כְּתֻבָּה לְכָל אֶחָת וְאֶחָת⁸⁶. וְהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁכְּתֻבָּה שְׁכָתָב לְאֶחָת מִהֵן אֶבְדָּהּ, וְכָל אֶחָת וְאֶחָת אוֹמְרָת: אֲנִי הִיא שֶׁקִּדְשָׁתִי וְכְתֻבָּתִי לִי כְּתֻבָּה וְאֶבְדָּה כְּתֻבָּתִי⁸⁷.

(80) שלכן אסורות עליו מספק. (81) אם אינו רוצה לישא את כולן. (82) סכום כתובה. (83) ואינו חייב לשלם לכל אחת ואחת מספק. (84) עשה בה מעשה וגיינה אותה (רש"י ליבמות קיח:). (85) על שעבר על דבריהם שלא לקדש בבִּיאָה כמבואר לעיל פ"ג הכ"א. (86) יבמות קיח, ב: "רבי עקיבא אומר, אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה עד שיתן גט וכתובה לכל אחת ואחת". השווה הל' גיילה פ"ד, ה"ט. (87) כלומר, דין זה לא יתואר אלא כשכתב לאחת מהן כתובה, כי אם לא כתב כלל, הלכה היא: "אין לארוסה כתובה כלל" כמבואר לקמן פ"י, ה"א. אבל באשה נשואה,

1 שְׁהִי שָׁם קִדּוּשִׁין בְּפָנֵי עֵדִים וְהָלַכּוּ לְמִדְּיָנָה אַחֲרָה
2 אוֹ מֵתוּ; אֲבָל אִם הוֹדּוּ שְׁהִי קִדּוּשִׁין בְּלֹא עֵדִים
3 - אֵין בָּאֵן קִדּוּשִׁין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹנָה⁵⁹. וְכָל מְקוֹם
4 שֶׁתֹּאמַר אִשָּׁה לְאִישׁ: קִדְשָׁתִנִּי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא
5 קִדְשָׁתִיךָ - מְבַקְשִׁים מִמֶּנּוּ שֶׁיִּכְתֹּב לָהּ גִּט לְהַתִּירָהּ
6 לְשָׂאָר הָעָם⁶⁰, שְׂאִין לוֹ בְּזֶה הַפֶּסֶד⁶¹. וְאִם נָתַן לָהּ
7 גִּט מְעַצְמוֹ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לָתֵן כְּתֻבָּה⁶².

(58) בין הוא בין היא. (59) לעיל פ"ד, ה"ו. (60) כי אם לא תקבל גט, הרי נאסרה להנשא לכל העולם - ע"פ דבריה. (61) הפסד ממון, כי לא יצטרך לתת לה כתובה, ואע"פ שאם יגרשנה יאסור בקרובותיה - אין בזה הפסד גדול, כי הרבה נשים יוכל לישא חוץ מקרובותיה (מגיד-משנה) אבל לכופו אי אפשר, שיוכל לטעון כי אינו רוצה להאסר בקרובותיה. (62) קידושין סה, א. כי גילה דעתו שקידשה, ואע"פ שרבינו סובר אין לארוסה כתובה אלא אם-כן כתב לה (ראה לקמן פ"י ה"א) ואם כן היאך יכול לטעון שמעולם לא קידשה - הרי כתובתה בידה?! אולם כאן ידובר במקום שכותבים כתובה קודם שמקדשים (ראה לקמן הכ"ט), ואם כן אין כל הוכחה מכתובתה שאולי לא נתקיימו הקידושין אח"כ (מגיד-משנה).

8 יז. הָעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ
9 לְעַצְמוֹ - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת לְשִׁלְחָהּ⁶³. וְאִסּוּר לַעֲשׂוֹת
10 כֵּן⁶⁴. וְכָל הָעוֹשֶׂה דְּבָר זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּשָׂאָר דְּבָרֵי
11 מִקֵּץ וּמִמֶּכֶר - נִקְרָא רָשָׁע⁶⁵.

(63) ודוקא אם קידשה בכוונה, אבל אם רצה לקדשה למשלחו וטעה ואמר: "הרי את מקודשת לי" אינה צריכה גט מהשליח, כי קידושין בטעות אינם קידושין ('הגהות מיימוניות' ושו"ע אהע"ז סי' לה, ט"ט). (64) קידושין נח, ב: "מה שעשה עשוי - אלא שנהג בו מנהג רמאות". (65) שם נט, א: "עני המהפך בחררה (עוגה דקה), ובא אחר ונטלה הימנו - נקרא רשע" שיוּרד לחיי חבירו. השווה הל' מכירה פ"ז, ה"י.

12 יח. הָעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ,
13 הַשְּׁלִיחַ אוֹמֵר: לְעַצְמִי קִדְשָׁתִי⁶⁶, וְהָאִשָּׁה אוֹמְרָת:
14 לְרֹאשׁוֹן שֶׁשְּׁלַחוֹ נִתְקַדְשָׁתִי⁶⁷ - אִם לֹא עָשָׂה הַשְּׁלִיחַ
15 בְּעֵדִים⁶⁸ - הָרִי הַשְּׁלִיחַ אִסּוּר בְּקִרְבּוֹתֶיהָ⁶⁹, וְהִיא
16 מִתֵּרֵת בְּקִרְבּוֹתֶיהָ; וְהָאִשָּׁה אִסּוּרָה בְּקִרְבּוֹתֵי הַמְּשֻׁלָּח⁷⁰,
17 וְהַמְּשֻׁלָּח מִתֵּרֵת בְּקִרְבּוֹתֶיהָ⁷¹; וְאִם הִחֲזַק הַשְּׁלִיחַ
18 בְּעֵדִים⁷² - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת לְרֹאשׁוֹן⁷³.

(66) כגון שאמר לה השליח מתחילה: "פלוני שלחני לקדשך בשבילי", ולאחר שעה קידשה סתם. (67) הוא אומר: לעצמי נתכוונתי. והיא אומרת: למשלח נתכוונתי. (68) רבינו לשיטתו לעיל פ"ג, ה"ו: "האיש שעשה שליח לקדש לו אשה אין צריך לעשותו בעדים, שאין מקום לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמיתת הדבר". (69) כי לדבריו הרי היא מקודשת לו, ועשאו עליו חתיכת איסור בהודאתו, כמבואר לעיל ה"ט"ו. (70) שלדבריה נתקדשה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כד. יצא עליה קול שנתקדשה לפלוני, ולאחר ימים
אמרו אמתלא⁹⁸, אם נראין הדברים לבית דין שהוא
בן⁹⁹ - סומכין על האמתלא, ולא תחזק מקדשת;
ואם לאו - הואיל ולא נשמעה האמתלא בעת
שנשמעו הקדושין, אין חוששין לאמתלא.

(98) שמתחילה יצא הקול: "פלוגי זרק קידושין לפלונית",
ולאחר ימים אמרו: "שהקידושין היו קרובים לו".
(99) שרגלים לדבר שהאמתלא אמת היא, שהרי מתחילה
אמרו שזרק לה הקידושין, ואחר כך אמרו שנפלו קרובים
לו, והרי כמה פעמים קורה דבר כזה (שם פט: וכדעת רב
זביד).

כה. מעשה באחת, שיצא עליה קול שנתקדשה
לבנו של פלוני, ולאחר זמן שאלו לאביו ואמר: על
תנאי כך נתקדשה לו ולא נתקיים התנאי. ולא סמכו
חכמים על דבריו, אלא אמרו: הרי זו ספק מקדשת,
ובכאלו אין שם אמתלא¹⁰⁰.

(100) כיון שמתחלה יצא הקול בלי אמתלא בצדו, ורק
אחר כך נשמעה האמתלא (שם פט:). ואין אמתלא זו דומה
לזו שלמעלה בהלכה כד (ראה הערה הקודמת).

כו. יצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני, ובא שני
וקדשה בפנינו¹⁰¹ - בודקין על קדושי ראשון שהן
בקול: אם באו עדים בראיה ברורה שהיא מקדשת
לראשון - אין קדושי שני כלום¹⁰²; ואם לאו -
מגרש ראשון שקדושו בקול, ונושא השני
שקדושו ודאי. ואם גרש השני - לא יכנס הראשון,
שקמא לאמרו: החזיר גרושתו מן הארוסין¹⁰³ אחר
שנתארסה לאחר¹⁰⁴.

(101) קידושי ודאי. (102) ואינה צריכה ממנו גט.
(103) שם פט, ב וכתב הונא. שאנו חששים שיטעו לומר:
"על ידי שגירשה ראשון תחילה, קידשה שני, ועכשיו הוא
מחזירה" (רש"י שם). (104) ואסורה עליו, כמבואר לקמן
הל' גירושין פ"א, ה"ב.

כז. יצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני, ויצא קול
אחר כמותו שהיא מקדשת לאחר - אחד כותב גט
ואחד פוגם, בין ראשון בין אחרון¹⁰⁵.

(105) גיטין, שם. כיון שגם קידושי שני אינם ברורים, לא
חששו שמה יאמרו: "החזיר גרושתו מן האירוסין" וכו', כי
לא יגיעו לטעות זו אלא אם כן יאמרו ששני הקולות אמת
הם, וכל כך לא החמירו (תוספות' שם צ:).

כח. מקום שנהגו¹⁰⁶ לשלח סבלונות¹⁰⁷ לארוסה
אחר שתתארס, ובאו עדים שראו סבלונות שהובלו
לה - חוששין לה שקמא נתקדשה, וצריכה גט
מספק, אף על פי שרב אנשי העיר אין משלחין
סבלונות אלא קדם הארוסין¹⁰⁸. ומקום שנהגו פלן
לשלח סבלונות בתחלה ואחר כך מקדשין, וראו
סבלונות - אין חוששין לה¹⁰⁹.

אפילו לא כתב לה כתובה אלא נשאה סתם, חייב לתת לה
כתובתה מתנאי בית דין כמפורש לקמן פ"ב, ה"ה.

כב. האשה שיצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני
- הרי זו בחזקת מקדשת, אף על פי שאין שם ראיה
ברורה. וכל קול שלא תחזק בבית דין, אין חוששין
לו⁸⁸. וכיצד הוא הקול שתחזק זו בו שהיא
מקדשת? כגון שבאו שנים והעידו, שראו הנרות
דולקות⁸⁹, ומטות מצעות, ובני אדם נכנסין ויוצאין,
ונשים שמחות לה ואומרות: נתקדשה פלונית היום.
שקמא אותן אומרות: פלונית תתקדש היום - אין
חוששין לה, שקמא נזדמנו לקדש ולא נתקדשה, עד
שישמעו שנתקדשה⁹⁰. וכן אם באו שנים ואמרו:
ראינו כמו שמחת ארוסין, ושמענו קול הברה⁹¹,
ושמענו מפלוני ששמע מפלוני שנתקדשה פלונית
בפני פלוני ופלוני, והלכו להם העדים למדינה
אחרת או מתו - הרי זה קול שמחזיק אותה
מקדשת⁹².

(88) גיטין פט, ב: "שהרבה אומרים: פלוני שמע מפלוני,
והם אומרים: שמענו מפלוני ופלוני שהלכו למדינת הים,
ואילו יבואו לבית דין ויחקרו, יאמרו: לא שמענו ולא
ראינו" (ר"ן שם). (89) נוהגים היו להדליק נר בשעת
שמחה, כמו שמצינו (סנהדרין לב:): "אור הנר ב"ברור -
חיל" משתה שם". (90) גיטין פט, א. (91) המולה ושאון.
(92) אע"פ שאלו השנים לא שמעו אלא מפי עד אחד -
הואיל והקול מוליך וגומר בשנים שהלכו, הרי זה קול
(גיטין פט:). אבל לפנינו בגמרא: "פלוגי מהיכן שמע -
מפלוגי, ופלוגי מפלוני, והלכו להם למדינת הים", היינו
שראובן שמע מלוי, ושמעון שמע מיהודה, ולוי ויהודה
הלכו להם, ולפנינו באו ראובן ושמעון ואישרו את הקול,
יוצא שגם העדים שלפני האחרונים שנים הם, וכל אחד
מהם מעיד בשם אחד, ולא מפי שנים, וביחד הם מצטרפין
לשנים. ורבינו היתה לו גירסא אחרת בגמרא: "פלוגי מהיכן
שמע? מפלוני ופלוגי והלכו להם", ולפי זה מעידים שבאו
לפנינו על אחד ששמע מפי אחד ששמע מפי שנים.

כג. במה דברים אומרים? שלא היתה שם
אמתלא⁹⁴; אבל אם היתה שם אמתלא, ושמעו
האמתלא ששמעו שנתקדשה - לא תחזקה
מקדשת. כיצד היא האמתלא? פלונית נתקדשה על
תנאי⁹⁵, או קדושי ספק⁹⁶ - לא תחזקה, אלא שואלין
אותה, וסומכין על דבריה, הואיל ואין שם ראיה
ברורה ולא קול חזק⁹⁷.

(93) שהוחזקה מקודשת. (94) משל וטעם השובר את הקול
(רש"י שם פח:): "תירוץ לשם התנצלות. (95) ושקמא לא
נתקיים התנאי, והרי זה קול ושוברו עמו. (96) שלא ידוע
אם היו בקידושין שוה פרוטה או לא. או שמה קטן היה
בעת שקידש. או זרק לה קידושיה ברשות הרבים, ספק
קרובים לו, ספק קרובים לה (לעיל פ"ד, הכ"ב). (97) גיטין
פח, ב.

באשה אחת גדולה שהיתה גדולה בנוי, וקפצו עליה בני אדם לקדשה, ואמרה: מקודשת אני, לימים עמדה וקידשה את עצמה. אמרו לה חכמים: מה ראית לעשות כן? אמרה: בתחילה שבאו עלי אנשים שאינם מהוגנים, אמרתי: מקודשת אני, עכשיו שבאו עלי אנשים מהוגנים - עמדת וקידשתי את עצמי". (119) הראשון. וגם לו אינה מותרת עד שיגרשנה השני שקידשה קידושי ספק (מגיד-משנה). (120) להתירה לשני, ואף-על-פי שלא נתקדשה עוד - סומכים עליה להתירה להתקדש לו (כתובות, שם).

פרק עשירי

(1) כלל בו רבינו איסור ביאה על ארוסתו, נישואין, ברכת חתנים, כתובה, ימי המשתה ושמחת הנישואין, באיזה יום האשה נשאת ובאיזה ימים אסורה להנשא וקביעת זמן הנישואין.

- א. הארוסה² אסורה לבעלה מדברי סופרים³ כל זמן שהיא בבית אביה⁴. והפא על ארוסתו בבית חמיו - מפין אותו מפת מדרות⁵. ואפלו אם קדשה בביתא - אסור לו לבוא עליה ביאה שניה בבית אביה⁶, עד שניבא אותה⁷ לתוך ביתו⁸ ויתחדד עמה ויפרישנה⁹ לו. ויחוד זה הוא הנקרא כניסה לחפה¹⁰ והוא הנקרא נישואין בכל מקום¹¹. והפא על ארוסתו לשם נישואין אחר שקדשה¹² - משיערה בה¹³ קנאה, ונעשית נשואה¹⁴, והרי היא אשתו לכל דבר¹⁵.

(2) המקודשת לבעלה באחד משלשה דברים המנויים למעלה (פ"א ה"ב), נקראת מקודשת או מאורסת, כמפורש שם. (3) מדברי חכמים. (4) כתובות ז, ב: "ואסר לנו את הארוסת". ושנינו במסכת כלה בהתחלתה: "כלה בלא ברכה (ברכת חתנים) אסורה לבעלה כנדה". ו"בלא ברכה" פירושו בלי חופה, לפי שהברכות נאמרות בשעת החופה, והברכות אינן מעכבות, ראה להלן הלכה ו. וכבר כתב רבינו בתשובתו (מובאת במוספנו): "וכלה בלא ברכה, אסורה לבעלה מדרבנן, וזה שאמרו "כנדה" לחזק הדבר בלבד". (5) "ירושלמי" פסחים פ"י, ה"א. (6) אם אין כוונתי לשם נישואין. ועל-ידי ביאה ראשונה אינה אלא מאורסת בלבד, כי ביאה אינה עושה נישואין. וכן דעת אביו ורבא בקידושין י, א. (7) מבית אביה. (8) לדור עמו בקביעות. (9) להיות עמו בביתו כל הימים, "אבל הביאה לביתו לפי שעה ובא עליה שלא לשם נישואין ואח"כ שלחה לבית אביה - אין אלו נישואין" ("חלקת מחוקק" לאהע"ז סי' נה, ס"א). (10) ראה סוכה כה, ב. (11) ובאהע"ז סי' נה, מביא הרמ"א כמה דעות בענין זה, ומסיים: "והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסים יריעה פרוסה על גבי כלונסות, ומכניסים תחתיה חתן והכלה ברבים. . . ואח"כ מוליכין אותם לביתם ואוכלים ביחד במקום צנוע". ובסוטה מט, ב - אמרו: "מאי חופת חתנים - זהורית המוזהבת", ומפרש רש"י: "טלית צבועה שני, ובה קבועים טסי זהב עד שמעמידים אותה כמין כיפה". (12) נוסף על קידושיה מכבר, יבוא עליה כעת לשם נישואין. (13) "המכניס ראש העטרה בלבד, הוא הנקרא מערה, מלשון את מקורה הערה"

(106) מיעוט אנשי העיר. (107) מתנות. וראה למעלה פ"ד ה"ב. (108) עלינו לחוש למיעוט אנשי העיר המאוסים ואח"כ מסבילים (קידושין ג: וכגירסת רבינו חננאל והרי"ף שם), ושמה גם זה נהג כמוהם. ומכיון ששלח לה סבלונות - כבר קידשה מקודם. ואין הולכים בזה אחר הרוב, כי אין זו רוב קבוע ומחוייב מצד טבע העולם, אלא מצד המנהג, והמנהג עשוי להשתנות (ר"ן שם, וראה 'תוספות' ר"י הזקן לקידושין שם). (109) כי בוודאי עדיין לא הוקדשה.

- 1 כט. החזק שטר כתבתה¹¹⁰: אם דרך מקצת אנשי המקום שמקדשין ואחר כך פותחין - חוששין לה¹¹¹; ואף-על-פי שאין שם סופר, אין אומרים: שמא מפני הסופר שמצא הקדים וכתב¹¹²; ואם דרך כל אנשי המקום שפותחין הכתבה קדם הקדושין - אין חוששין לה¹¹³.

(110) ראו שטר כתובתה אע"פ שלא הגיע לידה. (111) להצריכה גט אם רוצה להנשא לאחרים. מכיון שהמיעוט מקדשים ואחר-כך כותבים הכתובה, שמה גם זה נהג כן, וקידשה לפני כתיבת הכתובה. (112) ועדיין לא קידש. (113) שבוודאי עדיין לא נתקדשה (קידושין ג:).

- 7 ל. שנים אומרים: ראוינה שנתקדשה ביום פלוני, ושנים אומרים: לא ראוינה - אף-על-פי שכלם שונים בחצר אחת, הרי זו מקדשת; שאין [טענת] 'לא ראוינה' ראיה, שדרך העם לקדש בצנעה¹¹⁴.

(114) ואפשר שנתקדשה ולא ראו (כתובות כג.).

- 11 לא. אמר עד אחד: מקדשת היא זו, והיא אומרת: לא נתקדשתי - הרי זו מתרת¹¹⁵. אחד אומר: מקדשת, ואחד אומר: אינה מקדשת - לא תנשא¹¹⁶; ואם נשאת - לא תצא, שהרי היא אומרת: לא נתקדשתי. אמרה: מקדשת אני, ולאחר זמן עמדה וקדשה עצמה: אם נתנה אמתלא¹¹⁷ לדבריה, ואמרה: מפני כך וכך אמרתי בתחלה שאני מקדשת, וראינו בדבריה ממש - הרי זו מתרת לשני¹¹⁸; ואם לא נתנה אמתלא, או שנתנה ואין בהן ממש - הרי זו אסורה, וקדושי שני קדושי ספק. לפיכך נותן לה גט, ותהיה אסורה עליו ועל הכל עד שיבוא ארוסה¹¹⁹. וכן האשה שבאת ואמרה: אשת איש אני, וחזרה ואמרה: פנויה אני - אם נתנה אמתלא לדבריה ויש בדבריה ממש, הרי זו נאמנת¹²⁰.

(115) להנשא לאחרים (קידושין סה:), כי עד אחד אינו נאמן לומר שנתקדשה, במקום שהאשה מכחישה אותו - חזקה היא בידינו שלא תעז פניה בפני העד להכחישו (מגיד-משנה). (116) אפילו כשאומרת לא נתקדשתי, שמכיון שיש עד המסייע לדבריה, היא מעיזה לכפור להכחיש את העד, ואין כל ערך להכחשתה. (117) טעם למה אמרה תחילה: "מקודשת אני". (118) כתובות כב, א: "מעשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנוסח: משמח עמו ובונה ירושלים. (21) בנוסח כת"י התימנים, ובדרפוס שונצ'ינו: "ואהובים". (22) ובסוף ברכה חמישית, הוא חותם: "משמח חתן וכלה" לפי שהברכה הקודמת אינה עוסקת בשמחת חתונה אלא תפילה היא שמתפללים ומברכים שיהיו שמחים בהצלחה כל ימיהם, לפיכך אין לחתום בה משמח חתן עם הכלה שמשמעה שמחת איש באשה, אלא ברוך ה' משמח את שניהם לעולם בסיפוק מזונות וכל טוב, ואילו בברכה האחרונה הוא משבח את ה' שברא חתונת דיבוק איש באשה ע"י שמחה וחדוה, לפיכך חותם בה: משמח חתן עם הכלה - לשון שמחת איש באשה (כתובות ח. וברש"י שם). וראה בביאורנו בהל' ברכות פ"ב, הי"א.

ד. ואם יהיה שם יין - מביא פוס של יין, ומברך
על היין²³ תחלה, ומסדר את כל על הפוס, ונמצא
מברך שבע ברכות. ויש מקומות, שנהגו להביא
הדס²⁴ עם היין, ומברך על ההדס אחר היין²⁵, ואחר
כך מברך השש²⁶.

(23) "שהיין גורם ברכה לעצמו" (ברכות מב.). פירש רש"י: "בכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו, ואע"פ שלא היו צריכים לשתייתו", ואם אין לו יין מברך על השכר כמו שמבואר בתשובת רבינו המובאת במוספנו. והשווה לעיל פ"ג, כד. (24) להריח בו. וכן מצינו (שבת קי.): כשנפטר רב, גזרו שלא להביא הדס לחופה, שימעטו בשמחה כל אותה שנה, הרי שהיו רגילים להביא הדס לחופה. (25) שהיין תדיר יותר, והוא קודם [וכן כתב רבינו למעלה פ"ז מהל' ברכות הי"ד]. (26) אבל אין היין וההדס מעכבים ברכת חתנים, ואפילו אין לו יין והדס מברכים אותה. וראה 'טור' אהע"ז סי' סב.

ה. ואין מברכין ברכת חתנים אלא בעשרה גדולים²⁷
ובגני חורין²⁸, וחתן מן המגנן²⁹.

(27) כתובות ז, ב: שנאמר (רות ד, ב): "ויקח עשרה אנשים מזקני העיר". אנשים ולא קטנים. (28) פרט לעבדים כנענים (כמבואר בברכות מז:). (29) מגילה כג, ב. כתובות ח, ב.

ו. המאיר את האשה וברך ברכת חתנים ולא נתיחד
עמה בביתו - עדין ארוסה היא; שאין ברכת חתנים
עושה הנשואין, אלא פניסה לחפה³⁰. ארס ופנס
לחפה ולא ברוך ברכת חתנים - הרי זו נשואה
גמורה³¹, וחוזר ומברך אפלו אחר פמה ימים³², ולא
תנשא נדה עד שתטהר, ואין מברכין לה ברכת
חתנים עד שתטהר³³. ואם עבר ונשא וברך - אינו
חוזר ומברך³⁴.

(30) כתובות ז, ב: "אמר אב"י, וביהודה שנו (שמברכים ברכת חתנים בבית האירוסין) מפני שמתייחד עמה". אבל בלי יחוד, דהיינו חופה, אין לברך ברכת חתנים, הרי שהיחוד עושה הנשואין, ואין הברכות עושות את הנשואין. (31) כי אין הברכה מעכבת את הנשואין. ומה

(לשון רבינו הל' איסורי ביאה פ"א, ה"י). (14) אפילו בלא כניסה לחופה. שאם חופה שאינה אלא מפני צורך ביאה - קונה, ביאה עצמה לא כל-שכן (ר"ן לקידושין פ"א). ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ג, ה"ה): "וכשיגמור ביאתו תהיה מקודשת" - שם מדובר בביאה של קידושין, שלא היו שם קידושין אחרים אלא ביאה, וכאן מדובר בביאה של נישואין שאחר הקידושין. וכך אמרו ביבמות נה, ב: "אשה לבעלה, מניין שנקנית בהעראה? אתיא קיחה-קיחה". ופירש ה'אלפסי' שם, שהכוונה לביאה שאחר הקידושין. הואיל ויש לו בה קנין מכבר, ביאה כל שהיא גומרת בה. וראה לעיל פ"ג ה"ה בביאורנו. (15) לירושא (אם מתה), ולהטמא לה אם כהן הוא, וכן להפרת נדריה. שאשתו ארוסה אינו יורשה ואינו מיטמא לה וכו' כמבואר ביבמות כט, ב וקידושין י, א.

ב. פיון שנקנסה הארוסה לחפה - הרי זו מתרת
לבוא עליה בכל עת שירצה, והרי היא אשתו גמורה
לכל דבר¹⁶. ומשתכנס לחפה נקראת נשואה, אף-
על-פי שלא נבעלה¹⁷. והוא, שתהיה ראויה
לבעילה; אבל אם היתה נדה, אף-על-פי שנקנסה
לחפה ונתחד עמה - לא גמרו הנשואין, והרי היא
פארוסה עדין¹⁸.

(16) כתובות מח, ב. וכן בקידושין ה, ב. אלא שצריך לכתוב לה כתובה קודם כניסה לחופה, כמבואר בסמוך ה"ז. (17) כתובות נו, א. (18) שם, כדעת הר"ף המסיים: "הלכך אינה קונה". ויש חולקים על זה. ראה בשו"ע אהע"ז סי' סא ס"א. ובסעיף ב שם, מסיים הרמ"א: "ועכשיו המנהג שלא לדרק ואין ממתינים, ומ"מ טוב להודיע לחתן תחילה שהיא נדה".

ג. וצריך לברך ברכת חתנים¹⁹ בבית החתן קדם
הנשואין. והן שש ברכות, ואלו הן: ברוך אתה יי
אלהינו מלך העולם, שהפל פרא לכבודו. ברוך אתה
יי אלהינו מלך העולם, יוצר האדם. ברוך אתה יי
אלהינו מלך העולם, אשר יצר את האדם בצלמו,
בצלם דמות תבניתו, והתקין לו ממנו בנן עדי עד.
ברוך אתה יי, יוצר האדם. שוש תשיש ותגל עקרה
בקבוץ בניה לתוכה בשמחה. ברוך אתה יי, משמח
ציון בבניה²⁰. שמח תשמח רעים האהובים²¹,
בשמחה וצירך בגן עדן מקדם. ברוך אתה יי,
משמח חתן וכלה. ברוך אתה יי אלהינו מלך
העולם, אשר ברא ששון ושמחה, חתן וכלה, גילה
רנה דיצה וחדוה, אהבה אחוה שלום ורעות. מהרה
יי אלהינו ישמע בצערי יהודה ובחוצות ירושלים קול
ששון קול שמחה קול חתן וקול כל, קול מצהלות
חתנים מחפתם ונערים משמחתם מנגינתם. ברוך
אתה יי, משמח החתן עם הכלה²².

(19) נוסף לברכת אירוסין שמברכים קודם הקידושין, כמבואר לעיל פ"ג, הכ"ג-כד. (20) ובכת"י התימנים,

ח. דינרים אלו לא תקנו אותם מן הכסף הטהור, 12
אלא ממטבע שהיה באותן הימים, שהיה שבעה 13
חלקים נחשת ואחד כסף, עד שהיה בסלע⁴³ חצי 14
זוז כסף⁴⁴. ונמצא מאתם דינרים של בתולה - 15
חמשה ועשרים זוזין של כסף טהור, ומאה דינרים 16
של בעולה - שנים עשר זוזים ומחצה⁴⁵. ומשקל כל 17
זוז - שש ותשעים שיעורים, כמו שבארנו בתחלת 18
ערוכין⁴⁶. והדינר הוא הנקרא זוז בכל מקום, בין 19
שהיה מן הכסף הטהור בין שהיה ממטבע אותן 20
המים. 21

(43) שהוא ארבעים דינרים. (44) טהור. (45) מקור דברים
אלו הוא מה שאמרו (בקידושין יא.): "כל כסף האמור
בתורה כסף צורי, ושל דבריהם כסף מדינה". וכסף מדינה
הוא שמינית שבכסף צורי, והרי חוב כתובה אינו אלא
מדבריהם כמו שכתב רבינו למעלה ה"ו. (46) פ"א הי"ב,
"מנה האמור בכל מקום - מאה דינר, והדינר שש מעות,
והמעה משקל ט"ז שיעורים".

ט. אין פוחתין לכתולה ממאתים ולבעולה ממאה, 22
וכל הפוחת - בעילתו בעילת זנות⁴⁷. אחד הפוחת 23
את הכתובה בשטר ואחד שהעידו עליו עדים⁴⁸ וקנו 24
מיד⁴⁹ שהוא חייב לה מאה או מאתים - הרי זה 25
מתור⁵⁰. וכן אם נתן לה מטלטלין כנגד כתבתה - 26
הרי זה מתר לבעל עד שהיה לו פנאי לכתוב⁵¹. 27

(47) כי כל מה שהיא קלה בעיניו להוציאה, אין דעתה
סומכת על קשר נישואיה, וחוששת שמחר יכעס עליה
ויוציאה, ומתוך שאין בטחון באישותה - בעילתה כבעילת
זנות (כתובות נו:). (48) שהתחייב בפניהם לתת לה
כתובה. (49) בקנין חליפין "ועיקר הדרך הזו, שיתן הקונה
למקנה כלי כל שהוא, ויאמר לו קנה כלי זה חלף החצר או
היין . . . שמכרת לי בכך וכך, כיון שהגביה המוכר את
הכלי וקנהו, קנה הלוקח אותה הקרקע או אותן המטלטלין
אע"פ שעדיין לא משכן ולא נתן הדמים . . . וזהו הנקרא
קנין" (מדברי רבינו הל' מכירה פ"ה, ה"ה). (50) כתובות
נה, א. סתם קנין לכתובה עומד, ועל סמך הקנין יכולים
העדים לכתוב כתובה ואינם צריכים להמלך בו שנית.
(51) כתובות ז, א. אבל כשיהיה לו פנאי חייב לכתוב, כי
חכמים תיקנו שיהא כותב לה: "כל נכסי אחראין לכתובתך"
- ולא ייחד לה מטלטלין לכתובתה, כדי שלא יאמר לה
(לכשיכעס) טלי כתובתך וצאי (כתובות פב:).

י. הפוגם את האשה ולא כתב לה כתובה, או שכתב 28
ואבד שטר הכתובה⁵², או שמחלה כתבתה לבעלה, 29
או שמכרה לו כתבתה - חוזר וכותב לה עקר 30
כתובה⁵³, אם רצה לקיימה, לפי שאסור לו לאדם 31
לשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה. אבל 32
המוכרת כתבתה לאחרים בטובת הנאה⁵⁴ - אינו 33
צריך לכתב לה כתובה אחרת; שלא תקנו כתובה אלא 34
כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ואם הוציאה 35

שאמרו (מסכת כלה): "כלה בלא ברכה אסורה לבעלה
כנדה" הכוונה בלא חופה, כי עיקר הברכה היא בשעת
חופה. (32) כי "כל מצוה שעדיין עשייתה קיימת, מברך
אחר עשייתה" (הל' ברכות פ"א, ה"ה) ועדיין זה נקרא
"עובר לעשייתה" כי מצות נישואין היא כל הימים אשר הוא
דבוק באשתו (ב"ח לאהע"ז ס"ו סב). (33) שתטבול במי
מקוה, או במעיין או בימים שהם כמעין (הל' איסורי ביאה
פ"א, ה"ז) דכיון שאסור לו להתייחד עמה - אין ראוי
שתיכנס לחופה, שהיא משום ביאה. (34) אף-על-פי שלא
גמרו הנישואין, והרי היא כארוסה עדיין (למעלה ה"ב).
ועיין בשו"ע אבן-העזר ס"ו סא ס"א בהגהה, ובביאורי
הגר"א שם סק"ז.

ז. וצריך לכתב כתובה³⁵ קדם כניסה לחפה³⁶, ואחר 1
כך יהיה מתר באשתו³⁷. והחמך נתן שטר הסופר³⁸. 2
וכמה הוא פוחת לה? אם היתה בתולה - אין פוחתין 3
לה פחות ממאתים דינרים; ואם בעולה - אין 4
פוחתין לה פחות ממאה דינרים. וזהו הנקרא 5
עקר כתובה. ואם רצה להוסיף לה, אפילו כפר³⁹ זהב 6
- מוסיף⁴⁰. ודין התוספת ודין העקר אחד הוא לרב 7
הדברים. לפיכך, כל מקום שנאמר בו כתובה סתם, 8
הוא העקר והתוספת כאחד⁴¹. וחכמים הם שתקנו 9
כתובה לאשה, כדי שלא תהיה קלה בעיניו 10
להוציאה⁴². 11

(35) סכום כסף שחייב ליתן לה אם יגרשנה. (36) כדי
שתהא חופה הראויה לביאה, כמבואר בסמוך ה"ט.
(37) כי בלי כתובה, בעילתו זנות. ונוסח טופס הכתובה,
הביאו רבינו בהל' יבום וחליצה פ"ד, הל"ג. וראה במוספנו:
נוסח הכתובה שבזמננו. (38) בבא-בתרא קסז, ב. שהרי
הוא קונה וגם מרויח בקבלת הנדוניא ('נמוקי יוסף').
(39) משקל עתיק לזהב, מלשון (שמות כה, לט) "ככר זהב
טהור יעשה אותה". (40) כתובות נד, ב: ואין אומרים
שאינו רשאי, כדי שלא לבייש את מי שאין לו (שם). ובלשון
המשנה שם: "אם רצה להוסיף אפילו מאה מנה - יוסיף".
(41) כתובות, שם. לדוגמה: התובעת כתובתה בבית-דין אין
לה מזונות (לקמן פ"ח, ה"א). הוא-הדין אם לא תבעה אלא
תוספת - אין לה מזונות. (42) (כתובות יא, א, פב, ב.
והעיר הרמ"א (אהע"ז ס"ו סו, ס"ג): "בזמן הזה במדינות
אלה שאין מגרשים בעל-כרחו של אשה משום 'חרם רבינו
גרשום', היה אפשר להקל בכתובת הכתובה. אבל אין
המנהג כן". אמנם יש פוסקים כרבן שמעון בן גמליאל
שכתובה היא מן התורה, והוא מסתמך על הפסוק (שמות
כב, טז): "כסף ישקול כמוהר הבתולות", משמע שהתורה
קבעה מוהר לבתולה. ובהתאם לזה אנו קוראים בנוסח
הכתובה שכותבים לבתולה: "ויהיבנא ליכי כסף זוזי מאתן
דחזי ליכי מדאורייתא" (ואתן לך כסף מאתים זוזי הראויים
לך מן התורה). ראה ב'תוספות' לכתובות י, א. וכדאי להעיר
שגם בנוסח הכתובה לרבינו בפ"ד מהל' יבום וחליצה,
כתוב: "דחזי ליכי מדאורייתא". אלא שבכמה מקורות
חסרה שם המילה "מדאורייתא". ובכתי" אחד כתוב:
"מדרבנן". וזהו כשיטתו כאן שכתובה מדרבנן.

1 ז'ה⁵⁵ - מְשַׁלֵּם כְּתֻבָּתָהּ לְלוֹקְחָהּ בְּדֶרֶךְ שְׁהִיָּה מְשַׁלֵּם
2 לָהּ אִם לֹא מִכְרָה⁵⁶.

יג. יֵשׁ לָהּ⁷¹ לְאָדָם לְשֹׂא נָשִׁים רַבּוֹת פְּאַחַת בְּיוֹם
אֶחָד, וּמִכְרָהּ בְּרֶפֶת חֲתָנִים לְכָלִּן כְּאַחַת⁶⁸. אֲכָל
לְשִׁמְחָה - צָרִיךְ לְשַׂמֵּחַ עִם כָּל אַחַת שְׂמִיחָה הָרְאוּיָה
לָהּ: עִם בְּתוּלָה - שְׂכָעָה, עִם בְּעוּלָה - שְׁלִישִׁי; וְאִין
מְעָרְבִין שְׂמִיחָה בְּשִׂמְחָה⁶⁹.

(67 רשאי. (68 תוספתא ברכות פ"ט: "היו עושים כולם
מצוה אחת, אחד מברך לכולם" (הגר"א לאהע"ז סי' סב
ס"ק 1). (69 שמחתה של זו בזו (מועד קטן ח:). והטעם
יתבאר להלן הי"ד. וב'הגהות מיימוניות' הורו שלא לברך
לשני חתנים כאחד משום עין רעה. וראה שו"ע אהע"ז סי'
סב ס"א אין לעשות שתי חופות כאחת משום איבה,
שמה יכבדו אחת יותר מחברתה, ואין נזהרין מזה. ואדרבה
יש מכוונים לעשות חופות עניות עם חופות עשירות משום
מצוה".

יד. מִתֵּר לְאָרֶס בְּכָל יוֹם חוֹל⁷⁰, אֶפְלוּ בְּתִשְׁעָה
בְּאֵב⁷¹, בֵּין בְּיוֹם בֵּין בְּלִילָה. אֲכָל אִין נוֹשְׂאִין נָשִׁים
לֹא בְּעָרֵב שָׁבֶת וְלֹא בְּאֶחָד בְּשָׁבֶת, גְּזֵרָה שְׂמָא יָבוֹא
לִידֵי חֲלוּל שָׁבֶת בְּתַקּוֹן הַסְּעָדָה, שְׁהַחֲתָן טָרִיד
בְּסְעָדָה⁷². וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר שְׂאָסוּר לְשֹׂא אִשָּׁה
בְּשָׁבֶת⁷³. וְאֶפְלוּ בְּחָלוּ שֶׁל מוֹעֵד אִין נוֹשְׂאִין נָשִׁים,
כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוֹ⁷⁴, לְפִי שְׂאִין מְעָרְבִין שְׂמִיחָה בְּשִׂמְחָה,
שְׂנֵאָמֵר: מִלֹּא שְׂבַע זֹאת וְנִתְּנָה לָהּ גַּם אֶת זֹאת⁷⁵.
וְשֵׁאֵר הַיָּמִים מִתֵּר לְשֹׂא אִשָּׁה בְּכָל יוֹם שְׂרִיצָה.
וְהוּא, שְׂיִטְרַח בְּסְעָדַת נוֹשְׂאִין שְׁלִישִׁי יָמִים קִדָּם
הַנּוֹשְׂאִין⁷⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...לפי שאין מערבין שמחה בשמחה, שנאמר מלא שבע
זאת".

ואף שאין למדין מלפני מתן תורה, הנה במפרשים נאמרו
בזה כמה תירוצים, יש שאמרו שבדבר שיש בו טעם
וסברא, למדים גם מלפני מתן תורה, ומה שאין למדים -
היינו מצוה בלי טעם וגזירת הכתוב. ויש שכתבו שלימודים
שהם בתורת "גילוי מילתא" כן למדים מלפני מתן תורה.
(ועיין עוד תירוצים בעניין זה באנציקלופדיה תלמודית ע'
אין למדים מלפני מתן תורה).

(על פי לקוטי שיחות כ"ה עמוד 124)

(70 ואפילו בחול המועד (למעלה פ"ז מהל' יום-טוב הט"ז).
אבל בשבתות וימים טובים אסור לקדש, שמה יבוא לכתוב
שטר אירוסין (ביצה לו. והשווה דברי רבינו בהל' שבת
פכ"ג, הי"ד). (71 'ירושלמי' כתובות פ"א, ה"א: "שלא
יקדמנו אחר בתפילה". (72 כתובות ה, א. ובשו"ע אהע"ז
סי' סד ס"ג, פוסק: "ויש מתירים. וכן פשט המנהג לישא
נשים בערב שבת והוא שיטרח בסעודת הנישואין שלושה
ימים קודם הנישואין". (73 שבחופתה הוא קונה אותה,
ואין קונים קנין בשבת (ירושלמי כתובות פ"א, ה"א).
(74 פ"ז מהל' יום-טוב שם, מהגמרא במועד קטן ח, ב.
(75 ולא נתן לו שתיהן בשבוע אחד, שאין מערבין שמחה

3 יא. הַמְאָרֶס אֶת הָאִשָּׁה, וְכָתַב לָהּ כְּתֻבָּה, וְלֹא נִכְנָסָה
4 לַחֲפָה - עֲדִין אַרוּסָה הִיא, וְאִינָה נְשׂוּאָה; שְׂאִין
5 הַכְּתֻבָּה עוֹשֶׂה נְשׂוּאִין⁵⁷. וְאִם מֵת אוֹ גֵרֶשָׁה - גּוֹבֶה
6 עָקֵר כְּתֻבָּתָהּ מִבְּנֵי חוּרִין⁵⁸, וְאִינָה גּוֹבֶה תּוֹסַפֶּת כָּלִל,
7 הוֹאִיל וְלֹא כְּנֻסָה⁵⁹. אֲכָל אִם אָרֶס אִשָּׁה וְלֹא כְּתַב
8 לָהּ כְּתֻבָּה, וּמֵת אוֹ גֵרֶשָׁה וְהִיא אַרוּסָה - אִין לָהּ
9 כָּלוּם, וְאֶפְלוּ הָעֵקֶר; שְׁלֹא תִקְנוּ לָהּ עָקֵר כְּתֻבָּה עַד
10 שְׁתִּנְשֹׂא אוֹ עַד שְׂיִכְתֹּב⁶⁰. וְהַמְאָרֶס אֶת בֵּתוֹ, וְכָתַב
11 לָהּ⁶¹ כְּתֻבָּה, וּמֵת אוֹ גֵרֶשָׁה כְּשֶׁהִיתָה נְעִרָה - כְּתֻבָּתָהּ
12 לְאִבְיָהּ⁶², כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוֹ [לְמַעַלָּה בְּפֶרֶק שְׁלִישִׁי]⁶³.

(57 כתובות נד, ב: "שלא כתב לה אלא על-מנת לכנסה".
ומפרש רבינו שהכתובה אינה כלום כל זמן שלא כנסה
(רא"ש, שם). (58 מנכסים שיש לו תחת ידו, ולא מנכסיו
שמכר, ואפילו אחרי שכתב לה אינם משועבדים לה (שם,
מג:): "מאימת גובה - אחד זה ואחד זה (בין עיקר בין
תוספת) מן הנישואין". כלומר אינה טורפת משועבדים
כלל. וכן דעת רב שרירא גאון. (59 כדעת רבי אלעזר בן
עזריה (כתובות נד:): שלא כתב לה ממנו חנם אלא משום
חיבת ביאה (רש"י שם נה.). (60 כתובות פט, ב. בבא-
מציעא יז, ב"ח, א. (61 הבעל. (62 כתובות מג, ב.
(63 הי"א).

13 יב. וְכֵן תִּקְנוּ חֲכָמִים, שְׂפָל הַנּוֹשֵׂא בְּתוּלָה יִהְיֶה
14 שְׂמִיחַ עִמָּה שְׂכָעַת יָמִים⁶⁴. אִינוּ עוֹסֵק בְּמִלְאָתוֹ,
15 וְלֹא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּשׂוּק, אֲלֹא אוֹכָל וְשׂוֹתָה וְשִׂמַּח.
16 בֵּין שְׁהִיָּה בְּחוּר, בֵּין שְׁהִיָּה אֶלְמוּן. וְאִם הִיָּתָה
17 בְּעוּלָה⁶⁵ - אִין פָּחוֹת מְשַׁלְשָׁה יָמִים. שְׂתִּתְּנָה חֲכָמִים
18 הִיא לְבָנוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׁהִיָּה שְׂמִיחַ עִם הַבְּעוּלָה
19 שְׁלִישִׁי יָמִים, בֵּין בְּחוּר בֵּין אֶלְמוּן⁶⁶.

(64 כתובות ז, ב. וב'ירושלמי' שם, פ"א ה"א): "משה תיקן
שבעת ימי המשתה". (65 אבל אלמנה מן האירוסין,
שאינה בעולה - ישמח עמה שבעה ימים ('בית שמואל' סי'
סד סק"ג). (66 כתובות ז, ב: "שקדו חכמים על תקנת
בנות ישראל שיהא שמח עמה שלשה ימים". ויש אומרים
שבבחור שנשא אלמנה כיון שמברכים שבע ברכות כל
שבעת ימי המשתה (למעלה פ"ב מהל' ברכות ה"ט) - אינו
ברין שיברכו לו ברכות חתנים כל שבעה והוא יעסוק
במלאכתו (מגיד-משנה).

14 לָהּ, וְאַחַר כֵּן תִּנָּשֵׂא. תִּבְעָה אַחֵר שְׂפָגְרָה - נוֹתֵנִין
15 לָהּ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ מִיּוֹם הַבְּגָרָה⁸⁷. וְכֵן אִם קִדְּשָׁה
16 בְּיוֹם הַבְּגָרָה - נוֹתֵנִין לָהּ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ מִיּוֹם
17 הַקִּדּוּשִׁין, שֶׁהוּא יוֹם הַבְּגָרָה. קִדְּשָׁה אַחֵר שְׂפָגְרָה, אִם
18 עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ בְּבִגְרוּתָהּ וּלְאַחֵר כֵּן
19 נִתְקַדְּשָׁה - אֵין נוֹתֵנִין לָהּ אֵלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם
20 הַתְּבִיעָה. וְכֵן הַמֶּאֱרָס אֶת הַבְּעוּלָה⁸⁸ - נוֹתֵנִין לָהּ
21 שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם הַתְּבִיעָה⁸⁹.

(85) כשהיא קטנה. (86) במלבושים ותכשיטים (כתובות
נז:). (87) שמיום שבגרה מתחילה להכין לה תכשיטה.
(88) אלמנה מן הנישואין (שם), וב'ירושלמי' כתובות פ"ה,
ה"ג. (89) שאינה צריכה לטרוח הרבה בתכשיטין שכבר
יש בידה (רש"י שם עמ' א).

22 יח. כִּשְׁמֵ שְׁנוֹתֵינִין זְמַן לְאִשָּׁה מִשְׁתַּבְּעָה הַבֶּעַל
23 לְפָרְגָם אֶת עֲצָמָהּ וְאַחֵר כֵּן תִּנָּשֵׂא, כֵּן נוֹתֵנִין זְמַן
24 לְאִישׁ לְפָרְגָם אֶת עֲצָמוֹ⁹⁰ מִשְׁתַּבְּעָה הָאִשָּׁה אוֹתוֹ.
25 וְכִמָּה נוֹתֵנִין לוֹ? כִּמּוֹ שְׁנוֹתֵינִין לָהּ: אִם שְׁנַיִם עֶשְׂרִי
26 חֹדֶשׁ - שְׁנַיִם עֶשְׂרִי חֹדֶשׁ, וְאִם שְׁלֹשִׁים יוֹם - שְׁלֹשִׁים
27 יוֹם⁹¹.

(90) בצרכי סעודה וחופה. (91) כתובות נז, א. ואין
משגיחין בו אם הוא בחור או אלמן - אלא בה, אם היא
בתולה נותנין לה י"ב חודש, ואפילו הוא אלמן. ואם היא
בעולה אין לו אלא ל' יום, ואפילו הוא בחור. וב'ירושלמי'
כתובות פ"ה ה"ג, משמע שנותנים לו זמן לפי מה שהוא:
לבחור - י"ב חודש, לאלמן - ל' יום (מגיד-משנה).

28 יט. הַגֵּיעַ זְמַן שְׁנִיתָנוּ לְאִישׁ וְלֹא נִשְׁאַה - נִתְחַיֵּב
29 בְּמִזְוֹנוּתֶיהָ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא כָּנַס⁹². וְאִם הִגִּיעַ הַזְּמַן
30 בְּאֶחָד בְּשִׁבְתָּ אוֹ בְּעֶרְבַּ שְׁבֻתָּ - אֵינוֹ מַעֲלָה לָהּ
31 מִזְוֹנוֹת בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְכַנֵּס⁹³. וְכֵן
32 אִם חָלָה הוּא אוֹ הִיא אוֹ שִׁפְרָסָה נִדָּה כְּשֶׁהִגִּיעַ הַזְּמַן
33 - אֵינוֹ מַעֲלָה לָהּ מִזְוֹנוֹת; שֶׁהִרִי אֵינָה רְאוּיָה לְהִנָּשֵׂא
34 עַד שֶׁתִּטְהַר אוֹ עַד שֶׁתִּכְרִיא, וְכֵן הוּא אֵינוֹ יָכוֹל
35 לִשְׂאֵ אִשָּׁה עַד שִׁיכְרִיא⁹⁴.

(92) כתובות נז, א. (93) כמבאר לעיל הי"ד. (94) כתובות
ב, א. שכל זמן שעוכב הנישואין הוא מחמת אונס - אינה
אוכלת משלו.

בשמחה ('ירושלמי' מועד קטן פ"א, ה"ז). וכתבו ה'תוספות'
במועד קטן ח, ב - שצריך שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא
יפנה עצמו הימנה - ולפיכך אין עושין מצוות חבילות-
חבילות - וכך יהא לבו פנוי לשמחה זו. (76) כתובות ג, ב.

1 טו. מְקוֹם שֶׁאֵין בְּתִי דִינִים יוֹשְׁבִין בּוֹ אֵלָּא בְּשָׁנִי
2 וּבְחִמִּישִׁי בְּלִבְד⁷⁷, בְּתוּלָה נִשְׁאָת בְּיוֹם רִבְעִי; שֶׁאִם
3 הִיתָה לוֹ טַעֲנָת בְּתוּלִים⁷⁸, יִשְׁכֹּם לְבֵית דִּין⁷⁹. וּמִנְהֵג
4 חֲקָמִים, שֶׁהַנִּשְׂאָה אֶת הַבְּעוּלָה יִשְׁאַנָּה בְּחִמִּישִׁי, כְּדִי
5 שִׁיחֶיהָ שְׂמִיחַ עִמָּה חִמִּישִׁי וְעָרֵב שְׁבֻת וְשִׁבְתָּ, וְיִוצֵא
6 לְמַלְאכָתוֹ יוֹם רִאשׁוֹן⁸⁰.

(77) כתקנת עזרא שיהא בית-דין יושב בכל עיר ועיר בימים
אלו שיש בהם קריאת התורה, שאז העם מתכנס מהכפר
לעיר לשמוע קריאת התורה (בבא-קמא פב:). (78) שלא
מצאה בתולה, כמבאר לקמן פ"א ה"ט. (79) בעוד כעסו
עליו, ואם יש שהות בינתיים, יש לחוש שמא יתפייס
ותתקור דעתו ויקיימנה ושמא זינתה תחתיו ונאסרה עליו
(לשון רש"י לכתובות ב). ואינה נשאת ביום ראשון, כי
"שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא (החתן) טורח
בסעודה שלושה ימים, אחד בשבת ושני בשבת ושלישי
בשבת, וברביעי כוונסה" (שם). (80) שם, ה. שמכין
שבאלמן שנשא אלמנה אין מברכים שבע ברכות אלא ביום
ראשון (למעלה פ"ב מהל' ברכות ה"ט) חששו שמא יעזבנה
ויצא למלאכתו למחר (רש"י שם).

7 טז. הַמֶּאֱרָס אֶת בִּתּוֹ קִטְנָה, וְתִבְעָה הַבֶּעַל לְנִשְׂאוֹאִין
8 - בֵּין הִיא בֵּין אָבִיהָ יָכוֹלִין לַעֲרֹב שֶׁלֹּא תִנָּשֵׂא עַד
9 שֶׁתִּגְדִּיל⁸¹ וְתַעֲשֶׂה נַעֲרָה. וְאִם רָצָה לְכַנֵּס⁸² -
10 כּוֹנֵס⁸³. וְאֵין רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת כֵּן⁸⁴.

(81) כתובות נז, ב: שאף אביה יכול לעכב בטענה שמא
תמרוד בבעלה ותחזור לבית אביה. (82) כלומר אם כנסה,
על אף ההתנגדות שלה ושל אביה - הנישואין קיימים (ועי'
'חלקת מחוקק' סי' נו סק"ו). (83) אפילו בעודה קטנה.
(84) מאחר שהם מתנגדים לנישואין. ובקידושין אסור אפילו
שניהם רוצים - "עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה"
(קידושין מא. ולעיל פ"ג, הי"ט).

11 יז. אֶרְסָה⁸⁵ וְשָׁהָה בְּמָה שְׁנַיִם וְתִבְעָה לְנִשְׂאוֹאִין וְהִרִי
12 הִיא נַעֲרָה - נוֹתֵנִין לָהּ שְׁנַיִם עֶשְׂרִי חֹדֶשׁ מִיּוֹם
13 הַתְּבִיעָה לְפָרְגָם אֶת עֲצָמָהּ⁸⁶ וְלִתְּנָן מֶה שֶׁהִיא צְרִיכָה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ד אלול ה'תש"פ-א' תשרי ה'תשפ"א

יום ראשון כ"ד אלול ה'תש"פ

הלכות תפילה וברכת פהנים

פרק רביעי

(1) חמישה דברים המעכבים את התפילה; המהלך במקום סכנה מה יתפלל.

1 א. חמשה דברים מעכבין את התפילה, אף-על-פי
2 שהגיע זמנה: טהרת ידיים, וכסוי הערוה, וטהרת
3 מקום תפילה, ודברים החופזים אותו, וכן ה'.

~ נקודות משיחות קודש ~

חמשה דברים מעכבין את התפילה.

"... טהרת ידיים וכיסוי הערוה וטהרת מקום התפילה ודברים החופזים אותו וכוונת הלב."

ומשמע שעיקוב התפילה כשאין כוונת הלב הוא כמו ארבעת הדברים המעכבים את התפילה כולה, וא"כ היאך פסק הרמב"ם בהמשך "מי שהתפלל ולא כיוון את לבו, יחזור ויתפלל בכוונה. ואם כיוון את לבו בברכה ראשונה - שוב אינו צריך", היינו שכוונת הלב אינה מעכבת אלא בברכה ראשונה.

והביאור הוא: שישנם שני גדרים בכוונת הלב, האחד הוא הגדר הכללי שתפילה צריכה כוונה, והאחר מדבר בתפילה פרטית שלא כיוון בה כדבעי. דוגמא לדבר, 'קבלת עול' שהוא תנאי בכל המצוות, אבל אינו גדר פרטי בהם כמו במצות קריאת-שמע שעניינה הפרטי הוא קבלת עול מלכות שמים. או למשל ידיעת ה' שהוא דבר הנוגע לכל המצוות שאנו מקיימים בגלל מי שצויה עליהן, ובנוסף ישנה מצוות ידיעת ה' ששם הידיעה היא חלק מגדר המצוה ממש.

ועד"ז בעניין התפילה, כוונת הלב היא גדר במצות התפילה בכללות, כלומר הכוונה ב"דע לפני מי אתה עומד", אבל בתפילה פרטית - כוונת הלב היא בנוגע לתוכן הבקשה ופירוש המילות, שלעניין זה יצא אם כיוון בברכה ראשונה. בריש הלכות תפילה, מדבר הרמב"ם בגדר הכללי של כוונת הלב בתפילה, היינו ברגש של העומד להתפלל - "דע לפני מי אתה עומד" שהוא רגש כללי שחייב להיות אצל כל העומד להתפלל. ומ"ש "אם כיוון לבו בברכה ראשונה, שוב אינו צריך" הוא בנוגע לבקשה בתפילה פרטית, היינו פירוש המילות.

(על"פ י"ן מלכות' ספר אהבה סימן ו)

(2) המביאים את להיות נחפז ונמהר בתפילתו, כגון: שהוא צריך לנקביו, כמבואר בסמוך (הלכה י').

ב. טהרת ידיים ביצד, רוחץ ידיו במים עד הפקק³
ואחר כך יתפלל⁴. ה'יה מהלך בדרך והגיע זמן
תפילה ולא ה'יה לו מים - אם ה'יה בינו וכן המים
ארבעה מילין, שהם שמונת אלפים אמה, הולך עד
מקום המים ורוחץ, ואחר-כך יתפלל⁵. ה'יה בינו
וכן המים יותר על פן - מקנח ידיו בצרור או בעפר
או בקורה⁶ ומתפלל.

(3) מקום חיבור כף היד והזרוע, (וראה מס' ידיים פ"ב, מ"ג; חולין קו:). (4) ברכות טו, ע"א. שנאמר (תהלים כו, ו): ארחץ בנקיון כפי, ואסובבה את מזבחך ה'. וכתב רבינו (הלכות ברכות פרק ו, הלכה ב): "כל הנוטל ידיו בין לאכילה בין לתפילה - מברך תחילה: אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידיים". ונטילה זו חובה היא - אף כשאין ידיו מלוכלכות, כשם שהוא צריך ליטול ידיו לאכילת פת - אף שידי נקיות (כסף-משנה). (5) ברכות שם; וכן בפסחים מו, ע"א. (6) ובגמרא (ברכות טו.) הגירסא: "בעפר, ובצרור ובקסמית".

ג. במה דברים אמונים?⁷ לפניו; אבל אם ה'יה
מקום המים לאחוריו - אין מחיבין אותו לחזור
לאחוריו, אלא עד מיל. אבל אם עבר מן המים יותר
- אינו חייב לחזור, אלא מקנח ידיו ומתפלל. במה
דברים אמונים, שאינו מטהר לתפילה אלא ידיו
בלבד? בשאר תפלות חוץ מתפילת שחרית; אבל
שחרית, רוחץ פניו ידיו ורגליו⁸ ואחר-כך יתפלל.
ואם ה'יה רחוק מן המים - מקנח ידיו בלבד
ואחר-כך יתפלל.

~ נקודות משיחות קודש ~

אבל שחרית רוחץ פניו ידיו ורגליו.

ובראב"ד השיג "לא ידעתי רגליו למה", וב'מגדל עז' כתב על השגת הראב"ד "ואני תלמידו מצאתי אותו שנוי בברייתא דפרק במה טומנין... רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בשביל קונוה, משום שנאמר כל פעל ה' למענהו". וב'כסף משנה' כתב שבוודאי ראה הראב"ד ברייתא זו, אבל מכיון שאינה מדברת בעניין התפילה אלא בעניין האם מותר לרוחץ פניו ידיו ורגליו כדי לייפות עצמו, לכן לא הביאה. ובאחרונים ביארו, שמחלוקת הרמב"ם והראב"ד תלויה בגירסא שבברייתא. לדעת הרמב"ם, הגירסא בברייתא הנ"ל כוללת גם את הפסוק "הכון לקראת אלקיך ישראל", וממילא מדברת בתפילה. אבל לשיטת הראב"ד הגירסא היתה רק "כל פעל ה' למענהו", ולכן אינה עוסקת בתפילה.

(על"פ ילקוט' חלק ל"א עמוד 184)

(7) שמחוייב ללכת ד' מילין עד מקום המים. (8) שהמים

שְׂרָאָה קָרִי, וְנָדָה שְׁפִלְטָה שְׁכַבְתָּ זָרַע, וּמִשְׁמָשֶׁת
שְׂרָאָה דָם-נִדְהָה²⁰, צָרִיכִין טְבִילָה לְקִרְיַת-שְׁמַע וְכֵן
לְתַפְלָה מִפְּנֵי הַקָּרִי, אֶף-עַל-פִּי שְׁהֵם טָמְאִין²¹; וְכֵן
הִדִּין נוֹתֵן²², שְׁאִין טְבִילָה זֶה מִפְּנֵי טְהָרָה, אֲלֵא מִפְּנֵי
הַגְּזֵרָה, שְׁלֹא יִהְיוּ מְצוּיִין אֶצֶל נְשׁוֹתֵיהֶן תָּמִיד²³.
וְכָכָר בְּטָלָה גַם תִּקְנָה זֹה שֶׁל תַּפְלָה, לְפִי שְׁלֹא
פְּשָׁטָה כָּכָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא הִנָּה כַח בַּצָּבוֹר לְעֹמֵד
בָּהּ²⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכבר בטלה גם תקנה זו של תפילה..."

ואף-על-פי-כן לא ביטל הרמב"ם טבילת עזרא שהיא הכנה
לתפילה כדבעי, וכתשובת הרמב"ם (לר' פנחס ב"ר משולם
- אגרות הרמב"ם עמוד 871 ואילך) בדבר מעלת טבילת
האנשים, ומה שכתב שם שבשום אופן לא ביטל טבילה
זו.

(על-פי "לקו"ש חלק כ' עמוד 345)

18) שאין טבילתו לקרי מטהרתו מזובו, שהרי טמא הוא
שבעת ימים מחמת זובו. 19) בתוך שלשה ימים
לתשמישה, שפליטתה מטמאת כטומאת קרי. 20) אחרי
התשמיש. 21) שגם אחרי טבילתם לקרם - עדיין טמאים
הם שבעת ימים מחמת טומאתם האחרת. 22) שלמרות
טומאתם הנשארת, יטבלו לקרם. 23) ולא חילקו חכמים
בין קרי לקרי. 24) ברכות כב, ע"א. וראה בבאורנו לעיל
הלכות קריאת שמע (פ"ד, ה"ח). מלשון רבינו כאן: "וכבר
בטלה גם תקנה זו" משמע כדברי ה'טורי אבן' שבהלכה
הקודמת, שמקודם ביטלו תקנת עזרא לתורה, ואחר-כך
ביטלו גם הטבילה לתפילה.

ו. מנהג פשוט בשנער ובספרד, שאין בעל-קרי
מתפילל עד שרוחץ כל בשורו במים²⁵, משום 'הפון
לקראת אלהיו ישרא'ל'²⁶. במה דברים אמורים?
בברייתא או בחולה שבעל; אבל חולה שראה קרי
לאנסו²⁷, פטור מן הרחיצה²⁸, ואין בזה מנהג²⁹. וכן
זב שראה קרי ונדה שפילטה שכתב-זרע - אין בהן
מנהג³⁰, אלא מקנחין עצמן ורוחצין ידיהן
ומתפיללין.

25) בתשעה קבים, כמבואר בברכות (כב.). 26) כלומר:
אף-על-פי שכבר בטלה תקנה של טבילה לתפילה. בכל זאת
מחמירים הם על עצמם לרוחץ את כל גופם משום כבוד
התפילה, הדורשת הכנת הגוף וטהרתו בעמדתו לפני ה'.
(וראה ברכות כג.). 27) נגד רצונו, כגון מקרה לילה.
28) כי גם לפני ביטול התקנה היה פטור מכלום, לפיכך גם
אחרי ביטול התקנה לא החמירו בו (כסף-משנה).
29) כלומר: אפילו כשהנהגו באיזה מקום שהוא, שהחולה
שראה קרי לאנסו ירחץ - אין תוקף למנהג זה והוא בטל, כי
מנהג שטות הוא, הואיל וגם בזמן התקנה היה פטור
מטבילה ומרחיצה. אבל הבריא שראה לאנסו - וראי שרוחץ
הוא, לפי מנהג שנער וספרד. והמקור שיש לחלק בין בריא

נמצאים בדרך שלפניו. 9) ברכות טו, ע"א. וגירסת הגמרא
שלפניו היא: "מיל - אינו חוזר, פחות ממיל - חוזר";
ורבינו גירסא אחרת היתה לו: "יותר ממיל אינו חוזר, אבל
מיל חוזר" (ב"י או"ח, סי' צ"ב). מיל - בלשון רומית: מדת
ארץ של אלף פסיעות. והפסיעה - שתי אמות, ואלפים אמה
- המיל, ונזכר במשנה (יומא פ"ו, מ"ח), על-פי ה'ערוך'.
10) שבת נ, ע"ב: "רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום
בשביל קונו, משום שנאמר: כל פעל ה' למענהו" (כלומר,
הכל ברא לכבודו), וסובר רבינו: שאין לך "כבוד קונו" יותר
מבשעת התפילה (מעשה רוקח). ותיקנו רחיצה זו בתפילת
שחרית בלבד - לפי שבשחר אנו נעשים כבריה חדשה,
ככתוב (איכה ג, כח): חדשים לבקרים רבה אמונתך,
וצריכים אנו להודות לה' שבראנו מחדש לכבודו, לשרתו
ולברך בשמו (מלשון הרשב"א תשובה סימן קצ"א).
והראב"ד משיג ושואל: רגליו למה? כלומר: למה לו לרוחץ
את רגליו? אולם רבינו מדבר במקום שהולכים בו יחפים,
וכמבואר לקמן (פ"ה, הלכה ה), אבל במקום שאין רגליו
מגולות - אין צורך ברחיצתן ('טורי אבן').

ד. פל הַטָּמֵאִין, וְרוֹחֵץ יָדָיו בְּלִבָּד בְּשֶׁהוֹרִין
וּמִתְפַּלְלִים¹¹ - אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵפֶשֶׁר לָהֶם לְטַבֵּל
וְלַעֲלוֹת מִטָּמְאָתָן, אֵין הַטְבִּילָה מְעַכֶּבֶת. וְכָכָר
בְּאַרְנו¹², שְׁעֶזְרָא תִקֵּן שְׁלֹא יִקְרָא בְּעַל-קָרִי בְּלִבָּד
בְּדַבְרֵי-תוֹרָה עַד שְׁיִטְבֵּל¹³; וּבֵית-דִּין שְׁעָמְדוֹ אַחֲרֵ-
כֵן הִתְקִינוּ אֶף לְתַפְלָה¹⁴, שְׁלֹא יִתְפַּלֵּל בְּעַל-קָרִי
בְּלִבָּד עַד שְׁיִטְבֵּל. וְלֹא מִפְּנֵי טָמְאָה וְטְהָרָה נִגְעוּ
בָּהּ¹⁵, אֲלֵא בְּדִי שְׁלֹא יִהְיוּ תַלְמִידֵי חֻכְמַיִם מְצוּיִים
אֶצֶל נְשׁוֹתֵיהֶם¹⁶ כְּתִרְנַגּוּלִים¹⁷, וּמִפְּנֵי זֶה תִּקְנָה
טְבִילָה לְבַעַל-קָרִי לְבִדּוֹ, וְהוֹצִיאָהּ מִכָּל הַטָּמֵאִין.

11) ברכות פ"ג, מ"ו: "זב שראה קרי וכו' צריכים טבילה,
ורבי יהודה פוטר", משמע משם, שאילו לא ראה קרי - הכל
מודים שאינו צריך טבילה, למרות טומאתו מחמת זובו
(הרי"ף, שם). 12) הלכות קריאת שמע פ"ד, ה"ח.
13) מפני שטומאה זו באה לו מחמת קלות ראש, החמיר בה
(ברכות כב. וברש"י שם). 14) כי עזרא לא גזר לתפילה,
משום שהיא רחמים ותחנונים, ושמה לא ימצא מים לטבילה
ונמצא נמנע מלהתפלל. וכן אמרו בירושלמי (ברכות פ"ג,
ה"ד): "אמר רבי חייא, כל עצמן לא התקינו את הטבילה
הזאת אלא מפני תלמוד תורה. שאם אתה אומר לו שהוא
מותר (ללמוד בלא טבילה) אף הוא אומר: אלך ואעשה
צרכי וכו'. וראה (ב'מראה פנים' שם). ובעל 'טורי אבן'
מגיה כאן תיבת "אף", וגורס "אך לתפילה", כלומר: עזרא
תיקן לתורה ולתפילה, ובית-דין שאחריו בטלוה לתורה -
שאין דברי תורה מקבלים טומאה - והעמידה אך לתפילה.
וכן סובר הרי"ף לברכות (פ"ג). והיא גם דעת הכסף-משנה
כאן. ויש סמוכין לדבריו מדברי רבינו עצמו בסמוך (ה"ה),
כמו שנבאר. 15) שהרי אין דברי תורה מקבלים טומאה,
כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ד, ה"ח). 16) ומשום טורח
טבילה, ימנעו. 17) וכתוב בספרי אריסטו, שהתרנגול לא
ישיבע תאוותו לעולם.

ה. לְפִיכָף הִיוּ אוֹמְרִין בְּזִמְן תִּקְנָה זֹה, שְׁאֵפֶלּוּ זָב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מלח ניתן במים לכבוש בהם דבר מאכל; וביחוד נקרא כן הציר היוצא מדג כבוש ('הערוך'). (45) כשהוא מעלה עיפוש לבנוני על גבו וריחו רע.

- י. דְּבָרִים הַחוּצִים אוֹתוֹ פִּיצֵד? אִם הִיא צָרִיף 22
- לְנִקְבֵּי - לֹא יִתְפַּלֵּל; וְכָל הַצָּרִיף לְנִקְבֵּי וְהַתְּפִלָּה - 23
- תְּפִלָּתוֹ תוֹעֵבָה⁴⁶, וְחוּזֵר וּמִתְפַּלֵּל אַחֵר שְׂעִעְשָׁה 24
- צָרִיפוֹ. וְאִם יָכוֹל לְהַעֲמִיד עֲצָמוֹ כְּדִי פְרָסָה⁴⁷ - 25
- תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה; וְאִם-עַל-פִּי-כֵן, לְכַתְּחִלָּה לֹא יִתְפַּלֵּל 26
- עַד שְׂיִבְדֹּק עֲצָמוֹ יָפָה יָפָה. וְיִבְדֹּק נִקְבֵּי⁴⁸, וְיִסִּיר 27
- פִּיחוֹ⁴⁹ וְיַעֲזֹר וְכָל דְּבַר הַטּוֹרָדוֹ⁵⁰, וְאַחֲרֵי-כֵן יִתְפַּלֵּל. 28

(46) ברכות כג, ע"א. והוא-הדין שאסור להוציא גם שאר דברי תורה מפיו, כל זמן שגופו משוקץ מחמת שיהיו נקביו (הגהות מיימוניות). (47) שם. פרסה - מרחק של ארבעה מילין, כמבואר בפסחים (צד). (48) ורבותינו בברכות (שם) דרשו את הפסוק (קהלת ד, יז): שמר רגלך כאשר תלך אל בית האלהים, לומר: "שמור נקבך בשעה שאתה עומד בתפילה לפני". (49) הוא הרוק העבה היוצא מן הגרון בכח. ניצו - הוא היוצא מן הפה על-ידי נענוע כל שהוא ('תוספות' בבא-קמא ג: ד"ה "כיוו וניער") וזוכרים בברייתא (נדה נה:). (50) ומפריע אותו בתפילתו.

- יא. מִי שֶׁהִקָּה⁵¹ וּפְהִיקָה⁵² וְנִתְעַשְׂשָׁה⁵³ בַּתְּפִלָּתוֹ - אִם 29
- לְרַצּוֹנוֹ, הֲרִי זֶה מְגַנֵּה; וְאִם בְּדַק גּוֹפּוֹ קָדָם שְׂיִתְפַּלֵּל 30
- וְכֵן לְאַנְסוֹ - אֵין בְּכֹךְ פְּלוֹם⁵⁴. נִזְדַּמֵּן לוֹ רֵק בַּתְּפִלָּתוֹ 31
- מִבְּלִיעוֹ בְּטִלְתּוֹ אוֹ בְּכַגְדּוֹ. וְאִם הִיא מִצְטַעַר 32
- בְּכֹךְ⁵⁵ - זוֹרְקוֹ בְּדוֹ⁵⁶ לְאַחֲרָיו, כְּדִי שְׁלֹא יִצְטַעַר 33
- בַּתְּפִלָּה וְנִמְצָא טְרִיד⁵⁷. יֵצֵא מִמֶּנּוּ רוּחַ מְלֻמָּטָה, 34
- כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה, שְׁלֹא לְדַעְתּוֹ - שׁוֹהָה עַד 35
- שֶׁתְּכַלֶּה הָרוּחַ, וְחוּזֵר לַתְּפִלָּתוֹ⁵⁸. 36

(51) שהוציא רוח מהקיבה דרך הפה בקול. (52) שפתח פיו בהרחבה גדולה כאדם שרוצה לישון, או אחרי שעמד משנתו. ויש דורשין נוטריקון: גיהוק - גו הקים, כלומר: מקים ופושט גופו למעלה. פיהוק - פה הקים, שפוחת פיו הרבה (רש"י, ברכות כד.). (53) הוא הזריחה: התפרצות הרוח מהנחירים, וזכור במקרא (איוב מא, י) עטיושתי תהל אור. וכן אמרו (ברכות נז, ע"ב): "עטיוש יפה לחולה". (54) ברכות כד, ע"ב. אלא שישם ידו על פיו שלא תראה פתיחתו המלאה ('טור' אור"ח סימן צ"ז). (55) שהוא אגין הדעת, וקשה לו להבליע רוקו בטליתו. (56) אבל לא בפיו, משום קלות ראש. (57) שאינו יכול לכיון בתפילתו. (58) הכל במסכת ברכות, דף כד, ע"א.

- יב. בִּקְשׁ לְהוֹצִיא רוּחַ מִלְמָטָה, וְנִצְטַעַר הִרְבֵּה וְאִינוֹ 37
- יָכוֹל לְהַעֲמִיד עֲצָמוֹ⁵⁹ - מִהֲלֵךְ לְאַחֲרָיו⁶⁰ אֲרִבֵּעַ 38
- אֲמוֹת וּמִמֵּתִין עַד שֶׁתְּכַלֶּה הָרוּחַ, וְאוֹמֵר: "רִבּוֹן כָּל 39
- הָעוֹלָמִים, יִצְרָתֵנוּ נִקְבִּים⁶¹ נִקְבִּים חֲלוּלִים חֲלוּלִים, 40
- גְּלוּי יוֹדֵיעַ לְפָנֶיךָ חֲפָתָנוּ וּכְלָמָתָנוּ; חֲרָפָה וּכְלָמָה 41
- בְּחַיֵּינוּ, תוֹלָעָה וְרָמָה בְּמִיתָתָנוּ". וְחוּזֵר לְמִקְוָמוֹ 42
- וּמִתְפַּלֵּל. 43

לחולה וכו', הוא במס' ברכות כב, ע"ב. (30) כלומר: אינם נוהגים לרחוץ. הואיל וגם אחרי הרחיצה ישארו בטומאתם, לא נהגו לרחוץ אלא מקנחין וכו'. אבל אם נהגו באיזה מקום לרחוץ - אין זה מנהג בטל ויש לו תוקף, שהרי בזמן התקנה היו מחוייבים בטבילה. (לחם-משנה).

- ז. פִּסּוּי הָעֵרֶוָה פִּיצֵד? אִם-עַל-פִּי שְׂפָסָה עֲרוֹתוֹ 1
- כְּדִרְךָ שְׂמִכְסִּין לְקִרְיַת-שְׁמַע⁶² - לֹא יִתְפַּלֵּל עַד 2
- שְׂיִכְסָה אֶת לְבָבוֹ⁶³. וְאִם לֹא כִסָּה לְבּוֹ, אוֹ שֶׁנֶּאֱנַס וְאֵין 3
- לוֹ בְּמָה יִכְסָה - הוֹאִיל וְכִסָּה עֲרוֹתוֹ וְהַתְּפִלָּה, יֵצֵא. 4
- וְלְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה. 5

(31) שטלית של בגד או של עור חגורה על מתניו, כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פ"ג, הלכה י"ז). (32) ברכות כה, ע"א. כי בתפילה "צריך" הוא להראות עצמו כעומד לפני המלך ולעמוד באימה, אבל בקריאת-שמע אינו מדבר לפני המלך" (לשון רש"י, שם).

- ח. טְהֵרַת מְקוֹם הַתְּפִלָּה פִּיצֵד? לֹא יִתְפַּלֵּל בְּמִקְוָם 6
- הַטְּנִפָּת⁶³, וְלֹא בְּמִרְחָץ, וְלֹא בְּבֵית-הַפֶּסֶא, וְלֹא 7
- בְּאִשְׁפָּה, וְלֹא בְּמִקְוָם שְׂאִינוֹ בְּחֻזְקַת טְהָרָה⁶⁴, עַד 8
- שְׂיִבְדֹּקוֹ. כָּלֹל שֶׁל דְּבַר: כָּל מְקוֹם שְׂאֵין קוֹרִין בוֹ 9
- לְקִרְיַת-שְׁמַע, אֵין מִתְפַּלְלִין בוֹ. וְכִשֶּׁם שְׂמִרְחִיקִין 10
- מִצוּאָה וּמִמִּירְגָלִים⁶⁵ וְרִיחַ רַע וּמִן הַמֵּת וּמִרְאֵית 11
- הָעֵרֶוָה⁶⁶ לְקִרְיַת-שְׁמַע, כֹּךְ מִרְחִיקִין לַתְּפִלָּה⁶⁷. 12

(33) הוא המקום שיש בו צואה, כלשון רבינו הלכות קריאת שמע (פ"ג, ה"ד). (34) שיש להסתפק ולתלות שיש שם צואה. (35) ד' אמות בזמן שהם מלאחריו, ומלפניו - כמלוא עיניו. (36) שצריך להחזיר פניו ולא לקרות כנגד הערוה, כמבואר הכל לעיל הלכות ק"ש (פ"ג, הט"ז). (37) ברכות כו, ע"א. אמרו שם - "וכן לתפילה".

- ט. הַמִּתְפַּלֵּל וּמִצָּא צוּאָה בְּמִקְוָמוֹ - הוֹאִיל וְחֵטָא, 13
- מִפְּנֵי שְׁלֹא בְּדִקָּה⁶⁸ עַד שְׁלֹא הַתְּפִלָּה, חוּזֵר וּמִתְפַּלֵּל 14
- בְּמִקְוָם⁶⁹ טְהוֹר. הִיא עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה וּמִצָּא צוּאָה 15
- כְּנִגְדּוֹ: אִם יָכוֹל לְהִלֵּךְ לְפָנָיו כְּדִי שְׂיִזְרְקֶנָה⁷⁰ לְאַחֲרָיו 16
- אֲרִבֵּעַ אֲמוֹת - יִהְיֶה; וְאִם לֹא⁷¹ - יִסְלָקֶנָה 17
- לְצַדִּידִין⁷²; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל - יִפְסִיק. גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים 18
- לֹא הָיוּ מִתְפַּלְלִים בְּבֵית שֵׁישׁ בוֹ שְׂכָר⁷³ וְלֹא בְּבֵית 19
- שֵׁישׁ בוֹ מוֹרִיס⁷⁴ בְּעֵת עֲפוּשׁוֹ⁷⁵, מִפְּנֵי שְׂרִיחוֹ רַע, 20
- אִם-עַל-פִּי שְׂהִמְקוֹם טְהוֹר. 21

(38) במקום "שאינו בחזקת טהרה" ידובר כאן (כסף-משנה). (39) ברכות כב, ע"ב. שכן אמרו שם: "אע"פ שהתפלל - תפילתו תועבה". וקראו לתפילה כזו: "זבח רשעים תועבה" (משלי כא, נז). (40) כלומר, שישאירנה. (41) כגון שנהר מושך לפניו, או שיש צואה בכל הכיוון שלפניו. (42) ברכות, שם. כלומר: ילך לצדדים עד שיתרחק ממנה ד' אמות; אבל לאחריו אל יחזיר פניו, הואיל ומתפלל כנגד מזרח, אסור לו להפוך פניו נגד מערב ('פרישה', בשם רבינו יונה לברכות, שם). (43) עירובין סה, ע"א. כי ריח השכר משכרו וטורדו. (44) שם. מוריס - מלה רומית. ופירושה:

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ד אלול - ספר אהבה - הלכות תפילה קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואין אנו נזהרים בכל אלה בזמן הזה, כי בין כך אין אנו מכוונים כ"כ בתפילה (הגהות מיימוניות).

טז. פיצד היא הפונה? שפינה את לבו מפל המושבות, ויראה עצמו פאלו הוא עומד לפני השכינה⁷⁰. לפיכך צריך לישב מעט קדם התפלה כדי לכון את לבו, ואחר-כך יתפלל בנחת ובתחנונים. ולא יעשה תפלתו פמי שהיה נושא משאיו⁷¹ ומשליכו והולך לו. לפיכך⁷² צריך לישב מעט אחר התפלה, ואחר-כך יפטר. חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת קדם תפלה ושעה אחת לאחר תפלה, ומאריכין בתפלה שעה⁷³.

(70) סנהדרין כב, ע"א, שנאמר: שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז, ח). (71) ברכות כט, ע"ב. (72) כדי שלא יהא נראה כאילו תפילתו דומה עליו למשור. (73) שם לב, ע"ב.

יז. שכור - אל יתפלל, מפני שאין לו⁷⁴ פונה. ואם התפלל, תפלתו תועבה⁷⁵. לפיכך חזר ומתפלל פשיתרון⁷⁶ משכרתו. שתוי⁷⁷ - אל יתפלל. ואם התפלל - תפלתו תפלה⁷⁸. איזה שכור? זה שאינו יכול לדבר לפני המלך. שתוי? - יכול לדבר בפני המלך ואינו משתבש⁷⁹; אף-על-פי-כן, הואיל ושטה רביעית יין לא יתפלל עד שייסיר יינו מעליו⁸⁰.

(74) שאין דעתו מיושבת עליו. (75) עירובין סד, ע"א. (76) ובדפוסים ראשונים (שונצינו, קושטא, "מעשה רוקח") הנוסח: "כשיתרונן מיינו", כלשון הכתוב: כגבור מתרונן מיינו (תהלים עח, סה), ופירושו: שהוא מסיר שכרון יינו ונעשה פקח כמו שהיה בטרם ששטה, וכתרגום יונתן: כגבור דמתפקח מן חמרא. ורש"י פירש שם: שהוא "מתעורר ומתגבר בדיבור להקיץ מיינו". (77) ששטה יין ושכר, אבל לא לשכרה. (78) עירובין, שם. (79) מתבלבל וטועה. (80) שם, סד, ע"ב. ואמרו שם: "דרך מיל, ושינה כל שהיא - מפגים את היין. במה דברים אמורים? כששטה רביעית; אבל שטה יותר מרביעית, כל-שכן שדרך טורדתו ושינה משכרתו". וכתב ה"טור" (או"ח סימן צ"ט): 'וישכר' א"ל ת'שית (ויקרא י, ט), ראשי תיבות: "ואם שטה כדי רביעית - אסור להתפלל: תפילת שיכור תועבה".

יח. וכן אין עומדין להתפלל, לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות-ראש, ולא מתוך שיחה⁸¹, ולא מתוך מריבה, ולא מתוך פגע, אלא מתוך דברי-תורה⁸². ולא מתוך דין⁸³ והלכה⁸⁴, אף-על-פי שהם דברי-תורה, כדי שלא יהא לבו טרוד בהלכה; אלא מתוך דברי-תורה שאין בה עיון, כגון הלכות פסוקות⁸⁵.

(81) ליצנות. (82) ברכות לא, ע"א. (83) ישיבה בדין, כגון: הדיינים שיושבים בדין. (84) משא ומתן הלכתי, הדורש עיון, ויבוא להרהר בהם בעת תפילתו ולא יוכל

(59) להתאפק. (60) אבל אינו מהלך לפניו, מפני שצריך שיהיו פניו כנגד המקום שהתחיל להתפלל. ואם היה מהלך לפניו, היה מניח לאחריו ודומה כמי שפוסק לגמרי, שאין כוונתו לחזור לתפילתו (רבינו יונה). (61) ברכות כד, ע"ב. נקבים - כגון: הפה, החוטם והאזנים. חלולים - כגון: הלב, הכרס והמעיים (ראה ברכות ס: וברש"י שם).

יג. היה עומד בתפלה ונטפו מירגליו על פרקיו - ממתיין עד שיקלו המים⁶² וחזר למקום שפסק. ואם שעה כדי לגמר את התפלה - חזר לראש.

(62) ברכות כג, ע"א. וכתשובות הרמ"א (סימן צ"ח הובאה במגן-אברהם או"ח סימן ע"ח) כתב: "מי שיש לו חולי האבן, שמי רגליו מטפטפים תמיד לאנסו, מה יעשה כדי שיוכל להתפלל? יש להתיר לעשות לו בגד סביב אברו, והבגדים העליונים יהיו נקיים, ויכנס לבית הכנסת ויתפלל; ובשעת הטפת מי רגלים - יפסיק".

יד. וכן המשתין מים, שוהה כדי הלוח ארבע אמות⁶³, ואחר-כך יתפלל. ומשהתפלל - שוהה אחר תפלתו כדי הלוח ארבע אמות, ואחר-כך משתין, כדי שייפסק דברי התפלה מפיו⁶⁴.

(63) מגילה כז, ע"ב. משום ניצוצות מי רגליו שלא יטנפו בגדיו. (64) שם: "שכל ארבע אמות, (כדי הלוח ארבע אמות אחר התפילה). תפילתו סדורה (שגורה) בפיו, ועדיין שפתיו מרחשות.

טו. פונת הלב פיצד? כל תפלה שאינה בכונה, אינה תפלה⁶⁵; ואם התפלל בלא כונה - חזר ומתפלל⁶⁶ בכונה. מצא דעתו משבשת⁶⁷ ולבו טרוד - אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו. לפיכך הבא מן הדרך והוא עיף או מצר⁶⁸, אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו. אמרו חכמים⁶⁹: ישעה שלשה ימים עד שיינוח ותתקדר דעתו, ואחר-כך יתפלל.

(65) וזה לשון רבינו בחיי בספרו "חובת הלבבות" שער חשבון הנפש (פרק ג, חשבון תשיעי) "ודע כי המילות תהיינה בלשון - כקליפה, והעיון במילות - כלב. ותפילה - כגוף; והעיון (הכוונה) - כרוח. וכשיתפלל המתפלל בלשונו ולבו טרוד בזולת עיון התפילה, תהיה תפילתו גוף בלא רוח, וקליפה בלא לב. וכן אמר הכתוב (ישעיה כט, יג): יען כי נגש העם הזה, בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני וכו' וכו'. ורבינו בספר ה"מורה" (חלק ג, פרק נא) יאמר: "אבל אם תתפלל בהנעת שפתיך ופניך אל הכותל, ואתה חושב במקחך וממכרך... לא תחשוב שהגעת לתכלית, אבל תהיה אז קרוב למי שנאמר בהם (ירמיה יב, ב) קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם וכו'. (66) ברכות ל, ע"ב. וראה דברי רבינו לקמן (פרק י, הלכה א). (67) בלתי מיושבת. (68) מצטער. (69) עירובין סה, ע"א. שנאמר (עזרא ח, טו): ואקבצם אל הנהר הבא אל אהוה ונחנה שם שלשה ימים, ואבינה בעם וגו' - הרי שגם עזרא לא התחיל להתבונן כשבא מן הדרך רק אחרי שלשה ימים, שאז נתישבה דעתו.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יֹשֵׁב בְּסִפִּינָה אוּ בַעֲגָלָה - אִם יָכוֹל לַעֲמֹד, יַעֲמֹד; 20
וְאִם לֹא⁸, יֵשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ וְיִתְפַּלֵּל. חוֹלָה מִתְפַּלֵּל 21
אֶפְלוּ שׁוֹכֵב עַל צִדּוֹ; וְהוּא שָׁיְכוֹל לִכְוֹן אֶת דַּעְתּוֹ.⁹ 22
וְכֵן הַצָּמֵא וְהָרֵעֵב, הָרִי הֵן בְּכָלֵל חוֹלִים; אִם יֵשׁ בּוֹ 23
יָכֹלֶת לִכְוֹן אֶת דַּעְתּוֹ - יִתְפַּלֵּל; וְאִם לֹא - אֵל 24
יִתְפַּלֵּל¹⁰ עַד שִׂיאֵכֶל וְיִשְׁתָּה. הִיָּה רוֹכֵב עַל הַבְּהֵמָה, 25
אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ לוֹ מִי שִׂיאֵחָז בְּהֵמָתוֹ - לֹא יִרְדּוּ¹¹, 26
אֶלָּא יֵשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ וְיִתְפַּלֵּל, כְּדִי שֶׁתֵּהָא דַּעְתּוֹ מִיִּשְׁבָּת 27
עָלָיו. 28

(7) (ברכות ל.) כי התפילה היא עבודת ה', כמו שכתוב:
"ולעבדו בכל לבבכם" - ועבודת ה' צריכה להיות בעמידה,
שנאמר (דברים י, ח): לעמוד לפני ה' לשרתו (טור אורח
חיים סימן צ"ח). ולפיכך נקראת תפילת "שמונה עשרה"
כפי החכמים גם בשם: "עמידה" (מסכת סופרים פרק טז,
הלכה כ"ב). (8) שהעגלה מתנועעת וכן הספינה (בית יוסף
אורח חיים צד). (9) ורש"י היה נוהג שלא להתפלל בשעת
חליו, וקרא רק קריאת שמע (הגהות מיימוניות). ואמרו
חז"ל: אמר הקדוש-ברוך הוא: אני אמרתי להתפלל בבית
הכנסת שבעירך; ואם אין אתה יכול לילך - התפלל על
מיטתך; ואם אין אתה יכול - הרהר בלבבך, ובלבד שתדום
מעבירה שבך, שנאמר (הילים ד, ה): אימרו בלבבכם על
משכבכם ודומו סלה (פסיקתא, הובאת בילקוט שמעוני).
(10) (ירושלמי ברכות פרק ה, הלכה א) "המיצר - אסור
להתפלל", מפני שאין דעתו מיושבת עליו. (11) כי אם
ייר, קשה עליו עיכוב הדרך ותיטרד דעתו.

ג. נִכַּח הַמְקַדֵּשׁ פִּיצֵד? הִיָּה עוֹמֵד בַּחוּצָה לְאַרְץ - 29
מִחֲזִיר פָּנָיו נִכַּח אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל וּמִתְפַּלֵּל¹². הִיָּה עוֹמֵד 30
בְּאַרְץ - מִכְּוֹן אֶת פָּנָיו כְּנֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם¹³. הִיָּה עוֹמֵד 31
בִּירוּשָׁלַיִם - מִכְּוֹן פָּנָיו כְּנֶגֶד הַמְקַדֵּשׁ¹⁴. הִיָּה עוֹמֵד 32
בַּמְקַדֵּשׁ - מִכְּוֹן פָּנָיו כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים¹⁵. 33
סוּמָא, וּמִי שֶׁלֹּא יָכוֹל לִכְוֹן אֶת הָרוּחוֹת¹⁶, וְהַמְהִלָּךְ 34
בְּסִפִּינָה¹⁷ - יִכְוֹן אֶת לְבוֹ¹⁸ כְּנֶגֶד הַשְּׂכִינָה וְיִתְפַּלֵּל. 35

(12) (ברכות ל.), שנאמר (מלכים-א ח, מח): והתפללו אליך
דרך ארצם אשר נתת לאבותם. (13) (שם), שנאמר (שם,
מד): והתפלל אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה.
(14) שנאמר (דברי הימים-ב ו, לב): והתפללו אל הבית הזה.
(15) שנאמר (שם, כו): והתפללו אל המקום הזה, הוא בית
קודש הקדשים מקום משכן השכינה. (16) שאין הוא
מבחין באיזה צד נמצאת ארץ ישראל או ירושלים.
(17) בסירה ידובר כאן שאי אפשר לו להחזיר פניו לירושלים
מפני פחד המים הזורמים בכיוון אחר. (18) "יפנה ליבו
ורעיניו ויחשוב שפניו כנגד קודש הקדשים. רבינו בפירוש
המשנה (ברכות פרק ד, משנה ה).

ד. תִּקְוֵן הַגּוֹף פִּיצֵד? כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה, צָרִיךְ 36
לִכְוֹן אֶת רַגְלָיו זֹו בְּצֵד זֹו¹⁹, וְנוֹתֵן עֵינָיו לְמַטָּה, 37
כְּאִלּוּ הוּא מְבִיט לְאַרְץ; וְהִיָּה לְבוֹ פָּנָיו לְמַעְלָה, 38
כְּאִלּוּ הוּא עוֹמֵד בְּשָׁמַיִם²⁰. וּמִנִּיחַ יָדָיו עַל לְבוֹ 39
כְּפֻתִינ²¹, הַיְמָנִית עַל הַשְּׂמָאלִית²², וְעוֹמֵד כְּעֹבֵד 40

לכוין. ונוסח אחר: דין הלכה. (85) שאין בהן מחלוקת
ואינן צריכות עיון והרהור (שם).

יט. תְּפִלּוֹת הַפְּרָקִים⁸⁶, כְּגוֹן תְּפִלַּת מוֹסֵף רִאשִׁי- 1
חֹדֶשׁ⁸⁷ וּתְפִלַּת מוֹעֲדוֹת, צָרִיךְ לְהִסְדִּיר תְּפִלָּתוֹ וְאֶחָד- 2
כֶּף עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, כְּדִי שֶׁלֹּא יִפְשֵׁל בַּה⁸⁸. הִיָּה מְהִלָּךְ 3
בְּמִקּוֹם סִכְנָה, כְּגוֹן מִקּוֹם גְּדוּדֵי⁸⁹ חֵיוֹת וְלִסְטִים, 4
וְהִגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה - מִתְפַּלֵּל בְּרִכָּה אַחַת, וְזוֹ הִיא: 5
"צָרִיכִי עֲמֹךְ יִשְׂרָאֵל מֵרַבִּים וְדַעְתָּם קָצְרָה⁹⁰. יְהִי רָצוֹן 6
מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתֵּתֵן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּדִי 7
פְּרִנְסָתוֹ וְלְכָל גּוֹיָה וְגוֹיָה דִּי מַחְסוּרָה, וְהַטּוֹב 8
בְּעֵינֶיךָ⁹¹ עֲשֵׂה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה⁹². 9
וּמִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ בְּדֶרֶךְ כְּשֶׁהוּא מְהִלָּךְ; וְאִם יָכוֹל 10
לַעֲמֹד - עוֹמֵד. וּכְשֶׁהוּא מְגִיעַ לִישׁוֹב וְתִתְקַרֵּר דַּעְתּוֹ 11
- חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה כְּתֻנָּתָהּ, תְּשַׁעֲהָ-עֶשְׂרִי 12
בְּרִכּוֹת⁹³. 13

(86) שהן לזמנים ידועים ולא תדירות. (87) שהיא פעם
לשלושים יום. (88) מתוך שאינו רגיל בהן (ר"ה לה.).
(89) קבוצות. (90) שאינם יודעים לפרש צרכיהם.
(91) "לא תתן לנו מה שטוב בעינינו. אולי לא תהיה התכלית
טובה; אלא הטוב בעיניך, שהוא הטוב הגמור, עשה לנו"
(כסף-משנה בשם רבינו מנוח), וכן מצינו במקרא: עשה
אתה לנו ככל הטוב בעיניך (שופטים י, טו). (92) ברכות
כט, ע"ב. (93) שם ל, ע"א. וזה בין תפילת "הביננו"
ל"תפילה קצרה": תפילת "הביננו" צריכה שלוש ברכות
הראשונות ושלוש ברכות האחרונות, ומתפלל אותה
מעומד; וכשדעתו מתיישבת עליו - אינו חוזר ומתפלל.
ותפילה קצרה שאין מתפללים אותה אלא במקום סכנה -
אינה צריכה שלש ברכות ראשונות והאחרונות, ומתפלל
אותה בין מהלך ובין מעומד; וכשהוא בא לביתו - הוא
חוזר ומתפלל.

יום שני כ"ה אלול ה'תש"פ

פרק חמישי

(1) שמונה דברים שהמתפלל צריך להיזהר בהם;
השתחווייה, כריעה וקידה ודיניהן; נפילת אפיים ומנהגיה.

א. שְׁמוֹנֶה דְּבָרִים צָרִיךְ הַמִּתְפַּלֵּל לְהִיזָהר בָּהֶן 14
וְלַעֲשׂוֹתָן, וְאִם הִיָּה דְחוּק² אוּ נֶאֱנָס³, או שְׁעָבֵר⁴ וְלֹא 15
עָשָׂה אוֹתָן, אֵין מַעֲפָכִין⁵. וְאִלּוּ הֵן: עֲמִידָה, וְנִכַּח 16
הַמְקַדֵּשׁ, וְתִקְוֵן הַגּוֹף, וְתִקְוֵן הַמְּלַבּוּשִׁים, וְתִקְוֵן 17
הַמִּקּוֹם, וְהַשְּׂוִיָּת הַקּוֹל, וְהַפְּרִיעָה, וְהַשְּׁתַּחֲוִיָּה⁶. 18

(2) שנמצא במצב דחוק וקשה לו להיזהר בהם, כמבואר
בסמוך (הלכה ב). (3) מחמת חולי וכיוצא בו. (4) בלי
שום סיבה, במזיד. (5) לא כחמשת הדברים המנויים בפרק
הקודם המעכבין את התפילה, ועל המתפלל לחזור לפעמים
ולהתפלל. (6) כל שמונת הדברים האלה יבארם רבינו
בהלכות הבאות.

ב. עֲמִידָה פִּיצֵד? אֵין מִתְפַּלֵּל אֶלָּא מְעַמֵּד⁷. הִיָּה 19

עליו המצוה, אין משאה כבוד עליו ואינו נטרד (סוכה מא: וברש"י שם) ומטעם זה מותר לאחוז מחזור תפילות בידו בשעה שמתפלל. הואיל והוא תופסו לצורך תפילה עצמה כדי להתפלל בעיון ובדיוק, אין משאו כבוד ואינו נטרד, והרי זה דומה ללולב (רבינו יונה; ובשולחן ערוך אורח חיים סימן צ"ו, סעיף ב). (33) שאז אין כובד המשא מונעו מלכוון בתפילתו, לא כן בעודו על ראשו (בבא מציעא קה:), אלא ששם הנוסחא "הנושא משאו על כתיפו" ורבינו גורס "על ראשו" (בית יוסף, אורח חיים סימן צ"ז).

(34) (שם) כי כובד המשא מונעו מלכוון בתפילתו. (35) בטליתם (שבת י). ואלה דברי רבינו לקמן (הלכות ציצית פרק ג, הלכה י"א): "גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים שיתפללו והם אינם עטופים. וכתב הב"ח (אורח חיים סימן צ"א) שלא נכון להתפלל וכסיות על ידיו, שזה דרך גאווה. ועליו הכתוב אומר: אל תבואני רגל גאווה ויד רשעים אל תנידני (תהלים לו, יב).

- 17 ו. תקון המקום כיצד? יעמוד במקום נמוך³⁶, ויחזיר
- 18 פניו לפתל³⁷. וצריך לפתח חלונות או פתחים כנגד
- 19 ירושלים, כדי להתפלל כנגדן, שנאמר: 'ובין³⁸
- 20 פתיחן לה בעלייתה נגד ירושלם'³⁹ וגו'. וקובע
- 21 מקום לתפלתו תמיד⁴⁰. ואין מתפלל בחרבה⁴¹, ולא
- 22 אחורי⁴² בית הכנסת, אלא אם כן החזיר פניו לבית
- 23 הכנסת. ואסור לישוב בצד העומד בתפלה⁴³ או לעבר
- 24 לפניו, עד שיירחק ממנו ארבע אמות.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... וצריך לפתוח חלונות או פתחים כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדן".

הצורך בחלונות אינו רק משום ש"גורמין לו שיכוון לבו שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע" (כפירוש רש"י בברכות לד.), אלא כדי שיעברו תפילותיו דרך ירושלים, כדמוכח מזה שהחלונות צריכים להיות "כנגד ירושלים", והוא דוגמא לזה שהעליה ברוחניות קשורה עם העליה בגשמיות.

(על"פ לקו"ש חלק י"ד עמוד 128 הערה 11)

(36) לפי שאין גבהות לפני המקום (ברכות י:). וכן הכתוב אומר (תהילים קל, א): ממעמקים קראתיך ה'. (37) (ברכות ה:) שנאמר (ישעיה לח, ב): ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל. ורבינו בתשובתו (הובאת בבית יוסף אורח חיים סימן צ) כתב: שהטעם שהצריכו להתקרב אל הקיר בעת התפילה, כדי שלא יהא לפניו דבר המבטל כוונתו. (38) חלונות בלשון ערבית (אבן עזרא, שם). (39) כדי שתהא תפילתו מכוונת נגד בית המקדש, שעליו אמר שלמה (מלכים א ט, ג): והיו עיני וליבי שם כל הימים (רבינו סעדיה גאון בפירושו לדניאל, שם). ורש"י (ברכות לד:) כתב: "חלונות גורמים לו שיכוון ליבו: שהוא מסתכל כלפי שמים ונכנע ליבו". וראה במוספיו "תשובות רבינו". ובזה פרשת פקודי (עמוד רנ"א) מצריך שנים עשר חלונות לבית הכנסת על פי סוד כמס, וכן נפסק להלכה בשולחן

1 לְפָנַי רְבוּ, בְּאֵימָה, בִּירְאָה וּפְחַד²³. וְלֹא יִנִּיחַ יָדָיו עַל
2 חֲלָצָיו²⁴.

(19) (ברכות י:), שנאמר: ורגליהם רגל ישרה (יחזקאל א, ז) נראין כרגל אחת, כי מכיוון שעומד לדבר עם השכינה, צריך לסלק כל מחשבות החוץ מליבו ולדמות כאילו הוא מלאך השרת. וטעם אחר: רמז שנסתלקה ממנו התנועה לברוח, ולא להשיג שום חפץ מבצעדי ה' (בית יוסף אורח חיים סימן צה). (20) כתוב אחד אומר (מלכים א ט, ג): והיו עיני וליבי שם (בבית המקדש) כל הימים; וכתוב אחד אומר (איכה ג, מא): נישא לבבנו אל כפיים - הא כיצד? מלמד: "שהתפלל צריך שייתן עיניו למטה (כלפי ארץ ישראל, רש"י) וליבו למעלה, כדי שיתקיימו שני המקראות הללו" (יבמות קה:). (21) חבוקות אחת ברעותה כאילו הן קשורות. (22) רמז להכנעת יצר הרע שהוא נרמז בצד שמאל (בית יוסף סימן צ"ה). (23) כמו שמצינו: "רבא פכר ידיה ומצלי, אמר: כעבדא קמיה מריה" (שבת י). (24) שנראה כעומד לפני ה' בקלות ראש. וכן לא יהא נשען ונסמך לשום דבר ("הגהות מיימוניות"). רבינו נמשך אחר גירסת הרי"ף הגורס בברכות (כד:): "ולא היה מניח ידו על סנטרו" (בשעת התפילה) ופירוש הערוך סנטרו - צידו, כמו: "סנטרו, והנו"ן נוספת (בית יוסף, סימן צ"ה).

- 3 ה. תקון המלבושים כיצד? מתקן מלבושיו תחלה,
- 4 ומצנין²⁵ עצמו ומהדר, שנאמר: 'השתחוה לה'
- 5 בהדרת קדש'. ולא יעמוד בתפלה באפנדות²⁶, ולא
- 6 בראש מגלה²⁷ ולא ברגלים מגלות²⁸, אם דרך אנשי
- 7 המקום, שלא יעמדו בפני הגדולים אלא בבתי
- 8 הרגלים²⁹. ובכל מקום, לא יאחז תפלין בידו
- 9 וספר-תורה בזרועו ויתפלל, מפני שלבו טרוד
- 10 בהן³⁰. ולא יאחז בלים ומעות בידו³¹. אבל מתפלל
- 11 הוא ולולב בידו בימות החג, מפני שהוא מצות
- 12 היום³². היה משוי על ראשו, והגיע זמן תפלה -
- 13 אם היה פחות מארבעה קבין, מפשילו לאחוריו³³
- 14 ומתפלל בו. היה ארבעה קבין - מניחו על-גבי
- 15 קרקע, ואחר-כך יתפלל. דרך כל התקמים
- 16 ותלמידיהם, שלא יתפללו אלא בשהן עטופים³⁵.

(25) ומקשט עצמו בבגדיו, וכן אמרו (ברכות ל:): "רב יהודה הווה מציין נפשיה, והדר מצלי". (26) בגד שילבש האדם על בשרו להזיע בו, שלא יטנף בגדיו החמודים בויעה; ואין מנהג האדם לצאת בו לבדו עד שילבש עליו בגד אחר. (פירוש המשנה לרבינו, ברכות פרק ט, משנה ה). (27) "שאינו רשאי להוציא אזכרה מפיו כשראשו מגולה" (מסכת סופרים פרק י"ד, הלכה ט"ו). (28) (חגיגה יג:): "לאו דרך ארץ הוא לגלות רגליו לפני רבו. (29) נתכוון רבינו בזה להוציא כל בני מדינות ערב העומדים לפני גדוליהם ברגליים מגולות - שלהם מותר להתפלל ברגליים מגולות (כסף משנה). (30) שלא יפלו על הארץ ויתבזו (ברכות כג:). (31) כי ליבו טרוד, שמא יפלו מידו; הכלים יישברו והמעות יתפזרו ויאבדו (שם). (32) ומתוך שחביבה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גבוהה יותר משלושה טפחים, הואיל והיא רשות חלוקה לעצמה ("מגדל עז").

- ח. האֲמִנִּין שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין מְלָאכָה⁴⁷ בְּרֹאשׁ הָאֵילָן אוֹ בְּרֹאשׁ הַנֶּדְבָךְ⁴⁸ אוֹ בְּרֹאשׁ הַכֶּתֶל, וְהִגִּיעַ זְמַן תַּפְלָה - יוֹרְדִין לְמַטָּה וּמִתְפַּלְלִין⁴⁹, וְחוֹזְרִין לְמְלָאכְתָּן. וְאִם הָיוּ בְּרֹאשׁ הַזֵּית אוֹ בְּרֹאשׁ הַתְּאֵנָה - מִתְפַּלְלִין בְּמִקוֹמָן, מִפְּנֵי שֶׁטָּרְחָן⁵⁰ מְרַבָּה. וְיֵמָּה הֵן מִתְפַּלְלִין? אִם הָיוּ עוֹשִׂין בְּסֻעֻדָתָן בְּלִבָּד⁵¹ - מִתְפַּלְלִין שְׁלֹשׁ תַּפְלוֹת שֶׁל תְּשַׁעֲהָ עֶשֶׂר בְּרֻכּוֹת⁵². הָיוּ עוֹשִׂין בְּשֻׁכְרָן - מִתְפַּלְלִין⁵³ וְיָבִין כֶּךָ וְיָבִין כֶּךָ, אֵין יוֹרְדִין לְפָנֵי הַתֵּבָה⁵⁴ וְאֵין נוֹשְׂאִין אֶת בִּפְיָהֶן⁵⁵.

(47) לא במלאכת עצמן, אלא במלאכת נותן עבודה. (48) שורת בניין החומה ונזכרת בתנ"ך (עזרא ו, ד): נדבכין די אבן גלל. וכן אבן על אבן (חגי ב, טו) תירגם יונתן: "נדבך על נדבך" (הערוך). ורבינו בפירוש המשנה (ברכות פרק ב, משנה ד) יאמר: "מנהג בוני הקירות בעפר להציב שני לוחות, ומשליכים העפר באמצע וירקעו אותם בכלי עץ יד עד יאחז תבנית הקיר ויקשר, ואחר כך מסירים הלוחות והם מן הבניין אשר בנו (כמו שעושים הבונים כיום ליציקת מלט). והלוח האחד מאלו השניים אשר בס יכנה ויכונן הקיר קוראים אותו: "נדבך", וזה פירוש המלה על אמיתתה". (49) כי אי אפשר להם לכוון בתפילתם בעמדם למעלה, מפני הפחד שמא יפלו (ברכות דף ט"ז עמוד א). (50) (ירושלמי שם פרק ב, הלכה ה). מפני שאלה האילנות מרובי ענפים הם יותר משאר האילנות, ויש טורח בעלייתם ובירידתם, לפיכך אמרו: יתפללו במקומם ולא יבטלו ממלאכת בעל הבית (רבינו יונה לברכות שם). (51) שהיו מקבלים רק מזונות בשכר עבודתם. (52) כי אין אנו חוששים לביטול מלאכת בעל הבית. הואיל ושכרם מועט (ברכות, שם). (53) ראה לעיל (פרק ב, הלכה ג). (54) אין מעמידים שליח ציבור (חזן) לפני התיבה, כלומר: אין מתפללים בציבור, מפני שיש בזה ביטול מלאכה יותר מדי. (55) לברכת כהנים (שם).

- ט. הַשְּׁוֹנִית הַקּוֹל בִּיצֵד? לֹא יִגְבִּיהַ קוֹלוֹ בַּתַּפְלָתוֹ וְלֹא יִתְפַּלֵּל בְּלִבּוֹ⁵⁶, אֲלָא מִחוּתָן הַדְּבָרִים בְּשִׁפְתָיו וּמִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ בְּלִחְשׁוֹ⁵⁷. וְלֹא יִשְׁמִיעַ קוֹלוֹ⁵⁸, אֲלָא - אִם-כֵּן הָיָה חוֹלָה, אוֹ שְׂאִינוֹ יָכוֹל לִכְוֹן אֶת לִבּוֹ עַד שֶׁיִּשְׁמִיעַ קוֹלוֹ - הָרִי זֶה מֵתָר; וּבְלִבָּד שְׁלֹא יִהְיֶה בְּצִבּוֹר, כִּדִּי שְׁלֹא תִטָּרֵף דַּעְתָּן מִקוֹלוֹ⁵⁹.

(56) בלי הנעת שפתיים וחיתוך דיבור. (57) (ברכות דף ל"א עמוד א) שנאמר בחנה אשת אלקנה (שמואל"א פרק א, פסוק יג): רק שפתיה נעות - מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו; וקולה לא יישמע (שם) - מכאן שאסור להגביה קולו בתפילתו. וכן אמרו (סוטה דף ל"ב עמוד ב): "מפני מה תיקנו תפילה בלחש? כדי שלא לבייש את עוברי עבירה" (המתוודים בתפילתם על עבירות שבידם). (58) אמרו חז"ל (ברכות דף כ"ד עמוד ב): "המשמיע קולו בתפילתו - הרי זה מקטני אמונה (כאילו אין הקדוש-ברוך-

ערוך (אורח חיים סימן צ, סעיף ד). (40) כמאמרם (ברכות ו:): כל הקובע מקום לתפילתו - אלוך אברהם בעזרו, שכן נאמר בו (בראשית יט, כז): וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם (שכבר התפלל שם). ולא רק שיתפלל בבית כנסת קבוע, אלא גם בבית הכנסת עצמו יקבע מקום קבוע לתפילתו (הגהות מיימוניות). וכן אמרו בירושלמי (ברכות פרק ד, הלכה ד) כתוב (שמואל"ב טו, לב): ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוהו שם לאלוקים. "השתחוהו" לא נאמר אלא "ישתחוהו" - מכאן שצריך אדם ליחד לו מקום בבית הכנסת להתפלל. (41) כמאמרם (ברכות דף ג, עמוד א): מפני ג' דברים אין נכנסים לחורבה: מפני החשד, מפני המפולת, ומפני המזיקין - ובא רבינו להשמיענו רבותא: שאפילו לתפילה, כשהוא בדרך ומתירא שמא יפסיקוהו עוברי דרכים - גם כן לא ייכנס לחורבה (לחם משנה). (42) (ברכות ו:): פתחי בתי הכנסת היו במזרח, כמו במקדש ובמשכן: פניהם למערב ואחוריהם למזרח, והמתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לבית הכנסת נראה ככופר במי שהציבור מתפלל לפניו, (רש"י שם). וחכמינו ז"ל (שם) קראו עליו את הפסוק: סביב רשעים יתהלכון (תהילים יב, ט). (43) (שם דף לא עמוד ב) מפני שנראה כאילו חבריו מקבל עליו מלכות שמים, והוא אינו מקבל. וכתב רבינו האי גאון שאין הדברים אמורים אלא כשיושב בטל, אבל אם עוסק בתפילה, או שאר דברי שיר ושבח - מותר, שאין זה נראה כפורק מעליו מלכות שמים (הגהות מיימוניות). ורבותינו ז"ל למדוה (שם) מחנה שאמרה לעלי הכהן: אני האשה הניצבת עימך בזה להתפלל אל ה' (שמואל"א א, כו) שמשמע שהיא עמדה וגם הוא עמד בתוך ארבע אמותיה, מפני שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפילה, ולא אסרו אלא הישיבה, ולא העמידה (רבינו יונה לברכות, שם).

- ז. לֹא יַעֲמֵד בְּמִקוֹם גְּבוֹה שְׁלוֹשָׁה טַפְחִים אוֹ יוֹתֵר וְיִתְפַּלֵּל⁴⁴; וְלֹא עַל-גְּבִי מַטָּה, וְלֹא עַל-גְּבִי סִפְסָל, וְלֹא עַל-גְּבִי כִסֵּא⁴⁵. הָיָה בִנְיָן גְּבוֹה - אִם יֵשׁ בוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁהוּא שְׁעוֹר הַבֵּית, הָרִי הוּא בְּעַלְיָהּ וּמֵתָר לְהַתְפַּלֵּל בוֹ. וְכֵן אִם הָיָה מִקְּמָה מִחֻצוֹת מִקְּל רֻחוֹתָיו, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין בוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל א' (רַבַּע אַמּוֹת - מֵתָר לְהַתְפַּלֵּל בוֹ, מִפְּנֵי שְׂאִין גְּבוֹה נָכַר, שֶׁהָרִי חָלַק רְשׁוֹת לַעֲצָמוֹ⁴⁶).

(44) (ברכות דף י' עמוד ב') "לפי שאין גבהות לפני המקום"; אבל אם אין המקום גבוה שלושה טפחים, הרי הוא נידון כגוף הקרקע ומותר. (45) אפילו פחותים מגובה שלושה טפחים - אסור להתפלל כשהוא עומד עליהם, משום חציצה; שהרי בעבודת המקדש אסור לו לעבוד על גבי כלי משום חציצה - ותפילה במקום עבודה היא (פרישה לאורח חיים סימן צ). וכן מבואר בטור (שם, סימן צ"ח). "שאינו רשאי להוציא אזכרה מפיו כשראשו מגולה" (מסכת סופרים פרק י"ד, הלכה ט"ו). (46) והרי זה נידון כרשות נפרדת לעצמה. ומטעם זה מותר לשליח ציבור לעמוד ולהתפלל על הבימה שבבית הכנסת, אף על פי שהיא

ולמעלה" (בבא בתרא דף פ' עמוד ב.) (70) וכדאי להעיר שבתלמוד שם, לא נזכר "כקשת", אלא "עד שיראה איסור כנגד ליבו". וראה ברש"י שם ביאורו. ואמר הרב האדור"ת שלפי דעתו הייתה נוסחת רבינו בתלמוד שם: עד שיראה יתר כנגד ליבו, ועל כן כתב: "שיעשה עצמו כקשת" ואז יראה נגד ליבו כיתר המתוח על גבי הקשת. (71) כלומר: שהכריעה קשה עליו ומצטער בה, כגון: זקן או חולה. (72) כי כבר יצא ידי חובתו, כאמרם: "כיוון שנענע בראשו - שוב אינו צריך" (ברכות, שם).

- יג. הַשְׁתַּחֲוִיָּה פִּיצָד? אַחֲרֵי שֶׁמִּגְבִּיָּה רֹאשׁוֹ מִפְּרִיעָה
חֲמִישִׁית, יֵשֵׁב לְאַרְצָן, וְנוֹפֵל עַל פָּנָיו ⁷³ אַרְצָה
וּמִתְחַנֵּן בְּכָל הַתַּחֲנוּנִים שֶׁיִּרְצֶה. ⁷⁴ פִּרְיעָה הָאֲמֹרָה
בְּכָל מְקוֹם - עַל בְּרָכִים ⁷⁵; קִידָה - עַל אִפְסִים ⁷⁶; ⁷⁷
הַשְׁתַּחֲוִיָּה - זֶה פְּשׁוּט יָדִים וְרַגְלִים, עַד שֶׁנִּמְצָא
מוֹטֵל עַל פָּנָיו אַרְצָה. ⁷⁸

(73) כמו שעשה משה, שנאמר בו: ואתנפל לפני ה' וגו' (דברים ט, כה); וכן מצינו ביהושע: ויפול על פניו ארצה וגו' (יהושע פרק ז, ו); וכן מצינו בתלמוד (מגילה דף כ"ב עמוד ב): "רב הגיע לבבל לבית הכנסת... וכל הציבור נפל על פניו", והטעם: כדי שיסדר תפילתו בשלושה סדרים: תחילה מתפלל מיושב בפסוקי דזמרה וקריאת שמע, ואחר כך מתפלל "שמונה עשרה" מעומד, ואחר כך מתפלל בנפילה - כסדר תפילת משה רבינו שכתוב בו: ואשב בהר (דברים פרק ט פסוק ט); ואנוכי עמדתי בהר (שם פרק י פסוק י); ואתנפל לפני ה', (שם פרק ט פסוק יח) טור אורח חיים (סימן קל"א). (74) בימי רבינו ואפילו בימי ה"טור" (ראה טור שם) עוד לא הייתה נוסחה קבועה לתפילת "תחנון" וכל אחד התחנון כרצונו. ואחר כך קבעה בנוסח ידוע שאנו אומרים אותו כיום: "רחום וחנון חטאתי לפניך" וכו'. (75) (ברכות דף לד עמוד ב), שנאמר: מכרוע על ברכיו (מלכים-א פרק ח, פסוק נ"ד) - הרי שלשון כריעה נופלת על כריעת ברכיים. (76) על הפנים, אינו אלא מטה פנים כלפי הארץ ואינו כורע על ברכיו. שנאמר (מלכים-א פרק א פסוק ל"א): ותיקוד בת שבע אפיים ארץ. (77) כמו שנאמר (בראשית פרק לז, פסוק י'): הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה (משמע כולו שטוח ארצה).

- יד. כִּשְׁהוּא עוֹשֶׂה נְפִילַת פָּנִים אַחֲרֵי תַּפְלָה - יֵשׁ מִי
שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קִידָה, וְיֵשׁ מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה הַשְׁתַּחֲוִיָּה.
וְאִסּוּר לַעֲשׂוֹת הַשְׁתַּחֲוִיָּה עַל הָאֲבָנִים ⁷⁸, אֶלָּא
בִּמְקוֹדֶשׁ ⁷⁹, כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים ⁸⁰.
וְאִין אָדָם חָשׁוּב רִשְׁאִי לִפְלֵל עַל פָּנָיו, אֶלָּא-אִם-כֵּן
הוּא יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא צָדִיק פִּיהוּשִׁעִי ⁸¹. אֲבָל מִטָּה
פָּנָיו מֵעֵט, וְאִינוֹ כּוֹבֵשׁ אוֹתָן בְּקִרְקֶע ⁸². וּמִתָּר לְאָדָם
לְהַתְּפַלֵּל בְּמָקוֹם זֶה וּלְפַל עַל פָּנָיו בְּמָקוֹם אַחֵר ⁸³.

(78) שנאמר (ויקרא פרק כ"ו פסוק א): ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה - מכאן שאסור להשתחוות על רצפה של אבנים (מגילה דף כ"ב עמוד ב.). (79) (שם) שנאמר: "בארצכם" - (בגבולין) אי אתה משתחוה, אבל אתה משתחוה על אבנים של בית המקדש". (80) (פרק ו

הוא שומע תפילת לחש); והמגביה קולו בתפילתו (בקול רם יותר) - הרי זה מנביאי השקר" שנאמר בהם (מלכים-א יח, כח): ויקראו בקול גדול. (59) (ברכות שם) והמנהג להשמיע קול בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים עורר תימהון רב בין הפוסקים, ויש שקראו תגר על זה. וה"בית יוסף" (אורח חיים סימן ק"א) ממליץ עליו ואומר: הואיל ואין אנו רגילים בברכות אלו; וגם שהימים האלה ימי תשובה הם, אנו משמיעים קולנו כדי לכוון יותר. ואין לחוש לטירדת הציבור, כי מתוך שחביבה להם התפילה נותנים דעתם, ולא יטעו למרות שמיעת הקול. וגם מצויים בידם מחזורים ולא יתבלבלו.

- י. פִּרְיעָה פִּיצָד? הַמִּתְפַּלֵּל כּוֹרֵעַ חֲמֵשׁ פְּרִיעוֹת בְּכָל
תַּפְלָה וְתַפְלָה: בְּכִרְכָּה רִאשׁוֹנָה, בְּתַחֲלָה וּבִסּוּף ⁶⁰;
וּבִהְיוֹדָיָה - בְּתַחֲלָה וּבִסּוּף; וּכְשֶׁגֹּמֵר הַתַּפְלָה -
כוֹרֵעַ וּפּוֹסֵעַ שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לְאַחֲרֵיוֹ ⁶¹. וּכְשֶׁהוּא
כוֹרֵעַ ⁶² - נוֹתֵן שְׁלוֹם מִשְׁמָאל עֲצָמוֹ, וְאַחֲרֵי-כֵן
מִיָּמִין עֲצָמוֹ ⁶³, וְאַחֲרֵי-כֵן מִגְּבִיָּה רֹאשׁוֹ מִן הַפְּרִיעָה.
וּכְשֶׁהוּא כּוֹרֵעַ בְּאַרְבַּע הַפְּרִיעוֹת - כּוֹרֵעַ בִּכְרוֹךְ ⁶⁴;
וּכְשֶׁהוּא זּוֹקֵף, זּוֹקֵף בִּשְׁמֹ" ⁶⁵. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים?
בְּהִדְיוּט; אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל כּוֹרֵעַ בְּתַחֲלַת כָּל בְּרָכָה
וּבִסּוּף כָּל בְּרָכָה. וְהַמְלֶךְ - בִּיּוֹן שֶׁשָּׁחָה בְּרִאשׁוֹנָה,
אִינוֹ מִגְּבִיָּה רֹאשׁוֹ עַד שֶׁגֹּמֵר כָּל תַּפְלָתוֹ ⁶⁶.

(60) (ברכות דף ל"ד עמוד א.). (61) (יומא דף נ"ג עמוד ב) כתלמיד הנפטר מרבו. (62) בנוסח שונצניו וכן בכתב יד התימנים: "כשהוא כורע ונותן שלום וכו'". (63) מבואר בסמוך (הלכה י"א). (64) כשהוא אומר: "ברוך אתה". (65) כשהוא אומר: ה' (ברכות דף י"ב עמוד א), שנאמר: ה' זוקף כפופים (תהילים פרק קמ"ו, פסוק ח). (66) (ברכות לד:) "כל מה שהוא גדול ביותר צריך להכניע ולהשפיל עצמו" (לשון רש"י, שם).

- יא. וְלָמָּה נוֹתֵן שְׁלוֹם לְשְׁמָאלוֹ תַּחֲלָה? מִפְּנֵי
שֶׁשְׁמָאלוֹ הוּא יָמִין שֶׁכְּנֻגַּד פָּנָיו; כְּלוּמָר - כִּשְׁהוּא
עוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, נוֹתֵן שְׁלוֹם לְיָמִין ⁶⁷ הַמֶּלֶךְ,
וְאַחֲרֵי-כֵן לְשְׁמָאל הַמֶּלֶךְ; וְקָבֵעוֹ, שִׁיפְטָר מִן
הַתַּפְלָה כְּמוֹ שֶׁנִּפְטָרִין מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ ⁶⁸.

(67) שהימין היא חשובה יותר (ראה יומא נג:), וכן הוא אומר (דברים לג, ב): מימינו אש דת למו. (68) שנותנים לו שלום כשנפטרים ממנו. וגם המתפלל רואה עצמו כאילו שכנה ממול פניו, שנאמר (תהילים פרק ט"ז פסוק ח): שיויתי ה' לנגדי תמיד (יומא דף נ"ג עמוד ב וברש"י שם).

- יב. כָּל הַפְּרִיעוֹת הָאֵלוֹ, צָרִיךְ שִׁיכְרַע בֵּהֶן עַד
שִׁיתַּפְּקֹקוּ ⁶⁹ כָּל חֲלִילוֹת שִׁבְשֻׁדָּהָ, וְיַעֲשֶׂה עֲצָמוֹ
כְּקֶשֶׁת ⁷⁰. וְאִם שָׁחָה מֵעַט וְצָעַר עֲצָמוֹ, וְנִרְאָה כְּכוֹרֵעַ
בְּכָל כַּחוֹ ⁷¹ - אִינוֹ חוֹשֵׁשׁ ⁷².

(69) שיראו הפקקים, הם הקשרים שבפרקי חוליותיו (רש"י ברכות דף כ"ח עמוד ב). מלשון "ובגפנים מן הפקק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 שם אחד מפל אלו; שהתפלל מוכיחין עליו שהוא
16 רודף אחר מצות ואינו ממבטלי תפלה.

(2) באותו הצד שבו הפתח. (3) ברכות סא ע"א, שכיון
שאינו נכנס, נראה כפורק עול ומבזה בית הכנסת (רש"י).
(4) כי אז ניכר שמפני משאו נמנע מלהכניס. (5) שם.

17 ב. המתפלל עם הצפור, לא יאריך את תפלתו יותר
18 מדי; אבל בינו לבין עצמו - הרשות בידו.⁶ ואם
19 בא לומר אחר תפלתו אפלו כסדר ודוי יום
20 הפפורים⁸ - אומר. וכן אם רצה להוסיף בכל ברכה
21 ובכרה מן האמצעיות מעיף הברכה - מוסיף¹⁰.

(6) ברכות לא. "כך היה מנהגו של רבי עקיבא: כשהיה
מתפלל עם הציבור היה מקצר ועולה מפני טורח הציבור;
וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו, אדם מניחו בזוית זו
ומוצאו בזוית אחרת - מפני כריעות והשתחויות".
(7) אחרי גמר תפילת "שמונה-עשרה". (8) שהוא ארוך
מאד (שם). (9) מענין. (10) ע"ז ח, ע"א.

22 ג. פיצד? היה לו חולה, מבקש עליו רחמים בברכת
23 חולים¹¹ כפי צחות לשונו¹². היה צריך לפרנסה -
24 מוסיף תחנון ובקשה בברכת השנים¹³, ועל דרך זה
25 בכל אחת מהן¹⁴. ואם רצה לשאל כל צרכיו
26 בשומע תפלה¹⁵ - שואל; אבל לא ישאל, לא
27 בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות¹⁶.

(11) היא ברכת "רפאנו". (12) לפי ידיעתו ויכלתו.
(13) היא ברכת "ברך עלינו" המדברת בתבואת השנה
וביבולה (עבודה-זרה ח). (14) כגון: אם היה שוכח
תלמודו - מאריך ב"חונן הדעת"; אם בעל תשובה הוא -
מאריך ב"השיבנו" (רש"י, שם). (15) שהיא כוללת כל
הבקשות (שם). (16) ברכות לד. "ראשונות - דומה לעבד
שמסדר שבח לפני רבו; אמצעיות - דומה לעבד שמבקש
פרס מרבו; אחרונות - דומה לעבד שקבל פרס מרבו",
שמשבחו והולך לו ("טור" אור"ח סימן קיב). וראה לעיל
(פ"א, ה"ד). ודוקא "צרכי יחיד" אין שואלים בהן, אבל
"צרכי רבים" שואלים, שהרי תוכן כל שלש האחרונות,
בקשת צרכי רבים הוא, ומטעם זה אנו אומרים: "יעלה
ויבוא" "בעבודה". וכן בראשונות, שמסדר בהן שבח רבו,
יכול לשאול "צרכי רבים" שזה שבח וכבוד לרב שרבים
צריכים לו. ולפיכך אנו אומרים בהן: "זכרנו לחיים", "מי
כמוך אב הרחמים" - בעשרת ימי תשובה. וכן מותר לומר
בהן שאר דברי שבח וכבוד היום, ולפיכך אנו אומרים בהן
"קרובך", דברי פיוט ("הגהות מיימוניות" על-פי דברי
הגאונים ועוד).

28 ד. אסור לו לאדם שיטעם בלום¹⁷ או שיעשה
29 מלאכה¹⁸, מאחר שיעלה עמוד השחר עד שיתפלל
30 תפלת שחרית. וכן לא ישפים לפתח חבירו לשאל
31 בשלומו קדם שיתפלל תפלת שחרית¹⁹. ולא יצא
32 בדרך קדם שיתפלל; אבל טועם²⁰ ועושה מלאכה

הלכה ז). (81) שמובטח הוא שיענה בתפילתו בזכות
מעשיו כיהושע, שנאמר בו (יהושע פרק ז, פסוק י): ויאמר
ה' אל יהושע: קום לך, למה זה אתה נופל על פניך. שאם
אינו מובטח בצידיקתו לא ייפול - שמא לא ייענה ויחרפוהו
(תענית דף י"ד עמוד ב). ובירושלמי (תענית פרק ב, הלכה
ו) אמרו: שאין זה אלא כשמתפלל עם הציבור, שבושה היא
לו שהקהל ירהר אחריו שאינו ראוי להיענות, אבל בינו
לבין עצמו - מותר. (82) אלא כמו שאנו עושים כיום
(ברכות דף ל"ד עמוד ב). (83) מקורו במגילה (דף כ"ב
עמוד ב), שמסופר שם על רב שלא נפל על פניו להתחנן
תפילת "תחנון" וכל הקהל שבבית הכנסת נפל, ואמרו שם
הטעם: מפני שבמקומו הייתה ריצפה של אבנים ואסור
להשתחוות עליה, ושואלת הגמרא שם: היה לו לילך למקום
שהציבור עומד וייפול על פניו עימהם? וכו' וכו' הרי
שאפשר להתפלל במקום אחד וליפול על פניו במקום אחר
(לחם משנה).

1 טו. מנהג פשוט⁸⁴ בכל ישראל, שאין נפילת אפים
2 בשבתות ובמועדים, ולא בראש השנה ולא בראשי-
3 חודשים ובחנכה ובפורים, ולא במנהג של צרכי
4 שבתות וימים טובים⁸⁵, ולא בערבית⁸⁶ ששכל יום.
5 ויש יחידים שנופלים על פניהם בערבית. וביום-
6 הפפורים בלבד נופלים על פניהם בכל תפלה
7 ותפלה⁸⁷, מפני שהוא יום תחנון ובקשה ותענית.

(84) שנתקבל בכל ישראל. (85) כי כל אלה ימי חג ומועד,
ואין מרבים בהם בתחנונים. (86) כי נפילת אפים רומזת
למידת לילה, שהיא סמל לדינים קשים השוררים בלילה לפי
תורת הקבלה, ואין ראוי לעורר דינים קשים בלילה שהיא
כולה אומרת דין (בית יוסף סימן קל"א בשם "ספר
צורות"). ובשולחן ערוך אורח חיים (סימן קל"א) הוסיפו
עוד שאין אומרים "תחנון" בבית האבל, ובבית חתן ועוד,
ראה שם. (87) ומנהגנו: שאין אנו נופלים על פנינו בשום
תפילה, חוץ מתפילת מוסף בחזרת השליח ציבור, כשאומר:
והכהנים והעם וכו' (מעשה רוקח).

יום שלישי כ"ו אלול ה'תש"פ

פרק נשעי

(1) העובר אחורי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפלל בו
איך יתנהג; אם מותר לטעום קודם התפילה, המלאכות
שאסור לעשות לפני זמן התפילה; מי הם הפטורים
מתפילה.

8 א. אסור לו לאדם לעבר אחורי² בית הכנסת בשעה
9 שהצבור מתפלל³, אלא-אם-כן היה נושא
10 משאו⁴, או שהיה לבית הכנסת שני פתחים בשני
11 רוחות; שהרואה אומר, שמא ילך ויפגס מפתח
12 האחר. וכן אם היה בעיר שני בתי-כנסיות, יאמר
13 הרואה: שמא ילך לבית הכנסת הרגיל בו. ואם יש
14 לו תפלן בראשו, מותר לו לעבר, ואף-על-פי שאין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ו אלול - ספר אהבה - הלכות תפילה קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(שבת, שם), אבל כשאין לו עוד שהות להתפלל - יפסיק ויתפלל.

1 קדם שיתפלל מוסף וקדם מנחה²¹; אבל אינו
2 סועד²² סמוך למנחה²³.

14 ו. מאימתי התחלת תספרת³⁴? משיניח מעפרת³⁵ של
15 ספרין על ברקיו. ומאימתי התחלת מרחץ?
16 משיפשוט הבגד הסמוך לבשרו. ומאימתי התחלת
17 הברסקי? משיקשר בגד בין כתפיו, כמו שהאמנין
18 עושין. ומאימתי התחלת אכילה? לבני ארץ-
19 ישראל³⁶ - משיטל ידיו, ולבני בבל³⁷ - משיחיר
20 חגורו. ומאימתי התחלת הדין? משיקטפו³⁸
21 הדינים וישבו. ואם היו יושבין³⁹ - משיחילו
22 בעלי-דינין לטען.

(34) שאם התחיל בה אינו מפסיק לתפילת מנחה. (35) הוא
הסדין שהספרים מכסים את המסכתאים, שלא יפול השער
הגזוז על בגדיהם, ובעל "הערוך" מפרש: מעפות - "סודר
שמעטף ראשו; וכשמגלח מניחו על ברכיו שיפול שם
שערו". ויחפש באפר על עינו (מלכים-א כ, לח) מתרגם
יונתן: וכריך במעפרא עינוהי. (36) שאינם רגילים לחגור
עצמם בחוזק. (37) שהיו חוגרים את עצמם באזור, וכן
מעיד עליהם הכתוב (יחזקאל כג, טו): חגורוי אזור
במתניהם, וכשהם אוכלים צריכים להתיר. (38) בטליתם.
כי כן דרכם של הדיינים להתעטף בטליתם מאימת השכינה,
ושלא להפנות ראשם לכאן ולכאן, למען תהא דעתם
מיושבת עליהם (מלשון רש"י שבת י.). (39) כבר, ועסקו
בדינים שונים זה אחר זה, והיו מעוטפים ממושב הדין
הראשון.

23 ז. אף-על-פי שתפלת ערבית רשות⁴⁰ - לא יבוא
24 אדם ממלאכתו ויאמר: אבל מעט, ואישן מעט⁴¹,
25 ואחר-כך אתפלל; שמה תאנס⁴² אותו שנה, ונמצא
26 ישן כל הלילה. אלא מתפלל ערבית, ואחר-כך
27 אוכל ושותה או ישן⁴³. ומתן להסתפר וללבוש
28 למרחץ סמוך לשחרית, מפני שלא גזרו אלא סמוך
29 למנחה, שהוא דבר המצוי⁴⁴, שרוב העם נכנסין שם
30 ביום; אבל בשחר, דבר שאינו מצוי, לא גזרו בו⁴⁵.

(40) ראה לעיל (פרק א, הלכה ו). (41) מעט.
(42) תתקפהו. (43) ברכות ד, ע"ב. (44) רגיל. (45) על-
פי הכלל הידוע: "דבר שאינו שכיח - לא גזרו בו החכמים"
(עירובין סג:).

31 ח. מי שהיה עוסק בתלמוד-תורה והגיע זמן
32 התפלה - פוסק ומתפלל⁴⁶. ואם היתה תורתו
33 אמנותית⁴⁷ ואינו עושה מלאכה כלל, והיה עוסק
34 בתורה בשעת תפלתו - אינו פוסק⁴⁸, שמצות
35 תלמוד-תורה גדולה ממצות תפלה⁴⁹. וכל העוסק
36 בצרכי רבים, כעוסק בדברי-תורה⁵⁰.

(46) כי אם אנו מפסיקים תורתנו למלאכתנו, כל-שכן
שנפסיק לתפילה. (47) כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו.
(48) שבת יא, ע"א. (49) ורבינו בהל' ת"ת (פרק ג, ה"ג)

(17) ברכות י, ע"ב: "כל האוכל ושותה קודם שיתפלל, עליו
הכתוב אומר: ואותי השלכת אחרי גוך (מלכים-א יד, ט),
אל תקרא גוך - אלא "גאניך", אמר הקדוש ברוך הוא: לאחר
שנתגאה זה (שהאכילה גורמת לידי גאווה, ככתוב (דברים
ח, יב-יד): פן תאכל ושבעת... ורם לבבך וגו') קיבל עליו
מלכות שמים". ומותר לשתות מים לפני התפילה. כי אין
בשתייתם משום גאות (כסף-משנה). וכן התיר ה'פרי חדש'
(או"ח סימן פ"ט) לשתות קפה, כדי שיוכל לכוין דעתו
ולהתפלל, וביחוד בארצות המזרח שאין הדעת מתיישבת
בלי קפה; ורק הדברים המשכרים הם אסורים. (18) ברכות
יד: שנאמר (תהלים פה, יד): צדק לפניו יהלך, וישם לדרך
פעמיו - יתפלל קודם התפילה המצדיקה אותו לברואו,
ואחר-כך יפנה לחפציו. (19) שם. שנאמר (ישעיה ב, כב):
חדלו לכם מן האדם (אל תתעסקו בכבוד האדם, כשיש לכם
לעסוק בכבוד ה') אשר נשמה באפו - כי במה נחשב הוא?
במה חשבתו לזה (האדם) ולא לאלוה שהקדמת כבודו
לכבוד ה'? אבל כשמצאו בדרך - שואל. (20) כגון אכילת
פירות, או אפילו פת מועטת, שיש בו כדי לסעוד את הלב,
כמבואר בשו"ע (סימן רפ"ו, סעיף ג). (21) ברכות כח,
ע"ב. (22) סעודה קבועה. (23) חצי שעה קודם למנחה
(שבת ט: ובר"ן שם).

3 ה. גיון שהגיע זמן מנחה גדולה²⁴, לא יכנס
4 למרחץ, אפילו להזיע²⁵, עד שיתפלל, שמה יתעלה²⁶
5 ויבטל מן התפלה. ולא לאכל, אפילו אכילת עראי,
6 שמה ימשך באכילה²⁷. ולא לדון, אפילו בגמרי-דין,
7 שמה יסתר²⁸ הדין וימשך, ויבטל מן התפלה. וכן
8 לא ישוב לפני הספר לספר, אפילו תספרת הדייט²⁹,
9 עד שיתפלל, שמה ישוב והזוג³⁰. ולא לפגס
10 לברסקי³¹ סמוך למנחה עד שיתפלל, שמה יראה
11 הפסד במלאכתו ויתעסק בה, ויתעקב מן התפלה.
12 ואם התחיל באחת מאלו³² - לא יפסיק, אלא גומר,
13 ואחר-כך מתפלל תפלת מנחה³³.

(24) שהוא בשש שעות וחצי (כמבואר לעיל פ"ג, ה"ב).
(25) בלבד, מבלי שיתרחץ וישתטף בחמים ובצוננים.
(26) יחלש מרוב הזיעה (שבת ט:). (27) ויבטל מן התפילה.
(28) על-ידי טענות חדשות של בעלי הדין, בית-דין יחזור בו
מהחלטתו הקודמת ויתחיל לעיין בדין מחדש, כאילו הוא
בהתחלת דין. (29) רגילה, שאינה אמנותית כתספורת של
כהן-גדול שהיא תספורת מיוחדת ודורשת זמן רב: ש"ראשו
של שער זה בצד עיקרו של זה" (נדרים נא). כלומר: שלא
היה מספר כל ראשו לגמרי, אלא מניח כל השערות קצת,
כדי שיהיה ראשו של שער אחד בצד עיקרו של השני
הסמוך לו. (ראה הלכות כלי המקדש פרק ה, ה"ו).
(30) של המספרים, ויצטרך לחזור אחר זוג אחר. (31) בית
עיבוד עורות. (32) אפילו כשהתחיל באיסור שהוא בזמן
מנחה. (33) הואיל ויש לו עוד שהות להתפלל עד הערב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום רביעי כ"ז אלול ה'תש"פ

פרק שביעי

(1) כמה ברכות חייב אדם לברך בכל יום, סדרן ודיניהן.

- א. כְּשֶׁתִּקְנֶה חֲכָמִים דְּבָרֵי תַּפְלוּת אֱלוֹ, תִּקְנֶה בְּרָכוֹת
אֲחֵרוֹת לְבָרֶךְ אוֹתָן בְּכָל יוֹם. אֱלוֹ הוּא: כְּשִׁיפֶנֶס אָדָם
לְמִטָּתוֹ לִישׁוֹן בְּלִילָה, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ
מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמְפִּיל חֲבִלֵי שָׁנָה עַל עֵינֵי, וְהַמְשַׁקֵּיעַ
שָׁנָה תְּרֻמָּה, וְהַמְאִיר לְאִישׁוֹן בַּת-עֵינָיו.¹⁴ יְהִי רָצוֹן
מִלְפָּנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי שְׁתַּעֲלִילֵנִי מִיָּצֵר רָע וּמִפְּגַע רָע, וְאֵל
יְבַהֲלֵנִי חֲלוּמוֹת רָעִים וְלֹא הֲרָהוּרִים¹⁵ רָעִים, וְתִהְיֶה
מִשְׁתִּי שְׁלָמָה¹⁶ לְפָנֶיךָ, וְתַעֲמִידֵנִי מִמָּנָה לְחַיִּים
וּלְשָׁלוֹם, וְהִאִירָה עֵינֵי פֶן אִישׁוֹן הַמָּוֶת.¹⁷ בְּרוּךְ אַתָּה
יְיָ, הַמְאִיר לְעוֹלָם כְּלוֹ בְּכָבוֹדוֹ"¹⁸.

(2) מלשון חבלי יולדה (הושע יג, יג), כי הער יותר מדי
יאחזוהו צירים וחבלים עד שיישן, ולפ"ז ניקודו: חבלי. ויש
מפרשים, מענין חבלי בוך (אסתר א, ו), כי ע"י השינה
תאסרנה העינים כביתרים חזקים, ולפ"ז יהיה ניקודו: חבלי
(מתוך "עיון תפילה" לסדור "אוצר התפילות"). (3) מלשון
הכתוב (תהלים יז, ח). והוא השחור שבעין שהאור תלוי בו;
וע"ש שחוריותו קרוי: אישון, לשון חושך כמו: אישון לילה
ואפלה (משלי ז, ט) (רש"י, שם). (4) מחשבות, מלשון
הכתוב (דניאל ד, ב). (5) שלא יהא פסול בזרע.
(6) מלשון הכתוב (תהלים יג, ד) שלא אמות בשנתי לישון
שנת המות, כי המיתה נקראת גם היא שינה: וישנו שנת
עולם (ירמיה נא, נז). (7) על שם הכתוב: והארץ האירה
מכבודו (יחזקאל מג, ב). שאחרי השינה מעמיד הבריות
לאור היום וללכת לעסקיהם (אבודרהם). ונוסח ברכה זו
נמצא בשינויים קלים במסכת ברכות (ס:).

- ב. וְקוֹרֵא פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה מִקְרִיאֵת-שְׁמַע¹⁹ וְיִשְׁן,
וְאֶפְלוֹ אֶשְׁתּוֹ יִשְׁנָה עִמּוֹ²⁰ (קוֹרֵא פְּסוּק רִאשׁוֹן אוֹ
פְּסוּקֵי רַחֲמִים, וְאַחֲרֵי-כֵן יִישָׁן); וְאִם אֲנִסְתּוֹ שָׁנָה -
קוֹרֵא אֶפְלוֹ פְּסוּק רִאשׁוֹן אוֹ פְּסוּקֵי רַחֲמִים²¹,
וְאַחֲרֵי-כֵן יִישָׁן.²²

(8) ברכות ד, ע"ב: "אף-על-פי שקרא אדם קריאת-שמע
בבית הכנסת - מצוה לקרותה על מיטתו". וראוי להעיר,
שבנוסח התלמוד (ברכות ס:) הקדימו קריאת-שמע לברכת
"המפיל", ורבינו מקדים ברכת "המפיל" לקריאת-שמע -
מפני שהוא סומך על הירושלמי (ברכות פ"א, ה"א) האומר:
"רבי זעירא היה קורא את שמע, וחוזר וקורא עד שהיה
משתקע בשינה". מכאן משמע: שקריאת-שמע צריכה
להיות סמוכה לשנתו ("הגהות מיימוניות" בשם רב נסים
גאון). (9) כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ג, הלכה יח).
ובכת"י התימנים אין המשפט הזה. (10) כגון: "בידך
אפקיד רוחי וגו' (תהלים לא, ו) וכך נאמר בברכות (ה).
ובשבועות (טו:): הוסיפו עוד פסוקים של רחמים, כגון: ה'
מה רבו צרי וגו' (תהלים ג, ב), שרבי יהושע בן לוי היה
קוראם לפני שנתו.

אומר: "אין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד
תלמוד תורה... שהתלמוד מביא לידי מעשה - לפיכך
התלמוד קודם למעשה בכל מקום". (50) שתורתו
אומנתו, ואינו מפסיק לתפילה (ירושלמי ברכות פ"ה,
ה"א).

- ט. אין המתפלל מפסיק תפלתו, אלא מפני סכנת
נפשות בלבד. ואפלו מלך ישראל⁵¹ שואל בשלומו
- לא ישיבנו⁵²; אכל פוסק הוא למלך עובד כוכבים,
שְׁמָא יְהִיגְנוּ. הִיךָ עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה, וְרָאָה מֶלֶךְ עוֹבֵד
כּוֹכָבִים אוֹ אֲנִס⁵³ בָּא כְּנֶגְדּוֹ - יִקְצֹר⁵⁴; וְאִם אֵינוֹ
יָכוֹל⁵⁵ - יִפְסִיק, וְכֵן אִם רָאָה נְחָשִׁים וְעֲקָרִים פְּאִים
כְּנֶגְדּוֹ - אִם הִגִּיעוּ אֵלָיו, וְהִיךָ דִּרְפָן בְּאוֹתָן
הַמְקוּמוֹת שֶׁהֵן מְמִיתִין - פּוֹסֵק⁵⁶ וּבוֹרֵחַ; וְאִם לֹא
הִיךָ דִּרְפָן לְהָמִית - אֵינוֹ פּוֹסֵק.

(51) שגדול כבודו וחייב לכבודו. (52) כי בשעה שעומד
לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, אין לו להפסיק לכבוד
מלך בשר-ודם, שהיום כאן ומחר בקבר (ברכות לג.).
(53) איש מציק, ובעל זרוע. (54) שיאמר רק פתיחות
הברכות וחתימתן. (55) שלא יספיק לגמור תפלתו למרות
קיצורו (שם). (56) ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א. וראוי
להעיר, שבתלמוד בבלי (ברכות לג.) מצינו: אמר רב ששת:
עקרב - פוסק, נחש - אינו פוסק (שארן הנחש מוכן כ"כ
לישון כעקרב). א"כ אין להשוות נחש לעקרב. אולם דברי
רבינו מיוסדים ע"ז שאמרו (שבת קז:): "הצד נחש בשבת...
שלא ישכנו - פטור ומותר. מניין? דתנן: כופין קערה על
עקרב שלא תישוך" - הרי שאין לחלק בין נחש לעקרב
ושוים הם (קרבן נתנאל על הרא"ש למסכת שבת פ"ג, אות
א).

- י. נָשִׁים וְעֲבָדִים וְקִטְנִים⁵⁷ חִיבִין בַּתְּפִלָּה⁵⁸. וְכָל אִישׁ
שֶׁפְּטוּר מִקְרִיאֵת-שְׁמַע⁵⁹, פְּטוּר מִן הַתְּפִלָּה⁶⁰. וְכָל
הַמְלֻוִּין אֶת הַמֶּת - אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין לְמִטָּה צִרְךָ
בִּהְיוֹן⁶¹, פְּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה⁶².

(57) שהגיעו לכלל חינוך. וקטן - אביו מחוייב לחנכו
בתפילה. (58) ואף-על-פי שנשים ועבדים פטורים מקריאת
שמע, כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ד, ה"א), משום
שמצות-עשה שהזמן גרמא היא - חייבים הם בתפילה, מפני
שהתפילה "רחמים" היא, ותיקנו חכמינו שאף אלה יהיו
בכלל מבקשי רחמים (ברכות כ:). ולדעת רבינו לעיל (פ"א,
ה"ב) חייבים הם בתפילה מן התורה - משום שתפילה מ"ע
שלא הזמן גרמא היא. (59) כגון אונן, או שומר המת,
ונושאי המטה המנויים לעיל (הלכות קריאת שמע פ"ד,
ה"ג-ו). (60) ברכות יז, ע"ב. (61) וחייבים בקריאת-שמע,
כמבואר לעיל (שם). (62) מפני טרדת לבם. וכבר אמרנו,
שכל שאין דעתו מיושבת עליו - אל יתפלל (ברכות, שם).
ויש מפרשים: מפני שתפילה צריכה עמידה, והמלוים אינם
יכולים לשהות ולעמוד; אבל קריאת-שמע יכולים לאמרה
בלכתם בדרך. ודי להם לקרות פסוק ראשון בעמידה. ואינם
מתעכבים כ"כ (רבינו יונה, שם).

17 תרנגול. שכן קוראים במקומות ידועים לתרנגול - שכי (ראש השנה כו.). והרא"ש לברכות (פ"ט אות כ"ג) אומר: "הלב נקרא: שכי בלשון המקרא (איוב לח, לו): מי נתן לשכי בינה, והלב הוא המבין. ועל ידי הבינה אדם מבחין בין יום ללילה. ומפני שהתרנגול מבין גם כן להבחין בין יום ללילה (שבאשמורת הבוקר הוא קורא בקול), התקינו לומר ברכה זו בשמיעת קול התרנגול. אולם אף אם לא שמע קול התרנגול יכול לברך ברכה זו, שאינה אלא הודאה לה' שנתן לנו בינה, וברא לנו כל צרכינו: שאף אם יישן אדם בבית אפל - יבחין בביאת היום על ידי קול התרנגול".

18 מלשון הכתוב (ישעיה סב, ג): והיית עטרת תפארת ביד ה'. ומעם ברכה זו: לפי שאסור לילך בגלוי ראש, כמבואר בשבת (ק"ח:). ואפילו לדעת המפרשים שאין זה אלא משום מדת חסידות, אבל הכל מודים שמן הנכון הוא לכסות הראש כדי שיהיה עלינו מורא שמים. ומכיון שישאר נצטוו על כך, אנו מברכים עוטר ישראל וכו' (בית יוסף אור"ח סימן מו). ובוזהר פרשת נשא דף קכ"ב (הובא בבית יוסף שם) נאמר: "מתוך שהשכינה היא מעל לראשו של האדם, אסור לו ללכת ארבע אמות בגלוי ראש. (19) בעוד שהענינים עצומות דרך הבריות להעביר ידיהם עליהן, שעל-ידיהן כאלו הם מעבירים חבלי שינה מעיניהם (פרישה, אור"ח סימן מ"ו). וכבר תמהו מפרשי הרמב"ם: איך אפשר לו ליגע בעיניו טרם שנטל ידיו, הלא בפירוש אמרו (שבת קח:): "יד לעין - תיקצץ" שאסור לנגוע בעין קודם נטילת היד? וה"מגן אברהם" באור"ח (סימן מ"ו ס"ק א) אומר שנוגע בעיניו על-ידי מפתח, וזה מותר. (20) מלשון הכתוב (תהלים קמו, יח). וכדאי להעיר, שבתלמוד שלנו (ברכות ס: כתוב כך: "כשפותח עיניו יאמר... פוקח עורים", אלא שגירסת רבינו היא כגירסת הרי"ף (שם). (21) בגלל הנעת אבריו שהיו אסורים במשך הלילה. (22) מלשון הכתוב (תהלים קלו, ו), והיא הבעת שבח לה' ששטח הארץ על פני המים, היפך הטבע, שהרי לפי טבע היסודות המים מקיפים את הארץ; אבל ה' רצה שהבריות יהלכו בארץ, הפך את הטבע והשקיע את הארץ (לבוש). (23) (תהלים קמו, ח) כי בהיות האדם במיטתו קומתו כפופה. (24) אף-על-פי שאמרו חכמינו ז"ל (ברכות לג:): "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" ואין איפוא מקום לתפילה: "ואל ישלוט בי יצר הרע", שהרי אין זה תלוי אלא בו בעצמו? בכל זאת ראוי לו לאדם לבקש מה' שיסיר ממנו כל המונעים המעכבים אותו לעבוד אותו ("עבודת ישראל"). (25) על-פי לשון הכתוב (ישעיה סג, ז): חסדי ה'... ורב טוב. ואחד מאלה החסדים הוא: שהקב"ה העביר שנתו מעיניו וחידש כוחותיו, וכמו שדרשו במדרש תהלים פרק כ"ה על הפסוק חדשים לבקרים (איכה ג, כג): "אדם מפקיד בכל ערב נשמתו ביד הקב"ה עייפה מעבודה קשה כל היום, והקב"ה מחזירה לו חדשה ורגועה".

29 ה. וכל זמן שישפנס לבית-הפסא, אומר קדם שישפנס: "התפכדו מכבדים", קדושים, משרתי עליזון. עזרוננו

1 ג. בשעה שייקץ בסוף שנתו¹¹, מברך והוא על מטתו כך: "אלהי, נשמה שנתת בי טהורה¹². אתה בראתה ואתה יצרתה ואתה נפתתה¹³ בי ואתה משמרה בקרב¹⁴, ואתה עתיד לטלה ממני, ואתה עתיד להחזירה בי לעתיד¹⁵ לבוא. כל זמן שהנשמה תלויה בקרבי, מודה אני לפניך יי אלהי, רבון כל המעשים. ברוך אתה יי, המחזיר נשמות לפגרים¹⁶ מתים".

11 שאין בדעתו לישון עוד, פרט למתעורר באמצע שנתו. 12 וכמאמרם ז"ל (שבת קנב:): והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה (קהלת יב, ז): - "נתנה לו, כמו שנתנה לך מה הוא נתנה לך בטהרה, אף אתה החזירה לו בטהרה". ונוסח רבינו הוא כגירסת התלמוד (ברכות ס:). והנוסח הרווח: "טהורה היא", מוטעה, כי איך יאמר אדם חוטא על נשמתו שהיא טהורה? וכן החליט החיד"א (קשר גודל ס"ה): אין אומרים "טהורה היא" - אלא: טהורה. (13) כנגד ג' לשונות שבבריתא האדם: ויברא אלהים את האדם (בראשית א, כז); וייצר ה' אלהים את האדם (שם ב, ז); ויפח באפיו נשמת חיים (שם). (14) שלא תצא לפני זמנה. (15) בעת תחיית המתים, ככתוב: ונתתי רוחי בכם וחיייתם (יחזקאל ל, יד). (16) גופות בני אדם או בעלי-חיים כשהם מתים (מלכים ב' יט, לה). וכאן כינוי לישנים, כמאמרם ז"ל: "שינה - אחד מששים למיתה" (ברכות נז:). וסיום ברכה זה סובל ב' פירושים: האחד - הודאה על היקיצה מן השינה; והב' - על תחיית המתים לעתיד-לבוא. כי כמו שמחזיר הקב"ה הנשמות לאדם בכל בוקר, כן יחזיר הנשמות לישני עפר לעתיד-לבוא, ולקוחה היא ממליצת חכמינו ז"ל (סנהדרין קח:): "אפילו בשעה שהקב"ה מחזיר נשמות לפגרים מתים ("עבודת ישראל").

9 ד. כששומע קול התרנגולים, מברך: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, הנותן לשכני¹⁷ בינה להבחין בין יום ובין לילה". כששובש בגדיו, מברך: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, מלפניש ערומים". כשמניח סדינו על ראשו, מברך: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, עוטר ישראל בתפארה¹⁸". כשמעביר ידיו על עיניו¹⁹, מברך: "פוקח עורים²⁰". כשישלב על מטתו, מברך: "מתיר אסורים²¹". כשמוריד רגליו מן המטה ומניחם על-גבי קרקע, מברך: "רוקע הארץ על המים²²". כשעומד, מברך: "זוקק כפופים²³". כשנוטל ידיו, מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים". כשרוחץ פניו, מברך: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, המעביר חבלי שינה מעיני ותנומה מעפעפי. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתרגילני לדבר מצוה ואל תרגילני לדבר עברה ועון. ומשלט בי יצר טוב, ואל ישלט בי יצר רע²⁴. ותחזקני במצותיך, ותן חלקי בתורתך, ותתנני לחן ולחסד

(תהלים לז, כג). (39) שאינו מחוייב אלא בשבע מצוות של בני נח בלבד. (40) שאינה מחוייבת במצוות-עשה שהזמן גרמן. "והטעם שנפטרו הנשים ממצוות-עשה שהזמן גרמן - יאמר אבודרהם - לפי שהאשה משועבדת לבעלה לעשות צרכיו ומצוותיו; ואם היתה מחוייבת במצוות-עשה שהזמן גרמא, אפשר שבשעה שהיא עושה את המצוה, יצוה עליה בעלה לעשות מצותו - ומה עליה לעשות אז? לפיכך פטרה הבורא ממצוותיו, כדי להיות לה שלום עם בעלה. שכן מצינו, שהשם הגדול הנכתב בקדושה ובטהרה נמחה על המים, כדי להטיל שלום בין אשה לבעלה". (41) שגם הוא פטור מכל מצוות-עשה שהזמן גורם אותן, ומזולזל הוא ביותר: שאין לו זכות אבות, וגם אסור לו לבוא בקהל. ואלה שלש ברכות האחרונות מקורן במסכת מנחות (מג:). ונתקנו ברכות אלו בדרך שלילה ולא בדרך חיוב כגון: "שעשני ישראל", "שעשני איש" וכיוצא בהם - לפי שאמרו חכמינו ז"ל: "נמנו וגמרו: שנח לו לאדם שלא נברא משנברא" (עירובין יג:). אם כן תהיה הכוונה בברכות אלו: מי יתן שלא עשני כל עיקר, ועכשיו שעשני - אברך את ה' שלא עשני גוי וכו' ("לבוש"). וראה בב"ח (סימן מו, סעיף ז). וראוי להעיר, שסדר ברכות אלו ב'טור' (סימן מו) הוא: גוי, עבד, אשה; וכן השכל מחייב שבתחילה הוא מברך על הגרוע יותר, ואחר-כך על העבד שהוא עדיף מגוי, ולבסוף הוא מברך "שלא עשני אשה" מפני שהיא חשובה מהעבד. ורבינו נמשך אחר גירסת התלמוד במנחות (מג:). ואולי: מפני שהאשה לא תבוא לתרי"ג מצוות לעולם, בעוד שהעבד אם רק ישתחרר ויהא לבן חורין יושלם להיות כבן ישראל לכל דבריו ("מעשה רוקח"). ומעניין שבכת"י התימנים נזכר עבד לפני אשה.

- ז. שמונה-עשרה ברכות אלו אין להם סדר⁴², אלא מברך כל אחת מהן על דבר שהברכה בשבילו בשעתו. פיצד? הרי שתגר הגורו והוא על מטתו, מברך "אזור ישראל בגבורה"; שמע קול התרנגול⁴³, מברך "הנותן לשכני בינה". וכל ברכה מהן שלא נתחייב בה - אינו מברך אותה.

(42) שיתחייב לאמרן בהמשך אחד על פי הסדר. (43) ודעת ה'תוספות' (ברכות ס:) שאפילו לא שמע קריאת התרנגול מברך, שאין ברכה זו אלא על הנאת האורה שהתרנגול מבחין והוא נהנה מן האורה. ולא הוזכרה בתלמוד "שמיעת קול התרנגול", אלא להוציא מי שנמצא במדבר שאין שם תרנגול כלל, או את החרש שאינו שומע כלל ("הגהות מיימוניות"). ומניין שמונה-עשרה ברכות אלו, הוא בצירוף "ברכת המפיל" שאדם מברך לפני שנתו בלילה שנתבארה לעיל (ה"א). כן ראוי להעיר, שברכת יהי רצון וכו' המבוארת לעיל (הלכה ד) אינה ברכה מיוחדת לעצמה, אלא המשכה של הברכה הקודמת - ברכת המעביר חבלי שינה - והיא נחתמת ב"גומל חסדים טובים". ואנו נוהגים לומר "ויהי רצון" להורות שזה המשך הברכה הקודמת. וכן היא נוסחת הגמרא (ברכות ס:), אשר על כן אין לענות אמן אחר "המעביר שינה" וכו' שאינה סוף ברכה. וכך נפסק להלכה ב'טור' אורח-חיים (סימן מו).

עזרונ, שמרונ, שמרונ²⁷, המתינו לי עד שאפנס ואצא, שזה דרךן של בני-אדם²⁸. ואחר שניצא מברך: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר יצר את האדם בְּחֻמָּה, ויברא בו נְקָבִים וְנָקָבִים²⁹ חלולים חלולים³⁰. גלוי וידוע לפני כסא כבודך, שאם יסתם אחד מהם³¹ או אם יפתח אחד מהם³², אי אפשר להתקיים אפלו שעה אחת. ברוך אתה יי, רופא כל בשר³³ ומפילא לעשות³⁴."

(26) למלאכים המלוים אותו, כמו שכתוב (תהלים צא, יב): כי מלאכיו יצוה לך וגו' - הוא אומר כן (רש"י ברכות ס:). ואומר להם: התכבדו - שאל יתבדו ויכנסו אתו לבית הכסא אלא ישמרו על כבודם וישארו מבחוץ (פרישה לאו"ח סימן ג). (27) מן המזיקים המצויים במקום הטינופת (שם). (28) כלומר תחכו בחוץ ואל יהי זה לכם לטורח, כי כן דרך בני האדם ואין אני פושע בהליכתי (שם), וכל נוסח בקשה זו במסכת ברכות (ס:). וכבר העיר הרב דוד אבודרהם, שאין לומר זה אלא לירא שמים וחסיד שהשכינה שורה עליו, אבל איש אחר לא, מפני שזה נראה כיהירות. ומטעם זה, אומר ה"בית יוסף" (או"ח סימן ג), שנתבטלה אמירתו בדורות הללו. (29) כגון הפה החוטם וכו' וכפל אותם להורות על רבויים. (30) כגון הלב והמעים שהם אברים חלולים, ולשון "בריאה" נופלת על האברים שהם חלולים, לא על החללים עצמם שבהם לא תיזדק לשון בריאה, שהרי אין בהם ממש. ואף-על-פי שגירסת התלמוד שלפנינו: חללים, (ראה ברכות ס:), נמשך רבינו אחרי הרי"ף שם הגורס: חלולים. וכן הגירסא בברכות כד: (ב"י לאו"ח סימן ו). וחלולים - שם מספר רבים מן היחיד חלול על משקל כרוב, וכול ("עבודת ישראל"). (31) מן הנקבים הפתוחים. (32) מן האברים החלולים. (33) הכוונה ליציאה שהיא רפואת כל הגוף (רש"י לברכות ס:). (34) כשאדם עושה נאד, אפילו יש בו נקב אחד מלא מחט, הרוח יוצאת מתוכו ואין היין נשמר בתוכו; והקב"ה ברא באדם נקבים רבים, ואף-על-פי-כן הרוח בתוכו כל ימי חייו, וזוהי פליאה וחכמה (על-פי מדרש ב"ר פ"א).

- ו. בשחגר הגורו, מברך "אזור ישראל בגבורה". בשלובש נעליו, מברך "שעשית³⁶ לי כל צרכי³⁷". בשמהלך לצאת לדרכך, מברך "המכין מצעדי גברי³⁸". ומברך אדם בכל יום: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, שלא עשני גוי³⁹"; "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, שלא עשני אשה⁴⁰"; "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, שלא עשני עבד⁴¹".

(35) כי על ידי האזור החגור במתניו, יוכל האדם להתנועע ביתר כח וגבורה, ככתוב (איוב לח, ג): אזור נא כגבר חלציר. (36) כנוסח כת"י התימנים. וכן הנוסח בתלמוד (ברכות ס:) ששם המקור לברכות אלו. ונוסח אחר: "שעשית". (37) שכל זמן שהוא יחף אינו יכול לצאת ולעשות צרכיו ועסקיו (אבודרהם). (38) ע"פ הכתוב

~ נקודות משיחות קודש ~

"אשר קדשנו במצוותיו וציונו על דברי תורה".

בגמרא (ברכות כא, א.) ישנו לימוד מיוחד לברכת התורה, שנאמר "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו". ומזה שלא נכלל החיוב לברכה זו במה שמברכין על כל המצוות, הוא מפני החילוק המהותי שביניהם.

בכל המצוות, הברכה היא הודאה לקב"ה על שקידש אותנו במצוותיו, אבל ברכת התורה היא על עצם לימוד התורה, והיא כברכת הנהנין ממש.

(על"פי לקו"ש כרך י"ד עמוד 148)

46) אבל אחרי שקרא קריאת-שמע עם ברכותיה - אינו צריך לברך, שכבר נפטר בברכת "אהבה רבה", שיש בה מעין ברכות התורה: "ותן בלבנו... ללמוד... ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך" (ברכות יא:). 47) כגירסת דפוס ונציה ש"י ("מעשה רוח"). ובדפוסים אחרים: "והערב", ואין זה מדויק, שברכה זו נפרדת היא ואינה שייכת לשלפניה, ורק אלה שסוברים שזו המשכה של הברכה שלפניה גורסים "והערב" (ראה 'תוספות' לברכות מו.). הערב - המתק. 48) יוצאי חלצינו, ככתוב (ישעיה מח, יט): ויצאצי מעיך. 49) על שם הכתוב: כי כולם ידעו אותי (ירמיה לא, לג). כלומר: שנכיר גדולתך בכל פעולותיך. 50) כנוסח דפוס וונציה ש"י, וכן היה הנוסח לפני "הגהות מיימוניות", כמבואר לפנינו. ונוסח אחר: "המלמד תורה לעמו ישראל". וראה במוספנו "תשובות רבינו". ואנו נוהגים לחתום המלמד תורה וכו' כגירסת התלמוד (ברכות יא:) וברי"ף שם.

23 יא. בכל יום חיב אדם לברך שלש ברכות אלו, 24 ואחר-כך קורא מעט מדברי-תורה⁵¹. ונהגו העם 25 לקרא ברכת פהנים⁵²; ויש מקומות שקורין: "צו 26 את בני ישראל"⁵³; ויש מקומות שקורין שתיהן. 27 וקורין פהנים⁵⁴ או הלכות⁵⁵ מן המשנה ומן 28 הברייתות⁵⁶.

51) כדי שלא להפסיק בין הברכה ובין הדבר שמברך עליו. וכן אמרו בירושלמי (ברכות פ"א, ה"ה): "והוא ששנה על אתר" (מיד). 52) שגם אנשי משמר היו נוהגים לקרותה בכל בוקר, כמבואר ב'תוספות' למסכת ברכות (שם). 53) (במדבר כח, א"ט) המדברת בקרבן התמיד. כמו שאמרו (תענית כז:): שאל אברהם אבינו את הקב"ה, בזמן שאין בית-המקדש קיים, מה תהא עליהם? א"ל: כבר תקנתי להם סדר קריבות. בזמן שקוראים בהם לפני - מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, ואני מוחל להם על כל עוונותיהם. 54) שלמים. כגון: איזהו מקומן של זבחים. ובחרו פרק זה, שאין בכל הפרק מחלוקת, והכל משנה ברורה למשה מסיני ('בית יוסף' או"ח סימן ג.). 55) חלק מן פרק שלם, כגון: "אלו דברים שאין להם שיעור" וכו', שהוא המשנה הראשונה למסכת פאה. 56) כגון: "תנא דבי אליהו: כל השונה הלכות בכל יום" וכו', ועוד ברייתות כאלה, המובאות בסוף ספר זה ב"סדר תפילות כל השנה" לרבינו.

1 ח. כיצד? לן בכסותו - אינו מברך פשעומד 2 "מלביש ערומים"; הלך יחף - אינו מברך "שעשית 3 לי כל צרכי". פיוס-הכפורים ובתשעה באב, שאין 4 שם רחיצה - אינו מברך "על נטילת ידים", ולא 5 "המעביר חבלי שנה"⁴⁴; אם לא נכנס לבית-הכפסא 6 - אינו מברך "אשר יצר את האדם"; וכן שאר 7 ברכות אלו.

44) שאינו אומרה אלא אחרי שרחץ פניו, כמבואר לעיל (הלכה ד). רבינו נאמן לשיטתו בהלכות "שביתת עשור" (פרק ג, ה"ב) שאין נטילת ידים ביום הכיפורים בבוקר, אלא-אם-כן נתלכלכו ידיו בטיט וכדומה. אבל שאר הפוסקים והראב"ד בראשם סוברים: שנטול אדם ידיו ביום הכיפורים בבוקר, משום רוח רעה השורה עליהן והרי הן כמולוכלות בטיט; ולדבריהם יש מקום לברכות אלו אף ביום הכיפורים (הגהות מיימוניות).

8 ט. נהגו העם ברב ערינו לברך ברכות אלו זו אחר 9 זו בבית-הכנסת, בין נתחייבו בהן, בין לא נתחייבו 10 בהן - וטעות הוא, ואין ראוי לעשות כן, ולא יברך 11 ברכה אלא-אם-כן נתחייב בה⁴⁵.

45) לפי פירוש הכסף-משנה בדעת רבינו, שתי טעויות טועה העם: אחד - שמברך אחר זמן עשייתם (שהרי רוחץ פניו בביתו, ולאחר זמן הוא מברך בבית-הכנסת על נטילת ידים); שנית - שאין לברך ברכה אלא-אם-כן נתחייב בה. אבל כבר פשט המנהג לסדר כל הברכות זו אחר זו בבית הכנסת, מפני שרבים מעמי הארצות אינם יודעים לברך כראוי, תקנו שיסדרון בבית-הכנסת, ויענו אמן אחריהן ויצאו ידי חובתן ('טור' או"ח סימן מו). והגאונים: רב נטרונאי ורב עמרם (הובאו דבריהם ב'בית יוסף' שם) נימקו שיש לברך אפילו כשלא נתחייב בעצמו - כי לא על עצמו בלבד הוא מברך אלא על כל העולם הוא מברך את ה' שעשה כל הטובות והחסדים תמיד לכל. וכן אין להקפיד על זה שמברך אחר זמן עשייתו, כי כלל זה לא נאמר אלא בברכות המצוות, כגון: תקיעת שופר, או נטילת לולב וכדומה, שיש לברכן קודם לעשייתו; אבל בברכות הודאה ושבח יכול לברך אפילו אחר עבור זמן - כי תמיד ראוי להודות לו.

12 י. המשקים לקרא בתורה קדם שיקרא קריאת- 13 שמע⁴⁶ - בין קרא בתורה שבכתב, בין קרא בתורה 14 שבפועל-פה - נוטל ידיו תחלה ומברך שלש ברכות, 15 ואחר-כך קורא. ואלו הן: "אשר קדשנו במצוותיו 16 וצונו על דברי תורה"; "והערב נא"⁴⁷ יי אלהינו את 17 דברי תורתך בפנינו ובכפיות עמך כל בית ישראל, 18 ונהיה אנחנו וצאצאינו⁴⁸ וצאצאי עמך יודעי שמך⁴⁹ 19 ועוסקי תורתך. ברוך אתה יי, המלמד תורה לעמו 20 ישראל⁵⁰. "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, 21 אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. 22 ברוך אתה יי, נתן התורה".

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

64) מנחות מג, ע"ב: "היה רבי מאיר אומר: חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר (דברים י, יב): ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך וכו' ופירש רש"י: אל תקרא "מה" אלא "מאה". וראה בתוספות' שם. וב"טור' או"ח (סימן מו) מובא בשם רב נטרונאי גאון, שדוד המלך תיקן מאה ברכות, דכתיב (שמואל ב כג, א): הוקם על - "על" בגימטריא מאה (על פי מדרש במדבר רבה פרשת קרח). (65) שבשחר - מברך שתיים לפניו ואחת לאחריה; ובערב - מברך שתיים לפניו ושתיים לאחריה, כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פרק א, הלכה ה). (66) ברכת המוציא. (67) בברכת המזון שהן: הזן את הכל, על הארץ ועל המזון, בונה ירושלים. (68) שאם יש לו יין מברך ברכת המזון על הכוס. (69) ברכה אחרונה שהיא מעין שלש, ראה לקמן הלכות ברכות (פרק ח, הלכה ט"ו).

טו. בְּזֶמַן הַזֶּה, שֶׁתִּקְנוּ בְּרֶכֶת הָאֲפִיקֹרוּסִין בַּתְּפִלָּה⁷⁰, וְהוֹסִיפוּ 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב' בְּבִרְכַּת-הַמְּזוֹן⁷¹ - נִמְצְאוּ חֲמֵשׁ⁷² בְּרֻכּוֹת יִתְרוֹת. בְּשִׁבְתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, שֶׁהַתְּפִלָּה שָׁבַע בְּרֻכּוֹת, וְכֵן אִם לֹא נִתְחַיֵּב בְּשֶׁאֵר הַיָּמִים בְּכָל הַבְּרֻכּוֹת הָאֵלּוּ, כְּגוֹן שֶׁלֹא יֵשֶׁן כָּל הַלַּיְלָה, וְלֹא הִתִּיר חֲגוּרוֹ, וְלֹא נִכְנס לְבֵית-הַפֶּסֶס וְכִיּוּצָא בָאֵלּוּ - צָרִיךְ לְהַשְׁלִים מֵאָה בְּרֻכּוֹת מִן הַפְּרוֹת⁷³.

70) ראה לעיל (פ"ב, ה"א). (71) ראה לקמן הלכות ברכות (פרק ב, ה"א). (72) שתיים בברכת המזון, לשתי סעודות היום, ושלש בשלש תפילות היום. (73) מנחות מג, ע"ב. וב"הגהות מיימוניות" כתוב: שהברכות שמברכים העולים לתורה כל אחד, שתי ברכות בקריאת שחרית, וכן בקריאת מנחה, וכן ברכות המפטיר שהן ז' ברכות - עלולות לחשובן לשומעיהם, לפיכך נכון הוא לברך בקול רם, כדי שישמעו ויכווננו לצאת. כן ראוי להוסיף שבע ברכות שבתפלת מוסף לשבת. וגם ברכת "מגן אבות" שבליל שבת. וב"בית יוסף" או"ח (סימן מו) הוסיף עוד שבע ברכות שבסעודה שלישית לשבת, באופן שיש כבר יותר ממאה אפילו בשבת.

טז. בִּיצֵד? אוֹכֵל מֵעֵט יָרֵק, וּמִבְּרֶךְ לִפְנֵי וּלְאַחֲרָיו; וְחֹזֵר וְאוֹכֵל מִפְּרֵי זֶה וּמִבְּרֶךְ⁷⁴ לִפְנֵי וּלְאַחֲרָיו⁷⁵; וּמוֹנֶה כָּל הַבְּרֻכּוֹת, עַד שֶׁמִּשְׁלִים מֵאָה בְּכָל יוֹם.

74) כשלא היה בדעתו לאכול עוד ידובר כאן. כי אם בתחילה היה בדעתו לאכול בשעה זו מאותו הפרי - אסור לו לברך ברכה בשניה, שהרי זו ברכה לבטלה (לחם-משנה). (75) ברכת "בורא נפשות רבות". ראה לקמן הלכות ברכות (פ"ח, ה"א).

יז. סֵדֶר תְּפִלוֹת כֶּךָ הוּא: בְּשַׁחַר מְשַׁכִּים אָדָם וּמִבְּרֶךְ בְּרֻכּוֹת אֵלּוּ, וְקוֹרֵא הַזְמִירוֹת⁷⁶ וּמִבְּרֶךְ לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם; וְקוֹרֵא אַחֲרֵי כֶּךָ 'שְׁמַע' וּמִבְּרֶךְ לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם, וּמִדִּלֵּג קִדְּשָׁה מִן הַבְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלִּפְנֵיהֶם, שְׁאִין יִתְחַיֵּד אוֹמֵר קִדְּשָׁה⁷⁷; וּכְשֶׁהוּא חוֹתֵם 'גָּאֵל יִשְׂרָאֵל', מִיָּד יַעֲמֹד, פְּדֵי שִׁסְמֻךְ גָּאֵל⁷⁸ לַתְּפִלָּה, וּמִתְפַּלֵּל מַעֲמֹד, כְּמוֹ שְׁאָמְרָנוּ⁷⁹;

יב. וְשִׁבְחוּ חֲכָמִים⁵⁷ לְמִי שֶׁקוֹרֵא זְמִירוֹת מִסְפָּר תְּהִלִּים בְּכָל יוֹם יוֹם, מִתְּהִלָּה לְדוֹד⁵⁸ עַד סוֹף הַסְפָּר⁵⁹. וְכִבְר נִהְגוּ לְקִרּוֹת פְּסוּקִים לִפְנֵיהֶם⁶⁰ וּלְאַחֲרֵיהֶם⁶¹. וְתִקְנוּ בְּרָכָה לִפְנֵי הַזְמִירוֹת, וְהִיא 'בְּרוּךְ שְׁאֵמֵר', וּבְרָכָה לְאַחֲרֵיהֶם, וְהִיא 'שְׁתַּבַּח'⁶². וְאַחֲרֵי כֶּךָ מִבְּרֶךְ עַל קְרִיאַת-שְׁמַע וְקוֹרֵא קְרִיאַת-שְׁמַע.

(57) שבת קיח, ע"ב: אמר ר' יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום... והסיקו שם של"פסוקי דזמרה" התכוין. (58) פרק קמח. (59) ע"פ הרי"ף (ברכות פ"ה). (60) כגון: יהי כבוד ה' לעולם וכו'. (61) כגון: ברוך ה' לעולם אמן ואמן וכו'. (62) ברכות אלו הוזכרו ברי"ף (שם). ולדעת בעל "אור זרוע" ועוד - ברכה זו אנשי כנסת הגדולה תקנוה. וב"הגהות מיימוניות" מובא בשם הירושלמי: "המספר בין 'שתבח' ל'יוצר אור' - עבירה היא בידו, וחוזר עליה ממערכי המלחמה". ורבינו יונה בברכות (פ"ה) מעיד שראה במדרש כן. ובספר "אבודרהם" מביא בברכת "שתבח" מדרש האומר על הפסוק: מי האיש הירא ורך הלבב וגו': זה המפסיק בין ברוך שאמר עד סוף התפילה - הרי מבואר שחכמי התלמוד הזכירו ברכות אלו, וברי"ף לברכות (שם) מפורש: ותקינו רבנן לומר ברכה לפניו וכו'. וכן נזכרת ברכה זו בזוהר (פרשת ויקהל רסו:) בתקונא תניינא וכו' (מעשה רוקח).

יג. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְגוּ בָהֶן לְקִרּוֹת בְּכָל יוֹם, אַחֵר שֶׁמִּבְּרִכֵּין 'שְׁתַּבַּח'⁶³, שִׁירַת הַים, וְאַחֲרֵי כֶּךָ מִבְּרִכֵּין עַל 'שְׁמַע'. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁקוֹרִין שִׁירַת 'הַאֲזִינוּ'. וְיֵשׁ יַחֲידִים שֶׁקוֹרִין שְׁתֵּי הַשִּׁירוֹת - הַכָּל לִפְנֵי הַמִּנְהָג.

(63) ובזמננו אין נוהגין כן. אלא אומרים שירת הים לפניי שתבח. ובתשעה באב נוהגים הספרדים לומר במקום שירת הים - שירת האזינו (המדברת בכל מיני פורעניות). אבל הכל לפניי שתבח (מעשה רוקח).

יד. חַיֵּב אָדָם לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרֻכּוֹת בֵּין הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה⁶⁴. וְמֵה הֵן מֵאָה בְּרֻכּוֹת אֵלּוּ? עֲשָׂרִים-וְשֵׁשׁ בְּרֻכּוֹת שֶׁמִּנֵּינוּ בְּפֶרֶק זֶה; וְשִׁבַּע בְּרֻכּוֹת שֶׁל קְרִיאַת-שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית וְעֶרְבִית, לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם⁶⁵; וּכְשֶׁמִּתְעַטֵּף בְּצִיצִית, מִבְּרֶךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית"; וּכְשֶׁלּוֹבֵשׁ תְּפִלִּין, מִבְּרֶךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין"; וְשֶׁלשׁ תְּפִלוֹת, שֶׁבְּכָל תְּפִלָּה מֵהֵן שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה בְּרֻכּוֹת - הֵרִי שְׁמוֹנִים וְשֵׁשׁ בְּרֻכּוֹת; וּכְשֶׁהוּא אוֹכֵל שְׁתֵּי סֵעוּדוֹת שֶׁל יוֹם וְהַלַּיְלָה, מִבְּרֶךְ אַרְבַּע-עֶשְׂרֵה בְּרֻכּוֹת - שִׁבַּע בְּכָל סֵעוּדָה: אֶחָת כְּשִׁיטֵּל יָדָיו תְּחִלָּה, וְעַל הַמְּזוֹן אֶחָת בְּתִחְלָה⁶⁶ וְשֵׁשׁ בְּסוֹף⁶⁷, וְעַל הַיַּיִן⁶⁸ לִפְנֵי וּלְאַחֲרָיו⁶⁹ - הֵרִי שִׁבַּע בְּרֻכּוֹת. הֵרִי מֵאָה בְּרֻכּוֹת בֵּין הַכָּל.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ח אלול - ספר אהבה - הלכות תפילה קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיצילנו ה' מכל דבר רע, וכיון שהתקינו לאמרה כנגד מה שהיה בשעת הגאולה - הרי היא מעין הגאולה (רבינו יונה לברכות שם).

יום חמישי כ"ח אלול ה'תש"פ

פרק שמיני

(1) שצריך אדם לשתף עצמו עם הציבור בתפילה; בית המדרש ובית הכנסת מי מהם גדול יותר; את מי מוציא השליח-ציבור ידי חובתו, את מי ממנים להיות שליח ציבור.

- 15 א. תפלת הציבור נשמעת תמיד; ואפילו היו בהן חוטאים², אין הקדוש-ברוך-הוא מואס בתפלתן של רבים³. לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור; ולא יתפלל ביחיד⁴, כל-זמן שישכיל להתפלל עם הציבור. ולעולם ישכים אדם⁵ ויצעיר לבית-הכנסת⁶, שאין תפלתו נשמעת בכל עת⁸ אלא בבית-הכנסת.
- 20 וכל מי שישלול בית-הכנסת בעירו ואינו מתפלל בו עם הציבור, נקרא שכן רע⁹.

(2) (תענית דף ח עמוד א.) (3) (ברכות ח.) שנאמר (איוב פרק לו פסוק ה): הן אל-כביר לא ימאס (תפילת רבים לא ימאס, רש"י). (4) אפילו כשהוא מתפלל בביתו ביחידות, יכול להתפלל בשעה שהציבור מתפללים, שנאמר: "ואני תפילתי לך ה' עת רצון" - הרי שיש עת שהיא של רצון, וזוהי עת תפילת הציבור (ברכות, שם). (5) לפי רמב"ם כתב התימנים "ולא יתפלל יחידי". (6) אמר רבי יהושע בן לוי, לעולם ישכים אדם לבית הכנסת, כדי שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים, שאפילו מאה באים אחריו, נותנים לו שכר כנגד כולם (ברכות דף מ"ז עמוד ב.). (7) אפילו כשאין הציבור מתפללים בבית-הכנסת, מצוה ליחיד להתפלל בבית הכנסת ששם התפילה נשמעת ביותר (ברכות דף ו עמוד א.). (8) שאם אמנם יש עת שתפילתו נשמעת אפילו בביתו - וזוהי עת שהציבור מתפללים - אבל "בכל עת" איננה נשמעת אלא בבית הכנסת. (9) (שם, דף ח עמוד א.).

- 23 ב. ומצוה לרוץ¹⁰ לבית-הכנסת, שנאמר: "ונדעה נרדפה לדעת את יי". וכשיצא מבית-הכנסת, אל יפסיע פסיעה¹¹ גסה, אלא ילך מעט מעט. וכשיכנס בבית-הכנסת, יכנס שיעור שני פתחים¹² ואחר-כך יתפלל, לקיים מה שנאמר: "לשמר מזוזת פתחיו".¹³

(10) (שם, דף ו עמוד ב.). (11) לפי שמראה בעצמו שעיכוב בית הכנסת דומה עליו כמשא (רש"י, שם). (12) רוחב שני פתחים שלא ישב סמוך לפתח, שנראה עליו עיכוב בית הכנסת כמשא ויושב מזומן סמוך לפתח לצאת (שם דף ח עמוד א.), אבל אם יש לו מקום קבוע אצל הפתח - אין בכך כלום, שהדבר ידוע שזה מקומו הקבוע (רבינו יונה, שם). (13) מזוזת ולא מזוזות; פתחי ולא פתחי - לימד על כניסה לפנים בית הכנסת כשיעור שני פתחים (ירושלמי ברכות פרק ה, הלכה א.).

- 28 ג. בית-המדרש¹⁴ גדול מבית-הכנסת¹⁵. וחכמים

- 1 וכשששלים, ישוב ויפל על פניו, ומתחנן, ומגביה ראשו ומתחנן מעט, והוא יושב, בדברי תחנונים⁸⁰;
- 2 ואחר-כך יקרא תהלה לדוד⁸¹ (מלשבו); ויתחנן כפי כחו, ויפטר למעשיו.

(76) פסוקי דזמרה. (77) כמו ששינוי (מגילה כג.): "ונקדשתי בתוך בני ישראל - כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה", ולפיכך כשמגיע ל"בשפה ברורה ובנעימה" מדלג ומתחיל: לאל ברוך נעימות יתנו. וכדברי רבינו מפורש ב'זוהר' שמות (דף קל"ב): הובא ב'בית יוסף' לאו"ח סימן נ"ט. וראוי להעיר, שב'ארחות חיים' מובא בשם רבי אברהם בנו של הרמב"ם, שחזר בו אביו מזה, והורה למעשה שהיחיד אומר קדושה זו (כסף-משנה). ורבינו בתשובתו (הובאת בחידושי הרמב"ם ל"מעשה רוקח" עמוד א) מנמק: שקדושת יוצר היא רק דרך סיפור: איך המלאכים מקדישים את השם, ומכיון שאין אנחנו המקדישים, אין זה בכלל: "דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה". (78) ודוד רמזה בספר תהלים שנאמר (שם יט): ה' צורי וגואלי, וסמוך לזה: יענך ה' ביום צרה (שם כ, א) ובירושלמי ברכות (פרק א, הלכה א) אמרו: "מי שאינו סומך גאולה לתפלה, למה הוא דומה? לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך, יצא המלך ומצאו שהפליג (נתרחק) אף הוא הפליג" אלא יהיה אדם מתקרב להקב"ה אליו ומרצהו בתשבחות וקילוסים של יציאת מצרים והוא מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו (על-פי רש"י ברכות ד:). (79) לעיל (פ"ה, הלכה ב.). (80) כגון: "ואנחנו לא נדע מה נעשה" וכו'. ראה לקמן ("סדר תפילות כל השנה"). (81) ברכות ד, ע"ב: "כל האומר תהלה לדוד (תהלים, פרק קמח) בכל יום שלש פעמים, מובטח לו שהוא בן עולם הבא".

- 5 יח. ובתפלת המנחה, מתחיל לקרא תהלה לדוד מלשבו; ואחר-כך עומד ומתפלל תפלת המנחה; וכשששלים, נופל על פניו ומתחנן, ומגביה ראשו ויתחנן כפי כחו, ויפטר למעשיו. ובתפלת הערב קורא קריאת-שמע ומברך לפניה ולאחריה, וסומך גאולה לתפלה, ומתפלל מעמד; וכשששלים, ישוב מעט ויפטר. והמתחנן אחר תפלת ערבית - הרי זה משבח⁸³. ואף-על-פי שמברך 'השכיבנו' אחר גאול ישראל, אינה הפסק בין גאולה לתפלה, והרי שתיהן כבִּרְכָה אחת אַרְבָּה⁸⁴.

(82) כמפורש לעיל (פרק ד' הלכה טז) שצריך לישב מעט אחר התפילה, כדי שלא תעשה תפילתו כמי שהיה נושא משאוי ומשליכו והולך לו. (83) שאף-על-פי שהיא רשות, הוא מאריך בה בדברי תחנונים, לפיכך הוא ראוי לשבח (מעשה רוקח). (84) ברכות ד, ע"ב: "כגאולה אריכתא דמאי". והטעם: מפני ש"השכיבנו" מעין הגאולה היא, שבשעה שעבר ה' לנגוף את מצרים, היו אבותינו מפחדים ומתפללים לבורא עולם לקיים דברו, שלא יתן המשחית לבוא אל בתיהם, שדרך הצדיקים שיראים תמיד שמא יגרום החטא, וכנגד אותה התפילה התקינו לומר "השכיבנו",

שבקדושה - ילמד דווקא מעדת המרגלים, והלא המרגלים היו בגדר מורדים בה' (כדברי כלב "אך בה' אל תמרודו כו"), והרי ע"פ הלכה אין זה פשוט כלל לצרף "מורדים" למנין עשרה. ולא עוד אלא שהלימוד מעדת המרגלים משמש גם מקור למנין הסנהדרין, שבזה פשיטא שאין בהם רשע כלל.

בתורת החסידות מבואר, שהמרגלים היו בדרגה נעלית מאוד ולא רצו להפרד מדביקותם באלוקות על-ידי הכניסה לארץ, והעסק עם גשמיית העולם, אמנם עניין זה חייב להתאים גם עם חלק ההלכה שבתורה.

ובהקדים: בפרק י' מהל' תשובה, מאריך הרמב"ם עד כמה אסור לאדם שיאמר "הריני עושה מצוות התורה..." כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא... אין ראוי לעבוד על דרך זה, והעובד על דרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים.

ובפרק ט' שלפנ"ז כתב "ומפני זה נתאו כל ישראל נביאייהם חכמיהם לימות המשיח...כו" כדי שיזכו לחיי העולם הבא", ואין כתב בהלכה שלפנ"ז שאינה מעלת הנביאים?

להלן בפרק י' ממשיך "העובד מאהבה... לא מפני דבר בעולם... אלא עושה האמת מפני שהוא אמת, וסוף הטובה לבוא בגללה, ומעלה גדולה היא, והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה". ולכאורה גם כאן סותר את עצמו, כי בה"א כתב שהעבודה מיראה היא דרך עמי הארץ, ואינה מעלת החכמים והנביאים שמעלתם עבודה מאהבה, וכאן כתב על עבודה זו "שאין כל חכם זוכה לה".

והביאור בזה: מה שכתב בפ"ט "כדי שיזכו לחיי העוה"ב" אין פירושו כדי לקבל השכר של העולם הבא, אלא כדי להגיע להמשך העסק בתורה ומצוות באופן שהוא בעולם הבא, כי חיי העולם הבא אינם רק שכר על עסק התורה ומצוותיה אלא המשך עליה והתקרבות תמידית לשלימות הדביקות בה' שע"י התורה ומצוות.

וזוהו החילוק בין מה שכתב בתחילת פ"י "אל יאמר אדם הריני...כו" כדי שאקבל... או כדי שאזכה לחיי העוה"ב" כי כאן שולל עשיית מצוות התורה כוונת קבלת שכר.

אבל מה שכתב בפרק ט' ש"נתאו כל ישראל נביאייהם וחכמיהם...כו" כדי שיזכו לחיי העולם הבא", אין כוונתו בתור פרס על עבודתם אלא לתכלית העבודה ושלימות האהבה והדביקות בה' לשגות בה תמיד שתיגרם על-ידי שירבו ויסיפו תמיד בחכמה בימות המשיח.

אמנם ישנה דרגה נעלית יותר מדרגת החכמים והנביאים העובדים מאהבה, והיא מדרגתו של אברהם אבינו, כי כאשר העבודה היא מאהבה הרי עסק התורה והמצוות הוא

גדולים, אף-על-פי שהיו להם פְּעִירָם פְּתִי-כְנִסִּיּוֹת הַרְבֵּה, לֹא הָיוּ מִתְפַּלְּלִין אֲלָא בְּמָקוֹם שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין שָׁם בְּתוֹרָה¹⁶; וְהוּא, שִׁיתְפַּלֵּל שָׁם תְּפִלַּת הַצָּבוּר¹⁷.

(14) שמרביצים בו תורה ברבים. (15) שמיוחד לתפילה בלבד (מגילה דף כז עמוד א). (16) (ברכות דף ח עמוד א) "רב אמי ורב אסי אף על גב שהיו להם שלושה עשר בתי כנסת בטבריה לא היו מתפללים אלא בבית מדרשם שהיו עוסקים שם בתורה, הוא שאמר הכתוב (תהילים פרק פז, פסוק ב): אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב "אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה, יותר מבתי כנסיות". (17) אבל אם אין בבית המדרש מניין עשרה, ילך לבית הכנסת להתפלל בציבור ואל יחוש לביטול תורתו - כי "זמן תפילה לחוד, וזמן תורה לחוד" (שבת דף י עמוד א). וכן כתב הרא"ש בתשובותיו (כלל ד): "שתלמיד חכם צריך לחוש שלא ילמדו אחרים ממנו ולא יחושו על התפילה כלל, ונמצא בתי כנסיות בטלים; כי לא ידגו אותו לכף זכות לומר שאינו בא בשביל לימודו.

ד. וְכִיצַד הִיא תְּפִלַּת הַצָּבוּר? יְהִיָּה אֶחָד מִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רֹם וְהַפֵּל שׁוֹמְעִים¹⁸. וְאֵין עוֹשִׂין כֵּן בְּפָחוֹת מֵעֶשְׂרֵה גְדוּלִים¹⁹ וּבְגִי-חוּרִין²⁰, וְשְׁלִיחַ-צָּבוּר אֶחָד מֵהֶם²¹. וְאֶפְלוּ הָיוּ מְקַצְתִּין שֶׁכֶּבֶד הַתְּפִלָּה וְיִצְאֻ יָדֵי חוּבְתָן, מְשַׁלְּמִין לָהֶם לְעֶשְׂרֵה; וְהוּא, שֶׁיְהִי רַב²² הָעֶשְׂרֵה שְׁלֹא הַתְּפִלָּה. וְכֵן אֵין אוֹמְרִים קִדְשָׁה, וְלֹא קוֹרְאִין בְּתוֹרָה וּמְבַרְכִין לְפָנֶיהָ וְלֹא חֲרִיָּה, וְלֹא מְפַטְרִין בְּנִבְיָאִים, אֲלָא בְּעֶשְׂרֵה²³.

(18) ראה בסמוך (הלכה ט"י). (19) בני שלוש עשרה שהביאו שתי שערות (מגילה דף כג עמוד ב). (20) פרט לעבדים כנענים שאף על פי שחייבים במצוות כנשים, אינם מצטרפים למניין (גיטין דף לח עמוד ב). (21) שגם הוא מן המניין, הואיל וגם הוא בכלל תפילה. (22) שישה אנשים, וכן אמרו במסכת סופרים (פרק י, הלכה ז): נאמר (שופטים פרק ה פסוק ב) בפדוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה', מכאן שאפילו שישה שלא התפללו משלימים עליהם לעשרה, שהרי יש כאן שש מלים עד ברכו, וכן הדין: שרובו - ככולו, כמקובל בהרבה מקומות בתלמוד (כסף משנה). (23) (מגילה דף כג עמוד ב).

ה. וְכֵן לֹא יְהִיָּה אֶחָד מְבַרֵךְ בְּרַבְתָּ שְׁמַע²⁴ וְהַפֵּל שׁוֹמְעִים²⁵ וְעוֹנִין אַחֲרָיו אֲמֵן, אֲלָא בְּעֶשְׂרֵה. וְהָ הוּא הַנִּקְרָא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע²⁶. וְאֵין אוֹמְרִים קִדְשָׁה אֲלָא בְּעֶשְׂרֵה. וְאֵין הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים יָדֵיהֶם²⁷ אֲלָא בְּעֶשְׂרֵה, וְהַכֹּהֲנִים מִן הַמִּנְיָן²⁸. שֶׁכֶּל עֶשְׂרֵה מִיִּשְׂרָאֵל הֵם הַנִּקְרָאִים עֵדָה, שְׁנֶאֱמַר: "עַד מִתִּי לְעֵדָה הִרְעָה הַזֹּאת" וְגו', וְהָיוּ עֶשְׂרֵה, שֶׁהָיוּ יִצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלכֶּם²⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שכל עשרה מישראל הן הנקראין עדה, שנאמר עד מתי לעדה".

צריך להבין, היאך יתכן שהמקור לתפילה במנין - ענין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ח אלול - ספר אהבה - הלכות תפילה קעג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מברך כאילו היו שם עשרה (ירושלמי, שם). וראה במוספנו "תשובות רבינו".

ז. וְצִרְיָה לְהִיּוֹת בְּלִים בְּמָקוֹם אֶחָד, וּשְׁלִיחַ-צִּבּוֹר
עִמָּהֶם בְּמָקוֹם אֶחָד. חָצֵר קִטְנָה שֶׁנִּפְרָצָה בְּמִלּוּאָה
לְחָצֵר גְּדוּלָּה³³, וְהָיָה תִּשְׁעָה בְּגִדּוּלָהּ וְיָחִיד בְּקִטְנָה
- מִצְטָרְפִין³⁴; תִּשְׁעָה בְּקִטְנָה וְיָחִיד בְּגִדּוּלָהּ - אֵין
מִצְטָרְפִין³⁵; צִבּוֹר בְּגִדּוּלָהּ וּשְׁלִיחַ-צִּבּוֹר בְּקִטְנָה -
וְיֹצֵאִין יְדֵי חוֹבְתָן³⁶; צִבּוֹר בְּקִטְנָה וּשְׁלִיחַ-צִּבּוֹר
בְּגִדּוּלָהּ - אֵין וְיֹצֵאִין יְדֵי חוֹבְתָן, שֶׁהָרִי הוּא מְפַלֵּג
מֵהֶם וְאֵינוֹ עִמָּהֶם בְּמָקוֹם אֶחָד; מִפְּנֵי שֵׁשׁ בְּגִדּוּלָהּ
פְּסִין³⁷ מִכָּאֵן וּמִכָּאֵן³⁸, הָרִי הֵיא כְּמוֹ מְפַלֵּגָת³⁹ מִן
הַקִּטְנָה, וְאֵין הַקִּטְנָה מְפַלֵּגָת מִן הַגְּדוּלָּה, אֲלֹא הָרִי
הֵיא כְּקֶרֶן-זָוִית שְׁלֵה.

(33) והרי היא פתוחה כולה לחצר הגדולה, אבל אין החצר הגדולה פרוצה במלואה לקטנה מפני שחלקי קיר הגדולה העודפים מכאן ומכאן חוצים ביניהן. (34) כי הקטנה נגזרת אחרי הגדולה - והרי היא כזוית ממנה. (35) כי אין הרוב שבקטנה נמשך אחרי המיעוט שבגדולה למרות פריצת זו לזו (עירובין דף צב עמוד ב). (36) כי השליח ציבור יחיד הוא ונמשך אחרי הציבור. (37) מחיצות, קירות. (38) אבל אילו לא נשתיירו בקיר הגדולה פסים מכאן ומכאן - כגון שהקטנה והגדולה שוות ברוחבן - אז היו נידונות כחצר אחת ממש. (39) מורחקת ומבודדת. ואין הדברים אמורים אלא לעניין צירוף עשרה, אבל לעניין עניית קדושה וברכו יכול כל יחיד הנמצא מחוץ לבית הכנסת לענות, אף על פי שאין דבר שבקדושה פחות מעשרה, והרי הוא בכלל ציבור שבפנים, כדברי רבי יהושע בן לוי (פסחים דף פה עמוד ב): "אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים". וראה בתוספות לעירובין (דף צב עמוד ב) דיבור המתחיל: "תשעה בגדולה".

ח. וְכֵן אִם הָיְתָה צוֹאָה בְּגִדּוּלָהּ, אֲסוּר לְהַתְּפִלֵּל
וְלִקְרוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע בְּקִטְנָה⁴⁰; הָיְתָה צוֹאָה בְּקִטְנָה,
מִתֵּר לְהַתְּפִלֵּל וְלִקְרוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע בְּגִדּוּלָהּ, אִם לֹא
הָיָה שָׁם רִיחַ רֵעַ, מִפְּנֵי שֶׁהֵיא מְפַלֵּגָת מִמֶּנָּה⁴¹.

(40) שאין הקטנה מופלגת מהגדולה, ואנו רואים הצוואה כאילו היא בקטנה. (41) (עירובין, שם) ואף על פי שאנשי הגדולה רואים את הצוואה שבחצר הקטנה אין היא אוסרת עליהם, הואיל וברשות אחרת היא, הרי היא כצוואה המונחת מאחורי מחיצה של זכוכית, שאף על פי שרואה אותה, מותר לקרות כנגדה כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה י) מפני שהרשויות חלוקות (כסף משנה).

ט. שְׁלִיחַ-צִּבּוֹר מוֹצִיא אֶת הָרִבִּים יְדֵי חוֹבְתָן.
כִּיצַד? בִּשְׁעָה שֶׁהוּא מְתַפַּלֵּל וְהֵם שׁוֹמְעִין וְעוֹנִין
אֲמֵן אַחֵר כָּל בִּרְכָה וּבִרְכָה - הָרִי הֵן מְתַפַּלְלִין.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהַתְּפִלֵּל; אֲבָל
הַיּוֹדֵעַ אֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ, אֲלֹא בְתַפְלַת עֲצוּמוֹ⁴².

(42) (ראש השנה דף לד עמוד ב) והש"ץ אינו חוזר על

לא התומ"צ עצמם אלא שהם אמצעי להגיע להתקשרות ודביקות בקב"ה, אבל אאע"ה היה בדרגה של "עושה את האמת מפני שהוא אמת", ואין כל מבוקש אחר בעבודתו, ועל כך כתב "ואין כל חכם זוכה לזה".

ומעתה יובן גם עניין המרגלים שהיו במעלה גדולה - עבודה מאהבה - ורצו להגיע לשלימות הדביקות בקב"ה, ומכל-מקום הכניסה לארץ ישראל מביאה לדרגה נעלית יותר, והוא קיום ציווי ה' בלי שום מבוקש כלל, "עושה האמת מפני שהוא אמת".

על-פי-זה יובן גם מה היה עונשם של המרגלים, הרי לכאורה בסופו של דבר קיבלו את מבוקשם ולא נכנסו לארץ, אלא שעל-פי הנ"ל מובן שהכניסה לארץ כרוכה בהתעלות גדולה יותר ש"לא כל חכם זוכה לה", והגם שהיו במדרגה נעלית של עבודה מאהבה, לא זכו להגיע לדרגה של "עושה האמת מפני שהוא אמת".

(על-פי לקו"ש חלק ל"ג עמוד 85)

(24) הברכות שלפני שמע. (25) והיודע לקרות עימו - קורא, כמבואר בסמוך (פרק ט, הלכה א). (26) האמור במסכת מגילה (פרק ד, משנה ג). פורס - הוא הפריסה וההצעה, מעין פריסת מפה, שהיא קודם קריאת שמע והן ברכות "יוצר, ואהבה" (מלשון רבינו בפירושו למשנה שם). והטעם שצריך עשרה, מפני שאלה היוצאים בקריאת החזן, ואינם אומרים עימו, אלא שומעים ועונים אחריו אמן, אין עניית אמן מועלת להם, אלא כשמברכים בעשרה. ורבינו יונה (לברכות פרק ג) מפרש: פורס - מברך, כי הוא יברך הזבח (שמואל-א, פרק ט פסוק יג) מתרגם יונתן: ארי הוא יפרוס על נכסתא. (27) לברכת כהנים. (28) שהרי בית הכנסת שכולו כהנים - כולם עולים לדוכן ומברכים לאחיהם שבשדות (סוטה דף לח עמוד ב); ואם הם לבדם - מניין, כל שכן שמצטרפים למניין (כסף משנה). (29) שלא הוציאו דיבת הארץ רעה (מגילה דף כג עמוד ב). ושם ביארו יותר, נאמר: ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא פרק כב פסוק לב) ונאמר: היבדלו מתוך העדה הזאת (במדבר פרק טז פסוק כא) אנו דנים גזירה שווה "תוך תוך": מה להלן עשרה, שהרי אין עדה פחותה מעשרה, כמבואר - אף כאן עשרה. מכאן לכל דבר שבקדושה שלא יהא פחות מעשרה.

ו. וְכָל דָּבָר קִדְּשָׁה³⁰ לֹא יֵהָא אֲלֵא בְּתוֹף הָעֵדָה
מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".
וְכָל אֵלֹו הַדְּבָרִים, אִם הִתְחִילוּ בָהֶם בַּעֲשָׂרָה וְהִלְכוּ
מִקְצָתָם - אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵין רִשְׁאִין³¹ - יִגְמְרוּ
הַשְּׂאָר³².

(30) כגון: ברכת הזימון בשם (שהמברך אומר "נברך אלוהינו"). ראה ברכות (פרק ז, משנה ג). (31) ועליהם נאמר (ישעיה פרק א פסוק כח): ועוזבי ה' יכלו (ירושלמי מגילה פרק ד, הלכה ד). (32) כגון: שהתחילו לקרוא בתורה בעשרה ויצאו מקצתם - גומרים, והעולה לתורה

וְהָרַב מִמֶּנָּה אֶחָד מִתְלַמְּדָיו לְהַתְפִּיל לִפְנֵי
בְּצִבּוּר⁵¹. הַסּוּמָא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע⁵² וְנִעְשָׂה שְׁלִיחַ-
צִבּוּר⁵³. אָבֵל מִי שֶׁקָּטְפוּ מְגִלּוֹת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא
פּוֹרֵס עַל שְׁמַע⁵⁴, אֵינוֹ נִעְשָׂה שְׁלִיחַ-צִבּוּר לְתַפִּילָה,
עַד שִׁיְהִיָּה עֲטוּף⁵⁵.

(שם, דף כד עמוד ב) אין מורידין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי בית חיפה... מפני שקוראין לאלפייין עייניין ולעייניין אלפייין (וכשמגיעים לברכת כהנים הם אומרים: יַעַר ה' פְּנוּי (במקום יאר) ולשון קללה הוא, כי יש "פנים" המתפרשים לשון כעס, (רש"י שם). (51) אף על פי שבדרך כלל אין ממניין שליח-ציבור אלא גדול שבציבור וכו' כמבואר (לעיל הלכה י"א) בכל זאת יכול הרב למנות אחד מתלמידיו להתפיל לפניו בציבור, אף על פי שאין בו כל התנאים האמורים (כסף משנה). וכן יש להוכיח ממסכת ברכות (דף לג עמוד ב). (52) ומכאן ברכת "ויצור המאורות" אף על פי שאינו רואה את אור השמש, כי סוף סוף נהנה גם הוא מהאור, כמאמרו של רבי יוסי (מגילה דף כד עמוד ב): "כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה: והיית ממשש בצהריים, כאשר ימשש העיוור באפלה (דברים פרק כח, פסוק כט) וכי מה איכפת לו לעיוור בין אפילה לאורה? עד שבא מעשה לידי: פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו. אמרתי לו: בני, אבוקה זו למה לך? אמר לי: כל זמן שאבוקה בידו, בני אדם רואים אותי ומצילים אותי מן הפתחים ומן הקוצים". (53) לתפילה, אמנם במשנה שם (מגילה פרק ד, משנה ו) אינו נזכר אלא שפורס על שמע; אבל שעובר לפני התיבה אין שם, אלא שדברי רבינו מיוסדים על דברי הגאונים הובאו ב"אוצר הגאונים" למגילה כד, (סימן קנ"ט) האומרים: "סומא, או שכהו עיניו מרוב זיקנה, יורדים לפני התיבה ומוציאים את הרבים ידי חובתם. (54) כמו ששנינו (מגילה פרק ג, משנה ו): "פוחח פורס את שמע" ופירש שם רבינו אלפס: פוחח - מי שבגדיו קרועים וכתפיו וזרועותיו ערומות, "כאשר הלך עבדי ישעיה ערום ויחף" (ישעיה פרק כ, ג) מתרגם יונתן: פָּחִיחַ ויחף. (55) משום כבוד הציבור (מסכת סופרים פרק י"ד הלכה טו).

יום שישי כ"ט אלול ה'תש"פ

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) סדר תפילת הציבור בחול ובשבת; את מי משתקים באמצע התפילה; חזרת תפילת מעין שבע - בשבת, למה תיקונה.

א. סֵדֶר תְּפִלּוֹת הַצִּבּוּר² כִּף הוּא: בְּשַׁחַר כָּל הַעֶם
וּשְׁבִיבִים, וּשְׁלִיחַ-צִבּוּר יוֹרֵד³ לִפְנֵי הַתִּבְּהָ⁴, וְעוֹמֵד
בְּאֶמְצַע הָעֶם⁵, וּמִתְחִיל וְאוֹמֵר קְדִישׁ⁶, וְכָל הָעֶם
עוֹנִים: "אָמֵן, יְהִי שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעֹלָם וּלְעֹלָמֵי
עֲלָמִיא"⁸ בְּכָל כִּחָזָר⁹, וְעוֹנִין "אָמֵן" בְּסוֹף קְדִישׁ¹⁰.
וְאַחֲרֵיכָן אוֹמֵר: "בִּרְכּוּ אֶת יְיָ הַמְּבָרַךְ", וְהֵם עוֹנִים:
"בְּרוּךְ יְיָ הַמְּבָרַךְ לְעוֹלָם וָעֶד". וּמִתְחִיל וּפּוֹרֵס¹¹ עַל
שְׁמַע בְּקוֹל רֹם, וְהֵם עוֹנִים "אָמֵן" אַחֲרָה בְּרִכָּה

התפילה בקול, אלא כדי שיענו קדושה אחריו (טור אורח חיים סימן קכד). וראה במוספנו "תשובות רבינו".

י. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴³? בְּשַׁאֲר יְמוֹת הַשָּׁנָה, חוּץ
מֵרֹאשׁ-הַשָּׁנָה וְיוֹם-הַפְּעוּדִים שֶׁל שְׁנַת הַיּוֹבֵל⁴⁴; אָבֵל
בְּשָׁנֵי יָמִים אֵלוֹ שְׁלִיחַ-צִבּוּר מוֹצִיא אֶת הַיּוֹדֵעַ, בְּשֵׁם
שְׁמוּצִיא מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּרִכּוֹת אֲרָכוֹת,
וְאֵין רַב הַיּוֹדֵעִים אוֹתָן וְכוּלֵּין לִכְוֹן דַּעְתָּן בְּשְׁלִיחַ-
צִבּוּר⁴⁵. לְפִיכָּה אִם רָצָה הַיּוֹדֵעַ לְסַמֵּךְ בְּשָׁנֵי יָמִים
אֵלוֹ עַל תְּפִלַּת שְׁלִיחַ-צִבּוּר לְהוֹצִיאָו יְדֵי חוֹבָתוֹ -
הֲרִשּׁוֹת בְּיָדוֹ.

(43) שהיודע, אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפילת עצמו. (44) שיש בו תשע ברכות בתפילת מוסף כבמוסף ראש השנה כמבואר לעיל (פרק ב, הלכה ח). (45) (ראש השנה דף לה עמוד א).

י.א. אֵין מִמֶּנִּין שְׁלִיחַ-צִבּוּר, אֲלָא גְדוֹל שְׁבַצְבוּר
בְּחֻקָּתוֹ וּבְמַעֲשָׂיו⁴⁶. וְאִם הָיָה זָקֵן - הָיָה זֶה מְשַׁבֵּחַ
בְּיוֹתֵר. וּמִשְׁתַּדְּלִין לְהִיּוֹת שְׁלִיחַ-צִבּוּר אֲדָם שְׁקוּלוֹ
עָרֵב וְרָגִיל לְקִרּוֹת⁴⁷. וְמִי שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּא זְקֻנוֹ⁴⁸ -
אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא חָכֵם גְּדוֹל, לֹא יְהִי שְׁלִיחַ-צִבּוּר,
מִפְּנֵי כְבוֹד הַצִּבּוּר; אָבֵל פּוֹרֵס הוּא עַל שְׁמַע,
מִשְׁבִּיבֵי שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת אַחֵר שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה שָׁנִים⁴⁹.

(46) (תענית דף טז עמוד א). ושם אמרו: "נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה (ירמיה פרק יב, פסוק ח) זה שליח ציבור שאינו הגון היורד לפני התיבה". (47) בתורה ובנביאים ובכתובים, וכן בקי בכל הברכות, שיהו הפסוקים של תפילה סדורים בפיו (תענית דף טז עמוד א). הדברים אמורים שם בעיקר לעניין שליח-ציבור בתפילת תענית ציבור, ומשם למד רבינו לתפילות יום-יום. (48) שהוא צעיר לימים (חולין דף כד עמוד ב). וכבר נשאל רבינו על אדם אחד שהגיע לגיל הארבעים ולא צמח לו זקן כלל, היוכל להיות שליח-ציבור, אם לא? והשיב: לא נצריך צמיחת השער אלא למי שאפשר זה, אמנם זה הנזכר יהיה דינו כ"סריס חמה", או מי שאירע לו חולי שהפיל שער, שאין כוונתם בדין זה מציאות השער והיעדרו, כי אילו כן היה להם לומר: "מי שאין לו זקן..." אבל הכוונה על השלימות של הדעת אשר יגיע לה בעת עליית הזקן וצמיחתו, ולכן ראוי לו להיות שליח-ציבור בלי ספק ("תשובות הרמב"ם" פריימן סימן טו, עם קצת שינויי לשון לפי מקורות אחרים). (49) (מגילה דף כד עמוד א). וכדאי להעיר, שכל התנאים שמונה רבינו במינוי שליח-ציבור, אינם אלא בשליח-ציבור קבוע, כלשון התחלת ההלכה: אין ממנין, במינוי שליח-ציבור קבוע ידובר כאן, אבל לעבור לפני התיבה דרך ארעי, אפילו רק הביא שתי שערות אחר י"ג שנה, הואיל ואיננו קטן, יכול הוא (לחם משנה).

יב. וְכֵן הָעֵלֶג, כִּגוֹן מִי שֶׁקּוֹרֵא לְאֶלֶף עִי"ן או
לְעִי"ן אֶלֶף, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת
הָאוֹתוֹת פְּתֻקוֹנָן - אֵין מִמֶּנִּין אוֹתוֹ שְׁלִיחַ-צִבּוּר⁵⁰.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ"ט אלול - ספר אהבה - הלכות תפילה קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כדי להפטר מרבו, כיון שחזר אליו מיד ('טור') או"ח סי' קכ"ג. (15) עד שיגיע ש"ץ לקדושה כמבואר בסמוך (ה"ד).

ג. ואחר שפסיע שליח צבור שלש פסיעות לאחוריו ויעמד¹⁶, מתחיל ומתפלל בקול רם מתחילת הברכות, להוציא את מי שלא התפלל. והכל עומדים ושומעים ועוזין 'אמן' אחר פל ברכה וברכה - בין אלו שלא יצאו ידי חובתן, בין אלו שפבר יצאו ידי חובתן¹⁷.

16) להתפלל במקום שכלו שלש פסיעותיו, וזה בניגוד למנהגנו כיום: שהש"ץ חוזר למקומו ומתחיל להתפלל (כסף-משנה). אולם אפשר לפרש דברי רבינו שכוונתו לומר: שיעמוד ויחכה מעט, ומיד חוזר למקומו ומתחיל להתפלל. וכן דעת הרשב"א בתשובותיו סימן תל"ו הובאת ב'בית יוסף' או"ח סימן קכג (מעשה רוקח). וברמב"ם כת"י התימנים, תיבת "ויעמוד" איננה. (17) כדעת רב כהן צדק גאון, הובאה ב'תוספות' לסוכה (נב). וב"ערוך" ערך "אמן".

ד. ואומר קדשה בברכה שלישית. וכיון שהגיע שליח צבור לקדשה, יש רשות לכל אחד ואחד לחזור במקום שעמד בו בתפלה¹⁸. וכשיגיע שליח צבור ל'מודים' וכו' - כל העם שוחזין¹⁹ מעט, ולא ישחו יותר מדאי²⁰, ואומרים: "מודים אנחנו לך יי אלהינו ואלהי כל בשר, יוצרנו ויוצר בראשית. ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייטנו וקיימתנו, בן תחינו ותחננו ותאסף גליותינו לחצרות קדשך²¹, לשמר חקיך ולעבדך באמת ולעשות רצונך בלבב שלם²², על שאנחנו מודים לך²³. וכל האומר: 'מודים מודים', משתקין אותו²⁴.

18) הרי"ף לברכות (סוף פ"ה). (19) ירושלמי ברכות (פ"א, ה"ה) "הכל שוחים עם ש"ץ בהודאה". (20) שם. מפני שכבר התפללו בלחש, ואינם שוחים עכשיו אלא כדי שלא יראו ככופרים (אם לא ישחו יחד עם הש"ץ) - לפיכך די שישחו מעט; ומי ששוחה יותר מדאי, הרי זה נראה כיהיר וגאה (כסף-משנה). (21) לחצרות ירושלים עיר הקודש, כלשון הכתוב (ישעיה סב, ט): "ומקבציו ישתחו בחצרות קדשי". (22) כל הנוסח הזה נמצא במסכת סוטה דף מ, ע"א. ונקרא "מודים דרבנן" מפני שהוא מורכב מכמה "מודים" שאמרו רבנן. (23) שנתת בלבנו להיות דבקים בך ומודים לך (מפירוש רש"י, שם). ויש מפרשים: "בעבור ההודאה", כלומר: בזכות ההודאה שאנו מודים לך תחינו ותקיימנו (סדר "עבודת ישראל"). ובירושלמי (ברכות פ"א, ה"ה) חותם בה: "ברוך אתה ה' אל ההודאות". (24) גוערים בו, מפני שנראה כמקבל עליו שתי רשויות: שמודה לאלוה, אחר אלוה (מגילה כה. וברש"י שם). ובירושלמי (ברכות פרק א, ה"ה) אומר: במה דברים אמורים בציבור, אבל ביחיד אין אנו מקפידים עליו, ולכן כתב רבינו דין זה בסדר תפילות הציבור.

1 וברכה. והיודע לברך ולקרות עמו קורא, עד שפבר יצאל ישראל².

(2) לעיל (בפרק ז, ה"יז) דיבר רבינו בסדר תפילה של יחיד, וכאן הוא מרצה על סדר תפילות הציבור. (3) לפי שמצוה להתפלל במקום נמוך, כמבואר לעיל (פ"ה, ה"ו), נופלת בו לשון "יורד" (ר"ה לב. ברש"י שם). (4) נוסף להיכל שבו נמצאים כל ספר-תורה שבבית-הכנסת, היתה תיבה ארוכה וצרה ובה רק ספר-תורה אחד, ולפניה הש"ץ יורד להתפלל (ב"ח לאור"ח סימן ק"נ). ותיבה זו מוציאים לרחובה של עיר בתענית ציבור, כמפורש במשנה (תענית פ"ב, מ"א). וראה לקמן (פ"א, הלכה ג"ד) ובביאורנו שם. ואין מנהגנו כיום להניח ספר-תורה ב"תיבה" אלא כל הספרים בהיכל מונחים. (5) כלומר: במקום האמצעי שבין צפון לדרום. (6) על שם שתפילה זו כוללת דברי שבח לה' וקידוש שמו ברבים. ונזכרת תפילה זו בשם "קדיש" במסכת סופרים (פ"ט, ה"ב). (7) שמו הגדול. (8) לעולם ועד. וכן תרגם אונקלוס את הפסוק: ה' ימלוך לעולם ועד (שמות טו, יח). וראה בסוף ספר זה ב'נוסח הקדיש' לרבינו, ובביאורנו שם. (9) בכל כוונתם (שבת קיט:). ויש מפרשים: בקול רם ('תוספות' שם). ואמרו שם: כל העונה אמן בכל כחו פותחים לו שערי גן עדן, שנאמר: "פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים". אל תקרא אמונים אלא שאומרים אמן. מאי אמן? "אל מלך" נאמן (שמעיד על בוראו שהוא אל מלך נאמן). (10) רבינו מונה ב'נוסח הקדיש' שלו, חמשה "אמונים" שעונים בכל קדיש וקדיש; וכאן כנראה, סמך רבינו על מה שמבאר שם (לחם-משנה). (11) ראה לעיל (פ"ח, ה"ה).

3 ב. והכל עומדין מיד ומתפללים בלחש¹². ומי שאינו יודע להתפלל - עומד ושותק, עד שיתפלל שליח צבור בלחש¹³ עם שאר העם. וכל מי שגמר תפלתו עם הצבור, יפסיע שלש פסיעות לאחוריו, ויעמד במקום שהגיע אליו¹⁴ בעת שפסיע¹⁵.

(12) משום שאסור להגביה קול בתפילת "שמונה-עשרה", כמבואר לעיל (פ"ה, ה"ט). (13) ורבינו אברהם בנו של הרמב"ם מעיד בחידושו, שכבר נודע מה שתיקן אביו והסכימו עמו חכמי דורו: "שראה כשיחזור הש"ץ על התפילה בקול רם, לא יתנו כל העם אוזן קשובה לשמוע ממנו באימה, אלא יעמדו כעומד בעל כרחו וישיחו זה עם זה שיחה בטילה, בהיות שכבר יצאו ידי חובתם בהתפללם בלחש. וראה אבא מארי ז"ל, שיש בזה זלזול גדול בכבוד שמים - לפיכך תיקן שיגביה הש"ץ קולו מתחילה ולא יתפלל הש"ץ בלחש כלל, וינהוג המנהג בתפילה כמו שנוהג בפרסיה על שמע, שמגביה את קולו להוציא מי שאינו בקי. והבקיאים להתפלל יתפללו עמו בלחש, או בקול נמוך מקולו להוציא עצמם בתפילתם. ויסיים הש"ץ והציבור תפילתם כאחד, ופשט המנהג הזה בארץ מצרים כל ימי חייו, ואחרי פטירתו ז"ל". וראה במוספנו "תשובות רבינו". (14) יומא נג, ע"ב: "משל לתלמיד הנפטר מרבו אם חוזר לאלתר" וכו' שסופו מוכיח על תחילתו שלא פסע לאחוריו

25 שֶׁל שָׁם וַיֹּאמֶר: "הָאֵל הַגָּדוֹל הַגָּבוֹר וְהַנּוֹרָא וְהַחֲזָק
26 וְהָאֱמִיץ וְהַעֲזוּז"³⁵, שְׁאִין כָּח בְּאֶדָם לְהַגִּיעַ בְּסוֹף
27 שְׁבָחָיו; אֲלָא אוֹמֵר מָה שְׁאֹמֵר מִשֶּׁה רַבְּנוּ, עָלָיו
28 הַשְּׁלוֹם.³⁶

(32) ככתוב בתורה (דברים כב, ו). (33) ככתוב ב"ויקרא" (כב, כח). (34) ברכות לג, ע"ב. וכפי פירוש רש"י שם, שה' הטיל על ישראל חוקי גזרותיו אף בדברים שיש לשטן ולגויים להשיב עליהם ולומר: מה צורך במצוה זו? ודוקא כשאומר כך בתפילתו דרך תחנונים - אסור, שכשאומר כך בתפילה מחליט הדבר בכל הוודאות; אבל כשאומר כך דרך דרש, או פירוש לפסוק - אין משתקים אותו. וזהו שהדגיש רבינו ואמר: מי שאמר בתחנונים וכו'. ובפירוש מצינו ל"תרגום יונתן בן עוזיאל" על הפסוק: ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כב, כח) שמתרגם: עמי בני ישראל! כמו שאבינו שבשמים רחמן, אף אתם בארץ תהיו רחמנים ולא תשחטו שור ובנו ביום אחד. ורבינו בספרו מו"נ (ח"ג פ"מח) יאמר: "וכן אסר לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד להשמר ולהרחיק לשחוט משניהם הבן לעיני האם, כי צער בעלי-חיים בזה גדול מאד". וראה ברמב"ן (דברים כב, ו) האומר שם: "כי טעם לשתי המצוות אלו, הוא: לבטלי היות לנו לב אכזרי ולא נרחם. (35) ברכות לג, ע"ב. שמראה כאילו כבר סיים את כל שבחי ה' ותואריו - ועדיין לא הגיע אפילו למקצת שבחו. "משל למלך בשר-ורם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב והיו מקלסים אותו בשל כסף, והלא גנאי הוא לו". וראה במו"נ (ח"א, פ"נט) פירוש יפה בכוננת המשל הזה. (36) האל הגדול הגבור והנורא (דברים י, יז). וכן תיקנו אנשי כנסת הגדולה בתפילתם, כמו שמצינו בעזרא הסופר (נחמיה ט, לב).

29 ח. בַּמִּנְחָה אוֹמֵר שְׁלִיחַ-צַבּוֹר 'אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתָךְ'
30 וכו', 'תְּהִלָּה' ³⁷לְדוֹר' וכו', קוֹרָא הוּא וְהָעָם מֵיִשְׁב, וְעוֹמֵד שְׁלִיחַ-צַבּוֹר וְאוֹמֵר קְדִישׁ, וְהָעָם עוֹמְדִים
31 אַחֲרָיו וְעוֹנִין בְּדִרְכָּן, וּמִתְפַּלְלִין כָּלָם בְּלִחָשׁ. וְאַחֲרֵי-
32 כֵּךְ חוֹזֵר שְׁלִיחַ-צַבּוֹר וּמִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רֹם, בְּדִרְכָּךְ
33 שְׁעֵשֶׂה בְּשַׁחְרִית, עַד שְׁיִשְׁלִים כָּל הַתְּפִלָּה. וְנוֹפְלִים
34 עַל פְּנֵיהֶם, וּמִתְחַנֵּן וּמִגְבִּיהַ רֹאשׁוֹ, הוּא וְהָעָם, וְעוֹמֵד
35 וּמִתְחַנֵּן מֵעַט מֵיִשְׁב בְּדִרְכָּךְ שְׁעֵשֶׂה בְּשַׁחְרִית, וְעוֹמֵד
36 וְאוֹמֵר קְדִישׁ, וְכָל הָעָם עוֹנִין בְּדִרְכָּן וְנִפְטָרִין
37 לְמַעֲשֵׂיהֶן.
38

(37) תיקנו להשלים אמירת מזמור זה ג' פעמים ביום, שכן אמרו חז"ל (ברכות ד:): "כל האומר 'תהלה לדוד' שלש פעמים ביום, מובטח לו שהוא בן העולם הבא".

39 ט. בְּעֶרֶב כָּל הָעָם יוֹשְׁבִין, וְהוּא עוֹמֵד וְאוֹמֵר
40 'וְהוּא' ³⁸רַחוּם' וכו', "בְּרַחוּ אֵת יְיָ הַמְבָרֵךְ" וכו',
41 וְהָעָם עוֹנִין "בְּרוּךְ יְיָ הַמְבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד". וּמִתְחִיל
42 לְפָרֵס עַל שְׁמֵעוֹ ³⁹, וְאוֹמֵר קְדִישׁ, וְאַחֲרֵי-כֵן הִכָּל
43 עוֹמְדִים וּמִתְפַּלְלִין בְּלִחָשׁ, וּכְשֶׁמְשַׁלְּמִין אוֹמֵר
44 קְדִישׁ, וְהָעָם נִפְטָרִין. וְאֵינוּ חוֹזֵר לְהִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רֹם
45 עֲרִבִית, לְפִי שְׁאִין תְּפִלַּת עֲרִבִית חוֹבָה ⁴⁰; לְפִיכָךְ לֹא

1 ה. וְאַחֲרֵי שְׁיִשְׁלִים כָּל הַתְּפִלָּה, יֵשֵׁב וְיַפֵּל עַל פְּנָיו
2 וְיִטֵּה ²⁵מַעַט, הוּא וְכָל הַצַּבּוֹר, וְיִתְחַנֵּן וְהוּא נוֹפֵל ²⁶.
3 וְיֵשֵׁב וְיִגְבִּיהַ רֹאשׁוֹ, הוּא וְשָׂאֵר הָעָם, וּמִתְחַנֵּן מֵעַט
4 בְּקוֹל רֹם מֵיִשְׁב. וְאַחֲרֵי-כֵן יַעֲמֵד שְׁלִיחַ-צַבּוֹר לְבָדוֹ
5 וְאוֹמֵר קְדִישׁ פַּעַם שְׁנִיָּה, וְהָעָם עוֹנִים, בְּדִרְכָּךְ שְׁעוֹנִין
6 בְּתִחְלָה ²⁷. וְאוֹמֵר 'וְהוּא רַחוּם' ²⁸ וכו', 'תְּהִלָּה' וכו'
7 - הוּא עוֹמֵד וְהָעָם יוֹשְׁבִים, וְהָעָם קוֹרְאִים עִמּוֹ.
8 וְאַחֲרֵי-כֵן אוֹמֵר 'וְכָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל' וכו', 'וְאֵנִי זֹאת'
9 וכו', 'וְאַתָּה קְדוֹשׁ... וְקָרָא זֶה אֵל זֶה וְאוֹמֵר קְדוֹשׁ',
10 וְגוֹמֵר הַקְדָּשָׁה, וְהָעָם עוֹנִין 'קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ' שְׁלֹש
11 פַּעַמִּים, וְחוֹזֵר וְקוֹרָא הַקְדָּשָׁה תְּרִגּוֹם, וְאוֹמֵר
12 'וְתִשְׁאֲנִי רִיחִ' וכו' וְקוֹרָא אוֹתוֹ תְּרִגּוֹם, וְאוֹמֵר "יְיָ
13 יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד" וְקוֹרָאָהוּ תְּרִגּוֹם, כְּדִי לְהַבִּין
14 הָעָם ²⁹.

(25) ראה לעיל (פ"ה, הי"ד) ובביאורנו שם. (26) כלומר: בשעה שפניו מטים למטה. (27) בקדיש שלפני ברכו, כמבואר לעיל ה"א. (28) אנו נוהגים לאמרו רק ביום שני וחמישי בלבד שהם ימי רצון: שארבעים יום של קבלת לוחות האחרונות בהם נתרצה ה' למשה, ומחל לישראל על חטא העגל - התחילו ביום ה' בו עלה משה ונגמרו ביום כ' בו ירד משה מן ההר, כמבואר במדרש תנחומא פ' וירא אות טז (הוצאת בוכר) הובא ב'תוספות' לבבא-קמא (פב). ויש להעיר, שבנוסח ה"קדיש" לרבינו בסוף ספר זה, כתוב: "מנהגנו להתחנן בפילת פנים בדברים ופסוקים אלו פעמים בכולם ופעמים במקצתם". ואולי נתכוין להבדיל בין שני וחמישי לשאר הימים. (29) שלא שמעו אז אלא ארמית בלבד.

15 ו. וְאֵלּוּ הַפְּסוּקִים שְׁלִפְנֵי קְדָשָׁה וְשֶׁל אַחֲרֶיהָ עַם
16 תְּרִגּוֹמָן, הֵם הַנִּקְרָאִין סֵדֵר קְדָשָׁה ³⁰. וְאַחֲרֵי-כֵן
17 מִתְחַנֵּן בְּדִבְרֵי תַחֲנוּנִים וּבְפְסוּקֵי ³¹רַחֲמִים וְאוֹמֵר
18 קְדִישׁ, וְכָל הָעָם עוֹנִין בְּדִרְכָּן וְנִפְטָרִין.

(30) הקדושה שבסדר "ובא לציון" המלוקט מפסוקים שונים. וכך אמרו חז"ל (סוטה מט.): "מיום שחרב בית-המקדש אין יום שאין בו קללה, וכל יום קללתו מרובה משל חבירו. ואלא עולם בזכות מה קיים? בזכות "קדושה דסדרא". ובאר רש"י: "שלא תקנוה אלא שיהו כל ישראל עוסקים בתורה בכל יום דבר מועט: שאומר קריאתו ותרגומו - והם כעוסקים בתורה. וכיון שנוהג בכל ישראל בתלמידים ובעמי הארץ; ויש כאן שתים: קדושת השם ותלמוד תורה - חביב הוא. (31) והם ערוכים לקמן ב"סדר תפילות כל השנה" שבסוף הספר.

19 ז. מִי שְׁאֹמֵר בְּתַחֲנוּנִים: "מִי שְׂרַחַם עַל קַן-צַפּוֹר,
20 שְׁלֹא לָקַח הָאֵם עַל הַבָּנִים ³², או שְׁלֹא לְשַׁחַט אוֹתוֹ
21 וְאֵת בְּנוֹ בְּיוֹם אַחֲדוֹ ³³, יְרַחֵם עָלֵינוּ", וּכְיוֹצֵא בְּעֵנֶן
22 זֶה - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שְׁמַצוֹת אֵלּוּ גִזְרֵת הַכְּתוּב
23 הֵן וְאֵינֶן רַחֲמִים ³⁴; שְׁאֵלּוּ הֵיוּ מִפְּנֵי רַחֲמִים, לֹא הָיָה
24 מִתִּיר לָנוּ שְׁחִיטָה כָּל-עֶקֶר. וְכֵן לֹא יִרְבֶּה בְּכַנּוּיִים

יא. וְלָמָּה תִּקְנוּ חֻכָּמִים זֶה? מִפְּנֵי שָׂרֵב הָעֵם בָּאֵין
לְהִתְפַּלֵּל עֲרִבִית בְּלִילֵי שַׁבָּתוֹת, וַיְהִיָּה שֵׁם מִי
שֶׁנִּתְאַחַר לְבֹא וְלֹא הִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, וַיִּשְׁאַר לְבָדוֹ
בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת וַיָּבֹא לִידֵי סִפְפָּה⁵⁴. לְפִיכָּךְ חֲזִיר שְׁלִיחַ-
צָבוֹר וּמִתְפַּלֵּל, כְּדֵי שְׂיִתְעַכְבוּ כָּל הָעָם, עַד שְׂיִשְׁלִים
הַמִּתְאַחַר וַיֵּצֵא עִמָּהֶם.

(54) סכנת מזיקים המצויים מחוץ לשוב; שבתי כנסיות
שלהם היו מחוץ לעיר. (לבית-הכנסת באו רק בלילי
שבחות, ובלילות החול היו עסוקים במלאכתם והתפללו
ערבית בבתיים) (שבת כד: וברש"י שם). ובדורותינו שאין
סכנת מזיקים מצויה, אין אנו אומרים אותה אלא משום
מנהג אבותינו בדינו ('טור' אר"ח סי' רס"ח).

יב. לְפִיכָּךְ יוֹם־טוֹב שָׁחַל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת או יוֹם־
הַכְּפֻרִים או רֹאשׁ־הַדָּשׁ, אֵין שְׁלִיחַ־צָבוֹר הַיּוֹרֵד
עֲרִבִית לִפְנֵי הַתֵּכָּה מְזַכֵּיר עֲנָן הַיּוֹם בְּכֻרָהּ זֶה, אֲכָל
חוֹתֶם בָּהּ 'מִקְדָּשׁ הַשַּׁבָּת' בְּלִבָּד, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב
הַיּוֹם בְּכֻרָה זֶה⁵⁵.

(55) שאלמלא שבת, אין ש"ץ אומר ברכה זו בליל יו"ט שחל
בחול, שהרי לא תקנוה לאמרה אלא משום סכנה, ולא
מחמת חובת היום (שבת, שם). והטעם שלא חשו חכמים
בלילי יו"ט לסכנה, מפני שבידו"ט כולם מקדימים לבוא ואין
מאחרים (סמ"ג עשין יט).

יג. בַּשַּׁבָּתוֹת וַיָּמִים טוֹבִים, כְּשֶׁגֹּמֵר שְׁלִיחַ־צָבוֹר
תְּפִלַּת שְׁחִירִית בְּקוֹל רָם, אוֹמֵר קִדִּישׁ, וְאַחֲרֵיכֶן
'תְּהַלֵּל לַדָּוִד' וְכו', וְאוֹמֵר קִדִּישׁ, וּמִתְפַּלְלִין מוֹסָף
בְּלַחֲשׁ, וְאַחֲרֵיכֶן מִתְפַּלֵּל מוֹסָף בְּקוֹל רָם, כְּדֶרֶךְ
שֶׁעָשָׂה בַּשְּׁחִירִית. וְאוֹמֵר קִדִּישׁ אַחֵר תְּפִלַּת מוֹסָף,
וְהָעֵם נִפְטָרִין. וְאֵין אוֹמְרִין קִדִּישָׁה⁵⁶ וְתַחֲנוּנִים אַחֵר
תְּפִלַּת שְׁחִירִית כְּשֶׁאֵר הַיָּמִים⁵⁷, אֲלֹא אוֹמֵר אוֹתָהּ
קֹדֶם תְּפִלַּת הַמִּנְחָה. פִּיזָד? קוֹרֵא 'תְּהַלֵּל לַדָּוִד'
וְאוֹמֵר סֵדֶר הַיּוֹם⁵⁸, וְדַבְּרֵי תַחֲנוּנִים⁵⁹, וְאוֹמֵר קִדִּישׁ,
וּמִתְפַּלְלִין מִנְחָה, וְחֲזִיר וּמְשַׁמֵּיעַ תְּפִלַּת מִנְחָה בְּקוֹל
רָם, וְאוֹמֵר קִדִּישׁ.

(56) סדר קדושה הנזכר לעיל (ה"ה). (57) מפני שהאריכו
הרבה בתפילת שחרית, לא רצו להכביד יותר והניחוה עד
המנחה ('רוקח' סימן שס"ב). וכבר השיב רבי אברהם בנו
של רבינו על סדר קדושה שאנו אומרים אותה בשבת
וביו"ט בתפילת מנחה "כי היא תמורה למה שאין אנו
אומרים אותה בבוקר אחרי שחרית" (תשובות רבי אברהם
בן הרמב"ם ז"ל, הוצאת מק"נ ירושלים תרצ"ח, סימן פ"ח).
(58) הנזכר לעיל הלכה ו'. נוסחנו כנוסח (שוניצני, מנטובה
ועוד). ובדפוסים אחרים: "סדר היום". (59) ומוסיפים:
"ואני תפילתי" וגו' ע"פ המדרש (הובא ב'טור' אר"ח סימן
רצ"ב): "ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר (תהלים
סט, יג). וכתוב אחריו (שם סט, יד): ואני תפילתי לך ה' עת
רצון וגו'. אמר דוד לפני הקב"ה: רבונו של עולם! אין
אומה זו כשאר אומות העולם, כששותים ומשתכרים

יְכַרְךָ בְּרִכּוֹת לְבִטְלָה, שְׂאִין כָּאֵן אָדָם שְׁנִתְחַיֵּב בָּהֶם,
כְּדֵי לְהוֹצִיאוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ⁴¹.

(38) וטעם אמירתו - לפי שבשחרית ובמנחה יש קרבינות
התמיד שהם מכפרים; אבל ערבית שאין בה קרבן לכפר,
תיקנו לומר: "והוא רחום יכפר עון" ('רוקח' סימן ש"ט).
ועוד, שכל היום אדם חוטא, ולערב צריך לומר: והוא רחום
וגו' ('כל בר'. הובא בב"י אר"ח סימן רל"ו). (39) שתי
ברכות שלפניה ושתים שלאחריה. וב"סדר תפילות כל
השנה" שבסוף ספר זה, כותב רבינו, שאומר פסוקים שונים
אחרי ברכת "השכיבנו", כגון: "ברוך ה' לעולם אמן ואמן"
וחותם בברכה נוספת. (40) מצד הדין, כמבואר לעיל
(פ"א, ה"ו), ולכן לא תיקנו מתחילה חזרת הש"ץ בקול.
ואף-על-פי שקבלוה אחר כך כתפילת חובה, כמבואר לעיל
(שם), בכל זאת התקנה הראשונה במקומה עומדת (ב"ח
אר"ח, רל"ז). (41) ע"י חזרת הש"ץ.

י. בְּלִילֵי שַׁבָּתוֹת חֲזִיר⁴² שְׁלִיחַ־צָבוֹר, אַחֵר שֶׁמִּתְפַּלֵּל
בְּלַחֲשׁ עִם הַצָּבוֹר, וּמִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם. אֲכָל אֵינוֹ
מִתְפַּלֵּל שָׁבַע, אֲלֹא בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שָׁבַע⁴³. וְכֵן
הוּא אוֹמֵר: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ,
אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאַלֵּהֵי יַעֲקֹב, הָאֵל הַגָּדוֹל
הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֲלִיוֹן, קִנְיָה בְּרַחֲמֵיו שְׁמִים
וְאַרְצֵי⁴⁴. מִגֵּן אֲבוֹת⁴⁵ בְּדִבְרוֹ, מַחֲיָה מֵתִים⁴⁶ בְּמִאֲמָרוֹ,
הָאֵל הַקְּדוֹשׁ שְׂאִין כְּמוֹהוּ. הַמְּנִיחַ⁴⁷ לַעֲמוֹ בַּיּוֹם שַׁבָּת
קִדְשׁוֹ, כִּי בָם רָצָה⁴⁸ לְהִנִּיחַ לָהֶם. לְפָנָיו נַעֲבֹד בִּירְאָה
וּפְחַד, וְנוֹדָה לְשִׁמּוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מֵעֵין⁴⁹ הַבְּרִכּוֹת.
אֵל הַהוֹדָאוֹת, אֲדוֹן הַשְּׁלוֹם⁵⁰, מִקְדָּשׁ הַשַּׁבָּת וּמִכְרֶךְ
הַשְּׁבִיעִי, וּמְנִיחַ בְּקִדְשָׁהּ⁵¹ לַעֲם מְדַשְּׁנֵי עֲנָג⁵², זָכַר
לְמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית⁵³. אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ רָצָה נָא
בְּמִנוּחָתָנוּ וְכו'. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מִקְדָּשׁ הַשַּׁבָּת".
וְאוֹמֵר קִדִּישׁ, וְנִפְטָרִין כָּל הָעָם.

(42) טעם חזרה זו, מבואר בסמוך הלכה י"א. (43) הכוללת
תמצית שבע הברכות שבתפילה בלחש. (44) מלשון
הכתוב (בראשית יד, כב), על שם שביום השביעי השלים
ה' מלאכתו וקנה שמים וארץ (אבודרהם). (45) כנגד ברכת
"אבות", וכן הכתוב אומר (בראשית טו, א): אל תירא
אברם, אנכי מגן לך. (46) כנגד "ברכת התחיה", וכן כולן.
(47) הנותן מנוחה. (48) כנגד "רצה במנוחתנו". (49) ע"פ
דברי חז"ל (סוכה מו). על הפסוק "ברוך ה' יום יום": "וכי
ביום מברכים אותו, ובלילה אין מברכים אותו? אלא בכל
יום תן לו מעין ברכותיו": "של שבת מעין של שבת; של
חול מעין של חול; של יו"ט מעין של יו"ט - הכל מעין
המאורע" (רש"י, שם). וברמב"ם כת"י התימנים, כתוב:
"מעון הברכות", והכוונה להקב"ה, שהוא מעון הברכות
ומקורן. (50) כנגד "שלום רב". (51) השבת היא יום
מנוחה וקדושה לישראל. (52) מלשון הכתוב (ישעיה נה,
ב): ותתענג בדשן נפשכם, והם המענגים את נפשם ביום
השבת יום העונג, ככתוב (שם נח, יג): וקראת לשבת עונג.
(53) השבת היא זכר לחידוש העולם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

את שאינו בקי, ראה לעיל (פ"ח, ה"ט), דינו בחזרה כדן יחיד שטעה ('מעשה רוקח').

הולכים ופוחזים; ואנו לא כן, אלא אע"פ ששתינו אנו באים להתפלל לפניך ולשאל ממך עת רצון לכפר על העולם".

ב. אָבֵל אִם טָעָה שְׁלִיחַ-צַבּוּר כִּשְׂהוּא מִתְפַּלֵּל בְּלִחְשׁ - אֲנִי אוֹמֵר, שְׁאִינוּ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל פַּעַם שְׁנִיָּה¹³, מִפְּנֵי טָרַח צַבּוּר, אֲלֵא סוּמָךְ עַל הַתְּפִלָּה שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם. וְהוּא, שְׂלֵא טָעָה בְּשִׁלְשׁ רֵאשׁוֹנוֹת; שְׂאִם טָעָה בָּהֶם, לְעוֹלָם חוֹזֵר, כְּמוֹ שֶׁהֵיחִיד חוֹזֵר¹⁴.

יד. בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ שָׁל מוֹעֵד אוֹמֵר סֹדֵר קִדְשָׁה קָדָם תְּפִלַּת מוֹסֵף. בְּמוֹצָאֵי-שַׁבָּת אוֹמֵר סֹדֵר הַיּוֹם⁶⁰ גַּם אַחֵר תְּפִלַּת הָעֶרֶב⁶¹, וְאוֹמְרִים קִדְשׁ, וְאַחֲרֵי-כֵן מְבַדִּיל.

(60) כְּנוּסָה מְנוּבָה וְעוֹד. וְנוֹסָה אַחֵר: "סֹדֵר הַיּוֹם". (61) ה'טור' או"ח סימן רצ"ח מביא בשם רב עמרם גאון בסידור: לפי שהוא זמן חזרת רשעים לגיהנם ששבתו בשבת, ע"כ מאריכים בנעימה ב"סדר קדושה" כדי שישתתה ישראל בהשלמת פדריהם, ולא ימהרו הרשעים לחזור, שבמוצאי שבת צועק הממונה על הרוחות: חזרו לגיהנם שכבר השלימו ישראל את סדריהם.

יום ש"ק א' תשרי ה'תשפ"א

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) המתפלל בלא כוונה אימתי חייב לחזור ולהתפלל בכוונה; טעה ולא הזכיר גשם וטל בתפילתו מה דינו; המתפלל של חול בשבת, או שלא הזכיר "יעלה ויבוא" בראש חודש מה דינו.

א. מִי שֶׁהִתְפַּלֵּל וְלֹא כוֹן אֶת לְבוֹ - יִחְזֹר וְיִתְפַּלֵּל בְּכוֹנָה²; וְאִם כוֹן אֶת לְבוֹ בְּכִרְכָּה רֵאשׁוֹנָה³, שׁוּב אֵינוֹ צָרִיף⁴. מִי שֶׁטָעָה בְּאַחַת מִשְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת - חוֹזֵר לְרֵאשׁ⁵. וְאִם טָעָה בְּאַחַת מִשְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אַחֲרוֹנוֹת - יִחְזֹר לְעִבּוּדָה⁶. וְאִם טָעָה בְּאַחַת מִן הָאֲמֻצָּעִיּוֹת - חוֹזֵר לְתַחֲלֵת בְּרָכָה שֶׁטָעָה בָּהּ, וּמְשַׁלֵּם תְּפִלָּתוֹ עַל הַסֵּדֵר⁷. וְכֵן שְׁלִיחַ-צַבּוּר שֶׁטָעָה כִּשְׂהוּא מִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם - עַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא חוֹזֵר⁸.

(2) ברכות ל, ע"ב. (3) "ברכת אבות". (4) לחזור ולהתפלל בכוונה (שם, לד:). והטעם שהכוונה ב"ברכת אבות" מעכבת, הוא: "מפני שהיא הברכה הראשונה, ובשעת הכניסה לתפילה צריכה שקידה בכוונה. ועוד: כי תכלית ברכה זו היא קבלת עול מלכות שמים, והיא ראויה ביותר לכוונה (מלשון תשובת רבי אברהם בן הרמב"ם סימן ע"ט הוצאת מק"נ ירושלים תרצ"ח). "וכיום אין אנו חוזרים בשביל חסרון כוונה - שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין, א"כ למה יחזור?" ('טור' או"ח סימן קא). (5) שם לר, ע"א. מכיון שכולן ענין אחד הם: לסדר שבחו של הקב"ה לפני הבקשה בתפילה, יש להן דין של ברכה אחת ארוכה. (6) שם. שהיא הברכה הראשונה מהשלוש האחרונות. וגם אלה האחרונות ענין אחד להן: שהן "כעבד שקיבל פרס מרבו ומשבחו והולך לו", לפיכך דינן כברכה אחת (כסף-משנה). (7) (שם) וממשיך תפילתו ממנה והלאה על הסדר. וסובר רבינו, שאם שכח איזו ברכה ונזכר בה אחרי שעבר מקומו, שאינה אומרה במקום שזוכרה ודין, אלא מוכרח הוא לחזור למקומה הראוי ולחזור ולהתפלל משם ואילך כדי שיתפלל על הסדר. (8) שכיון שחזרתו מכוונת להוציא

(9) בלחש. (10) והחילוק בין "שלש ראשונות" לשאר הברכות, מיוסד על דברי התלמוד (מגילה יז:). שאמרו: מנין שאומרים אבות? - שנאמר: הבו לה' בני אלים (הזכירו לפניו את אילי הארץ - האבות). ומנין שאומרים גבורות? שנאמר: הבו לה' כבוד ועוז. קדושות מנין? שנאמר: הבו לה'... בהדרת קודש" - הרי שכולן נאמרו בלשון ציווי שמשמעה חיוב בהחלט, בעוד ששאר הברכות נשענות על פסוקים שאין בהם ציווי אלא רמז בעלמא, כמו שמבואר שם, לפיכך לא הקפידו בהן כל-כך ('אור שמח'), והכסף-משנה מעיר שה'טור' או"ח קכ"ז מביא דברי רבינו בגירסא אחרת לגמרי, ושם נאמר: "ואם טעה באותה שמתפלל בקול רם - חוזר לעולם; אבל טעה בתפילתו בלחש אינו חוזר, אפילו בטעות של השלש הראשונות". ואמנם בכת"י התימנים, הגירסא: "סומך על התפילה שהוא מתפלל בקול רם. והיא אם טעה בה לעולם חוזר" - הרי שאין ההקפדה אלא על התפילה בקול.

ג. שְׁלִיחַ-צַבּוּר שֶׁטָעָה וּנְבָהֵל וְלֹא יָדַע מֵהֵיכָן יִתְחִיל, וְשָׂהָה שְׂעָה¹¹ - יַעֲמֵד אַחֵר תַּחֲתָיו¹². וְאִם טָעָה בְּבִרְכַּת הָאֲפִיקוֹרְסִין, אֵין מִמַּתִּינִין לוֹ, אֲלֵא מִיָּד¹³ יַעֲמֵד אַחֵר תַּחֲתָיו, שְׂמָא אֲפִיקוֹרְסוֹת נִזְרְקָה¹⁴ בוֹ; וְהוּא, שְׂלֵא הִתְחִיל בָּהּ; אָבֵל אִם הִתְחִיל בָּהּ - מִמַּתִּינִין לוֹ¹⁵ שְׂעָה. וְלֹא יֵהָא הַשְּׁנִי סִרְכָן¹⁶ בְּאוֹתָהּ שְׂעָה¹⁷.

(11) זמן ממושך. (12) ואין אנו ממתינים לו עד שתשוב דעתו עליו (ברכות לד.). (13) אפילו אם לא שהה כלל. (14) ולפיכך אינו רוצה לומר ברכה זו שענינה: אבדן המינים, כי אינו רוצה לקלל את עצמו. וראוי להעיר שבי'ירושלמי' ברכות ה"ג (לפי גירסת ה'טור' או"ח סי' קכו) אמרו: "לכל אין מסלקים אותו חוץ ממי שלא אמר 'מחיה המתים, מכניע זדים, ובונה ירושלים' כי בכל אלה יש לחוש שמא מין הוא ואינו מאמין בתחיית המתים או בביאת המשיח". (15) כי מאחר שהתחיל בה מתברר שאינו מין, ואינו אלא כטועה בשאר הברכות (שם, כט.). (16) ממאן לרדת לפני התיבה, משום שאין זה כבוד הציבור לעמוד ולחכות באמצע התפילה (שם, לד.). (17) אבל שלא בשעת טעות באמצע התפילה - ראוי לו לסרב, ולעשות עצמו כאילו אינו כדאי, ואינו יורד לפני התיבה (אם אינו ש"ץ קבוע), אלא אחרי שהפצירו בו שלש פעמים. (שם).

ד. וּמֵהֵיכָן הוּא מִתְחִיל? מִתְחִילת בְּרָכָה שֶׁטָעָה בָּהּ רֵאשׁוֹן, אִם טָעָה בְּאַחַת מִן הָאֲמֻצָּעִיּוֹת. אָבֵל אִם טָעָה בְּאַחַת מִן הַשְּׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת, מִתְחִיל הַשְּׁנִי מִן

- 1 הָרָאשׁ. וְאִם טָעָה בְּאַחַת מִן הָאֲחֵרוֹנוֹת, יִתְחַיֵּל הַשָּׂנִי
2 מִן הָעֲבוּדָה¹⁸.
- 18 ברכות לד, ע"א. כדין יחיד הטועה, וכאמור לעיל ה"א.
- 3 ה. הָאוֹמֵר: אֵינִי יוֹרֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה, מִפְּנֵי שֶׁבְּגָדֵי
4 צְבוּעִים! - אֶף בְּלִבָּנִים לֹא יַעֲבֹר¹⁹. בְּאוֹתָהּ תִּפְלָה²⁰.
5 אָמַר: אֵינִי עוֹבֵר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בְּרַגְלִי סַנְדָּל! - אֶף
6 יִחַף לֹא יַעֲבֹר²¹.
- 19 מגילה כד, ע"ב. חוששים שמא נזרקה בו מינות, שדרך
המינים להקפיד בכך. ועוד כיון שאין דרכם של ישראל
להקפיד בכך, חוששים שמא הרהורי שטות נכנסו בלבם
ומינות נזרקה בו (ר"ן שם). (20 אבל לתפילה אחרת ראוי
הוא לעבור לפני התיבה, כי אין זה אלא חשש בעלמא, ודי
לנו לחוש לו בשעתו ולא שנחזיקהו כמין גמור לעולם
(ריב"ש סימן רכד). ולדעת הראב"ד, אינו יורד לפני התיבה
לעולם. (21 מגילה, שם.
- 7 ו. מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם הַתְּפִלָּה אִם לֹא הַתְּפִלָּה - אֵינִי
8 חוֹזֵר וּמִתְּפַלֵּל²², אֲלֹא-אִם-כֵּן מִתְּפַלֵּל תִּפְלָה זֹאת עַל
9 דַּעַת שֶׁהִיא נִדְבָּה²³; שְׁאִם רָצָה יָחִיד לְהַתְּפַלֵּל כָּל
10 הַיּוֹם תִּפְלָת נִדְבָּה, יִתְפַּלֵּל²⁴. מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד
11 בַּתְּפִלָּה, וְנִזְכָּר שֶׁכָּבַד הַתְּפִלָּה - פּוֹסֵק, וְאִפְלוּ
12 בְּאֲמִצֵּעַ בִּרְכָּה²⁵. וְאִם הָיְתָה תִּפְלָת עֲרִבִית - אֵינִי
13 פּוֹסֵק, שֶׁלֹּא הַתְּפִלָּה אוֹתָהּ מִתְּחַלֵּל, אֲלֹא עַל דַּעַת
14 שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה²⁶.
- 22 כי שמא כבר התפלל אסור לו להתפלל שנית - שהרי
הוא כמקריב שני תמידים בשחרית (כי התפילות כנגד
תמידים תוקנו), ועובר על: לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי
מצוה אתכם (דברים ד, ב). (23 ויכול אדם להביא
קרבינותיו דרך נדבה כרצונו. (24 ברכות כא, ע"א: "ולואי
שיתפלל אדם כל היום כולו" ובתנאי שיחדש איזה דבר
באחת הברכות כדי להודיע שהיא נדבה, כמבואר לעיל
(פ"א, ה"ט). ובספק התפלל, אפילו חידוש אינו צריך
(לחם-משנה). (25 שם. כי מאחר שהתחיל להתפלל על
דעת שהיא חובה, אסור לו להתפלל עוד. (26 כי כבר
נבאר לעיל (פ"א, ה"ו) שתפילת ערבית רשות, והראב"ד
משיג ואומר: "אין כאן נחת רוח", כלומר: אפילו בתפילת
ערבית עליו לפסוק, הואיל וכבר קבלנוה עלינו כתפילת
חובה. אבל הרמב"ם סובר שעלינו להתחשב עם תחילת
תיקון תפלה זו שלא ניתקנה אלא על דרך רשות בלבד
(כסף-משנה).
- 15 ז. מִי שֶׁטָעָה וְהַתְּפִלָּה שֶׁל חַל בְּשִׁבְתָּ - לֹא יֵצֵא²⁷.
16 וְאִם נִזְכָּר וְהוּא בְּתוֹךְ הַתְּפִלָּה - גּוֹמֵר²⁸ בִּרְכָּה
17 שֶׁהִתְחַיֵּל בָּהּ, וְחוֹזֵר וּמִתְּפַלֵּל שֶׁל שִׁבְתָּ. בְּמָה דְּבָרִים
18 אֲמוּרִים²⁹? בְּעֲרִבִית אוֹ בְּשַׁחֲרִית אוֹ בְּמִנְחָה; אֲבָל
19 בְּמוֹסָף פּוֹסֵק אֲפִלוּ בְּאֲמִצֵּעַ הַבִּרְכָּה³⁰. וְכֵן אִם
20 הַשָּׁלִים תִּפְלָה שֶׁל חַל עַל דַּעַת³¹ שֶׁהוּא מוֹסָף - חוֹזֵר
21 וּמִתְּפַלֵּל מוֹסָף. אֶחָד שִׁבְתָּ וְאֶחָד יוֹם-טוֹב וְאֶחָד
22 רֹאשׁ-חֹדֶשׁ.
- 27 מי שטעה והתפלל של חל בשבת - לא יצא.
28 ואם נזכר והוא בתוך התפילה - גומר²⁸ ברכה
29 ששהתחיל בה, וחוזר ומתפלל של שבת. במה דברים
אמורים²⁹? בערבית או בשחרית או במנחה; אבל
20 במוסף פוסק אפילו באמצע הברכה³⁰. וכן אם
21 השלים תפילה של חל על דעת³¹ שהוא מוסף - חוזר
22 ומתפלל מוסף. אחד שבת ואחד יום-טוב ואחד
ראש-חודש.
- 27 שהרי לא הזכיר של שבת בתפילתו. (28 ע"א. ואינו מחוייב להפסיק באמצע הברכה, הואיל ובדין
הוא שגם בשבת יתפלל י"ח ברכות, אלא משום כבוד שבת
לא הטריחוהו החכמים להאריך כל כך, לפיכך לא חיביוהו
להפסיק באמצע. (29 שגומר את ברכתו שנזכר בה.
(30 הואיל ואין תפלת מוסף של י"ח ברכות אפילו בחול,
כגון ר"ח וחזה"מ, לפיכך יפסיק כי אין זה ממין חיובו.
(31 בחשבו.
- 23 ח. מִי שֶׁטָעָה בַּיְמֹת הַגִּשְׁמִים וְלֹא אָמַר 'מוֹרִיד
24 הַגִּשֶּׁם' וְלֹא 'מוֹרִיד הַטֶּל' - חוֹזֵר לְרֹאשׁ³²; וְאִם
25 הַזְכִּיר הַטֶּל³³, אֵינִי חוֹזֵר³⁴. וְאִם טָעָה בַּיְמֹת הַחֲמָה
26 וְאָמַר 'מוֹרִיד הַגִּשֶּׁם' - חוֹזֵר לְרֹאשׁ³⁵; וְאִם לֹא
27 הַזְכִּיר טֶל - אֵין מְחַזְרִין אוֹתוֹ, שְׁאִין הַטֶּל נִעָצָר³⁶
28 וְאֵין צָרִיךְ בִּקְשָׁה³⁷.
- 32 "לברכת אבות" שהיא התחלת התפילה. (33 אע"פ
שלא הזכיר "מוריד הגשם" שזו עיקר חיובה. (34 שגם
הטל מסמל גבורתו של הקב"ה המשפיע מים על הארץ,
והוא ממלא במדה ידועה את חסרון הזכרת "ירידת הגשם"
(ירושלמי תענית פ"א, ה"א). (35 שהגשמים בימות החמה
סימן קללה הם, ואין זה מברך אלא מקלל (שם).
(36 שאלמלי נעצר לא היה העולם מתקיים (תענית ג).
ולמדהו מדברי אליהו שאמר לאחאב (מלכים"א יז, א): חי
ה'... אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי,
ואחרי ימים רבים היה דבר ה' אל אליהו לאמור: לך הראה
אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה (שם, יח, א) ולא
הזכיר טל כלל, סימן מזה שאין הטל נעצר, ואפילו באותן
השנים שלא ירד מטר. (37 אבל לכתחילה מזכיר אותו,
בלי דרך בקשה, וכן קבעו רבינו ב"נוסח תפילות כל השנה"
שבסוף הספר. וראה לעיל (פ"ב, הלכה ט"ו), שאומר:
"בימות החמה: מוריד הטל". ובירושלמי תענית (פ"א, ה"א)
אמרו: התפלל ואינו יודע אם הזכיר מוריד הגשם, כל
שלשים יום הראשונים חזקה שלא למוד לאמרו (וצריך
לחזור ולהזכיר), מכאן ואילך, למוד הוא לומר, וחזקה אליו
שהזכיר. וכן בכל הדברים שצריך להזכירם מתקופה
לתקופה, וספק בידו אם הזכירם אם לא, הכל על דרך זו
הולך ("הגהות מיימוניות").
- 29 ט. מִי שֶׁשִּׁכַּח שְׂאֵלָה בְּבִרְכַּת³⁸ הַשָּׁנִים: אִם נִזְכָּר
30 קֹדֶם 'שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה' - שׁוֹאֵל אֶת הַגִּשְׁמִים בְּשׁוֹמֵעַ
31 תְּפִלָּה³⁹; וְאִם אַחֵר שֶׁבָּרַךְ 'שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה' - חוֹזֵר
32 לְבִרְכַּת הַשָּׁנִים⁴⁰; וְאִם לֹא נִזְכָּר עַד שֶׁהִשְׁלִים כָּל
33 תְּפִלָּתוֹ - חוֹזֵר לְרֹאשׁ וּמִתְּפַלֵּל שְׁנִיָּה⁴¹.
- 38 ששואל בה: "ותן טל ומטר לברכה". (39 שהיא סוף
ברכות האמצעיות והיא כוללת כל מיני בקשות, כמבואר
לעיל (פרק ו, הלכה ג). (40 ברכות כט, ע"א. (41 ואין
הדברים אמורים אלא כשמתפלל ביחיד, אבל המתפלל
בציבור אינו חוזר, שהרי שומעה מתפילת שליח ציבור בקול
(כסף-משנה בשם ר' משה כהן). וכן מבואר מסוגיית
התלמוד (ברכות, שם).
- 34 י. טָעָה וְלֹא הַזְכִּיר 'יַעֲלֶה וְיָבֹא'⁴²: אִם נִזְכָּר קֹדֶם

21 לֹא נִזְכָּר אֶלָּא עַד שֶׁהַשְּׁלִים כָּל תַּפְלָתוֹ, חוֹזֵר
22 לְרֹאשׁוֹ.⁵² אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד שְׁלִיחַ-צְבוֹר.

(50) במקום "המלך הקדוש". (51) במקום "המלך המשפט", ראה לעיל (פרק ב, הלכה יח). (52) ברכות יב, ע"ב. ואם שכח ולא אמר בימים אלה "זכרנו", או "וכתוב", או "בספר חיים" אין מחזירין אותו כי לא נזכרו בתלמוד: ואין מחזירים אלא על דברים שהוזכרו בתלמוד בפירוש ('הגהות מיימוניות' לעיל פרק ב אות כ').

23 יֵד. טַעַם וְלֹא הַזְכִּיר הַבְּדִלָה בְּחֻנּוֹן⁵³ הַדַּעַת -
24 מַשְׁלִים תַּפְלָתוֹ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר.⁵⁴ וְכֵן מִי שֶׁלֹּא
25 הַזְכִּיר 'עַל הַנְּסִים' בַּחֲנֻכָּה וּבְפֻרִים, וְ'עֲנִנוּ' בַּתַּפְלָת
26 תַּעֲנִית - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל.⁵⁵ אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד
27 שְׁלִיחַ-צְבוֹר. וְאֵם נִזְכָּר קֹדֶם שִׁיעָקוֹר אֶת רִגְלָיו,
28 אוֹמֵר: "עֲנִנוּ⁵⁶ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה, פְּוֹדָה וּמַצִּיל
29 בְּכָל עַת צָרָה וְצִוְיָה - יְהִיו לְרַצּוֹן אֲמָרֵי פִי" וְגו'.

(53) בתפילת מעריב למוצאי שבת ויום-טוב שאומר בה "אתה חוננתנו", או "אתה הבדלת" וכו' כנוסח התפילות לרבנינו, וכמבואר לעיל (פרק ב, הלכה יב). (54) שהרי יכול לאמרה אחר-כך על הכוס (ברכות כט). (55) שכלל הוא, ימים שאין בהם קרבן מוסף, כגון: חנוכה ופורים אם לא אמר מעין המאורע אין מחזירים אותו (שבת כד). והטעם: מפני שאינם מן התורה, אלא מתקנת חכמים. (56) כדעת הרי"ף (תענית פ"א). (57) ואינו חותם בברכה, כי לא תוקנה הברכה אלא כשאומרים אותה במקומה, אבל כשאומרים אותה אחר התפילה, שלא במקומה הקבוע - הרי זו ברכה לבטלה (מהר"ח, ו'טור' או"ח סימן תקס"ה). אבל 'על הנסים' אינו אומר אפילו כשנזכר קודם שיעקור רגליו, משום שאינה אלא הודאה ושבח; לא כן 'תפלת עננו' שהיא בקשה מאת ה', אנו מקפידים בה יותר (מ'מעשה רוקח').

30 טו. שֶׁכַּח וְלֹא הַתַּפְלָל מִנְחָה בְּעֶרְב־שַׁבָּת - יִתְפַּלֵּל
31 עֶרְבִית שְׁתִּים שָׁל שַׁבָּת, וְכֵן בְּיוֹם-טוֹב. שֶׁכַּח וְלֹא
32 הַתַּפְלָל מִנְחָה בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם-טוֹב, מִתְפַּלֵּל
33 בְּמוֹצָאֵיהֶן עֶרְבִית שְׁתִּים שָׁל חֹל⁵⁸ - מִבְּדִיל
34 בְּרֹאשׁוֹנָה⁵⁹ וְאֵינוֹ מִבְּדִיל בְּשִׁנּוּיָה⁶⁰; וְאֵם הַבְּדִיל
35 בְּשִׁתִּיָּה אוֹ לֹא הַבְּדִיל בְּאַחַת מֵהֶן⁶¹ - יֵצֵא⁶²; אֲבָל
36 אֵם לֹא הַבְּדִיל בְּרֹאשׁוֹנָה וְהַבְּדִיל בְּשִׁנּוּיָה⁶³ - חוֹזֵר
37 וּמִתְפַּלֵּל תַּפְלָה שְׁלִישִׁית, מִפְּנֵי שֶׁהָרֹאשׁוֹנָה לֹא
38 עָלְתָה לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּימָה לַתַּפְלָת עֶרְבִית⁶⁴. וְכָל
39 הַמִּתְפַּלֵּל שְׁתִּים⁶⁵ תַּפְלוֹת, אֶפְלוּ שְׁחִירָת וּמוֹסָף⁶⁶ - לֹא
40 יִתְפַּלֵּל זֹו אַחֵר זֹו, אֶלָּא יִשְׁהָה בֵּין תַּפְלָה לַתַּפְלָה
41 כְּדֵי שֶׁתִּתְחַוֵּן⁶⁷ דַּעְתוֹ עָלָיו.

(58) ברכות כו, ע"ב. (59) שם. שהיא תפילת מעריב בזמנה. (60) שאינה אלא לתשלום תפילת שבת, שאין בה הבדלה. (61) שלא הבדיל בתפילה כלל. (62) שהרי עתיד להבדיל על הכוס. וכאמור לעיל ה"ד. (63) גילה דעתו שהיא לחובת תפילת מעריב בזמנה. (64) וכלל הוא תפילת

1 שִׁשְׁשִׁים תַּפְלָתוֹ - חוֹזֵר לְעִבּוּדָהּ וּמִזְכִּיר; וְאֵם
2 נִזְכָּר אַחֵר שֶׁהַשְּׁלִים תַּפְלָתוֹ - חוֹזֵר לְרֹאשׁוֹ⁴³; וְאֵם
3 הִיָּה רְגִיל לִזְמַר תַּחֲנוּנִים אַחֵר תַּפְלָתוֹ⁴⁴, וְנִזְכָּר אַחֵר
4 שֶׁהַשְּׁלִים תַּפְלָתוֹ, קֹדֶם שִׁיעָקוֹר רִגְלָיו - חוֹזֵר
5 לְעִבּוּדָהּ⁴⁵.

(42) בברכת ה"עבודה". (43) ברכות כט, ע"ב. (44) כגון: "אלהי נצור לשוני מרע" שאנו אומרים בעמידה אחר התפילה. (45) (שם) אבל אם אינו רגיל, אפילו לא עקר עדיין רגליו - הרי הוא כהשלים תפילתו וחוזר לראש (כסף-משנה).

6 יֵא. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בַּחֲלוֹ שָׁל מוֹעֵד, או
7 בְּשַׁחֲרִית וּבְמִנְחָה שָׁל רֹאשֵׁי חֳדָשִׁים; אֲבָל עֶרְבִית
8 שָׁל רֹאש־חֹדֶשׁ, אֵם לֹא הַזְכִּיר, אֵינוֹ חוֹזֵר⁴⁶.

(46) לפי שאין בית-דין מקדשים את החודש בלילה (ברכות ל:). וכתב ב"הלכות גדולות" וכן ב"שאלות דרב אחאי": מי ששכח ולא אמר "יעלה ויבוא", או כל דבר שצריך לחזור בשבילו ולהתפלל - יכוין דעתו וישמע מהשליח-ציבור י"ח ברכות מראש ועד סוף ויוצא ידי חובתו בהתאם לדברי רבן גמליאל האומר (ר"ה לד:): ש"ץ מוציא את הבקי להתפלל, כשם שמוציא את שאינו בקי; ומה גם את זה שהתפלל בעצמו אלא ששכח דבר מתפילתו ('הגהות מיימוניות'), וכן נפסק להלכה בשו"ע או"ח סי' קכד ס"י).

9 יֵב. כָּל מְקוֹם שֶׁהִיָּחִיד חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, שְׁלִיחַ-צְבוֹר
10 חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, אֵם טַעַם כְּמוֹתָ בָּעַת שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּקוֹל
11 רֶם, חוֹץ מִשַּׁחֲרִית שָׁל רֹאש־חֹדֶשׁ, שְׁאֵם שֶׁכַּח
12 שְׁלִיחַ-צְבוֹר וְלֹא הַזְכִּיר 'יַעֲלֶה וְיָבֹא' עַד שֶׁהַשְּׁלִים
13 תַּפְלָתוֹ⁴⁷ - אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי טַרַח צְבוֹר⁴⁸;
14 שֶׁהִרִי תַפְלָת הַמוֹסָפִין לִפְנֵיו, שֶׁהוּא מִזְכִּיר בָּהּ
15 רֹאש־חֹדֶשׁ⁴⁹.

(47) אבל אם עדיין לא השלים תפילתו, הואיל ואינו חוזר אלא לעבודה, אין זה טורח מרובה ויחזור לעבודה. (48) ברכות ל, ע"ב: טעם ולא הזכיר של ר"ח בשחרית, אין מחזירים אותו מפני שיכול לאמרה במוסף. אמר רבי יוחנן ובציבור שנינו. ופירוש הרי"ף: בשליח ציבור שנינו, משום טורח הצבור. (49) אבל כשטעה במוסף - מחזירים אותו, ואין אומרים הרי מנחה לפניו, מפני שאין נוהגים להתפלל מוסף ומנחה כאחד, ולא שייך לומר בזה: "הרי מנחה לפניו" (הרא"ש לברכות שם). וגירסת התלמוד שלפנינו משובשת, ודברינו מכוונים ע"פ גירסת הרי"ף שם. ומכאן המקור לדברי רבינו (לעיל, ה"א) שגם: ש"ץ שטעה כשהוא מתפלל בקול רם - חוזר, וכמו שרמזנו בביאורנו שם.

16 יֵג. עֲשֶׂהָ יָמִים שֶׁמֶרֶאש־הַשָּׁנָה עַד יוֹם-הַכַּפּוֹרִים,
17 טַעַם וְחֵתֶם בָּהֶם בְּבִרְכָּה שְׁלִישִׁית 'הָאֵל הַקָּדוֹשׁ'⁵⁰ -
18 חוֹזֵר לְרֹאשׁ. טַעַם וְחֵתֶם בְּעֲשִׂיתִי-עֲשֶׂהָ 'מִלָּךְ אוֹהֵב
19 צְדָקָה וּמִשְׁפָּט'⁵¹ - חוֹזֵר לַתַּחֲלַת הַבִּרְכָּה, וְחֵתֶם בָּהּ
20 'הַמִּלָּךְ הַמִּשְׁפָּט', וּמִתְפַּלֵּל וְהוֹלֵךְ עַל הַסֵּדֶר; וְאֵם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

- 1 התשלומין באה לבסוף, כמבואר לעיל (פ"ג, ה"ח).
 2 כגון ששכח להתפלל, ומתפלל עכשיו שמים.
 3 (66) שמתפלל שמים כרגיל, לא מחמת טעות. (67) שתהא
 4 דעתו מיושבת לערוך תפילתו דרך תחינה (ברכות ל:).
 5 ובירושלמי (שם, פ"ד, ה"ו) נתנו לה שיעור: כדי הילוך
 6 ארבע אמות.
 7 טז. אסור לו למתפלל בצבור שיקדים תפלתו
 8 לתפלת הצבור⁶⁸. הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור
 9 שמתפללין בלחש: אם יכול להתחיל ולגמור עד
 10 שלא יגיע שליח-צבור לקדשה - יתפלל; ואם לאו
 11 - ימתין⁶⁹ עד שיתחיל שליח-צבור להתפלל בקול
 12 רם, ויתפלל עמו בלחש מלה במלה עד שיגיע
 13 שליח-צבור לקדשה, ועונה קדשה עם הצבור⁷⁰,
 14 ומתפלל שאר תפלה לעצמו. ואם התחיל להתפלל
 15 קדם שליח-צבור, והגיע שליח-צבור לקדשה - לא
- 11 יפסיק ולא יענה קדשה עמה. וכן לא יענה אמן
 12 יהא שמה רבא מברך⁷¹ והוא באמצע התפלה, ואין
 13 צריך לומר בשאר הברכות⁷².
- 68) אלא ימתין כדי שיתפלל עם הציבור, שתפילת הציבור
 רצויה יותר לפני ה' (ברכות כח:). (69) כי אם לא ימתין
 לא יוכל לענות קדושה עם הציבור שאסור לו להפסיק
 באמצע תפילתו, וגם ביחיד לא יוכל לאמרה שאין אומרים
 קדושה פחות מעשרה (שם, כא:). (70) כדעת רב האי
 גאון, הובאה ברי"ף לברכות שם. (71) שבתפילת קדיש
 (שם). (72) כשהוא עומד באמצע איוז ברכה שהיא
 מברכות המצוות, או ברכות הנהנין שאסור לו להפסיק
 לעניית אמן וכו'. שאם באמצע תפילה אסור לו להפסיק
 אפילו בין ברכה לברכה, באמצע הברכה לא כל-שכן
 (כסף-משנה). ויש מפרשים: שלא יפסיק בתפילתו לעניית
 אמן לשאר הברכות (לחם-משנה).

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ד אלול ה'תש"פ-א' תשרי ה'תשפ"א

יום ראשון כ"ד אלול ה'תש"פ

מצות עשה קנג. נט.

- 37 (הסמוך לכך) בארץ ישראל לעבר שנים ולקבוע חדשים
 38 בחוצה לארץ, בדרך שעשה רבי עקיבא, כמו שנתבאר
 39 בתלמוד (ברכות סג) — וכן יש קשי גדול, והידוע
 40 (שכמעט תמיד בית דין הגדול אמנם היה בארץ ישראל,
 41 והם שיקבעו חדשים ויעברו שנים בדרכים המקבילות
 42 אצלם ובהתקבצם יחד.
- 43 ויש פאן יסוד גדול מאד מיסודות האמונה, שלא
 44 ידעוהו ולא ירגישו בו אלא המעמיקים חקר. הנינו זה
 45 שאנו מחשבים היום בחוצה לארץ בסדר העבור
 46 שבידינו ואומרים שיום זה ראש חדש ויום זה חג —
 47 לא בגלל חשבוננו אנו עושים אותו חג בשום אופן, אלא
 48 מפני שבית דין הגדול שבארץ ישראל כבר קבעו יום
 49 זה חג או ראש חדש, ומפני שהם אמרו שהיום ראש
 50 חדש או היום חג, הוא נעשה חג או ראש חדש, בין
 51 שהיתה פעלתם זו על פי חשבון או על פי ראיה, כמו
 52 שנמסר לנו בקבלה (ראש השנה כה:): "אשר-תקראו
 53 אתם (ויקרא כג, ב) — אין לי מועדות אלא אלו",
 54 כלומר: אשר יאמרו הם שהם מועדות, אפלו שונגין
 55 אפלו אנוסין אפלו מטעין, כמו שבא לנו בקבלה. ואין
 56 אנו עושים היום חשבון אלא כדי שנגדע את-היום
 57 שקבעו בו בני ארץ-ישראל, בין שבסדר זה עצמו
 58 מחשבים וקובעים היום — לא בראיה; ועל קביעתם
 59 אנו סומכים — לא על חשבוננו. ואין חשבוננו אלא
 60 לגלוי מלתא (לגלות דבר שכבר נקבע בזמנו), והבן זה
 61 היטב.
- 14 המצוה הקנ"ג — הצווי שצננו תעלה לקדש
 15 חדשים ולחשב חדשים ושנים, וזו היא מצות קדוש
 16 החדש (קביעת יום ראש-חדש נקרא "קידוש"), והוא אמרו
 17 תעלה: "החדש הזה לכם ראש חדשים" (שמות יב, ב),
 18 ובפרוש נאמר (ראש השנה כב:): "עדות זו תהא מסורה
 19 לכם", כלומר: מצוה זו אינה מסורה לכל-אחד ואחד
 20 כשבת בראשית (השבת. על-שם שבה שבת הקדוש ברוך
 21 הוא ממעשה בראשית) — שכל-אחד מונה ששה ימים
 22 ושוכת בשביעי — כך שגם כל-אדם הרוצה את-הלכנה
 23 יעשו ראש חדש, או יחשב בחשבון התורני (חישובי
 24 הלוח כפי שקבעו חכמי התורה) ויעשה ראש חדש, או יראה
 25 שהאביב אחר (אחת הסיבות לעיבור השנה) וזולתו (או
 26 סיבה אחרת) ממה שראוי להתחשב בו ויוסיף חדש —
 27 אלא מצוה זו לא יעשה לעולם אלא בית דין הגדול
 28 דוקא ובארץ ישראל דוקא. לפיכך בטלה אצלנו היום
 29 הראיה מחמת העדר בית דין הגדול, כמו שבטלה
 30 הקרבת הקרבנות מחמת העדר המקדש. וכן טעם
 31 המינים הנקראים כאן במזרח 'קראים', וזהו היסוד שגם
 32 לא כל-הרבנים עמדו עליו, והחלו מגששים עמהם
 33 בחשכת האפלה. דע, שהחשבון הזה שאנו מחשבים
 34 היום ויוצעים בו ראשי החדשים והמועדים, אין מתר
 35 לעשותו אלא בארץ ישראל בלבד; אכל בשעת הדחק
 36 ובהעדר חכמים מארץ ישראל, אז מתר לבית דין הסמוך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

44 חֲדָשִׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצוֹצְרוֹת" (במדבר י, י). וּבִפְרוֹשׁ אָמְרוּ
45 (ראש השנה כו), שְׁמִצּוֹת הַיּוֹם בַּחֲצוֹצְרוֹת. וּכְבֵר נִתְבָּאֲרוּ
46 דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּסְפָרֶי (פרשת בהעלותך) וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כו)
47 וְתַעֲנִיּוֹת (טו) וְכֵן אֲנוּ מַצִּיּוֹם לְתַקֵּעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּזִמָּן
48 הַצִּוּרוֹת וְהַרְעוֹת כְּשֶׁנִּצְעַק אֵלָיו יִתְעַלֶּה כְּמוֹ שֶׁאָמַר:
49 "וְכִי־תִבְאוּ מִלִּחְמָה בְּאַרְצְכֶם וְגו'" (שם, ט).

יום שלישי כ"ו אלול ה'תש"פ

מצות עשה נט:

**הלכות מגילה וחנוכה פרק א"ב. נדפס
לעיל עמ' קז - קיב בשיעור לג' פרקים.**

50 הַמִּצְוָה הַנ"ט — הַצִּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְתַקֵּעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת
51 בַּמִּקְדָּשׁ בְּעֵת הַקֶּרֶבֶת כִּלְקָרְפֵן מִקְרָבֵנוֹת הַמוֹעֲדוֹת, וְהוּא
52 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וּבִיּוֹם שֶׁמִּחְתָּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי
53 חֲדָשִׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצוֹצְרוֹת" (במדבר י, י). וּבִפְרוֹשׁ אָמְרוּ
54 (ראש השנה כו), שְׁמִצּוֹת הַיּוֹם בַּחֲצוֹצְרוֹת. וּכְבֵר נִתְבָּאֲרוּ
55 דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּסְפָרֶי (פרשת בהעלותך) וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כו)
56 וְתַעֲנִיּוֹת (טו) וְכֵן אֲנוּ מַצִּיּוֹם לְתַקֵּעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּזִמָּן
57 הַצִּוּרוֹת וְהַרְעוֹת כְּשֶׁנִּצְעַק אֵלָיו יִתְעַלֶּה כְּמוֹ שֶׁאָמַר:
58 "וְכִי־תִבְאוּ מִלִּחְמָה בְּאַרְצְכֶם וְגו'" (שם, ט).

יום רביעי כ"ז אלול ה'תש"פ

**הלכות מגילה וחנוכה פרק ג"ד. נדפס
לעיל עמ' קיב - קיז בשיעור לג' פרקים.**

מצות עשה ריג.

59 הַמִּצְוָה הַרִי"ג — הַצִּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְבַעוֹל בְּקִדּוּשֵׁין
60 וּבִמְתָן דְּבֵר בֵּיד הָאִשָּׁה, אוּ בִּשְׁטֵר, אוּ בְּבִיָּאָה — וְזוּהִי
61 מִצְוַת קִדּוּשֵׁין. וְהִרְמִזוּ עַל כֵּן אָמְרוּ: "כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה
62 וּבָעִלָּה" (דברים כד, א), — מִשְׁמַע שְׁקוּנָה בְּבִיָּאָה. וְאָמַר
63 "וְיִצְאָה וְהִזְיָה" (שם, ב) — כִּשֶּׁם שֶׁיִּצְאָתָה בִּשְׁטֵר (גט)
64 כֵּן הִתְיָה (הנשואין) בִּשְׁטֵר. וְכֵן לְמַדְנוּ שֶׁהִיא נִקְנִית בְּכֶסֶף
65 מִמֶּה־שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֵמָה עֲבָרֶיהָ: "אֵין כֶּסֶף" (שמות כא, יא),
66 אָמְרוּ: אֵין כֶּסֶף לְאֶדוֹן זֶה אָבֵל יֵשׁ כֶּסֶף לְאֶדוֹן אַחֵר, וּמִנֵּה?
67 (מיהו?) אָב. (וזהו כאשר קידשו בתו בבסוף) אָבֵל קִדּוּשֵׁין
68 דְּאוֹרִיתָא הֵם בְּבִיָּאָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֲרָה בְּכֻמָּה מִקוֹמוֹת
69 בְּתַבּוּת (ג). וְקִדּוּשֵׁין (פרק א משנה א) וְנִדָּה (פרק ה משנה
70 ד). וּכְבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּשִׁלְמוֹת בַּמִּסְכָּתָא
71 הַמִּיחְדָּת לְכָד, כְּלוּמַר: מִסְכַּת קִדּוּשֵׁין. וּבִפְרוֹשׁ אָמְרוּ עַל
72 קִדּוּשֵׁין בְּבִיָּאָה שֶׁהֵם דְּאוֹרִיתָא הֵנָּה נִתְבָּאֲרָה שְׁמִצּוֹת
73 קִדּוּשֵׁין דְּאוֹרִיתָא.

1 וְהִנֵּי מוֹסִיף לָךְ בְּאוֹר: אֵלוֹ הַנִּחְנוּ, לְמִשְׁלֵי, שְׁבָגִי אֶרֶץ
2 יִשְׂרָאֵל יִעָדְרוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל — חֲלִילָה לֹאֵל מַלְעָשׁוֹת
3 זֹאת, לִפִּי שֶׁכְּבֵר הַבְּטִיחַ שְׁלֹא יִמָּחֶה וְלֹא יִשְׁרַשׁ אֶת־
4 שְׂאֵרֵית הָאֵמָה לְגִמְרִי — וְלֹא יִהְיֶה שֵׁם בֵּית דִּין בְּנִמְצָא,
5 וְלֹא יִהְיֶה בַּחוּצָה לְאֶרֶץ בֵּית דִּין שֶׁנִּסְמָךְ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
6 — הִרִי אִזּוֹ לֹא הִיָּה חֲשׁבוֹנָנוּ זֶה מוֹעִיל לָנוּ כָּלֵל בְּשׁוֹם
7 אָפֶן, לִפִּי שֶׁאֵין לָנוּ לְחֹשֶׁב בַּחוּצָה לְאֶרֶץ וּלְעֵבֶר שְׁנִים
8 וּלְקַבּוֹעַ חֲדָשִׁים אֵלָּא בְּאוֹתָם הַתְּנָאִים הַנִּזְכָּרִים, כְּמוֹ
9 שֶׁבְּאֶרְנוּ "כִּי מַצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבָרָה" מִירוּשָׁלַם
10 (ישעיה ב, ג). וְאֵם יִתְבּוֹנֵן מִי יֵשֵׁב לוֹ דְּעָה שְׁלֵמָה בְּדִבְרֵי
11 הַתְּלִמּוּד שֶׁבַּעֲנֵן זֶה, יִתְבָּאֲרָ לוֹ כִּלְמֶה־שֶׁאֲמָרְנוּ בְּרוּר
12 שֶׁאֵין בּוֹ שׁוֹם סֶפֶק. וְהֵנָּה יֵשׁ רְמִיזִים בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה,
13 הַמּוֹרּוֹת עַל יְסוּדוֹת הַסֵּדֶר שֶׁאֲנוּ סוֹמְכִים עָלָיו בִּידְעִית
14 רֹאשֵׁי חֲדָשִׁים וְעֵבֶר שְׁנִים, מֵאֵלָּה אָמְרוּ: "וְשִׁמְרָתָ
15 אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָה מִיָּמִים יְמִימָה" (שמות יג, י).
16 אָמְרוּ (מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי): "מִלְּמַד שֶׁאֵין
17 מַעֲבִירִין אֶת־הַשָּׁנָה אֵלָּא בְּפָרֶק הַסֵּמוּךְ לְמוֹעֵד" (בחדוש
18 אדר — הַסֵּמוּךְ לְמוֹעֵד פֶּסַח) וְאָמְרוּ (שם): "מִנֵּין שֶׁאֵין
19 מַעֲבִירִין אֶת־הַחֲדָשׁ אֵלָּא בְּיוֹם וְאֵין מִקְדָּשִׁין אֶת־הַחֲדָשׁ
20 אֵלָּא בְּיוֹם? תְּלִמּוּד לֹאֵמַר: מִיָּמִים יְמִימָה". וְאָמַר יִתְעַלֶּה:
21 "לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה" (שם יב, ב), אָמְרוּ (מגילה ה): "חֲדָשִׁים
22 אֵתָּה מִחֻשָּׁב לְשָׁנָה, וְאִי אֵתָּה מִחֻשָּׁב יָמִים" — מִשְׁמַע
23 שֶׁהוֹסִסָּה בָּהּ לֹא תִהְיֶה אֵלָּא חֲדָשׁ שְׁלֵם. וְאָמַר: "חֲדָשׁ
24 יָמִים" (במדבר יא, כא) — אָמְרוּ: "יָמִים אֵתָּה מִחֻשָּׁב
25 לְחֲדָשׁ וְאֵין אֵתָּה מִחֻשָּׁב שְׁעוֹת". וְאָמְרוּ: "שְׁמוֹר אֶת־
26 חֲדָשׁ הָעָבִיב" (דברים טז, א) — מִשְׁמַע שֶׁבְּשָׁנִים שְׁלָנוּ
27 חוֹבָה שֶׁנִּשְׁמָר בְּהֵן תְּקוּפוֹת הַשָּׁנָה, וּלְפִיכָף יִהְיֶה שְׁנוֹת
28 תְּמָה (למרות שחשוב החדשים מבוסס על מהלך הירח).
29 וּכְבֵר נִתְבָּאֲרוּ כִּלְדִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּשִׁלְמוֹת בְּפָרֶק א'
30 מִסְּנִיחֵדִין (יא). וּבִמִּסְכַּת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ב). וְגַם בְּבִרְכוֹת
31 (ג).

32 הַמִּצְוָה הַנ"ט — הַצִּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְתַקֵּעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת
33 בַּמִּקְדָּשׁ בְּעֵת הַקֶּרֶבֶת כִּלְקָרְפֵן מִקְרָבֵנוֹת הַמוֹעֲדוֹת, וְהוּא
34 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וּבִיּוֹם שֶׁמִּחְתָּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי
35 חֲדָשִׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצוֹצְרוֹת" (במדבר י, י). וּבִפְרוֹשׁ אָמְרוּ
36 (ראש השנה כו), שְׁמִצּוֹת הַיּוֹם בַּחֲצוֹצְרוֹת. וּכְבֵר נִתְבָּאֲרוּ
37 דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּסְפָרֶי (פרשת בהעלותך) וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כו)
38 וְתַעֲנִיּוֹת (טו) וְכֵן אֲנוּ מַצִּיּוֹם לְתַקֵּעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּזִמָּן
39 הַצִּוּרוֹת וְהַרְעוֹת כְּשֶׁנִּצְעַק אֵלָיו יִתְעַלֶּה כְּמוֹ שֶׁאָמַר:
40 "וְכִי־תִבְאוּ מִלִּחְמָה בְּאַרְצְכֶם וְגו'" (שם, ט).

יום שני כ"ה אלול ה'תש"פ

מצות עשה נט.

41 הַמִּצְוָה הַנ"ט — הַצִּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְתַקֵּעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת
42 בַּמִּקְדָּשׁ בְּעֵת הַקֶּרֶבֶת כִּלְקָרְפֵן מִקְרָבֵנוֹת הַמוֹעֲדוֹת, וְהוּא
43 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וּבִיּוֹם שֶׁמִּחְתָּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי

יום חמישי כ"ח אלול ה'תש"פ

מצות עשה ריג.

הַמִּצְוָה הַרִי"ג — הַצִּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְבַעוֹל בְּקִדּוּשֵׁין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

— אין דרך לך. וגלה את-הטעם לך ואמר: "ולא-
תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה" (שם). לפי שהאונס
והפתוי קורה מעט, ואם יהיה הדבר ברצון ובהתר
יתרבה ויתפשט בארץ. וזה טעם יפה ונאה לפסוק זה,
והוא מתאים לכל-מה-שהזכירו חכמים ולמה שזכירו
משפטי התורה. ולא זה, כלומר: לא דפנויה — לוקין
עליו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכתבות וקדושין.

יום ש"ק א' תשרי ה'תשפ"א מצות לא תעשה שנה.

המצוה השנ"ה — האזהרה שהזהרנו מלבעול בלא
כתבה וקדושין, והוא אמרו ותעלה: "לא-תהיה קדשה
מבנות ישראל" (דברים כג, יח), וכבר פל האזהרה בענין
זה בלשון אחר והוא אמרו ותעלה: "אל-תחלל את-
בתך להזנותה" (ויקרא יט, כט). ולשון ספרא (פרשת
קדושים): "אל-תחלל את-בתך" — זה המוסר בתו פנויה
שלא לשם אישות, וכן המוסרת עצמה שלא לשם
אישות. ושמע ממני למה פל לא זה בלשון זה ואיזה
ענין נוסף יש בו, והוא: שכבר קדם במשפטי ותעלה,
שהבועל בתולה בין שהיה מפתה או אונס — אינו חיב
שום ענש מן-הענשים אלא תשלום ממון בלבד ושישא
אותה אשה שפגע, כמו שנתבאר בכתוב. והיה עולה
בדעתנו, בין שאין בדבר זה אלא קנס ממון הרי הוא
נוהג ככל-דבר שבממון, וכשם שרשאי אדם למסור
לחברו מממונו כל-מה שירצה או למחול לו במה-שהוא
חיב לו, כך גם יהיה רשאי לקחת בתו הנערה ולמסרה
לאיזה אדם לבוא עליה וימחול לו בכך בין שזה זכות
מזכיותו, כלומר: החמשים כסף (שנקנס האונס או
המפתה) שהם לאבי הנערה; או שימסרה לו על מנת
שימין לו כך וכך דינרים. לפיכך הזהר על זה ונאמר לו:
"אל-תחלל את-בתך להזנותה" (ויקרא שם), לפי שזה
שדנתי בו בתשלומי ממון בלבד אינו אלא אם קרה
שפתה או אנס; אבל שיעשה הדבר ברצון שניהם ובהתר
— אין דרך לך. וגלה את-הטעם לך ואמר: "ולא-
תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה" (שם). לפי שהאונס
והפתוי קורה מעט, ואם יהיה הדבר ברצון ובהתר
יתרבה ויתפשט בארץ. וזה טעם יפה ונאה לפסוק זה,
והוא מתאים לכל-מה-שהזכירו חכמים ולמה שזכירו
משפטי התורה. ולא זה, כלומר: לא דפנויה — לוקין
עליו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכתבות וקדושין.

ובמתן דבר ביד האשה, או בשטר, או בביאה — וזהו
מצות קדושין. והרמז על כך אמרו: "כי-קח איש אשה
ובעלה" (דברים כד, א), — משמע שקונה בביאה. ואמר
"ויצאה והיתה" (שם, ב) — כשם שייצאתה בשטר (גט)
כך תהיה (הנשואין) בשטר. וכן למדנו שהיא נקנית
בכסף ממה שנאמר באמה עברה: "אין כסף" (שמות
כא, יא), אמרו: אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון
אחר, ומנו? (מיהו?) אב. וזהו כאשר קידשו בתו בכסף, אבל
קדושין דאורייתא הם בביאה, כמו שנתבאר בכמה
מקומות בכתבות (ג). וקדושין (פרק א משנה א) ונדה (פרק
ה משנה ד). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות
במסכתא המיוחדת לך, כלומר: מסכת קדושין. ובפרוש
אמרו על קדושין בביאה שהם דאורייתא הנה נתבאר
שמצות קדושין דאורייתא.

יום שישי כ"ט אלול ה'תש"פ מצות לא תעשה שנה.

המצוה השנ"ה — האזהרה שהזהרנו מלבעול בלא
כתבה וקדושין, והוא אמרו ותעלה: "לא-תהיה קדשה
מבנות ישראל" (דברים כג, יח), וכבר פל האזהרה בענין
זה בלשון אחר והוא אמרו ותעלה: "אל-תחלל את-
בתך להזנותה" (ויקרא יט, כט). ולשון ספרא (פרשת
קדושים): "אל-תחלל את-בתך" — זה המוסר בתו פנויה
שלא לשם אישות, וכן המוסרת עצמה שלא לשם
אישות. ושמע ממני למה פל לא זה בלשון זה ואיזה
ענין נוסף יש בו, והוא: שכבר קדם במשפטי ותעלה,
שהבועל בתולה בין שהיה מפתה או אונס — אינו חיב
שום ענש מן-הענשים אלא תשלום ממון בלבד ושישא
אותה אשה שפגע, כמו שנתבאר בכתוב. והיה עולה
בדעתנו, בין שאין בדבר זה אלא קנס ממון הרי הוא
נוהג ככל-דבר שבממון, וכשם שרשאי אדם למסור
לחברו מממונו כל-מה שירצה או למחול לו במה-שהוא
חיב לו, כך גם יהיה רשאי לקחת בתו הנערה ולמסרה
לאיזה אדם לבוא עליה וימחול לו בכך בין שזה זכות
מזכיותו, כלומר: החמשים כסף (שנקנס האונס או
המפתה) שהם לאבי הנערה; או שימסרה לו על מנת
שימין לו כך וכך דינרים. לפיכך הזהר על זה ונאמר לו:
"אל-תחלל את-בתך להזנותה" (ויקרא שם), לפי שזה
שדנתי בו בתשלומי ממון בלבד אינו אלא אם קרה
שפתה או אנס; אבל שיעשה הדבר ברצון שניהם ובהתר

ירמיה פרק מד יג-כב

יג ופקדתי על היושבים בארץ מצרים כאשר פקדתי על־ירושלם בחרב ברעב ובדבר: יד ולא יהיה פליט ושריד לשארית יהודה הבאים לגור־שם בארץ מצרים ולשוב ארץ יהודה אשר־המה מנשאים את־נפשם לשוב לשבת שם כי לא־ישוּבוּ כי אם־פליטים: טו ויענו את־ירמיהו פליהאנשים הידעים כי־מקטרות נשיתם לאלהים אחרים וכל־הנשים העמדות קהל גדול וכל־העם הישבים בארץ־מצרים בפתרום לאמר: טז הדבר אשר־דברת אלינו בשם יהוה איננו שמעים אליך: ז כי עשה נעשה את־כל־הדבר אשר־יצא מפיו לקפֹר למלכת השמים והסוף־לה נסכים כאשר עשינו אנחנו ואבתינו מלכינו ושרינו בערי יהודה ובחצות ירושלם ונשבֹע־לחם ונהיה מוכים ורעה לא ראינו: יח ומן־אז חדלנו לקפֹר למלכת השמים והסוף־לה נסכים חסרנו כל ובחרב וברעב תמנו: יט וכי־אנחנו מקטרים למלכת השמים ולחסף לה נסכים המבלעדי אנשינו עשינו לה פוגים להעצבה וחסף לה נסכים: כ ויאמר ירמיהו אל־פליהעם על־הגברים ועל־הנשים ועל־פליהעם הענים אתו דבר לאמר: כא הלוא את־הקפֹר אשר קטרתם בערי יהודה ובחצות ירושלם אתם ואבותיכם מלכיכם ושריכם ועם הארץ אתם וזכר יהוה ותעלה על־לבו: כב ולא־יוכל יהוה עוד לשאת מפני רע מעלליכם מפני התועבת אשר עשיתם ותהי ארצכם לחרבה ולשמה ולקללה מאין יושב פתיום הזה:

רש"י

(יד) כי אם פליטים. ירמיה וברוך חזרו לשם שהגלה נבוכדנאצר כשניתנה ארץ מצרים בידו בעשרים ושבע למלו (יחזקאל כט) כך שנויה בסדר עולם:

(יט) המבלעדי אנשינו. שלא מדעתם: כוונים להעציבה. דפוסים כדמות עצבים (עצבים דמות עלמה כמו לעיל כב): (כב) ולא יוכל ה' עוד לשאת. כמו ולא יכול:

מצודת דוד

(יג) ופקדתי. אשגיח להפרע ולהשיב גמול על היושבים וכו': בחרב וכו'. ר"ל באלה אשיב הגמול להפרע מהם: (יד) ולא יהיה פליט. לא ישאר מהם במצרים שארית מה: ולשוב. ולחזור לארץ יהודה אשר המה מצפים ומרוממים ומבטיחים את נפשם לשוב לשבת שמה הנה לא כן יהיה כי לא ישוּבוּ כ"א הפליטים מחרב האויב והוא מקרא קצר ויובן החסרון מעצמו: (טו) וכל הנשים העומדות. שהיו עומדות במעמד ההוא והיה קיבוץ רב: וכל העם וכו'. גם המה היו נמשכים אחריהם: בפתרום. שהיא מארץ מצרים: (יז) אשר יצא מפיו. אשר קיבלנו על עצמנו לקטר למלכת השמים, ר"ל לכרכב גדול שבשמים הוא השמש וכאילו מולך על כולם: והסיך לה. ולהסיך לה: ונשבֹע־לחם. ואז היינו שבעים לחם: ונהיה טובים. ר"ל עשירים ומלאים טוב: (יח) ומן אז. מהזמן

מצודת ציון

(יג) ופקדתי. ענין השגחה: (יד) פליט ושריד. הצלה ושאירות: מנשאים. ענין הרמה ור"ל מבטיחים: פליטים. נמלטים ומוצלים: (טו) קהל. ענין קיבוץ עם: (יז) למלכת השמים. היא השמש וכן לעשות כוונים למלכת השמים (לעיל ז): (יח) תמנו. ענין כליון: (יט) המבלעדי. ענינו כמו זולת וכן מבלעדי אישך (במדבר ה'): אנשינו. בעלינו: כונים. מין מאכל ויתכן שנקרא כן על כי עשאוּם בכוננת הלב ותיקון רב וכן לעשות כוונים (לעיל ז): להעציבה. מלשון עצבון והוא דרך כינוי על השמחה: (כב) לשאת. מלשון משא וסבל: מעלליכם. מעשיכם: ולחרבה. מלשון חורבן: ולשמה. ולתמהנה:

אשר אז חדלנו לקטר וכו' חסרנו כל הטובה שהיה עמנו: (יט) וכי אנחנו. זהו מאמר הנשים המקטרות לבדן שאמרו וכי מה שאנחנו מקטרים וזהירות להסך לה נסכים האם מבלעדי דעת אנשינו עשינו למלכת השמים מיני מאכל: להעציבה. ר"ל לשמח אותה ואמר על דרך הכינוי וכאומרות מה זה תוכיח לאנשינו למען ימחו בידינו וכי אין דעתם עמנו: (כ) על הגברים. אל הגברים והם היודעים כי מקטרות נשיתם שפתחו תחלה להשיב: ועל כל העם. הם הנמשכים אחריהם: דבר. הדבר האמור למעלה: (כא) אותם וכו' ה'. ר"ל עם כי מאז לא היה נפרע מהם הנה לא שכתם כי זכר בהם ועלו על לבו (ואמר אותם כי אלהות הרבה קטרו ומ"ש הקטר הוא שם הכלל אבל לכ"א היה קטר מיוחד): (כב) ולא יוכל ה'. לא יוכל עוד לסבול ולהאריך אפו מפני רוע מעלליכם וכו' ולכן היתה ארצכם לחרבה וכו': כהיום הזה. שהיא חרבה:

דניאל פרק ז טז-כד

טז קרבת על-חד מן-קאמא ויציא אבעא-מנה על-פל-דנה ואמר-לי ופשר מליא יהודעני: ז אליו חיותא רברבתא די אנן ארבע ארבעה מלכין יקומון מן-ארעא: יח ויקבלון מלכותא קדישי עליונן ויחסגון מלכותא עד-עלמא ועד עלם עלמא: יט אדון צבית ליצבא על-חיותא רביעיתא די-חות שניה מן-(כלהון) פלהין דחילה יתירה (שניה) שנה די-פרזל וטפריה די-נחש אכלה מדקה ושאר ברגליה רפסה: כ ועל-קרניא עשר די בראשה ואחרי די סלקת (ונפלו) ונפלה מן-(קדמיה) קדמה תלת וקרנא דפן ועינין לה ופס ממלל רברבן וחזוה רב מן-חברתה: כא חזוה הוית וקרנא דפן עבדה קרב עם-קדישין ויכלה להון: כב עד די-אתה עתיק יומיא ודינא יהב לקדישי עליונן וזמנא מטה ומלכותא חסגו קדישין: כג פן אמר חיותא רביעיתא מלכו (רביעי) רביעא תהא בארעא די תשנא מן-פל-מלכותא ותאכל פל-ארעא ותרושנה ותדקנה: כד וקרניא עשר מנה מלכותה עשרה מלכין יקמון ואחרין יקום אחריהון והוא ישנא מן-קדמא ותלתה מלכין יהשפל:

רש"י

(טז) קרבת על חד מן קאמא. קרבותי אצל א' מן העומדים שם לפני עתיק הימים. המלאכים נקראו עומדים שנא' (זכריה ג') בין העומדים האלה מפני שאין להם קפצים: ויציא אבעא מנה. והאמת שאלתי ממנו: (יז) ארבעה מלכין. ד' מלכיות: (יח) ויקבלון מלכותא קדישי עליונן. אלו ישראל שיטלו המלכות מהרביעית: (יט) אדון צבית ליצבא. אז חפצתי לעמוד על האמת מן החיה הרביעית: די הות שניה מן. כולהון דחילה יתירה. אשר היתה משונה מכולן באימה יתירה:

(כ) ונפלה מן קדמה תלת. ונפלו מפניה שלש מן הראשונים: וקרנא דפן ועינין לה. והקרן אשר כזאת ועינים לה ככתוב למעלה: (כא) חזוה הוית. בחלומי הראשון שסיפרתי למעלה: עם קדישין. עם ישראל: (כב) ודינא יהב לקדישי עליונן. ונקמה נתן להם ממנה: (כג) כן אמר. כה ענני המלאך הפותר לי את החלום: (כד) וקרניא עשר. וקרנים י' אשר ראיתי לה זה פתרונו: מנה מלכותא. מאותה המלכות: ואחרין יקום אחריהון. והאחרון יקום אחריהון הוא טיטוס:

מצודת דוד

(טז) קרבת. קרבותי אל אחד מן העומדים הם מלאכי מעלה שאין בהם ישיבה: ויציא. בקשתי ממנו פתרון האמת על כל זאת ואמר לי והודיע לי פתרון הדברים והוא כפל ענין במ"ש: (יז) אליו. אלה החיות הגדולות אשר המה במספר ארבע הפתרון הוא אשר ארבעה מלכים יעמדו מן הארץ: (יח) ויקבלון. אח"כ יקחו המלוכה קדושי עליונים הם ישראל עליונים במעלה: ויחסגון. ינחלו המלוכה עד עולם וחזר ופירש עד עלם עלמא ור"ל עד עולם ממש כי לפעמים יאמר עולם על זמן ארוך כמו ועבדו לעולם (שמות כא): (יט) אדון. אז חפצתי לדעת אמיתת הפתרון על החיה הרביעית אשר היתה משונה בתארה ובמעשיה מן כולן בהשתנות רב: דחילה. נוראה יתירה ומרובה שיניה של ברזל וצרפניה של נחושת ואכלה ושחקה הדק והנשאר רמסה ברגליה: (כ) ועל קרניא. גם חפצתי לדעת אמיתת הפתרון על עשרת הקרנים אשר בראשה והקרן האחרת הקטנה אשר עלתה ונפלו שלשה מלפניה: וקרנא. ופתרון הקרן התמוה הזאת אשר עינים לה ופה המדבר גדולות ונפלאות ומראה גדול רחמיהו מן הררוכה: (רא) חזוה. וכן חפצתי לדעת פתרונו מה שרואה הייתי אשר הכריז הזאת עשמה מלחמה עם

מצודת ציון

(כג) ותדושנה. מל' דישה:

זאת ואמר לי והודיע לי פתרון הדברים והוא כפל ענין במ"ש: (יז) אליו. אלה החיות הגדולות אשר המה במספר ארבע הפתרון הוא אשר ארבעה מלכים יעמדו מן הארץ: (יח) ויקבלון. אח"כ יקחו המלוכה קדושי עליונים הם ישראל עליונים במעלה: ויחסגון. ינחלו המלוכה עד עולם וחזר ופירש עד עלם עלמא ור"ל עד עולם ממש כי לפעמים יאמר עולם על זמן ארוך כמו ועבדו לעולם (שמות כא): (יט) אדון. אז חפצתי לדעת אמיתת הפתרון על החיה הרביעית אשר היתה משונה בתארה ובמעשיה מן כולן בהשתנות רב: דחילה. נוראה יתירה ומרובה שיניה של ברזל וצרפניה של נחושת ואכלה ושחקה הדק והנשאר רמסה ברגליה: (כ) ועל קרניא. גם חפצתי לדעת אמיתת הפתרון על עשרת הקרנים אשר בראשה והקרן האחרת הקטנה אשר עלתה ונפלו שלשה מלפניה: וקרנא. ופתרון הקרן התמוה הזאת אשר עינים לה ופה המדבר גדולות ונפלאות ומראה גדול רחמיהו מן הררוכה: (רא) חזוה. וכן חפצתי לדעת פתרונו מה שרואה הייתי אשר הכריז הזאת עשמה מלחמה עם

ז סרידה שהיא נתונה על פי התנור מקף צמיד פתיל, נסדק מן התנור לסרידה – שעורו מלא פי מרדע, שלא נכנס; רבי יהודה אומר: נכנס. נסדקה סרידה – שעורו במלא פי מרדע נכנס; רבי יהודה אומר: שלא נכנס. היה עגל, אין רואין אותו ארף, אלא שעורו במלא פי מרדע נכנס.

ח תנור שנקב מעינו – שעורו מלא כוש, נכנס ויוצא, דולק; רבי יהודה אומר: שלא דולק. נקב מצדו – שעורו במלא כוש, נכנס ויוצא, שלא דולק; רבי יהודה אומר: דולק. רבי שמעון אומר: מן האמצע – נכנס, מן הצד – אינו נכנס; וכן היה אומר במגופת החבית שנקבה, שעורה מלא מצה שניה של שיפון, מן האמצע נכנס, מן הצד – אינו נכנס; וכן היה אומר בחצבים גדולים שנקבו, שעורם מלא מצה שניה של קנה, מן האמצע – נכנס, מן הצד – אינו נכנס. במה דברים אמורים? בזמן שנעשו ליון, אבל אם נעשו לשאר משקין, אפילו כל –

פירוש ברסנורא

ז סרידה. כמין עריבה קטנה שהנחתום משתמש בה, והיא פשוטה ואינה מקבלת טומאה: שהיא נתונה על פי התנור. וממורת כביט כדי להקיף בצמיד פתיל ולא יטמא התנור באוהל המת: נסדק מן תנור לסרידה. היינו שנסדק המירוח: מלוא פי מרדע שלא נכנס. המרדע הוא מלמד הבק, ויש בחיפוף טפח ועביו שליש טפח, שכל שיש בעביו טפח יש בחיפוף שלשה טפחים. ושעור הסדק כשנסדק המירוח, לרובן מלוא פי המרדע בשות, ואע"פ שאין הנקב גדול שיכנס פי מרדע כמלואו, הואיל ושוה הסדק מלוא פי המרדע אין כאן צמיד פתיל, ולר' יהודה לעולם הוי צמיד פתיל עד שיהיה הסדק גדול שיכנס בו פי המרדע: נסדקה סרידה עצמה. לרובן קול כשנסדק המירוח מנסדקה סרידה עצמה. ואין הלכה כר' יהודה: ח שנקב מעינו. עין של תנור, הוא הנקב שעושים בו כדי שיצא ממנו העשן. ומירוחו עינו כביט וסתמוהו וניקב אח"כ במקום המירוח: נכנס ויוצא דולק. שהנקב רחב והכוש נכנס ויוצא בריוח: ניקב מצדו. של עין: וכן היה אומר במגופת החבית. וכן היה ר' שמעון אומר בכל הני, דיינים מן האמצע נכנס ומן הצד אינו נכנס. ואין הלכה כר' שמעון: מלוא מצה שניה של שיפון. מלוא קשר שני של קנה של שיפון. שהשני דק מן הראשון ועבה יותר מן השלשה, שהקנה עב מלמטה ומתדקדק ועולה. שיפון, ויניא בלע"ז: לשאר משקין. כגון שמן דבש וחלב: אפילו כל שהן טמאים. אפילו נקב כל שהן אין מצילין

משניות מבוארות – קהתי

יוס ראשון

באור משנה ז

שיעור הנקב, כדי שיבטל דין צמיד פתיל מהתנור, מלא כוש – כרוחב הכוש של הפלך, נכנס ויוצא, דולק – שהנקב יהא רחב עד שיוכל הכוש להיכנס ולצאת בו בריוח כשהוא דולק ולא יכבה. רבי יהודה אומר: שלא דולק – שיעור הנקב כמלוא כוש נכנס ויוצא בלבד, ולא צריך שיהא עובר בו כשהוא דולק. נקב – התנור, מצדו – של העין, היינו ברופן העין, שלא במקום המירוח, שעורו – של רוחב הנקב, כפמלא כוש, נכנס ויוצא, שלא דולק – שיהא הנקב רחב רק כשיעור שיוכל הכוש, שלא דולק, להיכנס ולצאת בו. רבי יהודה אומר: דולק – הנקב בצידו אינו מוציא את התנור מדין צמיד פתיל, אלא אם כן הוא רחב כשיעור שיוכל הכוש להיכנס ולצאת בו בריוח כשהוא דולק (עין "תפארת ישראל", בועז, ר"מסנה אחרונה", בענין טעם המחלוקת). רבי שמעון אומר: מן האמצע – אם ניקב מאמצע העין, היינו במקום המירוח, נכנס – שיעור הנקב כדי שייכנס בו הכוש, שלא דולק; מן הצד – ואם ניקב מן הצד של העין, היינו ברופן העין, אינו נכנס – שיעור הנקב כמלוא כוש שאינו נכנס לנקב אלא שווה לו (עין במפרשים, שמביאים בזה פירושים שונים). וכן היה אומר – רבי שמעון, במגופת החבית שנקבה: שעורה מלא מצה שניה של שיפון – כעובי הקשר השני בקנה שגדל בו שיפון, שכן קנה זה עשוי קשרים קשרים שאינם שווים זה לזה בעוביים, ושיעור חכמים, שצריך שיהא הנקב רחב כעובי הקשר השני של הקנה (שהוא פחות מעוביו של הקשר התחתון). ויתיר על עוביו של הקשר שלמעלה ממנו) כדי להוציא את החבית מדין צמיד פתיל; והיה רבי שמעון אומר: מן האמצע – אם ניקבה מגופת החבית מן האמצע, נכנס – שיעור הנקב כמלוא הקשר השני בקנה של שיפון שנכנס לנקב; מן הצד – ואם ניקבה מן הצד, אינו נכנס – שיעור הנקב כמלוא הקשר שאינו נכנס לנקב, אלא שווה לו. וכן היה אומר בחצבים – בכדים – גדולים שנקבו, שעורם מלא מצה שניה של קנה – שיעור הנקב המוציא את החצבים מדין צמיד פתיל, כעובי של קשר שני שבקנה; ומבואר במפרשים, שאף כאן הכוונה למגופת החצבים שניקבה ("חוטפות יוס טוב", "משנה אחרונה"), מן האמצע – ניקבו באמצע, נכנס – שיעור הנקב כמלא מצה שנייה הנכנסת לנקב; מן הצד – ניקבו בצידם, אינו נכנס – שיעור הנקב כמלא מצה שנייה שאינה נכנסת לנקב. ואין הלכה כרבי שמעון. במה דברים אמורים – ששיעור הנקב במגופת החבית כמלא מצה שנייה

סרידה – כמין עריבה קטנה שהנחתום משתמש בה, והיא פשוטה ואינה מקבלת טומאה, שהיא נתונה על פי התנור מקף צמיד פתיל – שהסרידה מחוברת ככיסוי לתנור וממורחת בו כביט, ועל ידי כך נמצא התנור מוקף צמיד פתיל; והוא עומד באוהל המת, נסדק מן התנור לסרידה – היינו שנסדק המירוח שבין התנור לסרידה, שעורו – שיעור הסדק, כדי שיבטל דין צמיד פתיל מהתנור, מלא פי מרדע – כעוביו של המרדע, הוא מלמד הבק, שעביו שליש טפח (ר"ט; עין רמב"ם שם, שם, שם) פי המרדע הוא טפח, שלא נכנס – אף על פי שמלוא פי המרדע אינו יכול להיכנס לסדק מכל מקום אם הסדק שווה בדיוק למלוא פי המרדע, אין התנור חשוב עוד מוקף צמיד פתיל וטמא; רבי יהודה אומר: נכנס – דווקא אם הסדק גדול עד שמלוא פי מרדע נכנס לתוכו, אז יוצא התנור מדין מוקף צמיד פתיל, אבל אם הסדק הוא פחות משיעור זה, עדיין חשוב התנור מוקף צמיד פתיל. נסדקה סרידה – עצמה, שעורו במלא פי מרדע נכנס – אם הסדק גדול, שיוכל להיכנס לתוכו מלוא פי המרדע, יוצא התנור מדין צמיד פתיל. רבי יהודה אומר: שלא נכנס – אפילו אין מלוא פי מרדע נכנס לסדק, אלא שהסדק שווה בצמצום למלוא פי מרדע, בטל מהתנור דין צמיד פתיל. תנא קמא מקל בסדק שבסרידה מאשר בסדק שבמירוח, ואילו רבי יהודה מקל בסדק שבמירוח מאשר בסדק שבסרידה. הנה עגל – היה הסדק עגול, אין רואין אותו ארף – פיסקה זו אינה מובנת, וכל המפרשים מתקשים ונדהקים בפירושה; והרש"ש כותב, שנראה לו לפרש: היה עגול – היינו כדור, רחב למעלה וצר למטה, אין רואין אותו ארף – כאלו היה שווה למטה כלמעלה, אלא שעורו במלא פי מרדע נכנס – שאם הסדק גדול עד שיוכל להיכנס לתוכו מלוא פי המרדע, הרי התנור יוצא מדין צמיד פתיל.

באור משנה ח

תנור – המוקף צמיד פתיל, שנקב מעינו – מן העין של התנור, הוא החור העשוי בו, כדי שיצא דרכו העשן (עין לעיל ח, ז); אם היה החור מרוח וסתום כביט, וניקב במקום המירוח, שעורו –

שהוא – מַמְאִים. בְּמָה דְּבָרִים אָמֹרִים? בְּזֶמֶן שֶׁלֹא נַעֲשׂוּ בִידֵי אָדָם, אֲבָל אִם נַעֲשׂוּ בִידֵי אָדָם, אִפְלוּ כָּל שֶׁהוּא – מַמְאִים. נִקְבּוּ, הָעֲשׂוֹי לְאֶחָד – שְׁעוֹרָן בְּזִיתִים. הָעֲשׂוֹי לְמִשְׁקִים – שְׁעוֹרָן בְּמִשְׁקִים. הָעֲשׂוֹי לְכָד וּלְכָד – מְטִילִים אוֹתוֹ לְחִמְרוֹ בְּצִמִּיד פְּתִיל וּבְכֹנֶס מִשְׁקָה.

פ ר ק ע ש י ר י

א אלו כלים מצילין בצמיד פתיל: כלי גללים, כלי אבנים, כלי אדמה, כלי חרס, וכלי נתר, עצמות הדג ועורו, עצמות חיה שבים ועורה, וכלי עץ הטהורים. מצילים בין מפייהם, בין מצדיהן, בין יושבין על שוליהן, בין מטיין על צדיהן. היו כפויים על פיהן – מצילים כל שתחתיהן עד התהום. רבי אליעזר מַמְאִים. על הפל מצילין, הוין מפלי חרס, שאינו מציל אלא על האכלים, ועל המשקין, ועל כלי חרס.

פירוש ברטנורא

בצמיד פתיל וטמאים: שלא נעשו בידי אדם. שלא ניקבו במתכוין אלא מאליהן: ניקבו העשוי לאוכלים שיעורו בזיתים. השתא מיירי בשנפחת הכלי עצמו וניקב. וכל הנד שיעורים דלעיל בשנפחתה פתימה שבפתחו: שיעורן בזיתים. אם נפתח במוציא יד בעי מירוח, ובפחות מכאן לא בעי מירוח. ובנמרא במסכת שבת (צו.) מוכיח דכלי גדול שניקב במוציא רמון וכלי קטן שנפחת ברובו אין מירוח וסתימה מועילין בו, ושוב אינו מציל בצמיד פתיל כיון דבטל מתורת כלי. ואם מירחו נעשה כאוכלים שנבל בטיט שאין הטיט מציל: שיעורן במשקין. בכונס משקה: העשוי לכד ולכד. למשקין ולאוכלין: מטיילין אותו לחומר. ואם ניקב בכונס משקה אינו מציל בצמיד פתיל עד שימרח:

א אלו כלים. כלי גללים. של צפיעי בקר: כלי אבנים וכלי אדמה. דכל הני אין להם טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים, ולכך מצילין בצמיד פתיל. ואע"ג דכל כלי פתוח, בכלי חרס משתעי קרא, בכלי שטומאה קודמת לפתוח דהיינו כלי חרס שמיטמא מאויר, מכל מקום שאר כלים נמי מרבינן שמיטלים, מדרבנן. ועצמות חרס. אם עשה כלי מעצמות בריות שבים, מצילים. לפי שאין מקבלים טומאה, כדתנן לקמן בפרק י"ז כל שבים טהור. וכל כלים מעצמות העוף טהורים, דכתיב (במדבר לא) וכל מעשה עוף, פרט לעופות: כלי עץ הטהורים. כגון כלים גדולים הבאים במדה שמחזיקים ארבעים סאה בלא שהן כוריים ביבש, ולא מקבלי טומאה. דבעינן דומיא דשק שמיטלטל מלא וריק, וכיון שהם גדולים כל כך אין מיטלטלים מלאים, ומצילים בצמיד פתיל: מפייהן. שהצמיד פתיל בפייהן: מצדיהן. אם ניקבו בצדיהן והקיפן צמיד פתיל: ר' אליעזר מַמְאִים. קסבר כפוי אינו מציל, ואפילו מירחו למטה

משניות מבוארות – קהתי

אלו כלים – המפורטים להלן, מצילין בצמיד פתיל – על מה שבתוכם מלהיטמא, כשהם באוהל המת: כלי גללים – כלים שנעשו מגללי בקר, כלי אבנים, כלי אדמה – שנעשו מטיט ולא נצרפו בכבשן; כל הכלים הללו אינם מקבלים טומאה כלל, ולפיכך מצילים הם בצמיד פתיל על מה שבתוכם: כלי חרס, וכלי נתר – שדינם ככלי חרס, שאינם מקבלים טומאה מגביהם, כמו ששינוי לעיל (ב), א, עצמות הדג ועורו – כלים הנעשים מעצמות הדג או מעורו, עצמות חיה שבים ועורה – כלים הנעשים מעצמות חיה שבים או מעורה, שכלים אלו אינם מקבלים טומאה, וכלי עץ הטהורים – אלו שאינם מקבלים טומאה, כגון כלים גדולים המחזיקים ארבעים סאה בלא, היינו שנפחם הוא אמה על אמה ברום שלוש אמות, שהואיל ואין אדם יכול לטלטלם כשהם מלאים, אינם מקבלים טומאה, שחכמים דרשו, שאין כלי מקבל טומאה אלא כשהוא דומה לשק המיטלטל מלא וריק; ויש מפרשים, כגון פשוטי כלי עץ המשמשים מכסה לכלים שנימנו לעיל (ותבט), כל הכלים הללו מצילים – בצמיד פתיל, בין מפייהם – שהצמיד פתיל על פיהם, בין מצדיהן – שניקבו בצדיהם והקיפום צמיד פתיל, בין יושבין על שוליהן – על תחתיהם, בין מטיין על צדיהן – אם היו באוהל המת הרי הם מצילים על מה שבתוכם מן הטומאה. היו כפויים על פיהן – ומירח את פיהם בטיט על הקרקע, מצילים כל שתחתיהן עד התהום – על כל הנמצא בקרקע שמתחתיהם, היינו בין על הדברים שבחלל הכלי ובין על מה שבתוך הקרקע מתחת לכלי עד התהום. רבי אליעזר מַמְאִים – שלדעתו כלי כפוי על פיו אינו מציל, אף שהוא ממורח למטה בקרקע, שנאמר (במדבר יט, טו): "צמיד פתיל עליו". ולא על גבי צמיד פתיל. ואין הלכה כרבי אליעזר. על הפל מצילין – כל הכלים הללו שנימנו במשנתנו, מצילים בצמיד פתיל על כל מה שבתוכם, בין על אוכלים ומשקים, בין על בגדים, בין על כלי חרס, בין על כלי שטף, היינו כלים שיש להם טהרה במקוה, חוץ מקלי חרס – המוקף צמיד פתיל, שאינו מציל אלא על האכלים, ועל המשקין, ועל כלי חרס – שבתוכו, היינו על דברים שאין להם טהרה במקוה, אבל לא על דברים שיש להם טהרה במקוה, כגון כלי מתכת ובגדים, מגזירת חכמים, שמא יבוא חבר

של שיפון, ובחצבים גדולים כמלא מיצה שנייה של קנה? בְּזֶמֶן שֶׁנַּעֲשׂוּ לָיִן – שנעשו החביות והחצבים ליין, שהואיל ולא ניחא לבעלים שיהא בהם נקב, מפני שהיין מפגי ריחו, לפיכך קבעו בו שיעור, שאם הנקב קטן מאותו שיעור הריחו חשוב כסתום (הגר"א): "תפארת ישראל", "משנה אחרונה", אֲבָל אִם נַעֲשׂוּ לְשֹׁאֵר מִשְׁקִין – כגון שמן, דבש וחלב, אִפְלוּ כָּל שֶׁהוּא – אפילו בנקב כל שהוא, טַמְאִים – שאינם ניצולים בצמיד פתיל, לפי שניחא לבעלים בנקב, הואיל והאוויר יפה להם, הלכך אפילו נקב כל שהוא מוציא אותם מדין צמיד פתיל. בְּמָה דְּבָרִים אָמֹרִים – שאם נעשו ליין, שיעור הנקב הוא כרלעיה? בְּזֶמֶן שֶׁלֹא נַעֲשׂוּ – הנקבים, בידי אדם – היינו במתכוון, אלא מאליהם ניקבו, אֲבָל אִם נַעֲשׂוּ בִידֵי אָדָם – שניקבו במתכוון, אִפְלוּ כָּל שֶׁהוּא – אפילו בנקב כל שהוא, טַמְאִים – שהנקב שנעשה בידי אדם בכונה אפילו כל שהוא חשוב נקב, ומבטל דין צמיד פתיל. נִקְבּוּ – אם הכלים עצמם ניקבו, בדופנס או בקרקעיתם, הָעֲשׂוֹי לְאֶחָד – כלים העשויים לאוכלים, שְׁעוֹרָן בְּזִיתִים – אם נעשה בהם נקב, שדרכם יכול לצאת ית מן הכלי, אינם מצילים בצמיד פתיל; הָעֲשׂוֹי לְמִשְׁקִים – כלים העשויים למשקים, שְׁעוֹרָן בְּמִשְׁקִים – שאם המשקים יכולים להיכנס לכלי דרך הנקב, בטל מהכלי דין צמיד פתיל, הָעֲשׂוֹי לְכָד וּלְכָד – לאוכלים ולמשקים, מְטִילִים אוֹתוֹ לְחִמְרוֹ בְּצִמִּיד פְּתִיל וּבְכֹנֶס מִשְׁקָה – ויש גורסים: בכונס משקה (בב"י וא"י). שאפילו הנקב בכונס משקה בלבד, אין הכלי מציל בצמיד פתיל.

במפרשים מבואר, שבכל שיעורי הנקבים ששינוי בפרקנו, לא בא התנא אלא להשיעורו, שאם הנקב פחות מהשיעור, אף על פי שלא סתמו, הכלי מציל בצמיד פתיל, אבל כל שהנקב כשיעור, אין הכלי מציל בצמיד פתיל, אלא אם כן מירח וסתם את הנקב. ואפילו הנקב גדול מהשיעור מועילה בו סתימה, ברום, כלי קטן שנפחת ברובו או כלי גדול שניקב כמוציא רמון, אין מירוח וסתימה מועילים בו, כדי להציל בצמיד פתיל, מאחר שכבר בטל מתורת כלי, והרי זה כאוכלים שגיבלם בטיט, שאין הטיט מצילם.

י ו ט ש נ י

באור משנה א

פרק זה מוסיף לעסוק בפרטי הדינים של צמיד פתיל.

ב במה מקיפים? בסיד, ובגפסים, בזפת, ובשענה, בטיט, ובצואה, בחמר, ובחרסית, ובכל דבר המתמרח. אין מקיפים לא בבעץ, ולא בעופרת, מפני שהוא פתיל ואינו צמיד. אין מקיפין לא בדבילה שמנה, ולא בבצק שגולש במי פרות, שלא יביאנו לידי פסול. ואם הקיף – הצייל.

ג מגופת החבית המתלחלת ואינה נשמטת – רבי יהודה אומר: מצלת; וחכמים אומרים: אינה מצלת. היה בית אצבע שלשה שוקע בתוכה, השרץ בתוכה – החבית טמאה; השרץ בחבית – אכלין שבתוכה טמאים.

ד הכדור והפקעת של גמי שנתנן על פי החבית: אם מרח מן הצדדין – לא הצייל, עד שימרח מלמעלה ומלמטה. וכן במטלית של בגד; היתה של ניר או של עור, וקשרה במשיחה, אם מרח מן הצדדין – הצייל.

פירוש ברטנורא

בקרע. שנאמר צמיד פתיל עליו, ולא צמיד פתיל על גבו. ואין הלכה כרבי אליעזר: על הכל מצילים. כל הני כלים דתנן במתניתין, מצילין על כל מה שבתוכן בין היו בתוכן כלי שטף בין כלי חרס בין גדרים בין אוכלים ומשקים: חוץ מפלי חרס. שאין מצילים אלא על אוכלים ומשקים וכלי חרס שבתוכן, דברים שאין להן חזרה במקות, ולא על כלי מתכות ובגדים. שיש להם חזרה במקות. ושעמא פרישנא בפרקין דלעיל. ומשנה זו לאחר חזרה שחזרו ב"ה להורות כדברי בית שמאי:

ב במה מקיפין. במה סותמים פי הכלי או מדבקים הכיסוי על פי הכלי ויחשב צמיד פתיל: גפסים. מין סיד הוא, ויותר לבן מסיד ונשרף בכבשן כמו הסיד: חרסית. כתישת חרסים, ולשים אותה במים: בעץ. הוא בדיל, מתרגמין ית אבצא. ותרנום ירושלמי בעצא: שהוא פתיל ואינו צמיד. כלומר כיסוי הוא, אבל אינו מחובר ומדבק יפה על פי הכלי: לא בדבילה שמנה ולא בבצק שגולש במי פרות. ואע"ג דמצילים שהרי לא הוכשרו לקבל טומאה, אעפ"כ לכתחילה אין מקיפין בהן, נזירה שמא יוכשרו שיפלו עליהן משקין המכשירים, ואין דבר טמא מציל: ואם הקיף, ולא בא עליהן מים או אחד מן המשקין המכשירים, הצייל:

ג המתלחלת. מתנענעת ומתנדנדת. לשון ותתלחלח המלכה: רבי יהודה אומר מצלת. דחשיב לה צמיד פתיל הואיל ואינה יוצאת: וחכמים אומרים אינה מצלת. דכיון דמתלחלת לאו צמיד פתיל הוא. והלכה כחכמים: היה בית אצבע. של מגופה משוקע ונכנס לתוך החבית, חשיב השרץ שבתוכה כאילו הוא בתוך החבית. ובית אצבע הוא המקום מן המגופה שאדם מכניס אצבעו לתוכו: אוכלים שבתוכה. שבתוך בית אצבע השוקע ונכנס לתוך החבית: טמאים. דמגופת החבית כחבית דמיא:

ד הכדור. פלוט"א בלע"ז: הפקעת של גמי. לח ארך שכורכים אותו זה עם זה ועושים אותו עגול כמין פקעיות של שתי. גלומר"ש בלע"ז: עד שימרח. מלמטה של כדור או של פקעת ולמעלה, כדי שיכסה כולו, מפני שהוא חלול: וכן במטלית של בגד. דכל הני חלולים ניגהו, וכולהו אין מצילין אלא כשאין בהם שיעור לקבל טומאה: וקשרה במשיחה. בחוט דק כדרך שעושים כשמכסים פי הנוד בבגד או בנייר שקושרים אותו, ומוסף על הקשירה בעי גמי מריחה מן הצדדין:

משניות מבוארות – קהתי

מצלת – שהואיל ואינה נשמטת, הרי היא חשובה "צמיד פתיל"; **וחכמים אומרים: אינה מצלת** – שהואיל ומתנדנדת ואינה מהודקת לחבית, אינה "צמיד פתיל". **היה בית אצבע שלשה** – השקע שבמגופה, שמכניסים שם את האצבע כדי לאחוז במגופה, **שוקע בתוכה** – בתוך המגופה ונכנס לתוך החבית, **השרץ בתוכה** – היינו בתוך בית האצבע של המגופה, **החבית טמאה** – כאילו היה השרץ בתוך אוריר החבית, שהואיל ובית האצבע שוקע לתוך החבית, אורירו חשוב כאוריר החבית; **השרץ בחבית** – אם היה שרץ בחבית, **אכלין שבתוכה** – שבתוך בית האצבע, **טמאים** – כאילו היו בתוך החבית, שכן המגופה היא חלק של החבית ואינה כלי להצייל את האוכלים שבבית האצבע שלה משום "תוך תוכו" (תפארת ישראל; "משנה אחרונה" על פי ברטנורא).

באור משנה ד

הכדור והפקעת של גמי – של קני גומא – **שנתנן על פי החבית: אם מרח מן הצדדין** – במקום שהם נוגעים בחבית, **לא הצייל** – בצמיד פתיל, מפני שנשארו בכדור או בפקעת נקבים, **עד שימרח** – על פני הכדור והפקעת עצמם, **מלמעלה ומלמטה** – כדי שייסתמו כל נקביהם; ויש מפרשים: או מלמעלה או מלמטה, שהיה אף בכגון זה נסתמים כל הנקבים (הגר"א; "משנה אחרונה"; תפארת ישראל). **וכן במטלית של בגד** – שכרכה על פי הכלי, וכגון שאין בה שיעור לקבלת טומאה, הואיל ויש נקבים באריג, אינה מצילה עד שימרח כולה; **היתה** – המטלית – **של ניר או של עור, וקשרה במשיחה** – בחוט, מסביב לשפת פי הכלי, **אם מרח מן הצדדין** – נוסף על הקשירה, **הצייל** – בצמיד פתיל, ואינו צריך למרחה כולה, לפי שאין בה נקבים.

לשאל אותם מעם הארץ, כמו שבארנו לעיל (ט, ב). ומשנה זו נשתנה לאחר שחזרו בית הלל להורות כבית שמאי.

באור משנה ב

במה מקיפים – במה סותמים פי הכלי או מחברים את הכיסוי לכלי, שיהא נחשב "צמיד פתיל"? **בסיד, ובגפסים** – ובגבס, **בזפת, ובשענה, בטיט, ובצואה, בחמר** – בטיט עבה, **ובחרסית** – כמין טיט מעפר שעושים ממנו כלי חרס (הגר"א); ברם לדעת רוב המפרשים: חזרתית היינו חרס כתוש שגבולוהו במים, **ובכל דבר המתמרח** – ונדבק בו הכיסוי לכלי. **אין מקיפים לא בבעץ** – בבדיל – **ולא בעופרת, מפני שהוא פתיל**, כיסוי, **ואינו צמיד** – אינו מתחבר ומתדבק יפה לכלי. **אין מקיפין לא בדבילה שמנה, ולא בבצק שגולש במי פרות** – אף על פי שלא הוכשרו לקבל טומאה וחוצצים בפני התומאה, מכל מקום לתחילה אין מקיפים בהם, **שלא יביאנו לידי פסול** – כלומר, שלא יביא את הכלי המוקף בהם ואת מה שבתוכו לידי טומאה, לפי שיש לחוש שמא יפלו על הדבילה ועל הבצק משקים המכשירים אותם לקבל טומאה, והרי אין דבר טמא מציל (הר"ש); וכתב הרמב"ם, שמשנתנו סוברת, כי אסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל. **ואם הקיף** – בדבילה או בבצק, שלא הוכשרו לקבל טומאה, **הצייל** – בדיעבד משום צמיד פתיל.

יו"ט ש"ס

באור משנה ג

מגופת החבית המתלחלת – המתנדנדת, שאינה מהודקת לחבית, **ואינה נשמטת** – אבל אינה נופלת מפי החבית, **רבי יהודה אומר:**

ה חֲבִית שֶׁנִּתְקַלְפָה וְהִזְפֹּת שָׁלָה עֹמֶדָתָה, וְכֵן קְבוּתִים שֶׁל מָרִים שֶׁנִּפְתָּן עִם הַשֹּׁפָה – רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: אֵינָם מִצִּילִין; וְחֻכְמִים אֲמָרִים: מִצִּילִין.
ו חֲבִית שֶׁנִּתְקַלְפָה וְסִתְמוּהָ שְׁמָרִים – הַצִּילוּהָ; פִּקְקָה בְּזִמְרָה – עַד שֶׁיִּמְרַח מִן הַצִּדְדִּים. הָיוּ שְׁתֵּים – עַד שֶׁיִּמְרַח מִן הַצִּדְדִּים, וְכֵן זְמִירָה לְחִבְרָתָה. נָסַר שֶׁהוּא נָתַן עַל פִּי הַתְּנוּרָה, אִם מֵרַח מִן הַצִּדְדִּין – הַצִּיל; הָיוּ שְׁנֵים – עַד שֶׁיִּמְרַח מִן הַצִּדְדִּין, וְכֵן נָסַר לְחִבְרָתָה. עֲשָׂאן בְּסִינִין, אִוֵּי צָרִיד לְמֵרַח מִן הָאֲמָצֵעַ.
ז תְּנוּרָה יֵשֶׁן בְּתוֹךְ הַחֲדָשׁ, וְסִרְיָה עַל פִּי הַיֵּשֶׁן; נָטַל הַיֵּשֶׁן וְסִרְיָה נֹפֶלֶת – הַכֵּל טָמֵא; וְאִם לֹא – הַכֵּל טָהוֹר.

פירוש ברטנורא

ה חֲבִית שֶׁנִּתְקַלְפָה. חֲבִית זְפוּתָה מִכְפָּנִים וְנִטְלָה חֶרֶס מִמֶּנָּה מִבְּחוּץ, וְהִזְפֹּת עֹמֶדָה כְּנֶגְדָּה מִכְפָּנִים: קְבוּתִים. קְנָקְנִים שֶׁל חֶרֶס שֶׁמִּנְחִין בָּהֶן מוֹרִים נִקְרָאִים קְבוּתִים: שֶׁנִּפְתָּן. שֶׁכֶּסֶה אוֹתוֹן בְּמִין סִיד שֶׁקּוֹרִין נִפְסִים דִּתְנֵן לְעִיל שֶׁמְקִיפִין בּוֹ: עִם הַשֹּׁפָה. לִמְטָה מִשְׁפַּת הַכֵּל, שֶׁנִּמְצָא הַצְמִיד פֶּתִל מִכְפָּנִים וְהַשֹּׁפָה מְגוּלָה מִבְּחוּץ: ר' יְהוּדָה אָמַר אֵין מִצִּילִין. דִּקְסָבֵר צְמִיד פֶּתִל עָלָיו כְּחֵיב, וְלֹא צְמִיד פֶּתִל מִתּוֹכוֹ. וְאֵין הִלְכָה כִּי 'הַיְהוּדָה':
ו וְסִתְמוּהָ שְׁמָרִים הַצִּילוּהָ. סִתְמוּהָ חֻכְמִים דִּישׁ צְמִיד פֶּתִל מִכְפָּנִים: עַד שִׁימְרָח. סָבִיב לְזִמְרָה מִן הַצִּדְדִּים. אֲבָל עַל הַזְמִירָה עֲצָמָה לֹא בְּעֵי מִירוּחַ: נָסַר. פְּשׁוּטִי כִּי עֵין הוּא: בְּסִינִים. שֶׁנֶּתַן בֵּין נָסַר לְנָסַר קְלִיפּוֹת דְּקוּת שֶׁל סִנָּה: אִוֵּי בְּשִׁמְרָתָה. קְלִיפֵי עֵין שֶׁל שְׁמָרִים. וְאוֹתוֹן קְלִיפִין נָתַן בֵּין נָסַר לְנָסַר כִּי לְחִבְרָתָה: ז תְּנוּרָה יֵשֶׁן. שְׁהוּסָק כִּי לֵאפּוֹת בּוֹ שׁוֹפְנִים. שׁוּ הוּא גִמְרָה מִלֵּאכְתּוֹ לְחַיּוֹת חֹשֶׁב כִּי לִקְבֵּל טוֹמָא: חֲדָשׁ. שֶׁלֹּא הוּסָק וְאֵינוֹ מִקְבֵּל טוֹמָא: וְסִרְיָה עַל

משניות מבוארות – קהתי

(כמו שאנו נותנים בשוליים חביות של עץ נעורת של פשתן). או בשוגמין
– שנתן ביניהם קליפות של שגמון, היינו שעם (ד"ש; ברטנורא; ועיין פירוש רב האי גאון), אינו צריך למרח מן האמצע – ששני הנסרים מחוברים יפה כאילו הם נסר אחד.

יוס חמישי

באור משנה ז

במסכת אהלות (ג, ז) נשנה, שהאוהל שכל ממדיו הם לכל הפחות טפח, היינו ארכו טפח ורחבו טפח וגובהו חללו טפח, והיה מביא את הטומאה, שאם נמצאת טומאת מת תחתיו, כל הנמצא שם טמא, וחוצץ בפני הטומאה, שאם הטומאה היא מחוצה לו, והיה מציל על כל מה שבתוכו מלהיטמא. – כן נשנה שם (ו, א), שהכלים שונה דינם מן האוהלים, שמביאים את הטומאה, אבל אינם חוצצים בפני הטומאה, שאין כלי נעשה אוהל. ברם, שונים אותם הכלים שנימנו במשנה א בפרקנו, שמכל מקום מצילים הם על מה שבתוכם בצמיד פתיל. מכאן נשנה שם (אהלות יב, א), שיש הבדל בין תנור חדש (היינו תנור של חרס שלא הוסק עדיין ואינו מקבל טומאה) לבין תנור ישן (היינו תנור שכבר הוסק כדי לאפות בו סופגנים. שו"ה היא גמר מלאכתו, כדי להחשוב כלי לקבל טומאה). שהתנור הישן, הואיל והוא כלי, אינו מציל על מה שבתוכו אלא אם כן היה מוקף צמיד פתיל כשאר כלים המצילים, ואילו התנור החדש אין דינו ככלי לענין זה, אלא הוא נעשה אוהל, ולפיכך הוא מציל על מה שבתוכו בכיסוי בלבד, בלא צמיד פתיל, שכן חוצץ הוא בפני הטומאה כדון אוהל. משנתנו דנה בתנור ישן וחדש שהיו זה בתוך זה.

תנור ישן בתוך החדש – בתוך התנור שעדיין לא הוסק, ואינו מקבל טומאה (ע"ן לעיל ה, א). ועומדים הם באוהל המת, וסירייה – כיסוי כמין עריבה, על פי הישן – היינו על התנור הפנימי, ואין הסירייה ממורחת בטיט, ואין כאן צמיד פתיל (ברטנורא); ויש מוסיפים, שמדובר כאן בכגון ששפת פיו של החדש ושפת פיו של הישן הן שוות (תפארת ישראל); אבל יש גורסים: וסירייה על פי החדש, היינו על פי התנור החיצון, והיא נשענת על פי הישן (הפנימי). וכגון שהתנור הישן בולט קצת מחוץ להחדש (רמב"ם הל' טומאת מת כא, ט; עיין פירוש הראש"ם: 'תוספות יוס טוב'; 'משנה אחרונה'); נטל הישן וסירייה נופלת – אם כשיינטל התנור הישן תפול הסירייה, שאין הסירייה רחבה אלא כדי לכסות את הישן, הכל טמא – שהתנור הישן, שהוא כלי, אינו יכול להציל אלא בצמיד פתיל, והרי אין עליו צמיד פתיל; והתנור החדש, שעדיין לא נעשה כלי, יכול היה אמנם להציל על מה שבתוכו משום אוהל, אילו הסירייה היתה נסמכת עליו, והיה פיו מכוסה, שכן כל המציל משום אוהל אינו צריך לצמיד פתיל, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, אבל הואיל ואין הסירייה נסמכת עליו, ונמצא פיו מגולה, הרי אינו יכול להציל משום אוהל, הלכך הכל טמא; ואם לאו – ואם אין הסירייה נופלת כשינטל הישן, הכל טהור – שהתנור החדש, המכוסה בסירייה, מציל על כל מה שבתוכו,

יוס רביעי

באור משנה ה

חֲבִית – זְפוּתָה מִכְפָּנִים, שֶׁנִּתְקַלְפָה – שֶׁנִּקְלַף מִמֶּנָּה הִטִּיט מִבְּחוּץ, וְהִזְפֹּת שָׁלָה עֹמֶדָתָה – וְהִזְפֹּת שֶׁמִּכְפָּנִים הַחֲבִית קִיּוּמָה, וְסוּתְמָה אֶת הַחֲבִית בְּמִקוֹם שֶׁנִּקְלַף הִטִּיט, וְכֵן קְבוּתִים – מִיָּנִי קְנָקְנִים, שֶׁל מָרִים – שְׁנוֹתֵנִים לְתוֹכֵם מוֹרִים, הֵיוּ צִיר דָּגִים כְּבוּשִׁים, שֶׁנִּפְתָּן – וִישׁ גּוֹרִסִים: שֶׁיִּפְסֹן, כְּלוּמַר שֶׁהִקְפִּים בְּגִיפְסִים, הֵיוּ בִּגְבֵס (ע"ן) לְעִיל מִשְׁנָה ב), עִם הַשֹּׁפָה – לִמְטָה מִשְׁפַּת הַכֵּל, וְנִמְצָא הַכִּיסוּי בְּתוֹךְ הַכֵּל, וְשִׁפְת הַכֵּל בּוֹלֵטָה לְחוּץ סָבִיב הַכִּיסוּי; וְנִקְט דִּין זֶה בְּקְבוּתִים, מִשּׁוֹם שִׁישׁ לָהֶם לִמְטָה מִן הַשֹּׁפָה מִסְגֶּרֶת סָבִיב, וְנוֹחַ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם צְמִיד פֶּתִל עַל הַמִּסְגֶּרֶת מִכְפָּנִים; רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: אֵינָם מִצִּילִין – לִפִּי שֶׁכְּתוּב (בְּמִדְבָּר יט, טו): "צְמִיד פֶּתִל עָלָיו", וְלֹא צְמִיד פֶּתִל מִתּוֹכוֹ; וְחֻכְמִים אֲמָרִים: מִצִּילִין – שֶׁאֵף צְמִיד פֶּתִל מִתּוֹכוֹ מוֹעִיל לְהַצִּיל; וְהִלְכָה כְּחֻכְמִים.

בארנו משנתנו על פי ה"ש והרב מברטנורא. אבל הרא"ש, הרמב"ם והראב"ד כל אחד מהם מפרש אותה בדרך אחרת. ואף בעל "תפארת ישראל" מביא ב"בועז" פירוש שונה משאר כל הפירושים.

באור משנה ו

חֲבִית – הַמּוֹקֶפֶת צְמִיד פֶּתִל, שֶׁנִּתְקַבָּה – מִצִּידָה, וְסִתְמוּהָ שְׁמָרִים – וְסִתְמוּהָ שְׁמָרִים אֶת הַנֶּקֶב, הַצִּילוּהָ – כִּדְעָת חֻכְמִים בְּמִשְׁנָה הַקּוּדְמָה, שֶׁאֵף צְמִיד פֶּתִל מִכְפָּנִים מוֹעִיל; פִּקְקָה – סִתָּם אֶת הַנֶּקֶב, בְּזִמְרָה – בַּעֲנָף, אֵינָה מִצִּילָהּ, עַד שֶׁיִּמְרַח מִן הַצִּדְדִּים – סָבִיב לְזִמְרָה, אֲבָל עַל הַזְמִירָה עֲצָמָה אֵינוֹ צָרִיד לְמִירוּחַ. הָיוּ שְׁתֵּים – סִתָּם אֶת הַנֶּקֶב בִּשְׁתֵּי זְמוּרוֹת, אֵינָן מִצִּילוֹת, עַד שֶׁיִּמְרַח מִן הַצִּדְדִּין, וְכֵן זְמִירָה לְחִבְרָתָה – שֶׁהָיָה יֵשׁ רִירוּחַ בִּינֵיהֶן. נָסַר – שֶׁהוּא פְּשׁוּטִי כִּלִּי עֵץ, וְאֵינוֹ מִקְבֵּל טוֹמָא, שֶׁהוּא נָתַן עַל פִּי הַתְּנוּרָה – לְסִתְמוּהָ, אִם מֵרַח מִן הַצִּדְדִּין – סָבִיב שִׁפְת הַתְּנוּרָה, הַצִּיל – בְּצְמִיד פֶּתִל; הָיוּ שְׁנֵים – שֶׁנֶּתַן עַל פִּי הַתְּנוּרָה שְׁנֵי נִסְרִים, אֵינָם מִצִּילִים עַד שֶׁיִּמְרַח מִן הַצִּדְדִּין, וְכֵן נָסַר לְחִבְרָתָה; שֶׁהָיָה יֵשׁ סִדֵּק בִּינֵיהֶם. עֲשָׂאן בְּסִינִין – חִבְרָתָה שְׁנֵי הַנִּסְרִים בְּשֵׁנֵי עֵץ, שֶׁעֲשָׂה שְׁקָעִים מִקְבִּילִים בְּעִבְיֵים וְתַקַּע בָּהֶם שִׁבְכִים הַעֲשׂוּיִים בְּצוּרַת שִׁינִים אוֹ מִסְמָרִים וְהִדִּיק עַל יָדָם אֶת הַנִּסְרִים זֶה לָזֶה (רמב"ם; אוֹ בְּשִׁגְמִין – שֶׁעֲשָׂה בְּנִסְר אֶחָד בְּלִיטוֹת וּבְנִסְר שְׁנֵי עֲשָׂה כְּנֶגֶד חֲרִיצִים מֵתֵאִיִּם וְשִׁילֵב אֶת הַנִּסְרִים זֶה לָזֶה (ע"ן 'מִלֵּאכְתָּה שְׁלֵמָה' בְּשֵׁם הִר' יְחוּסָף); וִישׁ מִפְרָשִׁים: נַעֲשָׂאן בְּסִינִין – שֶׁנֶּתַן בֵּין נָסַר לְנָסַר קְלִיפּוֹת דְּקוּת שֶׁל סִנָּה

חדש בתוך הישן, וסרידה על פי הישן; אם אין בין חדש לסרידה פותח טפח – כל שבתחדש מהור. ח לפסין זו בתוך זו ושתותיהן שוות, השרץ בעליונה או בתחתונה – היא טמאה, וכלן מהורות. היו בכונס משקה, השרץ בעליונה – כלן טמאות; בתחתונה – היא טמאה, וכלן מהורות. השרץ בעליונה והתחתונה עודפת – היא והתחתונה טמאה; בעליונה והתחתונה עודפת – כל שיש בה משקה טפח, טמאה.

פירוש ברטנורא

פי הישן, ואינה ממורחת בטיט, ואין כאן צמיד פתיל: ניטל הישן וסרידה נפלת. שאינה נסמכת על פי החדש: הכל טמא. שהישן שעליו הסרידה חשוב כלי ואינו מציל אלא בצמיד פתיל, והרי אין כאן צמיד פתיל. והחדש שאינו כלי היה חוצץ בפני הטומאה משום אוהל אם היתה הסרידה נסמכת עליו, דכל המציל משום אוהל אינו צריך לצמיד פתיל. אבל בזמן שאין הסרידה נסמכת עליו אין כאן אוהל, הלכך הכל טמא: אם אין בין חדש לסרידה פותח טפח. אם אין גובה טפח בין הכיסוי שעל הישן לפה של התנור החדש, נחשב הכיסוי שעל הישן כאילו הוא בפי החדש, ונעשה החדש אוהל וחוצץ בפני הטומאה וכל מה שבתוכו טהור:

ח לפסין. כמו אלפסין. מחבות גדולות של ברזל שמבשלין בהן: ושתותיהן שוות. שאין שפת אחת מהן גבוהה מחברתה: בעליונה. היא הפנימית שהחיצונה תחתיה: היא טמאה. אם השרץ בעליונה, אוכלין שבתחתונה מהורין, דרחמנא אמר (ויקרא י"א) כל אשר יפול אל תוכו, ולא אל תוך תוכו, והשרץ שבעליונה תוך תוכו דתחתונה הוא. ואם השרץ בתחתונה, לא נטמאו האוכלים שבעליונה, דרחמנא אמר (שם) כל אשר בתוכו יטמא, ולא שבתוך תוכו: היו בכונס משקה. כלומר נקובים בכונס משקה דהיינו כדי מהרתן, דאלפסין עשוין למשקים ולאוכלין, ומטילין אותו לחומריו בכונס משקה: השרץ בעליונה. דהיינו הפנימית: כולן טמאות. דרואין את השרץ כאילו הוא בכל אחת, כיון דנקובת בכונס משקה: בתחתונה. דהיא החיצונה: היא טמאה וכולן טהורות. דאין טומאה נכנסת דרך שוליו. ומיהו אם היו אוכלים ומשקים בפנימית, נטמאו, כיון דלא מירח הנקב כדמוכח לעיל בפרק שמיני. והיינו טעמא, משום דניקב בכדי מהרתו נחשב כאויר של חיצונה, ואוכלים ומשקים מיטמאין מאויר כלי חרס ואין אדם וכלים מיטמאין מאויר כלי חרס: השרץ בעליונה. השתא מירי בלפסין שלמות: היא והתחתונה טמאה. דכמונה בתוכה דמי כיון דעודפת. אבל אמצעות מהורה, דאין כלי מיטמא באויר כלי חרס: כל שיש בו משקה טפח טמא. נטמא משקה טפח שבתוך הכלי האמצעי מאויר כלי חרס, וחור המשקה וטימא את הכלים. דרבנן גזרו על משקה שיטמא כלי, גזירה משום משקה זה וזו. והוא הדין דהוא מצי לאשמועין חידוש זה של משקה טפח ברישא כשהשרץ בעליונה והתחתונה עודפת ויש משקה טפח באמצע:

משניות מבוארות – קה"ת

השרץ בעליונה – בפנימית, כלן טמאות – הפנימית טמאה, שהרי לא ניקבה במוציא זית אלא בכונס משקה בלבד, והולכים בה לחומרה, שאינה בטלה לענין קבלת טומאה מתורת כלי, והחיצונית טמאה, שהואיל וניקבה בכונס משקה הולכים בה לחומרה, ששוב אינה חוצצת בפני השרץ שלא יטמא את החיצונית משום תוך תוכן, אלא רואים את השרץ כאילו מונח באוירה של כל אחת מהחיצוניות. בתחתונה – היה השרץ באילפס החיצונית, היא טמאה – כמו שבארנו הטעם לעיל, שעדיין חשובה כלי, וכלן טהורות – והאילפסים הפנימיות טהורות לפי שאין הטומאה באוירין; ואם הן חשובות כלים הרי אין כלים מקבלים טומאה מאויר כלי חרס; ואם אינן חשובות כלים, הרי אינן מקבלות טומאה כלל. ברם, האוכלים והמשקים שבתוך הפנימיות טמאים, שהולכים לחומרה ואומרים, שהפנימיות אינן חשובות כלים ואינן מצילות על האוכלים והמשקים משום "תוך תוכן". אמנם המשקים שנטמאו אינם חוזרים ומטמאים אותן האילפסים שהמשקים בתוכן, שלגבי טומאת עצמן אומרים "ממה נפשך": אם כלים הם, הרי מצילות הן על המשקים שבתוכן משום "תוך תוכן", ונמצא שאינם טמאים, ואם אינם כלים, הרי אינם מקבלים טומאה בכלל ("אליהו רבא"). השרץ בעליונה והתחתונה עודפת – משנתנו חזרת כאן ללמד באילפסים שלמות זו בתוך זו, ואין שפתותיהן שוות, אלא שפת החיצונה גבוהה משפות האחרות, והשרץ נמצא בפנימית, היא – הפנימית שהשרץ בתוכה, והתחתונה – והחיצונית, טמאה – שהואיל והחיצונית עודפת, הרי זה כאילו מונח השרץ גם באויר החיצונית. אבל האמצעיות טהורות, אף על פי שהן באויר החיצונית, שאין כלים מיטמאים מאויר כלי חרס. בעליונה והתחתונה עודפת – כלומר בענין ששינוי קודם לכן, שאם "השרץ בעליונה והתחתונה עודפת", העליונה והתחתונה בלבד טמאות, אבל האמצעיות טהורות, כל שיש בה משקה טפח – כל אילפס אמצעית שיש בה משקה כדי ללחלח את הדי הנוגעת בו, טמאה – לפי שהמשקה נטמא מאויר האילפס החיצונה וחוזר ומטמא את האילפס שהמשקה בתוכה, שכן חכמים גזרו על משקים טמאים שיהיו מטמאים כלים, גזירה משום משקים של זה וזו, שהם אב הטומאה, כמו שכבר בארנו במקומות אחרים.

אף על התנור הישן, משום אוהל. חדש בתוך הישן – היה תנור חדש בתוך התנור הישן, העומד באוהל המת, וסרידה על פי הישן – התנור החיצון, ואם יינטל תנור זה, לא תפול הסרידה לתוך החדש אלא על פיו, שכן פיו צר מפיו של הישן, אם אין בין חדש לסרידה פותח טפח – שאין גובה טפח בין הסרידה שעל התנור הישן לשפת התנור החדש, כל שבתחדש מהור – שרואים את הסרידה כאילו היא מונחת על פי החדש, ולפיכך החדש מציל על כל מה שבתוכו משום אוהל. ברם, התנור הישן שבחוץ טמא, מאחר שאינו מוקף צמיד פתיל.

באור משנה ח

לפסין – אילפסים, היינו מחבתות של חרס, זו בתוך זו – ויש ריווח בין אילפס לחברתה להניח שם אוכלים ומשקים, ושתותיהן שוות – שאין שפה אחת גבוהה מחברתה: השרץ בעליונה – היינו בפנימית, או בתחתונה – בחיצונית, היא טמאה – זו שהשרץ בתוכה טמאה, וכלן טהורות – וכל שאר האילפסים טהורות; וכן כל מה שבתוכן טהור, שאם השרץ בפנימית (בעליונה). החיצונית טהורות, לפי שהשרץ אינו ב"תוכן" אלא בתוך תוכן, ונאמר (ויקרא י"א, ג): "וכל כלי חדש אשר יפול מהם אל תוכו", ודרשו: אל תוכו. ולא אל תוך תוכו; ואם השרץ בחיצונית (בתחתונה). הפנימיות טהורות, שאין כלים מקבלים טומאה מאויר כלי חרס, והאוכלים והמשקים שבתוכן טהורים, לפי שהם בתוך תוכן, ונאמר (שם): "כל אשר בתוכו יטמא", ודרשו: בתוכו ולא בתוך תוכו. הרי – האילפסים נקובות – בכונס משקה – נקבים שאפשר למשקה להיכנס בהם, וכבר שינוי, שכלים העשויים בין לאוכלים ובין למשקים מטילים אותם לחומרה, שאם ניקבו בכונס משקה, אמנם עדיין הם חשובים כלים לענין זה שבעצמם מקבלים טומאה, כדין הכלים העשויים לאוכלים בלבד, ששעורם להיטהר הוא במוציא זית (בנקב שדרכו יכול לצאת זית וחלילי). אולם אינם חשובים עוד כלים כדי להציל על מה שבתוכם משום "תוך תוכם", כדין הכלים העשויים למשקים בלבד, ששעורם הוא בכונס משקה, וכיון שהאילפסים מיוחדות לאוכלים ולמשקים, הרי דינן, שבכונס משקה אינן מצילות על מה שבתוכן, ולפיכך:

פרק אחד עשר

א בלי מתכות – פשוטיהן ומקבליהן טמאין. נשברו – טהרו. חזר ועשה מהן כלים – חזרו לטמאתן הישנה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא לכל טמאה, אלא לטמאת הנפש.
ב כל בלי מתכות שיש לו שם בפני עצמו – טמא, חוץ מן הדלת, ומן הנגר, ומן המנועול, והפותה שתחת הציר, והציר, והקורה, והצנור; שגששו לפרקע.

פירוש ברטנורא

א כלי מתכות פשוטיהן טמאים. דלא איתקש לשק: חזרו לטומאתן הישנה. חכמים גזרו על כלי מתכות שהתיכן ועשה מהן כלים חדשים, שיחזרו לטומאתן הישנה. גזירה שמא יאמרו שבירתן של כלים מטהרתן וטבילתן מטהרתן. מה שבירתן אינה טעונה הערב שמש, שהרי משתמשין בהן באותו היום שנטמאו ושברו וחזר ועשאו חדשים, אף טבילתן אינה טעונה הערב שמש, ואתאי למיעבד תרומה וקדשים בכלים שלא העריב שמשו; לא לכל טמאה אלא לטומאת נפש. רבן שמעון בן גמליאל סבר דטעמא דגזרו על כלי מתכות שיחזרו לטומאתן ישנה אינה אלא גזירה שמא תשתכח תורת מי חטאת מן הכלים, שאין לך אדם ממתין שבעת ימים אלא שובר מיד וחזר ועושה אותן חדשים, הילכך לא גזרו אלא לטומאת מת בלבד שצריכים הזאת שליש ושבועי. ואין הלכה כרבנן:

ב שיש לו שם בפני עצמו. שהוא ידוע וניכר ומיוחד בשמו: טמא. בין יש לו בית קבול בין אין לו בית קבול: הנגר. יתר של ברזל שנועץ ראשו אחד בקרקע וראשו השני אחורי הדלת. אי נמי, כמין עמוד שסוגר ומכריח הדלת מן הקצה אל הקצה: מנועול. כל דבר שנועלים וסוגרים בו הדלת נקרא מנועול. ודוגמתו במקרא בשיר השירים (ה' ה') על כפות המנועול: פותח. כמין כוס קטן של ברזל קובעים בארץ, וציר הדלת סובב עליו כדי שיהא נוח להפתח

משניות מבוארות – קהתי

– מגזירת חכמים, שמא יאמרו הבריות: שבירתם של כלים מטהרתם וטבילתם מטהרתם, מה שבירתם אינה טעונה הערב שמש, שהרי משתמשים בהם באותו יום שנטמאו ונשברו וחזר ועשאו חדשים, אף טבילתם אינה טעונה הערב שמש, ויבואו לעשות תרומה וקדשים בכלים שלא העריב שמשם (גמרא שבת סז, ב; ברטנורא; ועיי' יתוספות יוס' סו"ב). כן מובא בגמרא (שם), שזוהי תקנתו של שמעון בן שטח. **רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא לכל טמאה – הם חוזרים, אלא לטמאת הנפש** – לטומאת המת בלבד חוזרים, שאם נטמאו בטומאת המת ונשברו, וחזר ועשה מהן כלים, חזרו לטומאתן הישנה. אבל אם נטמאו בטומאה אחרת ונשברו וחזר ועשה מהם כלים, אינם חוזרים לטומאתם הישנה. טעמו של רבן שמעון בן גמליאל מבואר בגמרא ובמפרשים, שלדעתו כל אותה גזירה אינה אלא משום שחששו חכמים שמא תשתכח תורת מי חטאת (מי אפר הפרה האדומה) מן הכלים, שאם ייטמאו כלי מתכות, לא יתחין בעל הכלים שבעת ימים להזאת מי החטאת עליהם, אלא ישרבו מיד ויחזרו ויעשה אותם חדשים. הילכך לא גזרו אלא לטומאת מת בלבד שצריכים הזאת בשלישי ובשבועי. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל (עיי' במפרשים, משום מה גזרו אותה גזירה בכלי מתכות בלבד ולא בשאר כלי שטף).

באור משנה ב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שכלי מתכות אף פשוטים מקבלים טומאה, באה משנתנו להשמיע, שאין פשוטי כלי מתכות מקבלים טומאה אלא אם כן יש להם שם בפני עצמם ואינם נקראים על שם כלי אחר (רמב"ם: "משנה אחרונה"). **כל בלי מתכות שיש לו שם בפני עצמו** – שהוא ידוע ומיוחד בשמו, ואין לו שם לואי, טמא – מקבל טומאה, בין יש לו בית קיבול בין אין לו (רמב"ם: ברטנורא). **חוץ מן הדלת, ומן הנגר, ומן המנועול** – שבתוך הדלת, והפותה שתחת הציר – כמין כוס קטנה של ברזל, שבה נתון ציר הדלת (שכן בימינו לא היו הצירים קבועים בצד הדלת כמו אצלנו, אלא היו בולטים מאמצע שפת הדלת למעלה ולמטה, והציר שלמעלה היה תחוב בחור שבמשקוף, והציר שלמטה – בחור שבאסקופה, אולם הואיל וכל כובד הדלת הוא למטה, לפיכך היו עושים מין כוס קטנה של ברזל ומכניסים אותה בחור שבאסקופה, כדי שיושב בתוכו הציר התחתון ולא יעמיק החור על ידי סיבוב הציר בו תדיר. – "תפארת ישראל"; ונוכר שם זה בספר מלכים א, (ז, ו): "הפחות לדלתות". **והציר** – שעליו מסתובבת הדלת, והקורה – של מתכת שמעל הדלת (עיי' מונעול קטן א, י); ויש גורסים: והקורא (באל"ף), ומפרשים, שהוא הקורנס שמקשים בו על הדלת, כדי לקרוא

בארנו את הסיפא לפי הרא"ש והגר"א. ולמה נקטה המשנה לשון זה של חזרה על הפסיקה "בעליה ובהתחנתה עורפת"? על כך כותב הגר"א, שמשנתנו באה להשמיע, שדווקא בכגון זה ששינוי בסיפא הדין הוא, שכל שיש בה משקה טופח טמא, שהואיל וכל האילפסים שלמות ומקבלות טומאה, והתחתונה עורפת, והרי זה כאלו השרץ מונח באוויר התחתונה והמשקים שבאילפסים אף הם מונחים באוויר התחתונה, לפיכך נטמאים המשקים מאוויר התחתונה וחוזרים ומטמאים את הכלים. אבל בכגון ששינוי ברישא, שהאילפסים ניקבו בכונס משקה ושפתותיהן שוות ושרץ בתחתונה, אפילו יש בהן משקה טופח, כולן טהורות, כמו שכבר בארנו במשנה בענין זה.

ויש גורסים בסיפא: העלינה והתחתונה עורפת. ואף מפירושו של הרב מברטנורא נראה שהיתה לו גירסה אחרת, ויש סוברים שאמנם כך היתה גירסתו; ופירוש הדברים, שאם העלינה והתחתונה (הפנימית והחיצונית), שתיהן עורפות על האמצעית, והשרץ בעליה, ונמצא שאין טומאה לא באמצעית ולא בתחתונה, שאין אחת מהן באוויר העלינה, כל שיש משקה טופח באמצעית, הרי הוא נטמא במגע מן האילפס הפנימית, וחזרו המשקה ומטמא את האילפס האמצעית וכן האמצעית לחיצונית ("משנה אחרונה"). ויש מפרשים לפי גירסה זו, שהכוונה היא: בין שהעלינה עורפת בין שהתחתונה עורפת, כל שיש בה משקה טופח טמא (עיי' "תוספות יוס' סו"ב", שלדעתו אף בכגון שריו בכונס משקה והשרץ בתחתונה הדין כך, שלא כמו שבארנו במשנה לשיטת הגר"א).

יו"ט ש"י

באור משנה א

בעשרת הפרקים הראשונים, הנקראים בתוספתא בשם "בבא קמא" של מסכת כלים, נישנו דיני כלי חרס. מכאן ועד סוף פרק יד נישנים דיני כלי מתכות.
כלי מתכות, פשוטיהן ומקבליהן טמאין – לעיל (ב, א) שנינו: "כלי עץ וכלי עור וכלי עצם וכלי זכוכית, פשוטיהן וטהורים ומקבליהן טמאין". ובהא משנתנו ללמד, ששונה דינם של כלי מתכות מכל הכלים הללו, שאפילו פשוטיהם מקבלים טומאה; והטעם הוא, שכל אותם הכלים שנימנו שם הוקשו בכתוב לשק (ויקרא יא, לב), כמו שבארנו בפתיחה למסכתנו, אבל כלי מתכות לא הוקשו. והרמב"ם מפרש הטעם, לפי שכתוב בטומאת כלי מתכות (במדבר לא, כג): "כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש", ומשמע בין פשוטים בין מקבלים. **ונשברו** – הכלים, **טהרו** – יצאו מידי טומאתם; ולהלן (בפרקים יג-יד) יבואר שיעור שבירתם להיטהר. יש מעירים, שאף על פי שלכאורה שברי כלי מתכת אינם גרועים מפשוטי כלי מתכות, מכל מקום שונה דינם לענין טומאה, לפי שפשוטי כלי מתכת, הואיל ונעשו מתחילתם לשם כלים פשוטים, הרי הם נקראים כלים, אבל כלי שנשבר ואינו כבתחילה, היהיו בטל מתורת כלי ("משנה אחרונה"). **חזר ועשה מהן כלים** – כלי מתכת שנטמאו ונשברו, וטהרו מטומאתם, ואחר כך חזר ועשה כלים חדשים מן השברים, **חזרו לטמאתן הישנה**

ג העושה פלים מן העֶשֶׂת, ומן החררה, ומן הסובב של גלגל, ומן הצפויין, מפני כלים, ומאגני כלים, מאגני כלים, מן השחלת, ומן הגרדת – טהורין. רבי יוחנן בן גורי אומר: אף מן הקצצת. משברי כלים, מן הגרומים, ומן המסמרות שידוע שנעשו מפלים – טמאין. מן המסמרות – בית שמאי מטמאין, ובית הלל מטהרין. ד ברזל טמא שבללו עם ברזל טהור, אם רב מן הטמא – טמא, ואם רב מן הטהור – טהור, מחצה למחצה – טמא. וכן מן החלמא ומן הגללים. קלסטרטא – מטמא, ומצפה – טהורה. הפין, והפורנה – טמאין. והקלסטרטא

פירוש ברטנורא

ולחסנר. ודוגמתו במקרא (מלכים א' י') והפותות לדלתות הבית הפנימית: והצנור. קנאל"י בלע"ז: שנעשו לקרקע. להשתמש בקרקע. וכל המחובר לקרקע הרי הוא בקרקע ואינו מקבל טומאה:

ג העשת. חתיכה של ברזל כשמוציאים אותו מן המחצב: חררה. לאחר שמתכים הברזל עושים ממנו עיגול כמין עוגה: סובב של גלגל. גלגל העגלה של עין, עושים סביבו טס של ברזל שלא ישבר בטרשים ובסלעים: טסין. וירקעו את פחי הוחב (שמות ל"ט), מתרגמין ורדירו ית טסי דרהבא: בני כלים. בסיסי כלים. לשון ואת כנו, דמתרגמין וית בסיסה: חוגני כלים. כמין ענק סביבות שפת הכלים: אזני כלים. בית יד שאוחזים בו הכלי: השחלות. מה שנשתיר מן הכלי לאחר שנעשה. לשון כמשחל בניתא מחלכא ברכות דף ח. כי מן המים משיתירו (שמות ב'), מתרגמין ארי מן מים שחלתיה: גרודות. שנגרד מן הכלי בשעת עשייתו. לשון להתגרד בו האמור באיוב (כ' ח'): טהורים. דלא חיישינן בכל הני שמא מכלי טמא באו וכשחור ועשה מהן כלי חורו לטומאתן ישנה, דכל הני לא נראו לקבל טומאה מעולם, משום דגולמי כלי מתכות נינהו, וגולמי כלי מתכות אין מקבלין טומאה. והכי תניא בתוספתא, גולמי כלי מתכות טהורים, ואלו הן גולמי כלי מתכות, כל שעתיד לשוף, לשבץ, לגרד, ולחכב, ולהקיש בקורנם, מחוסר אונן או און. טהור: אף מן הקצצות. אם קצץ כלים לחתיכות, כלים הנעשים מאותן חתיכות לא חזרו לטומאתן ישנה. ואין הלכה כר' יוחנן בן גורי: גרומאות. כלים שנשתברו מפני תשישין ונעשה בהן חתיכות קטנות אחרי כולן נקראים גרומות. והן קטנים משברי כלים: ומן המסמרות שידוע שנעשו מכלים. אע"ג דלא ידעינן אם מכלים טהורים באו או מן הטמאין: טמאין. טמאין הכלים הנעשים מהם. דחיישינן שמא מכלים טמאין באו וחזרו לטומאתן הישנה: מן המסמרות. סתם. דלא ידעינן אם נעשו מכלים או מן העשת: בית שמאי מטמאין. דגורו הני אטו הני: ובית הלל מטהרין. דלא גורו:

ד ברזל טמא. שבא משברי כלים: שבללו. שטרפו זה בזה והתיכן ועשה משניהם כלי: ברזל טהור. שבא מן העשת ומן החררה וכו': אם רוב מן הטמא טמא. דחזור לטומאתו הישנה: החלמא. מים הרבך כלובן ביצה: ומן הגללים. שעירב המים עם גללי הברק ועשה מהן כלים וצרפן בכבשן. אם רוב מן החלמא. מקבלים טומאה כדין כלי חרס. ואם רוב מן הגללים, טהורים, דכלי גללים אין מקבלין טומאה: קלסטרטא. הנגר של הדלת. והוא היתר שנועלים

משניות מבוראות – קהתי

מהם, שמא באו מכלים טמאים וחזרו לטומאתם הישנה. מן המסמרות – העושה כלים מן המסמרות סתם, שאין ידוע, אם נעשו מכלים, בית שמאי מטמאין – שגזורים במסמרות סתם משום המסמרות שנעשו מכלים, ובית הלל מטהרין – שאינם גזורים.

בארנו משנתנו לפי רוב המפרשים, שהנידון בה, אם חוששים שמא חזרו הכלים לטומאתם הישנה. אבל הרמב"ם מפרש משנתנו בדרך אחרת, שכן לפירושו דנה המשנה כולה בענין קבלת טומאה להבא (ענין בפירושו למשנתנו: וענין הל' כלים ח. ב).

באור משנה ד

ברזל טמא – הבא מכלי טמא שנשבר, שבללו עם ברזל טהור – ועשה מהתערובת כלי, אם רב מן הטמא – אם רובו של הכלי הוא מן הברזל הטמא, טמא – הכלי, שהוא חזור לטומאתו הישנה: ואם רב מן הטהור – ואם רוב הכלי הוא מן הברזל הטהור, טהור – הכלי. מחצה למחצה – שיש בכלי מחצה מן הברזל הטמא ומחצה מן הברזל הטהור, טמא – הכלי, שהולכים בו לחומרה. וכן מן החלמא ומן הגללים – חלמא הוא מין טיט עבה, וכלי העשוי ממנו מקבל טומאה כדין כלי חרס, ובאה המשנה ללמד, שהעושה כלי מתערובת של חלמא וגללים, אם רוב הכלי מן החלמא, הכלי מקבל טומאה כדין כלי חרס, ואם רובו מן הגללים, הכלי אינו מקבל טומאה, שכלי גללים אינם מקבלים טומאה; מחצה על מחצה, מקבל טומאה (רמב"ם; ר"ם; ברטנורא; ועיין "תפארת ישראל" שמפרש בדרך אחרת). קלסטרטא – כמין כדור עבה שבראש הבריה של הדלת, טמא – אם נעשתה מברזל טמא, שכן חזורת היא לטומאה הישנה, ומצפה – אם היתה של ברזל טהור, ומצופה מתכת טמאה, טהורה – שהולכים אחר העיקר ולא אחר הציפוי (הר"ם; הור"ם; ברטנורא); ויש מפרשים: קלסטרטא טמאה – מקבלת טומאה, ומצופה – קלסטרטא של עץ המצופה ברזל, וטהורה – אינה מקבלת טומאה, שפשוטי כלי עץ המצופים מתכת אינם מקבלים טומאה (רמב"ם; הגר"א; תפארת ישראל). הפין, והפורנה – הפורנה היינו המנעול, והפין הן השיניים הנכנסות לתוך הפורנה והמנעול נסגר, טמאין – מקבלים טומאה;

שבת קודש

באור משנה ג

העושה פלים מן העֶשֶׂת – מגוש של מתכת, ומן החררה – מחתיכת ברזל העשירה כמין עוגה, ומן הסובב של גלגל – טס של ברזל שמשכיב לגלגלים של עץ, ומן הטסין – לוחות של מתכת, ומן הצפויין – מציפויי מתכת שעל כלי עץ, מפני כלים – מבסיסים של כלים, ומאגני כלים – משפתם של כלים, מאגני כלים – מבתי אחיזה שלהם, מן השחלת – הפסולת הנופלת מן המתכת, שעושים ממנה כלי, ומן הגרדת – הנגרד מן הכלים בשעת עשייתם, טהורין – הכלים, ואין חוששים בכל אלו, שמא באו מכלים טמאים, וכשחזר ועשה מהם כלים, חזרו לטומאתם הישנה, לפי שכל אלו אין עליהם צורת כלי כלל, ולא נראו לקבל טומאה לעולם. רבי יוחנן בן גורי אומר: אף מן הקצצת – העושה כלים ממה שנקצץ מן הכלי בשעת עשייתו, כגון שעשה כלי גדול וקיצץ שפתיו סביביו להקטינו, אף אלו טהורים (הגר"א; עיין פירוש הרא"ש, שמבאר בדרך דומה: אבל הרב מברטנורא מבאר: אם קצץ כלים לחתיכות, כלים הנעשים מאותן חתיכות, לא חזרו לטומאתם הישנה... וכן מבורא בתפארת ישראל; עיין שם בענין טעמו של רבי יוחנן בן גורי; ועיין "תוספות יום טוב"; "משנה אחרונה"). משברי כלים – אבל העושה כלים משברי כלים, מן הגרומים – מן הגרומאות, מחלקי כלים ישנים, ומן המסמרות שידוע שנעשו מפלים – אף על פי שלא ידוע אם מכלים טהורים או מטמאים באו, טמאין – הכלים שנעשו

— רבי יהושע אומר: שומטה מפתח זה ותולה בַּחֲבֵרוֹ בַּשֶּׁבֶת; רבי טרפון אומר: הרי היא לו ככל הכלים, ומטלטלת בַּחֲצֵר.

פירוש ברטנורה

בו הדלת כדפרישטא לעיל, רגילים לעשות בראשו כמין תפוח, והוא נקרא גלוסטרא. ואם נעשה מכרול טמא, חוזר לטומאתו הישנה, לפי שראוי לדרך בו שומין במדוכה: ומצופה טהורה. אם היתה של ברזל טהור ומצופה של מתכת טמא, טהורה. דבחר עיקרא אולינן ולא בחר הציפוי שהוא של מתכת טמא: הפין והפורנא. שינים הקבועים כפותחת, והפין נכנס בתוך הפורנא: שומטה מפתח זה ותולה בַּחֲבֵירוֹ. ע"י גרידה בלבד, דלטול מן הצד הוא. אבל מלטול גמור, לא. ור' טרפון שרי אפילו מלטול גמור כי ארחיה. ושמא אתא תנא לאשמעינן הכא דקלוסטרא טמאה דתנן ברישא לאו דברי הכל היא אלא פלוגתא דרבי יהושע ור' טרפון, דלר' יהושע טהורה, דכי היכי דלא משוי לה מנא לענין שבת הכי נמי לא משוי לה מנא לענין טומאה:

משניות מבוארות – קהתי

להעבירה מפתח לפתח על ידי גרידה, שטלטול מן הצד הוא, אבל לטלטלה ממש אסור. **רבי טרפון אומר: הרי היא לו ככל הכלים, ומטלטלת בַּחֲצֵר** – רבי טרפון סובר, שמותר לטלטלה בחצר טלטול גמור, כדין כל הכלים. יש מפרשים, שמשנתנו באה להשמיע, שכשם שנחלקו לענין שבת כך נחלקו לענין טומאה, ולדעת רבי יהושע הקלוסטרא טהורה, שכשם שאינה חשובה כלי לענין שבת כך אינה כלי לענין טומאה (ורא"ש; ברטנורה; עיין תפארת ישראל; בועז).

ומבאר הרא"ש, שבאה המשנה להשמיענו, שאף על פי שכלי זה עשוי משתי חתיכות העושות מלאכה אחת, מכל מקום טמא (עיין "תפארת ישראל", שכונת הרא"ש, שאין אומרים, שאינם מקבלים טומאה אלא בשעת חיבורם, משום שהם נחשבים כשני איברים של גוף אחד. אלא כל אחד בפני עצמו מקבל טומאה, מאחר שכל אחד עושה פעולה אחרת. אבל בעל "משנה אחרונה" כותב, שדווקא בחיבורם מקבלים טומאה, אבל כל אחד בפני עצמו אינו מקבל טומאה: **והקלסטרך** – ששינוי לעיל שהיא טמאה, נחלקו בה תנאים לענין שבת: **רבי יהושע אומר: שומטה מפתח זה ותולה בַּחֲבֵרוֹ בַּשֶּׁבֶת** – כלומר שמותר

המשך ביאור למס' עירובין ליום ראשון עמ' א

דרבנן, לא יָזְרוּ עָלָיו בֵּין הַשְּׁמִשּׁוֹת של כניסת השבת, וכיון שאיסור מוקצה הוא גזירת חכמים, נמצא שבבין השמשות (שהוא זמן קניית השביתה במקום העירוב) היה יכול לפנות את האבנים ולהוציא את העירוב מתחת לגל, ואם כן קשה מדוע אין עירובו עירוב. אלא ודאי משנתנו סוברת כדעת חכמים שם שאיסורים דרבנן נהגים אף בבין השמשות, ועל כן אין העירוב חל שהרי לא יכל להוציא מתחת לגל ולאכלו.

משיבה הגמרא: **אִפְּלוּ תִּיקָא** – אף אם תרצה לומר שמשנתנו סוברת כַּרְבִּי, אין זה קשה, כי לעולם באופן שיכול לפנות האבנים בידיו אכן חל העירוב, ולא צָרִיכָא – לא הוצרכה המשנה לומר שאינו עירוב, אלא באופן דַּבְעָי קָרָא וְהִצִּינָא – שצריך מעדר וגרון כדי לפנות את הגל מעל העירוב, וכיון שהפינוי על ידם הוא מלאכה האסורה בשבת מן התורה, נמצא שגם לרבי בבין השמשות לא יכל להוציא את העירוב ממקומו, ועל כן אינו חל.

הגמרא מבארת מדוע הוצרכה המשנה להוכיח גם נתגלגל וגם נפל עליו גל: וצָרִיכָי – והוצרכה המשנה להשמיענו שני אופנים אלו, דאִי תִּנָּא רק את דין נִתְּגַלְגַל חוץ לתחום, היינו סבורים שדווקא באופן זה אינו עירוב משום דְּלִיתָא נִפְיָה – שאין העירוב נמצא במקום אחד עם האדם שהניחו, אֲבָל באופן שֶׁנָּפַל עָלָיו גֵּל, דְּאִיתִי נִפְיָה – שהעירוב נמצא עמו אלא שהוא מכוסה, אִיכָא לִיהוּ עִירוב – שמא נאמר שיהיה עירובו עירוב, על כן הוצרכה המשנה ללמד שגם באופן זה אינו עירוב, כיון שמכל מקום אינו יכול לאכלו. וכן אִי תִּנָּא רק את דין נָּפַל עָלָיו גֵּל, היינו סבורים שדווקא שם אינו עירוב משום דְּמִיכָסִי – שהעירוב מכוסה ממנו ואינו יכול להגיע לידיו כלל, אֲבָל כִּשְׁנִתְּגַלְגַל מחוץ לתחום, דִּימְנִין דְּאִיתִי יִיקָא וְיִמְיָתִי לִיה – שלפעמים באה רוח ומחזירתו אל תוך התחום, אִיכָא לִיהוּ עִירוב – שמא נאמר שיהיה עירובו עירוב, ועל כן הוצרכה המשנה ללמד שאף באופן זה אינו עירוב, כיון שבבין השמשות אין העירוב במקומו. מסיימת הגמרא: **צָרִיכָא** – נמצא שאכן הוצרך התנא להשמיענו שני אופנים אלו.

שנינו במשנה: **אִי נִשְׁרָף העירוב**, או שעירב בתְּרוּמָה וְנִמְכָּרָה, אם קרה הדבר מבעוד יום אינו עירוב. מבררת הגמרא: **לָמָּה לִי** – לשם מה הוצרך התנא להשמיענו אף דינים אלו. משיבה הגמרא: **תִּנָּא נִשְׁרָף**,

ואם קָפַק הדבר אם התקלקל העירוב מבעוד יום או משחשיכה, נחלקו בזה תנאים, **רבי מאיר ורבי יהודה אומרים, הרי זה חָמֵר נִמָּל** – הרי הוא כאדם המוליך בדרך חמור לפניו וגמול מאחוריו, שצריך לפנות לפניו ולאחוריו ולתת דעתו על שניהם. כלומר, כיון שאינו יודע אם היה העירוב כשר בבין השמשות, נמצא שספק הדבר אם קנה שביתה במקום עירובו או בביתו, ועל כן עליו לחשוש לשניהם. והלכך, אסור לו להתרחק מביתו לצד הרחוק מן העירוב, שמא קנה שביתה במקום עירובו ונמצא ביתו בסוף התחום, וכמו כן אסור לו להתרחק מעבר לעירוב, שמא קנה שביתה בביתו ונמצא העירוב בסוף התחום. ולפיכך אינו יכול להלך אלא באלפיים האמות שבין ביתו לעירובו וראה ציורו. אך **רבי יוסי ורבי שמעון אומרים, קָפַק עִירוב כָּשֵׁר**, ודינו שקנה שביתה במקום עירובו, ויכול ללכת משם אלפיים אמה לכל רוח. **אָמַר רבי יוסי, אֲבִטְלִמוֹס הָעִיר מְשֻׁם חֲמִשָּׁה זָנִים עַל קָפַק עִירוב שְׂכָשֵׁר**.

גמרא

שנינו במשנה: **נִתְּגַלְגַל העירוב חוץ לתחום מבעוד יום**, אינו עירוב. מבארת הגמרא: **אָמַר רבא, לא שְׁנוּ דִין זה אֶלָּא באופן שֶׁנִּתְּגַלְגַל העירוב אל מחוץ לָאַרְבַּע אַמּוֹת מסוף התחום, אֲבָל אם נתגלגל רק מעט לַתּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת הסמוכות לסוף התחום, עירובו עירוב. וטעם הדבר, שכל הַתּוֹךְ עִירובו כדי לקנות שביתה במקום הנחתו, יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת** – יכול הוא להלך ארבע אמות סביב העירוב, שזהו שיעור מקום שביתה אדם, ובנוסף לארבע אמות אלו הוא מונה משם והלאה עוד אלפיים אמות. ולפיכך אם התגלגל העירוב אל תוך ארבע אמות הסמוכות לתחום, נמצא שמקום השביתה שסביב העירוב נכנס לתוך התחום, ועל כן הוא נחשב כחלק מהתחום ומותר להיכנס אליו.

שנינו במשנה: **נָּפַל עָלָיו גֵּל וכו'** מבעוד יום, אינו עירוב. הגמרא מבררת כשיטת מי נאמר דין זה: **קָא סָלָא דַּעְתָּהּ** – לכאורה תעלה בדעתך, שנפל הגל באופן דְּאִי בָּעֵי מַצִּי שָׁקִיל לִיה – שאם ירצה יוכל לפנות האבנים בידיו ולהוציא מתחתן את העירוב, והטעם שאינו עירוב הוא משום שבאנשים הן מוקצה ואסור לטלטלן. מבררת הגמרא: אם כן לִיכָא מַתְּנִיתִין דְּלֵא צָרִי – לכאורה יש לומר שמשנתנו אינה כשיטת רבי, דְּאִי צָרִי יֵשׁ לַהֲשׁוֹת, הָאָמַר רבי לעיל (לג), **כָּל דָּבָר שֶׁהוּא אֲסוּר מְשֻׁם שְׁבִיתָה** – משום גזירה

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

גמרא הכי גרסינן: **תנו רבנן בפסח** קורין **בפרשת מועדות כו'** — ברייתא שלימה היא עד 'ושאר כל ימות החג קורין בקרבנות החג'. אלא שבעלי הגמרא אפסיקוה לפרש בכל מועד יום ביום מה תיקנו האחרונים שנהגו לעשות שני ימים לקרות ביום שני, לפי שהברייתא נשנית בארץ ישראל שאין עושין יום טוב אלא יום אחד. **בפסח גלגל** — ביהושע, ושאר כל ימות הפסח סימן מאפ"ו: "משכו וקחו לכם צאן", "אם כסף תלוה את עמי", "פסל לך", "וידבר" שבבעלותך. ויום טוב שני קורין כיום ראשון "שור או כשב". ויהי **בשלח פרעה** — לפי שביום שביעי של פסח אמרו שירה על הים. **ומפטיירין וידבר דוד** — שהיא שירה כמותה, ומדבר בה מיציאת מצרים "עלה עשן באפ"ו וגו' "וישלח חציו ויפיצם" וגו'. **עוד היום** — לפי שמפלתו של סנחריב בליל פסח היה. **ומפטיירין בחבקוק** — שמדבר במתן תורה "אלוה מתימן יבוא" במתן תורה. **במרכבה** — דיחזקאל, על שם שנגלה בסיני ברבוא רבבות אלפי שנאן. **והאידינא דאיכא תרי יומי עבדינן כתרווייהו ואיפכא** — דקאמרי אחרים דאינהו בתראי לתנא קמא, בחדש השלישי ומפטייר במרכבה — ביום הראשון קרינן להו, ודקאמר תנא קמא בעצרת שבעה שבועות ומפטיירין בחבקוק — קרינן ביום השני ואיפכא, דמתן תורה בששי בסיון. **הבן יקיר לי אפרים** — משום "זכור אזכרנו" "רחם ארחמנו". **מפטיירין בחנה** — לפי שפקידתה היתה בראש השנה. ועקידת יצחק מזכירין כדי שתזכר לנו היום במשפט.

דף כט ע"ב: **גמרא** ברייתא המבארת את הקריאות וההפטורות שבכל המועדים: **תנו רבנן**, ביום טוב ראשון של **פסח קורין בפרשת מועדות** שבתורת כהנים, **ומפטיירין** נבניא **בפסח** שנצטוו בו ישראל ב**גלגל** בימי יהושע לאחר שנימולו (יהושע ה ב"ב). מוסיפה הגמרא: **והאידינא** בחוץ לארץ **דאיכא תרי יומי** למועדים מחמת הספק, חוזר וקורא פרשת המועדות גם ביום טוב שני, אך ההפסדה ב**יומא קמא בפסח גלגל**, ולמחר **בפסח** שצויה עליו **יאשיהו** לאחר שביער הבמות והפסלים מישאל (מלכים ב' כג א"כ).

המשך הברייתא: **ושאר ימות הפסח** בחול המועד, **מלקט וקורא מענינו של פסח**. מבררת הגמרא: **מא' היא**. משיבה הגמרא: **אמר רב פפא, מאפ"ו סימן**. כלומר הפרשיות המתחילות באותיות אלו. והם 'משכו וקחו לכם צאן למשפחתכם ושתו הפסח' (שמות יב כא), 'אם כסף תלוה את עמי' (שם כב כד), 'פסל לך שני לחת אבנים קראשנים' (שם לד א), 'וידבר ה' אל משה וגו' ויעשו בני ישראל את הפסח במועד' (במדבר ט א).

המשך הברייתא: **ביום טוב האחרון של פסח קורין ויהי בשלח** שבה ענין קריעת ים סוף ופרשת השירה (שמות יג יז - טו כו), שביום זה אמרוה בני ישראל כשנקרע להם הים. **ומפטיירין וידבר דוד לה'** את דברי השירה הזאת (שמואל ב' כב). ולמחר ביום טוב שני בחוץ לארץ קוראים **כל הבכור אשר יולד וגו'** (דברים טו יט), **ומפטיירין עוד היום** בנב לעמד' וגו' (ישעיה י לב).

המנהג בזמננו בסדר קריאות הפסח: **אמר אבני, והאידינא נהוג עלמא למיקרי** בפסח לפי סימן זה: **משך' דהיינו** 'משכו וקחו לכם' ביום טוב ראשון, **תורא' דהיינו** 'שור או קשב' ביום שני, **קדש' דהיינו** 'קדש לי כל בכור' (שמות יג ב) ביום שלישי, **בכספא' דהיינו** 'אם כסף תלוה את עמי' ביום רביעי, **פסל' דהיינו** 'פסל לך שני לחת אבנים' ביום חמישי, **במדברא' דהיינו** 'וידבר ה' אל משה במדבר סיני וגו' ויעשו בני ישראל את הפסח במועד' ביום שישי, **שלח' דהיינו** 'ויהי בשלח' בשביעי של פסח, **בוכרא' דהיינו** 'כל הבכור אשר יולד' ביום טוב האחרון בחוץ לארץ.

המשך הברייתא: **בצצרת קוראים שבעה שבועות** תספר לך ויעשית חג שבועות לה' אלקיך' (דברים טז ט), **ומפטיירין בחבקוק** (ג א) בפרשה שמדברת במתן תורה. **אחרים אומרים**, קוראים **בחדש השלישי** וגו' (שמות יט א) שהיא פרשת קבלת התורה, **ומפטיירין בפרשת המרכבה** בנבואת יחזקאל (יחזקאל א). מוסיפה הגמרא: **והאידינא** בחוץ לארץ **דאיכא תרי יומי, עבדינן בתרווייהו, ואיפכא**, דהיינו ביום הראשון קוראים 'בחדש השלישי' ומפטיירין במרכבה, ובשני קוראים 'שבעה שבועות' ומפטיירין בחבקוק.

המשך הברייתא: **בראש השנה קוראים בחדש השביעי'** (במדבר כט א) שהיא פרשת קרבנות היום, **ומפטיירין** בפרשה שנאמר בסופה (ירמיה לא יט) **הבן יקיר לי אפרים** וגו', משום המשך הפסוק **זכר אצקנו עוד וגו'** רחם ארחמנו נאם ה' שמדבר בזכרונות. **ויש אומרים**, קוראים **וה' פקד את שרה'** (בראשית כא א) שהיה בראש השנה (ר"ה יא), **ומפטיירין במעשה חנה** (שמואל א' א) שאף היא נפקדה אז (ר"ה שם). מוסיפה הגמרא: **והאידינא דאיכא תרי יומי** של ראש השנה אף בארץ ישראל (ר"ה לה), **ביומא קמא** נוהגים **ביום אומרים**, ולמחר קוראים **והאלהים נסה את אברהם'** (בראשית כב) כדי להזכיר זכות עקידת יצחק במשפט היום, **ומפטיירין והבן יקיר לי אפרים** וגו'.

ב. והביאור בזה, עפ"י פירוש התרגום⁵ ל"זמירות" – תושבחן הו' לי", מלשון שבח. כמבואר בתניא⁶ שדוד קרא את דברי תורה בשם "זמירות", כי זהו ענין "שבחא דאורייתא"⁷, שהי' משבח את התורה בזה שחיות כל העולמות תלוי בדקדוק אחד מדקדוקי התורה.

והשייכות דפירוש זה לפירוש הפשוט ב"זמירות היו לי חוקיק" (שבס"א), הוא שע"י ההתבוננות במעלת ושבח התורה, שכל העולמות בטלים במציאות לגבי דקדוק אחד מדקדוקי התורה, על ידי זה פעל בעצמו שכל עניני העולם לא יתפסו מקום אצלו, וגם כשלא הי' לו טוב בגשמיות, הי' עוסק בתורה בשמחה גדולה⁸.

כ"ק מו"ח אדמו"ר מביא⁹ פירוש נוסף ב"זמירות", מלשון חיתוך וכריתה, כמו "לזמר עריצים"¹⁰. דע"י עסק התורה של דוד המלך נתבטלו כל שונאיו ורודפיו, כמארז"ל¹¹ "השכם וערב עליהן לבית המדרש והן כלין מאיליהן".

ויש לקשר פירוש זה לפירושים הנ"ל, שעל ידי שדוד עסק בתורה באופן של שבח, שהי' נרגש אצלו שחיות כל העולמות תלוי בדקדוק אחד של תורה (כמובא מהתניא), על ידי זה נפעל שמה שאינו מתאים לתורה, ומכל שכן מה שמנגד לתורה, לא יהי' לו חיות, "זמירות" מלשון "לזמר עריצים".

על פי כל זה יתבאר הטעם שדוד המלך נוקט "זמירות היו לי חוקיק" דוקא, כי שני הענינים הנ"ל שב"זמירות" (התורה: א) "שבחא דאורייתא" (ב) "לזמר עריצים". הם בעיקר מצד ענין החוקים שבתורה.

ג. והענין בזה, מבואר בחסידות¹² שג' החלוקות משפטים, עדות, חוקים, נחלקים בכללות לב' חלוקות: מצוות שיש עליהם טעם (משפטים ועדות), ומצוות שלמעלה מטעם (חוקים). שהם ב' ענינים כללים שצריכים להיות בכל מצווה, עבודה שעפ"י טעם ודעת, והעבודה דקבלת עול: זה שהמצוה היא רצונו ית', הו"ע שלמעלה מטעם (חוקים), והוא בכל המצוות בשווה. וזה שהמצווה מובנת בטעם ודעת (משפטים ועדות) הוא כפי שהרצון התלבש בחכמה דתורה, ולכל מצוה יש את ענינה הפרטי שנמשך על ידה, כמאמר הזהר¹³ "רמ"ח פיקודין הם רמ"ח איברים דמלכא"¹⁴, דכל אבר הוא כלי לכוח פרטי.

וזהו מה שבקיום כל מצווה צריך להיות שתי כוונות¹⁵: כוונה כללית – לקיים רצון ה' (חוקים), וכוונה פרטית – השייכת לאותה מצווה (משפטים ועדות).

(5) כאן. וראה יהל אור עה"פ כאן (ע' תסב) "החכמה של הזמירות... לעורר ההתפעלות... וכמו"כ ענין השבחים למעלה הוא לעורר גילוי המדות".

(6) קר"א ד"ה זמירות (קס, א ואילן).

(7) ראה זח"ג ח, ב.

(8) ראה קר"א שם. וד"ה הוי לי בעוזי תרפ"ז פ"ב פ"ד.

(9) תרפ"ז שם.

(10) ע"ד מ"ש (ישעי' כה, ה) "זמיר עריצים". ראה שהש"ר פ"ב, יב.

(11) גיטין ז, א. וראה תו"א מקץ לא, סע"ג שמביא מארז"ל זה לענין "זמירות היו לי חוקיק".

(12) ראה ד"ה רבי אומר ה'תש"ב שם.

(13) תקנ"ז תל (עד, סע"א). תניא רפכ"ג.

(14) בתניא רפכ"ג מבואר שהמצוות נקראים אברים לפי שהם לכושים לרצון. שבוה כל המצוות (והאברים) שווים. אבל בפשטות צריך לומר, דזה שהמצוות נקראים אברים הוא גם מצד ענינו הפרטי שבכל אבר – ראה לקו"ת בחוקתי (מו, ב) דזה שהמצוות הם רמ"ח אברים הוא ע"ד "כח הראי' בעין וכח השמיעה באוזן". וראה גם לקו"ת בלק (עא, סע"ב) ש"ע"י קיום המצוות... ממשיכים האור בפרט להתלבש במצוה פרטית שהיא אבר א' מרמ"ח אברים דמלכא". ולהעיר גם מלקו"ת במדבר (יג, סע"א) "המצוות שהם אברין דמלכא עד"מ יש בהן התחלקות". ובקר"א (בתניא) ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנה, ב). "להמשיך האור למטה לרמ"ח אברין דז"א, ומתחלקת ההמשכה לתרי"ג המשכות פרטיות לפי ערך המצוות".

(15) תניא רפמ"א. ראה שער האמונה פ"ג. עטרת ראש דרוש לעשיית נח, ב ואילן. המשך תרס"ו ע' נז. ובכ"מ.

ונמצא שיש התכללות בין משפטים לחוקים: כי גם את המצוות דמשפטים ועדות צריך לקיים בעיקר מצד רצון ה', כמו חוקים. ולאידך, גם במצוות דחוקים יש בהם טעם וכוונה פרטית¹⁶, שעל ידה נמשך אור וגילוי פרטי.

ויתירה מזו, שני ענינים אלו הם ענינים כללים בהנהגת האדם¹⁷: ענין המשפטים הוא לשפוט כל דבר, אם זה מתאים עפ"י שכל וחכמת התורה, וגם כשאין בו שמץ איסור, צריך לשקול היטב אם זה לא יגרום חלישות באיזה מצווה או מנהג ישראל, שאז צריך לדחותו מכל וכל. וענין החוקים הוא שבכל עת ממשיך היום¹⁸, צריכה להיות אצלו העבודה דקבלת עול מלכות שמים.

ולכן אמר דוד "זמירות היו לי חוקיך", כי דוקא ע"י העבודה בעסק התורה באופן של "חוקיך", שהוא רצון שלמעלה מטעם, שכך עלה ברצונו ית' ("חוקה חקקתי גזירה גזרתי"), אזי נרגש אצלו שכל העולמות בטלים במציאות לגבי דקדוק אחד מדקדוקי התורה. כי בבחינת התורה כמו שהיא נמשכה בחכמה, מכיון שהמצוות והדקדוקים שבהם הם מצד טעם, הרי בהכרח שיש תפיסת מקום להעולמות, שהרי כל דקדוקי ההלכות שמצד בחינה זו הם בכדי שיומשך שפע בעולמות. ורק כשעסק התורה שלו הוא באופן של "חוקיך", שייך שכל דבר שלומד יהי' "זמירות" – תענוג ושעשועים גם בבית מגוריו, וכל הרדיפות שסובל משונאיו אינם תופסים מקום אצלו. ויתירה מזו, על ידי זה דוקא גם נפעל בעולם, שהשונאים והרודפים מתבטלים, זמירות מלשון "לזמר עריצים".

ד. אבל עדיין צריך להבין, הרי גם בעדות מצינו שיש בזה ענין שלמעלה מטעם ודעת, וכדלקמן, וא"כ למה אמר "חוקיך" דוקא?

דהנה מבואר בחסידות¹⁹ עה"פ²⁰ "ויקם עדות ביעקב", שכללות המצוות – גם המצוות דמשפטים וחוקים – נקראים "עדות", לפי שהם ממשיכים ומגלים העלם העצמי דעצמות אור אין סוף, שלמעלה מהעלם השייך לגילוי.

והענין בזה, ענין ה"עדות" הוא על דבר הנעלם דוקא, כי על דבר הגלוי אין שייך "עדות", ואפילו על "מילתא דעבידא לאגלווי"²¹ אין צריך "עדות". כמו כן ברוחניות, אור הממלא כל עלמין הוא דבר הגלוי שמושג מצד השכל, וכידוע²² בענין "מבשרי אחזה אלוקה"²³, שכמו שהאדם חי וברור לו שאין זה מצד הגוף עצמו, אלא מצד הנפש שהתלבשה בגופו להחיותו, כמו כן הוא גם בנוגע להעולם, שכשרואים שהוא דבר חי, יודעים בבירור²⁴ שיש חיות אלקי שמחי' אותו.

ויתירה מזו, גם אור הסובב כל עלמין, שלמעלה מהתלבשות בעולמות, מכיון שעל ידי ידיעה והשגה באור הממכ"ע מוכרח שיש אור שמופלא מהעולמות, שהוא מקור שממנו נמשך אור הממכ"ע²⁵, הרי זה בכלל "מילתא דעבידא לאגלווי" (העלם ששייך לגילוי), שלא צריך על זה את ענין ה"עדות".

(16) שהרי גם במצוות דחוקים הם אברים פרטים מרמ"ח אברים דמלכא. ומה שהם חוקים – י"ל שלא נתפרש טעמם בנגלה דתורה.

(17) ראה ד"ה הוי' לי בעוזרי תרפ"ז פ"ג. ד"ה ויקם עדות ה' ש"ת ספ"ב.

(18) ראה קונטרס העבודה פ"ב.

(19) ד"ה ויקם עדות ה' ש"ת (סה"מ ה'ש"ע ע' 51 ואילך). וראה גם לקו"ת פקודי ד, א ואילך.

(20) תהלים עח, ה. וראה "תהלות מנחם" עה"פ.

(21) ר"ה כב, ב.

(22) ראה לקו"ת אמור לא, ב. ואתחנן ד, א. סהמ"צ לצ"צ מה, א.

(23) איוב יט, כו.

(24) ועד להתאמתות של ראי' – "מבשרי אחזה אלוקה", כמבואר בלקו"ת וסהמ"צ שם.

(25) וראה סה"מ עת"ר ע' ב.

וענין ה"עדות" הוא על עצמות אוא"ס, שנעלם לגמרי, ולא שייך בו כלל ידיעה והשגה, גם לא ידיעת השלילה²⁶. ומכיון שכל ענין המצוות הוא להמשיך ולגלות עצמות אוא"ס שלמעלה מסובב, רצון שלמעלה מטעם, לכן הם נקראים "עדות".

ה. והנה הטעם שהמצוות הם עדות על עצמות אוא"ס הוא מפני שהם רצונו ית', רצון שלמעלה מטעם, ולפי זה צריך להבין: (א) מהו החילוק בין ענין ה"עדות" לענין ה"חוקים", הרי לפי הנ"ל (ס"ד) ענין ה"עדות" הוא ממש ע"ד ענין החוקים (כנ"ל ס"ג), גילוי רצון שלמעלה מטעם? (ב) לפי הנ"ל שכללות המצוות נקראים "עדות" ע"ש שהם מעידים על עצמות אוא"ס, מפני שהם רצון שלמעלה מטעם, כמה מיוחד סוג המצוות שנקראים "עדות" מפני שהם אות וזיכרון?

ויובן זה בהקדם שאומנם ב' העבודות ד"עדות" ו"חוקים" הם למעלה מטעם ודעת, מכל מקומם יש חילוק ביניהם בעבודת האדם: ענין ה"עדות" הוא עבודה ברעותא דלבא (ברצון הלב)²⁷, לרצות אלקות מצד עצם הנשמה, ועי"ז תופסים בהעצמות, כמאמר²⁸ "לית מחשבה תפיסא בי' כלל" (גם לא השגה באופן של שלילה), אבל "נתפס איהו ברעותא דלבא". והעבודה דחוקים הוא עבודה בקבלת עול.

והחילוק בין ב' עבודות אלו, הוא שברעותא דלבא הרי מכיון שיש להאדם רצון באלקות, הגם שזהו מצד התקשרותו באוא"ס (מצד עצם הנשמה שלו), בכל זאת הוא בבחי' מציאות²⁹. וגם כשאינו רוצה לעצמו כלל, וכל רצונו הוא בגילוי אלקות בעולם, ושתושלם הכוונה "להיות לו ית' דירה בתחתונים"³⁰, מכל מקום עצם ענין הרצון הוא מציאות. ואילו העבודה דקבלת עול הוא שאין לו רצון כלל, וכל עשייתו היא מצד האדון, שמכריחו לקיים רצונו, אמיתת ענין הביטול³¹.

וחילוק זה בעבודה הוא בהתאם להבדל שביניהם בענין הרצון של הקב"ה במצוות: שהרצון במצוות ד"עדות" עם היות שהם למעלה מטעם, מכל מקום מכיון שיש בהם מבוקש להמשיך ולגלות את עצמות אוא"ס בעולם, הרי זה בדוגמת טעם (שיש ב"משפטים"). ולכן נדרשת בזה עבודה שיש בה מבוקש, רעותא דלבא כנ"ל. ואילו הרצון שבמצוות ד"חוקים" אין בו מבוקש כלל, אלא הוא רצון עצמי של עצמותו ית'³². ומצד זה נדרשת עבודה של קבלת עול, ביטול עצמי, שלמעלה מכל ענין ההתפשטות (גם של קדושה).

וזהו הטעם שדוד המלך אמר "זמירות היו לי חוקיך", כי דוקא ע"י "חוקיך" נפעל "לזמר עריצים" בתכלית השלימות, כי רק ב"חוקיך" נרגש שכל העולמות בטלים במציאות לגבי דקדוק אחד של תורה, משא"כ במצוות ד"עדות" ועאכו"כ ב"משפטים", אין נרגש שלילת העולמות בתכלית, ובמילא לא שייך שלימות הענין ד"לזמר עריצים"³³.

(26) ראה המשך תרס"ו ע' נח. סה"מ תרפ"ז ע' קצו ואילך. ד"ה תכלית חכמה תרפ"ט פ"ב ואילך (סה"מ קונטרסים ח"א כט, ב ואילך). ועוד.

(27) ראה המשך תער"ב ח"א פס"ז.

(28) תקו"ז בהקדמה (יז, א).

(29) ראה תניא פמ"א (נו, ב). ובארוכה בסה"מ תר"ס ע' קמט ואילך. שגם הרצון שמצד אהבה טבעית "לדבקה בה" ולא ליפרד... בשום אופן אפילו במסירות נפש ממש" הוא דוגמת הרצון "לרוות נפשו הצמאה", וענין הביטול הוא שכל רצונו הוא רצון הוי' – שיהי' גילוי אלקות בעולם.

(30) ראה תנחומא נשא טז. במדבר"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו.

(31) ראה סה"מ תרפ"ז ע' קפא ואילך.

(32) ראה המשך תרס"ו ע' תקכא.

(33) מסה"מ מלוקט ב' ע' נה (ד"ה הוי' לי בעזורי ה'תשי"ז).

וממשיך אביי לדחות שאין זו סברת מחלוקת: וְקָטְנִי סִיפָא – וכן
 בסיפא של התוספתא המובאת לעיל 'הקיש על גבי שידה' וכו'
 שנינו, ואם היו ניסומין – אם השידה תיבה ומגדל הוזהו ממקומם
 כשהקיש בהם הוב, גם רבי נחמיה ורבי שמעון מודים שסִיפָא. זה
 הַכֵּל, נִיטַם מִחֶמְתָּה בְּחוּל שֶׁל זֶה הָרִי וְזֶה הָיָא, ואם מִחֶמְתָּה רָעָדָה –
 שטפח הוב ברגלו על הקרקע ומכוח זה הוזהו המגדל ממקומו, הרי
 המגדל כְּהוֹר, משום שהזוזה אינו נחשבת כנעשית בכוחו של הוב
 אלא כנעשית בכוח כוחו. הרי מוכח שלא שיהיה רבי נחמיה ורבי
 שמעון את השידה תיבה ומגדל משום שהם אזהלים ולא כלים.
 אביי מבאר במה נחלקו התנאים בברייתא: אֵלָּא אִמְרַי אַבְי, דְּכֹלִי
 עֲלָמָא – בין תנא קמא ובין רבי נחמיה ורבי שמעון סוברים שְׁחִיפָא
 מִחֶמְתָּה בְּחוּל – אם הסיט את הכלי או את האהל בכוחו, הרי זה
 סִיפָא. ואם מִחֶמְתָּה רָעָדָה – שטפח הוב ברגלו על הקרקע ומכוח זה
 זו הכלי או האהל ממקומו, הרי זה כְּהוֹר, שבאופן זה אינו חשוב
 שהוב הסיט. וְהָכֵא בְּרָעָדָה מִחֶמְתָּה בְּחוּל עֲסָקִין – ובאן בברייתא
 מדובר באופן שהוב הקיש עליהם ולא זו ממקומם אלא רק רעדו
 מחמת ההקשה, וְהָכֵא קָא מִיפְלִיג, דָּמַר – תנא קמא סָבַר, הָיוּ חִיטִּים
 – הרי זה נחשב להיטוט וטמא, וְזַר סָבַר – ורבי נחמיה ורבי שמעון
 סברו שרעדה לא הָיוּ חִיטִּים – אינה חשובה היטוט, וטוהר.
 לאחר שנתבאר שהתנאים שנחלקו לגבי זה שהקיש על גבי מגדל
 וכו' לא נחלקו האם מגדל הוא כלי או אהל, שואלת הגמרא:
 וְקָטְנִי סִיפָא מִיִּמְיָא לָהּ – כיצד נבאר כיצד נחלקו התנאים?
 במשנתנו, הרי אם המגדל הוא גדול שמחזיק ארבעים סאה בלח,
 הרי הוא אהל ואסור לסתרו בשבת, ומדוע סובר תנא קמא
 שעירובו עירוב, ואם מדובר במגדל פחות מזה, אם כן הרי הוא
 כלי, ואין סתירה בכלים, ומה טעמו של רבי אליעזר.
 עונה הגמרא: אַבְי וְרָבָא דְּאִמְרֵי תְרִוּיָה, לעולם משנתנו מדברת
 במגדל גדול שמחזיק ארבעים סאה, שאסור לסתרו בשבת,
 וְכַמְנָעוּל וְקָטְנִי סִיפָא מִיִּמְיָא עֲסָקִין – ומדובר במגדל נעול במנעול
 שקשור בחבל, והבא לפתוח את המגדל ואין לו מפתח לפתחו,
 יכול לפתחו על ידי חיתוך החבל, אבל אינו יכול לחתכו ביד, וְכַמְנָעוּל
 מִיִּמְיָא עֲסָקִין – וצריך סכין כדי לחתכו. ובוזה נחלקו, תַּנָּא קָמָא
 שאמר שעירובו עירוב סָבַר לָהּ כְּרִבִּי יוֹסִי דְּאִמְרֵי כָּל הַכֵּלִים אִפִּילוּ
 מלאכתם לאיסור הרי הם נִיפְלִין בְּשִׁבְתָּה, הָיוּ מִקְטָר הַגָּדוֹל ו–מסור
 גדול שעשוי לחתוך קורות וְיָתֵד שֶׁל מַחֲרִישָׁה ו–כלי גדול העשוי
 כסכין, שבעזרתו עושים את התלים בשעת החרישה, שכיון
 שמקפידים עליהם שלא יפגמו נזהרים לא להשתמש בהם תשמיש
 אחר, הרי הם מוקצה מחמת חסרון כיס, ואין לטלטלם. ולכן
 במשנתנו שהמגדל נעול במנעול שקשור בחבל סובר תנא קמא
 שעירובו עירוב, כיון שמותר לטלטל סכין לחתוך את החבל
 ולפתוח את המגדל. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שאמר אין עירובו עירוב סָבַר לָהּ
 כְּרִבִּי נְחֶמְיָה דְּאִמְרֵי אִפִּילוּ מִלִּית וְאִפִּילוּ תְרִוּוּ ו–(כף) שהם כלים
 שמלאכתם להחיר אין נִיפְלִין אֵלָּא לְצוּרָה תִּשְׁמִינִין שהם מיועדים
 לו, ואסור להשתמש בהם לצורך תשמיש אחר. ולכן אסור לקחת
 סכין שתשמישו לחתוך בו אוכלים, ולחתוך בו את החבל כדי
 לקחת את העירוב מהמגדל, ולכן סבר רבי אליעזר שאין עירובו
 עירוב.

משנה

משנתנו עוסקת באופנים בהם התקלקל העירוב ואינו ראוי
 לאכילה, או שאי אפשר לקחתו ממקומו: המניח את עירובו בסוף
 התחום, וְנִתְגַּלְגַּל אל מחוץ לתחום ועל כן אינו יכול לקחתו משם,
 או שִׁנְפַּל עָלָיו גֵּל של אבנים, או שִׁנְשַׁרְף העירוב, או שעירב
 בְּתְרוּמָה וְנִמְסָא וְאִסְרָה באכילה, אם קרה הדבר בערב שבת
 מִבְּעוֹד יוֹם, אִינוּ עִירּוּבִים, כיון שבזמן בין השמשות בו קונה האדם
 שביניהם עירובו, לא היה יכול לאכלו. אך אם קרה הדבר
 מִשְׁחֶשְׁבָּה – לאחר צאת הכוכבים, הָרִי זֶה עִירּוּבִים, משום שבבין
 השמשות כבר קנה שביניהם במקום העירוב, ואין צריך שיהיה
 העירוב ראוי לאכילה כל השבת.

מתרצת הגמרא: אכן משנתנו עוסקת רק ביום טוב, אלא שְׁחִיפָא
 מִיִּמְיָא וְהָכֵי קָטְנִי, נִתְּנוּ לְעִירּוּב בְּמִגְדָּל וְנִעַל בְּפִנְיָ וְאִבְדַּר הַמִּסְפָּתָה,
 הָרִי זֶה עִירּוּבִים. בְּפִי הַכֵּרִים אֲמֹרִים בְּיוֹם טוֹב, אֲכָל בְּשִׁבְתָּה שלא
 התירו חכמים לסתרו, אין עירובו עירוב, לפי שאינו יכול לטולו מן
 המגדל. נִמְצָא הַמִּסְפָּתָה בשבת, בֵּין אִם נמצא בְּעִיר וְבֵין בְּשָׂדֶה, אין
 עירובו עירוב כיון שאינו יכול לטלטלו ולהביאו למגדל ולפתחו בו.
 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אִמְרַי, נמצא המפתח בְּעִיר עִירּוּבִים עִירּוּבִים, שלדעתו יכול
 להביאו למקום המגדל, כמבואר להלן, אבל אם נמצא בְּשָׂדֶה אין
 עירובו עירוב.
 ומבארת הגמרא את שיטת רבי אליעזר: בְּעִיר עִירּוּבִים עִירּוּבִים כְּשִׁיטַת
 רַבִּי שְׁמַעוֹן דְּאִמְרֵי לַהֲלֵן (פס). אֲחֵר גָּגוֹת וְאֲחֵר חֲצִירוֹת וְאֲחֵר קְרָפִיפּוֹת
 רְשׁוֹת אַחַת הֵן לְכֻלָּם שִׁשְׁבָתוֹ בְּתוֹכָן – כל גגות חצירות וקרפופות
 שבעיר, אף על פי שיש להם בעלים שונים, מכיון שאין תשמישים
 מיוחד ודחיר, נחשבים כרשות אחת לכלים ששבתו בתוכם, ומותר
 לטלטל מרשות זו לרשות זו בלא עירוב, ולכן יכול להביא את
 המפתח אל המגדל דרך גגות חצירות וקרפופות. ובנמצא בְּשָׂדֶה
 שאינו יכול להביאו, אין עירובו עירוב כְּשִׁיטַת רַבִּי הַסּוֹבְרִים
 שדברים האסורים משום שבות גזרו עליהם גם בבין השמשות
 וחולקים על רבי הסובר שלא גזרו על שבות בבין השמשות, וכיון
 שכן אף שהשדה היא כרמלית והאיסור להכניס ממנה לרשות
 היחיד אינו מן התורה אלא מדרבנן, לא התירו בין השמשות
 להכניס מפתח הנמצא שם לרשות היחיד שבה נמצא המגדל,
 ואינו יכול לטול את עירובו מהמגדל בבין השמשות ואינו קונה
 שביניהם שם.
 הגמרא חוזרת ליישב באופן נוסף מה שהקשתה לעיל (לה): מדוע
 לתנא קמא במשנתנו בנתנו במגדל ואבד המפתח עירובו עירוב,
 ואין אומרים שמאחר שאינו יכול לטול את עירובו הרי זה כמו
 שהוא במקום אחד ועירובו במקום אחר. מתרצת הגמרא: רַבָּה וְרַב
 יוֹסֵף דְּאִמְרֵי תְרִוּיָה, הָכֵא בְּמִגְדָּל שֶׁל עֵץ עֲסָקִין – כאן במשנתנו
 מדובר שנתן את עירובו במגדל של עץ ואלא במגדל של לבנים
 כפי שתיירו רב ושמואל, ומדובר במגדל גדול המכיל ארבעים
 סאה, וסברת מחלוקתם של תנא קמא ורבי אליעזר היא, דָּמַר –
 תנא קמא סָבַר שאף מגדל גדול כְּלִי הוּא, ואין בְּנֵין בְּכֻלָּם ואין
 מְתִירָה בְּכֻלָּם ויכול לסתרו ולהוציא את העירוב, ולפיכך עירובו
 עירוב, וְזַר – רבי אליעזר סָבַר מגדל זה של עץ מחמת גדלו יצא
 מתורת כלי, מפני שאי אפשר לטלטלו כשהוא מלא, וכיון שייצא
 מתורת כלי אֵהָל הוּא ואסור לסתרו, ולכן אין עירובו עירוב.
 משמיכה הגמרא לבאר את מחלוקתם: וּבְפִלּוּתָא דְּהֵינִי תַנָּא –
 ותנא קמא רבי אליעזר נחלקו במחלוקת התנאים דלהלן, דְּהֵינִי
 הָקִישׁ הוֹב באגרופו עַל גְּבִי שִׁידָה תִּיבָה וּמִגְדָּל המחזיקים ארבעים
 סאה, בלא שנגע בהם, הרי הם סִיפָא מִפְּנֵי שְׁחִיטָה, וזב מטמא
 בהיטוט. רַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מְתִירִין. מבארת הגמרא: מָאִי לָאוּ
 בְּהָא מִפְּלִיג, מֵר – תנא קמא סָבַר שידה תיבה או מגדל כְּלִי הוּא
 ולא אהל, ולכן מקבל טומאה. וְזַר סָבַר – רבי נחמיה ורבי שמעון
 סברו שכלי שיש בו ארבעים סאה אינו כלי, אלא אֵהָל הוּא, ואינו
 מקבל טומאה. וכיון שמצינו שנחלקו תנאים אם מגדל המחזיק
 ארבעים סאה הוא כלי או אהל, הרי שיש לפרש כן אף במשנתנו,
 שבוזה נחלקו תנא קמא ורבי אליעזר.
 אביי דוחה את הביאור שמחלוקת תנא קמא עם רבי נחמיה ורבי
 שמעון היא אם שידה תיבה ומגדל חשובים כלי או אהל. דוחה
 הגמרא: אִמְרַי אַבְי, וְהִיכָרָא – וכי סבור אתה שזו היא סברת
 מחלוקתם, עֲלֵי תַנָּא, אֵהָל שאינו תועה יפה בקרקע וְנִיפָא –
 ובשמקיש עליו הוא נעקר ממקומו, הרי אהל סִיפָא בדקשה זו.
 ואילו כְּלִי שתקוע בקרקע או שהוא כבד מאוד וְאִינוּ נִיטַם – ואינו
 מתנועע כשמקשים עליו, אף שהקיש עליו הוב הכלי כְּהוֹר. הרי
 שאף אהל אם הוא ניטוט טמא, נמצא שלענין טומאה בהיטוט הוב
 אין חילוק בין כלי ואהל, ואם כן לענין מחלוקת התנאים בטומאת
 שידה תיבה ומגדל שהקיש עליהם הוב, אי אפשר לפרש שנחלקו
 אם כלים הם או אהל, והכרח לפרש את מחלוקתם באופן אחר.

עירובין. פרק שלישי – בכל מערבין דף לה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קצט רש"י תוספות

1 אבל בשבת אין עירובי עירוב – דלא שרו ליה רבנן למיסתר. נמצא הפתח – בשבת.
2 אין עירובי עירוב – דלית ליה דרבי שמעון. והא דרבי שמעון בפרק "כל גנות" ואין
3 סתירה בכלים – ואי בעי סתר ליה. הקיש – זב באגורפו על גבי שידה כו'. פטאים –
4 מפני שהסטיסן, וכגון שהיה לבוש בית די דלא מטמא בגניעה. אי נמי: שהקיש בחתיכת
5 עץ שבידו. אהל הוא – ולא מקבל טומאה.

6 ונתפסא – טעמא משום אהל ולא אהל הוא.
7 וניסב – שאינו תקוע יפה. וכשמקיש בו ניסב –
8 טמא. ואם כלי הוא, שמוחבר ותקוע או כבד
9 הרבה שאינו ניסב מחמתו – טהור. וקתני נמי
10 סיפא – דקמייתא דהקיש על גבי שידה, אם היו
11 ניסטיין – טמאין אפילו לרבי נחמיה ורבי שמעון,
12 אלמא: טעמייהו לאו משום אהל הוא. זה הכלל
13 ניסב מחמת כחו – מהוה את הכלי או את
14 האהל ממש, שניתקו ממושב משהו. מחמת
15 רעה – שטפח ברגליו בקרקע, ומחמת נייעור
16 הקרקע ניסב הכלי, אף על פי שניתק מן הארץ
17 – טהור, דכח כחו הוא. דבולי עלמא – אפילו
18 לרבי נחמיה, הסיט ממש מחמת כחו – טמא,
19 ואפילו אהל. מחמת רעה טהור – ואפילו הוא
20 כלי. והכא ברעיה מחמת כחו – שהקיש עליו מין
21 ממש, ולא נתקן ולא הוסיט, אלא רעדו.
22 ומתניתין – דעירוב במאי מוקמינן לה, דהא
23 לבולי עלמא אי גזול הוא – אהל הוא, ואמאי
24 עירוב עירוב? אי קטן שאינו מחזיק ארבעים
25 סאה בלח – כלי הוא, ומאי טעמא דרבי
26 אליעזר. קפיי בפתא – קשור המגעול בחבל.
27 ובני עירוב – למיפסקה – דאי הוה מין
28 למיפסקה בידה – שפיר דמי אפילו לרבי
29 אליעזר, דאין חתיעשרים אסורה אלא במחובר,
30 אבל הכא מקלקל הוא, ושרי. כדנתיב במסכת
31 ביצה (לאב). חותמות שבכלים מתיר ומפקע
32 חותק. ואף על גב דהכא אהל הוא, ואמרין
33 התם שבקרקע אסור לחתוך – גזירה דרבנן
34 היא, דמחזיק כסותר ולא סותר בנן ממש הוא.
35 דהא פתיחת דלת בעלמא הוא, כיון דשבות הוא
36 – לא גזרו עליו בין השמשות. אלא לצורך
37 תשמישין – ועיקר תשמישו של סבן לא לחתוך
38 בכלים אחרים, אלא לחם ובשר ואוכלין. והכי
39 פליגי: תנא קמא לית ליה דרבי נחמיה, הלכך
40 עירוב עירוב – דפסיק ליה למיחנא. הלכך
41 אליעזר אומר: אם בעיר אבד – הרי זה עירוב,
42 דכי מדבר ליה מייתי ליה דרך קרפיות. ואם
43 בשדה – אינו עירוב. דמיפסיק מנעול לא מצי,
44 כדדריב נחמיה. מתניתין נתגלגל חוץ לתחום אינו
45 עירוב – דהואיל ויש מביתו שהוא לן שם עד
46 עירובו יותר וספקא אמה. דממה נפשך כל
47 היכא דקנה שביחה אי בביתו אי בעירובו – לא
48 מצי למיזל ולמשקליה. נפל עליו גל – מפרש
49 בגמרא דרבי מרדא וחיננא לפיני, דהייא
50 מלאכה ולא שבות. תרומה ונפמא – דלא
51 הוא לא לדידה ולא לאחריו. משחשיב –
52 כבר עירוב בין השמשות, ושבת והואיל
53 הותרה הותרה. ספק – אם מבעוד יום אם
54 משחשיב. הרי זה חסר נפל – דמספקא לן אי
55 קני ליה זה עירוב והכא הוי ביתו, ומכאן יש לו
56 אלפים אמה לכל רוח והפסיד אלפים שמעבר
57 ביתו והלאה או שמא לא קנה עירוב, ומביתו יש
58 לו אלפים לכל רוח ולא קנה לעבר עירובו
59 כלום. ומחמת ספק דהוה ליה אלפים אמה שבין ביתו לעירובו, דממה נפשך בהך משתרי. אבל אלפים שמעירוב ואילך – לא, דילמא לא קנה עירוב. ומביתו ואילך נמי
60 לא – דלמא קנה עירוב. נמצא זה מושכו כאן לילך, וזה מושכו לבאן. באדם המנהיג חמור וגמל, שהחמור הולך לפניו וזה מנהיגו, והגמל הוא מושך – וצריך לפנות לפניו ולאחריו.
61 גמרא הנותן את עירובו – דהואיל ותכין לקנות שם שביחה יש לו ארבע אמות, דהואיל והנהו ארבע אמות מיכלען בתחומא – הוו להו בתחומא, והוי כנותן את עירובו בבית שבסוף
62 התחום שאפילו הוא אלף אמה מחלק את כולה ודוצה לה אלפים אמה. דאי בעי שקיל ליה – וקתני מתניתין אינו עירוב משום טלטול אבנים. דשבות דרבנן הוא.

1 חסורי מחסורא דחכי קתני – פירש הקונטרס: ושלש מחלוקות בדבר. ולא דק, דמתניתין
2 איירי ביום טוב, ופליגי אי מצי סתר ליה לאו. וברייאא כשנמצא בשבת, ופליגי
3 בדריב שמעון. הא דתניא בתוספתא (פרק שני) דעירובין: ומודים חכמים לרבי אליעזר בבני
4 חצר ובני מרפסת שגבו עירובן ונתנהו בבית, אף על פי שידועין שאין המפתח במקומו
5 שעירובו עירוב. היינו טעמא – דבעירובי חצירות
6 הקילו. ומיהו, נראה דאנצמא מפתח בשבת, קאי
7 מדקאמר מודים חכמים לרבי אליעזר וביום טוב,
8 כי לא נמצא מפתח – אדרבה חכמים הקילו טפי,
9 והוה ליה למימר איפכא. ומודה רבי אליעזר
10 לחכמים. בעיר עירובו עירוב – בנמצא בשבת,
11 אף על פי שהיה אבוד בין השמשות. וקתני
12 סיפא אם היו ניסטיין טמאין. מוך סיפא לחד לא
13 מצי למדק, דמצי למימר דמחמת רעה הוא
14 דפליגי. דיש חלוק בין אהל לכלי, אבל בהדיא –
15 אהל נמי טמא. לכך מייתי ברייתא דמחמת רעה
16 נמי אין חילוק בין אהל לכלי. וברייאא לחד נמי
17 לא סגי. דהוה אמינא דאיתא לא כרבי נחמיה
18 ולא כרבי שמעון, דלכזי איתיי סיפא דמילתייהו.
19 ומתניתין במואי מוקי ליה. ולא בעי
20 לאוקומה בפותחתא דאין בנן
21 בכלים, משום דפלוגא דבית שמאי ובית הלל
22 היא בפרק שני דביצה (כבא).
23 בעי סבינא למיפסקה – פירש הקונטרס: דאי
24 ביד – הוה שרי אפילו רבי אליעזר,
25 דמקלקל הוא. דתניא במסכת ביצה (לאב):
26 חותמות שבכלים – מתיר ומפקע וחותק. ואף על
27 גב דהכא אהל הוא. ואמר שבקרקע אסור –
28 גזירה דרבנן הוא, דמחזיק כסותר ולא סותר בנן
29 ממש הוא, דהא פתיחת דלת בעלמא הוא. וכיון
30 דשבות הוא – לא גזרו עליו בין השמשות. ואינו
31 נראה, דכי נמי סבר רבי אליעזר כרבי נחמיה –
32 שרי דטלטול סבין לא אסור אלא מדרבנן. לכך יש
33 לומר דהכא כלי הוא ואי הוה מצי למפסקה ביד
34 – הוה שרי, אבל בסבינא אסור, כרבי נחמיה,
35 ולית ליה דרבי. ומכאן מדקדק רבינו יצחק:
36 דחותמות שבכלים מתיר ומפקע וחותק. היינו
37 דוקא ענין קשר של מיתנא, אבל פותח של עץ או
38 של מתכת – אסור לשבר, דבכלי נמי יש בנן
39 וסתירה בדפרישתי לעיל.
40 נתגלגל חוץ לתחום – אפילו תחומין דרבנן,
41 ואפילו לרבי, דאמר: כל דבר שהוא
42 משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות – מכל
43 מקום לא הוי עירוב. אף על גב דבין השמשות מצי
44 למישקליה ואיתיי, כיון דאם קנה שביחה במקום
45 שנתגלגל העירוב היה עומד עתה חוץ לתחום,
46 ואין לו אלא ארבע אמות – הילכך תקנו רבנן
47 שלא יהיה עירוב אלא כשהוא בתוך התחום.
48 ספק

1 חסורי מחסורא דחכי קתני – פירש הקונטרס: ושלש מחלוקות בדבר. ולא דק, דמתניתין
2 איירי ביום טוב, ופליגי אי מצי סתר ליה לאו. וברייאא כשנמצא בשבת, ופליגי
3 בדריב שמעון. הא דתניא בתוספתא (פרק שני) דעירובין: ומודים חכמים לרבי אליעזר בבני
4 חצר ובני מרפסת שגבו עירובן ונתנהו בבית, אף על פי שידועין שאין המפתח במקומו
5 שעירובו עירוב. היינו טעמא – דבעירובי חצירות
6 הקילו. ומיהו, נראה דאנצמא מפתח בשבת, קאי
7 מדקאמר מודים חכמים לרבי אליעזר וביום טוב,
8 כי לא נמצא מפתח – אדרבה חכמים הקילו טפי,
9 והוה ליה למימר איפכא. ומודה רבי אליעזר
10 לחכמים. בעיר עירובו עירוב – בנמצא בשבת,
11 אף על פי שהיה אבוד בין השמשות. וקתני
12 סיפא אם היו ניסטיין טמאין. מוך סיפא לחד לא
13 מצי למדק, דמצי למימר דמחמת רעה הוא
14 דפליגי. דיש חלוק בין אהל לכלי, אבל בהדיא –
15 אהל נמי טמא. לכך מייתי ברייתא דמחמת רעה
16 נמי אין חילוק בין אהל לכלי. וברייאא לחד נמי
17 לא סגי. דהוה אמינא דאיתא לא כרבי נחמיה
18 ולא כרבי שמעון, דלכזי איתיי סיפא דמילתייהו.
19 ומתניתין במואי מוקי ליה. ולא בעי
20 לאוקומה בפותחתא דאין בנן
21 בכלים, משום דפלוגא דבית שמאי ובית הלל
22 היא בפרק שני דביצה (כבא).
23 בעי סבינא למיפסקה – פירש הקונטרס: דאי
24 ביד – הוה שרי אפילו רבי אליעזר,
25 דמקלקל הוא. דתניא במסכת ביצה (לאב):
26 חותמות שבכלים – מתיר ומפקע וחותק. ואף על
27 גב דהכא אהל הוא. ואמר שבקרקע אסור –
28 גזירה דרבנן הוא, דמחזיק כסותר ולא סותר בנן
29 ממש הוא, דהא פתיחת דלת בעלמא הוא. וכיון
30 דשבות הוא – לא גזרו עליו בין השמשות. ואינו
31 נראה, דכי נמי סבר רבי אליעזר כרבי נחמיה –
32 שרי דטלטול סבין לא אסור אלא מדרבנן. לכך יש
33 לומר דהכא כלי הוא ואי הוה מצי למפסקה ביד
34 – הוה שרי, אבל בסבינא אסור, כרבי נחמיה,
35 ולית ליה דרבי. ומכאן מדקדק רבינו יצחק:
36 דחותמות שבכלים מתיר ומפקע וחותק. היינו
37 דוקא ענין קשר של מיתנא, אבל פותח של עץ או
38 של מתכת – אסור לשבר, דבכלי נמי יש בנן
39 וסתירה בדפרישתי לעיל.
40 נתגלגל חוץ לתחום – אפילו תחומין דרבנן,
41 ואפילו לרבי, דאמר: כל דבר שהוא
42 משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות – מכל
43 מקום לא הוי עירוב. אף על גב דבין השמשות מצי
44 למישקליה ואיתיי, כיון דאם קנה שביחה במקום
45 שנתגלגל העירוב היה עומד עתה חוץ לתחום,
46 ואין לו אלא ארבע אמות – הילכך תקנו רבנן
47 שלא יהיה עירוב אלא כשהוא בתוך התחום.
48 ספק

1 חסורי מחסורא דחכי קתני – פירש הקונטרס: ושלש מחלוקות בדבר. ולא דק, דמתניתין
2 איירי ביום טוב, ופליגי אי מצי סתר ליה לאו. וברייאא כשנמצא בשבת, ופליגי
3 בדריב שמעון. הא דתניא בתוספתא (פרק שני) דעירובין: ומודים חכמים לרבי אליעזר בבני
4 חצר ובני מרפסת שגבו עירובן ונתנהו בבית, אף על פי שידועין שאין המפתח במקומו
5 שעירובו עירוב. היינו טעמא – דבעירובי חצירות
6 הקילו. ומיהו, נראה דאנצמא מפתח בשבת, קאי
7 מדקאמר מודים חכמים לרבי אליעזר וביום טוב,
8 כי לא נמצא מפתח – אדרבה חכמים הקילו טפי,
9 והוה ליה למימר איפכא. ומודה רבי אליעזר
10 לחכמים. בעיר עירובו עירוב – בנמצא בשבת,
11 אף על פי שהיה אבוד בין השמשות. וקתני
12 סיפא אם היו ניסטיין טמאין. מוך סיפא לחד לא
13 מצי למדק, דמצי למימר דמחמת רעה הוא
14 דפליגי. דיש חלוק בין אהל לכלי, אבל בהדיא –
15 אהל נמי טמא. לכך מייתי ברייתא דמחמת רעה
16 נמי אין חילוק בין אהל לכלי. וברייאא לחד נמי
17 לא סגי. דהוה אמינא דאיתא לא כרבי נחמיה
18 ולא כרבי שמעון, דלכזי איתיי סיפא דמילתייהו.
19 ומתניתין במואי מוקי ליה. ולא בעי
20 לאוקומה בפותחתא דאין בנן
21 בכלים, משום דפלוגא דבית שמאי ובית הלל
22 היא בפרק שני דביצה (כבא).
23 בעי סבינא למיפסקה – פירש הקונטרס: דאי
24 ביד – הוה שרי אפילו רבי אליעזר,
25 דמקלקל הוא. דתניא במסכת ביצה (לאב):
26 חותמות שבכלים – מתיר ומפקע וחותק. ואף על
27 גב דהכא אהל הוא. ואמר שבקרקע אסור –
28 גזירה דרבנן הוא, דמחזיק כסותר ולא סותר בנן
29 ממש הוא, דהא פתיחת דלת בעלמא הוא. וכיון
30 דשבות הוא – לא גזרו עליו בין השמשות. ואינו
31 נראה, דכי נמי סבר רבי אליעזר כרבי נחמיה –
32 שרי דטלטול סבין לא אסור אלא מדרבנן. לכך יש
33 לומר דהכא כלי הוא ואי הוה מצי למפסקה ביד
34 – הוה שרי, אבל בסבינא אסור, כרבי נחמיה,
35 ולית ליה דרבי. ומכאן מדקדק רבינו יצחק:
36 דחותמות שבכלים מתיר ומפקע וחותק. היינו
37 דוקא ענין קשר של מיתנא, אבל פותח של עץ או
38 של מתכת – אסור לשבר, דבכלי נמי יש בנן
39 וסתירה בדפרישתי לעיל.
40 נתגלגל חוץ לתחום – אפילו תחומין דרבנן,
41 ואפילו לרבי, דאמר: כל דבר שהוא
42 משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות – מכל
43 מקום לא הוי עירוב. אף על גב דבין השמשות מצי
44 למישקליה ואיתיי, כיון דאם קנה שביחה במקום
45 שנתגלגל העירוב היה עומד עתה חוץ לתחום,
46 ואין לו אלא ארבע אמות – הילכך תקנו רבנן
47 שלא יהיה עירוב אלא כשהוא בתוך התחום.
48 ספק

1 חסורי מחסורא דחכי קתני – פירש הקונטרס: ושלש מחלוקות בדבר. ולא דק, דמתניתין
2 איירי ביום טוב, ופליגי אי מצי סתר ליה לאו. וברייאא כשנמצא בשבת, ופליגי
3 בדריב שמעון. הא דתניא בתוספתא (פרק שני) דעירובין: ומודים חכמים לרבי אליעזר בבני
4 חצר ובני מרפסת שגבו עירובן ונתנהו בבית, אף על פי שידועין שאין המפתח במקומו
5 שעירובו עירוב. היינו טעמא – דבעירובי חצירות
6 הקילו. ומיהו, נראה דאנצמא מפתח בשבת, קאי
7 מדקאמר מודים חכמים לרבי אליעזר וביום טוב,
8 כי לא נמצא מפתח – אדרבה חכמים הקילו טפי,
9 והוה ליה למימר איפכא. ומודה רבי אליעזר
10 לחכמים. בעיר עירובו עירוב – בנמצא בשבת,
11 אף על פי שהיה אבוד בין השמשות. וקתני
12 סיפא אם היו ניסטיין טמאין. מוך סיפא לחד לא
13 מצי למדק, דמצי למימר דמחמת רעה הוא
14 דפליגי. דיש חלוק בין אהל לכלי, אבל בהדיא –
15 אהל נמי טמא. לכך מייתי ברייתא דמחמת רעה
16 נמי אין חילוק בין אהל לכלי. וברייאא לחד נמי
17 לא סגי. דהוה אמינא דאיתא לא כרבי נחמיה
18 ולא כרבי שמעון, דלכזי איתיי סיפא דמילתייהו.
19 ומתניתין במואי מוקי ליה. ולא בעי
20 לאוקומה בפותחתא דאין בנן
21 בכלים, משום דפלוגא דבית שמאי ובית הלל
22 היא בפרק שני דביצה (כבא).
23 בעי סבינא למיפסקה – פירש הקונטרס: דאי
24 ביד – הוה שרי אפילו רבי אליעזר,
25 דמקלקל הוא. דתניא במסכת ביצה (לאב):
26 חותמות שבכלים – מתיר ומפקע וחותק. ואף על
27 גב דהכא אהל הוא. ואמר שבקרקע אסור –
28 גזירה דרבנן הוא, דמחזיק כסותר ולא סותר בנן
29 ממש הוא, דהא פתיחת דלת בעלמא הוא. וכיון
30 דשבות הוא – לא גזרו עליו בין השמשות. ואינו
31 נראה, דכי נמי סבר רבי אליעזר כרבי נחמיה –
32 שרי דטלטול סבין לא אסור אלא מדרבנן. לכך יש
33 לומר דהכא כלי הוא ואי הוה מצי למפסקה ביד
34 – הוה שרי, אבל בסבינא אסור, כרבי נחמיה,
35 ולית ליה דרבי. ומכאן מדקדק רבינו יצחק:
36 דחותמות שבכלים מתיר ומפקע וחותק. היינו
37 דוקא ענין קשר של מיתנא, אבל פותח של עץ או
38 של מתכת – אסור לשבר, דבכלי נמי יש בנן
39 וסתירה בדפרישתי לעיל.
40 נתגלגל חוץ לתחום – אפילו תחומין דרבנן,
41 ואפילו לרבי, דאמר: כל דבר שהוא
42 משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות – מכל
43 מקום לא הוי עירוב. אף על גב דבין השמשות מצי
44 למישקליה ואיתיי, כיון דאם קנה שביחה במקום
45 שנתגלגל העירוב היה עומד עתה חוץ לתחום,
46 ואין לו אלא ארבע אמות – הילכך תקנו רבנן
47 שלא יהיה עירוב אלא כשהוא בתוך התחום.
48 ספק

עירובין. פרק שלישי – בכל מערבין דף לה עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רש"י

ספק לא טבל ואפילו טבל בו – הך ספק ספיקא נקט משום רבותא דסיפא, דאפילו הכי בטומאה קלה טהור. ורבינו יצחק בן אברהם מפרש: דאו או קתני, ואפילו טבל – היינו או שטבל, מדרפריך בטר הכי אדרבה, ואימא העמד מקוה על חוקתו ואימא לא חסר. והא לא שייך למיפריך אספק טבל או לא טבל? אלא: או או קתני, ופרך אספק טבל בארבעים סאה ספק לא טבל.

(ספיקו טהור) – רבי מאיר ברשות הרבים איירי, כדתיבא בתוספתא וטהרות פרק ו: רבי מאיר מטוהר שספק בטומאה ברשות הרבים טהור. **כל** הטמאות כשעת מציאתן – תימנה: דבריש נדה (א.ב.) תנן, בית שמאי אומר: כל הנשים דין שעתן, ואפילו הלל וחכמים דמטמאין מעת לעת או מפסקיה לפקידה – היינו דווקא לתרומה וקדשים, או לקדש דווקא לחד לישנא – אבל לחולין טהור לכלי עזמא. ואמאי לא אמרין דכל הטמאות כשעת מציאתן כי הכא, ולא הוה לן לאוקמה אשה על חוקתה ועוד: דהתם מטמאין לה אפילו ברשות היחיד, כדמובא התם בשמעתא קמייתא, והכא מטמאין אפילו ברשות הרבים, כדמובא בתוספתא שהבאתי וכו' תימא: והכא לא מוקמינן אחזקה משום דלא נבדק מבועד יום אם היה חי, בדקתני סיפא ומודים חכמים לרבי מאיר בראוהו חי מבועד וכו' – דאשה נמי כיון דשכיבא בה דמים כאינה בדוקה דמיא. כדאמרין בגדה (ד.א.), ואומר רבינו יצחק: דכל הטמאות כשעת מציאתן לא הוי אלא לתרומה וקדשים, כמו מעת לעת שבגדה, ולפי זה צריך ליישב סוגיא דגדה, ושם פירש ושמאי נמי אית ליה דכל הטמאות כשעת מציאתן, והא דמטוהר מעת לעת אפילו לקדשים – היינו משום דחשיב אשה כבדוקה. אי נמי, משום בטול פריה ורביה, כדאמר התם (ג.ב.), ואם תאמר ולרבי מאיר דמטוהר ברשות הרבים, מאי שנא דבמעת לעת דמטמא אפילו ברשות הרבים, כדאמר בירושלמי? ויש לומר: באשה דאיכא ריעותא מגופה – החמירו טפי.

אמר רבי ירמיה משנתנו כשדחה עליה כו' – ואם תאמר: ומאי קושיא דרבי מאיר אדרבי מאיר, דבמתניתין הא דלא אוקמינה תרומה אחזקה – לאו משום הדשאת היא טמאה, אלא משום דאיכא חזקה אחרת כנגדה, דמוקמינן לגבאי בחזקת שלא עירב, ולקמן נמי, דקאמר היינו טעמא דרבי יוסי העמד טמא על חוקתו ואימא לא טבל, במתניתין נמי, ינימא: העמד אדם על חזקת תחום ביתו, ואימא לא עירב. ואי הוה אמרין דחזקה שלא עירב לא חשיב ליה התלמוד חזקה – אחי שפיר. ומיזר רש"י פירש לקמן: העמד טמא על חזקה – חזקה לחומרא איכא, ולקולא ליכא אבל במתניתין איכא חזקה לקולא, דהעמד תרומה על חזקה, ואיכא נמי חזקה לחומרא דהעמד אדם על חזקת תחום ביתו, ואימא לא עירב. ובדרבנן אולינן לקולא. והכי נמי יש לומר דניחא ליה לשנוי אפילו סבר רבי מאיר עירובי תחומין דרבנן, הדשאת לא מצי לשנוי הכי משום דמתניתין איכא חזקה לחומרא, דכיון דאיכא נמי חזקה לקולא הוי מצי למימר דהוי עירוב דספיקא דרבנן לקולא, משום הכי מוקי מתניתין בשני כיתי עדים ולא שייך למימר הכי כיון דאיכא בת דמפקי ליה מחזקה, ורבה רב יוסף אתו לפרושי דברי רבי ירמיה. **כחא** לימא רבי יוסי ספק עירוב כשר – הוה מצי למיפריך. בהא לימא רבי מאיר ורבי יהודה הרי זה חמר גמלי אלא דעדיפא טפי פריך.

הבא

דאורייתא לא אולינן בטר חזקה. אבל בגוגע באחד בלילה, דאין בת מוציאיתו מחזקה – מוקמינן ליה כל הלילה בחזקה, ובתר שעת מציאתו לא אולינן, דאיכא למימר השתא הוא דמית.

לחוריעך בחו דרבי יוסי – דאף על גב דאינו בעולם – לא מיתסר. לחוריעך בחו דרבי מאיר – דאף על גב דישנה בעולם, ויש לומר: העמידנה בבין השמשות על חזקה, וקודם לכן טהורה היתה – אפילו הכי לא אמרין חזקה לקולא. **בטומאה חמורה** – ענינא בטומאה המטמאתו מן התורה, כגון באב הטמאה. **אבל** בטומאה קלה – דרבנן היא, ואינו טומאת דברי סופרים לטמאות אדם – כגון אבל חצי פרס אוכלין טמאין, והבא ראשו ורובו כו' משמנה עשרה דבר הן ביציות חשבת. ואפילו טבל – יש לומר בו ספק, כגון ספק טבל בארבעים סאה, שהיה מקוה לפנינו ונמצא חסר, ואין אנו יודעים אם בשעת טבילה היה שלם ואחר כך חסר, או לא. וכן שני מקוואות – שאנו בקיאים באחד מהן שלא היו בו ארבעים סאה מועלים. **ספיקו פתור** – וסתם משנה רבי מאיר. ורש"י **מטמא** – ולקמן מקשינן דרבי יוסי אדרבי יוסי. תחומין דאורייתא – וספיקא דאורייתא לחומרא. **אם** אינו יכול להבליעו – בפרק "כיצד מעביר" (נזב.) היא: היה מודד ורוצה לסיים תחומי העיר ולעשות שם סימן, ותנן: אין מודדין אלא בחבל של חמשים אמה, והניע לגיאי או לגדר ששפיע ויכול להבליעו, בחבל של חמשים אמה – מבליעו, ואף על פי ששפיעו מרבה את הדרך. ואם היה מודד שיפוע מכאן ועליותו לעבר השני – יש בו מאה או מאתים אמות – לא איכפת לן, הואיל ומשפתו אל שפתו אין יותר מחמשים אמה. ואם אינו יכול להבליעו בחבל של חמשים אמה, הוה אמר רבי דוסתאי בר רבי ינאי משום רבי מאיר שמעתי שפקדין בהרים – לא מבליעו בחבל ארוך יותר מחמשים, דהתנן: אין מודדין אלא בחבל של חמשים אמה, ולא מודד כל מדרונו כמות שהוא בחבל של חמשים בקרקע חלקה – דאיכא חומרא טפי, אלא מודדו בחבלים קטנים של ארבע אמות, ואוחזין בו שני בני אדם בשני ראשי החבל, התחתון נותן ראש החבל כנגד לבו, והעליון כנגד מרגלותיו, ומשתרין בכל ארבע אמות כשיעור חצי קומת אדם. ולשון "מקדין" – כמו צוקבין, דמשוה מדת ההר כאילו הוא נקוב במקום עומד רגלי העליון, ונמצא לבו במקום שרגליו עומדות בעשוי, וכשנותן החבל בעשוי כנגד מרגלותיו – הוה ליה כאילו נותן אותו כנגד לבו בקרקע חלקה, כדרך כל המודדין. אין מקדין בעגלה ערופה – כשבא למדוד הערים ששכיבות החלל לידע איזו היא קרובה מכולן – מודד את ההרים ואת הגאיות כמות שחן, ואף על פי שהמודדן מרבה את המדה ומרוחק, ואף העיר, וכן בתחום עירי טקלם – דקיימא לן: כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולט. שמעתי – רבי מאיר קאמר ליה. "רשמעתי" איכא

למימר: שמעתי מרבותי, ולדידיה לא סבירא ליה. נגע באחד – באדם אחד. רבי מאיר מטהר – דאמר: אוקמיא אחזקה ואתמול חי היה. אלמא: בספיקא דאורייתא ואיכא חזקה לקולא – אויל רבי מאיר בטר חזקה. ומתניתין נמי, נזיל בטר חזקה, ומעיקרא כי אנא התם – טהור הוא. **כל** בין השמשות – מתחילתו ועד סוף, ודאי איטמיא מבועד יום, ותחילת בין השמשות מערב שבת הוא. **בא לימא** כו' – הא ודאי מבועד יום איטמי. ומתניתין קתני: מבועד יום אין עירובו עירוב דברי הכל. **אחת** אומרת **מבועד יום** כו' – ובהא פליגי: רבי יוסי סבר: אוקי תרי לבהדי תרי, ואוקי תרומה אחזקה קמייתא. ובי אנהא – טהורה הוא. רבי מאיר סבר: כיון דאיכא בת דמפקא ליה מחזקה, בספיקא

לְהוֹדִיעָךְ בְּחֹזֶה דְּרַבִּי יוֹסֵף עַד כְּמָה הוּא מִיָּקֵל בְּמִשְׁנָתוֹ בִּסְפֵק עֵירוֹב,
שֶׁאִפְּלוּ בְּאוֹפֶן שְׁעָתָה הָעֵירוֹב וְדָאִי אֵינוֹ בְּעוֹלָם, וְעַל כֵּן הֵיטָּן
סְבוּרִים שְׂאֵי אִפְשָׁר לְהַעֲמִידוֹ עַל חֻזְקָתוֹ וְלֹאמֹר שֶׁבִּין הַשְּׁמֹשׁוֹת
הִיָּה עֲדִיין קִיָּים, מִכָּל מְקוֹם עֵירוֹב עֵירוֹב. וְהָאֵין גַּם דִּין תְּרוּמָה
וְנִסְמָאָה, לְהוֹדִיעָךְ בְּחֹזֶה דְּרַבִּי מֵאִיר עַד כְּמָה הוּא מַחְמִיר בִּסְפֵק
עֵירוֹב, שֶׁאִפְּלוּ בְּאוֹפֶן שְׁהֵעֵירוֹב בְּעוֹלָם וְיֵשׁ סְבָרָא לְהַעֲמִידוֹ עַל
חֻזְקָתוֹ וְלֹאמֹר שֶׁבִּין הַשְּׁמֹשׁוֹת הִיָּה עֲדִיין סְטוּרָה, מִכָּל מְקוֹם
חֹשֶׁשִׁים שֶׁמָּא כְּבֵר נִטְמָא בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, וּמַחְמִירִים עַל הָאֲדָם
שִׁילָךְ רַק בֵּין בֵּיתוֹ לְעֵירוֹבוֹ, כְּמִבּוּאָר בְּמִשְׁנָה.
שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה, שְׁלֹדַעַת רַבִּי מֵאִיר יֵשׁ לְהַחְמִיר בִּסְפֵק עֵירוֹב, וְעָתָה
מַנְיָה הַגְּמָרָא שְׁלִישִׁיתוֹ אִיסוּר הִיצִיאָה בִּשְׁבַת מִחוּץ לְתַחוּם הוּא
מִדְּרַבְנָן. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְכִי כִּבְר רַבִּי מֵאִיר סְפִיקָא דְּרַבְנָן לְחֻזְקָא,
וְהָתֵנָּן בְּמִקְוֹאוֹת (פ"ב מ"א), טָמֵא שְׂנֵיד לְטָבֹל לְהִסְתָּר מִטּוֹמָאָתוֹ,
וְסָפֵק טָבֹל סָפֵק לֹא טָבֹל, וְאִפְּלוּ בְּאוֹפֶן אַחֵר שְׁבוּדָאִי טָבֹל, אֵךְ סָפֵק
אֵם טָבֹל בְּאַרְבָּעִים סָפָה מִים כְּשִׁיעוֹר מְקוּהָ כִּשְׁר סָפֵק לֹא טָבֹל
בְּאַרְבָּעִים סָפָה, כְּגוֹן שְׁהִיָּה לִפְנֵינוּ מְקוּהָ שְׁסִתְּמוּ כִּשְׁר וְטָבֹל בּוֹ,
וְאַחֵר כֵּךְ נִמְדָד הַמְקוּהָ וְנִמְצָא חֲסֵר, וְאִין אֲנוּ יוֹדְעִים אֵם בִּשְׁעָה
הַטְּבִילָה הִיָּה שְׁלֵם אוֹ לֹא. וְכֵן בְּאוֹפֶן שְׁהִיָּה לִפְנֵינוּ שְׁנֵי מְקוּוֹאוֹת,
בְּאַחַת וְדָאִי יֵשׁ בָּהּ אֲרָבָעִים סָפָה וּבְאַחַת וְדָאִי אִין בָּהּ אֲרָבָעִים סָפָה
אֵף קוֹדֵם הַטְּבִילָה, וְטָבֹל בְּאַחַת מִקֵּין וְאִינוּ יוֹדְעֵי בְּאַחַת מִקֵּין טָבֹל,
בְּכָל אֱלוֹ סְפִיקוֹ טָמֵא.
וְשִׁנּוּ שֶׁם עוֹד (מ"ב) בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים שִׁסְפִיקוּ טָמֵא, דְּוֹקָא
כְּשִׁנְטָמָא בְּטוֹמָאָה מְחִירָה מִן הַתּוֹרָה כְּגוֹן בֹּאֵב הַטּוֹמָאָה, אֲכָל אֵם
נִטְמָא בְּטוֹמָאָה קֻלָּה מִדְּרַבְנָן, כְּגוֹן שֶׁאֲכָל אוֹכֵלִין טָמֵאִין בְּשִׁיעוֹר חֲצִי
פֶרֶס, וְכֵן אֵם שְׁתֵּה רִבְעִית מִשְׁקֵין טָמֵאִין, וְכֵן הָאֵין (וְהַטּוֹבֵל) רֹאשׁוֹ
וְרֹבּוֹ בְּמִים הַשְּׂאוּבִין בְּכָלִי שְׁאִינִם כְּשִׁרִים לְטְבִילָה אַחֵר שְׁטָבֹל
מִטּוֹמָאָתוֹ בְּאוֹתוֹ יוֹם, אוֹ טְהוֹר גְּמוּר שְׁנִפְּלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רֹבּוֹ
שְׁלֵשָׁה לִזְגִין מִים שְׂאוּבִין, שְׁעַל כָּל אֱלוֹ גִזְרוּ חֲכָמִים טוֹמָאָה
מִדְּבִרְהֵם, וְיָרָד לְטָבֹל, וְסָפֵק טָבֹל סָפֵק לֹא טָבֹל, וְאִפְּלוּ אֵם וְדָאִי
טָבֹל, סָפֵק טָבֹל בְּאַרְבָּעִים סָפָה סָפֵק לֹא טָבֹל בְּאַרְבָּעִים סָפָה, וְכֵן
אֵם הִיָּה לִפְנֵינוּ שְׁנֵי מְקוּוֹאוֹת, בְּאַחַת יֵשׁ בָּהּ אֲרָבָעִים סָפָה וּבְאַחַת אִין
בָּהּ אֲרָבָעִים סָפָה, וְטָבֹל בְּאַחַת מִקֵּין וְאִינוּ יוֹדְעֵי בְּאַחַת מִקֵּין טָבֹל, בְּכָל
אֱלוֹ סְפִיקוֹ טְהוֹר וְנִידוֹן כְּאִילוֹ טָבֹל, כִּיֹּן שִׁישׁ לְהַקֵּל בִּסְפֵק דְּרַבְנָן.
זוֹ דַּעַת תָּנָא קָמָא, אֵךְ רַבִּי יוֹסֵף מְטַמֵּא אֵף בִּסְפֵק טוֹמָאָה דְּרַבְנָן.
וְכִיֹּן שְׁתָּנָא קָמָא מִיָּקֵל, וְכָלֵל הוּא שְׁסִתֵּם מִשְׁנָה רַבִּי מֵאִיר הִיא,
נִמְצָא שְׂרָבִי מֵאִיר מִיָּקֵל בִּסְפֵק דְּרַבְנָן, וְאֵם כֵּן קֶשֶׁה מִדּוּעַ הַחְמִיר
בְּמִשְׁנָתוֹ בִּסְפֵק עֵירוֹב שְׁהוּא מִדְּרַבְנָן.
מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: לְעוֹלָם רַבִּי מֵאִיר מִיָּקֵל בִּסְפֵק דְּרַבְנָן, וְהִטְעַם
שְׁהַחְמִיר בִּסְפֵק עֵירוֹב, דְּקָסְבֵר רַבִּי מֵאִיר תְּחוּמִין דְּאִירוּיָתָא נִינְהוּ –
שְׂאִיסוּר תְּחוּמִין הוּא מִן הַתּוֹרָה, וְעַל כֵּן סָפֵק עֵירוֹב תְּחוּמִין הוּא
סָפֵק דְּאִירוּיָתָא שִׁישׁ לְהַחְמִיר בּוֹ.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְכִי כִּבְר רַבִּי מֵאִיר תְּחוּמִין דְּאִירוּיָתָא, וְהָאֵין תָּנָן (לֵהֲלֹךְ
גַּם) לְגַבִּי הַמּוֹדֵד אֵלִפִּים אִמָּה מִן הָעִיר כִּדִּי לִסְמֵן עַד הֵיכָן תַּחוּם
שְׁבַת, שְׁבַעמֶק בֵּין שְׁנֵי הָרִים אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַדּוֹד אֵת כָּל שִׁיפּוֹעַ
הַיְרִידָה וְהָעֲלִיָּה, אֲלֵא מִבְּלִיעוֹ, אֲלֵא מִבְּלִיעוֹ שְׁמוּדָה מִשְׁפַּת הָעֵמֶק
הָאוֹתָהּ אֵל שְׁפָתוֹ הַשְּׁנִיָּה בְּהָ יִשְׂר וְצִיּוֹר אֵל. אֵךְ אִין מוֹדֵדִים אֲלֵא
בְּחָבֵל שְׁאוּרָבוֹ חֲמִישִׁים אֲמָה, וְאֵם הָעֵמֶק רַחֵב יוֹתֵר וְאִין יוֹבֹל
לְהַבְלִיעוֹ בְּחָבֵל שֶׁל חֲמִישִׁים אֲמָה, בְּהִלְכָּהּ זוֹ אֲמֵר רַבִּי דִּסְתָּאִי בְּרַ
יֵנְאִי מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר, שְׁמַעְתִּי שְׁמִקְדָּרִין בְּהָרִים – שְׁנוּקִבִּים בְּהָר.
לְכוֹמֵר, אִין מוֹדֵדִים אֵת כָּל שִׁיפּוֹעַ הָהָר כְּפִי שְׁמוּדֵדִים קֶרֶקַע יִשְׂרָה
בְּחָבֵל שֶׁל חֲמִישִׁים אֲמָה, אֲלֵא נוֹטִלִים חָבֵל שֶׁל אַרְבַּע אֲמָתוֹ, וְשִׁנִּי
בְּנֵי אָדָם אוֹחוּסִים בְּשִׁנֵּי קְצוֹתָיו וְעוֹמְדִים בְּשִׁיפּוֹעַ הָהָר זֶה מַעַל זֶה,
הָעֲלִיֹן אוֹחוּז בּוֹ כִּנְגַד רִגְלֵיו וְהַתַּחְתּוֹן אוֹחוּז בּוֹ כִּנְגַד לִבּוֹ, וְנִמְצָא
הַחָבֵל מוֹנֵחַ מִן יִשְׂר, וְכֵךְ עוֹשִׂים בְּכָל אַרְבַּע אֲמָתוֹת שְׁבַעמֶלֶה הָהָר,
וּבְאוֹפֶן אֵךְ אִין הֵם מוֹדֵדִים אֵת כָּל הַשִּׁיפּוֹעַ וְנִמְצָא מִידַת הַדֶּרֶךְ
מִתְקַצֶּרֶת וְצִיּוֹר בּוֹ. וְפִירוּשׁ נוֹקִבִּים בְּהָרִים הֵיטָּן שְׁדִינִם כְּאִילוֹ יֵשׁ
נֶקֶב בְּמִקּוֹם שְׁבוֹ עוֹמֵד הָעֲלִיֹן, וְהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַנֶּקֶב עַד לִבּוֹ,
וְלִפְיָךְ אֵף שְׁהוּא מִחוּזֵק אֵת הַחָבֵל כִּנְגַד רִגְלֵיו הִיָּה זֶה נִידוֹן
כְּמִדִּידָה רִגְלִיָּה שְׁבָה הַמּוֹדֵד מִחוּזֵק בְּחָבֵל כִּנְגַד לִבּוֹ.

מִסִּימָתָה הַגְּמָרָא אֵת קוֹשִׁייתָהּ: וְאֵי סְלָקָא דְּעָתָה – וְאֵם כְּפִי שְׁהֵעִלִית
בְּדַעַתְךָ שְׁלִרְבִּי מֵאִיר תְּחוּמִין דְּאִירוּיָתָא, בְּמִדִּידוֹת הַנּוֹהֲגוֹת מִן
הַתּוֹרָה מִי מְקַדְרִין – וְכִי מוֹתֵר לְהַבְלִיעַ אֵת שִׁיפּוֹעַ הָהָרִים וְלִקְצֹר
אֵת מִידַת הַדֶּרֶךְ, וְהָאֵין אֲמֵר רַבִּי נַחֲמָן אֲמֵר רַבָּה בְּרַ אֲבוּהִי, אִין מְקַדְרִין
בְּהָרִים לֹא בְּמִדִּידַת תְּחוּמִין שֶׁל עֲרֵי מְקָלָם, וְלֹא בְּמִדִּידַת הַמַּרְחָק מִן
הָעִיר לְצוּרֵךְ הַבָּאָה עֲנָלָה עֲרוּפָה, מְסַנֵּי שְׁדִינִים אֱלוֹ הֵן שֶׁל תּוֹרָה,
אֲלֵא מוֹדֵדִים אֵת כָּל שִׁיפּוֹעַ הָהָרִים וְהַעֲמִיקִים כְּפִי שְׁהוּא דְּרֹכֶךְ
מִידַת קֶרֶקַע יִשְׂרָה, וְאֵף שְׁעַל יָדִי כֵךְ מַרְבָּה אֵת מִידַת הַדֶּרֶךְ
וְנַחֲשַׁבֵת הָעִיר רַחוּקָה יוֹתֵר. וְכִיֹּן שְׁלִרְבִּי מֵאִיר מְקַדְרִין בְּמִדִּידַת
תַּחוּם שְׁבַת, מוֹכַח שְׁלִישִׁיתוֹ אִיסוּר תְּחוּמִין הוּא דְּרַבְנָן, וְחֻזְרָה
הַקּוֹשִׁיא מִדּוּעַ בִּסְפֵק עֵירוֹב הוּא הַחְמִיר אֵךְ בִּסְפֵק טוֹמָאָה דְּרַבְנָן
הִיָּקֵל.
מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: לֹא קָשִׁיא, שְׁלֵעוֹלָם לְרַבִּי מֵאִיר תְּחוּמִין
דְּאִירוּיָתָא, וְהָאֵין דִּידֵיהֶם הָאֵין דְּרַבִּיָּה – דְּבָרִי רַבִּי מֵאִיר בְּמִשְׁנָתוֹ שִׁסְפֵק
עֵירוֹב לְהַחְמִיר הֵם, לְשִׁישִׁיתוֹ תְּחוּמִין דְּאִירוּיָתָא, וְנִמָּה שְׁאִמְר
'שְׁמַעְתִּי שְׁמִקְדָּרִין' בְּתַחוּם שְׁבַת אֲבָן אֵינוֹ לְשִׁישִׁיתוֹ, אֲלֵא זוֹ שִׁישִׁת
רַבּוֹ הַסּוֹבֵר שֶׁתְּחוּמִין דְּרַבְנָן. דִּיקָא נָמִי – וְכֵן יֵשׁ לְדִיקָא מַלְשוֹן
הַמִּשְׁנָה לְגַבִּי מְקַדְרִין שְׂאִין זוֹ שִׁישִׁת רַבִּי מֵאִיר עֲצֻמָּה, דְּקָתְנִי, כְּזוֹ
אֲמֵר רַבִּי דִּוסְתָּאִי בְּרַ יֵנְאִי מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר, שְׁמַעְתִּי שְׁמִקְדָּרִין בְּהָרִים,
וְהִיָּבֵת 'שְׁמַעְתִּי' הִיא מִדְּבָרִי רַבִּי מֵאִיר, וְאֵם כֵּן אִפְשָׁר לְפָרֵשׁ
שְׁשִׁמַע כֵּךְ מִרְבוּתוֹ אֵךְ הוּא עֲצֻמָּה אֵינוֹ סוֹבֵר כֵּן. מִסִּימָתָה הַגְּמָרָא:
שְׁמַע מִיָּנָה – אֲבָן כֵּךְ מִשְׁמַע.
מִסִּימָתָה הַגְּמָרָא נִמְצָא שְׂרָבִי מֵאִיר מַחְמִיר בִּסְפֵק דְּאִירוּיָתָא, וְכִיֹּן
שְׁלִישִׁיתוֹ תְּחוּמִין דְּאִירוּיָתָא הוּא הַחְמִיר בִּסְפֵק עֵירוֹב. מִקְשָׁה
הַגְּמָרָא: וְרַבִּי דְּאִירוּיָתָא אֲדִירוּיָתָא לְרַבִּי מֵאִיר – וְנִקְשָׁה סְתִירָה
בְּדְבָרִי רַבִּי מֵאִיר בְּדִינֵי סְפִיקוֹת דְּאִירוּיָתָא עֲצֻמָּם, דְּתָנָן בְּטִהֲרוֹת
(פ"ה מ"ו), מִי שְׁנִנֵּעַ בְּאֲדָם אַחֵר בְּלִילָה, וְאִינוּ יוֹדְעֵי אֵם הִיָּה בְּאוֹתָהּ
שְׁעָה אֵם מֵת הִיָּה, וְלִקְחֵי הַשִּׁבִּים וְנִצָּאָה מֵת, וְעָתָה יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק
אֵם בְּשַׁעָה שְׁנִנֵּעַ בּוֹ כְּבֵר מֵת וְנִטְמָא הַנוּגַע, אוֹ עֲדִיין חִי הִיָּה וְהַנוּגַע
בּוֹ טְהוֹר. מְבִיאָה הַמִּשְׁנָה שְׁנִנֵּעַ בְּזוֹת תְּנָאִים, רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא אֵת
הַנוּגַע, מְשׁוּם שִׁישׁ לְהַעֲמִיד אֲדָם זֶה עַל חֻזְקָתוֹ, וְכִיֹּן שְׂאִתְּמוֹל הִיָּה
חִי חֻזְקָה הִיא שְׁגֵם בְּלִילָה כְּשִׁנְגַע בּוֹ הִיָּה עֲדִיין חִי. וְהָכָּמִים
מְטַמֵּאִין, כִּיֹּן שְׁכָל הַטְּמָאוֹת בְּשַׁעַת מְצִיָּאתָן – כְּשִׁנְמִצָּאָה טוֹמָאָה
לִפְנֵינוּ אֲנוּ דְנִים שְׁכָךְ הִיָּתָה לִפְנֵי כֵן, וְכִיֹּן שְׁעָתָה מִצָּאָנוּ אֲדָם זֶה
מֵת אֲנוּ אוֹמְרִים שְׂאֵף בְּלִילָה הִיָּה מֵת. נִמְצָא שְׁלֹדַעַת רַבִּי מֵאִיר
סוֹמְכִים עַל חֻזְקָה לְהַקֵּל אֵף בִּסְפֵק דְּאִירוּיָתָא, וְאֵם כֵּן קֶשֶׁה מִדּוּעַ
בִּסְפֵק עֵירוֹב כְּגוֹן תְּרוּמָה וְנִטְמָאָה הוּא מַחְמִיר, וְהִיָּה מִתְחִילָה
כְּשִׁנְהִיָּה הִיָּתָה תְּרוּמָה זוֹ טְהוֹרָה, יֵשׁ לְהַחְזִיקָה שֶׁבִּין הַשְּׁמֹשׁוֹת
הִיָּתָה עֲדִיין טְהוֹרָה.
מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: אֲמֵר רַבִּי יִרְמְיָה, לְעוֹלָם רַבִּי מֵאִיר הוֹלֵךְ אַחֵר
חֻזְקָה לְהַקֵּל אֵף בִּסְפֵק דְּאִירוּיָתָא, וּמְשַׁנְתָּנוּ שְׁבָה הַחְמִיר בִּין
תְּרוּמָה וְנִטְמָאָה, עוֹסֶקֶת בְּאוֹפֶן שְׁתֵּיהֶם עֲלִיָּה (עַל הַתְּרוּמָה) שְׁרִין כָּל
בֵּין הַשְּׁמֹשׁוֹת מִתְחִילָתוֹ עַד סוּפוֹ, וּבוֹדָאִי נִטְמָאָה מִבְּעוֹד יוֹם, שְׁהִיָּה
בְּתַחֲלִילַת בֵּין הַשְּׁמֹשׁוֹת עֲדִיין עֶרֶב שְׁבַת הוּא.
תְּמַדָּה הַגְּמָרָא: אֵי הָכִי שְׁהַתְּרוּמָה וְדָאִי נִטְמָאָה מִבְּעוֹד יוֹם, בְּהָא
לִיָּמָא – וְכִי בְּאוֹפֶן זֶה יֵאֵמֵר רַבִּי יוֹסֵף שְׁהוּא סָפֵק עֵירוֹב וְכִּשְׂר כְּמוּבָא
בְּמִשְׁנָה מְשֻׁמוֹ, וְהִיָּה עֵירוֹב שְׁנַפְסֵל מִבְּעוֹד יוֹם פְּסוּל לְדְבָרֵי הַכָּל,
כְּמִבּוּאָר בְּתַחֲלִילַת הַמִּשְׁנָה.
הַגְּמָרָא מְבָאֵרֵת אֵת דְּבָרֵי רַבִּי יִרְמְיָה: רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאֲמֵרִי תְּרוּיָהּ
– אִמְרוּ שְׁנֵיִם בִּיאוֹר לְתַשׁוּבַת רַבִּי יִרְמְיָה, שְׁבַכָּל מְקוֹם הוֹלֵךְ רַבִּי
מֵאִיר אַחֵר הַחֻזְקָה לְהַקֵּל, וְעַל כֵּן בִּנְגַע בְּאֶחָד בְּלִילָה אֲנוּ מַחוּזִיקִים
שְׁכָל הַלִּילָה הִיָּה עֲדִיין חִי, וְרַק עֲכָשִׁיו מֵת קוֹדֵם שְׁמַצָּאוֹהוּ,
וְלִפְיָךְ הַנוּגַע טְהוֹר. אֲשֵׁר הָכֵן בְּמִשְׁנָתוֹ, בְּשַׁעַת בִּיתִי עֲרִים עֲסָקִין
– אֲנוּ עוֹסְקִים בְּאוֹפֶן שִׁישׁ שְׁתֵּי כְּחוֹת עֲרִים הַסּוֹתְרוֹת זוֹ אֵת זוֹ,
אַחַת אוֹמְרָת מְבַעֵד יוֹם נִטְמָאָה הַתְּרוּמָה, וְאֵם כֵּן בִּבֵּין הַשְּׁמֹשׁוֹת
כְּבֵר לֹא הִיָּה הָעֵירוֹב רָאוּי לְמַאֲכָל וְלֹא קִנְהָ שְׁבִיתָהּ בְּמִקּוֹמוֹ, וְכָת
אַחַת אוֹמְרָת מְשַׁחֲשִׁיבָה נִטְמָאָה, אֵךְ בִּבֵּין הַשְּׁמֹשׁוֹת הִיָּתָה עֲדִיין
טְהוֹרָה, וְקִנְהָ הָעֵירוֹב.

נִקְדָּד מעולם אם יש בו ארבעים סאה, ועל כן לא היתה לו חזקה
 כשרות.
 הגמרא מביאה ברייתא המבארת שרבי יוסי מכשיר ספק עירוב רק
 במקום חזקה: תָּנִי, בִּיצֵד אִמֵּר רַבִּי יוֹסִי 'סָפֵק עִירּוּב כְּשֵׁר', עִירֵב
 בְּתֵרוּמָה טהורה ואחר כך נטמאה, וסָפֵק הדבר אם מִכְעוּד יוֹם
 נִטְמָאת ואינו עירוב כיון שלא היה ראוי לאכילה בבין השמשות,
 סָפֵק מִשְׁחָשִׁיכָה נִטְמָאת ועירובו עירוב, בכגון זה אמר רבי יוסי
 שהעירוב כשר מספק, כיון שאנו מעמידים את התרומה על
 חזקה שבבין השמשות היתה טהורה, ורק משחשיכה נטמאת. וכן
 אם עירב בְּפִדּוּת טבל שלא הופרשה מהם תרומה כדין והם
 אסורים באכילה, ואחר שהניחם הופרשה התרומה ונתקנו
 לאכילה, אך סָפֵק אם מִכְעוּד יוֹם נִתְקְנוּ ועירובו עירוב כיון שבבין
 השמשות כבר היה ראוי לאכילה, סָפֵק מִשְׁחָשִׁיכָה נִתְקְנוּ ואין
 עירובו עירוב, וְהוּא סָפֵק עִירּוּב שהוא כְּשֵׁר.
 ממשיכה הברייטא: אָבֵל עִירֵב בְּתֵרוּמָה שמתחילה היתה סָפֵק
 מְהוּרָה סָפֵק נִטְמָאת, ולא היתה לעירוב חזקה כשרות, וכן אם עירב
 בְּפִדּוּת שסָפֵק נִתְקְנוּ סָפֵק לֹא נִתְקְנוּ, אִין וְהוּא סָפֵק עִירּוּב כְּשֵׁר, כיון
 שלא היתה להם חזקה כשרות מעולם, ובמקום שאין חזקה להקל
 מחמיר רבי יוסי.
 מקשה הגמרא: מֵאֵי שְׁנֵי תֵרוּמָה – במה שונה דין תרומה שספק
 מתי נטמאה, דְּאִתְּרִינָן הַעֲמֵד תֵרוּמָה עַל חֻזְקָתָה, וְאִמָּא – וְאִמְרוּ
 מְהוּרָה אֵין בִּבְיָן מִשְׁמֹשׁת כפי שהיתה בתחילה העירוב כשר,
 פִּדּוּת נָמִי – הרי גם בפירות שספק מתי נתקנו יש לומר בהם הַעֲמֵד
 כָּבֵל עַל חֻזְקָתוֹ, וְאִמָּא לֹא נִתְקְנוּ עדיין הפירות בבין השמשות אלא
 טבל הם ואסורים באכילה כפי שהיו בתחילה, והיה רבי יוסי צריך
 לפסול את העירוב משום החזקה. משיבה הגמרא: לֹא תִימָא – אל
 תגרוס במשנה 'סָפֵק מִכְעוּד יוֹם נִתְקְנוּ ספק משחשיכה נתקנו', אִלָּא
 אִמָּא 'סָפֵק מִכְעוּד יוֹם נִדְמָעוּ – וְנִתְרַבּוּ סָפֵק מִשְׁחָשִׁיכָה נִדְמָעוּ',
 כלומר, אין מדובר בפירות טבל אלא בפירות חולץ שהיו
 מעושרים ומתוקנים לאכילה, ואחר כך נתערבה בהם תרומה
 ונאסרו באכילה לישראל, ואין יודע אם קרה הדבר מבעוד יום
 ובבין השמשות כבר לא היה העירוב ראוי לאכילה, או שקרה
 משחשיכה, ועל כך אמר רבי יוסי שעירובו עירוב כיון שמעמידים
 את הפירות בבין השמשות על חזקתם שהיו מתוקנים לאכילה,
 ואומרים שרק משחשיכה נדמעו.
 הגמרא מבררת מה הדין כשעירב בתרומה טהורה אך אינו יודע
 איזו היא: בָּעָא – וְשָׁאֵל רַב שְׁמוּאֵל בְּרַב רַב יַחֲזָק מֵרַב הוּנָא, הֵיךְ לִפְנֵי
 שְׁנֵי כְּבָרֹת של תרומה, אִתָּא מִמָּא וְאִסוּרָה באכילה ועל כן אינה
 ראויה לערב בה, וְאִתָּא מְהוּרָה וְרֹאשִׁי לַעֲרֵב בה, ואינו יודע איזו
 מהן טהורה, וְאִמֵּר לשלוחיו עִירְבוּ לִי בְּכַכֵּר מְהוּרָה כָּבֵל מְקוֹם
 שְׁהִיא, כלומר הניחו את שני הככרות יחד בסוף התחום, והכבר
 הטהורה שבין תהיה עירוב היכן שהיא, מֵהוּ – האם קנה לו
 עירובו.
 מוסיפה הגמרא: תִּיבְעִי לְרַבִּי מֵאִיר תִּיבְעִי לְרַבִּי יוֹסִי – יש להסתפק
 בשאלה זו בין לרבי מאיר ובין רבי יוסי, שנחלקו במשנתנו אם ספק
 עירוב כשר. תִּיבְעִי לְרַבִּי מֵאִיר המחמיר בספק עירוב, דַּעַד בָּאֵן לֹא
 קָאִמֵּר רַבִּי מֵאִיר הֵתֵם – כל מה שאמר רבי מאיר במשנה שבספק
 תרומה ונטמאת אינו עירוב, הוא משום דְּלִיכָא מְהוּרָה – שאין שם
 כבר שודאי היתה טהורה, שררי הספק הוא שמא הכבר האתת
 שהניח נטמאה מבעוד יום. אבל הָבָא הָא אִמָּא מְהוּרָה – בספק זה
 הרי ודאי יש כבר טהורה שראוי לערב בה, אלא שאינו יודע איזו
 היא, ושמא בזה רבי מאיר מודה שעירובו עירוב כיון שמכל מקום
 הניח גם עירוב ראוי.
 ממשיכה הגמרא: אִי דִילִמָּא, אִפְּלִי (ל) רַבִּי יוֹסִי לֹא קָאִמֵּר שספק
 עירוב כשר, אִלָּא הֵתֵם במשנתנו לגבי ספק תרומה ונטמאת, כיון
 דָּאֵם אִיתָא דְּהִיא מְהוּרָה – שאם אכן היתה הכבר טהורה בזמן
 קניית העירוב, יָדַע לָהּ – ידע היכן הכבר וידע שהיא סעודתו ויכל
 לאוכלה, ואף שהיא ספק טמאה סבר רבי יוסי שניתן לסמוך על
 החזקה ולומר שהיתה טהורה בבין השמשות. אָבֵל הָבָא הָא לֹא יָדַע

וסובר רבי מאיר, שאף שאין אנו מכריעים בדברי העדים
 הראשונים, מכל מקום החמירו חכמים לחשוש לדבריהם ולבטל
 את חזקת הטהרה של התרומה, וכיון שאין כאן חזקה להקל עלינו
 להחמיר שררי הוא ספק דאורייתא. ולפי זה כבדת רבי יוסי המיקל
 במשנתנו בספק תרומה ונטמאת, שכיון שכתות העדים מכחישות
 זו את זו אין אנו מתחשבים בדבריהן כלל, ונשארת התרומה
 בחזקתה שהיתה טהורה כפי שהניחה בתחילה.
 רבא מתיר את דברי רבי מאיר באופן אחר: רָבָא אָמֵר, לעולם אף
 בנגע באחד בלילה מדובר באופן שיש שתי כתות המכחישות זו
 את זו, אחת אומרת לאחר שנגע בו מת והשניה אומרת קודם
 שנגע בו מת, ומכל מקום אין להקשות מדברי רבי מאיר שם על
 דבריו במשנתנו, דְּהֵתֵם לגבי נגע באחד בלילה, תָּרִי חֻזְקָא לְקוּלָא –
 יש שתי חזקות להקל ולטהרו, אחת 'העמד מת על חזקתו'
 שבשעת הנגיעה היה חי, והשניה 'העמד נוגע על חזקתו' שהוא
 טהור כפי שהיה בתחילה, וכיון שיש שתי חזקות לטהר לא
 החמירו חכמים לחשוש לעדות הכת המטמאת, ועל כן הלך רבי
 מאיר אחר החזקות להקל. וְהָבָא – אבל במשנתנו שעירב בתרומה
 ואינו יודע מתי נטמאה, הָבָא חֻזְקָה לְקוּלָא – יש רק חזקה אחת
 להקל, דהיינו חזקת הטהרה של התרומה האומרת שבבין
 השמשות היתה עדיין טהורה, ובאופן זה החמירו חכמים לחשוש
 לדברי הכת המטמאת אף שהיא מוכחשת, ולבטל את חזקת
 הטהרה של התרומה, כיון שאין חזקה להקל החמיר רבי מאיר.
 הגמרא עוברת לדון בדעת רבי יוסי. שואלת הגמרא: קָשְׁיָא דְּרַבִּי
 יוֹסִי אֲמַרְבִּי יוֹסִי – יש להקשות סתירה בין דברי רבי יוסי במשנתנו
 שספק עירוב כשר, לשיטתו במקוואות שהובאה לעיל (לה),
 שמטמא מי שספק טבל אפילו בטומאה דרבנן. מתרצת הגמרא:
 אָמֵר רַב הוּנָא בְּרַב הוּנָא, לעולם בספק דרבנן מיקל רבי יוסי, וְשָׁאֵנִי
 – שונה הדין בטומאה, הוּאִיל וְיֵשׁ לָהּ עֵקֶר מִן הַתּוֹרָה – כיון שיש
 טומאות שהן דאורייתא וצריך להחמיר בספקן, על כן החמירו
 חכמים אף בספק טומאה דרבנן, כי חששו שאם יקלו בו יבואו
 לזלזל גם בספק טבילה בטומאה דאורייתא.
 שואלת הגמרא: הרי לדבריהן בספק דאורייתא ודאי יש להחמיר,
 ואם כן קשה, שָׁבֵת נָמִי דְּאִוְרִיתָא הִיא – גם איסור תחומין בשבת
 הוא מן התורה, ומדוע הקיל רבי יוסי בספק עירוב תחומין. משיבה
 הגמרא: קָשְׁבֵר רַבִּי יוֹסִי, איסור תחומין דְּרַבְּנָן.
 תירוצ נוסף לסתירה בדעת רבי יוסי: וְאִתְּרִינָן מִשְׁמֹשׁת, לעולם רבי
 יוסי מחמיר בספק דרבנן, וְהָא דִּידִי הָא דְּרַבִּינָה – מה שהחמיר רבי
 יוסי בספק טומאה הוא שיטת עצמו, ומה שהיקל בספק עירוב הוא
 בשם רבו, ואינו סובר כך בעצמו.
 מוסיפה הגמרא: דִּיכָא נָמִי – כך גם מדויק מלשון המשנה, דְּקָתְנִי
 'אָמֵר רַבִּי יוֹסִי, אֲמַרְבִּי מִשְׁמֹשׁת הַעֲמֵד מִשְׁמֹשׁת וְקָנִים שִׁסְפֵּק עִירּוּב
 כְּשֵׁר', ומשמע שמה שהכשיר בספק עירוב היא דעת רבו
 אבטלמוס. מסיימת הגמרא: שְׁמַע מִיָּה.
 תירוצ שלישי לסתירה בדעת רבי יוסי: רָבָא אָמֵר, לעולם רבי יוסי
 מיקל בספק דרבנן, וְהֵתֵם לגבי טמא שספק טבל, הֵינֵן מִשְׁמֹשׁת דְּרַבִּי
 יוֹסִי – זהו טעמו של רבי יוסי להחמיר, משום שיש לומר הַעֲמֵד
 מִמָּא עַל חֻזְקָתוֹ, וְאִמָּא – וְאִמְרוּ (וְאִמְרוּ) לֹא כָּבֵל והוא עדיין טמא
 כבתחילה, ומשום החזקה מחמיר רבי יוסי. אך במשנתנו לגבי ספק
 עירוב, אף שיש בה חזקה להחמיר דהיינו העמד אדם על חזקת
 תחום ביתו ואמור שלא עירב, מכל מקום יש גם חזקה להקל שהיא
 חזקת הטהרה של התרומה, וכיון שיש חזקה להקל ולהחמיר,
 בספק דרבנן יש להקל.
 מקשה הגמרא: אם רבי יוסי מטמא בספק טבילה משום חזקה,
 מדוע הוא מטמא גם באופן השני של המשנה במקוואות. דהיינו
 כשטבל במקוה שספק אם נחסרה קודם שטבל או לאחר שטבל,
 הרי אֲמַרְבִּי, כיון שיש שם גם חזקה להקל דהיינו הַעֲמֵד מְקוֹם עַל
 חֻזְקָתוֹ, וְאִמָּא – וְאִמְרוּ (וְאִמְרוּ) לֹא תָּסֵר בשעת הטבילה, עלינו להקל
 בספק טומאה דרבנן ולטהרו. משיבה הגמרא: אכן כשיש למקוה
 חזקת כשרות מטהר רבי יוסי, אך במשנה שם מדובר בְּמִקְוֵה שִׁלָּא

עירובין. פרק שלישי - בכל מערבין דף לו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רג

1 רבא אמר — גבי נגע באחד נמי, אפילו יש שני כיתי עדים חלוקות אחת אומרת קודם
2 שנגע בו מות, ואחת אומרת עכשיו מות — הוי נמי רבי מאיר מטהר, ואפילו הכי לא תיקשי.
3 התיב חזקי ניהו — לטור. ומשום הכי אולין לקולא, דאוקי תרי לבהדי תרי, והעמוד
4 מות על חוקתו ראשונה כל הלילה, וחי הוה. ועוד: העמוד נוגע על חוקתו ראשונה, וטורח
5 היה. הכא — במתניתין, חדא חוקה הוא. דאיכא
6 למימר: העמוד תרומה על חוקתה. ומשום חדא
7 חוקה לא מרעין סודי, הלכך, אולין לחומרא.
8 קשיא דרבי יוסי — דבריייתא דקתני בספק טבל
9 ובספק אל טבל ובטומאה דרבנן אבל אוכלין בו
10 ורבי יוסי מטמא, ומתניתין קתני ספק עירוב
11 כשר, ואפילו תחומין דרבנן תיקשי. הואיל ויש
12 לה עיקר מן התורה — דיש טומאה מן התורה,
13 ויש לתחומין בספק טבילתה, דלחי אחמור רבנן
14 אף בספק טבילת טומאה דרבנן, דלא לית
15 לזלולי בספק טבילת טומאה דאורייתא. שבת
16 נמי דאורייתא היא — אתחומין פריך, למימר
17 דתחומין דאורייתא, וכרבי עקיבא במסכת שוטה
18 (לכ), ומשני קסבר רבי יוסי תחומין דרבנן —
19 ומשום דלא ליתו לזלולי בשאר ספיקות
20 דמלאכת שבת לכאב למינהו, דלא דמו מלאכות
21 לתחומין. אבל טומאות דמו להדדי. וידיה —
22 מחמיר אפילו בספק דרבנן, ומתניתין דריבה
23 אבטולמוס היא. העמוד טמא על חוקתו — כוליה
24 חוקה, לחומרא — איכא, לקולא — ליכא. אבל
25 מתניתין איכא חוקה לקולא ולחומרא: העמוד
26 אדם על חוקת תחום ביתו ואמר לא עירב.
27 העמוד תרומה על חוקתה ועירב, ובדיבן
28 לקולא אולין. שלא נמדרה — מתחילתה ולא
29 עמדה בחוקת כשרות. עירב בתרומה — טהורה
30 ונטמאת משתניה שם. ספק מבעוד יום נטמאת
31 ספק משחשיכה נטמאת — אמרינן: אוקמינן בין
32 השמשות אחזקתיה קמייתא וטהורה הואי,
33 והשתא משחשיכה הוא דאיטמי, וכן בפירות —
34 של טבל, ספק מבעוד יום נתקנו — לאחר
35 שהניחן שם. ספק משחשיכה נתקנו — ולא קנה
36 עירוב, כדנן במתניתין: אבל לא בטבל, ולקמן
37 פריך בראי: מה חזקת כשרות איכא דמכשר רבי
38 יוסי, דהא איכא למימר העמוד טבל על חוקתו.
39 יוסי, דהא איכא למימר העמוד טבל על חוקתו.
40 נגזל לה ספק ולא היה שם חזקת הכשר עירוב
41 מעולם. מאי שנא תרומה — דרישא ספק מבעוד
42 יום ניטמא ספק משחשיכה דמכשר רבי יוסי
43 משום חזקת קמייתא. פירות — ספק מבעוד יום
44 נתקנו ספק משחשיכה, נוקמיניהו נמי אחזקה
45 קמייתא דטבל הוה, ולפיסול, נדמעו — חולין הוה
46 מעיקרא מותרקין ונפלה בהן תרומה ונדמעו
47 והאי תנא סבר לה כסומכוס דאמר (לעיל כו:),
48 אין מערבין לישראל בתרומה, הלכך, אם מבעל
49 ידי נדמע אף על גב דחיי לכונסין אין עירובו
50 עירוב. לישנא אחריתא: נדמעו — שנפל לתוכן
51 טבל, דלא חיי אפילו לכוון. עירובי לי בטהורה
52 בכל מקום שהיא — והדיונים שתזיקי יחד בסוף התחום. ובכברות של תרומה עסקין, דאי בחולין — חולין טמאין מותרין הן, דלאו כל אדם אוכל חולין בטהרה. דליכא טהרה —
53 ודאית, דשמן מבעל ידי נטמאת. או דילמא אפילו רבי יוסי — לא מכשר במתניתין אלא משום דאי טהורה היא חייב ידע לה חיבא היא, ואיזו היא סעודתו. ומשום ספק טומאה לא
54 מיפסלא, דאמר אוקמא אחזקה. אבל הכא לא ידע — די נידו סעודתו. כעין סעודה הראויה מבעל ידי וליכא — ואין עירובו כלום, דאפילו חמר גמל לא הוי. דבשלמא מתניתין —
55 סעודה הראויה הואי, והשתא הוא דאיתלידיה בה ספק, כבר זו בו' — אמר על כבר אחת בעל שם: היום ידא חול ולמחר ידא קדש, ועירב שלוחו בה. פהו — הואיל ובין השמשות
56 ספק הוא, חיישין דילמא קודם קניית עירוב חל עליה הקדש, ואין מערבין בהקדש, או לא אמרינן הכי. היום תהא קודש ולמחר תהא חול — על מעות שיש לי בבית, מהו? מאי אמרינן
57 כי מטא בין השמשות — נפק ליה מקדושתיה וקנה עירוב, או לא. ופאי שנא — הא בין השמשות ספיקא הוא. מאי שנא הכא לקולא והכא לחומרא. לבי תיבול עלה בורא דמילחא
58 לכשתמדר בור של מלח על דבר זה ותתנוה לי, אמר לך טעמא. היום חול ולמחר קדש — ובין השמשות דקניית עירוב ספיקא הוא, ומספיקא לא תפקיה ממילתיה קמייתא. וכן
59 סיפא. של מעשר — ראשון. שוהה עדיין טבל שלא הפרשיה הדי מננה תרומת מעשר, והרי הוא במיתה בעודו טבל, ואפילו לכהנים, ולא חיי לעירוב. ולבני לנן טבול אין בעודו טבל
60 לא פסיל, דטבול יום מותר בנגיעה לחולין ולמעשר. ואף על גב דפתיכא ביה תרומה שלא הורמה, ואמר הרי זו שבלגין תרומת מעשר על החבית לכשתחשך, ויעירב שמשו שתהא
61 כשרה לתרומה. דבריו קיימין — והתרומה טהורה. ואם אמר עירובי לי בלגין זה לא אמר כלום — הואיל ובי מטא בין השמשות אכתי טבל הוה. סוף היום — תחילת בין השמשות,
62 שהווא סוף היום של על שם. קונה עירוב — וסוף היום אכתי טבל הוא.

1 הכא בשתי כיתי עדים — דרבי מאיר לית ליה אוקי תרי לבהדי תרי כו', אף על גב דבפרק
2 שני דכתובות (כ:), אמרינן אוקי תרי לבהדי תרי אפילו בדאורייתא — הכא שאני,
3 דהשתא דאי טמאה היא.
4 אדרבה העמוד מקוה על חוקתו — הוה מצי לשנויי: הרי יתסר לפניך, כדאמר פרק קמא
5 דנדה (ב:), אלא דלא מיירי הכא במקוה שנמדר
6 ונמצא חסר. במקוה שלא נמדר — ואם
7 תאמר: והא רבי יוסי מטמא אפילו טהרות אם נגע
8 בקו. דלענין דאמרינן ליה זיל טבול — אפילו רבי
9 מאיר מודה, כדאמרינן גבי ספק טומאה ברשות
10 הרבים. ואם כן אדרבה נימא אוקי טהרות על
11 חוקתו? ויש לומר: דבספיקא דרבנן כי הכא לא
12 אמרינן זיל טבול לרבי מאיר, ופליגי אנגרא אי
13 בעי טבילה, אבל טהרות מודה רבי יוסי דלא
14 מטמאין. וכן יאיתא במסכת מקואות (פרק שני
15 משנה ב:), דקתני: ורבי יוסי מטמא שספק ליטמא
16 טמא לטמא אחרים טהור.
17 אבל עירב בתרומה ספק טמאה ספק טהורה —
18 כגון שהיו שני ציבורין לפניו, אחד היה
19 תרומה טמאה ואחד היה תרומה טהורה, ועירב
20 באחד מהן — דליכא חזקה כלל.
21 ספק נדמעו — נראה כפירוש הקונטרס בלשון
22 שני נדמעו טבל בחולין, ולא כסתם דיעמו
23 שבהתלמוד. אבל לשון ראשון שפירש נדמעו
24 תרומה בחולין, ואתאי כסומכוס — אין נראה,
25 דהא קתני בביריתא דמערבין בתרומה, ודוחק
26 לומר דמיירי בתרומה לבדן.
27 מאי שנא — ואם תאמר: והא רבא גופיה קאמר
28 בסמוך: זאת אומרת סוף היום קונה עירוב.
29 ואם סוף היום קונה עירוב — אתאי דרב נחמן
30 שפיר, ואמאי קמביעיא ליה מאי שנא? ויש לומר:
31 דעל כרחק דרבא אית ליה דתחלת היום קונה
32 עירוב, דהא פסיק בריש ביצה (ד:), כרב, דהנה,
33 גולדה בזה, וטעמא דרב משם הכמה,
34 ומאן דאית ליה הכנה סבר תחילת היום קונה
35 עירוב, כדמוכח בפירקין (לח:), ורבא דאמר זאת
36 אומרת סוף היום קונה עירוב — אליבא דבריייתא
37 קאמר, וליה לא סבירא ליה.
38 דאי סלקא דעתך תחילת היום קונה עירוב —
39 ואם
40 דהיא טהורה — ידע לה, אכל הכא — הא לא ידע לה! אמר ליה: בין לרבי יוסי בין לרבי
41 מאיר, בעינן סעודה הראויה מבעוד יום — וליכא. בעא מיניה רבא מרב נחמן: פכר זו היום
42 חול ולמחר קדש, ואמר: עירובי לי בזה, מהו? אמר ליה: עירובו עירוב. היום קדש ולמחר
43 חול, ואמר: עירובי לי בזה, מהו? אמר ליה: אין עירובו עירוב. מאי שנא? אמר ליה: לבי
44 תיבול עליה פורא דמלחא. היום חול ולמחר קדש — מספיקא לא נחתא ליה קדושה. היום
45 קדש ולמחר חול — מספיקא לא פקעא ליה קדושתיה מיניה. תנן התם: לגין טבול יום
46 שפולא מן החבית של מעשר טבל, ואמר: הרי זה תרומת מעשר לכשתחשך — דבריו קיימין,
47 ואם אמר עירובי לי בזה — לא אמר כלום. אמר רבא, זאת אומרת: סוף היום קונה עירוב.
48 דאי

עירובין. פרק שלישי - בכל מערבין דף לו עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) תוספות רש"י

ואם תאמר: נימא משום דמספיקא לא פקע טבל, ומספיקא לא נחטא תרומה בדאמר לעיל! ואומר רבינו יצחק: דלא דמי, ודדאי כי אמר היום חול ולמחר קדש - מקפיד שלא תחול על העירוב קדושת היום, אבל הכא - רוצה הוא שתחול עליו שם תרומה מיד אם היה יכול, ואינו אומר לכשתחשך - אלא שתצא לגין מתורת טבול יום.

ואם היו שניהן רבותיו - אצטרך לאשמענין אפילו אחד רבו מובהק.

לא סלקא דעתך דשמענין ליה לרבי יהודה דלית ליה בריה דחנן בר - ואם תאמר: אבתי ליתא לדאיו, ולחיהא דהלוקח מקמי מתניתין דהכא, ומתניתין דמי שאחוזי (גשין עג.א) דמה היא באותן הימים, דייקנן מינה בריש "כל הגט" (שם בבב.) דאית ליה לרבי יהודה בריה, ומקמי ברייתא ד"מרובה" (בבא קמא טז.א), דקאמר רבי יהודה: שחרית אומר בעל הבית כל מה שילקטו בר - דבכל הני אית ליה לרבי יהודה בריה! ויש לומר: דרב מחלק בין תולה בדעת אחרים בין תולה בדעת עצמו, כמו שמחלק אביי בריש "כל הגט" והחייא דגשין ד"מרובה" - הני תולה בדעת אחרים, והתם אית ליה בריה. אבל תולה בדעת עצמו - לית ליה בריה. ולדבי קאמר דליתא למתניתין דקני דאית לרבי יהודה בריה, אפילו בתולה בדעת עצמו מקמי דאיו, ומקמי הדין דהלוקח. והאי דפריך אהחיה דאיו מאי שנא דלכאן ולכאן דאין בריה - לא לרב פריך, דלדידיה דמחלק בין תולה בדעת עצמו בין תולה בדעת אחרים אתי שפיר, אלא למי שאינו מחלק פריך. ורבי יוחנן דמשני: וכבר בא חכם - נמי אין מחלק, ולדידיה דאי ליתא לדאיו מקמי כל גזרה. ומיהו, קשה: דבסוף ביצה (לז.ב) גבי שנים שלקחו בהמה וחבית בשותפות מדקדק דרבי יוחנן לית ליה בריה מדמפרש מלתיה דאיו. והא על כרחך לרבי יוחנן ליתא לדאיו, בדפרישו! ויש לומר: ודאי הוה מצי לשנוי הכי, אלא נחא ליה לשנוי לעולם לא תיפוך. אי נמי: נהי דלרבי יוחנן ליתא לדאיו, דאמר דלרבי יהודה אין בריה - מכל מקום מובח שפיר דרבי יוחנן לית ליה בריה, מדמשני ליה. אבל קשה, דאפילו בתולה בדעת אחרים נמי שמענין לרבי יהודה דלית ליה בריה. דתנן בשקלים, ומיית ליה "דמוציא לך" (יומא נה.א), דקאמר רבי יהודה: לא היו שופרות לקניי חובה

מפני התערובות, ומפרש התם טעמא משום חטאת שמתו בעליה, ומשום דלית ליה בריה בדומכא בהחיה דאיו. והשתא הא לרבי יוחנן ליתא לדאיו, ולרב אית ליה בריה לרבי יהודה בתולה בדעת אחרים! ויש לומר: דהא דאית ליה בריה לרבי יהודה בתולה בדעת אחרים - הני מילי כשמתנה, אבל בלא תנאי - אינו מועיל.

דתנן הלוקח יין מבין הכותים - "תנאיא" גרסין, דבמשנה בדמאי פרק שביעי (משנה ד) ליכא אלא מלתיה דרבי מאיר לחוד. ואף על גב דרבי מאיר גזר על יינן, כדאמר פרק קמא דחולין (ו.א) - זאת נשנית קודם גזירה. ואף על גב דרבי יוסי ורבי שמעון סבירא להו כותים גייר אריות הם, כדאמר במנחות פרק "רבי ישמעאל" (סו.א) תורמין משל נכרים על של כותים, מכל מקום, כיון דפרשי מעבדה זרד - הם טפי משאר אומות, ומחזיקים בתורה שבכתב ולא היו עובדין אלהיהם כמו שעשו בבית ראשון - לא גזר על יינן. ואף על גב דמזרע על פתן כמו לרבי מאיר קודם גזירה - שהיה פתן אסור ויינן מותר. אי נמי: הכא איירי כשסוחר ישראל יינן של כותי.

שני

ליכנס לתוך ארבעת אלפים של עיר; דילמא לא היה בדעתו לזוז, ולא קנה עירובו של זה. ורבי יהודה קאמר דקני, דאמרין: הובר הדבר דסופו הוכיח שבין השמשות היה דעתו לכאן. **אמר רבי יוחנן** וכבר **בא חכם** - מתניתין דהכי עסקין שבא חכם כבר קודם בין השמשות, אבל זה לא היה יודע להיכן, או אם בא או לא. ולמחר כששמעו על גלוי מילתא בעלמא הוא, ואיגלאי מילתא דההוא עירוב קנה. ואין זו סמך על בריית ספק, אלא קנייה ודאית - שהרי אמר לצד החכם יקנה לי העירוב, והחכם כבר בא קודם קניית העירוב, וקנה. **אדרבה ליתא לדאיו** - והחיה ברייתא היא. **לא סלקא דעתך** - לאפקוי להחיה דאיו. הלוקח יין מבין הכותים - קודם שגזר על יינם כדמפרש ב"שחיטת חולין". וסתם כותים לא מפרשי תרומה, ואין לזה כלים להפריש לתוכן תרומה ומעשר.

דאי אמרת תחילת היום - של שבת קונה עירוב, דהיינו סוף בין השמשות קונה עירוב, אמאי לא אמר כלום? **משנה** מתנה אדם על עירובו - מניח אדם שני עירובין, אחד לסוף אלפים למורה ביתו ואחד לסוף אלפים אמה למערב ביתו. **ואומר אם באו גוים מן המורה** - וצריך אני לברוח מפניהם - יקנה לי עירובי שבמערב, ויהיו לי במערב ביתי ארבעת אלפים אמה, אף על גב דלא אתו עד למחר - אמרין: יש בריה, דבין השמשות קנה לו עירוב דאיוק גיסא. **הריני כבני עירי** - אלפים מעירי לכל רגל, ואין צריך להשתכר כאן ולהפסיד כאן. **בא חכם למורה** - חוץ לתחום עיר, ורוצה אני ללמוד תורה מפיו ועכשיו אני יודע לאיזה צד יבא. ולמחר אשמע מבני אדם הבאים משם לכאן על ידי עירוב. **רבי יהודה אומר** - אם באו לכאן ולכאן, ואחד מהן רבו - ילך אצל רבו ולא אצל חכם, דקסן לן בגויה דבשעת קניית עירוב דעתיה למקני ליה ההוא עירוב דלצד רבו. ומיהו, איהו הוא דלא ידע לאיזה מן הצדדין יבא, והשתא ידיע להתם ליזיל. גמרא תני **איפכא** - אייתי מתניתא בידיה דרבי איפכא: בורח מן החכם, ומתנה: אם בא חכם למורה - עירובו למערב בו, ולגבי נכרים תני דלחצו צד דליתו נכרים לקני עירוביה. **פרהנני** - גבאי המס ובורח מפניהם. **מרי דמתא** - צריך הוא לפייס או לצעוק. **מותיב פירקי** - לדרוש בריבם, דעת האדם לילך ולשמוע. **מקרי שמע** - כלומר: מלמדי תנוקות להתפלל. ומתניתין דרבי יצחק בראתו בי תרי, חד להאי גיסא וחד להאי גיסא. ומתניתין אדמוכתיב פירקי קאי. והכי קאמר: בא מותיב פירקי למורה, או בא לכאן ולכאן דתרווייהו מותיב פירקי - למקום שארצה אלך. ולכשיברור לו למחר, אמרין: הובר הדבר דבשעת קניית עירוב דעתיה אההוא חכם הוה. ודרכי יצחק קאי אמקרי שמע, והכי קאמר: בא מקרי שמע למורה - עירובי אדמוכתיב פירקי למערב, בא מקרי שמע למערב - עירובי אדמוכתיב פירקי למורה. בא לכאן ולכאן, תרווייהו מותיב פירקי או שניהן שוין - למקום שארצה אלך. כך שמעתי. ורבינן - דפליגי אדרבי יהודה, דאפילו אחד מהן רבו ילך לאיזה שירצה. דומען דניחא ליה לאיניש בחבירה מפי מריה - ויש לומר: בריה אף כאן. **ליתא** למתניתין - דקתני לרבי יהודה. היו שניהן רבותיו - למקום שירצה לילך. אלמא: אית ליה לרבי יהודה בריה. דהא עירוב מאתמול קנה, ואיהו השתא הוא דקא בריר ליה, ואמרין: הובר הדבר דמאתמול נמי דעתיה להאי הוה. **ליתא למתניתין** - אינה עיקר, מדתני איו. והאילו ואשכחן מתניתין דתני איו דלאו הכי הוא. **איו** - שם חכם. **על שני דברים** - לומר בא לכאן ולכאן למקום שארצה אלך, דאין בריה אלא על אחד ואינו יודע להיכן יבא. יכול להתנות ולומר בא חכם למורה כל, **מאי שנא לכאן ולכאן** - דתלה עצמו לומר באיזה שארצה אלך, דלא שרי רבי יהודה. **דאין בריה** - דכי בריר למחר, אמרין: שמא אתמול כי קנה עירוב לאו דעתיה אוקר הוה, אלא אדיקד. **מורה וסעריב נמי** - בשלא בא אלא אחד. וקא סלקא דעתך השתא דבין השמשות עיריין לא בא חכם למורה, שעיריין היה רחוק מן העירוב ששה אלפים פחות שתי אמות, ומשחיבה הלך אלפים ונכנס לתוך ארבעה אלפים של עיר. וזה שהניח עירובו ותלה בדעת החכם, ואמר אם יבוא למורה עירובי למורה ואם לא יבא לא לכאן ולא לכאן הריני כבני עירי ולא יאה עירוב, ולמחר שמע שבא למורה מי יאמר דבשעת קניית עירוב היה דעת החכם

דאי סלקא דעתך תחילת היום קונה עירוב - אי **אמר עירובי לי פה, אמאי לא אמר כלום? אמר רב פפא:** אפילו תימא תחילת היום קונה עירוב - **צענין סעודה הראיה מעבוד יום, ולכא. משנה מתנה אדם על עירובו, ואומר:** אם באו גוים מן המורה - **עירובי למערב, מן המערב** - **עירובי למורה, אם באו לכאן ולכאן** - **למקום שארצה אלך, לא באו לא לכאן ולא לכאן** - **הריני כבני עירי. אם בא חכם מן המורה** - **עירובי למורה, מן המערב** - **עירובי למערב, בא לכאן ולכאן** - **למקום שארצה אלך, לא לכאן ולא לכאן** - **הריני כבני עירי. רבי יהודה אומר:** אם היה אחד מהן רבו - **הולך אצל רבו, ואם היו שניהן רבותיו** - **למקום שירצה ילך. גמרא** כי **אתא רבי יצחק, תני איפכא פולח מתניתין. קשיא גוים אגוים, קשיא חכם אחכם. גוים אגוים לא קשיא; הא - בפריהנא, הא - במרי דמתא. חכם אחכם לא קשיא; הא - במוכתיב פירקי, הא - במקרי שמע. "רבי יהודה אומר:** אם היה אחד מהן רבו". **ורבן** - **זימנין דניחא ליה פתכריה טפי מריבית. אמר רבי:** **ליתא למתניתין מודתני אי, דתני אי:** **רבי יהודה אומר:** אין אדם מתנה על שני דברים פאה, אלא אם (פן) **בא חכם למורה** - **עירובי למורה, ואם בא חכם למערב** - **עירובי למערב. אבל לכאן ולכאן** - **לא. מאי שנא לכאן ולכאן דלא** - **דאין בריה, למורה למערב נמי אין בריה! אמר רבי יוחנן:** **וכבר בא חכם. אדרבה, ליתא לדאיו ממתניתין! לא סלקא דעתך, דהא שמענין ליה לרבי יהודה דלית ליה בריה. דתנן:** הלוקח יין מבין הכותים, אומר:

למתניתין - דקתני לרבי יהודה. היו שניהן רבותיו - למקום שירצה לילך. אלמא: אית ליה לרבי יהודה בריה. דהא עירוב מאתמול קנה, ואיהו השתא הוא דקא בריר ליה, ואמרין: הובר הדבר דמאתמול נמי דעתיה להאי הוה. **ליתא למתניתין** - אינה עיקר, מדתני איו. והאילו ואשכחן מתניתין דתני איו דלאו הכי הוא. **איו** - שם חכם. **על שני דברים** - לומר בא לכאן ולכאן למקום שארצה אלך, דאין בריה אלא על אחד ואינו יודע להיכן יבא. יכול להתנות ולומר בא חכם למורה כל, **מאי שנא לכאן ולכאן** - דתלה עצמו לומר באיזה שארצה אלך, דלא שרי רבי יהודה. **דאין בריה** - דכי בריר למחר, אמרין: שמא אתמול כי קנה עירוב לאו דעתיה אוקר הוה, אלא אדיקד. **מורה וסעריב נמי** - בשלא בא אלא אחד. וקא סלקא דעתך השתא דבין השמשות עיריין לא בא חכם למורה, שעיריין היה רחוק מן העירוב ששה אלפים פחות שתי אמות, ומשחיבה הלך אלפים ונכנס לתוך ארבעה אלפים של עיר. וזה שהניח עירובו ותלה בדעת החכם, ואמר אם יבוא למורה עירובי למורה ואם לא יבא לא לכאן ולא לכאן הריני כבני עירי ולא יאה עירוב, ולמחר שמע שבא למורה מי יאמר דבשעת קניית עירוב היה דעת החכם

עירובין דף לו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) רה

מותרת הגמרא: נָכְרִים אֲנָכְרִים לֹא קָשְׁיָא, הָא – משנתנו, מדברת
בפְּתֻחָתָא – בנכרים גובי מס, ולכך בורח מפניהם, הָא – הבריתא,
מדברת פְּתִירָא דְמָתָא – בנכרים מושלי העיר, שצריך הוא לצעוק
בפניהם שאינם עושים צרכי בני העיר, או לפייסם בשביל כך,
ולכך מתנה שעירובו יקנה בצד שלהם. וכן חָכְם אֲחֶכֶם לֹא קָשְׁיָא,
הָא – משנתנו, מדברת בְּמִתְבָּרֵי פִּירְקֵי – בחכם שבא לדרוש ברבים,
שדעתו לילך לשמוע אותו, ולכך מתנה שעירובו יקנה בצד שלו,
הָא – הבריתא, מדברת בְּמִתְבָּרֵי שְׁמַע – חכם שמלמד תורות
לקרוא שמע ולהתפלל. ומדובר כשבצד השני בא חכם שדורש
ברבים, ולכך מתנה שאם בא החכם המקרי שמע למזרח, יקנה לו
העירוב שבצד מערב ששם יהיה החכם שדורש, וכן להיפך.
רַבִּי יְהוּדָה אָמַר אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן וכו' רבו, הולך אצל רבו.
הגמרא מבארת את סברת החולקים: וְרַבִּנָּן שחולקים עליו,
וסוברים שאף אם אחד מהם רבו יכול לילך להיכן שירצה, טעמם
מפני דִּימְנִין דְּנִיחָא לִיה בְּחֻבְרָה טַפְּי מַרְבִּית – לפעמים נוח לאדם
בחבירו יותר מברבו, ולכן אין דעתו מוחלטת ללכת לצד רבו
דווקא, ויש לומר דין ברירה גם בזה.
סוגייתנו מבררת את דעת רבי יהודה בענין ברירה. ומביאה
הגמרא ברייתא שמבואר בה בדעתו להיפך ממשנתנו: אָמַר רַב,
לִיתָא לְמַתְנִיתִי מִדְּתַנִּי אִי – משנתנו אינה עיקר, ונודחית מפני
הבריתא ששנה 'אין' –שם חכם, שבמשנתנו מבואר שגם לדעת
רבי יהודה יש ברירה, שמודה שאם באו שני רבותיו משני צידי
העיר, יכול להתנות שילך למקום שירצה בו בשבת, ואילו
בבריתא של איו מבואר שלדעת רבי יהודה אין ברירה. דְּתַנִּי אִי,
רַבִּי יְהוּדָה אָמַר אִין אֲדָם מִתְנָה עַל שְׁנֵי דְבָרִים בְּאֶחָד – אין אדם
יכול להתנות על שני חכמים שיבואו למחר לשני צידי העיר,
שיוכל ללכת להיכן שירצה, משום שבבין השמשות שאז קונה
העירוב אין הדבר מבורר, ואין ברירה, אִלָּא יכול להתנות רק
כשבא חכם אחד, שֶׁאִם (כֵּן) בָּא חָכְם לְמִזְרָח, עִירובו לְמִזְרָח, וְאִם
בָּא חָכְם לְמַעְרָב, עִירובו לְמַעְרָב, אֲבָל אם באו שני חכמים לְכָאן
וְלִכָּאן, לֹא – אינו יכול להתנות, ואם כן מוכח מבריתא זו שלדעת
רבי יהודה אין ברירה, ושלא כדברי משנתנו.
הגמרא מבארת את הבריתא של איו. מבררת הגמרא: מָאִי שָׁנָא
לְכָאן וְלִכָּאן דִּלָּא – מה שונה ההתנאה על שני חכמים הבאים
לכאן ולכאן שאינה מועילה, כיון דְּאִין בְּרִירָה לדעת רבי יהודה,
אם כן ההתנאה על חכם אחד, שאומר אם בא לְמִזְרָח, יחול
עירובי שבמזרח, ואם בא לְמַעְרָב, יחול עירובי שבמערב, נְפִי
–גם כן [הדין נותן שלא יועיל, כיון שאין בְּרִירָה לדעתו, שהרי
בבין השמשות עדיין לא ידוע להיכן יבוא החכם, ונמצא שרק
בשבת מתברר למפרע היכן קנה לו אז עירובו, ואם כן גם אופן
זה תלוי בברירה.
משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְכֵכָר בָּא חָכְם – ההתנאה על חכם
אחד מדוברת כשבכר בא החכם מערב שבת לאחד הצדדים, אך
המתנה אינו יודע להיכן, ורק בשבת יתברר לו הדבר, נמצא שבבין
השמשות כבר מבורר איזה עירוב חל, ובשבת רק נודע למתנה מה
התברר כבר בערב שבת, ואין זה שייך לדין ברירה.
מקשה הגמרא על רב שדחה את משנתנו מפני ברייתא: אֲדָרְבָּה
–להיפך, לִיתָא לְאִיּוֹ מִתְנִיתִין – יש לדחות את דברי איו מפני
משנתנו שמבואר בה להיפך, שהרי דברי המשנה מדויקים יותר
מדברי הבריתות.
מותרת הגמרא: לֹא סָלְקָא דְעֵתָךְ לדחות את דברי איו ולומר שרבי
יהודה סובר יש ברירה, הָא שְׁמַעֲנִין לִיה לְרַבִּי יְהוּדָה בעוד מקום
דְּלִית לִיה בְּרִירָה, ולכן עדיף לדחות את המשנה שהיא אחת, מפני
שני המקומות שמשמע מהם להיפך, (דתנן) [דְּתַנִּינָא – בבריתא],
הַלּוֹקֵת יֵין מִבֵּין –ממקומות שמתגוררים] הַבּוֹתִים, וסתם כותים
ינם טבל וצריך להפריש ממנו תרומות ומעשרות, אך אין לו כלים
כדי להפריש לתוכם, כיצד יפריש באופן זה,

דָּאִי סָלְקָא דְעֵתָךְ שְׁתַּחֲלִיל הַיּוֹם של שבת דהיינו הרגע הראשון
שלאחר בין השמשות קִנְיָה עִירוב, אם כן אִי אָמַר עִירובו לִי בְּזֶה,
אִמָּא –[מדוע] לֹא אָמַר כָּלוּם, והרי בתחילת השבת כבר חל על
היין שבלגין שם תרומה והוא ראוי לאכילה, אלא ודאי סוף היום
של ערב שבת קונה עירוב, וכיון שבשעה זו היין עדיין טבל ואינו
ראוי לאכילה, אין עירובו עירוב.
דוחה הגמרא: אָמַר רַב פִּשְׁאָא, אֲפִילוּ תִּימָא – אפילו אם תאמר
שְׁתַּחֲלִיל הַיּוֹם של שבת קִנְיָה עִירוב, מכל מקום אינו עירוב, וטעם
הדבר, דְּעֵינִין – שצריך לערב בְּעֵתָהּ הָרְאוּיָה לאכילה מְבַעֵד
יוֹם, וְלִימָא – וכאן אין היין ראוי מבעוד יום שהרי עדיין טבל הוא,
ולכן אינו עירוב.

משנה

משנתנו מבארת שיש אפשרות להניח עירוב בערב שבת באופן
לא וְדָאִי, ולהתנות שאם יתגלה בשבת שיש בו צורך, יתברר
למפרע שהעירוב כבר חל בערב שבת בין השמשות, ואם יתגלה
שאין בו צורך, יתברר שלא חל. אפשרות כגון זו נידונה בהרבה
דינים, והיא קרויה 'ברירה', התנאים נחלקו האם אכן יש אפשרות
כזאת, ומשנתנו נוקטת כדעת הסוברים שיש ברירה'.

מִתְנָה אֲדָם עַל עִירובו – יכול אדם להניח שני עירובי תחומין, אחד
בסוף אלפיים אמה לצד מזרח העיר, ואחד בסוף אלפיים אמה
למערבה, ומתנה וְאָמַר, אם יודע בשבת שְׁבָאן נָכְרִים מִן הַמִּזְרָח
ואצטרך לברוח מפניהם לצד מערב, יקנה לי עִירובִי שהנחתי
לְמַעְרָב, ויהיו ארבעת אלפים אמה ממערב עירי מותרים לי
בהילוך. ואף שלא באו הנכרים עד למחר, הוברר למפרע איזה
עירוב קנה בבין השמשות. וממשיך ומתנה, ואם יודע שבאו
נכרים מִן הַמַּעְרָב, יקנה עִירובִי שהנחתי לְמִזְרָח, כדי שאוכל לברוח
ארבעת אלפים אמה לשם. וממשיך ומתנה, וְאִם יודע שְׁבָאן לְכָאן
וְלִכָּאן – למזרח ולמערב, לְמָקוֹם שְׁאֲרִיצָה אֵלָּה, כלומר, יחול
העירוב בצד שאחליט בשבת לפנות אליו, ואם יודע שלא בָּאָו לֹא
לְכָאן וְלֹא לִכָּאן, הֲרֵינִי בְּכֵנִי עִיר – אהיה כשאר בני עירי שלא
עירבו, ויהיו לי אלפיים אמה מהעיר לכל צד.

אופן נוסף של תנאי: וכן יכול להניח שני עירובין ולהתנות, אם
יודע בשבת שְׁבָאן חָכְם לְמָקוֹם מחוץ לתחום עירי מִן הַמִּזְרָח, יקנה
עִירובִי שהנחתי לְמִזְרָח, שרוצה אני ללמוד תורה מפיו, ואם יודע
שבא לחוץ מתחום עירי מִן הַמַּעְרָב, יקנה לי עִירובִי שהנחתי
לְמַעְרָב, ואם יודע שְׁבָאן לְכָאן וְלִכָּאן – שבאו שני חכמים, למזרח
ולמערב, לְמָקוֹם שְׁאֲרִיצָה אֵלָּה. ואם יודע שלא בא חכם לֹא לְכָאן
וְלֹא לִכָּאן, הֲרֵינִי בְּכֵנִי עִיר.

רבי יהודה חולק כשאחד מהם רבו: רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, כשבא חכם
לכאן ולכאן, אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן רַבּוֹ, הוֹלֵךְ דווקא אֲצֵל רַבּוֹ, שבדאי
בשעת קניית העירוב היתה דעתו שיקנה העירוב לצידו, אלא
שלא ידע לאיזה צד יבא. וְאִם הָיָה שְׁנֵיהֶן רַבּוֹתֵינוּ, לְמָקוֹם שְׁיִרְצָה
יֵלֶךְ.

גמרא

אומרת הגמרא: כִּי אָתָּה –[כשבא] רַבִּי יוֹחָנָן, תֵּנִי אִיכָא בּוֹלָה
מִתְנִיתִין – הביא ברייתא ששנויה להיפך מכל משנתנו, שבמשנתנו
מבואר שחפץ לברוח מהנכרים, ומתנה שהעירוב יחול בצד
שנבחר בינאם, ולגבי חכם חפץ לבא אצלו, ורוצה שהעירוב יחול
בצד שממנו החכם בא. ואילו בבריתא מבואר להיפך, שחפץ
לבוא אל הנכרים, ומתנה שהעירוב יחול בצד שיבואו אליו, אך
מהחכם חפץ לברוח, ומתנה שהעירוב יחול בצד שכנגד ביאתו.
מקשה הגמרא: קָשְׁיָא נָכְרִים אֲנָכְרִים קָשְׁיָא חָכְם אֲחֶכֶם – נמצא
שהמשנה והבריתא סותרות, הן בענין באו נכרים והן בענין בא
חכם.

יש למלא את רצונו של הקדוש־ברוך־הוא, ובפרט בזמן שהוא "בהימצאו" ו"בהיותו קרוב", וללמוד נגלה וחסידות.

משיחת שבת פרשת האזינו, ה'תשכ"ח

רבי יוסי אומר, שתי נשים יולדות או זבות שלקחו את קניניהן בעירוב
– שקנו שתי קיני עופות ושני עופות קריים 'ק' בלשון המשנה,
ואותן נשים קנו שני זוגות, שהם ארבעה עופות עובר קרבנותיהן
בשותפות, ולא ביררו עבור מי יהיה כל קן, או שנתנו את [דמי]
קניניהן בשותפות לבתן, כדי שיקנה ויקריב בעבורן את קרבנותיהן,
אזיה מן הקינים שירצה בתן, יקריב עולה, את שני העופות, אחת
לזו ואחת לזו, ולאזיה מן הקינים שירצה הכהן, יקריב חטאת, את
שני העופות, אחת לזו ואחת לזו. נמצאת נשפלת בכך רבי יוסי
שלדעתו יש ברירה, ולכן אנו אומרים שהוברר הדבר למפרע
שעופות אלו שהקריב עבור פלונית לעולה ולחטאת, שלה הם, וכן
לגבי שני העופות שהקריב עבור האשה השניה, שאם אין ברירה
לדעתו, הרי יתכן שהעוף שהקריב לשם אחת מהן היה באמת
בבעלות חברתה, ונמצא שהקריבו לשם בעלים אחרים שאינם
בעלי הקרבן, וקרבן שהקריבו לשם מי שאינו בעליו אין הבעלים
יוצאים בו ידי חובתם, וכל שכן נמצאת נשפלת בכך רבי יוסי
ושלא כמבואר בדעתו בברייתא של 'הלוקח יין' שאין ברירה.
מתרצת הגמרא: אמר רבה, היתם בשעתו – באמת סובר רבי יוסי
אין ברירה, כפי שמבואר בברייתא של 'הלוקח יין', והטעם שלגבי
שתי נשים שלקחו קיניהם בעירוב יכול הכהן להקריב כפי שירצה,
הוא מפני שמדובר שהתנו הנשים ביניהם שכל עוף שיקריב הכהן
לשם אחת מהן, יהיה שלה.
מקשה הגמרא: אי הכי – אם מדובר שהתנו כן, מאי למימרא – מה
חידוש יש בדבר, והרי התנו בפירוש שיהיו הקרבנות תלוים בדעת
הכהן, ובודאי יכול לעשות כפי שחפץ.
מיישבת הגמרא: קא משמע לן פירוש חסדא – המשנה בקינים
מדברת באופן שלאחר שקנו את ארבעת העופות בעירוב, חילקו
אותם לשתי קינים, ובכוונתן שמכל קן תוקרב חטאת ועולה עבור
אחת מהן, והיינו אומרים שמכיון שחילקו את העופות לשתי
קינים, לא יוכל הכהן לעשות מקן אחד שתי עולות לשתי הנשים,
ומהקן השני שתי חטאות לשתיהן, לכן משמיעה לנו המשנה
שכיון שלא פירשו כן הנשים בשעת הלכיהן, אף שפירשו כן
לאחר שלקחו, יכול הכהן לעשות כמו שירצה, וכדברי רב חסדא,
דאמר רב חסדא אין הקינים של מחוייבי קיני מתפטרות איוז תהיה
לעולה ואיוז לחטאת,

אומרת הברייתא: אומר, שני לוגין [שם מדה] שאני עתיד להפריש
כשיהיו לי כלים, מתוך מאה לוגין שבכלי הרי הן תרומה גדולה
בתוכה, והנשאר מהמאה לוגין יתחלק למאה חלקים שוים, עשרה
חלקים מתוכם יהיו מעשר ראשון, ותשעה חלקים מתוכם, שהם
עשירית מתשעים החלקים הנותרים, יהיו מעשר שני, ומיחל –
מחלל את המעשר שני על מעות, כיון שלא התירו לסמוך על
ברירה אלא כשאי אפשר באופן אחר, ולענין מעשר שני אין צריך
לסמוך על ברירה, שהרי יכול לחללו בכל מקום שהוא על מעות
שברשותו ולעשותו חולין גמורים, ושוקה מיד – ומותר לשתות
מהחבית גם לפני שהפריש את התרומות והמעשרות בפועל,
ולאחר זמן יפריש אותם מהחבית ויתברר למפרע שקריאת שם
התרומה והמעשר היתה על היין המופרש, דברי רבי מאיר.
הברייתא מביאה חולקים: רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אסרין
לעשות כך. וסוברת הגמרא כעת שטעמם מפני שסוברים אין
ברירה, וממילא התרומה והחולין מעורבים בלי אפשרות לברר
מה היא התרומה ומה הם החולין. ואם כך מבואר מהברייתא
שלדעת רבי יהודה אין ברירה, ומוכח כדברי איו שרבי יהודה
סובר אין ברירה, ושלא כדברי משנתנו.
עולא חולק על איו ורב וסובר שלדעת רבי יהודה יש ברירה: עולא
אמר, ליתא לאיו ממתניתין – דברי איו שלדעת רבי יהודה אין
ברירה, נדחים מפני משנתנו שמבואר בה שיש ברירה לדעתו.
מקשה הגמרא: ואלא הא דקתני – מה שמבואר בברייתא של
'הלוקח יין', רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אסרין, הרי משמע
מכך שאין ברירה לדעתו, וכפי שנתבאר לעיל, וכיצד מתיישבים
הדברים עם דעת רבי יהודה במשנה שיש ברירה.
מתרצת הגמרא: עולא וזו וזו קתני – עולא שונה בברייתא את
התנאים וזוגות וזוגות, וכך היא נוסחתו בדברי הברייתא, הלוקח יין
מבין הכותים וכו' דברי רבי מאיר ורבי יהודה, רבי יוסי ורבי שמעון
אסרין, ואם כן דעת רבי יהודה היא כרבי מאיר שסובר יש ברירה,
וכמבואר במשנתנו.
הגמרא מבררת את דעת רבי יוסי בדין ברירה. מקשה הגמרא: וכי
סבר רבי יוסי אין ברירה, כמו שמוכח מדבריו בברייתא של 'הלוקח
יין' שהובאה לעיל, שאם אמר שני לוגין שאני עתיד להפריש וכו'
היין אסור בשתייה. וקתני – והרי שנינו במסכת קינים (פ"א מ"ד),
לענין אשה יולדת או זבה שמביאה שתי תורים או שני בני יונה,

המשך ביאור למס' עירובין ליום שישי עמ' א

ברכות, ברכה של שבת, ברכת קדושת היום וכולל עמה מלכיות,
ברכת זכרונות וברכת שופרות. ובית הלל אומרים, מתפלל תשע
ברכות, ואין אומר ברכה לשבת בפני עצמה ולראש השנה בפני
עצמה, אלא כולל הזכרת שבת והזכרת יום הזכרון בברכה אחת
וכולל מלכיות עמה, וחזקתם בה מקדש השבת וישראל ויום
הזכרון. מפרשת הגמרא את הקושיא, ואם איתא – ואם אכן נכון
הדבר שמזכירים את ראש חודש בתפילת ראש השנה, אם כן, בית
שמאי אחת עשרה מקציע ליה – לבית שמאי הסוברים שכל הזכרה
אומרים בברכה בפני עצמה, נמצא שצריכים לומר אחת עשרה
ברכות, ומכך שלבית שמאי אין מתפללים אלא עשר ברכות,
מוכח שאין מזכירים ראש חודש בתפילת ראש השנה, מפני
שזכרון אחד עולה לכאן ולכאן.

ואין חשש שיבואו לזלול ביום השני, אימא מודו ליה לרבי דוסא
שיתנה ויאמר 'אם היום אם למחר', לכך הוצרכו לחלוק בפירוש
לענין שאר כל ראשי חדשים. וכן להיפך, אי איתמר ביה – אם
היתה הברייתא מביאה מחלוקתם רק לענין שאר ראשי חדשים,
הייתי אומר, ביה קאמר רבי דוסא – רק לענין שאר ראשי חדשים
אמר רבי דוסא שיתנה, אבל ביה – בראש השנה, אימא מודה להו
לרבנן שלא יתנה, כדי שלא יבואו לזלול ביום השני. מסיימת
הגמרא: צריכא – לכך הוצרכו לחלוק בפירוש גם לענין ראש
השנה וגם לענין שאר ראשי חדשים.
הגמרא מקשה מברייתא שיש ללמוד ממנה שאין מזכירים ראש
חודש בתפילת ראש השנה: מיתיבי. שנינו בברייתא, ראש השנה
שקל להיות בשבת, בית שמאי אומרים מתפלל בתפילת מוסף עשר
ברכות, שהם שלש ראשונות ושלוש אחרונות, ובאמצע עוד ארבע

עירובין. פרק שלישי – בכל מערבין דף לז עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רז

אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש תרומה – מן המזא. הרי הן – בתוכו. ומיחל – מעשר שני שהוא יכול לתקן מיד בלא הפרשה לאחר שקרא עליו שם יחללנו בכל מקום שהוא על המעות, ושותה מיד. ולאחר זמן יפריש התרומה והמעשר. ואמרין: הובר הדבר שזוה תרומה. אוסרין – קא סלקא דעתך השתא דטעמיהו משום דקסברי אין בירדה. וזווי. וזוגי. בעירוב – בשותפות. לאיח – מן הקנין שירצה, שתי הפירות יקריב עולות לשתי הנשים, ואת קן האחת יקריב שתיקן חטאות לשתי הנשים. וכל שכן אם בא לחלק כל קן וקן פרידה לעולה ופרידה לחטאת דשפיר דמי. אלמא: מדקא אמר שמותר ליקח קניןקן בעירוב – מכלל דיש בירדה, דאמרין: הובר הדבר שזו הפרידה שהקריב לשמה של זו שלה היא, דשם בעלים ביטן. דאי אין בירדה – איכא למימר חטאת ועולה שהקריב לה לא שלה היו אלא של חברתה, וקרנ הקרב בשנו בעלים קיימא לן בפסחים (ס.ט) ובזבחים (ב.א) דאינו עולה לבעלים וכל שכן בחטאת שלא לשמה או שלא לשם בעליה – לגמרי מיפסלא. וקביעות שם בעלים אינו תלוי בכחן. כשהתנו הנשים ביניהן, שכל מי שיקריב הכהן לשמה היא שלה. אי הכי מאי למיפרא – כיון דמדעת כהן תלוי. קא משמע לן בדרב הסדא – שאף על פי שהיה כל קן וקן בפני עצמו, אלא שלקחום ביחד, וסלקא דעתך אמינא על כרחו מכל קן צריך לעשות חטאת ועולה. ולא יוכל לעשות מן הקן האחד שתי עולות לשתי הנשים, ומקן השני שתי חטאות, דלאו אדעתא דהכי יהיבניה, קא משמע לן: כיון דלא אקבעניה בהדיא בשעת לקיחה, לאמר "פרידה זו חטאת ופרידה זו עולה" – אפילו קבעם לאחר לקיחה, יכול הכהן לעשות כמה שירצה. אין הקנין – של כל מחוסרי כפרה, מתפרשות איזו עולה ואיזו חטאת.

דברי רבי מאיר – משמע דאית ליה לרבי מאיר בירדה. ולרבי יהודה נמי קאמר רבה במסקא דאית ליה בירדה. והבא אסר משום דחייש לבקיעת נד, ואילו בפרק "ש כבור" (בבבבב) מזהא, גבי נתר עד שלא חלקו מוקי רבא רבי מאיר יתודה כרב אסי, דאמר האחזין מחצה יורשין ומחצה לקוחות. אלמא: מספקא להו! ויש לחלק בין הבא, שמברר דבריו ומתנה בפירושו, ואומר "שאני עתיד להפריש" להדיא דאחזין שחלקו, דאינו מברר דבריו כלום. וב"מורב" (בבא קמא ט.ט), דפרין דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, דבהדיא דכל המתלקט אית ליה בירדה ובהדיא דאחזין שחלקו שמעינן דלית ליה בירדה. ודור בו התלמוד מדבריו מתוך קושיא זו – הוה מצי לחלק בדפרי. אלא דניחא ליה למימר לעולם כל הגלגל בדקתני במתניתין, וניחא ליה למימר לעולם לא תיפון, בדפריש לעיל. ועוד: דלא מצי לחלק הכי, דהא רבי יוחנן לית ליה בירדה אפילו היכא דמברר בריש "כל הגט". רבי יוסי ורבי שמעון אוסרין – משמע דרבי יוסי לית ליה בירדה. וכן בסמוך, גבי מעשר שני שיש לי בביתי מחולל על סלע שתעלה בידי מן הכיס. וקשה: דשמעינן לרבי יוסי דאית ליה בירדה ב"מי שאחור" (גיטין ע.ג). דתנן, רבי יוסי אומר: מגורשת ואינה מגורשת. ולבי מיית הוי גיטא. אלמא: יש בירדה. דהכי דייקנן בריש "כל הגט" (שם כה.ב) לרבינו יצחק, ופירש הקונטרס: התם, אף על גב דתנאי הוא צריך בירדה, כיון דאין בידו ובשעת התנאי ספק הוא. והתנאי מתקיים מאליו, ואי לאו משום בירדה – לא הוי גט. והכי נמי בשמעתא חשיב בירדה אם בא חכם למזרח כו, ואף על גב דמתנה. וכן בריש "כל הגט": הריני בועליך על מנת שירצה אבא כו. והא דאמרין בשמעתין הרי זה תרומה: על זה אם ירדו גשמים כו – הכי נמי לא הוי תרומה, דפשיטא ליה דהויא תרומה – היינו למאן דאית ליה בירדה קאמר. ולמאן דחולק בין תולה ברעת עצמו לברעת אחרים – נחא, אבל למאן דלא מחלק – קשה! ויש לומר: דהתם גביטין עומד הדבר להתברר בודא, שהרי ידעא ליה ימות. אבל הכא – יכול לדחות שלא יבא לידי הפרשה, או לא יעלה סלע מן הכיס. תימא: למאי דסלקא דעתך דלרבי יהודה לית ליה בירדה, אם כן סבר האחזין שחלקו לקוחות קן ומחזיקין זה לזה ביובל כרבי יוחנן, ואם כן לא משכחת דמייתי בבחים אלא חר בר חד עד יהושע בן נון, דאין להן אלא קנין פירות. ורבי יהודה אית ליה ב"החובל" (בבא קמא ז.א) דלאו כקנין הגוף דמי גבי דין יום או יומים. ולרבי יוסי נמי לא משכחת לה, דסבירא ליה דאין בירדה גבי דין יום או יומים מספקא ליה אם קנין פירות כקנין הגוף דמי אם לאו. וכדאי גוונא דייק דתלמוד בסוף "השולח" (גיטין מ.א.) ויתרין רבינו יצחק: דמדון יום או יומים אין ללמוד בעלמא, דהתם כתב קרא "כספר" ו"חתתיר", ולחבי לא מייתי ב"השולח" כי מייתי הדיא דשדה אחוזה. אוסרין, הקשה חסר מוקצי: דהבא משמע אי טעמא דרבינו יצחק משום בקיעת הנד ליתא לדאי מקמי מתניתין. ואילו בפרק קמא דחולין (י.ד.) בשמעתין דנסבין חביריא למימר דרבינו יצחק היא, מייתי דאין בטר דמוקי טעמא דרבינו יצחק משום בקיעת הנד. ושם פירשתי מה שזרוא לי. **והתנאי** רבי יוסי אומר – הוה מצי לשנוי דהתם בתולה ברעת אחרים. **לאיזו** שירצה כהן – פירש בקונטרס: אלמא אית ליה בירדה, דאי לית ליה בירדה – איכא למימר חטאת שהקריב לא שלה היה אלא לחבירתה וקרנ הקרב בשני בעלים פסול. ואין נראה להשר, דהא מוכח בריש זבחים (ב.ב) דסתמא לשמה קאי אם כן בלא בירדה אפשר להקריב לו בסתם. ונראה דמוכח דאי אין בירדה איכא למימר כל קן רחל הקריב למעלה וכל קן לאה הקריב למטה והקריב עולה למטה וחטאת למעלה: **כשהתנו** פירש הקונטרס: שהתנו הנשים שכל שיקריב לשמה היא שלה. וקשה לפירשו: דהיינו בירדה גמורה שתולה ברעת הכהן, שאותו שיעשה יתברר שהוא שלה. דכיון שנתערבו הקנין, אי אפשר כלל בלא בירדה. ונראה לרבינו יצחק לפרש: כשהתנו הנשים בשעת לקיחה זה היה שלי זה היה שלך, וכן בנתנו דמי קניןקן לכהן בעירוב. ותנא למוכר ופירש בשעת לקיחה קן זה לזו, וקן זה לזו. ונמצא שלא נתערבו הקנין אלא המעות. ופרין: אי הכי, מאי למיפרא? דכיון שלא נתערבו הקנין פשיטא דשריא. ומשה: מזה דתימא דנגורו התנו אטו לא התנו, דכיון שנתנון הדמים בעירוב יקחו גם כן הקנין בעירוב – ואו אי אפשר בלא בירדה, קמשמע לן דלא גורין, וכדרב חסדא גרסינן, פירוש: וקא משמע לן נמי כדרב חסדא. והרתי קא משמע לן, מרגק שתי נשים ולא נקט באשה אחת – משמע דאתא לאשמעינן דלא גורין התנו אטו לא התנו. ואי לא אתא לאשמעינן נמי כדרב חסדא לא הוה ליה למתני לאיזה שירצה יקריב עולה ולאיזה שירצה יקריב חטאת, דלא הוה צריך להוכיח עולה וחטאת אלא יקריב של לאה ללאה, ושל רחל לרחל.

אלא

סדר הכשר בשר לאכילה להוציא ממנו דם האסור הוא: שרייה, מליחה, הדחה. עניינים בעבודה: שרייה – להשרות עצמו בדברי הרב, מליחה – יחידות, הדחה – ניגון.

היום יום כו אלו

אלא דליכא אלא חדא — וקא שמענן לן דלא גזרינן אטו היכא דאיכא תרתין או תלת. **מאן** האי תנא דאפילו בדרבנן לית ליה ברירה — הוי מצוי למימר רבי יוסי דאגדה של ירק היא, דהוי מדרבנן, ושמוא: כיון דעיקר מעשר מן התורה חשיב ליה כדאורייתא כדפירשתי לעיל (עירובין לבא.) גבי לטת תאנים מתאנתי.

אלא איפוך — בלא איפוך הזה אשכחן דנא בדברנן לית ליה ברירה — רבנן ורבא שמעון. אלא דבעי לאוכוחי בדידיה שם התנא. ולהכי מוכח דמבעי לן למימר איפוך ולכן קאמר אלא. ומיהו, לפי זה לא אתי שפיר הא דקאמר בסמוך: קסבר מאן דלית ליה ברירה לא שנו בדרבנן לא שנו בדאורייתא. **קסבר** רב יוסף. ואם תאמר: דהכא מסיק רב יוסף דלרבי שמעון אין ברירה, ובריש "כל הגט" (גיטין כהב.) אית ליה ברירה, גבי הריני בועלך על מנת שירצה אבא ויש לומר: דרב יוסף מחלק בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים. כרב מרשיא דהתם. ורבא דלא מחלק התם — מסיק הכא דלרבי שמעון יש ברירה. ותעמא דאמר — משום דבעינן ראשית ששיריה ניכרין. **אלא** מעתה הוי לפנינו שני רמונים — ואם תאמר: ולפירוק הכי נמי אי הוי טעמא משום דאין ברירה ויש לומר: דאי טעמא משום דאין ברירה הוא — אין תימא, דודאי כיון דאין ברירה הכי נמי דלא היא תרומה. אבל אי מטיעמא דבעינן ראשית ששיריה ניכרין — הכי נמי בדשני רמונים לא היא תרומה. והא בשני רמונים לא מסתברא שפיר האי טעמא. ומיהו, אי אמר התם האי טעמא דראשית — הכי נמי אית לן למימר גבי רמונים. דלא מסתבר לפלוני בהו. והא דמיימי תרומת הכרי בתוכו, רבי שמעון אומר קרא שם. למאי דלא ידע דאיכא סביביו, הוי מצוי לאקשויי נמי לטעמא דאין ברירה. ומדרבנן בירוק מפרש: דאי טעמא דרבי שמעון משום דאין ברירה — אתי שפיר, דודאי היתה אחת מהן תרומה ומותר הבחן לאלכל ואף על גב דאין ברירה, דחד מנייהו דאי תרומה. אבל אטעמא דראשית — פריך שפיר. הכי נמי דלא הוי כלל תרומה, ויהיה כהן אסור לאלכל. וכן בהדיא דתרומת הכרי בתוכו קרא שם. ומאי דלא אכל כלל מה שבתוך הכרי אף על גב דאין ברירה. **ולמאי** דסליק אדעתין מעיקרא דבעינן ראשית ששיריה ניכרין — הכי נמי הוה מצוי למימרא (לטעמא דברירה. אי

ליה! **קסבר** רב יוסף: **מאן** דאית ליה ברירה — לא שנו בדאורייתא, לא שנו בדרבנן — אית ליה. **ומאן** דלית ליה ברירה — לא שנו בדאורייתא, ולא שנו בדרבנן — לית ליה. **רבא** אמר: **שאני** התם, דבעינן ראשית ששיריה ניכרין. אמר ליה אבוי: אלא מעתה, הוי לפנינו שני רמונים של מכלל, ואמר: אם ירדו גשמים היום — יהא זה תרומה על זה, ואם לא ירדו גשמים היום — יהא זה תרומה על זה. הכי נמי, בין ירדו בין לא ירדו דאין בדרבנן פלוס? וכי תימא הכי נמי — והתנן: תרומת הכרי הוה ומעשרותיו בתוכו, ותרומת מעשר זה בתוכו, רבי שמעון אומר: קרא השם! שאני התם דאיכא סביביו. ואי בעית אימא בדרבנן טעמא: אמרו לו לרבי מאיר: אי אתה מורה שמו יבקע הנוד ונמצא זה שותה מכלים למפרע? אמר להן: לכשיבקע. ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא דבעינן ראשית ששיריה ניכרין, מאי קאמרי ליה? הכי קאמרי ליה: לירדו — בעינן ראשית ששיריה ניכרין, ליריד

א

אלא אי בליקחת בעלים — שאמרו בשעת לקחה: זו אני לוקח לעולה וזו לחטאת. או בעשיית כהן — אבל אם לקחום סתם, ואחר כך קרא עליהן שם — אין השם חל עליהן, ויכול הבחן לשנותן. וקרא דריש רב חסדא בסדר יומא: "ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת", וכתביב גבי כהן: "ועשה הבחן את האחד חטאת והאחר עולה", אלמא: אין שם עולה והטאת חל עליהן אלא בליקחה או בעשייה. **עם** הארץ שאמר לחבר — שהיה חבר הולך לשוק ליקח לו ירק לעצמו, ואמר לו עם הארץ: קח גם לי אגודת ירק. אין צריך חבר לעשר דמאי מאותה שנתן לעם הארץ. אף על פי שלקח שלו ושל עם הארץ סתם, ולא פירש כשקנא: זה לך וזה לעם הארץ, והוא מעם הארץ לקחן — יש ברירה, כשנתנו לעם הארץ שוה לצורכך לוקחה, ואין חבר זה מוכרה לו. וחכמים אומרים צריך לעשר — דאין ברירה. ויש לומר: זו לצורך חבר לוקחה, והוא חזרו ומחליפה לעם הארץ, וחבר אינו רשאי למכור לעם הארץ דבר שאינו מתוקן. רבי יוסי אומר חילול — ובי סליק סלע בדיה אמרין: רבי בריה, שוה שחילול מעשר שני עליה דאי אין ברירה, לא אמר מיד, אלא אמרין: דאי סלע דסלקא בדיה השתא לא הוה דעתיה להחליף ואשתכח דקא אכיל מעשר שני בלא פדיה. **הא** תנא תרתי — אגודה וחילול. מקמי חדא — יין מבין הכותים. דקתני **סיפא** — דרך החילול. סלע חדשה — ואין שם אלא דאין ולקמן פריך: מאי תעלה? שחילול — דכיון דאין שם חדשה אלא היא, מנכרא מלתא. **אי** דאיכא תרתין תלת — חדשות, היינו קמייתא, ואמאי חילל. **מאן** האי תנא — דבעי למימר דלית ליה ברירה אפילו בעירוב דמדרבנן הוא: הכי גרסינן. על איזה מהן שארצה רציתי ילך לא רציתי לא ילך רצה מבעוד יום ב' משחשיכה אינו עירוב — דעלמא בין השמשות לא הוה דעתיה להאי. **תנא** דבי איזי — אליבא דרבי יהודה, דבעירוב נמי קאמר אין ברירה. לא שמיע ליה — ומהך תנאי דלעיל לא מצוי אמר, דכולהו מילי דאורייתא ניהו. רציתי אלך לא רציתי לא אלך — היה מונח עירובו בסוף אלפים למרחק במקום המשתמר, והרי הוא מניחו שם בשבת כלשון כולה, ששכבת שירצה יקנה לו עירוב ובשבת שלא ירצה יהיה כבני עירו ולא יקנה לו העירוב להפסידו אלפים אמה שבמערב. עירוב עירוב — ויש ברירה, דבין השמשות דעתיה הכי הוה. והא שמעינן לרבי שמעון — גבי יין הבא מבין הכותים. רבא אמר — טעמא דרבי שמעון בין לאו משום דאין ברירה הוא. דאית ליה ברירה. אלא משום דקרייה רחמנא לתרומה: "ראשית דגגן ותירושך" — מכלל שתתא מובדלת תרומה משריה בשעה שקורא עליה שם שתתא היא נראית ראשית ואלו שיריה. הוי לפנינו שני רמונים ב' — בהדיא ליה ליה למיפריך מזה ולקמן, דתנן: תרומת הכרי ב' אלא הלבנת דעלמא נקט, כלומר: אם באתה לדרוש ברבים אליבא דרבי שמעון — אתה דורש על אחד שהיו לפנינו שני רמונים ב'. אין בדרביו כלום — הואיל ובשעת קריאת השם אינו ניכר איזו תרומה ואיזו שיריה. דהא הכא גבי יין

ניכרין שיריה ואחר מני כי הבא, וקאמר רבי שמעון. בתוכו — באמצעותו תחת תרומתו כדי שיעור תרומה ומעכשיו תחת להחיד סביביו. ותירומת מעשר בתוכו — מילתא אחריתי היא. כלומר: או אם היה כרי של מעשר, ואמר תחת תרומת מעשר שלו בתוכו — קרא שם. ועד עכשיו, אם אבל ממנו לא היה בו אלא איסור של מכל, ומעתה אם אכלו — לוקח עליו משום תרומה ומשום מעשר שני חוץ לירושלים, ואם ניטמא ואכלו — חייב משום אוכל תרומה בטומאה. **דאיכא** סביביו — שיריה ניכרים דאיהו "בתוכו" קאמר. **ואיבעית** אימא — רבי שמעון אית ליה ברירה. וגבי יין דקאמר — לאו משום דקסבר אין ברירה, אלא כדקתני טעמא: שמו יבקע הנוד קודם שפירש הימנו, ונמצא ששתה טבלין למפרע. דבשלמא כי מפרשי לה לאחר זמן — איכא למימר: דין דמטא השתא לחלק (בתוך) יש ברירה. דמעיקרא בתוך הנוד נמי ידידה הואי משעת קריאת שם, וחולץ שותה. אבל כי בקע הנוד ולא איברר לה תרומה מניה — מאי יש ברירה איכא למימרא? הא אפילו לבסוף לאו לכלל תרומה אתאי. לכשיבקע — נעין דבבר לאסור, כלומר: דלא חיישין להכי, דלא בעי מסר ליה לשומר. **משנה**

אֵלָא אִי בְּלִקְיַחַת בְּעָלִים – או בשעה שהבעלים קונים את העופות, שיכולים לומר זה אני לוקח לשם חטאת וזה לשם עולה, אִי בְּעִשְׂיַת בָּהֶן – או בשעה שהכהן מולק את העופות, יכול לקבוע איזה עוף יהיה חטאת ואיזה עולה ובאופן שהבעלים לא קראו שם בשעת לקיחת העופות, אך אם הבעלים לקחו סתם, אינם יכולים אחר כך לקרוא להם שם ולומר זו לחטאת וזה לעולה, ואפילו אם עשו כן יכול הכהן לשנות מדבריהם.

הגמרא משיכה לברר אכן סבר רבי יוסי אין ברירה. מקשה הגמרא: וְאִפְּתִי – ועדיין, וכי קָרַב רַבִּי יוֹסִי אֵין בְּרִירָה, וְהִתְנִיָּא – והלא שנינו בברייתא, עִם הָאָרֶץ, אדם שאין לו נאמנות לענין מעשרות, שְׁאָמַר לְחֶבֶר – ירא שמים הנאמן על כך, שהיה הולך לשוק לקנות לעצמו ירק או גלוסקא, קָח לִי – קנה גם בשבילי אֲנִיחָה אַחַת שֶׁל יֶרֶק, או גְּלוֹסְקָא ו-מִין פְּתוּ אַחַת, וקנה החבר מאנשים שאינם נאמנים על המעשרות, שיש לפירותיהם דין 'דמאי', ולא פירש מה קונה בשבילו ומה בשביל עם הארץ, אף על פי כן אֵינוּ צָרִיךְ הַחֶבֶר לַעֲשֹׂר את מה שנותן לעם הארץ. ואף שאסור לחבר למכור לעם הארץ פירות שאינם מתוקנים, ובעניניו כיון שלא פירש כשקנאן מה קונה עבור עצמו ומה עבור עם הארץ, יתכן שהביא לעם הארץ את החלק שקנה עבור עצמו, ונמצא שמוכר לו אותם משלו, מכל מקום איננו חוששים לכך, שיש ברירה, וכשנותן לעם הארץ אחת מהאגודות הוברר למפרע שחלק זה קנה מידי בשבילו, ולא היה של החבר כלל, דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי. וְהַכְּמִים חוֹלְקִים וְאוֹמְרִים, צָרִיךְ לַעֲשֹׂר, שסוברים אין ברירה, ויתכן שמוכר לעם הארץ את חלקו, ואסור לחבר למכור לעם הארץ דבר שאינו מתוקן. הרי שסובר רבי יוסי יש ברירה, ושלא כפי שמוכח מדבריו בברייתא של הלוקח יין מבין הכותים.

מתרצת הגמרא: אִיפּוּךְ – הפוך את הגירסא בברייתא, וגרס כך, עם הארץ וכו' צריך לעשר, דברי רבי יוסי ושכן לדעתו אין ברירה, וחכמים אומרים אינו צריך לעשר ושכן לדעתם יש ברירה.

הגמרא מוסיפה להקשות מברייתא אחרת שמבואר בה שלדעת רבי יוסי יש ברירה: תָּא שְׁמַע – בא ושמע ראייה לדבר, הָאֹמֵר פִּרִי מַעֲשֶׂה שְׁנֵי שָׁשִׁי לִי בְּרִיתִי, הרי זה מחולל על סֵלַע ו-מִין מִטְבַּעַן שֶׁתִּעֲלֶה בְּיָדִי מִן הַכִּים מתוך שאר הסלעים שנמצאים בו, רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, מחולל, ומותר מיד לאכול את הפירות בתורת חולין, וכשיצויה אחר כך סלע מן הכיס, יתברר למפרע שעל סלע זו חילל. הרי שסובר רבי יוסי יש ברירה, שאם אין ברירה לא אמר כלום ואין כאן פדיון כלל, ונמצא אוכל פירות מעשר שני מחוץ לירושלים ללא פדייה.

מתרצת הגמרא: אִיפּוּךְ – הפוך את הגירסא בברייתא ואִימָא – ואמור, רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר לֹא חִלָּל, כיון שסובר אין ברירה.

מקשה הגמרא: וְאִי הֵיית דַּאֲכַתְּ תְּרֵיתִי מִקְמִי תְּרֵא, אִיפּוּךְ תְּרֵא מִקְמִי תְּרֵיתִי – מדוע ראיית לנכון להפוך את השיטות השניות בשתי הברייתות שהביאה הגמרא מקודם ו-עם הארץ שאמר לחבר קח לי וכו', והאומר מעשר שיש לי בביתי וכו', מפני האחת ו-הברייתא של 'הלוקח יין מבין הכותים' שמבואר בה שרבי יוסי סובר אין ברירה, היה לך להפוך את האחת, מפני שתי הברייתות שמבואר בהם שרבי יוסי סובר יש ברירה.

מתרצת הגמרא: הָא – הברייתא של המחלל מעשר שני על סלע שתעלה בידו מן הכיס, וְאִי אִיפְּתָא תְּנִיָּא – ודאי משובשת היא ונשנתה בגירסא הפוכה, וההוכחה לכך, דְּתַנִּינָּה סִיפָא – ששנינו בסופה של אותה ברייתא, וּמוֹדָה רַבִּי יוֹסִי בְּאֹמְרִי מַעֲשֶׂה שְׁנֵי שָׁשִׁי לִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי וְהָא מְחַלֵּל עַל סֵלַע הַדָּשָׁה שֶׁתִּעֲלֶה בְּיָדִי מִן הַכִּים, ויש בכינוי רק סלע חדשה אחת, שאין באופן זה משום ברירה, שהדיון הוא שחילל, ומוכיחה הגמרא, מִדְּקָאֵמַר הָא שְׁחִילָל, מִכָּל דְּהָתָם לֹא חִלָּל – מכך שבסיפא מבואר שבאופן זה מודה רבי יוסי שחילל, משמע שבאופן המבואר ברישא סובר רבי יוסי שלא חילל, ומוכח שהגירסא הקודמת משובשת היא, וצריך להפוכה כמבואר לעיל.

הגמרא דנה מה הוא האופן של סלע חדשה שרבי יוסי מודה

שחילל. מבררת הגמרא: הָא 'סֵלַע הַדָּשָׁה' הֵיכִי דְּמִי – כיצד מדובר הדין של סלע חדשה המוכר בברייתא, אִי דַּאֲכַתְּ תְּרֵיתִי תְּלֵת, דְּשֵׁ בְּרִירָה – אם מדובר כשיש בכיסו שתיים או שלש סלעים חדשות, וצריך לומר שהוברר הדבר למפרע על איזה סלע חילל, אם כן הֵיכִינוּ מִקְמִי תְּרֵא – וזהו אותו דין השנוי ברישא שבו לדעת רבי יוסי לא חילל, ומדוע בסיפא מודה שחילל.

מעמידה הגמרא: אֵלָא מדובר בסיפא דְּלִיבָא אֵלָא תְּרֵא – שאין לו בכיסו אלא סלע חדשה אחת, ואין צריך להגיע לדין ברירה.

שואלת הגמרא: אם כן, מָאִי 'תְּעֲלֶה' – כיצד יתכן כאן הלשון 'על סלע חדשה שתעלה בידו', והרי אין בכיסו אלא סלע אחת, ואף בעודה בכיסו יכול לחלל עליה.

משיבה הגמרא: באמת לשון זה אינו מדויק בסיפא, אך אֵינִי דְּתַנִּי רִישָׁא 'תְּעֲלֶה', תָּנָא סִיפָא נְמִי 'תְּעֲלֶה' – אגב שברישא שנה התנא לשון 'תעלה', שנה לשון זה גם בסיפא.

לעיל (ל) דנה חסוגיא במחלוקת התנאים אם אומרים ברירה לגבי עירוב שהוא מדרבנן, אמנם שם דעות שאף אם אין ברירה בדינים שהם מהתורה מכל מקום בדינים דרבנן יש ברירה. מבררת הגמרא מי מן התנאים סובר שאין ברירה אף בדברים שהם מדרבנן: אָמַר לִיה רַבָּא לְרַב נַחֲמָן, מָאֵן הָאִי תָּנָא דַּאֲפִילוּ בְּרִבְנָן לִית לִיה בְּרִירָה – מי הוא התנא שסובר כדברי הברייתא שאביא להלן, שמתבאר ממנה שאפילו בדבר שהוא רק מדרבנן כגון עירוב, אין ברירה, דְּתַנִּינָּה בְּבִרְיָתָא, אחז שְׁאָמַר לְהַמְשִׁיךְ בִּי אדם, הֲרֵינִי מַעֲרַב עֵירוֹבִי תוֹחוֹמִין עַל אוֹיָה אֶחָד, עַל אֶחָד מִכֶּם שָׂרָצָה שילך בשבת מחוץ לתחום, רְצִיתִי לָלוּ, לֹא רְצִיתִי לֵא יָלָה, אם רָצָה המערב מַעֲקוֹד יוֹם לפני כניסת השבת, שאחד מהם ילך, עֵירוֹבוֹ עֵירוֹב, אבל אם רצה רק מַשְׁחֵשִׁיכָה וכבר נכנסה שבת, אֵין עֵירוֹבוֹ עֵירוֹב, כיון שזמן קניית העירוב הוא בבין השמשות של כניסת השבת, ואולי בשעה שהיא לא היתה דעתו שיקנה העירוב בעבור אותו שרצה לאחר מכן שיקנה עבורו, ולא קנה לו עירובו. הרי שסבר תנא זה אין ברירה אפילו בעירוב שהוא מדרבנן, ולפיכך אין אומרים הוברר הדבר למפרע שעליו נחבין בעירובו. ויש לברר מי הוא תנא זה שסובר כך.

אומרת הגמרא: אִישְׁתִּיק וְלֹא אָמַר לִיה וְלֹא מִידִי – שתק רב נחמן ולא ענה לרבא מאומה, שלא ידע איזה תנא סובר כך.

מקשה עליו הגמרא: וְלֵימָא לִיה תָּנָא דְּבִי אֵיוּ הוּא – היה לו לומר לו שתנא זה הוא איזו אליבא דרבי יהודה שהובא לעיל (לז), שסובר אין ברירה אף לענין עירוב שהוא מדרבנן. מתרצת הגמרא: לֹא שְׁמַעֲנָה לִיה – רב נחמן לא שמע ברייתא זו של אביי. רב יוסף תמה על שתיקתו של רב נחמן: רַב יוֹסֵף אָמַר, תָּנָא שְׁקֵלֶת מַעֲלָמָא – וכי איבדת את כל התנאים מן העולם, שאיך מוצא תנא הסובר כן, והרי תָּנָאֵי הֵיא – מחלוקת תנאים היא, דְּתַנִּינָּה בְּבִרְיָתָא, המניח עירוב בסוף התחום במקום המשתמר, ומשאיורו שם לערב בו לכל שבתות השנה, ומתנה ואומר, הֲרֵינִי מַעֲרַב לַשַּׁבָּתוֹת שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה, רְצִיתִי אֵלָּה, לֹא רְצִיתִי לֹא אֵלָּה – בשבת שארצה ללכת חוץ לתחום, יקנה לי עירוב, ובשבת שלא ארצה ללכת לא יקנה, כדי שלא אפסיד את האלפיים אמה שמותר לי ללכת מצידה השני של העיר, דינו, שאם רָצָה ללכת חוץ לתחום מַעֲקוֹד יוֹם לפני כניסת השבת, עֵירוֹבוֹ עֵירוֹב, אבל אם החליט שרוצה ללכת רק מַשְׁחֵשִׁיכָה ונכנסה שבת, רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר, אף בזה עֵירוֹבוֹ עֵירוֹב, משום שהוברר הדבר למפרע שכבר בבין השמשות היתה דעתו לערב שם. וְהַכְּמִים אֹמְרִים, אֵין עֵירוֹבוֹ עֵירוֹב, שאין ברירה לדעתם. הרי שנחלקו תנאים אם יש ברירה אפילו בעירוב שהוא מדרבנן.

רב יוסף מקשה על ברייתא זו, ומתוך כך מברר מי התנא שסובר אין ברירה אפילו בדבר, שכן לפי נוסח הברייתא כעת, איננו יודעים מי הם החכמים החולקים על רבי שמעון וסוברים כן.

מקשה רב יוסף: וְהָא שְׁמַעוֹן לְרַבִּי שְׁמַעוֹן דְּלִית לִיה בְּרִירָה – והרי רבי שמעון השמיענו בדיון הלוקח יין מבין הכותים (לעיל ע"א) שסובר אין ברירה, שמחמת כן אוסר לשתות מיין שקרא שם לתרומות ומעשרות שלו כשהם מעורבים עם שאר היין ורוצה לבררם למפרע לאחר מכן, קִשְׁיָא דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אֲדַרְבֵּי שְׁמַעוֹן –

וכי אי אתה מודה שמכל מקום יש לאסור מחשש שפא יקבע הנוד
לפני שיפריש ממנו את התרומה והמעשרות המעורבים בו, ונמצא
השוחה ממנו שוחה מכלים למפרע. ואמר להן רבי מאיר לתרץ,
לכשיקבע נעיצין בדבר לאסרו, כלומר, אף לטענה זו אינו חושש,
כיון שלא שכיח הדבר שיבקע.

משנה

משנתנו דנה ביום טוב הסמוך לשבת, ורוצה אדם לערב עירוב
תחומין לכל אחד מהימים במקום אחר, או שרוצה לערב רק
לאחד מהימים. שאם שני הימים שתי קדושות נפרדות הם ואין
שביתתם תלויה זה בזה, יכול לעשות כן, אך אם הם קדושה אחת,
הרי הם כיום אחד ארוך, ואי אפשר לחלק שביתתם.

רבי אליעזר אומר, יום טוב הסמוך לשבת, בין אם חל יום טוב
מלפניה – בערב שבת, ובין אם חל מלאחריה – ביום ראשון, מערב
אדם הרוצה לצאת מתחום עירו ביום הראשון למזרח וביום השני
למערב שני עירובין, על ידי הנחת פת בערב היום הראשון בשני
המקומות, ואומר, עירובי שאני מניח במזרח, יקנה לי שביתה
בראשון – ליום הראשון למזרח, ובשני – ועירובי שאני מניח במערב
יקנה לי שביתה בבין השמשות של היום השני למערב. ואם רוצה
לצאת ביום הראשון למערב ובשני למזרח, אומר, בראשון –
העירוב שאני מניח במערב יקנה לי שביתה ליום הראשון למערב,
ובשני – והעירוב שאני מניח במזרח יקנה לי שביתה בבין השמשות
של היום השני למזרח.

ואם רוצה לצאת מתחום העיר ביום הראשון, וביום השני לקנות
שביתה בעירו וליכך אלפיים אמה לכל רוחות העיר, אומר, עירובי
יקנה לי שביתה רק בראשון, ובשני אהיה כבני עירי. ואם רוצה
לצאת רק ביום השני, אומר, עירובי יקנה לי שביתה בשני – בבין
השמשות של היום השני, ובראשון אהיה כבני עירי. וסובר רבי
אליעזר, ששני הימים שתי קדושות הם ואין עירובו הראשון קונה
ליום השני, ולכן יכול לקבוע שביתתו ביום השני במקום אחר.
וחכמים חולקים ואומרים, או מערב לשני הימים לרוח אחת –
לאותו צד, או אינו מערב כל עיקר, או מערב לשני ימים לאותו צד,
או אינו מערב כל עיקר.

חכמים מבארים כיצד מערבים כשחל יום טוב בערב שבת: כיצד
יעשה, מוליכו את העירוב על ידי שליח בראשון – בערב היום
הראשון ושהוא ערב יום טוב, למקום שרוצה לשבות ביום טוב,
ומחשיף עליו – ושוהה עמו עד שיחשיך ויקדש היום ויקנה שביתתו
ליום טוב, ונמלטו כדי שלא יאבד ולא יוכל לקנות לו שביתה
לשבת, וקא לו לביתו, ובשני מחשיף עליו – וחוזר לשם עם העירוב
לפני ידי השמשות של היום השני ושהוא שבת, ושוהה עמו עד
שיחשיך ויקנה שביתתו לשבת, ואוכלו במקומו, וקא לו לביתו.
ועל ידי שנטל משם את העירוב ביום הראשון ולא אבד, והיה קיים
בבין השמשות של שבת, נמצא משתכר בהליכתו – שהריח שיכול
ללכת בשבת מחוץ לתחום עירו, ומשתכר גם בעירובו שאוכלו כיון
שלא נאבד.

דין נוסף: נאכל עירובו בראשון אחרי שהחשיך, קנה עירובו
שביתתו לראשון, ואין עירובו לשני – ולא קנה לו ליום השני, כיון
שלא היה קיים כשקידש היום השני.
אמר להם רבי אליעזר לחכמים, מתוך דבריכם שאם נאכל בראשון
לא קנה לשני, נמצא שמוזרים אתם לי שנה – שני הימים שתי
קדושות, שאילו היו קדושה אחת, היה עירובו בראשון קונה גם
לשני, ואם כן מדוע אתם אומרים שאינו יכול לערב ליום השני
לצד אחר.

גמרא

שנינו במשנה, וחכמים אומרים או מערב לרוח אחת או אינו מערב
כל עיקר, או מערב לשני ימים או אינו מערב כל עיקר.
הגמרא מבארת את דברי חכמים. במברת הגמרא: 'מערב לרוח
אחת' שאמרו חכמים, מאי ניהו – מה פירושו, שמערב לאותה רוח
לשני הימים, והמשך דבריהם 'מערב לשני ימים' מאי ניהו – מה

פירושו, שמערב לרוח אחת לשני הימים, ואם כן קשה, היינו
קמיימא – סוף דבריהם הם בתחילת דבריהם, ולמה כפלו דבריהם.
מתרצת הגמרא: הכי קאמר ליה רבנן להכי אלעזר – כך כוונת
חכמים לטעון כלפי רבי אליעזר, וכי אי אתה מודה שאין מערבין
ליום אחד – שבת או יום טוב בפני עצמם? הציץ לצפון והציץ לדרום.
אמר להן רבי אליעזר, אבל – אמת, אני מודה. אמרו לו חכמים,
כשם שאין מערבין ליום אחד הציץ לדרום והציץ לצפון, כך אין
מערבין לשני ימים של שבת ויום טוב הסמוכים זה לזה, ויום אחד
למזרח ויום אחד למערב, משום שחוששים שמא שני הימים הם
קדושה אחת ונחשבים כיום אחד. וזהו הביאור בדברי חכמים,
שכשם שבאותו יום 'או מערב לרוח אחת או אינו מערב כל עיקר',
כך גם בשני ימים 'או מערב לשני ימים ולרוח אחת', או אינו מערב
כל עיקר.

הגמרא מבארת את דעת רבי אליעזר שמחלק בין יום אחד לשני
ימים: ורבי אליעזר סובר שאינו דומה, שכן תתם, במערב ליום אחד,
קדושה אחת, ולכן אי אפשר לערב בחצי השני לצד אחר, אבל
הקא, במערב לשני ימים, שתי קדושות נפרדות הם, וניתן לשבות
יום אחד במזרח ויום אחד במערב.

רבי אליעזר מוכיח לחכמים כשיטתו ששני הימים שתי קדושות
הם: אמר להן רבי אליעזר לחכמים, וכי אי אתם מודים שאם לא
היה לו פת ועירב על ידי שחלק ברגליו לסוף אלפיים אמה ושהה
שם בבין השמשות של היום ראשון וחזר לביתו, מערב ברגליו ביום
שני – צריך לערב שול וללכת שם עבור היום השני, וכן שאם
עירב בפת ונאכל עירובו – והפת? ביום ראשון, אין יוצא מחוץ
לתחום עליו – מחמתו? ביום שני. אמרו לו חכמים, אבל – אמת, אנו
מודים. אמר להם רבי אליעזר, אם כן, קא לאיי – הרי ודאי שגם
לדעתכם שני הימים שתי קדושות הן, שאם לא כן, היה עירובו
הראשון קונה לשני הימים, ולא היה צריך לערב ליום השני, וכן
אם נאכל עירובו ביום הראשון היה יוצא עליו גם ביום השני, ואם
כן מדוע אתם אומרים שאי אפשר לקנות שביתה יום אחד במזרח
ויום אחד במערב.

הגמרא מיישבת את שיטת חכמים: ורבנן, כפונן כספיקא להו,
והקא לחומרא והקא לחומרא – הם מסופקים אם שני הימים הם
קדושה אחת או שתי קדושות, ולכן מצד אחד הם מחמירים
שעירובו הראשון לא יקנה ליום השני שמא שתי קדושות הם,
ומצד אחר הם מחמירים ומצריכים לערב לשני הימים דווקא
לאותו צד, שמא קדושה אחת הם.

חכמים מוכיחים לרבי אליעזר כשיטתם שחוששים שמא שני
הימים קדושה אחת הם: אמרו לו חכמים לרבי אליעזר, אי אתה
מודה ביום טוב שחל בערב שבת, שאין מערבין בתחילה ביום טוב
לשבת – שאם לא עירב לשבת מערב יום טוב, אינו יכול לערב
ביום טוב עצמו, אמר להן, אבל – אמת. אמרו לו חכמים, אם כן,
קא לאיי קדושה אחת היא – הרי ודאי שיש לחשוש שקדושה אחת
הם, שהרי משום כך אין מערבין מיום טוב לשבת כשם שאין
מערבין בחצי היום אם לא עירב בבין השמשות, ואם כן מדוע
אתה מתיר לערב יום אחד למזרח ויום אחד למערב.

הגמרא מיישבת את שיטת רבי אליעזר: ורבי אליעזר יתרון, תתם,
מה שאין מערבין מיום טוב לשבת אין הטעם משום שהם קדושה
אחת ונחשבים כיום אחד, אלא משום ההנהגה – שאסור להכין מיום
טוב לשבת, ולעולם שתי קדושות הם וניתן לחלק שביתתם.

הברייתא שלפנינו מביאה נתאים שנחלקו בדין עירוב תחומין
לשבת ויום טוב הסמוכים זה לזה: תנו רבנן, עירב על ידי שחלק
ברגליו ושהה במקום שביתתו בבין השמשות של היום ראשון,
ורוצה לצאת מחוץ לתחום גם ביום השני, מערב ברגליו ביום שני
– צריך לחזור ולערב ברגליו ליום השני. ואם עירב בראשון בפת
ונאכל עירובו ביום ראשון לפני שקידש היום השני, אין יוצא עליו
– אינו סומך עליו לצאת מחוץ לתחום ביום שני, משום שאין
עירובו שבראשון קונה ליום השני, אלא יש לו אלפיים אמה כבני
עירו, שכן שני הימים הם בודאי שתי קדושות, דברך רבי. רבי יהודה
אומר,

עירובין. פרק שלישי – בכל מערבין דף לח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) ריא

א' אתה מודה שמא יבקע הנוד – תימה: להנהו דמפרשי טעמיהו דאין בריה, או משום ראשית כו' – כיון דקתני סיפא אי אתה מודה שמא יבקע הנוד, מנא ליה דלא הוה טעמא משום הכי ויש לומר: דידע התלמוד שאין זה עיקר טעם. ואף על פי שזו עצמן לא היו חושבים זה הטעם עיקר, מכל מקום היו שואלים אותו לדעת מה ישיב. ובענין זה יש בובחים (ע"ב), גבי איברים תמימים שנתערבו באיברים בעלי זמין, דרבי אליעזר אומר יקרב ורואה אני את בשר של בעל מום כאילו הן עצים. ואין זה עיקר טעמו, דבנרבע ורובע מודה רבי אליעזר, וטעם בעל מום – משום דכתיב: "מום בם לא ירצו", הא על ידי הערבות – ירצו. ורבי אליעזר דקאמר: רואה אני כאילו הן עצים, הוה שואל לחכמים למה לא יכשירו מאותו טעם. אף על פי שהוא בעצמו לא היה חושש לאותו טעם. ובהנה רבות תלמוד.

אמר לו אבל – לא לגמרי מודו לו לרבי אליעזר, דלרבי אליעזר הוה כבני עיר, ולרבנן כיון דמספקא ליה הוה כחמור נגל.

ורבי אליעזר התם משום הכנה – ואם תאמר: ולמה לי טעמא משום הכנה, תיסק ליה דאסור למיקני שבייתה בשבת. פירוש: ביום טוב, כיון דביום טוב אסור לצאת חוץ לתחום, כדאמר פרק שני דביצה (ז"א) דאין מניחין עירובי תחומין מיום טוב לחבירו. ואף על גב דהתם לא שייך ביה הכנה, דהא נולדה בזה מותרת בזה ואומר רבי יצחק: דאצטרף לטעמא דהכנה, משום דמאן דשרי התם למיקני שבייתה בשבתא. אי נמי: משום דרבנן הקשו לרבי אליעזר גם מעירובי חצירות, ולכן צריך לתרץ משום הכנה. תדע, דהכנה נמי שייך בעירובי חצירות, דהא רב פוסק בשמעתין כרבי אליעזר דשתי קדושות הן, ורב נפיה פסיק בריש פרק שני דביצה (ט"ב), דהלכה כתנא קמא, דאמר: יום טוב שחל להיות בעל שם אין מערבין לא עירובי תחומין ולא עירובי חצירות. ובין דשתי קדושות הן – אמאי אין מערבין? על כרחיך – כן משום הכנה. ומיהו התם דקאמר רבי מערבין עירובי חצירות אבל לא עירובי תחומין מאי טעמא? דמדשרי עירובי חצירות – משמע דלית ליה הכנה, ואם כן למה אין מערבין עירובי תחומין? ולמאן דאסור למיקני שבייתה בשבתא – נחא. אבל למאן דשרי, קשהו שואל יוש לומר: דבבב פליגי רבי ורבנן, דרבי סבר: לא שייך איסור הכנה בעירובי חצירות, כיון דביום טוב שרי להוציא מחצר לחצר. משום הכנה – איסור הכנה דאורייתא היא, כדילפינן לקמן בשמעתין. ומה שאופין מיום טוב לשבת משום עירובי

תבשילין – מפרש רב בפרק "אלו עוברין" (פסחים מ"ב), משום דהואיל ומקלע ליה אורחין, ואם תאמר: והכי בעי ב"אלו עוברין" (שם) למימר דרבי אליעזר לית ליה "הואיל" – אם כן לדידה אין אופין מיום טוב לשבת? הא אית ליה איסור הכנה הכא בשמעתין! ויש לומר: דהדא ד"אלו עוברין" דאסור למיקני שבייתה בשבתא, ואו לא צריכין לטעמא דהכנה כדפירשתי. ועירובי חצירות נמי סבר דהיא ד"אלו עוברין" דמערבין לרבי אליעזר מיום טוב לשבת, כיון דלית ליה הכנה. ואם תאמר: הא אכתי מוכח בפרק קמא דביצה (ד"א) דאית ליה לרבי אליעזר הכנה, גבי ביצה שנוולדה בשבת דקאמר רבי אליעזר: ערין היא מחלווקת, בית שמאי אומרים תיחבול ביום טוב ובית הלל אומרים לא תיחבול ויש לומר: דרבי אליעזר סבר בבית שמאי, דשמותי הוא. ועוד דתניא בפרק קמא דביצה (שם) דרבי אליעזר אומר תיחבול היא ואמה. ורבינו יצחק בן אברהם אומר: דלא שייך הכנה באפה ובישול, דאין זה אלא תיקון בעלמא שמתקן המאכל, ולא שייך הכנה אלא לענין ביצה ועירוב, שהוא דבר חוש.

אמר
אין יוצא עליו בשני – והרי הוא כבני עיר.

משנה מערב אדם שני עירובין – אם היה צריך יום ראשון לילך לכאן, ויום שני לילך לכאן, יכול לערב למחר ולמערב ערב יום טוב הראשון. ואומר עירובין – של מורה יקנה לי היום לצורך מחר, ועירובי של מערב יקנה לי בבין השמשות דלמחר לצורך יום שני. דקסבר רבי אליעזר: שבת ויום טוב לאו כחד יומא אריכא נינהו, אלא שתי קדושות, ולכל

חד יומא אית ליה חדא שבייתה, ובכל חדא מקניא ליה שבייתה לאיזה צד שירצה. ובין השמשות דקמא לדידהוה הוא דקני, ולא ליום שני. עירובי בראשון ובשני כבני עירי כו' – כלומר: ואם לא היה רוצה לילך אלא באחד מן הצדדין ביום ראשון, ובשני אין צריך לזוז מתחמו לא לכאן ולא לכאן, ואינו רוצה להפסיק לא אלפים של תחמו מכאן ולא אלפים של תחמו מכאן – יערב עירוב אחד לצד שהוא רוצה לילך בו ביום ראשון, ויאמר: עירובי זה יקנה לי לצורך מחר, ובשני הריני כבני עירי שלא עירבו. או אם היה צריך לילך בשני ולא בראשון, יאמר: עירובי זה יקנה לי בין השמשות של מחר, ובראשון אחיה כבני עירי. או מערב לזוז אחת – לצורך שני ימים. או אינו מערב כל עיקר – אפילו לצד אחד, להיות באחד מן הימים כבני עיר. או מערב לשני ימים – ובגמרא פריך: היינו לרוח אחת. מוליכו – השליח. בראשון – ערב יום טוב שלפני השבת. ומחשיך עליו – עד שיקנה העירוב. ונוטלו ובא לו – שמא יאבד, ושוב אין לו עירוב בשני. דקתני נאכל בראשון בראשון וכו' ודחור ומוליכו בשני כו'. משתכר בהליכתו – כלומר: קנה לו הליכה ליום מחר. ומשתכר בעירובו – שאוכלו וביום טוב אחר שבת דלא אפשר בהכי – מוליכו בראשון, ודחור והולך שם בשני לראות אם קיים עירובו, ומחשיך עליו, ואם רצה – יאכלנו אחרי כן. מודים אהם לי שהן שתי קדושות – דקאמריתו אין עירוב לשני. דהאי קדושה אחת – הוה ליה כחד יומא אריכא ויקנה בין השמשות של ראשון לשנייה, ובין דשתי קדושות הן – יכול לערב נמי לשתי רוחות. גמרא לרוח אחת – דקתני מתניתין. מאי ניהו – פשיטא דלשני ימים קאמר. בדיחוחא. ולשני הימים – דקתני. מאי ניהו – פשיטא לו דלרוח אחת קאמר. ואם כן תרתי למה לי? היינו קמייא. אי אתה מודה ביום אחד – דמערב לרוח אחת, או אינו מערב כל עיקר. לשני ימים נמי, או מערב כמו ליום אחד או אינו מערב כל עיקר. אבל – אמת. כמו "אבל שרה" ומהתרגם: "קשטא" (בראשית יז). שאם עירב

ברגלי – שלא היה לו פת לשגר על ידי שליח ולערב והלך הוא בעצמו וישב לסוף אלפים אמה עד שקדש עליו היום, וקנה שבייתה ודחור ולן בביתו. מערב ברגלי בשני – צריך לערב ברגלי אף בשני, ואינו יכול לצאת בשני חוץ לתחום על ידי קנייה הראשונה. או אם נאכל עירובי המערב בפת ונאכל עירובי ביום ראשון לאחר שקנה העירוב, אי אתם מודים לי שאינו יוצא עליו בשני על ידי אותה קנייה. הא לא – רבי אליעזר קמהדר לו, וקאמר: ודאי אף לדברכים שתי קדושות הן, ולא גרסינן "לאי אפנוי מופרי", דאין דורש לא פסוק ולא גורה שוה, דבבבלי התלמוד "קח" תרגום של "לאי". ורבנן מספקא ליה – בשבת ויום טוב, אי קדושה אחת נינהו אי שתי קדושות. ועבדי הכא לחומרא – דאין יכול לערב לשני רוחות, דלמא חדא קדושה היא. וחבא לחומרא – דאי נאכל בראשון דאין עירוב לשני, דלמא שתי קדושות הן. אי אתה מודה שאין מערבין בתחילה מיום טוב לשבת – אם לא עירב בין השמשות של ערב יום טוב, והוצרך לצאת בשבת, אי אתה מודה שאינו יכול לערב מיום טוב לשבת? אלא: קדושה אחת היא. והרי הוא כיום אחד שאינו יכול לערב בחצי היום, אם לא עירב בין השמשות. משום הכנה – שמכין מיום טוב לשבת, ולא משום טעמא דחד יומא הוא. אין יוצא עליו בשני – והרי הוא כבני עיר. ודאי שתי קדושות הן, ואין עליו חשש ספק.

אמר רבה משום הכנה דתניא - רבינו תם מחק מספרו "דתיא", משום דאמר בריש ביצה

(ב.ב.) רבה לטעמיה, דאמר רבה: "היה ביום הששי והבינו, ואי ברייתא היא - מאי קאמר לטעמיה ואין זו קושיא, דנקט לטעמיה - משום דרבה הביא הברייתא תחילה לבית המדרש, ואין להקשות מן הברייתא לרבי יוחנן דלית ליה הכנה בפרק קמא דביצה (ו.א.) דילמא לא מיתני ברבי חיאי ורבי אשעאי. ועוד:

דאיכא פלוגתא דתניא בפרק קמא דביצה (ג.א.),

ורש"י פירש בביצה דרבה לטעמיה, דאמר אליבא

ב"אלו עוברין" (פסחים מ.ב.) דמוקצה דאורייתא

מוהאי קרא. ולא נהירא, ועוד: דמשמע התם דהדר

ביה.

ואין יום טוב מכין לשבת - דקרא משמע: ביום

הששי שהיה יורד חמץ. ואמר במדרש

(מכילתא פלוגתא דרש"י) דרששני של ירד מן

לישראל בשבתות וימים טובים, ויש מדרשים

הלוקים דדרש"י "ויברך" ו"קדש", ברכו במן

וקדשו במן. וב"אתה קדשת וברכתו מכל הימים

וקדשתו מכל הזמנים" - משמע דירד מן ביום

טוב, ולפי זה צריך לומר ד"הששי" משמע

המבורר, דהיינו חול. כמו "הדרך" - המיומנת

שבירך (תולין כ.א.).

והא בעינן סעודה - ואם תאמר: והא ראויה

היא לאותן שבתות, כמו שמעריבין

לישראל בתרומה כיון שראויה לכהניסו ויש לומר:

דכמו שצריך לבילה, דהיינו שעת קצית העירוב

שיקא הוא ועירובו תוך התחום, דאם נתגלגל

העירוב חוץ לתחום לא היה עירוב - דהכי נמי צריך

שתהא תוך תחומו מבעוד יום. והא דקאמר: והא

בעינן סעודה הראויה מבעוד יום וליכא - תימה,

דמשמע דניחא ליה אי לא בעינן סעודה הראויה

מבעוד יום, ואף על גב דסבר סוף היום קונה עירוב,

ואמאי? כיון דסלקא דעתך דנמנח אלפים לכאן

ואלפים לכאן, הדיכי קנייה ליה סוף היום עירוב

ושביתתו, הא עדיין בסוף היום ארבעת אלפים

רוחק מעירובו

הא קא מכין מיום טוב לשבת - ואם תאמר:

אמאי לא פריך לרב יהודה גופיה ממלתיה

דנפשיה, דעל כרחק אית ליה הכנה, מדקאמר: אין

מעריבין תחילה בפת. והא קאמר עירב ברגליו ביום

ראשון - מערב ברגליו ביום שני ויש לומר: דהא

דקאמר מערב ברגליו ביום שני - ברייתא דלעיל

קתני לה, דפליגי בה רבי יהודה ורבן שמעון בן

גמליאל. והא דקא מייתי מלתיה דרב יהודה -

לפי שלא היתה ידוע להם. תרע, דלקמן קאמר

אמלאת דרב יהודה אמר שמואל: ובאותו הפת.

והדיכי מפרש שמואל מלתיה דרב יהודה שהיה

תלמידה? אלא ודאי רב יהודה ברייתא קתני.

כמאן כרבי יוחנן בן נורי - ואם תאמר: והא

רבי יוחנן בן נורי לא אמר אלא בישן חוץ

לתחום, אבל תוך התחום - הרי הוא כרגלי אנשי

אותה העיר? ויש לומר: דדתם משום דסתמא

דעתו להחיות באנשי אותה העיר.

וכן

הרי זה חמץ גמול רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל

בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומרים: עירב ברגליו

בראשון - אין מערב ברגליו בשני, נאכל עירובו ביום

ראשון - יוצא עליו בשני. אמר רב: הלכה כארבעה

זקנים הללו, ואליפא דרבי אליעזר דאמר: שתי קדושות

הן. ואלו הן ארבעה זקנים: רבן שמעון בן גמליאל, ורבי

ישמעאל ברבי יוחנן בן ברוקה, ורבי אליעזר ברבי

שמעון, ורבי יוסי בר יהודה סתימתאה. ואיכא דאמרי:

חד מנייהו רבי אליעזר, ומפיק רבי יוסי בר יהודה

סתימתאה. והא רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל

בר רבי יוחנן בן ברוקה איפכא שמעינן להו! איפוך.

אי הכי היינו רבי! איכא: וכן אמר רבן שמעון בן

גמליאל וכו'. וליחשוב נמי רבי! רבי תני לה ולא סבר

לה. רבנן נמי תנו לה ולא סברי להו! רב גמרא גמיר

לה. כי נח נפשיה דרב הונא, עייל רב חסדא למירמא

דרב אדרב, מי אמר רב: הלכה כארבעה זקנים,

ואליפא דרבי אליעזר דאמר שתי קדושות הן? והא

איתמר: שבת ויום טוב, רב אמר: גולדה בזה - אסורה

בזה! אמר רבה: התם - משום הכנה. דתניא: והיה

ביום הששי והבינו - חול מכין לשבת, וחול מכין ליום

טוב, ואין יום טוב מכין לשבת, ואין שבת מכינה ליום

טוב. אמר ליה אביי: אלא הא דתנן: כיצד הוא עושה

- מוליכו בראשון, ומחשיד עליו, ונוטלו ובא לו. בשני

מחשיד עליו, ואוכלו ובא לו. הא קא מכין מיום טוב

לשבת! אמר ליה רבה: מי סברת סוף היום קונה

עירוב? תחלת היום קונה עירוב, ושבת מכינה לעצמה.

אלא מעתה יערבו בלגין! בעינן סעודה הראויה מבעוד

יום, וליפא. אלא הא דתנן, רבי אליעזר אומר: יום טוב

הסמוך לשבת, בין מלפניה ובין מלאחריה - מערב

אדם שני עירובין. הא בעינן סעודה הראויה מבעוד

יום, וליפא! מי סברת דמנח ליה בסוף אלפים אמה

לכאן, ובסוף אלפים אמה לכאן? לא, דמנח ליה בסוף

אלף אמה לכאן, ובסוף אלף אמה לכאן. אלא הא

דאמר רב יהודה: עירב ברגליו יום ראשון - מערב

ברגליו יום שני, עירב בפת ביום ראשון - מערב בפת

ביום שני, הא קא מכין מיום טוב לשבת! אמר ליה:

מי סברת דאזיל ואמר מידי? דאזיל ושתיק ויתיב.

חפצי הפקר קונין שבייתה? אפילו תימא רבנן. עד כאן לא

פליגי רבנן עליה דרב יוחנן בן נורי - אלא בישן, דלא מצי אמר. אבל בגיעור, דאי בעי למימר

מצי אמר, אף על גב דלא אמר - כמאן דאמר דמי. אמר ליה רבה בר רב תימן לאביי: אי

הוה שמעי ליה למר הא דתניא: לא יחלף אדם לסוף שדרהו לידע מה היה צריכה, פיוצא בו

לא

דמשום דלא אמר מידי שרי, ואף על גב דאזיל התם מבעוד יום. לא יחלף - בשבת. לידע מה היה צריכה - אחר השבת.

וְאֵלֶּיכָם דְּרָבִי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר שְׁתֵּי קְדוּשּׁוֹת הֵן, וְהָאֵתְמַר, שֶׁבֶת יוֹם
 מִזֶּבֶחַ הַסִּמּוּכִים זֶה לֹוֶה, רַב אָמַר, בִּיצָה שְׁנוּלָדָה בָּהּ – בְּרֵאשׁוֹן
 מִבְּיַנְיָהֶם, אֲסוּרָה בָּהּ – בִּשְׁנִי, וְסָבַר רַב חֲסֵדָא שְׁטַעְמֻו שֶׁל רַב הוּא
 מִשּׁוּם שְׁנֵי הַיָּמִים קְדוּשָׁה אֶחָת הֵם וְנִחְשָׁבִים כִּיּוֹם אֶחָד, וּמִשּׁוּם
 כִּךְ אֲסוּרָה הַבִּיצָה בְּיוֹם הַשְּׁנִי כִשֶּׁם שֶׁאֲסוּרָה בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן, וְדִבְרִי
 אֵלּוּ סוֹתֵרִים אֶת דְּבָרֵינוּ כֹּאן שֶׁהִלְכָה כִּרְבִי אֱלִיעֶזֶר שְׁתֵּי קְדוּשּׁוֹת
 הֵם.
 מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אָמַר רַבָּה, לַעֲלוֹם סוֹבֵר רַב שְׁנֵי הַיָּמִים שְׁתֵּי
 קְדוּשּׁוֹת הֵם, וְהִתְקַם, הִטְעַם שֶׁאֲסָר רַב אֶת הַבִּיצָה בְּיוֹם הַשְּׁנִי, מִשּׁוּם
 אִיסוּר הַכֶּנֶּה מִיּוֹם טוֹב לִשְׁבֶּת, דִּתְנָא – כִּפִּי שְׁשִׁנּוּ בִּבְרִייתָא,
 נֹאמַר (שְׁמוֹת טו ז) לִגְבִי יִרְדֶּת הַמָּן בְּיוֹם שִׁשִּׁי עֶבֶר שֶׁבֶת, וְהָיָה בְּיוֹם
 הַשְּׁשִׁי וְהִכְנִינוּ – בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי יִכְנֶנּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמָּן לִשְׁבֶּת,
 וּמִכֵּאן, שְׁחֹל מִכֵּין לְשֶׁבֶת וְחֹל מִכֵּין לְיוֹם טוֹב – דּוּקָא בִּימּוֹת
 הַחֹל מִכְנִינִים צָרִכִּי שֶׁבֶת וְיוֹם טוֹב, שְׁסֵתָם יוֹם שִׁשִּׁי הוּא יוֹם חֹל,
 וְאֵין יוֹם טוֹב מִכֵּין לְשֶׁבֶת וְאֵין שֶׁבֶת מִכֵּינָה לְיוֹם טוֹב – אֲבָל אֵין
 מִכְנִינִים בְּיוֹם טוֹב צָרִכִּי שֶׁבֶת וְלֹא בִּשְׁבֶּת צָרִכִּי יוֹם טוֹב, וְכִמוֹן
 צָרִכִּי שֶׁבֶת שֶׁהוֹכְנוּ בְּיוֹם טוֹב וְצָרִכִּי יוֹם טוֹב שֶׁהוֹכְנוּ בִּשְׁבֶּת,
 אֲסוּרִים בִּאֲכִילָה. וְזֶהוּ טַעְמֻו שֶׁל רַב שֶׁהִבִּיצָה אֲסוּרָה בְּיוֹם הַשְּׁנִי,
 שֶׁהִרְיָ נִלְדָּה בְּיוֹם טוֹב וְהוֹכְנָה בִּכְךָ לֹאֲכִילָה, וְאֲסוּרָה בִּשְׁבֶּת.
 אֲבִי מִקְשָׁה עַל אִיסוּר הַכֶּנֶה שֶׁחִידֵשׁ רַבָּה: אָמַר לִיה אֲבִי רַבָּה,
 אֱלֵא הָא דִּתְנָן (לַעֲלֵי עֵינַי), בִּיצָד הוּא עוֹשֶׂה הַמַּעֲרָב לִשְׁנֵי יָמִים שֶׁל
 יוֹם טוֹב וְשֶׁבֶת, מִזִּילֵּו – אֶת-הַפֶּתַח בְּרֵאשׁוֹן לְמַעַרְבֵּי שְׁבִיתָתוֹ,
 וּמִחֲשִׁיף עָלָיו, וְנִזְמָלוּ וְכָא לִבְיָתוֹ, בִּשְׁנִי – בְּקֶרֶב הַיּוֹם הַשְּׁנִי,
 שֶׁהוּא יוֹם טוֹב, מִבְּיָאֵן שׁוֹב לְמַקְוֶה שְׁבִיתָתוֹ, וּמִחֲשִׁיף עָלָיו כִּדִּי
 לִקְנוֹת שְׁבִיתָה לִשְׁבֶּת וְאִכְלוּ וְכָא לוֹ. וְלִדְבָרֶיךָ קֵשֶׁה, הָא קָא מִכֵּין
 מִיּוֹם טוֹב לְשֶׁבֶת – הִרִי בִּכְךָ שֶׁמַּעֲרָב בְּיוֹם טוֹב לִשְׁבֶּת, נִמְצָא שִׁיּוֹם
 טוֹב מִכֵּין לִשְׁבֶּת, וּמִדּוּעַ מוֹתֵר.
 מִתְרַץ רַבָּה: אָמַר לִיה רַבָּה לֹאֲבִי, מִי כִּכְרַתְּ סוֹף הַיּוֹם קוֹנֶה עִירוֹב
 – וְכִי סָבַר אַתָּה שֶׁקֵּנִין הַשְּׁבִיתָה שֶׁל הָעִירוֹב לִשְׁבֶּת חַל בְּסוֹף הַיּוֹם
 שֶׁל עֶרֶב שֶׁבֶת שֶׁהוּא יוֹם טוֹב וְלֹכֵן נִמְצָא שִׁיּוֹם טוֹב הַכֵּין לִשְׁבֶּת,
 לֹא כִּי, אֲלֹא תַחֲלֵת הַיּוֹם קוֹנֶה עִירוֹב – קֵנִין הַשְּׁבִיתָה חַל בְּתַחֲלִיל
 הַשְּׁבֶת, וְנִמְצָא שֶׁבֶת מִכֵּינָה לְעֶצְמָהּ.
 הַגִּמְרָא מִקְשָׁה עַל רַבָּה מִמִּשְׁנָה בְּמִסְכַּת טְבוּל יוֹם (פ"ד מ"ד). שְׁנִינוּ
 בְּמִשְׁנָה (שם), שֶׁאִם יֵשׁ לְאָדָם חֲבִית מִלֵּאָה יֵין שֶׁל מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן
 שֶׁעֲדִיין לֹא הוֹפֵרֵשׁ מִמֶּנָּה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר לְכֹהֵן, וּמִילָא מִמֶּנָּה כִּלִּי
 הַמְכּוּנָה 'לִגֵּן' וְכִלִּי שֶׁהוּא גְדוֹל מִכּוּס וְקֵטֵן מִחֲבִיתוֹ, וְהִידָּה כִּלִּי זֶה
 טְבוּל יוֹם, כְּלוּמַר, שֶׁהִיא טְמֵא וְנִטְבֵּל, וְעֲדִיין לֹא שִׁקְעָה עָלָיו
 הַשֶּׁמֶשׁ, מִטְמֵא מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה וְתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, אֵךְ לֹא מַעֲשֵׂר
 רֵאשׁוֹן, וְרוּצָה לְהַפְרֵשׁ אֶת הַיֵּין שֶׁבְּתוֹכוֹ לְתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל הַיֵּין
 שֶׁנִּשְׁאָר בַּחֲבִיתוֹ, יֹאמַר, הַיֵּין שֶׁבִּלְגִין יִהְיֶה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר לֵאחֲרַי
 שֶׁתַּחֲשֵׁךְ, שֶׁבִּכְךָ נִמְצָא שֶׁכְּשִׁיחֹל עָלָיו שֶׁם תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, הִלְגִין
 כִּבְר יִטְהַר לְגִמְרִי כִי תִשְׁקַע עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ, וְלֹא יִטְמָא אֶת הַיֵּין
 שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְאִם הִידָּה זֶה עֶרֶב שֶׁבֶת, אֵינוֹ יִכּוֹל לַעֲרֵב עִירוֹבֵי תַחֲמוּמִין
 בֵּינָן זֶה שֶׁבִּלְגִין וְשֶׁהוֹפֵרֵשׁ לְתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר לְכִשְׁתַּחֲשֵׁךְ, כִּי מִבְּעוּד
 יוֹם כִּשְׁעֲדִיין לֹא חָלָה הַהִפְרָשָׁה, הוּא עֲדִיין אֲסוּר בִּשְׁתִּיה, וְאֵין
 מַעֲרִיבִין דְּבַר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁתִּיה.
 הַגִּמְרָא מִקְשָׁה עַל רַבָּה שֶׁחִידֵשׁ שֶׁתַּחֲלִיל הַיּוֹם קוֹנֶה עִירוֹב. מִקְשָׁה
 הַגִּמְרָא: אֱלֵא מַעֲטָה – אִם כִּדְבָרֵינוּ רַבָּה, יִצְרָכוּ בִּלְגִין – נִתִּיר לַעֲרֵב
 בְּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁבִּלְגִין טְבוּל יוֹם, שֶׁהִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר
 שֶׁתַּחֲלִיל לְכִשְׁתַּחֲשֵׁךְ, שֶׁהִרְיָ תַחֲלִיל הַיּוֹם שֶׁל שֶׁבֶת קוֹנֶה עִירוֹב, וְאִין
 כִּבְר חָלָה הַהִפְרָשָׁה וְהַיֵּין מוֹתֵר לְכֹהֵן, וּמִכְךָ שְׁשִׁנּוּ שֶׁאֵינוֹ יִכּוֹל
 לַעֲרֵב בִּלְגִין, מוֹכַח שֶׁקֵּנִין הָעִירוֹב חַל בְּסוֹף יוֹם הַשְּׁשִׁי, וְלֹכֵן אֵינוֹ
 מַעֲרָב בִּלְגִין מִשּׁוּם שֶׁבִּשְׁעַת קֵנִין הָעִירוֹב אֵינוֹ רָאוּי לִשְׁתִּיה.
 מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: לַעֲלוֹם תַּחֲלִיל הַיּוֹם קוֹנֶה עִירוֹב, וְהִטְעַם שֶׁאֵין
 מַעֲרִיבִין בֵּינָן שֶׁבִּלְגִין הוּא מִשּׁוּם דְּעֵינָן סְעוּדָה הָרֵאשִׁיָּה מִבְּעוּד יוֹם
 וְלִיכָא – שֶׁצָּרִיךְ לַעֲרֵב בְּמִזּוֹן הָרֵאשִׁי מִבְּעוּד יוֹם בְּעֶרֶב שֶׁבֶת, וְהַיֵּין
 שֶׁבִּלְגִין אֵינוֹ רָאוּי בְּעֶרֶב שֶׁבֶת, כִּיּוֹן שֶׁעֲדִיין לֹא חָלָה הַהִפְרָשָׁה.
 הַגִּמְרָא מִקְשָׁה עַל הַיֵּין שֶׁצָּרִיךְ סְעוּדָה הָרֵאשִׁיָּה מִבְּעוּד יוֹם. מִקְשָׁה
 הַגִּמְרָא: אֱלֵא – אִם אֲכָן צָרִיךְ לַעֲרֵב בְּסְעוּדָה הָרֵאשִׁיָּה מִבְּעוּד יוֹם,

הִרִי זֶה חֲמֵר גָּמָל – אִם נֹאכַל עִירוֹב בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן, יִדְּנוּ בְּיוֹם הַשְּׁנִי
 כֹּאֲדָם שֶׁהוּא גַם חֲמֵר –[מִנְהִיג חֲמֹר] וְגַם גָּמָל –[מִנְהִיג גָּמָל]
 שֶׁצָּרִיךְ לַפְנוֹת גַּם לַפְנוֹי וְגַם לֵאחֲרָיו, שֶׁאֵינוֹ מִסּוּפָקִים אִם שְׁנֵי
 הַיָּמִים קְדוּשָׁה אֶחָת הֵם וְהִרִי הֵם כִּיּוֹם אֶחָד, וְקֵנָה לוֹ הָעִירוֹב גַּם
 לְיוֹם הַשְּׁנִי, וְרִשְׁאֵי לִילֵךְ לַעֲד הָעִירוֹב יוֹתֵר מֵאַלְפִיִּים אֲמַר, אֲבָל
 אֵינוֹ יִכּוֹל לִילֵךְ לִשְׂאֵר רוּחוֹת הָעִיר אֲפִילוּ תוֹךְ אֲלָפִיִּים אֲמַר, יֹאֲבִי
 שְׁתֵּי קְדוּשּׁוֹת הֵם, וְלֹא קֵנָה לוֹ הָעִירוֹב לְיוֹם הַשְּׁנִי וְאֵינוֹ יִכּוֹל
 לִילֵךְ לַעֲד הָעִירוֹב יוֹתֵר מֵאַלְפִיִּים אֲמַר, וּמִקּוֹם שְׁבִיתָתוֹ בְּעִירוֹ
 וְרִשְׁאֵי לִילֵךְ אֲלָפִיִּים אֲמַר לְכָל רוּחוֹת הָעִיר, וּמִחֲמַת הַסֶּפֶק, מוֹתֵר
 לוֹ לִילֵךְ רַק אֲלָפִיִּים אֲמַר שֶׁבִין עִירוֹ לְמַקּוֹם הָעִירוֹב, כִּי מִמָּה נִפְשָׁךְ
 שֶׁם מוֹתֵר לוֹ לִילֵךְ. רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי
 יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה אוֹמְרִים, עִירֵב בְּרַגְלֵיו בְּרֵאשׁוֹן, אֵין מַעֲרָב בְּרַגְלֵיו
 בִּשְׁנִי – אֵין צָרִיךְ לַעֲרֵב בְּרַגְלֵיו לְיוֹם הַשְּׁנִי, מִשּׁוּם שְׁנֵי הַיָּמִים
 קְדוּשָׁה אֶחָת הֵם וְכִיּוֹם אֶחָד אֲרוּךְ, וְעִירוֹב הָרֵאשׁוֹן קוֹנֶה לִשְׁנֵי
 הַיָּמִים. וְכֵן אִם עִירֵב בְּפֶת וְנִזְכָּל עִירוֹבֵי בְּיוֹם רֵאשׁוֹן, וְיֹצֵא עָלָיו
 בִּשְׁנִי – סוֹמֵךְ עָלָיו לִלְכַּת אֲלָפִיִּים אֲמַר אֵף בְּיוֹם הַשְּׁנִי.
 הַגִּמְרָא מִבְּיָאָה פֶּסֶק הִלְכָה בְּדִין שֶׁבֶת וְיוֹם טוֹב אִם הֵם קְדוּשָׁה
 אֶחָד: אָמַר רַב, הִלְכָה בְּאִרְבָּעָה זְקָנִים –[הַתְנַאֲסוּ] הִלְלוּ שִׁיפּוּרְטוֹ
 לַהֲלֹךְ, וְאֱלִיפָא דְּרָבִי אֱלִיעֶזֶר – שְׁסוּבְרִים כְּדַעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר
 יוֹם טוֹב וְשֶׁבֶת הַסִּמּוּכִים זֶה לֹוֶה שְׁתֵּי קְדוּשּׁוֹת הֵן, וְאֵלּוּ הֵן אֲרָבָעָה
 זְקָנִים, רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה,
 וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, וְרַבִּי יוֹסִי בֶּר 'הַיְּהוּדָה סְתִימָתָהּ. אֵיכָא
 דְּאָמְרִי – וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁתִּי מִינֵיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר – אֶחָד מֵהָאַרְבַּעַה
 הוּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וּמִפְּסִיךְ – וּמוֹצִיאִים מִמֶּנּוּ הָאַרְבַּעַה זְקָנִים אֶת רַבִּי
 יוֹסִי בֶּר 'הַיְּהוּדָה סְתִימָתָהּ, שֶׁלְּדַעַתָּם הוּא אֵינוֹ סוֹבֵר שְׁתֵּי קְדוּשּׁוֹת
 הֵם.
 הַגִּמְרָא דְּנָה בְּדַעַת הָאַרְבַּעַה זְקָנִים. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְהָא רַבִּין שְׁמַעוֹן
 בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה אֵיכָא שְׁמַעוֹן לְהוֹ
 – שְׁנִינוּ בִּבְרִייתָא לַעֲלֵל שְׁסוּבְרִים לְהִפָּךְ, שְׁנֵי הַיָּמִים קְדוּשָׁה
 אֶחָת הֵם, שֶׁהִרְיָ אֲמַר עִירֵב בְּרַגְלֵיו בְּרֵאשׁוֹן אֵין מַעֲרָב בְּרַגְלֵיו
 בִּשְׁנִי, וְאִם נֹאכַל עִירוֹב בְּיוֹם רֵאשׁוֹן יוֹצֵא עָלָיו בִּשְׁנִי. מִתְרַצָּת
 הַגִּמְרָא: אֵיפֹשֶׁךְ – הַפּוֹךְ אֶת הַגִּיּוֹרָא בִּבְרִייתָא כִּי, רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן
 גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה אוֹמְרִים, עִירֵב
 בְּרַגְלֵיו בְּרֵאשׁוֹן מַעֲרָב בְּרַגְלֵיו בִּשְׁנִי, נֹאכַל עִירוֹב בְּרֵאשׁוֹן אֵין
 יוֹצֵא עָלָיו בִּשְׁנִי. וּלְפִי זֶה דַּעַתָּם שְׁתֵּי קְדוּשּׁוֹת הֵם. וְשׁוֹב מִקְשָׁה
 הַגִּמְרָא: אֵי הָיָה הֵינֵנוּ רַבִּי – אִם כִּי, הִרִי שִׁיטָּתָם כְּשִׁיטָּתוֹ רַבִּי
 שֶׁנִּשְׁתַּנָּה בִּבְרִייתָא, וְאֵילוּ מַלְשׁוֹן הַבְּרִייתָא מִשְׁמַע שֶׁבֵּא לְחֹלֶק
 עָלָיו. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אֵיכָא –[אִמְרוּ], כִּי יֵשׁ לְגִירוֹס בִּבְרִייתָא.
 עִירֵב בְּרַגְלֵיו בְּיוֹם רֵאשׁוֹן מַעֲרָב בְּרַגְלֵיו בְּיוֹם שְׁנִי וְכו', דְּבָרֵי רַבִּי,
 וְכֵן אָמַר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְכו', עִירֵב בְּרַגְלֵיו בְּרֵאשׁוֹן מַעֲרָב
 בְּרַגְלֵיו בִּשְׁנִי, נֹאכַל עִירוֹב בְּרֵאשׁוֹן אֵין יוֹצֵא עָלָיו בִּשְׁנִי. רַבִּי
 יְהוּדָה אוֹמֵר וְכו', וְעַל פִּי גִיּוֹרָא זֶה נֹאמְרוּ דְּבָרֵיהֶם כְּהַמְשָׁךְ לְדְבָרֵי
 רַבִּי, וְסוֹבְרִים כְּמוֹתוֹ.
 הַגִּמְרָא מִמְּשִׁיכָה לְהַקְשׁוֹת עַל דְּבָרֵי רַב שְׁמֵנָה אַרְבַּעַה זְקָנִים.
 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְלִיחֲשׁוֹב נָמִי רַבִּי – מִדּוּעַ לֹא מִנָּה רַב גַּם אֶת רַבִּי
 שְׁסוּבֵר בִּבְרִייתָא לַעֲלֵל שְׁתֵּי קְדוּשּׁוֹת הֵם. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: רַבִּי
 תָּנִי לָהּ וְלֹא סָבַר לָהּ – רַבִּי רַק שְׁנָה אֶת שִׁיטָּתוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֲבָל
 הוּא לֹא סָבַר כִּי, וְלֹכֵן לֹא מִנָּה רַב אֶת שְׁמוֹ. וְשׁוֹב מִקְשָׁה הַגִּמְרָא:
 רַבִּין נָמִי תָנִי לָהּ וְלֹא סָבַר לָהּ – הִרִי יִתְכֵן שְׁגֵם רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן
 גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה רַק שְׁנֵי אֶת
 דַּעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֵךְ לֹא סָבַר כִּי, וּמִדּוּעַ מִנָּה רַב אֶת שְׁמוֹתֵיהֶם.
 מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: רַב וְנִזְכָּר גְּמִירָה לָהּ – רַב קִיבֵל מִרְבוּתֵינוּ שֶׁרַבִּין
 שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה סָבְרוּ כִּרְבִי
 אֱלִיעֶזֶר, וְרַבִּי לֹא, וְלֹכֵן מִנָּה רַק אוֹתָם.
 הַגִּמְרָא דְּנָה בְּדְבָרֵי רַב שֶׁפֶסֶק כִּרְבִי אֱלִיעֶזֶר שְׁתֵּי קְדוּשּׁוֹת הֵם.
 אוֹמֵרֵת הַגִּמְרָא: כִּי נָח נִפְשִׁיָּה דְּרַב הוֹנָא – לֵאחֲרַי פְּטִירָתוֹ שֶׁל רַב
 הוֹנָא, עֵייל –[וְכִנְסוּ] רַב חֲסִידָא לְבֵית הַמִּדְרָשׁ לְמִיִּיקָא דְּרַב אֲדִרְבַּי –
 כִּדִּי לְהַקְשׁוֹת עַל דְּבָרֵי רַב כֹּאן שְׁסוֹתֵרִים אֶת דְּבָרָיו בְּמַקּוֹם אַחֵר,
 וְכִי הִקְשָׁה, מִי אָמַר רַב – הָאֵם אֲכָן אֲמַר רַב הִלְכָה בְּאִרְבָּעָה זְקָנִים

לערב למחר בפת אחרת.

משנה

משנתנו עוסקת בזמן שהיו מקדשים את החדוש על פי הראיה, כלומר, שאם באו עדים לבית דין הגדול ביום השליש לחדוש, והעידו שראו בליל אמש את הלבנה, קידשו בית דין את היום לראש חודש, ואם לא באו עדים, נתעבר החדוש, כלומר שעולה היום השליש למנין החדוש הקודם, ונקבע יום השליש ואחד לראש חודש. ובראש השנה, במקומות הרחוקים מבית דין לא ידעו אם באו עדים ביום השליש לחדוש אלו וקידשוהו בית דין, או שלא באו עדים ונקבע ראש השנה למחרת, ונהגו מספק קדושת יום טוב בשני הימים. ובמקומות הסמוכים לבית דין, נהגו קדושה מתחילת היום הראשון שמא יבואו עדים ויקדשוהו בית דין, ואם נודע שבאו עדים, היה היום השני חול, ואם לא באו עדים ונתקדש החדוש ביום השני, נהגו גם בו קדושה. המשנה דנה, אם שני הימים של ראש השנה הם שתי קדושות נפרדות, או קדושה אחת. ונפקא מינה לגבי עירוב תחומין, אם אפשר לקנות שבתה בכל אחד מהימים במקום אחר, ולגבי הלכות נוספות שיבוארו במשנה.

רבי יהודה אומר, ראש השנה שהיה ירא – חושש שמא תתעבר – שמא לא יבואו עדים ביום השליש לחדוש אלו, ויתעבר החדוש ויהא ראש השנה למחרת, ומחשש זה נהגים קדושה בשני הימים, מערב אדם הרוצה לצאת מתחום עירו יום אחד למזרח ויום אחד למערב שני עירובין – מניח בערב יום טוב שתי ככרות לעירוב בשני המקומות, ואומר, עירובי שאני מניח במזרחי יקנה לי שבתה בראשון – ליום הראשון למזרח, ובשני – ועירובי שאני מניח במערב, יקנה לי שבתה ליום השני למערב. או שאומר, עירובי שאני מניח במערב יקנה לי שבתה בראשון למערב, ובשני – ועירובי שאני מניח במזרח, יקנה לי שבתה ליום השני למזרח. ואם רוצה לצאת מתחום עירו רק ביום הראשון, מניח את העירוב במקום שרוצה לקנות שבתה ואומר, עירובי יקנה לי שבתה בראשון – ליום הראשון, ובשני – ליום השני לא יקנה לי, אלא אהיה כבני עירי שיש להם אלפים אמה לכל רוח. ואם רוצה לצאת רק ביום השני, אומר, עירובי יקנה לי שבתה בשני, ובראשון – ליום הראשון לא יקנה לי, אלא אהיה כבני עירי. והטעם שיכול לחלק שבתתם של שני הימים, משום ששתי קדושות נפרדות הם, שכן קדושתם היא רק מחמת הספק ובאמת אחד מהם חול. ולא הוזהר לו חכמים – וחכמים חולקים על רבי יהודה, וסוברים, שבמקום שקנה שבתה ליום הראשון, שם שבתתו גם ליום השני, משום ששני הימים קדושה אחת הם ונחשבים כיום אחד, שאין קדושת שני הימים רק מצד הספק אלא אף מתקנת חכמים בתורת דאי.

פירות שלא הופרשו מהם תרומה ומעשרות, הרי הם טבל ואסורים באכילה עד שיפריש תרומה ומעשרות. ואסור חכמים להפריש בשבת ויום טוב. המשנה דנה בדין הפרשת תרומה ומעשרות בשני ימים של ראש השנה: ועוד אומר רבי יהודה, מתנה אדם – מפריש תרומה בתנאי על פירות של טבל שבתוך הפירות (סל) ביום טוב ראשון של ראש השנה, שנוטל מקצת מהפירות ואומר, אם היום חול, הרי אלו תרומה על שאר הפירות שבסל, ואם היום קודש, אין בדברי כלום. וביום השני נוטל את אותם פירות שהפריש ביום הראשון, ואומר, אם אתמול היה קודש והיום חול, הרי אלו תרומה על שאר הפירות, ואם אתמול היה חול והיום קודש, איני צריך לעשות כלום ושהרי כבר חלה התרומה אתמול, ואוכלה – ומותר לאכול את שאר הפירות שבסל ביום השני. ורבי יהודה לשיטתו ששני הימים הם שתי קדושות ונוהגים בהם קדושה רק מחמת הספק, וכיון שלפי האמת אחד מהימים הוא חול, הועיל לו התנאי שחלה הפרשת התרומה באותו יום שהוא חול.

רבי יהודה אומר דין נוסף לשיטתו: וכן ביצה שגוללה ביום

לא יציל אדם בשבת ויום טוב סמוך לחשיכה, על פתח מדינה – אל קצה העיר כדי שיכנס – שיוכל להתקרב ולהיכנס למרחץ שיש שם מיד לכשיחשיך, משום שאסור להכין את עצמו לעסוק אחרי שבת ויום טוב במלאכות, [והיה] תרבייה – היה רבה חזיר בו, שהרי מוכח שהליכתו לצורך חול אסורה אף על פי ששותק, והוא הדין לגבי המערב ברגליו, שכשם שאם אומר 'שביתתי במקומי' אסור משום הכנה, הוא הדין כששותק נחשבת הליכתו כהכנה. הגמרא דוחה את דברי רבה בר בר חנין: ולא היא – אין הדבר כן, אלא שמיצו ליה דברי רבה בר בר חנין: רבה ידע ברייתא זו ואף על פי כן לא חזר בו, משום שאין להוכיח ממנה לדין המערב ברגליו, שכן הנהגה, במהלך לסוף שדהו ועל פתח מדינה, מוכחא מילתא – ניכר הדבר שהולך לצורך מלאכה, שאם לא כן למה הלך לשם, ומשום כך אסור, שנאמר לגבי כבוד שבת (ישעיה נח ג), 'אם תשיב משבת וגלך וגו' ממנוצח הפער' וגו', ופירושו, עליך לכבד את השבת ולהימנע מלעסוק בה בחפצין [בצרכין], אסור גם לעסוק בהכנות למלאכות שיעשה אחרי השבת, וכיון שניכר שהולך לשם כך, אסור אף על פי ששותק, אבל הנהגה, במערב מיום טוב לשבת, לא מוכחא מילתא היא – אין ניכר הדבר שלשם כך הלך, משום דאי צורכא מרבין הוא, אמרינן שמעקא משבתיה – אם תלמיד חכם הוא, אומרים שמתוך שהרהר בלימודו, נמשך בהליכתו עד לשם ולא הרגיש, ואי עס הארץ הוא, אמרינן חקרא ארבעה ליה – אומרים שאבד לו חמור והלך לשם לחפש. וכיון שאין ניכר שכוונתו לערב ברגליו לשבת, אינו אסור משום הכנה, ודווקא אם צריך לומר 'שביתתי במקומי', ניכר הדבר ואסור משום הכנה.

הגמרא דנה בדברי רבי יהודה בדין המערב מיום טוב לשבת: גופא – נשוב לעצם דברי רבי יהודה ונבאר אותם, אומר רבי יהודה, שבת ויום טוב הסמוכים זה לזה, וערב ברגליו ביום ראשון, ורוצה גם ביום השני לצאת מתחום עירו, מערב ברגליו בשני – צריך לחזור ולערב ברגליו ביום הראשון עבור היום השני, וכן אם עירב בפת ביום ראשון, מערב בפת ביום שני, וכן אם עירב בפת בראשון ונאכלה, מערב ברגליו בשני, ואין בכל אלו משום איסור הכנה, וכמבואר לעיל (נח). אבל אם עירב ברגליו בראשון, אין מערב בפת בשני משום שאין מערבין בפתחא – אם לא עירב בה ליום הראשון בפת, משום שכשמערב לראשונה בפת, צריך לומר שקונה בה שבתה, ואסור משום הכנה.

הגמרא מבארת את הדין שאמר רבי יהודה: עירב בפת ביום ראשון, מערב בפת ביום שני. אומר שמואל, ובאותה הפת – מערב ליום השני דווקא באותה פת שעירב בה ליום הראשון, שכיון שכבר אמר אתמול שקונה בה שבתה, יכול היום לערב בשתיקה, אבל אסור לערב ליום השני בפת אחרת, שכיון שמערב בה לראשונה, צריך לומר שקונה בה שבתתו, ואסור משום הכנה.

הגמרא מוכיחה כדברי שמואל שמערב דווקא באותה פת: אומר רבי אשי, דיקא נמי מתניתין – מהמשנה גם ניתן לדייק כדברי שמואל, דקתני (לעיל נח), ביצה הוא עושה המערב ליום טוב ושבת, מוליכו [את הפת שמערב בו] בראשון – בערב היום הראשון, למקום שרוצה לקנות בו שבתה ביום הראשון, ומחשיך עליו, ונפלו את העירוב [הפת], ונא לו לביתו, בשני, חזר לשם עם אותה פת, מחשיך עליו, ואוכלו ונא לו, הרי מבואר כדברי שמואל, שמערב ליום השני דווקא באותה פת שעירב בראשון, אבל לא בפת אחרת משום שנחשב הכנה.

הגמרא מבארת את המשנה לדעת הסוברים שאם עירב ליום טוב, חזר ומערב ביום טוב לשבת: דייקנו מהמשנה שאין מערבין ליום השני בפת אחרת, ויש לתמוה, ורבין – אביי ורבה בר רב הונן שהקשו על רבה (לעיל נח), ולדעתם אם עירב ליום טוב, חזר ומערב ביום טוב לשבת אפילו אם אומר 'שביתתי במקומי', איך יתרצו את המשנה. מתרצת הגמרא: דילמא הנהגה עצה מוכחא קא משמע לן – אפשר לפרש ששם נקטה המשנה שנוטל את הפת ומחזירה למחר, רק כעצה טובה שלא תאבד פתו ויפסידנה, ויצטרך לטרוח להביא פת אחרת ליום השני, אבל אם רוצה, מותר

עירובין. פרק שלישי – בכל מערבין דף לט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רטו

לא יטייל אדם – בשבת או ביום טוב סמוך לחשיכה עד פתח מדינה. כדי להתקרב למרחץ להיות מזומן ליכנס כשתחשך מיד. אלמא: אף על גב דהילוך גרידא עביד ולא אמר מיד – אסור. וגבי עירוב או בדיבורא דהוה אסור משום הכנה – בשתיקותא נמי דהוה אסור. מוכחא מילתא – מאי בני בשדהו, אם לא לידע מה היא צריכה. ורחמנא

אמר: "ממנוא חפצך וגו'" (ישעיה נח). וכן בפתח המדינה. אבל חוץ לעיר עד התחום – לא מוכחא מילתא. ולדעובי לצורך מחור קאזיל. ולא מסקי אינשי אדעתיה. אלא, אי צורבא מרבנן הוא – אמרין שמעתא משכחיה, שמהדר בה ואין דעתו עליה. חמרא אירכס ליה – ואזיל לעיוני. דאפילו בשבת מותר להשיבו מתוך התחום לביתו. אבל מיד דאסיר ליה למיערב בשבת – אסיר ליה לזמני נפשיה להחאו מיד. עירב בפת בראשון – ונאכל עירובו מערב ברגליו בשני. שאין מערבין בתחילה בפת – מיום טוב לשבת משום הכנה. דקרי ליה השתא שם עירוב. דיקא נמי – באותה פת דקרא עליה שם מאתמול והשתא שם שתיק. אבל לא בפת אחרת. דבעי למקיר שם עירוב השתא. ורבנן – אבי ורבה בר רבן דקא מתמחי לעיל אהכנה דרבה. ולא ילפי מן מתניתין דדיקא כוותיה. דמשמע בפת אחרת לא – אלמא: הכנה היא. אסיר לך – דילמא מתניתין עצה טובה קא משמע לך. הא דקתני נטלו ובא לו – שלא יאבד ויפסיד פתו ויטרח באחרת. ולעולם, אי בעי – מערב באחרת. ודקתני אין עירוב לשני – בקניה קמייא קאמר, אי לא הדר מערב. משנה שם התעבר – בגולה קמייא, שמא יעשו בית דין הגדול אלול מעובר ויהיו שני ימים טובים, והוא צריך לילך בראשון לצד אחד ובשני לצד אחר. מערב שני עירובין – ומניחין בערב יום טוב, זה לכאן וזה לכאן, ואומר כו' כדלעיל. ולא הווי לו חכמים – דקסברי: קדושה אחת הן. מתנה אדם על הכלכלה – של טבל ביום טוב ראשון של ראש השנה, ואומר: אם היום חול – תהא זו תרומה על אלו, ואם היום קדש – אין בדברי כלום. דאין מגביהין תרומה ביום טוב, דשבות דרבנן. ואי משכסב ביחול – ואומר: אומר, איתמול קדש ודחיו חול – תהא זו שמאמרי איתמול תרומה על אלו, ואם היום קדש ואיתמול חול – כבר היא תרומה מאתמול. ואוכל כלכלה המותקנת, ומשיר התרומה. ולא הווי לו חכמים – דסברי דתרייהו קדושה אחת היא, ואין מגביהין בהן תרומה. החליצנו – זרנו. ויהחליצנו – כמו "נחלץ לחושים" (במדבר לב). אם היום אם מחר – אם היום הוא – החליצנו היום, ואם מחר – מחר. ולא הווי לו חכמים – בגמרא מפרשי: אי אתנאה קאי, וקא סברי לאו ספק הוא אלא יום ראשון הוא ראש חדש, או

ואזכור קאי, וקסברי דאין מוכיחין של רבינו חננאל בראש השנה. גמרא מורים חכמים – אף על גב דפליגי עליה דרבי אליעזר בשבת ויום טוב הכא מדרו דשני ימים טובים של ראש השנה שתי קדושות הן, דחד מינייהו חול, ומשום ספקא דלא ידיעין אי עברוהו בית דין וקדשו ירחא ביום לישראל חול, או ביום שלשים נקבע, והוי שני חול הוא דעביד להו. ורבי יוסי אוסר – דקסבר: לאו משום ספקא דשמא באו עדים ביום שלשים ספק ביום לישראל חוליה איתקן, אלא אף משום שמא באו עדים מן המנחה ולמעלה איתקן, דתרייהו קדישי. דאמור רבנן שדויה מצפין ביום שלשים של אלול שמא יבאו עדים שראיתם להלכה בו, וקדשו בית דין את החדש היום, ונהנין אותו היום קדש שמא יום טוב הוא. ותניא: תמיד של ראש השנה, שחרית קרב בחלכתו תמיד של חול ושיר של חול המתוקן ליום בית הללשיר שהיו הלוים אומרים במקדש ביום הראשון' כו' ותמיד פרק שביעי משנה ד'. בתמיד של בין הערבים אומר שיר אחר: הסירותי מסבל שכמו כדאמרין בפרק בתרא של ראש השנה (לב), ואם באו עדים אחר תמיד של בין הערבים, שכבר קרב בשיר של חול – תיקנו שיהיו מקדישין החדש מחר, ומיום המחרת מניחין קביעתה, כדי לומר שיר הראוי ליום טוב. ומכל מקום, גמר יום שלשים נהנין קדש בתחלתו, שכך תקנו שיהיו נוהגין אותו היום קדש ואפילו גמרו של יום, ואף על פי שיועידין ליום המחרת. ולמחר קדש. והרחוקים מבית דין נוהגין שני ימים טובים – לאו משום ספק נראית לבנה ביום שלשים והוי שני חול ספק ביום לישראל חוליה איתקן, אלא משום שמא באו עדים אחר תמיד של בין הערבים ונהנו בית דין שניהן קדש קא עבדי. אלמא: שניהן קדש. אי אתם מורים כו' – כדפרישית. אלמא: אנו דרחקין מבית דין מספקא לך דילמא הכי הוה. ותרייהו קדש.

ובן ביצה שנולדה ביום ראשון – פירוש: לא הודו לו שתאכל אפילו בשני. דקדושה אחת היא. ובריש ביצה (גא.) דפריך למאן דגזר ביצה משום משקין שובו, קשה דרבי יהודה דהכא אדרבי יהודה דפרק "חבית" (שבת קמגא.) דתנן, רבי יהודה אומר: אם לאוכלין – היוצא מהן מותר. ומשני, אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה. צריך לומר: יהיה ידבית" מחליף, דרך דהכא אם היה מחליף – לא היה מריח כלום, דרבנן מחמירי טפי. והא דאמר רבי יוחנן בפרק "חבית" (קמגא.) הלכה כרבי יהודה – היינו לפי מה שהיתה המשנה שניה, כדאמר ב"הגות עציץ" (בבא קמא צ"ג.) ולמאי דאפכיתו ותניתו – הלכה כרבי מאיר. ובלאו הכי אין סברא להפוך כאן כל הכבותר. ואין להאריך.

מורים חכמים לרבי אליעזר – תימה: דסברת חכמים המפרכה זמני דקדושה ויום טוב שחזי דפסיק לעיל כארבעה זמנים דשבת ויום טוב שחזי קדושות הן. ובשני ימים טובים של ראש השנה קיימא לן נמי כוותיה, דנולדה בהא אסורה בזה – דהיינו אפכא מסתברא חכמים. אי אתם מורים לי שאם באו עדים כו' – תימה לרבה, דאמר בפרק קמא דביצה (הא.) מתקנת רבי יוחנן בן זכאי שהתקן שיהיו מקבלין עדות החדש כל היום כולו, ביצה שרי. וכי לא נחלקו רבי יוסי ורבי יהודה אלא בזמן שבת המקדש קיים ולא לדורות? ויש לומר: דנפקא מינה אף על גב דפליגי בארץ ישראל בזמן שבת המקדש קיים, כדמשמע לישנא דקתני: שהיה ירא שמת התעבר, מכל מקום, נפקא מינה פלוגתניהו גבי לאחר חורבן לבני בבל. דהא דקאמר רבה מתקנת רבי יוחנן בן זכאי ביצת שריא – היינו דוקא לבני ארץ ישראל, כדקתני התם בהדיא: הא לן דהא להו, לפי שיש להם הדיכרא שנסתנה ליה המנחה אחר חורבן, שהיו מקבלים עדות כל היום. אבל לבני בבל שלא נשתנה להם המנחה, דלעולם עושין שני ימים – ביצה אסורה. דבגמ' שבזמן שבת המקדש קיים היה נחשב להם שני ימים קדושה אחת – הוא הדין לאחר חורבן, דאין ניכר להם שום שינוי בין קדם חורבן בין לאחר חורבן. והא דקאמר לקמן: וכן היה רבי יוסי אוסר בשני ימים טובים של גליות, ומפרש רבא דהכי קאמר: וכן היה רבי יוסי אוסר בשני ימים טובים של ראש השנה בגולה – לאו היינו אליבא דרבה. ולדידיה עיקר פלוגתניהו בחיב. אלא רביא לטעמיה. דאמר פרק קמא דביצה (הב.) אף מתקנת רבי יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה. דמי לא מודה רבי יוחנן בן זכאי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה, פירוש: סמוך לחשיכה כל כך שאין שהות ביום כדי לקבל עדות, שנהנין היום קדש ולמחר קדש. שאף על פי שיועידין שלא יקדשוהו היום. אלמא: קדושה אחת היא, שאף על פי שבטלה תקנתא ראשונה אחר חורבן, שהיו מקבלין עדות החדש כל היום – מסתמא לא בטלה לגמרי, בדסמוך לחשיכה אין פנאי לקבל עדות, ונהנין אותו היום קדש כו'. ורש"י ורבינו חננאל פירשו שם כל אחד ואחד לפי שיטת גירסתו,

ולא

ורבן

ולא נראה. ואם תאמר: נהרדעי דאמרי התם ביצה מותרת, דלא חישינן דילמא עברה לאלול, במאן סברה? דלרבי יהודה, אפילו אי עברה לא הוי קדושה אחת. ואי כרבי יוסי – הא קאמר הכא! ויש לומר: נהרדעי סברי דלעולם בבבל ביצה שריא. אפילו בתקנה ראשונה. דדוקא במקום בית דין, אי עברה לאלול חשיב קדושה אחת. אבל שלא במקום בית דין,

דעבדי דלעולם שני ימים הוא שתי קדושות, דאולין

בר רוב שנים שאינן מעוברות, כדאמרינן במסכת

הרש השנה (כא.) לענין יום הכפורים שאין

עושין אלא יום אחד. ואף על גב דרבי יוסי סבר

אפילו בבבל קדושה אחת הוא, כדאמר: ומודה רבי

יוסי בשני ימים טובים של גליות. משמע דבשני

ימים טובים של ראש השנה הוא קדושה אחת –

נהרדעי לא סבירא להו בהא כרבי יוסי.

א – משכחת להו לא תימא להו – רש"י פסק

דבביר הניצוד או הנלקט ביום טוב ראשון של

גליות. דמתניתין ביום טוב שני בכדי שיעשו, ושרי.

דודאי קיימא לן בשני ימים טובים של גליות דשתי

קדושות הן, כדמוכח הכא. ובפרק קמא דביצה

(ד.) גמי פסקין: גולדה בזה מותרת בזה, אלמא:

דשתי קדושות הן. והא דפסיק רב פפא הלכתא

בריש "אין צריך" (שם כד.) דנכרי שהביא פירש

לישראל כי לערב בכדי שיעשו – דיש

בקונטרס דהיינו לערב דיום טוב ראשון. ומותר

ממה נפשך, דאי יום ראשון קדש – יום שני חול.

דחא שרינן ביצה רבתי והניצוד ביום טוב ראשון

לאוכלו ביום טוב שני. ולקמן גמי, גבי הנהו גגנא

דשרי להו רבינא לאורתא לאורחיה ביה לאלתר

– אלמא קסבר דכי בעינן בכדי שיעשו – דייני

מיום טוב ראשון. דטעם בכדי שיעשו מפרש

הקונטרס ב"אין צריך" (שם כד.) כדי שלא יהנה

ממלאכת יום טוב. ולפי טעם זה ודאי יש להחרי

לעירט ראשון בכדי שיעשו. דמה נפשך לא יהנה

ממלאכת יום טוב, כדפירש. ולפי זה גמי אין צריך

להמתין לשעור שילך ויצוד ויבא ויחלוש ויביא,

אלא שיעור תלישה לבד, שהוא ברע אחד קטן –

דאו לא יהנה ממלאכת יום טוב. ודוקא בדבר

הנעשה בשביל ישראל צריך להמתין בכדי

שיעשו. אבל בפירות הנושרין, או שעשה הנכרי

בשביל עצמו – אין צריך בכדי שיעשו, כדאמר

בשבת בפרק "שואל" (קא.א.) אם רוב נכרים בעיר

– מנחמא שבת דוחץ בהו, ומנבל שבת

דאמר בשוגג יאכל (שבת לח.), אף על גב דנהנה

ממלאכת שבת, כיון דמילתא דלא שכיחא – לא

גזרו ביה רבנן. ובזהו גרסין מפרש: דצריך

להמתין עד מוצאי יום טוב בכדי שיעשו. וטעם

כדי שיעשו יש לפרש: משום שמא יאמר ישראל

לנכרי לעשות ביום טוב. כדי שיאכל לאלתר

במוצאי יום טוב. וזהו אין שייך אלא בדבר הנעשה

בשביל ישראל, כדמשמע גמי בפרק "שואל" (שם

קא.א.) והדיא בר טובאי – מיירי באיתציד מאלוי, על ידי שהיו מצודות פרוסות מערב יום

טוב. ולא נכרי שהביא דרוך לישראל הוה. ורבינא דשרי לאורחיה ביה לאלתר – שמא

לית

וּרְבִּנָּן - הֵתָם פִּי הֵיכִי דִלְא לְזִלוּלִי בִּיה. "וְעוֹד אָמַר

רַבִּי יְהוּדָה וכו'". וצריכא, דאי אשמעינן ראש השנה -

בְּהָא קָאמַר רַבִּי יְהוּדָה מִשּׁוּם דִּלְא קְעִיד מִיּוֹד. אָבֵל

פִּלְפִּלָּה, דְּמִיּוּחֵי בְּמִתְקֵן טִיבְלָא - אִימָא מוֹדָה לְהוּ

לְרַבְּנָן. וְאִי אֲשַׁמְעִין הֵנִי תִרְתִּי - מִשּׁוּם דִּלְיָא לְמִיּוֹד

עֲלִיּוּהוּ, אָבֵל בִּיצָה דְּאִיכָא לְמִיּוֹד בְּה מִשּׁוּם פִּירוֹת

הַנּוֹשְׁרִין וּמִשּׁוּם מִשְׁקֵין שְׁנִי - אִימָא מוֹדָה לְהוּ לְרַבְּנָן,

צָרִיכָא. תֵּנִיָא, פִּיצֵד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה מִתְּנָה אָדָם עַל

הַפִּלְפִּלָּה בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן וְאִוְכְלָה בְּשֵׁנִי: הִוּוּ לִפְנֵי

שְׁתֵּי פִלְפִּלוֹת שֶׁל טִבֵּל, אוֹמַר: אִם הַיּוֹם חוֹל וְלִמְחָר

קִדְשׁ - תִּהְיֶה זֶה תְּרוּמָה עַל זֶה, וְאִם הַיּוֹם קִדְשׁ וְלִמְחָר

חוֹל - אֵין בְּדָבָרִי פְלִיטָה, וְקוֹרָא עֲלֵיהּ שֵׁם וּמִנְיָהּ.

וְלִמְחָר הוּא אוֹמַר: אִם הַיּוֹם חוֹל - תִּהְיֶה זֶה תְּרוּמָה

עַל זֶה, וְאִם הַיּוֹם קִדְשׁ - אֵין בְּדָבָרִי פְלִיטָה, וְקוֹרָא עֲלֵיהּ

שֵׁם וְאוֹכְלָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹסֵר. וְכֵן הָיָה רַבִּי יוֹסִי אוֹסֵר

בְּשֵׁנִי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלִיּוֹת. הָהוּא פֵּר טִבְיָא דְּאִתָּא

לְבִי רִישׁ גְּלִיּוֹתָא, דְּאִתְּצִיד בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל גְּלִיּוֹת,

וְאִשְׁתַּחֲוִית בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי. רַב נַחֲמָן וְרַב חֲסִידָא אָכְלוּ,

רַב שִׁשְׁתָּה לֹא אָכַל. אָמַר רַב נַחֲמָן: מֵאִי אֲנִיבִיד לִיה

לְרַב שִׁשְׁתָּה דִּלְא אָכִיל בִּישְׁרָא דְּמִבְּיָא? אָמַר לִיה רַב

שִׁשְׁתָּה: וְהֵיכִי אִיכּוּל? דִּתְּנִי אִיסִי, וְאָמַרְי לֵה אִיסִי תִנִּי:

וְכֵן הָיָה רַבִּי יוֹסִי אוֹסֵר שֶׁנִּי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלִיּוֹת!

אָמַר רַבָּא: וּמֵאִי קוֹשְׁיָא? דִּילְמָא הֵכִי קָאמַר: וְכֵן הָיָה

רַבִּי יוֹסִי אוֹסֵר בְּשֵׁנִי יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּגוּלָּה.

אִי הֵכִי "שֶׁל גְּלִיּוֹת"? "בְּגוּלָּה" מִיבִעֵי לִיה! אָמַר רַבִּי

אִיסִי: וּמֵאִי קוֹשְׁיָא? דִּילְמָא הֵכִי קָאמַר: וְכֵן הָיָה רַבִּי

יוֹסִי עוֹשֶׂה אִיסוּר שֶׁנִּי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלִיּוֹת, בְּשֵׁנִי

יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְרַבְּנָן דְּשֵׁר. אֲשַׁפְּחִיה

רַב שִׁשְׁתָּה לְרַבָּה פֵּר שְׁמוּאֵל אָמַר לִיה: תֵּנִי מִרְי

בְּקִדְּשׁוֹת? אָמַר לִיה, תֵּנִיָא: מוֹדָה רַבִּי יוֹסִי בְּשֵׁנִי

יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלִיּוֹת. אָמַר לִיה: אִי מִשְׁפַּחָתָ לְהוּ -

לֹא תִימָא לְהוּ וְלֹא מִיּוֹד. אָמַר רַב אֲשִׁי, לְדִירִי אָמַר

לִי אֲמִימִר: הָהוּא פֵּר טִבְיָא לֹא אִיתְּצוּדִי אִיתְּצִיד,

אֵלָא

רבינו יצחק בשני ימים טובים של גליות – דשתי קדושות הן. אי משכחת להו – לרב

נחמן ורב חסדא. לא תימא להו – להאי מילתא, דמיכסיפ ל' על דלא אבלית מנייה.

פסק – ושמעין מדרב נחמן ורב חסדא ומדרב ששת דהדר ביה,

בשני ימים טובים של ראש השנה. ועוד: קיימא לן במסכת ביצה

(ה.) דספיקא דרבנן דבבר שיש לו מתירין אסור. ועוד: צידת צבי מלאכה דאורייתא היא, ושרייה. ובהלכות גדולות אסר. וילף טעמא מדקבע רב פפא דילכתא: נכרי שהביא דרוך

לישראל כי מווקד דהאי לערב אסורין בכדי שיעשו – לערב של מוצאי יום טוב שני קאמר, ולדיהו ראו לעשות קאמר. ובענין נראה שאינו כן, אלא ברחסם ואמר לערב סתם – אי

ביום טוב ראשון וביאוי – ימתין לערב בכדי שיעשו, ואוכלו. ולפיכך צריך להמתין, דשמא היה היום קדש ולמחר חול, ובעי המתנה בכדי שיעשו. ואי היה איפכא – כל שכן דאף

בלא המתנה היו מותרין. ואי ביום שני הביאום – ימתין לערב בכדי שיעשו, דשמא היום קדש הוא. ותדע דעיקר מילתיה דרב פפא לערב יום טוב ראשון איתמר, דאמר לקמן (מא.)

הנהו בני גגנא דהו ליה נכרים אסא ביום טוב שני, לאורתא שרא להו רבינא לאורחיה לאלתר. אלמא קסבר: כי בעינן בכדי שיעשו – ביום טוב ראשון, דחא קים לן בקביעה דירורא

דראשון עיקר. והא דעבדינן מתם הדרור כי אבל יום טוב שני קליל – לא בעינן בכדי שיעשו. ומסקנא קבעינן אף ביום טוב שני בכדי שיעשו, דלא

ליתו לזלזולי ביה. ותשובת הגאון יש בידו כן. עד כאן פסק. לאו איתצודי איתציד – דודאי פשיטא ליה לרב ששת דשרי בשני.

ורבנן – אמרי לך: התם גמי כיון נדחה ליום המחרת, הוי ראשון חול ולא הוי קדש אלא חוד. והאי דתקון לגמור היום בקדושה – כי הויכ דלא לזלזולי ביום שלשים של שנה האחרת דאי שריית להו לעשות בו מלאכה מן המנחה ולמעלה, כשיודיעין שידחה – אתו למיעבד ביה גמי קודם המנחה, ושומא יבואו ערים קודם המנחה, ויהא היום קדש, ונמצא שעשו מלאכה ביום טוב. וצריכי – לרבי

יהודה לאוריי דשתי קדושות הן בהנך תלת מילי, לענין עירוב וכלכלה וביצה. הכי גריסין: –

אבל כלכלה דמיוח במתקן טיבלא אימא לא. ביצה – שגולדה ביום טוב איתסר בכלל גזירת פירות הנושרין, שגורו עליהן שמא יעלה ויתלוש. ויש שאוסרין בכלל משקן שזבו מן הענבים שגורו עליהן משום שמא יסחוט, והך פלוגתא משמעתא קמיתא דביצה. וקורא עליה

שם – בתנאי כמו שאמרנו. ולמחר הוא אוסר – על אותה עצמה שתהא תרומה על חברתה. וקורא עליה שם – על אותה של תרומה. ואוכלה – להברתה. וכן היה רבי יוסי אוסר

בשני ימים טובים של גליות – כגון שני ימים של פסח ועצרת וסוכות. שהתורה אמרה יום אחד שבתון, ובגולתו עושין שני ימים. מפני שרוחקין מבית דין, ואין יודעין אם דוקעתא

תשרי וניסן ביום שלשים או ביום לשנא אחרינא. ואף על גב דמשום ספק, וחד מינייהו חול – אפילו הכי מנחמין בזה רבי יוסי. והנך דראש השנה לא קרי להו של גליות – מפני

שאף בירושלים פעמים היו נעשין שני ימים, וכגון שבאו עדים מן המנחה ולמעלה. כי טביא – צבי. דאיתציד ביום טוב ראשון של גליות – ועל ידי נכרים, רב נחמן ורב חסדא אכלו – ממה נפשך אי תאמול חול – הרי מותר, ואי

תאמול קדש – הרי היום חול, והרי המתנה בכדי שיעשו. לא אבל – משום דאסר סבר קדושה אחת היא. דתני איסי – בירוחתא. ואמרי לה איסי תני – ובגלשן תימא. כלומר:

איסי תני וכו' ואנא איכול, ומאי קושיא – דילמא דף סיפא גמי אראש השנה קאי. והכי קאמר: וכן היה רבי יוסי אוסר בראש השנה בגולה כל ראשי שנים, כאותו שהיו עושין בירושלים כשבאים העדים מן המנחה ולמעלה. שיש משמע בדני שאין נעשים שנים

אלא בגולה. אמר רב אסי ומאי קושיא דילמא – האי אוסר הכי קאמר וכן היה רבי יוסי עושה איסור שני ימים טובים של גליות קל, כאיסור שני ימים של ראש השנה לרבנן דפליגי עליה,

ואמרי מותר. דתניא לעיל: מודים חכמים לרבי אליעזר. ומוטב לתרוצי הכי מילתיה, ולא נזק שבתא ברבי יוסי. דקיימא לן רבי יוסי נמוק עמו, והאי חומרא בלא טעמא הוא. תנינא מודה

רבינו יצחק בשני ימים טובים של גליות – דשתי קדושות הן. אי משכחת להו – לרב נחמן ורב חסדא. לא תימא להו – להאי מילתא, דמיכסיפ ל' על דלא אבלית מנייה.

פסק – ושמעין מדרב נחמן ורב חסדא ומדרב ששת דהדר ביה, בשני ימים טובים של ראש השנה. ועוד: קיימא לן במסכת ביצה

(ה.) דספיקא דרבנן דבבר שיש לו מתירין אסור. ועוד: צידת צבי מלאכה דאורייתא היא, ושרייה. ובהלכות גדולות אסר. וילף טעמא מדקבע רב פפא דילכתא: נכרי שהביא דרוך לישראל כי מווקד דהאי לערב אסורין בכדי שיעשו – לערב של מוצאי יום טוב שני קאמר, ולדיהו ראו לעשות קאמר. ובענין נראה שאינו כן, אלא ברחסם ואמר לערב סתם – אי

ביום טוב ראשון וביאוי – ימתין לערב בכדי שיעשו, ואוכלו. ולפיכך צריך להמתין, דשמא היה היום קדש ולמחר חול, ובעי המתנה בכדי שיעשו. ואי היה איפכא – כל שכן דאף בלא המתנה היו מותרין. ואי ביום שני הביאום – ימתין לערב בכדי שיעשו, דשמא היום קדש הוא. ותדע דעיקר מילתיה דרב פפא לערב יום טוב ראשון איתמר, דאמר לקמן (מא.)

הנהו בני גגנא דהו ליה נכרים אסא ביום טוב שני, לאורתא שרא להו רבינא לאורחיה לאלתר. אלמא קסבר: כי בעינן בכדי שיעשו – ביום טוב ראשון, דחא קים לן בקביעה דירורא דראשון עיקר. והא דעבדינן מתם הדרור כי אבל יום טוב שני קליל – לא בעינן בכדי שיעשו. ומסקנא קבעינן אף ביום טוב שני בכדי שיעשו, דלא

ליתו לזלזולי ביה. ותשובת הגאון יש בידו כן. עד כאן פסק. לאו איתצודי איתציד – דודאי פשיטא ליה לרב ששת דשרי בשני.

מהם חול, ונוהגת קדושה בשניהם רק מספק, אין לעשר בהם
אפילו בתנאי.
הגמרא דנה בדין מאכל שהוכשר לאכילה על ידי מלאכה ביום
טוב ראשון, שאסור באכילה בו ביום, האם מותר באכילה ביום
טוב השני ושל גליות. הגמרא מספרת: **ההוא בר סבאי דאמא לבי**
ריש גליותא – מעשה צבאי שהובא לבית ריש גליותא **דאחציד** –
שניצוד על ידי נכרים ביום טוב ראשון של גליות, ואשתחית
ונשחט למחרת ביום טוב שני. רב נחמן ורב חסדא אכלו ממנו,
שסברו שקדושת שני הימים היא רק מספק ושתי קדושות הם,
וביום השני ממה נפשך מותר, שאם היום הראשון קדוש, הרי היום
חול, ואם היום הראשון חול והשני קדוש, הרי ניצוד בחול, ואין בו
איסור, ורב ששט לא אכל, שסבר ששני ימים טובים של גליות
קדושה אחת הם ונחשבים כיום אחד.
אמר רב נחמן, מאי אכיד ליה – מה אעשה לו לרב ששט דלא אכל
בישרא דמכא – שלא אכל מבשר הצבי, כלומר, לא היה לו לסרב
לאכול. **אמר ליה רב ששט לרב נחמן, והיכי איבול** – כיצד אוכל,
דתיי אסי – והלא איסי שנה בברייתא שהובאה לעיל, שרבי יוסי
אוסר לעשר טבל בתנאי בשני ימים טובים של גליות, הרי ששני
הימים קדושה אחת הם. ואמר ליה – ויש אומרים, שרב ששט אמר
בלשון תמידה, איסי תני – הלא איסי שנה בברייתא וכן היה רבי
יוסי אוסר לעשר בשני ימים טובים של גליות, ואני אוכל מבשר
הצבי, והלא מדבריו מוכח ששני הימים קדושה אחת הם.
הגמרא דוחה את הוכחת רב ששט: **אמר רבא, ומאי קושיא** – מה
ההוכחה מדברי רבי יוסי ששני ימים טובים של גליות קדושה אחת
הם, שמכך קשה על רב נחמן, דילמא הכי קאמר – הלא יתכן שרבי
יוסי התכוין לראש השנה, ונפרש כך, וכן היה רבי יוסי אוסר בשני
ימים טובים של ראש השנה, ומה שאמר 'של גליות', היינו בגולה
ו-בחור לארץ, כלומר, שבחור לארץ שני הימים של ראש השנה
קדושה אחת הם, כפי שהם קדושה אחת בארץ ישראל כשבאו
עדים אחר המנחה, ולעולם שני ימים טובים של גליות שתי
קדושות הם.
הגמרא מקשה על ביאורו של רבא: **אי הכי** – אם כך שהתכוין רבי
יוסי לראש השנה, מדוע אמר 'שני ימים טובים של גליות',
שמשמע שני ימים טובים הנוהגים רק בחוץ לארץ, בגולה מיבעי
ליה – היה צריך לומר 'שני ימים טובים של ראש השנה בגולה'.
מתרצת הגמרא: **אמר רבי אסי, ומאי קושיא, דילמא הכי קאמר** –
הלא יתכן שכך הפירוש בברייתא, וכן היה רבי יוסי קושיא אוסר
ו-מקיל לגבי קדושת שני ימים טובים של גליות ששתי קדושות
הם, בשני ימים טובים של ראש השנה לרבין דשרו – כשם שמקילים
חכמים החולקים עליו (לעיל ע"א) לגבי שני ימים טובים של ראש
השנה.
הגמרא מביאה הוכחה שמודה רבי יוסי לחכמים בשני ימים טובים
של גליות: **אשכחיה** – מצאו רב ששט לרבה בר שמואל, ואמר ליה
– ושאול אותה, תני מר מיד בקדושות – האם שנית איזה ברייתא
בענין שני ימים טובים אם הם קדושה אחת או שתיים, אמר ליה
רבה בר שמואל לרב ששט, אכן, תנינא, מודה רבי יוסי לחכמים
בשני ימים טובים של גליות שהם שתי קדושות. אמר ליה רב ששט
לרבה בר שמואל, אי משכחת להו לא תימא להו ולא מיד – אם
תמצא את רב נחמן ורב חסדא, אל תאמר להם דבר אודות
ברייתא זו, כדי שלא יביישוני על שלא אכלתי מדצב, שכיון
ששני הימים הם שתי קדושות, היה הצבי מותר ביום השני.
נכרי שהביא ביום טוב מאכל מחוץ לתחום עבור ישראל, אסור לו
באכילה, אך מותר לישראל אחר כמבואר בבבא (כה). הגמרא
מביאה נוסח אחר במעשה צבאי, ודנה בדין דבר שהובא מחוץ
לתחום ביום טוב: **אמר רב אשי, לדידי אמר לי אמרי** – לי אמר
אמימר, **ההוא בר סבאי לאו איתצודי איתציד** – אותו צבי בו היה
המעשה, לא כך היה שניצוד ביום הראשון ונשחט בשני, שאם כן,
היה גם רב ששט אוכל מימנו ביום השני,

הגמרא מיישבת את שיטת חכמים: ורבין – וחכמים, יפרשו שהם
– שם, הטעם שתיקנו לנהוג בקדושה עד סוף היום הראשון, כי
היכי דלא לזילי ביה – כדי שלא יזלזלו בקדושת היום הראשון,
שאם נתיר מלאכות בסוף היום, יעשו בשנים הבאות מלאכות אף
בתחילת היום, ואם יבואו עדים לפני המנחה ויקדשו בית דין את
היום, נמצא שעשו מלאכה ביום טוב, אבל לעולם נחשב היום
הראשון כחול שנהגה קדושתו רק מספק, ואין שני הימים קדושה
אחת.
שנינו במשנה: **ועוד אמר רבי יהודה וכו'** מתנה אדם על הכלכלה
ביום טוב ראשון ואוכלה בשני, וכן ביצה שנולדה בראשון תיאכל
בשני.
הגמרא מבררת מדוע הוצרך רבי יהודה להשמיענו ששני הימים
של ראש השנה שתי קדושות הם לגבי שלשה דינים, עירוב
תחומין, הפרשת תרומה, וביצה שנולדה: וצריך – וצריך רבי
יהודה להשמיענו את דעתו לגבי שלשת הדינים, דאי אשמיעין
ראש השנה – שאם היה משמיע לנו רק לגבי עירוב, היינו אומרים
שדווקא קאמר רבי יהודה – בזה אמר רבי יהודה שאפשר
לערב לכל יום במקום אחר, משום דלא קעביד מדי – משום שאינו
עושה ביום טוב כלום, אכל לעשר ביום טוב כלכלה (ו-סל) של
פירות טבל, דמיהו כמתקן מילא – שנראה כמתקן טבל ביום טוב,
אימא מודה להו לרבין – היינו אומרים שהוא מודה לחכמים
שאסור, ואי אשמיעין הני תתי – ואם היה משמיע לנו רק שני
דינים אלו של עירוב והפרשת תרומה, היינו סוברים שדווקא בהם
הקיל משום דילמא למיגור עליהו – שאין בהם טעם לגזור ולאסור,
אכל לגבי ביצה, דאימא למיגור בה – שיש טעם לגזור ולאסור
ביום השני מאותם הטעמים שאסורה ביום הראשון, והם, לפי דעה
אחת המובאת במסכת ביצה (ב) משום שהיא בכלל פירות הנושרין
– פירות שנתלשו מהעץ מאלוה ביום טוב, שאסורם חכמים
באכילה שמא יתלוש ביום טוב, ולפי דעה נוספת (ג) משום
שהיא בכלל משקין שזכו – משקין שנסחטו מהפרי מאלוה ביום
טוב, שאסורם חכמים בשתייה שמא יסחוט ביום טוב, אימא מודה
להו לרבין – היינו אומרים שמודה רבי יהודה לחכמים שאסורה
הביצה גם ביום השני, צריך – אכן נצרכים שלשת הדינים,
להשמיענו שבכולם מתיר רבי יהודה.
הגמרא מביאה ברייתא המבארת כיצד מעשרים בשני ימים של
ראש השנה: תניא, כיצד – באיזה אופן אמר רבי יהודה שמתנה
אדם על הכלכלה ביום טוב ראשון ואוכלה בשני, ולא יעבור על
האיסור לעשר ביום טוב, היו לפניו שתי כלכלות של פירות טבל,
נוטל ביום הראשון אחת מהן ואומר, אם יהיו חול ולמחר קדש,
תהא זו – יהיו הפירות שבה תרימא על זו – על הפירות שבכלכלה
השניה, ואם יהיו קדש ולמחר חול, אין ברבך כלום – לא תחול
התרומה, וקורא עליה – על הכלכלה עם הפירות שהפריש, שם
תרומה על תנאי, ומניחה, ואינו אוכלם עדיין, שמא היום קודש,
ולמחר – ביום השני הוא אומר, אם יהיו חול ואתמול היה קודש
ולא חלה התרומה, תהא זו – פירות שבכלכלה זו שהפרישתי
אתמול לתרומה, יהיו תרימא על זו – על הפירות שבכלכלה
השניה, ואם יהיו קדש אין ברבך כלום, שכבר חלה התרומה
אתמול שהיה חול, וקורא עליה שם, ואוכלה את הפירות
שבכלכלה השניה, שממה נפשך כבר יצאו מיד טבל, וכיון ששני
הימים קדושים רק מספק, הועיל לו התנאי שחלה ההפרשה בחול,
ולא עבר על איסור הפרשת תרומה ביום טוב. רבי יוסי חולק ואומר
לעשר אפילו בתנאי בשני הימים, שולדעו קדושה אחת הם, ולא
יועיל התנאי שנתחול ההפרשה בחול. וכן היה רבי יוסי אוסר
לעשר טבל גם בשני ימים טובים של גליות – בשני ימים טובים של
פסח, שבועות, וסוכות, הנוהגים בחוץ לארץ, שכיון שהיו רחוקים
מבית דין, לא ידעו אם נקבעו חודשי ניסן ותשרי ביום השלושים
לאלול ואדר, או ביום השלושים ואחד, ולא ידעו באיזה יום חל
יום טוב, ומספק נהגו שני ימים, וסבר רבי יוסי שאף על פי שאחד

הונא, איבעיא לן – הסתפקנו, מהו להזכיר שם ראש חדש בראש
השנה – האם כשאומרים בתפילת מוסף של ראש השנה 'ותתן לנו
ה' אלהינו את יום הזכרון הזה' יש להוסיף ולהזכיר גם את ראש
חדש, ולומר 'את יום ראש החודש הזה ואת יום הזכרון הזה', או
לא. וצדדי הספק הם: האם מבינן דהלוקין במוספין – שלענן
קרבת המוספים מקריבים בראש השנה גם מוספי ראש חודש וגם
מוספי ראש השנה, כמו שנאמר (במדבר כט א) – 'ובחדש השביעי
באחד לחודש וגו' מלבד עלת החדש ומנחתה וגו', אמרין – לכך
גם בתפילה יש להזכיר את ראש חודש בפני עצמו. או דילמא,
וכרן אחד עולה לבאן ולבאן – אמירת 'יום הזכרון' כמו שנקרא
בתורה יום זה, שנאמר (ויקרא כג כד) 'בחודש השביעי באחד לחודש
יהיה לכם שבתון וזכרון תרועה', עולה היא גם לראש השנה וגם
לראש חודש, שהרי כל ראש השנה הוא גם ראש חודש, ויום זה
נקרא 'יום הזכרון', ולכן אין להוסיף ולהזכיר את יום ראש החודש
זה.
רב הונא מביא ראייה ממשנתו לפשוט את הספק: אמר לן – השיב
לנו רב הונא, הנייתיה – שנינו זאת כבר במשנה, שכך שנינו
במשנתנו (לעיל לט). 'רבי דוסא בן הרכינס אומר העובר לפני התיבה
בו' ביום טוב של ראש השנה אומר, החליצנו ה' אלהינו את יום
ראש החודש הזה אם היום אם למחר, ולמחר הוא אומר אם היום
אם אמש, ולא הודו לו חכמים. מא' – מה לא הודו לו חכמים, לאו
האם אין הפירוש שלא הודו לו שצריך להזכיר את ראש חודש
בתפילת ראש השנה. ואם כן מוכח מזה, שלדעת חכמים אין
להזכיר את ראש חודש בתפילת ראש השנה. דוחה הגמרא: לא –
אין הכוונה שלא הודו חכמים לרבי דוסא לענין עיקר ההזכרה,
אלא נחלקו רק לענין הלהגות ולומר אם היום אם למחר, שרבי
דוסא אמר שביום הראשון לאחר שאומר 'את יום ראש החודש
הזה' מוסיף לומר 'אם היום, אם למחר' וכן ביום השני מוסיף 'אם
היום, אם אמש', ועל זה חלקו חכמים ואמרו שאין להוסיף ולומר
כן, אבל לענין הזכרת ראש חודש בלא תנאי מודים הם לרבי דוסא
שמזכירים בתפילת ראש השנה ואומרים 'את יום ראש החודש
הזה' בשני הימים ובלא תנאי.
מוסיפה הגמרא: הני נמי מסתברא לפרש כך את דברי חכמים,
מדקתני בברייתא, 'וכן היה רבי דוסא עושה בראשי חודשים של כל
השנה בוקל' – שכל ראש חודש שלא היו יודעים אם עיברו בית דין
את החודש או לא, היה אומר בתפילת ראש חודש 'החליצנו ה'
אלהינו ביום ראש החודש הזה אם היום אם למחר' ולא הודו לו
חכמים. מפרשת הגמרא: אז אמרת בשלמא – מוכח דהרב אס
תאמר שדברי חכמים נאמרו לענין הלהגות, שמתאר שרבי דוסא
הזכיר תנאי זה בברייתא גם לענין שאר ראשי חודשים, משום דהני
לא הודו לו חכמים, וכמו שחלקו לגבי ראש השנה שלדעתם אין
להתנות על היום שהוא ספק, כך חלקו גם לענין שאר ראשי
חודשים. אלא אי אמרת, שדבריהם נאמרו לענין להזכיר את ראש
חודש בראש השנה, קשה, אמאי לא הודו לו חכמים בשאר ראשי
חודשים, והרי בשאר ראשי חודשים ודאי מזכירים את ראש חודש,
ואין ספק בדבר. אלא נאמי מחלוקתם של חכמים היתה לענין
התנאי, ולכן חלקו אף בשאר ראשי חודשים.
מקשה הגמרא: ואלא מא' – אלא מה אתה מפרש, שדברי חכמים
נאמרו לענין הלהגות, אם כן יש להקשות, למה לי לאפילוני בברייתא
– מדוע הוצרכו רבי דוסא וחכמים לחלוק בשני מקומות, גם לענין
ראש השנה וגם לענין שאר ראשי חודשים. מתרצת הגמרא: צריכי
– צריכים היו רבי דוסא וחכמים לחלוק גם לענין ראש השנה וגם
לענין שאר ראשי חודשים, דאי אשמינן – שאם היו משמיעים לנו
את מחלוקתם רק לענין ראש השנה, הוה ראש השנה, בזה קאמרי רבנן
דלא – רק לגבי ראש השנה חלקו חכמים על רבי דוסא ואמרו
שלא יתנה, משום דאיתי ללולוי ביה – שמתוך שיתנה ויאמר
בפירוש שספק הוא אם היום ראש חודש או למחר יבואו ללול
ביום השני, ולהקל לעשות בו מלאכות, מאחר ואינו אלא ספק,
אבל בראשי חודשים של כל השנה בוקל, שמתירים הם במלאכה

אלא מחוץ לתחום אהא – הובא הצבי ביום טוב, ונחלקו החכמים
אם מותר לאכול באותו יום שהובא, שמא דאכל סבר – רב נחמן
ורב חסדא שאכלו, סברו שהבא מחוץ לתחום בשביל ישראל זה,
מותר לישראל אחר ליהנות ממנו, ולכן אכלו מבשר הצבי, משום
שלא הובא עבורם, ומאן דלא אכל – ורב ששת שלא אכל סבר,
שבכל דאיתי לבי ריש גלותא אדעתא דבוליהו רבנן אחי – כל דבר
המובא לבית ריש גלותא, מובא גם עבור החכמים שהיו רגילים
לסעוד בביתו, ולכן אסור להם לאכול מהצבי.
הגמרא מקשה על שיטתו של אמימר בסיפור המעשה: והא
אשכחיה רב ששת לרבא בר שמואל ואמר ליה – הרי אמרו לעיל
שלאחר המעשה בצבי מצא רב ששת את רבה בר שמואל, ושאל
אותו אם שנה ברייתא כלשהי בענין שני ימים טובים של גלויות אם
הם קדושה אחת או שתיים, ואם היה המעשה בו ביום שניצוד
הצבי, לא היה צריך רב ששת לשאול על כך, שהרי לא נחלק עם
רב נחמן ורב חסדא בענין זה. מתרצת הגמרא: לדעת אמימר לא
היו דברים מעולם – מעולם לא שאל כך רב ששת את רבה בר
שמואל.
הגמרא מספרת מעשה שנלמד ממנו דין מאכל שהובא ביום טוב
מחוץ לתחום: הוה ליפתא דאיתי לחוזה – מעשה בלפת שהובאה
למחזא ו-שם עיר) ביום טוב על ידי נכרי, נפק רבא חזא דקמישא
– יצא רבא וראה שהיא נובלת, שרא רבא למיזבן מיניה – והתיר
רבא לקנות אותה ממנו כדי לאכולה בו ביום, ואמר, הא ודאי
מאי תמול נעקרה – ניכר מכך שהיא נובלת, שנעקרה מהקרקע
קודם יום טוב, ולכן אין לאסורה משום מוקצה, ומאי אמרת –
משום מה תאמר שצריך עוד לאסור, מחוץ לתחום אהא – משום
שהובאה הלפת מחוץ לתחום ביום טוב, ואסרו חכמים דבר הבא
מחוץ לתחום ביום טוב, הלא אין לאסור משום כך, שהרי רבא
מחוץ לתחום בשביל ישראל זה, מותר לאכול לישראל אחר שלא
הובא בשבילו, וכל שכן האי דאדעתא דנכרים אהא – ובדאי
שלפת זו שהובאה עבור נכרים, מתורת לישראל. אולם, כיון דהוה
– שראה רבא דקא מפשי ומייתי להו – שמרבים הנכרים להביא
לפתות מחוץ לתחום, והבין שכונתם להרבות ולהביא מהן גם
עבור ישראל, אמר להו – אסור להם את הלפתות, שכיון שהובאו
עבורם ביום טוב, אסור להם בהנאה.
נכרי שהביא לישראל גידולי קרקע שנתלשו ביום טוב, אסורים
בהנאה ביום טוב, וגם במוצאי יום טוב עד כדי שיעשו, כלומר כדי
שיעור הזמן הדרוש לתלישתם, כמבואר בביצה (כד). הגמרא תדון
ברין זה: הנהו בני גנא – מעשה באנשים שהיו בונים חופות
לחתנים, והיו נותנים שם הדסים, הנו להו אהא ביום טוב שני –
שגזזו נכרים עבורם הדס ביום טוב שני. לאותה – לערב במוצאי
יום טוב, שרא להו רבינא לאורויה ביה לאותה – התיר להם רבינא
להריח בו מיד, שלדעתו ביום טוב שני הקילו ולא הזיקו להמתין
בכדי שיעשו. אמר ליה רבא בר תחליפא לרבינא, ליסר להו מר
מפני שאין בני תורה – תאסור להם להריח את ההדס במוצאי יום
טוב עד כדי שיעשו, משום שאינם בני תורה, ואם תתיר להם,
יבואו ללול ביום טוב שני. מתקף לה רב שמינה על רבא בר
תחליפא, שמשמע מדבריו שמינא דאין בני תורה, הא בני תורה
שרי – דווקא למי שאינם בני תורה אסור עד כדי שיעשו, אבל לבני
תורה מותר מיד במוצאי יום טוב, והא בעינן בברי שיעשו – והלא
צריך להמתין בכדי שיעשו, והיא גזירה לכל ואפילו לבני תורה.
אולו שילית לרבא – הלכו ושאלו את רבא האם יש להמתין בכדי
שיעשו, אמר להו בעינן בברי שיעשו – ואמר להם שצריך להמתין
בכדי שיעשו, בין בני תורה ובין שאינם בני תורה.
שנינו במשנתנו (לעיל לט): רבי דוסא בן הרכינס אומר העובר לפני
התיבה בו' ביום טוב של ראש השנה אומר, החליצנו ה' אלהינו
את יום ראש החודש הזה אם היום אם למחר, ולמחר הוא אומר
אם היום אם אמש, ולא הודו לו חכמים.
הגמרא מביאה ספק בענין הזכרת ראש חודש בראש השנה: אמר
רבא, פי חוין פי רבי הונא – כשהיינו אני וחבירי בישיבתו של רב

עירובין. פרק שלישי – בכל מערבין דף מ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" ריט

1 אלא מחוץ לתחום קאמא – ובר ביום. והא אשכחיה רב ששת כו' – ואי בו ביום, אמאי
2 משייל ליה אי קדושה אחת או שתי קדושות. דקא מפשי – נכרים ואייתו. אמר: הני ודאי
3 אדעתא דישיראל מפשי ואיתו, ואסר להו. בני גנא – קושרי כילות לחתנים, ונחתנים
4 שם הרס. לפי שאינן בני תורה – ואתו לזלוזלי ביום טוב שני. בין דחלוקין במוספין –

שמקריבין מוספי ראש חדש ומוספי ראש השנה,
6 כדכתיב (במדבר טז): "מלכר עלות החדש".
7 אמרינן – בתפלה נמי: "את יום ראש החדש
8 הוה ואת יום הוכרון הוה". וזכרון אחד – "את
9 יום הוכרון הוה" דרמנא קרייה "זכרון", דכתיב:
10 "זכרון תרועה" וברבינו חננאל נמי כתיב: "חזיו
11 לכס לזכרון". מאי לאו – "לא הודו" אלא חזיר
12 קאי, דלא הודו לו לחזירי של רבינו חננאל
13 בראש השנה. להתנות – אם היום אם למחר.
14 אלא סתמא לימא, וכן יום המחרת. בראשי
15 חרשים של כל השנה – שהוא ספק אם עיברה
16 בית דין. לזלוזלי – אי מחוקקין ליה ספק אתו
17 לזלוזלי בשני אבל כי אמרינן סתמא – מחוקקין
18 באו בקדושה אחת. אבל בשאר חרשים – דשרו
19 במלאכה, וליכא למיחש לזלוזלי – אימא מודו
20 ליה. מתפלל עשר – שלש ראשונות ושלש
21 אחרונות, ושל שבת בפני עצמה – הרי שבע.
22 וקדושת היום וכולל עמה מלכיות – הרי
23 שמונה, וזכרונות ושופרות. ובית הלל אומרים
24 מתפלל תשע – דכולל שבת ויום טוב בברכה
25 אחת, וחזוהו: "מקדש השבת ישראל ויום
26 הוכרון". ואם איתא – דמזכיר של ראש חדש
27 לבית שמאי, רבעי לכל חד ברכה בפני עצמה –
28 אחת עשרה מבעי ליה.

אמר

אָלָא מַחוּץ לַתְּחוּם אֶתָּא. מֵאֵן דְּאֶכְל כֶּכֶר: הֵבֵא
בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל זֶה - מוֹתֵר לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר. וּמֵאֵן דְּלֵא
אֶכְל כֶּכֶר - כָּל דְּאֶתִי לְבִי רִישׁ גְּלוּתָא - אֲדַעְתָּא
דְּכּוֹלְהוּ רִבְנָן אֶתִי. וְהָא אֲשַׁכְחִיה רַב שֵׁשֶׁת לְרֵבָה
פֶּר שְׂמוּאֵל וְאָמַר לִיה: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מִעוֹלָם. תְּהֵא
לִפְתָּא דְּאֶתִי לְמַחוּצָא, נִפְק רַבָּא חֲזִיא דְּכַמְיָא, שְׂרָא
רַבָּא לְמִיּוֹצֵן מִיּוֹנִי. אָמַר: הָא וְדָאי מֵאִיתִּימּוֹל נַעֲקֶרְהָ.
מֵאִי אֲמַרְתָּ מַחוּץ לַתְּחוּם אֶתָּא - הֵבֵא בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל
זֶה מוֹתֵר לְאֶכְוֹל לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר, וְכָל שֶׁנָּן הָאִי דְּאֲדַעְתָּא
דְּגוֹיִם אֶתָּא. בִּין דְּהוּא דְּקָא מִפְּשִׁי וּמִיּוֹנִי לְהוּ - אָסַר
לְהוּ. הֵהוּ בְּנֵי גִנְאָ דְּגוֹז לְהוּ אָסָא בְּיוֹם טוֹב שְׁנִי,
לְאוּרְתָא שְׂרָא לְהוּ רַבִּינָא לְאוּרְחֵי בִּיה לְאַלְתֵּר. אָמַר
לִיה רַבָּא בִּר תַּחְלִיפָא לְרַבִּינָא: לִיסַר לְהוּ מַר, מִפְּנֵי
שְׂאִינָן בְּנֵי תוֹרָה! מִתְּקִיף לֵה רַב שְׁמַעֲיָה: טַעְמָא -
דְּאִינָן בְּנֵי תוֹרָה, הָא בְּנֵי תוֹרָה שְׂרִי? וְהָא בְּעִינָן בְּכַדִּי
שְׁעִישְׁעִי! אֲוֹלוּ שְׁיִלְוִה לְרַבָּא, אָמַר לְהוּ: בְּעִינָן בְּכַדִּי
שְׁעִישְׁעִי. "רַבִּי דּוֹסָא אָמַר הָעוֹבֵר לְפָנֵי הַתִּיבָה כו'".
אָמַר רַבָּה: פִּי הַיּוֹנִן פִּי רַב הוֹנָא, אִיפְעָא לָן: מַהוּ
לְחֻבִּיר שֶׁל רֹאשׁ הַדֵּשׁ בְּרֹאשׁ הַשְּׁנָה? בִּין דְּחַלּוּקִין
בְּמוֹסְפִין אֲמַרְינָן, אוּ דִּילָמָּא: זָכְרוֹן אַחֵר עוֹלָה לְכָאֵן
וּלְכָאֵן? אָמַר לָן: תִּנְיֹתָהּ, רַבִּי דּוֹסָא אָמַר: הָעוֹבֵר לְפָנֵי הַתִּיבָה כו', מֵאִי לָאוּ לְהוֹפִיז?
לֹא, לְהִתְנוּת. הִכִּי נָמִי מִסְתַּבְּרָא, מִדְּקִתָּנִי בְּבִרְיָתָא: וְכֵן הָיָה רַבִּי דּוֹסָא עוֹשֶׂה בְּרֹאשִׁי
חֲרִשִׁים שֶׁל כָּל הַשְּׁנָה פּוֹלֶה, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ. אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא לְהִתְנוּת - מִשּׁוּם הִכִּי לֹא
הוֹדוּ לוֹ. אָלָא אִי אֲמַרְתָּ לְחֻבִּיר - אֲמַאי לֹא הוֹדוּ לוֹ? וְאָלָא מֵאִי - לְהִתְנוּת? לְמַה
לִּי לְאִיפְלוּגִי בְּתַרְתִּי? צְרִיקָא, דְּאִי אֲשַׁמְעִין רֹאשׁ הַשְּׁנָה, הוּהוּ אֲמִינָא: בְּהָא קְאָמְרִי רִבְנָן
דְּלֵא - מִשּׁוּם דְּאֶתִי לְזוּלָּזִי בִּיה, אֲבָל בְּרֹאשִׁי חֲרִשִׁים שֶׁל כָּל הַשְּׁנָה פּוֹלֶה - אֲמַאי מוֹדוּ
לִיה לְרַבִּי דּוֹסָא. וְאִי אֲתָמַר בְּהָא - בְּהָא קְאָמַר רַבִּי דּוֹסָא, אֲבָל בְּהָד - אֲמַאי מוֹדָה
לְהוּ לְרִבְנָן, צְרִיקָא. מִיתִיבִי: רֹאשׁ הַשְּׁנָה שְׁחָל לְהוֹיֹת בְּשִׁבְתָּ, בִּית שְׂמַאי אֲמַרִּים: מִתְּפַלֵּל
עֶשֶׂה, וּבֵית הֵלֵל אֲמַרִּים: מִתְּפַלֵּל תִּשְׁעֵי. וְאִם אִיתָּא, בֵּית שְׂמַאי אֲחַת עֶשְׂרֵה מְכַיִּי לִיה!

אמר

גופיה מפלפליה דרב חסדא. ואמר בסוף הוריות (יד,א) סיני ועוקר הרים – סיני עדיף. דהכל צריכין למרי חטיא. הלכך: דבר המחץ לתחום בשביל ישראל – אסור לכל בני ביתו לאכול,
דאדעתא דכולהו קאתי.

הא ודאי מאתמול נעקרה – אבל אי היום נעקרה – אסור, אף על גב דאדעתא דנכרים אתו. וטעמא משום מוקצה. ואפילו לרבי שמעון דלית ליה מוקצה – הכא מודה, כיון דלא לקטן
מאתמול – ואקצינהו. ודמי לגרורות ורעמוקין. וכן משמע בריש "המביא" בבבא (ל,ב) דכל חיובא דאין יושב ומצפה – אית ליה לרבי שמעון מוקצה. וכן פירש הקונטרס בריש "אין צריך"
(שם כד,ב) גבי נכרי שהביא דרוקן לישראל. ואם תאמר: דבפרק קמא דחולין (יד,א) גבי השוחט בשבת משמע דלא הוי מוקצה לרבי שמעון, ואפילו לרבי יהודה בעי למימר מעיקרא דלא הוי
מוקצה! וצריך למר דמיירי ביושב ומצפה שמא ישיחוט חרש ששה וקטן ואחרים רואין אותו. ואם תאמר: למה ליה טעמא בריש בבא (ג,א) גבי פירות הנזשין שמא יעלה ויתלוש? תיפוק
ליה משום מוקצה! ויש לומר: כגון דאית ליה עורבים, דהוי מוכן לעורבים. והא דאמרינן בפרק "כל תביב" (שבת כב,א) דאין מעמידין בהמה על גבי מוקצה בשבת, פירוש: עשבים שנתלוש
בשבת – הא פרשינן התיב כגון שהיו עומדין בשעת חיבורן במקום שהבהמה לא היתה יכולה לבא שם. אי נמי: דצריך טעמא שמא יעלה ויתלוש, לרבי שמעון ביושב ומצפה. ואם תאמר:
טעמא דמוקצה למה ליה? תיפוק ליה משום שמא יעלה ויתלוש! ויש לומר: דשמא יעלה ויתלוש לא הוי אלא בפירות האילן, שקלין דליתלוש. ודבעי מר מר ארצינא – לא וכן.
במשקין, דגורנין שמא יסחוט, לפי שקלין ליסחוט. ודגים שנצודו ביום טוב – אסורין משום גרורות ורעמוקין, ולא משום דגורנין שמא יצור. ותרע: דבסוף "כל תביב" (שם כב,א) גבי
מילא מים לבהמה, ונכרי שהדליק חנר ועשה כבש – לא אסורין לישראל לירד אחריו וגזרה שמא יעשנו. והא דמדמי בפרק קמא דחולין (יד,ב) שמא ישיחוט לשמא יסחוט – הוה מצי למדיחי
דלא דמי כדפירשתי, אלא דכלאו הכי דחי ליה שפיר. וזכרון אחד עולה – דבראש השנה כתיב "זכרון תרועה" ובראש חדש כתיב "בהעלותך" גבי חצוצרות "היו לכם לזכרון".
פירש רבינו שמאלא בן מאיר: דאין צריך לחזירי מקראות של מוסף, לא דיום טוב ולא דרבינו חננאל. כדאמר רב חיינא אמר רב בשילוי ראש השנה (לה,א) כיון שאמר "זכרון" כתוב לאמר
– שוב אינו צריך, גבי מלכיות וזכרונות ושופרות. ואם התחיל – צריך לסיים. והא דתנן: הפוחת לא יפוחת משלש – היינו בהתחיל. והוא הדין נמי במקראות דקרבנות, ואם בא לחזיר –
מכיר אף של רבינו חננאל. ורבינו תם מפרש: דהדיא דרב חיינא – דווקא במלכיות וזכרונות ושופרות, אבל דמוסף צריך לחזירי לעולם. אבל דרבינו חננאל אין צריך כלל לחזיר, דנפטר
במה שאמר "מלכד עלת החדש ומנחתה". והדיא במחזורו "ושני שעיריך ולכפר ושני מיתרים כהלכתם". ולרבי יצחק אין נראה לחלק בין מלכיות וזכרונות ושופרות למקראות דמוסף. ויש גאונים
קדמונים שאין מניחין לומר "ובראשי חרשים" דלא לית לזלוזלי במעודות ויום טוב ראשון של ראש השנה. דיאמרו יום שני עיקר כמו בראשי חרשים של כל השנה, ואתי לממני מעודות
מיום שני. ואין נראה לרבינו יצחק, דבכולהו שמעתא ליכא דחש להאי זלוזולא. ובערך בערך "חדש" איזה חג חשדו מתכסה בו – הוי אמר זה ראש השנה. פירוש: שאין אומר "ובראשי
חרשים" לא בתפלה ולא בולתה. ותעין עוד תוספת בינה טנא, דיבור המתחיל איזהו. ותוספת ראש השנה תב דיבור המתחיל "שהשחר", ועוד שם בתוספות לה,א.

לית

לית הלכתא כרב אחא בר יעקב – פירש רש"י ולא איתפרש. ורבינו תנאל פירש: דבפרק
 "חולין" (שבת קלטא) גבי כשאות פרין: וליתבי לניוקא דירשאל, ומשני: דילמא אתי
 למיסר, וקמן לן דרב אחא בר יעקב הקשה אותה קושיא.
דלמא אתי למיסר – ואמר רבינו שמואל: דוקא גבי זמן שהוא קבוע חיישין דלמא אתי
 למיסר. אבל אם אירע ברית מילה

בתשעה באב או ביום הכפורים, דלא הי אלא
 אקרי בעלמא – לא חיישין דלמא אתי
 למיסר. ומעשה היה בחופה בעשרה בטבת נתנו
 הכוס לחינוק לשחור. ומעשה היה בברית מילה
 ברבינו יעקב בר יקר שחל עשרה באב באחד
 בשבת, והוא היה אב בית דין, וצוה להתפלל
 מנחה גדולה, ורחצו ואכלו מפני שיום טוב שלחן
 היה, כדכתיב: "שש אנכי כו". והאי דלא מדברין
 "שהחיינו" – משום צערא דניוקא. תוס' שאנ"ץ.
 [ביצה]
 9 **בהודא. ואם לא אָמר - מחזירין אותו. ובמוספין**

מתחיל בשל שבת, ומסיים בשל שבת, ואומר קדושת היום באמצע. רבן שמעון בן גמליאל
ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומרים: כל מקום שזקוק לשבע - מתחיל בשל
שבת, ומסיים בשל שבת, ואומר קדושת היום באמצע. מאי הוה עילה? אָמר רבי חסדא:
זָפְרוֹן אַחַד עוֹלָה לֹא לְכָאן וּלְכָאן. וְכֵן אָמר רַבִּי: זָפְרוֹן אַחַד עוֹלָה לֹא לְכָאן וּלְכָאן. וְאָמר
רַבִּי: כִּי הוּנָהּ בִּי רַב הוּנָהּ, אִיבָעִי לָן: מַהוּ לֹאמַר וְזֶמֶן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְכִיּוֹם הַכְּפוּרִים? בִּין
דְּמוֹזֵן לִזְמַן אֲתִי - אֲמַרְיָן, או דִּלְמָא: בִּין דְּלֹא אִיקְרוּ רְגִלִּים - לֹא אֲמַרְיָן? לֹא הוּהּ בִּידִיה.
כִּי אֲתֵי בִּי רַב יְהוּדָה, אָמר: אֲנָא אֶקְרָא חֲדָתָא נְמִי אֲמִינָא וְזֶמֶן. אָמר לִיה: רְשוּת לֹא קָא
מִיבָעִי לִי, כִּי קָא מִיבָעִי לִי - חֻבָּה מָא? אָמר לִיה: רַב וְשִׁמְוֵאל דְּאָמְרִי תְרוּוּיָהוּ אֵין
אֲמַר וְזֶמֶן אֵלֹא בְּשֵׁלֶשׁ רְגִלִּים. מִיתִיבִי: "תֵּן חֶלֶק לְשִׁבְעָה גַּם לְשִׁמְוֵנָה", רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אָמר:
שִׁבְעָה - אֵלֹא שִׁבְעָה יָמִי בְּרֹאשִׁית, שְׁמוֹנָה - אֵלֹא שְׁמוֹנָה יָמִי מִלְּחָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמר: שִׁבְעָה
- אֵלֹא שִׁבְעָה יָמִי פֶסַח, שְׁמוֹנָה - אֵלֹא שְׁמוֹנָה יָמִי חַגֵּי. וּבִשְׁהוּא אָמר גַּם - לְרִבּוֹת עֲצֵרַת
וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכְּפוּרִים מָא? לֹא לִזְמַן? לֹא, לְבִרְכָּה. הֲכִי נְמִי כֹסֶתֶפְרָא, דְּאִי סִלְקָא דַּעְתָּךְ
לִזְמַן - וְזֶמֶן כֹּל שִׁבְעָה מִי אִיפָא? הָא לֹא קָשִׁיָא, דְּאִי לֹא מִבְּרַךְ הֵאֱדִינָא - מִבְּרַךְ לְמַחֵר וְלִיּוֹם
אוֹחֲרָא. מִכָּל מְקוֹם פְּעִינָא כּוּס? לִימָא מְסִיעִי לִיה לְרַב נַחֲמָן, דְּאָמר רַב נַחֲמָן: וְזֶמֶן אֲמַרְו
אֲפִילוּ בִּשְׁוִק. הָא לֹא קָשִׁיָא - דְּאִיקְלַע לִיה כּוּס. הִתִּינַח עֲצֵרַת וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה, יוֹם הַכְּפוּרִים
הִכִּי עָבִיד? או מִבְּרַךְ עֲלִיה וְשִׁתִּי לִיה - בִּין דְּאָמר וְזֶמֶן קָבְלִיה עֲלִיה, וְאָסַר לִיה. דְּהָאֲמַר
לִיה רַב יְרֵמְיָה בַּר אָבָא לְרַב: מִי בְּדִלְתָּ? וְאָמר לִיה: אֵין, בְּדִלְנָא. לְבָרוּךְ עֲלִיה וְלִנְחִיה -
הַמְכַבֵּר צִירֵי שְׂמִיעוֹם! לִיתִּיבִיה לְנוּקָא - לִית הִלְכְתָּא כִּרַּב אַחָא, דִּילְמָא אֲתִי לְמַסְרֵי. מָא
הוּי עֲלָה? שְׁדִירוֹה רַבְּנָן לְרַב יִימָר סָבָא קָמִיה דְּרַב חֲסִדָא בְּמַעְלִי יוֹמָא דְּרִישׁ שַׁתָּא, אָמְרוּ
לִיה: יוֹל חוּי הִכִּי עָבִיד עוֹבְדָא, תָּא אִימָא לָן. כִּי חוּיָהּ אָמר לִיה: לְדוּיָה לְרַמְיָה, רַפְסָא
לִיה בְּרוּכְתִּיה. אֵיתִיו לִיה פֶּסָא דְחִמְרָא, קְרִישׁ וְאָמר וְזֶמֶן. וְהִלְכְתָּא: אֲמַר וְזֶמֶן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה
וְכִיּוֹם הַכְּפוּרִים. וְהִלְכְתָּא: וְזֶמֶן אֲמַרְו אֲפִילוּ בִּשְׁוִק. וְאָמר רַבִּי, כִּי הוּנָהּ אִיבָעִיָא
לָן: כִּי בִּי רַב דִּיתִיב בְּתַעֲנִיתָא בְּמַעְלִי שַׁתָּא, מַהוּ לְאַשְׁלוּמִי? לֹא הוּהּ בִּידִיה. אֲתֵיָא לְקָמִיה
דְּרַב יְהוּדָה וְלֹא הוּהּ בִּידִיה. אָמר רַבָּא: נַחֲזִייה אֲנִי, דְּתִנְיָא: תִּשְׁעָה בָּבָא שְׁחָל לְהוּיָהּ בִּשְׁבֶּת,

וכן

השבת וירשאל וראשי חרשים. אבל במאי דקאמר שחרית וערבית מתפלל כדכרב, ואומר מעין המאורע בעבודה – הלכתא כוותיה. וגבי כולל דשחרית וערבית קבעין אין הלכה
 כאותו חזון, דאמר: כל מקום שזקוק לשבע כולל. בפרק שני דביצה. מאי הוה עילה – מהו לחזכיר של ראש חדש בראש השנה. אקרא חדא – כשאני רואה דלעת חרשה משנה
 לשנה אמיתא זמן. אלו שבעת ימי בראשית – השבת נבחר מתוכה. שמונה ימי מילה – השמיני נבחר מתוכה. אלו שבעה ימי הפסח – שאתה צריך לתת חלק לכולם, ולקמן מפרש
 מאי חלק. לברכה – דמבשרים כל יומא "מקדש ישראל וחומנים". מכל מקום בום בעינן – לעיל מהדר לאוקומי הובי נמי מסתברא, דאי סלקא דעתך זמן זמן – כל שבעה ימי איכא,
 ודקאמר דאי לא אמר למחר וליומא אחרינא – האי נמי ליתא, דהא כוס יין בעי לומר הברכה עליו. וסתמא דאניש, יומא קמא אית ליה כוס – אבל בשאר יומא
 לכולי עלמא לית להו. הא לא קשיא דמילקעי ליה כוס – ולעולם אומן קאי, ולרב נחמן לא תסייעה. תינח עצינת וראש השנה – איכא למימר דומן אבוס קאמר ליה. אלא יום
 הכפורים, אי כומן מוקמת ליה – על כרחיך סיעתא לרב נחמן היא, דעל הכוס היכי לעיבדי? אי מברך עליה ושותי ליה וכו', מי ברל – פעם אחת נתקשרו שמים בעבים, והתפלל
 רב של שבת במערד יום, ואמר ליה רב ירמיה לרב: מי ברל מן המלאכה משקבלת עליך שבת? ואמר ליה אין, ברילנא. ליתביה לניוקא – לשחורו, לאחר שברך עליו. דהאי שיטעם
 דקאמר – לאו דווקא קאמר אמברך, דהוא הדין כי שתי אחרינא. דטעמא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יתנה אדם ממנו לאלתר, שתהא ברכת היין ד"בורא פיה הגפן" שלא
 לצורך. ומכאן טעם ליה אחרינא – שפיר דמי. ובתנאי נמי בגמרא דפרק "ראויה בתי דין" (ראש השנה כט.ב), לא יפירוס אדם פרוסה לאורחין אלא אם כן אוכל עמוה, שהיה הן יכולין
 לעשות, אבל פורס הוא לבניו ולבני ביתו כדי לחנוך במצות. ואף על פי שהוא לא טעם אלא בניו – שפיר דמי, ואף על פי שברך עליה ברכת "המוציא". דרב אחא בר יעקב – לא
 איתפרש. דאית למיסר – התניק לאחר המנחה זה, ולשתות ביום הכפורים אחר שיגדיל. מאי הוה עילה – צריך לומר זמן בראש השנה וביום הכפורים, או לא, כי חזיה – רב חסדא
 לרב יבא. אמר ליה לדויה לרשימא רפסא ליה ברוכתיה – המגביה עץ לח שאינו ראוי להסיע בידוע שצריך למקומו, הואיל ואליז אינו צריך, שעל תנם לא הגבירו. כלומר: על תנם
 לא באת לכאן.

השנה וגם לראש חודש, ואינו צריך להזכיר את ראש חודש בפני
עצמו. וכן אמר רבה ופרשן אחד עולה לו לבאן ולבאן.
הגמרא מביאה נידון נוסף שהסתפקו לפני רב הונא בענין ראש
השנה: ואמר רבה, כי הוינא בי רב הונא – כשהייתי בישיבתו של
רב הונא איפצניא לן – הסתפקנו אני וחבירי לפני רב הונא, מהו
לומר זמן – האם מברכים ברכת 'שהחינו וקיימנו והגיענו לזמן
הזה' בראש השנה ובימים הנפירים. וצדידי הספק הם, האם מפרין
דמזמן לזמן אתי – שהם באים משנה לשנה, הרי הם בזמן חדש
ואמרין – יש לומר בהם ברכת שהחינו וקיימנו והגיענו לזמן
הזה, או דילמא, בין דלא איקרי רגלים – שראש השנה ויום
הכיפורים אינם קרויים רגלים כשאר ימים טובים שנקראו 'שש
רגלים' (שמות כג יד), לא אמרינן – אין לומר בהם ברכת שהחינו. ולא
הנה פתיה – לא היה בידי רב הונא לפשוט לנו ספק זה.
מוסיף רבה: וכי אתאי בי רב יהודה – כשהגעתי לשיבתי של רב
יהודה ושאלתי אותו שאלה זו, אמר לי רב יהודה, הנה, אמר
התנא נמי אמרינא זמן – גם באים רואה דלעת חודשה האבא משנה
לשנה, אומר אני ברכת שהחינו, ואם כן מסתבר שגם בראש
השנה ויום הכיפורים יש לברך ברכה זו. אמר ליה רבה לרב יהודה,
רשות לא קא מיפצניא לי – אם רצונו לברך ברכת שהחינו לא
הסתפקתי האם ראוי לעשות כן, לפי שפשוט לי שראוי, וכשם
שראוי לברך שהחינו על פרי חדש הבא משנה לשנה, כך ראוי
לברך על מועדים אלו, אלא כי קא מיפצניא לי – מה שהסתפקתי
בו הוא, חובה מאי – האם יש חובה לברך ברכה זו כשאר ימים
טובים או לא. ואמר לי רב יהודה, רב ושמואל דאמרי תרוניהו –
אמרו שניהם, אין אומר זמן – ברכת שהחינו, אלא בשלש רגלים,
ולא בראש השנה ויום הכיפורים.
הגמרא מקשה מברייתא על דברי רב ושמואל: מיתיבי, שנינו
בברייתא, נאמר בפסוק (קהל יא) 'מן חלק לשבעה וגם לשמונה',
ונחלקו תנאים בפירוש הפסוק, רבי אליעזר אומר, 'שבעה', אלו
שבעה ימי בראשית, וכוונת הפסוק לומר שמשבעת הימים נבחר
חלק אחד שהוא שבת. ורשמינו, אלו שמונה ימי מילה, שמשמונת
הימים נבחר היום השמיני למול בו. ורבי יהושע אומר, 'שבעה' אלו
שבעה ימי הפסח, שיש ליתן חלק לכל אחד מהימים וולהלן תפרש
הגמרא למה הכוונה, ורשמינו, אלו שמונה ימי חג – חג הסוכות
ושמיני עצרת. ובשמיני אומר – ומה שנאמר בפסוק 'וגם' לשמונה,
בא לרבות את ימי עצרת – שבועות, וראש השנה ויום הכיפורים,
שגם להם צריך ליתן חלק. מבררת הגמרא: מאי לאו לזמן – האם
אין כוונת הפסוק לדעת רבי יהושע שצריך לתת חלק, לענין
שצריך לברך ברכת שהחינו בימי הפסח וחג הסוכות וחג
השבועות, ואף בראש השנה ויום הכיפורים, והרי זה שלא כדברי
רב ושמואל שאמרו שאין מברכים ברכת שהחינו אלא בשלש
רגלים. דוחה הגמרא: לא – אין הכוונה לברכת שהחינו, אלא
לברכה – לברכת קדושת היום שאמרים בה 'מקדש ישראל
והזמנים'.
הגמרא מוכיחה שאין כוונת הברייתא לברכת שהחינו. מוסיפה
הגמרא: הכי נמי מסתברא לפרש שכוונת הברייתא לענין ברכת
היום, משום דאי סלקא דעתך לפרש שהכוונה היא לזמן – לברכת
שהחינו, קשה, זמן כל שבעה ימי אבא – וכי מברכים ברכת
שהחינו בכל יום משבעת ימי הפסח. דוחה הגמרא: הא לא קשיא
– אם משום קושיא זו, אין זו קושיא, משום שאכן ניתן לפרש
שמדובר על ברכת שהחינו, וכוונת הפסוק היא, דאי לא מברך
האידנא מברך למחר וליום אחר – שאם לא בירך ביום הראשון
יכול הוא לברך למחר או ביום אחר מימי הפסח.
מוסיפה הגמרא: שמכל מקום יש להוסיף, שאם הכוונה לברכת
שהחינו, הרי קצין כוס – לברכת שהחינו צריך כוס יין כדי לברך
עליו, והלא רוב בני אדם אין יין מצוי להם בכל שבעת ימי הפסח,
אלא ביום הראשון, וכיצד יוכלו לברך שהחינו בשאר ימות
הפסח. משיבה הגמרא: ליכא מפייע ליה – האם נאמר שיש מכאן
ראיה לדברי רב נחמן, דאמר רב נחמן, זמן – ברכת שהחינו, ואמר
אפילו כשהוא עומד בשוק, ואין ברכה זו טעונה כוס. ולכן ניתן

הגמרא דוחה את הקושיא. מתרצת הגמרא: אמר רבי יודא, לעולם
יתכן שצריך להזכיר של ראש חודש בראש השנה, ואין אומרים
שזכרון אחד עולה לבאן ולבאן, ומה שלא הצריכו בית שמאי
לומר ברכה של ראש חודש בפני עצמה, הוא משום דשאני ראש
חודש – ששונה היא הזכרת ראש חודש בראש השנה או בשבת
מהזכרת ראש השנה או שאר ימים טובים בשבת. שראש חודש,
מתוך שכולל לשחרית וערבית – כיון שבשחרית וערבית, בראש
חודש שחל ראש השנה או שבת אינו אומר אותה ברכה בפני
עצמה, משום כך כולל נמי במוספין – גם בתפילת מוסף של ראש
השנה אינו אומר ברכה בפני עצמה אלא כוללה בברכת היום
ומסיים מקדש ישראל ויום הזכרון וראשי חודשים, וכן בשבת
כוללה בברכת השבת ומסיים מקדש השבת וישראל וראשי
חודשים. ואף שאם חל ראש חודש בחול אומר אותה ברכה בפני
עצמה, מכל מקום כשחל בשבת או בראש השנה אין אומר אותה
ברכה בפני עצמה אלא כוללה כמו בשחרית וערבית.
הגמרא תמחה על דברי רבי יודא שפירש בדעת בית שמאי שאף
בראש חודש שחל בשבת אין מזכירים את ראש חודש בברכה
פפני עצמה. מקשה הגמרא: ופי אתי להו לביט שמאי כולל – וכי
סוברים בית שמאי שבראש חודש שחל בשבת כולל הוא את ראש
חודש בברכת השבת בתפילת מוסף ואינו אומר ברכה בפני
עצמה, והתנא בברייתא, ראש חודש שחל להיות בשבת, בית שמאי
אומרים מתפלל בתפילת מוסף שמנה ברכות. שבע כדרב, ומוסיף
לראש חודש ברכה בפני עצמה, וביט הלל אומרים מתפלל שבע
ברכות בלבד, וכולל ראש חודש עם קדושת שבת. מסיימת
הגמרא: קשיא – אכן מברייתא זו נסתרים דברי רבי יודא שפירש
בדעת בית שמאי שראש חודש שחל בשבת אינו אומר ברכה של
ראש חודש בפני עצמה. ולפי זה נמצא, שחזרות ההוכחה ממה
שאמרו בית שמאי בברייתא לעיל שבראש השנה מתפללים עשר
ברכות, שאין מזכירים ראש חודש בראש השנה כלל, שהרי אם
היו מזכירים, היה להם לומר אחת עשרה ברכות.
הגמרא מביאה מחלוקת תנאים לענין מקום הזכרת ראש חודש
בתפילת שחרית ערבית ומנחה כשחל בשבת. אומרת הגמרא:
ובכולל עצמו – עיקר דין כולל בשחרית וערבית כשחל ראש חודש
בשבת, שאומרה בברכה אמצעית וכוללה עם ברכת השבת, תנא
היא – מחלוקת תנאים הוא, דתנא בברייתא, שבת שחל להיות
בראש חודש או בחול של מועד, ערבית שחרית ומנחה מתפלל
בדבריו בשאר שבתות, שחל בחול, ואומר ענין המאורע בעבודה
– מזכיר את ראש חודש שחל ביום המועד ביעלה ויבא בברכת
עבודה שהיא 'רצה', וכמו בראש חודש וחול המועד שחל בחול.
רבי אליעזר אומר, מזכיר את ראש חודש וחול המועד בהודאה –
בברכת מודים, כשם שאומר על הניסים בחנוכה ופורים בברכה זו,
ואם לא אמר, בעבודה לתנא קמא או בהודאה לרבי אליעזר,
מתוירין אותו – מצריכים אותו לחזור ולהתפלל ולהזכיר. ובמוספין
ובתפילת מוסף, מתחיל ברכה אמצעית בשל שבת, שאומר 'ותתן
לנו את יום המנוח הזה' ומוסיף – וחותם הברכה רק בשל שבת,
שאומר 'ברוך אתה ה' מקדש השבת', ואומר קדושת היום באמצע
– ובאמצע הברכה מזכיר את ראש חודש או את חול המועד. רבן
שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה חולקים
ואומרים, שבכל מקום שצריך לשבע ברכות מחמת היום, ואפילו
שחרית וערבית, מתחיל ברכה אמצעית בשל שבת ומוסיף בשל
שבת, ואומר קדושת היום באמצע – ומזכיר את ראש חודש או את
חול המועד באמצע ברכה זו. הרי שדין כולל בשחרית וערבית
אינו אלא לדעת אתה שן שמעון ורבי גמליאל ורבי ישמעאל בנו של רבי
יוחנן בן ברוקה, אבל לשאר תנאים אינו כולל את ראש חודש
בברכה אמצעית אלא מזכירה ביעלה ויבא בעבודה או בהודאה.
הגמרא חזרת לעיקר נידון סוגייתנו האם מזכירים את ראש חודש
בראש השנה. מבררת הגמרא: מאי הנה עילה – מה היא ההכרעה
בשאלה שהוזכרה לעיל, האם מזכירים את ראש חודש בראש
השנה או לא. משיבה הגמרא: אמר רב חסדא, ופרשן אחד עולה לו
לבאן ולבאן – מה שאומר בתפילה יום הזכרון עולה לו גם לראש

הראש, ויש ללכת אחר דברי הראשונים, וכיון שכל ימיו של רבן
גמליאל קבעו הלכה כמותו, וכי עבשו אתה מבקש לבטל את
דבריו, יהושע, אין שומעין לך לבטל את דבריו, לפי שקבר נקבעה
הלכה כרבן גמליאל. מסיימת הברייתא: ולא היה אדם בבית
המדרש שערער בדבר כלום. ואם כן מפורש שנקבעה הלכה כרבן
גמליאל שאין משלימים, וכיצד אמר עולא שהלכה כרבי יוסי
משלימים.
מתרצת הגמרא: בדורו של רבן גמליאל עבדו – נהגו לעשות כרבן
גמליאל, ואילו בדורו של רבי יוסי שהיה לאחר רבן גמליאל, עבדו
– נהגו לעשות כרבי יוסי שמותר להשלים התענית.
הגמרא מקשה שאף בדורו של רבן גמליאל לא נהגו כמותו: ובדורו
של רבן גמליאל עבדו כרבן גמליאל – וכי בדורו של רבן גמליאל
נהגו כמותו שלא להשלים התענית בערב שבת. והתניא בברייתא,
אמר רבי אבהו (בן) אבהו (בן) אבהו, אני (היה) מפני סנאב בן גומי
– ממשפחתו של סנאב שהוא משבט בנימין, ומשפחה זו עלו בגורל
בימי עזרא להביא עצים לבית המקדש ביום עשירי באב, ופעם
אחת חל תשעה באב להיות בשבת, ודחינוהו – את הצום לאמר
השבת – ליום ראשון שהוא עשירי באב. והתענינו בו ביום עשירי
באב כשאר כל ישראל, ולא השלמנוהו – לא השלמנו התענית
אלא הפסקנו אותה מבעוד יום, מפני שיום טוב שלנו היה, שהרי
ביום הקבוע להבאת קרבן העצים היו נוהגים בו יום טוב לענין
שאסור בהפסד בתענית ובמלאכה. מדייקת הגמרא מדבריו של
רבי אלעזר ברבי צדוק: טעמא דיום טוב – הטעם שאמר שלא
השלימו את התענית הוא מפני שיום זה הוא יום טוב שלהם,
ומשמע, האם יום התענית היה חל בערב יום טוב שלהם כמו
בכל תשעה באב שחל בחול שהוא ערב יום טוב שלהם, היו
משלימין את התענית, ומוכח אם כן, שאין איסור להכנס ליום טוב
כשהוא מעונה, ורבי אלעזר ברבי צדוק בדורו של רבן גמליאל
היה, ומוכח מזה שאף בדורו של רבן גמליאל לא היו נוהגים
כמותו שלא להשלים בתשעה באב החל בערב שבת או בערב יום
טוב, אלא היו נוהגים להשלים כרבי יוסי.
מתרצת הגמרא: אמר רבינא, שאני יום טוב של דברייהם – שונה
הוא יום טוב שאינו אלא מדברי חכמים משבת ויום טוב שהם מן
התורה, שביום טוב שאינו אלא מדברי חכמים, מתוך שמתעניין בו
שעות – מאחר וקל הוא לענין תענית החלה ביום זה שמתענים בו
קצת שעות, אף שהוא בעיקר היום, לכך משלימין בו ערביות – יש
להקל בו אף לענין תענית החלה בערב יום טוב זה שמותר
להשלים התענית אף שהוא ביום טוב כשהוא מעונה, מה
שאין כן בשבת, הואיל ואין מתעניין בה שעות – כשחלה תענית
בשבת אין מתענים בה כלל, לכך אף אין משלימין בה ערביות –
בתענית החלה בערב שבת אין משלימים התענית, מפני
שהמתענה ומשלים בערב שבת נמצא שמתענה במקצת השבת.
הגמרא מביאה דברי אמוראים נוספים בענין זה. מביאה הגמרא:
אמר רב יוסף לתלמידיו, לא שמעי לי הא שמעתא – לא שמעתי את
דברי עולא שקבע הלכה כרבי יוסי שמתענה ומשלים. רב יוסף
חלה ושכח תלמודו, ואבוי תלמידו היה מזכירו. אמר ליה אביי לרב
יוסף, את אמרת ניהלן – אתה אמרת לנו שהלכה כרבי יוסי, ואמא
אמרת ניהלן – וכשלמדנו משנה זו אמרת לנו זאת, ששינוי במסכת
תענית (טז) אין גזרין תענית על הצבור בראשי חודשים וכו' בחנוכה
ובפורים, ואם התחילו אין מפסיקין. דברי רבן גמליאל, אמר רבי
מאיר אף על פי שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין מודה היה שאין
משלימין. וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת, שאין
משלימים להתענות עד הלילה. ואמרת עולא – ואמרת על כך, אמר
רב יהודה אמר רב, זו דברי רבי מאיר שאמר משום רבן גמליאל,
אכל חכמים אומרים, מתענה ומשלים. מפרשת הגמרא את
ההוכחה: מאי לאו – האם לא נאמרו דברי חכמים, אכולוהו – על
כל מה שהזכיר רבי מאיר בשם רבן גמליאל שאינו משלים, בין
ראש חודש חנוכה ופורים ובין ערב שבת, ועל כולם אמר רב
שחכמים חולקים וסוברים שמתענה ומשלים, ומכך שהביא רב את

ובן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת, אף שבכל ערב תשעה
באב לאחר חצות היום אסור לאכול בסעודה המפסקת שלפני
התענית שני תבשילים וכן אסור לאכול בשר ולשתות יין. אבל
כשחל להיות בשבת, אוכל ושותה כל צרכו, ומעלה על שולחנו
בסעודה האחרונה שלפני התענית אפילו בסעודת שלמה בשעתו –
כשהיתה שעתו עומדת לו להיות מלך. וכשחל להיות תשעה באב
בערב שבת, ומתענים בערב שבת, מבאין לו מבעוד יום קודם
כניסת השבת, מאכל כשיעור ביצה ואוכל, כדי שלא יכנס לשבת
בשהוא מעונה.
מביא רבה ברייתא נוספת: ותניא בברייתא, אמר רבי יהודה, פעם
אחת היינו יושבין לפני רבי עקיבא, ותשעה באב שחל להיות בערב
שבת היה, והביאו לו לרבי עקיבא קודם כניסת השבת ביצה
מגולגלת – עליוה קצת ורכה, וגמעה – ושתאה בלא מלח, ולא עשה
כן מפני שהיה תאב לה, אלא כדי להראות לתלמידים הלכה שאין
משלימים תענית בערב שבת. ורבי יוסי חולק ואמר מתענה
ומשלים.
מוסיפה הברייתא: אמר להן רבי יוסי לרבי יהודה וחכמים הסוברים
שאין להשלים התענית בערב שבת. האם אי אהם מודים לי
בתשעה באב שחל להיות באחד בשבת שפסיק לאכול בשבת
מבעוד יום. אמרו לו רבי יהודה וחכמים לרבי יוסי, אבל – אמת,
אכן מודים אנו בזה שמפסיק מבעוד יום. אמר להם רבי יוסי, אם
אכן אתם מודים לי בתשעה באב שאחר השבת שפוסק מלאכול
מבעוד יום, מה לי לייבם בה בשעה שחל להיות בשבת שחל להיות
בשעה שחל להיות בשבת, שחל להיות בשבת שחל להיות בשבת
בכנס לשבת כשהוא בתענית, לתענית לאחר השבת שמתחיל בה
מבעוד יום ונמצא שיוצא מן השבת כשהוא בתענית. וכשם
שמודים אתם לי שמותר לצאת מהשבת כשהוא בתענית, כך תודו
לי גם שיהא מותר ליכנס לשבת בתענית. אמרו לו חכמים לרבי
יוסי, יש לחלק ביניהם, לפי שאף אם אמרת – אמרת שמותר לצאת
מבמה כשהוא בתענית, טעם הדבר הוא מפני שהרי אכל ושתה כל
היום כולו, ונמצא שאינו מעונה כלל. וכי מפני זה תאמר שמותר
גם לייבם בה בשעה שחל להיות בשבת, שהרי לא אכל ולא שתה כל היום כולו
של יום שיש, ולכך סוברים אנו שאין לו להכנס לשבת כשהוא
בתענית מפני שהוא מעונה.
מסיים רבה ואומר: ואמר עולא על מחלוקתם של רבי יהודה ורבי
יוסי, הלכה כרבני יוסי שמתענה ומשלים, ואם כן יש לפשוט מזה
גם לגבי תלמיד היושב בתענית בערב שבת, שיוכל להשלים
תעניתו עד הלילה.
הגמרא מקשה על עולא שפסק הלכה כרבי יוסי: ומי עבדינן כרבי
יוסי – וכי עושים אנו מעשה כרבי יוסי להשלים התענית בערב
שבת. וימנייה – והרי יש להקשות על כך, ששינוי במסכת תענית
(טז) אין גזרין תענית על הגשמים או צרה אחרת על הציבור
כשיוצאים שאחת מהתעניות תחול בראשי חודשים או בחנוכה
ובפורים, מפני שהם מועדות ואסור להתענות בהם. ואם התחילו
להתענות, שגזרו להתענות על הגשמים או צרה אחרת עד
שיענו מן הגשמים, והתחילו להתענות, והגיע ראש חודש או
חנוכה או פורים ועדיין לא נענו, אין מפסיקין גזרתם אלא מתענים
אף בימים אלו, דברי רבן גמליאל. מוסיפה המשנה: אמר רבי מאיר,
אף על פי שאמר רבן גמליאל שאין מפסיקין ומתענים בראש חודש
חנוכה ופורים כשהתחילו כבר קודם לכן, מודה היה, שאין משלימין
את התענית בימים אלו להתענות עד הלילה אלא אוכלים מבעוד
יום. מסיים רבי מאיר: ובן בתשעה באב שחל להיות בערב שבת
סובר רבן גמליאל שאין משלימים את התענית. נמצא מבואר
במשנה זו שדעת רבן גמליאל שאין משלימים תענית בערב שבת.
מוסיפה הגמרא: ותניא בברייתא, לאחר פסחיתו של (רבן שמעון בן
גמליאל) (רבן גמליאל) נכנס רבי יהושע לבית המדרש, ובא להפסיק
ולבטל את דבריו של רבן גמליאל, ולומר משלימים את התענית
בערב שבת. ועבר רבי יוחנן בן גוריון על רבי מאיר, הו אבא – רואה
אני שבדין הוא, דבית רבינא נופא אפיל – שהגוף יגרר וילך אחרי

עירובין. פרק שלישי - בכל מערבין דף מא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רכג רש"י תוספות

1 וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת - אף על פי שאם חל להיות בחול לא יאכל
2 שני תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין - עכשיו שהוא שבת אוכל כל צורכו. בשעתו
3 - שהיה שעתו עומדת לו במלכותו, דמלך והדיט הוה. מגולגלת - צלילה רבה.
4 להראות הלבב - שאין משלימין תענית ערב שבת. שהוא מפסיק - סעודה. מבעוד יום
5 - שצריך לאכול מבעוד יום, ומקבל תענית
6 עליו משגמר לאכול, ואף על פי שהוא שבת.
7 אבל - באמת. ומה לי ליכנס כשהוא מעונה
8 כגון שהשלים בערב שבת תעניתו. ומה לי
9 לצאת ממנה כשהוא מתענה - שמתחיל
10 תעניתו מבעוד יום. ואם התחילו - שהתחילו
11 להתענות עשרים או שלשים יום, ונכנס בהן ימי
12 חנוכה או ראש חודש. שאין משלימין - תענית
13 בחנוכה וראש חודש, להתענות כל היום. וכן
14 בתשעה באב שחל בעל שם - נמי אין משלימין.
15 לבטל את דבריו - ולומר משלימין. חזי אנא
16 דבתי רישא גופא אויל - רואה אני בדין ובדת
17 שצריכין אנו להלך אחר דברי הראשונים. ולא
18 היה אדם כי - אלמא: אין משלימין. בדורו של
19 רבי יוסי - דהוה בתי הכי שבקדוה לדרבן
20 גמליאל וקבעו הלכה כרבי יוסי דמותר. מבני
21 סנאב בן גנזימן - משפחה היא משבט בנימין.
22 שנפל לזון גורל לקרבן עצים בעשרה בנימי
23 עזרא, ויום טוב היה להם לעולם, כדתנן בפרק
24 בתרא דתענית. לאחר השבת - שהוא עשרה
25 באב והיו יום טוב שלנו. מעמא דיום טוב - הא
26 בשאר תשעה באב היו משלימין, אף על פי שכל
27 תשעה באב היו ערב יום טוב שלהם. ורבי
28 אלעזר בר צדוק בדורו של רבן גמליאל הוה,
29 כדנתיא בביצה (בבב). אמר רבי אלעזר ברבי
30 צדוק. פעמים הרבה נכנסתי אחר אבא לבית רבן
31 גמליאל. שאני יום טוב דרבנן - כגון האי קרבן
32 עצים, הואיל וקל הוא - שמתענין בו לשעות.
33 כדקתני. והתענינו בו. לפיכך משלימין בו
34 ערביות. כלומר: מותר להשלים ערב אותו יום
35 טוב, וליכנס לחובו כשהוא מעונה. דהא אפילו
36 בעיקרו מותר להתענות בו קצת היום. אבל
37 שבת שאסור להתענות בו קצת לשום תענית -
38 אסור נמי להשלים בו ערביות, שהמשלים על
39 שם מתענה במקצת שבת. לא שמע לי היא
40 שם תענית - דקבע עולא הלכה כרבי יוסי.
41 את אמרת ניהלן - רבי יוסף חלה ושכח
42 תלמודו, והיה אבי תלמידו מזכירו. זו דברי רבי
43 מאיר - דאמר לעיל משום רבן גמליאל מודה
44 היה שאין משלימין. וכן תשעה באב שחל
45 להיות ערב שבת אבל חכמים אומרים מתענה
46 ומשלים. מאי לאו - חכמים אבולוהו קיימי, בין
47 אתנוכה ופורים בין אערב שבת. ומדאגמא רב
48 לרבי יוסי בלשון חכמים - שמע מינה הלכה
49 כרבי יוסי.

דאי

1 וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת - אוכל
2 ושותה כל צרכו, ומעלה על שולחנו אפילו בסעודת
3 שלמה בשעתו. חל להיות תשעה באב בערב שבת
4 - מביאין לו בביצה ואוכל, כדי שלא יפגם לשבת
5 כשהוא מעונה. תנאי, אמר רבי יהודה: פעם אחת
6 היינו יושבין לפני רבי עקיבא, ותשעה באב שחל
7 להיות בערב שבת היה, והביאו לו ביצה מגולגלת
8 ונמנעה בלא מלח. ולא שהיה תאב לה, אלא להראות
9 לתלמידים הלכה. ורבי יוסי אומר: מתענה ומשלים.
10 אמר להן רבי יוסי: אי אתם מודים לי בתשעה באב
11 שחל להיות באחד בשבת, שמפסיק מבעוד יום?
12 אמרו לו: אבל. אמר להם: מה לי ליכנס בה כשהוא
13 מעונה, מה לי לצאת ממנה כשהוא מעונה? אמרו
14 לו: אם אמרת לצאת ממנה - שחרר אכל ושתה
15 כל היום כולו, האמר ליכנס בה כשהוא מעונה -
16 שלא אכל ושתה כל היום כולו. ואמר עולא: הלכה
17 כרבי יוסי. ומי עבדינן כרבי יוסי? ורמינח: אין גוזרין
18 תענית על הציבור בראשי חודשים כהנוכה וכו',
19 ואם התחילו - אין מפסיקין, דכרי רבן גמליאל. אמר
20 רבי מאיר: אף על פי שאמר רבן גמליאל "אין
21 מפסיקין", מודה היה שאין משלימין, וכן בתשעה
22 באב שחל להיות בערב שבת. ותנאי: לאחר פטירתו
23 של רבן שמעון בן גמליאל נכנס רבי יהושע להפר
24 את דבריו. עמד רבי יוחנן בן גורי על רגליו ואמר:
25 חזי אנא דבתי רישא גופא אויל, כל ימיו של רבן
26 גמליאל קבעו הלכה כמותו, עכשיו אתה מבקש
27 לבטל דבריו? יהושע, אין שומעין לך, שפכר נקבעה
28 הלכה כרבן גמליאל. ולא היה אדם שערער בדבר
29 כלום. בדורו של רבן גמליאל - עבדו כרבן גמליאל,
30 בדורו של רבי יוסי - עבדו כרבי יוסי. ובדורו של
31 רבן גמליאל עבדו כרבן גמליאל? והתנאי, אמר רבי
32 אלעזר בן צדוק: אני הייתי מבני סנאב בן גנזימן,
33 פעם אחת חל תשעה באב להיות בשבת, ודחינוהו
34 לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו, מפני שיום
35 טוב שלנו היה. מעמא דיום טוב, הא ערב יום טוב
36 משלימין! אמר רבינא: שאני יום טוב של דברייהם,
37 מתוך שמתענין בו לשעות. שבת, הואיל ואין מתענין בה לשעות -
38 אין משלימין בה ערביות. אמר רב יוסף: לא שמע לי היא
39 את אמרת ניהלן, ואהא אמרת ניהלן: אין גוזרין תענית על הציבור בראשי חודשים וכו'.
40 ואמרין עלה, אמר רב יהודה, אמר רב: זו דברי רבי מאיר שאמר משום רבן גמליאל, אבל
41 חכמים אומרים: מתענה ומשלים. מאי לאו אפוליהו? לא, אהנוכה ופורים. הכי נמי מסתברא,
דאי

1 מגולגלת - בפירוש רבינו חננאל, קבלה בידיו כי רבי עקיבא אותה שנה מסוכן
2 היה. והביאו לרבי עקיבא הרופאים לגמע ביצה מגולגלת באחרית היום, ורבי
3 יהודה לא דקדק, לפיכך סמך על מה שראה ולא ידע העיקר על מה עשה כך. ותמוז דהאי
4 שחל מליה מליה, לפיכך חל תשעה באב בערב שבת, וחסרו אב ובא ראש השנה בשבת.
5 תוספת שאנ"ן.
6 אי אתם מודים בתשעה באב - ואם תאמר: והא
7 אמר שמואל בפרק "מקום שנהרג" (פסחים)
8 נדב: תשעה באב - בין השמשות שלו מותרו ויש
9 לומר: דמכל מקום מתחיל מבעוד יום, לפי שאי
10 אפשר לבין תחלת הלילה. ועוד: דרבי יוסי
11 סבירא ליה בין השמשות כדרך עין ואין אדם יכול
12 לעמוד עליו. ואין לפרש דחבי קאמר: דהיכא
13 דהפסיק סעודתו והיו כמו קבלת תענית בשבת -
14 דהא לא מצי קבלת תענית בשבת עליה. ועוד:
15 דאמרין דאפילו יוה"כ דתוספת שלו דאורייתא
16 שרי לאכול, אף על פי שכבר הפסיק. כדאמרין
17 באיכה רבתי: רבי יהודה בן בתירא אול לנציעין
18 בערבא צומא. רבא אול רש בנשחא לזמני ליה.
19 אמר ליה: כבר אכלי ופסקי. אמר ליה: אשחאי
20 עלי, דלא לימא גברא רבא הוא דלא אשגח
21 עוליה. אויל עמלי. ומסיק דהוה: דאכל מכל עיגול
22 חד פתיתא ומכל מאכל פת אחד ומכל תבית חד
23 כוס.
24 מודה היה שאין משלימין - משמע דרבנן
25 דפליגי עליה סברי דאפילו מפסיקין.
26 ולקמן אמרין: זו דברי רבי מאיר שאמר משום רבן
27 גמליאל, אבל חכמים אומרים: מתענה ומשלים.
28 אלמא אדרבה דלרבנן - משלימין. ושמא הנוו
29 חכמים דפליגי אדרבי מאיר סברי דמשלימין.
30 דהכא קאמר מודה לרבנן - דפליגי ארבן גמליאל,
31 ודחוו סבירא להו דמפסיקין.
32 סנאב בן גנזימן - "סנאב" גרסינן, ולא
33 גרסינן "סנאב", דהכי כתיב בעזרא, ועל
34 שם שבטו נקרא "בן בנימין". דגבי עצי מערכה
35 חשיב ליה בפרק רביעי דתענית (כזא), וכל הנוו
36 דחשיב התם בני ארח בן יהודה בני דוד בן יהודה
37 - כולם על שם שבטן, ואף על גב דרבי אלעזר בן
38 צדוק כון היה, כדמוכח בפרק "כל פסולי
39 המוקדשין" (בבבא זוטא) גבי רבי אלעזר בר
40 צדוק הוה ליה בורא וכו' - שמא אמו היתה
41 מבנימין, או תחתם היה והיה עמוהו בסיעתם.
42 שאני ימים טובים מדבריהם מתוך שמתענין בו
43 שעות - משלימין בו ערביות. והא
44 דאמרין בסוף פרק קמא דראש השנה (טזא),
45 דימים החתובים במגילת תענית אסורין בין
46 לפניהם בין לאחריהם, ותנן נמי במסכת תענית
47 בפרק שני דרבי חייב, דהחבובים במגילת תענית
48 דלא למספד בהון - לפניו אסור, ולאחריו מותר.
49 ועשרה באב כתיב בהנוו דלא למספד בהון -
50 משמע דיום טוב דדבריהם נמי אסור להתענות בו
51 ערביות! הני מילי תענית דרשות. אבל תענית
52 חובה, כגון תשעה באב - מתענין, ואם תאמר:
53 דהכי פשט לעיל מרבי יוסי דאריי בתענית חובה,
54 על בני בן רב דיתבי בתענית, ומשמע דאריי
55 בתענית הרשות? וכן משמע בשאלות דמיייר
56 בכל תעניות. ומנהג נמי דאפילו בתענית הרשות
57 משלימין, ובירושלמי נמי אמרין במסכת תענית
58 בשם רב הונא: אפילו יחיד הנחר על עצמו בעל
59 שמו מיה דבמה שנכנס בשבת כשהוא
60 מעונה לא חשיב כמתענה בשבת. ואם כן בתענית הרשות נמי שרי להשלים. אבל ערב יום טוב דדבריהם - שייך לפלוני בין תשעה באב לתענית הרשות, ומה שאסור להשלים ערב יום
61 טוב דדבריהם - לאו משום דחשוב כמתענה ביום טוב, דהא לאחריו נמי אסור אף על גב דאין מתענין ביום טוב, אלא משום דעשוי חזוק ביום טוב דדבריהם שלא יאכל להתענות ביום טוב
62 עצמו. וכו' וכו' - בתענית רשות, אבל בתשעה באב - לא גזר.

והלכתא מתענה ומשלים - פירוש: אם ירצה להשלים, דשרי להשלים. דבעיא הוא אי שרי להשלים אי לא.

ומורי אמר לי בשם הרב רבינו יודיה: דאפילו רבי יוסי לא פליג אלא דיכול להשלים, מיהו, גם רבי יוסי מודה אי אינו רוצה להשלים - הרשות בידו. ורבי יהודה אמר אסור להשלים.

ואין נראה לי, מדקאמר רבי יוסי: אי אתה מודה לי בתשנה באב שחל להיות באחד בשבת שהוא מתחיל מבעל ידי. והתם על כרחך דחייב קאמר, דומיא דהבי על שם דחייב להשלים קאמר רש"י. בשם תוספות שאנ"ץ.

הדרן עלך בכל מערבין

מי שהוציא או - על דעתו ועל דעת קונו. ואף על גב דאיכא נמי כשפים, שמכחישין פמליא של מעלה - נראה דהוי בכלל רוח רעה. ויצר הרע אף על גב דמשמע בפרק "ואלו מגלחין" (מועד קטן ז.א.) דפעמים שיצרו מתגבר עליו ואינו יכול לכופו - מכל מקום אדם יכול ליהרר שלא יבא לידי כך. **הרשות** - פירש רבינו תנאן. על מלכות גוים, כדאמר במסכת אבות (פרק שני משנה ג.) דהו וזירין ברשות. ורש"י פירש: נושה. **לצדדין** קתני - אחור לדעת לא רצה לתרוץ כך לצדדין קתני - דסוף סוף אהוציא או צריך לומר לעולם לצדדין קתני. (ועוד) דנתיא לא לפרש שיתקיימו דברי רב נחמן הראשונים. **לא** הפסידו את מקומן - אף על גב דהבא מחוץ לתחום אסור למי שנשתלח לו - הני מילי התם דאיתיה חוץ לתחום, אבל הכא דהשתא הם במקומן - שרי אפילו להאי דאפקא. ולא דמי למבשל בשבת במזיד לא יאכל - דהתם הוי אסור דאורייתא. **במזיד** לא יאכלו - משמע: לשום אדם לא יאכלו. ואף על גב דהבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר, כיון שנעשה אסור על ידי ישראל - התמידי.

מכלל

דאי סלקא דעתך אפילו - הא בעי מיניה רבה מרב יהודה ולא פשט ליה! ולמעמיד, הא דדרש מר זוטרא משמיה דרב הונא: הלכה, מתענה ומשלים. הא בעי מיניה רבה מרב הונא ולא פשט ליה! אלא: הא - מקמי דשמעה, והא - לבתר דשמעה. הכא נמי, הא - מקמי דשמעה, הא - לבתר דשמעה. דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא: הלכה, מתעני ומשלימין.

הדרן עלך בכל מערבין

משנה מי שהוציא או נכרים או רוח רעה - אין לו אלא ארבע אמות. החזירוהו - פאילו לא יצא. הולכתו לעיר אחרת, נתנהו בדיר או בפרה, רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה אומרים: מהלך את פולה. רבי יהושע ורבי עקיבא אומרים: אין לו אלא ארבע אמות. מעשה שבא מפרנדרסין והפליגה ספינתם בים, רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את פולה, רבי יהושע ורבי עקיבא לא זו מארבע אמות, שרצו להתחמיר על עצמן. פעם אחת לא נכנסו לגמל עד שחשיכה, אמרו לו לרבן גמליאל: מה אנו לומר? אמר להם: מותרים אתם, ששכר הייתי מסתפל והינינו בתוך התחום עד שלא חשיכה. **גמרא** תנו רבנן: שלוש דברים מעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו, אלו הן: נכרים ורוח רעה, ודקדוקי עניות. למאי נפקא מינה? למיבעי רחמי עליהו. שלוש אן רואין פני גיהנם, אלו הן: דקדוקי עניות וחולי מעיין והרשות. ויש אומרים: אף מי שיש לו אשה רעה. ואידך - אשה רעה מצוה לגרשה. ואידך - זימנין דכתובתה מרובה. אי נמי: אית ליה בנים מינה, ולא מצי מגרש לה. למאי נפקא מינה? לקבולי מאהבה. שלש מתין בששן מספרין, ואלו הן: חולי מעיין, וחסה, והדרוקן. למאי נפקא מינה? למשמשוי בהו ווודתא. אמר רב נחמן, אמר שמואל: יצא לדעת - אין לו אלא ארבע אמות. פשטא! השתא מי שהוציא או נכרים אין לו אלא ארבע אמות, יצא לדעת מיבעיא? אלא אימא: חזר לדעת - אין לו אלא ארבע אמות. הא נמי תנינא: החזירוהו נכרים - פאילו לא יצא. החזירוהו הוא דפאילו לא יצא, אבל יצא לדעת - אין לו אלא ארבע אמות. הא נמי תנינא: הוציא או החזירוהו - פאילו לא יצא. הוציא או החזירוהו הוא דפאילו לא יצא, אבל יצא לדעת - לא. מהו דתימא: לצדדין קתני: מי שהוציא או נכרים וחזר לדעת - אין לו אלא ארבע אמות, אבל יצא לדעת והחזירוהו נכרים - פאילו לא יצא, קא משמע לן. בעו מיניה מרבה: הוצרך לנקבו מהו? אמר להם: גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה. אמרי נהרדעי: אי פיקח הוא - עייל לתחומא, וכוין דעל - על. אמר רב פפא: פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו, אפילו במזיד - לא הפסידו את מקומן. מאי מעמא - אנוסין נינהו. איתביה רב יוסף בר שמעיה לרב פפא: רבי נחמיה ורבי אלעזר בן יעקב אומרים: לעולם אסורין, עד שיחזרו למקומן שונגין. בשונג - אין, במזיד - לא! תנאי היא, דתנינא: פירות שיצאו חוץ לתחום, בשונג - יאכלו, במזיד - לא יאכלו.

רבי

לאכילה במקום שחזרו. אנוסים היו - על ידי המצואן. אסורין - לזוז אותן מארבעה אמותיהן, ולא לאוכלן אפילו חזרו, אלא אם כן חזרו שונגין, אבל מזיד - לא: הכי גרסינן: תנאי היא, דתנינא: פירות שיצאו חוץ לתחום בשונג - יאכלו. ולא גרסינן הכא "וחזר". בשונג יאכלו - במקום שחן שם, אם יש אדם שעירב לאותו צד, או שהיו בני עיר אחרת סמוכים.

הדרן עלך בכל מערבין

משנה מי שהוציא או נכרים - חוץ לתחום. או רוח רעה - שנכנס בו שר, ונטרפה דעתו, ויצא חוץ לתחום. ואחר כך נשתפה, והרי הוא חוץ לתחום. החזירוהו - לתוך התחום. כאילו לא יצא - והרי כל העיר לו כארבע אמות בכתובתה, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח. הולכתו לעיר אחרת - והרי היא מוקפת מחיצות, או שנתנהו בדיר או בפרה - שהן מוקפין, והקיפין גדול. מהלך את כולה - דהואיל ומוקפת מחיצות, הרי היא כארבע אמות. מפלנדרסין - שם מקום. והפליגה - כשהיא מתרחקת משפת הים ונכנסת לאמצעי קרי ליה הפלגה. ולשון לעו הוא, שקורין לשלילת הים פליג גרסינן. הלכו את כולה - דהו מהלכין בכל הספינה, דאף על פי שהספינה הולכת בשבת ויצאו חוץ לתחום - הו כמי שיצא חוץ לתחום וניתן בדיר או בסדה, שהספינה מחיצות לה. שרצו להחמיר - בגמרא מפרש. לנפל - פרוטי בלעו. ששם הספינות יוצאות מן הים לשפוח. מה אנו לומר - מן הספינה לתוך העיר, כלומר: באנו מחוץ לתחום משחשיכה. והרשות - מי שיש לו נושין, לקבליהו מאהבה - דמכפרי עליה. כשהן מספרים - אפילו יש בהן חיות הרבה, שמדברים - אף על פי כן מתין פתאום. והרוקן - חולי הפה, מושגא. וזודתא - לזמן כחריכין. חזר לדעת - מי שהוציא או נכרים וחזר לדעת לתוך התחום - חזר הוי יציאתו ודחן במתניתין כאילו לא יצא. מהו דתימא - מתניתין לצדדין קתני, והחזירוהו דסיפא - מילתא באפי נפשיה היא, ולאו אהוציא או נכרים קאי. וחכי קאמר: מי שהוציא או נכרים בין כשהוא עומד בחוץ בין שחזר לדעת - אין לו אלא ארבע אמות. ומי שהיה חוץ לתחום והחזירוהו נכרים, בין שהיתה יציאתו ראשונה לדעת בין שלא לדעת אלא באנוס - הוי כאילו לא יצא. קא משמע לן - רב נחמן דסיפא דמתניתין ארישא מהדר. הוצרך לנקבו - זה שהוציא או נכרים, מהו לצאת מארבע אמותיו. את לא תעשה שבתורה - לאו דילא תסור (דברים יז.) ותחומין נמי דרבנן. אי פיקח הוא - האי דנצרך לנקבו ויחבו ליה רבנן רשות למיפק חוץ לארבע אמותיו. עייל לתחומא וכוין דעל - על - ומותר כאילו לא יצא, דהא ברשות על, ולא גרע מהחזירוהו. פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו - ביום טוב, לא הפסידו מקומן, וכל העיר לקח כארבע אמות. ויש לזון לכל רוח אלפים אמה אם טוב הוא, ואי שבת - מותרין רבי

עירובין דף מא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) רכה

וכבר הגיעו לנמל במחוז חפצם וקנו שם שביטה, אלא שלפתע
נשבה רוח סערה ועל ידה שבה והפליגה ספינתם בים מחוץ
לאלפיים אמה, ונמצא שיצאו באונס מחוץ לתחום ששבתו בו. רבן
גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו בשבת זו את הספינה כולה,
כשיטתם, שאדם שהוציאוהו לאונסו מחוץ לתחום והניחוחו
במקום המוקף מחיצות רשאי להלך בכולו. רבי יהושע ורבי עקיבא
לא זזו בתוך הספינה מארבע אמות שלהם, לפי שרצו להחמיר על
עצמן.
המשנה מביאה מעשה נוסף שאירע עם תנאים אלו: פעם אחת
הפליגו התנאים בספינה, והגיעו למחוז חפצם סמוך לכניסת
השבת, אך לא נכנסו לתוך הנמל עד שחשיכה. אמרו לו לרבן
גמליאל, מה אנו לירד מן הספינה ולהכנס לתוך העיר. כלומר, האם
כבר נכנסנו לתחומה של העיר קודם החשיכה וקבענו בה שביטה,
ולפיכך רשאים אנו להלך את כולה, או שבשעה שהחשיך היום
עדיין לא היינו בתוך תחומה של העיר, אלא קבענו שביטה חוץ
לתחומה, ונמצא שלאחר החשיכה יצאנו מן התחום ששבתנו בו,
ואין אנו רשאים לירד מן הספינה.
אמר להם רבן גמליאל, מותרים אתם לירד מן הספינה ולהיכנס
לעיר, שפכר הייתי מסתכל על ידי כלי שבידי, וראיתי שהיינו בתוך
התחום של העיר עד שלא חשיכה, ונמצא שקבענו שביטתנו בתוך
העיר ורשאים אנו להלך בכולה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בענין עובדי כוכבים ורוח רעה:
תנו רבנן בברייתא, שלשה דברים מעבירין את האדם על דעתו –
שאינ דעתו מיושבת עליו בעניני גופו, וכן מעבירים אותו על דעת
קונו – שאין דעתו מיושבת בקיום התורה והמצוות. ואילו הן, עובדי
כוכבים, ורוח רעה, ודקדוקי צניות.
מבירת הגמרא: למאי נפקא מינה – מה תועלת יש בידיעה זו.
מבירת הגמרא: למיפני דמי גלוייהו – לבקש רחמים שלא יארעו
לו אלו הדברים, כדי שלא יעבירוהו על דעתו ודעת קונו.
ממשיכה הברייטא ואומרת: שלוש דברים יש שהסובלים מהם
אין רואין פני גיהנם, לפי שמתכפרים להם עוונותיהם על ידי צער
זה. ואילו הן, דקדוקי צניות, וחולי מעיין, והרשות – מי שיש לו בני
אדם הנושים בו. ויש אומרים, שאף מי שיש לו אשה רעה אינו רואה
פני גיהנם.
מבירת הגמרא: ואידך – הדעה הראשונה בברייתא, מדוע אינה
מונה את מי שיש לו אשה רעה בכלל אלו. מבירת הגמרא: שדעה
זו סוברת שאדם שיש לו אשה רעה מצוה עליו לנהיגה, ואם אינו
עושה כן הוא הגורם חיוב לעצמו, ואין מתכפרים עוונותיו בכך.
שבה הגמרא ומבירת: ואידך – היש אומרים המונים את מי שיש
לו אשה רעה בכלל אלו, מדוע אינם סוברים שמוטל עליו לגרשה.
מבירת הגמרא: וימני דתובתה מרובה – לעתים כתובת האשה
מרובה ואין ביד הבעל לשלמה, אי נמי, אית ליה בנים מינה – או
לעתים שיש לו בנים ממנה, ולא מצי מגרש לה – ועל כן אין הוא
יכול לגרשה, ובאופנים אלו מתכפרים עוונותיו ואינו רואה פני
גיהנם.
מבירת הגמרא: למאי נפקא מינה – מה תועלת יש בידיעה זו,
שהסובל משלושה דברים אלו אינו רואה פני גיהנם. מבירת
הגמרא: לקבולי מאהבה – שיקבל ייסורים אלו באהבה, ולא יבעט
בהם, כיון שעל ידם מתכפרים עוונותיו וניצל מדינה של גיהנם.
ממשיכה הברייטא ואומרת: שלשה מיני חולים מתין אפילו בקשה
מספיקין – מדברים, כלומר, הם עלולים למות פתאום, אף בשעה
שהם מדברים עם אחרים ונראה שיש בהם עוד חיות הרבה, ואילו
הן, חולי מעיין, ונתי – יולדת, והדיוקן – חולי הפה.
מבירת הגמרא: למאי נפקא מינה – מה תועלת יש בידיעה זו.
מבירת הגמרא: למשמושי בהו וזוהמא – להכין להם צידה לדרך,
דהיינו תכריכים.
הגמרא מביאה מימרא בענין אדם שיצא חוץ לתחום או חור משם

משום דאי סלקא דעתך – שאם יעלה על דעתך לפרש, אבולוהו –
שדברי רבי יהודה בשם רב בדעת חכמים, נאמרו לגבי כל מה
שהזכיר רבי מאיר ואף על ערב שבת, יש להקשות על זה, הא בעי
מיניה רבה מרב יהודה ולא פשט ליה – שהרי לעיל (מ) הסתפק רבה
לפני רבי יהודה בדין השלמת תענית בערב שבת, ורב יהודה לא
פשט לו הספק, ואם דעת חכמים שמשלימים בערב שבת, היה לו
לפשוט לו כדבריהם שמתענה ומשלים שהרי רב יהודה ידע את
דעת חכמים בזה, שהרי הזכיר את דעתם. אלא מסתבר שדברי
חכמים אלו לא נאמרו לענין ערב שבת אלא רק לענין חנוכה
ופורים.
הגמרא דוחה את ההכרח שדברי חכמים נאמרו רק לענין חנוכה
ופורים: מקשה הגמרא, ולמקמי – וגם לשיטתך שאתה מפרש את
דברי חכמים רק לענין חנוכה ופורים, עדיין יש להקשות, הא דדרש
מר זוטרא משמיה דרב הונא שהלכה מתענה ומשלים כמובא
בגמרא להלן, ויש לתמוה, הא פקא מיניה רבה הונא ולא פשט
ליה – הרי רבה הסתפק בשאלה זו גם לפני רב הונא כמבואר לעיל
(סו), ואף הוא לא פשט לו כלום, ומדוע לא פשט לו מדברי עצמו
שהכריע הלכה שמתענה ומשלים. מכריחה הגמרא: אלא ודאי
מוכרחים אנו ליישב, הא מקמי דשמעה והא לבתר דשמעה –
כששאל רבה את רב הונא עדיין לא שמע רב הונא את דברי רב
שחכמים חולקים וסוברים שמתענה ומשלים ולכך לא פשט לו, ורק
לאחר מכן שמע רב הונא את דברי רב יוחנן שהלכה כחכמים ולימד
זאת למר זוטרא. ואם כן, הקא נמי – גם בדברי רבי יהודה יש לפרש
כן, הא מקמי דשמעה הא לבתר דשמעה – שבתחילה כשרבה
הסתפק לפניו עדיין לא שמע את דברי רב שאמר בשם חכמים
שמתענה ומשלים, ולכך לא היה בידו לפשוט את הספק, ולאחר מכן
שמע מרב שדעת חכמים שמתענה ומשלים, ומוזה למד שכן היא
ההלכה.
מסיימת הגמרא: דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא, הלכה,
שהמתענים בערב שבת מתעניין ומשלימין.

הדרן עלך בבב מעריבין

פרק רביעי – מי שהוציאוהו

פרק זה ממשיך לעסוק בדיני תחומין בשבת, ומפרש את דינו של
אדם שיצא מתחומו בשבת, באונס או ברצון, וכן את דינו של
השוכן מחוץ לעיר, ופרטים נוספים בדיני עירובי תחומין.

משנה

משנה זו מבארת את דינו של אדם שיצא בעל כרחו ממקום
שביטתו, בין באופן שחזר למקומו הראשון ובין באופן שלא חזר.
כמו כן מביאה המשנה שני מעשים הנוגעים לדיני תחומין,
שאירעו בעת הפלגת תנאים בים.
מי שהוציאוהו נכרים בשבת ממקומו והניחוחו מחוץ לתחום, או
שתקפתו רוח רעה, דהיינו, שנכנס בו שד ועל ידי כן נטרפה דעתו,
ויצא מחוץ לתחום שבת, ואחר כך נתיישרה עליו דעתו כשהוא
מחוץ לתחום, אין לו רשות לילך ממקומו אלא ארבע אמות.
ואם תחזירוהו הנכרים למקומו הראשון וכן אם חזר בשעה
שתקפתו הרוח הרעה, הרי זה כאילו לא יצא כלל ממקומו, ורשאי
הוא לילך את העיר כולה, וחוצה לה אלפיים אמות לכל רוח.
הולכינהו הנכרים (או הרוח הרעה) לעיר אחת המוקפת מחיצות
והניחוחו שם, או שהתנהו בדרך או בפתח – מקומות מוקפים
מחיצות, המיועדים לכניס הצאן, נחלקו התנאים בדינו. רבן
גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה אומרים, רשאי הוא להיות מנהל את
כולה – את כל העיר (או הדיר והסהר), שמאחר ומוקפת היא
במחיצות דינה כארבע אמות. רבי יהושע ורבי עקיבא אומרים, אין
לו אלא ארבע אמות ממקומו.
מעשה היה, שפאו ארבעה תנאים אלו במקום ששמו פלגירסין,

שם תרומת מעשר לתבואה הנמצאת באמצע ערימת המעשר
 ראשון, רבי שמעון אומר, קרא השם – הפרשתו חלה, והרי זה
 תרומה ומעשר. הרי שלדעת רבי שמעון חל שם תרומה אף באופן
 שלא ניכר מה היא התרומה ומה הם שיריה, שהרי אין כאן היכר
 היכן התרומה.
 מתרצת הגמרא: שאני התם דאיכא סביבין – שונה הדין שם, כיון
 שיש את התבואה שבסביבות הכרי ובכך שיריה ניכרים, שהרי
 אמר שתחול התרומה 'בתוכו', שמשמע מזה שתחול באמצע
 הכרי, ואם כן התבואה שבסביבות הכרי היא ודאי חולין. מה שאין
 כן בלוקח יין מבין הכותים, שאין השיירים ניכרים כלל, ולכן אין
 הפרשתו חלה לדעת רבי שמעון.
 הגמרא מביאה אופן נוסף ליישב את סתירת דברי רבי שמעון, ואי
 בעית איכא – ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך, באמת דעת רבי
 שמעון שיש ברירה, והטעם שאוסר בדין הלוקח יין מבין הכותים
 אינו מפני שאין ברירה לדעתו, אלא בדרבנן – כמבואר
 הטעם בברייתא, אמרו לו רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון
 החולקים לרבי מאיר, כיצד אתה מתיר לו לשנות את הדין על סמך
 שעתיד להפריש ממנו תרומה ומעשרות, ובי אי אתה מודה שיש
 לחשוש ששם יבקע הנוד – כלי לשמירת משקים העשוי מעור
 עבה לפני שיפריש ממנו את התרומה והמעשרות המעורבים בו,
 ועל ידי כך נמצא זה ששתה ממנו שותה מכלים למפרע אפילו אם
 יש ברירה, שהרי כל מה שאנו מתירים לקרוא שם לתרומה
 ולמעשרות על דעת שיפרישם לאחר מכן, הוא מכיון שלאחר
 שיפריש אותם בפועל, יתברר למפרע שהיין שהפריש נעשה
 תרומה ומעשרות מיד כשקרא לו שם, אך אם לבסוף לא הופרשו
 התרומה והמעשרות בפועל, הרי אין שום בירור שיוכל להתברר
 למפרע. ואם כן מבואר מתשובתו של רבי שמעון לרבי מאיר
 שאינו חולק עליו מפני שסובר אין ברירה, אלא מפני שיש לחשוש
 שמא לא יבואו התרומה והמעשרות לידי בירור כלל.
 הגמרא מביאה את תשובתו של רבי מאיר על קושיית החולקים,
 המובאת בהמשך הברייתא: אמר להן רבי מאיר לבשׁיבקע נעין
 בדבר לאסרו, כלומר, אבל קודם לכן איני חושש לכך, כיון שלא
 שכיח הדבר שיבקע.
 הגמרא מקשה מדברי הברייתא על התירוף הקודם בסתירת דברי
 רבי שמעון: ולמאי דפליק אדעתין מעיקרא, דבעינן 'ראשית' ששיריה
 ניכרין – ולפי הביאור שעלה על דעתנו בתחילה, שסברת
 החולקים על רבי מאיר אינה משום שחוששים שמא יבקע הנוד,
 אלא מפני שצריך שמיד בשעת קריאת השם יהיה ניכר מה היא
 התרומה ומה הם השיירים, אם כן מאי קאמרי ליה – כיצד יבואר
 מה שאמרו לו לרבי מאיר 'אי אתה מודה שמא יבקע הנוד' וכו',
 והרי הם חולקים עליו מטעם אחר.
 מיישבת הגמרא: לפי התירוף הקודם, צריך לומר דהכי קאמרי ליה
 – כך אמרו לו החולקים להקשות על דבריו, לדין בעינן 'ראשית'
 ששיריה ניכרין – לשיטתנו אינו יכול להפריש כך משום שצריך
 שיהיו שיריה ניכרים, אך אפילו לדין – לשיטתך, שאתה חולק
 על כך,

נמצא שדברי רבי שמעון סותרים זה לזה.
 מסיק רב יוסף: אלא איפוך – הפוך את הגירסא בברייתא, וגרוס
 ששיטת חכמים שעירובו עירוב משום שיש ברירה לדעתם, ורבי
 שמעון סובר שאין עירובו עירוב משום שאין ברירה לדעתו.
 ומעתה נמצא שרבי שמעון הוא זה שסובר שאין ברירה אפילו
 בדרבנן.
 מקשה הגמרא: מאי קשיא – מה הוקשה לרב יוסף שדברי רבי
 שמעון סותרים זה את זה, ומשום זה הפך את גירסת הברייתא,
 דילמא כי לית ליה לרבי שמעון ברירה, בדרבנן, אכל בדרבנן
 אית ליה – והרי יתכן ששיטת רבי שמעון שאין ברירה היא רק לגבי
 דיני דאורייתא, ולכן לגבי תרומה שהיא מדאורייתא סובר אין
 ברירה, ולגבי עירוב שהוא מדרבנן סובר יש ברירה.
 מתרצת הגמרא: קמבר רב יוסף, מאן דאית ליה ברירה, לא שנא
 בדרבנן, לא שנא בדרבנן אית ליה – התנא שלדעתו יש ברירה
 סובר כן בין בדינים דאורייתא ובין בדינים דרבנן, ומאן דלית ליה
 ברירה, לא שנא בדרבנן, לא שנא בדרבנן אית ליה – והתנא
 שלדעתו אין ברירה גם סובר כן בין בדאורייתא ובין בדרבנן, שאין
 סברא לחלק בזה לדעת רב יוסף. ולכן תמה שהברייתות סותרות
 זו את זו, ומוכרחים להפוך את הגירסא בברייתא של הריני מערב
 לכל שבתות השנה.
 רבא מיישב את סתירת דברי רבי שמעון באופן אחר: קרא אמר,
 באמת סובר רבי שמעון יש ברירה, וכפי שמבואר בדעתו בברייתא
 של הריני מערב לכל שבתות השנה, והטעם שאוסר בלוקח יין
 מבין הכותים, אינו מפני שאין ברירה, וכפי שהבינה הגמרא עד
 עתה, אלא שאני התם דבעינן 'ראשית', שיהיו שיריה ניכרין – שונה
 הדין שם בתרומה שאי אפשר לעשות כן, מפני שאנו מצריכים
 שיתקיים בה 'ראשית', כלשון הפסוק (דברים יד) 'ראשית דגנך
 תירשף ויצחקך וגו' תתן לו', ולמידים ממשמעות ענין 'ראשית',
 שמיד בשעת קריאת שם התרומה יהיה ניכר מה היא התרומה
 שהיא ראשית, ומה הם השיירים הנתקנים על ידה, ובדין הלוקח
 יין מבין הכותים שלא בירר מהי התרומה, אין היא ניכרת מיד.
 אביי מקשה על דברי רבא: אמר ליה אביי לרבא, אלא מעתה – אם
 כן מעבשיו, שחידשת שבשעת קריאת השם צריך שיהיה ניכר מה
 היא התרומה ומה הם השיירים, היו לפנינו שני רמזים של טבל,
 ואמר, אם ירדו גשמים היום יהא זה – אחד מהרימונים תרומה
 למפרע על זה – הרימו השני, שיעשה חולין מתוקנים על ידו, ואם
 לא ירדו גשמים היום יהא להיפך, זה – הרימו השני, תרומה על זה
 – הרימו הראשון, הכי נמי – האם אכן בין ירדו גשמים בין לא ירדו
 גשמים דאין בדרבנן כלום, הואיל ובשעה שקרא שם על התרומה
 אין ניכר מה התרומה ומה השיירים.
 ממשיך אביי להקשות: ובי תימא הכי נמי – ואם תרצה לומר
 שכשמתנה כך אכן אין בדרבנן כלום, מכל מקום קשה על סברא
 זו ממשנה, והתנן – והרי שנינו במשנה (תרומות פ"ג מ"ה) [האומר] על
 ערימת תבואת טבל, תרומת הקרי תהא ומעשרותיו בתוכו – הריני
 קורא שם תרומה ומעשרות לתבואה הנמצאת באמצע הערימה,
 ומביאה המשנה אופן נוסף בתבואת מעשר ראשון שטבול
 לתרומת מעשר, וכן האומר תרומת מעשר זה בתוכו – הריני קורא

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו אלול, ה'תשס"א

ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

... נשען על מרז"ל שחתנו כבנו, הנה אתפלא תמי' אחר תמי', במה שאינו מעורר את חתנו...

שי' ע"ד ההכרח הגמור בדורותינו אלה ללמוד תורת החסידות, היא תורת דברי אלקים חיים, אילנא

דחיי אשר ב'י' יפקון ישראל מגלותא בחסד וברחמים, ואם לא עכשיו אימתי, כי קרב קץ גלותנו וביאת

משיח צדקנו.

ב"ה, ט"ז אלול, ה'תשי"א

ברוקלין, נ. י.

הרה"ח וו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצצ"ב וכו'

מהור"ר חיים זוסיא שי

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתביו מו' מנ"א וא' אלול, והנני בא להאיר איזה נקודות בענינים אשר כבר כתבתי לו בזה מכבר, בכדי שלא יצאו בלבולים והעיקר סכסוכים בינו לבין שאר האנשים העובדים במקצועות שונים באגו"ח.

א. מובן מעצמו אשר במה שכתבתי לו בהתעוררות העבודה לנצל את כחותיו בד' אמות שלנו, היתה כוונתי להגדיל את העבודה בכל המקצועות האפשריים, מבלי לפגוע עי"ז בכבודו של אחר וגם שלא תהי' כפילה בעבודה דמקום שדי באחד.

ב. היוצא מהנ"ל, שענין הרשת ד"אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש" מקומה באותן הערים שאין שם תו"ת או אחי תמימים וכיו"ב. או גם במקומות אלו, אבל בין חוגים כאלה שאין סובלים עדיין שיתנהגו ברוחו של תומכי תמימים, היינו בלימוד חסידות בכל יום וכו', וכיון שאין נקרא המוסד בשם תומכי תמימים, אזי אי"ז מוכרח [...] כדאי ליסד מוסד שיכנס לרשת אי"ל.

הערה: המתבונן בפעולותיהם של כ"ק אדמו"ר ושל אביו כ"ק מוהרש"ב

זצוקללה"ה - נבג"מ זי"ע, הנה יראה בהתבוננות, שבה בשעה שאדמו"ר מוהרש"ב הנה בשדה החינוך היתה עיקר עבודתו בין החסידים, הרי כ"ק מו"ח אדמו"ר סלל לו דרכים חדשים בשדה החינוך, בין החוגים היותר רחבים של עמנו.

ג. בהתאם להנ"ל הנה מן הראוי שיתדבר באופן המתאים עם הנהלת אגו"ח ולהסבירם שאין הוא נכנס בגבולם של ישיבות תומכי תמימים ואחי תמימים, כי עבודתו היא רק באותם המקומות שאין ישיבות הנ"ל שם או באותם החוגים שאין הישיבות הנ"ל או ישיבות תו"א יכולות להיכנס לשם.

ד. תקותי שעפ"י הנ"ל הנה מחד גיסא יוכל לעבוד עבודתו הציבורית בעמדו בקישור ישר עמדי, ומאידך גיסא יהי' ג"כ בהתאמה לעבודת אגו"ח בכללותה, ולישיבות תומכי תמימים ותו"א בפרט, מבלי שיכנס איש בגבול רעהו, ואדרבה, יסייעו איש ביד רעהו.

ה. כיון שלעת עתה אין עדיין די אמצעים להתפתחות גדולה ביותר, כדאי שילכו מהקל אל הכבד ומהמועט אל המרובה. ובמילא רכישת מוסד אשר יכריחו תומכ"י לערוך מגבית לשלם חובות וכו' וכו' אין כדאי לקחתו עתה, ובפרט שיש לקוות שבמשך הזמן תהי' רכישתו בתנאים נוחים יותר מאשר עתה.

ו. בהתאם להנ"ל אשר רשת המוסדות דאהלי יי"ל אינם קשורים בתכנית מדוקדקת כמו המוסדות תו"ת א"ת ותו"א, ולהם נכנסים כל הענינים בשדה החינוך ובלבד שיהי' על טהרת הקדש, הנה פשיטא שבתכנית רשת זו נכנס ג"כ לימוד לתלמידים המבקרים בתי ספר אחרים, אבל שיש לקוות שע"י איזה שעות שילמדו ברשתנו ישתנו מן הקצה אל הקצה בנוגע ליי"ש וידיעה על דבר חסידות וכו'.

ז. דעתי בכללות, שגם אם יש באפשריותו לערוך מגביות ולאסוף סכומים נכונים, צריך לסדר המגבית באופן כזה שלא תזיק להמגביות של המוסדות האחרים דאנ"ש באה"ק ת"ו.

ח. על שאלתו בהנוגע להזרמים, הנה כיון שעד עתה מוסדות אנ"ש מקבלים תמיכה מזרם הנקרא "בין הזרמים", היינו בלתי מפלגתי, הרי אופן זה מתאים ביותר לעת עתה...

במכתבו מזכיר על דבר אירגון נשים חרדיות למען הצלת נוער העולה לא"י, אשר ארגנו זה לפני חצי שנה. בטח ידוע לו שזה מזמן שכתבתי לאגו"ח ע"ד תכנית לארגן סניף אגודת נשי חב"ד, וכדאי הי' שיתדבר עמם אולי אפשר לאחד את שני העניינים יחד.

בטח יראה את מכתבי שכתבתי לצעירי אגו"ח, ומלבד המענה הרשמי שבדאי יכתבו לי, אבקשו להודיעני באופן בלתי רשמי על דבר כל מה שכתוב שם בפרטיות, ות"ח מראש.

בלי ספק למותר לעוררו להשתתף בכל היכולת בכל ענייני עבודת צעירי אגו"ח.

... בברכת כתיבה וחתומה טובה. לשנה טובה ומתוקה.

ב"ה, ט"ז אלול, ה'תשי"א

ברוקלין, נ. י.

הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א נו"מ צמ"ס חו"ב

עוסק בצצ"ב וכו' וכו' מהורש"י שי

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מעש"ק פ' עקב, ובטח בינתיים הגיעו ג"כ מכתבי עם הקונט' דרשימות על מגילת איכה. כן בעתו קבלתי מכתבו מכ"ו מנ"א, ומוסג"פ העתק מכתבי לאגו"ח. דואג אני במקצת מה שבזמן האחרון אינני שומע מהשתתפות כת"ר בעבודת אגו"ח באה"ק ת"ו, אף שאני מרגיע את רוחי כי בודאי אין זה אלא מפני ריחוק המקום.

זה מזמן ששלחו להרב הראשי הרצוג שליט"א, וכן גם לכת"ר, את הפסקי דינים שהדפסנו מחדש, ועדיין לא נתקבל אישור על הקבלה. ואינני יודע אם נאבדו הספרים בדרך או שנתעכבו בדרך הילוכם.

בטח ידוע לכת"ר שזה מזמן רב שהנני עוסק עפ"י הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בהו"ל עוה"פ את השדי חמד. ות"ל אשר למרות ההוצאות העצומות שבדבר והטרחה המרובה ביותר כבר הוצאנו לאור ט' כרכים ותקוותי שלאחר הימים-טובים יצא לאור גם הכרך האחרון הוא העשירי, הכולל בתוכו הצוואה של המחבר, קונטרס באר בשדה, נצחיות יוסף וכו', והעיקר מפתחות שנערכו מחדש, מפתחות ערכין, מפתחות מחברים וכו', וכשיצא לאור בלי"ע יישלח לכת"ר.

מצטער אני במאד מפירוד הלבבות בין המפלגות החרדיות באה"ק ת"ו, והעיקר במה שכמה מהם מבכרים את הרווחים של המפלגה על חשבון ההפסד והיזק של היהדות החרדית בכללותה, וכו', ולכת"ר הנמצא על אתר האריכות בזה אך למותר...

שמחתי להידיעה במכתבו אשר הכרך השלישי של האנציקלופדי' כבר נמצא בכריכה, ועובד כת"ר עכשו על הכרך הרביעי. ומה מאד הייתי נהנה אם היו נמצאים בספרי' שלי כל הכרכים, אשר תועלת גדולה ביותר יש להם לכל אחד המתענין בתורתנו הק'. והאריכות בזה אך למותר, ועדיין אין בספרייתי אפי' כרך אחד.

תמה במכתבו מפני מה אין אנ"ש בפריז נוסעים לאה"ק ת"ו, וכנראה שהסיבה היא המכתבים והידיעות שמקבלים ממכיריהם וקרוביהם בכפר, כי במשך כל הזמן הרי רק אחדים בפו"מ שאלו אותי אם לנסוע לאה"ק ת"ו, וכנראה שאלה מתכוונים לעלות ארצה.

בימים אלו אחזיר לכת"ר אחד מהשני ביכלעך.

ב"ה, י"ט אלול, ה'תש"א

ברוקלין, נ. י.

הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' מוהר"ר אשר שי

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו ואת כת"ר רב הסליחה אשר מפני רוב הטרדות והעבודה העמוסה לא יכולתי לענות כראוי על שני מכתביו ע"ע. ובטח בימי הרחמים והרחון האלו יסלח גם על זה.

נהניתי לקרות במכתבו פרשת הדברים איך שהשתדלו ומשתדלים גם עתה בקנין בנין בשביל הישיבה במלבורן, ואשר הצליח הוי' חפצם למצוא בנין המתאים ובלי ספק אשר במשך הזמן יהיו ג"כ כל האמצעים הדרושים להתשלום בעד הבנין, והעיקר אשר ירבה השי"ת גבולם בתלמידים טובים, וכאשר יהי העיקר, בדרך ממילא יהי ג"כ הטפל.

בנוגע לשאלתם ע"ד השם, הנה אם כבר קראו את השם אין לשנות, אבל אם הוא אצלם עדיין קודם ההחלטה, ונוסף על זה אשר עכ"פ במשך זמן הראשון אי אפשר יהי לסדר את המוסד מתאים לכל הדרישות הרצויות כפי רוח אני"ש, הרי הצעתי לקבוע את השם "אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש", אשר בכלל המוסדות חינוך שפותח אני עתה, משתדל אני, אם רק מתאים הדבר, לקראם בשם כ"ק מו"ח אדמו"ר, אשר מימיו אנו שותים ומפיו אנו חיים.

גודל הענין של יסוד והתפתחות ישיבה על טהרת הקדש

- אשר חומר בקודש אפילו מבתרומה, והרמז בזה ידוע, אשר תרומה זהו בעולם הבריאה, וקדש, שאמרו על זה בזוהר (ח"ג צד, ב) מלה בגרמי, הרי זה עולם האצילות, שלכן ג"כ רביעי הוא רק בקדש, וחלק המתאים בזה בתורה הוא חלק הסוד שבתורה, וכידוע אשר פרד"ס דתורה סודה וקבלה הוא בעולם האצילות -

היינו לימוד תורה מיוסד ומואר במאור שבתורה הוא פנימיות שבתורה, תורת החסידות, אין לשער ולפרט אפי' בשנים כתקונם, ובפרט בשעת חירום זו, שנתפזרו בני"י למקומות רחוקים איש מרעהו, ונתפזרו ג"כ כחות הנפש מרוב הטרדות והדאגות באופן מבהיל לגבי שנים שעברו, ועל אכו"כ שצריך לחפש ולחתור ביגיעה עצומה אחר כל ענין המאחד, ובפרט בתורה, שאף על פי שתורה אחת לכלנו, הנה האחדות שבה נדגשת ונבלטת ביותר בפנימיות התורה. וכמו שעל פי פשוט אין שם ענין של המחלוקת והפולגות כל כך כמו שהוא בנגלה שבתורה, ובשרש הדברים כיון שזהו מאילנא דחיי ולא מאילנא דטוב ורע, וכמבואר באגה"ק סכ"ו, מובן ממילא דלית תמן לא קשי' ולא מחלוקת כו' (ענין שם בזוהר ובאגה"ק). ובפרט בימינו אלה דעקבתא דמשיחא, אשר קרב קץ גלותנו וביאת משיח צדקנו, הרי על אחת כמה וכמה שגדל ענין הבאת אור למקום חדש, ובפרט כשמביאים המאור מקור האור.

ואני תפלה אשר חפץ הוי' בידם יצליח, בעגלא דידן - וכמבואר במאמר שנדפס ל"ב תמוז השתא שיהי בטבע למעלה מדרך הטבע, וילך האור הלך ואור, עד כי לילה כיום יאיר. וכבר הובטחו מפי רז"ל, אשר כל המתעסקים בזה ובכונן זה זכות הרבים תלוי בהם להשפיע להם ברכת טוב בכל המצטרך להם ולכל אשר להם.

בפ"ש כל החבורה שי' ונא ונא מטובו למסור לכאו"א בפרט, וכיון שבחרו בכת"ר בתור שלוחם להודיעני ע"ד בשורה טובה הנ"ל, הבה ברח אשיבנו ע"י כת"ר לכל או"א מהם בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה,

מ. שניאורסאהן

מוסג"פ קטע משיחת שבת מברכים ר"ח אלול אשר בטח יפרסמנו באופן המתאים.

וחוברת ע"ד עסקנות ציבורית אשר בטח ימצא בה ענין רב.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

בג' להחליף משכונ קבח) לנכרי בשבת - יתבאר בסמ"ח ש"ה²²⁶:

בד' הלוך בית או שדה בארץ ישראל מן הנכרי קכט) - מתר לו לומר לנכרי לכתוב לו שטר מכירה בשבת אם הנכרי הולך לדרך בשבת קל-קלא), ומעלהו בערפאות שלהם לחתום לו, שאמירה לנכרי בשבת אינה אסורה אלא מדברי סופרים, ומשום ישוב ארץ ישראל²³⁰ לא גזרו, אף על פי שגזרו בשאר מצות²³¹:

הלכות שבת, חלק ב סימן שו, באיזה חפצים מותר לדבר בשבת טעיפים כג"כ

ביאורי הלכה

קבח) להחליף משכונ - מותר לתת לחבירו בשבת חפץ לשמור²²⁵. קכט) מן הנכרי - קניית הבית כבר נעשתה בימות החול, ולא התירו מקח-וממכר בשבת, כ"א אם אמירה לנכרי²²⁷.

קל) לדרך בשבת - או אם חושש שהנכרי יחזור בו²²⁸. קלא) לדרך בשבת - הרוצה לקנות דירה מנכרי בארץ-ישראל, מותר ללכת בשבת כדי לראות אם היא ראויה לו²²⁹.

ציונים והוספות

- (225) נתינת חפץ לשמירה אינה דומה לנתינת משכונ או מתנה, שמשיכת וקבלת האחריות על החפץ אינם מגדר קניין או מסירה מרשות לרשות (שו"ת ויען דוד (להר') חיים יוסף דוד ווייס דומ"צ קהל יטב אנטווערפן (ירושלים ה'תשנ"ג)) ח"א ס' נח).
- (226) סעיף ה: מותר להחליף משכונ לנכרי בשבת אם הוא מלבוש... כי אין זה משא ומתן (וראה שם לעניין החזרת המשכונ ונגיעה בו).
- (227) מלשון שו"ע (מתחילת הסעיף, וכן מהמשך הדברים שהתירו "אמירה לנכרי", ולא הזכיר איסור מקח-וממכר וקניין), משמע שלא התירו את מקח-וממכר החמור יותר (כדלעיל הערה לט) והוא כדברי המג"א ס"ק יט, ודלא כמשמעות השו"ע, משנ"ב ס"ק מה ועוד.
- (228) כף החיים ס"ק פג נאלא שצ"ע לשו"ע שמדובר שכבר קנה את הבית, האם ישנה אפשרות שהנכרי יוכל לחזור בו.
- (229) שש"כ פכ"ט הערה יט בשם הגרשז"א.
- (230) ראה 'אגרת הקודש' (שבסוף התניא) סימן ד (על החשיבות שנתן אדמו"ר הזקן לתמיכה ביישוב ארץ ישראל): צדקת א"י שהיא צדקת ה' ממש כמ"ש תמיד עיני ה' אלהיך בה והיו עיני ולבי שם כל הימים והיא שעמדה לנו לפדות חיי נפשנו מעצת החושבים לדחות פעמינו ותעמוד לנו לעד לשום נפשנו בחיים אמיתים מחיי החיים לאור באור החיים אשר יאר ה' פניו אתנו סלה אכ"ר.
- ובאגרות קודש כ"ק אדמו"ר הזקן אגרת מח: וכך יפה לנו במצות חיזוק ישיבת ארץ הקדושה השקולה כנגד כל המצות, כמבואר בספרי פ' ראה ע"פ וירשת וישבת בארצם. ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה שעושים עם ה' ועם ארצו הקדושה, לתקן תחילת הקלקול והפגם וימאסו בארץ חמדה וגו'.
- (231) כדלעיל ס"ה, ובסי' תמו ס"ו. ויש שהקילו גם באמירה לנכרי להדליק נרות לצורך הסעודה (סי' רעו ס"ח), או לצורך מצוות מילה (סי' שלא ס"ז, סי' תמ"ו ס"ו בהגהה).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

- א אסרו חכמים לעשות מלאכה בערב שבת וערב יו"ט מן המנחה ולמעלה וכל העושה אינו רואה סימן ברכה לעולם מאותה מלאכה שמה שמרויח בה מפסיד כנגד זה ממקום אחר אבל אין עונשין אותו עליה לא נדוי ולא מכות מדרות כדרך שעושים לעובר על דברי חכמים לפי שלא החמירו כל כך באיסור זה ומכל מקום גוערין בו ומבטלין אותו מלעשותה בעל כרחו:
- ב יש אומרים שאיסור זה הוא מן מנחה גדולה ולמעלה
- דהיינו משש שעות ומחצה ואילך ויש אומרים שהוא ממנחה קטנה דהיינו מתשעה ומחצה ואילך ולענין הלכה המקיל בדברי סופרים לא הפסיד הברכה:
- ג לא אסרו אלא מלאכה גמורה אבל פרקמטיא מותרת עד שיעור שיתבאר בסי' רנ"ו.
- ואפילו מלאכה גמורה אינה אסורה אלא כשנקבע עצמו עליה אבל מותר לעשות מלאכה לפי שעה דרך עראי כגון אם נזדמן לו לכתוב אגרת שלומים וכיוצא בזה שלא אסרו

46

* * *

ב וכן מותר לתת צמר לתוך היורה מבעוד יום (וצובעו) 47
 [לצובעו] והוא מצטבע מאליו כל השבת כולה והוא 48
 שתהא היורה עקורה מעל האש כל השבת כולה שאם 49
 עומדת על האש אסור משום גזרה שמא ישכח ויחתה 50
 בגחלים בשבת למהר בישול סממני הצבע וגם שתהא היורה 51
 טוחה בטיט סביב כסויה שאם אינה טוחה אסור משום שמא 52
 ישכח ויגלה כסויה בשבת (ומגיס) [ויגיס] בה בכף והמגיס 53
 בקדרה רותחת אפילו אינה על האש חייב משום מבשל 54
 שההגסה גורמת למהר הבישול ואפילו אם סממני הצבע 55
 נתבשלו כבר כל צרכן מבעוד יום מכל מקום כשמגיס בהן 56
 בשבת חייב משום צובע שע"י ההגסה נקלט הצבע בצמר 57
 אבל כשהיא טוחה בטיט לא יבא לטרוח כל כך לסתור 58
 הטיחוי כדי להגיס. 59

אבל מותר לתת אונין (פי' מטוה) של פשתן לתוך התנור 60
 מבעוד יום כדי שיתלבנו שם כל השבת כולה אע"פ שאין 61
 פי התנור טוח בטיט סביב כיסויו דכיון שהרוח קשה 62
 להאונין לא יבא לגלות כיסוי התנור כדי לחתות בגחלים 63
 שבשוליו: 64

ג מותר למכור לנכרי ולהטעינו המקח סמוך לחשיכה 65
 ובלבד שיצא מפתח ביתו עם המקח מבעוד יום אפילו 66
 היא עיר המעורבת כמו שנתבאר בסי' רמ"ו. 67

ואפילו אם ייחד להנכרי חדר בחצרו שיניח שם מקחו קודם 68
 השבת ואח"כ בשבת בא הנכרי ליטלו משם להוליכו לביתו 69
 לא יניחנו להוליכו עד לאחר השבת אלא אם כן שהנכרי 70
 אלים והוא מתיירא ממנו שאז יש להקל אף אם לא ייחד 71
 לו מקום למקחו קודם השבת: 72

ד ומותר ליתן בגדיו לכובס נכרי ועורות לעבדן נכרי סמוך 73
 לחשכה בקבלנות והנכרי עושה מעצמו אפילו בשבת 74
 ובלבד שהישראל לא יאמר לו שיעשה בשבת וכן לא יאמר 75
 לו ראה שתגמר המלאכה ביום א' או ביום ב' וידוע שאי 76
 אפשר לגמרה אז אלא אם כן שיעשה גם בשבת שהרי זה 77
 כאלו אומר לו בפירוש לעשות בשבת אבל כשלא אמר לו 78
 כלום והנכרי עושה בשבת מעצמו אינו צריך למחות בידו 79
 לפי שאין הנכרי מתכוין בעשייתו בשבת בשביל הישראל 80
 שהרי אף אם לא היה עושה עד לאחר השבת היה מקיים 81
 ציווי הישראל כיון שהישראל לא גילה לו דעתו לעשות 82
 בשבת אלא הוא עושה בשבת לעצמו כדי להשלים קבלנותו 83
 שאם לא יעשה היום יצטרך לעשות למחר ועכשיו שעשה 84
 היום יהיה פנוי למחר: 85

86

* * *

ה במה דברים אמורים כשהנכרי עושה בשבת בביתו או 87
 בבית אחר שאינו רשות ישראל שאז אין הדבר ניכר 88
 שהיא מלאכת ישראל אבל אסור להניחו לעשות ברשות 89
 ישראל לפי שכשעושה ברשות ישראל ניכר הדבר שהיא 90
 מלאכת הישראל ושמא יחשדוהו שנתן לו בשבת או 91
 יחשדוהו שהנכרי הוא שכיר יום אצלו ולא קבלן כמו 92
 שנתבאר בסימן רמ"ד. 93

1 אלא לעשות מלאכה דרך קבע כדי שיהיה פנוי להתעסק
 2 בצרכי שבת.

3 (ואפילו מי שאינו צריך כלל להתעסק בצרכי שבת אסור לו
 4 לעשות מלאכה מן המנחה ולמעלה לפי שלא רצו חכמים
 5 לחלק בגזרתם).

6 ואפילו לקבוע עצמו למלאכה גמורה אין איסור אלא
 7 כשאינה לצורך השבת או אפילו לצורך השבת אלא שעושה
 8 בשכר אבל לעשות לצורך השבת בחנם כגון לתפור בגדים
 9 לצורך השבת בין לו בין לחבירו בחנם מותר כל היום וכן
 10 מותר להעתיק ספרים ללמוד בהם בין שכותב לעצמו בין
 11 שכותב לחבירו בחנם דכיון שהוא דבר מצוה הרי זה
 12 כלצורך שבת:

* * *

13

ד אסור לספר את הנכרי בערב שבת מן המנחה ולמעלה 14
 אפילו תספורת שהיא מעשה הדיוט ואפילו מספרו בחנם 15
 כיון שאין במלאכה זו צורך השבת. 16

אבל מותר לספר את ישראל כל היום אפילו מעשה אומן 17
 ואפילו בשכר ואינו דומה לתפירת בגדים ושאר המלאכות 18
 שאין הדבר ניכר שהמלאכה נעשית עכשיו בשביל השבת 19
 לפיכך אין היתר אלא בחנם (שכשיטול שכר הרי זה כאלו 20
 21 נעשית בשביל שכרו בלבד ואינה נעשית כלל עכשיו בשביל
 22 השבת) אבל התספורת ניכרת שנעשית עכשיו בשביל
 23 השבת:

ה מי שהוא עני ורוצה לעשות מלאכה להשתכר להוציא 24
 25 השכר לצורך שבת מותר לו לעשות כל היום שהרי
 26 אפילו בחול המועד מותר לו לעשות כל המלאכות על דרך
 27 זה כמו שיתבאר בסי' תקמ"ב וכל שכן בערב שבת מן
 28 המנחה ולמעלה שהוא קל מחולו של מועד לפיכך כל מה
 29 שמותר בחולו של מועד כל שכן שמותר בערב שבת כל
 30 היום אפילו בשכר:

חלק ב סימן רנא שלא לעשות מלאכה בערב שבת מן המנחה
 ולמעלה:

א מותר להתחיל במלאכה בערב שבת סמוך לחשכה 31
 32 אע"פ שאינו יכול לגמרה מבעוד יום והיא נגמרת
 33 מאליה בשבת כגון לשרות דיו וסממנים במים וכן ליתן
 34 השעורים במים בגיגית סמוך לחשיכה והם נשרים שם כל
 35 השבת כולה וכן ליתן מוגמר תחת הבגדים על גבי גחלים
 36 סמוך לחשיכה והם מתגמרים והולכים כל השבת כולה
 37 אפילו אם המוגמר והגחלים מונחים בכלי שאף שהמלאכה
 38 נעשית בשבת בכלי של ישראל אין בכך כלום שאין אדם
 39 מצווה על שביתת כליו שלא תיעשה בהן מלאכה בשבת
 40 מאליה אפילו אם הוא בענין שהכלי בעצמו הוא העושה
 41 מלאכה בשבת מאליו כגון לפרוס מצודות חיה ועופות
 42 ודגים מבעוד יום והם נצודים בשבת אע"פ שהמצודה היא
 43 העושה מעשה הצידה בשבת שהפך נקשר ותופס העוף וכן
 44 היקוש שפושטים לחיות ללכודן ברגליהן כשהם נוגעים בו
 45 קופץ ומתחבר מאליו ולוכד:

וּיש מתירין אפילו בדבר שאין קצבתו ידוע ליתן לו בה' 49
בשבת או קודם לכן אע"פ שלא יוכל לגומרה קודם השבת 50
שכשנותן לו בערב שבת אם אינו יכול לגומרה מבעוד יום 51
הרי זה נראה כאלו נותן לו על מנת שיגמור בשבת כיון 52
שנותן לו סמוך לשבת והוא אינו יכול לגומרה מבעוד יום 53
אבל בחמישי כיון שאינו סמוך לשבת אין נראה כנותן לו 54
על מנת לעשות גם בשבת ואם הנכרי יעשה מעצמו בשבת 55
אין בכך כלום שלהשלים קבלנותו הוא עושה ואינו נראה 56
כשלוחו של ישראל אלא בשעה שמקבל הקבולת שאז אף 57
אם הישראל קוצץ לו דמים הרי זה נראה כשלוחו של 58
ישראל וכיון שנותן לו רחוק מיום השבת אף אם הוא נראה 59
אז כשלוחו מכל מקום אין נראה כאלו שולחו לעשות בשבת 60
אלא אם כן נותן לו סמוך לשבת וכן עיקר. 61

(ומה שאנו מחמירים גבי שילוח אגרת כסברא הראשונה 62
כמו שנתבאר בס' רמ"ז הטעם הוא לפי שכששולחו בדרך 63
עם אגרת שיוליכנה למחוז חפצו נראה כאלו אומר לו לילך 64
בכל יום אפילו בשבת עד שיגיע למחוז חפצו ולפיכך צריך 65
שיהיה יכול להגיע לשם קודם השבת אע"פ שמשלחו הרבה 66
ימים קודם השבת): 67

* * *

ז ומכל מקום אם רואה אותו עושה מלאכתו בשבת צריך 69
לומר לו שלא יעשה אע"פ שנתן לו בא' בשבת אע"פ 70
שהיה יכול לגומרה כבר קודם השבת (לפי שכשהישראל 71
רואהו בשבת עוסק במלאכתו ושותק לו אזי מבין הנכרי 72
שבשבת הוא נוח לו להישראל ומתכוין לעשות בשבילו 73
משא"כ כשאינו רואהו הוא מתכוין להשלים קבלנותו): 74

ח במה דברים אמורים כשלא קצץ לו שכר ואפילו עושה 75
בטובת הנאה שדינו כקצץ לו שכר לענין ליתן לו אפילו 76
בערב שבת מכל מקום כשרואהו עושה בשבת צריך למחות 77
בידו (דכיון דאין דעתו סמוכה לקבל שכר בעד מלאכתו הרי 78
הוא מתכוין בשביל הישראל כשהוא מבין מדעת הישראל 79
שעסק זה נוח לו) אבל אם קצץ לו שכר (הרי הוא מתכוין 80
בעשייתו בשבת כדי לקבל שכרו ולא בשביל הישראל אף 81
שרואהו ושותק לו ולפיכך) אין צריך למחות בידו כלל. 82

ומכל מקום אם המלאכה נעשית בפרהסיא ומפורסם לרבים 83
שהיא של ישראל צריך למחות מפני מראית העין כמו 84
שנתבאר בס' רמ"ד לפיכך החלוקים שלנו במדינות אלו 85
שהם ניכרים שהם של ישראל כשמכבסין הנכרי בשבת על 86
גבי הנזהר צריך למחות מפני מראית העין שיאמרו שבשבת 87
נתנם לו לכבסן ומכל מקום לכתחלה מותר ליתנם לו אפילו 88
בערב שבת ואין חוששים שמא יכבסן בשבת בפרהסיא: 89

ט וכל זה כשהמלאכה נעשית בחפצים של ישראל כגון 90
כלים של ישראל שביד הכובס ועורות לעבדן או לרצען 91
לתפור מהם מנעלים וחוטין לארוג מהם בגד אבל אם 92
הישראל לא נתן לו כלום אלא הנכרי תופר מנעלים מעורות 93
שלו ואורג בגד מחוטין שלו בבית שלו אף על פי שרואהו 94
עושה אותה בשבת אינו צריך לומר לו כלום אע"פ שלא 95
קצץ לו שכר אם אינו עושה בפרהסיא או שאין מפורסם 96

ואפילו כשהמלאכה נעשית בבית נכרי יש אומרים שאין 1
היתר אלא כשאין מגיע ריוח לישראל ממה שהמלאכה 2
נעשית בשבת שאף אם יעשנה אחר השבת יהנה ממנה 3
הישראל כך כמו עכשיו שהיא נעשית בשבת ואף שהוא 4
חפץ יותר שתיעשה בשבת כדי שתגמר מקודם ויכול ליהנות 5
ממנה מקודם ואין זה נקרא ריוח כיון שאף אם תיעשה אחר 6
השבת יהנה ג"כ ממנה אבל אם הוא בענין שאם תיעשה 7
אחר השבת לא יוכל ליהנות ממנה ואין לו בה חפץ כלל 8
אלא אם כן תיעשה בשבת כגון שהולך לדרך מיד במוצאי 9
שבת וכיוצא בזה בענין שיש ריוח לישראל ממה שהמלאכה 10
נעשית בשבת אסור ליתנה להנכרי קודם השבת אלא אם כן 11
שיוכל לגמרה בימי החול קודם השבת או אח"כ ואף אם 12
נתנה לו בכדי שיכול לגמרה קודם השבת ונודע לו שהנכרי 13
עושה בשבת צריך למחות בידו דכיון שלהישראל יש ריוח 14
מזה שהמלאכה נעשית עכשיו בשבת ולהנכרי אין ריוח מזה 15
שמצדו לא יבצר לעשותה אחר השבת אלא שהוא עושה 16
בשבת לפי תומו להשלים פעולתו ואין מגיע לו ריוח מזה 17
כמו שמגיע להישראל לפיכך נראה הדבר כאלו בשביל זה 18
הישראל נעשית המלאכה בשבת ויש מי שמתיר ליתנה לו 19
סמוך לחשכה והוא יעשה מעצמו בשבת בביתו רק שלא 20
יגלה לו דעתו שצריך לו שתיעשה בשבת ולא יאמר לו כלל 21
שיוצא לדרך במוצאי שבת מיד. 22

ואפשר שאינן חולקים כלל שהמתיר אפשר שלא התיר אלא 23
כשהוא בענין שכשלא יעשה בשבת ואחר השבת לא יהיה 24
להישראל כלל חפץ במלאכתו אזי לא ישלם לו הישראל 25
בעד מלאכתו ונמצא שבמה שהוא עושה המלאכה בשבת 26
מגיע לו ריוח שישלם לו הישראל בעד מלאכתו ובזה אפשר 27
שגם האוסר מודה שהוא מותר דכיון שגם להנכרי מגיע 28
ריוח ממלאכת השבת אינה נראית כאלו היא נעשית בשביל 29
הישראל בלבד אבל אם הוא בענין שאף אם לא יעשה 30
בשבת יעשה אחר השבת ויצטרך הישראל לשלם לו כיון 31
שלא התנה עמו בתחלה על מנת שתגמר המלאכה במוצאי 32
שבת מיד ונמצא שאין מגיע ריוח להנכרי ממה שעושה 33
בשבת אלא להישראל בלבד אפשר שבזה אף המתיר מודה 34
שהוא אסור: 35

* * *

י וכל זה כשקוצץ לו דמים בשכר מלאכתו שאז הוא טורח 37
לעצמו כדי לקבל שכרו ואינו נראה כעושה שליחותו של 38
הישראל או שעושה בטובת הנאה דהיינו שעושה בחנם 39
בשביל טובת הנאה שקבל כבר מהישראל וע"ד שנתבאר 40
בס' רמ"ז שדינו כאלו קצץ לו שכר אבל אם אין הנכרי 41
חפץ לעשות בחנם אלא מצפה הוא לתשלום שכר אבל אין 42
דעתו סמוכה עליו בודאי שלא קצץ לו הישראל שכר ונמצא 43
שהוא טורח בספק בשביל הישראל ונראה כעושה שליחותו 44
לפיכך לא יתן לו אלא א"כ שיכול לגומרה קודם השבת 45
ודבר שקצבתו ידוע כגון כלים לכובס בזמנינו זה מותר ליתן 46
לו אפילו סמוך לחשכה בסתם בלא קציצה דאטו בכל פעם 47
ופעם יקצוץ עמו. 48

בשבת נמצא שעיקר המלאכה נעשית בשבילו בשבת שאף
שהנכרי מתכוין לטובת עצמו מכל מקום עיקר עשיית
מלאכתו היא שיהנה גוף הישראל ממנה בשבת שאם לא
הנאת גוף הישראל ממנה בשבת לא היה עושה אותה כלל
בשבת וכיון שעיקר עשיית המלאכה היא בשבילו יש לגזור
גזרה שמא יאמר לו לעשות לו בשבת אם יהיה מותר לו
ליהנות ממנה כשנעשית בשבילו:

יא אבל נכרי שעשה לישראל כלי בשבת בקבלנות שקיבל
מערב שבת וקצץ לו שכר מותר לו ליהנות ממנו בשבת
עצמה כיון שהנכרי עשאה לטובת עצמו להשלים פעולתו
ולקבל שכרו ולא נתכוין בשביל שיהנה ממנו הישראל
בשבת עצמה שאף אם לא יהנה ממנו בשבת עצמה לא ימנע
הנכרי מעשות מלאכתו בשבת וא"כ אין לאסור לו ליהנות
ממה שעשה הנכרי לטובת עצמו לפי שאף אם יהיה מותר
לו ליהנות ממנה לא יבא לומר לנכרי שיעשה לו כיון שאין
מתירים לו אלא כשמתכוין הנכרי לטובת עצמו ולא
כשמתכוין בשביל ישראל.

ויש אוסרים להשתמש בכלי הנגמר בשבת ביד נכרי וגם
במוצאי שבת צריך להמתין בכדי שיעשו דהיינו כשיעור
שהות ששהה הנכרי בעסק עשיית הכלי בשבת כדי שלא
יהנה ממלאכת שבת וכן יש לנהוג לכתחלה אם לא שצריך
אליו הכלי בשבת שאז יש להקל.

חלק ב סימן רנב מלאכות המותרים והאסורים להתחיל בערב שבת
כדי שיהיו נגמרים בשבת:

לרבים שעושה בשביל הישראל לפי שעדיין לא נקרא שמו
עליהם שאם ירצה הנכרי ימכור אותם לאחר ויעשה לו
אחרים. ואף לכתחלה מותר לצוות את הנכרי לעשותם
אפילו בערב שבת סמוך לחשכה רק שלא יאמרו לו שיעשה
בשבת:

* * *

י וכן אם הנכרי מאליו בלא אמירת ישראל עושה מלאכה
בשבת משלו אפילו בבית ישראל בשביל ישראל כגון
שמבעיר מדורה מעצים שלו בשביל שיתחמם הישראל
כנגדה או שמדליק נר שלו בשביל שישתמש ישראל לאורה
אין צריך למחות בידו דכיון שהוא עושה מאליו בודאי הוא
עושה לטובת עצמו שיודע שלא יפסיד ובודאי יקבל טובת
הנאה מהישראל כנגד זה.

אבל אם מבעיר עצים של הישראל ומדליק נר הישראל
אע"פ שמכוין שעושה מאליו בודאי דעתו על טובת הנאה
שיקבל מהישראל מכל מקום כיון שהנכרי היה צריך ליטול
רשות מתחלה מהישראל אם יבעיר עציו וידליק נרו בשבת
והוא עושה כן מדעת עצמו והישראל רואהו ושותק לו א"כ
מבין הנכרי מדעת הישראל שזה נוח לו ומתכוין הוא
בעשייתו בשביל הישראל לפיכך צריך למחות בידו אפילו
שלא בבית ישראל.

ואפילו אם מבעיר מעצים שלו ומדליק מנר שלו שאין צריך
למחות בידו מכל מקום אסור לו ליהנות בשבת מהנר
והמדורה שהבעיר בשבילו לפי שאם יהנה גופו ממנה

'לקוטי תורה' ראש השנה – הפרשה החסידית

י"ז יום טוב של ראש־השנה שֶׁחַל להיות בַּשַּׁבָּת¹

בַּמִּדְיָנָה – בְּזֶמַן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ², מִשּׁוּם יְיָ־טוֹב הָרָאוּן
הוא דְּאוֹרֵי־יָתָא כו'.
וּבְכָר הִקְשׁוּ הַתּוֹסְפוֹת וַיֵּשׁ פֶּקֶד ד' דְּרָא־שִׁהְשָׁנָה, וַיֵּשׁ פֶּקֶד
ד' דְּסוּקָה⁵: דְּמֵאֵי שְׁנָא שׁוֹפֵר מְלֻלָּב? עֵינִי שָׁם.
עוֹד יֵשׁ לְעוֹרֵר וְלָשׁוּם לֵב:

לְהַבִּין הַמִּשְׁנָה [ויש פֶּקֶד ד' דְּרָא־שִׁהְשָׁנָה (כט, ב)]: "יְיָ־טוֹב
שֶׁל רֹאש־הַשָּׁנָה שֶׁחַל לְהִיטֵב בַּשַּׁבָּת, בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ
תּוֹקְעִין אֲבָל לֹא בַּמִּדְיָנָה². וּמִפְּרָשׁ בַּגְּמָרָא: "מִשּׁוּם
גִּזְרָה דְּרַבָּה, שְׁמָא יוֹלִיכֵנוּ ד' אֲמוֹת בְּרִשּׁוֹת־הָרִבִּים³.
יְיָ־טוֹב רָאוּן שֶׁל חָג הָיוּ נוֹטְלִין אֶת הַלּוּלָב אֲפִילוּ

(3) (ויבפרט עבשיו שאין מצוי שיהיה רשות הרבים מן התורה וראה שלחן
ערוך אדמ"ר הקד"ק אורח חיים הלכות שבת סימן שמ"ה סעיף יא וְשֶׁם נִסְמָן.
ולְהַעֲרִיךְ מִהֶמְשֵׁךְ "יְיָ־טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה" תשי"ג בתחלתו "אין דחו בו" שלא
לְבֹא לִידֵי חֲשֵׁשׁ אִיסוּר שְׁבוּת" וְהַגְוִירָה "שְׁמָא יַעֲבִירֵנוּ" הוא רק שלא לְבֹא
לְאִיסוּר דְּרַבָּנָן. – דבור המתחיל זה תשל"ג וּבְהַעֲרָה שְׁמוֹ).

(4) (ראה סוכה מב, ב).

(5) (מג, א דבור המתחיל "אינהו").

(1) (נאמר בנראה, בראש השנה תקע"א שֶׁחַל לְהִיטֵב בַּשַּׁבָּת. נוסח אחר – הַנִּחַת
אֲדַמְרִי הָאֲמֻנָּה נִדְפֵס בְּסִידוּר עִם דִּ"ח"ש שֶׁעַר הַתְּקִיעוֹת רמ, ג וְשֵׁנִי, א).

מִיֻּסָּד עַל מֶאֱמָר זֶה – דְּבוֹר הַמִּתְחִיל זֶה תַּקְצִי"ה – אור התורה ראש השנה
(דְּקָרִים כָּךְ ה) עמוד ב'קו. ב'תעו.

רֹאה הַנִּסְמָן בְּסִידוּר שֶׁם הֶעֱרָה. 7. דְּבוֹר הַמִּתְחִיל זֶה לִיל עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה
תשל"ג – תורת מנחם ספר המאמרים מְלֻקָּט (תשרי־חשון) חלק א עמוד יז. לִיל
עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה תשמ"ג – שֶׁם עמוד נא. תשל"ז. תשל"ז. תשמ"ז.

(2) (הטעם על פי נגלה הובא לְקַמֵּן נו, ג בְּהַעֲרָה).

מנה¹⁵. ונמצא שהשגת התלמיד אינה בבחינת יש ודבר
נפרד לעצמה, רק שהיא כלולה ובטלה בהשגת הרב.
והב': שהעלול יוצא לידי גילוי בפני עצמו. שזהו
אינו כמו התכללות העלול בתוך העלה, כמו אותיות
השכל הכלולים בשכל על דרך משל, אלא נהפוך הוא,
שהעלה מתלבשת בהעלם בתוך העלול. כמו כח
המשכיל בשכל, או שכל במדות וכהאי גוונא – שהשכל
או המדות הן הם היש ומורגשים, וכח המשכיל או
השכל שופע בהן בהעלם בבחינת אין כו'.

(וזהו כענין המבואר במקום אחר, בהפ' שבי' נוגי
ימא', שהם מובלעים תמיד במקורם ואינו דבר נפרד ממנו –
שבהפ' מהם הם מתים; ובין בריות שבארץ – שהם בחינת
יש ודבר נפרד מהארץ¹⁶).

ואתי שפיר לפי הנ"ל שעיקר בנן הנוקבא שבראש השנה
הוא בבחינת היותה "ארץ", שהוא יחודא-תתאה, להיות מאן
ליש. מה שאין בן בחינת "ים" זהו בחינת יחודא-עילאה. וזהו
ענין "כי לאלקים מגיני ארץ מאד נעלה" (תהלים מז, י).

ועיין שם סימן כ"ז: "היש הנפרד כו', לא מיניה ולא
מקצתה – מהערך שמהעלול אל העילה". וזהו "זה הארץ
ומלואה כו', כי הוא על ימים יסדה כו'" (תהלים כד, א-ב), דהיינו
להיות על כל פנים ביטול-היש¹⁸.

מה ראו חז"ל לעקור⁶ מצות עשה דשופר ולולב
אפילו ביום ראשון בגבולין – על כל פנים אפילו בזמן
שאין בית-המקדש – משום גזרה דרבא בעלמא, והלא
החשש הוא להדייטות⁷ וקלי הדעת⁸, ואיך מנעו המצוה
לגמרי מבמה צדיקים גדולים וטובים? ובפרט מצות
שופר ולולב שהרבה כוונות תלויות בהם לידעי דעת¹⁰,
שנוגעים עד רום המעלות.

אך להבין כל זה, צריך להקדים תחלה שרש ענין
השופר:

והוא על פי שיבואר גם כן ענין בחינת מלכיות
בראש-השנה, שהוא ענין בחינת בנן הנוקבא כידוע.
דהנה נודע ההפ' שבי' יחודא-עילאה ליחודא-
תתאה, בהיות שיש ב' מיני השתלשלות¹¹:

הא': הנקרא בלשון ה"פרדס" בחינת עילה ועלול¹²,
שכל עלול מוקף מעילתו. והוא ענין ה"עגולים" שב"עץ
חיים"¹³ – שהעגול העליון מקיף לכל צד להעגול
שבתוכו. דהיינו, שהעגול שבתוכו הוא נכלל ובטל
אליו¹⁴.

והענין הוא, על דרך משל הרב שתופס ומשיג את כל
השגת התלמיד המקבל ממנו, מכל צד ופנה, שמפני
קוטן שכל והשגת התלמיד בעיני הרב, נתפס ומוקף
בשכל הרב המשפיע, ונכלל בו, כי "בכלל מאתים –

(6) (קוה ראו חז"ל ענין: דבור המתחיל "יום טוב של ראש השנה" תשמ"ג (על
פי אור התורה ראש השנה כרך ה עמוד 65): "היאך ביטול", ובהערה 5 שם;
ובדבור המתחיל זה תרנ"ט. תרס"ה. תש"ג ועוד: "איך דחור", ובסידור שם: "איך
היה כח ביד חכמים לעקור").

(7) (והלא הנפשו הוא להדייטות: וכן הוא בהמשך תרס"ו בתחלתו. וראה לקוטי
שיחות חלק לט עמוד 193.

"אפשר לומר שהקושא היא למה עקרו את המצוה מאלו שאין לחשוש בהן
שיעבירו ד' אמות – בשביל ההדייטות כו'... אבל בסידור ורמ, ג ועוד – אינו
מסיים ויחלל החשש הוא להדייטות כו' ומזה משמע שהקושא היא גם על מה
שביטלו את המצוה מאלו שיש עליהם חשש זה, ומה שכתוב בלקוטי תורה
וכאן ובתריס"ו ובתחלתו) "והלא החשש הוא כו'" דהיינו רק בכדי לחזק את
הקושא. ובהמשך ראש השנה תש"ג בתחלתו מפורש: ועוד זאת כו'... לקוטי
שיחות חלק ז עמוד 52 הערה 25.

(8) (להדייטות וקלי הדעת: "יש לומר: הדייטות – שאין יודעים דיני תקיעת
שופר. וקלי הדעת – שלכן יש לחשוש שיעבירו ד' אמות ברשות הרבים". – דבור
המתחיל "יום טוב של ראש השנה" תשל"ג הערה 7.

"ומוכן הדייק בזה, שבכדי שיחול עליו החשש צריך להיות בו שתי התנאים,
שיהיה הדייט, דהיינו אף שיועד שיש עליו חיוב לתקוע בשופר מכל מקום אינו
יודע איך לתקוע, שזהו מצב של הדייטות. וגם צריך להיות קל הדעת, ומזה
קלות הדעת שלו יכול להיות שישב על איסור שבת ויעבור ד' אמות ברשות
הרבים". – דבור המתחיל "יום טוב של ראש השנה" תשל"ב.

(9) (קוה ראו... גדולים וטובים: "שההסבר בזה (בפנימיות הענינים) דמה שאין

תוקעין בראש השנה שכל בשבת אין זה ידיוויו של (תוקף) מצות תקיעת שופר,
אלא שאין צורך (כל כך) בתקיעת שופר, כי ההמשכות שנמשכות על ידי
תקיעת שופר, נמשכות הן ביום השבת מצד עצמו בלא תקיעת שופר. – לקוטי
שיחות חלק יב עמוד 37. ראה סידור רמ, ג (שנא, א) ואילך. דבור המתחיל "יום
טוב של ראש השנה" ביט אלו תשל"ט.

(10) (יודעי דעת: דניאל א, ד. ובמציאות דוד: "רוצה לומר, בתחלת אמרי
המדיבר ישיבילו לדעת דעתו ותוכן כוונתו ומה ידיו אחרית אמרי").

(11) (נתבאר בארוכה באור התורה ואתחנן עמוד קצו ואילך. ראש השנה
עמוד ארצג. ראה לעיל שלח לו, ג ואילך).

(12) (נתבאר בארוכה בספר המאמרים תרס"ה עמוד עג ואילך. ראה שרש
מצות התפילה פרק כג – דרך מצותיך כח, א).

(13) (ראה ספר המאמרים תרנ"ט עמוד יא).

(14) (ראה באורי הוהר להצמח צדק עמוד ו. אור התורה נשא עמוד רנד).

(15) (בבא קמא עד, א. בבא בתרא מא, ב).

(16) עיין מזה ב"ביאורי הוהר" (לאדמור האמצעי מב, א) פרשת בשלח,
בדבור המתחיל "עוד יש לומר מאמר הנ"ל באופן אחר" (וראה באורי
הוהר להצמח צדק פרק א עמוד רו ואילך).

ועיין ב"אגרת הקדש" סימן י"ד, בפירוש (עקב יא, יב): "ארץ אשר כו'
מראשית השנה".

(17) (באגרת הקדש).

(18) (ראה אור התורה וקרא פרק ג עמוד א'לט'א'מ).

וההתנשאות. שבודאי בבחינת ההתנשאות הרי האור
מובדל ומרום בערך, והעולמות מקבלים רק מבחינת
המלוכה, כמו שכתוב (תהלים קמה, יג): "מלכותך מלכות כל
עולמים". והיינו דבחינת מלכות דאצילות נעשה עתיק
יומין לבריאה כו'. ועל כן בחינת החיות של העולמות
הוא מבחינת יש מאין;

מה שאין כן אם היו מקבלים מבחינת ו"א, בחינות
המדות דאצילות עצמן, כמו החדש שהוא עצמו יורד
כו', היה בא בבחינת קירוב על דרך עילה ועלול. והרי
זה כמו יש מיש כו', ולא היה בבחינת יש גמור ודבר בפני
עצמו;

אך לפי שמקבלים על ידי בחינת המלכות, שהיא
בחינת התנשאות והסתלקות, נעשה צמצום החיות
הנמשך בהם עד שנתהוו בבחינת יש בגבול ותכלית כו'.
ומכל מקום הם בבחינת ביטול לאין שהיא המלכות, כי
"ובולם מקבלים עליהם עול מלכות שמים"²⁴, ומחמת
אימת מלכות דאצילות נעשה בחינת ביטול היש. כי
בחינת המלכות הם מקבלים עליהם ברצון, כמו שכתוב
"שום תשים עליך מלך" (שופטים יז, טו) – מדעתך ומרצונך
כו'.

וכי לשון "מלוכה" אינו נופל רק על המקבלים ברצון עול
מלכותו, מה שאין כן בלתי רצון נקרא "ממשלה" – שמושל
בעל כרחו.²⁵

ולכן בראש השנה שאז נברא אדם הראשון שהוא בעל
בחירה, וקיבל עול מלכותו יתברך ברצון, אז נתגלה מדת
מלכותו יתברך. מה שאין כן קודם בריאת אדם הראשון, שהיו
רק בהמות וחיות, שאינן בעלי בחירה²⁶, לא היה עדיין
התפשטות מדת מלכותו יתברך. ועל כן גם כן בראש השנה
צריך להיות התחדשות מדת מלכותו יתברך!

"מלכותו ברצון קבלו עליהם כו"²⁷.

והנה על ידי אתערותא דלתתא, ביטול הרצון למדת

והנה על בחינה ראשונה אמרו רז"ל¹⁹: "קרסולי
החיות כנגד כולן, שוקי החיות כנגד כולן, קרני החיות
כו". שכל הגבוה גבוה מחבירו. מקיף את חבירו, עד
שהתחתון בטל אליו ונחשב כלא ממש לגבי העליון.
ולכן אמרו ש"קרסולי" ו"שוקי החיות", שהן בחינת נה"י,
שהוא הבחינה היותר אחרונה שבחיות – כוללות כל
המדרגות שלמטה מהם; ו"קרני החיות", הן בבחינת פתר
שבראש²⁰ – הוא כולל יותר כו'.

וזו היא בחינת יחודא עילאה בעשר ספירות
דאצילות, ד"איהו וחיוהי חד"²¹. דהיינו יחוד וביטול
התחתון בעליון. שהגם שיש עשר ספירות – חכמה, חסד
כו', וחסד – ענף החכמה²², שנמשך מבחינת החכמה
להיות נאצל גם בחינת החסד; אין בחינה זו מורגשת
להיות יש ודבר בפני עצמו, רק שמכל מקום חסד כלול
ומוקף בבחינת החכמה, והחכמה מקפת אותו מכל צד
ופנה²³.

אבל בחינת יחודא תתאה דמלכות דאצילות בבי"ע,
הוא גילוי אור האלקי להוות הבריאה מאין ליש ודבר
בפני עצמו ממש. שהבריאה היא יש גמור, בבחינת
מוגבל, שאין לו ערוך כלל וכלל לבחינת הבורא שהוא
בלתי מוגבל. ואם היה נמשך בבחינת עילה ועלול, הרי
היה בבחינת בלתי גבול גם כן, אך אף על פי שהוא
הבריאה מאין ליש גמור, עם כל זה היא בבחינת ביטול
לאין, וכמו "וצבא השמים לך משתחיים כו" (נחמיה ט, ו),
והוא עיקר בחינת המלכות – להיות יש, ושיהיה היש
בטל כו'.

קיצור. ענין הפרש בין יחודא עילאה ליחודא תתאה – כמו
בין עילה ועלול שהעלול מוקף מעילתו ובטל אצלו, ובין יש
מאין. וענין ב"אגרת הקדש" סימן כו'.

ב. ולהבין זה בתוספת ביאור:
הנה נודע שבחינת המלכות היא בחינת הרוממות

(24) (ברכת יוצר אור).

(25) (ראה גם סידור עם ד"ח נג, ג: "שהרי המקבל מקבל עליו עול מלכות
ברצון, ורצון זה בא על ידי התלבשות בטעם ודעת. אבל הממשלה שהוא
הנקרא שליטה, הוא בלתי רצון המקבל אלא על פי הכרה, ובעל כרחו של
המקבל הוא שולט עליו ומתנשא עליו" ענין שם. וראה יהל אור עמוד פה:
"בישראל – ענין המלוכה, ובאומות העולם – ממשלה", ענין שם).

(26) (ראה אור התורה ראש השנה עמוד א' רצה: "וגם המלאכים". וראה דבור
המתחיל "מן המיצר" תריס עמוד ח).

(27) (ברכת "אמת ואמונה". ראה לעיל מא, ד ובנסמן שם).

(19) (חגיגה יג, א).

(20) (ראה דבור המתחיל "כי תשא" תשל"א סעיף ג (תורת מנחם ספר
המאמרים מלוקט (אדר"סיון) חלק ג עמוד ב) ביאור הענין "שהקדש הוא למעלה
מקראש (הוא לא רק מהמזבח שבראש אלא) גם מהגלגלת").

(21) (תקוני זוהר בהקדמה, "פתח אליהו").

(22) (ראה מאורי אור אות ה, סעיף מה ובאיך נתיב שם ושם נסמן).

(23) (וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "גביאו לבוש מלכות" (תורה אור צ,
א), בענין אברהם – אבר מה, שהוא בחינת חסד – נקרא אבר
וכלי להתלבשות בחינת חכמה – כח"מה, והוא בטל לגבי
החכמה כביטול העלול בילתו).

ד"עתיקא, סתימו דכל סתימין" כו'. דהיינו, שפך עלה
ברצונו העליון, במקור כל התענוגים הנעלם, שיהיה
ענג לפניו בבחינת מלוכה דוקא. דהיינו להמשיך רצון
וענג להיות רצון המאציל בזה, שיהיה חפץ ומתענג בזה
– "אנא אמלך כו"³⁸. ועיקר הענג שבמלוכה העליונה
עד רום המעלות, היינו שיהיה יש, ושיהיה היש בטל
בקבלת עול מלכותו ברצון כו"³⁹.

והנה בתחלת בריאת העולמות נמשך הענג והרצון
העליון מאליו מצד עצמו, "פי חפץ חסד הוא" (מ"כ ח, יח).
אבל אחר כך – במעשה התחתונים תליא מילתא.
בהעלאת מין לעורר רצון העליון על ידי ביטול רצון
שלמטה כו'. וזה נעשה בראש השנה, שאומרים י'
מלכיות להיות בבחינת בגין המלכות ממקור הראשון.
דהיינו להמשיך בתר מלכות, שעל ידי זה עיקר בנייה.
ומטעם הנ"ל – שעיקר המדה תלויה בהמשכת הרצון
ב"ה"⁴⁰.

ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "בהעלותך"⁴¹,
שזהו ענין "אל מול פני המנוחה כו'" (בהעלותך ח, ב), דהיינו בתר
שבמלכות.

ועיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "יביאו לבוש מלכות"⁴², גבי
בחינת "פני" היא בתר מלכות:

לפי שהמלכות לית לה מגרמה כלום, ומקבלת מעשר
מלכיות. שלכן אומרים בראש השנה יו"ד מלכיות. ובתר
מקבלת ממלכות שבבתר זו היא בחינת "פני". עד כאן לשונו.
וזהו שכתוב "לך אמר לבי בקשו פני" (תהלים כו, ח).

ועיין בהרמ"ז פרשת אמור (דף צ"ג, עמוד ב') שפירש בן,
דהיינו בתר מלכות. והיינו על ידי "את פניך הוי"ה אבקש".
שהם עשר ספירות שמיו"ד מלכיות, שבדם נעשה בגין הנוקבא.

מלכותו יתברך, לקבל מלכותו ברצון, מעורר למעלה
בחינת הרצון העליון במדת המלוכה, להיות הרצון
המאציל עליון ברוף הוא להתלבש במדת מלכותו
יתברך. והוא הנקרא התהוות "בתר מלכות" כידוע.

(ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "תקעו בחדש"²⁸;

שבכל השנה המשכה זו הוא על ידי הביטול בעסק התורה
והמצות שהם רצונו וחכמתו יתברך. וזהו שמבכרים על כל
מצוה: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם כו'".

אף רצון עליון זה, הוא המלוכב בחכמה עילאה; ואמנם
בראש השנה ההמשכה מבחינה עליונה יותר שברצון העליון,
מה שאינו מלוכב כלל בחכמה עילאה. וההמשכה זו הוא על
ידי רצון עליון שבנפש, והוא ענין קול השופר כו', עיין שם).

וביאור הדברים:

הנה על דרך משל בנפש האדם, אנו רואים שבכל
מדותיו אין עיקר התפשטותם תלוי, רק על פי הרצון
והתענוג המלוכב בהם. כמו שאף ש"מטבע הטוב
להטיב"²⁹, מפל מקום אם אין רצונו מסבמת בהטבת
והשפעת החסד זו, מטעמו הכמוס להעלות כך ברצונו
– לא ישפיע כלל;

וכמו כן במדת המלוכה לפניו יתברך – שהיא בחינת
ההתנשאות על זולתו, תלוי ברצון המאציל ברוף הוא.

וזהו "אמרו לפני מלכיות"³⁰: שצריך לעורר רצון
עליון להיות בבחינת המלוכה. דהיינו התלבשות אור
אין סוף ברוף הוא בעשר ספירות דמלכות. על כן
אומרים עשרה פסוקים³¹, להביא המשכה מן התנ"ך³² –
ד"אורייתא מחכמה נפקת"³³ כו', להיות "נעוץ תחלתן
בסופן"³⁴ – "בתר עליון איהו בתר מלכות כו"³⁵.

והנה כדי להמשיך בחינת ענג ורצון זה, צריך בהכרח
להמשיך ממקור כל התענוגים, "רענא דכל רעיון"³⁶

(28) (לעיל נה, ג ואילך).

(29) (עמק המלך שער שעשועי המלך ריש פרק א. שומר אמונים ויכוח שני,
סעיף יד).

(30) (ראש השנה טז, א).

(31) (ראה ראש השנה לב, א).

(32) "ושלשה פסוקים הראשונים של תורה, ושלשה פסוקים של בתובים,
ושלשה האחרונים של נביאים, ומסיים בפסוק אחד של תורה". – שלחן ערוך
אמו"ר הזקן סימן תקצ"א סעיף ז על פי הנקרא שם, טור ושלחן ערוך שם סעיף
ד.

(33) (זהר חלק ב קכא, א. וראה גם כן שם פה, א. סב, א. חלק ג קכב, א).

(34) (ספר יצירה פרק א, משנה ז).

(35) (תקוני זהר בהקדמה, "פתח אליהו").

(36) (רצון כל הרצונות. זהר חלק א רפח, ב).

(37) (של עתיק, סתום ונעלם בכל הסתומים ונעלמים. ראה זהר חלק ב פט, א.
קמו, ב. ועוד).

(38) (ראה לעיל נשא בא, ד ושם נסמן).

(39) ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "צאנה וראינה", גבי
פירוש "במלך שלמה" (שיר השירים ג, יא) – "מלך שהשלוש שלו" (לקמן
שיר השירים כב, א. כו, ד).

(40) ואולי צריך להיות: בדה.

(41) (לעיל בהעלותך לא, א בביאור).

(42) (תורה אור מגלת אסתר צב, א).

ממקור כל התענגוים, הוא על ידי השופר שהוא של
איל⁵¹.
והענין:

כי הנה שרש נפש הבהמה הוא מבחינת "פני אריה",
"פני שור כו" (יחזקאל א, י) שבמרכבה, ששרשם מבחינת
"בהמות בהרי אלה" (תהלים ג, י) שבמבחינת התהו.
והנה ידוע, שמפני שהאורות דתהו היו בריבוי ותוקף
גדול, לא יכלו הכלים לסבול האור, ועל כן נפלו הכלים
ונשברו. ומקום נפילתן היה בעולם הבריאה. והן הן
המרכבה ד"פני אריה", "פני שור כו".

ולכן טבע הבהמה בבחינת ביטול גדול יותר
מהאדם⁵², מפני שהאדם יש לו דעת מעולם התיקון,
אבל הבהמה הוא למטה מן הדעת. והיינו מפני שרשה
שהוא למעלה מן הדעת, מבחינת עולם התהו כו.

ולכן תוקעין בשופר של בהמה דוקא – שיש בה
בחינת ביטול יותר, לעורר בחינת ביטול שלמעלה מן
הדעת. והיא עצמו הטעם בענין התקיעה שהוא קול
פשוט היוצא מהכל הלב, שעדיין לא בא לידי גילוי
באותיות כלל, מפני שהוא מבחינת פנימית נקודת הלב
שאינו בא כלל לידי גילוי אותיות עדיין. כי האותיות
שרשם בחכמה שבמות. ובחינת הכל הזה היוצא בבחינת
קול-פשוט הוא בבחינת פנימית נקודת הלב, שלמעלה
מהחכמה שבמות כו.

וביאור זה:

הנה ידוע שיש ב' מיני קול:

הא' הנקרא קול-הדבור, שגם הוא יוצא מהכל-הלב,
אך הוא מבחינת חיצונית-הלב, שהן בחינות המדות
שבלב הנמשכות מהמוחין דחכמה ובינה עד למטה מן
הדעת, שהדעת ממשיך השכל שבמות אל הלב.

אבל בחינת קול פשוט היוצא מהכל הפנימי
שבמקא-דלבא, שהוא למעלה מן השכל, להיותו

אי נמי, "את פניך הו"ה" היינו אורות אריך ועתיק, כמו
שכתב שם הרמ"ז. והיינו לפי שמשם נמשך להיות הכתר
שבמלכות כנ"ל, והוא הנקרא "פני".

וזהו ענין ראש-השנה: שנה הוא בחינת מלכות, וראש-
השנה⁴³ היינו גלגלתא וכתר שבמלכות⁴⁴.

וזהו ענין "תחלת מעשיך": כי המלכות היא בחינת עשייה
שבאצילות, ו"תחלת מעשיך", היינו כתר דנוקבא, שהוא
תחילת בחינת עשייה הנ"ל.

ו"זכרון ליום ראשון": יש לומר דהיינו כתר-הכללי, בחינת
אריך-אנפין, שנקרא "יום ראשון" שלמעלה מההשתלשלות⁴⁵.
והיינו שממלכות-שבכתר נמשך להיות כתר-שבמלכות כנ"ל.

וענין ב"עץ חיים" שער אריך-אנפין, סוף פרק ב' דהמלכות
שרשה למעלה מט' ספירות דאריך-אנפין עצמן, אלא מבחינת
עתיק כו. וזהו "זכרון ליום ראשון"⁴⁶.

כי הנה ראש-השנה – "זה היום תחלת מעשיך, וזכרון
ליום ראשון". ועל כן נקרא ראש-השנה – ראש גילוי
החיות דרך כללות על כל השנה. וכח זה ניתן לישראל,
להיותם מקבלים מלכותו יתברך ברצון.

מה שאין כן בבחינת שנקרא "מושל" – "וממשלתה
בכל דור ודור" (תהלים קמה, ג), אפילו דור המבול ודור
הפלגה שמרדו בה⁴⁷, מכל מקום "מלכותו בכל משלה"
(תהלים קג, יט) כתיב, ובחינת ממשלה – בעל כרחו. ולכן
אפילו בלעם אמר: "לא אוכל לעבור את פי ה'" (בלק כב,
יח); כי רוח המושל עליו ועלה⁴⁸ – בעל כרחו⁴⁹.

אבל להיות נקרא בשם מלך – לקבל ברצון, נעשה
על ידי "עושי רצונו" (תהלים קג, כא) דוקא⁵⁰.

קיצור. מלכות – רוממות. ומכל מקום נמשך ביטול –
"ומלכותו ברצון קבלו". ועל ידי זה מעוררים הרצון שיומשך
להיות כתר-דנוקבא. והמשכה זו צריך להיות מאריך-אנפין
ועתיק, רצון ותענוג-העליון.

ג. והנה כל המשכת ענג ורצון-עליון במדת המלוכה

(48) (קהלת י, ד: "רוח המושל תעלה עליך").

(49) [וענין וזכרון] בפרשת מקץ, קצ"ה עמוד א' (שם "משמע: מלך הוא
ז"א, ומושל עמים זהו המלכות" יחזקאל אור עמוד תרפח).

(50) [וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "אתם נצבים" בפירוש "למען
הקים אותם ו. א. לו לעם"].

(51) (ראש השנה כו, ב).

(52) [וענין מה שנתבאר בזה בפרשת אמור, בדבור המתחיל "והניף
הכהן אותם כו" על שני כבשים כו" (לו, ב)].

(43) (וראש השנה היינו גלגלתא וכתר שבמלכות. ראה באורי הזהר להצמח צדק
ברך א עמוד תיא. דבור המתחיל "לך אמר לב" – ספר המאמרים תרנ"א עמוד
טו. וראה לעיל מא, ג ובנסמן שם).

(44) וענין מזה בפירוש הרמ"ז בפרשת תצא (דף רע"ז, עמוד ב').

(45) כמו שנתבאר סוף דבור המתחיל "ביום השימיני עצרת" (לקמן פה,
ד).

(46) וענין מה שנתבאר ב"פירוש המלות" על פסוק "ארומוק אלוקי
המלך" (סידור עם דא"ח מא, א ואילך).

(47) (בראשית רבה ה, א).

להיות נמשך מאריך־אנפין שלמעלה גם מהחכמה, על כל פנים קרובים הם זה לזה.⁵⁸

אי נמי, כמו שכתוב (בזכריה סימן ד', ב.ו.): "והנה מנורת זהב כו' – זה דבר ה'", והמנורה היא כנסת־ישראל, ובמקום אחר נתבאר, שיש במלכות ב' פרצופים: פרצוף הפנימי נקרא כנסת־ישראל, והחיצון זהו הדבור. וזהו "כי קרוב אליך הדבר". וזהו גם כן ענין "ישראל עלו במחשבה"⁵⁹ – והמחשבה עם הדבור קרובים זה לזה.

והנה מבואר ב"פרי עץ חיים"⁶⁰, שסוד השופר הוא בבינה. כי התלבשות ומקום גילוי התענוג הוא בבינה. ובנודע, כי התגלות עתיק⁶¹ הוא בבינה⁶², ולכן הוא בחינת עולם־הבא, והיינו מפני שהיא בחינת השגה, ועיקר התגלות התענוג הוא בהשגה דוקא.⁶³

כמו על דרך משל למטה באדם, כשנופל לו איזה השגה ושכל חדש באיזו עמקות – הוא מתמלא תענוג. אמנם עיקר התגלות וההתפשטות התענוג בשלימות, הוא דוקא אחר כך, כשמשגיח העמקות הזאת בהרחבת שכלו ורוחב בינתו דוקא.

כמו כן הוא למעלה, שהתענוג עליון מלוכש בחכמה הנקרא "עדן"⁶⁴, שהוא עצם דבר המושג – כמו שהוא עדיין בעצמותו. אמנם שם הוא בהעלם, ועיקר התגלותו – כשנמשך בבחינת בינה שהיא בחינת השגה בהתפשטות אורף ורוחב כו'. ולכן השופר הוא גם כן בבינה – שהתגלות התענוג הנמשך על ידי השופר הוא בבינה, ומשם מקבל הדבור שהוא בחינת מלכות – "בדבר ה' שמים נעשו" (תהלים לג. ו) – להיות ענג במדת המלכות גם כן.

קיצור. והמשכה זו על ידי השופר – קול פשוט, פנימית־הלב שלמעלה מהשכל. ומעורר כמו כן רצון־העליון שלמעלה מהחכמה. והיינו על ידי שופר של איל דוקא – הבהמה יש בה ביטול ממדרגות עליונות. וב"פרי עץ חיים": שהשופר בבינה כי התגלות עתיק הוא בבינה:

פנימית־הרצון שבלתי־מוגבל בשכל, שלכן הוא קול פשוט, וכמו צעקה פתאומית שבאה מנקודת עומק־הלב להיות ההתפעלות בעצם הנפש ממש, כמו "צעק לבם אל ה'" (איכה ב. יח). ובחינת צעקה זו היא למעלה משרש האותיות שבחכמה.⁵³

ועל ידי שתוקעים בו תקיעה של מצוה בקול פשוט, וברעותא־דלכא שבבחינה למעלה מן הדעת ולמעלה מבחינת אותיות – מעורר גם כן למעלה בחינת פתר שלמעלה מהחכמה ודעת, ונמשך ענג בבחינת מלוכה, להיות מתענג מביטול־היש.

ולכן תוקעים בשופר שצדו אחד קצר⁵⁴ והב' רחב, על דרך שנתאמר (תהלים קיח. ה): "מן המצר קראתי יי', ענני במרחב יי'". ודי למבין.

והיינו תקיעה ראשונה, שהיא המשכה מלמעלה למטה, שמתענג מביטול־היש כנ"ל. אמנם תקיעה אחרונה היא העלאה ממוטה־למעלה על ידי קדימת השברים והתרועה, שהם בבחינת "שמאל דוחה" והתעוררות רחמים רבים, כמו שנתבאר במקום אחר. וכמו שכתוב בכוננת, שהתקיעות והשברים הם לבטל היצר הרע כו'.

וזהו כל זה יוכן הפסוק (נצבים ל. יד): "כי קרוב אליך הדבר כו' לעשותו" – פירוש:

"הדבר" היינו ה' דבר – מלכות־דאצילות⁵⁵. "לעשותו" – להיות בנני הנוקבא שנקרא גם כן עשייה־שבאצילות כנ"ל⁵⁶. ו"בפיך" היינו על ידי השופר, "ויבלבבך" – רעותא דלכא.

ואומרו "כי קרוב אליך כו'", היינו שאתם קרובים זה לזה: כי הנוקבא נקרא "אחותי" לז"א שהוא הנקרא "ישראל" – כי שרית כו' (וישלח לב. כט). וגם שבבינה הוא מט' מלכיות שלו.

ועוד, כי שרש אותיות הדבור שמחכמה־עילאה, היינו גם כן מקדמות השכל שלמעלה מהשכל המושג⁵⁷. ואם כן, עם היות שהמשכת הרצון וכתר דמלכות צריך

(53) [ועיין מה שנתבאר מזה באריכות גם כן, בדבור המתחיל "תקעו בחדש" הנ"ל].

(54) (ראה ראש השנה כו. ב. שלחן ערוך אורח חיים סימן תקפו סעיף יב).

(55) (ראה מאורי אור אות ד, סעיף ד).

(56) ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "והיה מדי חדש" (לקמן פרשת ברכה צו. א), כי דבור – לשון הנהגה והמשכה כו', להתלבש גם בעשייה גשמיות כו'. וזהו ענין "ששת ימי המעשה". מה שאין כן בשבת כתיב (ישעיה נח. א): "ממנו חפץ ודבר דבר כו'".

(57) כמו שנתבאר ב"אגרת הקדש" (סימן ה) על פסוק "ונעש דוד שם".

(58) ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "כי המצוה הזאת כו'", מענין זה ד"כ קרוב אליך הדבר" (לעיל נצבים מו. א).

(59) (בראשית רבה ריש פרשה א).

(60) (שער השופר פרק א.ב).

(61) (ראה זר חלק ג קעח. ב).

(62) [ועיין מה שנתבאר מזה בפרשת לך לך גבי ה' דאברהם. עיין שם (תורה אור יא. ב)].

(63) (ראה אור התורה עקב עמוד תקמד).

(64) (ראה זר חלק ב. צ. א. מאורי אור ע. יא. קהלת יעקב ערך עדן).

וג' פעמים ב"יום השביעי"⁶⁷, הוא כנגד ג' בחינות
שהתענוג מתלבש בהם: בינה, הוד, יסוד כו'.
וזהו שכתוב ב"עץ חיים"⁶⁸ ששבת הוא גילוי מוחין
דאבא. וכמו שכתוב (תשא לא, יד): "ושמרתם את השבת כו',
כי קדש היא לכם", כי התענוג הנמשך הוא מתלבש
בחקמה. שלכן נקרא "עדן" בכתוב. והוא על דרך משל
הנ"ל, כשנופל לאדם איזו השפלה מתמלא בתענוג כו'
כנ"ל.
ולכן פתיב (ישעיה נח, ג): "ממצוא חפצך ודבר דבר": כי
הדבור מתעלה בחקמה – שהרי התענוג הוא מן הדבור
של המאמרות "יהי אור", "יהי רקיע כו".
ואם כן הוא – ששבת נמשך מצד עצמו גילוי
תענוג: עליון שמתענג מ"כל אשר עשה" (בראשית א, לא),
ממילא אינו נצרך לשופר⁶⁹ – שהוא גם כן רק ענין
המשכת התענוג במדת המלוכה. ועל כן נדחה מצות
עשה של שופר – בשבת.
ומזה גם לפי מה שכתוב בזהר בשלח (דף ס"ג עמוד ב')⁷⁰,
ובפרשת יתרו (דף פ"ח עמוד א')⁷¹, בענין "דהא כל שיתא
יומין מתברכין מיומא שביעאה"⁷², שהיא הבינה⁷³, כמו
שכתב ב"מקדש מלך" שם⁷⁴. אם כן גם שבת הוא בחינת התגלות
עתיק שבבינה, אשר זהו בחינת השופר.⁷⁵

אף להבין מה שמן התורה מצוה וחיוב אפילו לתקוע
בשבת, אלא שחז"ל אסרו "משום גזרה דרבה".
הנה באמת יש כמה בחינות בענין התענוג⁷⁵ – לאין
קץ ותכלית, ויותר ממה שכתב ב"עץ חיים" בענין סדר
ההשתלשלות, וכמו שכתב בהקדמת ה"ר"ו עצמו,
שאינו מזכיר כי אם "כטפה מן היס" כו'.

ד. ומעתה יבואר למה אין תקיעת שופר דוחה שבת.
והוא: כי ענין השבת הוא מה שכתוב: "כי בו שבת
כו" (בראשית ב, ג), "ויכולו השמים והארץ כו', ויכל אלקים
ביום השביעי כו'" (שם, א-ב).
כמו על דרך משל באדם: כששוכנת ונה מאיזו
מלאכת עבודה; שהיה שכלו ומחשבתו מלובשת באותה
מלאכה לעיין בכל פרטי המלאכה בהתחכמות כו',
וכששוכנת, אזי מתעלה השכל וחוזר למקורו ומתפשט
מהתלכשותו כו', ואזי נמשך לו תענוג משלימות
המלאכה.
ולכן בסיום מסכתא עושין סעודה⁶⁵, מחמת התענוג
שבא בגמור והשלמות לימודו דקא.
וכך על דרך משל הוא למעלה: שבששת ימי
בראשית היו ירידות והמשכות המדות עליונות לברוא
בהן "השמים והארץ וכל צבאם" (בראשית ב, א);
יום ראשון – במאמר "יהי אור" (בראשית א, ג) ירד ונמשך
במדת החסד ומדת הגבורה כלולה בה להגביל שפע.
ובתוכן מלובשת בחינת חכמה – להיות ההשפעה על פי גזירת
החכמה;
יום ב' – "יהי רקיע" (בראשית א, ו) – ממדת הגבורה כו'.
ואחר כך בשבת – כ"ש וישבות ביום השביעי" (בראשית
ב, ב) – שנה ממלאכתו בכיכול, ונתעלו מדותיו וחכמתו
יתברר בעצמותו, ואזי "ויכל אלקים ביום השביעי",
"ויכל" הוא מלשון "כלתה נפשי"⁶⁶ (תהלים פד, ג) – פירושו:
שנמשך בחינת התענוג העליון, ומתגלה בכל אשר פעל
ועשה בששת ימי בראשית הנ"ל, וכמו שכתוב (בראשית א,
27 לא): "והנה טוב מאד כו".

ההוא" תשכ"ח הערה 13. – תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק א (תשרי)
עמוד יא). ביאור על פי נגלה – ראה לקוטי שיחות חלק יט עמוד 540 ואילך).

(70) "בכל יומא ויומא מתברך עלמא מזההו יומא עילאה, דהא כל שיתא
יומין מתברכין מיומא שביעאה וכל יומא יחייב מזההו ברכה דקביל ביומא
דיליה". – הובא באור התורה בשלח עמוד תרלו. וראה ספר השיחות תשנ"ג
עמוד 78).

(71) (ראה אור התורה בשלח שם).

(72) (שהרי כל ששת הימים מתברכים מהיום השביעי).

(73) (הובא גם לעיל צו יא, א. אמור לו, ב. מר, ב. וראה גם אור התורה וקרא
כרך ג עמוד תתקטו. בראשית דף ס, ב).

(74) (נתבאר באור התורה בשלח שם).

(75) (ראה אור התורה שמות עמוד ב'תקמ).

(65) (ראה קהלת רבה א, א. שיר השירים רבה א, א. ט. וראה שבת קיט, ריש
עמוד א).

(66) (ראה בעל הטורים במקומו בשם תרגום ירושלמי. אור החיים שם).

(67) (בראשית ב, ג: "ויכל אלקים ביום השביעי, מלאכתו אשר עשה; וישבת
ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה. ויברך אלקים את יום השביעי").

(68) (פרי עץ חיים שער השבת פרק כא. וראה שם פרק יט. וראה לקוטי תורה
מחארי"ל בראשית דבור המתחיל "ונבאר מעלת אדם הראשון").

(69) ("אבל באור התורה ראש השנה עמוד איתלו: "בשבת אינו צריך כל כך
לתקיעת שופר", ולהעיר, דעל פי זה מובן זה שגם בראש השנה שקל בשבת
ישנה המצוה דתקיעת שופר, אלא שאינו בתוקף כל כך כבראש השנה שקל
בימי השבוע (לפי ששבת אין צריך כל כך לתקיעת שופר). ולכן היא נדחית מפני
החשש שמא יעבידנו ד' אמות ברשות הרבים". – דבור המתחיל "והיה ביום

המלוכה הנמשך על ידי השופר, הוא מבחינה מובדלת
מבחינת התענוג המאיר בשבת, שמתענג מחמת כי
"וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" (בראשית
א, לא) כנ"ל;

כי התענוג הנמשך בשבת, הוא מה שמתלבש
בחכמה דאצילות, כנ"ל בפירוש "ושמרתם את השבת כי
קדש היא כי" (תשא שם), ובחכמה מתלבש חסד דאריך
אנפין, כידוע דאבא ואימא מלבישים לזרועות דאריך
אנפין⁸⁰; "אבא בחסד אחיד ותלי⁸¹, ואימא בגבורה"⁸²,
כמו שכתוב (משלי ח, יד): "אני בינה, לי גבורה כו".

אבל על ידי השופר נמשך מבחינת בינה דאריך
אנפין, שלמעלה מערך התענוג ד' תחתונות דאריך
אנפין, והוא המתלבש בבינה דאצילות – שסוד השופר
הוא בבינה כנ"ל⁸³.

ולכן גם בשבת מצוה לתקוע מדברי תורה, לפי
שממשיכים הארת תענוג יותר עליון מבחינת התענוג
דשבת כנ"ל.

(ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ביום השמיני עצרת"⁸⁴,
גבי "יפה שעשה אחת בתשובה" – שיש שני מיני תענוג
לפני המלך: האחד – בעשיית המצות, והשני – בשרואה
את בנו בא מרחוק, שיש זמן רב אשר לא ראהו, וכראות
המלך את הבן נתמלא חדוה ותענוג.

וכן בנמשל, אף על פי שנתרחק האדם בחטאיו, מכל מקום
על ידי תשובה נתקרב למקורו ופרשו כו, עיין שם.

ועל דרך זה יש לומר ההפך בין התענוג המתגלה בשבת,
שמתענג מ"כל אשר עשה" – זהו כעין המין הראשון. אמנם
התענוג שעל ידי השופר, שהוא בחינת תשובה – זהו כעין
במשל שרואה את בנו בא ממרחק – שהוא פנימיות תענוג
יותר⁸⁵.

דהנה גם בגשמיות אנו רואים, שהתענוג בנפש הוא
ביתר שאת ויתר ריבוי מדרגות משאר כחות הנפש.
וכנראה בעליל שיש תענוגים רבים לאין קץ ותכלית, כי
יש הרבה מיני תענוג:

בחוש הטעם – בחיך יטעם אוכל⁸⁶ או משקה –
בהרבה מינים, מינים ממינים שונים, וכל אחד מובדל
ומשווה מחבירו בטעמו; וכיוצא בזה בחוש הריח; וכן
בדבור – שמתענג מצחות הלשון והמליצה בהגיון או
דקדוק, או אפילו במלתא דבדיחותא; וכן בשמיעה –
מקול נאה, או כלי זמר ערב וכיוצא; וכן בראיה יש
תענוגים רבים שונים כנודע; ועל אחת כמה וכמה
בכחות רוחניים כמו השכל כו וכיוצא.

ומזה יכול המשכיל לצייר עוצם הריבוי בתענוג
אלקי. מאחר שנודע דכללות התענוג שבענינים דהאי
עלמא הוא רק פסולת ותמצית ותמצית מתענוג האלקי.

ובמאמר רז"ל⁸⁷: "רבי עקיבא שחק ואמר: אם לעוברי
רצונו כו", וכמו שנתבאר במקום אחר⁸⁸. ועל אחת כמה וכמה
למקור התענוג העליון, שהוא בודאי רב הכמות
והאיכות לאין קץ ותכלית, וביתר שאת ויתר על זה מכל
הי' ספירות שלמעלה – על דרך משל הנ"ל דחוש
התענוג שבנפש, שגדול מאד ורב כחו יותר מכל כחות
הנפש כנ"ל.

ולכן נקרא בחינת מקור התענוגים למעלה בשם
"אריך אנפין" – לפי שמתפשט באריכות הרבה כנ"ל⁸⁹.
מה שאין בן המדות דאצילות נקרא "זעיר אנפין" – לפי
שהם מעטי הכמות, ובבחינת קיצור בעצם מציאותו. ועל
דרך משל ממדות שבלב האדם – אהבה ויראה – שהם
כחות מצומצמים וקצרים בעצם מציאותו, ואינו בערך
אורך המציאות של התענוג כנ"ל.

והנה בחינת המשכת התענוג שיתענג ממדת

(76) ו"ח אכל וטעם": איוב יב, יא.

(77) (מכות כד, סוף עמוד א).

(78) (ראה לעיל שלח מז, א. וראה גם בהעלותך דג, כ).

(79) ועיין מה שנתבאר על פסוק "ואתה מרבבת קדש" (לקמן ברכה צג, ג).

(80) (עץ חיים שער הנסירה פרק ו).

(81) (אחוז ותלוי).

(82) (הובא בעץ חיים ריש שער אבא ואימא בשם הוהר, והוא בזהר חלק ג
ריש פרשת במדבר קיח, ב: "מסטרא דאבא אחיד ותליא חסד עלאה, מסטרא
דאימא תליא בגורה", עיין שם).

(83) (ויעיין ב"מקדש מלך" ריש פרשת שמות (בדף ג', עמוד א'), על
פסוק (שיר השירים ד, ח) "תשורי מראש אמנה" – דא גרון, מה שכתב
שם בשם ה"אוצרות חיים". ומה שכתוב ב"ביאורי הזהר" שם (לאדמור

האמצעי לו, ד) – פירוש וענין "בינה דאריך אנפין" (וראה באורי הזהר
להצמח צדק כרך א עמוד קפח. כרך ב עמוד תשסו).

ועיין בפירוש הרמ"ז ריש פרשת קרח, דבור המתחיל "כמה
עילאין פתגמי אורייתא" ("בענין חכמה ובינה דאריך. ושם, שחיד חכמה
ובינה בגרון, ומבין שניהם יוצא הדבור שהוא דתורה, דעת, עתיק". – באורי
הזהר להצמח צדק כרך ב עמוד תשסו). ועל פי מה שכתב הרמ"ז שם
יובן מה שכתוב במשנה פרק ג' דראש השנה: "שופר כו ופיו
מצופה זהב" – כי זהב רומז לבינה דאריך, כמו שכתב הרמ"ז
שם).

(84) (לקמן פד, א).

(85) וכמו שנתבאר מזה בדבור המתחיל "שוש אש" (לעיל נצבים מז, ד).

שְׂרֹב הַגִּזְרֹת וְהַחֲמִירֹת וְהַסִּיגִים⁸⁸ הָיוּ בְּזִמְן בֵּית־שֵׁנִי
דְּקָא. וְהָיְינוּ מִזְחֶמֶת שְׁבִיבֵית־שֵׁנִי לֹא הָיְתָה גְּאוּלָּה
שְׁלִימָה, כִּי הָיוּ מַלְכֵי עוֹבְדֵי־בֹכְבִּים⁸⁹ מוֹשְׁלִים עֲלֵיהֶם
כְּנוֹדָע⁹⁰. וְגַם אָמְרוּ רַז"ל עַל פֶּסוּק "וְאַרְצָהּ בּוֹ וְאַפְכָּדָה"⁹¹
– חֶסֶר ה' ⁹² (בַּחֲגִי סִימָן א', ח) – שֶׁה' דְּבָרִים חֲסִירוּ בְּבֵית־
שֵׁנִי, בְּרֵאשׁוֹן: אֲרוֹן, וְכַפּוֹרֶת, וְנִבְיָאִים כו"⁹².

וְהַטַּעַם לְכָל זֶה:

כִּי בֵּית־רֵאשׁוֹן הָיָה מִבְּחִינַת ה' עֵילָאָה⁹³ – בִּינָה⁹⁴,
עֲלָמָא דְּחִירוֹת⁹⁵ – חִירוֹת מִשְׁעַבְדּוּ עוֹבְדֵי גִילוּלִים⁹⁶,
וְהָיָה בְּחִינַת עֲלָמָא דְּאִתְפְּסִיָּא.

וְעַל כֵּן הָיָה בּוֹ הָאֲרוֹן וְכַפּוֹרֶת – שֶׁהֵם גַּם כֵּן מִבְּחִינָה
זו⁹⁷. וְכֵן הִנְבִּיאִים – הֵם נִצָּח וְהוֹד דְּאִימָא דְּקָא. וְכֵמו
שְׁכָתוֹב בְּ"שֶׁעַר הַיְחִידִים" פֶּרֶק א' בְּשֵׁם ה' תִּיקוּנִים:
"וְנִבְיָאִים – נְבִיאִים, וְאִינוֹן נִצָּח וְהוֹד כו".

אָבֵל בֵּית־שֵׁנִי חֶסֶר בְּחִינַת ה' עֵילָאָה, וְלֹא הָיָה בּוֹ
גִילּוֹי הָה' דְּבָרִים שֶׁהֵם מִבְּחִינַת ה' עֵילָאָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה
מִבְּחִינַת ה' תַּתָּאָה. וְלִכֵּן לֹא הָיָה בּוֹ חִירוֹת כו'. וְלִכֵּן גְּזוּרוֹ
בּוֹ חֲכָמִים כְּמָה גְּזוּרוֹת וְסִיגִים – שֶׁלֹּא תִהְיֶה יְנִיקַת
הַחִיצוֹנִים. מֵה שְׂאִין כֵּן בְּבֵית־רֵאשׁוֹן, בְּבִחִינַת עֲלָמָא
דְּאִתְפְּסִיָּא – אֵין שֵׁם שְׁלִיטָה וּמִמְשָׁלָה לִּסְטְרָא־אֲתָרָא
כָּלֵל.

וּמִפְּנֵי זֶה גְּזוּרוֹ גַּם גְּזָרָה זֹאת בְּבֵית־שֵׁנִי לְדַחוֹת מִצּוֹת־
עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה – שֶׁלִּפִּי שְׁחָסֶר בּוֹ בְּחִינַת ה' עֵילָאָה
דְּבִינָה, אֵזִי אֵין מְקוֹם מוֹכֵן לְגִילּוֹי וְהַתְּלַבְּשׁוֹת עוֹנֵג־עֲלִיּוֹן
דְּחֲכָמָה וּבִינָה דְּאֲרִיךְ־אֲנָפִין, שְׁלִמְעֵלָה מִז' תַּחְתּוֹנוֹת,

וְשֶׁרֶשׁ הָעֲנָן הוּא:

כִּי יְדוּעָה⁸⁶ שֶׁהַכֶּתֶר הוּא הַמְּמוּצָע בֵּין הַמְּאָצִיל
לְנֶאֱצָלִים. וְכָל מְמוּצָע יֵשׁ בּוֹ בְּחִינָה מְזִה וּמְזִה, שְׁלֹכָךְ
הוּא יָכוֹל לְחַבְרֵם וּלְהוֹרִיד שְׁפַע מְזִה לָזֶה. וְכֵמו כֵּן
הַכֶּתֶר, יֵשׁ בּוֹ בְּחִינָה הַתַּחְתּוֹנָה שְׁבִמְאָצִיל, וְגַם הוּא שֶׁרֶשׁ
לְהֶנְאָצִילִים. וְהַבְּחִינָה הָא' שָׁבוּ שֶׁהִיא הַתַּחְתּוֹנָה
שְׁבִמְאָצִיל, גְּדֻלָּה וְגִבְהָה מַעֲלָתָה עַל בְּחִינָה ב' שָׁבוּ
שֶׁהִיא שֶׁרֶשׁ הַנֶּאֱצָלִים.

וְהִנֵּה זֶה שֶׁהַחֲכָמָה מְלַבֶּשֶׁת לְהָאֶרֶת הַתַּעֲנוּג – הֵיִינוּ
מִבְּחִינָה ב' שָׁבוּ, שֶׁהוּא שֶׁרֶשׁ לְנֶאֱצָלִים, שֶׁהֵן הֵן ז'
תַּחְתּוֹנוֹת דְּאֲרִיךְ־אֲנָפִין שְׁמַתְלַבְּשׁוֹת בְּאֲצִילוֹת, כְּנ"ל
דְּ"אָבָא וְאִימָא מְלִבִּישִׁים כו". אָבֵל עַל יְדֵי הַשּׁוֹפֵר
מִמְשִׁיכִים מִבְּחִינָה הָא' שָׁבוּ, שֶׁהוּא בְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה
שְׁבִמְאָצִיל, וְהֵיִינוּ בְּחִינָה חֲכָמָה וּבִינָה דְּאֲרִיךְ־אֲנָפִין,
שְׁלִמְעֵלָה מִעֵרֶךְ הוֹ' תַּחְתּוֹנוֹת דְּאֲרִיךְ־אֲנָפִין, אֲךָ מְקוֹם
הַתְּגֻלוֹתָן הוּא בְּבִינָה דְּאֲצִילוֹת כְּנ"ל :

קִיצוּר. וְלִכֵּן נִדְחָה תְּקִיעַת שּׁוֹפֵר – מִשּׁוּם גְּזָרָה דְּרַבָּה – בְּשִׁבְתָּ,
כִּי בְּשִׁבְתָּ נִמְשָׁךְ מִצַּד עֲצֻמוֹ גִּילּוֹי תַּעֲנוּג־עֲלִיּוֹן. וּמִכָּל מְקוֹם מִן
הַתּוֹרָה מִצּוֹה לְתַקּוּעַ גַּם בְּשִׁבְתָּ, לְפִי שֶׁהַמִּשְׁכַּת הַתַּעֲנוּג שֶׁעַל
יְדֵי הַשּׁוֹפֵר בְּרֵאשִׁי־הַשָּׁנָה הוּא מִבְּחִינָה מוֹבִדֶּלֶת מִבְּחִינַת
הַתַּעֲנוּג הַמֵּאִיר בְּשִׁבְתָּ :

ה. אֲךָ אֵף עַל פִּי כֵּן רָאוּ חֲכָמִים מִשּׁוּם גְּזָרָה דְּרַבָּה
לְדַחוֹת מִצּוֹת־עֲשֵׂה זֹאת בְּשִׁבְתָּ.

וְהָעֲנָן:

כִּי גְזָרָה זֹאת הָיְתָה בְּזִמְן בֵּית־שֵׁנִי⁸⁷. כְּנוֹדָע בְּגִמְרָא

(86) (עַץ חַיִּים שֶׁעַר מִב פֶּרֶק א. וְרָאָה לְעִיל בְּחֻקֵּי מו, ג וְשֵׁם נִסְמָן).

(87) ("אָבֵל דַּעַת הִירוֹשְׁלַמִּי (רֵאשׁ הַשָּׁנָה רִיש פֶּרֶק ד) מִשְׁמַע דְּמִדְּאוּרִייתָא אֵין
תּוֹקֵעִין בְּשִׁבְתָּ בְּמִדְּיָה". – לְקוּטִי שִׁיחוֹת חֶלֶק ט עֲמֻד 68 הָעֵרָה 59).

(88) (רָאָה אֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כָּרָךְ ג תַּקְנָא, א וְאֵילָךְ. תַּקְנָא, א בְּנוּגַע לְמֵאָה
בְּרַכּוֹת שֶׁהַתְּקִין דוּד. – לְקוּטִי שִׁיחוֹת חֶלֶק לַד עֲמֻד 110 הָעֵרָה 51).

"אֵף שְׁמִצְנוּ גְזִירוֹת גַּם לְפָנֵי זֶה – רָאָה אֲנִיכְלוּפְדִּיהַ תַּלְמוּדִית עֵרֶךְ גְּזִירָה סוֹף
עֲמֻד תַּקְלָב וְאֵילָךְ. וְשֵׁם נִסְמָן". – לְקוּטִי שִׁיחוֹת חֶלֶק כו עֲמֻד 37 הָעֵרָה 7).

(89) (אֲמוֹת הָעוֹלָם).

(90) (וְגַם בְּרוּחָנִיּוֹת לֹא הָיְתָה אֵין חִירוֹת אֲמִיתִית, שְׁלֹכֵן הוֹצִרְכוּ אֵין לְכַמָּה
גְזִירוֹת וְסִיגִים בְּכִי שֶׁלֹּא תִהְיֶה יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים". – לְקוּטִי שִׁיחוֹת חֶלֶק ט עֲמֻד
28 הָעֵרָה 22. וְרָאָה שֵׁם בְּאִרְכּוֹה בַּעֲנֵן הַתַּקְנוֹת שְׁנַתְמַקְנוּ בְּבֵית שֵׁנִי מִפְּיִין שֶׁהָיוּ
לְאֲוִיִּי הַחוּרָן, וּמִצַּד עֲבֻדַּת הַנֶּחֱשׁ יֵשׁ בָּהֶם מַעֲלָה לְגַבִּי כְּמוֹ שֶׁהָיוּ בְּבֵית רֵאשׁוֹן,
עֵינִן שֵׁם).

(91) ("דִּכְתִּיב: וְאַרְצָהּ בּוֹ וְאַפְכָּדָה, וְקִרְיָן: וְאַפְכָּדָה").

(92) (וְיֹמָא כֹא, ב (בּוֹפִירֹשׁ רִשׁ): "אֲרוֹן וְכַפּוֹרֶת וְכִרְוִים (כּוֹלִיָּה הָדָא מִלְתָּא),
אֵשׁ, וְשִׁכְנָה (לֹא שִׁרְתָּהּ בּוֹ), וְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ (לֹא הָיְתָה בְּנִבְיָאִים מִשְׁנַת שְׁתִּים
לְדִרְוִישׁ וְאֵילָךְ), וְאוּרִים וְתוֹמִים". יְרוּשְׁלַמִּי הוֹרִיֹּת פֶּרֶק ג, הִלְכָּה ב. שִׁיר הַשִּׁירִים
רָבָה ת. ט).

(93) ("וְיֹבִין זֶה עַל דְּרָךְ שְׁנַתְבָּאָר עַל פִּי הַזֶּה רִיש פֶּרֶשׁת וְיֵצֵא דָף קֻמַּת, עֲמֻד

א עַל פֶּסוּק "קוּמָה ה' לְמִנְחוּתֶיךָ" שְׁמִקְדֵּשׁ רֵאשׁוֹן נִקְרָא מְנוּחָה. וְעֵינִן מֵה
שְׁנַתְבָּאָר עַל פֶּסוּק "וְיָשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה'", שְׁ"בִימִי שְׁלֹמֹה קִימָא סִיחָרָא
בְּאִשְׁלִמּוּתָא" וְזֶה הַפִּירוּשׁ דְּ"מִקְדֵּשׁ רֵאשׁוֹן הוּא ה' עֵילָאָה וּמִקְדֵּשׁ שֵׁנִי הוּא ה'
תַּתָּאָה". – אֹר הַתּוֹרָה נ"ך כָּרָךְ א עֲמֻד שְׁנֵה, עֵינִן שֵׁם).

(94) וְכֵמו שְׁכָתוֹב בְּזִיזָה שְׁמוֹת (דָּף ט', עֲמֻד ב') ("בְּגִין דְּגִלּוּתָא קְרִמָּאָה הָיָה
מִבֵּית רֵאשׁוֹן, וּבֵית רֵאשׁוֹן הוּא רִזָּא דְּה"א קְרִמָּאָה (וְה"א קְרִמָּאָה הוּא בִּינָה)".
– אֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כָּרָךְ א עֲמֻד קל. וְרָאָה שֵׁם שְׁעָרֵי עֵינִן עַל לְקוּטִי
תּוֹרָה בְּמִדְּבָר יג, ג דָּשֵׁם כְּתוּב "בְּבִחִינַת בֵּית רֵאשׁוֹן, בְּחִינַת "בְּרֵאשִׁית נָמִי
מֵאֲמָר" הוּא בְּחִינַת חֲכָמָה, עֵינִן שֵׁם).

וְעֵינִן שֵׁם בְּ"מִקְדֵּשׁ מֶלֶךְ" שְׁפִירִשׁ, שֶׁגַּם הַמְּלָכוּת הָיְתָה אֵין
בְּמִדְּרַגָּתָהּ הִבְיָנָה שֶׁהִיא ה' עֵילָאָה (רָאָה הַמִּשְׁךָ תְּרִס"ו עֲמֻד קא
וְאֵילָךְ. – נִסְמָן בְּלְקוּטִי שִׁיחוֹת חֶלֶק ז עֲמֻד 173 הָעֵרָה 33). וְעֵינִן מֵה שְׁנַתְבָּאָר
מֵה סוֹף דְּבוּר הַמִּתְחִיל "שִׁשֶּׁת יָמִים תִּאֲכַל מִצּוֹת" (לְעִיל פֶּרֶשׁת צו טו,
א. וְעֵינִן עוֹד מְזִה בְּ"מִקְדֵּשׁ מֶלֶךְ", פֶּרֶשׁת תְּרוּמָה, דָּף קמ"ג, עֲמֻד א',
עַל פֶּסוּק "שִׁיר הַשִּׁירִים").

(95) וְעֵינִן זֶה: תַּצְוָה דָּף קפ"ג, סוֹף עֲמֻד א'. וּפֶרֶשׁת אֲמֹר דָּף צ"ב,
עֲמֻד ב'. וְרִיש פֶּרֶשׁת קְרָח. וְסוֹף פֶּרֶשׁת לָךְ לָךְ, דָּף צ"ה, עֲמֻד ב').

(96) (הָאוֹמוֹת).

(97) כְּמוֹ שְׁכָתוֹב בְּ"עֵץ חַיִּים", שֶׁעַר הָאֶרֶת הַמוֹחִין זו"ג, פֶּרֶק ח'.

בחינת התפשטות והמשכה למטה, זהו על ידי כח יותר עליון,³⁰
כמו "ידבר שלשת אלפים משל" (מלכים א ה, יב) דגבי שלמה¹⁰⁴,
ולכן נקרא המלוי בשם כח.

ועל דרך זה יובן כאן: שכדי להיות ההתפשטות וההמשכה
דבחינת בינה מבית המקדש – בכל הגבולין, זהו דוקא על ידי
בית־ראשון, ה' עילאה¹⁰⁵ כו'. מה שאין כן בבית־שני, אף
שבו עצמו היה יכול להיות גילוי בחינת בינה, אבל להמשיך
ממנו בכל הגבולין בחינה זו, זה צריך להיות על ידי בחינה
גבוה יותר שלמעלה מהשתלשלות¹⁰⁶.

ועוד דוגמא לזה, ממה שנתבאר במקום אחר ובסידור עם דא"ח
עמוד קב גבי ענין ברפת־הזימון:

ש"בשכיל ההמשכה להתחלקות לרבים צריך לעשות
תחלה בחינת בריכה כו'. כי כדי להשפיע לרבים צריך שִׁבּוּא
האור בהארה גדולה כו'. עיין שם.

ועל דרך זה יובן כאן ההפך בין בית־ראשון לבית־שני
לענין הגבולין כו'. ודי למבין.

וכל זה הוא בשופר. אבל בלולב, בזמן בית המקדש
היו נוטלין גם בגבולין, ביום ראשון של חג שחל בשבת.
והענין:

פי לולב אותיות לו לב¹⁰⁷, שהוא ענין המשכה מו'
קצוות דין אל הלב, הוא כתר־דנוקבא, שמתחיל מחזה
דין א.

כמו על דרך משל בגשמיות: מקור התהוות הדבור
הוא מן החוץ, שממנו יוצא הלב דרך הקנה, ונעשה
קול, ומתחלק אחר כך בביטוי ה' מוצאות הפה להיות
כ"ב אותיות – אחה"ע מן הגרון כו'.

וכך הוא למעלה: שבחינת דבור העליון הנקרא
בחינת נוקבא, התחלת התהוותו הוא מחזה דין א, שהוא

הנמשך על ידי השופר, שאינו שורה ומתלבש אלא
בבינה דאצילות⁹⁸, כנ"ל שהוא בחינת הפלי לגילוי
תענוג זה, וכמו שנתבאר לעיל באריכות.

ולכן בשבת – שבלאו הכי נמשך בחינת הארת
התענוג מז' תחתונות – פטור משופר: כי תענוג־העליון
מזה, דהיינו מחכמה ובינה דאריה־אנפין הנמשך על ידי
השופר, לא היה נמשך כל כך בזמן בית־שני.

אכן זהו במדינה, אבל במקדש עצמו היו תוקעין,
דכתוב (ויצא כח, יז): "וזה שער השמים", ופסוק זה נאמר
על בית־המקדש בפרט, שנקרא "שער השמים" – פירוש:
כמו השער שהוא מקום פתוח לכניסה ויציאה, ובו עצמו
היה יכול להיות גילוי בחינת בינה־דאצילות⁹⁹. ולכן היו
תוקעין בו גם בשבת.

אבל להמשיך גילוי בחינת בינה בכל הגבולין –
מבית־המקדש, זה לא היה יכולת כל כך בבית־שני כמו
בבית־ראשון¹⁰⁰ שעיקר יסודתו ושרשו היה בבחינת
בינה, דהיינו להמשיך בחינת בינה בכל הגבולין. אבל
בית־שני לא היה יכולת להמשיך בינה אלא לגבי עצמו
שהוא "שער השמים", ולא בכל הגבולין.

(ועיין ב"ספר של בינונים" פרק נ"ג, ההפך בין בית־ראשון
לבית־שני: שבבית־ראשון היה נמשך ומאיר מבחינת האור
המקנן ומאיר בעולם הבריאה, שהוא מבחינת בינה דאצילות.
מה שאין כן בבית־שני כו', עיין שם¹⁰¹).

ועוד יובן זה על פי מה שנתבאר במקום אחר, על פסוק (שלא
יד, יז) "ועתה יגדל נא כח אד" ¹⁰²: "כח" היינו המילוי של שם
היה"ה¹⁰³. וענין המילוי, הוא להיות ההמשכה וההשפעה משם
היה"ה למטה – זהו על ידי המלוי.

והרי פירוש כח כפשוטו היינו הכח שבהעלם שלמעלה
מהגילוי. והוא בחינת "סובב כל עלמין". והיינו, שכדי להיות

(קדושים יט, ל) "ומקדשי תיךאו" (לעיל בהר).

102 (תקס"ד. נדפס עם הגהות באור התורה שלח (במדבר כרך ב) ביאור על
פסוק "ועתה יגדל" עמוד תקא).

103 כמו שכתב ב"פרי עין חיים" גבי כוונת "אמן יהא שמיה רבא
מברך" (שער הקדישים פרק ד, ובמהדורה בתרא שלפניו).

104 כמו שנתבאר בדבור המתחיל "לך לך" (תורה אור יא, ג).

105 (ראה אור התורה ראש השנה עמוד א'תח).

106 ועיין ב"ספר של בינונים" שם גבי "ובבית שני כו' ושלא היה בו
הארון והלוחות, אמרו רז"ל שלא היתה שכינה שורה בו, פירוש – מדרגת
שכינה שהיתה שורה בבית ראשון שלא בדרך השתלשלות העולמות, אלא
בבית שני היתה שורה) בדרך ההשתלשלות כו'".

107 (זהר חלק ב רעא, א מספר הבהיר סימן מד וקא, ב). וראה גם זהר חלק
א רסו, ב, וראה גם לקמן פג, א. סידור עם דא"ח שער הלולב רסב, ב. ובכמה
מקומות).

98 (על פי גלגל טעם ההפך בין "מקדש" למדינה" כזה הוא לפי שאין
שבות במקדש (רש"י שם י' ראש השנה כט, ב) דבור המתחיל גזירה). ויש לתמוך
טעם זה עם הטעם שבלקוטי תורה וקאן... שבחינת התענוג הנמשך על ידי
שופר (שלמעלה מבחינת התענוג דשבת) "אינו שורה ומתלבש אלא בבינה כו'
שמאיר רק במקדש – כי מה שבזמן בית שני הוצרכו לגזירות וסיגים כו' הוא
לפי שלא האיר אז בחינת ה' עילאה דבינה כמבואר בלקוטי תורה, ולכן במקדש
עצמו שגם בבית שני "היה יכול להיות גילוי בינה דאצילות", לא הוצרכו
לגזירות, ולכן אין שבות במקדש" – לקוטי שיחות חלק ט עמוד 68 הערה 61.

99 וברבות בשיר השירים, סוף פסוק "כמגדל דוד" פירשו "מבון לשבתך"
(בש"ט טו, יז) – מבין נגד "שבתך", זה בית־המקדש שלמעלה.

100 (ראה אור התורה כי תשא עמוד כ"ב, לקוטי שיחות חלק יא עמוד 137).

101 וכמו שנתבאר במקום אחר, בדבור המתחיל "ביאור למה שכתוב
בספר של בינונים פרק נ"ב"ג" (סידור עם דא"ח שער התלמוד תורה צו,
ד וקא, א).

ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "את שבתותי תשמרו", גבי

קיצור. ומכל מקום בבית-שני, ה' תתאה, לא היה אפשר
להמשיך בגבולין מבחינת תענוג שהוא שעל ידי השופר, מה
שלמעלה מבחינת שבת, כי המשכה זו בה' עילאה דוקא,
בית-ראשון, מה שאין כן בלולב.
ובענין מה שהקשו עוד התוספות¹⁰⁹: הא דגבי שופר
"התקין רבי יוחנן בן זכאי שיהיו תוקעין בכל מקום שיש
בו בית-דין", ובלולב – לא אשתרי כלל.
יש לומר: כי הענין של שרש בחינת הבית-דין
הסמוכים, עם ההמשכה שעל ידי השופר, יש להם
שייכות גדול זה לזה. כי שרש ההמשכה שעל ידי
השופר למתק הדינים, הוא מגבורה-דעתיק שבמוחא-
סתימאה. וזהו עצמו שרש ומקור של הבית-דין
סמוכין¹¹⁰. אבל הלולב אין לו שייכות כל כך לבחינת הבית
דין, כי הוא המשכת החסדים. וכנודע, דבחינת ראש-השנה
הוא ענין "שמאלו תחת לראשי" (שיר השירים ב, ו), והוא יום-
הדין. אבל סוכות הוא בחינת "וימינו תחבקני" (שם).

גילוי מדות עליונות דאצילות, שבהם מקור הדבור.
ונקרא בשם "כתר דנוקבא". ודי למבין.
והנה בחינת המשכה זו, היא למטה הרבה במדרגה
מהמשכה שעל ידי השופר הנ"ל. כי גם השבת עצמו
הוא יותר נעלה במדרגה מהמשכה זו. כי שבת הוא
גילוי מוחין-דאבא, כמו שכתוב (תשא לא, יד): "כי קדש היא
לכם". והלולב הוא המשכה מן-א' לנוקבא. אלא שאף
על פי כן צריכים להמשכה זו גם בשבת, להיות שגילוי
והמשכה זו שעל ידי הלולב היא מבחינה פנימית שהוא
המשכת הדעת¹⁰⁸, כמו שנתבאר במקום אחר.
אף על כל פנים, מאחר שהמשכה זו היא למטה
במדרגה, היכולת היה אפילו בבית-שני להמשיך בחינה
זו אפילו בגבולין כו'.
(פי הרי המשכה זו היא מן-א' לנוקבא, אשר היא בחינת ה'
תתאה. מה שאין כן השופר – עיקרו ה' עילאה כנ"ל, אלא
שממנה מקבל הדבור כו').

109) (ראש השנה ריש פרק ד).

110) כמו שכתב הרמ"ז ריש פרשת תשא, גבי "דמתקדשת על פי
בית דין". עיין שם.

108) (ועיין ב"פרי עץ חיים", שער הלולב, פרק ג', בדרוש הרב רבי
יוסף מערבי (נתבאר בבאורי הזהר להצמח צדק בפרק א עמוד רעו).

ועיין מה שנתבאר מענין הדעת, שהוא בחינה הפנימית: בביאור על
פסוק "מים רבים" – בפרשת תולדות (תורה אור יט, ב). ובדבור המתחיל
"לא הביט און בעינקב" – בפרשת בלק (עא, א).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

והיינו בחי' המדות ודיבור שכלולים בבינה בשם
אלקים שנק' שמים וארץ שמים אש ומים והממוצע כו'
ואח"כ יצא מן העלם המח' לגילוי בדבור כו' נקרא
דיבור שבמח'. וידוע הפלוגתא בגמ' (חגיגה יב, א)
שי"א דשמים נבראו תחילה כמ"ש את השמים ואח"כ
ואת הארץ. וי"א שהארץ נבראת תחלה כמ"ש בסוף
אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'
אלקים ארץ ושמים. וי"א שמים וארץ כא' נבראו
שנאמר (ישעי' מח, יג) קורא אני אליהם יעמדו יחדיו.
ג' דיעות הללו כולם אמת דהכל הי' במח' בהעלם
שתחלה עלה במח' השמים שהוא בחי' המשפיע
ואח"כ הארץ בחי' המקבל ולפי שסוף מעשה דארץ
שממנה הכל עבמ"ת ע"כ י"א דארץ קדמ' לשמים
במח' תחלה וכמ"ש ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים
בגמר המעשה דוקא שעבמ"ת וי"א שכאחד נבראו כו'
מבלי שימצא ראש וסוף משפיע ומקבל והוא קודם
שעלה במח' בפרטות לברוא העולם ששם עלו שניהם

(ה) (אך) לפי הפשוט דת"א בקדמין ברא ששמים
וארץ קדמו בבריאה. יקשה עליו ממה שגם
המים נבראו תחלה כו'. הענין הוא דקדימה זאת היינו
במח' שקדמה לדבור שכל הברואים נבראו בדבור דיי"מ
כמו גם באור נאמר ויאמר אלקים יהי אור כו' (ומ"ש
יהי רקיע כו' זה שעשה את הרקיע מאש ומים יחד ע"כ
קרא אותו שמים אבל השמים עצמן נבראו קודם והוא
במא' דבראשית דחכ' שקדם לדבור) והיינו לפי
שהשמים והארץ הן בחי' כללות כל העולם וכל אשר
בו דהשמים כולל כל מיני השפע הבאה מלמעלה
למטה מרוחניות לגשמיות והארץ היא כללות כלי בחי'
הקבלה שתוליד ותצמיח הכל כמ"ש (הושע ב, כג)
אענה את השמים והם יענו את הארץ ע"כ א' את
השמים הטפל לבחי' המשפיע ואת הארץ הטפל לארץ
שכללותם יחד עלו וקדמו במחשבה קודם שבא בגילוי
לדיבור וזהו בראשית ברא אלקים שהוא בחי' בינה
שנקרא אליהם עילאה והוא בחי' המח' שבמוח בינה

9 כן בהעלם והוא מ"ש יהי רקיע בתוך המים שהן מ"ע
10 הנ"ל שרוח אלקים היה מרחפת על פני המים ויבדל
11 כו' הרי מ"ע מעל לרקיע ומ"ת נקוו לארץ והארץ
12 מקבלת מהם כו' עד שאמר יקוו המים כו' ותראה
13 היבשה שאז נאמר לרוקע הארץ על המים. אך לפי ת"א
14 בקדמין שאלו קדמו הל"ל בראשונה כו' (אמנם מפני
15 שקדמו במח' לא נקרא ראשון אלא קדמון כידוע
16 :וד"ל):

בראשית ברא אלקים

1 יחד מבלי קדימה זע"ז כלל כמ"ש בקדמין ברא לפי
2 פי' הנ"ל דקאי על בחי' קדמות הרצון הנעלם
3 שבעצמות ממש ששם משפיע ומקבל שניהם יעמדו
4 יחדיו ממש וא"כ מ"ש בת"א בקדמין ברא שקדמו
5 ממש במח' יתורץ גם בריאת המים שלא הוצרך לבא
6 בדיבור לומר יהי מים כו' לפי שהמים העליונים הללו
7 הוא שקדמו במחשבה לשמים וארץ שבאו אח"כ
8 בגילוי מן ההעלם כי כמו שאנו רואים בגילוי הרי היה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק

דרך מצותיך

23 בתיבה על הנזיר – היתה תחלה בכח המניע שבאצבע
24 בפרטי פרטיות, ועם כל זה לא היה ממהות אותיות
25 הפתובות על הנזיר באצבע ולא מדוגמתם כלל, שהרי
26 המה גשמיים בתמונתם ובמהותם, וכח המניע המהוהו
27 וממשיכו הוא רוחני כו'.
28 ועל דרך זה יובן איך שמחכמה דאצילות נמשך
29 להוות מהות שכל האדם – הוא כמו כן: שאין השכל
30 הנפעל מערך מהות החכמה דאצילות, כמו שלא יש
31 אות גשמי בכח המניע שבאצבע. ולכך נקראים
32 הספירות "בלי מה", כלומר בלי מהות הנפעל מהם,
33 פירוש, שמהות הנפעל, מהותו הוא שהוא כח ומקור
34 השכל, אבל ספירת חכמה עצמה אינה ממהות זה כלל.
35 ועל דרך זה הרצון שלו יתברך אינו ממהות רצון
36 שלנו, ולכן לא יקשה עלינו כלל משינוי הרצון שגורם
37 שינוי בו יתברך, כי זה אינו אלא ברצון שלנו, אבל אחר
38 שאין רצונו יתברך ממין הרצון אשר לנו, ונעלם תכלית
39 ההעלם, לפי שהוא ורצונו אחד, וכמו שעצמותו נעלם
40 תכלית ההעלם – כך רצונו נעלם מהשיג מהו, לכן נדע
41 שאין הרצון ההוא פועל בו שינוי. ואין להביא ראיה
42 מרצון שלנו על רצונו, כי אין ביניהם שום דמיון כלל,
43 וזה שאמר הנביא⁸¹: "פי לא מחשבותי מחשבותיכם וגו'".
44 אלו הם ביאור דברי הרמב"ם ז"ל והנמשכים אחריו

1 (ט) והנה⁸³ מעתה נבוא לבאר גם כן הקושיא בענין
2 שינוי רצון אצלו יתברך, כמו שאנו אומרים⁸⁴: "יהי רצון
3 מלפניך כו'" – שמבקשים שירצה כן – "שיבנה בית
4 המקדש", שהוא שינוי ממה שמתחלה אינו רוצה, ולכן
5 נחרב בית המקדש, ועתה ירצה בו ויבנהו. וכן
6 בשמבקשים "יהי רצון" שיחיה החולה ויתרפא מחליו,
7 הבונה שישתנה רצונו ממה שמתחלה רצה לחלותו כו'.
8 ועל דרך זה בכל עניני התפלות, שענינם הפקת רצון טוב
9 מה⁸⁵, וכבר נתקשו מאד הפלסופים בזה⁸⁶.
10 והנה ה'תוספות יום טוב" באבות שם⁸⁷ האריך בזה,
11 במה שביאר הרמב"ם⁸⁸ בדעת חכמינו זכרונם לברכה,
12 ושבאמת לא כיוון חז"ל בזה חס ושלום, אלא דעתם
13 בדעת רמב"ם עצמו. וכמו שאנאמר⁸⁹: "למתי אעתיר כו'",
14 שיש שינוי רצון, ועם כל זה אינו שינוי בעצמותו, לפי
15 שאין רצונו כרצונינו כמו שאין חכמתו כחכמתנו כי
16 "הוא היודע וכו'".
17 וביאור דבריו, היינו על פי מה שכתוב בספר יצירה⁹⁰:
18 "יו"ד ספירות בלי מ"ה" פירוש: בלי מהות, שאין מערך
19 מהות כחות הנפש המושגים אלינו.
20 ועל דרך משל, כמו בתיבה באצבע שכותב אות
21 אל"ף, הרי תמונת האות נמשך מכח המניע שבבד,
22 שממנו נשפע כל פרטי ציור האות, וכל מה שימצא אחר

(87) פרק ה משנה ו.

(88) בפירוש המשניות לאבות שם. ועל דרך זה במורה נבוכים חלק ב פרק כט (הובא בתוספות יום טוב שם). שמונה פרקים פרק ח.

(89) ואין ת. ח.

(90) פרק א משנה ה.

(91) ישעיה נה, ח.

(83) לכללות פרק זה ראה: מאמרי אדמו"ר הזקן תס"ב עמוד עג ואילך. אתהלה לאנניא עמוד רמה. אור התורה ענינים עמוד שח. ובאריכות הביאור – מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים חלק ב עמוד תרל ואילך.

(84) בתפילת שחרית אחר ברייתא של רבי ישמעאל, ובסיים תפילת העמידה. על פי משנה אבות פרק ה משנה כ (לכמה נוסחאות).

(85) הפקת רצון טוב מהו: על פי משלי ח, לה.

(86) ראה דרך מצותיך, שרש מצות התפלה בתחילתו. וראה לעיל פרק ג בעיקר החמישי.

והוא: כי גם שפנה דבריו נכונים – בענין שהרצון
והחכמה שלמעלה נקראים "בלי מ"ה", שאין ממדות
חכמה ורצון שבנפש כנ"ל, מכל מקום לגבי עצמותו
נקראים "בלים" או "לבושים", וכמאמר אליהו⁹²:
"דאתקריאו גופין לגבי לבושין דמכסין עליהון"⁹³, אבל
לגבי למעלה מהם, גם הם "אתקריאו לבושין כו".
ולפיכך שינוי רצון הוא שינוי מהתלבש לבוש אדום
ללבוש לבן על דרך משל, שאין זה גורם שינוי בגוף
המלך אף על פי שהבגדים שונים זה מזה.

מצינת האמת אלקות, פרשת יתרו

בהתרת קושית ענין שינוי הרצון. והוא על דרך מה
שנתבאר לעיל פרק ז' דברי הפלסופים בענין התוארים
שהם שוללים, שכמו כן נאמר בענין הרצון, שלא נאמר
בו שהוא פועל ברצון אלא כדי שגבין ממנו שאינו פועל
על צד החיוב בלי כוונה ורצון חס ושלום, ולפיכך הרצון
ההוא אינו מחדש בו שינוי כו'.

וכל זה הוא לשיטתו לעיל פרק ג' שהרצון והידיעה
הוא עצמותו. אבל לפי מה שנתבאר לעיל שהם רק
בלים, ומדותו ועצמותו יתברך מרום ומתנשא מהם
ואינו בגדר תוארים אלו, אם כן יובן קושיא זו בפשיטות.

93) שנקראו גופים לגבי לבושים המכסים עליהם.

92) תקוני זהר בהקדמה, "פתח אליהו" יז, א.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

חיות למוח ולב, ופליג ג"כ לכל שייפין עד שהמותר
נעשה להיות בשר כבשר האדם שהוא מדבר. ופעולתו
ברוחניות להיות כי שורש החי הוא מהמרכבה שהם
בוערות כמראה הלפידים, וגם נק' שרפים ע"ש שנשרפו
ברשפי אש כמ"ש במ"א, לכן גם הדברים שנשתלשלו
מהם למטה היינו בחי' החי כאשר האדם אוכל מהם
לש"ש ע"ד צדיק אוכל לשובע נפשו, או אכילה דשבת
שאינה מגשמת כלל מטעם אחר, הרי הם מוסיפים כח
וגבורה בחי' רשפי אש האהבה ותשוקה בנפש האדם,
להיותם מבחי' הגבורות דמרכבה שבוערי' כמראה
הלפידים בבחי' רשפי אש כו'. ומזה מובן מה שע"ה
אסור לאכול בשר, היינו מפני כי הוא לא יבוא כלל
לבחי' אהבה ברשפי אש, א"כ ה"ה מוריד את המאכל,
וגם המאכל מוריד ומגשם אותו כמ"ש במ"א בדרוש
הנדרי' באריכות, אבל הת"ח שנק' ת"ח ע"ש שמקבל
מבחי' החכ' כו', ובחכ' אתברירו חלק הטוב מהבשר,
שיהי' לתועלת הוספת בחי' אהבה ברשפי אש, ע"י
אכילת הבשר ששרשו מבחי' הגבורות דמרכבה
הקדושה והטהורה כו', הנה הוא יכול לאכול בשר.

בס"ד. ש"פ דברים.

בג בג הא הא כט' ותוכחה בדרך נסתר כו' אכילה

אמנם ציור גוף הבהמה הוא באופן אחר ממש
שהראש שזה להגוף ונמשך למטה כו', מפני כי
בשרשם הוא ג"כ ההתכללות והמזיגה באופן אחר ממש
מכמ"ש בעולם הברודים כו'. וכת' והחיות נושאות,
היינו שמגביהים את בחי' אדם לשורשם בחי' עולם
הנקודים, הוא עד"מ האדם שרוכב על הבהמה
שהבהמה מגבהת את האדם למקום אשר הוא בעצמו
לא הי' יכול להגיע שם, עד"מ הר גבוה שאין בכח
האדם מצ"ע לעלות בראשה, הנה ע"י הבהמה יכול
להגיע למקום חפצו, כן יובן ענין המרכבה הקדושה
שמגביהים את בחי' אדם שעל הכסא לשורשם ומקורם
הוא בחי' הנקודים אשר אין בכח האדם מצ"ע להגיע
לשם. ומ"מ ה"ה מנושאות עם הכסא שנגבהי' עי"ז
עצמו ג"כ. וכן יובן דבר זה בענין אכילת האדם ג"כ
שהאדם מקבל חיות ותוס' חוזק המוחין ע"י בחי' צומח
וחי להיות כי שורשם הוא נעלה יותר, ועי"ז הם עצמם
נגבהות ע"י שמחזקים את האדם, והרי הם מתעלים
מבחי' צומח וחי להיות בחי' מדבר, שהרי הם מתבררי'
בקיבה עד שישוב להיות דם אשר ממנו נשלח להיות

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

בדוגמא מה שכתוב בספר של בינונים פרק י"ג במדריגת
הבינונים, שהנפש הבהמית הוא כ"ישן, שיכול לחזור וליעור
משנתו" - כן הוא בענין הנ"ל בכללות החומריות דנפש
הבהמית)

ולחיות דהנפש האלקית הוא בהתגלות קצת,
לכן, מצד הנפש האלקית הוא רוצה הכל, ותובע
מעצמו כל דבר טוב ונעלה, ומצד הנפש הבהמית אינו
שייך עדיין לשום דבר, וכשכא לאיזה דבר מהמדות
רעות דנפש הבהמית - אינו יכול לעמוד על נפשו כו'.

והנה בהאופן הזה יש ב' מיני גירעון:
הא' - שאין התחברות דנפש האלקית עם הנפש
הבהמית, ודהתפעלות דנפש האלקית אינו פועל
מאומה על הנפש הבהמית.

והב' - מה שרוצה הכל והולך לעילא מדרגיה. שאין
זה אמת, ואין שום סדר בעבודתו, וכמו שיתבאר בסמוך.
וסיבת שניהם הוא העבודה בבחינת מקיף לבד, הבאה
מצד הידיעה כללית דאלקות,

(גם לא בבחינת התבוננות כללית שנתבאר לעיל פרק ו,
דעל כל פנים הוא חושב ומתבונן באיזה ענין בכללותו, וכאן
אינו בדרך התבוננות כלל, כי אם רק בדרך ידיעה בבחינת
מקיף בכללות ענין האלקות)

ועל כן אין להתפעלות שייכות כלל להנפש
הבהמית לפעול בו הביטל.

(וכמו שנתבאר לעיל פרק ו', וכאן הוא ביותר, לפי שהוא
יותר בבחינת מקיף דנפש. ועם היות שאין זה בבחינת מקיפים
ממש שבנפש, מכל מקום הרי זה בבחינת המקיף דנפש - יותר
מהתבוננות בבחינת כללות)

ובפרט שבאופן עבודה הזאת הוא מוציא את הנפש
האלקית מן הנפש הבהמית (ער רייטט אויס דעם נפש
האלקית, וכמו בורח כו'), ומתפעל ברעש גדול,

(ואין זה הרעש דביטל הנפש הבהמית, וכמו "והאופנים כו'
ברעש גדול"³, דבדוגמא בנפש האדם הוא הרעש דנפש
הבהמית, כמו שנתבאר בלקוטי תורה דבור המתחיל
"האזינו" דרוש הג', ובדבור המתחיל "אני ה' אלקיכם"
דרוש הראשון⁵. ולא הרעש במורגש שבעבודה שעל

ז) ועבודה שלעילא מדרגיה. התפעלות בלי
שייכות לנפש הבהמית וסיבת הדבר. עבודה
מסודרת. דור המדבר ושנכנסו לארץ. המורם
מהנ"ל

והנה יש עוד ציור בזה (שהוא גם כן תולדות העבודה
בבחינת כללות) והוא שגראה בו דקות וענינים נעלים,
ובאמת אינו מוזכר בשום פרט.

והיינו שרוצה ותובע מעצמו כל דבר טוב ונעלה,
וכמו שרוצה להיות דוקא במדריגות גבוהות בעבודה,
ולדקדק בכמה זמירות וחומרות, ולהדר בכמה הידורי
מצוה (ובפרט זה יעשה כן באמת, ויהדר בכמה ענינים. כי
ההידור ב"ועשה טוב", בנקל באין ערוך מהזמירות ב"סור
מרע"); ולהיפך - לא יוכל לעמוד על נפשו כלל באיזה
ענין לפועל, ובפרט בעיקרי המדות טבעיים שלו.

וזהו מפני שהנפש הבהמית אינו מעלים ומסתיר
אצלו כל כך על הנפש האלקית, ועומד הנפש האלקית
בקצת התגלות,

(אם שזהו אצלו כך מתולדתו, או שהביא את הנפש
האלקית לידי התגלות על ידי כמה פעמים בעבודה בהתגלות
נפשו בהתפעלות ורעש. דעם היות שהיא התפעלות חיצונית
(והסימן על זה - שבאה בצעקות וגם בתנועות חיצוניות כו'),
מכל מקום הרי זה פועל קצת התגלות הנפש האלקית,

(רוצה לומר כמה שכתוב "קצת התגלות" - שהיא התגלות
הארה חיצונית לבד מהנפש האלקית, לא התגלות הכחות
פנימיים שלו שהן שכל ומדות)

וגם ביטל כללי בהנפש הבהמית, שאינו מעלים ומכסה כל
כך,

(שזהו על ידי התגלות ההארה חיצונית דנפש האלקית, וגם
על ידי הביטל חיצוני בחומריות הגוף ונפש הבהמית בהצקות
והתנועות חיצוניות, שמבטל עצמו וכל מה שסביביו, שכל זה
פועל על הביטל כללי דנפש הבהמית, שזהו גם כן רק ביטל
חיצוני.

ואין זה כמו ביטל החומריות בכלל הנעשה על ידי
המרידות, שהוא ענין שבירת החומריות, שהחומר מתבטל בזה.
אבל בענין הנ"ל, אין זה שנשבר ומתבטל בעצמו. והרי זה

(1) ראה תורת מנחם התוועדיות חלק י עמוד 196. חלק יח עמוד 166.

(2) הוא קורע את הנפש האלקית.

(3) ברכת יוצר אור.

(4) עה, ב.

(5) שלח מז, א ואילף.

(6) הרעש במורגש כמו שנתבאר במקום אחר: ראה דבור המתחיל "ואלה שמות"

1 (ורוצה לומר ב"כמה ענינים כו"): כי יש בזה הרבה דברים
2 השונים גם כן לכל נפש מישראל, ויש בהם דברים השייכים
3 לעובדי אלקים, ובהם היינו בהדברים השייכים לעובדי אלקים
4 יש חילוקים, על דרך "וסביבו נשענה כו"⁹, ודרכי¹⁰ מוסר
5 שבאגדות, ופרקי אבות¹¹, והידורי מצות כו)
6 להיות כי בזה הוא עיקר הזכוך והתיקון, שזהו תכלית
7 העבודה. וגם מהטעם המבואר בלקוטי תורה דבור המתחיל
8 "ושמע אביה את נדריה"¹². ובענינים אלו צריך האדם לידע מה
9 יתבע מעצמו)
10 ולא שיתבע מעצמו הכל, ניט אלץ דארף ארץ¹³;
11 כשם שגורע מאוד כאשר שום דבר לא איכפת לו
12 (כ"ועשה טוב" - הוא שאין לו שום יוקר וחביבות באיזה
13 דבר, אז עס זאל ארין און מאנען די זאך¹⁴, ועושה רק כ"מצות
14 אנשים מלומדה"¹⁵, בקרירות, בלי שום חיות בהדבר. ומכל שכן
15 שאינו מהדר בה;
16 וב"סור מרע" - הוא שלא איכפת לו לעיין ולדייק באיזה
17 דבר אם הוא באמת בתכלית הכשרות על דרך משל, רק סומך
18 על הסתם, עס רירט איהם ניט אן די זאך, און עס ארט איהם
19 ניט ער זאל נאכזוכען דעם אמיתית הדבר¹⁶, ומכל שכן שאינו
20 מחמיר על עצמו באיזה ענינים, כנ"ל שהעובד צריך להחמיר
21 על עצמו כו).
22 כמו כן לא טוב כאשר כל דבר איכפת לו (אז אלץ
23 ארט¹⁷), וכמו שיתבאר.
24

1 פי טעם ודעת, שהוא ענין "ואחרי הרוח רעש כו"⁷, כמו
2 שנתבאר במקום אחר, רק הוא היציאה דנפש האלקית
3 הנ"ל, שיצא ברעש והתפעלות חיצוני כו)
4 והרי הוא מסתפק לגמרי ביציאה והתפעלות זאת.
5 והרי הן מאופן ההתפעלות מצד עצמה והן מאופן
6 העבודה אין לזה שום שייכות אל הנפש הבהמית;
7 והביטל הכללי שנעשה על כל פנים בהנפש הבהמית
8 כנ"ל, הוא מפני שמכל מקום התגלות ההארה דנפש
9 האלקית פועל על הביטל כללי דנפש הבהמית, וגם
10 הביטל חיצוני פועל עליו כנ"ל. אבל הוא ביטל כללי
11 לבד (וגם זה, לא בבחינת שבידה, רק בדרך דחיה לבד) וכנ"ל.
12 וההתפעלות בבחינת מקיף דנפש היא גם כן הסיבה
13 מה שרוצה ותובע מעצמו כל דבר והולך לעילא
14 מדרגיה, ובדרך כלל - שאין שום סדר בעבודתו.
15 דהנה, לפי האמת צריך האדם לידע בעצמו לפי
16 מדינתו בעבודה במה ירצה ומה יתבע מעצמו.
17 (ומובן שאין הכוונה בענינים עקריים ד"סור מרע ועשה
18 טוב", וכמו שנתבאר במקום אחר, דבקיום המצות שוים כל
19 ישראל בלי שום חילוק והפרש כלל⁸. רק הכוונה היא, דהנה
20 כל מי שמתחיל בעבודה (שזהו גם כן באמת חובה על כל אחד
21 ואחד, וכמו שנתבאר לעיל פרק ו' שתכלית ירידתו בעולם הוא
22 לעבוד את ה' כו) צריך להחמיר על עצמו ולקדש עצמו הן
23 בעניני "סור מרע" והן בעניני "ועשה טוב",
24 (ונכלל בזה כמה ענינים מודקדקי סופרים בגדרים וסיגים

כך מחמת גודל אהבתו יתברך אלינו מחמיר ומדקדק עלינו בדקדוקי סופרים,
שכן המה דברי תורתו הנמשכות מאהבה רבה בסיגים וגדרים לזכותינו לטוב
לנו שנהיה נקיים לפני יתברך . .
והנה בזמן שבית המקדש היה קיים היה סגן בדאורייתא, כי היתה נאמנה את
ה' רחמנו, ולא משכנו חבלי עבותות אהבתנו לתאוות גשמיות, והיה כנגל
להיות אהבת ה' קבועה בלב כל איש, להיות בהתלהבות לעבודת ה' ותורתו
גם מבלי שנתעורר מזה אהבה רבה. אך דור אחר דור, כי נתמעטו הלקבות
השלימות בעבודת ה' באהבה עזה ברשפי אש, ונברנו כאש וזה באהבות
ותאוות גופניות, וכל כך בפרו עלינו, עד אשר לא נוכל לעבוד ה' באהבה בלתי
שנתעורר מזה אהבה רבה על ידי דקדוקי סופרים וחומריהם בכל פרטיהם, הן
בבחינת "סור מרע" בכל החומרות שבגמרא ופוסקים והן בבחינת "ועשה טוב"
דבריו מוסר שבאגדות ומילי דאבות כו".
13 לא הכל צריך להיות איכפת.
14 שיהיה איכפת ויתבע את הדבר.
15 ישעיה כט, יג.
16 לא נוגע בו הדבר, ולא איכפת לו עד כדי כך שיחפש את אמיתית הדבר.
17 הכל איכפת.

דשנת תרע"ה (בהמשך "בשעה שהקדימו" תער"ב וחלק ב עמוד תתיב ואילור).
7 מלכים"א יט, יא. וישם ואחר.
8 ראה תניא פרק מד. מו. אגרת הקדש סימן ז.
9 תהלים נ, ג. יבמות קבא, ב (ובפירוש רש"י): וסביבו נשענה (לשון חוט
השערה) - מלמד שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביבו (עם צדיקים ההולכים
אחריו) כחוט השערה. וראה לקוטי תורה בלק עד, ב.
10 ודרכי מוסר שבאגדות ופרקי אבות לשון אדמיר הוקן בלקוטי תורה
שבהערה הבאה. ראה הקדמת המחבר"ש"א לפירושו חידושי אגדות לש"ס:
"ובמה דרכי מוסר . . יוצאים לנו מתוך דבריהם מאגדות". וראה המובא בתורה
שלמה בשלח על הפסוק (טו, כו) "והישר בעיניו תעשה" אות רפה. וישם נסמן.
11 ראה בבא קמא ל, א: "האי מאן דבעי למתוי חסידא לקיים . . מילי
דאבות".

12 משות פה, א: "כי כל הגדרים והחומרות שבדברי רז"ל ודרכי מוסר
שבאגדות ופרקי אבות, כולם נמשכים מבחינת אהבה רבה, כמו שכתוב
"אהבתי אתכם אמר ה' . . כמו למשל אדם מחמת אהבתו על בנו מדקדק עמו
יותר, להוסיף עליו שמירה מעולה בסיגים וגדרים בכל האפשרי בעל כרחו,
שיהיה מנוקח מכל וכל. וכן חפץ מאד שימצא חן ושלכ ביהר שאת. וכמו למשל
מרגליות, מה שהיא יקרה ביותר, שומרה ביותר שמירה מעולה כלי בתוך כלי.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

שאלה: מדוע שייך ענין זה היום תחילת מעשיך ליום בריאת האדם דוקא

1 "זה* היום תחלת מעשיך, זכרון ליום ראשון, כי חק
2 לישראל הוא, משפט לאלקי יעקב", דהיום
3 דראש השנה הוא תחלת מעשיך. וצריך להבין: והלא
4 ראש השנה הוא יום וא"ו למעשה בראשית, דכב"ה
5 באלול נברא העולם, וראש השנה הוא יום ברא אדם
6 הראשון, שהוא ביום וא"ו למעשה בראשית, שעל זה
7 אמרו רבותינו ו"ל אחר וקדם צרתני", שהאדם נברא
8 אחר למעשה בראשית, והינו דהגם שהאדם בעצם
9 מעלתו הרי הוא קודם לכל הנבראים, אבל בריאתו
10 ויצירתו הוא אחר למעשה בראשית, ואם כן איך נקרא
11 זה "תחלת מעשיך", והרי כל הנבראים נבראו קודם
12 האדם, וכמאמר "אם יחטא אדם אומרים לו אפלו יתוש
13 קדמך", דהן אמת שהאדם הוא קודם לכל הנבראים
14 והיצורים, והוא פאשר מתנהג בהנהגה טובה, אבל אם
15 הוא מתנאה בזה שהוא במעלה על כל הנבראים,
16 והנהגתו אינה טובה, אז אומרים לו "יתוש קדמך",
17 ואם כן איך נקרא ראש השנה "תחלת מעשיך". ועוד,
18 מהו "זכרון ליום ראשון", דמאחר דראש השנה הוא
19 ביום וא"ו למעשה בראשית, ונקרא "תחלת מעשיך",
20 הנה ליה למימרי "זכרון ליום הששי", ומהו "ליום
21 ראשון". ועוד צריכים להבין אמרו "כי חק לישראל
22 הוא משפט לאלקי יעקב", דזהו נתינת טעם על "זה
23 היום תחלת מעשיך", כלומר דטעם הדבר דהיום דראש

24 השנה הגם שהוא יום וא"ו למעשה בראשית, שהוא
25 יום שנברא האדם, ולא היום שנברא העולם, מפל
26 מקום הרי נקרא זה היום בשם "תחלת מעשיך" לפי
27 "כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב", דלכאורה
28 אינו מוכן שיכות הענינים זה לזה, וגם מהו המשפ
29 הענין של המאמר כללי "זה היום תחלת מעשיך וזכרון
30 ליום ראשון, כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב,
31 ועל המדינות בו יאמר איזה לחרב ואיזה לשלום, איזו
32 לרעב ואיזו לשבע, ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים"
33 כו', דנושא ותכן הענין הוא דהיום דראש השנה דהגם
34 שהוא ביום שנברא האדם מפל מקום הוא "תחלת
35 מעשיך", והגם דיום וא"ו דמעשה בראשית שבו נברא
36 האדם הוא "תחלת מעשיך", הנה מפל מקום הזכרון
37 הוא ליום ראשון שבו נברא העולם, ולא זכרון ליום
38 וא"ו, וטעם הדבר הוא לפי "כי חק לישראל הוא
39 ומשפט לאלקי יעקב", ולזאת הנה בכרי שפונה זו
40 המכונת מאתו יתברך בענין בריאת העולם ויצירת
41 האדם תבוא מן הכח אל הפעל, הנה לזאת "ועל
42 המדינות בו יאמר כו' ובריות בו יפקדו להזכירם
43 לחיים", הנה כל זה תלוי בהעבדה דישאל בתורה
44 ומצוות. וזהו המשפ הענין "זה היום כו' ועל המדינות"
45 כו', דכל עניני המדינות והבריות כו' הוא בשביל
46 להשלים הפונה העליונה בבריאת העולמות.

אתם נצבים היום – זה ראש השנה

47
48 והנה להבין הפונה פנימית בענין זה, הענין הוא,
49 דהנה ראש השנה נקרא בפתוב בשם 'היום', כמו
50 שפתוב "אתם נצבים היום פלכם לפני ד' אלוקיכם,
51 ראשיכם שבטיכם וקניכם כו' טפכם נשיכם כו' עד שאב
52 מימך", וחיוב באן עשר מדרגות רחוקות זו מזו,
53 ראשיכם, ושואב מימך, ואומר על זה "אתם נצבים
54 היום פלכם", דכלכם עומדים וקמים, דבראש השנה
55 הוא הדין ומשפט על כל היצור, אבל אתם הנה פלכם

56 נצבים, והינו דכלכם עומדים וקמים ביום הדין, איהר
57 בלייבט שטיין, ואתם נצבים היום פלכם לפני ד'
58 אלוקיכם, ראשיכם שבטיכם וכו' טפכם נשיכם כו',
59 דבהיום דראש השנה פלם עומדים בהשואה לפני ה'
60 אלוקיכם, דהגם שיש חלוקי מדרגות באנשים שהם
61 חלוקים בידיעותיהם ועניניהם, וכדאיתאי בזהר אית
62 מארי רזין וסודין, הינו שישנם שידועים סודות התורה
63 וטעמי המצוות ועוסקים בדברי קבלה ופנימיות התורה

(* נדפס בספר המאמרים - קונטרסים חלק א עמוד סט ואילך.

פנימי של הדבר שהוא נשמת הדבר ההוא. אמנם נודע
 דלא עם הארץ חסיד, ולזאת הנה בכדי לקיים מצוה
 כדכתיב למהני, צריכים לידע איך לעשותה בדיוק
 ובדקדוק, לכן יש להם זמן קבוע ללמוד שלחן ערוך
 לידע את המעשה אשר יעשו, ועוסקים בצדקה
 ובגמילות חסדים במקומם גופם (טרחתם) ונפשם,
 וישנם אנשים פשוטים שאינם יודעים מאומה ומקומים
 מצויות ומנהגי ישראל בתמימות, דאנשים הפשוטים
 האלו הגם שאינם יודעים מאומה בחכמת התורה,
 ומכל שכן בסודות ורזין דאורייתא וטעמי המצוות,
 הנה מעלתם גדולה מאד בזה דקיים המצוות אצלם הוא
 בתמימות, אשר זה יקר וחביב לפני הקדוש ברוך הוא
 יותר מכל ידיעה והשגה, אכל מכל מקום הרי זה
 מדרגות חלוקות. הנה בהיום דראש השנה אומר "אתם
 נצבים בלכם, ראשיכם שבטיכם כו' טפכם נשיכם" כו',
 הינו דכלם חשובים לפני הקדוש ברוך הוא שהוא אב
 הרחמים.

שנקראת סתימא דאורייתא שהוא סוד ורז, ואית מארי
 אורייתא שהם יודעים ומשיגים חכמת התורה בהבנה
 והשגה גדולה והינו גלגל שבתורה, ואית מארי עובדין
 טביט שהם בעלי עבודה במעשים טובים שהם
 מקיימים את המצוה בהירות ובזריזות גדולה בחיות
 מיט א לעבעדיקייט מיט א שטארקען קלעפ און
 גישמאק, וכמו שיש באנשים אשר לכל אחד יש מצוה
 שעושה אותה בחיות רב, אזוי זעהען מיר במוחש, אז
 עס איז דא אזעלכע וואס ער איז מקיים א מצוה פרטית
 מיט א חיות, כמאמר העולם "אין דער מצוה האט ער
 גאר א באזונדער חיות", וכן הוא בבעלי עבודה בכל
 המצוות, שמקיימים אותם בחיות ובהתלהבות, והינו
 דלא זו בלבד דקיים המצוות אצלם הוא בהדור בדינו
 ובהלקות, הנה עוד זאת שהוא בחיות, הנקרא בלשון
 העולם "מיט א לעבין", דזהו ענין החסידות, חסידות
 מגלה החיות פנימי של כל דבר, חסידות אינו מוסיף
 דבר בהדבר עצמו, כי אם כל ענינה הוא שמגלה החיות

בראש השנה ויום הכיפורים – קירוב המאור אל הניצוץ ומתגלה נקודת היהדות

יום הדין והמשפט על כל החיים וכמאמר "מי לא נפקד
 כהיום הזה", "וכל באי עולם יעברון לפני כני מרון",
 דהדין ומשפט דראש השנה אינו רק דין כללי כי אם
 דין ומשפט פרטי לכל אחד ואחד בפרט, וכמאמר
 "ותספר ותמנה ותפקד נפש כל חי, לחתוף קצבה לכל
 נפש ונפש ביחוד, ולכתב את גזר דינם", אם יחיה, ואיך
 יהיה החיים שלו אם בתכלית הבריאות או חס ושלום
 כו', וכן בריאות אנשי ביתו, כל דבר ודבר בפרטי
 פרטיות, וקתיב "ויבאו בני האלקים להתצב על ה",
 ויבאו גם השטן בתוכם להתצב על ה", ותרנגם ויהיה
 יום דינא רבא", ופרש במצודת דוד: ויהי היום –
 היום שהוכן לכשיבואו בו מלמדי הזכות והחובה, עס
 איז דא א טאג וואס דער טאג איז אפגישטעלט אויף
 דעם דין ומשפט, און אין יענעם טאג קומען די
 מקטרגים וואס מאנען די אלע זינר וואס די מענטשען
 האבין אפגיטאן דעם גאנצען יאר, און עס קומען די
 מליצי ישר וואס זיינען מלמד זכות אויף דעם
 מענטשען, וכמו על דרך משל בדין ומשפט למטה,

ובאור הענין הוא, דהנה העבודה דראש השנה ויום
 הכיפורים הוא בנקדת הלב שבכל אחד ואחד
 מישאל, ראש השנה און יום הכיפורים רירט אן יעדער
 אידן אין טיפין הארציות, ומתגלה נקדת היהדות
 באמונה פשוטה, דבזה הרי אין חלוקי מדרגות,
 דבהשגה שהיא בכחות הגלויים הרי בזה יש חלוקי
 מדרגות מי שמשגי יותר או פחות, אכל בנקדת היהדות
 שהוא מצד עצם הנשמה הנה בזה אין חלוקי מדרגות,
 ורק שאלו שהם בעלי השגה והבנה הרי הם קרובים
 יותר שיתגלה אצלם נקדת הלב מכמו באלו שאינם
 בעלי השגה, דזהו בכל השנה, אכל ראש השנה הוא
 זמן התגלות קרוב המאור אל הניצוץ וכמו שכתוב
 "חשף ה' את זרוע קדשו", דערפאר איז ראש השנה
 ווערט בא יעדער אידען דערוועקט די פינטעל הארץ, ו
 וזו לפני ה' ישפך נפשו בהתעוררות גדולה, ולהיות
 דבראש השנה ויום הכיפורים דהעבודה דכל ישראל
 הוא בנקדת הלב ובאמונה פשוטה בה', לכן הנה בלם
 חשובים לפני הקדוש ברוך הוא, דהנה ראש השנה הוא

ו. הסתום (החלק הנסתר) של התורה. ז. ויש בעלי תורה. ח. נגלה. ט. ויש בעלי מעשים טובים. י. בחיות, בדבקות חזקה ועונג. יא. כך רואים אנו במוחש, שישנם כאלה, שהוא מקים מצוה פרטית בחיות, כמאמר העולם, "במצוה זו יש לו חיות מיוחדת לגמרי". יב. עם חיות. יג. כפי שצריך להיות. יד. וסודות התורה. טו. ראש השנה ויום הכיפורים נוגע בכל יהודי בעומק הלב. טז. לכן בראש השנה מתעוררת אצל כל יהודי נקודת הלב. יז. ויהי יום הדין הגדול. יח. ישנו יום שיום זה קבוע לדין ומשפט, וביום ההוא באים המקטרגים שתובעים את כל החטאים שהאנשים עשו במשך כל השנה, ובאים מליצי הישר שמלמדים זכות על האדם.

העובדים על החקים הנה על ידי זה נמצאים העובדים
על החקים, על פן תובעים המה, דגם אם יצדקו דברי
המלמדי זכות על אדם זה, הלא חטאו גדול מה שגורם
לאחרים, ועל פן תובעים הם אשר חס ושלום ייסרו
אותו במשפט קשה, מער ויפיל ער איז ווערנט, למען
שיפחדו גם אחרים, והסדר הוא אשר אחרי שהשופט
שומע תביעת מלמדי החוב ומליצת המלמדי זכות
נותנים רשות לבעל הדין בעצמו אשר ילמד זכות על
עצמו, אשר באמת הנה בלמוד זכות הנה תלוי כל
החלט המשפט.

דכשהאדם עובר על איזה חק ודין ממשפטי המדינה
בגנבה, גזלה או רציחה או אונאה באיזה אופן שיהיה,
והחוטא הנאשם נתבע לדין, הרי יש מלמדי זכות
ומליצי ישר, ויש מלמדי חובה ותובעים לדין בדין
קשה את העובר על החקים והמשפטים, ותביעתם היא
תביעה כפולה, הא' תביעה כללית פאר וואס איז גאר
פאראן אזעלכע וואס זיינען עובר אויף דייט חקי
המדינה, והב' הוא שתובעים תביעה פרטית מהאיש
ההוא שהוא עובר על החק ומגדילים את החטא
והאשמה שלו, באמנם פי לפי שאין מוסרים את

לייקר כל רגע בימי הדין דראש השנה לתפילה ותחנונים

אפשר לו למצא עצות איך להנצל מזה, וגדל הסכנה
שהוא נמצא וגדל הרחמנות שעל בני ביתו, הנה כל
אשר לו יתן האדם בעד נפשו, עס איז ניטא קיין צו
טייער, און עס איז ניטא קיין צו פיל, און קיינער דארף
אים גיט מעורר זיין, בא אים איז יעדער רגע טייער, ו
ומשתדל בהשגת טוענים ומליצי ישר היותר טובים,
ומנח בזה בכל לבו נפשו ומאדו, ומוצא כל מיני
הצטרקות שאפשר להיות ואין צריכים לזרזו על זה
כלל, כי הוא עושה בעצמו בזריות גדולה ובעיון רב,
והגם שאינו יודע חק ומשפט הנה לפעמים הרי הוא
ממציא המצאות וסברות עצמות באופן ההצטרקות
שלו, מה שלא ימצאו בעלי שכל חריפים ביוצאי דין,
והכל הוא אצלו בהתרגשות גדולה באמת ובתמימות,
וייער ערינסט מיט א אמת, ובפרט בעת עמדו
למשפט ודבר דבריו להצדיק את עצמו, או שמודה על
האמת ומבטיח נאמנה אשר לא ישוב לכסלה עוד,
ומתחנן ומבקש על נפשו ונפשות בני ביתו בבכיה
עצומה ודבריו יוצאים מנקדת פנימיות לבבו, דכל זה
הוא לפי שיוצא שזה נוגע בנפשו ונפשות אנשי ביתו
לחיים או חס ושלום וחס וחלילה כו', ודבריו אלו
פועלים על השופט להקל במשפטו. והדגמא מזה יובן
בעבודה בנפש האדם, בהדין ומשפט דראש השנה
כשבאים בני האלקים להתיצב על ה' לתבע ולקטרג חס
ושלום על כל אחד ואחד, וסופרים ומונים חטאיו
פשעיו ועוונותיו אשר מהם הרבה אשר נשפחו מאתו
במשך השנה, ומהם אשר גם לא שם לבו להם לחשבם
לחטא מפני כמה סבות, הסבה הא' הוא מפני העדר
הידעה ועמי הארצות, שיש כמה בני אדם שאינם
מקימים את המצות או רחמנא לצלן עוברים עברות

והנה, ככל המשל הזה יובן בהדין ומשפט דראש
השנה, דזהו "ויחי היום", דראש השנה הוא
היום שהיובן למשפט ודין, ובו ביום באים רחמנא
לצלןא המקטרגים התובעים משפט על מעשה בני
אדם, וכמאמר רבותינו ז"ל (בבא בתרא דף טז עמוד א)
"יורד ומתעה", שהשטן שהוא מלאך רע יורד למטה
ומתעה את הבריות, ער רעדט איין דעם מענטשען און
פיהרט איהם אראפ פון דרך האמת ועולה ומרגיזו,
ואחר כך הוא עצמו תובע דין לשפט את האדם חס
ושלום בדין קשה רחמנא לצלן. והנה, כשם שבדין
ומשפט דלמטה הרי אחרי שהשופט שומע דברי
המלמדי זכות וחוב נותנים רשות להבעל דין עצמו
ללמד זכות על עצמו, כן הוא בדין ומשפט דראש
השנה שנתן רשות להאדם ללמד זכות על עצמו ועל
בני ביתו ועל זולתו, והם המתחננים ובקשות שבתפילה,
ואמירת מזמורי תהלים, דבזה הרי כל אחד ואחד מלמד
זכות על עצמו, ולכן הנה השגי ימים אלו דראש השנה,
הנה לבד זאת שצריכים זהירות יתרה לפי שהוא הזמן
דקבלת על מלכות שמים, צריכים ליקר כל שעה ורגע
להיות כל שעויתו נתונים לר' בתפלה, תורה, ואמירת
תהלים, וכל זה צריך להיות נעשה בחיות ורגש פנימי,
ויכמו שאנו רואין במוחש דהדבר שנוגע להאדם בחיי
נפשו ונפשות אנשי ביתו הוא עושה זאת מעמק נקדת
לבבו, באשר יודע אשר בזה תלוי כל חיותו וחיית בני
ביתו, ויכמו על דרך משל מי שיש עליו איזה משפט
אשר ענשו הוא בקנס בקמון רב שאינו לפי כחו, והינו
דמה שמרויח לפרנסת ביתו במשך זמן צריך לתן קנס,
ובפרט משפט אשר ענשו ביסורים חס ושלום, ומכל
שכן בענש מות רחמנא לצלן, ומתבונן כי עתה עוד

ט. מדוע קיימים בכלל כאלו שעוברים על. כ. יותר ממה שמגיע לו. כא. ה' יצילנו. כב. הוא מפתה את האדם ומורידו
מדרכ. כג. אין "מדי יקר" ואין "מדי הרבה", ואף אחד אינו צריך לעורר אותו, כל רגע יקר אצלו. כד. מאוד ברצינות
ובאמת. כה. בורות.

18 בְּזֶה בְּהִתְבּוֹנְנוֹת עֲמָקָה עַד אֲשֶׁר יִצְיֹר בְּמַחֹו כָּל פְּרָטִי
19 עֲנִינֵי הַדִּין וְהַמְשָׁפֵט, וּטְעָנוֹת וּתְבִיעוֹת הַמִּלְמָדִי חֹב,
20 וְדִבְרֵי הַמִּלְמָדִי זְכוֹת, וּבִתְוֹף עֲמֶק פְּנִימִיּוֹת לִבָּבוּ יָדַע
21 אֶת הָאֱמֶת שֶׁהוּא בְּדִגְמַת דְּבַר הַנִּתְפַּעַע בְּמִשְׁפָּט גִּשְׁמִי,
22 וְהוּא חֲטָא וְאָשָׁם, וְאֵין לוֹ שׁוֹם הַתִּנְצָלוֹת אֲלָא לִבְקֵשׁ
23 רַחֲמִים וְחֲנִינָה בְּלִבָּד, וְכֹאשֶׁר יִשִּׁים אֶל לְבוֹ דְּהַפְסֵק דִּין
24 וְהַחֲחֵלֵט תְּלוּי רַק בְּבִקְשׁוֹתָיו וְתַחֲנוּנָיו, וְאֲבִינוּ מִלְּפָנָיו
25 יִתְבַּרְךְ וְיִתְעַלֶּה פּוֹתֵחַ יָד לִקְבֹּל שָׂבִים, דְּזִהּוּ עֲנִין תְּקִיעַת
26 שׁוֹפָר, גְּנוּחֵי גְּנִיחַ יְלֹאֵל יְלִילֵיכַס בְּצַעֲקָה פְּנִימִית מִקִּירוֹת
27 לְבוֹ, הֲרִי אֵין הַדְּבַר תְּלוּי אֲלָא בּוֹ, וְלִזְאֵת הִנֵּה בְּהִיּוֹם
28 דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה דְּאָז הוּא עַת רְצוֹן לְמַעַלָּה בְּהַתְגַּלּוּת קְרוֹב
29 הַמָּאוֹר אֶל הַנִּיצוֹץ צָרִיף כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְעוֹרֵר אֶת נִקְדַּת
30 לִבָּבוּ וְלַעֲמֹד עַל נִפְשׁוֹ לְהַתְחַנֵּן אֶל ד' עַל נִפְשׁוֹ וְנִפְשׁוֹת
31 אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ בְּבִקְשַׁת רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים, כְּמוֹ הָעוֹמֵד לְדִין
32 לְמִטָּה בְּמִשְׁפָּט הַנוֹגֵעַ בְּנִפְשׁוֹ, וְיַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה שֶׁהִיא
33 הַחֲרָטָה גְּמוּרָה עַל כָּל הַדְּבָרִים הֵלֵא טוֹבִים שֶׁעָשָׂה
34 בְּעֶבֶר, וּיִקְבֹּל עָלָיו עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם עַל לְהִבָּא.

הַדִּין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה עַל חַיֵּי הַגּוֹף, וְע"י צַעֲקַת הַתְּשׁוּבָה בְּתִקְיעַת שׁוֹפָר, הַקִּב"ה נוֹתֵן שָׁנָה

חַיִּים.

56 גְּדוּלִים כְּשֶׁבָּאִים אֶל עוֹלָם הָאֱמֶת וְרוֹצִים לַעֲשׂוֹת
57 תְּשׁוּבָה וְאֵין מִסְפִּיקִים בִּידָם, דְּאֶרְטָעֵן אֵין עוֹלָם הָאֱמֶת
58 וְיִיל מַעַן שׁוֹיֵן טָאָן תְּשׁוּבָה אֲנוֹן עַס הַעֲלָפֵט נִיטל, וְבִהַדִּין
59 וּמִשְׁפָּט דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מוֹעֵלֶת תְּשׁוּבָה כְּמוֹ שֶׁתּוֹבֵב "הַיּוֹם
60 לַעֲשֶׂתָם", בְּעוֹלָם הַזֶּה דּוֹקָא, וְזִהּוּ "יִפְּהָ שַׁעָה אַחַת
61 בְּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם
62 הַבָּא", אִז דּוֹרֵף אַ שַׁעָה פּוֹן תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים
63 בְּעוֹלָם הַזֶּה קִימַט מַעַן צו צוֹ הוֹיכֵעַ מִדְּרָגוֹת אֵין עוֹלָם
64 הַבָּא, וְהִבָּא לְטָהֵר מִסִּיעֵין אוֹתוֹ, וּבִפְרָט בְּיוֹם דְּרֹאשׁ
65 הַשָּׁנָה שֶׁהוּא עַת רְצוֹן וּמִלֵּךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
66 הוּא מִתְרַצָּה וּמִתְפַּסֵּס בְּתַחֲנוּנִים וּבִדְמָעוֹת כִּי יָדוּ יִתְבַּרְךְ
67 פְּתוּחָה לִקְבֹּל שָׂבִים, וְלִכְּנֵן כֹּאשֶׁר הָאָדָם מִתְעוֹרֵר
68 בְּתְשׁוּבָה מִקְבָּלִים אוֹתוֹ, וְלִזְאֵת צָרִיכָה לְהִיּוֹת תְּפִלַּת
69 הָאָדָם בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם הַכַּפּוּרִים בְּקוֹל גְּדוֹל, וְכִדְאִיתָא
70 בְּבֵית יוֹסֵף אֲרַח חַיִּים סִימֵן קָא, דְּבִרֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם
71 הַכַּפּוּרִים נִוְהֵגִים כָּל יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁמִיעַ קוֹלָם בְּתְפִלָּה
72 וְאִמִּירַת תְּהִלִּים, וּבִכְסָפֵר מִגֵּן דְּדוֹד לְהַרְדֵּב"וּ וְ"ל אוֹת ט
73 כְּתֹב זֶה לְשׁוֹנוֹ: כִּי הַדְּבוּר הַיּוֹצֵא מִפִּי הָאָדָם כּו', אִם
74 טוֹב וְיִשָּׁר הוּא יוֹצֵא בְּקִדְשָׁה אִז מִקְרִיבִין אוֹתוֹ לְפָנֵי מִי

1 מִפְּנֵי הַעֲמִי הָאֲרָצוֹת שְׁלָהֶם, זִי זִינְעֵן שְׁטאַרְךְ
2 פֶּאָרְגֶרֶעֲבֵט גִּיּוּאֵהֲרִין, מִיָּא וְוִיִּס נִיט דִּיא גֶרִיִּיִסְקִיִּיט
3 פּוֹן לִיִּיגֵעֵן תְּפִלִּין, אֲנוֹן דִּי הָאֲרָבְקִיִּיט פּוֹנִי חִלּוֹל שְׂכַת
4 וּמִאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת וּבִפְרָט טְהֵרַת הַמְשָׁפָּחָה, אֲשֶׁר כָּל
5 הַצָּרוֹת וְיִסּוּרִים בְּגִדּוֹל בָּנִים כָּא מְזָה. וְהִב' הוּא
6 הַקִּירוֹת, דִּי קִאֲלֵטְקִיִּיט וְהַטְרָדָא בְּעֲנִינֵי עוֹלָם, דְּכָל
7 זֶה הוּא סִבָּה מַה שֶׁהוּא שָׂכַח עַל חֲטָאֵיו גַּם הַגְּדוּלִים,
8 וּבִפְרָט הָעֲנִינִים שֶׁאָדָם דָּשׁ בְּעַקְבֵּיו וְעוֹבֵר עֲלֵיהֶם מִפְּנֵי
9 הָעֵדֶר הַיְדִיעָה בְּאֲסוּר וְהֵתֵר, מַעֲוֵט יִרְאֵת אֱלֹקִים וְהָעֵדֶר
10 שִׁמַּת לֵב, אֲבָל הַמִּקְטָרְגִּים רַחֲמָנָא לְצֻלֵן זוֹכְרִים
11 וּמִפְּרָטִים כָּל חֲטָא וְעוֹן בְּפֶרֶט, וְעוֹד זֹאת כִּי מִגְדִּילִים
12 אֶת כָּל חֲטָא וְעוֹן בְּטְעָנוֹת וּתְבִיעוֹת שׁוֹנוֹת, בְּדִגְמַת דְּבַר
13 — הַמִּלְמָדִי חֹב בְּמִשְׁפָּט גִּשְׁמִי, שֶׁאֲדָמִים אֲשֶׁר גַּם אִם
14 יִצְדָּקוּ דְּבָרֵי הַמִּלְמָדִי זְכוֹת עַל אָדָם זֶה בְּפֶרֶט, אֲבָל
15 חֲטָא גְּדוֹל מִנְשׂוֹא שֶׁמִּחְטִיא אֶת הַרְבֵּים, וְכֹאשֶׁר יִשִּׁים
16 הָאָדָם אֶל לְבוֹ מַצְבּוֹ הָאֱמֶתִי כֹאשֶׁר הוּא, כֹּאשֶׁר יָדַע
17 אֵינִישׁ בְּנִפְשִׁיהֶם כִּי כָּל פְּרָטִי פְּרָטִיּוֹת עֲנִינֵיו, וְיִתְבּוֹנֵן

37 וְהִנֵּה, זֶהוּ הַהִפְרָשׁ בֵּין הַדִּין וּמִשְׁפָּט דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה
38 לְהַדִּין וּמִשְׁפָּט שֶׁשׁוֹפְטִים אֶת הָאָדָם אַחֲרֵי מוֹתוֹ
39 רַחֲמָנָא לְצֻלֵן. דְּהַחֲלִיּוֹק הוּא בְּב' עֲנִינִים, הָא' דְּהַדִּין
40 וּמִשְׁפָּט שֶׁאֲחֲרֵי מוֹתוֹ רַחֲמָנָא לְצֻלֵן הוּא מִשְׁפָּט הַנִּפְשׁ
41 וְהַנְשָׁמָה, וְהַדִּין וּמִשְׁפָּט דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא מִשְׁפָּט הַגּוֹף
42 אִם יִחְיֶה אוֹ חֵס וְשָׁלוֹם וְחֵס וְחֲלִילָה כּו', הֵינּוּ אִם
43 תִּתְקַיֵּם וְתִתְּנָה הַנִּפְשׁ בְּהַגּוֹף אוֹ חֵס וְשָׁלוֹם וְחֵס וְחֲלִילָה
44 כּו', אִם יִהְיֶה לוֹ בָּנִים אוֹ חֵס וְשָׁלוֹם כּו', וְאִם יִהְיֶה הוּא
45 וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּרִיאִים אוֹ חֵס וְשָׁלוֹם כּו', אִם תִּתְּנָה פְּרִנְסָתוֹ
46 בְּרוּחַ וְיִתְעַשֶּׂר אוֹ שֶׁחֵס וְשָׁלוֹם יַעֲנֶי וְתִתְּנָה חֵס וְשָׁלוֹם
47 פְּרִנְסָתוֹ בְּדַחֲק, וְכֵן בְּכָל הָעֲנִינִים הַגּוֹפְנִים בְּעֵנֵן אוֹ חֵס
48 וְשָׁלוֹם בְּצַעֲר, וְעַל זֶה הוּא הַדִּין וּמִשְׁפָּט, וְהַמִּקְטָרְגִּים
49 טוֹעֲנִים טְעֻנוֹתֵיהֶם הַרְעִים וְתוֹבְעִים חֵס וְשָׁלוֹם דִּין,
50 וְהַמִּלְיָצִי יִשָּׁר שֶׁהֵם הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁל הָאָדָם טוֹעֲנִים
51 בְּזְכוּתוֹ, אֲבָל הָעֶקֶר הוּא הַדְּבָרִי זְכוֹת וְהַבְּקִשָּׁת רַחֲמִים
52 שֶׁל הַבַּעַל דִּין בְּעֲצָמוֹ. וְהַחֲלִיּוֹק הַשְּׁנִי שֶׁבֵּין הַדִּין וּמִשְׁפָּט
53 שֶׁאֲחֲרֵי מוֹתוֹ שֶׁל הָאָדָם רַחֲמָנָא לְצֻלֵן הַדִּין וּמִשְׁפָּט
54 דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, דְּאֲחֲרֵי הַמִּיתָה רַחֲמָנָא לְצֻלֵן הֲרִי אִי
55 אֲפֹשֶׁר לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, וְזֶהוּ אֶחָד הָעֲנִשִׁים הַיּוֹתֵר

כו. הם התגשמו מאוד, אין יודעים גודל הענין של הנחת תפלין, וחומר הענין של כז. הקרירות (אדישות). כח. יודע אדם בנפשו. כט. גניחה ויללה (קולות שונים של בכי שנאמרו לגבי תקיעת שופר). ל. שם, בעולם האמת, כבר רוצים לעשות תשובה, וזה לא מועיל. לא. שעל ידי שעה של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה מגיעים למדרגות גבוהות בעולם הבא.

10 בְּחֵיר הַנִּבְרָאִים, הִנֵּה יוֹם זֶה הוּא זָכוֹן לְיוֹם רֵאשׁוֹן,
11 דְּבִסְדֵּר הַיָּמִים הָרִי יוֹם רֵאשׁוֹן הוּא חֶסֶד, דְּעַל יְדֵי
12 שְׁהָאֲדָם עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה וְשׁוֹבֵר אֶת לִבּוֹ בְּחֶרֶטָה עַל
13 הָעֵבֶר וּמִקְבֵּל עַל עֲצָמוֹ לְשִׁנּוֹת אֶת דְּרָכּוֹ לְטוֹב, הִנֵּה
14 הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹמֵעַ קוֹל תְּרוּעַת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל,
15 דְּתְרוּעָה הוּא שְׂבָרִים צוֹבְרָאֲכִיטִיטֵל, דְּעַר אוֹיְבֵי שְׂטֵטֶר
16 נִעְמָט צוֹלֵד אֶת הַתְּשׁוּבָה, הִנֵּנוּ דִי צוֹבְרָאֲכִיטִיטֵל בְּרִצּוֹן,
17 וְעוֹלָה מִכֶּסֶּף דִּין וְיוֹשֵׁב עַל כֶּסֶף רַחֲמִים, וּמִגְבִּיר מִדַּת
18 הַחֶסֶד, וְנוֹתֵן לְכָלל יִשְׂרָאֵל שְׁנַת חַיִּים.

ליל ב' דראש השנה, ת"ר צדיק (תר"צ), נויארק.

1 שְׁאָמַר וְהִנֵּה הָעוֹלָם כֹּי' עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ, דְּזָהוּ בְּכָל זְמַן,
2 וּמִכָּל שְׁפָן בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים, דְּזָהוּ עֲנִין
3 תְּקִיעַת שׁוֹפָר גְּנוּחֵי גְנוּחֵי יְלִיל, כְּמֵאֲמַר רַבֵּינוּ
4 הַגָּדוֹלֵי: נִשְׁמָתוֹ עֲדָן בְּשֵׁם הַבַּעַל שֵׁם טוֹב נִשְׁמָתוֹ עֲדָן,
5 דִּישְׂרָאֵל הֵם בְּנִים לְמִקּוֹם, וְהַצָּעֲקוֹת בְּעַת תְּקִיעַת שׁוֹפָר
6 הוּא כְּבֵן הַצּוֹעֵק אֶל אָבִיו "אָבָא, אָבָא, הַצִּילֵנִי מֵאוֹיְבֵי
7 וְשׁוֹנְאִי", שֶׁהֵם הַמְּקַטְרְגִים רַחֲמָנָא לְצִלָּן. וְזָהוּ "זֶה
8 הַיּוֹם", דְּהַיּוֹם דְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה שְׁהוּא יוֹם בְּרָא הָאָדָם, הוּא
9 "תְּחִלַּת מַעֲשֵׂיךְ", לְפִי שְׁעָקַר הַבְּרִיאָה הוּא הָאָדָם שְׁהוּא

לב. אדמו"ר הזקן בעל התניא. לג. השבירה (של הלב). לד. הקדוש ברוך הוא לוקח. לה. את השבירה.

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

27 וחנון ומרבה לסלוח לשבים, מה הוא יתברך נצחי
28 ותורתו ומצוותיו נצחיות, כן עמו ונחלתו נצחיים,
29 והקטן שבישראל מעטיר עטרת תפארת ל"גדול ה'
30 ומהולל מאד".

31 (ד) אהבת ישראל. מדת 'אהבת ישראל' לפי שיטת
32 הבעל-שם-טוב ותורתו היא לא רק מצד מדת הטוב
33 והחסד, אשר כל אחד מישראל צריך לעבוד עם עצמו
34 לגרש את המידות הרעות של גאוה, שקר, קנאה
35 ושנאה והדומה, ולהקנות בתוכו המידות הטובות של
36 יראת שמים, אהבת התורה, חיבת המצוות, ענוה,
37 אמת ואהבת הבריות והדומה. אשר כל זה נכלל
38 בשלוש המעלות הכוללות שמנו רבותינו ז"ל:
39 רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים.

40 ויספר ר' שלמה לאביו פירוש הבעל-שם-טוב
41 במאמר רבותינו ז"ל⁸⁰ שלשה סימנים יש באומה זו,
42 הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים. הרחמנים -
43 שבני ישראל מרחמים על הנשמה שירדה מרום
44 מעלתה בעמדה לפני ה' בגן ה', וירדה בסתר
45 המדריגות להתלבש בגוף אשר מעפר יסודו וסופו
46 לעפר. ביישנים - שהם מתביישים מנר אלקים אשר
47 על ראשם, ומטיבים מעשיהם בקיום המצוות. גומלי
48 חסדים - שנשמת אדם העליון אשר על דמות הכסא
49 תלמדם להעלות את גופם וכל צרכיו, נוסף על חלקם
50 בעולם, כפי גזירת ההשגחה העליונה במקום וזמן,
51 לזככם ולהאירם באור תורה ועבודה.
52 והנה כל זה הוא קנין המידות הטובות מצד עצמן,

1 כשבא השליח אל הר' אורי נתן נטע, השתומם
2 מאד. ר' שלמה בנו, נוסף על גודל שמחתו ברפואת
3 אשתו, שמח על הרושם שעשה מאורע זה על אביו,
4 כיידעו כי אביו היה עד עתה מאלה העומדים מרחוק
5 לשיטת הבעל-שם-טוב, ועתה הנה בטח יתקרב גם
6 אביו אביר הגאונים לשיטת הבעל-שם-טוב. וימצא
7 כי שעת הכושר היא לדבר אתו אודות שיטת הבעל-
8 שם-טוב:

9 (א) הבנת התורה. התורה כולה היא שמותיו של
10 הקב"ה, וכשם שענין השם הוא רק ידיעה ולא השגה
11 מוחלטת, הנה כן התורה, גם ההלכות המבוארות
12 לפנינו, אינן אלא ידיעה ולא השגה מוחלטת, להיות
13 שלפנימיותה אין סוף.

14 (ב) השגחה פרטית. לא זו בלבד שהיא על כל נברא
15 בפרט ובפרטי פרטיות, אשר הקב"ה מוציא רוח
16 מאצרותיו לגלגל את הקש והתבן, שבכל זה יש
17 כוונה מיוחדת, הנה לבד זאת הכוונה היא חיות
18 הנברא במעלתו, לבד החיות המקיימת אותו בלבד.

19 (ג) מעלת ישראל. גם איש פשוט שבישראל נעלה
20 בעצם מהות מעלתו כמו גאון הגאונים ממש, כתיב⁷⁷
21 "בנים אתם לה' אלקיכם", וכתיב⁷⁸ "ואלה תולדות
22 יצחק בן אברהם, אברהם הוליד את יצחק" - שהיה
23 דמות דיוקנו של הבן כדמות דיוקנו של האב⁷⁹, וזהו
24 "בנים אתם לה' אלקיכם" - שדמות דיוקנם של
25 הבנים - ישראל - רחמנים, ביישנים, גומלי חסדים,
26 כדמות דיוקנו כביכול של אביהם - הקב"ה - רחום

(79) ראה ב"מ פז, א. וברש"י עה"פ.

(80) יבמות עט, א.

(77) דברים יד, א.

(78) בראשית כה, יט.

44 האשה ובעלה וההורים היו שרויים בצער גדול,
45 ושלושה ימים אלה ישבו בתענית וירבו להתפלל ולומר
46 תהלים. ביום הרביעי, הלכו כולם אל הבעל-שם-טוב
47 כאבלים ר"ל שבורי לב ונמוכי רוח, והאשה ובעלה
48 בוכים בדמעות שליש.
49 כשנכנסו אל הבעל-שם-טוב כבר היו שם הרב
50 הסופר והעדים. הבעל-שם-טוב שאל אותם אם הם
51 רוצים להתגרש ברצון, ויענו שניהם כי באשר
52 מאמינים הם לצדיק שזה טובת שניהם, ומאמינים
53 באמונה שלמה בגזירת הצדיק ובברכתו אשר יברך
54 אותם, ולהיותם אוהבים זה את זה, הנה הם רוצים
55 להתגרש זה מזה ברצון - כל אחד לטובת חברו.
56 הבעל-שם-טוב הלך לחדר השני ויתעכב משך
57 זמן. וכשחזר אמר להם: כשש שנים מלפנים היה
58 עליהם - ל"ע - קטרוג גדול, ויצא הפסק מלמעלה,
59 אשר האשה תיענש במחלת טירוף הדעת, והאיש
60 יענש בעונש העיגון. כשקיבלו עליהם להתגרש מצד
61 אמונת צדיקים במסירות נפש, הנה בזכות אמונת
62 צדיקים באמונה פשוטה, זכו בדין בבית-דין שברקיע,
63 ונעקר הקטרוג. ויברכם הבעל-שם-טוב בבנים
64 ובבנות ובאריכות ימים.
65 ר' שלמה נשאר לדור כשלוש שנים בסלוצק.
66 לאחר מכן העתיק מושבו למינסק, ויהי שם לאחד
67 מעמודי החסידים והעמיד תלמידים רבים. על פי
68 הוראת הבעל-שם-טוב, העתיק מושבו לעיר באייעוו,
69 והשי"ת בירך אותם בבנים ובבנות, ושיאו את בניהם
70 עם בנות חסידים, ואת בנותיהם השיאו לבני חסידים
71 ותלמידי חכמים. כשחזר⁸¹ כ"ק אאמו"ר - רבנו הזקן
72 - ממוהליב-פודולסק - (בנסעו ללוות את כ"ק הרב
73 הצדיק רבי מנחם מענדל מהורודוק) - לליאזנא,
74 התיישב הגאון ר' שלמה בליאזנא. ובשנת תקנ"ד נסע
75 עם אשתו לארצנו הקדושה ת"ו, ויחי שם כחמש-
76 עשרה שנה.
77 - (הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק⁸² אמר לי, אשר הוד
78 כ"ק אאמו"ר הרבי ה'צמח צדק' לא הכיר את
79 החסיד ר' שלמה מבייעוו במעלת מהותו, כי היה
80 שתקן בטבעו, וכשהיו שואלים אותו דבר מה, ענה
81 דברים מקוטעים, ואף שבנסעו ר' שלמה לארץ
82 ישראל היה ה'צמח צדק' כבן שבע שנים, ומרבית
83 זקני החסידים היו מקרבים אותו, אמנם ר' שלמה
84 היה מתבודד ולכן לא התרועע אתו. אבל מהרשימות
85 של אנשי כולל חב"ד ידע, כי היה נחשב מאד בעיני
86 הוד כ"ק רבנו הזקן לפרנסו בריווח).

1 ואילו ענין אהבת ישראל הוא ענין נפלא מזה באיך
2 ערוך.
3 ויספר ר' שלמה מאמר הבעל-שם-טוב באחת
4 משיחותיו הקדושות: הנני מעיד עלי שמים וארץ,
5 אשר במשפט הקשה שהיה על איש אחד בבית-דין
6 של מעלה, והוא איש פשוט שלא ידע רק להתפלל
7 ולומר תהלים, והיה מופלא באהבת ישראל בכל
8 כוחות נפשו: במחשבה - שחשב תמיד באהבת
9 ישראל, בדיבור - שהיה מדבר באהבת ישראל,
10 ובמעשה - שהיה מהנה לכל אחד מישראל כפי כוחו,
11 הצטער בצער של כל אחד מישראל בין איש ובין
12 אשה, ושמח בשמחתו. ופסקו בבית-דין של מעלה
13 חלקו בגן-עדן בין הצדיקים הגאונים שאמרו רז"ל
14 שהם אוהבי ישראל.
15 האנחה שיהודי נאנח על צערו ח"ו של יהודי שני,
16 שוברת כל מחיצות הברזל של המקטרגים, והשמחה
17 והברכה שיהודי שמח בשמחתו של יהודי שני ומברכו
18 - מקובלת אצל השם-יתברך כתפילתו של רבי
19 ישמעאל כהן גדול בקודש-הקדשים.
20 כששמע הגאון הישיש ר' אורי נתן נטע מבנו על
21 אודות הבעל-שם-טוב ושיטתו, ולהיותו תמים באמת,
22 התבונן בזה כל היום וכל הלילה, ובבוקר הלך אל
23 הבעל-שם-טוב ויספר לו את אשר שמע מבנו על
24 אודות שיטתו. ויסיים שהוא רוצה להתקשר אליו.
25 והודיע לבעל-שם-טוב מהבשורה הטובה שקיבל
26 ממחותנו, כי בתו החולנית שבה דעתה אליה, ויאמר
27 הבעל-שם-טוב כי היום שוב חלתה כלתו וכשיקיים
28 אביה - ר' אליהו משה - את דבר השליחות, תתרפא
29 ותבוא.
30 כשבאה החולנית והוריה, הלכו כולם, החולנית
31 ובעלה והוריהם, אל הבעל-שם-טוב, החולנית נכנסה
32 עם בעלה אל הבעל-שם-טוב ויאמר להם כי יקבלו
33 עליהם להתגרש. החולנית סיפרה לבעל-שם-טוב
34 ממעלות הנהגת בעלה ומהכבוד והאהבה שהיא
35 רוחשת לו, ואם הצדיק גוזר עליה להתגרש, בוודאי
36 הוא יודע שהיא איננה ראויה להיות אשתו של צדיק
37 כמו בעלה, והיא מוכרחת לקיים, ותבך בכי רב. גם
38 הבעל סיפר בשבח אשתו בכל המעלות הטובות שמנו
39 חז"ל באשה טובה ומעשים נאים, וכאשר הצדיק גוזר
40 שיתגרשו בטח יקיים, ויבך מאד.
41 ויאמר להם הבעל-שם-טוב כי הוא נותן להם זמן
42 שלשה ימים, וביום הרביעי יבואו אליו ויצוה לסדר
43 את גט הפיטורין כדין.

17 טוב סיפר לו מהשמחה הגדולה שהיתה לו בלידת
18 כ"ק אאמו"ר - (הרב המגיד עוד לא היה אז אצל
19 הבעל-שם-טוב) - ואשר חגג את יום לידתו ואת יום
20 כניסתו לבריתו של אברהם אבינו עליו-השלום, ויום
21 שלישי למילה - באמירת תורה, ואשר תוכן התורות
22 שייך לענין עבודתו, ולהיות כי הוא - כ"ק אאמו"ר -
23 שייך אליו (להרב המגיד), לכן הוא מודיעו מזה.
24 טו. אין אנו יודעים את סדר השבוע אחרי לידת
25 כ"ק אאמו"ר, סדר ליל השימורים לפני הכנסתו
26 לבריתו של אברהם אבינו עליו-השלום, וסדר יום
27 שלישי למילה, רק זאת שמעתי מאמי זקנתי רבקה -
28 אמו של הוד כ"ק אדמו"ר הזקן: כשבא זקן מהבעל-
29 שם-טוב הביא אתו סדר הנהגה איך להתנהג בימי
30 ההריון והעיבור, וסדר ההנהגה של הילד אשר יולד
31 לנו עד חמש שנים, וביום י"ח אלול תק"ה, במלאת
32 שתי שנים ליום חתונתנו - נולד אביך.

ח"י אלול תש"ג

1 יד. שלשה זקנים אלה היו אצל מורנו הבעל-שם-
2 טוב ביום ח"י אלול תק"ה, והיו בשעת הסעודה
3 שסידר הבעל-שם-טוב כדרכו בקודש מימים ימימה,
4 והיה בשמחה גדולה ואמר תורה על פסוק⁸³ "זה
5 ינחמנו" - שעד שבא נח לא היה להם כלי מחרשה⁸⁴
6 . בשבת פרשת כי-תבוא בסעודה, אמר הבעל-שם-
7 טוב תורה על הפסוק⁸⁵ "קומי אורי כי בא אורך,
8 וכבוד ה' עליך זרח". בכ"ה באלול ציווה הבעל-שם-
9 טוב לעשות סעודה, ואמר תורה על הפסוק⁸⁶ "וביום
10 השמיני ימול בשר ערלתו". וביום השבת פרשת
11 נצבים בסעודה, אמר הבעל-שם-טוב תורה על
12 הפסוק⁸⁷ "שש אשים בהוי'", והיה בשמחה גדולה,
13 ואיש לא ידע טעם הדבר.
14 כשבא כ"ק אאמו"ר - אדמו"ר הזקן - אל הרב
15 המגיד למזריטש בפעם הראשונה, סיפר הרב המגיד
16 לבנו הקדוש, המלאך ר' אברהם, שמורו הבעל-שם-

(86) ויקרא יב, ג.

(87) ישעיה סא, י.

(83) בראשית ה, כט.

(84) תנחומא ע"פ זה.

(85) ישעיה ס, א.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ל"ב - התפילה בדמי הליל

1 עדיין היתה פליאה בעיני דוד לייב, העובדה שמעולם לא שמע מפי ה"כהן הצהוב"
2 דבר-תורה כלשהו, ואולי מכאן הוכחה שהוא "נסתר"?
3 תשומת ליבו של דוד לייב נמשכה לעובדה ש"הצהוב" מתחבר עם טיפוס שְׁבִלְתִּי אפשרי
4 שתהא לגביו השקפה טובה. היה זה שְׁמַרְל בְּנו של נחום איציק. שמרל הוחזק באטינקה
5 כעם-הארץ הגדול ביותר ונוסף לכך כלא-יוצלח ועצלן. משום כך התלבט דוד לייב אם ימשיך
6 להעניק תשומת לב ליהודי הצהוב או שיסיח מדעתו את הרעיון שהוא נמנה על הנסתרים.
7 אותו שמרל של נחום איציק הוכתר באטינקה בשלושה כינויים: "שמרל הולך בטל", "שמרל
8 החוזה בכוכבים" ו"שמרל פיהוק".
9 שמרל היה זכאי בצדק לכל שלושת התוארים הללו.
10 "הולך בטל" נקרא על שהיה מתהלך בטל כל היום על פני הכפר ומפטפט עם נשים וילדים,
11 שהיה מספר להם סיפורים.

12 את התואר "חוזה בכוכבים" רכש על שהיה נוהג לשבת ליד הבית ולהסתכל השמימה -
13 בלילה על הירח והכוכבים וביום על העננים. במיוחד חיבב את העננים המקבלים כל רגע צורות
14 חדשות, כאן הם קבלו צורה של אנשים מסוימים וכאן הם קבלו צורה של עופות וחיות, וכאן

1 הם קבלו צורה של - מחנות של בריות מוזרות. שמרל היה מדבר אל הדמויות הללו, והיה טוען
2 באזני עוברי אורח שגם האדם דומה לענן, ומשתנה כמוהו מפעם לפעם. פעמים הוא הופך מחיה
3 לאדם, ופעמים - מאדם לחית טרף...

4 "שמרל פיהוק" כונה על שפיהוקיו היו שם דבר באטינקה. תמיד היה מפהק: אומר כמה
5 מילים ומפהק - כאילו לא עצם עין לילות שלמים. מלבד זאת היו פיהוקיו ממושכים מאוד
6 ומלווים ברחש מטיל אימה, עד שלמרחוק היה נשמע כל אימת ששמרל מתקרב. לכאורה היה
7 שמרל אדיש במזגו, ונראה כמי שאינו מסוגל לפתוח את פיו. אך כאשר החל לשוחח, במיוחד
8 בקשר למידות טובות ורעות של בני אדם, היה משתלהב, ומדבר בשטף. אז קלחו המילים מפיו
9 עד שאף שכח לפהק.

10 במיוחד היה אוהב להשמיע דברי תוכחה שאסור לבני אדם להיות צרי עין, לקלל ולנבל
11 פיהם. כשהיה מפליג בדבריו היה דווקא מה לשמוע. במיוחד אהבו הנשים להאזין אליו. גם
12 הילדים היו מתאספים סביבו, אלא שהללו היו מצפים שיפהק מפעם לפעם, דבר שהיווה עבורם
13 כעין בידור, וכשעבר זמן מבלי שיפהק - היו מכריזים: "שמרל, תן פיהוק"! שמרל לא התרגז
14 חלילה עליהם. הוא ראה בדבר משאלה טבעית מצידם, והיה מלטפם בחיוך, כשפניו מביעות
15 קורת-רוח על כך שיש בידו להנותם לפחות בדבר פעוט כמו פיהוק.

16 שלוש שנים עברו על דוד לייב באטינקה, בהן הספיק להתוודע עם כמה מבין עוברי אורח
17 בכפר אותם הצליח להכיר כ"נסתרים", אך על הכהן הצהוב לא הספיק להיודע דבר. מלבדו היו
18 עוד מן היהודים הנודדים שהיו מופיעים מפעם לפעם באטינקה, ודוד לייב לא הצליח לברר
19 זהותם. חשודה היתה בעיניו העובדה שכל אלה שלא הצליח לגלות את מהותם - אף הם כ"כהן
20 הצהוב" התחברו עם שמרל. דוד לייב תהה לפשר הדבר.

21 שמרל דר בבית קטן שחציו היה שקוע באדמה. גג הקש היה בחלקו מפורק מפני הרוח.
22 בימים גשומים היה הבית שטוף במים.

23 שמרל היה נשוי, והודות לאשתו היה לו מה לאכול. היא היתה טווה צמר ומפרנסת בכך
24 את בעלה ושני הילדים שהיו להם. שני הילדים הללו, בנים, נשלחו לעיירה מרוחקת ללמוד
25 מלאכה.

26 יום אחד פרצה דליקה באטינקה, ובתים רבים כלו בעשן, וביניהם ביתו של דוד לייב.
27 הסימטא שבה היה ביתו של שמרל לא נפגעה, ודוד לייב שכר בה דירה למגורי משפחתו. כך
28 היה לשכנו של אותו טיפוס, וברצונו או שלא ברצונו הוגברה תשומת ליבו אליו.

29 בליל חורף אחד, איחר דוד לייב שְׁבֶת בבית-המדרש. הסיבה היתה, למראית עין, כדי
30 להתחמם שם ולחטוף תנומה.

31 כשעזב את בית המדרש לחזור לביתו היתה השעה מאוחרת מאד. בדרכו הזדמן לו לעבור
32 ליד ביתו של שמרל, והנה הגיעה לאוזניו נעימה עריבה המבטאת השתפכות הנפש. דוד לייב
33 נעצר והאזין בתשומת לב. התברר לו שזו תפילת ערבית של שמרל. הוא היה מופתע לחלוטין.
34 אותו ערב נכח שמרל בתפילת ערבית בציבור. אמנם הוא הבחין ששמרל כמעט ואינו מתפלל,
35 אך תלה זאת בעובדה שהלה אינו מסוגל, פשוט, לקרוא את מילות התפילה, כפי שהוחזק בכפר
36 כמי שאינו יודע קרוא. והנה - תפילה כזאת, המוכיחה שמדובר באדם בעל נשמה של אש. רק
37 צדיק גדול מסוגל להתפלל כך.

1 שעה תמימה עמד דוד לייב מאחורי דלת ביתו של שמרל, ושמרל עדיין לא סיים את תפילתו.
 2 דוד לייב השתוקק מאד להמשיך ולהאזין, אך הקור היה עז מאד עד שכמעט קפא במקומו. הוא
 3 נאלץ, אפוא, לוותר על סיום התפילה וללכת הביתה. מאז ידע דוד לייב שאין שמרל אותו טיפוס
 4 כפי שחושבים אודותיו הבריות.

5 אך איך יביא לידי כך ששמרל יתוודע אליו? - דוד לייב החל להאזין לשיחותיו ברחוב עם
 6 הנשים והילדים, שהיו ברובן סיפורי מעשיות. לנשים היה מספר על חייהן ודרכיהן של אמותינו,
 7 שרה, רבקה, רחל ולאה, ועל נשים מפורסמות אחרות שהצטיינו במידותיהן הטובות. היה ברור
 8 כי כוונתו של שמרל היתה להשפיע בסיפוריו על נשי אטינקה להתנהגות טובה וכשרה, לשלום
 9 בית ולחינוך ראוי של הילדים.

10 רושם עמוק עשתה על דוד לייב העובדה ששמרל התמסר באופן מיוחד לעזור ליולדות. מיד
 11 לאחר כל לידה באטינקה הופיע שמרל בבית היולדת. הוא תלה על הקירות טבלאות "שיר
 12 המעלות" שהיו נהוגות לשמירה, וביצע את כל העבודות שכרגיל עושה אותן עוזרת-הבית: בקע
 13 עצים והסיק את התנור, הביא מים לבית, ואף, בשעת הצורך, בישל אוכל והכין מזון ליולדת
 14 ולילדים שהיו בבית שנשארו בלי אם מטפלת.

15 דוד לייב ידע היטב שמאחורי כל זה מסתתרת צדקנותו הגדולה של שמרל. רצונו היה, אפוא,
 16 חזק ששמרל יתגלה אליו כדי שיתחבר איתו. דוד לייב ניסה תחבולות שונות על-מנת לרכוש את
 17 ידידותו של שמרל. הוא החל לומר דברי תורה בנוכחותו, ופעם, כשהיו שניהם לבדם, לחש
 18 באזניו שבעצם אינו צריך להסתתר ממנו, שכן גם הוא נוהג כמוהו. דוד לייב תיאר לעצמו שהדבר
 19 ישפיע על שמרל להתחבר איתו, אך במקום זאת פקח שמרל זוג עינים ופער פה - בהציגו פני
 20 אדם שאינו מבין כלל את המדובר. לא היתה לדוד לייב כל ברירה, ונאלץ לוותר על תקוותו
 21 להתחבר עם שמרל, ולהניחו לנפשו.

22 הקיץ הגיע, וחרף התעניות והסיגופים שדוד לייב קיבל על עצמו, כתפילה ששמרל יתקרב
 23 אליו, הרחיק הלה את עצמו ממנו. אלא שלפתע נראה שוב בכפר "הכהן הצהוב", שדוד לייב
 24 שם לב אליו מכבר. כתמיד התחבר זה עם שמרל, ודוד לייב עקב אחר שניהם. הוא ראה כיצד
 25 שניהם הולכים תכופות ליער הסמוך ושוהים שם שעה ממושכת.

26 פעם הלך לקראתם, ופנה אליהם בדברים: "יש לי לשוחח איתכם בעניין חשוב. הבה ונצא
 27 לשדה". שמרל והכהן הסתכלו עליו בהשתוממות, והעמידו פנים כאילו אינם מבינים מה יש לו
 28 לדוד לייב לדבר איתם. ברם לאחר הפצרותיו ניאותו ללכת איתו.

29 כאשר הגיעו הרחק מאטינקה, פתח דוד לייב:

30 - "יודע אני עתה בוודאות שהינכם צדיקים העובדים את הקב"ה בדרך מקורית. אף אני
 31 מנסה ללכת בדרכי שלי, ומשתדל להתמסר לתורה ועבודת ה' בהסתר. ברם, יודע אני בבטחה
 32 שיש לי הרבה מה ללמוד מכם. חוסו עלי והורוני דרכיכם".

33 דוד לייב פרץ בבכי, נרגש כולו.

34 הדברים הללו ושברון הלב של דוד לייב, השפיעו על שמרל והכהן הצהוב, שנכחו לדעת
 35 שפיו ולבו של דוד לייב שווים, וכי הוא מתכוון ברצינות גמורה למה שהוא אומר. הם התגלו

- 1 לפניו, לאחר שהזהירו אותו שלא לגלות סודם. שלשתם חזרו לכפר, כשאיש מבין האנשים שראו
- 2 אותם לא מעלה על דעתו כלל את משמעות הליכתם המשותפת.
- 3 מאז נוצרה ידידות עמוקה בין שמרל ודוד לייב. משך שנה תמימה למדו יחד בלילות בתורת
- 4 הקבלה וספרי חקירה. שמרל היה לרבו המובהק של דוד לייב, הן בתורה והן בעבודת ה'.
- 5 דוד לייב היה מאושר, לא רק על שזכה בידידותם של צדיקים מסוגם של שמרל והכהן
- 6 הצהוב, אלא, בעיקר, על שהכיר מעתה דרך חדשה בתורה ובעבודת ה'.

אגרות קודש

[אמצע מ"ח תרפ"ב]

31 אשר לו לענין הגדול הזה. ועלינו לקוות להשי"ת כי יהי
32 בעזרינו להרים את המוסד הקדוש, שייסדוהו קדושי
33 עליון במסירת נפשם, ואשר בגללו זכינו לטוב, ואין טוב
34 אלא תורה כמה אגרות קדושות, המלאים אור ומפיקים
35 נגה אלקי.

36 אמנם ראשית דבר ועיקרו הוא כי תהי' הנהגה טובה
37 וישרה. מבינים אתם ידידינו היקרים שי' מבינים אתם
38 בטוב, כי כבד עלי הדבר במאד מאד לדבר בזה, הלא
39 אנשים אחים אנחנו, ומה כהיום אבוא לדבר דברי
40 תוכחות על העבר בקראי מכתבים ישנים, כתובים מכל
41 עבריהם, אשר בעבר יסודם, והביאו כמה ענינים בלתי
42 נרציים כלל. ולזאת לא אוסיף לדבר בהעבר, ונשתדל
43 בהווה, למען יוצא לנו דבר מתוקן ומשוכלל בכי טוב,
44 ורוב דברים מסרתי בע"פ ע"י ידידינו הרז"ה שי', אשר
45 בטח ימסור להם הכל בפרטיות ככל אשר דברתי אתו עמו
46 אדעתא דהכי אשר יגלה להם לבבי בפרטיות, אשר באופן
47 כזה מוסכם הנני לעבוד ככל אשר אוכל, למען אדע אשר
48 בעבודתי הנני מקיים ומקים רצון הוי' הנאמר לנו ע"י הוד
49 כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע,
50 להחזיק ידי אנ"ש שי' השוקדים על התורה והעבודה,
51 גדולי וקטנים הם ביתם וזרעם, ד' עליהם יחיו.

52 מקווה הנני כי יואילו השתתף אתי עמי בהנהגה כזו,
53 היינו הגברת הצורה על החומר. בני הכולל יחשבו אלו
54 אשר הם בני תורה דוקא, והתורה, היא תורת הוי' מבלי
55 הבדל כלל באופן החושי והכשרונות ומה יהיו דבר
56 הלימודים. אין אנו מגבילים לימודים דוקא ש"ס או
57 פוסקים, ולימוד קבלה ודא"ח. לפנינו אחד הוא אם חושינו
58 וכשרונותינו יתנו לנו היכולת הבין בעומק סוגיא עמוקה
59 והבנת ענין חריף בדא"ח, או לימוד משניות ודף גמרא
60 למיגרס אמירת תהלים ולימוד פרק תניא וסעיף לקו"ת
61 בהעברה בלבד.

62 אמנם זאת כי מי שביכולתו ללמוד דבר עיוני עליו

1 ... שלומם הטוב, וראוי הי' להאריך יותר, כי חפצי
2 ורצוני לדעתי משלום כאו"א בפרט הוא וביתו שי' ומפרטי
3 ארחות החיים בתמן בגו"ר.
4 והנה עניני הכולל בארצינו צריכים עבודה מחדש כי
5 הכל נהרס, ובכל משך הזמן דימי ההסגר לא נעשה דבר
6 בכל המדינה מכמה סיבות, הפרעות ר"ל וה"י, והרעב
7 העוני והמחסור ותהפוכות הגלגלי, ואי אפשרות השילוח
8 וריבוי הספיקות בזה. והנה עתה שהענינים בד"כ מתחילי
9 להסתדר וירחם השי"ת וירחם, צריכים להתחיל לעבוד
10 מחדש, והיא עבודה גדולה במאד, ודורשת הוצאה מרובה,
11 ואם כי הוצאה כזו אבל לע"ע נדרש, וכן השתנו עתה אופני
12 האוסף מאשר היו מקודם בענין זה.

13 ידענו גם ידענו כי העיקר היא העבודה באמת בכל
14 דבר, כי עלמא תתאה כגוונא דעלמא עילאה, דכמו בעניני
15 עבודה בבירור וזיכונ[ך] הגוף ונה"ט ועבודה שבלב, הנה
16 עשי' לעילא, ויעמוד לימין אביון להושיעו משופטי נפשו,
17 דלולי עזרת ה' במוחש, הרי לא יוכל לנצח כלל, כי לפתח
18 חטאת כזו ואקדים טענתי, וכאשר עושי' מעט השי"ת
19 עוזר, וכמא' פתחו לי כחודה כזו ועשי' לעילא. כן הוא גם
20 בכל עבודה ופועל דכאשר יתחילו לעשות בעז"י באמת
21 ובהתמסרות לאמיתית הדבר, וכוונת הוד כ"ק אבותינו
22 רבותינו הקדושים זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אז בלי ספק
23 יתעוררו רחמי שמים, ויבוא הטוב והברכה, ויפתחו
24 אוצרי שמים וארץ, כי זכות אבות לא תמו ולא יתמו לעד.

25 וכל ידידינו אנ"ש שי' - בכ"מ שהם יברכם השי"ת
26 בגו"ר - יודעים אשר זה יותר על מאה וארבעי שנה
27 שנתייסד המוסד הקדוש הזה, למען אצילי בניי, אשר
28 עיקר כוונת ההתיסדות הוא לישב על התורה ועל העבודה,
29 וכל אחד ואחד מאתנו ומכל ישראל אשר שם ה' ושם
30 תורתו ועבדיו הקדושים יקרים לו, מוסר עתו רוחו וכל

פרטי וענייני, באופן שתהי' לחומר לבנין שלם וחזק
 בעזרתו ית'. והייתי מציע כי כת"ר וידידנו ש"ב הרשיל"א
 שי' וידידנו הרז"ה שי' יהיו ג' חברי קומיסיא זו, אשר
 העמדת הרשימה דבר נקל הוא, רק זה, אמינות תואר
 האיש וביתו והנהגתו, ואת הראוי שיהי' האיש ההוא
 וענייניו, הנה שתי שאלות אלו פתרונו דורש עיון הטיב על
 כל אחד ואחד בפרט, ושיהי' הדבר מכיון לעיקרו ממש.
 והנני חושב אשר במשך כשני חדשים יוכלו עשות זאת,
 ויטיבו לשלוח לי העתקת הרשימה הלזו, לא בפעם אחת
 כולה, כ"א באיזה פעמים, ונוכל להתאחד להתחיל לעבוד
 בעבודה"ק.

ואני אתחיל בל"ג בימים אלו לבוא בכתובי לכל עיר
 ועיר, אודות קופת הרמב"ן (אף כי עד עתה ג"כ עשיתי
 בזה, אבל מעט הוא) ולסדר שופרות ולמנות גבאים בכל
 עיר ועיר. חסרון גדול הוא שאינני יודע מי ומי הם הבעלים
 בכל עיר ועיר, אבל בכ"ז אמצא אי"ה דרכים בזה. והאל
 הטוב יהי' בעזרנו כי נוכל לבוא אל הפועל, ככל אשר
 יצונו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקלה"ה
 נבג"מ ז"ע. ובגלל הדבר הקדוש הזה יאיר האל הטוב את
 תבונתנו ויעורר את לבבינו לעבדו ית' בלבב שלם.

וע"ד תו"א תודה רבה לכת"ר שכתב לי בזה, כי בחפצי
 לדעת הכל, וכל דבר בעתו ובזמנו, ודבר לא יבהלני, כי
 תקוה חזקה להשי"ת כי הוא רחום ורחם ויתן לנו כח
 ועוז לעבוד באמת ובאחדות כפי הכוונה העליונה, וכל מה
 שנברא בעולם צריכי' תיקון, וכאשר עובדי' בהתמסרות
 הוי' בעוזרי נפשינו והוא ירחמינו. הבו ידידנו יד ונעבוד
 יחדיו בעזרתו ית', ונקוה לד' כי הוא יאיר לנו, ואור יהל
 לנו ולכל ישראל.

מכתב ידידנו ש"ב הרשיל"א שי' מער"ה טרם קבלתי.
 ובד"כ לא היו צריכים לקמץ במכתבים. אמנם הפעם לא
 דברים הנני דורש כ"א פועל ועובדה ממש בכל הנ"ל.

בבקשה גדולה לכתוב לי הערות בנקודות הנהגה כזו,
 אשר הי' כדאי ליסד ישיבת כולל חב"ד, או דרכי נועם,
 והיינו ליסד חדר כללי אשר יהי' מחולק לד' מערכות,
 מערכה א' התחלת סידור וחומש, ב' התחלת גמרא, ג'
 גמרא עם תוס'. וכ"ז בלימוד עם מלמדי'. מערכה ד' שיעור
 ע"י ראש ישיבה (כמובן בכל מערכה ומערכה יהיו מלמדים
 כפי מספר התלמידי', באופן וסדר הראוי כו' וכן במערכה
 ד'), או שיקרא הישיבה הזאת בכללותה בשם תורת אמת.

ידידנו ר"נ שי' גו"א פה, ות"ל שלום לו. מידידנו
 הר"מ שי' מאדיעווסקי היום קבלתי ידיעה מר"ח זה ות"ל
 שלום לו. אמנם מידידנו הרי"י ראפאל' לא שמעתי דבר

החובה ללמוד, וחוב זה אין זה שיהי' כתוב לחוק על
 כותלי ועד הכולל, כ"א עלינו מנהלי המוסד לנהל זה
 בחיבת לימוד התורה וקירוב הדעת רק אל הלומדי'
 ולהשתדל עבורם עד כי בדרך ממילא יתרבו ויתגדלו אלו
 הלומדים.

הגידו נא ידידנו היקרים, במה יתרון החנוני באה"ק
 ת"ו על החנוני היושב באחת העירות בארצנו או בארץ
 אחרת, אשר זה יעמיס עליו עולו ופרנסתו של היושבים
 באה"ק. אנו הלא אין לנו בעולמינו אלא זה שפקדו עלינו
 הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע,
 ודבר שלם ניתן לנו, ולא חצי דבר, דבר מתוקן וערוך בכל
 המיני שלימות, כאשר מבואר מכל המכתבי' ואגרות
 הקדש שזכינו אליהם, אשר כל אחד ואחד מישראל עליו
 החובה לחשוב מחשבות אודות אחינו היקרים היושבים
 לפני הוי' בארץ הקדש, שוקדים בתורה ועוסקים בעבודה,
 היקר בעצם נקודת לב ונפש דכל אחד ואחד מישראל,
 ואשר בעד זה מחוייבים אנחנו להשתדל בכל המיני
 השתדלות מבלי נתון מרגוע לנפשינו, בעבודה ובפועל. וכל
 אחד מאחינו ידע כי על גמילות בטוב זמני ונצחי, בגילוי
 אור אלקי בנפשו ובפרנסת ביתו, ובענג מכל אשר לו בבית
 בבנים ובבנות, ובשדה בכל מיני עסק, בהצלחה גדולה
 מאת אלקי החסד והצדקה בעד מפעלו הטוב, וארצנו
 הקדושה יתברכו באנשים ת"ח יראי אלקים עוסקים
 בתורה ועבודה, ואברכי' יקרים נטועים ושתולים על
 מבועי דחוכמתא, ועינינו תחזינה רוב שמחות וגיל בפרי
 מעשינו ועמל נפשינו.

זאת היא תשוקתי אשר תתאים בלי ספק לתשוקת
 כאו"א מידידנו אנ"ש שי' שבחו"ל והיושבים בקדש כי כן
 יהי'. ואי"כ עלינו מנהלי המוסד הזה לשום לבבינו רק
 להנהגה כזו. ועל אודות בעלי העסק המסחר והקנין
 באיזה אופן שיהי' אין אני חפץ לחשוב אודותם, יותר
 מאשר אחשוב בתור איש יהודי הדורש טוב לכאו"א מבני
 עמינו היושב באחת העירות באיזה מדינה שתהי'. ואת
 זאת הנני דורש מאת כל העוסקי' בכל עניי הכולל, כמו
 כת"ר שי' והעוזרים על ידו, להגביר הצורה על החומר.

ובכן אבוא בבקשה להעריך רשימת משפחת בני
 הכולל, ד' עליהם יחיו, איש איש וביתו שי' בפרט, שנותיו
 ציורו הרוחני מעשהו והנהגתו, מכסת נפשות ביתו יחיו
 שמותיהם, מעשיהם וציורם, והערת הועד על אודותו,
 והמצטרך לו לכלכלתו.

והנני מבקש ליסד ועד מיוחד כלומר קומיסיא
 מיוחדת בשביל בריאת רשימה זו, אשר תהי' ברורה בכל

4 יפרוש נא כת"ר גיני בשלום כאו"א מבני הכולל שי'
5 אשר דעתם ועבודתם רצויה.
6 והי' ברכה ושלוש כאו"א והדו"ש בן מו"ר.
אג"ק מוהרי"צ כרך יד

1 זה איזה חדשי' כי אחרי חתונת בתי מ' חנה תי' נסע מפה
2 לנסוע לאדעס לרגלי בריאותו, ואח"כ קבלתי ממנו ידיעה
3 בערך מסוף חדש מני"א, ומני אז לא אדע דבר.

המשך ביאור למס' עירובין ליום שבת קודש עמ' ב

50 המשנה כר, קא מְשַׁמְע לן – הוצרך שמואל להשמיענו שאין הדבר
51 כן, אלא הדין השני הוא המשכו של הראשון, וכך היא כוונת
52 המשנה לומר, מי שהוציא אותו נכרים מחוץ לתחום אין לו אלא
53 ארבע אמות, אבל אם החזירוהו הנכרים למקומו הרי זה כאילו
54 לא יצא. ומעתה יש ללמוד, שדווקא באופן זה דינו כן, אבל אדם
55 שיצא לדעתו, אפילו אם אחר כך החזירוהו נכרים בעל כרחו אין
56 לו אלא ארבע אמות.
57 הגמרא מביאה ספק בענין אדם שהוציא אותו חוץ לתחום: פְּעוּ מִיְנֵיהּ
58 שאלו בני הישיבה מַרְבָּה, אדם שהוציא אותו נכרים מחוץ לתחום
59 והניחוהו שם, שדינו הוא שאין לו אלא ארבע אמות, והוצרך
60 לְנִקְיָו, מהו – האם רשאי הוא לצאת מתוך ארבע אמותיו כדי
61 לעשות צרכיו, או שאינו רשאי לילך, אלא יעשה צרכיו במקומו.
62 אָמַר לָהֶם רַבְה, מְדוּלָּה הוּא כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שְׂדוּחָה אֵפִילוּ אֶת לֹא תַעֲשֶׂה
63 שְׂפִתָּהּ, ומאחר שיש כאן חיסרון בכבוד הבריות אם יוכרח
64 לעשות צרכיו במקומו, לפיכך נדחה מפניו איסור תחומין שהוא
65 מדברי חכמים, ורשאי הוא לצאת מחוץ לארבע אמותיו ולעשות
66 צרכיו.
67 אָמַר הַתְּנַיִם – אמרו בני נהרדעא, א' – אם אותו אדם הנצרך
68 לנְקִיּוֹת פִּיקָה הוּא, צִיָּל לְתַחֲנוּם – יכנס לתחום, כלומר, ייצא
69 מארבע אמותיו לכיוון העיר, ולעתים יוצרך להכנס עד לתוך
70 תחום העיר, וְכֵן דָּעַל עַל – ומאחר ונכנס ברשות חכמים בתוך
71 התחום, הועילה כניסתו כאילו לא יצא כלל.
72 הגמרא מבארת את דינם של פירות שיצאו מחוץ לתחום שבת:
73 אָמַר רַב פֶּפְא, פִּירוֹת שִׁינְאוּ מִחוּץ לְתַחֲנוּם שְׁלֵהֶם, וְחִזְרוּ לֵאחֲרַי מִכֵּן
74 לְמִקְוֵם הָרֵאשׁוֹן, אִפְּלוּ אִם הוּצִיאוּם וְהַחֲזִירוּם בְּמִידָה, לֹא הִפְסִידוּ
75 הַפִּירוֹת אֶת מְקוֹמָן הָרֵאשׁוֹן שֶׁנִּבְנוּ בּו שְׁבִיתָה מִתְחִילָה. מֵאֵי מְעֻמָּא
76 – מה הוא טעם הדבר שאין לדון פירות אלו כאדם שיצא מחוץ
77 לתחום וחזר שאיבד את מקומו, לפי שֶׁאֵינְסִין נִינְהוּ – הרי הם
78 כאנוסים, שאינם בני דעה, והרי זה כאדם שהוציא אותו נכרים
79 והחזירוהו בעל כרחו, שנתבאר במשנה שיש לדנו כאילו לא יצא
80 כלל.
81 הגמרא מקשה על דינו של רב פפא מברייטא: אִיִּתִּיבָה – הקשה
82 רב יוסף בר שְׁמַעְיָה לְרַב פֶּפְא. שִׁנְיָנו בְּרִייתָא, לִגְבִי פִירוֹת שִׁינְאוּ
83 חוץ לתחומם, רַבִּי נְחֵמְיָה וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אֹמְרִים, לְעוֹלָם
84 הַפִּירוֹת אֲסוּרִין, עַד שֶׁיִּחְזְרוּ לְמִקְוֵם שִׁנְיָנוּ – בשוגג. ויש לדייק
85 מדברי הברייטא, שרק אם החזירוהו בְּשִׁנְיָנוּ, אֵין – הרי הם מותרים,
86 אבל אם החזירוהו בְּמִידָה, לֹא – אסורים הם באכילה וטלטול חוץ
87 לארבע אמות. והרי זה שלא כדברי רב פפא, הסובר שאף אם
88 הוציאוהו והחזירוהו במידה לא הפסידו את מקומם הראשון, ומותר
89 לטלטלם בכל העיר.
90 מתרצת הגמרא: תַּנְיָא הוּא – דין פירות שחזרו למקומם במידה
91 במחלוקת תנאים הוא עומד, ואכן רבי נחמיה ורבי אליעזר בן
92 יעקב אוסרים פירות שחזרו במידה, אך רב פפא סובר בזה כדעת
93 תנא קמא החולק עליהם ומתיר את הפירות.
94 ומביאה הגמרא ברייתא שמצינו בה מחלוקת תנאים זו: דְּתַנְיָא
95 בְּרִייתָא, פִּירוֹת שִׁינְאוּ מִחוּץ לְתַחֲנוּם, וְעוֹדִם עוֹמְדִים שָׁם, אִם
96 בְּשִׁנְיָנוּ יֵצְאוּ, יֵאָכְלוּ – מותר לאוכלם שם במקומם, אבל אם בְּמִידָה
97 יֵצְאוּ לֹא יֵאָכְלוּ. אלו דברי תנא קמא.

1 מדעתו: אָמַר רַב נְחֵמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אדם שיצא מן התחום לְדַעַת
2 – מדעתו וברצונו, שלא היה אנוס בכך, אֵין לוֹ לִילֵךְ בַּמָּקוֹם שֶׁאֵילוּ
3 הגיע אֵלָּא אַרְבַּע אֲמוֹת בלבד.
4 שואלת הגמרא: פְּשִׁטָּא – דין זה פשוט הוא, הַשְׁתָּא – הרי נתבאר
5 במשנה שאפילו מי שהוציא אותו נְכָרִים בעל כרחו מחוץ לתחום אֵין
6 לוֹ אֵלָּא אַרְבַּע אֲמוֹת בַּמָּקוֹם שֶׁבו הַנִּיחוּהוּ, ואם כן, אדם שיצא
7 לְדַעַת מִיְנֵיהֶם – האם צריך לומר שאין הוא רשאי לילך יותר
8 מארבע אמות.
9 ומחמת קושיא זו אומרת הגמרא את דינו של שמואל באופן אחר:
10 אֵלָּא אֵימָא – אמור כך, אדם שהוציא אותו נכרים מחוץ לתחום,
11 ולאחר מכן חזר לתוך התחום לְדַעַת – מדעתו וברצונו, אֵין לוֹ לִילֵךְ
12 עֲתָה בְּעִירוֹ שֶׁשָׁב אֵלֶיהָ אֵלָּא אַרְבַּע אֲמוֹת בלבד, ואין לדנו כאדם
13 שהוציא אותו נכרים והחזירוהו למקומו שנתבאר במשנה שדינו
14 כאילו לא יצא כלל, לפי שהמשנה עוסקת באדם שהחזירוהו בעל
15 כרחו, אך זה שחזר מרצונו הפסיד את תחומו.
16 שואלת הגמרא: הָא נִמִּי תַנְיָא – אף דין זה יש ללמוד מדברי
17 המשנה, שהרי שנינו שאם הוציא אותו נכרים מעירו ולאחר מכן
18 הִחְזִירוּהוּ נְכָרִים למקומו יש לדנו כְּאֵילוּ לֹא יֵצֵא כֻלָּל, ויש לדייק
19 מדברי המשנה, שדווקא באופן שֶׁהִחְזִירוּהוּ נכרים הוא דְּכֵאֵילוּ לֹא
20 יֵצֵא – אז נאמר הדין שיש לדנו כאילו לא יצא, אֲכָל אִם הוּצִיאוּהוּ
21 נְכָרִים וְחִזְרוּ לְדַעַת עֲצֻמוֹ אֵין לוֹ אֵלָּא אַרְבַּע אֲמוֹת בלבד. ואם כן
22 שבה הקושיא, מדוע הוצרך שמואל להשמיענו זאת.
23 ומחמת קושיא זו שבה הגמרא ואומרת את דינו של שמואל באופן
24 אחר: אֵלָּא אֵימָא – אמור בדברי שמואל כך, אדם שיצא מחוץ
25 לתחום לְדַעַת – מדעתו וברצונו, ולאחר מכן הִחְזִירוּהוּ נְכָרִים בעל
26 כרחו ושלא מדעתו למקום שביטתו הראשון, אֵין לוֹ לִילֵךְ בַּמָּקוֹם
27 אֵלָּא אַרְבַּע אֲמוֹת לְכָל רוּחַ, ואין דינו כאדם שהוציא אותו נכרים
28 והחזירוהו שדינו כאילו לא יצא כלל, לפי ששם מדובר באדם
29 שיצא בעל כרחו, אבל זה שיצא לדעתו, אף שהחזירוהו בעל
30 כרחו, אין לו אלא ארבע אמות.
31 מקשה הגמרא: הָא נִמִּי תַנְיָא – אף דין זה יש ללמוד מדברי
32 המשנה, שהרי שנינו בה שאם הוציא אותו נכרים וְהִחְזִירוּהוּ הרי זה
33 כְּאֵילוּ לֹא יֵצֵא כֻלָּל, ויש לדייק מדברי המשנה שרק באופן זה שגם
34 הוציא אותו נכרים וגם הִחְזִירוּהוּ הוא דְּכֵאֵילוּ לֹא יֵצֵא – בזה נאמר
35 שיש לדנו כאילו לא יצא כלל, אֲכָל אִם יֵצֵא מִחוּץ לְתַחֲנוּם לְדַעַת,
36 אפילו אם אחר כך החזירוהו נכרים בעל כרחו, לֹא – אין לדנו
37 כאילו לא יצא, ולפיכך אין לו אלא ארבע אמות. ואם כן שבה
38 הקושיא למקומה, מדוע הוצרך שמואל להשמיענו דין זה.
39 מתרצת הגמרא: שאי אפשר ללמוד דין זה מדברי המשנה, לפי
40 שהיה מקום לפרש את המשנה באופן אחר. מהו דְּתִקְמָא – שמה
41 תאמר, ששני הדינים המבוארים ברישא של המשנה לְצִדְדֵינָן קִתְּנִי
42 – יש לחלקם לשני צדדים, דהיינו שאין הדין השני המשכו של
43 הראשון, אלא כל אחד מהם עוסק באופן אחר. הדין הראשון
44 עוסק בְּמִי שֶׁהוּצִיאוּהוּ נְכָרִים ממקומו בעל כרחו וְחִזְרוּ לְמִקְוֵם לְדַעַת
45 – מדעתו וברצונו, שבאופן כזה אֵין לוֹ אֵלָּא אַרְבַּע אֲמוֹת. ואילו
46 הדין השני ממלכדו שרק באופן שחזר לדעת אין לו אלא ארבע
47 אמות, אֲכָל אִם שִׁנְיָא מִמָּקוֹמוֹ אֵפִילוּ לְדַעַת – מרצונו, הואיל
48 ואחר כך באו וְהִחְזִירוּהוּ נְכָרִים בעל כרחו, הרי זה כְּאֵילוּ לֹא יֵצֵא
49 ממקומו, ורשאי הוא להלך בכל העיר. וכדי שלא נטעה לפרש את

קריאת התורה למנחת שבת קודש
לב «האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ
אמרי פי: ד יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי
בשערים עלי דשא וכרכיבים עלי עשב: ג כי
שם יהיה אקרא הבו גדל לאלהינו: (לוי) ד הצור
תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה
ואין עול צדיק וישר הוא: ה שחת לו לא בניו
מומם דור עקש ופתלתל: ו ה ליהיה תגמלו
זאת עם נבל ולא חכם הלוא הוא אביד קנד

הוא עשך ויכנגד: (ישראל) ז זכר ימות עולם כינו
שנות דר ודר שאל אביד ויגדך וקנך ויאמרו
לך: ח בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצל
גבלת עמים למספר בני ישראל: ט כי חלק
יהיה עמו יעקב חבל נחלתו: י ימצאהו בארץ
מדבר ובתהו ילל ישמן יסבנהו יבונהו
יצרנהו פאישון עינו: יא כנשר יעיר קנו על
גוזליו ירחף יפרש כנפיו יקחהו ישאהו על
אברתו: יב יהיה כדר ינחנו ואין עמו אל נכר:

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אלול, ה'תש"א

ברוקלין, נ. י.

הנהלת ישיבת עולי רוסיא בלוד

שלום וברכה!

א. במענה על הודעתם שמתכוונים לערוך בח"י אלול הבע"ל חגיגה בקשר עם פתיחת הבנינים, ומבקשים מכתב ממני, הנה כיון שאין הדבר "בכדי שיעשו" לכתוב מכתב אשלח בל"י טלגרמה לחגיגתם, וחבל אשר לא הודיעו פרטים בזה, אם יהי זה כינוס ארצי ואם ישתתפו בזה ג"כ באי כח מחוגים אחרים.

ב. בטח קבלו מכתבי להתחלת זמן הלימודים, וכן גם הקטע משיחת שבת מברכים ר"ח אלול. ומוסג"פ העתק קטע זה גם בלח"ק, וכדאי לפרסמם באופן המתאים בחוגים היותר רחבים.

ג. בנוגע לשאלתם בענין הנסיעות למקומות שונים של משולחים מטעם ישיבתם, וכותבים שמוגבלים בזה באיזה מדינות, הנה לא היתה כוונתי לשלול הנסיעה לאיזה מדינה שהיא, ורק, שלפי דעתי, שלתועלת הדבר הוא שיתדברו מוסדות אנ"ש השולחים משולחים - ביניהם, ואחת משתי אלו: או שיעשו מגבית משותפת, או שיסדרו זמני הנסיעה באופן כזה שלא יהי סתירה ממוסד אחד לחברו.

ד. אעורר תשומת לבם לחנך את הראויים בזה מתלמידי ישיבתם מבין עולי תימן באופן שיוכלו להיות בזמן קצר למחנכים ומדריכים בין אחיהם עולי תימן. ומובן אשר האריכות ע"ד גודל הנחיצות בזה וגודל התועלת שיש לקוות מהם, הוא אך למותר.

בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה,

מ. שניאורסאהן

לוח זמנים לשבוע ראש השנה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	06:24	06:27	08:54	08:55	09:28	09:29	10:32	10:32	13:08	13:05	18:49	18:41	19:15	19:07	18:22	19:17
חיפה (ק)	06:23	06:26	08:52	08:54	09:27	09:28	10:31	10:31	13:07	13:04	18:51	18:43	19:15	19:07	18:15	19:17
ירושלים (ק)	06:22	06:26	08:52	08:53	09:26	09:27	10:30	10:30	13:06	13:03	18:52	18:44	19:13	19:05	18:05	19:16
תל אביב (ק)	06:24	06:27	08:54	08:55	09:28	09:29	10:32	10:32	13:08	13:05	18:49	18:41	19:15	19:07	18:23	19:17
אוסטריה, וינה (ק)	06:29	06:37	08:52	08:56	09:37	09:41	10:43	10:44	13:22	13:19	19:11	18:58	19:44	19:31	18:42	19:44
אוסטרליה, מלבורן (ח)	06:24	06:14	08:41	08:35	09:18	09:12	10:19	10:14	12:46	12:44	18:10	18:15	18:37	18:42	17:56	18:53
אוקראינה, אודסה (ק)	06:33	06:40	08:57	09:00	09:41	09:43	10:46	10:47	13:25	13:22	19:12	19:00	19:45	19:32	18:44	19:45
אוקראינה, דונייצק (ק)	06:03	06:12	08:27	08:30	09:12	09:15	10:17	10:19	12:56	12:53	18:45	18:32	19:18	19:05	18:16	19:19
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	06:14	06:23	08:37	08:41	09:23	09:26	10:28	10:30	13:07	13:04	18:56	18:44	19:30	19:17	18:28	19:30
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	06:38	06:47	09:00	09:04	09:48	09:51	10:53	10:55	13:33	13:30	19:23	19:10	19:58	19:44	18:54	19:58
אוקראינה, קייב (ק)	06:31	06:40	08:52	08:57	09:40	09:44	10:46	10:47	13:26	13:23	19:16	19:02	19:51	19:37	18:46	19:51
איטליה, מילאנו (ק)	07:00	07:07	09:24	09:28	10:07	10:10	11:12	11:13	13:51	13:48	19:40	19:28	20:09	19:58	19:12	20:10
אקוואדור, קיטו (ח)	06:06	06:04	08:38	08:36	09:06	09:04	10:09	10:06	12:40	12:38	18:13	18:11	18:35	18:33	17:53	18:41
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:55	06:47	09:15	09:10	09:50	09:45	10:52	10:47	13:19	13:17	18:45	18:49	19:11	19:15	18:31	19:26
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	07:49	07:39	10:04	09:58	10:43	10:37	11:44	11:39	14:11	14:09	19:34	19:40	20:03	20:09	19:21	20:20
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:46	06:52	09:14	09:16	09:52	09:54	10:57	10:57	13:33	13:31	19:17	19:07	19:46	19:36	18:51	19:47
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:35	06:41	09:02	09:04	09:41	09:43	10:46	10:46	13:23	13:20	19:07	18:57	19:36	19:26	18:41	19:38
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:35	06:41	09:03	09:05	09:42	09:43	10:46	10:47	13:23	13:21	19:08	18:58	19:37	19:27	18:41	19:38
ארה"ב, דטרויט (ק)	07:11	07:17	09:37	09:40	10:17	10:19	11:22	11:23	13:59	13:56	19:44	19:34	20:14	20:04	19:18	20:15
ארה"ב, האוסטון (ק)	07:05	07:08	09:36	09:36	10:09	10:10	11:13	11:13	13:48	13:45	19:29	19:22	19:54	19:46	19:05	19:56
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:34	06:38	09:04	09:05	09:39	09:40	10:43	10:43	13:19	13:16	19:00	18:52	19:27	19:19	18:35	19:29
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:06	07:08	09:37	09:38	10:09	10:09	11:13	11:12	13:47	13:45	19:27	19:20	19:51	19:44	19:03	19:54
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:31	06:37	08:57	09:00	09:37	09:39	10:42	10:42	13:19	13:16	19:03	18:53	19:33	19:22	18:37	19:34
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:59	07:05	09:27	09:29	10:05	10:07	11:10	11:10	13:47	13:44	19:31	19:21	20:00	19:50	19:05	20:02
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:29	06:35	08:56	08:58	09:35	09:38	10:40	10:41	13:18	13:15	19:02	18:52	19:32	19:22	18:36	19:33
בוליביה, לה-פס (ח)	06:29	06:24	08:57	08:53	09:27	09:23	10:29	10:26	12:58	12:56	18:28	18:28	18:51	18:51	18:10	19:00
בלגיה, אנטוורפן (ק)	07:15	07:24	09:35	09:40	10:24	10:28	11:30	11:32	14:10	14:07	20:00	19:47	20:36	20:22	19:31	20:36
בלגיה, בריסל (ק)	07:15	07:25	09:36	09:41	10:25	10:28	11:30	11:32	14:10	14:07	20:00	19:47	20:36	20:22	19:31	20:36
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:05	05:59	08:31	08:26	09:02	08:58	10:03	10:00	12:32	12:30	18:04	18:06	18:24	18:26	17:48	18:35
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	05:53	05:47	08:19	08:15	08:50	08:46	09:51	09:48	12:20	12:18	17:48	17:50	18:12	18:14	17:32	18:23
בריטניה, לונדון (ק)	06:33	06:42	08:53	08:58	09:42	09:46	10:48	10:50	13:28	13:25	19:20	19:06	19:54	19:40	18:54	19:54
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	06:40	06:50	08:58	09:03	09:50	09:54	10:56	10:58	13:37	13:34	19:29	19:14	20:06	19:51	19:01	20:06
גרמניה, ברלין (ק)	06:38	06:48	08:57	09:02	09:48	09:52	10:54	10:56	13:34	13:31	19:27	19:13	20:02	19:48	18:57	20:02
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:59	07:08	09:20	09:25	10:08	10:11	11:13	11:15	13:53	13:50	19:43	19:29	20:17	20:04	19:14	20:18
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:07	06:00	08:31	08:26	09:03	08:58	10:04	10:01	12:33	12:31	18:06	18:09	18:24	18:27	17:50	18:37
הודו, מומבאי (ח)	06:26	06:27	08:58	08:57	09:28	09:27	10:31	10:30	13:05	13:03	18:43	18:37	19:06	19:01	18:20	19:10
הודו, פונה (ח)	06:22	06:23	08:54	08:54	09:24	09:24	10:28	10:26	13:01	12:59	18:39	18:33	19:02	18:57	18:16	19:06
הונגריה, בודפשט (ק)	06:19	06:27	08:42	08:46	09:27	09:30	10:32	10:33	13:11	13:08	18:59	18:47	19:32	19:20	18:31	19:33
טורקיה, איסטנבול (ח)	05:39	05:45	08:06	08:09	08:45	08:47	09:50	09:51	12:28	12:25	18:12	18:02	18:42	18:31	17:46	18:43
יוון, אתונה (ק)	07:05	07:10	09:34	09:36	10:11	10:12	11:15	11:16	13:52	13:49	19:36	19:26	20:04	19:54	19:10	20:05
מולדובה, קיישיב (ק)	06:40	06:48	09:04	09:07	09:48	09:51	10:53	10:54	13:32	13:29	19:20	19:08	19:53	19:40	18:52	19:53

לוח זמנים לשבוע ראש השנה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:23	06:24	08:55	08:54	09:25	09:25	10:29	10:27	13:02	13:00	18:40	18:34	19:03	18:57	18:17	19:07
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	06:36	06:25	08:47	08:40	09:29	09:22	10:29	10:24	12:55	12:53	18:15	18:23	18:47	18:54	18:03	19:07
נפאל, קטמנדו (ח)	05:48	05:51	08:19	08:20	08:52	08:52	09:56	09:55	12:30	12:28	18:11	18:04	18:36	18:28	17:47	18:38
סין, בייג'ין (ח)	05:53	05:59	08:21	08:23	09:00	09:01	10:04	10:05	12:41	12:39	18:26	18:16	18:55	18:45	17:58	18:56
סינגפור, סינגפור (ח)	06:57	06:55	09:28	09:26	09:57	09:55	10:59	10:57	13:31	13:29	19:04	19:02	19:26	19:24	18:44	19:32
פולין, ורשא (ק)	06:08	06:17	08:27	08:32	09:17	09:21	10:23	10:25	13:04	13:01	18:55	18:41	19:31	19:17	18:25	19:31
פרו, לימה (ח)	06:04	05:59	08:33	08:30	09:02	08:59	10:04	10:01	12:34	12:32	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליון (ק)	07:17	07:24	09:42	09:45	10:24	10:27	11:30	11:31	14:08	14:05	19:55	19:43	20:27	20:15	19:27	20:28
צרפת, פריז (ק)	07:25	07:33	09:47	09:51	10:33	10:37	11:39	11:40	14:18	14:15	20:09	19:56	20:41	20:28	19:40	20:41
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:48	05:46	08:19	08:18	08:48	08:46	09:51	09:49	12:22	12:20	17:56	17:54	18:19	18:16	17:36	18:24
קנדה, טורונטו (ק)	06:55	07:02	09:21	09:24	10:02	10:04	11:07	11:08	13:45	13:42	19:33	19:22	20:01	19:50	19:06	20:02
קנדה, מונטריאול (ק)	06:31	06:38	08:55	08:59	09:38	09:41	10:43	10:44	13:21	13:19	19:09	18:58	19:40	19:28	18:42	19:41
קפריסין, לרנקה (ק)	06:27	06:31	08:56	08:58	09:32	09:33	10:36	10:36	13:12	13:10	18:55	18:46	19:22	19:13	18:30	19:24
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	06:25	06:37	08:42	08:48	09:36	09:41	10:43	10:45	13:24	13:21	19:17	19:02	19:56	19:40	18:46	19:56
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:58	06:10	08:14	08:20	09:09	09:14	10:16	10:18	12:58	12:54	18:55	18:39	19:31	19:15	18:23	19:31
רוסיה, וסטוב-על-הדון (ח)	05:56	06:04	08:20	08:24	09:04	09:07	10:10	10:11	12:49	12:46	18:37	18:25	19:10	18:57	18:09	19:10
שווייץ, ציריך (ק)	07:01	07:09	09:25	09:28	10:09	10:12	11:14	11:16	13:53	13:50	19:46	19:33	20:14	20:02	19:17	20:15
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:07	06:07	08:39	08:38	09:09	09:07	10:12	10:10	12:45	12:42	18:21	18:16	18:44	18:39	17:59	18:48

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט אלול, תיש"א
ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו עם הפ"נ המוסגר בו, ואקרא את הפ"נ - בל"נ - על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע לפני ר"ה הבע"ל.

בנוגע לשאלתו אם לבקר את אה"ק ת"ו אחר חג הסוכות הבע"ל, אסתפק מה מקום לזה בשנת
השמיטה וכו'?

אתענין לדעת מהנעשה עם בנו ש"י בהמשך להדברים שנדברנו יחד כשהי' כתי"ר עמו כאן זה
מוזמן.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו
ולב"ב שיחיו, ברכת כתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה.

סדר מצות הדלקת נרות ליום א' דראש השנה שחל בשבת קודש ויום ב' דראש השנה

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל . . להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בערב שבת וראש השנה נותנים גם עבור היום השני) אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר ההבדלה במוצאי יום שני של ראש השנה.

ליל א' של ראש השנה שחל בשבת קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.
* יש להדליק – לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני של ראש השנה.
מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם הַזְכָּרוֹן:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיָּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:**

ליל שני של ראש השנה

לאחר צאת הכוכבים ולפני כל ההכנות שעושים עבור היום השני כולל ההכנה להדלקה והדלקת נרות החג מברכים:

בְּרוּךְ הַמְּבָדִיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְקוֹדֶשׁ:

זמן הדלקת הנרות וכן הדלקה לצורך דברים אחרים - רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, על ידי העברה מאש הדלוקה לפני ראש השנה. . אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).
בעת הדלקת הנרות נוהגים להניח לפני המברכת פרי חדש ובעת ברכת 'שהחיינו' תביט בו או שתלבש בגד חדש, ותדליק את הנרות סמוך לקידוש ממש, ואת הפרי הנ"ל תאכל תיכף לאחר הקידוש. ואם אין לה פרי או בגד חדשים - בכל זאת תברך 'שהחיינו'.
מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל יוֹם הַזְכָּרוֹן:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיָּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:**

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֵדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵ חַפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמֻחָה וְלִשְׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיִּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לָחֵן וְלַחֶסֶד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תַּפְלָתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הנרות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00750
13/09/2020



2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

